

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

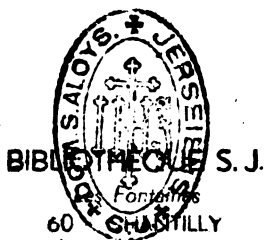
About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

T. 2. 2.

AK 167/1

for—

PAVLI ERNESTI IABLONSKI,
DOCTORIS THEOLOGI IN ACADEMIA
FRANCOFVRTANA SENIORIS

ET
SOCIETATIS SCIENTIARVM REGIAE
BEROLINENSIS MEMBRI,

PANTHEON
AEGYPTIORVM,

SI V B
DE DIIS EORVM
COMMENTARIVS,

CVM
PROLEGOMENIS
DE RELIGIONE ET THEOLOGIA
AEGYPTIORVM

PARS I.

Francofurti ad Viadrum,
SVMP TIBVS IOAN. CHRIST. KLEYB.
M D C C L.

1870 1911 1917 1920

ELIOTT K. H. 1911 1917 1920

1911 1917 1920

1911 1917 1920

1911 1917 1920

1911 1917 1920

1911 1917 1920

1911 1917 1920

1911 1917 1920

1911 1917 1920

1911 1917 1920

1911 1917 1920

PRAEFATIO.

Non est, Lector beneuole, quod multis tempora tua morer. Rationes grauissimae, sed quas commemorare, mihi, et forte etiam Tibi, molestum esset, subito me impulerunt, et invitum quodammodo adegerunt, ut observationes has de Diis Aegyptiorum, deque ipsorum Religione et Theologia, diu pressas et neglectas, nunc demum absolutas, ac pro virili expolitas, inque ordinem redactas, luci publicae exponerem. Qua in re id potissimum negotii datum mihi esse credidi, ut doctrinas Aegyptiorum priscas et
(2 genui-

PRAEFATIO.

genuinas, ex scriptoribus optimis, quanta potui industria eruerem, easque ab additamenti et interpolationibus Graecorum recentioribus sollicitè fecernerem. Erat id utique non nihil laboriosum et difficile, sed et fructum promittebat tanto vberior, quem me consecutum quoque esse spero. Deinde vero, in id etiam sedulo incubui, ut nomina Deorum Aegyptiorum, aliaque, quae Aegyptiis propria fuisse nouimus, non ex peregrino, Hebraeorum, Arabum, aut etiam Graecorum, sermone, qui multorum mos est; sed ex auita Aegyptiorum dialecto, cuius reliquiae amplissimae et copiosissimae, in lingua ita dicta Coptica, hodieque supersunt, diligenter explicarem ac illustrarem. His itaque subsidiis instructus, in studio, multis ceteroquin, magnisque difficultatibus impedito, progressus paulatim feci non poenitendos, eosque me fecisse, cum aliquo certitudinis sensu intellexi. Tuum vero erit, Beneuole et candide Lector, arbitrari, num quid spei et opinioni meae, euentus responderit.

Com-

PRAEFATIO

Commentarius meus de Diis Aegyptiorum, quandoquidem Bibliopola, vir honestus, mihiq; amicissimus, magnopere me vrsit, vt aliquid saltem illius, Nundinis nunc instantibus, publici iuris facerem, in duas Partes distribuendus fuit. Pars prima, quae iam tibi offertur, operis huius libros duos priores complectitur, quorum summa capita et argumenta ipsis his libris praefixa videbis. Accessura his erant, Prolegomena paulo proluxiora, de Regione et Theologia veterum Aegyptiorum, in quibus, de idololatriae in illa regione initiis, de indole porro atque natura illius idololatriae, ac denique de modo tradendi doctrinam Theologicam, Aegyptiorum Philosophis vrsitato, non perfunctorie disputatur; verum, quoniam imminebant Nundinae Lipsienses, quibus Commentarium meum se publicaturum esse, promiserat Bibliopola, operae vero typographicae, aliis negotiis distractae, votis nostris satisfacere non poterant, oportuit illa in Partis secundae editionem reiicere. Ne vero nescias Lector, quaenam sint argumenta

PRAEFATIO.

pertractanda in Parte secunda, ea hic quoque
in antecessum enumerabo. Erit autem

LIBER III.

DE DIIS, QVI AD LVNAM AB AEGYPTIIS REFEREBANTVR.

Cap. I. *De Iside, siue Luna.*

Cap. II. *De Sothi, siue Iside, oriente
in sidere Caniculae.*

Cap. III. *De Bubasti, quam Graeci
interpretantur Dianam, vel Lucinam.*

Cap. IV. *De Buto, quam Graeci La-
tonam interpretantur.*

Cap. V. *De quibusdam Ifidis cogno-
minibus, Muth, Athyri, Methuer.*

Cap. VI. *De Planetis nonnulla.*

LIBER

PRAEFATIO.

LIBER IV.

DE NILO, ET NVMINIBVS AD FLVIVM HVNC RELATIS.

Cap. I. *De Nilo flumine, ab Aegyptiis inter Deos culto.*

Cap. II. *De Apide, Tauro Memphitico Sacro, Symbolo incrementi Niliaci.*

Cap. III. *De Serapi, Deo pernetusto Memphitico.*

Cap. IV. *De Mneuide, Tauro sacro Heliopolitano, et Onuphi, Tauro sacro Hermunthite.*

LIBER V.

DE RELIQVORVM DEORVM AEGYPTIORVM TVRBA.

Cap. I. *De Anubide, quem Graeci Mercurium interpretari solent.*

PRAEFATIO.

Cap. II. *De Typhone, malo Daemone, eiusque Cognominibus, Baby, Seth, Apopi.*

Cap. III. *De Nephthy, Typhonis uxore, et Thueri, pellice eiusdem.*

Cap. IV. *De Canobo, et Menuthi, illius uxore.*

Cap. V. *De Thot, Hermete, seu Mercurio Aegyptiorum.*

Cap. VI. *De Aesculapio Aegyptiorum.*

Cap. VII. *De Besa, Paamyle, et Palmyte, Aegyptiorum Diis.*

Omni vero ope et contentione annitar, quod et Bibliopolae, viro optimo pollicitus sum, vt Pars secunda, quae libros tres postremos continet, primam quantocyus subsequatur. Et quia, dum in pertexendo Commentario meo totus occupatus sum, facile animaduerti, me ne sic qui-

PRAEFATIO.

quidem omnia, quae ad Religionem et Theologiam Aegyptiorum veterum, ab omni parte recte cognoscendam faciunt, exhaustire potuisse; sed multa etiamnum superesse, quae vberiore et distinctam magis explanationem desiderant, illis etiam, si lectori cordato, conatus meos non improbari didicero, posthaec manum diligentem admovebo. Inter ea locum primum tenebit *Aegyptus antiqua sacra*, siue Dissertatio de Templis Deorum, per totam Aegyptum constructis, et sacris inibi fieri solitis. Excipiet eam *Explicatio Tabulae Bembinæ*, vel, vti nuncupari assolet, *Isiacæ*, quae potiora Aegyptiorum Festa, per annum celebrata, in imagine repraesentat, cuius specimina dedi, in Miscellaneorum Berolinensium Tomis, VI. et VII. illique subiticiam peculiare de diebus Festis Aegyptiorum Schediasma, cuius pariter specimen quoddam exhibui, in Miscellaneorum illorum Tomo VII. Et si Deus longiorem vitae et valetudinis vsuram clementer in-

PRAEFATIO.

dulserit, his denique addam, *Syntagma de Sacerdotibus Aegyptiorum, eorumque variis ordinibus.* Quibus omnibus rite expositis, et in idonea luce collocatis, Religio et Theologia veterum Aegyptiorum quantum id Monumenta huius rei antiqua, quae aetatem tulere, permittunt, satis cognita nobis et perspecta dici poterit. De erroribus typographicis, qui, quod vehementer doleo, in partem primam satis numerosi irrepserunt, aliquid adhuc dicendum esset. Verum me quidem, qui a loco impressionis tam longe absum, lector aequus facile excusatum habebit. Ceterum operam dabo, ut omnia in fine Partis secundae, diligenter et sollicitè annotata deprehendantur. Dabam Francofurti ad Viad.

pridie Dominicae Iubilae,

Anni MDCCL.

CON-

.....

CONSPECTVS

ARGVMENTORVM ET CAPI- TVM PARTIS PRIMAE.

LIBER I.

DE PRIMIS RERVM OMNIVM PRINCIPIIS, SECVNDVM AEGYPTI- OS, DIISQVE NATVRAE SPIRITVALIS.

Cap. I. *De Athor, quam Graeci Ve-
nerem interpretantur.*

Cap. II. *De Phtha, Aegyptiorum
Vulcano.*

Cap. III. *De Neitba, eorundem Mi-
nerua.*

Cap. IV. *De Cnuphi, siue Agatbo-
daemone.*

Cap. V. *De Tiftrambone, et Tber-
mutbi, Aegyptiorum Hecate.*

LIBER

CONSPECTVS.

LIBER II.

DE SOLE, NVMINIBVSQVE AB AEGYPTIIS AD SOLEM RELATIS.

Cap. I. *De Osiride, siue Sole.*

Cap. II. *De Ammone, Aegyptiorum
Ioue.*

Cap. III. *De Somo, Aegyptiorum Her-
cule.*

Cap. IV. *De Horo, Aegyptiorum
Apolline.*

Cap V. *De Serapi, siue Sole Aegy-
ptiorum infero.*

Cap. VI. *De Harpocrate, Sole, sub
tempus Solstitii hyberni renouato.*

Cap. VII. *De Mendete, Esnuno, et
Antaeo, Aegyptiorum Pane.*

DE

DE
DIIS AEGYPTIORVM
LIBER I.

qui est
de Diis gentis huius spiritualibus, inui-
sibilibus et aeternis.

C A P V T I.

De Athor Aegyptiorum Dea, quam Graeci
Venerem interpretantur.

§. I.

a fuit Theologiae Aegyptiacae, quae *Aegyptii*
vulgo tradi solebat, indoles, ea cul- *coluerunt*
tus Diuini, quem Niligenae Nuni- *etiam Deos*
ribus suis offerebant, ratio, tale so- *inuisibiles,*
lennium celebratum ab illa gente in *naturae spi-*
Deorum suorum honorem instituto- *ritualis, de*
rum ingenium, ut qui haec omnia *quibus hoc*
oculo tantum fugitiuo ac veluti cursorio contempla- *libro agi-*
tur, *tur.*

A

tur, neque fracto exteriori cortice in medullam intimam perumpit, imaginari sibi perquam facile possit, populum ob rerum diuinarum scientiam olim percelebrem, cuius Sapientiam admirandam, tota Vetustas, et ipsa adeo S. Scriptura praedicat, nihil coluisse nisi Deos materiales, visibiles, totam rerum adspectabilem naturam, Coelos, Terram, Solem, Lunam ac Astra, Nilum denique et quaecunque existimabant fertilitatis terrae suae causas efficientes proximas. Et certe fuerunt semper et olim et nunc viri longe eruditissimi, qui hoc ipsum, quod sibi primum persuaferant, etiam aliis adductis argumentis valde speciosis demonstrare annisi sunt. At enim suspensionem talem, in gentem ab ipsis fere incunabulis perpolitam, et quae scientiarum omnium mater quodam suo iure dici potest, praeter omne eius meritum cadere, Liber hicce, ut spero, palam faciet praecipue cap. III, et de eodem argumento etiam quaedam differemus in Prolegomenis de Theologia antiquorum Aegyptiorum. Liber enim hicce noster primus Doctrinam vetustorum Aegypti Philosophorum, de Spiritu aeterno, inuisibili, omnipotenti, nullis sensibus, sed sola tantum mentis acie percipiendo, explicabit. Ut vero doctrinam hanc tum ordine quodam perspicuo tradamus, tum methodo quoque illorum Philosophorum tanto magis attemperemus, dicendum nobis erit I. de Athor, siue Venere; II. de Phtha, siue Vulcano; III. de Neitha, siue Minerua; IV. de Chuphi, seu Agathodaimone; V. de Tithrambone, vel Nemefi, id est scelerum et criminum vindice. Capite hoc primo agemus nunc de Dea Athor, siue Venere, de reliquis vero differetur capitibus insecutis.

§. 2. Ordior ab Athor siue Venere, eo quod

*illis tamen
praemit-*

Veteres Aegyptiorum Sapientes, illam per *συνταξι* finxerunt primum rerum omnium principium.

Equi-

Equidem Numen hoc vetustissimum multa densaque *tenda Asbor*
hactenus caligine obrutum jacuit, paucis profecto vel *Graecis di-*
de nomine notum, quod cordatus quisque non inuitus *ta Venus.*
fatebitur; verum operam dabimus diligentem, vt
ope bonorum et fidei non suspectae monumentorum,
ac cunprimis veteris Aegyptiorum sermonis; qui in
Coptica lingua magna ex parte adhuc superest, Nu-
men hoc ex tenebris in lucem protrahamus, et quae
qualitue fuerit, demonstremus.

§. 3. Et primo quidem in dubium a nemine vo- *De Numi-*
cari poterit, fuisse aliquod vetustioribus Aegypti inco- *ne Athor*
lis Numen, magna veneratione cultum, ab ipsis qui *Veterum*
dem vocatum ATHOR, quod vero Graeci, qui *testimonia.*
omnia diuersarum gentium Numina ad Theologiam
suam referre atque accommodare solent, Venerem
interpretati sunt. Docet hoc ORION, Grammaticus non incelebris, cuius testimonio auctor ETY-
MOLOGICI MAGNI saepius vtitur, qui et haec
ex eo excerpfit in voce 'Αθύρ. 'Αθύρ ὁ μὴν, καὶ
τὴν Ἀφροδίτην Αἰγύπτιοι καλεῖσιν 'Αθώρ. Καὶ μὴ-
νά γε τὸν τρίτον τῆ ἔτας ἐπώνυμον ταύτη πεποιήκασιν.
ἔτως Ὡρίων. *Athyr est nomen mensis. Aegyptii*
etiam Venerem vocant Athor, et ab eadem tertium an-
ni sui mensem denominarunt. Equidem praeter hunc
Orionem, non succurrit quisquam alius, qui rem
eandem verbis disertis ita tradiderit; sed adsunt tamen
alia, quae, vbi cum testimonio Orionis, et inter se
comparantur, dubitationi locum nullum relinquunt.
Faciunt ad rem hanc verba HESYCHII sequentia :
'Αθύρ μὴν καὶ βῆς παρὰ Αἰγυπτίοις. *Athyr. Ita*
Aegyptiis dicitur et mensis quispiam et bos. Quod ad
mensem attinet, idem iam vidimus tradere Orionem.
Et est sane res notissima, tertium anni Aegyptiaci
Mensem, Niligenis dictum fuisse *Athyr*, quippe quod
Veteres, Graeci et Romani, persaepe testantur. In
Coptorum libris nomen hoc semper scribitur *Athor*,

Ἀθὺρ, idque nos monere ORION non neglexit. Venerem, inquit, Aegyptii vocant Athor, et ab ea tertium anni sui mensem denominarunt. Quando vero HESYCHIVS addit, Aegyptios bouem pariter dixisse Ἀθὺρ, (*Athyr*) id non de boue naturali; sed de nostra tantum *Athor* intelligi potest. Nam Simulachrum huius Deae, summa Aegyptiorum religione consecratum, fuisse bouem foeminam, vel vaccam, docebimus §. 15 huius capituli. Sed omnium optime * HERODOTVS, scriptor antiquitatis vltimae, obseruationem ORIONIS de *Athor*, testimonio fane egregio confirmat. Scribit is namque Lib. II, cap. 41, urbem esse in Praefectura Prosopitide, cui nomen fuerit Ἀτάρβηχis, *Atarbecbis*, quod ego, vti ** alio loco iam monui, interpretor *Aphroditopolin*, id est *Veneris urbem*. Interpretationis huius argumentum inuictum, HERODOTVS ipse mihi subministrat, quando l. c. de vrbe illa hoc commemorat. Ἐν δὲ αὐτῇ Ἀφροδίτης ἱερὸν ἅγιον ἰδρυται. *In illa sacrosanctum Veneri Templum est.* Urbem hanc Strabo, de eadem plane loquens, Lib. XVII, p. 552, (Edit. Casaub. de an. 1587) appellat Ἀφροδίτης πόλιν. Nempe HERODOTVS dederat noibz ipsum patrium vrbis illius nomen Ἀτάρβηχιν, vel, *** vti scribendum esse cenſeo,

* Ex Scriptoris huius testimonio colligere datur, diu ante Herodotum, cultum τῆς *Athor*, apud Aegyptios receptum fuisse. Verum id aliis quoque argumentis probari potest. In ERATOSTHENIS catalogo regum Thebaeorum in Aegypto, trigessimus primus vocatur *Pentatehyris*. Id vero Aegyptiorum sermone audit Π-ΖΟΝΤ

Ἀθούρ (vel Ἐθούρ) *P-Hont Athorb*, quod significat *Summum Sacerdotem Veneris*. Hunc vero exitu Israëliitarum ex Aegypto antiquiorem facit MARSHAMVS in Canone Chronico.

** In Exercitat. de Remphah, p. 77.

*** Ibidem.

cenſeo, Ἀτάρβηκιν; STRABO vero ſecutus, Scriptores graecos nomen Aegyptiacum interpretatur cum illis Ἀφροδιτόπολιν, non male. Ἀτάρ enim, vel, vt ſcribit ORION Ἀθώρ, eſt ſecundum interpretationem Graecorum *Venus*. ΒΑΣΙ porro, (*Baki*) ſermone Aegyptiorum auito et Coptico *vrbs* dicitur, ex quo patet, Ἀτάρβηκιν eſſe Ἀφροδιτόπολιν; *Veneris urbem*.

§. 4. Sic igitur ORIONIS teſtimonium extra omnem dubitationis aleam collocauimus. Habuerunt Aegyptii omnino Numen ſancte cultum, quod ex vernaculo gentis huius ſermone depromunt, Graeci modo Ἀτάρ, modo Ἀθώρ, modo etiam Ἀθώρ ſcribere ſolent, quodque ipſi *Venerem* interpretantur. Hic vero cogitandum non eſt de *Venere* Graecorum, fabulis Poëtarum tantopere celebrata, e ſpuma maris orta, Vulcani vxore, meretricum et libidinum infandarum patrona. Sunt hae fabulae Graecorum, ſucceſſu temporis a poëtiſ paulatim in Theologiam eorum inuectae, ſed Aegyptiis, et in vniuerſum Orientalibus peregrinae. Aliud omnino fuit Numen illud religione Orientalium conſecratum, quod Graeci, vbi de eo verba faciunt, *Venerem* nuncupare conſueuerunt, quia viſi ſibi ſunt, inter Numen illud, ſuamque *Venerem*, aliquam conuenientiae ſpeciem deprehendiſſe. Quoniam vero rationes ſunt, ob quas Numen illud etiam ad *Iunonem* ſuam referri poſſe putent, hinc eſt, quod in eorum libris, * nunc quidem *Veneris*, nunc vero etiam *Iunonis* nomine designari videamus. Et quando Numen iſtud *Veneris* nomine inſigniant, vt id tamen a Graecorum *Venere*, libidinum Prae-

A 3

ſide

* Loca Veterum, quae id docent, pluſcula, congeſſi in Diſſert. ea de re, quae extat in Miſcell. Lipſ. Vol. VI, pag. 50, 51.

fide distinguant, solent eam cognominare * *Venerem Coelestem*, aut simpliciter ** *Coelestem*. Eaque sine dubio ratio est, quod Scriptores iidem graeci, ubi de Venere Aegyptiorum, siue *Athor*, sermonem iniiciunt, eam *Iunonem* quoque, aut *Coelestem* itidem nuncupare soleant. Constat, veteres de *** *Iunone Aegyptiorum* passim loqui; et HERODOTVS tamen, qui celebriora in Aegypto templa omnia perreptaui, et in rationes sacrarum gentis huius diligentia scrupulosa inquisiuit, conceptis verbis testatur, Aegyptiis *Iunonem* incognitam plane esse Lib. II, c. 50. Haec inter se conciliari alia via non possunt, quam dicendo, HERODOTVM loqui de Iunone Graecorum, quam Aegyptii vere ignorabant, alios vere de Iunone Orientalium, quae cum Venere confundi consuevit. Licet hinc non inuita Minerua concludere, ea omnia, quae de Iunone Aegyptiorum in Veterum libris obuia sunt, spectare ad nostram *Athor*, quam communius *Venerem* interpretari solent. Eandem *Venerem*, *Coelestem* ab Aegypti incolis nuncupari, scribit AELIANVS de Anim. Lib. X, c. 27, vt nimirum sic eam a vulgari Venere Graecorum discernere doceat.

*Quidam
Orientales
per Vene-
rem suam
vel Iuno-
nem intel-
lexerint.*

§. 5. Quid vero Orientalium Philosophi et Theologi, per illam suam *Iunonem*, siue maius *Venerem Coelestem*, designare proprie voluerint, quamque vim ac virtutem illi attribuerint, dictu tanto difficilius est, quod magnus in hac re Veterum inter se dissensus non possit non obseruari. Multi *Venerem* hanc nihil aliud

* ** Vide Miscellanea Lips. Vol. VI, p. 52, 53.

*** MANETHO Sacerdos Aegyptius, apud PORPHYRIUM de Abst. Lib. II, p. 223, Edit. Lugdun. DIODORVS p. 13 et 14. HORAPOLLO Hieroglyph. Lib. I, cap. II, et alii.

aliud re ipsa fuisse volunt, quam * Lunam, Numen a cunctis gentibus summa religione cultum. Alii potius augurantur, Orientales in Venere sua ** *Planetam* inprimis *Veneris* cultu religioso veneratos fuisse, cui ante omnes, Arabes magnopere deditos fuisse, constat. His, quae iam dudum viri omni doctrina egregie ornati multis persecuti sunt, nunc non immorabimur. Non tamen praetermittere possum, quod MACROBIUS antiquitatis omnis, ac Theologiae cumprimis Veterum indagator diligentissimus, ad argumentum praefens spectans memoriae prodidit Saturnal. Lib. I, cap. 21. *Physici, inquit, terrae superius hemisphaerium, cuius partem incolimus, Veneris appellatione coluerunt, inferius vero hemisphaerium terrae Proserpinam vocauerunt. Ergo apud Assyrios, siue Phoenicas, lugens inducitur Dea: quod Sol annuogressu, per duodecim signorum ordinem pergens, partem quoque hemisphaerii inferioris ingreditur — et cum est in inferioribus, et ideo dies breviores facit, lugere creditur Dea, tanquam Sole raptu mortis temporalis amisso, a Proserpina retento. — Simulacrum huius Deae in monte Libano (loquitur de celebri Venere Aphacitide) fingitur capite obnuto, specie tristi — Quae imago, praeter quod lugentis est, ut diximus Deae, terrae quoque hyemalis est etc. Quae ideo potissimum hic adscripti, quod similia prorsus de Venere sua memoriae quoque prodiderint Aegyptiorum Sacerdotes, quod infra pluribus persequemur §. 14.*

§. 6. Verum enim vero illud ante omnia observare hic operae pretium est, Orientales plerumque in *per Venere*

A 4

Venere

* Vide SELDENVM de Diis Syris Syntagm. II, cap. II, IV; et VOSSIVM de Idol. Lib. II, cap. XXI, XXII.

** Vide et hic SELDENVM Synt. II, c. IV; RELANDVM de Relig. Mohammed. p. 155, 156; et HIERONYMVVM in vita Hilarionis Opp. T. IV, Part. II, col. 81.

rem desi-
gnarunt et
iam totam
rerum o-
mnium Na-
turam.

Venere sua Coelesti, vel Iunone colere voluisse totam quodammodo rerum Naturam, aut naturae magnam Parentem, Ex illorum certe sententia, PLUTARCHVS in vita Crassi p. 553, fin. de Dea Syrorum Hierapolitana, hunc in modum disputat: Ἦν οἱ μὲν Ἀφροδίτην, οἱ δὲ Ἥραν, οἱ δὲ τὴν ἀρχαῖς καὶ σπέρματα πᾶσιν ἐξ ὑγρῶν παραχῆσαν αἰτίαν καὶ φύσιν νομίζουσι, καὶ τὴν πάντων εἰς ἀνθρώπους ἀρχὴν ἀγαθῶν καταδείξαντες. *Quam Venerem quidam, alii Iunonem, nonnulli eam, quae incunabula et semina omnibus ex humida praebuit, causam et naturam arbitrantur esse, et quae principium omnium bonorum, quae in homines redundant, ipsis commonstravit.* Rem hanc ipsam, etsi paucioribus significat PTOLEMAEVS in Tetrabiblo, et Paraphrastes eius PROCLVS Lib. II, pag. 97, loquens de Populis Syriae, Phoeniciae, Asiaeque minoris: *Earum incolae fere ubique Stellam Veneris, (τὴν ♀) quasi Deorum matrem, supplices venerantur, variis indigenisque nominibus inditis.* Inter nomina indigena, quibus Dea illa a Syris colebatur, ponendum vtique nomen apud gentes illas inclytum *Atergatidos*, de qua familia notauit SIMPLICIUS in Aristotelis Lib. IV, Auscultat. Physf. p. 150 a. Edit. Ald. Διὸ καὶ τὴν Συρίαν Ἀταργάτην (ita legendum) τόπων θεῶν καλεῖσιν, καὶ τὴν Ἰσὶν οἱ Αἰγύπτιοι, ὡς πολλῶν θεῶν ιδιότητος περιεχέσας. - Idcirco etiam *Atergatiden, Syrorum Deam, vocant* * *locum Deorum, uti et Aegyptii Isin suam, eo quod plurimum Deorum proprietates in se comprehendant.* Egregie his concinunt, quae APVLEIUS de Iside Aegyptiorum, quam et *Venerem coelestem* appellat, ex arcana gentis illius Theologia memoriae prodidit. Eam namque in principio Lib. XI sic alloqui-

* ORPHEO, aliisque vetustis Graecorum Theologis, *locus Deorum et Mater Deorum*, idem significant.

alloquitur: *Seu tu coelestis Venus, quae primis rerum exordiis sexuum diuersitatem generato amore sociasti.* Apud eundem vero in sequentibus Isis ipsa de se haec praedicat: *En assum — rerum natura parens, elementorum omnium domina, seculorum progenies initialis, summa Numinum, regina Manium, prima Coelitum, Deorum Dearumque facies uniformis.* Quibus postremis verbis, auctor inprimis eruditus id videtur voluisse significare, quod vetustioribus Theologis per *losum* et *Matrem Deorum*, subinnuere placuit. Sed de Ifide suo loco plura. Vetustissimae huius Theologiae vestigia satis luculenta passim apud antiquos, tum Philosophos, tum Poëtas, Graecorum et Romanorum reperiuntur. Inde sine dubio arcessenda est ea *Veneris* interpretatio, quae apud CICERONEM occurrit de Nat. Deor. Lib. II, cap. 27: *Quae autem Dea ad res omnes veniret, Venerem nostri nominarent.* A quibus non abluunt illa OVIDII Fastor. Lib. IV, v. 91, seqq.

Illa (Venus) totum dignissima temperat orbem:

Illa tenet nullo regna minora Deo:

Iuraque dat Coelo, terrae, natalibus undis,

Perque suos initus continet omne genus.

Illa Deos omnes (longum numerare) creauit,

Illa satis causas arboribusque dedit,

A pluribus hic iam congerendis, ne taedium lectori pariam, libenter abstineo. Colligere ex his vnusquisque per se iam satis poterit, quatenam fuerit vetustiorum in Oriente Theologorum, de Numine illo, quod Graeci *Venerem* interpretantur, doctrina, et quid ipsi eo Numine designare et venerari voluerint, etsi prisca illa doctrina pedetentim labentibus seculis adulterata, corrupta, et in sensum alienum detorta fuerit.

§. 7. Verum nunc iam propius ad *Venerem* Aegyptiorum, patrio ipsorum sermone *Athor* dictam, accedamus. Vbi ante omnia de vera nominis huius etymologia nos sollicitos esse oportet. Ea namque feliciter eruta, viam ad reliqua facilem et planam nobis aperiet.

Athor Aegyptiis Nomen designat.

LA CROZIVS *ὁ μακροβρύτης*, cuius exquisita eruditio, et magna in his rebus peritia, omnium ore celebratur, aliquando ad me scribens, suspicabatur, nomen *Αἰὼς* Aegyptiis designasse *Planetam Veneris* Thes. Epistol. Tom. III, p. 159. Et ego quoque, in literis ad eundem, alia occasione scriptis, a tali sententia tum quidem me non alienum ostendi Tom. I, p. 177. At utrique nostrum eo tempore in mentem non venerat luculentum Testimonium * *ACHILLIS TATII*, in *Vranolog.* Petavii p. 136, ex quo clare et certo constat, Aegyptios Planetis alia longe nomina indidisse, quam Graecos. Qualemam gens haec Planetae *Veneris* tribuerit; id quidem ignoramus, nomen enim hoc, vitio librarii, ut credere par est, excidit. Sed istud tamen ex testimonio illo certo scitur, Aegyptios Planetam hunc non *Veneri*; verum alii cuiuspiam Numini attribuisse. Ne simus iusto prolixiores, missis aliis, quae de nomine *Αἰὼς* dicta forte sunt, aut dici possent, nostra sententia, *Αἰὼς*, literis Aegyptiorum, quas nunc Copticas vocant, expressum, erit *εἰς* id est *nox*, qua quidem voce Coptis nihil est familiarius et frequentius, eaque in libris eorum, editis manuque exaratis, sexcenties occurrit. Litera secunda huius vocis, *χ*, ab Aegypti incolis hodieque, ut *th* blaesum Anglorum, vel ut *g* Gallorum ante *e*, aut *i*, pronuntiatur, cumque in Alphabetho Graecorum non occurrat litera, sonum hunc plene exprimens, ab illis vel per *θ*, vel per *γ*, vel alio etiam modo expressi ferri

* Verba huius auctoris dedi & nonnihil excussi, in *Remphab illustrato*, p. 39, 40.

ferri solet. Vix igitur vox Aegyptia **Ἐχμυρζ** melius quam *Athorb*, literisque graecis **Ἀθωρ**, scribi potuit, eaque de causa, scriptionem istam huius vocis, ab ORIONE nobis suppeditatam, reliquis, de quibus §. 3, 4 dictum, omnino praeferendam esse censeo. Vt autem rationes, quae apud me effecerunt, ut hanc vocis **Ἀθωρ** originationem veram et certam iudicem, ordine exponam, ostendam primo, gentes fere omnes cultiores, interque illas, Graecos quoque antiquiores, ac denique figillatim Aegyptios, *Noctem*, tanquam Numen potens et magnum, eximia veneratione coluisse, et idem illud Numen, *Veneris* etiam nomine a Graecis designari consueuisse.

§. 8. *Noctem* inter praecipua gentium Numina *Nox Theologis Phoenicum Numen erat magnum*, locum semper habuisse, et a populis cultioribus promedum omnibus impensa religione cultam fuisse, vix probatione eget. Ex Phoenicum Theologia haec affert EVSEBIUS Praeparat. Euang. Lib. I, c. 10: **Εἴτα Φησι γεγονῆσθαι ἐκ τῆς Κολπίας ἀνέμῳ καὶ γυναικὸς αὐτῆς Βααὺ, τῆς δὲ νύκτα * ἐρμηνεύειν, αἰῶνα καὶ πρωτόγονον, ὄντης ἀνδρας, ἕως καλεσμένους.** *Deinde scribit Sanchuniathon Phoenix, ex Kolpia vento, atque uxore eius Baau, quod interpretantur Noctem, ** iterum vel Aeona, ac Primogenitum, mortales utrumque procreatos.* En igitur *Noctem* principium rerum creatarum, in Theologia Phoenicum! Nomina in Fragmento hoc commemorata **Κολπία** et **Βααὺ**, esse hebraica, **יהוה** **פרי ה' קל**, vox oris Dei, et **בהוה** *inane*, atque ex historia creationis Mosaica desumpta, dudum viri eruditissimi animaduerterunt. Vide sis, HVGONEM GROTIUM in notis ad Lib. I, de

* Melius forte legeretur **ἐρμηνεύειν**, et sic latine verti.

** In Theologia Orphica *Phanes* et **πρωτόγονος** vnum sunt. *Phanes* vero est αἰὼν, aeuum. Id enim Aegyptiis significat **ΦΕΝΕΖ** *Pbanch*. Hinc Orphei *Phanes*.

de verit. Rel. Christ. p. 239, Edit. Parif. et BŒCHAR-
 TI Geogr. Sac. Part. II, Lib. II, c. 2. Traditionem
 hanc SANCHVNIATHONIS, siue is scriptor genuinus
 sit, siue minus, ex prisca et genuina Phoenicum
 Theologia dimanasse, iure ambigi non potest. Nam
 ex EVDAMO Peripatetico antiquo, Aristotelis audi-
 tore et discipulo, qui ipse MOCHVM scriptorem
 gentis Phoeniciae peruetustum secutus est, similia fe-
 re quod ad rem, etsi aliis verbis concepta, de Phoe-
 nicum Theologia affert DAMASCIVS, in eximio
 fragmento libri *de Principiis*, quod beatus WOLF-
 FIVS Hamburgensis, in Anecdotis Graecis Tom. III,
 edidit, vbi p. 260 haec occurrunt: Αἰθήρ ἦν τὸ πρῶ-
 τον καὶ αἴηρ, αἱ δύο * αὐταὶ ἀρχαί. ἐξ ὧν γεννᾶται
 Οὐλαμός ὁ νοητὸς θεός. *Aether erat primum atque*
aër, duo Mochi principia, ex quibus gignitur Vlomus,
Deus intelligibilis, solo nempe intellectu percipien-
 dus. Quod in historia Mosaica Gen. I, 2 dicitur
 רוּחַ אֱלֹהִים, *Spiritus Dei*, vel, vti verba verti etiam
 possent, *Ventus Dei*, id SANCHVNIATHON,
 siue quisquis est, appellavit פִּי קוֹל *vocem oris*
Dei, vel vti graeca translatio habet *ventum Kolpia*.
 MOCHVS vero id ipsum vocat *aetherem*. Vocem
 Mosaicam בָּרוּךְ *inane* retinuit SANCHVNIATHON,
 idque in graeca versione effertur Βααὺ, eam vero
 vocem vertit νύκτα, *Noctem*, fecitque eam vxorem
Kolpia. Hanc vero MOCHVS vocat *aërem*. Ex
Kolpia et *Nocte* secundum SANCHVNIATHO-
 NEM, nascitur Αἰὼν, *aeuum*, secundum MOCHVM
 vero, ex *Aethere* et *Aëre* producitur *Vlomus*. Et quis
 in hoc *Vlomo* non illico agnoscat Hebraeorum עוֹלָם,
 id est αἰὼνα, *aeuum*? Adeo igitur, etsi verbis inter
 se differant SANCHVNIATHONIS et MOCHI,
 Phoeni-

* Legendum videtur αὐτῷ, *ipsius*, nempe *Mochi*. Et
 sic verti.

Phoenicum Θεολογόμενα, in re ipsa bene et amice concinunt, nobisque *Noctem*, vt principium rerum existentium, et Venerabile Orientalium Numen, repraesentant. Plura ex Phoenicum Theologia hic non addo.

§. 9. Sed plura utique dabit nobis Graecia, quae temporibus antiquissimis, ex praescripto Orphei, vt auguror, et aliorum huius generis Theologorum, qui ex fontibus Orientalium sua deriuauerant, Tempia *Nocti* non infrequentia consecrauit. Vetustissimum Deae huius *Noctis* Oraculum Delphicum memorat auctor *Argumenti Pythiorum Pindari*, p. 85, Edit. Pauli Stephani. Pausanias Megaris in Graecia obseruat τὸ τῆς νυκτὸς καλεσμένον ἐπιμάντειον, illud, quod *Noctis* appellatur, Oraculum. in Atticis, p. 97, fin. Edit. vltimae. Et eodem quoque teste, in Templo Dianae Ephesiae visendum erat Sacellum *Noctis*, in Phocic. p. 897.

§. 10. Vt vero distinctius intelligatur, cuiusnam indolis Numen illud fuerit, quod antiquior Graecia passim, sub *Noctis* nomine venerari consueuerat, consulere oportet Poetas Graecos, ac imprimis eorum Theogonias et Cosmogonias. HESIODVS de ea ita canit in *Theogonia*, v. 123.

Ἐκ χάος δ' Ἐρεβός τε μέλαιναί τε Νύξ ἐγένοντο
Νυκτὸς δ' αὖτ' Αἰθήρ τε καὶ Ἡμέρη ἐξεγένοντο.
*Ex Chao vero, Erebus et nigra Nox editi sunt,
Ex Nocte porro Aether atque Dies prodierunt.*

Idem in Oper. & diebus v. 17.

Τὴν δ' ἐτέραν προτέραν μὲν εἶναι τὸ νύξ ἐρεβεννή.
*Alteram vero (contentionem) priorem genuit Nox
obscura.*

Iungen-

Iungendus huic ARISTOPHANES, qui Philosophorum de origine rerum placita hunc in modum refert in *Auibus*, p. 573, Edit. Genev.

Χαός ἦν καὶ νύξ ἐρεβός τε μέλαν πρῶτον. καὶ Τάρταρος ἐυρύς.

Γῆ δ' αὖδ' αἴηρ, αὖδ' ἄερανός ἦν. ἐρέβας δ' ἐν ἀπείροι-
σι κάλποις

Τίτλει πρῶτισον ὑπηνέμιον νύξ ἡ μελανόπτερος ὧν
Ἐξ δ' περιτελλομένας ὥραις ἐβλαπεν Ἐρως ὁ πο-
σειδών.

*Chaos erat et Nox, nigerque Erebus primum et ingens
Tartarus.*

*Terra vero nondum erat, neque aër, neque coelum: in
immensus autem sinubus Erebi,*

*Nox alas nigras habens primum omnium parit ouum
subuentancum,*

Ex quo reuoluto certo tempore emergit gratus amor.

Comico huic alium adiungimus, ANTIPHANEM, ex cuius *Theogonia*, nunc deperdita, haec refert IRENAEVS contra haeref. Lib. II, c. 14, init. edit. vltimae Parif. *Antiphanes in Theogonia, de Nocte et silentio Chaos emissum dicit, dehinc de Chao et Nocte cupidinem, et ex hoc lumen, dehinc reliquam secundum eum primam Deorum genesin.* Pertinet itaque Nox, secundum vetustos Theologos, ad primam Deorum principum genesin. Neque cogitare hic licet, esse hanc tantum fictionem arbitrariam Poëticam, nam Poëtas id desumpsisse ex antiquissimorum Graeciae Philosophorum et Theologorum placitis, liquet abunde ex illis ARISTOTELIS Metaph. Lib. XII, cap. 6: ὡς λέγουσιν οἱ θεόλογοι, οἱ ἐκ νυκτὸς γεννῶντες, ἢ ὡς οἱ φυσικοὶ, ἦν ὁμᾶ πάντα χεῖματα. *Ve dicunt Theologi, qui omnia ex Nocte producant, vel,*
us

ut *Physici*, omnia erant mixta. Et post pauca: *ἀν ἀπειρον χρόνον χάος ἢ νύξ. Non potuit per tempus infinitum perseverare Chaos vel Nox.* Vnde etiam satis aestimare quivis potest, quidnam Graecorum. et Poëtae et Philosophi per *Noctem* subinnuere voluerint. Certe eam considerari voluisse, ut Principium rerum existentium, ea quae attulimus, abunde probant. Ea quoque causa est, cur Poëtae Deam hanc appellare solent * antiquam, vel omnibus priorem.

§. II. Nuppiam vero frequentior *Noctis* mentio *Eadem de* occurrit, quam apud *Orphicos*, qui illam inter Prin- *Nocte do-* cipia rerum omnium pariter ponunt; quod ex *PRO-* CLY in Timaeum Platonis Commentario, ex eiusdem *doctrina quae fuit Or-* porro Libris de Theologia Platonica et ex *ORPHICORUM.* DAMASCI Fragmentis Libri de Principiis, a Wolfio editis, plus satis perspicui potest. Doctrinam ea de re Orphicam paucis hunc in modum exponit TIMOTHÆVS Chronographus, apud SYNCELLUM, et EUSEBIUM in Chronico graeco Scaligeri p. 4, et ex EVIDAS in voce Ὀρφεύς. Ex eo paucula haec excerpimus. *Ἐξ ἀρχῆς ἀνεδείχθη τῷ κόσμῳ ὁ αἰθέρ ὑπὸ θεῶν δημιουργηθείς. ἐντεῦθεν δὲ καί κειθεν τὰ αἰθέρος ἦν χάος καὶ νύξ ζοφερά, πάντων δὲ ἐκάλυπτε τὰ ὑπὸ τὸν αἰθέρα, σημαίνων, τὴν νύκτα πρὸς τερεῖν.* Ab initio apparuit in mundo aether a Deo productus. Inde vero ex Aethere natum est Chaos et Nox caliginosa, haec vero omnia, quae erant sub Aethere, obtexit, quo innuere voluit Orpheus, Noctem aliis rebus esse priorem. Additur ibidem ex ORPHEO, cunctis adeoque Nocte superiorem fuisse Opificem supremum et incomprehensibilem. Vera tamen et genuina

* ORPHEVS, vel quisquis est auctor carminum ipsi tributorum, in Voto ad Musaeum v. 24. ARATVS in Phaenomen. v. 407, et ad illam THEO vetus interpres graecus.

minuta antiquissimi huius Graecorum Theologi doctrina de rerum origine ab omnibus non eodem modo referebatur. Nam Peripatetici quidem, hanc Theologiae Orphicae indolem esse asseriebant, *Noctem* praecedere res cunctas, neque illa antiquiorem aut priorem fuisse Mentem diuinam, cuncta creantem et ordinantem. Ita DAMASCIVS *de Principiis* in Anekdosis graecis WOLFFII Tom. III, p. 256; cuius verba latine conuersa hic exhibeo. *Illa vero Theologia, quam Eudemus Peripateticus ad Orpheum, tanquam autorem aperte refert, intelligibile omne* (vel mentem diuinam) *silentio praetermisit. Omnium vero rerum initium et originem ex Nocte deduxit.* Secundum Pythagoraeos vero et Platonicos, in Θεολογούμενῳ ORPHEI, ad *Noctem* accedit aliud Principium, illa prius, Mens nempe Diuina aeterna, quae mediante et interueniente Nocte, omnia produxit, Et Platonicis his vehementer profecto fauent *Poëmata* illa *Orphica*, quae sub nomine ORPHEI a veteribus Grammaticis, Historicis, Philosophis cum maxime, et saepe etiam a Christianis, in testimonium aduocantur, quorumque fragmenta, ex variis scriptoribus collecta, ediderunt H. STEPHANVS, in *reliquiis Poëseos Philosophicae*, et AND. CHRIST. ESCHENBACHIVS in *Epigene Orphica*; sed quibus permulta etiam addi possunt. Extabat in Orphicis illis Poëmatibus, Dialogus *Noctis* et *Iouis*, siue *Opificis* et *Creatoris*, de quo consuli potest ESCHENBACHIVS in *Epigene*, p. 79, etc. In illo Opifex mundi *Noctem* sic alloquebatur:

Μαῖα θεῶν ὑπάτη, νύξ ἄμβροτε, πῶς τάδε
φράζεις;

Πῶς χερὶ μ' ἀθανάτων ἀρχὴν κρατερόφρονα θέσας;
Πῶς δέ μοι ἐν τῇ πάντ' ἔσας καὶ χωρὶς ἑκάστων.

Nutrix

*Nutrix Deorum summa, Nox immortalis, quemodo
haec dicis?*

*Qua ratione oportet me Deorum immortalium origi-
nem prudenter constituere?*

*Et qua ratione efficiam, ut omnia sint vnum, et eorum
tamen quodque seorsim existat?*

Respondet tum Nox :

Ἀἴθερι πάντα περίξ, ἀφάτῳ λάβε, τῷ δ' ἐν μέσσω
Οὐρανὸν, ἐν δὲ τε γαῖαν ἀπείριτον, ἐν δὲ θάλασσαν
Ἐν δὲ τε τέρεα πάντα τὰτ' ἕρανὸς ἐσεφάνωται.

*Omnia aethere immenso circumda, et in eius medio
Loca caelum, in hoc vero terram interminabilem,
et mare*

Et astra omnia, quibus caelum est coronatum.

Ex his intelligere licet, qualisnam fuerit ORPHEI
de Noctē doctrina, eaque, si operae pretium esset,
ex * PROCLI in Timaeum Commentariis, pluri-
bus illustrari posset. Verum difficile non est, conie-
ctura assequi, Peripateticos Poëmata haec contemnisse,
iisque, tanquam a discipulis Pythagorae confectis, Or-
pheoque falso suppositis, fidem omnem denegasse.

§. 12. Ab ORPHEO tanto libentius nunc ad ipsos Aegyptios transeo, quandoquidem ex consensu totius antiquitatis certum est atque exploratum, Poëtam illum Theologum, in Aegypto, a sacerdotibus scientiis ipsorum arcanis imbutum initiatumque, postea, quae a Sacerdotibus Aegyptiis didicerat, Graecis tradidisse. Dubitare hoc nos non finit, eum etiam hanc suam de Noctē doctrinam ex disciplina Theologica

*In Theolo-
gia Aegy-
ptiorum
Nox erat
Numen pa-
riter rerum
omnium
Princi-
pium pri-
mum.*

* Vide v.g. in Lib. II, p. 99. et 101. in Lib. V, p. 193. etc.

gica Aegyptiorum hausisse. Et sane aliunde etiam nobis constat, *Noctem*, ut summum potentissimumque Numen, Aegyptiorum filiis in veneratione summa fuisse, et de ea, praesertim in doctrina sacerdotum arcana, tradita fuisse non pauca, aliorum Orientalium placitis, de quibus vidimus, consona. Extat eam in rem locus observatione nostra hic non indignus apud THEONEM *Smyrnaeum*, de Musica cap. 47. p. 164. *Ἐν δὲ αἰγυπτιακῇ τῇλῃ, φησὶν Ἐυανδρὸς εὐρίσκεισθαι γεγραμμένην Βασιλέως Κρόνου καὶ Βασιλίσσης Περσέως*

ΠΡΕΣΒΥΤΑΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΗΑΝΤΩΝ ΟΣΙ-
ΡΙΣ. ΘΕΟΙΣ ΑΘΑΝΑΤΟΙΣ, ΠΝΕΥΜΑΤΙ,
ΚΑΙ ΟΥΡΑΝΩ, ΗΑΙΩ, ΚΑΙ ΣΕΛΗΝΗ, ΚΑΙ
ΓΗ, ΚΑΙ ΝΥΚΤΙ, ΚΑΙ ΗΜΕΡΑΙ, ΚΑΙ ΠΑ-
ΤΡΙ ΤΩΝ ΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΕΣΟΜΕΝΩΝ * ΕΡΩ-
ΤΗ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΑΥΤΟΥ ΑΡΕΤΗΣ ΒΙΟΥ
ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ.

In Columna quadam Aegyptiaca, ait Evander reperiri hanc Inscriptionem :

ANTIQUISSIMVS OMNIVM REX OSI-
RIS. DIIS IMMORTALIBVS, SPIRI-
TVI, ET COELO, SOLI, ET LV-
NAE, ET TERRAE, ET NOCTI ET
DIEI, ET PATRIEORVM QVAE SVNT,
QVAEQVE FVTVRA SVNT, AMORI,
MONVMENTVM HOC POSVIT VIR-
TVTIS IPSIVS ET VITAE AB IP SO
ORDINATAE.

Inscriptio haec, quod dissimulare non possum, quoad genium stylumque, in quibusdam non Aegyptiorum; sed

* Ita recte et opportune correxit REINESIVS in Syntagm. Inscription. p. 210, quem in versione secutus sum.

sed Graecorum redolet, neque intercedo, si quis eam per Graecos, saltem adulteratam esse, suspicetur. Id tamen ex prisca et genuina antiquorum Aegyptiorum Theologia omnino petittum est, quod in hac Inscriptione * octo memorentur primarii Aegyptiorum Dii, et inter illos *Nocti* quoque suus assignetur locus. Ad *Noctem* Aegyptiorum referre quoque oportet, quae de *Σκότω Tenebris*, in Aegyptiorum Theologia vetusta tradita fuisse discimus. Nam id, quod lucem, siue Mundum hunc creatum, ordinatum, et dispositum antecessit, Veteres modo dicunt *aërem*, modo *Noctem*, modo *Tenebras*. Quid vero de hisce Tenebris in arcana, paucisque cognita Aegyptiorum Theologia fuerit traditum, doceat nos DAMASCIVS de *Principiis* in Anecdotis WOLFII Tom. III, pag. 260 **. *Αἰγυπτίους δὲ ὁ μὲν Ἐυδημος ἄδην ἀκριβὲς ἰσχυρεῖ· οἱ δὲ Αἰγυπτῖοι καθ' ἡμᾶς γεγονότες Φιλόσοφοι, ἐξήνεγκαν αὐτῶν τὴν ἀληθεῖαν κεκρυμμένην, εὐρόντες ἐν Αἰγυπτίῳ ὅτι τισὶ λόγῳ, ὡς εἴη κατ' αὐτοὺς, ἡ μὲν μία τῶν ὅλων ἀρχὴ Σκότος, ἀγνώστον ὑμνωμένη, καὶ τὴ τοῦ τῆς ἀναφωσκέμενον. Aegyptiorum sententiam Eudemus non accurate refert. Philosophi vero Aegyptii, qui nostra aetate vixerunt, veram vetustiorum Aegyptiorum doctrinam, hactenus absconditam, in lucem protaxerunt. Nam in libris quibusdam Aegyptiacis inuenerunt, unum*

B 2

verum

- Deorum octo primorum ab Aegyptiis cultorum, meminit etiam HERODOTVS Lib. II. c. 46. et 145. Totidem saepius numerantur in versibus Orphicis, quos inter locum quoque habet *Nox*. Vide THEONEM loc. cit. EVSEBII Praepar. Euang. L. III, c. IX. Adde MEVSII Denarium Pythagoricum p. 94. 95. Nemp̄ et hoc ab Aegyptiis traxerunt Orphici, ut permulta alia.

- ** In WOLFII Anecdotis verba haec vitiiis nonnullis sca- tent. Citauit eadem ipsa CVDWORTHVS ex Codice MS. longe correctius, in vero *Systemate intellectu* p. 337, Edit. Anglic. Eum igitur hic semper secutus sum.

rerum omnium Principium, Tenebras videlicet incognitas, sacris ipsorum hymnis celebrari, idque ter repeti. Extat et alius DAMASCII huius locus, in eundem sensum conceptus, quem ex libro eius inedito produxit STEVCHVS EVGVBINVS, et ex hoc CVDWORTHVS in Opere cit. p. 354, (non, vt vitiose editum est, 414.) Edit. Londin. Πρώτην ἀρχὴν, σκότος ὑπὲρ πᾶσαν νόησιν, σκότος ἀγνώσεων, τρεῖς ἴετο ἐπιφωτισζόντες. *Primum rerum omnium principium esse Tenebras, quae omnem intellectum atque cognitionem superant, quarum laudes hymnis sacris ter repetunt.* Non dubito, quin haec ex bonis ac antiquis monumentis deprompta fuerint, certe Scholam Orientalium, non Graecorum, sapiunt, et Damascius, qui ea approbare non poterat, etsi ex libris antiquis excerpta, non dissimulanda tamen esse putauit. Neque vero tamen haec doctrina ante Damascii aetatem ita abscondita erat, atque incognita, quia illique etiam ab antiquioribus mentionem iniici videamus. Etenim de Aegyptiis PLUTARCHVS obseruat, quod eorum haec sit doctrina, ὅτι τὸ σκότος τῷ Φωτὸς ἐστὶ πρεσβύτερον *, *Tenebras esse luce antiquiores* Sympos. Lib. IV, p. 670. Idcirco iidem, teste AELIANO de Animal. Lib. XI, c. 10, credi volebant, in Apide suo, Tauro sacro, conspici aliquod Symbolum, quo innueretur, τῷ Φωτὸς ἔσθαι τὸ σκότος πρεσβύτερον, *tenebras antecessisse lucem.* Doctrinam paulo obscurius traditam, vt vidimus, DAMASCIVS ex antiquioribus libris, et arcana Theologia, nonnihil distinctius explicuit; sed ceteroquin res ipsa Aegyptiorum Sermonibus ita erat celebrata, vt SIMPLICIVS in Aristotelis Phys. Auscult. Lib. VIII, p. 268, a. censuerit, verba illa MOSIS Gen. I, 5: *Vocauitque Deus lucem diem, tenebras vero*

* Id est, quod dixit ORPHEVS § II. allatus, τὴν νύκτα πρεσβεῖναι, *noctem esse aliis rebus priorem.*

vero noctem: sic fuit vesp̄ra, et fuit mane diei primi, translata fuisse ex Aegyptiorum fabulis, quibus perhibetur, Tenebras esse priores luce. Potest autem ex hoc SIMPLICII testimonio etiam id confirmari, quod diximus, in hac doctrina Aegyptiorum, vocem *Noctis* et *Tenebrarum* unum idemque significare.

§. 13. Verum quaerat quis, vtrum ea quae de *Nocte*, magno Orientalium ac sigillatim Aegyptiorum Numine, huc vsque disputata fuerunt, recte etiam, et ex mente Aegyptiorum, ad illud Numen, quod ipsi patrio sermone *Athor* dixerunt, Graeci vero *Venerem* interpretati sunt, transferri et applicari queant. Id igitur nunc inprimis ostendendum, et idoneis rationibus constituendum mihi restat. Et primo quidem supra iam ad liquidum perduximus, Orientales plerosque nomine *Veneris*, quemadmodum Graeci loquuntur, intellexisse fere, aut totam rerum Naturam, aut Naturae parentem, adeoque rerum, quae existunt, Principium. Vide §. 6. Tale vero Numen esse *Noctem* Theologiae Aegyptiorum, modo nunc et satis prolixè probauimus. Nihil igitur Aegyptiorum Theologi dixerunt de sua *Nocte*, quod non in eorundem *Athor*, siue *Venerem*, ex indole Theologiae ipsorum, quam optime quadret. Sed possumus praeterea adferre, nostram in rem, testimonia Veterum, quibus, si recte explorentur et explicentur, dari nihil difertius potest. Audiamus HESYCHIVM, ex cuius Lexico quantius pretii, in voce Σκοτία, haec pro nostra sententia adducere possumus. καὶ Ἀφροδίτης Σκοτίας ἱερὸν κατ' Αἴγυπτον. Est quoque *Veneris tenebricosae Templum in Aegypto*. Ostendimus autem §. 12 luculenter, in Theologia Aegyptiorum prisca, *Tenebras* et *Noctem*, rem vnā eandemque designasse. Est igitur profecto perinde, ac si HESYCHIVS scripsisset: *Aegyptii Temp̄la crexerunt Veneri, Veneri illi, quam et Tenebras et Noctem vocant.* Meminerunt Deae huius Ae-

gyptiorum σκοτίας, *tenebricosae*, praeter Hefychium, Scriptores quodque alii, interque hos DIODORVS SICVLVS, verum is eam non *Venerem* appellat; sed *Hecaten*. Verba eius haec leguntur Lib. I, p. 87, Edit. Wechel. εἶναι δὲ λέγουσι πλησίον τῶν τόπων τῶν Ἰων καὶ Σκοτίας ἑκάτης ἱερὸν, καὶ πύλας Κωκυτῆ καὶ Ἀθήνης διελκυσμένας χαλκίοις ὀχεύειν. *Dicunt etiam in vicinia esse fanum Hecates tenebricosae, (vel nocturnae) et * Cocyti Lethesque portas, aeneis vestibis obstructas.* Nempe vnum idemque Numen Graeci, prout id ad rem suam facere vident, nunc *Venerem*, nunc *Hecaten* vocant, nunc alio etiam modo interpretantur, quod neminem in rebus hisce paulisper exercitatum fugere potest. Neque omnino male *Athor*, *Dea noctis*, vel *Nox*, a Graecis comparatur cum *Hecate*, cuius Sacra sunt nocturna, vnde VIRGILIUS Aen. IV, 609:

Nocturnisque Hecate triuiis' ululata per vrbes.

et APVLEIVS Metamorph. Lib. XI, post init. *Siue tu Ceres, seu nocturnis ululatibus horrenda Proserpina*, quae quam accommodata sint Templo Deae *Athor*, de quo loquuntur DIODORVS et PLVTARCHVS, a me hic adducti, loca ipsorum vnumquemque satis docere possunt. Sed citra omnes ambages et clare imprimis, id quod dixi, testatur auctor Hymnorum ORPHEO tributorum, qui in *Suffimento Noctis* ita canit:

Νύκτα

- * PLVTARCHVS de Is. et Osir. p. 362 commemorat in Vrbe Memphi has ipsas *aereas portas Cocyti et Lethes*. Ex iis vero, quae de portis his illic narrat, videtur omnino sequi, eum loqui de Templo Serapidis antiquissimo Memphitico, in quo sepeliebatur Apis, teste PAVSANIA, in Atticis, p. 42. Ibi itaque etiam *Athor*, *Dea tenebricosa* Sacellum suum habebat.

Νύκτα Θεῶν γενέτειραν αἰέσομαι ἡδὲ καὶ ἀνδρῶν,
Νύξ γένεσις πάντων, ἣν καὶ Κύπριν καλέσωμεν.

*Canam Noctem, Deorum pariter atque hominum
genetricem*

*Nox origo rerum omnium, quam et Venerem appella-
bimus.*

Ecce tibi *Noctem*, Numen tale omnino, quale perhibet Theologia Aegyptiorum, eamque conceptis verbis Poëta docet, appellari quoque *Venerem*. An pluribus opus est? quae ceteroquin ex huius ipsius Poëtae carminibus addi possent. Denique et hoc non immerito vrgendum esse existimo, quod Graeci tradant, *Venerem* Aegyptiorum, proprio ipsorum sermone *Athor* dici. *Athor* vero Aegyptiis dici *Noctem* certum est. Vide §. 7. Neque puto, aliam nominis huius, ex lingua Aegyptiaca, originationem, aequae expeditam et commodam produci vnquam posse. Estne igitur, ut dubitemus amplius, ratio vlla iusta?

§. 14. Haec igitur fuit antiquissima paucorum Aegyptiorum de Numine suo *Athor*, siue *Venero* doctrina, quod vel ex eo clare liquet, quia eadem ipsis cum cultioribus Orientis gentibus aliis fuit communis, et, quod inprimis attendi meretur, quia continet reliquias ipsius traditionis Mosaicae de Cosmogonia, lapsu temporum tantummodo incrustatas, semperque magis ac magis corruptas. Vide §. 8. An non res ipsa clare loquitur, antiquissimis hisce Orientalium notionibus, procedente demum tempore, novas notiones de his rebus, per Philosophos et Physiologos sequiores sensim inuectas, successisse, et sic antiquiores paulatim oblitteratas, ac tandem obliuioni traditas fere fuisse? Accidit hoc quoque Aegyptiis. Illi itaque seposita antiquissima suorum de *Athor* doctrina, quae sane erat valde abstractiua et Metaphysica, pedetentim *Noctis*

Aegyptii
sequiores,
per Noctem
intelle-
runt, Solis
in haemi-
sphaerio in-
feriori mo-
ram, aut
Lunam, aut
etiam no-
ctem natu-
ralem.

notionem, ad alias quoque res, et ad vsum magis popularem, translatam atque applicatam voluerunt. Videntur autem ex Theologis sequioris aevi, quidam per *Εξυμν*, *Noctis* Numen, populo adorandam obtulisse, Noctis Praesidem, *Lunam*, quae a potestate, quam noctu exercet, *Nocturnae*, *Noctilucae*, aliisque nominibus, idem significantibus, passim ornari solet. Pari sane ratione, magnus *Seldenus*, nomen *Veneri Uraniae* ab Arabibus tributum, ac HERODOTO memoratum Lib. III, cap. 8, *Alilat* interpretatur, de *Diis Syris* Syntagm. II, cap. II, pag. 253. *اليلة* enim Arabibus dicitur *Nox*, eratque magnum Gentis huius Numen, potestque Nomen istud denotare *Noctilucam*, vel * *Dominam* et *Reginam noctis*. Mihi tamen, vt, quod res est, dicam, verosimilius videtur, *Noctis* nomine, a Sacerdotibus Aegyptiis designatum fuisse ** illum Naturae Statum, quo Sol, relicto haemisphaerio nostro, mensibus autumnalibus et hybernis, inferius percurrit, eoque noctis tenebras vehementer auget. Nam ad huiusmodi in natura rerum conuersiones, et reuolutiones, ceu effecta illustriora Numinis inuisibilis et benefici, accommodatam inprimis fuisse religionem, et Aegyptiorum, et in vniuersum Orientalium, mihi quidem certum et persuasum est. In Assyriorum et Phoenicum Sacris ad illam ipsam Naturae reuolutionem, de qua hic loquimur, quotannis respici consueuisse, ex MACROBIO supra iam docuimus §. 5. Illis quae auctorem hunc illic tradere intelleximus, gemina plane sunt, quae de Aegyptiis literis prodidit PLUTARCHVS, de Is. et Osir. pag. 366:

Mense

* Vide et Celeberrimi MILLETI Dissertatt. Select. Num. IV, §. II, p. 99, Edit. primae.

** Illum ipsum Naturae Statum, IULIANVS Imp. Orat. V, p. 173, appellat *εὐλαβὴν δύναμιν*, potestatem tenebrarum.

*Mense * Athyr periisse Osiridem dicunt, quando — Nilus recedit, et solum nudatur. Quando autem nox fit longior, ac tenebrae crescunt, lucisque superatur et tabescit vis: tunc Sacerdotes cum alios tetricos ritus peragunt, tum bouem auratum, nigro byssino amictu tectum, ostentant in luctu Deae, bouem enim Osiridis ** et terrae ducunt imaginem. Verba haec tanto libentius hic descripsi, quum manifesto de Athor, siue Aegyptiorum Venere, et Nocte agant. Illius enim simulacrum fuisse bouem foeminam, siue Vaccam, ostendetur §. 15. Et sollemnitas illa lugubris, quam descripsit PLUTARCHVS, ingruit in mensem Athyr, qui ab Athor, siue Aegyptiorum Venere nomen accepit. Vide §. 3. Sed diffiteri tamen nequeo, ea, quae scribit auctor laudatissimus, referenda esse ad annum gentis Aegyptiae fixum, qui tempore Augusti Imp. introduci demum coepit, cum vetusta gentis huius Sacra, ad annum antiquum vagum pertinerent, adeoque menses omnes successiue percurrerent. Sed in viam redeamus. Ea, quae modo dicebamus, insigniter illustrat HORAPOLLO Hieroglyph. Lib. I, c. XI, vbi ait. Δοκεῖ παρ' Αἰγυπτίους Ἀθηνᾶ μὲν, τὸ ἄνω τῆς Οὐρανῶς ἡμισφαίριον ἀπειληφέναι· τὸ δὲ κάτω Ἡρα. Videtur apud Aegyptios Minerva quidem superius Coeli hemisphaerium sorte accepisse, Iuno vero inferius. Docebant igitur Aegyptii, inferius hemisphaerium tenebricosum sorte datum fuisse Iunoni, illam vero esse ipsissimam Venerem, ex eorundem placitis manifestum fecimus §. 4.*

B 5

Vnde

* Respondet is, in anno Aegyptiorum fixo, qui hic intelligitur, nostro fere Nouembri.

** Ita verba auctoris huius vertenda esse, alio loco iam monui in *Rempbab* p. 57, et in *Miscellan. Berolin.* Tom. VII, p. 389, (not. i.)

Vnde clare perspicitur, regnum inferioris hemisphaerii, vel *Noctis*, fuisse attributum Deae *Athor*, siue *Veneris*. Haec doctrina de *Athor*, satis videtur esse vetusta in Aegypto, eaque, ut mihi persuadeo, omnium antiquissimae, de qua §. 12 dixi, primo successit. Coniicio porro, factum hoc esse Seculo circiter quarto, post exitum Israëlitarum ex Aegypto. Fuerunt inter Aegypti Theologos, alii quoque, qui acceptionem *Noctis*, in Theologia populari, quae cultum publicum respicit, strictius adaptarent ad noctem naturalem, quae nempe quotidie, post occasum Solis, terram tenebris obtegit. CHAEREMON certe, gente Aegyptius, et Deorum illic sacerdos, apud PORPHYRIUM in *Epistola ad Anthonem* (prae fixa IAMBLICHI de Mysteriis Aegyptiorum libro) pag. 7, 8 asserere non dubitat, in Theologia Aegyptiorum, referri omnia ad visibiles Naturae effectus, ad *Stellas, earumque conspectus, occultationes, occursumque, ad Lunae porro, modo crescentis, modo senescentis, varietatem, ad Solis etiam cursum, nocturnumque aut diurnum hemisphaerium*. Addi potest, quod in Inscriptione Aegyptiaca, quam ex THEONE descripsi §. 12. inter octo primores Aegyptiorum Deos, numerentur *Nox et dies*, ubi apparet, uti diem, ita etiam noctem naturalem intelligi debere. Cum ex hisce temporum, diei etiam noctisque, vicissitudinibus, ingentia in creaturas commoda redundent, mirum non est, et ingenio potius coecae Gentilitatis, mirifice conuenit, quod illa Noctem quoque naturalem religiose colere inque ea beneficia Creatoris venerari voluerit.

§. 15. Numen hoc *Noctis*, cuius et nomen et potestatem explicuimus, per totam Aegyptum, Templâ habuit complura, celebria, a multis frequentata, cultu eius et laudibus personantia, de quibus forte in peculiari aliquo Commentario olim plura dicemus.

Simula-

De Simu-
lacris
Deae A-
thor.

Simulacrum Deae huic in Templis consecrari solitum, erat Vacca, et plerumque naturalis viua, solenni Aegyptiorum more, qui animalia volebant esse *μεμήματα* quaedam, imagines aeterni Numinis viuas, quibus virtutes et effectus illius, aliquo modo adumbrarentur. Tale Simulacrum **PLVTARCHVM** commemorare, quae saltem est mea coniectura, monui §. 14. Sed ne ad coniecturas nudas res haec redire cuiuspiam videatur, confirmemus eam testimoniis, omni exceptione potioribus. Refert autem **AELIANVS** de Anim. Lib. XI, c. 27, vicum esse Nomi Hermopolitani, Chusas nomine, quem ob situm amoenitatem laudat, deque eo addit: *Ἐν ταύτῃ σέβουσιν Ἀφροδίτην, Ὀυρανίαν αὐτὴν καλῶντες, τιμῶσιν δὲ καὶ θηλείαν βῆν. In hoc vico colunt Venerem, quam Coelestem vocant. Venerantur vero etiam religiose vaccam.* Nam in Templis solebant Aegyptii semper alere animalia, Diis suis consecrata, quae tanquam viuas illarum effigies adorabant. Id circa **AELIANVS** ibidem haec adiicit: *Ἐν ἰψῇ αὐτῇ αἰσὶν Αἰγυπτίῳ βουβάλῳ ἐκ τῶν κούρῳ ἐκ τῶν κούρῳ ἐκ τῶν κούρῳ.* Hanc nempe rationem reddit, cur Aegyptii vaccam diuinis honoribus afficiant. Adhuc clarius id docet **STRABO** Lib. XVII, p. 552. *Οἱ δὲ Μωμεμφίται τὴν Ἀφροδίτην τιμῶσι, καὶ τρέφεται θύλα βῆν ἱερὰ, καθάπερ ἐν Μέμφει ὁ Ἄπις, ἐν Ἡλίῳ δὲ πόλις ὁ Μνέυς. Momemphitae Venerem colunt, et (nempe in eius honorem) alitur vacca Sacra, sicut Memphi Apis, et Heliopoli Mnevis.* Locus hicce luculentus, vsum talium Simulacrorum viuorum satis nobis explicat. Sunt et eiusdem haec verba, p. 556: *Ἐν τῇ Ἀφροδίτῳ πόλῳ, καὶ ἡ ὁμώνυμος πόλις, ἐν ἣ λευκὴ βῆν ἱερὰ τρέφεται. Sequitur Notus Aphroditopolites* (quasi dicas, *Veneri dicatus*) et urbs Nomo cognominis (Aphroditopolis) in qua vacca candida sacra alitur. Hinc iam lux in **HESYCHIUM** redundat, qui alicubi

alicubi obseruat, Aegyptios et Mensem quendam, et bouem quoque, nempe foeminam, dixisse *Asbyr*, vel, quod idem est, *Athor*. Vide §. 3.

§. 16. Praeter hanc genuinam et auitam Aegyptiorum *Athor*, introducta quoque veluti furtim fuit, *Athor*, alia *Venus* alia, quam HERODOTVS iam Lib. II, c. 112, quoque *Venerem*, et Strabo p. 555. *Deam graecam* nuncupant. Eiusdem generis fuit illa *Venus aurea*, cuius tanquam ex HOMERO, meminerunt DIODORVS SICVLVS in fine Lib. I, p. 88, et IUSTINVS MARTYR in Cohortat. ad Graecos p. 27; cum tamen HOMERVS, *Venerem* appellans *auream*, Iliad. Γ. v. 64, ad Aegyptiorum res haud respiciat, neque etiam, aut vetus *Scholiastes* ad illum locum, aut EVSTATHIVS ad eundem pag. 384, Edit. Rom. opinionioni tali faueat. Verum haec, et similia plura, a praesenti meo instituto aliena, libenter hic omitto.

gumento
conclusit.

in Tomo III. Thesauri Epistolici p. 194: *Certum est, sententiam Philosophorum Sinensium, eandem esse, atque Aegyptiorum veterum, a quibus certo scio, eos ante multa Secula dogmata fere omnia hausisse. Sic autem THEONOE, Aegyptia, PROTEI filia, in Helena Euripidis v. 1020, Tom. II, Edit. Barnes. pag. 288.*

— ὁ Νῆς

Τῶν κατθανόντων ζῆ μὲν ἔ, γνώμην δ' ἔχει,
'Αθάνατον, εἰς ἀθάνατον αἰδέε' ἐμπεσών.

— Mens

*Defunctorum non viuit quidem: sensum tamen habet
Immortalem, refusa in immortalem aetherem.*

Et, quae in Epistola La-Croziana sequuntur, plura, quae breuitatis studio omitto. Nemini obscurum esse potest, auctorem versuum horum, id voluisse, animam hominis esse ex aethere, et post hanc vitam in aetherem refundi, ita ut per se amplius non subsistat, etsi sensus illius, quem habet aether, tanquam eius particula, particeps quoque sit. Nescio tamen, num ex solis hisce versibus, id quod volebat vir praestantissimus, citra dubium tuto colligi queat. Quem enim latere potest, Poëtas Tragicos, vti et Comicos, et in genere omnes, sententias aut suas, aut aliorum etiam Philosophorum, illis tribuere, orique illorum veluti ingerere, quos in scenam producant? Sententia haec Euripidis, amice conspirat cum doctrina Pythagoraeorum arcana, quorum magna erat illo tempore existimatio et fama. Nihil itaque mirum est, quod EURIPIDES, qui non secus ac Tragici reliqui omnes, Dramata sua sententiis Philosophicis perquam libenter ornabat, et illo loco ostendere voluerit, quantum in scientia Philosophica profecisset. At nondum ex eo conficere licebit, sacerdotes quoque Aegyptios, dogma tale in scholis suis tradidisse, et calcu-

calculo suo comprobasse, quamvis et hos sapientiae ad-
discendae causa adiisse Euripidem, testetur DIOGE-
NES LAERTIVS Lib. III, §. 6. Quin imo, si cre-
dinus * viro cuidam eruditissimo, et in his rebus
magnopere exercitato, credibile non est, Sacerdoti-
bus Aegyptiis tale quid in mentem venisse, verum do-
ctrinae talis origines in sola Graecia nobis quaerendae
erunt. Verum enim vero, si memoria mecum re-
peto, quae apud Veteres, ea de re, passim, et satis
clare, aut memoriae prodita, aut subindicata legi, non
possum non in sententiam doctissimi La Crozii pedi-
bus ire, eamque hic testimoniis quibusdam non in-
idoneis confirmabo.

§. 3. Qui hanc, quam dixi, Aegyptiis sigillatim *Sententia
illa viri do-
cti pluribus
confirma-
tur.*
tribuat doctrinam, auctorem habeo non spernendum,
AENEAM GAZAEVM, in Theophrasto de ani-
marum immortalitate (Magna Biblioth. Patrum Paris.
T. XII.) pag. 622. *Aegyptius sane videtur, eadem ani-
ma, cum hominem; tum vero bouem, et canem, et
auem, et piscem indaere — donec tandem peragratis
omnibus, eo rursus, unde erat digressa, recurrat.*
Nemo est, qui non illico persentiat, tangi in his ab
Aenea Gazaeo celebratum apud Veteres Metempsy-
choseos dogma, quod ab Aegyptiis ad alias gentes
peruenisse, testantur HERODOTVS Lib. II, cap. 123,
et plurimi alii. Quid autem illud sit, vnde anima
primum erat digressa, et quo, post varias praecedentes
metempsychofes, ultimo tandem recurrit, auctor
noster non quidem distincte explicuit; sed dubitare
tamen non licet, quin intelligat Naturam, siue Essen-
tiam Diuinam, supremum Aetherem, totius mundi
aniam, ex qua, etiam secundum Aegyptios, ani-
mae

* Mr. Warburton, dans les Dissertations sur l'Union de
la Religion, de la Morale, et de la Politique de Mr.
Silhouette; Tom. II, Dissert. XI, p. 151 etc.

mae in corpora demittantur, et in quam, absoluto toto Metempsychoseos curriculo, tandem redeant, et veluti refundantur. Docet hoc PORPHYRIUS Scriptor pereruditus, et rerum Aegyptiacarum insigniter peritus, de Abstinencia, Lib. IV, p. 372, Edit. Lugdun. Verba eius latine conuersa adscribo. *Cognouerunt Aegyptii, diuinitatem non solum hominem permeare, neque animam* (nempe diuinam) *in solo homine in terra habitare; sed eandem propemodum per omnia animalia pertransire.* Nempe Anima, secundum Aegyptios, erat τὸ θεῖον, *Diuinitas*, vel *Essentia diuina*, quae a sede sua veluti delapsa, aliquamdiu per homines et animalia transibat, donec ad pristinum locum rediret. Eodem spectant illa SERVI in Virgilii Aen. L. III, 67. *Aegyptii periti sapientiae, condita diutius reseruant corpora, scilicet, ut anima multo tempore perduret, et corpori sit obnoxia, nec cito ad alia transeat. Romani contra faciebant, comburentes cadauera, ut statim anima in generalitatem, id est, in suam rediret naturam.* Vbi intelligi Animam diuinam Mundi, quae est animarum generalitas, et natura, ex qua digrediuntur, et in quam redeunt, quiuis facile videt. De Aegyptiorum vero sententia, testari etiam potest precatio illa vetusta, quam in Aegypto, vnus ex eorum numero, qui corpora defunctorum condiebant, nomine defuncti, ad Deos fundere jubebatur, quamque ex Aegyptiaco sermone, in graecum ab EUPHANTO conuersam, affert PORPHYRIUS de Abstin. Lib. IV, pag. 379. Ὁ δέσποτα ἦλιε, καὶ θεοὶ πάντες, οἱ τὴν ζωὴν τοῖς ἀνθρώποις δόντες, προσδέξασθε με, καὶ παραδοτε τοῖς αἰδίοις θεοῖς σύννοικον. O Domine Sol, reliquique Dii, qui vitam hominibus largimini, recipite me, et tradite Diis aeternis, ut cum illis una habitem. Habent verba haec, quod lectorem incautum decipere possit, ideoque verba haec ex sensu, quem iis Aegyptii

ptii indebant, et ex toto doctrinae eorum nexu, diiudicare oportet. Simili ratione, haec EPICHRAMI, apud PLVTARCHVM de consolat, ad Apollonium p. 110. *Quae quondam erant concreta, nunc vicissim sunt secreta, rediit quodque ad originem unde venerat, terra in terram, spiritus vero sursum profectus est*, possent, si solorum verborum ratio haberetur, cum illis Salomoneis componi: *Reuertitur pulvis ad terram, unde fuit, Spiritus autem reuertitur ad Deum, qui eum dederat*. Eccles. XII, 7. Sed si auctorem huius sententiae, si doctrinam sectae, cui is deditus fuit, propius contemplerur, apparebit mox, verba haec nobis offerre impietatem pantheificam Scholae Pythagoraeorum. Etenim inter arcanas PYTHAGORAE et PLATONIS doctrinas, refertur et haec, *animam interitus expertem esse, eamque, cum exit, peruenire in cognatam sibi animam Mundi*, teste PLVTARCHO de placitis Philosoph. Lib. IV, c. VII, p. 899. Id vero plane est ἐμπίπτειν εἰς τὸν αἰθέρα, in aethera refundi, ut supra §. 2, aiebat Theonoë Euripidea. Epicharum vero discipulis Pythagorae annuerari voluisse, et arcana eius placita versibus saepe complexum fuisse, quod et aliunde scimus, perhibet IAMBlichVS de vita Pythagorae p. 214, 215. Ed. Küst. An non Stoici genuinis Philosophiae suae filiis promittebant, fore, *ut aliquando digni futuri essent Deorum conuiuae*. Ita EPICETVS in Enchiridio cap. XXI, ubi vitur locutione, scripturis nostris Diuinis non inuoluta. Sed quomodo ipse hic auctor mentem suam super hac re explicat? Id operae pretium erit cognoscere, ex Maioribus eius Dissertationibus Lib. III, cap. XIII, p. 293, ubi hunc in modum scribit. *Cum vero ea, quibus opus est, Deus non suppeditat, receptui canit, janua aperit, teque venire iubet. Quo? Non in malam rem; sed eo unde ortus es, ad amica*

C

et

et cognata, ad elementa. Quantum in te fait ignis (mentem his designat) ad ignem redit; quantum terrae, ad terram; quantum venti, ad ventum; quantum aquae, ad aquam. Hoc modo Dii, secundum Stoicos, hominem, animamque eius recipiunt. Sic Anima cum illis una habitat. Et plane id ipsum quoque innui, in antiqua illa Aegyptiorum precatione, vel illa, quae hic disputata sunt, dubitare me nullo modo sinunt, quibus etiam alia, nisi id nimis longum foret, adiici possent. Et profecto, quod Commentarius noster planum faciet, Aegyptii alios Deos non agnoscebant, praeter Solem, Lunam, Astra, Elementa corporum, et aetherem igneum, omnibus coelis superiorem, veram animarum originem, ad quam vinculis corpusculi soluti, rursus adiungebantur. Ex eo diuinare licet, quid nam hoc sibi velit, *recipi a Sole, aliisque Diis, vitae auctoribus, et traditi Diis aeternis, ad habitandum semper cum illis.*

§. 4. Dum beati, mihiq; semper venerandi La Crozii vestigia lego, sentio, me a scopo proposito, paulo longius digressum esse. Ex diuerticulo igitur in viam redeo. Dixi nempe, videri Aegyptios, si doctrinam eorum de *Aether*, seu *Nocte*, meditate expendas, omnia in hoc mundo, ex sola materia deduxisse, qui est Atheismus crassus et turpis. Ipsa quoque gentis huius Numina, ex Nocte nempe progenita, fuisse materialia, mundi nempe corpora et elementa, testimoniis et copiosis et fide dignis confici facillime potest. Ex iis quaedam, ad rem nostram imprimis facientia, hic adscribemus. Ipse acutissimus C V D W O R T H V S, quamvis labori nulli pepercerit, ut Theologiam Aegyptiorum ab ista labe perpurgaret, vel inuitus tamen nobis largitur, CHAEREMONEM Stoicum, cuius accurationem veritatisque studium P O R P H Y R I V S commendat, de Abstin. Lib. IV, p. 371. quemque *ἱερογραμματέα*, *Scribam*
Sacro-

Sacrorum in Aegypto nuncupat, apud EUSEBIUM Praepar. Euang. Lib. V, c. 10. Aegyptiis tribuere materialisimum Atheisticum. Vide *Systema* eius *intellectuale* p. 317. Edit. Anglic. Verba CHAEREMONIS a PORPHYRIO allata, in Epistola ad Anebonem, quae IAMBlicHI de Mysteriis Aegyptiorum libris praemissa extat, p. 7. ita sonant: *Chaeremon, alique multi, nihil quidquam agnoscunt, ante mundum hunc adspectabilem, nec alios Aegyptiorum, in ipsis scriptorum suorum exordiis, ponunt Deum, praeter vulgo dictos Planetas, et Zodiaci signa, et stellas, simul cum his in conspectum venientes, et sectiones Decanorum et horoscopus. — Quippe videbat enim, qui Solem uniuersi architectum esse dicerent, ab illis non ea tantum, quae ad Osiridem Isidemque pertinent, sed etiam quicquid sacrarum fabularum erat, partim in stellas — partim in Lunae — varietatem, partim in Solis cursum, vel in nocturnum aut diurnum hemisphaerium, vel in Nilum fluuium, cuncta denique in res naturales, nihil in naturas, corporea mole carentes, viuentesque, conferri. Alia, quae ibi sequuntur, ne prolixior sum, malo nunc omittere. Quis negauerit, haec esse inprimis luculenta? praesertim si memoria repetierit, ea a Sacrorum in Aegypto Scriba, qui se rerum Aegyptiacarum oppido peritum ostendit, profecta esse, et praeterea huc a PORPHYRIO adiungi multos alios. Quando vero vir ille doctus, qui CHAEREMONEM de materialisimo Aegyptiorum testari, nobis largitur, sibi nobisque persuadere annititur, id esse vnicum alicuius momenti testimonium, quod de tali Aegyptiorum Theologia extet, in eo ab eius sententia, discedere cogor. Sunt omnino alia, eaque nec pauca, nec ponderis leuissimi, quae testimonium CHAEREMONIS maiorem in modum confirmant. Eorum nonnulla adferemus.*

§. 5. Non abs ratione vrgere hic mihi liceret, quod, cum teste HERODOTO, Lib. II, c. 46 et Testimoni- 145. Dii Aegyptiorum primores fuerint numero
umCbaert- octo, ostendi possit, octo illos Deos principes, fuif-
monis ali- se materiales, *ignem, aquam, terram, coelum, lu-*
unde etiam *nam, solem, diem, noctem.* Verum quando nescius
illustratur. non sum, diuersa de octo Diis Aegyptiorum praeci-
pui extare veterum iudicia et testimonia, et praete-
rea de hoc argumento alio loco agere constitui, id
nunc tacitus praeterrittam. Videamus igitur, qua-
lemnam Aegyptiorum Theologiam mente sua conce-
perit EVSEBIUS, omnis antiquitatis scrutator,
non diligens magis, quam iudiciosus, et inprimis pe-
ritus. De ea is ita loquitur Praeparat. Euang. Lib.
III, c. 9. *Ea porro Aegyptiorum doctrina fuit, ex*
quibus, uti suam Orpheus Theologiam hauserat, ita
Mundum utique Deum esse voluit, ex pluribus Diis,
tanquam sui partibus (nam ipsas quoque mundi par-
tes, Deorum in numero ab ipsis repositas fuisse, antea
demonstrauimus) compositum et constitutum. An non
diceret, Spinozam sua ab hisce Aegyptiis mutuatum
esse? Sed audiamus * auctorem eundem, de hac
ipsare, alio loco, Lib. I, cap. 6. ita scribentem: *Phoe-*
nices quidem et Aegyptios, omnium primos, Soli, Lu-
nae, ac Stellis, diuinitatem tribuisse, vulgatum est,
iisdem solis rerum omnium ortus interitusque causam
assignasse. In hoc Theologiae Aegyptiacae compen-
dio, nulla mens aeterna diuina vsquam comparet. So-
la materia Principatum obtinet. Non aliter de Theo-
logia Aegyptiorum iudicat DIOGENES LAER-
TIVS in Prooemio historiae de vitis Philosophorum
§. 10. *Aegyptiorum de Diis Philosophia talis est. Ma-*
teriam (Athor) fuisse principium rerum: ex ea dein-
ceps.

* Addi poterit locis hic citatis, alius auctoris eiusdem,
valde memorabilis, sed paulo prolixior, Lib. III, c. 4.

*ceps quatuor elementa discreta, perfectasque quasdam animantes: Solem ac Lunam Deos esse, alterumque Osirin, alterum Isin appellatos. Vnum praeterea adscribam ex PLVTARCHO locum, qui legitur in eius Symposiac. Lib. VIII, c. I. p. 718. Verba illius graece appono, quia manu medica indigent. "Ὁλως ἀρχῇ θεῶ πρὸς γυναῖκα θνητὴν ἀπολείπουσιν ὁμιλίαν ἀνὰ πάλιν δὲ ἐν αὐτῷ οἶοντα θνητὸν ἄνδρα θηλείᾳ θεῶ, τόκῳ καὶ κηρύττειν ἀρχὴν παράσχειν; διὰ τὸ τὰς * θυσίας τῶν θεῶν ἐν αἵρει καὶ πνεύμασι, καὶ τισὶ θερμότησι καὶ ὑγρότησι τιθεσθαι. Quae sic verto: Aegyptii omnino Deo mari cum mortali foemina concedunt consuetudinem: vicissim vero non existimant, marem hominem foeminae Deae partus foetusque principium posse praebere, eo quod essentias Deorum, in aëre, ventis, coloribus certis, humoribusque locent. Non inficias eo, Scriptorem hunc in libro de Iside et Osiride, nonnunquam his contraria adstruere, verum id non facile quemquam morabitur, qui cogitauerit, quam varia, sibi aduersantia, auctor ille saepius de rebus Aegyptiorum referat, quique id imprimis animo suo reuoluerit, Philosophum nostrum, librum de Iside et Osiride inscripsisse Cleae, quam p. 364. ait esse Thyadum Delphicarum Principem, et a Patre ac Matre Osiriadis consecratam Sacris. In illius ergo gratiam, omnia vndecunque conquisiuit, saepenumero inuita veritate, vnde placitis et religioni Aegyptiorum, aliquam sublimitatis, sapientiae, et sanctitatis speciem conciliare*

C 3

- * Sic nullo plane sensu legitur, in Editionibus, quas euolui, Basileensi, Stephaniana, et Parisiensi, graeco-latina, pro quo citra dubium legendum *θύσας*, et ita verti. Eodem plane, ut hic correximus, modo; PLVTARCHVS scribit de Is. et Osir. p. 366 extrem. *ὅτι γὰρ οὕτως καὶ ὁ αὐτὸς θεὸς τὰς τέλεις νομίζει*

liare posset. Alia huius generis * ; quae adferri possent adhuc, praeterire satius nunc puto, ne tedium lectori moueam, utque ad praecipuum capitis huius argumentum procedere possim.

§. 6. Si omnia et singula, quae pro firmanda *Vetustiores* sententia sua CVDWORTHVS in medium attulit, *tamen Aegyptiorum Philosophi; a Diis materialibus* quaeque dictis a me e diametro aduersantur, curate expendere vellem, opus ad id esset peculiari et prolixâ Dissertatione. Verum nunc id potius agam, ut sententiam, quam praestantissimus ille vir, pro virili ornauit, cum ea, quam ego hic adstruxi, amice conciliem. Nam, etsi argumentis omni exceptione maioribus confici possit, Numina, quae Aegyptus coeca, magna quondam religione coluit, *Osin, Isin, Bubastin, Horum, Harpocratem, Ashor, Ammonem, Anubim,* et reliqua fuisse materialia, Coelum, Terram, Aquam, Solem, Lunam, Astra, horumque in mundo effectus adspectabiles, et conspicuas in natura rerum vicissitudines, negari tamen quoque non potest, vetustiores gentis illius Philosophos, materiae, et toti rerum naturae praefecisse Mentem infinitam, aeternam, ex cuius sapienti consilio, potentique nutu, operationes reliquorum Deorum, quos vulgus adorabat, penderent, Mentem, quae omnia decerneret, omnia ordinaret, omnia gubernaret. Qua in re conuenientiam multiplicem et notabilem, inter doctrinas Aegyptiorum, et Stoicorum placita, non possum non agnoscere. Doctrinam Stoicorum de origine rerum, haud ita pridem ** Vir quidam merito suo celeberrimus, accurate et fideliter delineauit,

ex

* Quaedam his addita videri possunt, in Observatione nostra de eodem argumento, in Miscellan. Lips. Vol. VI, p. 353, 254.

** BRVCKERVS in Historia Philos. Tom. I, p. 921 etc.

ex cuius delineatione huc transcribam, quae ad institutum meum facere sentio.

I. *Antequam aliquid esset, Chaos erat, siue Status rerum confusus, et tenebricosus. Status ille rerum exhibebat materiam, quae est rerum omnium qualitatibus indutarum, seminaliumque rationum, receptaculum, et Essentia, siue Natura, suo principio quasi gravida.*

Haec est, vt id addam, Aegyptiorum *Asbor*.

II. *Chaos illud ordinatum, inque adspectabilem formam emergens, mundus est et Natura.*

III. *Est vero Natura, siue Mundus, totum illud, ex quo constant, quodque comprehendit omnia.*

IV. *Totum hoc, in quo omnia continentur, et vnum est, et partes sunt omnia illius atque membra.*

Hanc Aegyptiorum doctrinam, supra ex EVSEBIO descripsi §. 5.

V. *Sunt vero in hoc vno et toto Principia, quae ab elementis distinguenda sunt, duo, efficiens et patiens. Et patiens quidem, materia est, qualitatis exfors, efficiens autem, ratio, quae in ipsa est, siue Deus.*

VI. *Causa efficiens, siue Deus, est purissimus ac liquidissimus aether ignisque artificialis, habitans in extrema Coeli circumferentia, in qua diuinum omne fixum locatumque est.*

Ista autem omnia cum Placitis Aegyptiorum veterum mirifice consonare, ex iis, quae et superiori et hocce cap. disputauimus, magnam partem intelligi potuit. Vnum hoc superest, vt luculentius et distincte probeam, Aegyptios, quod et fecerunt Stoici, cum Nocte vel materia, in ipso adeo Chao, coniunxisse Principium actiuum, Mentem, quae primum res

omnes inter se commistas secreuit, deinde corpora formauit, ac abinde toti rerum Naturae praeest, omnia decernendo, omnia gubernando. In eo igitur euoluendo nunc versabitur opera nostra.

Doctrina §. 7. Quae veteres ex doctrina Sacerdotum Aegypti, de ΚνηΦ ingenito referunt, ad hoc meum argumentum, quod nunc persequor, spectare, inerito censeretur, et a C V D W O R T H O opportune obseruata sunt, p. 352. Edit. Londin. (non, ut vitio editum est, 412.) Verum eo de Numine sententiam meam cap. IV. Libri huius exponam pluribus et accurate. Eodem referri debere videntur haec H O R A P O L L I N I S, qui Hieroglyphic. Lib. I, c. 13. aliquid de Aegyptiis memoriae prodidit, quod cordati et periti iudices, et me non monente, censebunt singulare, ac gentis illius Philosophis proprium fuisse.

Verba haec sunt. Θεὸν ἐγκόσμιον σημαίνοντες - - - ἀστέρα ζωγράφουσι, ἐπεὶ πρὸνοια Θεὸς τὴν κίνην προστάσσει, ἢ τῶν ἀστέρων, καὶ τῆ παντὸς κόσμου κίνησις ἐκτελεῖται: Deum in mundo praesentem significaturi, fidus pingunt, quod Dei prouidentia victoriam decernit atque imperat, qua siderum, orbisque uniuersi motus peragitur Ecce tibi H O R A P O L L I N E M, Deum tanquam Mentem, a Mundo distinguentem, et Diis materialibus, qui mundum constituunt, praeficientem, in qua sententia is quidem ubiqueprehenditur. Sed iuuat tamen huic eius loco subiungere obseruationem acutam viri docti, cuius diligentiae, postremam editionem auctoris illius debemus I O. C O R N. de P A V W. *Haec notes. Totum hoc uniuersum circus est, in quo immensa corpora coelestia, cum omnibus aliis inter se cursu certant. Huic certamini praeest Deus ἐγκόσμιος, qui victores declarare, et victoriae praemia distribuere, potest solus. Illa autem spes victoriae est, quae facit, ut sidera & orbis*
uniuers-

universus, in partibus suis, celerrime, et absque ulla intermissione se continuo moueant. Hoc sibi volunt illa, de quibus alii, quantum memoria repeto, ne bolum: Quare notandum est, ut dixi, hoc Aegyptiorum dogma singulare. Aegyptiorum quoque institutioni deberi mihi persuadeo, quod, teste CICERONE de Nat. Deor., Lib. I. c. 10. Thales Milesius, qui primus de talibus rebus quae-siuit, aquam dixit esse initium rerum: deum autem eam mentem, quae ex aqua cuncta fingeret. Thaletem hunc disciplina Aegyptiorum usum fuisse, veteres magno consensu affirmant. Sed hanc sigillatim eius doctrinam, aquam esse initium rerum, dimanasse ex fontibus Aegyptiorum, et videri Thaletem ab his eam accepisse, conceptis verbis monet SIMPLICIUS in Aristot. de Coelo Lib. II. p. 127. a. Et haec doctrina pertinet ad reliquias historiae et Cosmogoniae Mosaicae Gen. I, 2. antiquitus apud Aegyptios et Phoenices conseruatae, de quibus aliquid diximus cap. I, §. 8. 12. unde tandem Graeci quoque traditionem eandem acceperunt.

§. 8. Verum rem istam paulo altius ab origine *Et ex Theorepetamus. Extat apud auctorem recognitionum Clelogia veterum orphicarum, mentinarum* * Lib. X, c. 30. hocce Doctrinae Orphicae de origine mundi compendium. *Orpheus dicit, primo Cbaos fuisse sempiternum, immensum, in Aegyptiaca genitum, ex quo omnia facta sunt: hoc ipsum Cbaos coniecit. non tenebras dixit esse, non lucem; non humidum non acidum; non calidum non frigidum; sed ** omnia simul mista, et semper unum fuisse informe; aliquando tamen, quasi ad ovi immanis modum, per immensa*

C 5

sa

* In COTELERII Patribus Apostolicis Tom. I, p. 589.

** Haec erat communis doctrina vetustiorum in Graecia Physicorum, teste ARISTOTELE, cuius verba adduxi cap. I, §. 10.

sa tempora effectum, peperisse, ac protulisse ex se, duplicem quandam speciem, quam illi masculo - foeminam vocant, ex contraria admistione huiusmodi diuersitatis speciem concretam: et hoc esse principium omnium, quod primum ex materia puriore processerit, quodque procedens discretionem quatuor elementorum dederit; et ex duobus, quae prima sunt, elementis, faceret coelum, ex aliis autem terram; ex quibus iam omnia participatione sui inuicem nasci dicit et gigni. Fabulae istius, rudi admodum penicillo adumbratae, his videtur fuisse sensus: Ab omni aeternitate Mentem cum Materia coniunctam fuisse, in aliquo immenso Chao; Mentem vero Chaos sensum in formam oui redeuisse, atque tum virtutem suam explicuisse atque manifestasse, elementa discernendo, et ex illis cuncta creando: habuisse autem Mentem naturam Masculo - foemininam, id est, in se habuisse rationes Naturae totius, et qua agit, et qua patitur. Sine dubio et hic occurrunt reliquiae traditionis Mosaicae de creatione mundi. Tota haec fabula, de quo ambigi non potest, orta est ex his Mosis verbis Gen. I, 2: ורוח אלהים מרחפת על פני המים *Et Spiritus Dei incubabat super faciem aquarum.* Vbi Critici observant, per vocem מרחפת denotari talem agitationem, qualem columbae perficiunt, dum ovis suis ad excludendum pullos incubant. Hinc *Ouum* vetustissimorum Philosophorum, ex quo cuncta prodiisse docebant, nempe per virtutem Spiritus Diuini incubantis, de quo consuli potest TH. BURNETII Theoria Telluris Sacra Lib. II, cap. 10. Inprimis veterum sermonibus celebre vehementer fuit *Ouum Orphicum*, de quo praeter auctorem, modo laudatum, passim etiam disserit ESCHENBACHIVS in *Epigene Orphico*. Orpheum vero *Ouum* suum ab Aegyptiis inutatum esse, vel ex eo intelligitur, quod tota eius Sapientia ex fontibus Aegyptiorum profluxerit, idque etiam

EVSEBIUS

EVSEBIUS confirmat, etsi is fabulam isthanc, quod nemini mirum videri debet, additamento aliquo recentiori auctam hunc in modum referat Lib. III, c. XI, p. 115. *Aegyptii Opificem Vniuersi, quem Kneph appellant, humana specie configurarunt — Hanc porro Deum ex ore orum edidisse narrant, ex eoque alium factum esse Deum, qui ab ipsis Phtas, Vulcanus a Graecis nominetur. Ouum autem illud mundum interpretantur, eique Numini ouem consecrarunt.* **EVSEBIUS** hic, uti dixi, priscum nobis et genuinum dogma Sapientum Aegypti; sed accessione noua, a Pythagoraeis et Platoniceis Graeciae Philosophis interpolatum, obtulit. Nam ouo *Orphico*, ex quo processit Principium Masculo-femininum, quod ab Aegyptiis dicitur *Phtas*, aliud superaddidit Principium, Ouo prius, nempe *Kneph*, qui fuerit veri mundi Opifex. Sed et hic tamen latet verum, quod paucis eruemus, monstrabimusque. *Phtas* & *Kneph* Aegyptiis antiquis vnum idemque significant. Sunt duo nomina, quae diuersa tantum Attributa vnius Spiritus infiniti nostrae menti obiciunt, quod cap. IV. huius Libri plarium faciemus. Quod Veteres Aegyptii de vno Spiritu infinito intellectum voluere, quod esset in Chao, illudque mouisset & disposuisset, & tamen eodem, utpote sibi voluntatique suae subiecto, prior, id recentiores illi Philosophi, de quibus dixi, explicuerunt de duobus Spiritibus, a se inuicem distinctis. Genealogiam integram & plane nouam huiusmodi Deorum, quibus originem debet mundus materialis, contexuit **IAMBlichvs** de Mysteriis Aegypt: Sect. VIII. c. 3. in quibus *Kneph*, secundum quosdam, vel uti in Codicibus vulgatis editum est, *Emeph*, et denique *Phtas*, siue *Vulcanus* locum quoque habent. Sed de his plura monebimus cap. IV. Candide fatetur **IAMBlichvs**, se genealogiam illam depromsisse ex libris Hermeticis, quorum fides omnis, apud peritos ha-
rum

rum rerum iudices, iam pridem decoxit, et qui non nisi ex Philosophorum Pythagoraeorum recentiorum, vel etiam Christianorum Gnosticorum, cerebro, in lucem exierunt; sed addit tamen, Deos istos sic enumerari κατ' ἄλλην τάξιν, *secundum alium* (non consuetum, sed recentius confictum) *ordinem*. Vetus Philosophia Orphica, quae a prisca Niligenarum Sapientia non differt, Principium agnoscit unicum, ἀρχενοθηλυ, *masculo-foemininum*, a quo omnia ordinata sint et condita. Aegyptios illud Principium, quod ex ovo primum prodiit, lingua sua dixisse *Pthta*, illudque Graecos interpretari *Vulcanum*, ex EVSEBIO intelleximus. Et profecto Aegyptios de *Vulcano* suo, siue *Pthta*, perhibuisse, quod sit ἀρχενοθηλυς, *masculo-foemininus*, conceptis verbis testatur HORAPOLLO Lib. I. cap. 12. Quod si autem praeterea antiqua Aegyptiorum monumenta, et linguam gentis illius priscam, ad eruendam Numinis illius potestatem et naturam, in consilium adhibuerimus, dubium, ut spero, superesse nullum poterit, quia Aegyptiorum Maiores, per *Vulcanum* suum, Mentem illam designare voluerint, cuius voluntate, Mundus primum factus est, cuiusque decreto, ordinatione, et gubernatione, nunc omnia in mundo fiunt. Sed id nunc paulo luculentius explicemus.

§. 9. Numen illud, de quo loquimur, Aegyptios sermone patrio nuncupasse *Pthtas*, id vero Graecos interpretatos esse *Vulcanum*, multi sunt, qui testentur. EVSEBIUM id nos docere, modo intelleximus. SVIDAS id ita refert: *Θεὸς ὁ Ἡφαίστος παρὰ τοὺς Μεμφίταις. Pthtas. Hoc nomine Vulcanus colitur Memphi*, in Aegypto. Meminit eiusdem CICERO Lib. III. de Nat. Deorum cap. 22. *Secundus Vulcanus * in Nilo*

Spiritum illum infinitum, Aegyptii dicebant Pthtas, quod Graeci interpretantur Vulcanus.

* Lege potius *Nilo natus*, et hanc esse scriptionem vetustam, a VICTORIO mutatam, observatur in Notis GRONO-

*Nilo natus, * Phtbas, ut Aegyptii appellant, quem custodem esse Aegyptii volunt. De eodem Auctor Clementinorum, Homil. IX. §. 6. p. 681. Edit. Coteler. haec habet. Αἰγύπτιοι δὲ ὁμοίως — τὸ πῦρ ἰδίᾳ διαλέκτῳ **.* Φθὰς καλέσαντες, ὃ ἐρμηνεύεται Ἡφαῖσος. *Aegyptii similiter — ignem lingua sua Phtbas appellarant, quod idem est, ac Vulcanus.* Quando auctor hicce scribit *Phtbas idem esse ac Vulcanum*, communem Graecorum morem sequitur. Vbi vero addit, *Phtbas Aegyptis quoque dici ignem*, deceptus est. Quemadmodum enim, neque Graecis Ἡφαῖσος, neque Latinis *Vulcanus*, proprie significet ignem, etsi Numen illud igni praefecerint, ita nec Φθὰς Aegyptiis *ignem* sonat, licet in Phtba naturam igneam agnouerint. IAMBlichVS etiam de *Mysteriis Aegypti*. Sect. VIII. cap. 8. loquens de Opifice mente, cui varia ab Aegyptiis nomina tributa esse affirmat, de *Phtba* nostro hac scribit. *Quatenus vero Opifex Mens perficit omnia summa cum veritate et arte, vocant eum Aegyptii Phtba* (scribendum erat *Phtbas*) *Græci vero hunc Phtba nominant Vulcanum, solam artem in eo considerantes.* Aegyptii, qui nomina gentis suae propria a Diis frequenter desumere solebant, non raro etiam ab isto *Phtba*, regibus suis cognomina indiderunt. In ERATOSTHENIS catalogo regum Thebaeorum in Aegypto, num. XXIX. occur-

GRONOVII. Aegyptii enim de Vulcano suo perhibebant, quod esset *Nili filius*. DIOGENES LAERTIUS in proœmio § 1, et AMPELIUS in libro memoriali c. 9. In Libro CICERONIS citato toties id dicitur de Diis Aegyptiorum, illis nimirum, quibus Parentes nulli assignabuntur, et Aegypto proprii erant, et peculiare, ut mirum sit, viros dictos in eo potuisse aberrare. Vide DIODORVM p. 12.

* Ita viri eruditissimi vocem hanc iam dudum emendarunt.

** Sic recte legit COTELERIUS pro Φθὰς, voce nihili.

occurrit Χωμοεφθας, vel, vti scribendum illic esse, * alio loco monui, Χωμοιφθας, quod ERATOSTENES vere, prorsus et recte interpretatur *Mundum Vulcani amantem*. Num. XXXV. ibidem legitur Σιφωας υιός Ἡφάίστῃς, vbi interpretatio graeca docet, scribendum esse, vt † olim, iam correxi, Σαφθας, nam id Aegyptiis sonat *Vulcanidem*, υἱὸν Ἡφάίστῃς.

*Spiritum
illum Ae-
gyptii
agnosce-
bunt rerum
omnium
causam De-
orumque
patrem, &
masculo-
femini-
num.*

§. 10. Videndum nunc, quid de hoc suo *Phtha*, vel *Vulcano*, tradiderint Aegyptii. Vbi tamen, cum traditiones Aegyptiorum, per Graecorum vt plurimum manus, ad nostras peruenerint, etiam atque etiam attendendum est, an non forte interpolatae et adulteratae ab ipsis fuerint, quod ipsos per saepe fecisse, in hoc commentario nostro, non semel demonstratur. Quod si igitur doctrinam *Orphicorum* antiquissimam cum illa Aegyptiorum traditione, quam ex EVSEBIO retuli, etsi paulisper incrustatam, (vide §. 8.) inter se conferamus, facile obseruabimus, *Phthan* ex sententia Aegyptiorum esse Mentem illam Opificem, quae Chaos tenebrosissimum primo in formam oui compexit, deinde vero ex materia, quam Chaos complectebatur, res omnes creauit, atque ex tenebris in lucem protraxit. Ita Orientales de creatione mundi loquuntur, quod si sola tantum verba spectes, a dictione, qua PAVLVS vtitur Hebr. XI, 3. non valde abludit. Accedit, quod ORPHEVS opificem suum, qui ex ovo prodiit, nobis vt masculo-fœmininum depinxerit, et quod id ipsum de suo *Phtha* Aegyptii pariter memoriae prodiderint, cuius fabulae, vt dixi §. 8. non alius, quam hic videtur sensus esse arcanus, quod opifex in se rationes habuerit rerum omnium, et totius Naturae,

tum

* Annotat. ad illum Catalogum, in B. VIGNOLII Chronol. Sac. Tom. II, p. 760.

† Ibidem pag. 763.

tum qua agit, tum qua patitur, vel, quod omnia sint ab eius decreto et voluntate. Aenigmaticus hic et symbolicus, de Opifice totius Vniuersi conceptus, gentibus Orientis omnibus semper mirifice placuit eiusque luculenta vestigia, in doctrina Brachmanum Indiae, hodieque supersunt, qua de re alias plura differendi locus erit, Lib. II. c. VII. Ex doctrina illa Orientalium nonnunquam hauserunt etiam Graeci et Romani, quos inter est IULIUS FIRMICUS, is enim de Deo omnium supremo hunc in modum loquitur in Praefat. ad Lib. V. Mathes. p. 115. *Tu omnium pater pariter ac mater: tu tibi pater ac filius, vno vinculo necessitatis obligatus. Consimiliter SYNE- SIVS*, magnus Philosophiae Orientalis fautor, de vno infinito Deo canit Hymno III. p. 26. Edit. Stephani.

Σὺ πατήρ, σὺ δ' ἐσοὶ μάτηρ
Σὺ δ' ἀρχὴν, σὺ δὲ θεῖλος.
*Tu pater, tu es mater,
Tu mas, tu femina.*

Ceterum Opifici virtutem et potestatem, de qua nunc loquimur, IAMBlichVM quoque in *Phtha* Aegyptiorum agnouisse, obseruauimus iam §. 9. Quia ergo veteres Aegyptiorum Philosophi, in *Vulcano* suo, causam rerum omnium primam, intelligentem, et efficientem, venerati sunt; hinc est, quod eum, non secus, atque Graeci Iouem suum, vt patrem non modo hominum, verum et Deorum, celebrauerint. Certe in Obelisco antiquissimo Heliopolitano, Romam postea delato, literis hieroglyphicis consignato, cuius interpretationem Graecam, ab HERMAPIONE adornatam, AMMIANVS MARCELLINVS Historiae suae Lib. XVII. ex parte inseruit, de Rameste Heliopolitano rege legebatur p. 102. Edit. Lindenbrog. Ὁν Ἡφαιστος, ὁ τῶν θεῶν πατήρ προσέκρινεν. *Quem Vulcanus (Phthas) Pater Deorum praetulit.* Eoque signi-

significatur, ex huius voluntate et decreto, res huius mundi in vniuersum pendere. Et pseudo - CALLISTHENES in Fragmento *historiae de vita Alexandri M.* apud FABRICIUM Biblioth. Graec. Vol. XIV. p. 149. Deum hunc vocat *προπάτορα τῶν Θεῶν*, *auum et progenitorem Deorum.* Non nego, CALLISTHENEM hunc pseudonymum, Scriptorem esse fabulosum, et fide indignum. Sed, si tamen ex eius fragmentis pauculis, quae docti nonnulli vulgarunt, tanquam ex vngue leonem diiudicare licet, dicere non verebor, eum se rerum Aegyptiacarum bene gnarum et peritum ostendisse.

§. II. Ad *Vulcanum* Aegyptiorum vt redeam, Idem in fa- perhibebant de eo Sacerdotes in Annalibus suis Sacris, bulis Sacer- quod omnium primus in Aegypto regnum tenuisset. dotum di- Ita DIODORVS Lib. I. p. 13. *Sacerdotes Vulcanum cebatur primum regem distitant.* Sic et auctor *Clementino- primus reg- rum*, Homil. IX. §. 6. Sed quae auctores hi et alii, gnasse. de regno *Vulcani* in Aegypto, literis prodiderunt, intelligenda sunt de regno Deorum fabuloso et allegorico. Hoc Deorum regnum, in Dynastiis MANETHONIS, conficit Dynastiam primam, in qua regnauerunt, omnium primus *Vulcanus*, deinde *Sol* *, filius eius, et sic porro alii Dii: Diis his MANETHO cuique suos assignauit annos; sed qui manifesto referendi sunt ** ad cyclos, quibus in calculis Astronomicis et Chronologicis, utebantur Aegyptii, quod pulchre demon-

* Etenim apud Aegyptios, *Vulcanus* habebatur Pater *Solis*, quod hic testatur MANETHO; sed et CICERO de Nat. Deor. Lib. III, cap. 21. et ARNOBIUS Lib. IV, pag. 135.

** Potest hic addi celeberrimi WEIDLERI *Historia Astronomiae* p. 48 etc. in notis, vbi rem eandem, etsi paucis, ex MARSHAMO et AFRICANO tangit. Sed VIGNOLIVS asserta demonstrauit.

demonstrauit, magnus Chronologiae veteris, sacrae et exoticae, instaurator, IO. ALPH. VIGNOLIVS, in praestantissimi Operis Tomo II, p. 656. Significatur itaque Dynastia illa, tempori in vniuersum, et Diis illis materialibus, quibus ordo temporum iustus, aequalis, et constans, in acceptis ferendus est, praesse *Vulcanum*. Obseruatu dignum est, quod de regno illo Deorum, eiusque duratione, praemittit MANETHO apud SYNCCELLVM p. 51. Ἡ Φάσις Χρόνος ἔχει ἔστιν; διὰ τὸ νυκτὸς καὶ ἡμέρας αὐτὸν Φάσιν. *Vulcano nullum tempus definitum assignari potest, eo, quod ille et noctu et interdum luceat.* Nempe reliqui Dii, qui illic enarrantur, habent suas periodos et vicissitudines. Sol diei imperium consecutus est, Luna noctis, et sic porro. At *Vulcani*, Deorum supremi, imperium semper idem est, et immutabile.

§. 12. Non abs re erit, hoc loco disquirere, *Credebatur* quidnam causae fuerit, quod Graeci *Phthan* Aegyptiorum, *Vulcanum* interpretati sunt. Neque potest dubitari, quin ad naturam et vim ignis respexerint. Hunc enim in tutela *Vulcani* sui esse credebant Graeci, eundemque Aegyptios in *Vulcano* suo consimiliter venerari intelligebant. Ait itaque DIODORVS de *Vulcano* Aegyptiorum loquens p. II. *Ignem porro Vulcanum per interpretationem dici, et ipsum magni Dei loco venerandum, qui multa ad cunctorum generationem et exactum incrementum contribuat.* Et p. 13. *Sunt tamen inter Sacerdotes, qui Vulcanum primum regem dicunt, ignis inuentorem, et beneficio hoc gubernacula regni consecutum.* Addit ibidem fabulam quandam non illepidam. Paria habet auctor *Clementinorum*, excitatus iam §. superiori. Sed hi, uti et alii Graeci, quod de ipsis IAMBlichVS queritur Sect. VIII. c. 3. Theologiam suam patriam, cum illa Sacerdotum Aegyptiorum, nimis aperte confun-

D

dunt,

dunt, et ab igne naturali, quem in *Phtha* Aegyptios veneratos esse, constat, ad artificialem delabuntur, cuius in Theologia Graecorum mythica, de *Vulcano*, ratio magis habebatur. Genuinam Aegyptiorum Theologiam multo certius redolet, quod ex *MANETHONE* iam obseruauimus, *Vulcanum interdum non esse lucere*, id est, fulgere luce perpetua et non interrupta. Nempe, ut paucis dicam, *Vulcanus*, Mens quippe aeterna, Aegyptiis ignis erat subtilissimus et purissimus aethereus, omnibus Planetarum et Stellarum orbibus superior, ex quo animas auulsas, in terram delabi, et in quem, post certum definitum tempus, refundi, credebant. Ita Stoici docebant. (Vid. §. 6.) Ita docebant quoque Aegyptii, et in vniuersum Orientales, quorum hac de re doctrinam, etiam in Gnosticorum placitis deprehendere licet.

§. 13. Venio nunc tandem ad interpretationem nominis Aegyptiaci $\Phi\theta\acute{\alpha}\varsigma$. Est vero interpretatio haec adeo facilis et obuia, adeo quae se sponte et vltro offert, ut, qui mediocres tantum in studio linguae Aegyptiacae progressus fecit, aberrare hic plane nequeat. Nam $\Phi\theta\acute{\alpha}\varsigma$, vel literis Copticis scriptum, $\Phi\theta\acute{\alpha}\omega$, sine mutatione vllius literae qualiscunque, significat definientem, decernentem, ordinantem. Quando vero Epistola ea de re *LA CROZII* τῷ μακαρίῳ exstat, qua scribens ad me, nomen $\Phi\theta\acute{\alpha}\varsigma$ interpretatus est, malo verbis eius, quam meis, negotium istud expedire. Sic autem ille in *Thesauro Epistolico* Tom. III. p. 155 $\Phi\theta\acute{\alpha}\omega$ vero siue $\Phi\theta\acute{\alpha}\varsigma$ *Iamblichi*, est ordinator, siue constitutor rerum, unde prouerbium $\Phi\theta\acute{\alpha}\varsigma$ σοι λελάληκε, ironice dictum puto de iis, qui futurorum scientiam sibi tribuebant. Et iterum p. 161. Ipsum vero $\Phi\theta\acute{\alpha}\varsigma$, nihil aliud arbitror, quam Aegyptiacum $\Phi\theta\acute{\alpha}\omega$, constitutor siue ordinator rerum. Vide Lucae Euang. III, 13. Actor.

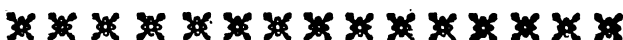
X, 33.

X, 33, 42. XVII, 31. *Conuenit vero ea vox cum nomine* פִּנְחָס *Ebraico; hanc enim illius vocis significationem omnes interpretes agnoscunt in libro Iobi XIV, 10. et VII, 5. alibique, metaphoricam tamen, ut aiunt, forte vero propriam, cum exercitus eam hebraice a voce* נָחַס *, ordino, dici potuerit, quam* διατάξεις *, græce a verbo* τάσσω *, ordino. Hinc intelligitur, quid sit apud Suidam, Φθᾶς σοι λελάληκεν. Qui cuncta decernit atque ordinat, tibi locutus est. Pronoibium videlicet Alexandrinum in* εὐδς *, qui de futuris semere pronuntiant, quasi diceretur ironice, ὁ πάντα διατάσσων σοι λελάληκεν. Qui cuncta decernit atque ordinat, tibi locutus est. Ex his facile iam est percipere, quidnam nomine isto Φθᾶς, Aegyptiorum Sapientes subinnuere voluerint, quamque vim et potestatem Numini huic suo tribuerint. Admittebant quidem factum Astrologicum, eique res humanas subiiciebant; sed illud ipsum tamen, ex voluntate, decreto, et ordine supremi Numinis, Φθᾶς nempe, pendere volebant, qua in re doctrina eorum a doctrina Stoicorum differebat, eaque longe melior erat. Potest eo non immerito referri, quod Aegyptiorum fabulae allegoricae, *Vulcanum* non modo ut regem, verum etiam, ut Legislatorem nobis depingant, in EVSEBII Chronico graeco Scaligeriano p. 7. tametsi Graeci fabulam illam, mirum in modum adulterauerint. Hinc etiam videmus, Aegyptios vetustiores, rerum omnium euentus, *Vulcano* suo, ut supremæ causæ, in acceptis tulisse. In Obelisco Heliopolitano, cuius mentionem feci §. 10. gloria gestorum Regis Ramessæ refertur ad *Vulcanum*, ut qui eum *praetularis*, ac veluti elegerit. Id ipsum quoque subindicat historia illa Sesostris, quam ex Diodoro Lib. I. p. 49 ascribo. Sunt etiam; qui scripserunt, cum Sesostris (vel Sesostris) nasceretur, patri eius *Vulcanum* in somno visum praedicere, puerum iam natum totius orbis dominium sibi vindicaturum. Addi possunt, quæ idem auctor refert. p. 53.*

*De cultu
huius Numi
apud
Aegyptios.*

§. 14. Quamvis vero ex consensu Veterum in Aegypto Philosophorum, *Vulcanus*, siue *Phthas*, Deorum omnium esset supremus et maximus, cuiusque imperio omnes, ipsique adeo reliqui Dei obedirent, labentibus tamen annis, honos eius et cultus, ut videtur, frigescere ac etiam vilescere coepit. Nili-genae, in necessitates vrgentes, et praesentia com-moda, vnice intenti, Deorum illorum, a quibus bona huius vitae exoptata proxime et immediate expectabant, *Solis*, *Lunae*, *Nili*, et similium, cultui, totos se consecrarunt, venerationem vero religiosam Mentis aeternae, in loco, coelis omnibus superiori, collocatae, Philosophis relinquendam esse putarunt. *Osiris*, *Isis*, *Ammon*, *Horus*, *Nilus*, aliique huius generis Dii, per vniuersam Aegyptum Templis consecuti sunt plurima, molis stupendae, et magnificen-tiae inuidendae, quorum reliquias et rudera, etiam hodie nemo sine ingenti admiratione contemplatur. *Vulcano* Templum quidem consecratum etiam legimus, sumtuosum et impense splendidum, quod *HERODOTVS* et *DIOBORVS* describunt; sed in vnica tantum vrbe *Memphi*, vnde eum non raro *Deum Memphiticum* κατ' ἐξοχὴν nuncupari videmus. In honorem reliquorum Deorum, per totum anni circulum, in cunctis Aegypti ciuitatibus, permultae celebrabantur solennitates religiosae et laetae, quarum non paucas commemorat *PLVTARCHVS* in libro de *Iside* et *Osiride*; at non memini, me de Festo in honorem *Vulcani* instituto, aliquid vnquam literis pro-dictum legisse. Idem fere dicere possis de *Neitha*, Aegyptiorum, ut Graeci volunt, *Minerva*, Sai in Aegypto inferiori culta, quam Sacerdotes et Philo-sophi veteres, in Aegypto cum primis inferiori, eo-dem loco habuisse videntur, quo apud *Memphitas*, et Aegyptii superioris incolas, *Vulcanus* erat. Et de hoc quidem Numine nunc dicen-dum mihi est.

CAPVT

C A P V T III.

De Neitha Aegyptiorum Deo, quam Graeci Mineruam interpretantur.

§. 1.

Antequam vero, quod capite superiori, me fa- Deae, quae
spicari dixi, nunc pluribus adstruam, Saitas in Sai in Ae-
Aegypto inferiori, Numen suum Sacrosanctum, quod gypto colo-
lingua patria *Neitham* nuncupabant, eodem fere lo- batur, &
co habuisse, quo Memphitae, et superioris Aegypti quam Graeci
incolae, *Vulcanum* suum, vel *Phtban*, habuerunt, in nam inter-
anteceffum ea afferemus, quae in veterum Monu- pretantur,
mentis, de *Neitha*, antiquissimo Aegyptiorum Nu- nomen erat
mine, literis prodita inueniuntur. Sedes itaque ma- non Sais;
gni huius Aegyptiorum Numinis vera et propria fuit sed Neitha.
Sais, urbs magna et praestans, non tantum Praefe-
cturae Saiticae, verum et totius Aegypti inferioris,
aliquamdiu princeps, ac regia etiam multorum, qui
Aegypto imperarunt. Urbs, pluribus quidem aliis
de causis inclyta, sed nulla re celebrior, quam Tem-
plo, cultuque *Neithae*, vel *Minervae* Aegyptiacae,
et Collegio perquam illustri Sacerdotum, cultui eius-
dem consecratorum. Etenim horum, in ipsa quo-
que Graecia, tanta fuit existimatio, ut ex ea, ad
audiendos tam laudatos Sapientiae Antistites, cupide
confluerent, quotquot ad solidae eruditionis gloriam
contendebant, eamque postea, in patriam reduces,
re ipsa consecuti quoque sunt. Ex eo *Minerva Sai-*
tica, et *Sais* ipsa, patria quaedam illius *Minervae*,
tantum apud Graecos nominis famam adeptae sunt,
ut Graeci quidem opinarentur, verum et auitum
Deae huius nomen fuisse *Saim*. Ita certe PAVSA-
NIAS Scriptor insignis, ubi de *Minerva* Thebana
D 3 Boeotiae

Boeotiae loquitur, scribit, in Boeoticis pag. 734 *.
 *Ογκαι κατὰ γλῶσσαν τὴν Φοινίκων καλεῖται, καὶ ὁ
 Σάις, κατὰ τὴν αἰγυπτίων Φωνήν. Etenim Minerua The-
 bana, lingua Phœnicum dicitur Onca, non vero, uti
 eam Aegyptii appellant, Sais. Pari modo ISACIVS
 TZETZA, secutus CHARACEM, ad Lycophronem
 v. III. asserit. Σάις κατ' αἰγυπτίους ἡ Αἰθνα λέγε-
 ται, ὡς Φησι Χάραξ. Ab Aegyptiis Minerua nuncu-
 patur Sais, quemadmodum ** Charax perhibet. Cum
 quib. consentit IO. TZETZA in Histor. Chil. V. v. 657.
 Sed non est, quod quisquam dubitare possit, aucto-
 res hos adductos, et qui cum ipsis sentiant,
 sibi passos fuisse imponi. Sais nomen est non
 Numinis cuiuspiam, sed urbis, Graecorum Scriptis
 non parum celebratae. Numen vero, in vrbe hac
 ab Aegyptiis sancte cultum, quod Graeci interpré-
 tantur *Mineruam*, scimus ab ipsis Aegyptiis, non
Sain, sed *Neitham* appellatum fuisse.

*Id testimo-
 niis Vete-
 rum pre-
 batur.*

§. 2. Id, quod ultimo loco dicebam, Numini
 Saitico Aegyptiorum, verum auitumque nomen fu-
 isse *Neith*, testimonio ipsius PLATONIS, disciplina
 Sacerdotum Aegyptiorum imbuti, comprobare pos-
 sum. Scribit enim is, in *Timaeo*, p. 474. Edit.
 Graecae Basil. Τὰς δὲ τῶ νομῶ μεγίστη πόλις Σάις,
 ὅθεν δὴ καὶ Ἀμασις ἦν ὁ βασιλεύς· οἱ τῆς πόλεως ἀρ-
 χηγός ἐστιν Αἰγυπτίσι μὲν τῆνομα Νηῖθ, Ἕλλησι δὲ,
 ὡς ἐκείνων λόγος, Αἰθνα. Huius Praefecturae Sai-
 ticae urbs est maxima & praecipua Sais, ex qua et fuit
Amasis Rex. Numen urbi huic tutelare est, quod Ae-
 gyptiace vocatur *Neith*. Graeci eandem Athenam, id
 est, *Mineruam* dicunt. In versione CHALCIDII
 pag.

* Ita viri eruditi iam dudum correxerunt, et recte omnino.

** Ipsius huius CHARACIS verba vide in notis HOLSTE-
 NII ad Stephanum Byzant. voce Σάις.

pag. 231. Edit. *Fabricii*, legitur *Neuth*, tanquam is in Platone legisset Νηϋθ. Verum ratio nulla ambi-
gendi est, quin vera nominis huius apud Platonem
lectio sit Νηϋθ. Ex eo sane nomen id habuit AR-
NOBIVS, apud quem Lib. IV. p. 137. Minerva sic
loquens introducit. *Quod si fidem inquiris facti,*
Aegyptios et ego testes dabo, quorum sunt Neith lin-
gua, Platonis testificante Timaeo. Apud HESYCHIVM
scriptum legimus Νηϋθ, in casu tertio, addita nem-
pe terminatione graeca. Verba eius sunt. Νηϋθ,
Αθηνᾶ παρ' Ἀγυπ/ρίαις. *Neithae, Minervae apud*
Aegyptios. Liquet ex his, PLATONEM, et ceteros,
qui eum sequuntur, illam Aegyptiorum *Neith* vna-
nimiter interpretari *Minervam*. Et ad horum testi-
monia accedit auctoritas minime contemnenda ERA-
TOSTHENIS Cyrenaei, qui in Catalogo regum
Thebaeorum Aegypti num. XXII. nomen alicuius re-
ginae Thebaeae Aegyptiacum Νίτωκης, graece sic
interpretatur, ἡ ἐς τὴν Ἀθηνᾶν νικηφόρος, id est, *Mi-*
nerua victrix. Interpretationem illam * olim pluri-
bus excussi, quae hic non repeto. Id satis omnes
intelligunt, ERATOSTHENEM, Νίτ', quod a PLA-
TONIS Νηϋθ parum recedit, vertere *Minervam*, adeo
in hac interpretatione omnes consentiunt. Quare
nescio, quid in mentem venerit TH. HYDIO, quan-
do in *historiae religionis Vet. Pers.* cap. III. p. 92. ne-
gavit, *Neitham* Aegyptiorum, recte dici *Minervam*,
cum potius, ipso iudice, sit *Venus*, et erroris huius,
quem sibi imaginatur, culpam in latinos Platonis in-
terpretes, qui nempe id de suo addiderint, reiicien-
dam esse, arbitratur. Nam an non quaeso PLATO
ipse, et post eum ERATOSTHENES, et cum his
tot alii, conceptis verbis testantur, *Neitham* Aegy-
ptiorum

D 4

* In *Rempbah illustrato* p. 75, et in Annotat. ad *Eratosthe-
nis Catalogum*, in B. *Vignolii Chronol. Sac. T. II.* p. 755.

ptiorum haberi pro *Minerua*? Existimauit nempe vir doctus, impudicam Persarum *Anaitin*, a casta Aegyptiorum *Neitha*, nulla re differre, cum tamen liquido demonstrari possit, nullam esse prorsus vtriusque huius Numinis, neque in nomine, neque in re, conuenientiam aut affinitatem. Eundem tamen errorem, post HYDIVM, errauit etiam HADRIANVS RELANDVS, Vir clarissimus, in Dissertat. *de veterum Persarum lingua* voce ANAITIS pag. 123. Sed iam pergamus.

Et illustratur ex historia Aegyptiorum. §. 3. Observatio ERATOSTHENIS, quam modo tetigimus, nomen reginae Thebaeorum *Nit-ocris* interpretantis *Mineruam vittricem*, ad indaganda alia similia Aegyptiorum nomina, in quibus compositionis talis vestigia manifesta occurrunt, nos deducit. Tale nomen in ipsa historia Mosaica Gen. XLI, 45. 50.prehendere licet. Illic enim uxorem *Iosephi* Patriarchae, filiam *Potipherae*, magni Sacerdotis Heliopolitani, appellari videmus ΝΩΝ, vel, vti Graeci habent, Ἀσενέθ, *Ase-neth*. In nominis huius compositione, *Neth*, quod *Mineruam* interpretor, non longius utique a PLATONIS *Neith* recedit, quam in *Nit-ocris* nomine, Eratostheniacum *Nit*. Si quid iudico, totum istud *Asenethae* nomen, Coptice scriptum CWE-NEST vel, quod eodem redit CWE-NEST id est, vti Coptorum filii pronuntiant, *Affhencit*, Graecis satis commode reddetur Ἀθηνότεις, *Minerua cultrix*. Si haec etymologia vera est, quod ego opinor, potest ex ea satis colligi, quam antiquus, celebrisque tempore iam Iosephi Patriarchae, inter Aegyptios fuerit *Neithae*, seu *Mineruae* cultus. Neque est, quod ipsa haec a me venditata cultus istius antiquitas, observationem meam, in erroris suspicionem inducere queat. Nam in historia Mosaica, exempla alia non dissimilia occurrere, * loco alio luculenter probauit.

* De Terra Gosen Dissert. VIII. §. 4.

probaui. Quod si autem historiae Aegyptiorum Monumenta etiam exotica adeamus, illa nobis suppeditabit *Nitetin*, Apriae Regis Aegyptii filiam, Cyrique vel, ut alii, Cambyſis Perſarum regis vxorem. HERODOTO initio Lib. III. *Nétytis* audit, *Nit-eris*, vbi eadem nominis huius ſcriptio occurrit, quam in ERATOSTHENIS Catalogo obſeruauimus. ATHENAEVS, vero Lib. XIII. p. 560. eadem *Νεῖτιν* *Neit-erin* appellat, cuius proinde ſcriptio, ad illam PLATONIS proprius accedit. Qui linguae Aegyptiacae aduſetus eſt, nullo negotio perſpiciet, nomen hoc ſic efferendum eſſe *Neits-teits*, vel etiam *Neit-teit*, quod ſignificat *donatam a Minerva*, vel *donum Minervae*. Aegyptios iſtius modi nominibus impenſe delectatos fuiſſe, vel vnus ** ERATOSTHENIS Catalogus regum Thebaeorum abunde demonſtrat. *Neitetae* vero, de qua iam loquimur, nomen hoc inditum fuiſſe a *Neitha*, Saitico Numine, tanto eſt probabilius, quod ſciamus, patrem eius *Apriem*, qui in Scriptura *Pharao Hophra* audit, regem fuiſſe ex Dynaſtia Saitica, eorum regum, quibus *Sais*, vrbs ſacra *Minervae*, ſedes erat regia: Eadem vt videtur de cauſa, *Amasidis*, regis pariter Saitaci, filius et ſucceſſor, cui Cambyſes et regnum & vitam eripuit, nomen geſſit *Pſamme-niti*, quod interpretari poſſis *virtutem Minervae*, aut vero *eruditum a Minerva*. Eo etiam omni procul dubio ſpectat nomen *Pateneit*, Sacerdotis Saitici, cuius meminit PROCLUS Lib. I. in Timaeum pag. 31. Sacerdos hic, quem Graeci *Sonchin*

D 5

appel-

- * Nam in illo v. 9. num. IX. et XXXIV. occurrit *Mares*, quod ERATOSTHENES interpretatur *donum Solis*. Num. XVII. habetur *Mofcheris*, vel melius *Moicheris*, itaque redditur *donatus a Sole*. Num. XXIII. legitur *Myrtacus*, idque exponitur, *donatus ab Ammone*, quorum omnium rationem prolixè dedimus, in noſtris ad illum Catalogum Annotatt:

appellare solent, in Aegyptiorum Annalibus, ad quos PROCLUS prouocat, nomen habuit *Pateneit*, a dignitate, quam in Collegio Sacerdotum *Neithae* Saitico gessit. Erat enim Collegii illius, *Neithae* consecrati, Praeses, vel Archipropheta, vti eum conceptis verbis vocat CLEMENS ALEXANDRINVS, Stromat. Lib. I. pag. 303. * Alias autem iam docuimus, *Pateneit*, sermone Aegyptiorum prisco dici *summum Sacerdotem*, vel *Archi prophetam Neithae*. Sed apud Graecos etiam vestigia nominis *Neithae* deprehendimus, cum primis in vna ex septem portis Thebarum Boeoticarum, quam in honorem Mineruae Aegyptiacae a Cadmo denominatam fuisse *Neitham* ** loco alio multis probauimus. Verum cum hic alia plurima dicenda nobis susper sint, ad ea nunc progredimur.

§. 4. Ante omnia igitur id explorandum, et, quantum fieri potest, dilucide explicandum nobis erit, quamnam Aegyptii Numini huic suo, *Neithae*, potestatem atque virtutem tribuerint, quidque in illo maxime venerati fuerint. In rem vero hanc diligenter inquirentibus, PLATO, qui *Neitham* Graecorum esse *Mineruam* asseruit, obstaculum obiicit non leuissimum, quodque multis fraudi fuit. Nam testimonio PLATONIS decepti, omnia quae Graeci de *Minerua* sua canere et praedicare solent, ad *Neitham* Aegyptiorum, summo iure similiter referri posse, arbitrantur. Non equidem inficias eo, Solonem, Platonem, aliosque Graeciae Sapientes, dum inter Aegyptios versati sunt, animaduertisse aliquam inter *Neitham* huius gentis, suamque *Mineruam* similitudinem et conuenientiam, ac intellexisse, non esse aliquod Graecorum Numen, quocum melius Dea Aegyptiorum componi posset, quam cum *Minerua*. Sed non

* De Terra Gosen Dissert. VIII. §. 4. pag. 94. 95. in notis.

** Miscellan. Lipf. Vol. VI. Part. III. p. 457.

non idcirco omnia, quae Graecorum aut Philofophi, aut Poëtae, de ſua *Minerva* ſinxerunt, ad *Neitham* Aegyptiam transferri, adque illius Numen applicari poſſe vel debere, cenſenda ſunt. Et in eo toti tamen ſunt Graeci ſequiores, ac praefertim Philologi noſtri recentiores, quoties de *Minerva* Aegyptiorum diſſerere in animum inducunt. Sed omnium aliorum in eo argumento conatus, longe poſt ſe reliquit Vir ſua ceteroquin laude digniſſimus, et cui certe meliores litterae plurimum debent, qui in notiſſima *hiſtoria Coeli*, gallice ſcripta, id virium omnium niſu efficere conatus eſt, vt nobis Theologiam veterum Aegyptiorum, ex lingua hebraica, et ex Graecorum Mythologia, quam tamen etiam ad ſcopum ſibi plane peculiarem, artificio mirifico ſemper contorquet, ceu ex genuinis fontibus erutam, nouoque habitu amictam, nobis ſiſteret. Eius rei ſpecimen ſatis amplum, ex iis, quae de *Neitha*, ſiue *Minerva* Aegyptiorum, docere nos voluit, capere inprimis licet. Nihil fere illic occurrit, quod vlli veterum vnquam dictum, aut auditum ſit, omnia ſoli imaginationi auctoris nonnunquam nimis ingenioſi, ſupra modum viuæ et fertili, & fictionibus eius amoenis, in acceptis ferenda ſunt. Quae omnia, ſi minutatim perſequi, et ad veritatis iuſtam lancem expendere vellem, ea profeſſo Diſſertatio vna non caperet.

§. 5. Vt tamen intelligatur, quam nullo ſucceſſu fabulis Graecorum, Mythologia Aegyptiaca ac commodetur, et iſta ex lingua hebraica adiuuetur, ea tantum delibabo, quae de cultura olearum in Aegypto, ad *Neitham*, ſeu *Minervam* gentis illius relata, Vir ingenioſus obſeruat. Nam quicquid ea de re Graeci in gratiam ſuae *Minervae* fingunt, id omne multo rectius *Neithae* Aegyptiorum conuenire aſſeuerat. Et longe maximum quidem ac firmiſſimum huic

huic sententiae praesidium; eruditus auctor, * ex nomine urbis *Sais*, quae cultui *Minervae* Aegyptiorum tota erat dedicata; conciliare nititur. *Sais* enim, vel *Saith*, hebraice סַיִת, *oleam*, designat. Nèque dissimulabo, casu fortuito hic contigisse, ut vox, qua usi sunt genuini Aegypti incolae, ad significandam oleam, a vocabulo hebraico parum, aut nihil differat. Non nego, ** *Saith* Aegyptiis *oleam* vere dictam fuisse, etsi auctor ingeniosus ad vocem hebraicam tantum, qua hebraicam, mentis suae aciem direxerit. Quaero autem, an ex hac qualicunque convenientia soni, inter nomen urbis *Sais*, et nomen *oleae* hebraicum, tuto concludi possit, Sain oleis abundasse, et harum laetam propagationem, in laudibus *Neithae*, ut quae illic religiose coleretur, positam fuisse? Non sane opinor, nisi id aliunde probari recte et legitime queat. Equidem, si viro docto auscultamus, *** incolae urbis *Sais*, culturae olearum vnice dediti erant. Idem Numini *Neithae* grates solenniter persoluebant, quod eius beneficio, oleas diligenter colendo, sibi in rerum omnium abundantia vivere liceret. Festis ac sacrificiis animum quoque gratum Numini testabantur, quod tam excellenti oleo se beasset. Ex quibus quaeso commentariis historicis omnia haec facta decerpta esse credemus? Profecto, si, quod res est, dicere volumus, sola vox hebraica סַיִת, quia *oleam* significat, et, quia aliquam eum nomine urbis *Sais* soni convenientiam prae se fert, imaginationi incalescenti viri politissimi, obtulit Saitarum oleas, torcularia, oleumque exquisitum, et instituta ob ista beneficia,

* Praeuiit tamen hic viro acutissimi ingenii, STEPH. GVICHARTVS in libro, quem inscripsit *L'harmonie Etymologique des langues*. Vide pag. 241. 973. &c. Edit. Paris. 1618. Ita post eum etiam alii.

** Obseruaui id in Dissert. III. de *Terra Gosen* §. 6.

*** *Histoire du Ciel* Tom. I. p. 185. Edit. Paris 1739.

ficia, in honorem Neithae, Festa atque sacrificia. Nam si genuina historiae et Geographiae veteris Monumenta consulas, non sine admiratione intelliges, oleas in vniuersum raras fuisse in Aegypto, in agro vero Saitico, vti et Aegypto tota inferiori, eas plane cultas non fuisse. Testatur id STRABO, qui itineribus Aegyptum totam emensus erat Lib. XVII. vbi de Praefectura Heracleopolitica sic scribit p. 556. *Sola Praefectura Heracleopolitica oleas perfectas et fructiferas profert, ac, si quis bene colligat, oleum etiam optimum fit. — At Aegyptus reliqua olea caret, exceptis hortis (regiis nempe) qui circa Alexandriam sunt, qui oleas quidem ferre possunt, oleum vero non suppeditant.* Nihil discretius dici sane potuit. Inde est, quod HOSEAE cap. XII 1. dicatur *oleum deportatum iri in Aegyptum*, vbi KIMCHIVS obseruat, *oleum venire Aegypto ex terra Israël.* Ex eo etiam intelligitur, quamobrem, qui palustria in Aegypto inferiori, non ita procul a Sai, incolebant, oleo vterentur ex silicypriis, vel sesamo confecto, teste HERODOTO Lib. II. cap. 94. quia nempe oleo carebant oliuarum. Plures igitur eandem ob causam erant species olei fictitii, quibus vtendum erat incolis, vt defectum olei genuini compensarent, de quibus PLINIVS Lib. XV. c. 7. His vnicum hocce tantum addo testimonium * Auctoris anonymi in *Expositione totius Mundi* p. 7. vbi haec de Aegypto legas: *Et fructum feret omnia, sint oleo*, id est, vti in notis bene explicatur, *omnis generis frugum frugifera est, oleo tantum excepto.* Equidem ignarus non sum, THEOPHRASTVM histor. Plantar. Libr. IV. c. 3. in Thebaide superiori, circa Abydum oleas agnoscere; verum hoc, vt aliquid prorsus singulare, obseruare hic iubet. Καὶ γὰρ ἡ ἐλαία περὶ τῶν τοῦ τὸν τόπον ἐστὶ. Etenim in hac quidem Aegypti regione

* In HUDSONI Geographis minoribus Tom. III.

gione dantur oleae. Et quam non longe, quaeso, a Sai Abydus distat? In Aegypto inferiori oleae nupiam colebantur, et sic in hodiernum usque diem rem se habere, ** ex peregrinatorum relationibus notum et tritum est. Satis igitur liquere arbitror, nullam circa Sain provenisse olearum copiam, neque ab illis urbem hanc nomen trahere potuisse. Et si vel hoc concederem, nihil tamen ex eo in *Neitham* redundare posset lucri, neque isthoc argumento, convenientiam *Neithae* Aegyptiorum cum Atheniensium *Minerva* demonstrare liceret. Oleam Athenienses quidem in tutela *Minervae* suae, donum quippe eius praestantissimum, esse persuadebant; at non Aegyptii, quorum Mythologiam hic quidem a fabulis Graecorum distulisse, fatetur DIODORVS SICVLVS; etsi ipse Graecus, et praeter morem Graecorum. Verba eius ex Lib. I. p. 15. arpono. Τῆς ἐλαίας τὸ Φυτόν Ἑρμῆν εὐρεῖν, ἀλλ' ἐκ Ἀθηνᾶν, ὥσπερ Ἕλληνες, Φασίν. *Aegyptii aiunt, oleam inuentam a Mercurio, non vero ut Graeci, a Minerva.* Cumque Sai praeter *Minervam*, cultus quoque fuerit *Mercurius*, teste LACTANTIO Lib. I. c. 6. huic utique, non illi, pro oliuarum apud se crescentium copia, si qua coelitus donati fuissent, grates persoluissent Saitae. Haec vero non ideo, paulo prolixius disputavi, ut de laudibus, auctori praestantissimo *historiae Coeli* debitis, quicquam detraherem: nam merita eius cum cordatis omnibus libenter agnosco et colo; verum, ut hoc exemplo antiquitatum Aegyptiacarum studiosos moneam, insigne esse inter fabulas Graecorum de Diis suis, & Theologiam Aegyptiorum mythicam diuortium,

** Vide les nouveaux *Memoires des Missions* Tom II. Part. II. pag. 135. 136. et PAVLI LUGAE relationem itineris in Orientem suscepti tertii Part. II. p. 254. qui tamen de hodierno statu loquens, tantum audiendus est.

tium, & neminem in illustranda hac postrema, eximium quid praestitutum, nisi fontes genuinos adeat, illosque ab adulterinis sollicitè discernat.

§. 6. Ipsi igitur Aegyptiorum Theologi, de *Aegyptii Neitha* sua, fabulam hanc allegoricam spargebant, *Neitham* quod illa etsi Dea, natura tamen praedita esset mascululo - foeminina. Verba HORAPOLLINIS, qui *fingebant naturae esse Masculo-foemininæ*, hoc docet, ita se habent Hieroglyph. Lib. I. c. 12. *Δοκεῖ γὰρ αὐτοῖς ὁ κόσμος συνεσθάναι ἐκ τε τῆ ἀρσενικῆ καὶ θηλυκῆ. Ἐπὶ δὲ τῆς Αἰθναῖς * τὸν κύνταρον, ἐπὶ δὲ Ἡφαίστῃ τὸν γῦπα γράφουσιν. Οὗτοι γὰρ μόνοι θεῶν παρ' αὐτοῖς ἀρσενοθήλεις ὑπάρχουσι.* *quod illa cum solo Vulcano commune habuit.* Etenim Aegyptiis mundus videtur constitutus esse ex rebus tum naturae Masculinae, tum foemininae. Minervae autem appingunt scarabaeum, Vulcano vero vulturem, quod hi soli ex Diis, apud ipsos mares sint simul ac foemininae. Fluxisse hoc ex genuina et non adulterata Aegyptiorum Theologia, quilibet illico sentit, idque ex iis, quae cap. II. §. 8. 10. de *Phtha* siue *Vulcano* Aegyptiorum observauimus, poterit illustrari. Non equidem diffiteor, somnia haec Aegyptiorum, & Orientalium in uniuersum, de Diis Masculo - foemininis, in Graecorum se pariter Theologiam insinuasse; verum qui loca veterum hanc in rem, liberali manu, ab optimo et meritissimo IO. ALB. FABRICIO, in Cod. Apoc. Vet. Test. Vol. I. pag. 361. 362. congesta, attente pensitare volet, mihi non grauate largietur, Graecos conceptus tales non admisisse, nisi fero, postquam Placita Pythagoraeorum et Platoniorum abstrusa atque metaphysica praeualere vbique, et cum dogmatibus Theologiae Orientalis sociari coeperunt. Illud vero singulare profecto, et Aegyptiis proprium consendum est, quod *Vulcanus* et *Minerva*, et hi quidem soli, crediti

* Sequor hic emendationem editoris nouissimi, cuius vide in auctorem hunc notas p. 295.

diti fuerint Masculo - foeminini, quod HORAPOL-
LINEM affirmare vidimus. Vbi tamen non negli-
genda erit annotatio Editoris postremi, qui docte
obseruat, etiam alios Deos, ex sententia Aegyptio-
rum, habitos fuisse masculo - foemininos. PLUTAR-
CHVS certe de Luna, id ex Aegyptiorum doctrina
tradit in libro de Is. et Osir. p. 368. *Ideo Lunam ma-
trem mundi appellant, & naturam ex utroque mixtam
sexu (Φύσιν ἀρσενόθηλον) assignant ei, quod imple-
ta et grauida facta a Sole, rursus a se in aërem emit-
tat ac disseminet genitabilia principia.* Tangit rem
eandem SPARTIANVS in vita Antonini Caracillae
cap. 7. *Vnde quamuis Graeci, vel Aegyptii, eo ge-
nere, quo foeminam hominem, etiam Lunam Deam dicant,
mystice tamen Deum dicunt.* Significatur his verbis,
Aegyptios Lunam partim venerari vt Deam, partim
vero etiam, vt Deum marem. Sed in eo auctor hic
deceptus est, quod asseruerit, Lunam Aegyptiis dici
genere foeminino. Nam vice versa, sermone Ae-
gyptiorum, non secus atque nostro Germanico,
Luna semper effertur nomine generis masculini;
ΠΙ-ΙΟΥ, Πι-ιοιζ, sic ipsi lunam appellant. Rectius
omnino id obseruatum videas ab AMMONIO in Aristo-
telem de interpretatione pag. 15. Καὶ γὰρ εἰ ἀρσενικῶς
Ἀιγύπτιοι τὴν σελήνην ὀνομάζειν εἰώθασιν. ἀλλ' ὡς
πρὸς τὴν γῆν, θίμαι αὐτὴν παραβάλλοντες, ἔχ' ὑπὸ
ἡλίου μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπ' αὐτῆς φωτιζομένην. *Est
enim Aegyptii nomine masculini generis Lunam nomi-
nare consueuerint, id tamen, vt puto, ideo faciunt
quia illam considerant in ratione ad terram, quae non
tantum a Sole; sed et ab ipsa Luna illuminatur.*
Itaque praeter Vulcanum et Mineruam, Aegyptii Lu-
nae etiam attribuerunt naturam Masculo - foemini-
nam. Ea de causa vir doctus, verba HORAPOLLI-
NIS, ἑτοί μόνον τῶν θεῶν παρ' αὐτοῖς ἀρσενόθηλεις
ἱπαρχουσιν, sic latine reddenda esse contendit. *Hi*
enim

enim primarii sunt inter Deos, quos Aegyptii censent masculo-foemininos. Nempe *Vulcanus* et *Minerva* Numina dicuntur Masculo-foeminina, quia illa, utpote opifices, rationes totius Naturae, et agentis, et patientis, in se habent, quod de *Luna* dici non potest. Nam dum agit in terram, quo nomine natura ipsi tribuebatur maris, eo ipso patitur a Sole, unde actiuitatis illius ratio, non in ipsa, sed in Sole, quaeri debet. Vide AMMONIVM loc. cit. Aegyptii igitur solos, *Vulcanum* et *Minervam* habebant, agnoscebantque pro Numinibus Masculo-foemininis, eo quod illos solos venerarentur, ut principia rerum omnium actiua; sed a quorum ordinatione et dispositione esset tamen etiam, quicquid in rerum natura se habet passivae. Ex hac Aegyptiorum doctrina procul dubio defluxit illud Pythagoraeorum scitum, Monadem, numerum primum, eandemque rerum omnium principium, Monadem inquam, esse Masculo-foemininam, quam in rem multa coaceruavit MEVRSIVS in Denario Pythagorico, cap. III. quae apud ipsum legi malo.

§. 7. Hanc, quam dixi, fuisse veram antiquam Aegyptiorum de *Neitha* sua doctrinam, luculenter imprimis testatur celeberrima illa Inscriptio, in adyto Deae huius Saitico insculpta, quam PLUTARCHVS de Is. et Osir. p. 354. nobis conseruauit. Τὸ δ' ἐν Σάει τῆς Αἰθναῖς, ἣν καὶ ἴτιν νομίζουσιν, ἔδος, ἐπιγραφήν ἔχει τοιαύτην, 'Εγὼ εἰμι πᾶν τὸ γεγονὸς, καὶ ὄν, καὶ ἐσόμενον, καὶ τὸν ἐμὸν πέπλον ἰδοὺς πῶ ἀπεκάλυψεν. Quod Sai est Minervae, quam eandem cum Iside arbitrantur, fanum, hanc habet inscriptionem: Ego sum omne, quod extitit, est et erit, meumque peplum nemo adhuc mortalium detexit. Ex hac namque Inscriptioe, dummodo genuina sit, intelligitur, qua ratione *Neitha* dicatur Dea Masculo-foeminina, quia nimirum rationes omnes totius rerum naturae

E

in

in se continet, eoque natura ipsa, nemini penitus et ab omni parte cognita dici recte potest. Diffiteri tamen nolo,* fidem huius Inscriptionis, mihi non sine praegnantia causa suspectam videri. Etenim non est ex veteribus quisquam, qui illius meminerit ante PLUTARCHVM, cuius tempore vera notitia literarum hieroglyphicarum iam dudum interciderat. PLATO, qui in Aegypto ipse peregrinatus erat, multa in Dialogo *Timaeo*, de Sai vrbe, de *Neitha* Deo, deque sacerdotibus, illi consecratis, refert. Ibidem confabulationis bene longae Solonis, cum sacerdotibus Saiticis, memoriam conseruauit. Solonis eiusdem, vti et Pythagorae, Platonis, Eudoxi, aliorumque in Aegyptum profectioes, ac instituta cum Prophetis illius regionis, colloquia, Graeci crebris sermonibus celebrarunt; sed de Inscriptione illa, memoratu, si quidquam aliud, dignissima, altum semper, vsque ad seram Plutarchi aetatem, est silentium. Ea etiam, quae in Inscriptione illa de *Peple Minervae* legas, *meum peplum nemo adhuc detexit*, calamum non Niloticum, sed Atticum plane sapiunt. Manifeste nimis designatur hic peplus ille decantatus, Minervae Atheniensis, qui ex vrbis illius instituto, in Pannathenaeis anno quouis quinto ostendebatur, vt ** viri eruditissimi multis docuerunt. Et mihi quidem videtur tota haec dictio, non ita obscure alludere ad histo-

* Dudum iam haec scripseram, cum librum CUDWORTHII saepius in hoc meo Commentario citatum, versione latina, notisque doctissimis a Venerando Gottینگensium Cancellario, MOSHEMIO donatum, euoluere licuit. Nec sine voluptate deprehendi, in notis Venerandi viri p. 398. quod et ipse fidem Inscriptionis huius in dubium vocauerit, etsi aliis hanc in rem argumentis vsus fuerit.

** Vide VIRGILII Cirin in Catalectis SCALIGERI p. 15. et ad illum locum notas SCALIGERI et LINDENBROGII.

historiam Scilponis Philosophi, inter Graecos non incelebrem, de quo, cum aliquando per iocum ambigui sensus asseuerasset, Mineruam non esse Θεὸν *Deum*, quippe quae esset *Dea* foemina, Theodorus Atheus dixisse fertur: πόθεν δὲ τῷτ' ἦδει ὁ Στίλπων; ἢ ἀνασύρει (subintellige τὸν πέπλον) αὐτῆς τὸν κῆπον ἐθεάσατο; *Vnde hoc nouerat Stilpo? utrum Minerua esset Deus, vel Dea, An forte reducto Mineruae populo verenda eius conspexit?* apud DIOG. LAERTIVM Lib. II. §. 116. Sed bene est, quod Inscriptionem eandem, nonnihil pleniorē, et ad ingenium Theologiae Aegyptiacae, nonnihil magis accommodatam, exhibeat PROCLVS Lib. I. in Timaeum p. 30. Αἰγύπιοι ἰσορῶσι, ἐν τῷ ἀδύτῳ τῆς θεᾶς, προγεγραμμένον εἶναι τὸ ἐπίγραμμα τῷτο. Τὰ ὄντα, καὶ τὰ ἐσόμενα, καὶ τὰ γεγονότα, ἐγὼ εἰμι. Τὸν ἐμὸν χιτῶνα εἰδὲις ἀπεκάλυψεν, ὃν ἐγὼ καρπὸν ἔτεκον, ἥλιος ἐγένετο. *Referunt Aegyptii, in Aegypto Mineruae Saitico, legi hanc Inscriptionem foribus insculptam. Quae sunt, quae erunt, quaeque fuerunt, sum ego. Tunicam meam nemo reuelauit. Fructus quem peperit, fuit Sol.* Ista Inscriptio iis verbis concepta est, ut a genuino Aegyptiorum Propheta proficisci potuerit, nihil enim in illa a genio, placitis, ac stylo etiam, Theologiae Aegyptiacae recedit. Quod si vero etiam largiar, Inscriptionem istam confictam fuisse ab homine, qui scientiam hieroglyphicorum, diu iam amissam, satis sero, sibi fidentius arrogauit, quod sane vero ita dissimile nostrum est, asseuerare tamen nullus dubito, redolere eam auitam et genuinam Aegyptiorum Theologiam, et ex illius placitis deriuatam esse. Illustri eruditione CUDWORTHVS, qui in hac ipsa Inscriptioe Saitica, causae suae praesidium non vltimum, idque iure merito, collocat, pag. 342. system. intellectu. Ed. Anglic. opportune 'eam in rem adfert locum IAMBlichI de Myster. Aegypt. Sect. VIII. c. 5.

dignum, qui et hic repetatur. Ὁ Φηγήσατο δὲ καὶ ταύτην τὴν ὁδὸν Ἐρμῆς, ἡρμήνευσε δὲ Βίτυς προφήτης Ἀμμωνι Βασιλεῖ, ἐν αὐτοῖς, εὐρὼν ἀναγεγραμμένην ἐν ἱερογλυφικοῖς γράμμασιν, κατὰ Σαῖν τὴν ἐν Ἀγυπτῷ, τότε τῷ θεῷ ὄνομα παρέδωκε, τὸ διῆκον δι' ὅλα τὰ κόσμη. *Mercurius etiam hanc viam* (qua nempe adscendendum est a causis materialibus et naturalibus ad causam spirituales, mentem aeternam) *tradidit, eamque Bitys Propheta, inuentam in Sacriis urbis Sais in Aegypto, literis hieroglyphicis scriptam, regi Ammoni exposuit, ut et Dei illius (Opificis) nomen, quod totum mundum pervadit.* Deus qui totum mundum pervadit, vel permeat, est Spiritus Mundi, de quo loquitur etiam HORAPOLLO L. I. c. 64. Huius Dei nomen, de quo Libri huius cap. IV. §. 6. dicemus, Bitys Propheta Aegyptius, aliis quoque memoratus, in Sacriis Saiticis reppererat, eoque satis docet, Sacerdotes Saiticos, hieroglyphicorum illic repertorum auctores, doctrinam de Spiritu, totum mundum permeante, et omnia efficiente, sollicite tradidisse. Et ad quemnam Deum Sacerdotes hi doctrinam hanc suam referrent, nisi ad *Neitham*, Numen sibi vnice cultum et carum? Annon igitur probabili ratione concludere nobis licebit, Deum illum, qui mundum pervadit, esse *Neitham*, Numen Masculo-foemininum, etsi fatendum utique sit, nomen huius Numinis, quod Bitys exposuit, a *Neithae* nomine distinctum esse. Sed, uti dixi, de eo nos alibi. Eandem doctrinam affecutus esse videtur APVLEIUS, quando Iſin, quae certo respectu a *Neitha* non differt, quod ex PLUTARCHO etiam audiuius, appellat *rerum naturam parentem* Lib. XI. Metam, p. 259. vel, ut in Codice MS. Bibliothecae Bodleianae Oxonii aliquando scriptum inveni, *naturae parentem*. Id clarius nobis vetustissimam Aegyptiorum Philosophiam repraesentaret, quamvis iam etiam lectio

lectio vulgata¹ satis bene se habeat. Verbo tantum adhuc monebo, Phoenices etiam Mineruam coluisse vt opificem, teste IULIANO Imp. Orat. IV. p. 150.

§. 8. Nempē, quod iam semel iterumque dixi, eadem de *Neitha*, mente aeterna, ac opifice, tradebant Prophetæ Saitici, quæ Memphis et Thebæi de *Vulcano*; Potest hoc ex Inscriptione *Neithæ* Saitica, nouo etiam argumento confirmari, quandoquidem in illa Sol *Mineruae* huius, id est *Neithæ*, fructus appellatur. *Ον ἐγὼ καὶ πόν ἐτερον, ἥλιος ἐγένετο. *Fructus, quem ego peperī, fuit Sol.* Haec vero erat de *Vulcano*, Solis genitore, Aegyptiorum traditio, quam * alio loco exposui. Eandem ob rationem *Vulcanum* Niligenæ venerabantur, vt ** *patrem, aum, et progenitorem Deorum omnium.* Quod quomodo intellectum vellent Prophetæ Aegyptiorum, ex antiquissima doctrina ORPHEI, *** antehac iam a me descripta, omnium optime intelligi potest. Doctrinam ea de re Aegyptiorum, quæ etiam ad *Neithæ* Numen applicanda erit, et si recentiorum Philosophorum additamentis nonnihil incrustatam, IAMBlichVS nobis exhibet de Myster. Sect. VIII. c. 4. *Sed nec omnia naturalia esse* (vel ex causis naturalibus corporeis vnice pendentia) *dicunt Aegyptii: nam vitam animalem et intellectualem a naturali discernunt, non solum in mundo, sed etiam in nobis; mentem & rationem per se existere credunt, et sic cuncta fieri existimant.* Atque eorum, quæ sunt in genesi, primum et præcipuum patrem (προπάτορα) affirmant esse Opificem. Quin etiam vim vitalem, tum supra coelos, tum in coelis, agnoscunt: item purum intellectum collocant supra mundum — neque sola ratione hæc speculantur, sed etiam per religiosas operationes, (διὰ

E 3

τῆς

* Lib. I. c. II. §. II. (not. *).

** Ibid. §. 10.

*** Ibid. §. 8.

τῆς ἰερατικῆς θεουργίας) hortantur *adscendere* — *ad Deum ipsum opificem*. Hic in breui compendio exhibentur, quae alias de *Phiba*, siue *Fulcano*, cui haec proprie competunt, passim et sparsim obseruauit, et quae de *Neitha*, vti ex dictis liquet, consimiliter dicenda veniunt.

9. Non praetermittenda est ratio, ob quam Graeci *Neitham*, cum Ἀδηνᾶ, *Minerva* sua, conferri quam optime posse augurarentur, eamque idcirco *Minervae* nomine insignirent. Et videtur vix alia, aut certe melior comparationis huius ratio dari posse, quam sapientia, quam in *Minerva* sua Graeci colebant, et quam *Saitas* pariter in *Neitha* venerari intelligebant. Neminem fugit, Graecos *Minervam* honorasse, tanquam sapientiam et prudentiam Iouis, aut Deorum. Eam igitur non ex copula maris cum foemina editam esse fingeant; sed ex cerebro Iouis profiluisse. Fabula haec Graecorum quidem est, non * Aegyptiorum, qui *Minervam* suam non *Ioue*; sed ** *Nilo* genitam, in sacris Commentariis perhibebant. Sed rem, sub cortice fabulae graecanicae latitantem, videntur omnino etiam Aegyptii agnouisse. Negare non possum, in fabulis Aegyptiorum vulgatis, parcam et raram *Neithae* mentionem fieri, forte quia sapientius sub generaliiori *Isidis* nomine ipsa venit intelligenda, forte vero etiam, quia Aegypti incolae effectus naturae adspectabiles laetos, et vicissitudines in

* Hoc etiam vltro agnoscit PROCLUS magnus ceteroquin Theologiae Graecae et Aegyptiae conciliator L. I. in Timaeum * pag. 30.

** CICERO de Nat. Deor. Lib. III. c. 23. *Secunda Minerva orta Nilo, quam Aegyptiis Saitae colunt*. Sic et ARNOBIUS p. 135. 137. et L. AMPELIUS Lib. memoriali cap. 9. Alibi autem iam monuimus, locutione hac id significari, Numen tale esse Aegypto proprium, et illi parentes nullos assignari.

in rerum natura spectandas, in quibus celebrandis fere tota versabatur Theologia veterum Aegyptiorum, cum maxime autem popularis, non immediate ad *Neitham*, naturae parentem, verum ad alios minores, sensibus nempe obnoxios Deos, *Solem*, *Lunam*, *Terram*, *Nilum*, *Aërem*, similesque referri solebant. Sed ambigi tamen non potest, *Neitham* Aegyptiis designasse sapientiam & prudentiam, vel mentem aeternam, omnia in mundo sapienter ordinantem et decernentem. Satis id testatur, celebris illa Inscriptio Saitica, de qua §. 7. dictum fuit. Idem ex PROCLUSO, Commentatore Platonis inclyto, et veterum traditionum Aegyptiacarum, quales nempe aetate illa supererant, industria indagatore, colligi aliqua ratione potest. Is enim, ubi de *Neitha* Platonis differit, eamque inter et *Minervam* Graecorum, comparisonem aliquam instituit, Lib. I. in Timaeum p. 30. ex PLATONE observat, Deam utramque esse *Φιλόσοφον*, et *πλοπόλεμον*, *sapientiae et bellorum Patronam*. Et *Minervam* quidem Atticam, habitam fuisse *Φιλοπόλεμον*, *bellorum Patronam*, vulgo notum est. Satis id declarat fabula illa trita, quae eam ex cerebro Iouis armatam prodiisse fingit. Declarant idem quoque statuæ et simulacra, quae eam nobis totam armatam, casside tectam, thorace indutam, cum hasta et clypeo repraesentant, * qualis ab Aegyptiis, sculpi certe fingique non solebat, quicquid etiam nuper † vir eruditus nobis persuadere annis fuerit. De *Neitha* Aegyptiorum res est dubiis magis.

E 4

gis

* Extrat quidem in VAILLANTII *Aegypti Numismatica* p. 214. Nummus Saitarum, percussus Hadriano Imp. qui *Minervam* exhibet Srolatam, in capite galeam gerentem, manu vero sinistra hastam tenentem: sed hanc *Minervam* esse Graecam, non Aegyptiam, declarat satis nostra, quam dextra manu prae se fert.

† *Histoire du Ciel* Tom. I. p. 184. 185.

gis exposita. Vero tamen simile est, Reges Dynastiae Saiticae, cum essent saepenumero bellis impliciti, quidam etiam rerum bello gestarum gloria clari, proficiscentes in bellum, patria Numini, *Neithae*, supplicasse, & tutelae eius se commisisse, felices etiam ac prosperos in bello euentus, ipsi in acceptis tulisse, sicuti fere Sesostris omnia ad *Vulcanum* suum referre consueuerat, teste DIODORO SICVLO p. 49. 53. Sed reginam tamen quandam Thebaeorum, in Aegypto superiori, multo antiquiorem, eundem honorem *Neithae* habuisse, testatur nomen, quod ab illa sibi imposuit *Nitocris*, quasi dicas *Mineruae victtricem*. Vide §. 2. Obseruatione hanc in rem et illud dignum est, quod cum *Scarabaeus* symbolum *Mineruae* vel *Neithae* priscis Aegyptiis fuerit, §. 6. animal idem emblematicè quoque designarit *militem*, ideoque milites Aegyptii, in annulo, scarabaei imaginem gerere soliti fuerint. Docet hoc AELIANVS de Anim. Lib. X, c. 15. et PLVTARCHVS de Is. & Osir. p. 355.

§. 10. Sed *Neitham* ab Aegyptiis Praesidem habitam fuisse sapientiae, eoque potissimum Graecos de causa, ut Deam hanc dixisse *Mineruam*, vel eam cum *Minerua* opificem, et sua comparasse, ambigi non potest. Hinc enim sine dubio est, quod aliquis ex regibus Saiticis, *Psammeti* nomen gesserit, quod reddi posse *eruditum a Vulcano* *Minerua*, monuimus §. 3. Sic nempe innuebatur, *Aegyptii a Neitha* sapientiam expectandam esse. Nec omit- tendum, quod PROCLVS in Timaeum, de *Minerua* Aegyptiorum obseruat p. 30. Verba latine a me versa breuitatis studio hic appono. Est igitur Dea haec quaedam Opifex, inuisibilis simul & visibilis, cui coelum quidem sortitq; obtigit; sed quae tamen generationes specierum irradiat — ideoque cum primis virtus constituta est, quae cuncta mouet. De *Minerua* Aegyp-
tio-

gyptiorum id ipsum praedicat hicce auctor, quod *
Poëta de Spiritu Mundi.

*Spiritus intus alit, totamque infusa per artus
Mens agitat molem, et magno se corpore miscet.
Inde hominum pecudumque genus, vitaeque volantum
Es quae marmoreo fert monstra sub aequore Pontus.*

Quia porro Graeci *Minervam* suam, ut sapientiam, omnisque sapientiae fontem, coluerunt, in illius quoque tutela esse volvere artes, quippe quae sapientiae et ingenio debentur, ac figillatim lanificii et textrinae inuentionem ad eam retulerunt, quod oppido notum est omnibus. Neque negauero, Aegyptios in honorem *Neithae* suae similia tradidisse, etsi ex monumentis certis atque indubiae fidei id huc usque recte colligere non potuerim. Delanificio tanto magis dubito, quod sacerdotes lanam, tanquam impurum quoddam naturae excrementum, auersatos esse sciam. Illud vero non usque adeo a vero abluere videtur, lini textrinam Aegyptios ad *Neitham* suam, tanquam inuentum eius, retulisse. Sacerdotes eius erant, et toties dicuntur, *linigeri*, quinimo Isidi ipsi nomen idem saepius tribui, ignotum non est. Et eodem pertinere videtur, quod ΕΥΣΤΑΘΗΣ obseruat in Iliad. A. p. 31. Edit. Rom. Πρώτη δέ τις Ἀργυπία γυνή καθεζομένη ὕφανε· ἀφ' ἧς καὶ Ἀργύπιοι Ἀθηνᾶς ἄγαλμα καθεμένης ἰδούσαντο **. *Omnium prima mulier quaedam Aegyptia sedens texuit, vnde et Aegyptii simulacrum Minervae sedentis dedicarunt.* Sedentis ergo habitu Aegyptii veteres representabant suam *Neitham*. Quae forsitan ratio fuit,

E 5

quod

* Virgil. Lib. VI. Aen. 716.

** In graeco est πρώτη, quod significat, uti hic in versione expressi, *prima*. Sed potest etiam esse nomen proprium. *Prote quaedam, mulier Aegyptia.*

quod Graeci quoque olim Mineruam suam eodem corporis situ fingerent, pingerent, ac sculperent, quod de vetustioribus eius simulacris studio observat STRABO Lib. XIII. p. 413. Edit. Genev. Quomodo iam in his *Minerva* cum *Vulcano* conveniat, dicat pro me PROCLUS in Theol. Platonica Lib. V. cap. 297. ubi ex antiqua fabula memorat, *Prometheum artes procurare, easque animabus dedisse, a Vulcano vero, et Minerva, accepisse.* Et certe in libris sacerdotum Aegyptiorum sacris tradebatur, Ἡφαιστον ἀρχαί Φιλοσοφίας, *Vulcanum principia sapientiae vel Philosophiae primum docuisse, quam deinde professi fuerunt Sacerdotes et Prophetæ,* ita DIOGENES LAERTIVS in Prooemio §. I.

Aegyptii recentiores Neithae haemispbaerium superius, ac in eo sigillatim signum arietis, consecrarunt.

§. II. Quae hucusque persecutus sum, spectant ad Theologiam Aegyptiorum de *Neitha* antiquissimam. Secundum illius placita, Dea haec erat aeterna Mens, quae materiam inertem disposuit, exque ea omnia creavit, quae etiam de rebus omnibus prudenter decrevit, omnia sapienter ordinavit, atque cunctis rebus providet. Sequiores gentis huius Theologi, siue quod notionem illam huius Numinis generaliore, quam exposui, ad quaedam magis specialia extendere vellent, siue quod priscam rerum Theologicarum doctrinam paulatim mutarent, inque ea nonnulla pedetentim innouarent, in *Neithae* Saiticae tutela Zodiacum sigillatim esse voluerunt, ac nominatim quidem, primum Zodiaci signum, signum, quod appellamus, arietis, Numini huic consecrarunt. Tangit hoc HORAPOLLO Lib. I. cap. II. *Videtur apud Aegyptios Minerva quidem superius Coeli hemisphaerium occupasse, Iuno vero inferius.* Ideoque primum hemisphaerii huius superioris signum ipsi videtur fuisse sacrum. Discimus id ex PROCLUS Lib. I. in Timaeum p. 30. ubi sic: Καὶ γὰρ τῶν ζωδίων, ὁ κριὸς ἀνείταί τῇ θεῷ, καὶ αὐτὸς οἱ σημερινὸς (lege ὁ ἰσημε-

ὁ ἰσημερινὸς) κύκλος. ἔ δὴ μάλιστα καὶ ἡ κινητικὴ τῶ πάντων ἰδρυται δύναμις. *Inter signa Zodiaci, aries Deae huic consecratus est, et ipse circulus aequinoctialis, ideoque cum primis virtus constituta est, quae cuncta mouet.* Inde igitur sine dubio est, quod Saitis, Neithae cultoribus, aries, vel ouis sacra esset, tanquam viuum Mineruae simulacrum. STRABO Lib. XVII. p. 559. Τιμῶσι Σαῖται πρόβατον, καὶ Θηβαῖται. *Saitae ouem colunt, quemadmodum Thebaei.* Verba haec CLEMENS ALEXANDRINVS repetit in Protreptico p. 25. Ed. Paris. Thebaei in superiori Aegypto arietem, vel ouem, colebant in honorem Ammonis, Iouis sui, vt cum Graecis loquar, eidemque primum signum Zodiaci, quando Sol arietem ingreditur, dedicatum volebant, qua de re plura dicentur Lib. II. cap. II. Hoc ipsum plane Saitae respectu Numinis sui *Neith* obseruabant. Et quoniam Aegyptiis, signum arietis, annorum initium erat Astronomicum, ad quod in magna signorum omnium reuolutione, Sol rediturus esset, videntur illi eo ipso scientiam hanc suam Mineruae, a qua eam accepissent, consecrare voluisse.

§. 12. Poterimus nunc Deae huius *Neith* nomen Nomen Aegyptiacum interpretari, verumque eius sensum Neith A- eruere. Nam nomine hoc, sine dubio, gentis illius gyptiacum sacerdotes, doctrinam suam de illo numine, quam explicatur. explicuimus, declarare et exprimere voluerunt. Quia vero in hoc argumento plures video virum suarum periculum fecisse, eorum coniecturas, imprimis, quia aliqua specie se commendant, silentio praeterire, nefas duco. Vir quondam magni nominis, et studio literarum Orientalium percelebris, EVS. RENAULTIUS existimabat aliquando *, vocem Νηϑ, Aegyptiis

* *Memoires de Literature de l'Academie des Inscriptions de Paris. Tom. II. p. 273. Edit. Paris.*

§. 13. Audiamus nunc quoque veteres. Eos inter est PLVTARCHVS, qui nobis aliquam nominis vni⁹ originationem suggerere velle videtur. Verba eius sic se habent in libro *de Iside et Osir.* p. 376. *Isidis saepe imponunt nomen Mineruae (nempe Neith) id vero nomen tale quid significat: Veni a me ipsa: quo signi-*

**Significat
idem, quod
Phtbas, de-
cernentem,
ordinan-
tem.**

§. 13. Audiamus nunc quoque veteres. Eos inter est PLVTARCHVS, qui nobis aliquam nominis vni⁹ originationem suggerere velle videtur. Verba eius sic se habent in libro *de Iside et Osir.* p. 376. *Isidis saepe imponunt nomen Mineruae (nempe Neith) id vero nomen tale quid significat: Veni a me ipsa: quo signi-*

* Hoc cognomine Venus celebrabatur a Cypriis et Chalcidonensibus. Ita HESICHIUS in *ἐπιώνυμ.*

significatur *, eam a se ipsa moveri. Sciendum autem
 ΝΗΣ (νη) Aegyptiis dici *venire*; an vero ΝΗΣΘ
 (Νηθ) lingua illa significare possit, eam *quae a se ipsa*
venit, vel procedit, ex paucis linguae huius reliquiis,
 quae hodie supersunt, vix certo diiudicare licuerit.
 Id tamen satis apparet, quosdam ex sacerdotibus illius
 gentis, nomen hoc ita interpretatos fuisse, et inter-
 pretationem hanc ex antiqua Theologia, de qua dixi
 §. 10. 11. illustrasse. Venit alia in mentem interpre-
 tatio, quae mihi quondam magnopere placuit, sed
 quam nunc lectorum eruditorum iudicio, totam per-
 mitto. Obseruavi autem, Coptos interpretes N.
 Testamenti, vocem *πάλαι*, *olim*, quasi dicas, *ab*
antiquo vertete nonnunquam ΣC ΘΝΕΣ, Matth. XI,
 21. Luc. X, 13. Nonnunquam iidem particulam hanc
πάλαι etiam transferunt ΣC ΧΕΝ ΖΗ, *a principio*.
 Hebr. I, 1. Vnde satis certo apparet, sermone Ae-
 gyptiorum, ΣC ΘΝΕΣ, significare id, quod est *ab*
antiquo, aut, quod est *a principio*. Sequitur hinc
 ΝΕΣ, quod est vocis huius primitiuum, vel radix,
 innuere rem *antiquam*, vel id, quod aliis prius et
 antiquius est. Hinc iam addita litera seruii, est
 ΝΕΣΤ, *Neie*, vel ΝΕΣΘ, *Neith*, *antiquus*, et
antiqua. Deus ipse Daniel: VII, 9. 13. 22. se appel-
 lat ימין קדמון, *antiquum dierum*, simileque No-
 men etiam Diis suis non infrequenter tribuerunt sapi-
 entes gentium, quod pluribus iam non persequor.
 Ad nostram vero rem omnino facit, quod apud AES-
 CHYLVM in supplicibus v. 52. *Io*, quae est *Isis*,
 vti haec rursus certo respectu, cum *Neitha* eadem
 est,

* Hanc de *Neitha* Aegyptiorum doctrinam adstructam a
 PROCLUSO, videbis supra §. 10. 11.

est, insigniatur nomine *ματὴρ ἀρχαίας, matris antiquae*. Id esset ΝΕΣΘ. Omnium maxime originationem hanc meam et confirmat et illustrat ΔΙΟΔΟΡVS, vbi Lib. I. p. II. scribit, τὴν δὲ Ἴσιν μεθερμηνευομένην εἶναι παλαιάν, *Isidem, si nomen hoc interpretari velis, significare antiquam*. Ipsum *Isidis* nomen, id non significare, quod ΔΙΟΔΟΡVS affirmat, fatebuntur mecum, quicunque linguae Copticae notitiam aliqualem sibi compararunt; sed verum id esse potest de *Neitha*, quae secundum doctrinam Aegyptiorum, eadem est cum *Iside*. Et in hac quidem interpretatione libenter acquiescerem, si certum penitus et expeditum esset, ΝΕΣ Aegyptiis dici *antiquum*. Verum, quia religioni mihi duco, aliquid lectori obtrudere, quod non recte probare possum, et vero in hoc negotio, adhuc dum me haerere fateor, male iam *Neithae* nomen deducere a ΝΕΣ, quod priscis Aegyptiis, idem plane sonabat, quod ΘΑΨ, *decernere, definire, ordinare*. Vide Exodi VIII, 12. Matth. XXVIII, 16. Hinc προθεσμία, *tempus certum et definitum*, Gal. IV, 2. vertitur †ΝΕΣ. Eric ergo ΝΕΣΤ, *decernens, constituens, ordinans*, et, si rem spectes, idem plane cum nomine *Vulcani* Aegyptiaco ΦΘΑΨ, quod Cap. II. explicuimus. Licet hinc non absurde colligere, Aegyptios Spiritum suum aeternum, *Vulcanum*, et *Mineruam*, fato cuidam absoluto non subiecisse, quod Stoicos fecisse nouimus, verum potius fatum, siue rerum euenturatum ordinem certum et immutabilem, ex illius voluntate et decreto deriuasse. Non latuit hoc ΑΡΥΛΕΙΥΜ, apud quem *Isis* ita loquitur. *Scies, ultra statuta fato tuo spatia, vitam quoque tibi prorogare, mihi tantum licere*. Lib. XI. *Metamorph.* pag. 260. Similiter ΙΑΜΒΛΙΧΥS docet lect. VIII. c. 4. Aegyptios

ptos in precibus auitis sacris *adscendere ad ea, quae sunt supra fatum, nempe ad Deum ipsum Opificem.*

§. 14. De Simulacris *Neithae*, deque symbolis *De Simulacris et symbolis* illam aenigmatice repraesentantibus, eoque in Aegy- *Quem, Neithae* pto religiose cultis, pauca tantum addam. *apud Aegyptios.* vel *Arietem*, ceu symbolum illius sacrosanctum, vi-
vamque quandam imaginem, Saitarum religione con-
secratum fuisse, §. II. ostendimus. Neque tamen dubito, quin ipsi simulacrum quoque, in speciem oris humani effictum, dedicatum fuerit. Id *HERODOTVS* mihi innuere videtur Lib. II. c. 172. Talia vero Deae huius simulacra, vere Aegyptiaca et antiqua, (recentiora enim, a Graecis in Aegypto forte conficta, quale est illud, de quo §. 9. pag. 71. (not. * egi, hic non moror) Numen hoc repraesentasse habitu sedentis, ex testimonio *EUSTATHII* docuimus §. 10. Nisi me vehementer opinio fallit, tale eius simulacrum, in Tabula Bembina, quae vulgo *Isiaca* dici consuevit, contemplationi nostrae obiiicitur. Ipsum Tabulae huius medium figura occupat, quae in Editione Amstelaedamensi, opera *Andreae Frisii* A. 1669. procurata, Litera Z. designatur, eaque nobis mulierem offert sedentem, quam omnes *Isidem* agnoscant. Ego vero hanc esse *Neitham*, (quae *Isidis* nomine quoque venit §. 7. 13.) non temere suspicor. Nam *Isidem* hancce pictam videmus sedentem, quomodo *Neitham* antiquitus ab Aegyptiis repraesentari consueuisse, ex *EUSTATHIO* intelleximus. Hoc argumentum me nondum utique moueret, nisi accederet et illud, quod in capitis ornatu, quem scriptores appellare solent *βασίλειον*, *OVIDIVS* *Metam.* Lib. IX. v. 689. *regale decus*, gerat *scarabaeum*, Symbolum apertum *Neithae*. §. 6. Denique nec hoc taceri debet *, quod alia occasione iam monui, in hac figura

* In *Miscellan. Berolinens.* Tom. VI. p. 140.

gura Tabulae Bembinae, oculis nostris symbolice obverti *ortum Caniculae*, id enim rationes plurimae, olim forte exponendae, mihi persuadent. Ortus vero Caniculae medium fere, certe splendidissimum, locum hemisphaerii superioris obtinet, quod *Neithae* consecratum voluere Aegyptii. §. II. Ab ortu etiam caniculae Aegyptios quondam annum suum civilem auspicatos fuisse, inter omnes constat. Et eam ob rationem, uti opinor, Sacerdotes gentis illius asseverarunt, hoc ipsum tempus esse mundi conditi, de quibus omnibus alias forte. Quis igitur Deae huic, quam Aegyptii colebant, ut Opificem mundi, commodus magis in tota Tabula locus assignari potuisset? Ad hoc pariter tempus, si quid iudico, referendum erit Festum illud, quod Sai quotannis pompa solenni ab Aegyptiis celebrari consuevisse, HERODOTVS scriptum reliquit Lib. II.

cap. 59. 62.

CAP.

CAPVT IV.

De Cnepho, vel Cnuphi, Aegyptiorum,
id est Agathodaemone.

§. 1.

Postquam doctrinam Aegyptiorum, de *Pbtha* et *Aegyptii*
Neitba, quantumvis fictionibus allegoricis et sym- ^{adorantur}
bolicis, pro more illius gentis, et omnium fere Ori ^{Spiritum}
entalium, mirifice obscuratam, duobus capitibus su- ^{aeternum,}
perioribus exposuimus, et, qua potuimus, luce do- ^{omnia per-}
nauius, nunc totam Aegyptiorum de Diis suis do- ^{meantem,}
ctrinam constituere nobis licebit. Tradebant autem ^{omnia in-}
verusti Aegyptiorum Sapientes, Solem ac Lunam, et ^{que rerum}
cum his quoque Planetas reliquos mundum nostrum ^{causam.}
sublunarem gubernare; sed vim illorum cunctam at-
que potestatem a Mente aeterna diuina, suis limiti-
bus circumscribi, motum itidem eorum et operatio-
nem omnem a Spiritu sapienti et potenti regi atque
determinari, semper iidem quoque asseruerunt. Do-
cet id nos, ex recondita populi huius sapientia,
MARTIANVS CAPELLA in *Satyrici* Lib. II. p. 42 *.
Mox studium in solarem laborare circulum. — Ibi
quandam nauim, totius naturae cursibus, diuersa cu-
piditate moderantem, cunctaque flammaram congestione
plenissimam, et beatis circumactam mercibus conspicu-
sur. Cui nautae septem, germani tamen, suiue con-
similes, praesidebant in prora: Felix forma depicta
leonis in arbore, Crocodili in extimo, videbatur. In
eadem vero rate, fons quidam lucis aetherae, arca-
nisque

- * Secutus hic sum editionem GROTII, etsi in his quae-
dam refingenda esse censeant viri docti. Vide CUPERI
Harpocratem p. 15.

F

nisque fluoribus manans, in totius mundi lumina fundebatur. Symbolo hoc Aegyptios subindicare voluisse gubernationem mundi, per septem Planetas procuratam, et per se confestim intelligitur, et testimoniis veterum plurimis confirmari potest, quae liberali manu congesta videbis in CUPERI Harpocrate p. 14. 15. Quis uero sit *fontis lucis aetherae, in totius mundi lumina fusus*, ex iis, quae de *Phtha* siue *Vulcano* Aegyptiorum obseruauimus cap. II. colligere satis licet. Est nempe *Vulcanus* ipse, aether supremus, ignis subtilissimus et purissimus, luce perpetua et semper eadem immutabiliter fulgens, qui omnibus praest, omniaque regit, qui totum mundum permeat, animat, viuificat.

* *Spiritus intus alit, rotamque infusa per artus
Mens agitat molem, et toto se corpore miscet.*

De eo loqui voluit BITVS, Propheta Aegyptiorum, vetus, qui, teste IAMBLICHIO de Myster. Sect. VIII. c. 5. tradidit τὸ τῆς Θεᾶς ὄνομα τὸ διῆκον δι' ὅλας τῆς κόσμου, *nomen illud Dei, quod omnia peruat, et totum mundum permeat.* Neque dubium esse potest, HORAPOLLINEM illud idem Numen designare, vbi *Hieroglyph.* Lib. I. cap. 64. ita scribit. "Οὕτω παρὰ αὐτοῖς τῆς παντὸς κόσμου τὸ διῆκον ἐστὶ πνεῦμα. *Sub tali Symbolo serpentis integri designant etiam spiritum illum, qui vniuersum Mundum permeat.* Et certe aderat in illa CAPELLAE naui, Symbolum *Vulcani* satis luculentum, imago Leonis in arbore. *Felix forma depicta Leonis in arbore.* Nam Leonem Aegyptiis symbolum extitisse *Vulcani*, testatur AELIANVS de Animal. Lib. XII. c. 7. *Leones, inquit, sunt natura vehementer ignita, ideoque eos Aegyptii Vulcano consecrarunt.*

§. 2.

* VIRGILIUS Aen. Lib. VI. 726.

§. 2. Quia vero sapientes Aegyptiorum, spiritum *Hanc re-*
aethereum diuinum, credebant se toti mundo mi- *rum omni-*
scere, totum mundum permeare, totamque molem *um causam*
agitare, ex eo non poterat non sequi, cuncta quae in *Aegyptii,*
mundo sunt et fiunt, influxu Numinis potentissimo *sicubi bona*
conseruari et vegetari, illudque rerum omnium, quae *daret,*
existunt aut geruntur, primam causam esse. Neque *Cnepb, vel*
est, quod dubitem, hanc esse doctrinam Prophetarum *Cnuphin*
Aegypti, quam Inscriptio illa Saitica, foribus *dicebant, si*
Adyti, in honorem Mineruae insculpta, de qua *mala, Tib-*
* *rambonem,*
alibi actum, egregie declarauit. Inscriptio-
rum sermonibus celebratae, hic est sensus. *Quae*
sunt, quae erunt, quaeque fuerunt, ego sum. Tu-
nicam meam nemo reuelauit. Docebatur ergo hac In-
scriptione, omnia, quae vilo modo sunt, ad spiritum
decernentem, ac ordinantem, (id enim significat
Neith) .ceu ad causam suam, referenda esse. Cum
autem omnia, quae hominibus sigillatim eueniunt,
soleant esse, vel bona, quibus felicitatem suam pro-
moueri existimant, vel mala, quibus felicitatem suam
minui, aut eueri, aut intercipi, siue impediri cre-
dunt, eaque omnia Aegyptii, ad spiritum diuinum,
tanquam euentuum horum causam, retulerint, inde
est, quod idem illud Numen, modo vt benignum
et beneficium, modo vero, vt iratum, et tristem
malorum sibi obuientium causam, menti suae re-
praesentauerint, et sub duplici hoc respectu, vt Nu-
men duplex, distinctum et diuersum, duplici cogno-
mine diuerso, duplicique cultu venerari atque pla-
care aequum duxerint. Ad vnā *Isidem* Pseudo-
HERMES, in Dialogo *Aesclepio*, omnes hominum
euentus, tum prosperos atque laetos, tum tristes at-
que infaustos, refert, prout nempe vel ira, vel be-

* Lib. I. c. III. §. 7.

neuolentia, in ipsos affecta, vel commota esset. Verba eius haec sunt p. 99. Edit. ELMENHORSTII. *Isin* — quam multa bona praestare propitiam, quantis obesse scimus iratam? Nam *Isidem* nonnunquam totam rerum Naturam designare, ex Theologia Aegyptiorum certum est atque exploratum. Sed, uti de *Iside* id affirmat Pseudo-HERMES, ita quoque idem de Diis reliquis, certo suo ac sano sensu praedicari poterat; per eos enim Spiritus supremus euentus omnes procurare credebatur. Spiritus vero ille ipse, quatenus hominibus bona decernit ac largitur, Aegyptiorum Theologis *Cneph* audit, vel *Cnuphis*, id est bonus, propitius, eique opposita est *Tithrambo*, id est Numen iratum, quod nempe homines, talia meritos, malis varii generis, tanquam iusta poena afficit. Ut fidem conciliemus dictis, hoc quidem capite, de Numine *Cneph*, paulo curatius differemus. sequenti exponemus doctrinam Aegyptiorum de *Tithrambone*.

De *Cnepho*
testimoniis
veterum.

§. 3. *Cnephum* nostrum, de quo nunc agendum, ab Aegyptiis, ac sigillatim incolis Thebaidis, impensa religione cultum fuisse, docet PLUTARCHVS in libro de *Iside & Osir*. p. 359. ubi obseruat. Εἰς τὰς * γραφαὶς τῶν τιμωμένων ζώων, τὰς μὲν ἄλλας συντεταγμένα τελεῖν, μόνους δὲ μὴ διδόναι τὰς Θεβαίδας καίτοι-

- * Credo, auctorem scripsisse ταφὰς, et sic latine verti. Simile mendum infedit Codices DIONODORI SIC. Lib. I. p. 76. Edit. Wechel. ubi legitur καὶ ἡμᾶς δὲ τινος τῶν τὰ ζῶα ταῦτα τρεφόντων, εἰς τὰς τροφὰς αὐτῶν ἐκ ἡλαιοῦ τῶν ἱκατὶν ταλαίων διδασκάνηται. Corrige εἰς τὰς ταφὰς, quod et, quae illic antecedunt, et quae sequuntur, abunde confirmant, et verte: *Nostra quoque memoria quidam animantium nutritores, ad funera ipsorum, non minus centum talentis profuderunt. Ceterum animalium Sacrorum ταφὰς, funera, habes etiam apud PLUTARCHVM p. 380. D.*

παισιεύοντας, ὡς θνητὸν θεὸν ὑδὲνα νομίζοντας, ἀλλὰ ὃν καλεῖσιν αὐτοὶ κνήφ, ἀγέννητον ὄντα καὶ ἀθάνατον. *Alios quidem Aegyptios ad funera animalium sacrorum, quae religiose coluntur, sumtus constitutos conferre, solos vero Thebaidem incolentes, semet eximere, ut qui Deum nullum agnoscant mortalem, sed quem ipsi appellant Cnepb, ortus experient et immortalem.* Verba haec Plutarchi aliquod examen merentur. Nam quando in gratiam *Cleae* *, cui librum suum inscripserat, nos credere iubet, incolas Thebaidis in Aegypto, nullum animal, nihilque quod mortale est, cultu religioso dignari, ac praeterea ad funera animalium sacrorum nihil conferre voluisse, frustra utique est. Testatur namque **HERODOTVS** Lib. II. c. 69. Crocodilum ipsum, quod animal Aegyptiorum plurimi, ut impurum abominabantur, apud Thebaeos tamen divinis honoribus coli. Apud eosdem aquilam divinos honores consecratam esse, literis prodiderunt **DIODORVS** Lib. I. p. 76. Ed. Wechel. et **STRABO** Lib. XVII, p. 559. Edit. **CASAVBONI** primae. Quem porro, vel arietem, hos eosdem, in honorem Ammonis, divino cultu venerari consuevisse, vulgo notum tritumque est. Et forte a vero non ita longe aberrasse videtur, si dixerō, illum ipsum *Cnepbum*, cuius cultum **PLUTARCHVS** cultui animalium opponit, a Thebaeis non aliter, quam sub Animalis specie fuisse cultum. Coniecturae huius fundus atque auctor mihi extitit **HERODOTVS** Lib. II. 74. in haec verba scribens. *Circa Thebas sunt sacri serpentes, nihil omnino hominibus noxii, pusillo corpore, binis praediti cornibus, e summo vertice enatis: quos defunctos in Iovis aede sepeliunt.* En! serpentes sacros Thebis cultos, et post

F 3

mortem

* Vide quae diximus Lib. I. c. II. §. 5.

mortem religioso ritu conditos, ac tum sepulturae honorificae mandatos. Et vero Aegyptios *Cnephum* suum, vix alio, quam serpentis symbolo repraesentasse, sequentia manifestum facient. Quicquid vero sit, PLVTARCHVS nobis Numinis huius a Thebaeis religiose culti nomen, *Cneph* videlicet, literis consignauit, et de cultu eius quaedam scitu digna, memoriae prodidit, quo nomine grates ipsi merito debentur. Meminit eiusdem ex SANCHVNIA THONE vel PHILONE BYBLIO, scriptor longe doctissimus, EVSEBIUS, in Praep. Euang. Lib. I. cap. X. p. 41. vbi et ad indagandam veram nominis Aegyptiaci significationem facem nobis praefert. Verba eius sunt: Φοβικες αὐτὸ ἀγαθὴν δαίμονα καλῶσιν. ὁμοίως δὲ καὶ Αἰγύπτιοι κνήφ ἐπονομάζουσι. *Phoenices animal illud (serpentem) Agathodaemonem, vel bonum genium appellant, ac simili ratione Aegyptii, nomen ipsi indentes Cneph.* Et interiectis quibusdam: Τὸν δὲ μέσον ὅφιν συνεκτικὸν τῶτον (lege τὰτε, nempe κύκλῳ) ἀγαθὸν δαίμονα σημαίνοντες *. *Serpens vero in medio positus circuli, qui eum utrinque contingit et coniungit, Aegyptiis designat Agathodaemonem, id est, bonum Genium.* Idem porro EVSEBIUS Lib. III. c. XI. pag. 115. et haec memoriae prodidit. Τὸν δημιουργόν

* Paulo ante EVSEBIUS dixerat, figuram hanc similem esse Graecorum Θ , vbi circulus mundum significat, linea vero quae medium circulum secat, subinnuit serpentem, et hic *Agathodaemonem*, qui nempe per totum mundum extensus est, eumque continet. Obserua hic, PROCLVM Lib. III. in Timaeum p. 216. ex PORPHYRIO docere, Aegyptios τὴν ψυχὴν κοσμικὴν, *animam mundi* figura hac \oplus adumbrare. Nempe medium \times vel $+$ significat mundum, & quatuor eius plagas, circulus vero ambiens, est Serpens, anima mundi, *Cneph*. Et haec figura communior est priori.

δημιουργὸν Κνὺφ εἰ Ἀιγύπτῳ προσαγορεύουσιν. *Opificem Aegyptii appellant Cneph.* De eodem postea quaedam addit, quae additamenta Graecorum, quibus prisca Aegyptiorum placita interpolarent, nimis aperte sapiunt, de quibus postea aliquid monebimus. STRABONI Numen illud idem, quod dudum iam animaduerterunt viri eruditi, et me iudice, rectius, *Cnuphis* audit. Ait enim Lib. XVII. p. 562. Elephantinen, insulam, in finibus Aegypti et Aethiopiae, in Nilo positam, insignem esse Templo *Cnuphis*, ἔχουσα τὸν Κνυφίδος. Et hic ipse est, de quo PLUTARCHVS in loco supra citato loquitur. Nam Elephantine vrbs est Thebaidis. Hoc quoque modo, *Cnuphis* nempe, nomen istud scriptum legitur, in gemmis quibusdam Abraxeis, quae in Collectione *Chiscetiana* et in MONTEFALCONII Thesauro, et alibi etiam editae sunt, et de quibus nos olim, si Deus vitam et valetudinem concesserit, plura disturi sumus.

§. 4. Iam nobis nomen hoc, non sine aliquo certitudinis sensu, ex lingua priscorum Aegyptiorum interpretari licebit. Tentauit rem hanc vir quondam summus, cui studium linguae Aegyptiacae plus debet, quam dici potest, M. V. LA CROZIVS, cuius haec in Thesauro Epistolico Tom. III. p. 162. verba extant. *Supereſt vox* *Κνϥ*, *cuius vim ſeruat vox* *ΚΝΗϥ*, *a ΚΗΗ ſufficit, addito affixo, cum metathesi neceſſaria in eiꝰmodi, vocibus, quemadmodum in* *ϣΑΥΤΒΕϥ, et* *ϣΑϣΑΒΕϥ, pro* *ϣΑΥΤΒΕϥ et* *ϣΑΤΒΕϥ. Radicem quidem illius nominis diuini, verſio Aegyptiaca pluribus in locis ſeruauit, repudiato ipſo nomine, ob ſymbolum ſuperſtitionis Aegyptiacae, quae ſerpentis figura piſta, vnum Deum aeternum, et ſibi ſufficientem, venerationi plebis exponebat. Id nemo melius illuſtrat, quam Eufebius, Praeparationis Eu-*

Erymologia
nominis
Cnuphis
La Crozia-
na rei non
ſatiffacit.

F 4

angelicae

*angelicae * loco, quem modo iudicare non possum; verba tamen quaedam huic adscribam, quorum memini, tu velim in locum ipsum inquiras etc.* Ο δρώκων ἐπεσ-
 δὴ τὸ μέτρον αὐτῷ ὠρισμένον πληρώσῃς ἐαυτὸν ἀνα-
 λίσκεται etc.** *ubi vox ΚΗΝΥ in sensu a me prolato,*
ita illustratur, ut de eo dubitari non possit. Nolui
 silentio inuoluere interpretationem viri in litteris his
 profecto Principis, quem viuum colui, cuiusque
 mortui memoriam in pretio semper habebo, praeser-
 tim, cum eam ita certam iudicauerit, ut dubitari
 de ea non posset. Verum vir ille praestantissimus,
 quod eruditis omnibus vsu nonnunquam venire solet,
 dum illa scripsit, quae attuli, cogitationibus, in
 quae semel inciderat, et quae se ipsi specie quadam
 verosimilitudinis insigni commendabant, paulo tena-
 cius inhaesit, animum non aduertens ad facilem vo-
 cis illius interpretationem, quam PHILO BYBLIUS,
 et ex eo EVSEBIUS nobis suggerunt, neque in consili-
 um adhibens lectionem et scriptionem vocis eiusdem
 longe meliorem, quam STRABO, et gemmae Gnosti-
 corum seruant, apud quos κνᾶφίς occurrere dixi §. 3.
 Felicius igitur in interpretando nomine hoc versatus est
 vir eruditissimus IAC. KOCHERUS, Bernensis, cuius
 de argumento hoc Exercitatio, doctis obseruationi-
 bus referta, inserta est *Miscellaneis nouis* Amsteloda-
 mensibus Tom. II. p. 129. etc. Occupauit illic vir
 Clarissimus non pauca, quae mihi dicenda hic erant,
 et quae etiam praetermittere non in vniuersum pos-
 sum,

* Lib. I. c. X. pag 41.

** Ad hanc interpretationem viri doctissimi trahi posse
 videntur haec MACROBII Saturn. Lib. I. c. 9. *Phoe-
 nices in Sacris, imaginem eius exprimentes, draconem
 finxerunt, in orbem redactum, caudamque suam deuor-
 rantem, ut appareat, mundum et ex se, et in se, re-
 volui.*

sum, me sane non inuito. Ille enim in rei summa consensus noster, quo effectum est, ut veluti conspiratione inter nos facta, in easdem cogitationes et observationes incideremus, documento potest esse, nos a veritate studiose quaesita non aberrasse. Verum distinctius haec explicare nunc aggredior.

§. 5. Testatur itaque PHILO BYBLIVS et EV-
SEBIVS adducti §. 3. Phoenices serpentem sacrum ^{Cnephis}
appellare *Agathodaemonem*, vel *bonum Genium*, idem ^{lingua Aegyptiorum}
que facere Aegyptios, dum serpentem, vel draco- ^{dicitur bo-}
nem, suum hieroglyphicum, *Cnepb*, appellant, eo-
que significant, *Cnepb* Aegyptiis dici *Agathodaemo-*
nem, huiusque symbolum esse serpentem. Id alio-
rum quoque testimoniis confirmari potest. Eo certe
pertinet, quod a PLVTARCHO relatum legimus in
Amatorio p. 755. ex versione latina. *In Aegypto ali-*
quando vidi duos litigantes, quorum uterque, cum
serpens adrepisset, cum Agathodaemonem, seu bonum
Genium vocaret, eumque sibi vindicare cuperet. De
Heliogabalo Imperatore, commemorat in vita eius
LAMPRIDIVS cap. 28. *Aegyptios dracunculos Ro-*
mae habuit, quos illi Agathodaemonas vocant. Nummi
quoque in Aegypto cusi, *Cnephum* siue serpentem
praeferunt, cum inscriptione *αγαθὸς δαίμωνος*. Ta-
lis est ille Neronis, cuius * eruditi mentionem fac-
pius faciunt, in quo draco coronatus cernitur, cum
hac inscriptione: *Νεὸς ἀγαθὸς δαίμων.* *Bonus ge-*
nus iunior, vel *nouns*, nempe Nero. Et gemma Gno-
sticorum, in quibus *κνῆφ* legitur, serpentem etiam,
siue *Agathodaemonem*, per quem Christum Domi-
num subinnuunt, semper oculis nostris obiciunt. Id
F 5 quod

* SPANHEMIVS de Vsu Numism. p. 188. Edit. in 4to. et
ad *Iuliani Caesares* p. 208. BAUDELOT *Utilité des vo-*
yages Tom. I. p. 221. alique plures.

quod dixi, de *Cnuphi*, & *Agathadaemone*, ex lingua vetustae Aegyptiorum reliquiis illustrari egregie et confirmari potest. Etenim lingua illa $\Pi\Delta\delta\Upsilon\varsigma$, *Nuphi*, vel *Enuphi*, vel vti Copti hodie pronuntiant, *Anuphi*, dicitur bonus, estque illa vox in Coptorum libris valde frequens et communis. Literam vero χ saepius vicem articuli praepositiui sustinere, * alias iam ex Coptorum libris obseruavi. $\chi\pi\Delta\delta\Upsilon\varsigma$, et ** $\pi\pi\Delta\delta\Upsilon\varsigma$, idem significat. Est igitur $\chi\pi\Delta\delta\Upsilon\varsigma$ ὁ ἀγαθὸς, *bonus*, quasi diceret *bonum* per excellentiam. Ita etiam et recte vtiq; vocem hanc explicat IAC. KOCHERVS. Graeci hoc soliti sunt lingua sua efferre $\kappa\nu\beta\Phi\iota\varsigma$, *Cnuphis*, et, contracta magis pronuntiatione $\kappa\nu\eta\Phi$, vel *Cneph*.

Et proprie
Spiritus, vel
Genius, bonus.

§. 6. Et haecenus quidem bene. Sed obseruatu tamen indignum non est, veteres nomen *Cneph*, vel *Cnuphis*, non tantum exponere ἀγαθόν, *bonum*, verum et ἀγαθὸν δαίμονα, *bonum Genium*; quod proinde non negligendum esse putauerim. Dicitur vero lingua Aegyptiorum $\Delta\alpha\iota\mu\omega\upsilon\varsigma$, *Genius*, vel proprie *Spiritus naturae Diuinae*, Ich , *Ich*. In versione Psalmorum, quae manu exarata extat in Bibliotheca regia Berolinensi, Ps. XCI, 6. vbi Graecus habet $\Delta\alpha\iota\mu\acute{\omicron}\nu\iota\omicron\nu\alpha\mu\epsilon\sigma\eta\mu\beta\epsilon\rho\iota\nu\acute{\omicron}\nu$, *Daemon*, vel *genius meridei*, Coptus verba haec reddidit $\Delta\delta-\text{Ich}-\text{NTEZAE}-\Delta\alpha\upsilon\pi\varsigma$. Vide et Matth. VIII, 31. Apoc. XVI, 14. XVIII, 2. Ceterum, quoniam a scriptoribus N. Testamenti, vti et a graecis interpretibus Veteris, vox $\delta\alpha\iota\mu\omega\upsilon\varsigma$ et $\delta\alpha\iota\mu\acute{\omicron}\nu\iota\omicron\nu\alpha$, non alio, quam malo sensu, accipitur, in versione Coptica vox graeca fere semper retinetur, praeser-

* La Chronologie de Mr. DES VIGNOLES Tom. II. p. 748.

** Est etiam *Pinuphi* vel cum adiecta terminatione latina *Pinuphius* nomen proprium, Aegyptiis non in vñtatum. Vide IOH. CASSIANI Collation. XXI.

praefertim, quando illa aperte accipitur de Spiritu malo improbo, Deoque opponitur. Vbi vero vox illa ex vſu communiori Graecorum, aut Spiritum naturae superioris, ſiue Genium generatim, aut etiam Numen, ſiue verum, ſiue imaginarium et fictum ſignificare poteſt, Copti adhibent vocem ⲥⲁ , quae ipſorum ſermone, bonam ſolet habere ſignificationem. Mea etiam ſententia, vetuſtiores Aegyptii, voce illa nunquam aliter, quam ſenſu bono et venerabili, vſi ſunt. Ex eo illuſtrari et explicari poteſt nomen Dei alicuius Aegyptiacum, quod apud IAMBLICHVM de Myſter. Sect. VIII, c. 3. legitur, Ⲉⲕⲧⲱⲛ , *Icton*, vel *Ichton*. De hoc Deo, auctor ille ex principiis Metaphyſicae ſuae diſſerit, quae libens relinquo. Sed illi tamen inter Deos primos, a quibus rerum omnium origo et exiſtentia eſt deriuanda, locus primus illic attribuitur. Si vero linguam Aegyptiacam in conſilium aduocemus, Ⲉⲕⲧⲱⲛ , erit ⲥⲁ - Ⲑⲩ , (*Ictho*) *Deus*, vel *Spiritus mundi*. Nam Ⲑⲩ Aegyptiis ſignificat *Mundum*, vel ⲧⲏⲛ ⲟⲩⲕⲁⲙⲉⲛⲛⲩ , *orbem terrarum*. Apoc. III, 10. In hoc loco quidem, vox Ⲑⲩ , designat tantum *orbem terrarum*. Sed quia tamen vi originis ſuae, innuit rem vaſtam, molis et magnitudinis immenſae, tam totum hoc vniuerſum, quam ſpeciatim noſtrum orbem terrarum, designare pariter recte potuit, non ſecus atque Graecis ⲕⲱⲥⲙⲟⲥ , et Latinis *Mundus*, vtrumque ſimiliter designat. Si bene iudico, *Icton* non diuerſus eſt a *Cnophi*. Nempe vnum idemque Numen, ab immenſa potentia, dictum fuiſſe credo ⲥⲁ - Ⲑⲩ , *Spiritus totius Vniuerſi*, et ab ingenti bonitate, ⲥⲁ - ⲛⲟⲩⲩⲥ . *Spiritus*, vel *Daemonem bonum*. Ceterum, cum in hiſtoria Aegyptiorum reperiantur plurima gentis huius nomina propria, quae ad *Cnophi*

phi vel *Cnuphis* nomen manifeste alludunt, quod claris. KOCHERYS minime praetermisit, apud DIOGENEM LAERTIVM Lib. VIII. §. 90. inuenio sacerdotem Memphiticum, nomine *Ιχθύς Φυ*, quod interpretationi meae ex asse respondet. Etenim *Ιχθύς*, nulla fere immutata litera est *Θ - ΝΟΥΣ*, *Ichanuphi*, vel *Ichnuphi*, id est, *Spiritus bonus*. Quod vero Graeci in exprimendo hoc nomine, litteram primam I. plerumque absorbendo omiserint, vitiosae pronuntiationi; sed quae paulatim inualuisse videtur, et cuius exempla alia in historia Aegyptiorum occurrunt, utique tribuendum est. Talia in omnibus linguis, praesertim a peregrinis prolatis, deprehendet facile, qui paulo attentius in huiusmodi etymologias inquirere in animum induxerit.

§. 7. Verum id nobis nunc praecipue agendum *Est vero is, est, ut ex bonis et genuinis veterum monumentis eruamus, lectorique exponamus, quidnam Aegyptiorum Philosophi et Theologi, per Cnuphin suum, vel Agathodaemonem vere intellexerint, et designare voluerint.* Qua de re sententiam meam supra iam §. 2. paucis declaravi, quam hic nonnihil illustrabo, et argumentis idoneis adstruam. Vbi ante omnia monendum, Aegyptiorum *Agathodaemonem*, cum Graecorum et Romanorum *bonis genis*, quos credebant esse naturae non superioris; sed mediae cuiusdam, minime confundi oportere. *Cnuphin* nempe Aegyptiorum Theologi appellabant Spiritum aeternum, coelo et toti vniuerso praesidentem, cuius voluntas et decretum, causa est omnium, quae existunt, et geruntur, quique per Solem, Lunam, aliaque cum coelestia, tum terrestria corpora, euentus procurat omnes; sed quatenus euentus illi, hominibus apparent, suntque boni, iucundi, et modis omnibus auspiciati. Quatenus Aegyptii in hoc suo Numine bonitatem summam et infinitam cogitabant et venerantur,

rebantur, illud appellabant *Cnuphin*. Hoc esse attributum solius aeterni et perfectissimi Dei docet nos ipse Seruator, Matth. XIX, 17. *Nemo est bonus, nisi vnus Deus*. Neque alia fuit sententia, hominum inter gentes cultiores sapientum. Multa hanc in rem dici possunt, quae cum ignota non sint, hic malo praetermittere. Vnicum tantum adduco MACROBII locum, qui instar omnium esse potest, ex Libr. I. in *Somnium Scipionis* cap. 2. vbi ait: *summum et principem omnium Deum apud Graecos τ' ἀγαθόν, et πρῶτον ἄριστον nuncupari*, qualia multa, apud Platonicos cum primis, leguntur. Hanc vero doctrinam Graecos ab Aegyptiis didicisse, horum de *Cnuphi* et *Vulcano* placita et traditiones, non obscure euincunt. Etenim *Cnuphin*, quem sub serpentis symbolo in sacris suis repraesentabant, dicebant esse *Spiritum* §. 1. vel, quod hic idem est, *Daemonem*. Eundem praedicabant ingenitum et immortalem, §. 3. Opificem, vel creatorem totius vniuersi §. 3. Spiritum vniuersalem totius mundi §. 6. vel *Animam mundi* §. 3. (not. *) quae nempe totum mundum permeat, et viuificat §. 1. eundemque totum tenet, complectitur et conseruat, §. 3. et (not. *) et causa est hominibus omnis boni, quo fruuntur, quod vel Ipsum nomen per se loquitur. Vno igitur verbo *Cnuphis* non est aliud, quam ipse *Vulcanus*, sed speciatim, quatenus is consideratur, vt causa et fons omnis boni. Hanc enim Numinis aeterni virtutem in *Cnuphi* suo tantum spectabant venerabanturque Aegyptii.

§. 8. Apud cultores Philosophiae *Pythagoricae* et *Platonicae* recentioris, IAMBlichVM, DAMASCIVM, *Philosophi recentiores* similesque alios, viros subtilitatibus Methaphysicae *Platonici doctrinam de Cnepho adulterant* suae vnice inhiantes, et ingenii sui figmenta, pro genuinis veterum Aegyptiorum placitis continuo venditantes, passim quaedam de *Cnepho* inuenias, quae etsi dogmata Aegyptiorum prisca, nobis non referant *ita tamen,*
sincera

ut verum exinde veri queat. sincera ac illibata, aliquid tamen, ad ea illustranda conferent. Sunt enim ex monumentis Aegyptiorum

haud dubie hausta; sed partim non intellecta, partim studio interpolata et adulterata. Scribit itaque IAMBlichvs de Myster. Sect. VIII, c. 3. *Hermes secundum alium ordinem Deum Emeth tanquam ducem Diis coelestibus praeponit.* In graeco, loco *Emeth* legitur *Ἡμῆφ*, eamque esse constantem codicum omnium lectionem, in notis ad illum locum testatur THO. GALEVS, qui tamen censet, veram lectionem esse *Κνῆφ*. Et res ipsa satis quoque docet, de eo Numine loqui IAMBlichvm, quod solet appellari *Cnepb*. Pergit IAMBlichvs; *Ante hunc Emeth, Hermes ponit vnum impartibile (ἐν ἀμεγές), quod etiam primam effigiem appellat et Εἰδῶν.* Haec sunt somnia recentiorum Pythagoraeorum et Platoniorum metaphysica, vetustis Aegyptiis prorsus incognita. *Cnepb* et *Eidῶn*, vel *Iῶn*, sunt duo nomina, vnum idemque Numen designantia, quae distincta tantum illius attributa explicant. Vide §. 6. Deinde IAMBlichvs his addit *Amun*, et *Phthan*, quorum posterior *Phthas*, siue *Vulcanus*, solo tantum nomine etiam, a *Cnepb* et *Eidῶn* differt: (§. 7.). Ex tribus nominibus eiusdem Numinis, Graeci recentiores, arcanam veterum Aegyptiorum doctrinam assecuti non sunt, tria confixerunt distincta diuersaque Numina. Huiusmodi duces, minime tutos ac fideles, secutus quoque est EVSEBIVS Praepar. Lib. III, cap. XI. pag. 115. *Aegyptii Opificem (vel ceatorem) quem Cnepb appellant, humana specie configurarunt, colore coerulesco, eoque nigricante, cingulum aut sceptrum manu tenentem.* — Hunc porro Deum ouum ex ore effudisse narrant, ex eoque satum esse alium Deum, qui ab iis *Phthas*, *Vulcanus* a Graecis nominetur. Ouum autem illud Mundum interpretantur, eique Numini ouem consecrarunt. Doctrinam Aegyptiorum veram et antiquam in

in his nobis non castigatè tradi, vel id satis testatur, quod, cum Aegyptii Cnephum suum, symbolo serpentis semper designauerint, quod toties vidimus, hic tamen Numini eidem, species affingatur humana, quod sane cum notionibus Graecorum longe melius congruit, originemque suam prodit. EVSEBIUS igitur hic nobis repraesentavit Doctrinam *Orphicam*, qualis a Pythagoraeis interpolata, ac deinde ad Theologiam Aegyptiorum translata et applicata fuerat. Ipsa Doctrina ORPHEI simplex, et vel seo nomine genuina ac antiqua, quam retuli cap. II. §. 8. fert, vnum tantum fuisse creatorem opificem, ouo primo quidem inclusum, sed qui deinde ouum successiue disposuit, et, quia in se habuit rationes naturae rerum omnium, ex ouo illo omnia produxit. Genuina haec Poëtae Philosophi doctrina, additamenti Philosophorum Graecorum adhuc libera, a sacerdotibus Aegyptiis sine dubio petita est. Illi, quod etiam ex testimoniis hoc capite affatim allatis, intelligitur, vnum tantum agnouerunt Spiritum ingentum, immortalem, Opificem et Creatorem, qui sermone ipsorum dictus est *Cnepb*, vel *Cnuphis*. §. 7. Aegyptii eundem etiam vocare consueuerunt *Phthan*, quod dicere possis Dei huius nomen proprium; cui tamen adiunxerunt cognomen *Cnuphis*, ab immensa illius bonitate deductum.

§. 9. Magnopere autem vereor, ne illi ipsi Philosophi Graeci, qui ex *Phtha* et *Cnepho*, duobus vni-
 vs Dei nominibus, duo distincta Numina exsculps-
 erunt, etiam vltimum hoc *Cnephi* nomen, cum alio
Vulcani Aegyptiorum cognominè, aut epitheto, *Camephi*, sibi plane non intellecto, saepe confude-
 rint. Non de nihilo est, quod GALEVS ad IAMB-
 LICHII Sect. VIII. c. 3. obseruat, Numen illud, de
 quo ibi Philosophus ille loquitur, et quod antiquiores,
 aut *Cnepb*, aut *Cnuphin* vocant, hoc tamen loco, in
 Codici-

*Id nouis ex-
 emplis con-
 firmatur,
 et simul no-
 men nouum
 est, expli-
 catur.*

Codicibus omnibus scribi Ἡμήφ, quod iam §. 8. tetigimus. IAMBlichVS illic proficitur, se sua desumisse ex scriptis *Hermeticis*: Et extat Pseudo-HERMETIS huius fragmentum aliquod, in IOHANNIS STOBÆI Eclogis Physicis, in quo *Ists*, orationem ad *Horum* filium conuertens, p. 120. mentionem facit Καμήφως, προπάτορος καὶ πάντων προγεγεσέντος, (sic enim ibi legendum) *Camephis progenitoris, omniumque primi et antiquissimi*, quod ipsum Aegyptios de *Pthta* suo affirmasse, cap. II. §. 10. ik. obseruauimus. Auctor itaque huius Fragmenti, quem deliriis Gnosticorum fuisse imbutum, iudicio non vno deprehendi, *Camephi* ea tribuit, quae veteres Aegyptios, *Vulcano* suo tribuere nouerat. Ita porro nomen idem scriptum quoque legitur, in illo DAMASCH Fragmento περὶ ἀρχῶν, quod B. WOLFIUS Anecdotorum Graecorum Tomo III. edidit. Verum auctor hic, ex fontibus profecto lutulentis, p. 261. commemorat τὸν πρῶτον Κάμηφιν, ἔτα τὸν δεύτερον ἀπὸ τῆς, ἔτα καὶ ἀπὸ τῆς τὸν τρίτον. *Primum Camephin, postea ab hoc secundum, et ab isto tertium*. Postea haec addit. Ὁ δὲ νεώτερος Ἡραϊσκος τὸν τρίτον ὀνομαζέοντα Κάμηφιν, ἀπὸ τῶ πατρὸς καὶ τῆ κάππης, τὸν ἥλιον εἶναι. *Heraiscus iunior, tertium Camephin, sic nominatum a patre et auo, ait esse Solem*. Illa trium Deorum, qui singuli nomen *Camephis* gesserint, inepta distinctio, inscitiae Philosophorum neo-Pythagoraeorum et Platoniceorum debetur, qui linguae Aegyptiacae ignari, nomina Deorum Aegyptiorum propria, ab eorundem cognominibus et Epithetis discernere non didicerant, et qui nullum ex omnibus Deorum horum nominibus Aegyptiacis, recte interpretari nouerant. Καμήφης ego nec pro nomine proprio, nec pro cognomine Dei cuiusdam Aegyptiorum habeo; sed pro epitheto tantum, quod aliquo sensu *Vulcano* erat proprium; sed

sed aliis tamen quoque Numinibus, ab Aegyptiis re-
de tribui potuit. Praestantissimus quondam, nunc
beatus LA CROZIVS, cum aliquando in literis ad me
datis, Fragmentum DAMASCII illud, quod hic
attuli, sed nondum illo tempore editum, descrip-
set; haec illustrationis gratia addit, quae nunc legun-
tur, in eius Thesauro Epistolico Tom III. p. 163.
Iam qui sint illi Καρυφίς, tibi inuestigandum trade.
An non forte hic intelligi poterunt Dii Protectores Ae-
gypti, quasi ΧΗΛΣ + Ψ? Ψ enim pro τηρεῖν (con-
seruare, custodire) vsurpatur Matth. IX, 17. ΧΗΛΣ,
vero Aegyptum significat. Observationem hanc viri
docti, non modo elegantem et ingeniosam; sed &
veram iudico. Aegyptii, sermone suo patrio, re-
gionem suam semper, etiam in Versione Vet. et No-
vi Testamenti, appellant ΧΗΛΣ, *Chemi*; vel, ut
Copti pronuntiare solent, *Chami*. In dialecto The-
baidis, vel superioris Aegypti, vox eadem scribitur
ΚΗΛΕ (*Keme* vel secundum vulgatam pronuntia-
tionem *Kame*) uti in Actis Apostolicis, in diale-
cto hanc conuersis, quae in Bibliotheca Bodleiana
Oxonienſi ſeruantur cap. II, v. 10. et cap. VII, v. 9.
10. etc. quae scriptio ad nomen καρυφίς, proxi-
me accedit. Cum autem Ψ Aegyptiorum sermo-
ne dicatur *custodire, conseruare*, nunc iam clare patet,
ΚΗΛΕΨ, (*Kamephi*) sine vlla qualicunque muta-
tione, nihil aliud sonare, quam *custodem Aegypti*.
Epitheton hoc dixi, aliquo sensu, esse *Vulcano* Ae-
gyptiorum proprium, cuius rei testem do CICERO-
NEM, qui Lib. III. de Nat. Deor. cap. 22. *Secun-*
daſ Vulcanus, inquit, *Phibos, ut Aegyptii appellant,*
quem Custodem Aegypti volum. En igitur *Vulcanum*
Niliacum Custodem Aegypti, quod Aegyptiace aliter
effferri non potest, quam καρυφίς, vel addita Grae-
corum

corum terminatione καμηφι? Facile tamen largior, nomine eodem compellari etiam potuisse *Minervam* ipsorum, et *Solem*, aliaque Numina. Et nisi fallor, tres illi DAMASCII *Camephes*, sunt Aegyptiorum *Vulcanus*, *Minerva*, et *Sol*. Hunc postremum DAMASCIVS perhibet, ex alio aliquo *Camephi* satum esse. Et vero in Theologia Aegyptiorum *Sol* perhibebatur *Vulcani* filius. Vide cap. II. §. II. Vnde liquet, per vnum ex *Camephibus*, *Vulcanum* omnino intelligi. Satis certo ex his colligitur, Philosophos, de quibus loquor, *Cnephi* nomen, cum illo *Camephis*, confundere solitos fuisse, et hunc, nisi modo vtrumque, ab Aegyptiorum *Vulcano*, contra omnem rei veritatem distinxisse, cum tamen *Cnepb*, vel *Cnuphis*, fuerit *Vulcani*, maximi Aegyptiorum Dei cognomen sacrum, quo solenniter colebatur, *Camephis* vero epitheton, quo eundem Aegyptii veteres ornare consueverant.

Successu
temporis
nomen Cnu-
phis, indi-
tum etiam
Nilo, et
Symbolis,
fertilita-
tem eius de-
pingenti-
bus,

§. 10. Satis nunc liquere arbitror, veteres Aegyptiorum Sapientes, in *Cnepho* suo, vel, *Cnuphi*, immensam bonitatem Dei venerari voluisse, vel, quod eodem redit, Spiritum ipsum aeternum, ac infinitum, quatenus se hominibus bonum, benignum, beneficium ostendit. Ceterum quando Niligenae, magnitudinem diuinæ erga se bonitatis et beneficentiae, ex fertilitate, quam Nilus exundans, regioni suae quotannis adferebat, potissimum aestimare, ac quodammodo metiri semper solebant, factum hinc est, ut nomen hoc *Cnuphis*, id est *boni Dei*, vel *boni Genii*, etiam Nilo, aut Symbolis, fertilitatem eius adumbrantibus, pariter inditum fuerit. Quod ad Nilum fluuium attinet, testem habemus PTOLOMAEVM, qui Geograph. Lib. IV. cap. 5. in hæc verba scribit. Μέγα Δέλτα καλεῖται, καθὸ ἐκτρέπεται ὁ μέγας ποταμὸς, καλέμενος ἀγαθὸς δαίμων. *Magnus Delta dicitur id, iuxta quod diuertitur magnus fluminis*

flauius, dictus Agathodaemon. Aegyptiis itaque Nilus, aut vniuersus, aut ille eius alueus, qui infra Memphin, ad leuam decurrens, per ostium Heracleoticum in mare illabebatur, dici etiam consueverat ἀγαθὸς δαίμων, Aegyptiace ΧΝΟΔΥΣ vel ΨΗΝΟΔΥΣ, *Chnuphis*. Idem illud nomen, superstitione Aegyptiorum imponebat etiam tauris quibusdam sacratis, qui tanquam symbola Nili adscendentis, et fertilitatem terrae inducentis, passim in Aegypto colebantur. Testatur id luculenter AELIANVS de Anim. Lib. XII. cap. XI. *Colunt et nigrum taurum Aegyptii, quem Onuphim vocitant. Loci nomen, vbi nutritur, Aegyptii referant: ego propter asperitatem omitto.* En taurum sacrum! Aegyptiis dictum *Onuphim*, id est ΝΟΔΥΣ, (*Enuphi*, vel *Anuphi*) *bonum*, quae obseruatio eruditissimum ΚΟΧΕΡΥΜ non fugit. Locum, vbi is enutriebatur, cuius nomen pronuntiatu valde asperum videbatur Aeliano, ego auguror fuisse *Hermunthin*, vel *Hermunthin*, urbem Thebaidis, cui hodie nomen est *Arment*. De hac enim vrbe Strabo commemorat p. 561. *Hic et bos nutritur*, quem ad modum de tauro suo loquitur AELIANVS. Mentio eiusdem apud MACROBIVM Lib. I. Saturnalior. cap. XXI. p. 212. *In oppido Hermunthi, magnifico Apollinis Templo, consecratum Soli colunt Taurum, Pacin cognominantes.* Erat, cum pro *Pacin*, legendum esse autumarem *Pabacin*. Etenim ΠΑΒΑΚ, *Pabaci*, Graecis esset πολιεὺς, vel πολιάρχος, id est, *Deus*, in cuius tutela vrbs censetur. Verum, vbi MACROBII verba cum AELIANO mediate contuli, dubitare non potui, quin MACROBIVS scripserit *Onuphin*, quam vocem sibi plane non intellegendam, librarii postea corruerunt. De Tauro Hermunthite, refert hoc MACROBIVS loc. cit. *Per singulas horas mutare colores affirmatur, et hirsutus*

*setis dicitur in aduersum nascentibus, contra naturam omnium animalium, unde habetur vulgo imago Solis, in * aduersam mundi partem nitentis.* Et id est, quod in *Onuphi* suo miratur *AELIANVS*. Ἀντίῳ αὐτῷ τρέχες ἠπερεῖν τοῖς ἀλλοῖς εἶναι. *Pili in eo contra quam in aliis vertuntur.* Talia tamen, ne id dissimulem, de *Mneui* etiam, tauro Heliopolitanosacro, narrat *EVSEBIVS* Praeparat. Lib. III. c. XI. init.

Idem argumentum continuatur. §. II. Et hunc ipsum taurum, religione Heliopolitanorum consecratum, *Mueuin*, etiam cognomine *Cnuphis*, id est *boni Daemonis*, passim ornatum fuisse, non temere suspicor. Id subinnui auguror, quando veteres testantur, Solonem, sapientiae studio allectum, in Aegyptum profectum esse, et inter alios ** sacerdotem etiam Heliopolitanum audiuisse, nomine

• ψένωφιν *Psenophin*. Commemorant iidem, Pythagoram quoque Heliopoli frequentasse sacerdotem, ** quem nominant Οἰνωφιν, *Oenuphim*. Eudoxum etiam, Astronomum postea inclyti nouinis, in Aegypto usum fuisse magistro *Conuphi*, auctor est *CLEMENS ALEXANDRINVS* Stromatum Lib. I. p. 303. Fuisse et illum sacerdotem Heliopolitanum, scimus ex *DIOGENE LAERTIO* Lib. VIII. §. 90. ubi tamen nomen hoc *Ichonuphis* effertur. Ὅτε δὲ συνεγένετο ἐν Αἰγύπτῳ ἰχονάφει (ita legendum) τῷ ἡλιαπολίτῃ, ὁ Ἄπις αὐτῷ θοιμάτιον περιελιχμήσατο. *Cum vero in Aegypto moraretur, cum Ichonuphi Heliopolitano, **** Apis illius pallium tingere visus est.* Et Eudo-

* Legere mallem *aduersam*. Sed poterit tamen tolerari lectio vulgata. Vide locum *CAPELLAE* citatum hic §. I.

** *PLUTARCHVS* in Solone p. 92.

*** Idem de *Iside et Osir.* p. 354.

**** Ita hic, forte per errorem *μνημονικόν*, Taurus Heliopolitanus vocatur, cum ille semper *Mneuis*, taurus vero Memphiticus, *Apis* nuncupari consueuerit. Sed monendum tamen etiam, secundum alios *Cbonuphin*, magi-

Eudoxum sane, vna cum Platone, disciplina vsum fuisse Sacerdotum Heliopolitanorum, testatur etiam STRABO Lib. XVII. p. 554. CLEMENS VERO ALEXANDRINVS loc. cit. sacerdotem illum Heliopolitanum, quocum Plato familiariter conuersatus est, *Sechnuphin* appellat. Monendum hic est, quod alia occasione * iam tetigi, Sacerdotes Aegyptios, saepe Deorum illorum, quorum cultui erant consecrati, nomina adsciuisse. Verosimile est, id etiam fecisse sacerdotes illos Heliopolitanos, quorum modo vidimus, in historia Philosophorum Graecorum, mentionem fieri. Et quid credere nos vetat, nominibus hisce, quibus insigniti leguntur sacerdotes illi Heliopolitani, dignitatem ipsorum sacerdotalem designatam fuisse? quasi nempe dicas *Sacerdotem Cnuphis*, vel *Ichonuphis*, quale quid de *Patenweit*, Sacerdote Saitico, obseruavi supra cap. II. §. 3. Fuisse autem sacerdotes hos Heliopolitanos, tauro Heliopolitanum sacro, *Mneuidi*, qui per errorem *μνημονικόν*, illic vocatur *Apis*, initiatos et consecratos, ex historia Eudoxi, quam fide DIOGENIS LAERTII retulimus, non obscure colligi poterit. Paulo plenius et accuratius, nomen illud sacerdotum Tauri Heliopolitani, apud CLEMENTEM ALEXANDRINVM sic exprimitur, Σέχνης, idque verum et genuinum nomen fuisse auguror, quo sacerdotes illi, Heliopolitani nempe *Mneuidis*, generatim ab Aegyptiis insigniti fuerunt. Eruditissimus KOCHERVS, qui no-

G 3

men

magistrum Eudoxi, Sacerdotem fuisse non Heliopolitanum; sed Memphiticum. Vide PLUTARCHVM de Is. et Osir. p. 354. et de Genio Socratis p. 578. Et sic LAERTIVS ipse in versibus, quos adducit, eodem Libro §. 91. et qui extant pariter in *Anthologia* Graecor. Lib. I. cap. XXXVII. num. 24.

* Dissert. VIII. de Terra Gos. §. 4. p. 94. 95. & in notis. Addé hunc librum I. cap. III. §. 3.

men hoc non praetermisit, interpretatur illud Aegyptiace **CAΘ - ΝΔΥΨ** *Sachnuphi*, id. est *Scribam boni Daemonis*, docte profecto et acute! Nam in N. Testamento, vox graeca Γραμματεὺς, *Scriba*, ab interpretibus Coptis semper vertitur **CAΘ**. Et vero in ordine Sacerdotum Aegyptiorum, quosdam fuisse, peculiariter dictos Γραμματεῖς, *Scribas et ierogραμματεῖς*, *Scribas sacrorum*, neminem, qui literas has degustavit, latere potest. Esset igitur Σέχνης, secundum hanc expositionem, *Scriba sacrorum Dei Cnuphis*. Illud vnicum tamen hic me turbat, quod **X** in Σέχνης, videatur ad nomen Diuinitatis *Cnuphis* vel *Chnuphis* potius esse referendum. Vide §. 6. et quae §. hoc dicta fuere. Hac ratione commotus, mallem nomen istud ita interpretari **ΨΕ - ΧΝΔΥΨ**, *Sechnuphi*, vel **ΨΕ - ΙΘ - ΝΔΥΨ**, *Se-ich-nuphi*, vbi tamen prius i, absorbetur, §. 6. idque sonat † Σεραπευτήν τῷ ἀγαθῷ Δαίμονος, *cultorem boni Daemonis*. Sed haec arbitrio vnus cuiusque libenter relinquo. Proxime ad hanc nominis illius interpretationem accedit eiusdem scriptio, quam **PLVTARCHVS** nobis offert, Ψένωφίς *Psenophis*. Addito nempe sola nota masculini generis Π, Ψένωφίς erit Π - ΨΕ - ΝΔΥΨ, *P-sche-anuphi*, quod significat *cultorem boni* (subintellige *Daemonis*.)

† Sacerdotes Deorum Aegypti, passim solent dici Σεραπευταί, ab **AELIANO**, **SYNESIO**, aliisque Scripto-ribus graecis.

saenam, inmitesque illius effectus directo adscribere, religioni sibi ducerent, omne hoc quicquid est reiicere maluerunt in diuinitatem aliquam ordinis et dignitatis inferioris, quoddam veluti supremi Numinis instrumentum, per quod voluntatis suae decretum in actum deducat. Hoc enim ex doctrina Aegyptiorum antiquorum, vti eam in superioribus, ex scriptorum fide dignorum testimoniis delineauimus, per se consequi, nemo est, qui non intelligat.

§. 2. Diuinitatem illam, ad quam Aegyptii tristes Numinis iuste irati effectus referebant, vernacula ipsorum lingua dictam fuisse *Ambonem et Tithrambo*, id est, *ira furens* vel *furorem indens*. Numinis iuste irati effectus referebant, vernacula ipsorum lingua dictam fuisse *Ambonem et Tithrambo*, non praeter rationem, ex his EPIPHANII colligo, verbis *aduersus Haereses* Lib. III. 1093. Ἄλλοι δὲ τῇ τιθεράμβω, * Ἐκάτῃ ἐρμηνευομένη, ἕτεροι τῇ Νέφθυι. Ἄλλοι δὲ τῇ Θερμούθι τελίτκονται. Et Aegyptiorum, alii quidem Tithramboni, quam Hecaten interpretantur, alii vero Nephthy, ac alii Thermuthi iniuntur. Est igitur Numen aliquod, religione Aegyptiorum auita consecratum, Tithrambo nomine, cuius tamen vix apud alium quenquam mentionem inuenimus, idque Graecos Hecaten interpretari, testatur EPIPHANIVS. Neque tamen Numinis huiusce cultus, tam rarus olim in Aegypto extitisse putandus est, neque infrequentem apud scriptores illius mentionem occurrere videmus. Illius enim Numinis vestigia gerunt nomina quaedam Aegyptiorum propria quale est Παμβώ, P-Amba, nomen in historia Monachorum Aegyptiorum minime ignotum. Solebant autem Aegyptii, sibi suisque, Deorum patriorum nomina plerumque imponere, quod ignotum esse non potest, moremque hunc gens illa seruare perrexit, postquam salutarī luce Evangelica diu iam fruita

* Ita hic legere ipse sensus iubet. Et sic etiam interpretis vulgatus vertit.

fructa effect. Nihil in historia monachorum Aegypti frequentius, nominibus *Pl-or*, *Pi-amum*, *Anub*, *Isideri*, similibusque aliis, quae a priscis Aegyptiorum Diis petita esse, etiam me non monente, quivis per se satis intelligit. Tale igitur nomen fuit quoque *P-amba*, quasi dicas *cultorem Ambonis*, vel *Tithrambonis*, nam duo haec nomina re ipsa eodem redeunt, eandemque rem significant. Qui in legendis Coptorum libris, aliquam operam posuerunt, veram genuinamque nominum horum significationem,

nullo negotio confestim assequuntur. Etenim **ⲙⲃⲟⲛ** (*Embon*, vel *Ambon*), Coptis dicitur *ira*, et nonnunquam **ⲙⲃⲟⲛ**, (*Ambon*) vti Exod. XXXII, 11. Psalmo CVI. 23. Quoties in libris V. Testamenti occurrit *θυμὸς furor*, vt vertit vulgatus interpret latinus, et *θυμὸς ὀργῆς*, *furor irae*, Copti semper adhibent vocem **ⲙⲃⲟⲛ**, Gen. XXVII, 44. Exod. XXXII, 11. Psalmo VI, 1. Itaque **ⲧⲙⲃⲟⲛ**, *Ti-ambon*, iam per se designat deam, *grauiter iratam*, ac quodammodo *ira furentem*. Neque etiam dubito, quin a vulgo Aegyptiorum, Dea illa, saepius ita vocata fuerit. Sed paulo plenius id ipsum significat **ⲧⲧⲣⲏⲙⲃⲟⲛ**. *Ti-thra-ambon*, vel *Tisbrambon*, quae vox exponi potest, tum *ira furens*, tum etiam, aliis *furarem indens*. Et sic * iam dudum antehac, nomen hoc interpretati sumus.

§. 3. Observatione indignum non est, in N. Testamento, vocem graecam *ἐμβεμῆσαι*, qua indicatur vehemens irae commotio, cum seuera comminatione coniuncta, ab interpretibus Coptis, vbi ser-

G 5

Tisbramboni exacte respondet apud Graecos βεῖναι, cognomen Dearum quarundam.

* Exercitat. de Remphab p. 45.

mo non est de Christo Domino, verti solere **ΑΒΔΩΝ**, *Ambon*, ut Marci XIV, 5; Sed quando de Christo adhibetur, alia voce significationem hanc ab ipsis emolliri, ut v. gr. Matth. IX, 30. Ioan. XI, 33. 38. Agnoscere mihi in his videor, discipulos Dioscori Monophysitae, quales a multis seculis in hodiernum usque diem sunt Copti omnes, ideoque veriti forte sunt, Domino nostro tam vehementem irae commotionis aestum attribuere, atque voce **ΑΒΔΩΝ** subinnui solet, quamvis tamen eidem plane respondeat vox graeca *εμβεγμαῖς*, qua non semel vfos esse Scriptores Sacros, de Domino loquentes, libri eorum fidem faciunt. Ex iis quae dixi, non inepte quis colligere posset, cum *Titbrambone* Aegyptiorum, conferri recte omnino posse *Brimonem* Graecorum. Est autem Graecorum sermone *Βριμὼ*, cognomen, *Deabus* nonnullis additum, et *ἀπὸ τῆς βριμᾶδος*, ab irae quadam vehementiori excandescencia desumptum. De *Hecate*, quam Graeci cognomine hoc ornare solent, postea videbimus. *Cererem* vero cognomine eodem quoque insigniri nonnunquam consuevisse, docet ARNOBIUS, adversus Gentes Lib. V. p. 170. ubi de Cerere ita. *Ardescit furis, atque indignationibus mater, spūmat, anhelat, exaestuat, nec fremitum continere tempestatemque irarum valens, ex continua passione, BRIMO deinceps ut appelletur, assumit: neque alia cordi est res ei, quam ut audaciam filii, poenis quibus potis est, persequatur.* Non melius, quam ex his intelligi posse puto, quidnam Graecis *Βριμὼ*, cognomen Dearum apud Graecos non infrequens, quidque adeo Aegyptiis *Titbrambo*, voci graecae prorsus respondens, et aequipollens, vere ac proprie significauerint.

§. 4. Quae cum ita se habeant, credi non abs re poterit, *Titbrambonem* EPIPHANII, Numen illud esse, quod

Titbrambonem

quod Graeci, de Aegyptiis loquentes, *Nemesis* etiam Graeci in-
appellare solent. Nam inter Aegyptiorum Numina, ^{terpresen-}
illi *Nemesis* quoque numerant. Referebant ad hocce ^{tur Nemesi-}
Numen Aegyptii *Planetam Saturni*, et hunc ab illo ^{su.}
denominabant.

ACHILLES TATIVS in Isagoge
in Arati Phaenomena p. 136. (in Vranologio PETAVII)
τῆ Κρόνου ὁ ἀσὴρ — παρὰ Ἀγυπτίους Νεμέσεως ἀσὴρ.
Saturni stellam, Aegyptii vocant Nemesis stellam.
Meminit Deae huius etiam PLINIVS, vbi de Laby-
rintho Aegyptio Lib. XXXVI. c. 13. hoc commemo-
rat, *quod Tempia omnium Aegypti deorum contincat,*
superque Nemesis quindecim aediculis incluserit, sicuti
non in antiquioribus modo; sed etiam Harduiniana
Editione legitur. Inde igitur est Νεμεσείων, id est
Templum Nemesis, cuius de rebus Aegyptiorum lo-
quens, mentionem facit STEPHANVS, in articulo
Ἰσείων. Neque etiam dubium esse poterit, quin ab
hac *Nemesi*, nomen acceperit *Nemesis* Aegyptius,
Martyr in Persecutione Deciana, de quo EUSEBIVS
Hist. Eccles. Lib. VI. c. 41. Si credimus NICOMA-
CHO Geraseno in Θεολογούμενοις ἀριθμητικῆς, apud
PHOTIVM in Bibliotheca Cod. CLXXXVII. p. 464.
et auctori Anonymo Graeco, de eodem argumen-
to, p. 33. *Nemesis* haec Aegyptiorum eadem fuit
cum eorum *Bubasti*, de qua Lib. III. pluribus disse-
remus; nos vero infra hoc ipso capite asseremus,
Tithrambonem certo respectu eandem habendam esse
cum *Bubasti*, quod ea, quae hic assero, non parum
confirmat. Cum vero *Nemesis* Graecorum Poëtis et
Mythologis dicta fuerit Dea, iustitiae vindex, iusta
ira in improbos omnes, ac superbos praesertim, in-
censa, non utique invita Minerva, Graeci *Tithram-*
bonem Aegyptiorum, cum sua *Nemesi* conferre, illi-
que huius nomen, data occasione, imponere potu-
erunt.

Epiphani-
us eandem
interpreta-
tur Heca-
ten.

§. 5. Verum inhaereamus potius testimonio EPI-
PHANII, *Tithrambonem* graece interpretantis *Hecaten*. Τιθραμβώ, inquit Ἑκάτη ἐρμηνευομένη. *Tithrambo*, si nomen hoc graece interpretari velis, est *Hecate*. Quae tamen interpretatio a priori, quam dedimus §. 4. vix differre putanda est. Nam et *Hecaten*, certo sensu eandem esse cum *Nemesi*, et pro eadem habitam fuisse, ex auctore Anonymo Θεολογισμένων ἀρεθμητικῆς p. 33. satis liquere potest. *Hecaten* porro talem nobis depingit Theologia Graecorum mythica, ut *Tithramboni* Aegyptiorum, quae designat, ut ostendimus, *ira furem*, et aliis etiam *furorem indentem*, exauctissim respondeat. Inde namque est, quod eam nobis Poëtae, ut horrendam et terribilem repraesentare consueverint. VIRGILIUS quoque eam Furiis vlttricibus adiungit Aen. Lib. IV. 609.

*Nocturnisque Hecate triuiis vlulata per vrbes
Et dirae vlttrices —*

ad quae SERVIVS post alia, etiam haec annotat. *Hecater* autem inuocat causa vlionis. Vnde et *Furias vocat*. Vides igitur *Hecaten*, horrendam malorum vlttricem, et dirarum Furiarum sociam. Quod, quid quaeso aliud est, quam Aegyptiace *Tithrambo*? Inter hanc postremam igitur, et *Hecaten* Graecorum, comparisonem hanc instituit APVLEIVS, Lib. XI. Metam. post. init. Siue tu Ceres — seu nocturnis vlulatibus horrenda Proserpina, triformi facie, laruales impetus comprimens. Pertinent eodem haec MARTIANI CAPELLAE, quae ad *Hecaten* non minus, quam ad *Isidem* spectant, de Nuptiis Philol. Lib. II. p. 41. Triformis etiam discolorque vertigo terribili quadam maiestate rutilabat. Quae licet cornigera et aspera videretur, egestionibus: opportune tamen & selem & ceruam, etiam conuersiones bis binas vultibus praeferebat.

Ita

Ita et VALERIUS FLACCUS Argonaut. Lib. V. v. 399.

Sacraque terrificae supplex mouet irrita Noëti.

Vbi per *Noëtem* intelligenda Hecate. Aptè satis haec omnia *Tithramboni* Aegyptiorum conueniunt.

§. 6. Id vero hic inprimis obseruatione dignum arbitror, quod Βεῖμω, cognomen Deabus maiorem in modum iratis tribui solitum, de quo §. 3. ex sententia Graecorum, Hecatae proprium quodammodo et peculiare fuerit. LYCOPHRON Igitur in Cassandra v. 1176. Hecate audit

Βεῖμω τρίμορφος —

Brimo triformis

Hecate a Graecis cognominatur Βεῖμω, id vero Aegyptiace est Tithrambo.

Ad quae Poëtae verba haec commentatur TZETZES in Scholiis. Βεῖμω ἡ αὐτὴ ἡ Ἑκάτη, ὅτι Ερμῆν ἐν κυνηγεσίῳ βιάζοντα αὐτὴν, ἐνεβειμήσατο, καὶ ἄτως ἐπαυθή· Καὶ ἡ Περσεφόνη Βεῖμω λέγεται· δοκεῖ δὲ ἡ αὐτὴ εἶναι Ἑκάτη καὶ Περσεφόνη, *Brimo eadem est, quae et Hecate dicitur. Appellata autem est Brimo, id est, ira frendens, quod Mercurio, qui ipsi inter venandum vim obtulerat, graui ira commota, minata fuisset, ita ut a coepio desisteret. Etiam nomine eodem Proserpinam compellant. Videtur vera haec et Hecate una eademque esse.* Qualia etiam apud * alios Grammaticos Graecos leguntur. Non possum tamen mihi temperare, quin haec doctissimi in APOLLONII Rhodii Argonautica Scholiastae verba adscribam, ad Lib. III. v. 860. Βεῖμω δὲ Ἑκάτην προσηγόρευσε, διὰ τὸ φοβηρὸν καὶ καταπληκτικὸν τῆς δαίμονος, καὶ φάσματα ἐπιπέμπειν τὰ καλέμενα ἑκαταῖα· καὶ ** πολλάκις μεταβάλλειν τὸ εἶδος, διὸ καὶ Ἑμπεταν καλεῖσθαι.

* Vide Etymologici Auctorem in voce Βεῖμω, vbi tamen Hecates nomen excidit, quod illic restituendum; et TZETZEN in Lycophron. v. 698. Adde APOLLONIVM Rhodium Argonaut. Lib. III. v. 860. et 1209.

** Hic quaedam, sensu id flagitante, correxi.

καλεῖσθαι. Poëta Hecaten Brimo appellat, quoniam formidanda est, et terrorem incutit, ac larvas quoque immittit, quas vocant Hecataeas. Saepe etiam formam mutat, unde Empusa nuncupari solet. Βριμὼ igitur Graecis potissimum est Hecates cognomen. Cum vero vox ista graeca Βριμὼ, vt monui §. 3. Aegyptiace vix aliter, certe non melius, reddi possit, quam

Τῆρα Ἰβρον Tithra-mbron, liquido perspicitur, quam bene et conuenienter EPIPHANIVS Tithrambronem interpreteretur Hecaten.

§. 7. Quando vero EPIPHANIVS Tithrambronem *Hecate Aegyptiorum* interpretatur Hecaten, intelligit illud Aegyptiorum Numen, quod Graeci cum Hecate sua conferre solent, quia aliquam vtriusque Numinis inter se conuenientiam sibi deprehendisse visi sunt. Nonnumquam Graeci, Venerem Aegyptiorum, siue Deam ipsorum Athor nomine Hecates designare solent, quoniam vtrumque illud Numen, et Aegyptiorum et Graecorum, Numen est nocturnum et tenebricosum, quod iam indicauimus cap. I. §. 13. Sed in vniuersum, quia certum est, Hecaten Graecorum, esse Lunam, dubitandum non videtur, quin Aegyptiorum quoque Hecate, quam nempe Graeci sic appellitant, fuerit Isis, sub quo nomine, olim Nili accolae, Lunam veneratos esse nouimus. Adduximus iam supra haec APVLEII verba, quibus Isidem alloquitur. Siue tu Ceres — seu nocturnis ululatibus horrenda Proserpina (vel Hecate) triformi facie laruales impetus comprimens. Est igitur Tithrambo, iratum illud Aegyptiorum Numen, ipsa Isis; et certe ignotum non est, quantopere illius iram, Aegyptiorum filii reueriti fuerint. Pseudo-HERMETIS ea de re verba, ex Dialogo Asclepio, aliquoties iam allata, iterum; sed paulo pleniora nunc adscribemus; vt eadem opera mendum, quod illa occupauit, tollamus.

Et

Ea ita sonant p. 99. Edit. Elmenhorstii: *Isin vero et Osirin, quam multa bona praestare propitiam, quantis obesse scimus iratam?* Vbi legendum esse, *Isin vero uxorem Osiris, quam multa* etc. et res ipsa satis monet, et AUGUSTINVS docet, qui verba haec, vix correximus, adfert, de Ciuit. Dei Lib. VIII. c. 26. Eo quoque digitorum intendit PERSIVS Sat. V, 186.

*Hinc grandes Galli, et cum sistro lusca sacerdos
Incussere deos instantes corpora. —*

Ad quae haec obseruat IS. CASAVBONVS: *Incutere proprie ἐκείνῃ, quatero arma ad terrorem: ita isti terrore suorum deorum, infirmos animos implebant. Syri homines atque Aegyptii obnoxii erant vlcibus tetrīs, quae vocatae sunt Aegyptiaca ac syriaca. — Sed homines superstitiosi, naturalibus causis neglectis, ab ira Deae Syriae Syri, Isidis Aegyptii, sibi vlcera illa venisse persuadebant. Magna praesertim * semper fuit **, etque hodie in Aegypto coecorum multitudo, vt non illepide nuper *** nonnemo dixerit, Aegyptum vocandam esse regionem coecorum. Quinostri aetate Aegyptum adeunt, et ad singularia, quae ibi obseruanda occurrunt, prudenter inuestigandum, animum appellant, coecitatem hanc tot hominum, non modo mirantur, sed illius etiam rationes naturales nobis exponere satagunt. At olim homines superstitiosi, rei huius nullam aliam inueniebant causam, quam iram Isidis suae, vel Titthrambonis. Tales sunt, quos IUVENALIS ita loquentes fingit Satyra XIII, 91.*

Hic

* DIODORVS SICVLVS Lib. I. p. 22. Edit. Wechel.

** NICOLAI Principis RADZIVILII Peregrinatio Hierosol. Epist. III. p. 159. MAILLET Description d'Egypte Part. I. p. 18. Edit. 8v.

*** GRANGIER relation du voiage fait en Egypte p. 22.

*Hic putat esse deos, et peierat, atque ita secum:
 Decernat quodcumque volet, de corpore nostro
 Isis, et irato feriat mea lumina fistro.
 Dummodo vel coecus teneam, quos abnego, nummos.*

Rem eandem tangit OVIDIUS Lib. I. de Ponto Ep. I. 51.

*Vidi ego linigeræ Numen violasse fatentem
 Iſidis, Iſiacos ante ſedere focos.
 Alter ob huic ſimilem priuatus lumine culpam,
 Clamabat media, ſe meruiſſe, via.
 Talia coeleſtes, fieri præconia gaudent
 Vt ſua, quid valeant, Numina, teſte probent.*

Et LVCILIUS in Epigrammate Anthol. Lib. II. cap. XXII. num. 4.

*Ἦν τιν' ἔχῃς ἐχθρὸν Διονύσιε, μὴ καταράσῃ
 Τὴν Ἴσιν τέτῳ, μηδὲ τὸν Ἀμφικράτη
 Μηδ' ἄτις τυφλὰς ποιεῖ θεόν. Ἀλλὰ Σίμωνά
 Καὶ γνώσῃ τί θεός, καὶ τί Σίμων δύναται.
 Si quem habeas inimicum Dionysi, ne impreceris
 Iſin illi, neque Harpocratem,
 Neque alium, ſi forte coecos faciat, deum; ſed Si-
 monem medicum.*

Et intelliges, quid Deus, quidue Simon poſſit.

Quam poteſtatem Aegyptii in Iſide ſua reuerabantur, eam Poëta hicce liberaliter etiam Harpocrati, aliisque Diis, quos non nominat, attribuit.

§. 8. Neque tamen exiſtimari debet, Graecos et Aegyptios, quando coecitatem aliaque corporis mala irae terribili *Hecates* ſuae atque *Iſidis* in accellaria, ac ſi-
 ptis tulerunt, poſthabitis cauſis rerum naturalibus cunctis, vnice ſuperſtitioni ſtolidae ac prorſus coecae hic induliſſe. Nam fabulae illae, quas de ira *Hecates* ac *Iſidis* tremenda, Poëtae Graecorum, et ſacerdotes Aegyptiorum, in vulgus ſpargebant, ad in-
 fluxu lunae
 veteres exi-
 ſtar

star corticis cuiusdam, placita Physiologiae gentium *stimabant*. illarum occultabant. *Hecate* nempe Graecis, sicut *Hinc lunae* apud Aegyptios *Isis*, symbolum erat *Lunae*, in quo *tici*. huius virtutes et effectus venerabantur. *Lunam* vero hominibus, uti bona innumera, ita mala quoque plurima immittere, gentium omnium semper olim opinio fuit. Si quis furore quodam correptus, gra- uiter insaniret, eius rei culpa, in Lunam, tanquam causam, coniciebatur. Apud SOPHOCLEM igitur, in *Aiace flagellifero*, furor huius et dementia, Lunae attribuitur, tanquam ab illa impulsus fuisset v. 172. etc. Eam ob rem ipsa haec infania v. 244. appellatur *δαίμων*, a Daemone quippe, siue Deo, Luna videli- cet, ei iniecta. Id etiam vetus Poetae huius inter- pres graecus ad v. 172. obseruat τὰς πολλὰς γὰρ τῶν μακρομένων ἐκ σελήνης νοσεῖν ὑποτίθενται. διὰ τῶν νυκτερινῶν δεσπάζειν Φαντασμάτων. *Plerique eorum, qui infania laborant, morbum illum ex Lunae influxu contraxisse existimantur, quia illa larvis spectrisque nocturnis praest.* *Hecatae*, id est Lunae, id ip- sum etiam tribuit EUSTATHIUS in Iliadi. A. pag. 87. Τῇ δ' Ἀργεΐδι, ταῦτον δ' εἰπεῖν Ἐκάτη, καὶ μακρινὰ θυέσσει φασι, διὰ τὸ δοκεῖν μακρῶν αἰτίαν εἶναι τισιν. ὥς εἶον εἰπεῖν τοῖς σεληνιαζομένοις. *Dianae, vel, quod idem est, Hecatae; maenam piscem sacrificari aiunt, quia videtur quibusdam esse infaniae causa, ut exempli gratia illis, qui Lyphatici dicuntur.* Hinc *Luna* ipsa apud NONNUM, *Dionysiac.* Lib. XLIV. p. 758. Edit. graec. Plantin. ita de se inquit.

— ἐμὶ δὲ μῆνῃ

Bacchiās ἔχ' ὅτι μῆνον ἐν αἰθέρι μῆνας ἐλίσσω,

Ἄλλ' ὅτι καὶ μῆνης μεδέω καὶ λύσσαν ἀγείρω.

— *sum vero Luna*

Bacchias, eo quod non solum in aethere menses voluo,

Sed quod etiam infaniae praesum, et rabiem excito.

Quod si iam hoc in *Tithrambone* sua spectant Aegy-

H

prii,

ptii, nomen istud non ideo tantum gessit, quod ipsa graui ira percita esset; verum quod aliis etiam furorem iniiceret, id enim indolem vocis huius quoque permittere, obseruauimus §. 2. Tritum ceteroquin satis atque vulgatum est, illos, in quibus saeui Lunae irascentis effectus cum maxime conspicui essent, a veteribus idcirco dictos fuisse *σεληνιαζόμενους*, id est *Lunaticos*, quorum non semel in Tabulis N. Testamenti mentionem fieri nouimus. De illis IULIUS FIRMICUS loquitur, Mathes. Lib. IV. cap. VII. pag. 93. *Si vero a Mercurio per diem defluens Luna ad Saturnum feratur, faciet mendicos, pauperes, pannis obstitos — Facit plerumque Lunaticos, aut sacrarum valeditudinum vitiis oppressos, caducos quoque, ac misera commotione dementes.* Et MACROBIUS Saturnal. Lib. I. c. XVII. p. 191. *Foeminas certis afflictas morbis Σεληνοσχήτους, et Αρτεμιδοβλήτους* (id est *percussos a Luna vel Diana, vel, quod idem est, Hecate*) *vocant.* Placent VOSSII hac de re verba, de Orig. Idol. Lib. II. c. XIX. quae apponere non grauabor. *Haec ostendunt, Lunae etiam vim nocendi inesse. Quin ex isto Nationes vim eius diuinam colligebant: ut quae & sui cultoribus bene facere, et negligentes sui posset vlcisci. Tanto igitur magis eius metuebant iram, ne offensa, aut elementis, aut satis, aut animantibus, aut familiae damnum daret. Quae sine dubio eorum plane persuasio fuit in Aegypto, qui Numen Tithrambo placandum sibi atque propitiandum esse putarunt.*

§. 9. Superest vnum, quod tacitus praeterire nequeo. *Hecaten* veteres Graeci Symbolum esse voluerunt Lunae, non tam generatim spectatae, quam quatenus illa vicissitudinibus continuis obnoxia est. Etenim modo oculis nostris plena, rotundo orbe, modo corniculata apparet, modo eam cernimus, crescentem, modo vero decrescen-

Camprimis
id tribue-
batur vicif-
situdinibus
Lunae, siue
plena, siue
decrescen-

TITHRAMBO, VEL HECATE. 115

est, quod eam veteres τριμορφον, vel *triformem* ^{vis siue cre-}
passim appellarent. *Glossæ* vetustæ *græco latinæ* ^{scntis.}
notant. Τριμορφος, Ἐκάτη, *Triuia*. HORATIVS
Lib. III. Carmin. Od. XXII.

*Montium custos, nemorumque virgo,
Quæ laborantes vicio puellas
Ter vocata audis, adimisque leto
Dina triformis.*

Ideoque VIRGILIUS eam appellat Lib. IV. Aen. 511.
Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dianæ.
Et APVLEIUS, supra iam ad testimonium vocatus,
horrendam Proserpinam, triformi facie laruales impe-
tus comprimentem. Triformis illa Hecates facies tria
illæ eius ora, symbolice denotabant varias, quas in
Luna observamus, mutationes ac vicissitudines. Sic
ARNOBIUS rem hanc explicat Lib. VI. p. 196. *Luna*
semper in motu est, et ter denas facies in restitutione
accipit menstrua. Clarius etiamnum CLEOMEDES de
Meteoris Lib. II. c. V. p. III. Edit. BALFORE.
Οἱ παλαιοὶ τρεῖς εἶναι περὶ τὴν σελήνην σχήματα ἔφα-
σαν, τὸ μηννοειδές, τὸ διχότομον, τὸ πεπληρωμένον.
Ὅθεν καὶ τριπρόσωπον τὴν Ἀρτέμιον ποιεῖν ἔθος ἐστίν.
Vetereſ dixere, tres esse figuras Lunæ, in cornua cur-
uatam, dimidiatam, ac plenam. Vnde et consuetudo
est, trina facie Dianam effingere. Cui iungi poterit
EVSEBIUS de Praepar. Evang. Lib. III. c. XI. p. 113.
Et hisce quidem Lunæ vicissitudinibus, veteres cum
maxime in acceptis ferre solent morbos, et mala *Lu-*
naticorum. Observat id ISIDORUS Origin. Lib. X sub
lit. C. col. 1072. *Caducus a cadendo dictus, id est*
Lunaticus, eo quod certo Lunæ tempore patiatur. In
Glossis PAPIAE legimus. *Lunatici dicti, quod pro*
Lunæ cursu, comitantur eos insidiae daemonum. Ple-
rique autumabant, id fieri luna crescente, vnde apud
LUCIANVM in *Toxari* p. 72. Edit. Salinur. de mu-
liere quadam legitur. Ἐλέγετο δὲ κατὰ πῖπιν πρὸς
τὴν

H 2

τὴν σελήνην ἀυξανομένην. Dicebatur etiam, quod crescente Luna, malo caduco obnoxia esset. Hinc sine dubio est, quod interpret Arabes Matth. IV, 24. Τὰς σεληνιάζομένους reddiderit, ruentes in principiis lunationum siue Mensium, et Matth. XVII, 15. vocem graecam σεληνιάζεται, ita circumscribendo verterit, vexatur valde in principiis lunationum, quod opportune obseruat VOSSIVS de orig. Idolol. Lib. II. c. XIX. qui tamen ibidem haec addit. Maxime vero plenilunio infestantur, cuius rei rationem physicam vir doctus illic suppeditare nobis conatur, omniaque ex testimoniis veterum probat. Quibus addi potest MATTH. MARTINII Etymologicon, in voce Lunaticus pag. 228. Edit. Belgic. et istud Pseudo-CLEMENTIS, in Recognit. Lib. IX. cap. 17. Mars — Luna super eum veniente plena, efficit daemoniacos, id est, lunaticos.

Eadem cum Titbrambone videtur fuisse Dea Thermuthis, id est mortifera.

§. 10. Antequam argumentum hoc de *Titbrambone* penitus absolvam, aliquid operae pretium fuerit addere, de *Termuthi*, cuius EPIPHANIVS, in loco, quem adduxi §. 2. coniunctim cum *Titbrambone* meminit. Verba eius sunt. Ἄλλοι δὲ τῇ Τιθεραμβῶ — ἄλλοι δὲ τῇ Θερμῦθι τελίσκονται. *Aegyptiorum aliqui Titbramboni — alii vero Thermuthi initiantur.* Merito hinc colligimus, fuisse Numen aliquod genti Aegyptiorum patrium, quod lingua sua *Thermuthin* dixerint. Apud IOSEPHVM Antiq. Lib. II. cap. IX. et X. Edit. nouiss. illa Regis Aegyptiorum filia, quae Mosen paruulum, ex aqua seruatum educauit *, *Thermuthis* audit, quod si verum fuit, foeminae illius

* ARTAPANVS scriptor peruetustus, apud EVSEBIUM, Praepar. Lib. IX. c. 27. eandem vocat *Merbin*, a qua et *Meroë*, vrbs Aethiopiae dicta fuerit. Addit ibidem *Merbin* hanc ab indigenis, non secus atque *Isidem* coli.

lius Principis nomen tractum est, more Aegyptiorum, iam tum recepto, ab illa Dea, cuius videmus EPIPHANIVM mentionem iniecisse. Vnde constat, lectionem nominis huius in IOSEPHO, ab HADRIANO RELANDO, viro doctissimo, minime fuisse sollicitandum, ut quae rectissime se habeat. In Aegypto inferiori, alueus ille Nili, qui per ostium Sebennyticum se in mare effundit, apud PTOLEMAEVM Geograph. Lib. IV. c. V. p. 123. aliquoties vocatur ΘεγυςΘιακός, quod in versione latina, nescio quare semel iterumque redditur *Phermutbiacus*, cum secundum lectionem graecam, scribendum esset *Thermuthiacus*. Et hicce alueus, de quo non est, quod dubitem, a *Thermutbi* Dea, nomen accepit, uti nec minus, sic enim arbitror, *Pharmutbi* mensis Aegyptiorum, qui in ipsorum anno fixo, maximam partem *Aprili* nostro respondet. Etiam in Martyrologio Romano, ad d. IX. Iul. commemoratur *Patermuthius*, Martyr Alexandrinus, cuius nominis eadem ratio est. Designat enim *Thermuthiacum*, vel eum, qui *Thermutbi* consecratus est, de cuius generis nominibus dixi aliquid §. 2. Si nomen Diuinitatis huius Aegyptiacum sub examen vocemus, deprehendimus, id significare Θανατηφόρον, *mortiferam*, quae hominibus poenae loco mortem infligit. Nam מוּת (mu) Aegyptiorum filiis sonat *mori*, מוּתוּת (mout) vero est *mortuus*, sed et *mori* 1 Cor. XV, 31. ער (er) porro sensum habet *causalitatis*, vel *faciendi*. Eritigitur ער-מוּתוּת (er-mouth) et cum nota foeminini generis ה-ער-מוּתוּת, (*M-ermout*) quae *mortem infert*, vnde Graeci, addita terminatione domestica, fecerunt *Thermuthin*. Vel potius dixerō, nomen hoc compositum esse ex מוּת (mu) *mori*, et ער (er) quod, ut dixi, sensum

causalitatis, et *faciendi* habere saepius solet; sed nunquam etiam plane oriatur, et nihil significat.

ΕΡΑΩΔ igitur recte verti potest *mori*. Porro † (16) significat *dare*. Esset itaque Θ-ΕΡ-ΑΩΔ† *Thermuthi*, vel addita terminatione graeca, *Thermuthis*, Dea, quae mortem dat, vel infert, aut mortifera, Θανατηφόρος. Potest ex his perspicui, fuisse *Thermuthin* tale Aegyptiis Numen, quod putabatur, homines debitis poenis afficere, ipsisque pro merito mortem infligere. Et tale quid subindicare *Tithrambonis* quoque nomen, ea quae in superioribus, hanc in rem adduximus, palam faciunt.

§. II. Quod si vero AELIANVM audimus, non tam Isidi ipsi nomen *Thermuthi* fuit, quam potius aspidi illi, quae tum in Isidis, tum in aliorum deorum Aegyptiorum capitibus, seu ornamentum singulare, conspicitur. Ita enim is Lib. X. de Animal. c. 31. Τὴν δὲ Θέρμαθιν ἀσπίδα, ἣ ὄνομα αἰγύπτιοι ἐθεύτο τῷτο, ἱερὰν εἶναι φασί, καὶ σέβασιν αὐτὴν οἱ ἐκεῖθι, καὶ τῆς Ἰσίδος τὰ ἀγάλματα ἀναδᾶσι ταύτη, ὥς τινι διαδήματι βασιλείῳ. *Aspidis genus unum Thermuthin Aegyptii nominant. Hanc sacram esse aiunt, et summa religione colunt. Itaque ea Isidis simulacra, tanquam regis quodam diademate coronant.* Et notum satis est, ex Aegyptiorum, quae supersunt, monumentis, Isidis simulacra, aspide, tanquam decoramine praestanti, ornari solere. Ideoque Deam hanc OVIDIVS sic alloquitur Lib. II. Amor. Eleg. XIII.

Per tua sistra precor, per Anubidis ora verenda

Sic tua sacra pius semper Osiris amet

Pigraque labatur circa donaria serpens.

Idem aspidem hancce ita depingit *Metam.* Lib. IX. 687.

— *inerant lunaria fronti*

Cornua, cum spicis nitido flauentia auro,

Et

Et regale decus — et mox

Plenaque somniferi serpens peregrina veneni.

Quibus, ut alia iam omittam, iungi possunt haecce
VALERII FLACCI, Argonaut. Lib. IV. 416.

— haec procul lo-

*Speclat ab arce Phari, iam diuis addita, iamque
Aspide cincla comas —*

Qui tamen vetusta gentis Aegyptiae monumenta, ac vel vnam *Tabulam Bembinam* quae vulgo *Isiaca* vocatur, oculo attento contemplatur, eum fugere non poterit, non Isidis tantum; sed reliquorum etiam in Aegypto Numinum capita, aspidis figura exornari consueuisse. Idque videmus etiam ab HORAPOLLINE monitum Hieroglyph. Lib. I. c. I. qui tamen observat, serpentem huius speciei Aegyptiis dici *Vraeum*, vel, ut alii codd habent, *Vbaeum*, qua de re plura differendi locus hic non est. Sed ab hoc siue *Vraeo*, siue *Vbaeo*, diuersa fuisse videtur *Thermuthis* AELIANI, quae simulacris forte solius Isidis, et, ut ego quidem existimo, quibusdam tantum, propria fuit. Quando nempe Aegyptii Isidem, ut iratam scelerum vindicem, oculis populi sistere volebant, capiti illius aspidem adiungebant, quae peculiari nomine *Thermuthis*, id est *mortiferae* designabatur. Hanc, ut verosimile est, OVIDIUS in animo habuit, ubi eam vocat *pigram*, deque ea etiam canit

• *Plenaque somniferi serpens peregrina veneni*

Dum vocat *peregrinam*, satis innuit, eam Aegyptiorum regioni extitisse propriam. Quamobrem vero Aspidibus his, nomen *Thermuthis*, id est *mortiferae*, impositum fuerit, AELIANUS nos docet Lib. VI. c. 38. *Inuictum huius serpentis venenum est — Amplius quatuor horas, quos momorderint, viuere non possunt.* Vide eundem Lib. IX. c. II. 62. et PLUTARCHVM in vita Antonii p. 955. Adde HORAPOLLINIS Hieroglyphica

phica Lib. I. c. 1. et LVCANVM Pharsal. Lib. IX. 700. etc. Rationem vero, propter quam *mortifera* haec aspis, Isidi singularem in modum consecrata fuerit, AELIANVS ita explicat Lib. X. c. 31. *Dicunt Isidem aspidem eam sceleratissimis hominibus immittere, et paulo ante aspidem habere, ut iustitiae perspicacissimae Symbolum*, nobis repraesentauerat. An igitur haec Isis, non eadem est clarissime cum *Tithrambone*, irata scelerum vindice? sed quatenus eam Aegyptii, a peculiari Aspidis mortiferae symbolo, etiam *Thermuthin*, id est *mortiferam* cognominarunt.

§. 12. Ex omnibus, quae hucusque disputauimus, facile est colligere, *Tithrambonem*, et, uti auguror, *Termuthin* etiam, esse Lunam, quam Aegyptii sub *Isidis* nomine reuerabantur, quatenus varias continuo vicissitudines subit, supremumque Numen his ipsis illius vicissitudinibus utitur, ad homines, ira sua et poena dignos, pro meritis castigandum, et sic in viam meliorem reducendum. Id enim loca, §. 7. illata liquido docent. Vti vero *Isis* nomen symbolicum Aegyptiis erat, quo vim eius atque potestatem in genere, et quidem vim eius beneficam proprie adumbrarent, ita iidem Numen hocce Lunae, sub alio, *Bubasteos* nempe, nomine colebant, quando nempe diuersas illius mutationes ac vicissitudines, earumque effectus mente contemplantur, quod Libro III. pluribus adstruemus. Est igitur *Tithrambo*, et consimiliter, uti mihi persuadeo, *Termuthis*, Aegyptiorum *Bubastis*, siue Luna, faciem continuo immutans; sed quatenus per has ipsas mutationes, scelera quoque hominum vlciscitur, deque ipsorum criminibus vindictam sumit. Id vox Aegyptiaca *Tithrambo*, ut §. 2. eam explicuimus, manifesto vnumquemque docet. Id Graecorum quoque Hecate symbolice designat, de quo neminem dubitare sinunt, quae eam in rem, adductis testimoniis veterum plurimis, §. 5. et 6.

et 6. adstruximus. Et hanc *Tithrambonem*, si recte coniicio, *Tabula Bembina*, vel *Isiaca*, nobis in imagine exhibet, segmenti primi Figura illa, quae in Editione *Frisii* Amstelodamensi, litera L. insignita est, quae de re plura forte aliquando ad ipsam *Tabulam* dicemus. Sed repetendum tamen hic, quod in antecedentibus toties asseruimus, Aegyptios, nimirum vestutiores, Solem et Lunam considerasse, ut corpora admirandae magnitudinis, pulchritudinis, et praestantiae, a Spiritu quodam infinito, aliquando creata, et quae Spiritus ille vniuersi etiam semper permeat, viuificat, ad motum excitat, ipseque movet, ex qua genuina antiquorum Aegyptiorum doctrina, per se consequitur, effectus Lunae omnes, re ipsa referendos esse ad supremum illum et infinitum Spiritum, qui corporibus coelestibus non aliter atque instrumentis vitur, per quae decreta voluntatis suae executioni mandat. Vnde tandem patescit, *Tithrambonem* symbolum aliquod esse irae iustae, quae supremo Numini inest, secundum quam peccata hominum poenis debitis coërcet.

DE DIIS AEGYPTIORVM LIBER II.

qui est

De Diis visibilibus et sensibilibus, ac speciatim
Sole, iisque, qui ad Solem referuntur.

CAP. I.

De Osiride, magno Aegyptiorum
Numine, id est Sole.

§. I.

*Transitio a
Numine
Spiritali,
ad Numina
materialia
et sensibus
obnoxia.*

Superiori libro differui ex mente Aegyptiorum veterum, de Principio rerum omnium passiuo, nimirum Nocte, et Principio rerum actiuo, Spiritu aeterno infinito, qui ex nocte omnia creauit, rebusque creatis prouidet. Spiritum hunc vnum, modo sub notione Maris, modo sub notione Deae foeminae repraesentabant, etsi tamen vtrumque naturae esse Masculo-foemininae praedicarent, eidemque pro variis illius attributis, variisque ad mundum relationibus, varia etiam et diuersa nomina imponebant. Transeundum nunc mihi est ad Numina gentis Aegyptiacae materialia, sensibus obnoxia et visibilia, quae hanc ipsam ob causam, a plebe superstitiosa cultum impetrarunt, soli Enti infinito debitum, eumque valde operosum. Nam cultui horum Numinum, cuncti in Aegypto, sequiori praesertim tempore, tam impense, et sine intermissione dediti erant, ut inter scriptores meliores, quos tulit antiquitas, plerique

in

in ea essent opinione, Aegyptios praeter Deos αἰγιονότους, oculis sensuque percipiendos, alios plane non colere. Vide Lib. I. c. II. §. 5. Nempe Numina haec omnibus bene cognita, omnibus clara et sacrosancta, inque omnium ore erant: illis preces, vota, laudesque offerebant, in illorum honorem Tempia splendida aedificabant, diesque festos instituebant, dum interea cultus ceterorum Deorum, de quibus Lib. I. dixi, eorumque religiosa veneratio, in universum negligeretur, aut gentis illius Philosophis atque prophetis tota fere relinqueretur. Quando igitur ad Numina Aegyptiorum, oculis et sensu percipienda, nunc iam accedo, illisque explicandis et illustrandis, operam meam qualemcunque impendo, amplissimum profecto campum mihi aperiri video, quem sine difficili labore emetiri non licebit. Quoniam tamen alea iacta est, faciam quod possum. Ut vero ordine aliquo certo et commodo progrediar, hoc quidem Libro ea Aegyptiorum Numina excutiam, quae ipsi ad Solem referebant, *Osiridem* nempe, *Animonem*, *Herculem*, *Horum*, *Serapidem* non Ponticum, sed veterem Aegyptium, *Harpocratem* et *Mendetem*. Libro deinde secuturo, disputabitur de *Iside* vel *Luna*, aliisque Numinibus, quae cum illa coniungenda et ad eam referenda esse voluerunt Aegyptii, uti et de quinque reliquis Planetis. Liber, qui hunc excipiet, sistet nobis Numina illa, in quibus Aegyptii fertilitatem et beneficia Nili celebrare atque religiose venerari voverunt. Ultimus liber reliquos gentis huius deos complectetur.

§. 2. Primum inter Deos Aegyptiorum visibiles, *Inter Deos* locum sine controuersia sibi vindicant Astra Coeli, *materiales* quod ex ipsa S. Scriptura satis probari potest, et inter *Aegypti,* reliqua Astra, Sol atque Luna, exercitus illius coelestis, veluti rex et regina. De antiquissimis Aegypti incolis *primum locum tenent Astra* *Coeli, ac* *p. 10. inter haec* *Diodorus Siculus* haec perhibet Lib. I.

reliquis p. 10. sq. *Vetustissimi in Aegypto mortales, mundum praesunt supra se contemplati, et non sine stupore demirati vni- Solet Luna. versi naturam, duos esse deos existimarunt, aeternos et primos, Solem et Lunam, quorum istum Osirim, hanc Isin appellarint. — Hos Deos Mundum uniuersum gubernare statuunt, nutriendes et augentes omnia — horumque naturam Deorum plurimum conferre ad generationem omnium — ideoque totum naturae uniuersae corpus Sole et Luna consummari. Eadem de gentis huius Theologia obseruat EVSEBIUS, rerum omnium huius generis solertissimus indagator, Praepar. Euang. Lib. III. c. 4, Vni duntaxat Soli mundi molitionem tribuerunt Aegyptii. Solis Astris rerum uniuersarum causam assignarunt, ex fati necessitate, Siderumque motu et agitatione cuncta suspendentes; quae quidem opinio apud illos hodieque vim suam retinet. Concinit his SEXTVS Empiricus, cuius haec verba legimus Lib. V. aduersus Mathem. p. 343. Edit. Fabricii. Septem stellarum praecipuas esse putant Chaldaei Solem et Lunam: minorem autem his vim habere ad euenturos effectus, quinque reliquas. Quam ob causam Aegyptii regi quidem et dextro oculo Solem assimilant: reginae autem et sinistro oculo Lunam: lictoribus ac satellitibus quinque stellas: reliquo autem populo alias incerrantes. Et certe Aegyptios antiquiores, tempore, quo apud ipsos Israëlitae hospitabantur, Solem iam coluisse sub nomine *Ro-inphab*, id est regis coeli, iam priorem * pluribus adstruxi. Eisdem vero Lunam splendido titulo *מלכת השמים*, reginae coeli honorasse, docet nos Sacer Vates IEREM. cap. VII, 18. et XLIV, 17. Cumque non in omnibus Aegypti partibus, iidem Dii ab omnibus sacro cultu exciperentur, in eo tamen incolae illius regionis omnes semper con-*

*) In *Rempbab* illustrato.

conferunt, ut Osiridem siue solem, Isidemque siue Lunam, diuinis honoribus afficerent, quod HERODOTVS testatur scriptor longe vetustissimus Lib. II. c. 42. Et profecto ad hos reliqui gentis illius Dii omnes atque singuli, loquor autem de visibilibus corporeisque, iure merito referri poterant. Ea sine dubio ratio effecit, ut PLUTARCHVS librum, quo vniuersam Aegyptiorum Theologiam, et diuersas eorum de Diis suis patriis opiniones explicare voluit, de *Iside et Osiride* inscripserit. Rei adeo tritae et vulgari diutius non inhaerebo. Pergo potius ad ipsum *Osiridem*, siue *Solem*, in cuius Numen, potestatem, ac nomen Aegyptium, hoc capite inquire animus est.

§. 3. *Osiridis* nomine et Numine, Sacerdotes et *Sol Aegypti*. Philosophos Aegypti, nihil aliud quam *Solem* significare voluisse, multis modis probari potest. Idque ex iis, quae attulimus §. 2. sic iam satis intelligi potest. Sed et idem conceptis verbis testantur multi, rerum Aegyptiacarum inprimis periti. DIODORIAM in rem verba descripta videri possunt §. 2. DIOGENES LAERTIVS in Prooemio §. 10. ubi compendium quoddam Philosophiae Aegyptiorum tradit, et haec habet, *Solem et Lunam Deos esse, alteram Isim appellatos*. Ita MACROBIUS quoque Saturni Lib. I. c. 21. *Nec in occulto est, neque aliud esse Osirin, quam Solem, nec Isim aliud esse, quam terram*. Et pauculis interiectis. *Hinc Osirin Aegyptii, ut Solem esse asserant, quotiens hieroglyphicis literis exprimere volunt, insculpunt sceptrum, inque eo speciem oculi, (confer cum his SEXTI verba §. 2. adducta) et hoc signo Osirin monstrant; significantes hunc Deum esse solem, regalique potestate sublimem cuncta despicere: quia Solem Iouis oculum appellat antiquitas*. Ad eundem modum MARTIANVS CAPELLA in illo

illo in Solem hymno, qui extat Lib. II. p. 43. ita etiam canit.

*Regnum Naturae, decus atque assertio diuum:
Mundanusque oculus, fulgor splendentis Olympi
Solem te Latium vocitat, quod solus honore
Post Patrem sis lucis apex — et post pauca
Te Serapim Nilus, Memphis veneratur Osirim.*

Possent hisce integram adhuc testium nubem adiungere; Sed quid opus est pluribus, in re eruditorum nemini ignota? Non equidem ignarus sum, Numen *Osiridis* etiam ad res longe alias trahi, et a diuersis diuersimode explicari. Sed haec opinionum diuersitas, dummodo omnia iusta lance trutinentur, neque sententiae, quam hic adstruo, detrimenti aliquid adfert, neque sacerdotes Aegypti, inconstantiae aut ignorantiae arguit. Nam non ab omnibus placita ipsorum semper recte intellecta et diiudicata fuisse constat. Et possunt etiam, quae primo intuitu pugnare inter se, et vehementer discordare videntur, facile et amice, nec inuita veritate, conciliari.

§. 4. Sunt eruditorum non pauci, qui *Osiridem* Veteres *Osirin* dicunt Aegyptiis nihil aliud, quam *Nilum* designasse velint, esse *Nilum*, fluuium, cui fertilitatem suam prosperitatemque omnem Aegyptus debet. PLUTARCHVM hoc non latuit, sed cum respectu ad Solem, qui in libro *de Iside et Osir.* p. 363. sunt, inquit, qui dicant, — apud Aegyptios *Osiride* intelligi *Nilum*, qui cum terra, quam *Isis* designat, coëat. Plura eundem in

* Vide tamen, sis, STATIVM Thebaid. I. v. 718. et ibidem LVTATIVM, et eundem ad v. 265. PLUTARCHVM de Is. et Osir. passim, praesertim p. 371. 372. PORPHYRIVM apud EVSEBIVM, Praepar. Lib. I. c. 10. et EVSEBIVM ipsum Lib. III. c. 2. p. 87. ex MANETHONE Sacerdote Aegyptio. etc.

in sensum, occurrunt in eodem libro. LUCIANVS eo quoque digitum intendit, quando in *Ioue Tragoe-*
do, (Operum Tom. II. p. 223. Edit. Salmur.) hæc
 scribit. Ἀργύπρια, ὕδατι θύεσι. * καὶ τὸ μὲν
 ἅπανσι κοινὸν τοῖς ἀργυπρίοις τὸ ὕδωρ. Ἰδιὰ δὲ Μεμ-
 φίταις μὲν ὁ βᾶς θεός. Πηλυσσιώταις δὲ κρόμμυον.
Aegyptii sacrificant aquae; Et aqua quidem commu-
nis omnibus est Deus. Memphisitae vero peculiariter
taurum colunt, Pelusiotae vero cepam. Quia scriptor
 hic perelegans de aqua, Nilo nempe flumine, affirmat,
 quod ab omnibus per totam Aegyptum parī religione
 colatur, satis prodit, se de Osiride, Numine Aegyptiis
 cunctis sanctissimo, hoc intellectum velle. Vide §.

2. Quinimo si † SCALIGERVM, et †† SELDENVM viros summos, audiendos esse hic censeamus,
nomina Nili et Osiris sunt synonyma, id est, verum
 Nili nomen Aegyptiacum erat *Osiris*, solo tantum
 demito O, nam *Siris* vocabatur *Nilus*. Verum hæc
 longe aliter se habere, liquido ostendemus Lib. IV.
 Quando autem Aegyptii in Sacris suis *Nilum* nonnun-
 quam *Osiridis* nomine insigniebant, quod non nega-
 verim, nihil aliud quam hoc sibi volebant, et Nilum
 ipsum, et admiranda eius, tempore aestiuo, incre-
 menta, quae auspiciam toti Aegypto fertilitatem
 pollicebantur; donum esse *Osiridis*, id est *Solis*, ac
 beneficium nunquam satis praedicandum. Ita, et opti-
 me, rem explicat, EVSEBIUS Praepar. Lib. III.
 c. XI.

* Vide et AELIANVM de Animal. Lib. X. c. 46. ORIGENEM contra Celsum Lib. V. p. 257. EVSEBIUM Praeparat. Lib. III. c. II. HELIODORVM in Aethiop. Lib. IX. p. 424.

** Ita verba hæc legenda esse auguror, quae in Editione, qua nunc sola vtor, Salmurienſi, inquinata edita sunt.

† De Emendat. Temporum p. 373.

†† De Diis Syris Synragm. I. cap. IV. p. 147.

c. XI. fin. Ὅσιρις ἐστὶν ὁ Νεῖλος, ὃν ἐξ οὐρανῶ καταφέρεται ὄνεται. *Osiris est Nilus, quippe quem originem† ex Coelo ducere opinantur.* Ita et PLVTARCHVS Symposiac. Lib. VIII. Quaest. VIII. p. 719. de Aegyptiis obseruat. Νεῖλον τὸν πατέρα καὶ Σωτήρα τῆς χώρας, καὶ Ὅσιριδος ἀπορρέον ὀνομάζεισι. *Nilum patrem ac seruatore[m] suae regionis, et defluxum Osiridis nominant.* Quae idem †† aliis quoque locis repetita. Haec igitur est ratio, ob quam Nilum suum Osiridem esse, nonnunquam dicerent Aegyptii.

§. 5. Alii vero, et numero quidem multo plures, *Osiridem* malunt *Bacchum* interpretari. Agmen eorum ducit ipse HERODOTVS, Historicorum graecorum omnium, quos tulit aetas, antiquissimus, qui Lib. II. c. 42. de Aegyptiis inquit. Ὅσιριν Διόνυσον εἶναι λέγουσι. *Osirin Bacchum esse aiunt.* Sic idem Libro eodem cap. 144. DIODORVS Siculus Lib. I. pag. 11. obseruat, multos ex Graecorum Mythologis idem facere, eamque in rem versum hunc *Orphicum* de Osiride affert, quem etiam alii saepe citant.

* Τῶν καὶ μιν καλέουσι Φάνητά τε καὶ Διόνυσον
Ergo vocant ipsum Phanetem et Bacchum

** Aliorum, qui hos aut imitantur, aut cum illis loquuntur, loca plura hic congerere superuacaneum duco. Neque tamen idcirco existimandum est, Graecos

‡ Hinc Aegyptii exundationem Nili symbolice adumbraturi, pingebant etiam *Caelum aquam copiose effundens.* HORAPOLL. Lib. I. c. 31.

†† In libro de Is. et Osir. p. 365. et iterum p. 366.

* Imitatus est auctorem huius versus AVSONIVS Epig. 28. et 29. Verum ibi non satis emendate legitur φανός pro φανήτης, et mox *Phanacen* pro *Phaneten*.

** PLVTARCHVS de Is. et Osir. pag. 362. 364. EVSEBIVS Praepar. Lib. III. cap. XI pag. 115. SERVIVS in Virgilii Georgica Lib. I. 166. et plurimi alii.

cos illos, qui *Osiridem* Aegyptiorum cum *Baccho* suo componunt, eo ipso inficias ire voluisse, *Osiridem* Aegyptiis symbolum esse Solis sacrosanctum. Sed cum inter fabulas Graecorum de *Baccho*, et traditiones Aegyptiorum de *Osiride*, vti nec minus inter sacra vtriusque Numinis, hinc in Graecia, illinc in Aegypto instituta, conuenientiam non leuem deprehendisse sibi viderentur, more Graecis perquam familiari, *Osiridem* Aegyptium eundem esse cum *Baccho* suo, affirmarunt. Nota sunt, quae de peregrinationibus *Bacchi*, per totum orbem susceptis, et de ingentibus eius in tot populos collatis beneficiis, in Graecorum fabulis commemorata olim legebantur, et quae NONNVS Panopolita in *Dionysiacon* libris prolixè persecutus est. Non dissimilia his, sacerdotes Aegyptiorum, in suis *ιεροῖς λόγοις*, de itineribus *Osiridis*, et de bonis ac commodis in gentes cunctas ubique liberali manu collatis, tradere solèbant, de quibus videri potest *DIODORVS Siculus* Lib. I. pag. 15. 16. 17. et *PLUTARCHVS* de *Is. et Osir.* p. 356. etc. Nec tamen fabulis hisce de *Osiride* suo, Aegyptiorum sacerdotes aliud innuere voluerunt, quam quod de sole Hieropsaltes praedicat Psalmo XIX, 6. 7. *Similis est sponso exeunti e conclavi suo. gaudet sicut heros ad currendum viam. A fine coelorum est exitus eius, et circuitio eius ad fines eorum: nec est a calore eius occultatum quicquam.* Mystica porro *Bacchi* sacra, ab antiquissimis haud dubie temporibus, in Graecia instituta, Sacris in memoriam et honorem *Osiridis*, in Aegypto peragi solitis, perquam similia sunt, vti ex his *MACROBII* Lib. I. in *Somn. Scipionis* c. XII. intelligi potest: *Ipsum autem Liberum patrem Orphaici ὤν Ὀλκὸν suspiciantur intelligi.* — Ideo in illorum sacris traditur *Titanio* furore in membra discerptus, et frustis sepultis rursus vnus et integer emeruisse. Quibus conionant haec *SERVI* in *Virgilio Georg.* Lib. I. 166.

Hinc est, quod dicitur, Osiridis membra a Typhone dilaniata, Isis cribro superposuisse. Nam idem est Liber pater, in cuius Mysteriis vannus est, — quem Orpheus a Gigantibus dicit esse discerptum. Denique Orphici atque Mystae; in quorum traditionibus latent placita et praecepta Theologiae Graecorum antiquissimae, Bacchum nihil aliud esse dicebant, quam Solem. Quam in rem multa, ex prisca illa Graecorum Theologia allata videri possunt apud MACROBIVM Saturn. Lib. I. c. 18.

Aegyptii non credebant, Osiridem esse inuentorem et datorem vitis.

§. 6. Non inuitus tamen fateor, Graecos quosdam Theologiae Aegyptiacae non aequè peritos, atque videri volebant, comparatione hac inter Osiridem Aegyptiorum, Bacchumque Graecorum, non vsos modo, verum etiam abusos esse. Quandoquidem inaudiuerant atque legerant, Osiridem esse Aegyptiorum Bacchum, ita videntur collegisse, rectè ad Osiridem transferri posse, quaecunque Graeci de suo Baccho commentì essent. Itaque inuentionem et culturam vitis * Osiridi eodem modo in acceptis ferunt, atque Baccho suo Graeci. Eos secutus TIBULLVS, de Osiride ita canit Lib. I. Eleg. VIII.

*Primus aratra manu solerti fecit Osiris
Et teneram ferro sollicitauit humum.
Primus inexpertae commisit semina terrae
Pomaeque non notis legit de arboribus
Hic docuit teneram palis adiungere vitem
Hic viridem dura caedere falce comam.*

Verum qui Osiridem vitis inventorem faciunt, non sane animaduertunt, quantum aduersus religionem Aegyptiorum piaculum committant. Illa enim docebat

* DIODORVS Siculus Lib. I. pag. 14. 15. MARTIANVS CAPELLA Lib. II. p. 39.

cebat atque inculcabat sedulo, vino inesse aliquid pestiferi, neque illud tam a Deo, quam a genio malo, Diis hominibus inimico, ortum duxisse. Docet id PLUTARCHVS in loco memorabili *de Is. et Osir.* p. 353. Ait enim * ante Psammetichi regis aetatem, Aegyptios neque bibisse, neque etiam diis libasse vinum, ὡς ἔφθλιον θεοῖς, ἀλλ' ὡς αἷμα τῶν παλαιῶν ποτὲ τοῖς θεοῖς, ἐξ ὧν ὄντοιναι πεσόντων καὶ τῇ γῇ συμμεγόντων ἀμπέλως γενέσθαι. *Tanquam Diis non gratum, sed sanguinem eorum, qui aliquando bellum Diis intulissent, ex quorum in bello cadentium cadaveribus, terrae permixtis, putant vites oriri.* In eo igitur Theologia Aegyptiorum ab illa Graecorum toto coelo differebat, etsi tamen placitum hoc Graecis adeo peregrinum, non Aegyptiis proprium fuerit et peculiare, sed omnibus Orientalium sacerdotibus Philosophisque oppido commune et familiare. Graeci, et rectius omnino, praeuante S. Scriptura, vinum in pretio ac honore habebant, tanquam donum excellens Optimi Numinis, ab eo ex terra productum, ad homines recreandum. At Philosophi Orientales, vice versa, vinum ut creaturam, natura sua malam, aueriebantur, illudque non nisi a spiritu improbo, hominibusque inimico, in horum perniciem produci potuisse, firmiter tenebant. Tantum forte apud eos potuit traditio de Noacho et Chamo, quam maiores ipsorum satis diu videntur sollicitè custodiuisse. Quicquid sit, res ipsa haec, quam asserui, certa est, utque eam hic extra omnem dubitationis aleam collocem, non poenitebit, aliquantulum e via euagari. De Aegyptiis vidimus. Alia non erat Magorum in

I 2

Persia

* Videtur quidem his aduersari Scriptura Genes. XL. 1. 5. 9—13. 20. 21. sed facilis suppetit responsio, qua de re loco agemus, magis opportuno.

Persia sententia, vnde de Magis ipsis, id est Persarum finitimarumque gentium sacerdotibus ac Philosophis, CLEMENS *Alexandrinus* obseruat, *Stromat.* Lib. III. p. 446. *quod ipsis curae fuerit a vino abstinere.* Neque vero huius instituti sui aliam reddebant rationem, quam Aegyptii. Inde enim est, quod Maneti, famosissimo haeresiarchae, qui Magorum placita philosophica cum doctrina fidei Christianae infeliciter compingere voluit, ista obiiiciat AVGVSTINVS, *de moribus Manichaeorum* * Lib. II. §. 44. *Quae tanta peruersio est, vinum putare fel Principum tenebrarum, et vis comedendis non parcere? Ecce tibi Magos, docentes, vinum esse fel Principum tenebrarum, siue spirituum malorum. Quid quaeso doctrina haec, ab illa Aegyptiorum differt? Ex iisdem fontibus Philosophia Orientalium, Gnosticos permulta placita decerpisse, apud doctos omnes hodie in confesso est. Eorum propago sunt Severiani, quorum et hocce delirium EPIPHANIVS annotauit Haeresi XLV. §. 1. *Serpens a coelesti virtute in terram deiectus, libidinis stimulis percitus, cum terra ceu muliere quadam coit, Quo ex satu vitis pullulauit.* Ad quae EPIPHANIVS haec reponit §. 2. *Enim vero vitis nequaquam est e diabolo confita, neque ex serpentis semine procreata.* An non et hic agnoscitur ipsissima Aegyptiorum fabula sacra? Iam facile perspicitur, quo sensu *Encratitae*, Tatiani in Syria discipuli, qui cum Magistro suo ex eadem schola prodierunt, vinum dixerint *diabolicum*, apud EPIPHANIVM Haeresi XLVII. §. 1. qui de iisdem §. 2. addit, quod ad tuendum tum absurdam sententiam, *abutantur Scripturae locis, ac voces aucupentur, quibus a Daemone profectum istud ipsum demonstrant.* A doctrina hac non*

* Opp. Tom. I. col. 732. Edit. Benedictin.

non in vniversum alieni fuerunt Veteres Arabes, inter quorum traditiones, atque Gnosticorum praecepta, mirificam saepiuscule conspirationem deprehendi. Ab his suis maioribus et magistris, de quo non dubito, accepit Muhammed, quae in *Corano* nonnihil tamen emolliça suis praescribit, Sura V. comm. 99. *Certe vinum, et alea, et statuae et sagutae, sunt abominatio ex opere Satanæ.* Non moror fabulas Muhammedanorum *, de occasione, quae Pseudo Prophetae, ad legem hanc ferendam, se obrulisse perhibetur. Nam, vti ex anecdotis WARNERII scriniis obseruat PR. SPANHEMIVS in Histor. Christiana Secul. VII. col. 1206. Arabes iam ante Muhammedis aetatem a vino abstinerunt, quod vtiq̃ue de perfectioribus, Philosophis, et cultui Deorum dedicatis, intelligendum est. Nam et his fere tantum, Gnostici ac Manichaei, vsu vini interdicebant. Confirmat illam de antiquioribus Arabibus observationem, DIODORVS ipse, qui de Arabibus Nabataeis testatur Lib. XIX. p. 730. *Νόμος ἐστὶν αὐτοῖς — μήτε ὄνει χρῆσθαι, μήτε οἰκίαν κατασκευάζειν.* *Lex apud illos est — nec vino vti, nec construere domum.* Non aliam de vino semper, in hodiernum vsque diem sententiam fouerunt Indorum Brachmanes, quod ex tot relationibus recentiorum, qui oras illas emetiti sunt, et cum primis piorum e Dania Missionariorum, abunde perspicitur. Vnde IOH. OVERTONVS Anglus, qui aliquamdiu Indorum et Brachmanum consuetudine vsus est, ipsos inter, veteresque Manichaeos, hanc instituit comparisonem **. *Vinum abominantur, et*

I 3

odio

* Vide HERBELOTII Biblioth. orient. artic. *Othman*, fol. 696.

** In historia peregrinationis suae, Tom. I. p. 308. versionis Gallicae.

odio non minori prosequuntur, atque Manes, qui illud dicebat sanguinem diabolorum. Ita in hoc dogmate, vna tantum fuit totius Orientis doctrina atque sententia. Ad eam credo allusisse Androcydem Philosophum, quando teste PLINIO Lib. XIV. c. 5. ad Alexandrum Macedonem, Magorum Indorumque placitis iam assuetum, in haec verba scripsit. *Vinum potaturus rex, memento, te bibere sanguinem terrae.* Haec igitur cum fuerit persuasio et Aegyptiorum, et Orientalium penitus omnium, fieri certe non potuit, ut Aegyptiorum Theologi, ad Osiridem, Deorum omnium quotidie ab omnibus cultorum, optimum et maximum, inuentionem et culturam vitis referrent. Et contrarium re ipsa docet PLUTARCHVS.

*Salmasii
sententia,
Osiridem
eundem esse
cum Baccho
Graeco-
rum, excu-
titur.*

§. 7. SALMASIVS, qui, cum librum *de annis Climactericis* conscriberet, aliquos in scientia linguae Copticae progressus fecerat, ex ipso *Osiridis* nomine Aegyptiaco, summam Numinis huius cum Baccho Graecorum, conuenientiam adstruere annisus est. Quare hanc eius sententiam, nominisque Osiridis originationem Aegyptiacam, tacitus praeterire non possum. Sic autem ille in libro, quem nominaui, pag. 566. 567. *Σηρι vel Σιρι Aegyptiis est filius. Inde a Σιρι, cum articulo, Ουσιρι, qui Graecis Οσιρις; nempe quem Graeci κῆρον, Latini Liberum. Liber et Libera, κῆρος et κῆρη, filii Cereris siue Isidis, quae δημητρε Graecis, quia Aegyptiis Ἥσι est mater.* Quam non multa pauculis huiusce verbis vir summus complexus est? quae, si vera essent, nouam profecto, Mythologiae, tum Graecorum, tum Aegyptiorum, lucem affundere possent. At nuda, sed blanda, quaedam veri species, doctum hocce caput a veritate omnino abduxit. Existimat, *Osirin* Aegyptiis sonuisse *Δεωψης*, (*Vscheri*) id est *filium*. Quare? Quia *Isidis* filius erat. Sed quale hoc quaeso nomen est, ex ratione

ratione Sacrorum, Numini Augusto, a gente superstitiosa quidem; sed sapientiae non experte, inditum? An non eadem de causa, alii quoque Dii, ex matribus editi, quarum erant *fili*; nomine eodem erant compellendi? Similium enim, similis est ratio. Sed, si Salmasio fides, *Osiris* tamen idem erat, qui *Bacchus*, et hic apud Graecos dicebatur *κῆρ*, quia erat Cereris filius, sicut eadem de causa Romani eum appellabant *Liberum*, et sororem eius *Liberam*. As profecto verum non est, *κῆρ*, quando sic appellatur Bacchus, significare *filium*; verum *puerum*, qui aetatem infantilem et puerilem nondum excessit. Eodem sensu * *κῆρ*, dicitur etiam de Diis aliis adhuc infantibus. Nomen igitur *κῆρ* bene expressit OVIDIUS de Baccho loquens, Metam. Lib. IV, 17.

— *Tibi enim inconsumta iuventus.*

Tu puer aeternus, tu formosissimus alto

Conspiceris coelo: tibi, cum sine cornibus adflas

Virgineum caput est —

Sed nec ideo a Romanis *Liber* dictus est *Bacchus*, etsi in voce hac eundem ad modum iusserit etiam CICERO de Nat. Deor. Lib. II. c. 24. quod vel ex hac observatione SERVIUS ad Georgic. L. II. v. 4. intelligere licet. *Pater licet generato sit omnium deorum, tamen proprie Libero semper cohaeret: nam Liber pater vocatur.* Ideoque non facile mihi persuaderi fuero, *Liberam*, quod volebat SALMASIUS, quando hoc nomine Proserpina apud Romanos compellabatur, etiam significare *filiam*. Nam sicuti *Libero*, cognomen veluti proprium *Patris* semper adhaesit, ita *Proserpinae* quoque, non secus atque *Cereri*, cognomen

I 4

matris

* APOLLONIUS Rhodius Argonaut. Lib. I. v. 508. II. 709. III. 118. CALLIMACHUS Hymno in Delum 211, 214.

matris in Sicilia tributum fuisse, constat. **PLUTARCHVS** in vita Marcelli, loquens de hiſce Deabus, in Sicilia cultis, id conceptis verbis monet p. 3. 9. Ἀς καλεῖται μητέρας. *Quas Matres vocant.* Aliud vtique ſignificat vox *Liber*, et *libera*. vbi Baccho et Proſerpinæ tribuitur, quod optime, niſi fallor, **VARRO** explicat apud **AUGVSTINVM** de *Ciuitate Dei* Lib. VI. c. 9. Verba eius ſunt. *Liberum a liberamento appellatum volunt, quod mares in cocundo per eius beneficium, emiſſis feminibus, liberentur. Hoc idem in foeminis agere Liberam, quam etiam Venerem putant, quod et ipſas perhibeant ſemina emittere, et ob hoc Libero eandem virilem corporis partem in templo poni, foemineam Liberæ.* Ex his intelligitur, *Liberum* et *Liberam*, et ſententia Theologorum Romanorum antiquiorum, præſuiſſe generationi hominum, vnde pronum eſt concludere, ea ipſa de cauſa, illum vocatum eſſe *patrem*, et hanc *matrem*. Taceo Bacchum in fabulis Graecorum, ſilium perhiberi non Cereris, verum Semeles et Iouis. Ita apud Aegyptios, *Osiris* erat *Iſidis* non filius, ſed frater et maritus, eſſi tamen in ſacris quibuſdam myſticis, aliquo tantum reſpectu, diceretur etiam eius filius. Non magis verum eſt, quod vir magnus fidenter aſſerit, Ὅτι Aegyptiis ſonare matrem, qua de re alibi plura dicemus. Sed nimium quantum in his morati ſumus. Redeamus ad *Osiridem*, Aegyptiorum *Solem*.

§. 8. Certum nempe ſitumque eſt, *Osiridem* Aegyptiis nihil aliud deſignaffe, quam *Solem*, et non alio ſenſu, aut *Nilum*, aut *Bacchum* dici potuiſſe, quam quo Numina hæc ad *Solem* referuntur. Quod ita tamen accipi noli, tanquam * *Osiris*, per ſe, et in
communi

Osiridis nomen eſt recentius. Antiquiſſimis temporibus Sol in Aegypto cultus ſub nomine
♦PH.

* Id nonnulli ſibi imaginantur. Vide **SPENCERVVM** de Legibus Hebraeor. L. III. Diſſ. I. c. III. p. 36. Edit. Belgic.

communi linguae Aegyptiacae usu, *solem* significauerit, uti ἥλιος Graecis, *sol* Latinis. Nam sol Aegyptiis dicebatur ⲪⲠ *Pbre*; *Osiris* vero Numen erat symbolicum, in quo vim, potestatem, iucundissimosque effectus Solis reuerabantur Aegyptii, sicuti Graeci et Latini, in *Apolline* et *Phoebo*. Et Osiridis nomen, quod mihi firmiter persuadeo, habitatione Ibraëitarum in Aegypto, fuit non paulo recentius. Initio splendidum Coeli Astrum, Aegyptios sub communi atque proprio *Solis* nomine vel ⲪⲠ Aegyptiace, coluisse, eruditis obscurum esse non potest. In illius honorem conditam nouimus *Heliopolin*, id est *urbem Solis*, quae nonnunquam regibus Aegypti antiquis sedem non incelebrem praebuit. In Scriptura ea dicitur Ⲛ, *On*, quod nomen omnino ei fuit antiquissimum et primum, Genes. XLI, 45. 50. XLVI, 20. Quibus in locis interpretes Alexandrini, in versione sua constanter posuerunt Ἡλιόπολιν, *Heliopolin*. Observatione autem indignum non est, Aegyptios interpretes, etsi sermonis hebraici ignari essent, et solam Alexandrinorum versionem prae oculis haberent, in omnibus tamen hisce locis, voci Graecae Ἡλιόπολις substituisse antiquum et vere Aegyptiacum urbis illius nomen ΩΝ, vel *On*, cuius proinde vetustissimi nominis memoria, inter Aegyptios, Seculo IV. post C. N. quo versio Aegyptiaca Pentateuchi videtur confecta esse, adhuc superstes erat, etsi forte vera nominis huius significatio, paucis tantum perspecta esset. Ego CYRILLO Alexandrino libenter assentior, qui alicubi tradidit, *On Aegyptiorum lingua dici Solem*. Nam in dialecto Thebaidis, vel superioris Aegypti, quae vulgari dialecto antiquior est, lux dicitur ⲬⲟⲟⲉⲥⲚ (*Vocin*) vel ⲟⲉⲥⲚ, (*Oein*), quam postremam, fuisse vocem primitiuam auguror. Id videtur olim contracte pronuntiatum fuisse, *On*. *Lucem* vero pro *Sole* accipi, tritum valde atque vulgatum est. Sic 1081.

XXXI, 26. לֹא רָאִיתִי אֶת הַלֵּךְ. *Num vidi lucem, quod splenderet.* Vbi per לֹא, *lucem*, interpretes omnes *Solem* intelligi consentiunt. Deus in vrbe hac, religione Aegyptiorum consecratus, erat, vti iam dixi, פֶּרֶה *Sol.* Hinc igitur HERODOTVS obseruat, Heliopoli Sacra fieri τῷ ἡλίῳ, *Soli*, Lib. II. c. 59. Ibidem c. 73. Heliopoli commemorat τὸ ἱερόν τῆς ἡλίας, *Templum Solis.* Ita STRABO Lib. XVII. p. 553. fin. Ἡλίας πόλις, τὸ ἱερόν ἔχουσα τῆς ἡλίας. *Helio- polis, quae templum habet Solis.* Adde CICERONEM Lib. III. de Nat. Deor. cap. 21. Confirmat hoc Co- ptus *Pentateuchi* interpres, qui Exodi I, II. vbi in Graeca versione haec leguntur, quae Textus hebraicus non habet. καὶ ὧν, ἣ ἐστὶν Ἡλίας πόλις, ad lite- ram ita vertit. נְעַמַּי וַיֵּן עֵתָהּ תְּבַאֲרַס אֶל־פְּרִיָּה. *Et On, quae est vrbs solis.* Quia igitur *sol*, Deorum Aegypti longe princeps, sub ipso hoc nomine, auita religione Heliopoli colebatur, nomen illud פְּרִיָּה, Aegyptiis omnibus erat inprimis venerabile et iacrosanctum, quod MARTIANVS CAPPELLA *, Hymno in solem, aenigmatice sic subin- nuere voluit.

Salve vera Deum facies, vultusque paternae

Octo et sexcentis numeris, cui litera trina

Conformat Sacrum nomen, cognomen, et omen.

Etenim *sacrum* hoc nomen, tribus constans literis, quae numeros contineant DCVIII. non esse aliud quam פֶּרֶה, Aegyptium, ex obseruatione Beati LA CROZII ** alio loco dudum iam monui. Eo- dem loco indicauit rei huius vestigia satis manifesta, in

* Vid. eius Lib. II. de Nuptiis Philologiae p. 43. extr. 44.

** Dissert. VIII. de Terra Gosen § 4.

in historia Mosaica reperiunda. Etenim Socer Iosephi Patriarchae כהן סוכר, *Sacerdos Oniensis*, vel *Heliopolitanus*, Genes. XLI, 45. 50. XLVI, 20. nominatur illic פוט־פֶּרֶע, *Pothipherab*, vbi interpretes graeci habent πετεφρη, ALEXANDER vero *Polybistor* πετεφρη, vti etiam in * historia Apocrypha Asenethae, nomen hoc constanter scribitur. Id vero sermone Aegyptiorum, Π-ΖΩΝΤ-ΑΨΡΗ, *P-Hont-em-Pbre*, proprie designat *summum Sacerdotem solis*. Sed labentibus seculis, sacerdotes Aegyptiorum, idem illud nomen, sub nomine symbolico *Ofiridis*, populo colendum proposuerunt, eique per Aegyptum totam, passim Tempia splendidissima construi curarunt, sacerdotumque collegia dedicarunt. Quia vero id factum est, ut credo, serius, Aegyptii dixerunt, teste HERODOTO Lib. II. c. 145. *Ofiridem* esse ex tertio Deorum ordine. Nam ceteroquin, quod ex ipso HERODOTO discimus, fuit Deorum Aegypti summus, longeque Princeps. Vide §. 2.

§. 9. Parentes *Ofiridis* non semper iidem in fabulis Aegyptiorum mysticis assignantur, cuius instantiae nullam aliam, quam hanc rationem esse putem, quod Graeci traditiones Aegyptiorum vetustas sibi a sacerdotibus relatas, aut non esse assecuti fuerint, aut, quod easdem, nimium ad Theologiam Graecanicam accommodando, vehementer adulteraverint. Sequentia id quod dixi, manifestum facient. In fabulis Aegyptiorum sacris *Phthas*, vel *Vulcanus* perhibebatur Solis pater. Vide quae Lib. I. cap. II. §. II. (not *) adducta iam sunt, quae hic non repeto. Traditioni huic Sacerdotum Aegyptiorum, non aduersatur celeberrima Inscriptio Saitica, in honorem

De Genealogia Ofiridis Mythologica.

Neithae

* In Codice Apocrypho optimi FABRICII Hamburgensis, Vol. II. p. 85. etc.

Neithae, vel *Mincruae* Aegyptiorum consecrata, in qua legebatur, *Fructus quem peperit, est Sol*. Nam *Neitham* a Philosophis Aegyptiorum, eandem cum *Phibae*, vel *Vulcano* habitam fuisse, multis probauimus Lib. I. c. III. Ne ipsa quidem illa *Osiridis* Genealogia, quam Graeci nobis, tanquam ab Aegyptiis haustam, obtrudunt, traditionibus Aegyptiorum genuinis contradicit, si modo omnia recte excutiantur. Genealogiam illam huncin modum *Diodorus Siculus* contexit p. 13. *Post Vulcanum imperauit Saturnus, qui ducta in matrimonium Rhea Sorore, genuit, ut fabulantur, Osirin et Isidem, ut vero plurimi asserunt, Iouem et Lunonem, quibus regnum totius mundi virtus promeruit. Ex his (Ioue et Lunone) quinque Deos natos, ita ut in vnamquamque intercalarium apud eos dierum quinque, vnius natalis incideret. Nomina illorum sunt Osiridis, Isis, Typhon, Apollo, et Venus.* Duplex hic nobis offertur *Osiridis* genealogia, vtramque paucis expendamus. Iuxta quosdam igitur, ut perhibet *Diodorus*, post Vulcanum regnauit Saturnus, et hic pater est *Osiridis*. In prima vero *Manethonis* Dynastia, apud *Syncellum* p. 19. *Vulcano* successit *Sol*, illius filius, etsi tamen postea illic a sole distinguitur *Osiris*, quod potuit niti certis quibusdam rationibus mysticis, aut in quo *Manetho* Graecos sequi maluit. Ibidem namque *Saturnus* etiam sequitur, cui tamen in vetusta Mythologia Aegyptiorum, non magis locus est, quam *Rheae*. Numina haec Graecia mendax Aegyptiis obtrusit plane inuitis. Sed res ita tamen se habet. Numinibus Aegyptiorum, Graeci Deorum suorum nomina accommodare solent, prouti res et instituti ratio id poscere ipsis videtur. Et saepe vnius Numinis Graeci nomen pluribus Diuinitatibus Aegypti imponunt. Vbi loquentes de Aegyptiorum Diis, *Saturni* mentionem faciunt, eo nomine aut *Phibam*, aut *Anubim*,
aut

aut etiam *Serapim* designare solent. Quod vero nomine *Saturni* etiam *Phiban*, vel *Vulcanum* Aegyptiorum subinnuerent, ratio in promptu est, ex iis, quae de *Phiba* obseruauimus Lib. I. c. II. petenda. *Vulcanus* namque vel *Phibas*, Aegyptiis erat, Deorum hominumque pater et progenitor, qui toti Vniuerso primus imperauit. In Mythologia Graecorum, plane hoc ipsum praedicatum fuisse de *Saturno*, neminem latet. Graeci igitur *Phiban* Aegyptiorum nonnunquam *Saturni* nomine designant. Quod vero ad *Rbeam* attinet, quam *Saturno* et sororem et conjugem Graeci adiungunt, ea Theologis Aegyptiorum omnino incognita fuit. Quando autem de *Rbea* Aegyptiorum Graeci loquuntur, solent ut plurimum intelligere Numen illud, quod Aegyptii voce patria *Atbor* dixerunt, Graeci vero *Venerem* interpretantur. Potest id satis aliunde colligi, et non obscure à PLUTARCHO subindicatur, quando de *Oraculorum defectu* p. 429. fin. hunc in modum scribit. *Rbeam Aegyptii fabulantur quinque deos peperisse* (Osirin nempe, Ilin, Typhonem, Apollinem et Venerem) *aenigmatice innuentes, ortum quinque mundorum, ex una materia.* Ecce igitur *Rbeam* Aegyptiorum, nihil aliud, quam ὕλην, *materiam*, principiam rerum omnium primum, scilicet passuum, vel, ex quo, materium ex qua formati sunt mundi, de qua OVIDIVS, in principio *Metamorphoseon* cecinit.

Vnus erat toto Naturae vultus in orbe

Quem dixere Chaos, rudis indigestaque moles,

Nec quicquam nisi pondus iners, congestaque eodem

Non bene junctarum discordia semina rerum.

Quod autem Graeci dixerent *Chaos*, Aegyptii nominarunt *Atbor*, siue *Venerem*. Si iam his obseruatis, *Saturnum*, interpreteris *Phiban*, id est Aegyptiorum *Vulcanum*, *Rbeam* vero earundem *Atbor* vel *Venerem*, habebis genuinam Aegyptiorum doctrinam, Lib. I.

c. I.

c. I. & II. pluribus explicatam. Quod vero ad alteram *Osiridis* genealogiam, à Diodoro pariter relatum, attinet, illa ad fabulas Theologiae Graecanicae adhuc magis est attemperata. Secundum illam, ex Saturno nati sunt Jupiter et Juno, ex his vero Osiris & Isis, non secus atque in Theologia Graecorum Mythica, Saturni filius perhibebatur Iupiter, et huius Apollo, siue Sol. In hac Genealogia Iuno quoque interuenit, Saturni filia, Iouis Vxor, *Osiridis* vero et *Isidis* Mater. Et Iunonem tamen vera Aegyptiorum Theologia prorsus ignorauit, cuius testem habemus locupletem, ipsum *HERPOTVM*, graecum, et mythologiae Graecae mirifice peritum, sed et sacerdotum Aegyptiorum amicum familiarem. Is autem Lib. II. c. 50. testatur, Aegyptios Iunonem cognitam non habere. Neque hic excipere iuuabit, intelligi Iunonem non Graecorum, sed Aegyptiorum, de qua Lib. I. c. I. §. 4. Nam illam Aegyptiorum non intelligi, ex eo liquet, quod distinguatur à *Rhea*, siue *Athor* et *Venere*, cum re ipsa Aegyptiorum *Iuno* atque *Venus*, siue *Athor*, non fuerit nisi unicum Numen. Quando praeterea in Genealogia hac Iuno perhibetur Saturni filia, Iouis vero et Soror et Coniux, quis poterit dubitare, quin designetur hic Iuno Theologiae Graecanicae, Aegyptiis prorsus incognita? Linquamus igitur genealogiam hanc Graecis, veris illius architectis. Posterior tamen huius Genealogiae pars, quae ita se habet, ex Ioue, et Iunone praeter Osirin et Isin, alios praeterea tres Deos editos fuisse, ita ut omnium horum quinque deorum natales, inciderint in quinque dies intercalares, qui apud Aegyptios, quouis anno, mensibus duodecim addi solebant, et mensem eorum decimum tertium comprehendebant, ex fontibus Aegyptiacis dimanauit, spectat enim ad anni Aegyptiaci constitutionem, quae industriae ac peritiae sacerdotum illius gentis debetur

tur. Rem hanc, ut plures alias eius generis, fabularum tegumentis sacerdotes inuoluere solebant. Fabulam huc spectantem, à sacerdotibus tradi solitam, paulo plenius refert PLUTARCHVS hunc in modum de *Isid. et Osir.* p. 355. *Rheae* aiunt, occulte cum Saturno congressae, Solem — imprecatum fuisse, ut neque in Mense, neque in Anno paveret. Sed Mercurium — cum ea coisse, ac deinde in ludo cum Luna victorem,* septuagesimam partem cuiusvis diei abstulisse, atque ex his omnibus dies quinque confecisse, ac 360. diebus anni adjecisse! quæ quinque dies nunc ab Aegyptiis epagomenae, id est adjectitiae vocantur, et ut natales deorum festi aguntur. Prima autem earum die, Osirin natum. — Secunda die Aruerin natum, quem alii Apollinem, nonnulli Horum Senioremem dicunt. Tertia Typhonem. — Quarta Isidem. — Quinta Nephthyn. Patrem autem Osiridis et Arueris fuisse Solem: Isidis Mercurium, Typhonis et Nephthys Saturnum. Totum hoc, quicquid est, meram esse fabulam allegoricam, nemo est, qui non statim videat, et fateri cogatur. Eaque propriè non spectat ad genealogiam Deorum; sed ad constitutionem anni Aegyptiaci, qui cum antehac dies tantum 360. complexus esset, postea,** regnante Heliopoli Asetho, in eam formam redactus est à sacerdotibus, quem deinde seruauit, usque ad Augusti Imp. tempora, quibus annus fixus, constans ex 365. diebus et quadrante, priori vago, per totam Aegyptum, paulatim succedere coepit. Huiusmodi rerum memoriam solebant sacerdotes Aegyptii, sub cortice fabularum, saepe prorsus incredibilem, tegere, sibi-que

* imo, si calculos recte subducas, inuenies, esse partem septuagesimam secundam. Recte hoc iam monuit SCALIGER de emendat. Temporum Lib. III. pag. 195. ac nupèr ALPH. VIGNOLIVS. T. II. p. 697. et 774.

** Vide infra §. 16.

que reseruare, vti constat ex fabula de Phoenice alite, et de Osymandya, qui certe nuspian gentium, nisi in solis sacerdotum fabulis emblematicis regnavit. Quod si fabula illa de quinque Rheae et Saturni liberis, sincera ac illibata, seruatis etiam veris Deorum nominibus Aegyptiacis, ad nos peruenisset, non ita difficile foret, verum eius sensum et indagare et explicare. Iam vero res est altioris indaginis, quaeque, cum paucis expediri nequeat, hic quidem locum non inuenit. Si ceteroquin sine ambagibus, quod sentio, dicendum est, ego constitutione hac anni Aegyptiaci, cultum Osiridis antiquiorem non fuisse censeo; sed potius utrumque hoc, eodem tempore, inuectum fuisse à sacerdotibus, omnibusque innotuisse, opinor. Ex hoc euentu etiam postea nomen Osiridis interpretabor.

De etymologia nominis Aegyptiaci Osiris.

§. 10. Campum longe lateque patentem mihi iam emetiendum esse video, si fabulas sacerdotum sacras, de Osiride sparsas, excutere velim, vt ex iis, quod toto hoc capite assero, Osiridem priscis Aegyptiorum Sapientibus, nunquam aliud quid significasse, quam solem, laetosque illius, effectus, nouis rationibus probare queam. Verum cum talis disquisitio, quam vix Commentarius iustae magnitudinis capere queat, huius loci non sit, ea in aliud tempus reiecta, ad interpretandum Aegyptiacum *Osiridis* nomen nunc potius progredi malo. Etenim ex hac quoque disputatione, in totum capitis huius argumentum, lucem non tenuem redundaturam esse, confido. *Osirin* non esse nomen magni illius fluminis, qui totam Aegyptum fecat, et quem omnes appellant *Nilum*, quod volunt eruditi quidam, monuimus iam §. 3. Quomodo res huius indolis, aut Aegyptios in uniuersum, aut sacerdotes eorum, aut etiam peregrinos, qui itineribus Aegyptum peragrauerant, et vbique sacerdotibus illius gentis familiariter vsi erant, potuisset latere?

Et

Et nemo tamen veterum tale quid memoriae prodidit. Omnes potius, quando eo delabuntur, in explicando *Osiridis* nomine, rationes illius valde diuerfas reddunt, et quibus ut plurimum vetusta Aegyptiorum lingua mirifice fauet. Non itaque erat, ut eas tanto supercilio SELDENVS despiceret, et tanquam vanas penitus repudiaret. * *Faceſſant*, inquit, *quὶ πολυέφθαλμον, ἀγαθοποιόν, aut ſimile quid Oſirin ſignificare, obtrudunt. Magnos ſane viros. PLUTARCHVM et EVSEBIVM diu eſt, quod ſi ſellerint.* Maiori certe veri ſpecie, interpretationes illae veterum, ſe lectoribus peritis et cordatis commendabunt, quam illa, de qua modo diximus, et quam vir ceteroquin ad miraculum doctus, nobis tanquam vnice veram offert. Sed expendamus illas, quas veteres memoriae nobis prodiderunt, nam etymologiam Solmanianam nominis *Osiris*, iuſtis de cauſis repudiamus §. 7. Hic tamen in anteciſum monere operae pretium eſt, duplicem nominis huius celebratiſſimi pronuntiationem in Aegypto auditam fuiſſe, cum aliqui dicerent *Uſiris*, alii vero *Osiris*. Nam ** HELLANICVS *Lesbius*, ſcriptor peruetuſtus et diligens teſtatur, ſe audiuiſſe nomen hoc à ſacerdotibus pronuntiatum *Ὀſειρην*, *Uſirin*, non *Osirin*, cum tamen poſtremo hoc modo, *Osiris*, tantum non ab omnibus, iis etiam, qui Aegyptum adierunt, ſcribi ac appellari conſueuerint. Nempe in Aegypto duplex erat dialectus, ſatis à ſe inuicem diuerſa, quod ex libris lingua Coptica exaratis, hodieque ſuperſtitibus, intelligitur, dialectus Aegypti ſuperioris, et inferioris. Quis porro neget, in Aegypto olim id etiam contingere potuiſſe, quod hodieque in omnibus regnis paulo amplioribus,

obſer-

* De Diis Syris Syntag. I. c. IV. p. 147.

** Apud PLUTARCHVM de Is. et Oſir. p. 364.

obseruare licet, in diuersis eorum regionibus et partibus, notabilem etiam, in pronuntiatione eiusdem linguae, differentiam obtinere. Nihil igitur credere prohibet, nomen *Osiris*, à quibusdam in Aegypto sic pronuntiatum fuisse, tanquam sonaret *Vsiris*, aut etiam vice versa. Id certe videtur occasionem praebuisse pluribus et diuersis nominis huius unius interpretationibus atque explicationibus. Vtriusque pronuntiationis rationem aliquam habeamus.

*Veterum
nominis
huius ety-
mologiae
excusantur.*

§. II. Communiter Graeci, et secuti hos Latini, nomen hoc in Aegypto, et ab Aegypto auditum, scribere ac pronuntiare solent *Ο'σιρις*, *Osiris*, idque multi olim interpretabantur *πολύφθαλμον*, quasi dicas *multioculum*. Interpretationem hanc adfert *DIODORVS Siculus* Lib. I. p. 10. Μεθερμηνευόμενον γὰρ εἰς τὸν ἐλληνικὸν τῆς διαλέκτου τρόπον, εἶναι τὸν *Ο'σιριν* *πολύφθαλμον* εἰκότως. Πάντη γὰρ ἐπιβάλλοντα τὰς ἀκτῖνας, ὥσπερ ὀφθαλμοῖς πολλοῖς βλέπειν ἅπασαν γῆν καὶ θάλασσαν. Αἰοῦν *Osirin*, *scilicet graece interpreteris, significare πολύφθαλμον, multioculum, et merito, cum radios ubique intendens, vniuersam terram et mare, quasi multis oculis collustras.* Idem quoque tradit *HORAPOLLO*, uti viri eruditi verba eius corrigunt Lib. I. c. 34. Πάντων γὰρ ἐπιβαίνει, καὶ πάντα ἐξερευνᾷ ὁ ἥλιος. Ἐἰθ' ἄτω πολυόφθαλμος ὀνομάδῃ. *Omnia enim transit et peragrat, omnia itidem accurate inspicit Sol, ideoque πολυόφθαλμος, id est multioculus vocatus est.* Rationem quoque interpretationis istius literalem, ex lingua Aegyptiaca petitam, dedit nobis *PLUTARCHVS* in libro *de Iside et Osir.* p. 355. Ἐνιοὶ δὲ τὸ νομα διερμηνεύουσι πολυόφθαλμον, * ὡς τῷ μὲν ὅς τὸ πολὺ, τῷ δὲ ἰρι τὸν ὀφθαλμὸν αἰγυπτία γλώττῃ φεράζοντος. *Nomen hoc quidam interpretantur MULTIOCV-*
LVM,

* Ita locum hunc corrigendum esse, dudum iam monui.

I.V.M., siquidem *OS Aegyptiorum sermone multum*, *IRI vero oculum significet*. Prior huius interpretationis pars, dubium omne respuit. Etenim τὸ πολὺ, *multum*, ab interpretibus Coptis Scripturae S. semper redditur *Ⲕⲱ*, *oscb* vel, ut Graeci euphoniae causae id efferebant, *os*. At *iri*, Aegytiace *ⲥⲣⲓ*, in eadem versione antiqua, nunquam *oculum*, semper vero *facere* significat. Suspicio ergo, explicationem illam sacerdotum, qui *Osirin* interpretabantur *multioculum*, non esse literalem, verum emblematicam, desumptam ex lingua sacra sacerdotali, cuius *Manethon*, ipse sacerdos*, mentionem facit, accomodata nēpe symbolo, quo frequenter Osiris designatus esse perhibetur. Symboli, quod hic subinnuo, illic, ubi *Osiridis* nomen interpretatus erat, ineminerat *PLUTARCHVS* p. 354. fin. his verbis: *Regem et dominum Osirin oculo et sceptro pictis exprimunt*. Alia hanc in rem observata vid. §. 3. Aegyptii hoc symbolo oculi et sceptri, Osiridis sui et scientiam, ut qui omnia videret, et potentiam, ut qui omnia regeret, designare voluerunt, idque re ipsa significat *Ⲕⲱ ⲥⲣⲓ Os-iri*, id est ἐνεργητικὸν, *magna agendi vi praeditum*, vel *multa facientem*, aut *multum operantem*. Confirmat hanc meam interpretationem alibi *PLUTARCHVS* ipse p. 368. Ὅ γάρ Ὀσιρις ἀγαθοποιὸς, καὶ τὸ νομα πολλὰ φέρει, ἔχ' ἥμισυ δὲ κράτος ἐνεργῶν καὶ ἀγαθοποιῶν. *Est enim Osiris beneficus, et nomen hoc multa significans*, (vel, quod multis modis interpretari licet) *praecipue robur efficax, et beneficium designat*. Quando autem interpretatio haec, pronuntiationi vulgari Graecorum et Romanorum, nominis *Osiris* omnium optime et exacte prorsus conuenit,

K 2

aliter

* Apud IOSEPHVM Lib. I. aduersus Appion. p. 445. Edit. Belgic.

aliter quam sic statuere non possum, hanc ipsam quoque interpretationem, quam modo illustravi, in ipsa Aegypto, et inter regionis illius sacerdotes, valde obuiam, et communius receptam fuisse, quod nouo argumento esse potest, per *Osiridis* et nomen et Numen, vere et proprie *Solem* designatum fuisse. Non itaque etymologia illa erat fastidiose contemnenda, etsi tamen dubitari queat, an sit vera et natia, et an non detur alia melior, menti priscorum in Aegypto Theologorum magis conformis. Mihi igitur aliquando in mentem venit, nomen *Osis*, Aegyptiis sonasse *Ωϣ-ϣ-ϣ*, *Os-i-re*, id est * *regem multum euntem*, vel etiam, *Solem multum euntem*, quam coniecturam, ante viginti fere annos, subobscurè tamen,** iudicio eruditorum exposui, eamque non ita absurdam censi posse, ostendam, vbi ad Isis Numen peruenero. At nunc tamen, vbi omnia huc spectantia, maturius considerata, et seria aestimatione expendenda erant, coniecturae huic aliam praeferre malui, de qua mox.

Idem argumentum continuatur.

§. 12. Non citra rationem PLUTARCHVS obseruauit, nomen *Osiridis* multa significare, et diuersis interpretationibus obnoxium esse. Igitur praeter eam, quam nunc excussimus, aliam adfert ex HERMAEI Libro primo de Aegyptiis, in Commentario saepius citato p. 365. fin. *Ὁ μὲν πρώτος Φησὶ μετέφηνενόμενον εἶναι τὸν Ὀσίριν.* Quae in versione Xylandri ita redduntur. *Hermacus primo de Aegyptiis libro, Osiridem, si interpretetur, validum esse, inquit.* Haec interpretatio forte ab ea non differt, quam §. II. pensitauimus, secundum quam *Osis* significaret *ἡγεῖτος ἐνεργῶν*, *robur actiuum et efficax*. Sed quando tamen

* Illustrationem nominis huius pete ex §. 5.

** In *Rampab illustrato* p. 68.

tamen nunc verba PLUTARCHI meditare pensito, et ab omni parte verso, probabile mihi fit, eum non scripsisse ὄρεμον, sed verius ὀμβριον, *pluuialem*. Nam in antecedentibus auctor hic, ex Aegyptiorum doctrina, retulerat, et Nilum, et humorem omnem, esse ἀπορροήν, *defluxum* Osiridis. Mox fabulam illam, genitalia Osiridis in Nilum proiecta fuisse, ita explicat, vim huius dei genitalem et feminalem, pro materia prima habuisse humorem, et humoris interuentu, coahuisse cum his, quae nascendi facultate praeclita. Deinde aliquam inter Osirin et Iouem, ex placitis Aegyptiorum conuenientiam adstruere laborat. *Iouem* autem illic alium non designat, quam *pluuium*, qui Philosophis erat, *fecundus imbribus aether*, et tandem etiam illustrationis ergo hoc addit, *secundum Hermacum Osirin significare ὀμβριον, pluuium*. Potest haec originitio HERMAEI ex lingua Aegyptiorum stabiliri. Nam ΖΩΔΩ *bonum* enim ipforum dicitur *pluere*, Gen. II, 7. Ps. XI, 6. Luc. XVII, 29. et ΩΔΩ-ΝΖΩΔΩ, *mu-enbou*, est *pluuia*, secundum literam, *aqua pluuiae*, vel *pluuialis*. Matth. VII, 25. Actor. XIV, 16. ΨΕΡ denique, (*scher*) vox in Coptorum scriptis oppido frequens, *spargere* significat. Esset igitur ΖΩΔΩ-ΨΕΡ, *bonum aether*, proprie *pluuiam spargens*, et id est ὀμβριος. Obicere quidem forte quispiam posset, quod sane notissimum est, pluuiam in Aegypto superiori, fere nunquam, in inferiori vero raro admodum cadere. Verum, ut iam taceam, interpretationem *Hermæi*, si non regioni, linguae tamen Aegyptiorum congruere, et ex hac manifesto desumptam esse, est aliud, quod obiectioni huic, etsi non parum speciosae, merito reponi queat. Etsi enim Aegyptii scirent, Osiridem in Aegypto pluuiam non colligere, ex qua Nilus aueretur, non ignari tamen erant, id fieri in Aethi-

opia, ad augendum Nilum, contractam et collectam, Osiridi adscribebant, eaque de causa Nilum ἀπορροήν Osiridis esse dicebant. Vide supra §. 4. Clare id * HORAPOLLO significat. Nam ubi nobis explicaturus est, cur exundationem Nili, per copiosam e caeli effusionem aquae significant Aegyptii, rationem hanc reddit. *Tertia inundationis Nili causa, sunt imbres, qui per id tempus, quo intumescit Nilus, ad australes Aethiopiae partes congregantur.* Et quia hos imbres mittere credebatur *Osiris*, merito ille hoc intuitu dici poterat *pluviarum sparsor*. Sed ab hoc tamen beneficio, non putauimus, Aegyptios Deorum principi nomen indituros fuisse.

*In eodem
argumento
pergitur.*

§. 13. Superest alia PLVTARCHI interpretatio, de qua SELDENVS contentim quoque loquitur, sed quae tamen examen aliquod nostrum meretur. Et credi possit, HELLANICVM, digitum ad eam potissimum intendisse, quando nomen id, quod explicamus, à sacerdotibus pronuntiari *Usiris*, obseruauit. Videntur certe ex ipsis Aegyptiorum sacerdotibus, nomen hoc quidam ita interpretati fuisse, tanquam sonaret **Ὀϣε-ρη** (*Usie-re*) vel **Ὀϣε-ρε**, prius verito βασιλέα Σωτήρα, *regem seruato-rem*, posterius, αἰτίον τῆς σωτηρίας, *salutis aucto-rem*. Nam **Ὀϣε** (*usie*, vel *Use*) Aegyptiis est σώζειν, *seruare* **ρη** vero potest designare ** *regem*, aut etiam significat *facere*, adeoque causalitatem subindicat. Originationem hanc firmat PLVTARCHVS, qui, vt intelleximus §. II. docet, Osirin esse ἀγαθοποιόν, *beneficum*, vel bonorum *causam*, et nomen hoc inter plures interpretationes, etiam hanc

* Hieroglyph. Lib. I. c. 21.

** Ea de re dixi in *Remphab* p. 52. 53.

hanc admittere. Et certe **ὄσπε-πε**, est *salutis causa*, vel *auctor*. Adhuc clarius hanc nominis *Osiris* etymologiam suggerit nobis **IAMBlichvs** de Myster. Sect. VIII. c. 3. ubi de Opifice et hoc obseruat. **Ἀγαθὸν δὲ ποιητικὸς ὢν, Ὅσιρις κέκληται.** *Quatenus vero bona efficit, Osiris vocatur.* Non poterat originationis nostra testimonio luculentiori comprobari. Ad eandem pariter alludit auctor hicce Sect. VI. c. 7. **Διὰ τῆτο γὰρ μένει ἐν τάξει τὰ πάντος μόρια, διότι ἡ ἀγαθοποιὸς τῆ Ὀσιρίδος δύναμις ἀγνή καὶ ἀχραντος μένει.** *Hanc enim ob causam mundi partes in ordine permānent, quod beneficia Osiridis virtus sincera manet, et incorrupta.*

§. 14. Aliorum nominis *Osiris* interpretationes, *Originatio* qua potui fide et accuratione, pensitavi. Liceat nunc *nominis Osiris nostra* etiam mihi, meam hac de re sententiam, in medium *proponitur, secundum* proferre. Suspicio, nomen *Osiris* Aegyptiacum, *secundum* compositum esse ex vocibus **ὄσδεσϣ**, vel **δεσϣ** *quom illud designat causam* et **σps**. In dialecto Thebaidis, quam Arabes vocant *causam* **Sahidicam**, quaeque est vulgari antiquior, **δεσϣ**, *temporum.* **Oeisch**, et coalescente cum radice, quod saepius fit, articulo indefinito **ὄσ, ὄσδεσϣ**, **Voeisch**, designat *tempus*. Saepe vox haec occurrit in *Versione* Actuum Apostolicorum *Sahidico-Coptica*, quae in *Bibliotheca Bodleiana Oxoniensi* manu exarata extat, v. 9. c. III, 19. VII, 17. XIV, 17. XVII, 26. etc. **σps** vero, quod §. II. monitum iam fuit, genti Aegyptiorum est *facere*, vel, *esse alicuius rei causam*. **ὄσδεσϣ-σps** (**Voeischiri**) igitur, vel quod plane eodem redit, **ὄεσϣ-σps**, (**Oeisch-iri**) significat eum, *qui tempus efficit*, vel, *qui est temporis causa*. Aegyptiorum plerique videntur id pronuntiasse **Oischiri**, vel, vti Graeci efferebant, **Oisiri**, alii vero **Vschiri**, vel **Vsiri**,
K 4 hinc

hinc illa diuersa eiusdem nominis pronuntiatio, de qua §. 10. Quod si autem haec est nominis illius vis et potestas, quod mihi quidem certum est, voluerunt eo Aegyptii, hunc longe praestantissimum solis et effectum et vsum designare, quem Deus ipse in creatione Solis & Lunae obseruare nos iussit Genes. I, v. 14.

* *Sint illa duo luminaria in signa per Eclipses, in fixa tempora per menses, in dies et annos.* Hunc praecipuum solis effectum, nunquam sine admiratione intueri potuerunt, etiam Sapientes gentium, ex quorum sententia CICERO de Nat. Deor. Lib. II. c. 40. Sol, inquit, 'oriens et occidens, diem noctemque conficit: et modo accedens, binas in singulis annis reuersiones, ab extremo contrarias facit: quarum intervallo, tum quasi tristitia quaedam contrahit terram, tum vicissim lactificat, ut cum coelo hilarata videatur. Similia habet APULIUS de Mundo p. 71. Decisione luminis menstrua, tempora Luna significat, et Coeli spatium, Sol annua reuersione collustrat. — Sol quidem omnituens (πολύφθαλμος) ortu suo diem pandit, occasu noctem reducit: conditusque vel relatus per plagas mundi,** quatuor temporum vices mutat. Hinc tempestiui imbres, et Spiritus haud infocundi. Hinc alimenta nobis suppetunt earum rerum, quas accedere Deus his mundi partibus voluit. Apud EVSEBIUM Praepar. Euangel. Lib. III. c. 15. extat Oraculum Apollinis,

* Sequor hic versionem celeberrimi Viri IO. PHIL. HEINII, cuius vide Dissert. Sac. Lib. I. cap. II.

** Apud scriptorem Aegyptium, de mysteriis literarum, qui MSS. extat in Bibliotheca Oxoniensi, speciatim quatuor anni tempora dicuntur ΜΕΘΩΔΕΣ ΝΤΕ ΤΕΡΩΔΕ, ut credi possit, Aegyptios id in mente habuisse, quando solem vocarunt causam efficientem temporis, vel quatuor anni temporum.

linis, qui aliquando confutatus, quis qualisque esset, in haec verba responderit

Ἥλιος, Ὠρεός, Ὅσιρις, Ἀναξ, Διόνυσος, Ἀπόλλων
 Ὁρῶν καὶ καίρων ταμίης, ἀνέμων τε καὶ ὀμβρῶν
 Ἦος καὶ νυκτός πολυασέρες, ἡνία νωμῶν
 Ξαφλεγέων ἄστρον Βασιλεὺς, ἡδ' αἰθάνατον πῦρ
 Sol, idem Horus, et Osiris, Rex, Bacchus, Apollo,
 Horarum, annique tempestatum promus condus,
 venturum itidem et imbrium
 Aurorae et Noctis stelliferae habenas regens
 Astrorum ignitorum rex, atque ignis immortalis.

§. 15. Non tamen ab instituto meo alienum erit, *Originatio* paucis observasse, Aegyptios eandem hanc solis po- *ista ex Ae-* testatem et virtutem, crebris sermonibus celebrasse, *gyptiorum* quare fieri facile potuit, ut ab ea potissimum, Soli *placitis il-* nomen indendum esse censuerint. Eo spectant, quae *lustratur.* de Aegyptiis commemorat D I O D O R V S Lib. I. p. 11. *Hos itaque Deos (Solem et Lunam) mundum univ-* *sum gubernare statuant, nutriendes et agentes omnia,* tripartitis anni temporibus, modo inuisibili circuitum *absoluentibus, nempe vere, aestate, autumno. Quae* licet naturam inter se maxime contrariam habeant, *annum tamen consensu optimo efficiant.* CLEMENS *Alexandrinus* literis prodidit, Aegyptios hancce suam doctrinam, quod Sol sit causa efficiens temporis, etiam imaginibus hieroglyphicis, arcanis, proposuisse. Ita enim scribit Lib. V. p. 566. *Ex Aegyptiis alii quidem in nauigio; alii vero super crocodilum, solem pingunt. Significant autem, quod Sol per aërem dulcem et hu-* *midum ingrediens, gignit tempus.* Quod forte ad- versus † non paucos e Graecis Philosophis adstruxe-
 K 5 runt,

† Vide isto de argumento subtiliter disputantes, PRO- CLVM Libro IV. in Timaeum Platonis p. 230. 240. etc. et SIMPLICIUM in Aristotelis Auscult. Phys. Lib. VIII. fol. 264. b. 265. etc.

runt, qui tempus etiam Sole et Coelo prius, et omnino aeternum esse, somniarunt. Eosdem redarguit MACROBIUS in Somnium Scipionis Lib. II. c. X. *Tempus ante mundum esse non potuit: cum nihil aliud tempora, nisi cursus Solis efficiat.* Ex Saturnal. Lib. I. c. VIII. *Ex quo intelligi volunt, cum Chaos esset, tempora non fuisse; siquidem tempus est certa dimensio, quae ex Coeli conuersione colligitur, tempus coepit inde.* Aegyptii ceteroquin, ut ad hos redeam, Horum quoque Osiridis filium, sed qui re ipsa nihil aliud ipsis significabat, quam Osirin, siue Solem, renouatum et robur aliquod iam adeptum, circa aequinoctium nempe vernum, et solstitium aestiuum, appellabant Δεσπότην χρόνων, *Dominum temporum*, qui tempora moderatur. Ita enim legimus in Obelisco antiquissimo Heliopolitano, sicuti eum ex sermone Aegyptio in Graecum transtulit HERMAPION, apud AMMIANVM MARCELLINVM Lib. XVII. p. 102. Edit. Lindenbrog. Si porro TERTULLIANVM audimus, aduersus Marcionem Lib. I. c. 13. *Osiris recidiui anni fidem argumentatur*, adeoque Aegyptiis annum significabat, ad pristinum initium, a quo digressus erat, redeuntem. Quod quidem originationi meae, quam lectori nunc obtuli, robur non mediocre addit.

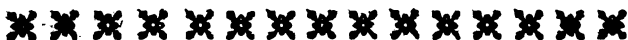
§. 16. Observatio haec TERTULLIANI, *Osiridis esse annum recidiuum*, quam diligentissimus hic scriptor, ex aliis haud dubie defumfit, me nunc ultimo loco, ad inquirendum breuiter in origines consecrationis et cultus Osiridis. *Annus recidiuus* is idem est, quem veteres Latini etiam *vertentem* nuncupant, de quo CENSORINVS de die Nat. c. XIX. *Annus vertens est natura, dum sol percurrrens duodecim signa, eodem, unde profectus est, redit.* Vno verbo annus intelligitur, ad solis cursum examussim, quantum fieri potest, conformatus, ut cum

cum illo et exordium capiat, et exitum fortiat. Huiusmodi annus ipsis quoque Aegyptiis, diu incognitus, aut certe inusitatus, mansit, cum et ipsi, sicut aliae gentes, annis vterentur compositis ex diebus 360. Sed iidem tamen omnium mortalium primi, totum anni sui ambitum talem instituerunt, ut cum Solis cursu, quantum id res ferebat, exactissime concurreret. Loca veterum, qui id docent, a tot eruditis allata, ignota non sunt. Sed quaedam tamen paucis hic repeti merentur. Scribit igitur hac de re **DIODORVS Siculus**, Lib. I. p. 46. *Thebaei in Aegypto, dies non ad Lunae, sed Solis motum exigentes, tricenos mensibus dies tribuunt, et post duodecimum quemque mensem, quinque dies cum quadrante intercalant, eoque pacto circulum annum absolunt.* De iisdem ita **STRABO** Lib. XVII. p. 561. *Thebani maxime sacerdotes Astronomiam Philosophiamque exercere dicuntur. Hi non Lunae sed Solis cursu annos numerant etc.* Consimiliter **CENSORINVS** de die Nat. c. XVIII. *Ad Aegyptiorum annum magnum Luna non pertinet, quem Graeci $\kappa\upsilon\upsilon\rho\acute{o}\nu$, Latine conicula rem vocamus.* Singulari itaque ratione apud Aegyptios Sol erat, habebaturque causa efficiens anni, et ab ea re in gente hac cognominari merebatur. Ab Aegyptiis hanc anni solaris formam accepit Iulius Caesar, et Romanos suos docuit, unde **MABROBIUS** Saturn. Lib. I. c. XIV. *Ergo C. Caesar — imitatus Aegyptios, solos diuinarum rerum omnium conscios, ad numerum Solis, qui diebus singulis tricenis sexaginta quinque et quadrante cursum conficit, annum dirigere contendit.* Et eodem Libro c. XVI. *Nam Iulius Caesar, ut siderum motus, de quibus non indoctos libros reliquit, ab Aegyptiis disciplinis hausit, ita hoc quoque ex eadem institutione mutuatus est, ut ad solis cursum, finiendi anni tempus extenderet.* Idem auctor Lib. I. c. IX. hanc anni dimensionem praecipuam esse

esse Solis potestatem affirmat. Contigit insignis ~~habe~~ anni Aegyptiaci constitutio, regnante Heliopoli Asetho, et quemadmodum mihi persuadeo, Thebis Saphtha vel Armaeo, ut etiam vocabatur, Anno Per. Jul. 3389. ante Christum natum 1325. et post exitum Israëlitarum ex Aegypto 320. quod * summus Chronologiae veteris, tum sacrae, tum profanae, restaurator, nuper mihi sic demonstrasse videtur, ut dubium nullum super sit. Ab eo tempore, ut opinor, sacerdotes Aegyptii, qui haecenus solem, sub ipso hoc proprio illi nomine, $\Psi\Phi\text{H}$, de quo §. 8. coluerant, in memoriam rei tam memorabilis, nouo eum cognomine inactarunt, eumque $\text{DE}\Sigma\text{ - }\Sigma\text{PS}$ (*Oeischiri*) $\alpha\iota\tau\iota\omicron\nu\ \tau\tilde{\alpha}\ \chi\rho\acute{o}\nu\alpha$, *tempus*, vel *tempora efficien-*
tem, nuncuparunt. Quantos hicce Osiridis cultus, a sacerdotibus Thebaeis, si conicere fas est, primum inuictus, post id tempus progressus fecerit, per totam Aegyptum, ex plurimis veterum testimoniis, et ex tot Numini huic per omnes Prouincias regni illius erectis Templis, intelligi satis superque potest. Videtur posthaec cultus solis, sub simplici hoc nomine $\Psi\Phi\text{H}$, Heliopolitanorum, labentibus annis, maiora in dies decrementa passus esse, dum interea Osiridis Numen venerarentur, et in eo potestatem ac beneficia exoptata solis summa religione celebrarent.

* Mr. des Vignoles Chronolog. T. I. p. 571. 572. 589. etc. T. II. p. 675. 676. etc. 800.

C A P. II.

De Amum Aegyptiorum Deo, quem Graeci Iouem interpretantur.

§. I.

Ofiridem intelleximus Aegyptiis significasse auctorem temporis, et temporum moderatorem, siue Solem, qui permeando Zodiacum, diuerfas temporum in anno vicissitudines producit, et tandem ad principium, vnde digressus erat, redit. Quoniam vero vnus Osiris, vnus idemque Sol, dum cursum annum absoluit, tam diuerfas temporum vicissitudines efficit, eoque naturae rerum in mundo faciem toties vehementer imminuat, ideo Solem ipsum quoque, siue Osirin mutari, id est, pro diuersis temporum vicissitudinibus, alium aliumque vultum habitumque induere, modo iuuenem, modo virum robore florentem, modo senem, modo laetum alacremque, modo moestum ac segnem, fingeant. Non latuit hoc MACROBIUM, scriptorem inprimis eruditum, et Theologiae veterum insigniter peritum, cuius verba hic apponenda esse putavi ex Saturn. Lib. I. c. XVIII. *Hae autem aetatum diuersitates, in Baccho, ad Solem referuntur, ut paruulus videatur hyemali solstitio, qualem Aegyptii proferunt ex Adyto die certa; quod tunc breuissimo die, veluti paruus et infans videatur: exinde autem procedentibus augmentis, aequinoctio vernali, similiter atque adolescentis adipiscitur vires, figuraque iuuenis ornatur; postea statuitur eius aetas plenissima effigie barbae solstitio aestiuo; quo tempore summum sui consequitur augmentum. Exinde per diminutiones dierum veluti senescenti quarta forma deus figuratur. Et Libro eodem cap. XIX. Hoc argumen-*

*Sol, is v-
riis Zodia-
ci partibus
haerens,
variosque
effectus pro-
ducens, va-
ria accipie-
bat ab Ae-
gyptiis no-
mina. In
Aequino-
ctio verno
dicebatur
Amum, vel
Iupiter.*

gumentum Aegyptii lucidius absoluunt, ipsius Solis simulacra pinnata fingentes; quibus color apud illos non est unus. Alterum enim coerulea specie, alterum clara fingunt; ex his clarum superum, et caeruleum inferum vocant etc. Hanc Aegyptiorum doctrinam in animo habuit Poëta, quisquis est, quem ANTI-CLIDEM vocat KIRCHERVS, cuiusque hunc versum adfert, in *Oedipo* Tom. III. p. 128.

Ἡέλιος δὲ Νότοιο ἀναξ, ἱέραξ πολύμορφε

Sol, Austri dominator, accipiter multiplici forma praedite.

Solem ab Aegyptiis imagine symbolica accipitris pictum fuisse, neminem fugit. Speciatim vero Poëta hic videtur designasse accipitrem, Philis, in Aegypti ac Aethiopiae confiniis, religiose cultum, de quo STRABO Lib. VII. p. 562. Nam et hic symbolum erat solis, adeoque Sol dici poterat. Cumque Philae sitae essent sub ipso Tropico canceri, accipiter illic loci cultus, vere nuncupari poterat ἀναξ Νότος, *rex et dominator austri*, siue *regionis australis*, aut meridionalis. Quando denique Poëta accipitrem hunc vocat πολύμορφον, *multiplici forma praeditum*, hoc refertur tum ad ipsum solem, cuius ille symbolum erat, ob rationem, quam dedimus, tum ad alitem quoque hunc ipsum, qui mirifice variegatus, eo ipso solem tanto melius, ex mente Aegyptiorum repraesentabat Id quod dixi, STRABO nos docet loc. cit. Ὅργανον καλῶσι μὲν ἱέρακα, ἃδὲν δὲ ὅμοιον ἔμοι γέ ἐφάνετο ἔχειν τοῖς παρ' ἡμῖν, καὶ ἐν Ἀγύπῳ ἱέραξιν. Ἀλλὰ καὶ τῷ μεγέθει μείζον ἦν, καὶ τῇ ποικιλίᾳ πολὺ ἐξηλαγμένον. *Alitem Aegyptii accipitrem vocant; sed mihi nihil neque cum nostris neque cum Aegyptiis simile habere videtur, utpote qui et magnitudine excedit, et multiplici varietate ipsos longe superat. Dicebant autem et Aethiopicum esse, et inde afferri.* Ex eodem

eodem porro fonte explicandae veniunt illae Aegyptiorum voces Mysticae, quas PORPHYRIUS in * Epistola ad Anebonem commemorat, et in quibus abs ratione haesitat, solem nempe καὶ ὡραν τὰς μορφὰς ἀμειβοντα, καὶ κατὰ ζώδιον μετασχηματιζόμενον. *Singulis horis formam imminutare, aut varios per singula Zodiaci signa vultus induere.* Vide et IAMBlichVM de Mysteriis Aegypt. Sect. VII. c. 3. Id ipsum in mente etiam habuit MACROBIVS, quando Saturn. Lib. I. c. XXI. p. 212. de Taurro sacro Hermunthite loquens, et eius cum sole convenientiam ostensurus, inter *miracula conuenientia naturae solis*, istud quoque memorat. *Nam et per singulas horas mutare colores affirmatur.* Caeterum Mysticam hanc Aegyptiorum de sole traditionem, refert etiam PROCLUS in Timaeum Platonis Lib. I. p. 33. "Οὕτω, καὶ ἡ τῶν αἰγυπτίων ἐνδείκνυται παράδοσις περὶ ἡλίου, λέγεται μυστικῶς, ὡς διαφέρει ἐν τοῖς ζωδίοις ἀμειβοντος μορφάς. *Id quoque ostendit traditio Aegyptiorum, qua mystice perbibetur, solem in singulis Zodiaci signis, aliam aliamque formam induere.* Quicquid autem arguetur PORPHYRIUS in Epistola modo laudata ad Anebonem, nihil aliud illa Aegyptiorum traditio allegorica sibi vult, quam hoc, Solem, pro diuersa, qua gaudet potestate, et pro variis effectibus, quos in diuersis anni tempestatibus procurat, diuersis nominibus ab Aegyptiis insigniri, diuersis etiam simulacris repraesentari, et diuersis sacrorum ceremoniis coli. Id quoque subindicat auctor Gnosticus illius *Oraculi*, quod olim *Apollini Clario* tribuebatur, et ex quo haec nobis conseruauit MACROBIVS Saturn. Lib. I. c. XVIII.

Φράσεις

* Praefixa Iamblichi Libris de Mysteriis Aegyptiorum p. VI. et apud EVSEBIUM Praeparat. Lib. V. c. X. p. 198.

Φράζο τὸν πάντων ὑπάτον θεὸν ἔμμεν ἰάω,
 Χείματι μὲν τ' αἰῶνι, Δία δ' εἰαρος ἀρχομένοιο
 Ἡέλιον δὲ Θέρεος, μετοπώρα δ' ἀβρὸν ἰάω.

*Dic Deorum omnium supremum esse Iao,
 Quem hyeme Orcum dicunt, ineunte autem vere
 Iouem;*

*Aestate porro Solem, ac tandem autumnu inclinato
 tenerum Iao.*

Operae vix pretium est, hic monere, auctorem Oraculi huius, in verbis, quae descripsimus, ob oculos habere Theologiam Aegyptiorum, hanc vero inflectere et accommodare ad Theologiam gregis Gnostici, quod alias pluribus ostendam. Solem igitur, ait auctor hicce, sub initia veris nominari, nempe ab Aegyptiis, *Iouem*, idque iam nunc, idoneis argumentis, ex Antiquitate Aegyptiaca, ad liquidum deducam. Reliquis, quae in eodem Oraculo leguntur, explicandis, atque illustrandis, capita quaedam insectura impendam.

§. 2. Quem auctor *Oraculi Clarii*, et Graeci in *Deum Aegyptiorum* vniuersum omnes, *Iouem* Aegyptiorum nuncupare solent, ipsi Aegyptii, sermone auito et vernaculo, dixerunt Ἀμῶν, *Amun*, quam vocem Graeci, terminationem flexionemque linguae suae contorquentes, *Ammonem* efferunt. Videmus, id *PLUTARCHI* diligentiam non effugisse, qui in Libro *de Iside et Osiride* p. 354. ait, plerosque existinare, ἰδίον παρ' αἰγυπτίους ὄνομα τῷ Διὶ εἶναι * τὸν Ἀμῶν ὃ παρὰ ἡμῶς λέγομεν, *peculiare apud Aegyptios nomen Iouis esse Amun, ex quo nos confecimus Ammonem*. Graecorum terminationem sequitur *DIODORVS SICVLVS*, Lib. I. p. 12. fin. vbi inter Deos Aegyptiorum numerat Διὰ τὸν ὑπὸ τινῶν Ἀμῶνα

* Forte vocula haec τοῖς melius omitteretur.

προσαγορευόμενον, Iouem, qui a nonnullis *Ammon* cognominatur. Sic idem quoque p. 14. IAMBlichvs de Myster. Sect. VIII. c. 3. nomen hoc Αμῶν effert. Αμῶν κατὰ τὴν αἰγυπτίων γλῶσσαν λέγεται. Sed, quod vere et recte observauit PLVTARCHVS, ipsi Aegyptii Numen hoc suum appellabant *Amun*. Tradidit hoc iam HERODOTVS, qui cum Aegyptiis in eorum patria diligenter conuersatus est, Lib. II. c. 42. Αμῶν αἰγύπτιοι καλέουσι τὸν Δία. *Aegyptii Iouem Amunum appellant.* Eodem modo nomen istud exprimunt HECATAEVS *Abderita* apud PLVTARCHVM lib. cit. p. 354. et MANETHON ibid. CELSVS porro Epicureus Philosophus, et, qui aduersus eum disputat, ORIGENES, quem vide Lib. V. adu. Celsum p. 259. 261. 262. Denique, ne in congerendis testimoniis pluribus similibus, modum excedere videar, id pariter docet HESYCHIVS, qui ad auctoritatem ARISTOTELIS prouocat. Sunt autem illius haec verba. Αμῶν ὁ Θεὸς Ἀριστοτέλει. *Amunus Iupiter apud Aristotelem*, vbi nempe is de rebus Aegyptiorum locutus erat. Ceterum Graeci quidam, quos inter est etiam HESYCHIVS, Αμῶν videntur habere pro casu quarto, cuius primus sit Αμῆς, vel Αμμῆς. Sed Aegyptiis Numen illud dicebatur *Amun*, quod suo loco interpretabimur.

§. 3. *Amun* hicce, vel, vti vulgo loquuntur, *Iupiter Ammon*, summum erat quidem, et sanctissimum totius populi Aegyptii Numen; sed propriam tamen sedem habebat Thebis, in Aegypto superiori, quae vrbs idcirco, ab hoc maximo Numine tutelari, Aegyptiorum sermone dicebatur, etiam in S. Scriptura, *Amun*, vel *Amon-No*, vel *Hamon-no*, vel etiam *Ammon*. Ammoni
huic The-
bae in Ae-
gypto Sa-
cra erant,
ubi et sub
specie arie-
tis coleba-
tur.

* Ierm. XLVI, 25.

** Ezech. XXX, 15.

iam * *No-Ammon*, id est, si etymologice nomen istud interpreteris, † *pars et possessio Ammonis*, μέγας Ἀμμὼν, vti interpretes Alexandrini habent ΝΑΗΥΜΙ III. 8. vel *vrbs Ammonis*, huic nempe Deo consecrata. Graeci id communiter exprimere solent Διοσπολιν, *Iouis urbem*, quos ea in re sequuntur Alexandrini interpretes ΕΖΕΧ. XXX, 16. Eaque de causa, Ἀμμὼν κατ' ἐξοχὴν, appellari solet, ὁ ἐν Θήβαις θεός, *Deus Thebaeus*, vti apud DIODORVM Lib. I. p. 59. Habebat enim Deus ille Thebis Templum splendidum, quod, si credimus ARTAPANO, scriptori perantiquo, apud EVSEBIVM Praepar. Lib. IX. c. 27. rex Cenephren, tempore Mosis, cum antehac ex lateribus coctilibus aedificatum fuisset, e marmore, exciso ex proximo monte, construxit. Templi huius meminerunt ex veteribus, HERODOTVS, DIODORVS *Siculus*, PLINIVS, plurimique alii, tanquam aedificii prorsus admirandi. Et quamvis illud a Cambyse vastatum iam fuerit, forte tamen vestigia eius adhuc supersunt, inter rudera urbis antiquissimae stupenda, quae hodieque, etsi cadaueribus examinatis similia, spectatores tamen percellunt. Simulacrum vero Numinis istius, quod in inferiori Templi aedicula religiose colebatur, HERODOTVS ita describit Lib. II. c. 42. *Thebani, et, quicunque propter illos ouibus parcunt, aiunt, ideo sibi conditam hanc legem, quod Iupiter Amun, quum ab Hercule cer-*

* Nahum. III, 8.

† In Martyrologiis Coptorum videtur vrbs ista appellari *Locus Ammonis*. Certe in Doxologia quadam, quam Lutetiae Parisiorum, in Bibliotheca regia descripsi, lequuntur haec, latine a me conuersa. *Quadraginta novem martyres senes, in desertis, quos Barbari trucidarunt*
ΘΑΤΕΝ ΠΛΑΝΤΕ ΠΛΑΕΔΩΝ, *ad locum Amun id est prope Urbem Amun vel Diospolin.*

cernere eum volente, cerni nollit, tandem exoratus, hoc commentus sit, ut amputato, arietis capite, pelleque villosa, quam illi detraherat, induta sibi, ita se Herculi ostenderet: et ob id Aegyptios instituisse, Iouis simulacrum facere facie arietina. Ac pauculis interpositis: Ob hanc rem arietes non mactantur a Thebaeis, sed eis sacrosancti sunt. Certo tantum die quotannis in festo Iouis, vnum demum arietem obruncant, cuius pellem detractam, hunc in modum simulacro Iouis induunt: ad illudque deinde aliud ducunt Herculis simulacrum. Simulacrum itaque Iouis Thebaei, siue Amun, erat statua, pelle arietis contexta, vt speciem arietis prae se ferret. Et nutriebatur quoque in eodem Templo aries, siue ouis, tanquam viua Ammonis imago, illique non secus, atque Ammoni ipsi, cultus offerebatur religiosus. Id STRABO innuit Lib. XVII, pag. 559. Σαῖται πρέβαν τιμῶσι καὶ Θεαῖται. Saitae ouem colunt et Thebaei. Sic et CLÉMENTS Alexandrinus in Protreptico p. 25. Σαῖται δὲ καὶ Θεαῖται πρέβαν σέβουσι. Saitae et Thebaei ouem adorant. Cultum hunc Thebæcorum perstringit DIODORVS Tarsensis, cuius e libro VI. de Fato, verba haec conseruauit PHOTIVS in Bibliotheca, Cod. CCXXIII. p. 691. Τίς γένεσις — τὸν αἰγύπτιον συνελάυνει λατρεύειν τὸ πρέβαν. Quae genitura Aegyptium compellit, religiosè ouem venerari? id est Iouem Ammonem. Hinc sine dubio est, quod Ammon dicatur TERTVLLIANO ouium diues, de Pallio c. 3. Talis igitur erat imago, tale simulacrum Ammonis Thebaei, in Aegypto, et cum a Thebaeis Sacra Ammonis sui, toto orbe celeberrimi, acceperint Libyes, vti ab his Graeci, vel ex eo colligere iam licet, simulacrum Iouis Libyci, a simulacro Ammonis Thebaei, parum aut nihil distulisse. Erat et illud πρέβαν, aries, vel ouis, vti conceptis verbis nos docet ATHANASIVS in Oratione aduersus gentes pag. 20. Edit. Commelin.

Sed quoniam de hoc Ammonis Libyci simulacro, erudite inprimis et ingeniose disputat IS. VOSSIVS ad Pomponium Melam Lib. I. c. VIII. cuius observationibus calculum adiicit illustris SPANHEMIVS Dissert. V. de *Vsu et Praestantia Numismatum* p. 349. 350. Edit. in 4to. Plura ea de re hic addere, esset adum agere.

§. 4. Memoratu indignum non est, quod de Ammonis Thebaei simulacro EUSTATHIVS memoriae prodidit, in Iliad. A. p. 128. Edit. Rom. *Τινες μὲν λέγουσι, ὅτι ἐν Διοσπόλει, μέγιστόν ἐστι Διὸς ἱερόν· ἀφ' ἧ λαβόντες αἰθίοπες διὸς ἕσανον, καὶ ἄλλων θεῶν μόνων σὺν αὐτῷ, κατὰ τινα καιρὸν τεταγμένον περινοσῶσι τὰ κατὰ τὴν Λιβύην, καὶ πανηγυρίζουσι πολυτελῶς ἐπὶ δώδεκα ἡμέρας, ἐπεὶ καὶ τοσῶτοι παρ' αὐτοῖς οἱ θεοί.* Aliqui dicunt, esse Diospoli, (vel Thebis) *maximam Iouis Templum, ex quo Aethiopes, Iouis et aliorum Deorum simulacra accipiunt, atque cum illis, certo quodam constituto tempore, Libyam circummeunt, festum continuum, per duodecim dies, splendide ac laute celebrantes. Tot enim deos ipsi venerantur.* DIODORVS Lib. II. p. 88. id non tantum de simulacro, verum et de Sacello Ammonis Thebaei narrat. *Quotannis Iouis Sacellum apud Aegyptios per fluvium transmitti in Libyam, et post dies aliquot, ac si Deus ipse ex Aethiopia redux sit, reueriti. Per νεών, intelligenda hic venit aedicula parua, variegata, et deaurata, in qua simulacrum Dei cuiuspiam vel Deae circumferebatur, et ab vno loco ad alium deportabatur, qualem nobis describit HERODOTVS* Lib. II, c. 63. loquens de Numine Papremitano, quod Martem vocat c. 59. quodque Herculem Aegyptiorum fuisse, auguror. Verba HERODOTI ita se habent. *Τὸ δὲ ἄγαλμα ὂν ἐν νηῷ μικρῷ ξυλίνῳ κατακεχυσμένῳ, προεκκομίζεσθαι τῇ προτεραίῃ ἐς ἄλλο οἶκημα.* Porro simulacrum ligneum, collocatum in Sacello ligneo, paruo, ac deaurato, in alias aedes sacras, pridie exportans. Aediculae

diculae hae appellantur etiam *Thalami*, et *πασοί*, de quibus multa CUPERVS in *Harpocrate* p. 129. 130. etc. et IO. CORN. a PAUV in *Observat. ad Horapollinem* pg. 326. Et qui illas humeris suis circumgestarent, dicti *πασοφόροι*, vti et *ιεραφόροι*, et *Sacrorum basilii*. Ex iis, quae attulimus, liquere vnicuique potest, Ammonem Aegyptiorum, etiam Libybus et Aethiopibus Numen fuisse sacrosanctum, qui quouis anno, simulacrum summi huius, etiam ciuibus suis, Numinis, ab Aegyptiis, constituto tempore mutuo acceptum, impensa religione, laeri colebant. Quod mirum nemini videri debet, cum talis Sacrorum, inter Aegyptios, Libyes, et Aethiopes, communio, tempore etiamnum Theodosii Iunioris, Imperatoris, seruata fuerit, quod testatur PRISCVS Rhetor, in *Eclogis Legationum*, graece ab Hoeschelio editis p. 28.

§. 5. Sed missis his, id nunc potissimum agamus, *Amun Aegyptiorum* ut ex idoneis veterum monumentis intelligatur, quid *Amun*, vel *Ammon*, Aegyptiis designaverit, aut quidnam antiqui eorum Theologi, in isthoc Numine, hominibus gentis suae, colendum et celebrandum proposuerint. Recentiores quidam Philosophi Platonico-Pythagoraei, IAMBLICHVS, DAMASCIVS, et horum similes, Placitis doctrinae suae Metaphysicae, multo magis, quam auitae et genuinae Aegyptiorum Theologiae, inhaerentes, persuadere nobis annuntuntur, *Ammonem* verustis in Aegypto Theologis nomen fuisse * Opificis, adeoque illius ipsius, quem prisco Aegyptiorum sermone nuncupatum fuisse *Phthan*, alibi prolixè docuimus. Et huic quidem ipsorum interpretationi nominis *Amun*, dummodo in re ipsa fundamentum haberet, lingua

L 3

Aegy-

* IAMBLICHVS de Mysteriis Sect. VIII. cap. 3. et EVSEBIVS Praepar. Lib. XI. c. 7. pag. 115.

Aegyptiorum prisca non repugnaret, quod postea videbimus; sed repugnat omnino constans Aegyptiorum, de hoc suo Numine, traditio, et gentiis illius Theologia. In illa *Amun* symbolum erat *Solis*, non vero Opificis, a quo potius Solem formatum fuisse, docebatur. DIODORVS itaque Lib. I. pag. 22. auctor est, quosdam censere, *Osiridem eundem esse cum Ammone*. Osiridem vero solem esse, capite antecedenti adstruximus. Si MACROBIO auscultamus, Saturn. Lib. I. c. XXI. p. 212. *Hammonem Deum Solem occidentem Libyes existimarunt*. Et certe **ΕΛΛΕΝΤ** (*Amant*) lingua Aegyptiorum *Occidentem* significat. Verum sunt mihi tamen rationes, quibus ut credam, inducor, MACROBIUM hic quidem, auctoris sui, ex quo id hausit, mentem non recte affectum esse, qua de re postea quaedam monebimus. In eo tamen a vero minime aberravit, quod Libyes et Aegyptios, in Ammone Solem coluisse tradidit. Idem ex eo etiam confirmari egregie potest, quod Aegyptii huic Numini arietem sacrum esse voluerint, quodque in Templo Thebaeo; Deo huic ovem vel arietem; ceu viquam quandam Dei huius imaginem dedicauerint, quod §. 3. ostendimus. Rem hanc MACROBIUS nobis explicabit *. *Signa quoque universa Zodiaci ad naturam Solis iure referuntur, et, ut ab ariete incipiam, magna illi (cum Sole) concordia est. Nam is per menses sex hybernales, sinistro incubat lateri, ab aequinoctio verno supra dextrum latus: sicut et Sol ab eodem tempore dextrum hemisphaerium, reliquo ambit sinistrum*. Fabulam hanc Aegyptiorum symbolicam refert etiam AELIANVS de Anim. Lib. X. c. 18. Sed pluribus argumento huic immorari opus non est. Mox enim probabimus rationibus, quae exceptionem omnem respuunt, Ammonem Aegyptiorum symbolum ipsius fuisse Solis, hemisphaerium supe-

* Loc. cit. pag. 212.

superius contingentis, et signum arietis ingredientis. Ab Aegyptiorum hac in re placitis non valde abhorruisse videntur antiquiores in Graecia Theologi, qui per *Iouem* pariter vim potestatemque *Solis* subinnuerunt. Tangit eam rem, ex sacerdotum Cypriorum praeceptis, et ex Appollinis ipsius Oraculis IULIANVS Imperator, Orat. IV. quae est in Solem, p. 135. et 143. Nec ea latuit diligentissimum Theologiae veteris indagatorem, MACROBIUM, qui Saturn. Lib. I. c. XV. hunc in modum disserit: *Cum Iouem accipiamus lucis auctorem, vnde et Lucetium Salii in carmine canunt, et Cretenses Διά τὴν ἡμέραν (Iouem Diem) vocant, ipsi quoque Diespitrem appellant, vt dei patrem.* Ea forte ratio fuit, cur Graeci *Ammonem* interpretarentur *Iouem*, cum ceteroquin Ammoni Aegyptiorum, cum Ioue Graecorum et Romanorum vulgato, parum omnino affinitatis et similitudinis intercedat.

§ 6. Quando *Ammonem* Aegyptiis 'symbolum *Specialius* fuisse *Solis* adserui, id tamen cum aliqua limitatione *Amun symbolum erat* ac distinctione accipiendum esse volo. Nempe in Numine hoc, Aegyptiorum sacerdotes, non Solem *solis, in* in genere populo adumbrare voluerunt, verum sigil- *signo arietis* latim solis in arietem ingressum, quando emens *he-* *clium faci-* *entis, et ver-* *auspican-* *tis.* misphaerium inferius, ad superius nostrum euasit, ac signum Arietis ingressus, aequinoctium efficit, ver laetissimum auspicatur, et illam orbis partem, quam nos inhabitamus, noua luce nouoque calore recreat. Illa est vera *Ammonis*, apud Aegyptiorum Theologos priscos, ratio et significatio. Illam auctor *Oraculi Clarii*, in versibus his, §. I. iam allatis luculenter declarauit.

φράζο τὸν πάντων ὑπατον θεὸν ἔμμεν ἰάω,

Χείματι μὲν αἰδῶν, Δία δ' εἶσρος ἀρχομένιο

Dic omnium Deorum supremum esse Iao,

Quem hyeme orcum dicunt, inuente autem vere Iouem (Amun)

L 4

Omni-

Omnium vero certissime id, quod dixi, testatur aries; Ammoni Aegyptio consecratus, et in Templo eius Thebaeo, non aliter atque viva eius imago, enutritus divinisque honoribus cultus. Curenim, obsecro, iidem, et primum Zodiaci signum, et sanctam imaginem symbolicam Ammonis sui, arietem esse voluerunt, nisi quod haec duo, ad se inuicem relationem habere, arbitrarentur? Nam Aegyptios quidem, qui Ammoni suo, de quo dubium nullum esse potest, arietem consecrarunt, primum quoque Zodiaci signum arietem sinxisse, et * aliunde probari posset, si οὐχ αὖτε pretium foret, et disertis verbis tradit THEO in Scholiis ad Arati Phaenomena p. 69. Ed. Oxon. verba eius haec sunt. *Διὰ τὸ δὲ ἀπὸ καρκίνα ἤρξατο, καὶ ταῦτα τῶν αἰγυπτίων αἰὲ ἀπὸ κριῶ λαμβανόντων τὴν ἀρχήν. — οἱ δὲ αἰγύπτιοι ἐικότως ἀπὸ τῆς κριῶ ποιῶνται τὴν ἀρχήν. πάντα τὰ ζώδια κατὰ ἀναλογίαν λαμβάνοντες τῶν μελῶν· καὶ δὴ τὸν μὲν κριὸν κεφαλὴν εἰνά· Φάσιν, ἐν ἣ τὸ ἡγεμονικόν· ἐπειδὴ ὁ κριὸς τῶν προβάτων ἡγεμὼν, καὶ πρόδος ἐστὶ, καὶ ὅτι ἐν τῷ κριῷ ὁ ἥλιος ἰσημερίαν ποιῶται.* *Quamobrem vero Aratus a cancro initium fecit, cum tamen Aegyptii Zodiacum ab ariete auspiciati sint? — Aegyptii vero recte omnino ab ariete initium sumunt, cum animalia in signifero sic locarent, ut aliquam cum membris corporis humani haberent congruentiam. Et arietem quidem cum capite comparant, in quo est principatus. Nam aries ovium princeps atque ductor est, et in ariete Sol aequinoctium facit. Quoniam igitur Aegyptii, primum Zodiaci signum arieti assignarunt, in quo Sol aequinoctium facit, et ab eo tempore lucem, dierum nempe longitudinem, producit, ideo Solem illo ipso tempore*

* Poterit tamen, si tanti videatur, consuli MACROBIUS in Somn. Scip. Lib. I. cap. XXI. pag. 75.

pore sub imagine arietis pinxerunt, imaginem illam symbolicam summa religione consecrarunt, eamque fermone suo patrio *Amun* cognominarunt. Adscripturatur his EUSEBIUS, qui Praepar. Euang. Lib. III. cap. XII. rationes symbolicas, statuæ cuiusdam Aegyptiæ perfimilis signo Iouis Ammonis, exponens, ita scribit. *Et caput quidem arietis — congressionem Solis ac Lunæ in arietis signo repræsentat.*

§. 7. Non me latet, Graecos et Romanos Mythographos, longe aliam rationem, culti ab Aegyptiis et *fabulae* ^{Id etiam} Libyhus, sub arietis forma, Ammonis, nobis offer- *crae, de* re; sed quæ fabulosam suam fidamque originem ^{Amnone} mimis manifesto prodit. Equidem ipsi quoque Ae- ^{Thebaeo, in}gyptii, ut omnia, ita hæc quoque Theologorum ^{vulgus} suorum placita, fabularum tegumentis involuerunt. ^{sparsæ,} Et ipsorum quidem hac de re *λόγος ιερός*, fabula sacra allegorica, uti eam a sacerdotibus accepit HERODOTVS, huius est argumenti (vid. §. 3.) Hercules aliquando Iouem videre magnopere cupiuit, cum-que hic tamen videri noller, id tandem excogitauit, ut circumposita sibi pelle arietina, tanquam arietem se ipsi conspiciendum praeberet. Eaque de causa, sacerdotes Thebaei, quotannis, certo die, arietem macabant, et ad illud, signum Herculis adducebant. Commemorantur etiam aliae quaedam Aegyptiorum fabulae, huic similes et cognatae, sed de quibus, ne hic prolixior sim, cap. sequenti, nonnihil addam. Graeci vero, et hos secuti Romani, fabulam illam Aegyptiorum sacram, mirum in modum interpolant et in crustarunt. Audiamus * SERVIVM, fabu-
L 5 lam

* Similia, sed adhuc magis fere corrupta leguntur apud HYGINVM Fab. CXXXIII. et in *Poëtico Astronomico* Lib. II. c. 20. *Scholias ten Germanici* p. 110. III. Edit. Sant-Andreanae, LVTATIVM in Statii Thebaid. Lib. III, 476. AMPELIVM libro memoriali cap. 2. TER-
TVLLI-

lam canam Aegyptiae gentis, sed graeco cultu exornatam, hunc in modum nobis referentem, in Virgilio Aeneid. Lib. IV. 196. *Liber, vel, ut alii dicunt, HERCVLES cum Indos peteret, et per deserta Libyae exercitum duceret, fatigatus fuit, IOVIS patris sui imploravit auxilium, cui ille ARIETEM ostendit, quem secutus ille, pervenit ad locum quemdam, in quo ARIES terram pede sua scalpsit, e quo loco fons manavit. Vnde factum est, ut Ioui Hammoni ab harenis (ἀπὸ τῆς ἁμμῆς) dicto lingua Libyca, templum cum simulacro cum cornibus arietinis constitueretur. — Aut quia Libyae (id est Libyes) Isammone arietem appellant.* Quis non in fabula hac origines Aegyptiacas confestim agnoscat? Vide modo HERODOTVM, eumque cum ista fabula confer. Habes enim et hic Iouem, et quidem Ammonem, habes Herculem, habes arietem, quem Iupiter Herculi ostendit. Verosimile igitur est, sacerdotes Iouis Ammonis, in Marmarica, ad cuius Templum et Oraculum multo celebratissimum, innumerabilis hominum multitudo, ex Africa, Asia, et Europa, confluere olim solebat. fabulam origine Aegyptiacam, omnium primo adulterasse, et rebus suis, labentibus annis, sensim magis magisque accommodasse, Graecos vero, moribus suis inhaerentes, eam adhuc manifestius corrupisse. Dixi, fabulam a sacerdotibus Thebaeis in Aegypto primo excogitatam, postea ad Iouem Ammonem Libycum, in Marmarica adoratum, Graecisque vetustis multo notiores, quam Thebaeum, detortam atque inflexam fuisse. Illius enim Ammonis Templum, in medijs ac horridis arenis situm, fontem habebant, quem vocant *fontem Solis*, naturae prorsus mira-

TVLLIANVM de pallio c. 3. MARTIANVM CAPELLAM Lib. II. p. 39.

mirabilis, si vera sunt, quae * veteres narrant, illumque fabulae Graecorum, de quibus dixi, haud dubie designant. Ibi aries fontem ostendit, e quo copiosa aquae vis manavit. Sed nihil tamen impedit, quominus etiam antiquissimae Thebaeorum de Ammone suo fabulae, arieti suo symbolico, id est soli arietis signum ingresso, virtutem istiusmodi tribuerint. EVSEBIUS certe, ubi Praeparat. Euang. Lib. III. c. 12. Simulacrum aliquod, Elephantinae in Aegypto dedicatum, describit, suspicioni huic locum relinquit, eique non parum fauet. Verba eius, latine conuersa, malumus adscribere. *Simulacrum prae se fert speciem viri sedentis, et colore coerulesco imbuti; sed cui caput impositum est arietis. Loco diadematis regalis, gerit cornua hirci, quae circulum disco similem sustinent. Et caput quidem arietis, cum cornibus hirci, congressionem solis ac lunae, in signo arietis; coeruleus vero color, lunae vim, ad cogendas et eliciendas aquas, in ea congressione praecipuam, repraesentat. Et sane ver, quod Solis in arietem ingressus auspicatur, humiditatis copia abundare, aut certe solere, nemini obscurum esse potest. Aegyptii insuper, qui incrementa Nili sui, solis lunaeque virtuti in acceptis ferebant, initia illorum **, post veris auspicia, id est, a solis in arietem transitu, expectabant, et numerare quodammodo incipiebant. Aries itaque Aegyptiis fontes aquarum vberimos non promittebat modo, verum etiam aliquo modo aperiebat. Hoc innuebat fabula illa, vti eam sacerdotes Aegyptii proponere solebant.*

§. 8.

* DIODORUS Siculus. Lib. XVII. p. 528. ARRIANUS de expedit. Alexandri Lib. III. pag. 161. Edit. Blancardi. CVRTIUS Lib. IV. cap. 7.

** DIODORUS Lib. I. pag. 32. ARISTIDES in Aegypto p. 93. b. Edit. Graec. Florent.

*Concinnunt
Arabum
de eadem
re fabulae,
et Tabula
Bembina
seu Iliaca.*

§. 8. Praeter Graecos, Arabes etiam, qui olim libris nonnullis veterum Aegyptiorum et Graecorum vti sunt, nunc deperditis, quique ex traditionibus Aegyptiorum antiquis, multa haurire potuerunt, vbi de rebus gentis huiusce vetustis agunt, etiam fabulam illam sacerdotalem de Ammone commemorant; alio quidem ornatu expolitam; sed quae tamen ad mentem priscorum in Aegypto Philosophorum satis prope accedere videtur. Eam EX MVRTADII, qui seculo XIII. floruit *, Libro *de mirabilibus Aegypti* p. 22. 23. hic transcribemus latine versam. *Alimus Bardefirium sese per annos complures oculis hominum subduxisse, et nonnisi semel quouis anno, certo quodam et definito tempore, quo nempe Sol arietem ingreditur, conspiciendum se praebuisse, et tum quidem hominibus sui copiam fecisse, et cum iis sermones contulisse, etsi tamen oculis cerni ab iis non posset. — Post haec in nubibus, forma humana indutus, apparuit ipsis, ac tandem abscessit; sed imaginem tamen suam oculis ipsorum obuersari passus est **, in Templo solis, quo tempore is arietis signum ingrediebatur. Si quis fabulam hanc Arabum, cum illa, quam HERODOTVS ex ore sacerdotum exceptam memoriae prodidit, curate conferat, intelliget facile, utramque ex fonte eodem dimanasse, remque eandem allegorice designare, solennitatem nempe religiosam, illo anni tempore, quo sol in signum arietis transitum facit, a sacerdotibus totoque populo Aegyptiorum cum gaudio concelebratam. Sed omnium optime, fabula ista sacer-*

* Editus ille est ex versione PETRI VATTIERII Paris. 1666. 120. Fabulam eandem ex aliis scriptoribus Arabicis, uti videtur, refert etiam BENIGNVS de MAILLET Consul quondam Nationis Gallicae in Aegypto, *Description de L' Egypte*. Tom. II. p. 153. Edit. in 80.

** Videtur intelligi Templum Ammonis Thebaeum.

sacerdotalis, vti ab HERODOTO literis consignata est, explicatur et mirifice illustratur, in celeberrima illa *Tabula Bembina*, quae et *Isiaca* vocari solet. Cernitur enim illic in ipso principio, *aries sacer*, *Ammon* videlicet Aegyptiorum. Prope ipsum adstas *Hercules*, vel *Horus*, namque hi multiplici ratione inter se conueniunt, quod cap. IV. Libri huius plenius ostendemus. Adstunt praeterea tot certa indicia aequinoctii verni, siue ingressus solis in arietem, et religiosae solennitatis, tum per Aegyptum celebratae, vt dubium merito nemini superesse queat. Verum quoniam figuras illius Tabulae, ad negotium hoc spectantes, in * *specimine nouae explicationis Tabulae Bembinae*, paucis quidem, sed satis tamen, explicui, et quoniam infra cap. IV. eadem de re aliquid mihi repetendum esse video, possum nunc ad alia transire.

§. 9. Sed superest alius Aegyptiorum veterum *Alia fabula Aegyptiorum sacra de Ammone* hac ipsa de re *ιερός λόγος*, quem literis prodidit EVDOXVS, Platonis auditor, et Astronomorum sui temporis Princeps, qui in Aegypto aliquamdiu vixit, ibique sacerdotum disciplina vsus est. Ex eo autem PLVTARCHVS de Is. et Osir. p. 376. ista nobis conseruauit. *φησὶ περὶ τῆς Διὸς ὁ Ἐυδοξος, μυθολογῶν Αἰγυπτίαις, ὡς τῶν σκελῶν συμπεφυκότων αὐτῷ μὴ δυνάμενος βαδίζειν, ὑπ' αἰχμῆς, ἐρημία διέτριβεν. Ἡ δὲ Ἴσις διατεμῆσα καὶ διασῆσασα τὰ μέλη ταῦτα τῷ σώματι, ἀρτίποδα τὴν πόρειαν παρέσχεν.* De Ioue perhibet Eudoxus, *fabulam Aegyptios celebrare, cum pedibus inter se adunatis, cum ire non posset, pudore ductum, in solitudine vixisse: Isidem autem, dissectis et diductis iis membris, Ioui gressum expedituisse.* Fabula haec Aegyptiorum cana et genuina, de quo nemo facile

* In *Miscellaneis societatis scientiarum Berolinensis* Tom. VI. p. 139, etc.

cile dubitabit, cum priori illa, quam ex HERODOTO supra (§. 3. 7.) descripsimus, cognatione iuncta est. Nam et in hac, vti in illa, *Iupiter Ammon* dicitur aliquamdiu in solitudine vixisse, nemini visus; sed postea rursus conspiciendum se praeuisse, et gressum protulisse. Sed in postrema EUDOXI fabula, ratio allegorica redditur, cur Iupiter diu visus non fuerit. Erant nempe pedes ipsi *συμπεφυκότες*, *concreti*, et *adunati*, vt proinde neutrum mouere, adeoque nec progredi, potuerit. Ideo pudore ductus, noluit videri. Postea cum discretis diductisque pedibus, gradum proferre commode iam posset, e solitudine in conspectum aliorum prodiit. Distinguunt igitur fabulae Aegyptiorum, inter Iouem veluti claudicantem, vel facultate libere eundi priuatum, eundemque recte et ex animi sententia procedentem. Iupiter claudicans, proprie non est *Amun*, adeoque nec, sensu strictiori; *Iupiter Aegyptiorum*; sed *Harpocrates*, cuius vel ipsum nomen, *claudicationem* prae se fert. Aegyptiae enim *Ἐρψ υἱ-πατ*, *Arpocrat*, et addita terminatione Graecorum, *Arpocrates*, vere sonat *claudicantem pede*, quod infra, loco commodiori, cap. VI. plenius docebo. Est autem *Harpocrates* symbolum solis, hybernium solstitium efficientis, ideoque in picturis Aegyptiorum symbolicis, pedes habet *συμπεφυκότες*, vel, vt loquitur * HORAPOLLO, *συνηγμένους*, id est *concretos*, et *adunatos*, quod distincte depictum, cernimus in *Tabula Bembinna*, quodque ex veterum monumentis explicui **, in *Coniectaneis ad Clausulam Tabulae Bembinnae* §. 5. Iupiter vero commode pedes promouens, gadiensque, est ipse *Amun*, Aegyptiorum *Iupiter*, siue symbolum

* Hieroglyph. Lib. II. cap. 3.

** *Miscellan.* Berolinens. Tom. VII. p. 378. 379.

lum Solis efficientis aequinoctium vernale. Vade iam patet, quare, cum *Harpocrates et Amun*, in Theologia Aegyptiorum, dii sint diuersi, tamen ad vnum referantur Iouem. Nam vterque, *Harpocrates*, et *Amun*, vnum designant *solem*, etsi alio, alioque respectu. Cur vero de altero dicatur, quod non videatur, de altero vero, quod conspiciendum se praebet, ratio ex dictis reddi potest facillima. Nam, dum sol est *Harpocrates*, moratur in Hemisphaerio inferiori, nobis opposito, quo tempore solis lux quotidie minuitur, tenebrae vero praevalent, nos autem multis beneficiis solis priuamur; At vero dum est *Amun*, superius nostrum hemisphaerium ingressus, nos noua luce, nouo calore, nouisque beneficiis perfundit. Quod porro sol, dum solstitium hybernum efficit, dicatur *pede claudicans*, vel *pedibus concretus*, idem vero, quando aequinoctium verum facit, *commode procedere* perhibeatur, Astronomorum filiis obscurum aut ignotum esse non potest. Nempe, vt PLVTARCHVS scribit, in libro *de procreatione animae* etc. p. 1028. Ὁ ἥλιος περὶ τὰς τροπὰς ἐλάχιστα, καὶ μέγιστα περὶ τὰς ἰσημερίας ἔχει κινήματα. Solis circa Solstitia motus est pertenuis, at velox valde in aequinoctiis. Sic vetus Hesiodi in *Theogoniam* Scholiastes pag. CLXVIII. a. Edit. Venetae Trincauelli. Τὸν ἰσημερινὸν κύκλον ὠκεανὸν ὀίμαι καλεῖν. διὰ τὸ ὠκείως τῆτον διέρχεσθαι τὸν ἥλιον· τὰς γὰρ τροπικὰς βραδέως διέρχεται. Circulum Aequinoctialem, Oceanum appellat, vt puto, quia cum sol ὠκείως celeri motu percurrit. In solstitiis vero motus eius est tardus. Sol itaque, dum adhuc est Harpocrates, in solstitio hyberno tarde et segniter mouetur; sed in aequinoctio verno, motus eius est incitatus, et strenuus. Haec est profecto vera et genuina fabulae illius explicatio. Plura his addam infra cap. VI. de Harpocrate. Omnia quae dixi, egregie confirmat PROCLUS in Timaeum Platonis

Platonis Lib. I. pag. 30. Κριὸν ἐκείνοι διαφερόντως ἐτί-
μων, διὰ τε τὸν ἄμωνα κριοπρόσωπον καθιδρυμένον,
καὶ ὅτι γενέσταις ὁ κριοῦ ἀρχή, καὶ ταχυκινήτατος
ἔστιν, ὡς περὶ τὸν ἡμερινὸν (subintellige κύκλον) καυ-
τερισμένον. *Arietem Aegyptii singularem in modum
coluerunt, eo quod simulacro Ammonis apud ipsos ca-
put arietinum imponatur. Accedit, quod aries. pri-
mum quippe zodiaci signum, principium sit geniturae,
et quod motus eius est velocissimus, quia in illo signo Sol
aequinoctium facit.*

*Amun non
est Chamus,
Noachi fili-
us.*

§. 10. Erat itaque *Amun* Aegyptiorum filiis, re
ipsa symbolum solis, in signo arietis aequinoctium
facientis, ac ver auspicantis, id quod nomen ipsum
diuinitatis huius Aegyptiacum, *Amun*, si recte ex-
plicetur, mirifice confirmat. Sunt tamen, quod
non diffiteor, viri eruditionis laude, merito suo ce-
leberrimi, qui originem nominis istius, non diu, ne-
que operose quaerendam esse putant, cum facillime
et tutissime, in *Chamo*, Noachi filio, et Aegyptio-
rum progenitore inueniri queat. Non deest senten-
tiae huic sua species, verique similitudo, quandoqui-
dem ex Scripturae paginis constat, a *Chamo* descen-
disse Aegyptios, hos vero, memoriam progenitoris,
a quo ipsi omnes longa serie ortum traxerant, con-
seruare et etiam religiose colere voluisse, improba-
bile et a moribus illius aevi alienum non est. Multa
hac de re dici et obseruari possent. Verum nunc id
vnum tantum monebo. Quisquis Theologiae Aegy-
ptiacae genuinam indolem studiose et serio inuestiga-
uerit, nunquam se induci patietur, vt credat, *Amun*
Thebaeum esse *Chamum* Noachidem. Ipsa quoque
vtriusque nominis scriptio et consideratio, quae ta-
men videtur viris doctissimis praecipuus sententiae
huius fundus fuisse, eidem profecto euidenter aduer-
satur. Aegyptii nomen illud, quod saepius monui-
mus,

mus, scripserunt Amun, Copti **AMDN**, vide supra §. 3. (not. †) Prophetæ θεόπνευστοι, idem esse-
runt **AMN** et **AMN**, *Amon*, (vel *Amun*) et *Hamon*,
(vel *Hammun*) quod iam monitum est §. 3, idque a
pronuntiatione Aegyptiorum, quod nemo non illico
videt aut nihil, aut certe perparum differt. At filio
Noachi semper a scriptoribus sacris nomen imponitur
AM, *Cham*, et ab eo Aegyptus ipsa dicitur, **AM** **AMN**,
Terra Chami, Pl. CV, 23. 27. CVI, 22. Vestigia sane
longe luculentiora nominis *Cham*, supersunt in *Χημία*,
quomodo Aegyptios, regionem suam, vocabulo patrio
appellasse, testatur PLUTARCHVS de Is. et Osir.
p. 364. Et Copti in libris suis Aegyptum nunquam
aliter nominant, quam **AMN**, *Chami*, aut Dialecto
Thebaidis **KAME**, *Kame*. Vnde HIERONYMVS
Quaestion. in Genesim hebraicis (Opp. Tom. II.) col.
514. *HAM*, a quo et Aegyptus usque hodie, Aegy-
ptiorum lingua dicitur *HAM*. A *Chamo* igitur erit
AMN, *Aegyptus*. Sed *Chami* et *Amun*, in lingua
Aegyptiorum nulla prorsus cognatione se contingunt.
Taceo iam, fabulas et traditiones antiquas Aegyptio-
rum, de *Ammon* suo, nihil omnino nobis offerre,
quod suspicionem virorum eruditorum, *Chamum* neim-
pe latere in *Amun*, iuuare queat. Nam fabulas Grae-
corum de Ioue suo, Saturni filio, Neptuni et Pluto-
nis fratre, ad *Ammonem* Aegyptiorum, sine grauis-
simo errandi periculo, transferre profecto non licet.

§. II. Extant quaedam nominis *Amun*, tum ex *Aethiopum*
Hebraico, tum ex Arabico, tum etiam ex graeco ser- *originatio-*
mone, originationes et explicationes. Verum cum *nes vocis*
domestica in promptu sint, ex genuina nempe Nilige- *Amun exa-*
narum lingua deprompta, quid de peregrinis, longe- *minantur.*
que petitis, qualia cuius, cui ingenii facultas et co-
pia suppetit, exsculpere facile est, cogitare vellemus?
Liceat igitur mihi, uti alias, ita etiam nunc, vocem

M

Amun,

Amun, ex auito Aegyptiorum sermone deducere.

Si magno cuidam Philosopho, forte ARISTOTELI, ad quem saltem in eadem causa prouocat HESYCHIVS §. 2. allatus, credimus, vox *Amun* Aegyptiis patrem designauit. Id nos docet EVSTATHIVS in *Dionysii Periegesin* v. 212. vbi ita legitur. Τῶν δὲ τῆς μεγάλων Φιλοσόφων Ἀμῦν καὶ πατέρα εἶπεν ταῦτον εἶναι ἰσοῦσι. *Philosophus aliquis magnus tradidit, dicere Amun, et patrem, idem valere.* Fateor tamen, me huius dictionis, in illo sensu, quantum meminisse possum, vestigia nulla in lingua Aegyptiaca obseruasse. Vti tamen in plerisque, et fortè omnibus, linguis, infantes vocalis vti solent quibusdam infantilibus, quibus patrem et matrem compellant, quarum in libris non facile mentio occurrit, ita fieri etiam potuit, vt apud Aegyptios, liberi patres suos voce quapiam, ad sonum τῆς *Amun* accedente, alloquerentur, quod tamen, si res ita se haberet, ad explicandum nomen Dei Thebaci *Amun*, me iudice, vix quidquam conferre posset. Cum lingua Aegyptiaca apertius consonat, illa nominis *Amun* interpretatio, quam PAUSANIAS adfert, etsi forte ipsi huic auctori minus intellecta. Ita autem is in *Messen.* p. 337. Edit. Kühnii: Ἀμμων ἐν Λιβύῃ, ἀπὸ τῆς ἰδρυταμένου ποιμένος, ὄνομα ἔσχεν. *Ammon in Libya nomen accepit a pastore, qui ipsi simulacrum dedicauit.* Habuit igitur Ammon, secundum istam traditionem, nomen hoc suum a pastore, qui ipsi templum et statuam dedicauit. Pausanias sine dubio id sibi voluit, Pastori illi Libyco, nomen fuisse *Ammoni*, eumque Deo, cuius Sacra illic instituit, nomen suum indidisse. Ita certe mentem eius cepit EVSTATHIVS, qui loco iam citato haec commentatur. Οἱ δὲ Φασὶ τὸν ἐκεῖ Δία ἄμμωνα κληθῆναι, ἀπὸ τινος ὀμωνύμου ποιμένος, περκατάρξαντος τῆς τῆς ἱερῆς ἰδρύσεως. *Alii dicunt, Iouem Libycum Ammonem dictum fuisse, a pastore quodam cognomine,*

mine, qui constructionem templi in eius honorem auspicatus est. Lepidam sane fabellam! sed primus etymologiae huius auctor, significare sine dubio voluit, *Ammoni* nomen inditum fuisse a quodam pastore. Et enim Aegyptiis **ΑΜΩΝ** (*amoni*) *pascere* et *pastorem* sonat. Psalm. XXIII, 1. XLVIII, 14. LXXX, 1. Auctorem originationis huius crediderim graecum fuisse, sed linguae Aegyptiacae non rudem. Quia igitur Ammoni ouis sacra erat, credidit, eum, ut loquitur * TERTULLIANVS, *ouium diuitem esse*, eique oues curae esse, persuasit sibi, Ammonem esse Deum pastorum. Aliam eiusdem nominis interpretationem, ex lingua Aegyptiorum dedit nobis HECATAEVS, scriptor admodum antiquus, apud PLUTARCHVM de Is. et Osir. p. 354. Ἐκαταῖος ὁ Ἀβδηρίτης φησὶ τέτω καὶ πρὸς ἀλλήλους τῷ ἡμέτερι (Ἀμῶν) χεῖσθαι αἰγυπτίας, ὅταν τινὰ προσκαλῶνται· προσκλητικὴν γὰρ εἶναι τὴν Φωνήν. *Hecataeus Abderita* hoc verbo (Amun) *uti Aegyptios inuicem ait, cum alter alterum vocat: esse enim vocem, aliquem ad se vocandi.* Recte profecto et vere. Nam **ΑΜΩΝ** (*Amu*) et **ΑΜΩΝΙΝ** (*Amoini*) pro *deũgo*, *Adesdum*, et *accede*, et pro *deũte*, *adesse*, *accedite*, sexcenties in Coptorum libris legitur. Vide sis Matth. XIX, 21. Marci V, 8. Matth. XI, 28. Marci XII, 7. Et hanc peruetusti scriptoris interpretationem non penitus spernendam esse, nunc iam videbimus.

§. 12. Adfert autem PLUTARCHVS loc. cit. *Ex nostra* aliam eiusdem nominis explicationem ex MANE-
 THONE, qui, regnante in Aegypto Ptolemaeo Philadelpho, sacerdotibus praefuit, eaque ita habet. Μα-
 νέθως μὲν ὁ Σεβεννύτης, τὸ κεκρυμμένον διέτα καὶ
 τὴν κρύψιν ὑπὸ ταύτης δηλῶσαι τῆς Φωνῆς. *Mane-*
thos Sebennyta ea voce (Amun) occultatum et occultatio-
bus inferentem.

M 2

nem

* De Pallio cap. 3.

nem iudicat significari. Nescio, vtrum **PLVTARCHVS** mentem **MANETHONIS** recte perceperit, an vero error in verbis his admissus, ipsi Manethoni potius tribui debeat, quod vero ita dissimile profecto non est. Nam Manethonem in vniuersum rerum graecarum longe peritiorem fuisse, quam priscarum gentis suae, indicis non paucis certo comperi. Videtur mihi haec Manethonis origination, cum illa, quam ex **MACROBIO** §. 5. attuli, recte comparari posse. Si auctori huic aures praebemus, *Ammonem Deum, Solem occidentem Libyes existimauerunt.* *Pet Solem occidentem,* auctor huius originationis videtur designare voluisse, *Solem in hemisphaerio inferiori latentem,* quem Aegyptii, ut infra docebo cap. V. etiam αἰδων et αἰερατον, id est, *inuisibilem* nuncupabant. At vero *Ammonem* Aegyptiis non significare solem in hemisphaerio inferiori absconditum, verum ea contra, ex hemisphaerio inferiori, ad superius iam euectum, fidem faciunt, quae disputauimus §. 6. 7. 8. 9. Idem plane dicendum est, de originatione **MANETHONIS**, quam nobis **PLVTARCHVS** seruauit. Vox *Amun* non *occultationem* et *absconsonem*; sed vicissim *ortum lucis ex occultis tenebris*, significat. **HECATAEVS**, quem deinde **PLVTARCHVS** laudat, mentem sacerdotum Aegypti, longe melius assecutus est, etsi tamen verbis eius quaedam etiamnum subsit obscuritas. *Hecataeus*, inquit auctor noster, *verbo Amun Aegyptios uti inuicem dicit, cum alter alterum vocat.* (Vide §. II.) Et tum ista subiungit. Διὸ τὸν πρῶτον Θεὸν, τῷ παντὶ τὸν αὐτὸν νομίζουσιν, (lege νομίζοντες) ὡς ἀφανῆ καὶ κεκρυμμένον ὄντα, προσκαλόμενοι καὶ παρακαλῶντες ἐμφανῆ γενέσθαι, καὶ δῆλον αὐτοῖς, Ἀμῦν λέγουσιν. *Ideoque principem deum, quem eundem cum vniuerso putant, utpote obscurum et absconditum, aduocant rogantque, ut se ipsis conspiciendum praebeat, ac manifestet, di-*

cen-

centes Amun. Vides hic vestigia non adeo obscura fabulae illius sacrae Aegyptiorum, (de qua §. 3. 7. 8.) Herculem in votis habuisse, ut Iouem huc usque inuisibilem, obscurum, et absconditum, videre posset, utque ille prodiret, seque conspiciendum praeberet, quae, si quid iudico, vera est nominis *Amun* originatione et interpretatio. IAMBlichVS, si in *Ammon* agnouisset *Solem*, illiusque Numen, ad notiones Metaphysicas cerebri sui, non infeliciter contorsisset, et inquitum inflexisset, veram profecto nobis etymologiam nominis istius promeret. Sic enim is *de Mysteriis* Sect. VIII. c. 3. ὁ γὰρ δημοτικὸς νῆς — ἐρχόμενος μὲν ἐπὶ γενέσει καὶ τὴν ἀφανῆ τῶν κεκρυμμένων λόγων δύναμιν εἰς Φῶς ἄγων, Ἀμῶν κατὰ τὴν τῶν αἰγυπτίων γλῶσσαν λέγεται. *Opifex quippe mens, quatenus ad generationem descendit, et incognitam rationum latentium vim producit in lucem, lingua Aegyptiaca dicitur Amon.* Id certe in hac interpretatione verum est, nobisque facem profert, quod HECATAEVS et IAMBlichVS ex traditione sacerdotum Aegypti haud dubie acceperunt, quamvis minus recte intellectum, *Amun* significare *rerum latentium et absconditarum in lucem productionem*, vel eum, *qui rem latentem ex tenebris in lucem profert*: Id vero iam ex lingua Aegyptiaca distinctius explicemus. Nempe *Amun* Aegyptiis significabat *productionem lucis ex tenebris*; Aegyptiorum sermone vero *lux* audit *ὈϞΙΝΣ* (*V - oini*) et dialecto Aegypti superioris *ὈϞὈϞΙΝ*. (*V - Oein*) In utraque hac voce, articulus generis indefinitus *ὈϞ*, ut in pluribus aliis, labente tempore, videtur coaluisse cum primitiuo, quod est *ἸΝΣ*, (*Oini*) vel dialecto antiquiori *ὈϞΙΝ*, (*Oein*). Quod si iam HECATABI etymologiam probamus, *ἈΜὈϞ - ὈϞΙΝ*, (*Amu-oein*) significaret: *Adesto lux*.

Ita interpretati vocem nostram videntur illi: a quibus Hecataeus originationem suam didicit. Sed cum tamen talis interpretatio nominis Diuini, multis videri possit, nimium insolens, et certe aliquid praeferat auribus nostris insuetum, monebo, me in *Dictionario KIRCHERI*, quod ille cum versione sua, ex codice MS. edidit, p. 355. haec legisse. **ΑΑΥΔ ΕΒΔΛ**, *educo*, vel *egredi facio*, id est, *rem voco, ut praesto sit*, quae locutio in Scriptura de Deo adhiberi solet. Equidem Dictionario illi Kircheriano, in quo saepissime, modo ignorantia, modo mala fides Kircheri, nimis aperte se prodit, non semper secure confido; sed hic tamen cur diffidam, rationem nullam video. Si igitur res ita se habet, **ΑΑΥΔ-ΔΕΣΝ**, (*Amu-oein*) esset, *lucem educens*, vel *egredi faciens*, nempe e tenebris, quae est quoque interpretatio **ΙΑΜΒΛΙΧΙ**. Sed si quis in hac interpretatione idcirco forte haereat, quod hic in vocibus **ΔΥΑΙΣΝ**, et **ΔΥΔΕΣΝ**, integra syllaba **ΔΥ** refecetur, quod mihi quidem difficultatem prorsus nullam parit, possumus quoque interpretationem nostram in illorum gratiam ita temperare, ut syllaba ista remaneant. Nempe **ΑΨΔΥΑΙΣΝ**, (*amphuoini*) et, quod plane idem est, omissa tantum nota generis masculini **Ψ**, **ΑΔΥΑΙΣΝ**, (*amuoini*), significat *lucidum*, vel *inferentem lucem*. In Dialecto Thebaidis id effertur **ΑΥΔΥΔΕΣΝ**, (*Am-ouein*) atque hoc posterius puto esse verum nomen Aegyptiacum *Amun*. Nam ex nostra hodierna pronuntiandi literas illas et vocales ratione, quae hodieque apud diuersas gentes est sane diuersissima, aestimari non debet vetus pronuntiatio Aegyptiorum. Deprehendimus quidem nomen hoc in ipsorum Coptorum libris scribi **ΑΑΥΔΩΝ**. Vide supra §. 3. (not. †.) sed boni hi

hi Copti, Christiani, et quidem sequioris temporis, rerum auitarum patriae suae prorsus utique ignari erant. Et in vniuersum, vbi semel Aegyptii literas graecorum adoptarunt, et linguae etiam ipsorum paulatim assuefacti sunt, horum scriptio et pronuntiatio etiam praeualere coepit. Vidimus autem §. 2. Graecos nomen istud pronuntiasse et scripsisse *Αμῶν*. Secuti eos igitur sunt Aegyptii, literis eorum videntes. Erant tamen alii, qui pronuntiarent scriberentque *Αμῶν*, (§. 2.) vnde Graecorum Iupiter *Ammon*, et hanc scriptionem nominis istius suam fecerunt Prophetæ Sancti V. Testamenti §. 3. Ex quo intelligitur, diuersitatem aliquam in pronuntianda voce *ΑΜΩΔΕΩΝ*, fuisse in ipsa Aegypto. Ratio ceteroquin denominationis huius, ex supra dictis satis perspicui a quouis potest. Quibus nunc hocce addo, quod omnia illa illustrabit. Status nempe mundi nostri, dum sol in hemisphaerio inferiori haerebat, Aegyptiis dicebatur *nox tenebrosa*. Vide Lib. I. c. I. §. 14. Quam non conuenienter igitur, a sapientibus illius gentis, sol dictus est *lucidus*, vel *lucem inferens*, *secumque vebens*? vbi ex hemisphaerio inferiori emergens, tenebras pristinas dispellens, statumque illum tristem in laetiores conuertens, mundo apparet, vel *, vt loquitur Poëta

— *vbi pulsam hyemem Sol aureus egit*

Sub terras, coelumque aestiua luce, reclusit.

Pluribus haec ex MANILII *Astronomico* illustrari possent. Sed nunc sequentia sufficiant Lib. I. v. 646. Edit. Bentleii, quam et expressi.

Namque aries Phoebum repetentem sidera Cancrì

Inter principium reditus finemque coërcet,

Tempora diuiso iungens concordia mundo:

Conuertitque vices, victumque a sidere briuare

Exsuperare diem iubet, et succumbere noctes;

Aestiui donec veniant ad sidera cancrì

M 4

Hic

* VIRGILIUS Lib. IV. Georg. 51.

Princeps, ex gentis suae traditionibus, * *quod affectaverit* θεῶν γενέσθαι θεατῆς, ὥσπερ Ὀρ, εἰς τῶν πρὸ αὐτῆ βασιλευκόντων. *Deorum conspectu frui, quod etiam contigisset* Horo, vni eorum, qui ante se imperium tenuerint. Fabula haec, non secus ac illa de Hercule, non ad historiam rerum, ab antiquis Aegyptiis gestarum; sed ad Theologiam ipsorum fabulosam spectat, eamque nos loco aliquo commodiori explicabimus. Erat igitur in Theologia illa fabulari, summa inter *Ammonem* et *Herculem* amicitia atque necessitudo. Cum vero antehac, liquido iam probauerimus, Ammonem Aegyptiorum, symbolum fuisse solis, in hemisphaerio superiori aequinoctium efficiantis, verque laetum auspicantis, sagaci et cordato rerum aestimatori difficile non erit, ex his colligere, Herculem gentis illius, ad solem quoque, ac speciatim vernum, referendum esse.

§. 2. Aegyptiorum *Herculem*, vti Graecis, Numen hoc auitum Niligenarum vocare placuit, ab *Hercule Graecorum*, Iouis et Alcmenae filio, ac post mortem, ex heroum numero, in coetum deorum translato, † alium plane ac diuersum esse, ipsi Graeci, quod raro faciunt, vltro fatentur. Nam *Hercules Aegyptius*, non Ioue, ne Alcmena quidem; sed *filius*.

Nilo natus traditur, quod CICERO nos docet de *Nat. Deor.* Lib. III. c. 16. Id auctor idem, sicut et alii plurimi, de aliis pariter Aegyptiorum diis observat, illis nimirum, qui Aegypto plane proprii erant, quibusque parentes non assignabantur. Ad haec id quoque Aegyptiis Graeci non inuiti largiuntur, ipsorum *Herculem*, suo immensum esse antiquiorum.

M 5

HE-

* Apud IOSEPH. aduersus Appionem Lib. I. p. 460. Edit. Belgicae.

† HERODOTVS Lib. II. c. 43. significat Herculem Graecorum, Aegyptiis penitus ignotum esse.

HERODOTI ea de re haec sunt verba Lib. II. c. 43. *Atqui vetustus quidam Deus est apud Aegyptios Hercules, et, ut ipsi aiunt, decem et septem annorum millia elapsa sunt ad Amasim regem, ex quo ex octo Diis principibus facti sunt duodecim, quorum unum Herculem arbitrantur.* Plura eo loco habet scriptor ille, quae huc egregie faciunt, sed quae apud ipsum Legi malo. Illisque addi merentur, quae de Hercule eodem memoriae prodiderunt DIODORVS *Siculus* Lib. I. p. 21. et Lib. III. p. 207. fin. * alique. Neque idetiam obseruatione nostra indignum est, quod HERODOTVS acceptum ex relatione sacerdotum Aegyptiorum, litteris prodidit, Herculem in gente illa censerī inter deos duodecim maiores, quales agnouerunt etiam Graeci et Romani, sed quibus illi tamen, Herculem suum Thebanum, nunquam annumerarunt.

Numen illud Aegyptii somnium appellabant.

§. 3. Numini huic Aegyptiorum, quod Graeci *Herculem* appellant, patrium et auitum nomen fuisse *Som*, vel *Dsom*, non est quod dubitem, quamuis videam in scribendo isthoc nomine, veteres Graecos variasse, forte, quod prima nominis Aegyptiaci litera, quae in Coptorum libris, hanc figuram habet, **Σ**, non respondeat literae alicui graecae, adeoque non ita commode a Graecis exprimi possit. Auctori *Etymologici magni*, Numen illud **ΧΩΝ** audit. Sic enim in voce *Χῶνες* scribit. Τὸν ἡρακλεῖν Φασι κατὰ τὴν αἰγυπλίῳν διάλεκτον Χῶνα λέγεσθαι. Dicunt *Herculem* lingua Aegyptiorum **CHONem** vocari. Seruat hanc pronuntiandi rationem **COCHONe** regio, cuius ex **MANETHONE** meminit **EUSEBIUS** in *Cbronico* graeco Scaligeriano p. 14. *Ὁυνέφης*, inquit,

* **ARIANVS** de expedit. Alexandri Lib. II. p. 115. Edit. **Blancardi**, **TACITVS** *Annal.* Lib. II. c. 60. **MACROBIVS** *Saturn.* Lib. I. c. 20.

quit, ὃς ἔτι λυμὸς κατερχέ τὴν χώραν, ὃς καὶ τὰς πυραμίδας τὰς περὶ τὴν ΚΩΧΩΝην ἤγειρεν. *Venerphres, sub quo fames Aegyptum afflixit, qui et Pyramides, quae sunt prope COCHONem erexit.* Eadem, ex EUSEBIO leguntur apud SYNCELLUM p. 54. *Cochone*, me quidem iudice, * quod alias pluribus persecutus sum, est illa regio Aegypti, quae in historia Moſis, *Gosen* nominatur, et vocem hanc *COCHON* interpretor *Heraſcleopolin*, id est urbem, vel, *regionem Herculi consecratam*. Vbi tamen non dissimulaui, IULIUM AFRICANUM, qui eadem MANETHONIS verba refert apud SYNCELLUM p. 55. loco *Cochones* scribere ΚΩΧΩΜην, *COCHOMen*. Haec vltima vocis istius scriptio, melius etiam atque acuratus vocem Aegyptiacam exprimit, quod mox videbimus. In ERATOSTHENIS Catalogo regum Thebæcorum, semel iterumque nomen illud ipsum effertur Σέμ, *Sem*, cuius discrepantiae causa alia nulla est, quam, quod iam monui, litera Aegyptiaca *Σ*, quam Graeci, non vno modo, literis gentis suae propriis, exprimere solent. Rex in catalogo illo vigesimus sextus, nomen habet Σεμφερκράτης, vbi legendum cenſeo Σεμφερκράτης, idque ERATOSTHENES interpretatur *Herculem Harpocratem*. Nempe Σέμ est nomen *Herculis*, et Φερκράτης, *Harpocratem* designat, quod infra cap. VI. curatius explicabo. Ex his, quae dixi, corrigi facile poterit, nomen regis alterius, in Catalogo illo quinti. Nam hodie in SYNCELLO legitur Πέμφως, quod ERATOSTHENES, ex lingua Aegyptiorum interpretatur Ἡρακλείδην, quasi dicas, *natum ex Hercule, Herculis stirpem*. Et id profecto Σέμφως Aegyptiis designat, qua ratione proinde locum illum corrigi oportere

* Dissert. VII. de Terra Gosen §. 3.

tere, dudum est, quod † monui. A nomine hoc sic scripto, insigniter recedit lectio HESYCHII, in cuius Glossario et ista occurrunt. Γίγνων, οἱ δὲ Γίγνων, Πάτακος — οἱ δὲ αἰγύπτιον ἥρακλέα. *Gignon, nonnullis Gigon, † Pataecus — quidam vero volunt,* sic dici Aegyptiorum Herculem.* Sed mittamus has lectionis et scriptionis varietates, et ad exponendam potius veram nominis huius significationem pergamus.

Som, vel Dsom quod est nomen Aegyptiacum Herculis, significat virtutem Deorum.

§. 4. Difficile non est, nominis huius Aegyptiaci, rationem dare facilem, et perspicuam, ex qua simul intelligi confestim poterit, cur Graeci, cum ipsis nominis istius vera significatio exposita fuisset, Numen hoc cum *Hercule* suo contulerint, cum ceteroquin duo illa Numina, nulla re, nisi solo nomine, quod utrique idem esse voluerunt Graeci, inter se conueniant. Dixi iam in alia commentatione, vocem Aegyptiam mihi videri scribendam *ΣΩΛ*, (*Dsom*) quod in prisca gentis illius lingua, *virtutem, robur, et potentiam* significat, quoniam in hoc Numine Aegyptii, virtutes illas non minus impense venerabantur, quam Graeci in suo Hercule. Non melius hancce originationem confirmare possum, quam verbis MACROBII, qui se rerum Aegyptiacarum indagatorem curiosum, neque imperitum, vbique ostendit. Sic autem is Saturn. Lib. I. c. 20. *Sacratissima et Augustissima Aegyptii Herculem religione venerantur, utraque memoriam, quae apud illos retro longissima est, ut carentem initio colunt. Ipse creditur et gigantes*

† Annotat. in Eratosthenis Catalogum, in VIGNOLII Chronol. Tom. II. p. 739.

†† Pataeci sunt Dii Phoenicum, in tutelis nauium exsculpti. Vide HERODOT. Lib. III. c. 37. HESYCH. in πᾶταικος.

* Posset *Gigon* explicari *ΣΩΛ* *Schi-dsom*, id est, *virtutem assumens*. Hoc illustrandum ex §. 4.

** De Terra Gosen Diss. VII. §. 5.

tes interemisse, cum coelo propugnaret, quasi VIRTUS DEORVM. Et paulo ante de Graecorum Hercule dixerat. *Nec aestimes, Alcmena, apud Thebas Boeotias, natum, solum vel primum Herculem nuncupatum. Imo post multos atque postremus ille, hac appellatione dignatus est, honoratusque hoc nomine, quia nimia fortitudine meruit nomen DEI VIRTUTEM REGENTIS.* Quod auctor hicce de Hercule, ex Aegyptiorum doctrina tradit, non parum ex eo illustratur, quod Pythagoras, qui in Aegypto, Sacerdotum discipulus dui fuit, et ex illorum Philosophia, et Theologia, in suam plurima transfudit, Herculem dixerit, τὴν δύναμιν τῆς φύσεως, virtutem, siue potentiam naturae, teste IAMBlichO de vita Pythagorae cap. 28. p. 131. Edit. KUSTERI. Nomen igitur *Herculis* Aegyptiacum, secundum MACROBIUM, sonat *Deum virtutis*, siue, vt ille loquitur, *Deum virtutem regentem*, vel VIRTUTEM DEORVM. Quare facile mihi persuadeo, plenum *Herculis* huius nomen apud Aegyptios fuisse **Χυμμ ΝΝΔϞ†**, *Dsom ennuti*, id quod significat *virtutem Dei*, vel *virtutem Deorum*, ipsos vero nomen hoc paulo longius, communi sermone contraxisse, et abbreviate **Χυμμ**, *virtutem* dixisse. Plenioris illius, quod dixi, nominis, vestigia, visus mihi sum deprehendere in Nomo *Sebennytico* inferioris Aegypti, quem Herculi sacrum fuisse, ex indiciis non obscuris colligo, qua de re alias loco magis opportuno. Testantur itineraria recentiorum, eruditis probata, urbem illam clarissimam, veteribus dictam *Sebennytum*, hodie ab indigenis pariter ac Arabibus nuncupari *Sammanud*, aut *Semenud*, vnde suspicio mihi oborta est, verum illius nomen Aegyptiacum fuisse **Χυμμ ΝΝΔϞ†** idque postea confirmatum vidi auctoritate *Scalae* Coptico-Arabicae, vel Dictionarii a KIRCHERO editi, vbip. 208. legitur.

legitur. - *Semanutha* Ⲫⲉⲙⲏⲩⲟⲩ† Hoc igitur opinor fuisse verum et antiquissimum Dei illius Aegyptiorum, quem Graeci *Herculem* interpretantur, nomen.

Aegyptiorum Hercules ipse non erat creator mundi.

§. 5. Quod si verbis *MACROBII* presso nimis pede inhaereamus, dicendum erit, Aegyptios per *Herculem* suum, ipsum totius vniuersi Opificem designasse. Nam si eum audimus, *Aegyptii Herculem* — *ut carentem initio coluerunt*. Is vero tantum potest esse Opifex, qui ipse, cum sit a se, initio caret, entibus vero reliquis omnibus, initium et existentiam dedit. In eundem fere sensum, *ATHENAGORAS* quoque pro Christianis p. 18. Doctrinam Orphicam de *Hercule* contorquet. *Fuit enim aqua secundum Orpheum, principium omnium: ex aqua subsidente formatus est limus, et ex utroque animal ortum est draco, cui adnatum erat caput leonis, corpus vero medium continebat faciem Dei, quem Herculem et tempus vocant. Ab Hercule ortum est, ouum immensae magnitudinis, quod dum completur et incubatur, a genitore suo per attritionem vim passum, in duas partes dissiliit: et superior quidem in coeli formam perfecta est: inferior vero delapsa terram constituit.* Doctrina, quae hic Orpheo tribuitur, admodum diuersa est, a genuina illa et antiqua Poëtae illius Philosophi, de origine rerum omnium, Theologia, quam Lib. I. c. II. §. 8. exhibui, eo maxime, quod quae Orpheus ipse ad Vulcanum Masculo-foemininum retulit, iunior hic placitorum Orphicorum interpolator, *Herculi* tribuere maluerit. Ego in hac doctrinae Orphicae incrustatione, non possum non agnoscere ingenium Pythagoraeorum et Platoniorum recentiorum, qui per † Θεογενεσίαν, sibi inprimis caram, Deorum Aegypti attributa et virtutes, libenter commiscebant et con-

† *SVIDAS* in voce *Διαιγυρίων*, et *DAMASCIVS* in vita *Isidori* apud *PHOTIVM* Biblioth. Cod. CCXLVII. p. 1049.

et confundebant, ac figillatim ea, quae vetustior huius gentis Theologia Vulcano adscripserat, ad alia etiam Numina transferebant, cuius rei specimina quaedam dedi Lib. I. c. II. §. 8. cap. IV. §. 8. 9. Lib. II. c. II. §. 5. Sed pergamus iam potius ad inuestigandum Aegyptiorum antiquiorum de Hercule suo Theologiam.

§. 6. Nihil autem certius est, et testatum magis, quam, priscos Aegyptiorum Philosophos, Herculem suum in vniuersum retulisse ad Solem, tanquam symbolum eius, auita religione consecratum. Ipse ille Theologiae Orphicae interpretator, de quo paulo ante dixi, id saltem ex vetustioribus Theologiae Aegyptiae placitis retinuit, quod *Herculem* eundem dixerit cum *Tempore*. Operae pretium est, cum ATHENAGORA conferre DAMASCII περὶ ἀρχῶν fragmentum à WOLFFIO editum in Anecdotis Tom. III. p. 254. ubi sic lege, ὡνομάσθη δὲ χρόνον ἀγήρατον, καὶ Ἡρακλέα τὸν αὐτόν. *Vocatum est principium illud, Tempus senectutis expers, idemque etiam Hercules.* Temporis vero causa efficiens est Sol, ideoque eum a nobilissimo hoc effectu Aegyptii dixerunt *Osiridem*, id est, vt * suo loco id interpretati sumus, *effectorem temporis*. Hercules itaque cum Osiride, sed certo tantum quodam respectu, idem erat. Id vel ex fabulis Aegyptiorum allegoricis de Hercule, etiam prouti eas Graeci adulterarunt, non obscure perspicui potest. Sacerdotes Aegyptii tradebant de *Hercule*, (vide supra §. 1.) eum aliquando cupiuisse videre *Iouem*, et hunc exoratum tandem, ipsi apparuisse sub specie *arietis*. Quod Aegyptii referebant, ad *Herculem*, Graeci praedicabant de *Libero* siue *Baccho***, ita solent appellare *Osiridem*. Ab his hoc mutuatus est SERVIVS in Virgilio IV. Aen. 196.

LIBER,

* Lib. II. c. I. §. 14.

** Vide Lib. II. c. I. §. 5.

LIBER, (i. e. Osiris) *vel, ut alii dicunt HERCVLES, cum — per deserta Libyae exercitum duceret, fatigatus siti, IOVIS patris sui implorauit auxilium, cui ille arietem ostendit etc.* Conceptis verbis **SERVIVS** hic docet, id quod Graeci plerique narrant de *Libero*, vel *Osiride*, alios ad *Herculem* transferre. Alii omisso plane *Herculis*, nomine, solus tantum *Liberi*, vel *Osiridis* mentionem faciebant. Ita **LVTATIVS** interpres **Statii**, in huius *Thebaida* L. III. v. 476. haec scribit. *Liber cum ex India veniens in deserta, et extrema parte Libyae teneretur, ac siti laborares exercitus, dicitur rogasse Iouem, ut se patrem probaret. Vnde ex barena subito ARIES apparuit.* Quod igitur sacerdotes Aegyptii, teste **HERODOTO**, de Hercule suo narrabant, id ipsum Graeci plerumque tribuebant *Osiridi*, et de illo intelligebant, tanquam illi duo, re ipsa, aliquo modo vnus essent. Potest huc non incommode, et illa Aegyptiorum traditio fabulosa trahi, cuius **DIODORVS Siculus** meminit p. 15. Edit. Wechel. *Herculem fuisse summum militiae praefectum in toto regno Osiridis.* Nempe Hercules est **ΧΩΛΛΗ ΝΗΔΩΤ**, *virtus, robur, potestas Dei*, puta *Solis*.

Et quidem quatenus Sol tempus, atque annum efficit. §. 7. Sed ipsum hoc adhuc certius et luculentius, ex Aegyptiorum ritibus sacris et inuocationibus solemnibus, **MACROBIVS** sic probat *Saturnal. Lib. I. cap. 20.* *Praeterea Sacrorum administrationes apud Aegyptios multiplici actu multiplicem Dei asserunt potestatem, significantes, Herculem hunc esse τὸν ἐν πᾶσι, καὶ διὰ πάντων ἥλιον (Solem, qui est in omnibus et per omnia.* Concinit cum his **MACROBII**, illa Aegyptiorum traditio sacra, cuius commemorat **PLVTARCHVS** de *Iside et Osir.* p. 367. *Καὶ τῷ μὲν ἡλίῳ τὸν Ἡρακλέα μυθολογᾶσιν ἐνδεχόμενον συμπεριπολεῖν.* *Fabulantur Aegyptii, Herculem in Sole positum, una cum illo circumferri.* Perquam his consen-

consentanea sunt, quae Tyrii, Aegyptiorum coloni, de Hercule suo, antiquissimo et maximo Numine, sacris carminibus celebrare solebant. Hercules ille lingua ipsorum dicebatur *Melcartus*, quod, ut non infeliciter *SELDENVS* auguratur, *de Diis Syris* Syntagm. I. c. 6. p. 183. 185. nihil aliud est, quam *מלך ערי*, *Rex praevalidus*, idque fere idem, nomen Herculis Aegyptiacum quoque sonat. Et Herculem Tyriorum, nonnunquam dici Aegyptium, opportune monuit, et auctoritatibus idoneis probauit* *GERH. IOH. VOSSIVS* de Idolol. Lib. I. c. XXXIV. Certe magnam fuisse in Sacris vtriusque Numinis convenientiam, iam obseruatum reperio. De illo autem Tyrio Hercule, *NONNVS Panopolitanus*, Aegyptius, non quidem poëta excellens, sed omnis tamen antiquitatis bene peritus, ita canit, *Dionysiacon* Lib. XL. p. 683. vers. fin. Edit. graec. Antw.

● Ασροχίτων ἥρακλες, ἀναξ πυρὸς, ὄρχαμε κόσμου
 Ἡέλιε βροτέροιο βίε δολιχότκιε ποιμήν,
 Ἰππέων ἐλικηδὸν ὅλον πόλον' αἰθοπι δίσκῳ
 Τῖα χρένε λυκάβαντα δυωδεκάμηνον ἐλίττων
 Κύκλον ••••• εἰς μετὰ κύκλον —

*Hercules Astris amictæ, rex ignis, Princeps mundi,
 Sol, qui vitam mortalem e longinquo obumbrando
 pascis,*

*Dum orbe fulgido, velut equo veltus, circa totam
 terram circumuolueris,*

*Filiumque temporis, annum, duodecim mensibus
 constantem, circumagis*

Circulam ex circulo prodicens —

Ex quo satis liquere potest, quamobrem *ORPHEVS*, sacerdotum Aegyptiorum discipulus, teste *AETHE-*

NAGORA

* Adde *BOCHARTI* Geogr. Sac. Part. II. Lib. I. cap. 34.

N

NAGORA (vid. §. 5.) *Herculem et tempus unum idemque dixerit.*

*Etiam
Graeci ve-
tustiores
Herculem
Solem esse
volebant.*

§. 8. Superfunt canae huius doctrinae Orphicae, quae certe Herculem Aegyptium respicit, etiam apud Graecos, passim nonnullae reliquiae, quamvis illi has ad Herculem suum Thebanum accominodare soleant, quo iure, ipsi viderint. Auctor Hymnorum Orpheo tributorum, * Hymno in Herculem, ipsum ita compellat N. 3. Διολόμορφε Χρόνος πάτερ. *Forma varie, temporis pater.* Et mox v. 12. duodecim certamina Herculis Thebani, sic ad eum transfert

Δώδεκ' ἀπ' ἀντολιῶν ἄχρι δυσμῶν ἄθλα διέρπων.
Duodecim ab ortu usque ad occasum certamina perficiens.

In eundemque sensum PORPHYRIUS apud EVSEBIUM Praepar. Evang. Lib. III. c. XI. p. 112. scribit. *Solem Ἡρακλέα, Herculem appellarunt, quem etiam duodecim certaminum labore defunctum esse fabulantur, coelestis orbis in duodecim signa diuisionem hoc symbolo declarare cupientes.* Quibus similia apud EVSEBIUM occurrunt Libro eodem c. XIII. p. 120. Legi et hic merentur, quae IOANNES DIACONVS in scholiis ad Hesiodi Theogoniam p. CLXV. b. Edit. Trincauelli, hanc in rem notauit. Εὐλόγως καὶ πάνν σοφῶς ὁ Ἡρακλῆς λέγεται τὴν Ἥβην λαβεῖν εἰς γυναῖκα, τελέσας τὰς ἄθλας ἐκεῖνας τὰς δώδεκα. Τὰ γὰρ δώδεκα Ζῶδια περιπολεύσας ὁ ἥλιος, καὶ ἀπλῶς τὸν ἅπαντα Ζωδιακὸν δι' ἐνιαυτῶ πληρώσας, ἐκ τότε πάλιν, ὥσπερ ἐξ ἄλλης ἀρχῆς ἡβασκίον ἡμῖν ἀνατέλλει ἐν ἔαρι. *Bene prorsus et sapienter de Hercule perhibetur, quod Heben (Deam Iuuentutis) in uxorem accepit, postquam decantatis illis duodecim certaminibus defunctus esset. Sol enim, ubi duodecim circuli signifi-*

* In LECTII Corpore Poëtarum Graecorum Tom. I. p. 504.

feri signa, et totum Zodiacum, unius anni spatio, permeando emeritus est, iam tum, veluti ad iuuentutis principium de novo reuersus, in vere nobis apparet. Poterunt etiam, si ita libet, eadem Scholia consuli pag. 134. a. b. et 137. a. Ex eodem fonte hausit MACROBIUS, quae leguntur in eius Saturnal. L. I. c. 20. *Sed nec Hercules à substantia Solis alienus est: quippe Hercules ea est Solis potestas, quae humano generi virtutem ad similitudinem praestat Deorum.* In frequentibus idem sic pergit. *Et ipse vera Herculem Solem esse, vel ex nomine claret.* * *Ἡρακλῆς ἐνδὴν, quid aliud est, nisi ἥρας, id est aëris κλέος (gloria) Quae porro alia aëris gloria est, nisi Solis illuminatio? cuius recessu, profunditate occultatur tenebrarum.*

§. 9. Erat igitur Hercules Aegyptiorum sacerdos ^{Specialis} tibus, symbolum solis, et quidem, quod iam ad ^{Hercules} dendum est, solis verni, quales nempe tempore verno ^{Aegyptiis} nobis apparet, seque per optatos effectus terrae mani- ^{Symbolum} festat. De ipso quoque Graecorum Hercule, ex do- ^{erat Solis} ctrina quorundam mystica, id obseruasse IOHAN- ^{verni, id est} NEM DIACONVM vidimus §. 8. Ait enim, ideo ^{illius, qui} fingi, vxorem Herculi datam esse Heben, praesidem ^{vere appa-} iuuentutis, quoniam sol, cuius symbolum est Hercu- ^{ret.} les, quotannis tempore verno, iuuenile veluti robur recuperat. Sed re ipsa haec doctrina est Theologiae Aegyptiorum, eamque in *Tabula Bemina*, siue *Isiaca*, adumbratam cernimus. In illius principio, conspiciuntur figurae symbolicae, quae maximam partem, ad aequinoctium vernum spectant, illudque multis ac luculentis indiciis nobis repraesentant, quod dudum** probatum dedi. Occurrit illic aries sacer, symbolum

N 2

decath-

* Ita quoque Scholiastes vetus in Hesiodi Theogoniam p. CXXXVI. a. *Ἡρακλῆς ἦν ὁ ἥρας, ὁ τῷ ἄερος κλέος.* Vide et IOHANNEM DIACONVM ibid. p. CXXXIV. a.

** In Miscellan. Berolin. Tom. VI. p. 139. etc.

decantatum Iouis Ammonis, id est, solis in ariete aequinoctium facientis. Vide supra cap. II. Adstat iuuenis, altera manu hastam tenens, altera alitem prae se ferens, et arieti veluti offerrens, quem ex mente Aegyptiorum, dixi esse *Horum*; vel *Herculem*, quorum hoc loco, idem fere est respectus, quod cap. IV. pluribus demonstrabitur. Haec igitur imago oculis nostris obiicit, quod historice HERODOTVS refert, (vid. §. I.) Iouem aliquando, cum Hercules videnti illius cupidine arderet, exoratum tandem, ei sub specie arietis apparuisse, ideoque quotannis, in Festo solenni, ad simulacrum Iouis, pelle arietis amictum, adduci simulacrum Herculis. Ales, quem iuuenis manu sua praefert, nouum illius, quod dixi, argumentum nobis subministrat. Est enim, de quo dubitari non potest, Phoenix Aegyptiorum fabulosa, Symbolum temporis, ac sigillatum magnae periodi annorum Sothiacae, quae annis 1461. Aegyptiis, id est vagis, absoluebatur. Haec quae dixi, egregie confirmat PLINIVS Lib. X. hist. nat. cap. 2. de Phoenice scribens. *Cum huius alitis vita magni conuersionem anni fieri prodidit idem Manilius, iscrumque significationes tempestatum et siderum easdem reuerti. Hoc autem circa meridiem incipere, quo die signum arietis Sol intrauerit.* Quam pulchre haec conueniant Herculi, in Tabula Bembina, vt puto, depicto, ex eo satis intelligi potest, quod ORPHEVS, disciplina Aegyptiorum imbutus, *Herculem* habuerit pro tempore, quodque Aegyptii tradiderint, eum cum Sole circumferri, et tempora moderari, quorum initium putabant ab aequinoctio verno. (§. 5. 6. 7.) Praecipua igitur Herculis Aegyptiaci vis atque potestas in vere se exferit, et circa aequinoctium vernale a sacerdotibus gentis illius hymnis celebrabatur.

§. 10. Ad hoc nostrum, ut equidem opinor, ne- *Illustratur*
gotium, pertinet etiam fabula illa Aegyptiorum de *hoc ex fa-*
Hercule sacra, quam ex EUDOXO adfert ATHE- *bula Ae-*
NAEVS Lib. IX. p. 392. Εὐδοξος δὲ κνίδιος ἐν *gyptiorum*
πρῶτῳ γῆς περιόδῳ τὰς Φοινίκας λέγει θύειν τῷ Ηρα- *de Hercule*
κλεῖ ὄρνυγας, διὰ τὸ τὸν Ηρακλέα, τὸν Ἀσερίας καὶ *mythica.*
Διὸς, παρευόμενον, εἰς Λιβύην ἀναίρει θῆναι ὑπὸ Τυφῶνος.
Ίολαός δ' αὐτῷ προσενέγκαντος ὄρνυγα, καὶ προσα-
γάγοντος, ὅτ' φρανθέντα ἀναβιῶναι. *Eudoxus Cni-*
dus, Libro primo circuitus tertiae, à Phoenicibus Her-
culi coturnices immolari scribit, quoniam Hercules,
Iouis et Asteriae, filius, in Libyam proficiscens, et
interfectus à Typhone, Iolao coturnicem ipsi admouente,
et praeistente olfaciendam, reuixerit. Eadem legun-
tur apud EUSTATHIUM in Odyssæam p. 1702.
Edit. Rom. Equidem de Phoenicibus haec refert
Eudoxus, qui idcirco speciatim ipsorum Herculem
tangere videtur. Sed praeterquam, quod, uti mo-
nuimus §. 7. magna est Herculis utriusque inter se
cognatio et similitudo, tota illa fabula commode de
alio, quam Aegyptiorum Hercule, intelligi non pot-
est. Hercules enim ille dicitur profectus ad Libyes,
qui Aegyptiis, non vero Phoenicibus, vicini sunt.
In illo itinere dicitur à Typhone interemptus, Aegy-
ptiorum Deo, etsi inuido et malefico. Estne porro
quisquam, qui non, audita fabula hac Herculis à Ty-
phone interempti, illico de Osiride, scelere Typhonis
e medio sublato, cogitare etiam inuitus cogatur?
Hercules vero post mortem rediuius an non Osiri-
dem post caedem cum gaudio inuentum in memoriam
reuocat? Ex graecorum tamen fabulis, Iolao Theo-
logiae Aegyptiorum plane ignotus, huc furto illatus
et fraudulenter intrusus fuit, forte, quia, ut habet *
fabula, Hebe Herculis vxor, huius precibus exorata,

N 3

illi

* OVIDIUS Metamorphos. Lib. IX. v. 397. etc.

illi feni iam decrepito, primum iuuentutis florem reddidit, qualia etiam, de Hercule Aegyptiorum ipso, allegorice tradi consueuisse, obseruaui §. 8. 9. Iam profectio illa Herculis ad Libyas, in Eudoxi fabula, nihil certe aliud est, quam solis ad hemisphaerium inferius descensus, in quo dum haeret, nobis veluti mortuus, vita, robore, et virtute priuatus est, donec tandem vere accedente, ad hemisphaerium superius reuersus, vitam vigoremque omnem pristinum recuperet. Sed quid, obsecro, hic sibi volunt coturnices, Herculi immolatae, quarumque olfactu ad vitam reuocatus est? Non dissimulabo, me etiam atque etiam suspicari, latere hic aliquod mendum, quod bonum Atheneum in errorem deduxit. EUDOXVS scripsit, vt ego quidem auguror, Φόνικας θύειν τῷ Ἡρακλεῖ ὄρυγας, (non ὄρυγας) *Phoenixes Herculi sacrificare orygas*. Et mox iterum. Ἰολάος δ' αὐτῷ προσένεγκαν/ος ὄρυγα. *Cum vero Iolans ipsi offerret orygem*. *Oryx* animal, caprini sylvestris generis, peregrinum Graecis, minusque cognitum; Aegyptiis vero, Libybus et Aethiopibus, patrium, et quodammodo proprium erat, quare non adeo mirandum est, libentarios graecos, in describenda voce ea, per saepe aberrasse, et pro ὄρυξ, posuisse ὄρυξ, quod est *coturnix* alitis species, omnibus satis cognita. Exempla errorum in hac voce à librariis commissorum, dabunt SALMASIUS in Exercitation. Plinianis p. 223. 473. et IOH. CORN. de PAUV in Horapollinem L. I. c. 49. Idem et in verbis Eudoxi, quibus ATHENAEVS vititur, contigisse, non abs ratione coniicio. Ratio haec est praecipua, quod Aegyptii, circa tempus Aequinoctii vernalis, Orygen Diis suis sacrificarent, quod in *Tabula Bembina*, scite repraesentatum videmus, uti ego * in *specimine* meo figuram illam explicui. Vnde is enascitur

* Miscell. Berolin. Tom. VI. p. 143.

enascitur fabulae illius sensus, Herculem, qui in hemisphaerio hyemali, in languorem datus, et tantum non extinctus erat, appropinquante iam Aequinoctio vernali, et imminente solenni Orygis sacrificio, pristino vigori et robori iuuenili restitutum fuisse.

§. II. Est et alia sacerdotum Aegyptiorum, de *Hercule suo fabula*, quam in *Scholiis ad Arati Phaenomena* p. 14. Ed. Oxon. facile agnosco. Verba haec

sunt. Ἄλλοι δὲ φασὶν, αὐτὸν εἶναι τὸν Ἡρακλέα λιβυσι πολεμήσαντα, ἐπιλιπόντων δὲ αὐτῷ τοξευμάτων, ἐπὶ γόνυ πεσόντα, καὶ λίθους βάλειν, ὥς αὐτῷ Ζεὺς ὕπεν ἐυχαμένῳ. *alii dicunt, ingeniculum esse Herculem, qui, cum aduersus Libyas pugnaret, ipsumque sagittae deficerent, genibus innixus, lapides in inimicos proiecit, quos ipsi pater, ad eius preces, tanquam per pluuiam submisit.*

En Herculem bello cum Libybus implicitum, sicuti eum in fabula Eudoxi, ad Libyas profectum, et tum à Typhone interemtum, vidimus. In illo vero aduersus Libyas bello, Hercules a Ioue auxilium et petit et impetrat, quemadmodum in fabula Herodoti, de qua §. I. Hercules ille, videre Iouem discupuit, et voti huius compos etiam factus est. Quidnam Philosophi Nilotici, per pugnam Herculis cum Libybus, quid per* defectum sagittarum, quid per victoriam tandem de Libybus reportatam, allegorice designare voluerint, vir quidam eruditione clarus** in his mihi non infeliciter explicuisse videtur. Typhon praeualere censebatur, quando Sol, relicto nostro hemisphaerio, in oppositum descendit. Tum Osiridem e medio tollere credebatur, nam illo tempore lucis vis tabescit, excitantur procellae et tempestates, et naturae facies mutata apparet. Sed

N 4

ca

* *Tela folis sunt eius radii.* Sic LVCRETIVS Lib. I. v. 143.

** BASNAGE hist. des Juifs, Liv. III. ch. XVIII. §. 17.

ea de re plura dicemus in *Typhone* Lib. V. Dum igitur Sol haeret in hemisphaerio australi, Hercules neci veluti datur, vis eius frangitur, ardet ingenti desiderio, enitendi ad superius hemisphaerium, Iouemque videndi, et ubi tandem ad signum arietis aequinoctiale peruenit, voti sui compos euadit. Hic certe est verus et genuinus omnium illarum fabularum sensus.

§. 12. Dixi supra, Numen hoc nostrum, quod Graeci *Herculis* nomine insigunt, Aegyptiorum sermone dictum fuisse **Χωμ** et **Χωμ ΝΑΥΔΤ** *Virtutem* ac *Virtutem Dei*, siue *Deorum*, idque cum respectu ad solem. Nam per Numen hoc Aegyptii designabant *virtutem Solis*, quasi renouatam, quam tempore verno acquirit, et hominibus demonstrat, omnia splendida luce illuminando, et calore viuificando. Potuit inprimis in Aegypto, sol vernus, hoc cognomine ornari et coli, eo, quod illic loci, tempore verno, fruges per virtutem solis, ad iustam maturitatem perducebantur. Nam Aprili mense, in Aegypto peragi messem, affirmat THEO in Arati Phaenomena p. 36. b. Maio PLINIVS Lib. XVIII. c. 18. atque ad ipsum * peregrinatores nostri recentiores consimiliter observant. Et in eo praecipue consistit virtus ac potentia solis. Vnde MACROBIUS Saturn. Lib. I. c. 21. *Virgo, quae manu aristam refert, quid aliud est, quam δύναμις ἡλιακή* (id est *virtus et potentia solaris*) *quae fructibus curat?* Respicit auctor ille sine dubio messem, quam aliae gentes peragunt, dum Sol est in virgine, tempore aestiuo, Aegypti vero incolae, dum Sol est in ariete et Tauro, interque hos, Thebaei in superiori Aegypto, fabularum et solennitatum, de quibus hic dixi, conditores, eo plane tempore,

* Videri potest la Chronologie Sacrée de Mr. des VIGNOLES Vol. I. p. 555.

tempore, quo Sol est in ariete, tempore vernali. Hoc tempore illi adorabant, solenniterque celebrabant τὴν δύναμιν ἡλιακὴν, ὧν ἡνδύτ, id est *Herculem*, quod in *Tabula Bembina* eleganter depingi, monui §. 9. In Festo, tum in honorem Solis concelebrato, ostentabatur calathus, aristis repletus. In specimine *interpretationis Tabulae Bembinae*, existimaueam, ibi repraesentari flores vernos; sed hoc Aegypto non conuenire, nunc rem maturius perpendens, libenter agnosco. Credo igitur, depingi nobis illic primitias aristarum, *Herculi* et *Ammoni* in aequinoctio vernali oblatas.

CAPVT IV.

De Horo Aegyptiorum Deo, quem Graeci Apollinem interpretantur.

§. I.

Quantumuis inter omnes constet, in toto antiquo-
rum Aegyptiorum Theologia, post Osiridem *Interpre-*
atque Isidem, celebrius nihil esse, aut frequentius *tatio et ex-*
occurrere, *Hori*, quem Osiridis Isidisque filium per- *plicatio*
hibent, nomine ac Numine, negare tamen non pos- *Hori paulo*
sum, vix dari aliud vllum veteris Aegypti Numen, *difficilis*
quod mihi plus, quam quidem istud negotii faceffi- *est.*
uerit. Vsque adeo, et vera nominis *Hori*, interpre-
tatio, et virtutis, quam in eo celebrarunt veteres Ae-
gyptii, genuina explicatio, difficilis mihi semper visa
est. Etiam nunc, cum manus operi admouenda, diu
fatis anceps incertusque haesitauit, quamnam inter
plures, quae animo meo obuersabantur, sententias,
eligere, aliisque praeferre deberem. Ego eorum, quae
mihi, omnia sollicitè expendenti, in mentem vene-
runt,

runt, lectori rationem mox reddam. Ipsius vero erit, de his omnibus iudicium ferre.

§. 2. Graeci, quando de *Horo* loquuntur, solent eum *Horus Aegyptiace* semper *Apollinem* interpretari. Ita *HERODOTVS* L. II. c. 144. commemorat Ὀρεον τὸν Οσείριος παῖδα, τὸν Ἀπόλλωνα Ἐλληνες ὀνομάζουσι. *Horum Osiridis filium, quem Graeci Apollinem nominant.* Et c. 156. Ἀργυπτιστὶ δὲ Ἀπόλλων μὲν Ὀρεος. *Et Apollo quidem Aegyptiace Horus dicitur.* Testantur idem *DIODORVS Siculus* L. I. p. 22.

PLUTARCHVS de *Is. et Osir.* p. 375. extr. *AELIANVS* de *Anim.* L. X. cap. 14. *MACROBIVS* *Saturn.* Lib. I. c. 21. et multi infuper alii, quos operose hic recensere, nihil attinet. Omnes hi docent, *Hori* nomen esse Aegyptiacum, Graecos vero illud interpretari *Apollinem*, eo quod inter hunc et *Horum* Theologiae Aegyptiorum, aliquam similitudinem se deprehendisse crederent. Quando autem Graeci nomen hoc efferre communiter solent Ὀρεον, Latini *Horum*, nomini Aegyptiaco, suam adoptant terminationem graecam & latinam. Non dubito, quin sermone Aegyptiorum genuino, nomen illud sonuerit Ὀρε. (Or) Ethunc plane in modum, nomen istud scriptum deprehendimus apud *IOSEPHVM* Lib. I. adu. Appionem Tom. II. Edit. Belgicae, p. 460. ubi ex *MANETHONE*, sacerdote Aegyptio, refert de *Amenophi*, rege, quod cupiuerit θεῶν γενέσθαι θεατῆς, ὥσπερ Ὀρε, εἰς τῶν πρὸ αὐτῆ βασιλευκόντων, *Deorum conspectu frui, quod etiam contigisset Horo, vnicorum, qui ante se imperium tenuerint.* Quibus verbis digitum intendi in nostrum *Horum*, ambigi non potest. Non optime vero Editores postremini, veterem hanc lectionem, quae utique bene se habebat, repudiarunt, eiusque loco reponere iusserunt Ὀρεος. Etsi enim Graeci nomen istud ad hunc modum efferre soleant, Aegyptiace tamen illud, quemadmodum monui, sonabat Or. In *Apophthegmatibus Patrum*, editis à *C O*

T. E. L. E.

TELERIO, habentur etiam, memorabilia dicta et facta, Monachi * *Or*, in *Monumentis Ecclesiae Graecae*, Tom. I. p. 709. Et in PALLADII *historia Lausiaca* cap. 87. commemorantur quaedam de Abbate ** *Pior*, vbi ad nomen *Or*, accessit tantum nota masculini generis *Pi*. Nempe quod saepius iam monendum mihi fuit, solebant plerumque Aegyptii, Deorum suorum nomina, et gerere ipsi, et suis imponere, qui mos postea, etiam inter Christianos non desuit. Illorum quoque nomina a Diis gentis illius auitis desunta fuisse, nimis testatum est. In eadem *historia Lausiaca*, cap. 138. memoratur quoque virgo Coenobitica, nomine *Ταωρ*, (*Taor*) quod nomen ab eodem fonte defluxit. Significat autem *Ta-Or*, Aegyptiorum sermone, τὴν τῆς Ὠρς, eam, quae est *Hori*, vel *Horo consecratam*, vel denique *Horo genitam*.

§. 3. De hoc Numine *Horo*, extabat olim fabula *Fabulae* aliqua sacra sacerdotalis, quae doctrinam physiologi- *Sacrae Aegyptiorum* cam, ad cultum sacrum applicatam, tegebant, in hunc fere sensum, *Horum* filium esse *Osiridis* et *Isidis*, *de Horo Summa*, nam id veteres tantum non omnes, vbi res has attingunt, semper solent perhibere. Mentio tamen est, apud DIODORVM *Siculum* Lib. I. p. 18. alius cuiuspiam traditionis, juxta quam *Horus* filius dicebatur *Saturni* et *Rheae*, id est, vt ego interpretor, *** *Vulcani* et *Noctis*, adeoque *Osiridis* frater. Fama haec ac traditio obscurior est, quam vt illi immorari consultum putem. Ignotum praeterea non est, alias quoque in Theologia Aegyptiorum vsu venire, vt vnus idemque Deus, sit, certo saltem respectu, alterius pater, maritus, frater et filius. † *Isidis* certe coniux, *simul-*

* Ita et SOZOMENVS hist. Eccles. Lib. VI. c. 28.

** Idem Lib. VI. c. 29.

*** Vide supra hoc Libro cap. I. §. 9.

† EVSEBIVS Praepar. Euang. Lib. III. cap. XI. fin. Adde LACTANTIUM Lib. I. c. 21.

simulque frater ac filius Osiris esse perhibebatur. Et supremum Deum IULIVS FIRMICVS ita alloquitur, Praefat. ad Lib. V. Mathes. p. 115. *Tu omnium pater pariter ac mater: Tu tibi pater ac filius.* Reliquae fabulae, quae deinde sequitur, vti eam veteres referre solent, haec fere summa est. Osiris Hori pater, in Aegypto aliquamdiu iuste, pie, et feliciter regnauerat, orbem etiam terrarum peragrauerat, et omnes vbique gentes, magnis beneficiis sibi deuinxerat. Huic vero, cum ex tam gloriosa expeditione, carus omnibus, reuersus esset, Typho frater inuidus et improbus, insidias struxit, quibus tandem misere succubuit. Opem namque coniuratorum, Typho fratrem suum adortus, corpus eius in arcam quandam compexit, arcam vero diligenter occlusam, firmiterque obstructam, Nilo imposuit, atque sic per ostium Taniticum, in mare dimisit. Isis vxor eius, cognita hac impia coniugis sui caede, corpus mariti sui, commissum mari, quaesitum profecta est, idque in Phoenicia repertum, secum reduxit in Aegyptum, denuo tamen à Typhone violatum. Cum vero reliquias corporis, Osiridis sui, noua cura studiose recollegisset Isis, per totam Aegyptum, plura in eius honorem sepulchra construi iussit, eidemque Tempia structurae splendidae passim erexit, diuinorumque honores decreuit, ac offerri curauit. Neque tamen interea, regni sui curam agere prouidam neglexit, namque ab Horo filio adiuta, consilia Typhonis interuertit, atque tandem tyrannidem eius soluit. Horus eum, aliquot praeliis victum, et fugam arripientem, in potestatem suam rededit, eumque vinculis constrictum, custodiae Isis matris suae concredidit. Sed haec, indulgentia nimia in inimicum vsa, eum ruptis vinculis elabi passa est. At Horus regno, sibi iure debito, deinde potitus est, et inter Deos quidem, vel, vt alii malunt, Semideos, Aegypti reges, vltimus regnavit. Ita fere fabulam hanc prolixè

lixè narrat PLVTARCHVS in libro *de Ifide et Ofiride*, longè breuius, et paucioribus eandem prosequitur, DIODORVS *Sic.* Lib. I. et admixtis permultis proprii ingenii figmentis, SYNESIUS in libro *de Providentia*, vt alios taceam, qui obiter tantum, ac nonnisi breuissime, totam hanc rem attingunt. Omnes fabulae huius, etiam leuissimas inutias, scrupulosa diligentia excutere, exque illis sigillatim consideratis, totius fabulae verum sensum physicum et Theologicum eruere velle, et multo difficillimum, et supra modum prolixum foret, quod proinde non est huius nostri instituti. Neque tamen etiam fabula haec in vniuersum negligi potest, cum illa vtique doctrinam sacerdotum Aegyptiorum de suo Horo, stylo emblematico et allegorico, complectatur. Omnium maxime igitur ad haec animus nobis aduertendus erit, Horum fuisse filium Osiridis et Isidis, Osiridem insidiis Typhonis, pessimi tyranni, e medio sublatum fuisse, Horum vero vna cum matre caedem patris sui in Typhone vindicasse, hunc superasse, regnoque exuisse, vita tamen non priuatum, ac deinde feliciter in Aegypto regnasse. Haec vero, sequentia, vt spero, satis explicabunt.

§. 4. Videamus ergo, numquid verum sensum, *Horum ex fabularum de Horo in vulgus sparfarum, eruere pos-* ^{*sententia*} *sinus.* Id à quoquam in dubium vocari posse, vix crediderim, fuisse singularem et notabilem plane Hori ^{*Aegyptio-*} *ad so-* ^{*lem referri*} *ad solem relationem.* Cur, enim quaelo, Graeci ^{*debere, cer-*} *omnes et semper, Horum interpretarentur Apollinem? tum est.* nisi in eo virtutem aliquam et potestatem, solis propriam, ab Aegyptiis agnosci, intellexissent. Et certe, in monumentis Aegyptiorum vetustis, quae a Graecis commemorantur, vbi mentio est *Solis*, persaepe non alium intelligi posse, quam *Horum*, negari omnino nequit. *Accipitrem* alitem, in hieroglyphicis Aegyptiorum significasse *Solem*, ignotum non est, idque testatur

testatur *Horapollon* Lib. I. c. 6. 8. ideoque symbolum erat *Osiridis*, cuius rei rationes exponit *PLUTARCHVS* de *Is. et Osir.* p. 371. Eundem tamen alitem, symbolum quoque fuisse sigillatim *Hori*,* veteres memoriae prodiderunt. Ideoque *STRABO* Lib. XVII. p. 562. in Aegypto superiori, *Apollinopolin*, et *Civitatem Accipitrum* sic coniungit, ut credas, duas esse vrbes vnus praefecturae, in quibus, omni procul dubio, *Horus* aequali modo colebatur. Verum cum Aegyptii plura habuerint solis symbola, auita religione consecrata, et sacrosancta, in quorum vno istam, in alio aliam solis potestatem, et ad mundum nostrum relationem, venerari voluerunt, superest quaestio, quatenam sit illa Solis ad orbem nostrum relatio, quae potestas et vis, quam in *Horo* sacerdotes agnoscere et à plebe celebrari cupiebant. Ea de re permagna est, tum apud veteres, tum apud recentiores, opinionum discrepantia. Et sunt etiam, qui *Horum*, à *Sole* diversum, plane existiment. Complures veterum sententias *PLUTARCHVS* adfert in libro de *Is. et Osir.* quarum pleraeque tales sunt, ut iis adstipulari, nulla plane ratione queam. Sed est tamen inter eas aliqua, non penitus spernenda, quia non leuem veri speciem praese fert, eoque examine nostro indigna non est.

§ 5. Audiamus itaque *PLUTARCHVM*, libro cit. *Hori* Numen nobis ita interpretantem p. 366. Ἐστὶ δὲ Ὁρος ἡ πάντα σώζουσα καὶ τρέφουσα τὰ περιέχοντος ὡρα, καὶ κρᾶσις αἰέρος ὃν ἐν τοῖς ἐλεσι, τοῖς περὶ Βῆτον ὑπὸ Λητῆος τραφῆναι λέγουσιν. Est autem *Horus* temporis ac temperies aeris, omnia ambientis, seruans alensque. Secundum hanc interpretationem, Aegyptiorum Philosophi, symbolico *Hori* nomine, designassent salubrem aeris constitutionem et temperiem, quae

Secundum
Plutar-
chum Ho-
rus est aer,
benigna et
salutari
solis influ-
xu tempe-
ratus.

* *AELIANVS* de Anim. Lib. VII. cap. 9. Lib. X. c. 14.
EUSEBIVS Praepar. Lib. III. c. 12. et alii.

quae ad gignenda, alenda, conseruanda et recreanda omnia, tantum confert. Videtur id in mente habuisse AELIANVS, vbi de *Horo* tale quid obseruat, de *Animal. Lib. XI. c. 10.* ὀνπερὸν, αἰγύπιοι πεπιστεύασιν Φορὰς καρπῶν καὶ εὐητηρίας αὐτιώτατον ἀπάσης. *Quem Aegyptii vbertatis frugum, et totius anni fertilitatis praecipuum auctorem esse credunt.* Ex eo ratio quoque reddi posset, cur Aegyptii accipitrem, quem, vt dixi §. 4. fuisse apud ipsos symbolum solis, emblemata quoque voluerint esse *venti*, τὸ πνεύματος, quod nos docet EVSEBIVS Praeparat. Lib. III. c. 12. Nam accipiter erat etiam symbolum Hori, vti eodem loco monui. Verum quomodo *Horus*, si sit bona aëris temperatura, dici poterit *Sol*, et *Apollo*? Quomodo Osiridis filius? Et primo quidem, qua ratione fieri potuerit, vt Numen idem Emblemata extiterit et *Solis*, et etiam *aëris*, ex veterum sententia, in quam hic tantum inquirimus, ne in congerendis testimoniis scriptorum vetustorum nimius sim, dicat pro me MACROBIUS, Saturn. Lib. I. c. XX. p. 207. *Et reuera Herculem solem esse, vel ex nomine claret.* Ἡρακλῆς enim quid alius est, nisi Ἡρας id est aëris κλέος. (gloria) Quae porro alia aëris gloria est, nisi Solis illuminatio; cuius recessu, profunditate occultitur tenebrarum. Nempe virtus illa benefica, quae inest aëri, influxui solis debetur, qui ex hoc primo in aërem, et ex isto in terram deriuatur. Id PLVTARCHVS satis clare innuit in libro de *Is. et Osir.* pag. 371. Ἐν δὲ γῇ καὶ πνεύμασι — τὸ τεταγμένον καὶ καθεστηκός, καὶ ὑγιαίνον, ὥραῖς καὶ κράσεσιν καὶ πορίοις Ὀσίριδες ἀπορροή. *Quicquid vero in terra et spiritibus (ventis nimirum) ordinatum est, aequabile, et temperatione sua sanum ac tempestiuum, id vocant Osiridis defluxum.* Difficile iam non fuerit, rationem quoque reddere, cur *Horus*, si symbolum sit Aëris, Aegyptiis dictus habitusque fuerit Osiridis et Isidis filius. Omnium

optime

optime id nobis explicabit PLVTARCHVS in eodem libro p. 368. *Lunam Aegyptii, mundi matrem appellant, et naturam ex utroque sexu mixtam ei adfignant: quod impleta et grauida facta a Sole, rursus a se in aërem emittat, ac disseminet genitabilia principia.* His auctor ille continuo subiungit ista. *Non enim semper obtinere corruptelam Typhonicam, sed saepe victam a vi procreatrice, ac victam, rursus emergere, et cum Horo decertare.* Nempe haec quoque ad explicandam tyrannidem Typhonis, ab Horo tandem tamen deuicti, conducere possunt. Et in vniuersum ex his, quae nunc obseruauimus, explicari potest commode, quae sit pugna Hori cum Typhone, quaeque illius victoria. Exponemus autem id verbis BENIGNI MAILLETI, viri illustris, qui per plus quam sedecim annos, munere Consulis Nationis Gallicae, in Aegypto functus est, quique durante hoc temporis interuallo, omnia, quae Aegyptus curiosorum et antiquarum, et naturalium indagatori offert, singularia, et attenta consideratione digniora, sedulo obseruauit, eaque diligenter in literas retulit. Is autem, de aëris in Aegypto temperie, ista memoriae prodidit *. *Aër illius regionis, purior longe atque excellentior est, quam vspiam alibi in toto mundo. Bonitas haecce Aëris, cum omnibus entibus, siue viuentibus, siue etiam inanimatis, quae in beata hac regione existunt, sese communicat. Foeminae, tum inter homines, tum inter animantia, foecunditate vincunt reliquas omnes totius terrae. Prouentus terrae illic abundantior est, et copiosus magis, quam vbicunque extra Aegyptum. — Non tamen inficias iuerim, aërem huncce, quantumuis longe optimum, tamen pro ratione illius regionis, etiam corruptionibus obnoxium esse.* *Vltro etiam*

* Description d' Egypte, Part. I. p. 18. Edit. 8v.

etiam largior, cum vehementer noctuum esse, illis praefertim in locis, ubi Nilus post inundationem solito uberior, recedens, paludes relinquit et magna ex quibus infectio quaedam in loca vicina redundat. Et * alio loco. Veni illi meridionales, qui in Europa nostra, tantos suscitant languores. totque mala post se trahunt, damna non minora in Aegypto efficiunt, ubi tempore aestiuo inualuerunt. Haec est tempestas morborum et aegritudinum. tum regnare videas febres ipsamque adeo pestiferam luem, passim per Aegypti regiones, non sine magno incolarum detrimento grassari. Simul atque vero etesiae flare coeperunt, et iam persenscuntur, omnis illa morborum atque maiorum turba confestim evanescit. Pluribus haec explicare, opus esse non puto. Quilibet paulo attentior, etiam me tacente, facile hic observabit, veluti depictum, initum inter Horum atque Typhonem certamen, non secus atque triumphum, quem de Typhone tandem egit Horus, qui deuicto inimico et Tyranno, totam Aegypto, magno civium omnium bono, cum gloria imperat. Sed plura, ea de re, dicenda mihi esse video, ubi ad Typhonem perueniro Lib. V.

§. 6. Ex dictis colligi non praeter rationem poterit, quamobrem quidam ex veteribus, Horum Aegyptiorum, Priapi nomine insigniuerint, et cum obsceno hoc Graecorum Deo, comparauerint. Ita sane fecit auctor ille anonymus, ex quo sua descripsit SVIDAS in voce Πριάπος. Τὸ ἄγαλμα τῆς Πριάπος τῆς Ὠρῆ παρ' αἰγυπτίους κεκλημένον, ἀνθρωποειδὲς ποιεῖσιν, ἐν τῇ δεξιᾷ σκῆπτρον κατέχον· ὡσανεὶ παρ' αὐτῶν Φανείσαν τὴν ξηρὰν, καὶ τὴν θάλασσαν. Ἐν δὲ τῇ ἐκωνύμῳ κρατῇ τὸ αἰδοῖον αὐτῶν ἐντεταμένον. Διότι τὰ κεκρυμμένα ἐν τῇ γῇ σπέρματα, Φανερὰ καθίστησι· τὰ δὲ

* Idem ibid. p. 71.

δὲ πτερὰ τὴν ταχύτητα τῆς κινήσεως δηλοῖ. — ταυτὸν
 γὰρ τῷ ἡλίῳ δοξάζουσι. *Simulacrum Priapi*, quem
Horum Aegyptii vocant, humana forma fingunt, dextra
 sceptrum tenens, propterea, quod ab eo, tum siccum,
 siue tellus, tum mare, sit in lucem productum: *Laena*
 vero tenens veretrum suum intentum, propterea, quod
 semina, quae in terra occultabantur, educat in aper-
 tum, ac manifesta reddat. *Alae* vero additae celerita-
 tem motus indicant. Eundem enim ac Solem esse arbi-
 trantur. *Simulacri* huius constructio, a moribus
 quidem et ingenio Aegyptiorum, cum primis vero
 paulo recentiorum, non adeo remota est. Solenne
 potius erat ipsis, vim foecunditatis et generationis,
 quae, siue Naturae in vniuersum, siue Soli, siue
 Lunae, aliisue Astris, siue aëri, siue etiam Nilo,
 ac terrae inest, huiusmodi fictionibus symbolicis per-
 saepe adumbrare, cuius rei vel vnus *PLVTARCHI*
de Iside et Osiride liber, exempla plurima suppeditare
 poterit. Neque etiam existimabant Aegyptii, fidi-
 ones et imagines emblematicas huius generis, quippe
 quas ab ipsa natura essent mutuati, vlla ratione ho-
 nestatem, aut pudorem laedere. Non est porro,
 quod dubitem, quin et ad designandam vim atque
 virtutem *Hori*, siue *aëris*, emblemata quodpiam, illi,
 cuius *SVIDAS* meminit, consimile, adhibere potue-
 rint; verum de eo non mediocriter dubito, vtrum
 Anonymus ille, apud *SVIDAM*, quem suspicor fuisse
 Christianum, sensum simulacri emblematici, quod
 describit, verum ac genuinum perceperit. Iusta et-
 iam dubitandi causa est, an omnino simulacrum illud,
 ad *Horum* referendum fuerit. Ego ad Panem Aegy-
 ptiorum transferre multo mallet. Sed de hoc in se-
 quentibus. Vnum quoque hunc tantum scriptorem
 Anonymum reperire potui, qui *Horum*, cum *Priapo*
Graecorum obsceno, eundem esse dixerit.

§. 7 Si quis illam nominis et Numinis *Hori*, in-^{Sed re ipse}terpretationem, quam modo suggesti, non improbet, ^{tamen Ho-}me non habebit refragantem. Satis diu hanc aliis ^{rus Aegy-}praefendam esse credidi. Sed ubi tamen omnia ^{ptis fuit}veterum de *Horo* testimonia, quae ad manum erant, ^{Sol ipse,}memoria repetii, et mente reuolui, vel invitus tan-^{cum Har-}dem, rationes sic mecum subducere coactus sum, ^{pocrate}*Horum*, ex mente Philosophorum Niloticorum, ad ipsam ^{idem cen-}substantiam *Solis* referri omnino debere. Credo igitur ^{setur.}nunc, *Horum* esse *Solem* ipsum, in certa relatione ad nostram terram consideratum, quale quid de Ioue *Ammone*, et de *Hercule*, in superioribus adstruximus. Eam vero in rem obseruari velim, multa *Horo* nostro, cum *Harpocrate*, Numine pariter Aegyptiorum inclyto, ita communia fuisse, vt non abs ratione censei queat, duplex hoc Numen, si rem seria aestimatione perpendas, fuisse tantum vnum idemque. Abunde id probatum dedit illustis CUPERVS in *Harpocrate* p. 4. 5. etc. Sed nos tamen rem illam intactam praetermittere non possumus. Sciunt igitur omnes 1) *Horum* Osiridis Isidisque filium perhiberi, quod de *Harpocrate* pariter tradiderunt Aegyptii. Res adeo trita vulgoque nota est, vt eam testimoniis probare velle, prorsus superuacaneum ducam. Solus PLVTARCHI de *Iside et Osiride* libellus id satis superque docebit. Perquam opportune vero CUPERVS hic ex EPIPHANII *Ancorato* obseruat, Isidem habuisse *ἐνὰ παιδα*, *filium vnicum*, ex quo consequitur, *Horum*, et *Harpocratem*, vtrumque esse filium illum vnicum. Accedit ad id, quod diximus, etiam 2) quod vtrique, *Horo*, et *Harpocrati*, similis plane natiuitas mystica affingatur. De *Harpocrate* perhibebant Aegyptii, quod in lucem editus esset, cum digito ori impresso, et talem etiam eundem, omnia eius simulacra, quae extant, de-

pingunt, quomodo eum et * Poeta repraesentat,

Quique vocem premit, digitoque silentia suadet.

Et talem quoque fuisse natiuitatem *Hori*, docet DAMASCIVS de vita *Isidori*, ubi de *Heraclio* Philosopho ista memorat **.

λέγεται καθελθῆναι ἀπὸ τῆς μητρὸς εἰς τὸ Φῶς, ἐπὶ τοῖς χεῖλεσιν ἔχων τὸν κατασιγάζοντα δάκτυλον· οἷον αἰγύπτιοι μυθολογεῖσι γενέσθαι τὸν Ὄρον, καὶ πρὸ τῆς Ὄρας τὸν ἥλιον. *Fertur ex utero matris prodisse, indice silentii digito labiis adhaerente, quomodo et Aegyptii fabulantur, Horum, et ante hunc solem natum esse.* Neque tacendum 3) quod cum Aegyptii solerent saepius repraesentare *** puerum loto insidentem, tanquam emblemata solis, ex antiquariis nostris, permultos id de *Horo* explicare, et adesse tamen indicia, quibus ostendi queat, designari potius *Harpocratem*. Id certe de nummis et gemmis, in CUPERI *Harpocrate* p. 7. 12. etc. adductis, quiuis idoneus rerum harum iudex ultro fatebitur. Idem porro de emblematibus alius generis, quibus creditur repraesentari *Horus*, ostendere nullo negotio possem, nisi id nimis nunc prolixum esset. Quinimo 4) discimus ex EPIPHANIE, in *Expositione Fidei catholicae*, utrique huic Deo, *Horo*, et *Harpocrati*, Aegyptios sacra fecisse coniunctim, iisdemque plane ritibus ac ceremoniis. Sic enim scribit §. 5. p. 1092. etc. *Qui in Butica praefectura, et in illius urbe Buto, Harpocratem nutriunt, (nempe ad exemplum Isidis, Horo vel Harpocrati lac praebentis) sunt viri, aetate iam senes. Illi solenni, certaquo mensis die, vesanas et furiosas Hori ceremonias, ex insin-*

* OVIDIVS *Metam. Lib. IX.*

** Apud PHOTIVM, in *Bibliotheca*, Cod. CCXLII. col. 1049. Adde SVIDAM in articulo Ἡρακλῆος, et Διαγνώμην.

*** Vide infra cap. VI. §. 9.

finē daemonis peragere coguntur. Tum enim cines vniuersi, senes decrepiti, cum adolescentibus, et cum his sacerdotes Hori et Harpocratis, raso toto capite, seruilem, puerilem ac abominandam speciem circumferunt, et quae illic plura sequuntur. Apparet ex his, Butitas in Aegypto inferiori, Horum et Harpocratem, eodem tempore, iisdemque ritibus coluisse, et Numini utrique eosdem sacerdotes dedicatos fuisse. Sulpicor tamen, haec esse aetatis recentioris, HERODOTO certe, qui in describendis Butitarum sacris prolixus est, plane incognita. Verum hoc nostrum argumentum 5) ex eo praesertim illustratur, quod Aegyptii, teste PLUTARCHO, duplicem agnouerint Horum, iuniorem et seniore. Ita enim de Is. et Osir p. 355. Τῇ δευτέρῃ τὸν Ἀρχήν, ὃν Ἀπόλλωνα, ὃν καὶ πρεσβύτερον Ὠρον ἐνίοι καλεῖσι. Secunda die Aruerine esse natum, quem Apollinem et seniore Horum dicunt. Et libro eodem p. 373. Apollo ex Iside et Osiride adhuc in utero Rheae versantibus, dicitur natus, — ideoque deum illum deum mutilum in tenebris natum esse aiunt, et seniore Horum appellant. Quis vero sit iunior, quis senior Horus, in sequentibus mox dispiciemus. Subinnui in his quoque Harpocratem, quod vere monuit CUPERVS. p. 4. intelligitur satis ex eo, quod Horus senior dicatur ἀνιάπηρος, membris mutilus ac mancus. Id enim non tam de Horo, quam de Harpocrate tradidisse Aegyptios, vulgo constat. Si autem Horus idem est cum Harpocrate, non poterit non esse Sol ipse. Harpocratem enim esse Solem, satis probauit CUPERVS, et nos etiam suo loco ad liquidum deducemus.

§. 8. Non minus id nostra obseruatione dignum hic censerī debet, quod idem ille Horus, qui certa ratione, inque certa relatione, idem cum Harpocrate in sacris Aegyptiorum deprehenditur, alia ratione, aliaque relatione, ab Hercule eorundem, quoque non

Eadem de causa, neque ab Hercule differebat.

distulisse ostendi possit, quod argumento non vno, et satis quidem evidenti, conficere licet. Eam in rem 1) in memoriam reuocare nos oportet fabulam illam sacerdotalem mysticam, quam de Hercule narrabant Sacrorum antistites *, eum desiderio aliquando flagrasse videndi Iouis, et voti illius, certa quadam conditione, factum esse compotem. De Amenophi vero, quodam Aegypti rege, narrat MANETHO, apud IOSEPHVM aduers. Appionem Lib. I. p. 460. Edit. Belg. quod desiderauerit, θεῶν γενέσθαι θεατῆς, ὥσπερ Ὀρ, ἕς τῶν πρὸ αὐτῆ βασιλευκότων, Deorum conspectu frui, exemplo Hori, vnus ex illis, quae ante eum in Aegypto regnauerant. Si fabulam vnā cum altera curate conferas, videbis, in vtraque rem eandem designari. Est praeterea 2) alia de Hercule doctrina sacra Aegyptiorum, quam ** supra iam adduxi ex PLVTARCHO, *Fabulabantur nempe illi, Herculem in Sole positum, vna cum illo circumferri.* Ouum ouo similis esse non potest, quam traditioni huic est altera Aegyptiorum de Horo, quam PLVTARCHVS pariter adfert p. 375. extrem. τὴν μὲν ἐπὶ τῆς τῆ ἡλίας περιφορᾶς τεταγμένην δυνάμιν Ὀρον, Ἕλληνες δὲ Ἀπόλλωνα καλεῖσιν. *Virtutem illam, quae praest Soli dum circumfertur, Aegyptii Horum, Graeci Apollinem dicunt.* Obseruauimus porro alio loco † 3) de Hercule, Aegyptiorum, quod secundum quasdam traditiones sacerdotales, in expeditione aduersus Libyas, insidiis Typhonis appetitus, interierit, sed breui tamen post, in vitam reuocatus fuerit. Quid vero, quaeso, a fabula ista sacerdotum emblematica, differt eorundem traditio de Horo? quam DIODORVS Siculus literis consignauit, Lib. I. p. 22. *Isis inuenit immortalitatis pharmacum, quo filium Ho-*
rum,

* Supra cap. III. §. 1.

** Ibidem §. 7.

† Ibidem §. 10. II.

rum, Titanum insidiis oppressum, et exanimatum, in aqua inuentum, non tantum reddita anima, in vitam reduxit; sed etiam immortalitatis participem fecit. Possem perfacile ostendere, idem plane fabulae vtriusque esse ingenium; sed malo id sagacitati lectoris relinquere. Tandem 4) neque istud omittendum esse putem, *Herculem* ab Aegyptiis habitum fuisse *tempus*, vel *temporis patrem* et *moderatores*, quod adductis veterum testimoniis disertis *, suo loco probauimus. Neque aliter de *Horo*, Gentis illius Philosophos loqui consueuisse, clare patescit ex Obelisco illo Heliopolitano, cuius versionem graecam, AMMIANVS MARCELLINVS, ex parte libro XVII. Historiae suae inseruit. In illius namque Inscriptione, quae graece conseruata est, Horus appellatur Δεσπότης χρόνων **, *Dominus et supremus moderator temporum*. Quid pluribus opus est? quamuis et ea subministrari possent. *Horus* igitur Aegyptiorum, cum eorundem *Hercule*, multiplici ratione idem censi debet, et cum hunc a sole diuersum non fuisse, assatim probauerimus, idem quoque de *Horo* dicendum esse, per se omnino consequitur.

§. 9. Sed quorsum haec omnia? Nempe, vt tanto *Horus* est luculentius appareat, *Horum* Philosophis Aegyptio-*Sol aesi-*rum emblemata fuisse Solis, et vt simul intelligatur, *us, circa* quamnam illi Solis virtutem, quae beneficia, quam *et post sol-*ad terram nostram relationem, in *Hori* Nomine spe-*stitium ae-*ctauerint, et a populo coli voluerint. Nam ex di-*stium con-*ctis liquido constat, et *Horum*, cum *Harpocrate* ac *Hercule* esse eundem, et tamen quoque ab iisdem diuersum. Prius rationibus idoneis demonstraui-
posterioribus eo facile euincitur, quod Graeci *Horum*, et
O 4 hunc

* Ibidem §. 6. 7. 8. 9.

** Ita et HORAPOLLO Lib. I. cap. 17.

hunc tantum, *Appollinem* semper interpretentur, quod in *Harpocrate*, et *Hercule* Nilotico, locum nunquam habet. Eodem spectat, quod Aegyptiorum Theologia duplicem *Horum* agnoscat, iuniorem alterum, alterum seniore[m]. Nempe iunior est *Harpocrates*, senior vero *Horus*. Sunt omnes hi tres vnus Sol; sed alio alioque respectu. In *HARPOCRATE* Aegyptii symbolice repraesentabant Solis veluti infantiam et pueritiam, quando in Solstitio hyberno, inferius hemisphaerium deferere iam incipit, adque superius, licet tardo gressu, et tanquam infantili, enititur et contendit: in *Hercule* robur iuuenile Solis, quando hemisphaerium superius iam contigit, diesque modo iam omnibus conspicuo et manifesto, longiores, noctes vero breuiores efficit, ac lucem suam et calorem beneficum, vbique diffundit: in *Horo* denique vigorem Solis virilem, et penitus maturum, vbi nempe circa Solstitium aestiuum, ad summum hemisphaerii superioris cacumen euasit, atque tum in tota sua gl'oria et potentia, mundo apparet. Non ignota fuit *MACROBIO* pars haec Theologiae Aegyptiorum symbolicae, de qua ita commentatur, Saturn. Lib. I. c. XVIII. *Hae autem aetatum diuersitates ad Solem referuntur, vt paruulus videatur hiemali Solstitio, qualem Aegyptii proferunt, ex adyto diecerta; quod tunc breuissimo die, veluti paruus et infans videatur: exinde autem procedentibus augmentis, aequinoctio vernali similiter atque adolescentis adipiscitur vires, figuraque iuuenis ornatur; postea statuitur eius aetas plenissima effigie barbae, solstitio aestiuo, quo tempore summum sui consequitur augmentum. Exinde per diminutiones dierum, veluti senescenti, quarta forma deus figuratur.* Quae de barba doctus hic ceteroquin scriptor obseruat, ad quartam potius, quam ad tertiam aetatis figuram pertinebunt, Aegyptii enim *Horum* non solebant barbatum fingere. Sed hoc ex
Theo-

Theologia Graecanica magis petitum est, quam illic MACROBIUS cum Aegyptiaca confert. Est igitur *Horus* Sol aestiuus, qualiter se, circa et post tempus Solstitii aestiui, dum durat aestas, in coelo conspiciendum, et in terra persentiscendum praebet. Is igitur sic designatur in *Oraculo Apollinis Clarii*, quod Theologiam Aegyptiorum spectat, quodque saepius iam ad testimonium vocauimus.

Φράζο τὸν πάντων ὑπατον θεὸν ἔμμεν ἰάω,
χειματι μὲν τ' αἰδὴν, Δία δ' ἑαρος ἀρχομένοιο
Ἡελιον δὲ θέρους, μεταπῶρ δ' ἄβρον ἰάω.

*Dic Deorum omnium supremum esse Iao,
Quem hyeme orcum dicunt, ineunte autem vere
Iouem.*

*Aestate porro solem, ac tandem autumnino inclinato
tenerum Iao,*

Qui hoc *Oraculo* per excellentiam dicitur *Sol*, est sine dubio *Horus*. VIRGILIUS eum *solem nouum* vocat, quia tum nouas vires acquirit, et maiori quam antea, splendore coruscat, Aen. VII, 720.

Vel cum sole nouo, densae torrentur aristae.

§. 10. Liceat mihi aliud etiamnum argumentum *Idem alio* adferre, et paucis exponere, quibus id, quod de *argumento* vera *Hori* significatione adstruxi, non leuiter con- *probat* firmabitur iuxta et illustrabitur. Scribit autem HORAPOLLO in *Hieroglyph.* Lib. I. c. 17. Ὑπὸ τὸν *polline.* θεόν τῷ Ὄρῳ, λέοντας ὑποτιθέασι, δεικνύντες τὸ πρὸς τὸν θεὸν τῷ ζῷ συμβολόν. Ἡλίας δὲ ὁ Ὄρος, ἀπὸ τῶν αἰῶν κρατεῖν. *Sub folio Hori leones ponunt, animalis huius cum Deo Sole similitudinem maximam monstrantes. Dicitur autem apud eos Sol Horus, eo quod tempestatibus anni, et horis praesit. Quo nihil aliud, nisi id indicatur, summam Hori gloriam, eo*

tempore omnibus manifestari, quo sol signum Leonis peruadit. Regnum *Hori* interuallum illud omne completur, quod a solstitio aestiuo, usque ad aequinoctium autumnale extenditur; sed regni huius vis ac potentia, omnibus tum potissimum conspicua fit, cum Sol est in signo Leonis, id est Iulio mense exeunte, et maxima parte Augusti. Nam tum calor Solis est intensissimus, quem tamen illa ipsa anni tempestate, etesiae, in Aegypto, mirum in modum temperant, et eodem tempore, incrementa Nili, Aegyptiorum filiis tam desiderata, omnium maxime obseruantur. Ideoque signum Leonis genti huic gratum, et valde auspicatum. Testatur id HORAPOLLO Lib. I. c. 21. Ὁ ἥλιος εἰς λέοντα γενόμενος, πλείονα τὴν ἀνάβασιν τῆς Νείλου ποιεῖται, *Quando Sol Leonem subit, ampliorem facit Nili exundationem.* Posteaque haec subiungit. Ὅθεν καὶ τὰς * χολέρας, καὶ τὰς εἰσαγωγὰς τῶν ἱερῶν κρηνῶν λεοντομόρφῃς κατεσκευάσαν οἱ ἀρχαῖοι τῶν ἱεραιτικῶν ἔργων ἐπιστάται. *Vnde et capita tuborum et canalium sacrorum fontium, solent ii, qui sacris praesunt operibus, Leonis figura effingere.* Rem hanc eandem tangit PLVTARCHVS Sympotiac. Lib. IV. Qu. 5. p. 670. Verba eius, uti ** a viro docto emendata et verba sunt, adscribere non poenitet. Κρηνας δὲ καὶ κατὰ χάσματα τῶν λεόντων ἐξίασιν κρηνές, ὅτι Νεῖλος ἐπάγει νέον ὕδωρ ταῖς αἰγυπτίων ἀράραις, ἥλιος τὸν λέοντα παραδεύοντος. *Apud Aegyptios, fontes, per rictus leonum, emittunt latices suos perennes, quoniam Nilus nouam aquam agris ipsorum inducit, quando Sol per Leonem transit.* Consimiliter Scholiastes Arati, in
Phaenop-

* Secutus hic sum correctionem postremi in Belgio editoris.

** IOANN. CORN. A PAVW. obseruat. in Horapollinem pag. 313.

Phaenomena p. 22. Edit. Oxon. ὅτε ὁ ἥλιος ἐστὶν ἐν τῷ λέοντι, καὶ παρ' αἰγυπτίους αἱ κλεῖδες τῶν ἱερῶν, λέόντων φέρουσι πρότωπα — τότε ἐμβαίνει καὶ νεῖλος. Quando Sol est in leone, clauēs in foribus Temploꝝ, formam habent capitum leoninorum. — Tum etiam Nilus se effundit in agros. Alia huc spectantia suppeditabit CUPERVS in *Harpocrate* p. 48. etc. Ea igitur de causa Aegyptii signum Leonis in circulo signifero, dicebant * domum, sedem, thronum, Solis, et in vniuersum ** Leones Soli sacros volebant. Eadem quoque de causa, throno Hori leones subiiciebant, idque videmus in effigie luculenter depictum, in ea nempe *Tabula*, quae *Isiaca* dici consuevit, et quidem segmenti secundi, figura illa, quae in editione *Frisii* Amstelædamensi lit. D. D. signata videtur. Monuit hac de re ad illam *Tabulam* aliquid PIGNORIVS p. 44. Et examussim congruit ordo et series rerum in *Tabula* hac, qualem constitui deberi †, alias ostendi. Praecedat enim illic ortus caniculae, dum Sol versatur in cancro. Hoc signum vero egresus, illico in Leonem transit, et istud quidem figura illa innui auguror. An igitur vera *Hori* significatio dubiis amplius vexata esse poterit?

§. II. Verum, dicat quispiam, quomodo *Horus*, Cur *Horus*, cum ipse Sol sit; et quidem in summo splendore conspicuus, poterit nuncupari filius *Osiridis*, et *Isidis*? Id vero ex veterum, de Sole Lunaque, loquendi modis, saepe allegoricis et symbolicis, qui non omnes nobis

cum Sol ipse sit, dicatur Osiridis (sive Solis) et Isidis, vel Lunae, filius.

* AELIANVS de animal. Lib. XII. c. 7. MACROBIVS Saturn. Lib. I. c. 21.

** AELIANVS de Anim. Lib. V. c. 39. HORAPOLLO Lib. I. cap. 17.

† Miscellan. Berolinens. Tom. VI. p. 140. Adde, quae supra dicta sunt Lib. I. cap. III. §. 14.

nobis ita perspecti et in numero sunt, explicare oportet. Possumus tamen locutionis huius, Aegyptiis adeo familiaris et tritae, rationem non improbabilem lectori offerre. Sol nempe solis filius recte dici potuit, quoniam *sibi ipsi pater, est et filius*, ut loquebantur veteres mytici. §. 3, *pater* nempe, dum circa Solstitium aestiuum quoddam aetatis virilis completum robur adeptus est, et virtutem quoque gentilem multiplici ratione exerit: *filius* vero, quando tempore Solstitii hyberni, *renouatus* veluti, ut veteres pariter loqui amant, virium, aetatisque incrementa per gradus paulatim nanciscitur. Quod vero Sol Lunae vel Isidis reputaretur filius, ratione sua etiam non careret. Etenim Luna, noctu mundum illuminans, praecedat solis ortum, hicque illa, non secus atque matre, est posterior. Dicitur recte de Luna potest, quod de nocte sermonibus usurpari observat EUSTATHIUS in Iliad. Δ. pag 449. Ed. Rom. Νυκτὸς δ' αὖ καὶ μητρὸς ἀπογεννᾶται ἥλιος. *Ex nocte, cum matre quadam, Sol progignitur.* Confirmat ea, quae dixi MACROBIUS, ubi de Camirensibus Rhodiis narrat Saturn. Lib. I. c. XVII. *Apollini immolant ἀεργεννητῇ quod semper exoriens gignitur, quodque ipse generat vniuersa in seminando.* Quae certe mirificam, doctrinae Aegyptiorum de Horó, lucem conciliant. Quomodo autem Horus vel Sol Typhonem vincere dicatur, id expositum supra videbis §. 5. Nam etsi illic Horum non solem, verum aërem interpretati fuerimus, quae tamen ibi de aëre diximus, Horó etiam, quando ut Sol a nobis consideratur, egregie conueniunt. Nam illa aëris et ventorum benefica atque salubris temperies, cuius symbolum esse dicebamus Horum, tum sentitur ac praevalet, cum throno Flori leones subiiciuntur, vel cum Sol altissimam coeli regionem, in cursu suo contigit. Ab eo tempore, ventorum nociuorum rabies aëris-

aërisque pestiferi intemperies omnis cessat, Nilus ea contra, a quo tot bona sperant Aegyptii, ascendit, ac laeta omnia ciuibus pollicetur, aër denique salutaris totam Aegyptum laetificat. Ex illa nostri *Hori* explicatione, optima quoque ratio reddi potest, cur Numen hoc Graeci omnes interpretentur *Apollinem*. Rationem illam MACROBII malo, quam meis verbis explicare. Ita autem is Saturn. Lib. I. cap. XVIII. *In sacris autem haec religiosi arcani observatio tenetur, ut Sol, cum in supero hemisphaerio est, Apollo vocetur.*

§. 12. Vnum hoc superest, ut nomen Aegyptia- *Originati-*
cum *Hori*, ex antiquo gentis illius sermone interpre- *ones nomi-*
temur, nam et hoc nouam, dictis supra, lucem in- *nis Horus,*
feret. Graecorum plurimi, nominis huius originati- *ab aliis*
onem ex lingua sibi patria arcessunt. Ex eorum sen- *suppedita-*
tentia scribit * MACROBIUS Saturn. Lib. I. c. XXI. *tae exami-*
nantur.
Apud Aegyptios Apollo, qui est Sol, Horus vocatur,
ex quo et horae viginti quatuor — nomen acceperunt:
et quatuor tempora, quibus annuus orbis impletur, ho-
rae vocantur. Id HORAPOLLO paucioribus sic com-
plexus est, Lib. I. c. 17. Ἡλιας δὲ Ὅρος ἀπὸ τῆ τῶν
ὥρῶν κρατῆν. *Sol Aegyptiis dicitur Horus, eo quod*
anni tempestates, et horas diei moderatur. Verum
recte et bene de hac Graecorum originatione iudi-
cium tale tulit IOAN. CORN. A PAVW, in notis ad
hunc scriptorem p. 310. *Haec Graecorum indolem*
aperte respirant. Aegyptii Ὅρος etymon nunquam ab
ὥρος deduxissent. Quibus non est, quod addam, id-
que tanto minus, cum ** plerique ex Graecis no-
men *Hori* non ex Graeco, sed Aegyptiaco explican-
dum

* Similia habent DIODORVS Lib. I. p. 23. PORPHYRIUS
apud EVSEBIUM, Praepar. Lib. III. cap. XI. pag. 113.
CENSORINVS de die nat. cap. 19. et alii.

** Vide supra §. 2.

dum esse, aperte et vltro fateantur. Recepta iam apud eruditorum longe plurimos haec est sententia, nomen *Hori* Aegyptiacum, esse re ipsa Hebraeorum *אור*, quae *lucem* significat. Si interpretatio haec, a qua paucos eruditos alienos esse novi, admitti posset, illa profecto iis, quae hactenus adstruxi, pondus non spernendum adliceret. Posset quoque haec eadem interpretatio referri ad aërem, de quo §. 5. * quia ille lucem Solis accipit, et ad nos transmittit. Et *solem* optime et proprie dici *lucem*, ipse adstruxi supra cap. II. §. 8. At vero etiam atque etiam vereor, ut talem etymologiam iis, qui linguae Aegyptiacae aliquam scientiam idoneam sibi pararunt, probare possim, uti profecto nec mihi probatur. Nulla enim in sermone Aegyptiorum, qualis hodie superstes est, vestigia reperire potui, quibus elici aliquo modo queat, *Or* olim Aegyptiis dictam fuisse *lucem*. Succedat iam hisce peregrinis originationibus alia, eo saltem nomine facilius admittenda, quod ex ipsa prisci Aegyptiorum sermonis penu, indubie deprompta sit. Eam nobis offert magnus SALMASIVS, in libro *de annis climactericis* pag. 595. *Qui in Sphaera Barbarica Ωρος, Aegyptiacum est ὕψος, quod est dominus, unde μέγας est dominatio. Equidem ΟΥΡΟΣ, non dominum, sed regem, et ΜΕΤΟΥΡΟΣ, proprie non dominium quaecunque; sed regnum designat. Verum res ipsa tamen, quam ex lingua Aegyptiaca docere vult vir summus, omnino ita se habet. ΟΥΡΟΣ certe est Rex, idque esse nomen ** Pharaonis in historia*

Sacra

* Video id etiam placuisse optimo GERH. 10. VOSSIO de orig. Idolol. Lib. II. cap. 83.

** Videri possunt, quae de voce haec breuiter notavi, in Diff. IV. de *Terra Gosen*, §. 3. et Epistola LVDOVICI PICQYES, Doctoris quondam sorbonici, edita in illustribus IORDANI historia vitae B. Lacrozii Part. II. pag. 292. 293.

Sacra obuium, hodie inter cordatos fere constat. Et *Horum*, qui est Sol, summo splendore conspicuus, *regem* dici, a Theologia veterum, ac sigillatim Aegyptiorum, alienum utique non est. Satis diu itaque in hac interpretatione Salmasiana, securus acquieui, idque tanto libentius, quod ex sermonibus, cum B. Lacrozio, super huiusmodi rebus institutis, non semel intellexissem, etiam doctissimo huic viro, eam non improbari. Quinimo in Epistola quadam, ad me perscripta, et postea publice edita, sententiam hanc, sine ambagibus, suam fecit. Loquens ibi de cognomine Isidis Ἀδύη, quod PLUTARCHVS de Is. et Osir. p. 374. interpretatur, *οἶκον ὧν κόσμον, domum Hori mundanā*, interpretationem illam hunc in modum illustrat *. *Quasi ex HS, ** vel H, alia dialecto, — domo, et ΘD, vniuerso, τῇ οἰκισμῇ in Apocalypsi cap. III, 10. et DXPD, rege.* Hic manifeste, Horum Aegyptiace esse ΟΥΡΟ, *regem*, asserit. Verum postquam ad inuestigandam Theologiam Aegyptiorum totam, animum serio et diligenter appuli, sensi facile, eam de qua nunc egi, non esse veram nominis Aegyptiaci interpretationem. Nam, ut alia omittam, Aegyptii nomen illud, auita sua lingua, non pronuntiabant VRO; verum OR, ita ut litera R, nomen hoc clauderet. Vide §. 2. Hac igitur de causa de interpretatione alia cogitandum mihi omnino esse, facile intellexi.

§. 13. Proponam nunc tandem, quod mihi de re *Horus Aegyptiace* hac cogitanti, eamque ab omni parte versanti, aut *verum significas, vehementer efficacem.*

* Thesauro Epistol. Tom. III. p. 158.

** Ita vir doctissimus suspicabatur, cum nondum aliquid, conscriptum dialecto Thebaidis oculis vsurpasset. Postea sine dubio sententiam mutauit. Litera H, nunquam *domum* designat.

verum, aut vero proximum visum est, etsi fere praevideam, fore admodum paucos, quibus sententiam hanc meam persuadeam. Existimo autem, nomen *Hori* antiquissimum fuisse *Αἰγῆριον*, quomodo *Horum* seniorein Aegyptiis dici, observantem vidimus *PLVTARCHVM* §. 7. Ex *Arueri*, Aegyptiacae, *ΕΡ-ΥΔΗΡ*, (*Ar-u-er*) postea factum est *ΥΔΗΡ*, (*V-er*) hoc vero posterius, pronuntiatum fuisse, praesertim à Graecis, *Or*, non abs ratione mihi persuadeo. Sed, quae dixi, luculentius explicanda sunt. *Arueris* nomen fuisse *Hori* senioris, vel *Apollinis* ex *PLVTARCHO* iam didicimus §. 7. Eundem *DIODORVS* p. 13. nominat *Apollinem*, id est *Horum*, quod comparanti loca duorum horum scriptorum, non potest non illico manifestum fieri. *Arueris*, vel, sine terminatione graeca, *Aruer*, idem plane est, quod *Horus*. Verum quidnam tandem vox haec *Aruer*, Aegyptiorum idiomate designavit? Doceat istud nos *PLVTARCHVS*, qui in libro *de Is et Osir.* p. 574. cognomen aliquod *Isidis* *Μεθυεῖ* (rectius scriberetur *μεθυή*) sic interpretatur. *Nomen hoc compositum est ἐκ τε τῆς πλήρης καὶ τῆς αἰτίας, ex pleno et causali.* Id est, nomen hoc significat eam *quae plena est causalis*. Nihil profecto verius, nihil clarius, nihil simplicius dici potuit. Etenim *ΜΕΖ-ΥΔΗΡ*, (*Meb-tuer*) Aegyptiis id dicitur, quod *plenum est causalitatis, vel facultatis actiuae et effectricis*. Hoc enim postremum, *causalitas*, Aegyptiace dicitur *ΥΔ-ΗΡ*, (*V-er*) iisdem vero *ΜΕΡ* (*meh*) *plenum* sonat. Patet ex eo, *Meb-tuer* innuere *Ens plenum facultatis faciendi, vel facultatis effectricis et causalis*. Qua ratione vero *Isis* sic dici potuerit, et id *PLVTARCHVS* docebit, cuius verba dedi §. 5. Cum igitur *ΗΡ*, (*Er*) et accedente articulo generis indefinitio, *ΥΔ-ΗΡ*, (*V-er*).

(V-er) sit τὸ αἰτιον, proprie *causitas*, vel *facultas* *actiua et effectiua*, sequitur per se, Εδ-δρ-ηρ,
 (Ar-u-er) esse αἰτιον τῷ αἰτιῳ, *causam causalitatis*,
 vel *causam facultatis actiuae*. De PLATONE ob-
 seruat PROCLUS Lib. II. in Timaeum p. 101.
 Τὸ αἰτιον αἰτιος ἐμὲνται. Ille *causam causarum*
celebrat, nempe *causam primam*, à qua pendent in
 existendo et agendo *causae secundae*. Hoc eodem
 nomine Aegyptii *Horum* ornabant. Nam quod Deus
 infinitus est in mundo inuisibili, id Solem esse crede-
 bant in Mundo visibili, illa praecipue anni tempestate,
 qua regnum in Theologia ipsorum symbolica, *Horo*
 assignatum erat. Ex Αρ, vel Εδ-δρ-ηρ, Ar-
 u-er) postea per contractionem enatum est δρηρ,
 (V-er) τὸ αἰτιον, *virtus effectrix*, vel *causalis*. Id
 vero Graecos censeo pronuntiasse et scripsisse Or, quod
 inirum nemini videbitur, qui secum perpenderit, quam
 diuerso modo, in hodiernum vsque diem, Gentes
 pene omnes, vocales, cumprimis vero in com-
 positionibus vocum, pronuntiare
 soleant.

CAPVT V.

De Serapide Aegyptiorum, siue eorum
Sole infero.

§. 1.

Duplex est Serapis Aegyptius, Niliacus alter, alter Coelestis, ut est Sol, de quo hoc capite agitur. **I**n Numine Serapidis eruendo et explicando, hoc quidem in Libro, multo ero breuior, quam in aliis fui. Nam etsi nullum omnino sit Aegyptiorum Numen, cuius scriptores Graeci et Romani frequentius meminuerint, et de quo plura passim tradita reperiamus, certum tamen et id est, longe plurima eorum, quae traduntur, non referri posse ad Serapim Aegyptiorum priscum et autum, sed spectare ad recentiorum longe Graecum, cuius cultum Ptolemaei Alexandriam inuenerunt, ac deinde paulatim, per Aegyptum totam, studiose propagarunt, ita, ut seculo Aerae Christianae secundo,* Tempia eius quadraginta et duo, in Aegypto numerari potuerint, atque id, quod olim HERODOTVS Lib. II. c. 42. de Iside et Osiride obseruauerat, hos duos tantum ab omnibus Aegyptiis, aequali religione coli, tempore **LV TARCHI**, etiam ad Serapim extendi debuerit, nam id conceptis verbis testatur, in libro *de Is. et Osir.* p. 362. A. ne iam dicam, cultum hunc Dei, antea obscuri, ex Aegypto transiisse ** ad Graecos omnes, quaquaersum in Asia et Europa habitantes, ac ad ipsos adeo Romanos. De hoc postremo Graecorum Serapi, volumen peramplum conficere facillimum foret; sed is ad nostrum negotium plane non spectat.

Et

* ARISTIDES Oratione in Serapim circa fin. fol. 101. b. Edit. graec. Florent.

** ARISTIDES ibid. fol. 101. a. ait, cultum hunc transiisse ad omnes gentes.

Et ipse quoque Serapis Aegyptiorum antiquissimus, de quo nonnulla iam differere animus est, duplicem habet respectum. Nam aut ad Nilum referendus est, cuius foecunditatem et beneficia emblematica repraesentabat, aut Solem etiam adumbrabat, quatenus ille relicto nostro hemisphaerio, tempore autumnali et hyberno, oppositum perineat. Vtriusque huius respectus vestigia etiamprehendimus, in Serapi Graecorum Alexandrino, et nisi id esset, antiquissimi Aegyptiorum Serapis memoria penitus intercidisset, aut certe de eo paucissima cognita nobis forent. Potest igitur eo sensu, duplex constitui Serapis, alter quidem Niliacus, coelestis alter. De priori plura differemus Libro IV. De posteriori agendum nobis est hoc capite.

§. 2. Sed obitare video his, quae de antiquitate *Matri opin-*
prisci Aegyptiorum Serapis, modo dixi, virorum do-*nantur Se-*
ctissimorum sententiam, quibus persuasum est, Sera-*rapim, a*
pis et Numen et nomen, Aegypti incolis prorsus ex-*Ptolemaeis*
tituisse peregrinum, Deumque hunc, a Ptolemaeo, *denum, in*
sive fovere, sive Philadelpho, sive denique Euergete, *Aegyptum*
ex Sinope Pontica, in Aegyptum omnium primo ad-*esse inue-*
uectum, postea demum cultu religioso ibi locorum,
honoratum fuisse. Historiam rei huius, sicuti gesta
est, ex relatione *Antistitum Aegyptiorum*, prolixè
narrat TACITVS Histor. Lib. IV. cap. 83. 84. Me-
minerunt eiusdem veterum,** plurimi, eamque nostra

P 2

aetate

* Vide! CUPERI Harpocratem. p. 83.

** DIONYSIVS *Periegetes*, in Descriptione orbis v. 255. et ad eum EUSTATHIVS. PLVTARCHVS de Iside p. 362. 363. et de Solertia animal. p. 984. CLEMENS ALEXANDRINVS in Protreptico p. 31. THEOPHILVS *Antioch.* ad Autolyctum Lib. I. §. 14. CYRILLVS *Alexandr.* adversus Iulian. Lib. I. p. 13. MACROBIUS Saturn. Lib. I. c. VII. et alii.

aetate *, vir quidam impense eruditus, multaue laude cumulatus, omni politae orationis cultu ornata, eleganter fane descripsit. Permulti hoc ita acceperunt, tanquam ante Diuinitatem hanc a Ptolemaeo Sotere, e Ponto in Aegyptum translatam, *Serapis*, nomen Aegyptiis plane incognitum fuisset. Horum sententiam secutus ORIGENES Lib. V. contra Celsum p. 257. *Serapim Deum* appellat *besternum*, qui ante hac inter Deos plane relatus non fuerit. MACROBIUS, idem ad exemplum Saturn. Lib. I. cap. VII. *Serapim* appellat *aduenam*, multisque urget, eum in Aegypto Deum extitisse penitus peregrinum. Etiam ex recentioribus vestigiis horum insistant ** IOS. SCALIGER, quique eum sequuntur alii, quos inter, *** Theologus nuper Britannicae gentis praestantissimus, omnia, quae pro ornanda hac sententia excogitari, inque medium proferri possunt, sollicito studio conquisiuit, omnique mentis contentione adstruere annisus est. Neque tamen ab altera etiam parte defuerunt, qui† antiquitatem Serapis, cultusque eius apud Aegyptios, pro virili assererent, quorum causa mihi quidem videtur triumphare. Sed eam ita dimittere ante non possum, quam rationes pro causa mea militantes lectori exposuero.

*Ante sem-
pora Ale-*

§. 3. Non puto extare quenquam inter scriptores, Alexandro M. antiquiores, qui Serapis mentionem fecerit.

* HVMPHR. PRIDEAUX Histoire des Juifs. Vol. III. p. 17. 18. etc.

** Animadversion. in Eusebii Chronicon p. 131.

*** HVMPHR. PRIDEAUX loc. cit. qui tamen illic plura desumfit ex BOCHARTI Hierozoico Part. I. col. 938. etc.

† G. I. VOSSIVS de orig. Idol. Lib. I. c. 29. IOH. SPENCERVS de Legibus Hebr. Lib. III. Diss. V. cap. VII. p. 272. etc. CVPERVS in Harpocrate p. 83. etc. E. L. BOHERELLVS in notis in Origen. contra Celsum pag. 391. aliique plures.

fecerit. Nam *Serapeum* illud, siue *Templum Serapis*, *xandri M.* cuius in Thracia ineminit *POLYBIUS* Lib. IV. Hist. *cap. 39.* tantae non est antiquitatis, quantam * viri *pis reperi-* doctissimi ex verbis eius colligunt. *POLYBIUS* loco *tur uentio,* illo, de quo hic disputatur, Geographi partes agit, *sed hoc an-* situm locorum curate vult designare, *tiquitati* *Serap um* nude eius non tantum nominat, nihil vero de eius antiquitate praedicat, si verba recte expendantur. Ex iis nulla plane ratione sequitur, Serapeum in Thracia, antiquius fuisse templo Serapis Alexandrino, sumtibus Ptolemaei exstructo. Considerentur modo verba. Primam omnino Serapis mentionem, in historia vitae Alexandri M. deprehendo. Refertur nempe de Rege hoc,** quod paulo ante mortem, homo quidam ipsi dixerit, *modo Serapim adstitisse sibi, vinculisque exemptum eo deduxisse.* Perhibent porro*** scriptores optimi, in Diariis regis perscriptum fuisse. *Eodem die Pytho et Seleucus, ad Templum Serapis missi, consulerunt Deum, an deportarent eo Alexandrum. Deus autem, ne eum mouerent loco, respondit.* Eo quoque pertinet, quod *DIOGENES LAERTIUS* in vita Diogenis Cynici scriptum reliquit, Lib. VI. §. 63. quod, cum Athenienses Alexandro M. decreuissent honores Liberi Patris, Diogenes dixerit: *Et me Serapim facite.* Et hoc viuentis Alexandro Macedone contigit. Nam Diogenes ille, non modo Alexandri aequalis erat, verum et, † vt quidam literis prodiderunt, eodem cum Alexandro die, mortuus est. An haec omnia, post Serapim, e Ponto Alexandriam delatum,

P 3

* BOCHARTVS loc. cit. PRIDEAUX p. 20.

** PLVTARCHVS in Alexandro p. 705.

*** PLVTARCHVS loc. cit. p. 706. ARRIANVS de expedit. Alexandri Lib. VII. p. 499. Edit. Blancardi.

† DIOGENES LAERTIUS Lib. VI. §. 79. PLVTARCHVS Sympof. Lib. VIII. Quaest. I. p. 117.

tum, ficta demum fuisse dicemus? Mihi potius, ubi ea cogitationibus voluo et reuoluo, ita statuendum esse videtur, Alexandrum ipsum, Dei huius notitiam, omnium primum, ex Aegypto ad Graecos detulisse, et ab eo tempore, Numen hoc illico magnam celebritatem consecutum esse. Nam Nomen Dei Serapis, e Sinope Pontica, primum tempore regum Ptolemaeorum, ad Aegyptios, et per Aegyptios ad alios pervenisse, nec in se est probabile, nec ex illa historia, quam §. 2. memoravi, iure merito confici poterit. Quicquid autem sit, illud libenter et ultro largior, ante Alexandri M. tempora, nullum extare aut iudicium aut vestigium, Graecos Numinis *Serapis* notitiam habuisse qualemcunque. Sed ex eo non arbitror, legitime concludi posse, Aegyptios ante illam aetatem non habuisse suum Serapim, neque illum cultu aliquo religioso veneratos esse: Potuerunt Graeci antiquiores, aliquam Numinis illius habuisse notitiam, qui tamen nomen illius Aegyptiacum *Serapis*, aut ignorarunt, aut literis non prodiderunt, Consimili modo, de *Venere*, antiquissimo Aegyptiorum Numine, loquuntur HERODOTVS, alique Scriptores non ignobiles, et tamen verum eius nomen patrium, *Atbor*, hodie nos lateret omnes,* nisi *Orion* Grammaticus id nos docuisset. Quis *Tithrambonis* meminit ex veteribus, praeter vnum EPIPHANIVM? Et tamen nomen** illius graecum, *Nemefin*, et *Hecaten*, plures memoriae prodiderunt. Idem de aliis Aegyptiorum Numinibus dicendum quoque esse, quis est, qui in dubium vocare queat? Potuit etiam fieri, ut Numen illud in ipsa Aegypto, ante Alexandri M. tempus, nonnihil obscurum, et a paucis, forte Memphi tantum, aut Racoti, cultum fuerit, qua de re coniecturam nostram aperiemus Lib. IV. ubi ad Serapim

* Vide Lib. I. cap. I.

** Vide Lib. I. cap. V.

rapim Niliacum peruenerimus. Et in vniuersum certum est, ex silentio Graecorum vetustiorum de Serapi, nihil plane aduersus eius antiquitatem probari posse.

§. 4. Quod vero ad historiam illam, quam §. 2. *Ex historia breuiter commemorauimus, de Serapi, iussu Ptolemaei Soteris, ex Sinope Pontica Alexandriam aduecto, attinet, illa adeo aduersus nostram sententiam non militat, vt potius eam firmiter communiat. Etenim TACITVS, qui tradita ab Antistitibus Aegyptiis se referre profitetur, Hist. Lib. IV. cap. 84. de aduecto iam Alexandriam Deo Pontico haec narrat. Tertio die tantum maris emensi, Alexandriam appellantur. Templum pro magnitudine urbis exstructum, loco, cui nomen Rhacotis. Fuerat illic sacellum, Serapidi atque Isidi antiquitus sacratum.* Humani quidpiam passus hic est* BOCHARTVS, nomen nunquam satis praedicandum, quando narrationem hanc Taciti absurditatis et falsitatis arguere voluit. Nam non dixit scriptor laudatissimus, Deum illum aduenam, qui post operosam inquisitionem, in Ponto tandem repertus, indeque Alexandriam deportatus erat, Alexandriae iam antea ab antiquo Templum habuisse: verum id sibi vult, Deum peregrinum, postquam Alexandriae, plausu omnium exceptus esset, nomen accepisse domesticum *Serapis*, illius nempe Serapis, qui ante conditam Alexandriam, sed in vico, illic loci sito, nomine Racoti, vna cum Iside consecratus fuerat. Nam Racotis, quae postea nonnisi suburbium Alexandriae fuit, diu ante urbem hanc regiam ab Alexandro erectam, illic steterat, quod** multi testantur,

P 4

et

* In Hierozoico, vbi supra.

** PAUSANIAS Lib. V. pag. 432. STRABO Lib. XVII. p. 545. PLINIUS Lib. V. cap. 10. CLEMENS *Alexandrinus* Protreptico p. 31. STEPHANVS Ethniconographus, in voce Ρακότης, vbi consuli possunt eruditorum notae.

et Deos tutelares, Serapim ac Isin habuerat. Et quia noua vrbs graeca, Alexandria, successerat multo vetustiori Aegyptiae, *Racoti*, hinc Aegyptii indigenae, loquentes de Alexandria, nomen *Racotis* diu postea seruarunt, semperque retinuerunt. Copti certe interpretes N. Testamenti, quorum editionem studio Venerabilis WILKINSII debemus, quoties in Textu graeco, mentio occurrit Alexandrinorum, in versione semper habent **ΡΑΧΩΤ**, (*Rakoti*) Actor. VI, 9. XVIII, 24. XXVII, 6. XXVIII, II. Idem etiam obseruatur in libris eorundem Ecclesiasticis. Ex eo fonte manasse videtur error CYRILLI *Alexandrini*, qui Lib. I. aduersus Julian. p. 13. scribit, idolo vetusto, quod olim ab Aegyptiis cultum fuerat, nomen vernaculum extitisse *Racotis*, cum hoc nomen tantum sit loci, vbi Serapis antiquus cultum habebat. Ita autem, vt dixi, verba **ΤΑΚΙΤΙ** explicanda esse, docet etiam PLUTARCHVS, cuius ea de re verba, in libro *de Iside et Osir.* p. 362. latine conuersa, id sonant. *Vbi Deus Sinopicus Alexandriae conspectus fuit, Timotheus interpres, et Manetho Sebenmyta, a cerberq et dracone coniecturis ductis, collegerunt, Plutonis esse simulacrum, Ptolemaeaeque persuaserunt, non esse alius Dei, quam Serapidis. Non enim illinc hoc nomen gerens aduenerat: sed allatus Alexandriam, Serapidis nomen, quo Aegyptii Plutonem afficiunt, inuenit.* Nihil clarius et distincte magis dici potuit. *Serapis* fuit antiquum Aegyptiorum Numen, etsi ante Alexandri M. aetatem Graecis incognitum, neque alibi memoratum, idque, quod ibi PLUTARCHVS adfert, auctoritate MANETHONIS, sacerdotis Aegyptii pereruditi firmat. Et profecto *Serapis*, siue, vt omnes Graeci semper scribunt, *Sarapis*, non est nomen graecum; linguae vero Aegyptiacae peritis, manifestum videbitur prae se ferre typum vocis, in Aegypto natae. Quod si vero Serapis, eo in loco cultum habuit, in quo

quo postea Alexandro M. visum fuit, urbem peramplam et magnificam, sibi que cognominem statuere, et ubi nonnihil moratus est, ratio perspicua est, cur *Serapis* Numen, Graecis antehac ignotum, inque loco valde obscuro cultum, primo quidem Alexandro innotuerit, et per hunc Graecis omnibus, ita ut illo ipso iam tempore *Serapis* nomen, non infrequenter auditum esse, subindicauerimus §. 3.

§. 5. Sed ne id quidem extra omnem dubitationis aleam positum est, simulacrum Dei illius peregrini, quisquis demum sit, e Sinope Pontica, in Aegyptum venisse. ISIDORVS namque, cuius testimonio utitur CLEMENS ALEXANDR. p. 31. scriptum reliquerat, *a Seleuciensibus, qui sunt prope Antiochia in Syria, statuam fuisse tractam.* Idem asserant nonnulli apud TACITVM loc. cit., ut qui *Seleucia vrbe Syriae accitam — perbiberent.* Et est in vniuersum, maxima auctorum, in referendis historiae huius circumstantiis discrepantia. Quid obsecro nos asserere prohibet, famam illam vulgatam, de aduecto Alexandriam *Deo Sinopico*, ortum ex eo traxisse, quod antiquissimus Aegyptiorum *Serapis*, Memphi cultus fuerit, in loco, cui nomen erat *Sinopio*. Certe, quando DIONYSIVS *Periegetes*, in descriptione orbis v. 255. mentionem facit *Σινωπίταιο Διὸς μεγάλου*, *magni Iouis sinopitae*, id EVSTATHIUS in notis ad Poëtam illum, ita exponit. *Σινωπίτης Ζεὺς, ὁ Μεμφίτης, Σινώπιον γὰρ θεὸς Μεμφίδος. Serapis, quem dicit Iouem Sinopitem, is est Memphiticus. Nam Sinopium est mons Memphiticus.* Mox auctor idem, sententiam communiorem de Sinope Pontica, patria Serapis, etiam adfert. Vltimo denique loco addit, nonnullos Deum hunc *Sinopitem*, deducere a *Sinopo* fluuio. Adeo incertum erat, num e Sinope Pontica, Deus ille Alexandrinus accitus fuisset. Quod vero EVSTATHIUS, de Deo Sinopico.

pitico, olim Memphi culto, obseruat, nititur non-
 rumusculo quopiam famae dubiae; sed desumtum est
 ex Monumentis bonis et certis. Ex iisdem TACI-
 TVS quoque refert, loc. cit. *Sedem, ex qua transie-
 rit Serapis, Memphin perbibent, inclytam olim, et
 veteris Aegypti columnen.* Magnum quoque in hac
 causa pondus habent ista PAVSANIAE, quae le-
 guntur in epis Atticis pag. 42. *Apud Aegyptios com-
 plura sunt Dei Serapis templa; sed omnium clarissi-
 mum habent Alexandrini, antiquissimum Memphitici;*
 Ex quo intelligitur, Alexandrinum Serapim, clario-
 rem quidem fuisse Memphitico; sed Memphiticum
 antiquiorem Alexandrino. Omnium vero maxime
 EVSTATHII locum, paulo ante descriptum, illu-
 strat Pseudo-CALLISTHENES, auctor, quod
 nemo diffitetur, fabulosus; sed in rebus ad antiquita-
 tes Aegyptias spectantibus, minime spernendus. Nam
 in fragmento libri de vita Alexandri M. edito in FA-
 BRICII Bibliotheca Graeca Vol. XIV, loquens de
 rebus, natiuitatem Alexandri antecedentibus, p. 149.
 haec habet. *Ο δὲ ἐπέμψεν αὐτὲς διὰ χρησμάδων
 πρὸς τὸν ἀδελφὸν τῆ Σινώπης, ὅτις ἐχρησμάδων
 αὐτοῖς. Vulcanus vero Memphiticus ipsis respondit,
 ut inuisibilem in Sinopio consulerent, qui consimiliter
 ipsis respondit.* Per inuisibilem alium hic non intelligi
 nisi Serapim Aegyptiorum priscum, mox ostendemus.
 Ille vero habitabat in *Sinopia*, monte Memphitico, vt
 volebat EVSTATHIUS, vt vero ego opinor, fa-
 cello, Deo huic prope Memphim constructo, de quo
 plura dicentur Libro IV. Non nego * in nummis Si-
 nopitarum Ponti, plerumque conspici simulacrum
 Serapis, in lectisternio cubantis: aut saltem illius
 caput;

* Tales cernuntur in VAILLANTII Numismat. aereis
 Imp. percussis in Coloniis Part. I. pag. 161. Part. II.
 p. 42. et 149.

caput; sed cum tempore sequiori percussi sint, non dubito, quin nobis repraesentent *Serapim Alexandrinum*, cuius venerationem, studium Ptolemaeorum, per totam Phoeniciam, Syriam, et Asiam circumtulit, atque propagauit, idque calathus, vel medius, quem in capite gerit Serapis is, quem Sinopensium mumi ostentant, satis testatur. Non tamen is sum, qui pertinaciter negare velit, Dei Alexandrini veram patriam esse Sinopen Ponticam. Id saltem nunc loco suo relinquo. Verum et istud largientur mihi cordati iudices, Deo huic Pontico, impositum mox fuisse nomen Aegyptiacum *Serapis*, Numinis, quod iam dudum ante, Racoti, et Memphi, in Sinopio, cultum inuenerat.

§. 6, Videamus nunc iam, qualenam *Serapis* ille Aegyptiorum priscus Numen fuerit, quid genti illi designauerit, vel cuius nam rei symbolum fuerit. Existimo autem, Numen illud ab antiquo Memphi, et Racoti, solenniter cultum, filiis Aegyptiorum adumbrasse *solem inferum*, quando nempe autumnalibus hybernisque mensibus, hemisphaerium inferius percurrit. Doctrinam ea de re Aegyptiorum talem nobis exhibet MACROBIUS Lib. I. Saturn. c. XIX. *Hoc argumentum Aegyptii lucidius absolunt, ipsius solis simulacra pinnata fingentes; quibus color apud illos non vnus est. Alterum enim caerulea specie; alterum clara fingunt; ex his clarum superum, et caeruleum inferum vocant. Inferi autem nomen Soli datur, cum in inferiore hemisphaerio, id est byemalibus signis, cursum suum peragit; superi, cum partem Zodiaci ambit aestiuam. Sol superus et clarus est Ammon, ADDDEN, lucidus, vt supra exposui c. II. Sol coeruleus et inferus, est, vt mihi persuadeo, Serapis. Rem eandem indicare etiam, omni procul dubio, oluit auctor versuum toties iam in testimonium vocatorum,*

Serapis est Sol inferus, hemisphaerium inferius percurrit.

Φεδ.

Φράζο τὸν πάντων ὑπατον θεὸν ἔμμεν ἰάω,
 Χείματι μὲν τ' αἰδῶν, Δία δ' εἰαρος ἀρχομένοις
 Ἡέλιον δὲ θεός —

*Dic Deorum omnium supremum esse Iao,
 Quem hyeme orcum dicunt, incunte autem vere
 Iouem*

Aestate porro solem —

Id vero illum *Solem inferum* Aegyptiorum, siue *Αἰδῶν*,
 et *Orcum* regem inferorum, esse credam *Serapim*, id
 praecipue me mouet, quod, cum Deus ille pere-
 grinus, et aduentitius, quem Ptolemaeus Soter e Pon-
 to acciuerat, Alexandriam appulisset, rerum Theo-
 logicarum in Aegypto periti, ex conspectis Dei illius
 peregrini symbolis, iudicauerint, esse eum *Plutonium*,
 adeoque Aegyptiorum *Serapim*. Ita rem narrat TA-
 CITVS, loco saepius allato. *Deum ipsum multi Ae-*
sculapium - quidam Osirin - plurimi Ditem patrem, in-
signibus, quae in ipso manifesta, aut per ambages ma-
nifestant. Luculentius etiam PLVTARCHVS, eu-
 ius verba iam attulimus §. 4. *Timotheus interpres,*
et Manetho Sebennyta †, coniecturis ductis a cerbero
et dracone, collegerunt esse Plutonis simulacrum, et
Ptolemaeo persuaferunt, non esse alius Dei, quam Se-
rapidis. Non enim nomen hoc gerebat, cum adueni-
ret: sed allatus Alexandriam, nomen Serapidis, quo
Aegyptii Plutonium designant, accepit. Et id quidem
 sine dubio effecit, vt Scriptores plerique postea, vbi
 ad Serapidem eorum deflectit oratio, eum fere sem-
 per * *Plutonium* interpretari soliti fuerint.

§. 7. Ve-

† Vide CVPERI Harpocratem p. 18. Adde EVSEBII
 Praeparat. Euang. Lib. IV. cap. vlt,

* DIODORVS Lib. I. p. 22. CLEMENS ALEXANDR.
 in Protreptico, passim. EVSEBIVS Praeparat. Euang.
 L. III. c. XI. p. 113. Et apud eundem Lib. IV. cap. vlt.

POR-

§. 7. Verum quid Aegyptiis cum *Plutone*? quorum *Argumen-*
 Mythologia Theologica, ab illa Graecorum, imma-^{tum illud}
 ne quantum distulit, et in quorum fabulis sacris, *perro illu-*
 nulla vnquam, Dei inferorum Graeci mentio depre-^{bratur.}
 henditur. Et certe, Graeci de *Plutone Aegyptio-*
rum non loquuntur, nisi vbi ciuibus suis, Numen
 et virtutem *Serapis* explicare volunt. Vnde patet,
Plutonem Aegyptiis proprie non tribui, nec aliter
 quam via comparationis, dum inter *Serapim* olim igno-
 tum, et notissimum Graecis omnibus *Plutonem*, com-
 parationem instituunt, subinnuentes, Aegyptios in
Serapi, tale quid etiam reuereri, quale ipsi in *Pluto-*
ne suo. In fabulis Graecorum, *Pluto* reputabatur Deus
 inferorum, rex animarum et umbrarum, quae viuo-
 rum numero ereptae, regionem defunctorum inha-
 bitabant. Hoc Graeci quidam, etiam ad *Serapim*
 Aegyptiorum transferebant. Ex eorum sententia,
 IULIANVS Imp. Orat. IV. p. 136. postquam de
 Plutone dixisset, ista addit *. Καλέμεν δὲ τὸν αὐ-
 τὸν τῆτον καὶ Σέραπιν τὸν αἰὼν δηλονότι, πρὸς ὃν Φησιν
 ἄνω πορεύεσθαι τὰς Ψυχὰς τῶν βιωσάντων, ἄριστα
 καὶ δικαιοτάτα. Quem nos alio nomine *Serapim* vo-
 camus, ut qui est αἰὼν, sub aspectum minime cadens;
 ad quem Plato sublimes ait euehi illorum animas, qui
 quam optime iustissimeque vixerunt. De hac *Serapis* noti-
 one num in Theologia genuina et cana priscorum Aegy-
 ptiorum reperiri possit, magnopere dubito. Qui
 vero inter Graecos, fabulas Poëtarum, ex Physiolo-
 gia explicabant, per *Plutonem* intelligi saepe volebant,**

Solent

PORPHYRIUS IULIANVS Imp. Orat. IV. p. 136. CYR-
 RILLVS *Alexandr.* Lib. I. in *Julian.* p. 13. ARISTO-
 DES Oratione in *Serapim*, passim.

* Vide et CYRILLVM *Alexandrinum* aduersus *Julian.* p. 17.

** PORPHYRIUS, apud EVSEBIUM Praeparat. Lib. III.
 c. XI. p. 109. Vide et p. 110. Hinc Veteres etiam *Ser-*
apim eundem faciunt cum *Osiride*, id est *Sole*.

Solem inferum, qui circa Solstitium hyemale sub terram commans, latentem et ignotum orbem circumvundo peragrat. Et vero Aegyptios etiam habuisse aliquod Dei simulacrum, quo repraesentarent, *foetens inferum, in hemisphaerio inferiore, signisque hyemalibus morantem*, ex MACROBIO ostendimus §. 6. Id iidem illi Graeci, ad Serapim Aegyptiorum sic transferunt *. *Cum Plutone Serapim coniungunt, ac luminis eius sub terram descendens symbolum faciunt rogam purpuream.* Est igitur Serapis ipse Sol, sed cuius lux tempore autumnali et hyberno sub terram descendit. Symbolum huius rei, dicebat PORPHYRIUS esse *rogam purpuream*. ATHENODORUS, scriptor vetustus, apud CLEMENTEM Alexandrinum in Protreptico p. 32. ait, *simulacra Serapidis conspicua esse colore coeruleo et nigricante*. MACROBIUS in verbis descriptis §. 6. docet, nos apud Aegyptios, *simulacra solis inferi fingi colore coeruleo*. Non sane vi ingenii singulari opus est, ad perspicicendum, omnes hos tres, loqui de re eadem, nobisque repraesentare vnum Serapim, Aegyptiorum Solem inferum. Iam etiam intelligitur, quam bene et recte, auctor versuum allatorum §. 6. affirmet, solem ab Aegyptiis, tempore hyberno vocari αἰδνν, cum, qui non videtur, quoniam nempe lux eius, illo anni tempore, sub terram demersa est. Eundem Pseudo-CALLISTHENES, §. 5. adductus, dixit † αἰδνν τῆς Σινώπης, *inuisibilem in sinopio*. EUSTATHIUS vero, eodem loco allatus, testatur, *Serapim in Sinopio Memphi coli*. An potest hic, ratio dubitandi vlla, adhuc superesse?

§. 8. Sc.

* PORPHYRIUS loc. cit. p. 173.

† Apud SEXTUM EMPYRICVM Pyrrhon. Hypotyp. Lib. III. c. 14. p. 183. Edit. Fabricii legitur, *αἰδνν ὁ αἰδνν* τῆς Σινώπης τῆς Ἑφθύρας, ubi pro Ἑφθύρας voce, ut videtur, nihili,

§. 8. *Serapim*, nomen esse, origine Aegyptia-
cum, ex §. 4. intelligi satis potuit. Et PLUTARCHVS de Is. et Osir. p. 376. conceptis verbis affirmat,
esse peregrinum, non graecum. Quatenam autem sit
vera eius significatio et interpretatio, nemo, quantum
scio, docuit, certe sic non docuit, ut a doctis assen-
sum impetraverit. Si apud nos valet auctoritas ATHE-
NODORI, citati a CLEMENTE Alexandrino p. 31.
32. *Serapidis* nomen compositum esse putabimus,
ex *Osiride* et *Apide*, quasi diceret *Osirapin*. Sed tota
auctoris illius narratio, fabulae longe similior apparet,
quam verae historiae, et eiusdem prorsus farinae di-
cenda est etiam haec, quam nobis offert, etymologia.
In eundem tamen sensum disputat quoque CYRILLVS
Alexandrinus aduersus Iulianum p. 13. Si vero ARTI-
STEM Argiutum audimus, quem et ipsum CLE-
MENS adfert, Stromat. Lib. I. p. 322. *Serapis* idem
est cum *Api*, qui Argiuis et Aegyptiis imperauit, cu-
ius rei meminerunt etiam * veteres alii. NYMPHO-
DORVS, scriptor non incelebris, memoriae prodit,
Apim, taurum sacrum, ubi post mortem, con-
ditus more solito, et (εἰς σόρον) loculo esset illatus,
dici consueuisse *Sarapin*, quasi Apin ἐν σόρῳ, apud
eun-

nihili, FABRICIVS reponere iubet ὄρε. Verum Ho-
ro Alexandriae cultum peculiarem oblatum fuisse, non
memini me obseruasse. Quid si igitur legas ὀρεάρε, at-
que intelligas Serapidem antiquum, Racoī quondam
ab incolis placatum? Merito autem miratur doctissi-
mus Fabricius, ἄλαρον, *selem*, animal sanctissimum, in
Aegypto immolatum. Lege itaque Σίλurus. *Silurus*
piscis erat Niloticus, magnitudine alios antecellens,
rapax et vorax, de quo BOGHARTVS Hierozoie. Part.
II. col. 749. 750.

* APOLLODORVS Biblioth. Lib. II. c. 1. §. 1. EVSE-
BIVS in Chronicop. 12. 64. 67. Edit. Scal. RVFFINVS
Hist. Ecclesiast. Lib. II. c. 23. AVGVSTINVS de Ciuit.
Dei Lib. XVIII c. 4.

eundem CLEMENTEM p. 323. quam originationem reperias etiam in PLVTARCHI libro, toties ad testimonium vocato p. 361. ne iam aliquid dicam de sententia patrum quorundam Ecclesiasticorum, qui in *Api* et *Serapi*, memoriam Iosephi Patriarchae, Aegyptique Proregis conseruatam ac cultam fuisse, sibi persuadent. Nam vix operae pretium esse opinor, illam serio et studiose excutere, adeo ab omni veri specie repulsa mihi videtur. Id vero non in vniuersum contemnendum esse censuerim, quod veteres in *Serapi*, relationem aliquam ad *Apim*, Memphitarum Taurum sacrum, obseruare nos iusserint. Ad id enim, non modo ipsum *Serapis* nomen, eos veluti manu ducebat; verum id etiam traditionibus sacerdotum Aegyptiorum niti, dubitare non possum. Verum ea de re plura differeimus Lib. IV. vbi interpretationem nominis huius veram, quae talis visa est nobis, adferemus. Tradit quidem PLVTARCHVS aliam praeterea, nominis huius *Serapis*, etymologiam, ex genuino Aegyptiorum sermone mutuo sumtam. Sed commodius hanc eo loco sub examen vocare poterimus, vbi veram ipsi tradimus.

CAP.

CAPVT VI.

De Harpocrate Aegyptiorum

siue

Sole, in solstitio hyberno, renouato.

§. I.

De Harpocrate, qui Serapium ordine nunc excipit, *Harpocrate* eadem fere dicenda mihi sunt, quae capite superiore de Serapi obseruauit. Nam et Harpocrates, non *tis, ante Alex-* minus atque Serapis, ante Alexandri M. tempora ob- *xandri M.* scurus latuit, et Graecis plane incognitus permansit. *aetatem in-* Non credo, reperiri scriptorem quenquam, Alexan- *cogn si, sa-* dro Macedone antiquiorem, qui Harpocratis aut no- *era, postea* men aut Numen commemorauerit, ego certe, etsi in *per G. necos* hanc rem omni studio incubuerim, nullum omnino *ubique pro-* inuenire potui. Apud HERODOTVM, qui cele- *pagata, et* briora omnia, per totum Aegyptum, Deorum Tem- *admissa fu-* pla, auidis oculis inspexit, quique de Numinibus ini- *ere.* bi cultis, tot praeclara nos docuit, de Harpocrate nonnisi altum deprehendes silentium. Et sunt tamen loca, ubi ab ipso, Numinis huius descriptionem, aut saltem mentionem, quodam iure expectasses. Buti enim, quae est vrbs inferioris Aegypti, Sacra solennia, Horo et Harpocrati, quouis anno, stato tempore, ritibus operosis, peracta fuisse, * scimus ex EPIPHANIO. Idque EXPLVTARCHI libro *de Iside* et *Osiride*, confici etiam atque confirmari potest. Ex quo non abs ratione colligo, tempore Ptolemaeorum, ab incolis Aegypti etiam inferioris, magno in honore pretioque Harpocratem habitum fuisse, et

* Vide supra cap. IV. §. 7.

Q

et sacra, Numini huic in Praefectura Butica facta, fo-
lennioribus maximeque celebribus, annumerari posse.
Et HERODOTVS tamen, qui sacra haec Butica,
sibi visa, proluxe describit, Lib. II. c. 59. 155. 156. et
aliis in locis, *Hori* quidem plus semel, Harpocratis
vero nusquam mentionem iniicit. Credesne, Harpo-
cratem Buti, iam tum, illa veneratione religiosa ex-
ceptum fuisse, quam postea obtinuit? HERODOTO
igitur Harpocrates videtur fuisse penitus ignotus. O-
mnium, quos reperire potui, primus est ERATO-
STHENES Cyrenaeus, vir aetate sua summus, et
Bibliothecae regiae Alexandrinae, regnante Ptolemaeo
Euergete, siue tertio, Praefectus laudatissimus. Is
enim in catalogo regum Thebaceorum Aegypti, com-
memorat aliquem, Aegyptiis dictum *Σεραποκρά-
της*, quod ipse, et recte, exponit *Herculem Harpo-
cratem*. Ex quo intelligimus, illo iam tempore,
Harpocratis Numen, passim in Aegypto cognitum,
et gentis huius religione consecratum fuisse. Quin
imo multis modis certum atque testatum est, ab illo
tempore, nomen et cultum Harpocratis, non tan-
tum in Aegypto, incrementa habuisse plurima, verum
etiam ad Graecorum regiones, ipsosque Romanos
transiisse, in quorum templa, vna cum Serapi recipi
tandem iussus est. Et certe apud Scriptores Graecos
Romanosque, duo haec Numina coniungi oppido fre-
quenter, et eodem fere loco poni solent. Si Varro
de Lingua Lat. Lib. IV. p. 17. *Principes Dei coelum
et terra: hi Dii iidem, qui in Aegypto Serapis et Isis,*
etsi Harpocrates digito significet, ut ea taceam*. Hic
igitur cum Serapi coniunctum deprehendimus Harpo-
cratem, quod VARRO, non ex Aegyptiorum; sed
Graecorum potius disciplina accepisse videtur. Eos-
dem

* Secutus hic sum emendationem IS. VOSSII, *Comment.*
in Catullum p. 104.

dem hunc in modum sociat TERTULLIANVS in *Apologetico*, cap. 6. *Serapidem et Isidem et Harpocratem*, — *Capitolio prohibitos, id est, curia Deorum pulsos, Piso et Gabinius COSS. — euerfis etiam aris eorum abdicauerunt, — bis vos restituitis, summam maiestatem contulistis*. Et quantum Harpocrati, etiam ante Tertulliani aetatem, tempore Plinii maioris, Romani honorem habuerint, scriptor hic satis testatur Lib. XXXIII. cap. 3. vbi. *Iam vero, inquit, etiam Harpocratem, statuasque Aegyptiorum Numinum, in digitis viri quoque portare incipiunt*. Sed Harpocrates ille, cuius toties meminere Graeci atque Romani scriptores, cuius tot cernuntur icones, simulcra, et figilla, in eruditorum Museis, Principumque thesauris, quaeque magna ex parte, studio praestantissimi CUPERI congesta, in eius *Harpocrate* spectari possunt, non praeceptis religiosus Aegyptiorum, sed superstitioni Graecorum, fere vnice debentur. Id simulacra ipsa, quae extant, symbolis Theologiae Graecanicae, non tam ornata, quam potius onerata, ac tantum non obruta, per se satis vnique testantur, inprimis, si cum ** monumentis quibusdam vere Aegyptiis, sane perraris, in quibus genuina Harpocratis Nilotici effigies, simplex, omnique ornamento aduentitio libera, conspicitur, illa comparentur. De Harpocrate Graecorum plura in medium adferre, ab instituto meo prorsus alienum est, et ea omnia, ex viri illustris libro doctissimo, eruditorum nemini ignoto, petere cuius licet. Ea igitur persequamur, quae ad Harpocratem, origine Aegyptium, et cana, sacerdo-

Q2

* Qualia v. 9. occurrunt in KIRCHERI *Oedipo* Tom. I. p. 212. CUPERI *Harpocrate*, p. 7. 26. itemque dans le *Grand Cabinet Romain*, de MICH. AVG. CHAVSSÉ Part. II. num. XXXII. XXXIII. XXXIV.

cerdotum gentis illius, religionē celebratum, praecipue pertinere mihi videbuntur.

§. 2. Fuisse autem re ipsa *Harpocratem*, vetustum gentis Aegyptiacae Numen, ex loco ERATOSTHENIS, cuius §. I. mentionem feci, inuicte probari potest. In catalogo namque regum Thebaeorum Aegypti, quem ipse ex bonis vtiq̃ue monumentis contexuit, rex ordine vigesimus sextus, vti legimus in SYNCELLO p. 109. dicitur Σεμφουκράτης, idque ERATOSTHENES sic interpretatur, ὁ ἐστὶν Ἡρακλῆς, Ἀρποκράτης, id vero significat *Herculem Harpocratem*, quorum amborum deorum nomina, rex ille, more Aegyptiis perquam familiari, gerere voluit. In graeco scribendum esse Σεμφουκράτης, *Semphucrates* *, alicubi iam monui. Id enim flagitat indoles sermonis Aegyptiaci, ex quo nomen istud pettum est. Rex ille Semphucrates, si rationes chronologicas MARSHAMI probamus, Thebis regnavit, antequam Moses natus esset, si vero stare malumus iudicio calculisque VIGNOLII, regni eius initium, in annum fere sexagesimum, post exitum Israelitarum ex Aegypto, coniciendum erit. Nostrium non est, tantas inter summos Chronologos lites componere; quomodocunque autem res se habeat, id saltem ex eorum observationibus chronologicis, certo consequitur, nomen atque cultum *Harpocratis*, quod *Semphucratis* regis nomen inuicte probat, apud Thebaeos antiquitatis fuisse ultimae. Quod vero ante Alexandri M. tempora, Dei istius nulla observari deprehendique possit notitia, illius rei haec videtur fuisse causa, quod cultus Harpocratis, intra solam Aegyptum superiorem se continuerit, et solis forte sacerdotibus Thebarum, peculiaris ac proprius extiterit; in aliis vero Aegypti regionibus, locisque, sacra haec anni-

* Lib. II. c. III. §. 3.

anniuersaria, in quibus *Harpocrates* commemorabatur, ad *Horum*, † qui certo sensu et respectu cum *Harpocrate* idem erat, transferrentur subque illius nomine, et in eius honorem celebrarentur. Ideo vidimus suo loco, duplicem Aegyptios finxisse *Horum*, iuniorem, senioremq. Alter eorum re ipsa erat *Harpocrates*; alter vero *Horus* proprie sic dictus, siue, vt hoc clarius explicem, alter eorum symbolum erat solis in solstitio hyberno renouati, is autem est *Harpocrates*: alter solis post solstitium aestiuum, summo cum splendore regnantis, hunc ostendimus esse *Horum*. *Harpocrates Aegyptiace sonat claudicantem pede.*

§. 3. Nomen Dei Harpocratis, non semper eodem modo scriptum, prolatumque esse, inuenimus; sed sic fere tamen semper, vt sermonis Aegyptii gnarus, veram illius significationem, non ita difficulter eruere atque explicare possit. Si nomen regis Thebaeorum vetusti, de quo §. 1. et 2. vti id corrigendum esse dixi, in consilium adhibeamus, habebimus *Φαρκράτης*, *Phacrates*, quae est sine dubio nominis huiusce pronuntiatio, vti antiquissima, ita simplicissima et verissima, ex qua etiam genuinam eiusdem significationem, omnium optime discere potui. Ab hac scriptione parum differt ea, quam nobis exhibet Epigramma quoddam ††, *LV CIL II* graecum.

Ἦν τιν' ἔχης ἐχθρὸν Διονύσιε μὴ καταράσῃ

Τὴν ἴσιν τῷ μὲν τὸν Ἀμφικράτη.

Si quem habeas inimicum, Dionysie, ne impreceris
Isin illi, neque Amphicratem. (id est Harpocratem)

Poëta hic legibus metri obsecundans, scripsit Ἀμφικράτην, cum ceteroquin scribendum fuisset Ἀμφικράτη.

Q3

† In *Anthologia graecorum Epigrammatum* Lib. II. c. XXII. num. IV. vel p. 314. Edit. Wechel.

†† In Inscriptione 3. pag. LXXXIV. apud *GRUTERVM* legitur ΑΡΠΟΚΡΑΤΕ, rectius.

κράτην. *Amphucrates* namque et *Pbucrates*, rem plane eandem Aegyptiis significasse, sciunt, qui linguae Copticae rudes non sunt. Scriptores graeci et Romani, ubi Dei huius mentionem faciunt, nomen eius solent efferre †, Ἀρποκράτην, et *Harpocratem*, quod vulgo notum est, idque nomen etiam in Aegypto, a tempore Ptolemaeorum communius fuisse videtur, neque etiam ab indole sermonis Aegyptii alienum est. Quando vero, ut bene monuit illustris †† CUPERVS, in notis, quae sic vocantur, TYRONIS et SENECAE, subiunctis Thesauro Inscriptionum Gruteriano, pag. CXXXIII. legitur *Alpoca*, et *Alpocatis*, pro *Arpocras*, et *Arpocrates*, id utique negligentiae, aut potius inscitiae librariorum amanuensium tribuendum est. *Carpocrates*, nomen in historia Ecclesiastica valde famosum, idem est, quod *Harpocrates*, nomen post introductum ac propagatum latum Dei huius cultum, in Aegypto inprimis familiare. Idem fere dicendum est de nominibus, in veterum scriptis et monumentis pariter reperiundis, *Carpocras*, et *Harpocras*, vel etiam *Arpocras*. Haec et similia, inquit CUPERVS, sunt contractiones nominis *Harpocrates*. Sic ex *Antipatro* *Antipas*, ex *Alexandro* *Alexas*, ex *Ruffino* Πῤῥῳς, etc. Sed haec omnia eo tantum attulimus, ut nunc nobis tanto certius et tutius, nominis *Harpocrates*, veram rationem ac significationem, ex Aegyptiorum idiomate, eruere liceret. Nempe פֶּחַי (poch) *vulnus* corporis quodcunque aut *mutilationem*, significat, Exodi XXI, 25. Speciatim vero vox eadem פֶּחַי *claudicationem* in pedibus designat, sicut Gen. XXXII, 31. ubi de Iacobo Patriarcha dicitur, ἐπέκραζε τῷ μηρῷ αὐτοῦ, ipse vero claudica-

† In *Harpocrate* p. 2.

†† Vbi supra p. 3.

dicabat femore, quae verba sic transtulit Coptus interpres $\alpha\psi\text{-}\psi\text{in}\theta\ \alpha\text{ΠΕ}\iota\alpha\lambda\upsilon\chi$. Est porro $\rho\alpha\tau$, (*rat*) Aegyptiis *pes*, Leu. XI, s. 6. vnde $\upsilon\zeta\ \epsilon\rho\alpha\tau$, *consistere*, proprie, *stare in pedes*, quae locutio locis innumeris occurrit. Sic ergo $\psi\omega\theta\text{-}\rho\alpha\tau$, (*phocb - rat*) Aegyptiis erit, *claudicans pede*. Si iam terminationem graecam aut latinam addideris, habebis ERATOSTHENIS *Pbucratem*, vnde dixi, hanc nominis istius scriptionem et pronuntiationem, esse et antiquissimam, et simplicissimam, et facillime explicandam. Si praeposueris α , (*em*, vel *am*) ex verbo facies adiectiuum, eritque tum $\alpha\psi\omega\theta\text{-}\rho\alpha\tau$, *pede claudus*, quod ipsum *Amphicrates* est LVCILII, vel, vti scribendum erat, *Amphucrates*. Cum vero $\epsilon\rho$, saepe cum verbis coniungatur, atque tum saepius, *faciendi*, vel *causalitatis*, significationem habeat, alias vero, et non raro quidem, plane otietur, $\epsilon\rho\text{-}\psi\omega\theta\text{-}\rho\alpha\tau$, (*Ar-phocb-rat*) significare posset, et eum qui *caussa est claudicationis*, vel, qui *claudicare facit*, et simpliciter etiam *claudicantem* *pede*. Hoc postremum, est Graecorum Romanorumque *Harpocrates*. Si igitur ex nomine iudicium ferendum esset, *Harpocrates* diceretur Aegyptiis fuisse Deus *claudicans*, aut pedibus imbecillis, qualem *Vulcanum* Graecorum describit HOMERVS, cui idcirco opponit Martem $\alpha\epsilon\tau\iota\pi\omicron\delta\alpha$, *pedibus sanum* Odyss. Θ v. 330. Talis erat omnino *Harpocrates*, eumque Sacerdotes Aegyptiorum opponebant *Ammoni* suo $\alpha\epsilon\tau\iota\pi\omicron\delta\iota$, de qua fictione symbolica aliquid * supra diximus, quamque hoc etiam capite, infra pluribus explicabimus.

Q4

§. 4. Har-

* Cap. II. §. 9.

Harpocrates symbo-
lum erat
solis, in sol-
stio byber-
no renoua-
ti.

§. 4. *Harpocratem*, non secus atque *Horum*, *Osiridis* *Isidis*que filium perhibitum semper fuisse, apud omnes constat. Et vel ex eo recte colligi posse * monui, *Harpocratem*, certo suo sensu atque respectu, eundem cum *Horo* conferi debere. Nempe eidem, quando fabulae eum dictabant esse recens natum; tenerumque infantem, impositum erat *Harpocratis* nomen; sed adulto, et robur assecuto virile, aliud iam erat *Hori* nomen. Cum autem *Horus* a *Sole* alius diversusque existimari non possit, idem de *Harpocrate* statuendum quoque esse, res ipsa loquitur. Id vero tot insuper veterum testimoniis, totque rationibus inuicti roboris, in *Harpocrate* suo demonstravit C V P E R V S, ut rei huic diutius immorari velle, super-
vacaneum non iminerito videri queat, praesertim cum rationibus ponderis grauissimi, haecenus, praeter nudas coniecturas, meraeque fictiones imaginationis foecundae ingeniosas, nihil oppositum fuisse, intelligam. Sed superest illa quaestio, qua ratione *Harpocrates* distulisse dicendus sit a *Serapi*, ab *Horo*, ab *Hercule*, ab *Ammone*, ab *Osiride*, quos omnes, peculiari queminque symbolo, solem designasse, toto hoc libro ostendimus, sed alio tamen, alioque respectu, aut spectatos in diuersa ad nostram terram, relatione. Quemnam igitur, per *Harpocratis* symbolum, solis ad nos respectum, quam ad hanc terram relationem subinuere voluerunt sacerdotes Aegyptiorum? Praestantissimo C V P E R O visum est, rituum Aegyptiorum conditores, Numine *Harpocratis*, designare proprie voluisse *solem orientem*, idque per totum librum * passim repetit. Et res ipsa in placitis Theologicis sacerdotum Aegypti fundata est. *Harpocrates* symbolum ipsis erat *Solis* de nouo *exorti*, vel *renouati*, Verum quando Vir doctissimus *ortum solis* intelligit quo-

* Cap. IV. §. 7.

** In *Harpocrate* p. 6. 19. 20. 76. 77. etc.

quotidianum, veram Aegyptiorum mentem atque sententiam, quod in re adeo obscura, sane mirum non est, haud vsque quaque affecturus esse mihi videtur. Nempe erat *Harpocrates*, vt loquar cum Romanis, *Sol renouatus*, verum in solstitio hyberno: erat *Sol oriens*, dum nouum auspicabatur annum, atque ex atris tenebris longarum noctium emergens, ad hemisphaerium superius lucidum contendebat, eoque lucem dierum, paulatim augebat, ac quouis die proferebat. Id quod dixi, totus Theologiae Aegyptiorum veteris, qualem huc vsque ex bonis monumentis, exposui, contextus, eleganter, et, quod dici solet, ad oculum demonstrat. Sol enim, Zodiacum percurrens, eoque diuersas anni tempestates producens *, varias induere formas credebatur. In principio veris, fingebatur apparere *lucidus*, ideoque ** *Ammon* cognominabatur. Et quia in Aegypto, iam tum sol, fruges terrae ad maturitatem perducendo, virtutem suam excellentem, et omnium votis expetitam, manifestam faciebat, idem appellabatur *Hercules*, cuius nomen Aegyptiacum proprie sonat †, *virtutem Dei*, nempe Solis. Mox vbi in solstitio aestiuo, et secutis diebus, sol totam efficaciae suae vim persentiscendam praebet ††, *Hori* nomen in Aegypto accipiebat. Cum vero deinceps, huius efficaciae solis, lucis atque caloris, decrementa successiue insignia obseruarentur, post aequinoctium autumnale, sequebantur Sacra ††† *Serapis*. Restat igitur conuersio solis, quae fit in solstitio hyberno, quo tempore *Sol* terrae apparet * *nouus*, quare non

Q 5

ab

* Lib. II. cap. I. §. 1.

** Lib. II. cap. II.

† Lib. II. c. III.

†† Lib. I. c. IV.

††† Lib. II. c. V.

** SERVIVS in VII. Aeneid. 720. *Proprie sol nouus est octavo Kalend. Ianuarias*. Id est D. XXV. Decembris. Eodem die celebrabatur Romae natalis solis inuicti.

Vide

ab Aegyptiis tantum, sed et a gentibus cultioribus cunctis, magna cum gaudio, et festorum solennium celebratione, excipi consuevit. Quem igitur dicemus, tempore hoc, tanquam solis renouati symbolum, religione Aegyptiorum celebratum cultumque fuisse, nisi *Harpocratem*? quandoquidem et hunc solis aliquod symbolum esse omni dubio caret. Verum id testimoniis disertis, et omnem exceptionem respicientibus, comprobemus.

§. 5. Ad nostrum hoc negotium pertinere etiam
Ostenditur id ex versibus Oraculi Clarii apud Macrobi-
 credo versus *Apollini Clario* tributos, quos ex *MACROBII Saturn. Lib. I. c. XVIII.* plus semel iam hactenus citauimus.

φράζο τὸν πάντων ὑπατον θεὸν ἑμμενιάω
 χέματι μὲν τ' αἰῶνι, Δία δ' ἑαρος ἀρχομένοιο
 ἥλιον δὲ θεῖος, μετοπώρα δ' αἰβρόν ιάω.

*Dic Deorum omnium supremum esse Iao,
 Quem hyeme Orcum dicimus, ineunte autem vere
 Iouem.*

*Aestate porro solem, ac tandem autumno finito, te-
 nerum Iao.*

Quisnam in versibus his sit αἰῶνι, inuisibilis tempore hyberno, *Serapis* nempe, quid vere inchoato *Iupiter*, nempe *Ammon*, quis media aestate, *Sol* per excellentiam quandam ita dictus, nimirum *Horus*, superioribus Libri huius capitibus, distincte exposuimus, ac omnia ex antiquissimis Aegyptiorum traditionibus sacris firmauimus. Quod argumento esse potest, respici in his versibus Theologiam non Graecorum, verum Aegyptiorum. Id vero, quod in iisdem versibus difficillimum vereque ἀνυμνατῶδες dici potest, explican-

Vide Calendarium sub Constantio Imp. editum, et *IVLIANVM* Imp. Orat. IV. p. 155. 156.

explicandum restat, ut ostendamus, quisnam sit *μετεπώρε ἀφ' ὧν ἰάω*, quod verto, *autumna desinente*; adeoque hyeme ineunte, *tenellus Iao*. Haec ipsa vero verba dubitare me nullo modo patiuntur, verum iactati huius a MACROBIO Oraculi auctorem, Christianum esse, e Gnosticorum coetu, qui, cum in Aegypto viueret, regionis illius Theologiam idololatricam, quae tamen in naturali rerum ordine et vicissitudine fundata erat, ad placita, gregis illius, cui se iunxerat, detorsit atque inflexit. Ampliorem rei huius demonstrationem, in aliud tempus, locumque opportunum, magis differo. Nunc ea tantum observabo, quae plane omitti a me non possunt. Nomen *ἰάω*, hic memoratum, plerique habebunt, pro venerabili ac augusto tetragrammato, ייחיה, quippe quod, hoc fere modo scriptum *, Gentibus etiam innotuisse, satis constet. Neque etiam negauerim, fuisse scriptores exoticos, gentiles, apud quos nominis sanctissimi mentio reperitur; verum illi tum non de suis; sed de Iudaeorum rebus sacrisque loquuntur. Apud Graecos, aut alios gentiles quoscunque, in Sacris ipsorum domesticis, nomen *Iao*, ab hebraico tractum, usu qualicunque receptum fuisse, indicio idoneo nullo, comperire haecenus porui. Et qui ita censent, viri praestantissimi, omnique eruditione insigniter culti, ad eas redacti sunt angustias **, ut ad ipsum nostrum Oraculum Apollinis Clarii, ceu ad sacram anchoram confugiant. Quod si autem, ut volunt

* GROTIUS in notis ad Lib. I. de verit. Relig. Christ. §. 16. vel p. 232. Edit. Paris. PEARSON *Exposition of the Creed*. p. 147. in notis, vel p. 262. 263. Edit. latinae BOCHARTVS Geogr. Sac. Part. II. Lib. II. cap. XVII.

* BOCHARTVS Geogr. Sac. Part. II. Lib. I. c. XVIII. PEARSON ubi supra, et prae ceteris Mr. de BEAUSOBRE hist. de Maniché To. II. p. 59. 60.

volunt eruditi illi, auctor verus illius Oraculi, cultui Deorum mancipatus, et de rebus inter suos notis, vsuque tritis, locutus fuisset, sequeretur certe, illum *Iao*, de quo loquitur, esse tantum aliquod Solis nomen aut cognomen, quo certa quaedam illius ad mundum nostrum relatio significaretur, nam id totus oraculi contextus et ordo nimis aperte loquitur. Quaero iam, apud quosnam Graeciae populos, Sol, dum in hyberno Solstitio versatur, nomen habuerit *Iao*, et cur ille *Iao*, id est *Sol hybernus*, censeretur, Deorum omnium supremus ac longe maximus, maiorque adeo Sole verno, Sole aestiuo, ac Sole denique autumnali. Nulla profecto, ex Theologia Graecanica, reddi huius rei ratio, a quoquam vnquam poterit. Quis de Graecorum Numine *Iao*, fando vnquam audiuit? Et totum quoque Oraculi illius argumentum, non esse desumptum ex Theologia Graecanica, aut ad illam pertinere, facile mihi largientur periti et aequi rerum huiusmodi iudices.

*Alique ex Gnostico-
rum Theo-
logia ex-
plicantur.*

§. 6. At in Theologia Gnostico-Basilidianorum, plana omnia erunt, facilia atque perspicua. Vt res haec rite et ordine intelligatur, pauca tantum haec obseruasse iuuabit. 1) Vfus nominis *Iao*, in Scholis Gnosticorum erat maximus et frequentissimus. Conceptis verbis id testantur e vetustis Ecclesiae Doctoribus * permulti, et multo etiam luculentius idem hoc loquuntur, tot gemmae Gnosticorum Abraxae, in copiosis collectionibus CHIFLETII et MONTEFALCONII spectandae. Nam gemmarum istarum ple-

raeque,

* IRENAEVS contra haereses Lib. I. cap. IV. §. 1. cap. XXI. §. 3. cap. XXX. §. 5. Edit. Massueti. TERTULLIANVS aduersus Valentin. cap. 14. ORIGENES aduersus Celsum Lib. VI. p. 296. 297. EPIPHANIVS Haeres. XXVI. §. 10. THEODORETVS Fabul. haeret. Lib. I. cap. 7. etc.

raeque, nomen gregi huic sacrosanctum *Iao* distinde expressum prae se ferunt. Et quamvis vera nominis huius significatio, quam in Scholis Gnosticorum habuit, plurimam adhuc lucem expectet 2) mihi tamen exploratum et certum est, quod etiam * alio loco obiter tetigi, quodque cum primis gemmae hae Abraxeae, tam clare testantur, Gnosticos nomine hoc sibi maximopere venerabili, servatorem optimum subinnuere solitos fuisse. 3) Hoc admissio, quod merito negari, aut in dubium vocari posse, non crediderim, animaduertere et istud oportet, illos, de quo loquor, Gnosticos, in Scholis suis, servatorem nostrum, solis emblemate et symbolo, oppido frequenter adumbrasse, et in comparatione hac emblematica, sibi mirifice placuisse, quod ipsum quoque ** antehac iam me prolixè ostendisse memini. Talis ergo etiam in Oraculo nostro, sub nomine *Iao* depingitur. 4) Quando autem *ιαω* ille appellatur *αιθρῶς*, id est, vti vertendum opinor, *tenellus*, *puellus*, Oraculi huius auctor, vult nos cogitare de Christo Domino, ut recens e virgine nato, et tenello etiam nam infante. 5) Et haec ratio est, ob quam *tenellum Iao*, auctor Oraculi Gnosticus, locauit in *μετωνάσας*, siue principio hyemis, aut quod eodem redit, in Solstitio hyberno. Hoc enim tum ad Solem naturalem, de quo in antecedentibus sermo fuerat, tum ad Solem mysticum emblematicum, Christum Dominum, referri a nobis debet. Sol namque naturalis, in Solstitio hyberno renouatur, vnde eum illo tempore Romani vocare solebant *solem nouum*, (§. 4. not.

* Exercit. de *Alexandro Seuero Imp. Christiano*, in Miscell. Lipsiens. Vol. IV. pag. 85. fin.

** Exercit. de nomine *Abraxas*, in Miscellan. Lips. Vol. VII. p. 87. 88. 96, 97. etc.

not. * Aegyptii vero ** *Osfriam inuentum et renatum.* Eaque de causa sine dubio *** Gnostici natales Seruatoris optimi, Solis sui mystici et emblematici, in hoc ipsum tempus, quoque coniiciebant, eoque memoriam magni illius beneficii diuini, in coetibus suis solenniter celebrabant. Iam nunc denique verus oraculi illius Gnostici sensus, recte facileque perspicui a nobis poterit, isque hic fere est. *Summus utique Deus, noster est IAO, Christus Iesus Dominus, primus atque ultimus, verus iustitiae Sol, luxque huius mundi, Sol, qui annum salutis et complacentiae Domini, auspicatur, et totum conficit. Vos idolorum serui, solem tempore autumnali celebratis Serapidem inuisibilem, ubi ver adest, Iouem Ammonem lucidum, aestate Horum, radiorum fulgore coruscantem, et in Solstitio hyberno tenerum Harpocratem. Sed verus Sol salutaris, supremusque idem omnium Dominus atque Deus est noster IAO, cuius tanquam solis iustitiae mystici, ortum et memoriam eo celebramus tempore, quo Sol naturalis, nostri IAO creatura, in coelo renouatur.*

§. 7. Auctor igitur oraculi Clarii, si partem illam Theologiae Aegyptiorum, quam tradere exortus erat, eodem tenore ad finem perducere voluisset, loco *IAO*, cuius nomen, nec Aegyptiis, nec Graecis, cognitum aut perspectum erat, substituisset τὸν αἰετὸν ἀπρονόητον, *Harpocratem tenellum*. Nam et ille Aegyptiis symbolum erat solis, quod vidimus §. 4. et quidem in solstitio hyberno denuo exorti vel renouati, ideoque repraesentari fere semper solebat αἰετὸς, *tener et infans*. Prius, quod nempe Harpocrates, in

Harpocratem Aegyptii dicebant natum esse in Solstitio hyberno, tenerum, et puellum.

* Miscellanea Berolinensia Societ. scient. Tom. VII. pag.

374. 377.

** Vide ibid. p. 404. 405. et Miscellanea Lipsiens. Vol. IV. pag. 80. (not ***)

in Solstitio hyberno censeretur exortus, conceptis verbis docet PLUTARCHVS, in libro *de Is. et Osir.* p. 377. Verba eius, ad evitandam prolixitatem, latine versa adscribo. *Ideoque dicitur Isis, cum se sentiret esse gravidam, appendisse sibi amuletum, sexta die mensis Phaophi, et pepe ille Harpocratem, sub solstitium hybernum, imperfectum et valde tenerum.* Idem testatur quoque MACROBIUS, cum PLUTARCHO conferendus, et ex hoc explicandus atque illustrandus. Sic autem ille Saturn. Lib. I. cap. XVIII. *Hae aetatum diuersitates ad Solem referuntur, ut parvulus videatur hyemali Solstitio, qualem Aegyptii proferunt ex adyto, die certa, quod tunc brevissimo die, veluti parvus et infans videatur.* Qui rem maturius pensitauerit, dubitare prorsus non poterit, scriptorem et hunc et illum de re eadem loqui. Nec obscure etiam rem eandem docet HORAPOLLO, cuius locum infra dabimus §. 12. Posterius vero, quod nempe Aegyptii vetustiores, Harpocratem suum semper finxerint *ἄερον, tenellum, ac puellum*, quodque eo aperte respexerit auctor oraculi Clarii, vel ex iis, quae modo produximus, locis, clare intelligitur, quibus alia quaedam addemus. Dixerat MACROBIUS, loco ultimo hic laudatus, cuius pleniora verba legi poterunt, hoc Libro II. cap. II. §. 1. Aegyptios Soli attribuere diuersas aetates, paruuli videlicet pueri, in Solstitio hyberno, et sic porro. Talem vero nobis depingit formam solis in Concilium Deorum ingredientis, MARTIANVS CAPELLA, Lib. I. p. 20. *Facie autem mox, ut ingressus est, pueri * renidentis, incessu medio iuuenis anhelis: in fine senis apparebat occidui, licet duodecim nonnullis formas, (nempe in* Zodia-

* In editione Grotii legitur *renidentis*; sed ibidem in margine notatur, *alii renidentis*, et haec videtur vera lectio.

Zodiaco) *conuertere crederetur*. Possent plura huius generis adferri, sed iis contentus ero, quae ad religionem Aegyptiorum, ac Harpocratem sigillatim, manifesto et indubitate spectant. PLVTARCHVS, quoties de *Harpocrate* differit, non aliter de eo loquitur, quam de *senere* ac *infantulo*. Loca eius toties citari solita, omnibus adeo nota sunt, ut iis repetendis superfedere possim. Idque docent pariter Dei huius sigilla, quae supersunt, nummi itidem, gemmae, aliaque monumenta antiqua, in quibus effigies ipsius cernitur, quarum pleraque a CUPERO sollicitè collecta, in eius *Harpocrate* conspici possunt. Et si quis viri doctissimi explicationes, sane quam eruditae, addiderit, nihil est, quod hic ultra desiderari queat. Ideoque, non certe abs ratione, Inscriptionem hanc, quae in Thesauro GRVTERI legitur Pag. LXXXVIII. num. 13.

B O N O D E O
P V E R O * P O S
P H O R O

ad Harpocratem spectare, iudicat vir, politissimi ingenii **, BAVDELOTIVS. Cur autem ille dicatur et *puer*, et *phosphorus*, siue *lucifer*, ex dictis hoc et superiori thmestate, explicare difficultatis nihil habet. Inscriptioni huic plane responder illud in oraculo Clario αἰὲς ἰδω, vel αἰὲς ἀπορῖπας. De eadem re loquitur MINVTIVS FELIX in *Octauio* cap. 25. *Isis perditum filium — laet, plangit, inquit, Mox inuenio paruulo gaudet Isis.* Et LACTANTIUS Instir Diuin. Lib. I. c. c. 25. *Isidis Aegyptiae Sacra sunt, quatenus filium paruulum vel perdiderit, vel inuenerit*

* Ira in Lapide sculptum est pro PHOSPHORO.

** L' utilité des voyages. Tom. I. p. 220. Edit. Paris. 1693.

venerit. Nam deinde puer producitur, quasi inuentus. Quae omnia * in *Tabula*, quae *Isiaca* vulgo dicitur, scite delineata conspici possunt. Et qui illic cernitur puer paruulus ac tenellus, fasciis inuolutus, est haud dubie *Ἄεϋς*, Sol Apollinis Clarii.

§. 8. Equidem credere quis posset, loca MINVTII et LACTANTII, quibus modo vsi sumus, ad ^{Dubium} *aliquid re-* nostrum, in quo explanando versamur, non ^{mouetur.} *magno-* pere pertinere negotium. Nobis enim propositum est, dicere de *Harpocrate*, circa solstitium hyemale recens nato. At scriptores laudati non de Harpocrate nato; verum de filio Isidis perduto, quaesito, et inuento, loquuntur. Verum difficultas haec tanti non est, vt quenquam rerum Aegyptiacarum bene peritum, turbare aut morari queat. *Harpocrates*, iuxta traditiones Aegyptiorum, circa Solstitium hybernium natus, est Sol. Hic idem, respectu quidem alio, sed non ita vehementer diuerso, dicebatur quoque *Horus*, et idem ille, alio praeterea respectu, dicebatur quoque *Osiris*. Quia igitur omnes hi tres, *Osiris*, *Horusque* et *Harpocrates*, symbola erant vnius *Solis*, fieri potuit, et re ipsa factum quoque est, vt traditiones sacerdotum de his Numinibus, quae sane ad vnum solem referebantur, sed alia semper aliaque ratione, a Graecis nonnunquam permutarentur, et confunderentur, vt, quae ad tale sigillatim et seorsim *Solis* symbolum adaptanda erant, transferrentur ad symbolum aliud, aut ad solem in genere. Nisi id probe teneas, seduloque obserues, in explicanda Deorum Aegyptiorum significatione, et potestate, errores varios, ac multiplicem confusionem, vitare non poteris. Neque tamen rei huius culpa, penes solos

* Possunt, si tanti videatur, hic consuli *Miscellanea Berolinensia* Tom. VII. p. 373. 374. etc.

solos Graecos vnice residet. Nam et ipsi quoque sacerdotes Aegyptii, in diuersis regni partibus, sententiis ac consuetudinibus, circa res quasdam sacras, a se inuicem discreti erant. Res est nota et testata satis, de qua plura verba facere, nihil attinet. Non raro etiam vsu veniebat, vt, quamuis de re ipsa bene et amice, inter sacerdotes variarum Aegypti regionum, conueniret, illam tamen rem, vnanimiter ab omni parte agnitam, et receptam, diuersis symbolis exprimerent, populoque subindicarent. Monui iam supra, ante Ptolemaeorum tempora, Harpocratis Sacra Aegypti inferioris incolis, vtplurimum ignota, certe non vsitata fuisse. Et tamen res ipsa, quam sacerdotes Thebaidos, *Harpocratis* symbolo declaratam volebant, *renascentia* nempe et *renouatio Solis*, in Aegypto inferiori, non aliter atque in superiori, impensa laetitia solenniter celebrabatur, de quo summo Aegyptiorum festo, aliquando, si ita visum fuerit Deo, ad *Tabulam Bembinam* plura dicemus. Verum alio nomine designabatur. Et poterat sane solennitas haec, ac memoria Solis renouati, non incommode ad *Horum* transferri, ob rationes, et capite hoc, et cap. IV. expositas. Sed et referri poterat ad ipsum Osiridem, in fabulis quippe sacerdotalibus caesum, postea vero ab vxore inuentum, eoque veluti renatum. Ea de causa solennitas haec in locis non paucis nuncupari solebat *inuentio Osiridis*. In animo eam habebat *AVTILIVS*, vbi in Itinerario Lib. I. v. 375. canit.

*Illo quippe die tandem renouatus Osiris
Excitat in fruges germina laeta nouas.*

Et *IVVENALIS* Satyra VIII, 29.

*Exclamare libet, populus quod clamat Osiri
Inuento —*

Ad quae haec obseruat vetus *Scholiasies*. *Populus
Aegypti*

*Aegypti, inuento Osiri dixit, * Εὐρήκαμεν, συγχαίρομεν.* Id est, invenimus iam, et una gaudemus. Hanc autem Osiridis inuentionem, pertinere ad solstitium hybernum, in quo natus etiam perhibebatur *Harpocrates* **, ante annos complures, adductis eam in rem idoneis veterum testimoniis, adstruxi. Cum igitur in Aegypto, rem eandem, sacerdotes nonnulli, ad *Osiridem* transferrent, ad *Harpocratem*, filium illius alii, et forte praeter hos. etiam alii ad *Horum*, ex eo contigisse videtur, ut Osiris non tantum frater maritusque Isidis, verum etiam eiusdem filius haberetur. Ex eodem fonte explicanda loca MINVTII et LACTANTII. §. 7. producta, et quaecunque his sunt consona. Inde quoque est, quod epitheton *Harpocratis* ἄερος, *tenellus*, nonnunquam *Osiridi* ipsi, patri eius, attribuitur, sicuti in his *Didymaei Apollinis* versibus apud EVSEBIUM Praepar. Lib. V. c. VII.

Ἰσίδι δ' αὖ Φαρήν γονίμοις παρὰ χεύμασι Νείλῳ
Ματρεύειν † ὁ:σποισίω ἐὼν πρὸς ἄερον Ὀσίρην.

Isidi Phariae curae est, ad fluentia fertilia Nili

Clangore sistrorum quacere tenerum suum maritum Osirin.

§. 9. Ostendimus *Harpocratem* symbolum esse *Eaque de Solis, in hyberno Solstitio renouati*, eaque de causa *causa Harpocrates ab* fingi νεαρόν, et ἄερον, *puellum et tenellum.* Non alia *Aegyptiis* de causa Deus ille ipse, semper fere flori Loti insi- *pingebatur* dens, *loto insi-* dens.

R 2

* Sic et ATHENAGORAS pro Christianis p. 24. et IULIUS FIRMICUS de errore etc. p. 5.

** Miscellan. Berolinens. Tom. VII. pag. 377. 378. etc. 379. etc.

† Malim hic legere Σείσπριον. Nam in his versibus fermo est de insignibus Deorum. Sistrum vero pertinere ad insignia Isidis, oppido natum est. Et sistrum gestauit etiam Isis, maritum suum quaerens.

dens, sculpi pingique consueuerat. Res est antiquitatis Aegyptiacae studiosis apprime nota. Sed apponamus tamen PLVTARCHI verba, quibus id docet *de Is. et Osir.* p. 355. Οὐδὲ τὸν ἥλιον ἐκ λωτῆ νομίζουσιν βρέφος ἀνίσχεν νεογλὸν, ἀλλ' ἔτιως ἀνατολὴν ἥλιος γράφουσιν, τὴν ἐξ ὑγρῶν ἥλιος γινομένην ἀναψιν αὐαντόμενοι. *Neque putant, Solem infantem recens natum, ex loto extitisse: sed sic ortum solis pingunt, innuentes, quomodo is ex humidis accendatur.* Ad Harpocratem verbis his respici, et per se intelligitur, et PLVTARCHVS ipse nos docet in eodem libro p. 378. Τὸν δὲ Ἀρποκράτην, ὅτε θεῶν ἀτελῆ καὶ νήπιον, ὅτε χερσὶν τινὰ νομίζεν. Quorum verborum hic est senius: *Et si Harpocrates fingatur, tenellus admodum, in floribus et germinibus recens e terra prodeuntibus, ab Iside in lucem editus esse, ideoque pingi soleat loto infidens, non tamen existimare oportet, eum inter Deos imperfectum quendam et puellum esse, aut plane floribus vel leguminibus accenseri debere.* Paucis etiam, sed clare, scriptor hic rem eandem designat, in libro *de Pythiae Oraculis* p. 400. Αἰγυπτίως εἰσράκας ἀρχὴν ἀνατολῆς παῖδιον νεογνὸν γράφοντας ἐπὶ λωτῆ καθεζόμενον. *Aegyptios vidisti, orientem solem exprimere picto puerulo, qui loto infidet.* Et quot non, quaeso, extant nummi atque gemmae, quot non signa, aliaque huius generis monumenta antiqua, quorum non poenitendam copiam, in *Harpocrate* CVPERI depictam quilibet spectare potest, in quibus omnibus, id quod PLVTARCHVS verbo docuit, re ipsa oculis nostris offertur? Quibus quidem accensendam esse putem gemmam eximiam, quam e thesauro Barberino, publici iuris fecit * CAUCEVS, et ex hoc ** MONTE-

* MICH. ANGE de LA CHASSE dans le grand Cabinet Romain Part. I. num. XXXIII. p. 19.

** MONTFAUCON *Antiquité expliquée* Tom. II. Planché CXV. fig. 3.

TEFALCONIVS, nam in ea cernitur iuuenis, fasciis
 oto corpore districtus, loto insidens, florem per-
 teae in capite gerens, manu vero flagellum tenens.
 Etsi enim viri illi doctissimi, qui nobis gemmae huius
 copiam fecerunt, in ea lfidem designari augurentur,
 ego tamen ne dubitare quidem possum, cerni hic
 imaginem *Harpocratis*, adeo omnia, quibus exornata
 est, insignia, Deum hunc loquuntur. Sed ea de re
 forte aliquando plura ad *Tabulam Bembinam* dicemus.
 Hic enim omnia, quae ad Harpocratem spectant,
 distincte explicare, ratio instituti, et praescripti mi-
 hi limites, haudquaquam permittunt. Res ipsa igitur
 certa est; verum cur Aegyptiis placuerit, sym-
 bolo hoc Harpocratem depingere, id nondum recte
 patefactum, argumentisque firmis stabilitum vidi.
 Equidem PLVTARCHVM intelleximus nos docen-
 tem, symbolo hoc *ortum solis pingi* ab Aegyptiis, aut
 eos sic *orientem Solem* exprimere. Et mirifice cum
 hac illius obseruatione consonant, quae de loti indole
 literis tradiderunt veteres, testimonio quoque recen-
 tiorum confirmata. Sic nobis instar omnium PLI-
 NIVS, cuius Lib. XIII. c. 17. haec sunt verba. *Est
 autem loti nomine et herba, et in Aegypto caulis in pa-
 lustrinum genere. Recedentibus enim aquis Nili riguis,
 prouenit similis fabae — cui fructus in capite papaueri
 similis. — Mirum est, quod praeter haec traditur: sole
 occidente papauera ea comprimi, et integri foliis; ad or-
 tum autem aperiri, donec maturescant, flosque, qui est
 candidus, decidat.* Gemina his habent THEOPHRA-
 STVS Hist. Plantar. Lib. IV. cap. 10. DIOSCORIDES
 Lib. IV. cap. 114. alique, quos citare longum esset.
 Omnes hi scriptores, sane optimi, etsi non nisi vera
 perhibeant, eruditorum tamen nonnullis, ac inpri-
 mis illustri CVPERO, fraudi fuerunt, eosque in avia
 seduxerunt, vt existimarent, *Harpocratem* Aegy-
 ptiis symbolice designasse, *quotidianum solis exortum*.

Aliud omnio docebunt omnia ea, quae in antecedentibus ex vetustis scriptoribus obseruavi, et operose satis retuli. Neque vero iis repugnare existimanda sunt, quae nunc de indole loti, ex scriptoribus laude dignis in medium attuli. Non nego, puerum loto insidentem, subinnuisse ortum solis, dummodo id commode et recte explicetur. Verum nego, lotum in eo Aegyptiis visam esse eximium ortus Solis symbolum, quod *solo occidente illius papauera comprimerentur, foliisque integerentur, ad ortum vero solis aperirentur*. Equidem et hoc argumento est, lotum, ad innuendum solis ortum, qualiscunque demum intelligatur, satis commode adhibitam fuisse. Sed veram tamen ratio, ob quam lotus Harpocrati consecrata fuerit, ipseque Harpocrates, tanquam loto insidens, pingi soleret, certissime haec est, quod in Aegypto, loti flores, et alia huiusmodi germina, in locis Nilo tandem denudatis, vti et in stagnis et lacubus, circa solstitium hybernum enascerentur, eoque idem oriendi, cum Harpocrate anni tempus haberent, vnde credebantur quotidie, solem iam renouatum, siue Harpocratem, orientem, veluti apertis floribus salutare, occidentem vero, floribus compressis lugere. Ea enim est indoles Aegypti, de qua peregrinatores nostri hodierni satis testantur. Et id ipsum non obscure significat PLUTARCHVS *de Isid. et Osir.* p. 377. *Isin — peperisse Harpocratem, sub solstitium hybernum, imperfectum et tenellum, inter flores et germina, tum primum propullulantia*. Hinc idem obseruat p. 357. fin. *Horum, qui idem est cum Harpocrate, nutritum fuisse Buti*. Nam ibi, in locis palustribus, loti magna copia proueniebat. Vide p. 366. et his adde locum eiusdem auctoris, initio huius tmematis adductum, et nonnihil opera mea illustratum. Ex iis quae dixi, tanto luculentius nunc perspicitur, cur *lotus* non modo

modo *Harpocratis* symbolum fuerit; sed cur illi etiam Deus hic insidens fingi pingique consueverit.

§. 10. Possemus etiam symboli huius, quod nimirum Aegyptii, Harpocratem suum, loto veluti affixum pingerent, rationem proferre aliam, ex traditionibus sacerdotum antiquis pariter petitam. Nam perhibebant illi, Harpocratem non modo tenerum valde; verum etiam * *corpore imperfectum, membrisque imbecillum*, e matre produisse. Dicebant **, τὸν θεὸν ἐκείνον ἀνὰ πηρὸν ὑπὸ σκότειν γενέσθαι, *Deum hunc membris mutilum et mancum, in tenebris natum esse*. Hac igitur de causa, quod Harpocrates, ob corporis membrorumque debilitatem se commode mouere non posset, ut videtur, flori illi, in quo a matre editus erat, veluti affixus fingebatur. Imbecillitatis huius et vitii, quod Harpocrati ab ipsa natiuitate adhaesisse, perhibebatur, partem fuisse existimauerim, quod Deus ille puellus, digitum ori suo impressum, ab eo non dimoueret. Id in plerisque Numinis huius symbolici imaginibus, palam omnes cernere ac obseruare possunt, idem tot veteres de eo testantur, et nulla re fere apud Graecos celebrior fuit Harpocrates, quam isto corporis habitu. Graecis gestum hunc ita interpretari placuit, tanquam eo Deus significaret, et se ipsum silentii esse tenacem, et id aliis etiam magnopere commendare. VARRONIS haec verba dedimus iam §. 1. *Principes Dei coelum et terra. Hi dei eidem, qui in Aegypto Serapis et Isis, etsi Harpocrates digito significet, ut ea taceam*. Notus quoque est ille OVIDII versus de Harpocrate, Metam. Lib. IX, 691. *Quippe premit vocem, digitoque silentia suadet*. Vri nec minus, quae AVSONIVS canit Epist. XXIV. ad Paulinum v. 26.

R 4

Tn

* PLUTARCHVS p. 378. eum vocat. ἀτελὴ καὶ ῥάπιον.

** Idem ibidem p. 373.

*Tu velut Oebaliis habites taciturnus Amyclis
Aut tua Sigalion Aegyptius oscula signet.*

Sigalionem hic intelligi *Harpocratem*, quem silentii Deum crediderunt Graeci, dubium non est. Et ita graeci et romani scriptores, qui Numinis huius mentionem iniiciunt, ad vnum omnes. Inque horum sententiam, e philologis nostris, pedibus eunt doctissimi quique. Verum qui ad ea, quae hactenus disputauimus, animum serio aduerterint, mecum, spero, sentient, interpretationem hanc simulacri et gestus *Harpocratis*, esse mere graecanicam, ac supra, quam dici potest, frigidam, a mente vero ac sententia Aegyptiorum, longissime remotam. Hi enim in *Harpocrate* suo, illam digiti ad os impressionem, vitium esse, sed ab ipsa natiuitate tractum, et cui subesset mysterium, credi volebant. Omnium optime * id nos docet *DAMASCIVS*, cuius ** iam supra verba haec descripsi. *Fertur Heraiscus ex utero matris prodisse, indice silentii digito labiis adhaerente, quomodo et Aegyptii fabulantur, Horum, et ante hunc solem natum esse.* Fingebant namque Aegyptiorum Antistites, *Harpocratem* ante legitimum tempus, partu abortiuo, imperfectum, mutilum, membrisque valde debilem, inter flores et legumina, recens e terra exorta, ab *Iside* matre in lucem editum fuisse. Eoque pertinebat, quod digito, ori quippe adnato, recte atque ex animi sententia uti non posset. Nisi opinio me fallit, designari id video in signo *Harpocratis*, quod apud *CYPERRVM* p. 26. extat. Ibi enim Deus ille dextram ad os compressam gerit, sinistra vero digitis manca apparet. Symbolo hoc Aegyptii significabant, vires Solis, renouati in hyberno solstitio, tenues admodum esse, et a nemine tum obser-

* Video, id etiam suboluisse *IO. S. SCALIGERO*, *Lectio. Aufonian. Lib. I. c. 29.*

** *Lib. II. c. IV. §. 7.*

obseruari aut sentiri. Et si adueniat, et re ipsa iam adsit, videtur tamen etiamnum abesse.

§. II. Neque tamen inuitus fateor, id quod *Inprimis* veteres ex traditionibus Aegyptiorum, de Harpocrate imperfecto, membris mutilo, ac imbecilli commemorant, de partibus corporis inferioribus cumprimis, ac praesertim pedibus, accipi debere. Diserta sunt PLVTARCHI verba in libro *de Is. et Osir.* p. 358. ubi ex fabulari Aegyptiorum Theologia istud refert, τὴν ἰσιν μετὰ τὴν τελευτὴν, ἐξ Ὀσίριδος συγγενομένην τεκεῖν ἡλιτόμηρον καὶ ἀδελφεὶ τοῖς κατόθεν γένει, Ἀρπουράτην, *Isin ex Osiride, qui post mortem cum ipsa congressus esset, ante mensium completum numerum, filium peperisse Harpocratem, inferioribus membris debilem.* Et meminimus, me id alicubi in signo quopiam Harpocratis distincte obseruasse, etsi, vbinam signum illud oculis vsurpauerim, iam recordari nequeam. Laborabat ergo, in fabulis Aegyptiorum sacris, Harpocrates debilitate pedum notabili, nam γῆρον, quod in genere quidem, *membrum* significare nouimus, speciatim de *pede* accipi et manu, opportune CUPERVS monuit pag. 30. Et inde est, quod Vulcanus HOMERO saepiuscule dicitur ἀμφιγυῖς, *utroque pede claudens*, quale quid forte, de Harpocrate etiam, ex Aegyptiorum traditionibus, subinnuere voluit PLVTARCHVS. Hic certe eius loco, *Is. Vossio*, viro citra omne dubium eruditionis mirae et rarae; sed nonnunquam nimis ingenioso, ansam videtur subministrasse, vt Harpocrati claudicationem attribueret, et non omnino male, dummodo rationibus idoneis id euicisset. Ita autem is *Commentario in Catullum* p. 302. *In numismatibus, gemmis, et amuletis, apud antiquarios, crebro occurrit imago Harpocratis, sub specie pueri formosi, sed loripedis, et non stantis, sed ἀναβάνην insidentis floribus loti arboris.* Huc vsque viro summo adstipulor, neque iis haec valde dissimilia sunt, quae §. 9. eadem re obseruabamus.

R 5.

Verum,

Verum, sic iam pergit VOSSIVS. *Illud quoque observatione dignum, coelo ab Aegyptiis donatum fuisse hunc Harpocratem, et inter coelestia relatum si na* Nam qui Engonasin. seu ingenicia dicitur. quemque Herculem esse Graeci existimarunt, illum Harpocratem esse, ex sententia Aegyptiorum, colligo ex Manilio Libro V.

* *Nixa genu species, et Graio nomine dicta.
Engonasi, ingenicia vides sub origine constat.*

Sic liber Gemblacensis: optimus vero meus Codex non vides, sed laudes; nempe scripserat Manilius, claudens ab origine constat. Claudens, id est claudicans, lori- pes enim, ut dixi, natus est Harpocrates. MANILIUS itaque si uera dixit VOSSIVS, Harpocratem conceptis verbis claudicantem vocauit. At dissimulare nec possum, nec debeo, emendationem hanc viri doctissimi, iam dudum damnasse CUPERVM in Harpocrate p. 31. Et nuper Criticorum nostri aevi in Anglia Princeps, RICH. BENTLEIVS, ad illum Manilii locum, de VOSSII emendatione hunc ad modum iudicauit. Infirmo est talo, claudicatque haec coniectura. Rationes quibus iudicium suum fulcit, apud ipsum lege malim. Deinde ita pergit. Restituo tibi, quod ab auctore venerat

*Nixa genu species, et Graio nomine dicta.
Engonasi (ignota facies ab origine constat)*

Speciem illam, seu constellationem coelestem, quam Graeci ἐν γόνασι dicebant, et MANILIUS nixam genu speciem reddidit, Graeci iidem ** Herculem interpretabantur.

* Pag. 128 Edit. SCALIGERI vel v. 645. Edit. Bentlei.

** Vide ERATOSTHENIS catasterismos cap. 4. HYGINVM Poëtic. Astronom. Lib. II. cap. 6. Scholiaffen Germanici in eius Aratea p. 91. Edit. Sant-Andreanae, et FESTVM AVIENVM, in Arateis p. 26. Edit. eiusdem.

bantur. Eius vero loco putabat VOSSIVS, in sphaera Aegyptiorum depictum fuisse Harpocratem claudicantem. Nam, ita vir doctissimus, *Chaldaeos et Aegyptios aliis formis et nominibus expressisse signa coelestia, certissimus testis est Hero in Astronomicis*. Neque est, ut inficias eam, figuras signorum et constellationum coelestium, in sphaera Aegyptiaca, saepe non leuiter discrepasse a figuris Sphaerae Graecanicae. Res haec nimis nota est et testata. Sed quis VOSSIO aperuit, Aegyptios, loco Herculis Graeci, τῷ ἐν γόνατι, pinxisse in Sphaera sua *Harpocratem claudicantem*? Nam MANILIUM tale quid dicere non voluisse, quale sibi vir doctus tantum fingit, BENTLEYVS abunde docuit. Quod si quis vero ea insuper, quae Libro hoc II. cap. III. §. II. et IO. ex traditionibus Aegyptiorum, de Hercule ipsorum, commemorauimus, relegere et attente perpendere dedignatus non fuerit, facile mihi, credo, largietur, signum Herculis genu nixi coeleste, in Aegypto excogitatum fuisse, et ab Aegyptiis mutuo summisisse Graecos. Hic igitur Sphaera Aegyptiorum Graecanicae dissimilis non erat.

§. 12. Magnum VOSSIVS, ex ipso *Harpocratis* Id quod ex nomine Aegyptiaco, causae suae praesidium concipere potuisset, si veram nominis istius rationem perspectam habuisset. Nam, quod §. 3. multis euicimus, *Arpocras*, et addita terminatione graeca, *Arpocratis* *cratos*, vel, uti communius nomen illud scribitur, *Arpocrates*, et aliunde probatur, Aegyptiorum lingua nihil aliud significat, *sur*: quam *pede claudicantem*. Vtrum vero sacerdotes Aegyptii, Harpocratem suum, vere et proprie claudicasse, perhibuerint, non equidem facile dixero, neque etiam crediderim, quaestionem hanc, siue ex monumentis antiquis, etiam num residuis, siue ex testimoniis scriptorum prisca aevi, definiri ac penitus componi posse. Et profecto ea in re tantum momenti

menti situm quoque non est. Id fatis scimus, Harpocrati notabilem pedum debilitatem fuisse affectam, tanquam qui, aut pedem plane non promouere, aut saltem nonnisi gradu lento tardoque procedere potuerit, siue hoc claudicationem velis dicere, siue nomine alio appellare. Subinnuebat hoc ex mente Aegyptiorum, tardum solis motum et progressum in Solstitio hyberno. Id ipsum alio nonnunquam, sed consimili fere symbolo, in signis Harpocraticis, significare solebant sacerdotes. Meminit illius HORAPOLLO Hieroglyph. Lib. II. c. 3. Δύο πόδες συνημμένοι καὶ βεβηκότες, δρόμον ἡλίου τὸν ἐν ταῖς χειμερῖαις τροπαῖς σημαίνουσι. *Duo pedes ita coniuncti, tanquam non duo essent, sed unus, et sic gradum promouentes, Solis cursum, in Solstitio hyberno significant.* Vides, symboli huius rationem eandem esse, quam prioris. Cuius enim pedes ita sunt adunati, ut hic depinguntur, is cursum certe citius non absoluet, quam claudicans. Hoc vero sigillatim de Harpocrate dici, tum ex dictis fatis patescit, tum etiam in *Tabula Isaca*, quod * iam pridem monui, distincte et scite depictum cerni potest. Symbolicae huic Harpocratis picturae, lucem non mediocrem adfert fabula illa sacerdotum, de Ioue Ammone, allegorica, quam supra retuli, cap. II.

§. 9. Illiusque hoc est argumentum. *Iupiter cum aliquando, pedibus inter se coniunctis et adunatis recte progredi non posset, eaque de causa prae pudore in solitudine vixisset: Isis dissectis et diductis iis membris, gressum ei expediuit.* In hoc apologo Iupiter est Sol, nam ubi is signum arietis contigerat, ab Aegyptiis nomine *Ammonis*, vel *Iouis*, solenniter in Aegypto colebatur. *Soli* huic, vel *Ioui*, pedes principio dicebant fuisse indiscretos, connatos veluti et adunatos, ut comunode progredi integrum ipsi haud esset. Hic est

* Miscellanea Berolinensia Tom. VII. p. 378. 379.

est Sol *Harpocrates*, in Solstitio hyberno, post renouationem, ac renascentiam, principio *pede claudus*. Vbi vero incrementa lucis solaris atque caloris, omnibus manifestiora euaserunt, et iam maiorem in modum sentiuntur, circa Aequinoctium vernum, gressus ei est expeditus, vocabaturque tum ab Aegyptiis *Amun*. Hanc ausim dicere, esse veram nominis *Harpocrates* interpretationem, et genuinam claudicationis, quae in illo notatur, explicationem.

§. 13. Cur vero *Harpocrati*, id est *Soli* hyberno *Ratio*, cur renato ac renouato, tributa fuerit claudicatio, scientiae Astronomicae studiosi omnium optime exponere nobis possunt. Ex eorum praeceptis, *PLUTARCHVS* in librum *de animae procreatione e Timaeo* haec transcripsit p. 1028. Τὰ δὲ ἡλίου περί τὰς τροπὰς ἐλάχισα, καὶ μέγιστα περί τὰς ἰσημερίας, ἔχοντος κινήματα, δι' ὧν ἀφαιρεῖ τῆς ἡμέρας, καὶ τῇ νυκτὶ προσέθισιν, ἢ τὸναντίον. Cum autem motus Solis circa Solstitia sint minimi, maximi vero circa aequinoctia, quibus diei quantitas augetur, noctis vero minuitur, aut vice versa. Audiamus *GEMINVM*, Astronomum non infimi nominis, in *Elementis Astronomiae*, doctrinam hanc verbis sequentibus tradentem. Ea breuitatis studio, e graeco latine versa hic appono*. *Incrementa dierum et noctium, non sunt in omnibus signis aequalia; sed circa Solstitia omnino sunt parua, atque insensibilia: ita, ut fere usque ad dies 40. eadem magnitudo dierum et noctium permaneat. Nam et accedens, et rursus descendens Sol a punctis Solstitialibus, efficit insensibiles, secundum latitudinem, accessus, ut conuenienter, usque ad praedictam dierum multitudinem, quoad sensum, solis mora fiat.* Alia ad hanc rem facientia e veterum scriptis allata inuenientur Lib. II. cap. II. §. 9. quibus adiici

* *PETAVII Vranologiam* p. 25.

adiici poterit CLEOMEDES de Meteoris Lib. I. cap. 6. Ex recentioribus vnicum tantum in his addo ROBERTVM BALFOREVM, eruditum inprimis Cleomedis Commentatorem, qui in observationibus ad illum p. 182. ita scribit. *Sol itaque in Zodiaco, per medios parallellos iter faciens, velut per semitam ductam magis ac directam expeditius currit; sed propter Tropicos, (Solstitia) suae adeos accensae, suae recedisse propter obliquos viarum flexus, longius miratur, et aliquot diebus ante puncta reuersionum, et totidem post ea, in tropicis quasi haerere et consistere videtur, quo fit, ut toto eo tempore, dierum magnitudines, eadem permanere videantur.* Vides, cur Sol, in hyemali Solstitio renatus, et mundo dehinc noua beneficia et cominoda pollicitus; sed moras tamen nectens, atque speratam lucis usuram et copiam etiamnum differens, Aegyptiis *Harpocrates* vel *pede claudus* dictus fuerit. Inficias quidem non eo, cultum Harpocratis, in Aegypto, infimae vetustatis fuisse (§. 2.) quo tempore doctrina de Solstitiis vix ac ne vix quidem videtur ita fuisse exulta, atque eam GEMINVS et BALFOREVS exponunt. Neque etiam id significare hic volui, etsi tamen observationes Astronomicas in Aegypto multo putem fuisse antiquiores, et maioris etiam momenti, quam vulgo existimatur. Quicquid vero sit, res ipsa haec, Solem, postquam lux eius per aliquot menses, decrementa successiua fuit passa, reuerti ad nos, nouamque lucis copiam tum nobiscum communicare; sed reuersionem eius esse tardigradam et morarum plenam, latere ipsos non magis poterat, quam gentes terrae reliquas omnes, quae ex diuturna experientia discere id satis potuerunt. An non credibile est, homines, lucis calorisque solaris cupidos, ac morae, quam trahebat, impatientia ductos, saepe ita cogitasse, ut Poëta de luce diurna canit.

*Phosphore redde diem, quid gaudia nostra moraris
Caesare venturo, Phosphore redde diem.*

Quid

Quid igitur mirum, quod solem voto tardius aduentantem, et gaudia desiderata diu denegantem, aut de die in diem differentem, appellarent *pede claudum*?

§. 14. Cum symbolicus ille de Sole loquendi modus, quem in Aegyptiis obseruauimus et explicuimus, rei ipsi et experientiae tam bene conueniat, mirandum profecto non est, quod etiam aliae gentes, licet barbarae, in cogitationes, his admodum similes, inciderint, quae etiam in Theologiam ipsorum antiquam, ad vicissitudines naturae in mundo annuas, fere totam attemperatam, sese insinuarunt. Gemina certe iis, quae de Harpocrate Aegyptio obseruauimus, sunt, quae ex Phrygum et Paphlogonum Theologia nos docet *PLUTARCHVS, de Iside et Osir. p. 378.* *Φρύγες τὸν θεὸν οἰόμενοι χειμῶνος καθεύδειν, θέρας δὲ ἐγρηγορέναι, τότε μὲν κατευνασμούς, τότε δὲ ἀνεγέρσεις βακχεύοντες, αὐτῷ τελεῖσι. Παφλάγονες δὲ καταδεῖδαι καὶ καθεῖργνυθαι χειμῶνος, ἥρος δὲ κινεῖδαι καὶ ἀναλύεσθαι φάσκουσι.* *Phryges deum Solem, opinantes hyeme dormire, aestate vigilare, hyeme sopitiones ei, aestate excitationes, bacchando celebrant. Paphlagones vinciri eum atque coerceri hyeme, vere moueri et solui aiunt.* Num, obsecro, doctrina haec Paphlagonum Phrygumque de Sole symbolica a traditionibus Aegyptiorum de Harpocrate, et Ioue Ammone, vel hilo differt? Superfunt huius generis alia, in fabulis sacris variarum gentium de Diis suis. Sed tempus est, vt disputationi huic paulo longiori nunc tandem finem imponam.

CAP. VII.

De Mendete, Esmuno, et Antaeo, siue
Panc Aegyptiorum.

§. I.

Mendetem, **V**t librum hunc, de Diis Aegyptiorum, quorum
Numen Ae- respectus ad solem est, rite absolvam, vinum
gyptiorum, hoc supereffe mihi arbitror, vt, quae ad explicandum
cuius Sym- et illustrandum *Mendetis*, sine *Panis* Aegyptiorum
bolum erat Numen facere mihi videbuntur, nunc adiiciam. Et
bircus, nomen quidem *Mendes*, ita Numen illud vocatur,
Graeci Pa- originis Aegyptiacae esse, nemo diffitetur. In eo
nem inter- quoque magnus est scriptorum veterum consensus,
pretantur. *Mendes* tale esse Aegyptiorum Numen, quod Graeci
Panem interpretentur. Plerique, qui id nos docent,
 addere solent, nomine isto Aegyptiaco *Mendes*, de-
 signari non modo *Panem* Deum; sed etiam *bircum*
 animal, eo quod in Praefectura Mendesia, hircus
 Dei huius fuerit simulacrum, ab incolis impensa reli-
 gione cultum. HERODOTVS Lib. II. cap. 46.
καλέεται δὲ ὅτε τράγος, καὶ ὁ Πᾶν αἰγυπτίσι μένδης.
Vocatur autem et bircus et Pan, Aegyptiaco Mendes.
 Auctor *Etymologici magni*, in voce Μενδήσιος. Μέν-
 δης λέγεται παρ' αἰγυπτίοις ὁ Τράγος. *Mendes bir-*
cus dicitur apud Aegyptios. SVIDAS in voce Μέν-
 δην. Οὕτω καλεῖσι τὸν Πᾶνα αἰγύπτιοι, ὡς τραγο-
 πρόσωπον. Τῷ καὶ τὸν τράγον τῇ αὐτῶν διαλέκτῳ
 ἔτῳ καλεῖν. *Mendem Aegyptii dicunt Panem, ut qui*
vultu fingatur hircino. Nam bircum lingua eadem sic
quoque nuncupant. NONNVS, quisquis demum
 auctor ille fuerit, in collectione historiarum ad Gre-
 gorii Nazianzeni inuectivas in Julianum Lib. II. hist.
 27. p. 169. Edit. graec. Eton. Τὸν πᾶνα Μένδῃτα

καλεσιν

καλεῖσιν οἱ αἰγύπτιοι, διὰ τὸ καὶ τὸν τράγον τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ Μένδητα καλεῖν. Ο δὲ Πᾶν τραγο-
πρότωπός ἐστι. Σέβοντα ἔν ᾧ τὸν Μένδητα τῶ-
τον, ἥτοι τὸν Πᾶνα, ὥς μὴδὲ γεύεσθαι αἰγῶν, διὰ *
τὸ εἶδος ἔχειν τῶν αἰγῶν τὸν Πᾶνα, τὸν αὐτῶν θεόν.
*Aegyptii Panem vocant Mendetem, quoniam lingua
ipsorum Mendes hircum sonat. Pan vero hic hircinam
faciem habet. Et tanta religione Mendetem hunc siue
Pana colunt, ut etiam a capris omnino abstineant,
quod nempe Deus ipsorum formam caprinam habeat.*
Si quis praeter allata, etiam plura desideret, inueniet
ea copiose congesta ** a BOCHARTO, virisque do-
ctis aliis. Ex his igitur veterum testimoniis, colligere
est, 1) Aegyptios vetustos Deum coluisse, lingua pa-
tria *Mendes* vocatum, quem Graeci *Panem* interpre-
tari consueverint. 2) Dei huius simulacrum, a Men-
desiis sancte cultum, fuisse hircum viuum, in cuius
honorem, incolae Praefecturae Mendesiaee, ab hircis
et capris penitus se abstinerint, et animalia haec,
tanquam Numini suo tutelari, singularem in modum
consecrata, vehementer reueriti sint. 3) Deum vero
illum nomine *Mendes* cultum fuisse, eo quod *Mendes*
hircum sonet, animal, quod Aegyptii existimabant
vium quoddam huius sui Dei simulacrum.

§. 2. Postremum hoc ante dimittere non possum, *Mendes*
quam propius excussero, et sub examen vocauero. HE- *Aegyptiis*
RODOTVS deceptus, nescio quo errore, primus *hircum non*
memoriae prodidit, *Mendes* lingua Aegyptiorum son- *significat;*
nare *hircum*, forte quia nouerat hircum sacrum Men- *sed eji no-*
desiorum, appellari nomine Dei, *Mendetem*, vium *mon Dei*
quippe eius inaginem. Hic videtur esse fons erroris, *symboli-*
cum.

in

* Locum hunc nonnihil vitiosum, ita correxi.

** BOCHARTVS Hierozoic. Part. I. Lib. II. c. 43. cui
iunge HOLSTENII notas in Stephanum p. 204. b. et
MARSHAMI Canonem Chron. p. 65. 66.

in quem pater ille historiarum, Graecos reliquos fere omnes induxit. Secutus est hoc **KIRCHERVS**, qui magnam linguae Copticae scientiam prae se tulit, in qua tamen re ipsa hospes plane erat. Is enim in *Scala magna*, siue *Dictionario Coptico-Arabico*, pag. 164. fidenter scribere ausus est. **ΠΙΜΕΝΔΗC**, *bircus*, tanquam id in Codice Petri Vallenfis inuenisset. Auctoritate *Scalae* huius Kircherianae permotus **BOCHARTVS**, scribere quoque non dubitauit*. *Nempe MENΔHC, unde oppido et Nomo fuit nomen, Aegyptiace bodieque bircum sonat.* Et quis miretur, his alios etiam eruditos aures praebuisse patulas. Certum tamen est, vocem talem **MENΔHC**, nusquam in illo Coptorum Scripto antiquo legi aut inueniri. In versione librorum S. Scripturae, Vet. et Noui Testamenti, *τρίγυς*, *bircus*, semper a Coptis redditur **ΒΑΡΗΣ**, (*Baris*) *Leuit. IV, 23. Num. VII, 16. Hebr. IX, 12. 13. 19.* *Capra vero, αἰξ*, ab iisdem vertitur **ΒΑΕΜΙC**, (*Baemi*) *Leuit. III, 12. IV, 28. Hebr. XI, 37.* Id vero hic ante omnia animaduertendum arbitror, quod priscis Aegypti incolis, litera **Δ** prorsus incognita atque inusitata fuerit. Neque extat in Coptorum libris vox vlla, originis verae et genuinae Aegyptiacae, in qua litera illa compareat. Inuenitur in illis tantum, quas Aegyptii a Graecis tractas, usu diuturno suas fecerunt, et quas linguae vtriusque probe perito, a vere Aegyptiacis discernere, facillimum est. Cumque alia porro, certiorque vocis *Mendes* significatio et etymologia ostendi possit, illius prioris cordati peritique iudices, nullam profecto habebunt rationem, ut quae studiosum veritatis indagatorem, perturbare tantum, inque deuia seducere apta nata sit. Solenne est Graecis, linguae Aegyptiacae

inex-

* *Hierozoico* Part. I. col. 641.

inexpertibus, et veram indolem Theologiae illius gentis ignorantibus, similes plures, etiam in aliorum Deorum nominibus, committere errores. Sic nungantur, *Bubastin* Aegyptiis dici *selem*, quia illi *Bubastin* suam felis specie fingeant. Pari modo nobis persuadere conantur, *Anubim* Aegyptiace sonare *canem*, non alia de causa, quam quod Dei huius in Aegypto symbolum esset *canis*. Postremum hunc de Anubide, popularium suorum errorem correxit P L V T A R C H V S, etsi ipse graecus, in libro *de Is. et Osir.* p. 355. *Es enim nomen, quod Aegyptii tribuunt Mercurio (Anubidi) proprie non canem significat, sed ob custodiendi et vigilandi studium, quod cani inest, ad sapientiam — hoc animal callidissimo Deorum accommodant.* Sapienter, et ipsa veritate duce, istud pronuntiauit auctor optimus, etsi tamen dubitari queat, utrum indolem genuinam symboli illius, de qua loquebatur, assecutus fuerit, in quod alio loco inquiremus. Eundem vero plane ad modum, iudicandum est de nominibus *Bubastis*, *Mendes*, et similibus. Certum igitur firmumque esto, *Mendes* Aegyptiis non dici *hircum*, sed esse nomen Symbolicum Numinis Aegyptiorum sancti, etsi tamen Numinis huiusce symbolum voluerint esse hircum, cuius rei rationem mox suo loco aperiemus.

§. 3. Ex locis veterum, §. 1. allatis, colligere *Mendesis* licet, aliquos eorum existimasse, *Mendetem* Aegyptiorum, faciem tantum habuisse hircinam, quae corpori formae humanae, aut alicuius animalis, pingi ac superimponi potuerit. Id autem, ut cum veritate congruat, non sine grano salis accipi debet. A more Aegyptiorum alienum non est, ut credamus, priuatos Dei huius cultores, simulacra eius domestica sibi finxisse, aut totum hirci corpus, aut caput eius tantum repraesentantia, qualia etiam cadaueribus defunctorum, condiendis ac sepeliendis adiungi solebant. Et

in aliis quoque, extra Praefecturam Mendefiam, Templis, vbi id sacerdotes e re sua arbitrabantur, potuit, non hircus viuus, sed hirci aliquod signum pictum aut fictum, vel statua, facie hircina insignis, adorationi populi offerri. Sedes propria Deo huic *Mendeti*, cultuique eius dedicata erat Praefectura Mendesia in Aegypto inferiori, in cuius metropoli Thmui, quae et a Numine tutelari Mendes dicebatur, Templum in eius honorem constructum erat, magnitudine et splendore inclytum,† cuius hodieque supersunt rudera satis ampla. Hic igitur *Mendes* religiosissime colebatur. Et simulacrum Dei in hoc Templo, magna veneratione adoratum, hircus erat viuus. In huius vero gratiam, vt honos ipsi haberetur tanto maior, omnia istius generis animalia, et hirci et caprae, sacrosancta reputabantur, vt proinde illorum carne vesci, summum esset piaculum. Eam ob causam Mendesium nummi, non hirco tantum; sed et capra signatos videmus. Talis mihi nunc in IOH. VAILLANTII Aegypto Numismatica p. 209. occurrit, etsi editor celeberrimus, in eo hircum sibi deprehendisse visus sit. Quo diligentius vero nummi huius ectypum inspicio, eo certior fio, non hircum, sed capram, oculis nostris obici. Cuius rei, qui nummi huius, sub Hadriano Imp. percutiendi auctores fuere, rationes videntur habuisse singulares, quas nonnisi diuinando assequi possumus. Nam etsi Mendesium leges, capras et hircis genitas, hircorumque vxores, in gratiam *Mendeti*, iuberent sacras esse et haberi, maior tamen erat hirci reuerentia. Et verum *Mendeti* symbolum, non capra erat, verum hircus, idque nitebatur rationibus sacrorum, quas infra exponemus. Id et HE-

R O D O -

† Le P. SICARD, dans les nouveaux Memoires des Missions, Tom. VII. p. 167. Vide et P. LVCAE historiam peregrinationis vltimae Part. I. p. 286.

RODOTVS obseruat Lib. II. cap. 46. Σίβοντα δὲ πάντας τὰς αἰγας οἱ Μενδήσιοι, καὶ μᾶλλον τὰς ἔρσενας τῶν Θηλεῶν. *Mendefi venerantur omnia animalia caprini generis; sed capros tamen mares plus quam foeminas.*

§. 4. Est aliquid prorsus singulare, et alias fere *De illius* inauditum, quod de hirco Mendefiorum, in Tem- *consuetudi-* plo Thimuetano, diuinis honoribus culto, Scriptores *ne cum mu-* quidam, et sane ex antiquioribus, memoriae prodide- *lieribus mi-* runt. Et credi profecto non posset, vsque adeo leges *ra narrant* pudoris violat, nisi id testarentur scriptores optimi, *veteres.* quorum fides in dubium vocari nequit. Ego, quoniam res haec ad intelligendam veram Numinis huius indolem aliquid confert, ea tantum veterum testimonia hic apponam, quae Theologus laudatissimus, magnumque Galliae suae ornamentum, SAM. BOCHARTVS* in Hierozoico mihi subministrat. Nempe Thumi in Templo Mendetis, mulieres hirco huic se submittebant. Tempore PINBARI Poetae, qui annis circiter quingentis ante Christum floruit, fama huius rei, in Graecia videtur fuisse percelebris, quod hi epici versus testantur, a STRABONE allati Lib. XVII. p. 551.

Μένδητα παρὰ, κρημνὸν θαλάσσης

Νείλῳ κέρας, αἰγίβατοι

Ὅθι τράγοι γυναῖξί μίσγονται.

Mendetis ad vicina mari praecipitia,

Cornuque Nili extremum, qua salax caprae

Maritus humanam audet inire foeminam.

Aetate STRABONIS, qui versus hos seruauit, consuetudo tam pudenda abrogata dudum erat. Etsi is enim Aegyptum totam peragrasset, rei tamen huius, tanquam mirandae, ex PINDARO tantum meminit. ARISTIDES Rhetor, in *Aegypto* (p. 96. a. Edit.

S 3

graec.

* Parte I. Lib. II. cap. LIII. col. 642.

graec. Florent.) Pindarum mendacii quoque reum peragit, sed ex eo tantum, quod Mendetem urbem ad praecipitia maris locet, cum sit mediterranea. Pindaro notum erat ostium Nili Mendesium, quod *ἡέρας*, cornu vocat, sicuti *THUCYDIDES* Lib. I. p. 72. Edit. Wechel. ideoque arbitrabatur, urbem hanc imminere mari. Rem ipsam vero, quam de Mendefia vrbe *PINDARVS* narrat, falsi *ARISTIDES* minime coarguit. Et certe, quo tempore Aegyptus Persiae regibus parebat, consuetudo illa nondum sublata erat. De ea enim *HERODOTVS* testatur Lib. II. c. 46. *Ἐγένετο δ' ἐν τῷ νομῷ τέτω ἐπ' ἐμῷ τέτω τὸ τέρας· γυναὶ καὶ τράγος ἐμίσγετο ἀναφανδόν. Τῷτο ἐς ἐπιδείξιν ἀνθρώπων ἀπίκετο. In Praefectura Mendefia contigit hoc mea memoria prodigium: Hircus cum muliere coitit propalam, huiusque rei videndae hominibus copia facta est. Si porro *PLUTARCHO* credimus, spectaculum adeo abominandum, eius etiamnum aetate, in Aegypto infrequens non erat. Ita enim scribit in *Grylle* p. 989. *Ὁ Μενδήσιος ἐν αἰγύπτῳ τράγος, λέγεται πολλὰς καὶ καλὰς συνειργύνμενος γυναῖξιν, ἐκ εἶναι μέγνουσιν πρόθυμος, ἀλλὰ πρὸς τὰς αἰγας ἐπτόχεται μᾶλλον. Mendefius in Aegypto caper, indusus cum multis ac formosis mulieribus, ad congressum proclinis non videtur, sed capras desiderat.* Verum haec forte *PLUTARCHVS*, apud scriptorem antiquiorem lecta, ad sua tempora transtulit, seu etiamnum recepta. Perspici etiam ex his potest, quam antiquus fuerit turpis ille et detestandus hirci Mendefi, in Aegypto, cultus. Neque etiam a veri specie adeo abhorret, quod * viris doctissimis placere*

* *BOCHARTVS Hierozoico Part. I. col. 641. MARSHAMVS Canone Chronico p. 162. SPENCERVS de Legibus Hebr. Lib. III. p. 474. Edit. Belgic. CLERICVS in Leuit. XVII. 7.*

placere video, cultum *Mendotis* in Aegypto, exitu Israëlitarum ex eadem regione extitisse antiquiorem, cum Lex Mosaiça Leuit. XVII, 7. eum abominetur, et abolitum velit. Sed haec suo loco nunc relinquo.

§. 5. Quamobrem antiquissimum hoc gentis Aegyptiacae Numen, Graeci semper interpretentur *Panem* coniectu difficile non est. Fauet eorum interpretationi, forma Numinis, speciesque externa. Pan enim Graecorum * hircinis cornibus pedibusque et cauda etiam fingeatur. Quam similis *Pani* huic fuerit Aegyptiorum *Mendes*, pluribus exponere opus non est. Hanc similitudinis, inter Numen utrumque rationem videmus HERODOTO etiam obseruatum Lib. II. c. 46. Accedit ad hoc, quod Graeci *Panem* suum † *spermaticum*, ideoque ‡ salacem, et libidinis stimulo incensum finxerint. In quo, quam bene illi cum Aegyptiorum *Mendote* conueniat, ex §. 4. constare potuit et sequentia luculentius docebunt. Si tamen haec, quae dixi, excipias, in ceteris maximè est, inter gentis utriusque Numen, discrimen. In ** vulgari Graecorum Theologia, *Pan*, montium, nemorum, ac speluncarum custos, cum comitibus Satyris ac Faunis, numero Deorum maiorum exclusus, honore et cultu Semideorum contentus aeuum agere debuit. Ast Mendesi in Aegypto, Deum suum tutelarem, inter

S 4

primos

* LUCIANVS in Dialogo Panis & Mercurii, Edit. Sal-mur. Tom. I. p. 175.

† In Epigrammate *Anthologiae* Lib. IV. cap. XIII. 476. Edit. Wechel. dicitur *Pan* ὁ πολέστωρ, *femine abun-dans*. Adde PHVRNVTVM de Nat. Deor. cap. 27.

‡ EUSTATHIUS in Iliad. A. p. 827. circa med. πᾶσι φασὶ τὸν κατὰ φύσιν (ita legendum) καὶ συνιστάσκει. *Panem dicunt salacem, & ad coitum proclinet.* PHVRNVTVS loc. cit.

** Nam doctrina de *Pane* Orphica, et vetustiorum in Graecia Theologorum, eadem fere erat cum Aegyptiaca, ex

primos principesque Deos semper connumerarunt,
 eundemque apud alios etiam Aegyptos, summo in ho-
 nore, nullo non tempore, habitum fuisse, testi-
 moniis veterum fide dignis constat. Testem do
 HERODOTVM, qui Lib. II. c. 461 haec refert. *Pa-
 na inter octo Deos Mendefii numerant, quos octo aiunt
 priores duodecim diis existisse* A Mendefiis, qui Nu-
 men Mendetis, sub hoc nomine, primi videntur re-
 veriti, cultus eius postea ad alios quoque Aegyptos
 transiit. Quod scriptor idem in his innuere videtur
 c. 145. *Apud Graecos nouissimi Deorum esse censentur
 Hercules Bacchus et Pan. At apud Aegyptios,
 Pan vetustissimus est, etiam ex octo Diis, qui primi
 dicuntur.* Et cui rerum harum studioso ignota esse
 potest *Panopolis*, vrbs quondam superioris Aegypti
 celeberrima et maxima, cui a Pane, summa hic re-
 ligione culto, nomen inditum est? Nolo tamen dis-
 simulare, si mihi videri, *Panem* in hac Aegypti su-
 perioris vrbis cultum, ab hircio Mendefio inferioris
 Aegypti aliqua ratione diuersum fuisse, cuius meae su-
 spicionis rationem infra reddam. Succurrit nunc,
 quod haud ita pridem legi * in itineralio, viri de
 antiquitatibus Aegypti praecolare meriti, RICH. POCOCKII, ipsi, dum rudera Templi cuiusdam antiqui,
 in Aegypto superiori, forte Crocodilopolitani, au-
 dis oculis lustrat, visum quoque fuisse signum viri
 cuiusdam, cui caput hircinum impositum erat, in-
 dicio manifesto, in illo Templo, *Mendetium* quoque
 honores habuisse diuinos, cultumque. Et quid plu-
 ribus opus est? quando PIODORVS, qui ipse to-
 tam

qua & profluxerat Illius aliquas reliquias videbis in Hy-
 inno, qui ORPHEO tribuitur, in Panem. Adde PHVR-
 NVTVM de nat. Deor. cap. 27. et DAMASCIVM, in
 WOLFFII Anecdotis Graecis Tom. III. p. 355,

* Tomo primo, suae *Observations on Aegypt.* p. 12.

tem Aegyptum perreptaauerat, testatur Lib. p. 16. *Pana in praecipua apud Aegyptios veneratione esse, eique simulacra in omni passim fano constructa esse, et eodem libro p. 78. extr. 79. Sacerdotes, ad quos iure hereditatis a patribus sacerdotia perveniunt, in Aegypto, isti Deo primum initiari.*

§. 6. Tantus hic tamque sanctus Aegyptiis Deus, *Mendes Aegyptiis symbolum erat facultatis sativae et genitivae, quae in Natura observatur.* quidnam re ipsa designat? cuius rei symbolum hircus ille Menedefius fuit? aut quidnam in eo populum venerari iusserunt sacerdotes? Voluerunt nempe illi hirci emblemate adumbrare vim sativam et genitivam, quae in natura observatur: vel fuit hircus ille symbolum sacrum foecunditatis et fertilitatis, qua mundus noster conservatur ac perpetuatur. SVIDAS paucis id complectitur in articulo Μένδην. Τιμῶσιν αὐτὸν, ὡς ἀτακείμενον τῇ γονίμῳ δυνάμει. — ὀχευτιμὸν γὰρ τὸ ζῶον. *Hircum Mendesium colunt Aegyptii, eo quod virtuti prolificae ac genitivae consecratus est. — Nam animal hoc coitus valde cupidum est.* Iungen- dus huic NONNVS in Collectione historiarum ad Gregorii Nazianzeni inuectivas, Lib. H. c. 28. p. 169. extr. 170. Λέγουσι δὲ οἱ Αἰγύπτιοι, τῆς μίξεως ἑφόρον εἶναι τὸν Πᾶνα. ἔνθεν καὶ τραγοσκελῇ αὐτὸν ποιεῖσι διὰ τὸ κατωφερῇ εἶναι τὸν τράγον περὶ μίξεως, ὃν καὶ καλῶσιν Αἰγύπτιοι Μένδηντα. *Aegyptii dicunt, Panem esse Praefidem coitus: unde etiam eum cruribus hircinis fingunt, quoniam hircus ad Venefem proclivis est.* Aegyptii eum Mendetem vocant. Neque rem hanc praetermittere potuit HORAPOLLO, qui symbolum hoc Aegyptiorum ita explicat, *Hieroglyphic.* Lib. II. c. 48. Αἰδοῖον δὲ ἀνδρὸς πολυγόνου δηλῶντες, τράγον ζωγραφῶσιν — τράγος γὰρ ἑβδομαῖος μετὰ τὴν γένεσιν γεγόμενος, ὀχεύει — βυβάζει δὲ πρῶτον τῶν ἄλλων ζώῳ. *Genitalia viri admodum foecundi subindicaturi, hircum pingunt. — hircus enim se- ptimo iam a natiuitate die congregitur. — Prius omnino*

ac celerius ceteris animantibus cois. Quis non perspi-
 ciat, hanc esse rationem, quod mulieres Mendefiae,
 etiam honestae et pudicae, hirco deo suo tutelari, sed
 adeo in Venerem prono, atque foecunditatis omnis
 auctori, corpora sua submittere non vererentur, eum-
 que hac sua patientia sibi propitium reddere crederent,
 idque etiam honori sibi ducerent. Vide §. 4. Quid
 enim religio prava et vesana non potuit suadere malo-
 rum? Accedat ultimo loco, hoc DIODORI Siculi
 testimonium, ex Lib. I. p. 78. 79. *Hircum ob geni-
 tale membrum, inter Deos Aegyptii retulere, — ani-
 mal enim hoc in Venerem eximie propensum esse ferunt,
 et membrum illud corporis, generationis instrumentum,
 honore cultuque dignum, quod ab eo natura animan-
 tum ortum suum deriuat — Sacerdotes, ad quos iure
 haereditario, sacerdotia a patribus perueniunt, in Ae-
 gypto isti Deo primum inisiantur.* Idem diligentissi-
 mus scriptor dixerat p. 16. *Pani simulacra in omni
 passim fano, per Aegyptum, constructa esse.* Non
 vero apparet ex ruderibus Templorum, quae passim
 in itinerariis peregrinatorum delineata prostant, figu-
 ram hirci frequenter adeo occurrere, atque DIO-
 DORVS persuadere nobis voluit. Sed non erat ullum
 Templum, in quo non figura crucis ansatae, vt eam
 eruditi vocant, saepius visenda occurreret, hodieque
 in ruderibus ac ruinis etiamnum occurrat. Eius haec
 est species ♀. In *Tabula*, quae appellari solet *Isiaca*,
 pleraeque Deorum Dearumque imagines, cruce hac
 ansata ornatae cernuntur. Et sacerdotes quoque Ae-
 gyptii, eandem praeferre solent, sicuti in eleganti ico-
 nismo, quem in *Museo Romano* vulgavit * *Caucens*.
 Crucem vero istam ansatam, quae in omnibus Aegy-
 ptiorum Templis saepius ficta et picta extabat, quam
 signa

* MICH. ANGE de LA CHAUSSE, grand Cabinet Ro-
 main Part. II. Num. XXXVI. fol. 62. Edit. Amst. 1706.

figna Deorum Aegyptiorum manu tenere solent, quaeque partem facit ornatus sacerdotalis, nihil aliud esse, quam *phallum*, de quo etiam DIODORVS *Siculus*, loc. cit. prolixè verba fecerat p. 78. 79. haud ita pridem docuit *, vir harum rerum, si quisquam alius, insigniter peritus, et indicando sagax. Verosimile ergo mihi sit, cruces istas ansatas, vel phallos, rudi minerua, arteque sacerdotali forte sic effectos, ne illico a quouis nosci possent, esse illa Panis simulacra, de quibus DIODORVS loquitur, in omnibus per Aegyptum totam Templis visenda, quibus sacerdotes omnes initiari oportebat. Id igitur symbolo hirci *Mendesis*, sacerdotes subindicare voluerunt.

§. 7. Pondus non exiguum, iis quae dixi, addet *Confirmas* ipsum *Mendesis* nomen, si recte explicetur. Scien- ^{boc ipsum} dum igitur, Aegyptiis *ΤΩΙΧΣ* (*Tofi* vel *Todfi*) signi- ^{nomen Ae-}ficare *Φυτεύειν*, *plantare*, Sic vitem *plantare* Psalm. ^{gyptiacum} *Mendes*, ^{significans} LXXXV. 8. aurem *plantare*, Pl. XCIV. 9. in versio- ^{prolificum} ne Coptica MSS. quae Berolini extat, in Bibliotheca ^{et fecundum.} regia semper redditur *ΤΩΙΧΣ*. Vide et 1. Cor. III.

7. 8. Notum vero est **, *Φυτεύειν*, Graecis saepe-numero idem esse, quod *gignere*, vel *generare*. Sic SOPHOCLES in *Oedipo Tyranno* v. 803.

Φονεὺς δ' ἐποίησεν τῷ Φυτεύσαντος πατρός.

Patremque occiderem, qui me (plantasset) genuisset.
Et ibidem v. 1017.

Ἀλλ' ἔποτ' εἴμι τοῖς Φυτεύσαντι γ' ἐμῷ.

Sed nunquam tamen ad (plantantes) genitores meos eo.

Qualia exempla in eadem Tragoedia saepius recur-runt.

* Mr. LA GROZE *histoire du Christianisme des Indes* p. 431.

** Hinc MACROBIUS Saturn. Lib. I. c. XII. ait de anima: in orbe Mercurii producit *φυτῶν*, id est naturam plantandi et augendi corpora.

runt. Similiter etiam IULIANVS in *Anthologia* Epigrammatum Lib. I. c. XIII. num. 12.

Εὐθεὺς θάρος ἔχων, Ζῶε, φύτει γένος.

Vnde animo confidens vitæ; et planta genus.

OPPIANVS in principio Cynegeticon v. 4.

Τὸν μεγάλη μεγάλῳ Φυτεύτατο Δέμνα Σεβήρῳ.

Quem magna magno peperit Domna Souero.

Graeci igitur Φυτεύειν, dicunt et *gignere*, et *parere*, et Φυτεύσαντας, *genitores*, *parentes*. Cum voci, huic graecae, apud interpretes Coptos, respondeat Aegyptiaca **ἤϣ**, apparet, illam etiam significare *gignere*, vel *gignendo producere*. Certum porro est, in Coptorum lingua, vocales mirandum in modum inter se permutari. Indoli igitur illius linguae non aduersatur, pro **ἤϣ**, dictum etiam fuisse **ἤϣ**

(Tedli) et **ἤϣ**, (*teds* vel *tes*). Et re ipsa etiam dictum fuit. Inde enim est procul dubio, **Εἰ ἤϣ**, (*Entes*) qua voce Copti interpretes reddunt τὰ ζιζάνια. Matth. XIII. 25. 26. 27. etc. Intellexerunt autem plerunque veteres; et cum his pariter Copti, nomine *Zizaniae*, *lolium*, *viciam*, omneque genus herbas infelices, et quae, ut ait VIRGILIUS *, *iniussa virescunt*, sponte sua magna copia proueniunt, intrinsece in modum multiplicantur. Quoniam vero sine principio seminali, nihil multiplicari ac propagari potest, Zizaniae vero vis inest mirifica se multiplicandi ac propagandi, Aegyptii eam appellant **Εἰ-ἤϣ**, quod Copti pronuntiant *Endes* et *Andes*, a **ἤϣ**, *plantare*, *serere*, quod nempe virtute *satiua* et *prolifera* gauderet prorsus singulari et admiranda. Erit igitur **Εἰ-ἤϣ**, (*endes*) vi originis *valde prolificum* et *foecun-*

* VIRGILIUS Lib. I. Georg. 55.

foecundum, nomen hirco Mendefio perquam opportune inditum, quod veram rationem et significationem Symboli illius, dubiam esse non finit.

§. 8. - Quae cum ita sint, facile intelligitur, cum a vero non magnopere aberraturum, qui Numen hirci Mendefii, ab Aegyptiis, ad ipsam Naturam rerum omnium aliam Parentem, relatum fuisse, sibi persuaserit. Sed per *Naturam*, ut loqui amant Graecorum Philosophi, vetustissimi Aegyptiorum Sapientes, intellexerunt Spiritum aeternum, infinitum, qui Chaos, siue materiam, sibi coëxistentem, ita namque docebant, disposuit, ac deinde ex illa, totum hoc vniuersum creauit, illudque semper conseruat. Spiritum hunc, mente sua sibi finxerant, Sapientes Nilotici, Masculo-foemininum, quod Lib. I. c. II. prolixè satis docuimus. In illo igitur rerum omnium creatore ac Moderatore, totiusque Naturae almo Parente, agnouerunt virtutem aliquam masculinam, prolificam et foecundam, cuius Symbolum potuit esse *hircus Mendefius*, et aliquid foemininum, quod generali nomine *Isidem* appellarunt. Notionem hanc Theologiae Aegyptiorum priscae, ei cum Theologia antiquissima aliarum Gentium Orientalium communem fuisse, facile probari potest, idque alio loco, verbo iam tetigiunus, nisi modo gentes aliae, id ipsum ab Aegyptiis traxisse putandi sint. Talis etiamnum est Theologia Brachmanum in India, a maioribus utique accepta, quam BARTHOL. ZIEGENBALGIVS, Missionis Danicae, in India, Praepositus quondam dignissimus, Theologus non tantum de re Ecclesiastica; sed et litteraria, praeclare meritus, in Libro I. *historiae genealogicae Deorum Malabaricorum* cap. II. exposuit. Eam manu exaratam, ante annos fere triginta, in Bibliotheca regia Berolinensi euoluere licuit, vnde sequentia decerpfi, ex germanico, in latinum sermonem nunc conuersa. *Quandoquidem Gentiles hi,*
supre-

Potuit
Mendes esse
Symbolum
totius Na-
turae, al-
mae paren-
tis rerum
omniaum.

*supremum Ens diuinum, quatenus prorsus immateria-
le, mereque spirituale est, digne concipere, mentique
suae repraesentare nequeunt, ac insuper reuelationis diui-
nae usura carent, aut eam sibi oblatam repudiarunt, dum
cogitationibus suis indulserunt, in errores multiplices
lappi sunt, et infiniti illius Entis, conceptum sibi finxerunt
plane carnalem et materiale, causantes, decere Ens supre-
mum, ut speciem habeat visibilem et materialem, cum sine
illa a creaturis, nec videri, nec cognosci, adeoque nec
coli aut adorari possit. Sunt etiam, qui dicant, Ens in
vniuersum immateriale, materialia producere non posse,
unde fieri aliter nequeat, quam ut Ens supremum, ubi
ad creandum procedere voluit, se ipsum forma aliqua
materiali circumvoluerit. Equidem ne huius quidem,
quam Enti supremo attribuant, formae externae ma-
terialis, conceptum sibi formare queunt iustum et con-
gruentem; sed quoniam tamen in natura rerum obser-
uarunt, creaturas omnes viuentes, ex principio aliquo
masculo et foeminino, prodire, exinde a creatura ad
creatorem concludentes, imaginantur sibi, Deum, Ens
supremum, ex quo omnia ortum ducunt, quae exi-
sunt, in se ipso non posse non esse virtutem et poten-
tiam, tum masculinam, tum foemininam. Ex eo
porro ita colligunt, Ens illud supremum, in se ipso,
virtutem masculinam a foeminina discreuisse, in qua
veluti emanatione, tum virtus masculina, tum et foe-
minina quaeuis seorsim, formam externam induerint.
Ex hoc fonte originem decorum omnium, omniumque
creaturarum deriuant. Et capite eodem, sed pluculis
interjectis. Figura propria, sub qua Ens supre-
mum, ubique in Templis omnibus cultu ac veneratione
prosequuntur, dicitur * Linguam, quod sexus utrius-
que partes genitales repraesentat, quas ceteroquin na-
tura*

* Vide et ABRAM. ROGERII *Portam apertam gentilismi*
Part. II c. II. p. 157. versionis gallicae. Adde *Relatio-
nes Missionariorum Deticorum in India* Vol. I. p. 354
in notis, 371. 372. 395.

tura sollicite occultat. Haec etfi paulo prolixiora, libenter tamen descripsi, quod ex iis intelligatur, quomodo veteres Indorum Philosophi, lumine revelationis diuinæ destituti, ratiocinando in huiusmodi cogitationes inciderint, quibus etiam Aegyptios et cum his Orientales alios indulgisse nouimus. Neque etiam dubio esse potest, quin Aegyptii et in vniuersum Orientales, rationes eodem modo, quo Indorum Brachmanes, subduxerint. Ex hoc fonte fluxit Aegyptiorum Vulcanus, et Neitha, Dii masculo-fœminini, de quibus Lib. I. c. II. et III. Ex eo fabulae de sexu Deorum. Ex eodem cultus hirci Mendefii, et crucis anatae, siue phalli, cui adeo simile est *Lingum* illud Brachmanum, vt ouum ouo similis esse aequat.

§. 9. Sunt tamen non pauca, ex quibus colligendum potius arbitror, hircum Mendesium, ex sententia sacerdotum Aegyptiorum, symbolum extitisse solis, foecundi illius rerum in mundo genitoris et conferuatoris, de quo EUSEBIUS Praepar. Euang. Lib. III. c. XIII. Ὁ ἥλιος σπερμαίνειν λέγεται τὴν φύσιν. *Sol infeminare dicitur naturam.* Hoc profecto

Aegyptiace diceret *ΜΕΝΤΗΧ*. Eodem modo de sole MACROBIUS loquitur, Saturn: Lib. I. c. XVII. Res omnes *deus hic infeminat, progenerat, fouet, nutrit, maturatque.* Et cap. XIX. *Quae figura significat, Solem Mundi esse caput, et rerum satorem.* Quae omnia nomen *Mendes*, vti illud interpretati sumus, egregie illustrant. Maiorem quoque in modum iis, quae dixi, fauet ipsa Aegyptiorum Theologia. Nam iuxta illam, si hic apud nos valet auctoritas DIODORUS I, L. I. p. 22. *Pan*, id est *Mendes*, idem est cum *Osiride*, id est, ab Aegyptiis habebatur pro *Sole*. Eapro, quae de *Pane* Aegyptiorum nos docuit DIODORUS (vide §. 5. 6.) argumento sunt, ipsi doctrinam de hoc Numine Aegyptiorum satis fuisse perspectam.

spectam. Pertinet huc fabula origine Aegyptiaca; sed a Graecis postea, non vno modo adulterata, quam sic AMPELIUS in *libro memoriali* cap. II. commemorat *. *Quo tempore Python (lege Typhon) speluncas incolens in monte Tauri (Tauro) Aegyptum profectus est ad bellum, Pan se in caprae figuram convertit. Igitur Dii immortales, postquam Pythonem (Typhonem) digna poena affecerunt, Pana astrorum memoria decoraverunt.* Haec enim, aliaque his continentia, quae adferri possent, fatis innuunt, Panem nihil aliud esse, quam Solem, Typhonis aduersarium iuxta et victorem. Et simulacrum Panis, quod in vrbe *Panopoli* superioris Aegypti, Numini hinc dedicatum erat, quodque STEPHANVS in articulo *πανὸς πόλις* descripsit, ad solem referri debere, non vno indicio certissime constat. Addere possum, illud ipsum Panis simulacrum, vti a STEPHANO descriptum videmus, perquam simile esse simulacro *Hori*, vel *Priapi*, quale ab Aegyptiis fingi consueuisse, vidimus supra cap. IV. §. 6. quod duo haec signa inter se comparanti facile patebit. Sed ea de re mox §. 10. Deprehenderunt igitur veteres in illo Panis simulacro, *Hori*, id est *Solis*, insignia. Et quamuis Panem cultum Panopoli, aliqua ratione a Pane Mendefio distulisse, non negem, quod mox videbimus, in Pane tamen illo Panopolitano, symbola quoque hirci Mendefii agnoscere oportet satis luculenta. Quinimo *Osiris* ipse, siue *Sol*, quoties non insignibus phallicis apud Aegyptios exornatus legitur? Et quid illa aliud nobis subindicant, quam eximiam, qua Osiridi cum hirco Mendefio intercedit, similitudinem et affinitatem? Saepius hoc in libro de *Is. et Osir.* obseruat FLVTARCHVS. Sed ex pluribus hunc

* Vide et HYGINI Fab. 196. et *Scholasten* in *Germanici Aratea* p. 119. 120. Edit. Sant-Andr. apud quem nonnulla ex HYGINO et AMPELIO corrigi poterunt.

hunc tantum adscribo eius locum, qui p. 371. occurrit *. Πανταχῇ δὲ καὶ ἀνθρωπομορφὸν Ὀσίριδος ἄγαλμα δεικνύσθιν ἐξερθιάζον τῷ αἰδέσθῃ, διὰ γόνιμον καὶ τρέφουσιν. *Multis etiam in locis ostenditur simulacrum Osiridis, humana specie, erecto veretro, ad indicandam vim gignendi et alendi.* An non diceret, sermonem esse de hirco Mendefio, nisi nomen Osiridis expressum videres? Ad haec, ut alia taceam, docet idem ille scriptor p. 365. fin. esse Osiridi aliquod nomen Ἀρσαφῆς, quod ex lingua Aegyptiorum interpretatur τὸ ἀνδρεῖον. Est autem Ἀρσαφῆς, ut vere olim interpretabatur optimus talium rerum index B. LA CROZIVS **, τὸ μέριον τὸ τῆς γένεσεως αἴτιον, ut verbis utar DIODORI, loquentis de hirco Mendefio p. 87. fin. Neque aliter iudicassent viri eruditi, qui in vertendo aut explicando illo ΠΛΥΤΑΡΧΗ loco operam aliquam impenderunt, si gnari fuissent sermonis Aegyptiaci. Nam *Arsaphes* Aegyptiis non sonat *fortem* aut *virilem*. Sed sine vlla qualicumque mutatione, ΕΡ-ΧΨΕ, ipsis dicitur τὸ αἴτιον τῆς γένεσεως. Idque Graeci aliter, quam Ἀρσαφῆς, scribere aut pronuntiare nequeunt. Respondet voci Aegyptiacae exacte τὸ ἀνδρεῖον, ex usu *** graecorum satis noto. Nihil nunc addo de ΠΛΥΤΑΡΧΗ toto contextu, et de sacris Aegyptiorum, multiplici ratione, interpretationi la Crozianae fauentibus. Iam ergo nobis veram rationem et significationem hirci Mendefii plene explicare licebit. Fuit nempe ille Symbolum Solis, omnia infeminantis, progenerantis, nutrientis et maturantis.

§. 10.

* Hoc verum esse non videtur, si legas, ut editum est Πανταχῇ. Malo itaque legere πανταχῶς, et sic verti.

** Chronologie de Mr. DES VIGNOLES. T. II. p. 740.

*** LUCIANVS in Dialogo Clonarii et Leenae Tom II. p. 716. Edit. Salmur. MESSYCHIVS in voce φάληρις. Alia adferre piget.

T

De Pane, §. 10. Satis de hirco Méndesio dictum. Scic-
culto in Ae- mus autem, *Pani* Deo, vt cum Graecis loquar, etiam
gypto supe- in alia Aegypti regione, Thebaide nempe, in vrbe
riori Pano- *Panopoli*, quam Graeci ab hoc Deo, lingua sua ita
poli eiusque appellitant, sacra facta fuisse, etsi aliud ibi esset Dei
simulacro. huius simulacrum symbolicum, isque illic non *Men-*
detis nomine, verum alio gauderet. *Panopolis*, vt
 Graeci eam vocant, vrbibus Aegypti et antiquioribus
 et praestantioribus, annumerata semper fuit. Me-
 minit eius HERODOTVS Lib. II. c. 91. qui tamen
 eam non graeco, sed avito Aegyptiaco nomine *Che-*
min nuncupat. Meminerunt eiusdem * alii multi.
 Quae HERODOTVS de sacris Perseo, heroi graeco,
 in vrbe illa institutis, deque templo ipsi dedicato,
 narrat, me non capere, vltro profiteor. Meris vero
 et puris coniecturis, quae sane non desunt, inhaere-
 re velle, meum non est. Sed Numen hic aliquod
 cultum olim fuisse, quod Graecis placuit interpretari
Panem, vel ipsum vrbis *Panopolis* nomen, satis do-
 cet. Atque id testatur quoque DIODORVS p. 16.
 In ** numinis etiam Panopolitarum, sub imperio
 Romanorum percussis, *Panem* videmus expressum;
 sed profecto Graecum, non Aegyptium. Neque id
 mirum cuiquam videri debet, cum Graecorum ac
 Romanorum temporibus, templa Deorum in Ae-
 gypto, Numinibus Graecis quoque patuerint, et
 consecrata fuerint, quod vel ex solis numinis abunde
 colligere licet. Sed extabat in vrbe eadem, et veri-
 similiter ante Ptolemaeorum aetatem, aliud *Panis*
 simulacrum, antiqua Aegyptiorum religione conse-
 cratum, in quo symbola Theologiae Aegyptiorum
 genuinae deprehendas. Simulacrum hoc STEPHA-
 NVS, incertum ex quo scriptore vetustiori, istum
 ad

* Vide MARSHAMI Canonem p. 401. CELLARII Geo-
 graph. antiq. Africae p. 79.

** 10. VAILLANT, Aegyptus Numismatica p. 212.

ad modum delineat, in voce Πανὸς πόλις. Ἐστὶ δὲ καὶ τῷ θεῷ ἀγάλμα μέγα, ὀρθιακὸν ἔχον τὸ αἰδοῖον. — Ἐπαίρει τε μάστιγας τῇ δεξιᾷ σελήνῃ, ἧς εἰδωλὸν φατὶν εἶναι τὸν Πᾶνα. Est vero etiam in hac vrbe magnum Dei simulacrum, in quo apparet erectum veretrum — dextraque flagellum intentat Lunae, cuius idolum esse aiunt Pana. Si quis cum hac descriptione Panis, componere dignatus fuerit illam Priapi, vel Hori Aegyptiorum, quam ex SVIDA descripsimus supra cap. IV. §. 6. fateri cogetur, vnam alteri esse simillimam. Nam quod de simulacro Hori narratur, eum dextra gestasse Sceptrum, siue virgam, id ipsum in signo Panis innuit flagellum, quod in signis Harpocratis toties conspicitur. Aut quod scriptor hic habuit pro virga, ille putauit esse flagellum. Reliqua explicare opus non est. Quid vero, dices, hoc sibi vult, quod simulacrum Panis flagellum dicatur intentasse Lunae? Per Lunam auctor, quisquis fuit, haud dubie designauit Isidem, cuius forte in vicinia templum erat, et poterat is esse situs huius simulacri, vt videretur flagellum extendere versus illud templum, tanquam Isidi in illo templo cultae minaretur. Plura enim Deorum templa, Panopoli constructa fuisse, non modo verosimile; sed et certum est; quandoquidem etiam hodie templorum * duorum amplissima rudera illic loci cernuntur.

LUCAS HOLSTEINIVS in notis ad Stephanum p. 356. a. existimabat, apud HELIODORVM, in Aethiopicis Lib. VI. p. 276. (Edit. Commelin.) commemorari τὸν χεμμιάτιδα, quasi diceret Isin Chemmiacum, vel Panopolitanam; at vero in loco HELIODORI cit. mentio tantum est Isiados, mulieris Aegyptiae, quae Chemmiatis dicitur a Chemmi vico quodam Aegypti inferioris. Forte vero etiam in templo

T 2

Panis

* RICHARD POCOCKE'S Observations on Egypt. Lib. II. c. II.

Panis Panopolitani dedicata erat statua *Isidis*, ea ratione collocata, ut *Pan* videretur eam ictibus flagri sui ferire velle. Ceteroquin flagrum illud in signis Deorum Aegyptiorum, nunquam *Isidi*, semper vero *Typhoni*, genio vel Daemoni malo et malefico intentatum est. Quod porro auctor ille anonymus apud STEPHANVM, auguratur, Panem illum, cuius simulacrum descripsit, esse *imaginem*, vel *Symbolum Lunae*, in eo vtiq; frustra est. Insignia illius simulacri talia profecto sunt, ut * *Solem*, non vero *Lunam* designent. Quis non intelligit, eo spectare veretrum erectum, de quo plus diximus, quam voluissimus, nisi id res haec exegisset. Quantumvis enim Aegyptii docerent, Lunam esse naturae Masculo-femininae, quod Libro I. c. III. tetigimus, *Isis* tamen ubique per totam Aegyptum, honores, uti nomen, habebat Deae, non Dei: et omnia eius simulacra, quantum nouimus, eam nonnisi Deam sequioris sexus repraesentarunt. Idem quoque de flagro, quod in simulacro Panopolitano vibratum a Pane fuisse, docemur, omnino est cogitandum. *Isis* Typhonem ** *sistro* abigit. *Horus* vero vel *Harpocrates* idem facit flagro, idque ei veluti proprium est. Cum autem *Harpocrates* sit sol, *Typhon* vero Daemon vel genius maleficus, quem flagro repelli credebant Aegyptii, manifesto ad hanc eorum Theologiam alludit PROCLVS *** *Hymno in Solem*, ubi cum ita alloquitur

Δειμίνεσι δὲ σεῖο θεῆς μάστιγος ἀπειλὴν,
 Δαίμονες ἀνθρώπων δηλήμονες ἀγείοθμοι
 Ψυχαῖς ἡμετέραις δυσραῖς κακὰ πορσύνοντες.

7

* Attentionem meretur, quod RICHARDVS POCOCCIUS in Observationibus de Aegypto Lib. II. c. II. p. 77. refert, se in ruderibus templi Panopolitani manifesta indicia deprehendisse, *Solis* illic culti. Templum illud erat sine dubio templum *Panis*.

** PLUTARCHVS de Is. et Osir. p. 376.

*** In FABRICII Biblioth. Graec. Vol. VIII. p. 510.

Te vero metuunt, tua si quid flagra minentur

Inuisi nobis genii, semperque feroces

Qui miseris moliri animi mala millia norunt.

Alludunt haec, ut dixi, et manifesto, ad Theologiam Aegyptiorum de Sole, cuius ingentem admiratorem fuisse Proclum novimus; sed quovis tamen pignore certaverim, auctorem illum, forte inuitum et imprudentem, vitulo etiam Gnosticorum hic arasse. Simulacrum itaque Panis Panopolitani, symbolum erat Solis, illudque ipsum, opinor*, quod anonymus auctor apud SVIDAM describit, quodque ait esse *Hori* siue *Priapi* Aegyptiorum. Quod si autem Panem illum Panopolitanum cum hirco Mendefio conferas, facile obseruabis, duos hos re ipsa vnum idemque symbolice designare, nec differre, nisi specie externa. Symboli utriusque, et Medefii, et Panopolitani, vnum erat idemque ingenium, eademque significatio, quae sine dubio ratio est, quod Graeci et huic et illi, vnum *Panis* nomen tribuerint.

§. II. Ipsi vero Aegyptii duobus his Numinibus, *Pan cultus*
Mendefio, et Panopolitano, diuersa omnino nomina *Panopoli*,
indiderunt. Quodnam fuerit Dei Mendefii verum *Aegyptiace*
nomen, multis exposuimus §. 1. et 7. Mendesia et *dicebatur.*
Praefectura, et vrbs, nomen habuit a Deo tutelari *Chemmis*,
Mendete. Vti vero *Panopolis*, vernaculo Aegyptio-
rum sermone dicebatur *Chemmis*, ita nomen idem *scribunt*
quoque gessit Deus vrbs illius Protector, a quo vrbs *Ischman*.
nomen hoc sine dubio mutuata est. *Chemmeus* me-
minit HERODOTVS Lib. II. c. 91. et apud eum *Pan-*
nopolis nomen plane non legitur. Ex HERODOTO
nomen vrbs istius antiquum repetit STEPHANVS,
in voce *χέμμις*, qui tamen interpretationis causa non
addit, hanc eandem esse Graecisque dici *Panopolin*.
Sed PLUTARCHVS ex Theologia Aegyptiorum
fabulari narrat, Panas et Satyros, quos Graecia men-

T 3

dax

* Supra cap. IV. §. 6.

dax capripedes finxit, habitasse circa * *Chemmin*. Quis est, qui non illico perspiciat, designari in illis fabulis urbem, quam Strabo Lib. XVII. p. 559. Πανῶν πόλιν, *Urbem Panum* appellat. Sed dubium omne, ne quis cespitare possit, aufert DIODORVS, qui in Aegypto ipse fuit, ubi haec de *Pane* habet p. 16. Τῆτω καὶ πόλιν ἐπάνυμον κατὰ τὴν Θηβαΐδα πεποι-
ηέναι, καλεσμένην μὲν ὑπὸ τῶν ἐγχωρῶν χέμμιν, ἢ
χεμμῶ, μεθερμηνευομένην δὲ Πανὸς πόλιν. *Dicunt
etiam, huic urbem cognominem in Thebaide, quam
incolae Chemmin, vel Chemmo vocant, Graeci vero
Panopolin interpretantur, extructam esse.* Et quis du-
bitet, ex *Chemmi*, genuino et antiquissimo vrbis illi-
us nomine, corruptum esse ** *Akmin*, siue *Achmin*,
vel, vt alii efferunt, *** *Ichmin*, quod vrbi eidem ho-
die nomen est. Quando autem ea est pronuntiationis
Copticae hodiernae ratio, vt vocibus a consonante in-
cipientibus, soleant nonnunquam pronuntiando ****
praemittere vocalem, pronum est coniecere, *Akmin*
aut *Achmin*, aut etiam *Ichmin*, proprie scribenda esse
Chmin, aut simili aliquo modo, quod quam prope
abfit a *Chemmi*, explicatione non eget. Latere in
nomine huius vrbis, nomen etiam Numinis cuiuspi-
am, religione Aegyptiorum olim consecrati, non du-
bitabit, qui omnia rite expendere volet. Et oppor-
tune fane Scriptores Arabes, de rebus Aegyptiorum
antiquissimis loquentes, subsidio hic nobis veniunt.

Ex

* Apud Plutarchum p. 356. legitur χίμιν perperam pro χέμιν, quod viri docti iam dudum animaduertunt.

** VANSLEB *histoire de l'Eglise d'Alexandrie* p. 18. Eiusdem *relation d'un voyage d'Egypte* p. 18. et plerique recen-
tiores itinerariorum compilatores.

*** IOH. LEO AFRICANVS in *Descriptione Africae*
p. 724. GOLIVS ad Alfraganum p. 102.

**** Sic quod scribitur *Ptebio, humilitas*, pronuntiant Copti
ibtauio. Vocem *Pnusi*, id est *Deus*, pronuntiant *Iba-*
di, et sic in aliis.

Ex eorum libris, quorum lectione a teneris inbutus fuerat, haec obseruat IO. LEO AFRICANVS in Descriptione Africae, p. 724. *Ichmin* * *antiquissimam totius Aegypti ciuitatem*, ICHMIN filius Misraim, qui a Chus, filio Hen (Ham) ortum duxit, — condidit. Ex MACRIZIO, historico Arabe inclyto, haec refert VANSLEBIUS in historia itineris sui Aegyptiaci, ex gallico, in latinum sermonem conuerſa p. 5. *Misraimus quatuor post se reliquit filios, ISCHEMVM, Atrib, Sa, et Copt. ISCHEMVNI testamento legauit regionem, quae a Copto ad Memphim vsque extenditur.* Illius vero regionis, quam MACRIZIVS ait relictam fuisse Ischemuni testamento, caput olim erat *Cchemmis*, vel *Panopolis*. Similia his leguntur in MVRTADII Arabis *admirandis Aegypti*, ex versione gallica VATTIERII p. 116. Paulo aliter GELALEDIVS, in Aegypto natus, scriptor historiae Aegypti Arabs, non parum celebris, ex quo ista refert KIRCHERVS in *Oedipo* Tom. I. p. 28. 29. *Omnem vero regionem supra Copt, vsque in Esmun (veterum Syenen) et quod infra, vsque in Esmum (Chemunin, siue Panopolin) in orientali et occidentali plaga, Esmun filio dedit, et habitauit Esmun (Panopolin) et appellata fuit ab ipso Esmun.* Non est, quod dubitem, *Ichminem* illum, vel *Ischemunem*, vel *Esmunem*, esse antiquissimum Aegyptiorum *Panem*, a quo *Panopolis Cchemmis* dicta est. In Coptorum libris nomen hoc scribitur *ꝢꝢꝢꝢ* (*Schmin*) vel *ꝢꝢꝢꝢ*, (*Schmun*) quarum vocum significationem mox videbimus. Hoc sine dubio est *Cchemmis*.

§. 12. Gratia igitur merito habenda est scriptoribus Arabicis, qui nomen illud conseruarunt, nobisque ad inquirendum in illius origines, viam aperuerunt.

* Antiquitatem vrbs illius praedicat etiam STRABO, L. XVII. p. 559.

runt. Quando vero iidem credere nos inbent, *Icb-
minem* illum, vel *Esmunem*, filium fuisse Misraimi,
regemque Aegypti superioris, assentiri ipsis omnino
non possum. Nimis haec sapiunt fabulas Arabum,
in quibus confingendis, ipsos fertiles inprimis fuisse,
neminem fugit. Ac praeterea aduersantur iis, quae
de filiis Misraimi; tradit diuinus Scriptor **MOSES**
Gen. X. 13. 14. Sed esse tamen *Esmunem* antiquitatis
ultimae, dubitare non possum. Phoenices certe *,
Aegypti olim incolae, qui ante Mosen, relicta patria
sua, partem Phoeniciae, vel Syriae, occupatam sibi
subiecere, *Esmunis*, vel *Esinuni* Numen in Aegypto
iam coluerant; eiusque Sacra in Phoeniciam postea
deportarunt. Graeci *Esmunum* hunc Aegyptiorum
et Phoenicum, *Aescularium*, nescio quamobrem, in-
terpretantur. Extat de eo locus memorabilis in **D A-
MASCII** vita Isidori, quem apponere non graua-
bor **. Ο ἐν Βηρύτῳ Ἀσκληπιὸς ἐκ ἔσιν Εἰλην,
ἡδὲ Αἰγύπτιος, ἀλλὰ τις ἐπιχώριος Φοῖνιξ. Σαδύκῳ
γὰρ ἐγένοντο παῖδες, ὅς Διοσκόρῳς ἐρμηνεύσει καὶ
Καβείρης, Ὁ γδοος δὲ ἐγένετο ἐπὶ ταῖς τοῖς Εἰσμανος,
ὃν Ἀσκληπιὸν ἐρμηνεύσιν. Οὗτος κάλλιστος ὦν θεάν,
καὶ νεανίας ἰδεῖν ἀξιάγατος, ἐρώμενος γέγονεν, ὥς Φη-
σιν ὁ μῦθος, Ἀφρονόης, θεῶ Φοινίσσης, μητρὸς θεῶν
εἰωθὼς τὲ κυνηγετεῖν ἐν ταῖςδε ταῖς νάπαις, ἐπειδὴ
ἐθεάσατο τὴν θεὸν αὐτὸν ἐκκυνηγετᾶσαν, καὶ φεύγον-
τα ἐπιδιώκασαν, καὶ ἡδὴ καταληψομένην, ἀποτέμνει
πελέκει τὴν αὐτὸς αὐτῇ παιδοσπύρον φύσιν· ἡ δὲ τῷ
πάθει περιαλγήσασα, καὶ Παιᾶνα καλέσασα τὸν νε-
ανίσκον, καὶ τῇ ζωηγόνῳ θέρμῃ ἀναζωπυρήσασα,
θεὸν ἐποίησεν, Εἰσμανον ὑπὸ Φοινίκων ὀνομασμένον
ἐπὶ

* Vide la Chronologie de Mr. DES VIGNOLÈS, Tom.
II. p. 29. et inprimis les Dissertations historiques et
critiques de Mr. I. PH. BARATIER sur Benjamin de
Tudole p. 356. 357. etc.

** Apud **PHOCSIVM** in Bibliotheca Cod. CCXLII. p. 1074.

ἐπὶ τῇ θέρμῃ τῆς ζωῆς, εἰ δὲ Ἐσμανον ὀγδοον ἀξιοῦσιν
 ἐρμηνεύειν, ὅτι ὀγδοος ἦν τῷ Σαδίκῳ πατρὶ, ἐν σκότεινῃ
 διολυγίᾳ πῦρ ἀναψας. *Aesculapius Beryti in Phoeni-*
cia cultus, non est graecus, neque Aegyptius, sed ali-
quis Phoenix indigena. Nam Saduco nati sunt filii,
quos Dioscuros et Cabiros interpretantur. Post hos
oetaus natus est ESMVNVS, quem Aesculapium
interpretantur. Hic cum specie esset pulcherrimus, et
*iuuenis aspectu praestans *, Astronoë Dea Phoenissa,*
Deumque mater, eum, ut fert fabula, adamavit. Is
vero, dum venationi deditus, sensisset, Deam sibi in-
sidias struere, seque, dum fugeret, insequi, ac ianu-
iam comprehensuram esse, virilia securi sibi amputavit.
Ipsa hoc casu dolens, iuuenemque Pacana vocans, re-
creatum vitali calore, in Deos retulit, quem Phoenices
ESMVNUM dicunt, ob calorem vitae. Alii oetaum
malunt interpretari, quoniam oetaus fuerat Saduci
filius, qui in densis tenebris magnam lucem accendit.
 Dum locum hunc cogitationibus voluo atque reuoluo,
 variae in mentem veniunt coniecturae, nam et medi-
 ca opus hic esse manu, lector peritus non facile dubi-
 tabit. Verum ea, quaecumque sunt, premere malo,
 donec aliquid certi adferre, bonisque rationibus stabi-
 lire queam. Ceterum, quae multis narrabat DAMA-
 SCIVS, in pauciora contraxit SANCHVNIA THON;
 aut quisquis sub illo nomine latet, cuiusque haec ver-
 ba suppeditat EVSEBIVS Praepar. Euang. Lib. I,
 c. X. p. 37. fin. *Sydico, qui iustus dicitur (nempe*
צדק) una ex Titanidibus genuit Aesculapium, ubi is
designatur, qui lingua Phoenicum dicebatur Esmunus,
 Quis vero est, qui fabulas has Phoenicum de *Esmuno*
 legit, et nonnihil attentius pensitat, qui non fateri
 cogatur, magnam his, cum Aegyptiorum traditioni-
 bus

T 5

bus

* Illa est *Astarte* Sidoniorum ac Phoenicum Dea, quod
 SELDENVM non fugit. Vide eum *de Diis Syris* Synt.
 II. cap. II. fin. p. 261.

bus fabulosis, de Osiride, Ammone et Hercule, intercedere cognationem atque affinitatem, ut nihil dicam de Adonide, quem ab Esmuno diuersum non esse; omnia loquuntur. Omnium illorum, quos diximus, gesta fabulosa et symbolica, antiquissimis temporibus, quae nascentem viderunt idololatriam, vni forte alicui adscribebantur Numini ficto, variis tamen nominibus insigni, quae sequens aetas, crescente iam in diesque aucto Polytheismo, ad Entia plura confecta transtulit.

*Ab Esmuno
Aegyptio,
duac in Ae-
gypto vr-
bes, nomen
hoc accepe-
runt.*

§. 13. Quod vero DAMASCIVS hariolatur, *Esmunum* Phoenicem, quem Graeci *Aesculapium* interpretantur, Aegyptium non esse; sed mere et pure Phoenicium, in eo fidem meretur nullam. Ea, quae hactenus disputauimus, contrarium euidenter probant. Quem Phoenices *Esmunum* dixisse, Graeci obseruant, is in Aegypto idem omnino nomen habebat, et non nisi ex Aegypto in Phoeniciam transiit. Arabes cum, ut vidimus, vocare solent *Ichmin*, vel *Ischmun*, vel denique *Esmun*. In libris vero Coptorum nomen id effertur *Ⲫⲓⲙⲛ* (*Schmin*) et *Ⲫⲓⲙⲟⲛ* (*Schmun*). Ita enim vocant urbem, quam Graeci efferunt *χέμυν*, id est *Panopolin* et quae ab *Ischmune*, vel *Esmuno* nomen habet. In KIRCHERI *Scala Coptico-Arabica* p. 210. legimus *Ⲫⲓⲙⲛ*, (*Schmin*) *Achmin*, id est *Panopolis*. Ex eo liquet, Urbem *Panopolin*, in Graecorum scriptis percelebrem, et ab antiquo Numine denominatam, Aegyptiis, genuino ipsorum sermone dictam fuisse *Schmin*. Sed, quod silentio involuere nolim, paulo ante ibidem legitur *Ⲫⲓⲙⲟⲛ B*, id est, *Schmun secunda*. Sunt igitur, erantque olim, duae nominis huius urbes in Aegypto. Nempe altera est *Panopolis*, de qua diximus, altera est *Hermopolis magna*, in Heptanomide, vel Aegypto media, sita, nam et haec nomine isto olim clara fuit, et idem ho-

dieque

dieque retinet. Peregrinatores nostri, ubi de hac vrbe loquuntur, nomen ipsi tribuunt * *Achemoun-ain*. Lucem argumento huic aliquam inferet MICHAEL WANSLEBIUS, qui in *historia Ecclesiae Alexandriae*, gallice scripta, Part. I. c. VI. ubi catalogum exhibet urbium Episcopaliū in Aegypto, haec notauit, p. 21. ISCHMVN IRROMAN, *sive* ISCHMVN ROMANORVM, *vrbs est exstructa ab Ischmune, filio Misraimi*. Et INOX ISCHMVN-EIN *graece Hermopolis* ** *superior, sita in Aegypto media*, quam etiam *Heptanomida* appellant. Prior *Ischmun*, teste WANSLEBIO dicitur *Irroman*, id est *Romanorum*. Eadem haec ergo est, quae in *Scala KIRCHERI* sic effertur *ϣϣδδν* *** *NEPΛAN*; sed pro vltima hac voce scribendum videtur *npwλλαν*, id est *Ischmun Romanorum*. Altera WANSLEBIO audit *Ischmunein*, quam vocem non explicat. Alii, vt iam monuimus, eandem pronuntiant **** *Achemoun-ain*. Coptos scribere auguror hoc nomen *ϣϣδδν-NDΘESSIN*, (*Schmun-enucin*) id est *Schmun-graecorum*, vt sic distinguatur a *Schmun-Romanorum*. Aegyptii lingua sua vernacula, Graecos semper dicunt † *DΘESSIN*, (*Veinin*) quemadmodum †† *Perfae*

* *Nouveaux Memoires des Missions* Tom. II. p. 208. T. V. p. 217. *POCOCKE's observations on Egypt* Lib. II. cap. 1.

** Est enim et alia *Hermopolis* in Aegypto inferiori.

*** Ceterum in versione N. Testam. Coptica, *Romani* dicuntur *npwλλεδν*, Aët. XV. 37. XXII, 25. etc.

**** In *PAVLI LUCAE* itineralio vltimo Tom. II. p. 70. nomen hoc effertur *Chemonmeine*, pro *Chemon-aine*.

† Ioh. XII. 20. Aët. VI. 1. IX. 29.

†† Apud *ARISTOPHANEM* in *Acharnens.* p. 375. Edit. *Genev.* Legatus regis Persarum, loquens Persice, graecos

Persae et Barbari in genere, Graecos appellare solebant *Iaonas*, nempe a *Iavane*, Graecorum progenitore. *Hermopolis* ista in KIRCHERI *Scala*, nominatur etiam p. 210. *Schmun* secunda.

Esmunus et
Phoenici-
bus et Ae-
gyptiis si-
gnificavit
oſtauum.

§. 14. Sed quis tandem erit *Esmunus*, ille, a quo in Aegypto, vrbes antiquissimae, ipsi cognomines, Graecis vero *Panopolis*, et *Hermopolis* dictae, nomen acceperunt. Dictu id quidem perdifficile est. Et quando a scriptoribus graecis, subsidium hic nullum expectare licet, res vtique aliter, quam coniecturis confici nequit. Opportune tamen DAMASCIVS de *Esmuno* Phoenicum monuit, nomen hoc quosdam interpretari *oſtauum*, §. 12. Neque vitio verti potest viris summis, quod arbitrati fuerint, ex sermone hebraico id explicandum esse, cum constet, discrepan- tiam inter dialectos, hebraicam, illamque Phoenicum, esse non adeo magnam, hebraeis vero *שמון* signi- ficet *oſtauum*. Sed sciendum tamen, Aegyptiis simi- liter plane, *oſtauum* dici *שמון* et *שמון*.

Quid vero, quaeso, *שמון*, (*Schmun*) differt ab *Esmuno*? praecipue si cogites, Coptos, quod monuimus §. 11. (not. ****) nonnunquam vocibus a con- sonante incipientibus, praemittere pronuntiando voca- lem, qui in scribendo non exprimitur. Estne igitur dubium, hanc, quam dedimus, esse veram et genui- nam originationem *Esmuni*, illius *Esmuni*, a quo et *Panopolis* et *Hermopolis* nomen habuere? Et porro etiam ex omnibus dictis, satis liquet, *Esmunum* pri- scum fuisse Aegyptiorum Numen, cui certa de causa, nomen *oſtaui* inditum voluerunt. Suspisor autem, primos Deos, quos gens Aegyptiorum, sibi praeter vnum

cos vocat *שמון* idque alius, ibid. p. 376. interpretatur *שמון*. Vide et ibidem Scholiasten veterem. Sic in *Persis* AESCHYLI, Persae, Graecos vocant *שמון*. v. 178.

* SELDENVS de Diis Syris Synt. II. cap. 11. extr.
BOCHARTVS Geogr. Sac. Part. II. Lib. I. cap. XII.

vinum verum Denim olim elegit, numero fuisse septem. Non videbor absurda dicere, si asseruero, primætiōs illos septem Aegyptiorum Deos, alios non esse, quam quos vocare solemus *Planetas*. Id saltem fide ** optimorum scriptorum nititur, Aegyptios omnium primos, a septem Planetis, diebus nomina indidisse. Equidem nihil hic definitio, diuinimodo mihi concedatur, primos Aegyptiorum deos, publice et sollemniter cultos, numero fuisse septem, illisque, nescio quo tempore, accessisse, qui ea ipsa de causa, *Πανδραν*, id est *oſtauns* nuncupari meruerit. Obseruatu certe indignum non est, HERODOTVM, *** quoties *Panis* Aegyptiorum mentionem iniicit, addere, quod hic sit ex octo Diis, quo fere subinnuere mihi videtur, se ex relatione sacerdotum percepisse, Panem in Deorum numero esse *oſtaunum*. Quaedam huius rei vestigia etiam apud DIODORVM reperiō, is enim vbi p. 13. coelestes Deos Aegyptiorum recenset, septem hos primo numerat, *Solem, Saturnum, Rheam, Iouem Ammonem, Junonem, Vulcanum, Vestam*, hisque superaddit *τελευτασιον*, qui *ultimus* prioribus *additus est*, nimirum *Mercurium*. Is igitur ad septem Deos, vltimus adeoque *oſtauns* superaccessit. Non abs re erit, hic monuisse, alteram ex duabus Aegypti vrbibus, quæ in honorem canis cuiusdam Numinis, nomen *Πανδραν* gesserunt, esse *Hermopolin*, vrbem *Mercurio* consecratam. Hic igitur Sacra illi fiebant Numini, quod Aegyptiace dicebatur *oſtaunum*. Quicquid autem sit, hanc diutius rebus his obscuris immorari non iuuat, illud ex dictis omnibus satis liquet, Numen illud Panopoli cultum, quod Graecis interpretari *Panem* mos est, tempore

** HERODOTVS L. II. c. 82. DIO CASSIUS L. XXXVII. p. 42. Edit. Steph. Adde SELDENVM de Iure Nat. Lib. III. c. 19. 20. etc. et la Chronologie de Mt. DES VIGNOLES Tom. II. p. 683. etc.

*** Lib. II. c. 46. 145.

tempore antiquissimo, et multo Aegyptiorum sermone, dictum fuisse *Schmen* et *Schmun*, unde *Chemmis*, graece *Panopolis* denominata est; sed cuius notitia distincta, iam dudum, ut opinor, intercidit.

In Aegypto quoque superioriorum cultus fuit Antaeus, qui idem est cum Mendese. §. 15. Sunt porro rationes, quibus, ut credam, inducor, in Praefectura Panopolitana, praeter *Esmunum*; Deum antiquissimum, et eo nonnihil iuniorem, *Panem* illum, de quo §. 10. differebamus, *Mendetem* quoque, siue hircum Mendesium, cultum inuenisse. Commemorant nempe Geographi, in Aegypto superiori urbem, non procul a *Panopoli* distitam, nomine *Anteopolin*, siue urbem *Antaei*. PTOLEMAEVS urbem hanc ad orientem Nili locat, in media terra, et Panopoli vicinam facit. In itinerario ANTONINI vrbes hoc ordine recensetur p. 166. edit. Wesselingii

Pano M. P. IV.

Selino M. P. XVI.

Anten M. P. XVI.

Et in HIEROCLIS pariter *Synecdemo* p. 731. eiusdem Editionis, vrbes istae coniunguntur, ANTEOT, PANOC. *Antaeopolis, Panopolis*. Diodoro dicitur *Vicus Antaei* p. 18. Pluribus adferendis libenter superfedeo. Existimatur autem vrbi nomen hoc inditum fuisse ab *Antaeo* gigante, quem Hercules pugnando vicit, quia nempe in antiquitate remota, alius quis celebris, qui nomen istud gesserit, non occurrit. Et sane DIODORVS *Antaeum* quendam historiae Osiridis fabulosae immiscet, eumque ait ab Osiride Libyae et Aethiopiae praefectum fuisse p. 15. Ego id vitro et perquam lubens largior, *Antaeum* Aegyptium, pertinere ad fabulas sacerdotales de Osiride. Verum quid quaeso ad hunc, *Antaeus* graecorum fabulis clarus? qui POMPONIO MELAE in extrema regnasse Mauritania dicitur Lib. III. vers. fin. * *conditor urbis Tingi*, quae hodie *Tanger* audit, in quo etiam

* PLINIVS Lib. V. c. 1.

iam tractu erat ** *regia eius, certamenque cum Hercule*, qui post illum deuictum et interdictum ***
cum uxore eius Tinge, a qua urbem denominauerat,
consequit ****. Tingi etiam, tempore Sertorii, Antaei ostendebatur sepulchrum. Quid igitur ille, a temporibus Osiridis et Herculis Aegyptiorum tantopere remotus, quid, inquam, ille in Aegypto? Cur in eius honorem illic urbs conderetur? Aut qua re meruit, ut in ordinem Deorum Aegyptiorum cooptaretur? Nam *Antaeum* Aegyptium, in urbe sibi cognomini, habuisse Templum, aram et sacra, ambigi non potest. Sacros Deo huic fuisse crocodilos PLUTARCHVS satis subinnuit in libro *de solertia animal* p. 976. Et si rem acu tetigit nuperus per Aegyptum peregrinator, RICH. POCOCCIVS, vidit is templum *Antaeo* consecratum, inque eius ruderibus, Inscriptionem Graecam, Yed mutilam, et temporis iniuria, partim exesam, partim luxatam, descripsit, in qua *Antaei* nomen legitur. Verosimile est, cultui cano, Antaei Aegyptiorum prisca, cuius templum forte tempore Persarum destructum fuerat, postea sub imperio Ptolemaeorum, successisse sacra Numinis, magis ad cultum Graecorum detorti. Sed in vetustioribus Aegyptiorum Monumentis, Numen aliquod inuenio, auita gentis illius linguae, *Entes*, vel *Antes*, nuncupatum. In prima MANETHONIS regum Aegyptiorum post diluuium Dynastia, sicut eam EVSEBIUS in Chronicon suum retulerat, apud SYNCCELLVM p. 55. rex octauus dicitur Οὐβέρης, (*Vbi - Entes*) quod Aegyptiace hoc modo scribendum esse opinor. ΟΥΒ - ΕΝΤΗΣ, (*Ueb-Entes*) vel, uti etiam commode pronuntiari potest, *Ueb-Antes*. Id vero significat *Sacerdotem Antis*, vel *Endis*.

In

** Idem ibid.

*** PLUTARCHVS in Sertorio p. 572.

**** PLUTARCHVS ibidem.

In historia rerum Aegyptiacarum, talia regum nomina oppido frequenter occurrunt. *Sacerdotem Vulcani*, eundemque Regem Aegypti, memorat HERODOTVS Lib. II. c. 141. Qui in Scriptura *Hophra* dicitur, HERODOTO vero *Apries*, et Alexandrinis interpretibus *Vaphres* Ουαφρης, Ierem. XLIV. 30. Aegyptiis, de quo non dubito, sonabat ΟΔΗΒ-ΨΡΗ, (*Uab-phre*) *Sacerdotem Solis*. Β in hoc nomine, ut euphoniae consuleretur, absorptum est a Φ. Et sic quoque Hebraei pronuntiarunt, עפרה. In Catalogo regum Thebaeorum ERATOSTHENIS, deprehenditur aliquis Πανθεάδουσις, quod aliter interpretari non possum, quam *P-Hont-Athor*, id est, *Sacerdotem maximum Veneris*. Erat itaque *Entes*, vel *Antes*, nam utroque modo pronuntiari potest, Numen Aegyptium, cuius se sacerdotem dixit *Vbi-entes*. Et quis poterit esse ille *Antes*, nisi ΕΝΤΗΞ, *Endes*, vel *Antes*, idem plane cum *Mendete* hirco. Vide §. 7. adeoque Numen illud, quod Graeci de Agypto loquentes, proprie *Pancm* interpretantur. Eo nos manu ducit ipsum *Antaei* nomen, sicut id explicuimus. Colebatur illud *Antaei* Numen, in regione *Pani* consecrata, aut quae huic contigua erat, atque in vrbe, quae temporibus vetustioribus, ad Praefecturam Pano-politicam pertinere potuit. Erantque aliae etiam vrbes in tractibus contiguas, quae *Panis* nomine gaudebant. Talis erat Πανός κώμη, vicus *Panis*, STEPHANO memoratus, qui propius ad mare rubrum spectabat. Talis erat etiam Αγταίς Πόλις, quae, si rationem habere velis temporum antiquiorum, et sacerdotum primitus in honorem *Antaei* institutorum, graece vertenda fuisset Πανός πόλις,
Vrbs Panis.

ΕΝΤΗΞ & ΕΝΤΗΞ

PAVLI ERNESTI IABLONSKI
PANTHEON
AEGYPTIORVM

SIVE
DE DIIS EORVM
COMMENTARIVS
PARS II.

Francofurti ad Viadrum

SVMTIBVS IOAN. CHRIST. KLEYB.
M D C C L I I.

DE
DIIS AEGYPTIORVM
LIBER III.

De Luna iisque Numinibus, quae
ad Lunam referuntur.

CAPVT I.

De Ifide magna Aegyptiorum Dea,
id est Luna.

Isis Aegyptiis Numen fuit omnium maximum. §. 1. Lunam illi dixerunt *Iob*, et sub nomine hoc primitus, et ab ipsis, et ab Argiuis, culta fuit. §. 2. Nomini *Iob*, apud Aegyptios successit aliud, symbolicum, *Isis*, quo pariter Sacerdotes *Lunam* subinnuere voluerunt. §. 3. Hinc ratio patet, ob quam Isidem Aegyptii reliquis Diis anteposuerint. §. 4. Eadem de causa, Isidi, tanquam causae efficienti, tribuebantur incrementa Nili fluuii. §. 5. Quod ex doctrina physica Aegyptiorum distinctius explicatur. §. 6. Isidis nomine Aegyptii quoque subinnebant Terram. §. 7. Cuius rei ratio explicatur. §. 8.

Tom. II.

A

Per

Per Isidem Aegyptii praeterea intelligebant Naturam rerum sublunarium omnium. §. 9. Qui vero Isidem cum Neitha, seu Minerua, confundebant, et recentiores Philosophi Graeci, eam pro Natura etiam rerum vniuersa habebant. §. 10. Fabularum de Iside sacrarum explicatio hic omittitur. §. 11. Interpretationes nominis *Isis*, ex graeco, hebraico, et arabico sermone, petitae reiiciuntur. §. 12. Et quae ex lingua veteri aegyptiaca petitae esse, falso iactantur. §. 13. Nostra de significatione nominis huius sententia. §. 14. 15.

Isis Aegyptiis Numen fuit, omnium maximum.

§. I.

Isidem, siue *Solem*, cuius varia nomina, cognomina, et cultum, Libro superiori exposuimus, subsequitur nunc *Isis*, eiusdem et soror, et vxor, et mater quoque, qua nihil aliud indicare voluisse Aegyptiorum Sapientes, quam *Lunam*, eiusque diuersa, cum attributa, tum effecta, et saepe antehac monuimus, et Libro hoc pluribus ostendemus. Idque vel ex eo intelligere quiuisset potest, quod Deorum omnium, quos vetusta Aegyptus idololatrata coluit, *Osiris*, *Isis*que, habiti semper fuerint sanctissimi et maximi, et omnium etiam religiosissime a cunctis culti. Tempore certe HERODOTI, quo religio Aegyptiorum, admistione quadam Sacrorum peregrinorum, nondum vehementer adulterata erat *, soli *Osiris* et *Isis*, honore aequali, ab omnibus accolis Nili colebantur, eoque reliquorum Deorum turbam antecellebant. Ea etiam de causa, PLUTARCHVS, doctissimus Scriptor, librum, quo doctrinam Aegyptiorum de Sacris omnem explicare voluit, *de Iside et Osiride* inscripsit. Cuius rei quatenus poterat esse causa alia? quam quod

* HERODOTVS Lib. II. cap. 42.

quod * *vetustissimi in Aegypto mortales, duos esse Deos existimarent, aeternos et primos, Solem et Lunam, ——— bosque Deos mundum vniuersum gubernare statuerent, nutriendes et argentes omnia, ——— eorumque naturam Deorum, plurimum conferre ad generationem omnium, ——— ideoque totum naturae vniuersae corpus, Sole et Luna consummari.* Et, quod mirari possis, non modo in cultu populari Aegyptiorum, *Osiris Isisque*, reliquos Deos omnes antecellebant, verum ipsi quoque *Osiridi*, praeponi solebat *Isis*. HERODOTVS igitur **, vbi de duobus hisce maximis Aegyptiorum Numinibus loquitur, primo loco *Isin* ponit, et huic *Osirin* subiungit, non secus atque PLUTARCHVS in libro, quem *de Iside et Osiride* conscripsit. Estque Scriptoribus vetustis tritum valde ac familiare, vt, sicubi ad Sacra Aegyptiorum delabuntur, *Isorum* nomine, omnia complectantur, tanquam vno *Isidis* Numinē, ac nomine, tota Aegyptiorum religio comprehenderetur. Et hoc forte dicere voluit vetus quidam Grammaticus, vbi haec scripsit ***: *Isis dicitur, quasi sola Dea. Hoc enim Aegyptiis placet.* Id quidem, non lingua eorum docet; sed Sacra tamen non obscure loquuntur. Certe longe plura *Isis* per totam Aegyptum Tempia habuit, adeoque solennius frequentiusque a populo culta fuit, quam *Osiris*. Cuius rei non adeo obscurae rationes infra annotabuntur.

§. 2. *Isidis* nomen, non cum ipsa Aegyptiorum idololatria, aut cum impio Lunae cultu natum, vel in ipsis incunabulis prauis huius cultus, apud Aegyptios auditum iam fuisse, mihi persuadeo. Nomina

Lunam Aegyptii dixerunt Ioh, et sub hoc nomine primitus et ab

A 2

exer-

* DIDDORVS *Siculus* Lib. I. p. 10. 11.

** loc. cit.

*** IUVENS PHILARGYRIVS, in *Virgil. Georg. Lib. III. v. 153.*

ipsis, et Argivis, eorum colonis, culta fuit.

exercitui Coelorum, vel Astris, in Aegypto imposita, primitus erant simplicia et significationis propriae, ex communi sermonis usu deprompta.* *Solem* gens illa primo coluit sub nomine *Solis*, *Lunam* sub nomine *Lunae*. Vbi vero procedente tempore, Sacerdotes illius gentis, scientiam rerum diuinarum omnem sibi solis vindicassent, et ad religionem, fabulas, aenigmata, et Mysteria addidissent, res postulauit, ut nominibus Deorum propriis, ex communi sermonis usu petitis, substituerentur alia, allegorica, aenigmatica, et Mystica. *Solem* Sacerdotes populo, sub nomine *Osfridis*, adorandum proposuerunt, *Lunam* vero sub nomine *Isidis*. De *Sole*, quod primis idololatriae in Aegyptum introductae temporibus, sub nomine ΦΡΗ, (id vero *Solem* significat) honoratus cultusque fuerit, * alio loco disseruimus. *Lunam* Aegyptii vernaculo sermone appellant ΙΟΥ, *Iob*, et praeposito articulo generis masculini, ΠΙ-ΙΟΥ, *Pi-Iob*, nam Aegyptii, quemadmodum nostri etiam Germani, *Lunam* designabant nomine generis masculini, quod et ** veteres obseruarunt. Verum fateri tamen cogor, me in ipsis Aegyptiorum veterum Monumentis antiquis, *Lunae* sub nomine *Iob* cultae, vestigia quaequam hactenus non deprehendisse. Forte alius tale quid posthaec obseruabit. At in historia Argiuorum, qui consensu omnium, originis fuerunt aegyptiacae, vestigia illius rei, quam dixi, occurrunt satis luculenta. Quem enim quaeso latet *Io* Argiua, Inachi filia, stupro Ioui cognita, ab eodem postea in vaccam mutata, et in Aegyptum translata, vbi diuinos honores consecuta, nomenque sacrum *Isidis* adepta est? Num de veritate eius, quod dixi, iure quis dubitauerit, cum fabula haecce, quondam inter Graecos, et,

si

* Lib. II. cap. I. §. 8.

** Vide supra Lib. I. cap. III. §. 6.

si credimus * HERODOTO, etiam inter Barbaros celebratissima, citra ambages tradat, *Ionem* Argiuam, et *Isidem* Aegyptiam esse eandem? Inachus, qui annis circiter centum et viginti, natiuitatem Moſis antepueriſſe creditur, quique Argis imperaſſe primus traditur, non modo gente a veteribus perhibetur Aegyptius fuiſſe, verum et ** ex Aegypto Myſteria, id eſt doctrinam de rebus diuinis ſecretiorem, in Graeciam inuexiſſe. Et certe ipſum *Inachi* nomen, ac ſimiliter alia, tum hominum, tum locorum nomina, in hiſtoria Argiuorum antiquiſſima occurrentia, non melius atque certius, quam ex Aegyptiorum lingua explicari poſſunt. Huius Inachi filia perhiberi ſolet *Io*, quod tamen de Inacho aliquo *** iuniori intelligendum videtur, niſi dicere malis, *Ionem* appellari *Inachi* filiam, quia **** ab eo longa ſerie genus ducebat. Verum mihi, latere hicaliquid, ex Aegyptiorum conſuetudine tractum, videtur. *Inachus* nomen eſt, et primi Argiuorum regis, et inclyti in Argolide fluuii. Et huius quidem *Inachi* fluuii filiam extitiſſe *Ionem*, † Poëtae fingere ſolent. Id vero fabulas Aegyptiorum aperte redolet ††, qui principes gentis ſuae Deos, Nilo ſumine prognatos eſſe, fingere conſueuerant. Narrant Graecorum fabulae, vaccae formam ſubiſſe *Ionem*, et ſatis norunt, qui rerum Aegyptiacarum expertes non ſunt †††, *Isidi* Aegyptiae, quippe quae

A 3

Luna

* Lib. I. cap. 1. et 5.

** EPIPHANIVS aduerſus haerefes p. II.

*** Eius mentio apud HYGINVM Fab. 145.

**** Stemma Ionis, ex ſtirpe Inachi oriundae, videri poſeſt, in APOLLODORI *Bibliothecae* Lib. II. init. et HYGINO, Fab. 145.

† OVIDIVS Metamorph. Lib. I. v. 583. 584.

†† Vide ſupra Lib. I. cap. II. §. 9. not. * et cap. III. §. 9. not. ***

††† HERODOTVS Lib. II. c. 41. DIODORVS Lib. I. p. II. AELIANVS de Anim. Lib. X. cap. 27. PLVTARCHVS de Iſide p. 372.

Luna esset, cornua bubula, tantum non semper addi consueuisse. Sed praecipuum argumentum, ipsum *Ionis* nomen nobis suppeditat. Nam, vti dixi, *Ἰὼ*, *Iob*, Aegyptiis *Lunam* significat, neque habent illi, in communi sermonis usu, aliud nomen, quo *Lunam* designent, praeter *ΙΩ*. Et Argiuos quoque, Aegyptiorum quippe colonos, nomine hoc ipso nihil aliud indicasse, aperte testatur EUSTATHIVS in his *: "Ενθα βῆς ἦν ἐν ἀγάλματι τῆς Ἰᾶς, ἥτοι τῆς Σελήνης" *Ἰὼ γὰρ ἡ σελήνη, κατὰ τὴν τῶν ἀργείων διάλεκτον. Ibi vacca erat, imago Ionis, vel Lunae. IO enim sermone Argiuorum LVNA dicitur.* Suffragatur huic IOHANNES MALALA, in cuius *Chronographia* haec legimus, p. 27 **: Οἱ ἀργεῖοι μουσικῶς τὸ ὄνομα τῆς σελήνης τὸ ἀπόκρυφον Ἰὼ λέγουσιν ἕως ἄρτι. *Argiui Lunam nomine mystico et arcano IO dicunt, etiamnum bodis.* Nempe postquam apud Argiuos, linguae auitae Aegyptiacae successit graeca, Sacerdotes tamen, in Sacris quibusdam, nomen *Lunae* priscum *Io*, videntur retinuisse, quod cum vulgo ignotum esset, pro mystico haberi coepit, eiusque rei memoria Argis ad seram posteritatem dimanauit. Quando vero Graeci praeterea fingunt, *Ionem* Argiuam, in vaccam conuersam, tandem peruenisse in Aegyptum, ibique *Isidis* nomine compellatam cultamque fuisse, an non subinnuunt, *Lunam*, antea sub nomine proprio et vulgari *Iob* cultam, Seculis labentibus symbolo vaccae repraesentari coepisse, et tum symbolico quoque *Isidis* nomine donatam fuisse? Id autem, si recte coniicio, anno circiter 320, post exitum Israëlitarum ex Aegypto, contigisse, *** antehac iam monui.

§. 3.

* Commentario in *Dionysium Periegeten* v. 94. vel p. 23. Edit. Rob. Steph.

** Ita legendum. Totidem verbis haec eadem habes in *Chronico Alexandrino*, vel *Paschali*, p. 96. Edit. Raderi, vel 41. Edit. Paris.

*** Lib. II. cap. I. §. 9. et 16.

§. 3. Vel illa ipsa, quam nunc explicui, fabula *Nomini IO, Graecorum symbolica, et longe antiquissima, satis successit in vnumquemque docere potest, Isidis Numine et nomine, Sacerdotes Aegyptiorum nihil aliud voluisse designare, quam Lunam, magnam illam gentium fere omnium Deam. Idque etiam testimoniis veterum disertis videmus confirmatum. DIODORVS Siculus obferuat Lib. I. p. 10. vetustissimos Aegyptios existimasse, duos esse Deos, acternos et primos, Solem nempe et Lunam, quorum istum Osirin, hanc vero Isin appellarint. Idem p. 22. extr. et 23. scribit, eandem Deam a quibusdam dici Isidem, ab aliis vero Lunam. Consimiliter DIOGENES LAERTIVS talem nobis antiquam Aegyptiorum Philosophiam ac Theologiam repraesentat, Solem ac Lunam Deos, alterumque Osirin; alteram Isin appellatos. In Prooemio §. 10. Quibus iungo PLUTARCHVM, vt qui in libro, quo vniuersam Aegyptiorum Theologiam explicare annisus est, de Iside et Osir. p. 372. memoriae prodiderit. Isidem vero eandem cum Luna esse pronuntiantes, etiam eadem utramque imagine repraesentant, in qua cornua addita, Lunae indicant illuminationes falcatas, nigrae autem vestes, occultationes eius et obumbrationes designant, quibus Solem desiderans sectatur. Itaque et ad res amatorias Lunam inuocant: et iis rebus praeesse Isidem, Eudoxus affirmat. Sed omnium maxime hoc ipsum ex iis intelligitur, quae de Iside Aegyptii praedicare, quaeue illi attribuere solebant, et quorum nos etiam praecipua in sequentibus breuiter tangemus. Non valde ab hac Isidis interpretatione recedunt, qui eam cum Graecorum Cerere conferunt, Cereremque appellant. Illam enim terrae fertilitatem, quam Cereri suae, Numini maximo, Graeci in acceptis ferebant, Aegyptii adscribebant Lunae, quamuis et alia comparationis huius possit reddi ratio, quam suo loco infra exponemus §. 7.*

A 4

§. 4.

*Hinc ratio
patet, ob
quam Isi-
dens reli-
quis Diis
anteponue-
runt Aegy-
ptii.*

§. 4. Ex eo iam explicari facile poterit, quamobrem Aegyptii, in Theologia populari, et in cultu publico, Isidem cunctis Numinibus reliquis, ipsique adeo Osiridi, praetulerint, quod iam §. 1. monuimus. Lunam enim veteres in vniuersum, ad generationem, conseruationem, et incrementa corporum terrestrium omnium concurrere, existimabant, quinimo hic principatum quodammodo ipsi tribuebant. * *Hoc esse fidus arbitrabantur, quod terras saturret, accedensque corpora impleat, abscedens inaniat. Ideo cum incremento eius augeri conchyliis, et maxime Spiritum sentire, quibus sanguis non sit. Sed et sanguinem hominum, etiam cum lumine eius augeri ac minui: frondes quoque ac pabula (ut suo loco dicetur) sentire eadem penetrante vi.* Huiusmodi obseruationum pleni sunt veterum libri *de Re Rustica*, plena est historia naturalis PLINII, ne de aliis dicam, qui obiter rem eandem nonnunquam tangunt. Ab hac persuasione alieni non fuerunt Aegyptii, quod multis exemplis, si res id exigeret, probari posset. Ex eorum igitur doctrina scribit PLUTARCHVS *de Iside* p. 367: *Τὴν σελήνην γόνιμον τὰ Φῶς καὶ ὑγροποιὸν ἔχουσαν, εὐμενὴ καὶ γοναῖς ζώων καὶ φυτῶν εἶναι βλαστήσασσι, Lunam, ut quae lumen habeat genitabile et humectans, prosperam esse et animalium procreationi, et stirpium pullulationi.* Neque minus eandem ad generationem quoque corporis humani conferre plurimum, veterum erat opinio. Hinc enim est, quod IULIUS FIRMICVS in *Praefatione* Libri V. *Matheos*, sic eam alloquitur: *Tuque Luna, etiam humanorum corporum mater.* Nec aliam ea de re fuisse sententiam Aegyptiorum, ex hac ipsorum fabula aenigmatica colligere licet, ** *Hori, cum is esset in iudicio damnatus, Spiritum et sanguinem*

* PLINIVS Hist. Natur. Lib. II. cap. 99.

** PLUTARCHVS de Animae procreatione c. *Timaeo* p. 1026.

nem patri, carnem et adipem matri fuisse adiudicata. Habuerat igitur Horus ab *Osiride* patre, id est *Sole*, Spiritum et sanguinem. Erat enim haec Aegyptiorum persuasio, * cor sedem esse Animae, eamque sanguine veluti nutrire. Sed a matre *Iside*, id est *Luna*, carnem et pinguedinem acceperat Horus. Rem hanc eandem Astrologi verbis planis et perspicuis ita exprimere solebant, ** *Solem auctorem et dominum esse Spiritus, Lunam corporis.* Et credibile est, ad hanc Astrologorum doctrinam, ab Aegyptiis acceptam, FIRMICVM respexisse. Ex DIODORO etiam, hanc Aegyptiorum doctrinam, retulimus §. 1. *Solem et Lunam Mundum uniuersum gubernare, nutrire et augere, hosque Deos ad generationem omnium plurimum conferre.* Geminis his sunt, quae leguntur apud *** veterem Grammaticum, in haec verba: *His duobus reguntur omnia terrena, calore quidem. Solis per diem, humore vero Lunae per noctem.* — Penes ipsam et corporum omnium ratio esse dicitur et potestas. Similia tradit PROCLUS Lib. I. in Timaeum p. 15. vnde haec adscribemus: *Πᾶσα γὰρ ἡ γένεσις ἐκ τοῦ ἡλίου κυβερνᾶται καὶ σελήνης, μείζονως μὲν ἀπ' ἐκείνου καὶ πατρικῶς, ἀπὸ δὲ ταύτης δευτέρως.* Omnis enim generatio a Sole et Luna procuratur et dispensatur; sed ab illo tamen primario, ac veluti a patre, ab hac vero secundario. PROCLUS equidem in omni generatione et Prouidentia rerum sublunarium, Principatum tribuit Soli, et locum ab hoc tantum secundum Lunae. Verum in cultu Aegyptiorum populari, honor primarius ac praecipuus Isidi siue Lunae

A 5

deferri

* HORAPOLLO Hieroglyph. Lib. I. cap. VII.

** SELDENVS de Diis Syris Syntag. I. cap. I. p. 92. et SALMASIVS de Ann. Climacter. p. 125. Adde omnino MACROBIVM Saturnal. Lib. I. c. XIX. fin.

*** Interpret antiquus Horatii Cruquianus ad Carmen Seculare p. 299. a.

deferri solebat, eo quod sibi persuaderent, bona omnia huic terrae, per Lunam, tanquam causam eorum proximam et immediatam dispensari. Etenim Aegyptii, * *Lunam mundi matrem appellabant, et naturam ex utroque mixtam sexu ei assignabant, quod impleta et gravida facta a Sole, rursum ex se in aërem emittat ac disseminet genitabilia principia.*

Eadem de causa, Isidi tanquam causae efficienti, tribuebantur incrementa Nili.

§. 5. Accedit ad haec, quae dixi, et ista Isidis tam impense ab Aegyptiis cultae ratio, quod incrementa Nili, quibus fertilitatem suam omnem debet Aegyptus, ab illius Numine, ceu causa proxima, plerique deriuarent. Eam in animo sine dubio habuit PINDARVS, ** *vbi mentionem fecit Daemonis, vel Numinis Nilo praesidentis, et secutus hunc PHILOSTRATVS, qui in descriptione imaginis cuiusdam, Nilum repraesentantis, ita scribit: *** Έν ΑΙθιοπία, ὁ θεὸς ἐρχεται Νεῖλος, ταμίης αὐτοῦ δαίμων ἐφέςηκεν, ὃφ' ἔτέμπεται ταῖς ὥραις σύμμετρος. In Aethiopia, unde delabitur Nilus, moderator ipsi adstat Daemon, a quo suis constitutis temporum vicibus tempestive mittitur. Ille vero Daemon, siue Deus, incrementorum Nili moderator, alius non est, quam Isis. Apud LVCIANVM igitur, in Deorum dialogis, Iupiter, Ionem in Aegyptum missurus, ut illic nomine Isidis honoretur, hanc ipsi tribuit praerogatiuam. † Τὸν Νεῖλον ἀναγέτω. Nilum excitet atque attollat. Eo spectant et haec SERVII ††: Isis est genius (δαίμων) Aegypti, qui per fistri motum, quod gerit in dextra, Nili accessus, recessusque significat: per sitellam, quam sinistra manu retinet, ostendit ad-*

* PLUTARCHVS de Iside p. 368.

** Apud PHILOSTRATVM in *visa Apollonii Tbyanei* Lib. VI. cap. XII.

*** In *Iconibus* Lib. I. p. 737. Edit. Morelli.

† Operum T. I. p. 124. Edit. Salm.

†† in *Virgilii Aeneid.* Lib. VIII. v. 696.

adfluentiam omnium lacunarum. Ex eo sane orta est fabula illa vulgaris, quae erat in ore omnium Aegyptiorum, * *lachrymas Isidis efficere, ut quotannis Nili aquae augeantur, et agros Aegyptiorum copiose irrigent.* Et sacrae hae Isidis lachrymae, quae Nilum excitabant, eoque Aegyptum tot tantisque beneficiis implebant, incolis illius regionis adeo charae erant, et exoptatae, ** *ut earum memoriam, quouis anno solenniter celebrarent.* Tangit rem eandem I. V. T. A. TIVS Grammaticus non indoctus, in *Scholiis ad Scatii Thebaid.* Lib. I. 265. ubi *Coptos*, inquit, *est ciuitas Aegypti, in qua Io versa in Isidem colitur: cuius Sacris, fistro celebratis, Nilus exaestuatur.* Et post pauca interposita: *Prouentum fructuum Aegyptii quaerunt usque ad veros planctus. Nam irrigatio Nili supradictorum fletibus imploratur.* Id tantum hic venit monendum, Scriptorem hunc, non indoctum, ut dixi, errore quodam, ut videtur, *μνημονικῶς*, id tribuere lachrymis incolarum Aegypti, quod ipsi quidem, sacris Isidis suae lachrymis, in acceptis ferebant. Per lachrymas vero Isidis intelligo effluuia quaedam Lunae, quibus talem vim videntur tribuisse Aegyptii. Videtur autem superstitio haec popularis, adeo animis Aegyptiorum olim omnium insedisse, tamque altas apud eos radices egisse, ut ne post extinctam quidem in illa regione per Christianos, ac Mahumedanos, pristinam idololatriam, potuerit euelli. Postquam nulla amplius in Aegypto Isis colitur, *** incolae tamen firmiter sibi persuadent, certo per annum die, *guttam* cadere, quae fermenti instar aquas Nili augeat, ut ab illo die adscendere incipiat, idque etiam

* PAVSANIAS in *Phocicis* p. 881.

** SYNESIUS de *Providentia* p. 111. Edit. Petavii, qui tamen lachrymas illas non recte interpretatur.

*** Vide *Miscellanea Berolinensia*, T. VII. p. 431.

etiam satis diu, peregre in Aegyptum aduenientes, incolis credidere. Quidnam vero, fabula hac symbolica, re ipsa gentis illius Theologi ac Philosophi innuere voluerint, ex obseruationibus eorum de incremento Nili, intelligi potest, idque Scriptores nonnulli veteres nos docebunt. Erat nempe ea Aegyptiorum sententia, permagnum et valde efficacem esse Lunae, cum in res terrestres omnes, tum maxime vero in Nilum, eiusque augmenta influxum. Erat itaque Elephantinae, in finibus Aegypti superioris, signum aliquod symbolicum visendum, quo subinnuebatur, * *magnam esse in signo arietis, adeoque Veris principio, Lunae vim ad cogendas eliciendasque aquas.* Itaque** ab illo tempore, initia incrementi Niliaci expectabant, et numerare quodammodo incipiebant Aegyptii. Vera autem fluminis huius incrementa, quae oculis subiici iam possent, a primo Nouilunio aestiuo expectabant. Discimus id a PLINIO, cuius haec sunt verba Lib. XVIII. c. 18: *In Aegypto Nilus colqni vice fungens, euagari incipit Solstitia et noua Luna: ac primo lente, deinde vehementius.* Dixerat idem Lib. V. c. IX: *Incipit crescere Luna noua, quaecunque post Solstitium est.* Quibus iungere possumus haec SOLINI c. 35. ex Editione Salmas. *Nonnulli affirmant, fontem eius, qui Phialus vocatur, siderum motibus excitari, — non tamen sine certa legis disciplina, hoc est Lunis coeptantibus.* Itaque ex sententia Aegyptiorum, vera Nili incrementa a noua Luna pendebant ac procurabantur. Credebant porro Aegyptii, modum et mensuram incrementi Niliaci, mirificam habere ad Lunam, eiusque vicissitudines relationem, ita, *** *ut incrementa mutationibus*

* EVSEBIUS Praep. Euang. Lib. III. cap. XII.

** Vide supra Lib. II. cap. II. §. 7.

*** PLYTARCHVS de Iside p. 368. ARISTIDES in Aegyptio fol. 92. a. Edit. graec.

tationibus lucis in Luna responderent. Maximum enim Nili incrementum, apud Elephantinen, dicebant esse cubitorum 28, quot dies sunt menstruae circuitio-
nis Lunae, apud Mendetem et Xoin, ubi est minimum, cubitos aequare 6, quot diebus Lunae orbis fit dimi-
diatus. Medium apud Memphim, si iustum sit, 14 cubitis convenit, et respondet tempori plenilunii. Quia igitur haec erat Aegyptiorum persuasio, Isidem alle-
rebant incrementa fluvii sui efficere et moderari.

§. 6. Antequam ad alia progrediar, abs re non fuerit, breviter monuisse, veram causam mirabilis in-
crementi anniuersarii Niliaci, antiquis ignotam non fuisse, eosque rem hanc omnem, a Sacerdotibus Aegy-
ptiis didicisse. Non aliter hi, rationes incrementi illius explicabant, atque nunc docti homines nostri
Acui, nisi quod in illorum doctrina, *Isis* siue *Luna* interueniret. Nam illi beneficium hoc insigne in
acceptis ferebant. MARSHAMO assentiri prorsus non possum, * asseueranti, causam veram incrementi
Niliaci, Sacerdotibus Aegyptiorum minus cognitam, Graecos primum inuestigasse, quantumvis HERO-
DOTVM atque STRABONEM, idem sentientes ad-
duxerit. Non inuitus quidem largior, paucos tan-
tum fuisse in Sacerdotum ordine, de tota hac re be-
ne pleneque edoctos, illos nempe, qui Scientiis Sacris
omnibus, rite erant initiati, vnde euenit, vt plerique,
peregrinis sciscitantibus, satisfacere nequiuissent. Id
forte HERODOTVS expertus est, quem MARSHA-
MVS ad testimonium vocat. Credo etiam, illos
ipsos Sacerdotes, quibus ratio omnis incrementi Ni-
lotici, cognita recte et perspecta erat, eam tamen aliis
non semper aperuisse; sed plerosque ratiunculis illis
falsis, quas eruditorum in Aegypto vulgus proferre
solebat et probare, ludificasse. Id ratio institutionis

*Id ipsum
ex doctrina
Aegyptio-
rum physici
distincti-
us explica-
tur.*

Mysti.

* In *Canone Chronico*, p. 80. 81.

Myſticae, apud Sacerdotes Aegyptios receptae, ſecum vehebat et exigebat. - At non facile quisquam mihi perſuaſerit, Scribas Sacrorum, Myſteriis rite initiatos, origines Nili, veraſque incrementi illius cauſas ignoraffe. Norunt hodie omnes, qui id ſua intereſſe putant, in Aethiopia, quam et Habefſiniam vocamus, a Menſe Martio, uſque ad Septembrem, pluuias cadere continuas, et plerumque vehementes valde, easque eſſe cauſam veram et proximam incrementi Niliaci: has vero pluuias produci e nubibus, quas ventus Septentrionalis, in Aegypto tempore eodem continuo ſpirans, ſecum vehit, et in Aethiopiam protrudit, vbi tandem in pluuias reſoluuntur. Quod iam ad prius attinet, quod ſcilicet pluuiæ, tanta copia, verno et æſtuo tempore in Aethiopia cadentes, vera ſint incrementi Niliaci cauſa, id Sacerdotes Aegyptios minime latuit. Si * MARSHAMVS rem acutegit, AGATHARCHIDES *Cnidius*, qui floruit, regnante in Aegypto Ptolemaeo Philometore, veram incrementi Niliaci cauſam primus literis mandauit, quam ab aliis Graecis acceperat. Scribit autem is, ** *in montibus Aethiopiae, pluuias quotannis continuas eſſe, ab æſtuo Solſtitio, uſque ad Aequinoctium autumnale, eſſeque rationi conſentaneum, Nilum hyeme contrahi, quando a Solis fontibus naturaliter procurrit, æſtate autem ab effuſis imbribus increſcere.* Et poſt Agatharchidis ætatem, id ipſum, ab aliis Graecis pluribus, obſeruari et tradi videmus. Verum Agatharchide hoc, haud paulo antiquior, EVDORVS, magnus Aſtronomus, rem eandem quoque memoriae prodidit, et quidem acceptam a Sacerdotibus Aegyptiis. Id enim EVSTATHIVS, inclytus Homeri interpres, hunc in modum teſtatur: *** *Ἐκ τῶν ἐν Αἰθιοπία*

* *Canone Chronico* ad ſecul. V. p. 82.

** Apud DIODORVM *Siculum*, Lib. I. p. 39.

*** In *Homeri Odyſſeæ* Lib. IV. p. 1505. Edit. Rom.

Ἀιθιοπία γινομένων θέρους σφοδρῶν ὑετῶν πληρᾷται Νεῖλος, ὡς καὶ Ἀριστοτέλης καὶ Εὐδοξὸς Φάσι· λέγοντες πεπύσθαι τὸ ἀπὸ τῶν ἐν Ἀργύπῳ ἱερῶν. *Ex imbribus, qui per aestatem in Aethiopia cadunt vehementibus, Nilus augetur, sicut affirmant Aristoteles et Eudoxus, dicentes, se id ex sermone Sacerdotum Aegyptiorum didicisse.* Postremum hoc de Eudoxo proprie accipiendum est, quem scimus, * per annos tredecim, Sacerdotibus in Aegypto familiariter vsum, eorumque disciplina imbutum fuisse. Et ea, quae de rebus Aegyptiorum tradidit, plerumque talia sunt, ut librorum illius iacturam non possum non aegerrime ferre. Ab Eudoxo, aut forte a Platone, qui cum Eudoxo in Aegypto Sacerdotes audiuit, id videtur Aristoteles accepisse, etsi ** STRABO nominet quendam Thrasylacen, a quo id habuerit. Et quomodo res haec potuisset latere Aegyptios, vicinos Aethiopum, et frequentia cum his commercia exercentes, si cognita fuit Graecis, tanto terrarum et marium intervallo, ab Aethiopicis semotis. Quicquid Graeci ea de re cognitum habuerunt, non videntur nisi per Aegyptios discere potuisse. Posterius pariter, quod nimirum imbrum in Aethiopia, ad augendum Nili aquas cadentium, vera causa sit ventus Septentrionalis, nubes eo impellens, veteribus non minus atque nobis, probe perspectum fuit. Docet hoc PLINIVS Lib. V. c. 9: *Causas huius incrementi varias prodicere — imbres Aethiopiae aestivos, iisdem Etesias* (id est ventis Septentrionalibus) *nubila illo ferentibus e reliquo orbe.* Similia habet MELÆ Lib. I. c. IX: *Crescit Nilus — quod per ea tempora flantes Etesiae, Atlas a Septentrione in meridiem nubes, super principia eius praecipitant.* Et ita *** alii quoque

* STRABO Lib. XVII. p. 554.

** Lib. cit. p. 543.

*** PLUTARCHVS de Iside p. 366. C. D.

que rem exponunt. Neque verò ab illis dissensisse Sacerdotes Aegyptios, iam iam videbimus. Recte prorsus et vere, vir quidam peringeniosus et egregie doctus, Aegyptiorum de tota hac re obseruationes et sententiam, hunc ad modum repraesentauit: * *Ex plurium annorum experientia obseruauerant Aegyptii, incrementa Nili semper praecedere Etesias, quae, dum Sol cancrum transit, a Septentrione versus meridiem flantes, nubes in Aethiopiam, unde Nilus oritur, protrudebant, ibique in unum coegebant, unde pluuiae eliciebantur copiosissimae, quae fluuium vehementer augebant, eoque in Aegyptum summam abundantiam inuehebant; etiamsi pluuia nulla irrigaretur. Forfitan hanc rerum sese subsequendum seriem non ita distincte percipiebant, atque ego illam nunc descripsi. Verum id saltem ex continua experientia certo sciebant, flatum Etesiarum, vel ventorum Septentrionalium, semper sequi exundationem Nili, et hanc esse vel maiorem vel minorem, prouti impetus venti istius esset vel fortior vel remissior, et pro ratione durationis illius. Haec vir eximius de primis Aegypti incolis obseruat, et ista eorum scientia, labentibus annis, accedente quippe noua semper experientia, noua quoque subinde cepit augmenta. Sciuerunt igitur Aegyptii, inundationem Nili, eiusque diuersos gradus, pendere ex impetu ventorum Septentrionalium, seu vera causa. Ea vero ipsis etiam sedebat sententia, *Isidem* siue *Lunam* ventos hos dispensare ac temperare, unde patet, ex doctrina eorum physica explicandum esse, quamobrem Nili augmenta, ad *Isidem*, tanquam causam eorum efficientem referrent. Ex illa doctrina Aegyptiorum physica repetendum est, quod apud LVCIANVM, Iupiter de Ione ita loquens introducatur: ** Τῇν δὲ*

Ἰωὶ

* Mr. PLUCHE Histoire du Ciel Part. I. p. 34. Edit. primae.

** In Dialogis Deorum T. I. Opp. p. 123. 124. Sunt autem verba Iouis ad Mercurium.

Ἰὼ διὰ τῆ πελάγους εἰς τὴν Αἴγυπτον ἀπαγαγὼν Ἴσιν
ποίησεν. Καὶ τὸ λοιπὸν ἔσω θεὸς τοῖς ἐκεῖ. Καὶ τὸν
Νεῖλον ἀναγέτω, καὶ τὰς ἀνέμους ἐπιπεμπέτω.
onem vero per pelagus in Aegyptum abducens, Isin
acito. Sit illa deinceps Aegyptiorum Dea, Nilumque
ugeat, et ventos illi immittat. Apud eundem, Ze-
*hyrus ventus haec ad Mercurium fatur: * Ἡμῶν*
σαι δέσποινα, ὄντινα ἂν ἡμῶν ἐθέλῃ ἐκπέμψαι, ἢ
ἀλύσαι ἐπιπνέειν. Erit Isis nostra (ventorum) do-
mina, ut quemcunque nostrum volet, emittat, vel
roboret spirare. Hic est Stylus Theologiae Aegy-
tiorum mythicae et symbolicae. Planis vero et
*εἰσπικνῖς verbis id ita declaratur: ** Vulturis spe-*
e, quae Aegyptiis symbolum erat Isidis, significant,
unam vim gignendi ciendique ventos habere. Ne-
que tamen hoc Aegyptiis proprium aut peculiare
*isse, cenferi debet. Nam et *** Graecorum Astro-*
nomi credebant, ex positu Lunae pendere, ut hic
et ille ventus spiraret, utque impetus illius esset,
modo fortior, modo vero etiam minor. Nisi modo
hoc acceperunt ex Aegyptiorum observationibus et
disciplina.

§. 7. Vti vero *Osiris* maritus *Isidis*, in Aegy-
pto non modo colebatur *coelestis*, *Sol* videlicet;
et *terrestris*, siue *Nilus*, quippe † quem Aeg-
yptii haberent pro quodam *Osiridis* defluxu, eaque
causa, in Sacris eum *Osiridis* nomine nonnunquam
ignirent, ita iidem praeter *Isidem coelestem*, quae
na est, religiose quoque colebant *terrestrem*,
ipſam

Isidis no-
mine Ae-
gyptii quo-
que subin-
nuebant
terram.

[In Dialogis Marinis, ibid. p. 199.

EVSEBIUS Praepar. Euang. Lib. III. cap. XII.

GEMINUS in Elementis Astronomiae p. 7. Edit.
Petavi. VIRGILIUS Lib. I. Georg. 430. 431. PLI-
NIUS Lib. XVIII. c. 35.

Vide supra Lib. II. cap. I. §. 4.

Tom. II.

B

ipsam scilicet *terram*, quae proinde *Isidis* nomine quoque designabatur. * Πρὸς τὰς Μῦσας, inquit HELIODORVS, "Ἴσιν τὴν γῆν, καὶ "Οσίριν τὸν Νεῖλον καταγγέλλουσιν. *Mysteriorum periti Isin terram, Osirin vero Nilum esse affirmant.* Idem MACROBIVS docet Saturn. Lib. I, c. XXI: *Nec in occulto est, neque aliud esse Osirin, quam Solem, nec Isin aliud esse, quam terram.* Et eodem Libro cap. XX. fin. *Isis est vel terra, vel natura rerum subiacens Soli.* Et sic ** alii quoque. Quin imo, si vera narrat SERVIVS, nil nisi hoc, nomen *Isidis*, lingua Aegyptiorum significabat. *** *Isis*, inquit, *lingua Aegyptiorum est terra: quam Isin volunt esse.* Eoque referri potest, quod, † sicuti veteres observant, *bos* Aegyptiis *terrae* symbolum fuerit. Et vero oppido notum tritumque est, Aegyptios symbolo bouis foeminae, vel vaccae, *Isidem* plerumque designasse. Dubium mihi non est, quin hac praecipue de causa, Graeci *Isidem* Aegyptiam, cum *Cerere* sua comparare, eamque *Cereris* nomine, ut plurimum insignire solerent. Ipse HERODOTVS *Isidis* Numen ita interpretatur ††: "Ἴσις δὲ ἐστὶ κατὰ τὴν Ἑλλήνων γλῶσσαν Δημήτηρ. *Est autem Isis Dea illa, quae a Graecis Δημήτηρ (id est Ceres) appellatur.* Interpretationem hanc sequuntur ††† ex Graecis plerique, ubi Deae illius mentionem iniiciunt. *Cereris* vero nomen

* Aethiop. Lib. IX. p. 424. Edit. Bourdelot.

** ORIGENES aduersus Celsum Lib. V. p. 257. DIODORVS Lib. I. p. 11. et alii.

*** In L. VIII. Aeneid. 696. Sic etiam ISIDORVS Origin. L. VIII. cap. XI.

† PLVTARCHVS de Iside p. 366. MACROBIVS Saturnal. Lib. I. cap. XIX.

†† Lib. II. c. 59.

††† DIODORVS p. 21. extr. STEPHANVS in voce Βάσις CLEMENS Alexandrinus Lib. I. Strom. p. 322. ex LEONE Aegyptio, ut alios taceam.

men et Numen Graeci hunc in modum interpretantur: * *Δήμητρα* *είονε* *γῆς* *μητέρα* *ἔσαν*, *Cererem Graeci Δήμητρα nominarunt, quasi dicas matrem terrae.* Alii nomen hoc ita explicant: ** *Δημήτηρ* *παρὰ τὸ γῆ καὶ τὸ μήτηρ, γημήτηρ.* *Ceres Graecis dicitur Δημήτηρ, videlicet a γῆ, quod est terra, et μήτηρ, quod matrem sonat.* *Est enim ipsa mater terra, id est terra, quae omnia producit, nutrit, alit.* Faciunt huc ista LVCRETII de rerum Natura Lib. V. 796:

*Linquitur, ut merito maternum nomen adeptæ
Terra sit, e terra quoniam sunt cuncta creata.*

Eodem modo de *Iside* Aegyptiorum, loquuntur etiam Graeci, Aegyptios nempe secuti: *** *Οἱ σοφώτατοι Αἰγύπτιοι, inquirant, Θεῶν ἀπόγονοι, γῆν μητέρα καταλαμβάνουσι.* *Aegyptii mortalium sapientissimi, Diis quippe progeniti, terram matrem esse intelligunt.* Vbi de *Iside* sermo est, quam in Sacris Aegyptiorum, *matrem* dici consueuisse †, aliunde etiam nouimus. Neque tamen existimandum est, vnum idemque esse per omnia *Cereris* Graecae, et *Isidis* Aegyptiae Numen, aut idem omnino de *Iside* sua praedicasse Aegyptios, quod de *Cerere* Graeci. Contrarium enim res ipsa loquitur. Optime DIODORVS p. 13. ex mente Graecorum ait, τὴν Ἰσιν μεθερμηνευομένην ἐγγιστά πὺς Δήμητραν εἶναι, *Isidem, si eam graece interpretari velis, proxime ad Cereris Numen accedere.* Nam per *Cerere* Graeco-

B 2

rum

* PHVRNVTVS de natura Deor. cap. 28.

** Auctor *Etymologici Magni* in hac voce, et sic pluri alii.

*** Pseudo-CALLISTHENES, in vita Alexandri M. apud FABRICIVM Bibl. Graec. Vol. XIV. p. 148.

† PLVTARCHVS de Is. p. 374. DIODORVS p. 11.

rum Theologi intelligebant fertilitatem, et bonorum copiam, terrae a Diis concessam, et idem fere Aegyptiis significabat *Isis*, vbertatem nempe et fructuum abundantiam, quae a Luna in terram deriuaretur.

*Illius rei
ratio ex-
plicatur.*

§. 8. Posset quis suspicari, rationem ob quam Aegyptii terram, nomine *Isidis* vel *Lunae* insigniendam esse censuerint, ex dogmatibus ipsorum arcanis philosophicis repetendam esse. Docemur namque * a PROCLO, τὴν σεληνιακὴν σφαῖραν, αἰθερίαν γῆν καλεῖσθαι παρ' αἰγυπτίοις, *Aegyptios sphaeram lunarem vocare terram aetheream*. Ab his idem istud procul dubio acceperunt ** *Physici, qui Lunam aetheream terram vocauerunt*. Lunam ergo crediderunt Aegyptii corpus esse opacum, terrae nostrae non multum dissimile. Sicuti igitur illam vocare solebant terram coelestem, ita pariter terram, quam eiusdem cum Luna naturae indolisque esse volebant, nuncupare potuerunt Lunam, sed terrestrem. Certe Pythagoraei, qui id videntur hausisse ex disciplina Aegyptiorum, dicebant ***, terram nostram esse, ἐν τῶν ἀστρον, *unum ex Astris*, id est *Planetis*, et Lunae persimilem. Sed vera traditionis huius Aegyptiacae ratio est, quam verbo tetigi §. 7, quod a Luna in terram nostram bona omnia deriuari, eamque fertilitatis et vbertatis, mundum laetificantis, atque per Nilum in Aegyptum se diffundentis, causam esse proximam, firmiter tenerent. Itaque *Isidis* nomine non designabant totum terrarum orbem; sed Aegyptum tantum, cui ceu vxori, Osiris

* Lib. I. in Timaeum Platonis p. 45.

** MACROBIUS in Somnium Scipionis Lib. II. cap. XI. p. 41. et cap. XIX. p. 65.

*** SIMPLICIUS Lib. II. in Aristotelem de Coelo fol. 124. a. et b.

Osiris terrestris, vel Nilus, se iungeret, quamque congressu suo fertilem redderet. Vide §. 7. *Aegyptiis*, inquit PLVTARCHVS, de Iside p. 363. *Nilus est Osiris, qui cum Iside, id est terra, congregitur.* Quin imo, vt auctor idem nos docet p. 366. *corpus Isidis terram putant, non vniuersam; sed quam Nilus inuadens ac coiens foetam reddit.* Nam partem Aegypti sterilem ac aridam, Nilo quippe inaccesfam, non *Isidis* nomine censebant, verum *Nephtbyn* appellabant, quod PLVTARCHVS pariter docet, et nos pluribus explicabimus Libro V. Quando igitur *Isin* Aegyptii vocitabant *terram*, facile eruditi perspiciunt, ipsos hoc nomine non adeo ipsum terrae corpus intellectum voluisse, quam abundantiam potius, et laetissimam fertilitatem, quae Lunae beneficio, ad terram permaneret. *Luna* enim ex Aegyptiorum sententia erat * ἡ κυρία τῆς γῆς θεός, *Dea quae terrae dominium et praesidium sibi vindicasset.*

§. 9. Verum ne hic quidem substitit Aegyptiorum superstitio. Nam Isidis Numen, etiam ad vniuersam rerum omnium naturam transtulerunt Aegyptii. Testatur id MACROBIUS Lib. I. Saturn. cap. XXI. *Isis nihil aliud est, quam terra, naturae rerum.* Et cap. XX. fin. *Isis est vel terra, vel natura rerum subiacens Soli.* Similiter ATHENAGORAS in Supplicatione pro Christianis p. 24. Edit. Paris. Τὴν Ἰσιν φύσιν αἰῶνος, ἐξ ἧς ** πάντες ἐφύσαν, καὶ δι' ἧς πάντες εἰσι, λέγουσι. *Isin dicunt esse naturam aevi, ex qua nata sunt omnia, et per quam omnia existunt.* Tale Numen Graecia quoque coluit, eiusque in Sacris illius Gentis, mentio saepe deprehenditur. In Marmore elegantissimo, quod Apotheo-

Per Isidem Aegyptii intelligebant etiam naturam rerum sublunarium omnium.

B 3

fin

* PLVTARCHVS de Iside p. 367.

** Melius et hic, et mox, pro πάντες, legeretur πάντα.

fin Homeri repraesentat, conspicietur etiam infans, in angulo extremo, cui subscriptum legitur ΦΤΣΙΣ, id est NATVRA, si modo illic Natura rerum vniuersa intelligi queat. Verum nemini dubium esse potest, quin de ea sermo sit * in hac Inscriptione Gruteriana:

ΦΤCIC ΠΑΝΑΙΟΛΟC
ΙΑΝΤ. ΜΗΤ.

id est:

OMNIFORMIS NATVRA
OMNIVM MATER.

Eamque in nummo aereo scite insculptam, cum hac inscriptione ΦΤΣΙΣ ΠΑΝΑΙΟΛΟC, *Natura omniformis*, exhibet GRAEVIUS in Lektion. Hesiod. cap. XVII. Antiquiores tamen Aegyptii, *Isidis* nomine, non naturam vniuersam videntur intellexisse; sed *Lunam* tantum, et naturam rerum sublunarium. Hinc certe est, quod MACROBIUS *Isin* interpretetur *naturam rerum subiacentem Soli*, qui nempe in Lunam, et per hanc in res sublunares ageret, §. 4. Similis interpretationi huic, est illa PLVTARCHI, de *Iside* p. 372: *Isis est ex naturae pars, quae quasi foeminea, omnes in se recipit ortus, tanquam nutrix quaedam et commune receptaculum — a multis dicta Myrionymos, id est innumeris praedita nominibus: quod ratio eam in omnes formas speciesque vertat.* Concinit his egregie doctrina Aegyptiorum, qualem DIODORVS refert, supra iam adductus, §. 1, totum naturae vniuersae corpus, Sole et Luna consummari.

§. 10.

* GRVTERI Thesaurus Pag. XXVI. Inscript. 7. vbi legendum, sicuti hic editum est.

§. 10. Qui vero *Isidem* cum *Neitha*, vel vt volunt Graeci, Aegyptiorum *Minerva* confundunt, quod sane multi faciunt, Deam hanc naturam totius Vniuersi designare contendunt, idque non sine ratione probabili. Tale quid enim satis aperte subinuit celeberrima Inscriptio Templi Saitici, in honorem *Neithae* conditi, de qua * loco alio plura diximus. Id enim, si genuina censeretur, fere sonabat: *Quae sunt, quae erunt, quae fuerunt, ego sum. Tunicam meam nemo reuelauit. Fructus quem peperit, Sol est.* Id de *Neitha* dici ex Aegyptiorum sententia vere poterat, quia per illam intelligebant causam omnium rerum primam, a qua esset, quicquid existeret. De *Iside* vero dici idem proprie non poterat, nisi quatenus nomen illud esset paulo generalius, quod aliis etiam Numinibus, adeoque *Neithae* etiam nonnunquam tribueretur. PLUTARCHVS itaque, ** vbi inscriptionem Saiticam adfert, ait eam positam fuisse in Templo *Minerae*, quam eandem cum *Iside* arbitrantur. Sic *Bubastis*, quam Graeci *Dianam* interpretantur, eandem habitam fuisse cum *Iside*, Libro hoc, suo loco ostendetur. Et idem plane dicendum de *Buto*, siue *Latona* Aegyptiorum. Neque hoc mirum videri cuiquam debet. Nam *Isidem* Aegyptiis proprie designasse *Lunam*, capite hoc rationibus idoneis euicimus. Rem eandem significabant ipsis quoque *Bubastis*, et *Butus*, videlicet *Lunam*, sed alia tamen aliaque relatione spectandam, alioque effectu praeditam, quamobrem *Isidis* siue *Lunae* nomen generale, ipsis quoque attribui rectissime poterat. Sed recentiores Aegyptiorum Philosophi, dogmatibus Graecorum, vti censeo, iam vehementer imbuti, in vna *Iside*, Deorum re-

Qui Isidem confundebant cum Neitha, et Philosophi recentiores, eam pro natura quoque rerum vniuersa habebant.

B 4

liquo-

* Lib. I. cap. III. §. 7.

** De *Iside* et *Osir.* p. 354.

liquorum fere omnium attributa et proprietates agnouerunt, et religiose coluerunt. Et haec ratio omnium maxima ac praecipua fuisse videtur, quod *Isis* reliquis in Aegypto Diis anteponeretur, et illius Sacra, Sacra fere gentis istius omnia complederentur, ac veluti absorberent. Id utique subinnuunt ista SIMPLICII verba: * Διὸ καὶ τὴν Συρίαν Ἀταργάτην (ita lege) τόπαν θεῶν καλῶσιν, καὶ τὴν Ἰσιν οἱ Αἰγύπτιοι, ὡς πολλῶν θεῶν ιδιότητας περιέχουσας. Idcirco etiam Deam Syrorum Atergatin, vocant locum Deorum, sicut et Aegyptii Isin suam, eo quod plurimorum Deorum proprietates in se comprehendant. Coniungit hic SIMPLICIUS Syrorum Atergatin, cum Iside Aegyptiorum, ut quae apud diuersas gentes rei fere eiusdem symbola essent sacra. De Dea Syria, ** Scriptor alius id memoriae prodidit: Deam banc Venerem quidam, alii Iunonem, nonnulli eam, quae incunabula et semina omnibus ex humido praebeuit, causam et naturam arbitrantur esse, et quae principium omnium bonorum, quae in homines redundat, ipsis commonstrauit. Confamilia his et plura etiam, de Iside sua praedicabant Aegyptii recentiores, praeceptis Philosophiae graecanicae imbuti, et ab eo tempore Dea illa vere μυριώνυμος, innumeris nominibus praedita, quod ex PLUTARCHO, §. 9, intelleximus, potuit nuncupari. Talem nobis Isidem sistit APVLEIUS, ubi eam hunc in modum alloquitur Metam. Lib. XI. init. *Regina coeli, siue tu Ceres alma frugum parens originalis, — seu tu coelestis Venus, quae primis rerum exordiis sexuum diuersitatem generato amore sociasti, — seu Phoebe Soror, quae partu foetarum medelis lenientibus recreato, populos tantos educasti, —*

scu

* In Aristotelis Lib. IV. Auscult. Physic. fol. 150. a.

** PLUTARCHVS in vita Craffi p. 553. fin.

*seu nocturnis ululatus horrenda Proserpina, triformi facie larvales impetus comprimens, terraeque claustra cobibens, — vario cultu propitiaris: ista luce foeminea conlustrans cuncta Moenia, et vdis ignibus nutriens laeta semina, et Solis ambagibus dispensans incerta lumina, quoquo nomine, quoquo ritu, quaqua facie te fas est inuocare. Ad quae apud eundem Dea haec de se ista respondet: En assum tuis commota precibus, rerum natura parens, elementorum omnium domina, Seculorum progenies initialis, summa Numinum, regina Manium, prima coelitem, Deorum Dearumque facies uniformis: quae coeli luminosa culmina, maris salubria flamina, Inferorum deplorata silentia, nutibus meis dispenso: cuius Numen unicum, multiformi specie, ritu vario, nomine mutuiugo, totus veneratur Orbis, et quae plura ibi in eundem sensum sequuntur, sed prolixiora, quam ut hic describantur. Postquam sic Isis Aegyptia, temporibus Ptolemaeorum, vultum habitumque graecanicum sensim induit, et ipsi Sacerdotes Aegyptii de ea tradere coeperunt, quod de natura diuina docuerant in Graecia Pythagoraei, Platonici, et ex parte etiam Stoici, Sacra eius Graecis etiam arriperunt, maioremque in modum placuerunt, indeque factum est, ut in vrbes Graeciae permultas introducerentur; sed et illic ad ingenium Theologiae graecanae, tum physicae, tum mythicae, tum denique politicae, semper magis attemperarentur. Ex Graecia, Sacra haec transierunt in Italiam quoque, et si * TACITO credimus, in ipsam nostram Germaniam, qua de re plura forte nos docebit SAGISMVNDVS SAEMLERVS, Pastor Dibauiensis, in Silesia, meritissimus, et Antiquitatum Germanicarum, quarum in Museo suo diuitem con-*

B 5

geriem

* de moribus Germanorum cap. IX.

geriem possidet, inuestigator solers. Quod ut propediem faciat vir clarissimus, mecum optabunt omnes, qui literis elegantioribus bene cupiunt.

Fabularum de Iside de sacrorum explicatio omissa hic debuit.

§. II. Fabulas Aegyptiorum de Iside sacras, quarum sane permultas veteres referunt, hic non attingam. Etenim priscae genuinas Theologiae Aegyptiacae de Iside traditiones fabulosas, quae doctrinam Sacerdotum physicam occultabant, postea, a Graecis praesertim, vario modo interpolatas, novisque accessionibus auctas fuisse, mihi tam est certum, quam quod certissimum. Illas vero accessiones, a genuinis traditionibus allegoricis, uti e manibus Sacerdotum primitus exierunt; semper discernere, res est altioris indaginis, et operosam diligentiam poscit, quam brevis haec tractatio non capit. Non pauci tamen ex λόγοις ἱεροῖς Sacerdotum, per se non ita difficulter intelligentur, si ea, quae hic de Iside observauimus, quae Libro II. de Osiride et Horo disseruimus, et quae Libro V. de Typhone eiusque vxoribus dicuntur, in consilium adhibeantur. Sunt vero etiam fabulae aliae, quarum rationem ita facile reddi non posse auguror, cum doctrina Sacerdotum Aegypti, de Diis suis arcana, omnique visu occultari solita, tota et in omni suo nexu, cognita nobis et perspecta non sit. Quare omne hoc, quicquid est, silentio nunc praeterire satius duco.

Explicationes nominis Isis, ex graeco, hebraico, et arabico sermone petitae, reiciuntur.

§. 12. Tempus iam est, ut, quae de Isis Numine, Aegyptiorumque de ea doctrina, hucusque observauimus, ex gentis huius auito sermone confirmemus, nominisque Isis interpretationem, quam iudicamus esse veriore, lectoribus offeramus. PLUTARCHVS, quia nemo diligentius in varias veterum de Iside sententias inquisiuit, in libro toties citato de Iside et Osiride, nomen Isis ex graeco sermone interpretari annisus est. Ita enim in limine illius libri, Cleae, ut videtur, cui librum inscripsit,

rem

rem inprimis gratam facturum, differit: *Ipsam divinitatem appetit, quisquis veritatem, ac eam cumprimis, quae circa naturam Deorum versatur, studiose inuestigat, et Sacris quodammodo initiatur, qui ea addiscit et scrutatur. Est hoc studium quavis castimonia, et quavis functione ministrorum sacrorum sanctius, est quoque gratissimum Deae illi, quam impensa religione colis, sapientem et sapientiae amantissimam, cuique, quod vel nomen ipsum indicare videtur, cognitione et scientia nihil magis proprium est.* Diceres, Scriptorem alias grauem, hic quidem ludere voluisse, qui ab ἰσημι, voce graeca, quae scire significat, nomen *Isidis* deducit. Aliam quoque is ipse, in libro eodem, sed plane similem nobis originationem proponit, p. 375. Verba breuitatis ergo, latine tantum conuersa appono. *Eam ob rem id quod in natura est genitale et salutare, ISIN vocant, ab ἰσιν, id est eundo, tanquam euntem cum Scientia et se mouentem, cum sit motus animatus et prudens. Est enim minime est nomen illud barbaricum; verum uti Graeci Θεός, DEOS, αἰθετήρ, quod SPECTATOREM, et δέω, quod CVRRERE significat, denominarunt, ita Deam hanc, respectu habito ad eius et scientiam et motum, tum Graeci tum Aegyptii dixerunt ISIN.* Ita auctor egregius, ut gratiam captaret Cleae, Sacris Aegyptiorum, graeco ritu initiatæ, et Philosophorum praeceptis etiam imbutæ, suauiter et docte nugari detignatus non est. Probe ceteroquin sciebat, nomina Aegyptiaca, non ex graeco, sed ex vernaculo Aegyptiorum sermone explicanda esse, quod ipse ille eius liber, ubique, exemplis innumeris testatur. Sunt et hodie viri eruditionis laude, merito suo, praestantes, qui ad Hebraeorum dialectum confugiunt, ut ex ea veram nominis *Isis* significationem eruant, et quomodocunque explicant. His videas pla-

placere, *Isin* nihil aliud esse, quam Hebraeorum מִשְׁכָּן, id est *foeminam*. Malunt illi, vocem in solo Aegypto natam, derivare ab מִשְׁכָּן, quod Hebraeis *succum* et *mustum* significat, proprie *calcatum*, quod nempe *calcando* exprimitur, et intelligi volunt succum terrae. Quidam ex Arabica lingua, aliquid afferunt, quod ad *Isidis* nomen ipsis videtur applicari posse. Verum haec talia mihi videntur esse, ut a cordato lectore veniam me impetraturum esse confidam, si diutius illis non inhaeream.

Et quae ex
lingua Ae-
gyptiaca
petitae
esse, falso
iactantur.

§. 13. Non desunt, qui se veterem Aegyptiorum linguam adiisse, et ex illa nomen Deae celeberrimae explicuisse se putant, sed quibus tamen conatus non felicius cessit. Huc referas licet, quod in MEGISERI *Thesauro Polyglotto* legitur, *terram* Aegyptiace sonuisse *Isi*. Ex eodem fonte manavit, quod * in Oratione Dominica, stylo antiquo Coptico, ut falso iactatur, condita, et ab homine prorsus imperito, male confarcinata, verba haec ἐν τῇ γῇ, *in terra*, reddantur *ben isi*. Decepit hos homines veterum quorundam auctoritas, qui cum scirent, *Isin* Aegyptiis sacrum quoddam Symbolum esse *terrae*, aut potius laetae vbertatis, quam ex sententia Aegyptiorum, Luna cum terra communicaret, sibi sunt imaginati, *Isin* genti huic, in communi sermone, significasse *terram*. Ea de re non nihil diximus §. 7. Idem sentiendum de illorum interpretatione, qui *Isin* Aegyptiis *annum* significasse autumant. Praeivit illis HORAPOLLO Hieroglyph. Lib. I. cap. 3. ubi haec inveniuntur. Διόπερ ἐκ ἀλόγως τὸν ἐνιαυτὸν ἴσιν λέγουσιν. *Ideo non abs re annum Isin appellant.* Sed si quis caput illud

* Extat in Collectione Oration. Dominical. *Chamberlayniana*, p. 30. Adde illic Prolegomena Venerandi et Celeberrimi WILKINSII.

illud attente perlegerit, mox deprehendet, auctorem proprie non loqui de nomine *Isidis*, verum de *Sotbi*, seu Sidere *caniculae*, quae utique *Isis* dici poterat, quoniam Deae huic Sacra erat. Neque etiam id significatur, *Sotbin* Aegyptiorum lingua designare annum; verum aliqua tantum ratione nomine *Sotbeos* intelligi quoque annum, cuius mi rationes capite sequenti exponemus. Hae igitur interpretationes nominis *Isis*, minime sunt literales; verum symbolicae tantum et allegoricae: non interpretationes vocis; sed rei voce illa subindicatae.

§. 14. Mihi olim in mentem venit, idque *Nostra de* etiam * alio loco professus sum, vocem *Isis*, Aegyptiace ita scribendam esse, I—*significa-*
, quod lego *tione no-*
I-sois, idque interpretor, *Dominam euntem*, vel *sententia.*
se mouentem. Nam I, Aegyptiorum sermone dicitur *ire*, adeoque *moueri et progredi*. , potro, *Sois*, et *dominum* et *dominam* Aegyptius significat. Et *Isin* quidem Aegyptiis dici *dominam*, perulgatatum est, et ** vberiori interpretatione non eger. Nota sunt illa *Isidis* de se ipsa apud APVLEIVM verba: *Aegyptii ceremoniis me prorsus propriis percolentes, appellant vero nomine Reginam Isidem*. Dici vero Deam hanc *euntem*, vel *se mouentem*, et rei ipsi, quam supra explicuimus, et Theologiae, non minus Aegyptiacae, quam Graecae, ac Romanae, et aliarum quoque gentium, quam maxime conuenit. Sic Romani *** *Ianum, quem Solem demonstrari volunt, et Mundum, dictum putabant*.
 ab

* in *Rempbab illustrato* p. 68.

** Poterit tamen, qui volet, hic conferre Lib. II. cap. I. §. 2.

*** MACROBIUS Saturn. Lib. I. c. VII.

ab eundo, quasi Eanum. Consimili modo Graeci * Apollinem vocare solebant Ἰσίων, nimirum ἀπὸ τῆς ἰέειν καὶ ἰέναι, quod Sol per orbem impetu fertur. Et in vniuersum Deum, Graecis dictum fuisse Θεὸν, ἀπὸ τῆς θεέν, a currendo; et eundo, per multi quondam existimarunt. Eorum sententiam in his exposuit *** Poëta,

— Deum namque ire per omnes
Terrasque, tractusque maris, coelumque profun-
dum.

Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne fera-
rum,

Quemque sibi tennes nascentem arcessere vitas.

Quae etiam in Isidis Numen, sicuti illud explicui-
mus, congruere manifestum est. Solent etiam ve-
teres Deae huius nomen eundem in modum inter-
pretari; sed perperam ex sermone graeco. PLU-
TARCHVM nomen *Isis* deducere ἀπὸ τῆς ἰέειν,
ab eundo, obseruauimus §. 12, quam originationem
adfert etiam CLEMENS *Alexandrinus*, Stromatum
L. I. p. 322. Plura huius modi adduci possent. Sed,
vt verum fatear, non videtur haec etymologia no-
mini *Isis*, vti a Graecis effertur, respondere. No-
men illud non modo Aegyptiis omnibus carissimum,
semperque in ore erat, sed et inter ipsos Graecos
quoque erat longe celeberrimum, et vsu frequen-
tissimum. Et cum tamen Graeci omnes illud con-
stanter *Isis* efferant, et ab hac scriptione nunquam
recedant, de alia potius originatione cogitandum
esse censui.

§. 15.

* APOLLODORVS apud MACROBIVM Saturn.
Lib. I. c. XVII.

** PLATO in *Cratylo* p. 52. Edit. Graec. Basil.

*** VIRGILIUS *Georg.* Lib. IV. v. 221.

§. 15. Sciendum igitur est, Aegyptiūs $\text{C}\iota$, *Si*, *Idem argumentum continetur.*
et cum articulo generis masculini, $\text{Π}\iota$ - $\text{C}\iota$, *Pi-fi*,
vel cum articulo indefinito, $\text{D}\delta$ - $\text{C}\iota$, *U-fi*, designare
 $\pi\lambda\eta\sigma\mu\omicron\nu\eta\nu$, *abundantiam et satietatem.* Genes.
XLI. 30. Leuit. XXVI. 5. XXV. 19. Ps. CVI. 15.
Iam vero obseruauimus, ι , Aegyptiis dici *venire*,
ire. Erit igitur ι - $\text{C}\iota$, *I-fi*, *abundantia perma-*
nens, vel terram permeans et peruadens. Quae
denominatio, vt quiuis intelligit, tum ad Lunam,
abundantiae terrestris causam. tum ad terram quo-
que abundantia donatam referri potest. Postquam
Sacerdotibus Aegyptiorum placuit, vt Diis nomina
imponerentur symbolica, *Solem* a praecipuo effe-
ctu, quem mortales omnes in eo obseruant, *Osiris*
dixerunt, * id est *temporis et anni efflorem*, *Lu-*
nam vero, ** quae ad Aegyptiorum annum non
pertinebat, ab alia perutili et benefica potestate,
quam ipsi in terram nostram tribuebant, §. 4, 8,
denominarunt *Ifin*, quasi dicas *causam abundantiae,*
terram totam permeantis et commouentis. Nomi-
bus huic non valde dissimilibus, *** Graeci etiam
Cererem suam honorare et colere consueuerant.
Non autem abs re erit, et illud obseruasse, $\text{D}\delta\iota\text{C}\iota$,
u-ifi, sermone Aegyptiorum dici *inflare, tumesce-*
re, distendere, quam vocem interpretes Scripturae
Copti adhibent de muliere adulterii suspectae, quae
iubebatur aquam maledictam bibere, ex qua, si
adultera esset, venter intumescebat. Numer. V. 21, 22.
Vbi tamen syllaba prima $\text{D}\delta$, vti in permultis aliis,
pro-

* Vide *Panthei* nostri Lib. II. cap. I. §. 14. etc.

** CENSORINVS de die nat. cap. 18.

*** IS. VOSSIVS Obseruat. in Catullum p. 84.

processu temporis, cum ipsa radice videtur coaluisse. Sic radix ipsa esset **ICI**, *isi*. Erit igitur *Isi*, et cum terminatione Graecorum *Isis*, quae inflat. Dea namque haec Nilum fluvium statim tempore credebatur inflare ac augere, §. 6. Idque beneficiorum omnium praecipuum erat atque maximum, quod ab eius Numine et petebant, et expectabant Aegyptii. Nilus ab Iside inflatus, atque tumescens, in campos Aegyptiorum adscendebat, illosque quaquaversum inundabat, et huius inundationis fructus multo exoptatissimus erat **CI**, *Si*, πλησμονή, abundantia, satietas, vel, si mauis, **I-CI**, *I-si*, abundantia ac ubertas procedens, et per totam Aegyptum se diffundens. Vtrumque hoc forte, Sacerdotes Aegyptiorum, in nomine *Isidis* voluerunt coniungere, idque, nisi vehementer fallor, in *Tabulae Bembinæ* vel *Isiacæ* Segmento secundo, illiusque tum initio, tum fine, figuris quæ in Editione Frisii Amstelædamensi, literis Q, et Q, et deinde EE, ac EE, designantur, scite admodum ac ingeniose videmus depictum. In figura utraque conspicitur *Nilometrium*, portatile nempe, quod in Pompis Niliacis circumferri solebat, et de quo nos plura observabimus infra cap. III. et IV. *Nilometrium* illud ab utroque latere circumstant mulieres, quarum, me quidem iudice, utrauis *Isidem* designat, terram nempe Aegypti, ab utraque Nili ripa, ad dextram et sinistram sitam, quam fluvius ille, inundatione sua foecundat. Et hoc ipsum significare vocem, qua Hebraei terram Aegypti nuncupant, מצרים, quæ terminationem habet dualis numeri, ut innuat nempe, terra illius regionis bipertita, hinc cis, illinc trans Nilum, acute * vir doctissimus

* VITRINGA in Iesaiæ cap. XIX. To. I. p. 335. b.

Quissimus obseruat, cuius obseruationi fauet egregie
 Figura *Tabulae Beccinae*, de qua loquimur. Cete-
 rum in priori Figura, lit. Q, et Q, mulier vtraque
 Nilometrium circumstans, vbera prae se fert flacci-
 da, inania, pendentia. In altera vero lit. EE, et
 EE, vtraque mulier vbera gestat turgida, inflata,
 multoque lacte distenta. Nam in priori figura ad-
 umbratur terra Aegypti, aduentum Nili, eiusque
 fertilem impregnationem sitiens, et etiamnum ex-
 pectans. In posteriori vero, Isis censetur Nilum
 iam inflasse, hocque beneficio terra fertilitatem
 iam induxisse, vt sic foeta et grauida effecta iam sit.
 Id imago illa symbolice repraesentat, idque nomen
 quoque *Isidis*, vti auguror, Aegyptiis
 subinnuebat.

CAPVT II.

De Sothi, siue Ifide oriente in
Sidere Caniculae.

Summa dicendorum. §. 1. Sothis secundum quosdam videtur et Isin, et Caniculae sidus designare. §. 2. Sed proprie et vere Sothis designat sidus Caniculae; hoc vero Ifidi sacrum esse voluerunt Aegyptii. §. 3. Sidus Caniculae apud Aegyptios sacrum erat Ifidi, (1) quia omnia huius modi sidera alicui ex Diis maioribus attribuebantur. §. 4. (2) Quia Isis, cui sacra erat Sothis, siue Canicula, re ipsa videtur fuisse Neitha, vel Minerva, ad quam sidus hocce quam commodissime referebatur. §. 5. (3) Quia sidus Caniculae, ad Isidem etiam proprie sic dictam, id est Lunam, relationem habet singularem. §. 6. (4) Quia principium etiam periodi Sothiacae, modo singulari Lunae consecratur. §. 7. Aliae praeterea rei illius rationes adferuntur. §. 8. Sothis sermone Aegyptiorum non canem designat, ut quidam credidere. §. 9. Quid censendum sit, de originatione Plutarchi, qui Sothin interpretatur grauidam. §. 10. Sothis recte exponi potest *initium*, aut etiam *initium temporis*. §. 11. Additur interpretatio alia, priori, quoad rem per similes. §. 12.

§. 1.

*Summa
dicendo-
rum hoc
capite.*

Sothis nomen apud Aegyptios a temporibus antiquissimis, percelebre fuit, eo cum maxime, quod a *Sothi* annum civilem auspicarentur, eamque ob rem periodum suam magnam annorum Iulianorum 1460, quibus absolutis annus ipsorum, ad pristinum suum principium, *Sothin* nempe, reuertebatur, *Sothiacam* nuncuparent. Nobis de nomine isthoc celebri, agendum ideo hic est, quia, si veteres quosdam audimus, *Sothis* nihil aliud fuit, quam

quam *Isis* ipsa, aut saltem aliquod illius cognomen. Et si *Tabulam Bembinam*, siue *Isiacam* attente contemplamur, apparebit, medium illius occupare *Sotbin*, ibique *Isidem* repraesentari, in summa veluti gloria fulgentem et regnantem. Duo igitur hic mihi excutienda esse video, primo quidem, quidnam per *Sotbin* Sacerdotes Aegyptiorum designare proprie voluerint, deinde vero, quam significationem vox ista in prisca Aegyptiorum lingua habuerit. Prima rei huius explicatio erit *realis*, secunda *verbalis*.

§. 2. *Sotbin* Aegyptios ad *Isidem* retulisse, dubio omni caret. Id res ipsa, et quae veteres de *Sothi* memoriae prodiderunt, satis aperte loquuntur. Verum quaeri merito potest, num *Sotbis* fuerit ipse *Isidis* aut nomen, aut cognomen. Nam sunt ex veteribus, qui id testentur. *Aegyptii*, inquit * *DAMASCIVS*, *Sotbin* *Isin* esse asserunt, *Graeci* hanc ad *Sirium Stellam* referunt, et *Sirium* tanquam canem *Orionis* venatoris pingunt. Idem subinnuere voluisse videtur, auctor Inscriptionis antiquae, in honorem *Isidis* positae, ubi ita de se illa loquitur: ** *Ego sum, quae in canis fidere oritur*. Vnde *sidus* idem *** *Graeci* etiam dixerunt *Sidus Isidis*. Idem significat *HORAPOLLO*, *Hieroglyphic*. Lib. I. c. 3. *Annum demonstrare volentes*, *Isin*, hoc est foeminam pingunt: quo etiam signo *Deam* significant. Est autem apud eos *Isis* *sidus*, quod *Aegyptio* quidem nomine *Sotbis*, *graeco* vero *Astrocyon* dicitur. Videntur autem Scriptores hi id significare voluisse, *Isidem*

Sotbis secundum quosdam videtur et *Isin*, et *Caniculae* *sidus* designare.

C 2

* in vita *Isidori*, apud *PHOTIVM* in *Bibliotheca*, Cod. CCXLII. p. 1043.

** *DIODORVS Siculus* Lib. I. p. 24.

*** *Scholias* *graecus Apollonii Rhodii* in Lib. II, *Argon.* 518.

dem Aegyptiis etiam dici *Sothin*, et utroque nomine designari fidus illud, quod Graeci *κύνα* et *ἀστροκύνα*, Latini vero *caniculam* appellare solent. Paulo distinctius ERATOSTHENES in *Catasterismis* cap. 33. ubi *caniculae fidus* describit, id ita explicat: *Canis in capite Stellam habet unam, quae dicitur Isis, (dicere voluit Sothin) in lingua unam, quam Sirium vocant.* Paria habent alii, interque hos HYGIVS, cuius in *Poëtico Astronom.* Lib. II. cap. 36. haec sunt verba: *Canis habet in lingua Stellam unam, quae ipsa Canis appellatur: in capite autem alteram, quam Isis suo nomine statuisse existimatur, et Sirion appellasse propter flammae candorem, quod eiusmodi sit, ut praeter ceteras lucere videatur.* Et certe * micat illa Stella, inter minores omnes, luce clarissima, quae ratio Aegyptios commouisse videtur, ut ab eius exortu annorum suorum initia ducerent.

Sed proprie Sothis designat Sidus caniculae; illud vero Ifidi consecrarunt Aegyptii.

§. 3. Si omnia quae veteres de *Sothi* literis mandarunt, inter se conferantur, apparebit facile, omnia ad duo haec redire. I. *Sothis* proprie non est nomen *Ifidis*, aut Deam hanc quomodocunque designat; verum significat aut *fidus caniculae*, ac illam sigillatim Stellam, quae in capite constellationis illius praefulget, aut forte illius potius exortum, a quo initium verum anni putabant Aegyptii. Id PLUTARCHVS recte obseruat, ubi affirmat, ** *Ifidis Stellam, à Graecis vocari canem, ab Aegyptiis Sothin.* Et post alia quaedam intermedia: *Canis Sidus Ifidi sacrum Aegyptii censent.* Est itaque *Sothis* nomen Stellae, non Deae. Idem *** alio loco memo-

* ALPHONSVS VIGNOLIVS, in Dissert. de annis Aegyptiac. Miscell. Berol. Tom. IV. p. 3.

** de Ifide et Osir. p. 359. *

*** de Solertia Animalium p. 974.

memorat *fidus*, quod Graeci *caniculam* et *Siriām*, Aegyptii vero *Sosben* appellant. Neque aliter CHALCIDIVS, in Timaeum Platonis cap. CXXIV: *Hanc eandem Stellam ὄστρον κυνὸς quidam, Aegyptii vero * Σῶθις vocant.* II. Hanc vero Stellam, siue maui Sidus, eiusque exortum Ifidi ratione singulari sacrum esse voluerunt Aegyptii, eaque de causa, multi in eas inciderunt cogitationes, *Sosbin*, quomodo appellabatur Sidus Ifidi consecratum, esse quoque ipsius Ifidis nomen. PLVTARCHVM vidi-
mus affirmantem, *Sidus*, quod Graeci *caniculam*, Aegyptii *Sosbin* vocarent, *esse Ifidis*. Idem p. 365. extr. monet, *ex Sideribus Sirium*, siue *caniculam*, *Ifidi adscribi*. Et p. 376: *Aegyptios existimare, Sidus caniculae esse Ifidi proprium*. Quibus iungimus THEONEM, cuius in Scholiis ad Arati Phaenomenon, p. 22. Edit. Oxon. haec sunt: Ἡ τῆ κυνὸς ἐπιτολὴ κατὰ ἐνδεκάτην ὥραν φαίνεται, καὶ ταύτην ἀρχὴν ἔτας τίθενται, καὶ τῆς Ἰσίδος ἱερὸν εἶναι τὸν κύνα λέγουσι, καὶ τὴν ἐπιτολὴν αὐτῆ. *Canis ortus, circa horam undecimam (noctis) apparet, Ibi Aegyptii initium ponunt anni, ei canem, eiusque ortum sacrum volunt Ifidi.*

§. 4. Ex iis quae diximus, noua oriri potest quaestio, qui nempe factum sit, vt, cum *Sidus caniculae*, ab *Ifide*, siue *Luna*, tantopere diuersum sit, Aegyptii tamen illud *Ifidi* sacrum voluerint, et quodammodo proprium. Eius rei rationem promere possum aliquam generalem, illique subiungam alias speciales. Generalis rei huius ratio ista est, quod Aegyptii Sidera Coeli omnia notabiliora, et splendidiora, alicui ex Diis maioribus attribuerent con-
sueuerint. De Planetis notus est locus ** ACHIL-
C 3 LIS

Sidus caniculae apud Aegyptios sacrum erat Ifidi, (1) quia omnia huiusmodi Sidera alicui ex Diis maioribus attribuebantur.

* Ita FABRICIVS in notis, recte.

** in Arati Phaenomena, Vindob. Petau. p. 136.

LIS TATII; ex quo discimus, *Saturni stellam Aegyptios dixisse Stellam NEMESEOS: Iouis Stellam eisdem nominasse OSIRIDIS, Stellam Martis vero HERCV-LIS, ac Mercurii vocasse Stellam HORI, vel Apollinis.* Singuli itaque Planetae vni alicui ex Diis maioribus apud Aegyptios sacri erant et proprii. Idem etiam in Constellationibus locum habuisse, ex hoc PLV-TARCHI testimonio satis constare potest. * *Etiam reliquorum Deorum corpora, Sacerdotes aiunt, post mortem apud se deposita religiose coli, eorum scilicet Deorum, qui ortus et interitus expertes non sint. Eorum autem animas in coelo fulgere, et esse Stellas. Nam ISIDIS Stellam vocari a Graecis canem, ab Aegyptiis Sotbiā: Orionem esse HORI, et TYPHO-NIS vrsam. Et interiecis quibusdam: Orionis et canis sidus, alterum Horo, alterum Isidi Sacrum Aegyptii censent. Postremum hocce sine dubio ex auita et genuina Aegyptiorum Theologia profectum est. Nam in prioribus, dogmata quaedam Theologiae graecanicae, traditionibus Aegyptiorum priscis admixta, cordatus quiuis et idoneus rerum harum arbiter deprehendet. Supponitur enim in illis, Deos Aegyptiorum, Isidem, Horum, et similes, fuisse Heroës, ortus interitusque non expertes, quorum post mortem animae, in Stellas fuerint translatae. An non hoc apertissime fabulas Graecorum prodit, quales ab Aegyptiis admitti, ** disertis verbis negat HERODOTVS, Graecorum omnium, qui de rebus Aegyptiacis, exquisita diligentia scripserunt, antiquissimus. Neque hoc latebat ACHILLEM TATIVM, Scriptorem diligentem et accuratum, is enim observat, id esse Sphaerae graecanicae proprium, in quo ab Aegyptiorum Sphaera differat,*

* *de Iside et Osir. p. 359.*

** *Vide Prolegomena §. 18.*

differat, * quod nomina Stellarum ab insignibus heroibus desumerent, tanquam illi in Stellis cognominibus uiuant. Orientales in uniuersum Stellis praeficiebant certos quosdam Genios, quos Gnostici, voce Scripturaria appellare solebant Angelos, Aegyptii vero Deos, Osirin, Isin, Horum, et similes, non quod horum Animas, post interitum corporis, in Sidera migrasse arbitrarentur; sed quod iis Stellas quasdam singulari ratione sacras esse, eorumque influxu ueluti animari censerent. Simili ergo ratione *Sidus caniculae*, religione Aegyptiorum, *Isidi* consecratum erat.

§. 5. Sed sunt tamen etiam rationes specialiores, ob quas Aegyptii *Sidus caniculae*, *Isidi* potius, quam alii ex Diis maioribus attribuerent maluerint. Re ipsa Numen illud, quod in *Sothi* oriri tradit Inscrip-
(2) Quia Isis, cui sacra erat Sothis, uel canicula, re ipsa uideatur fuisse Neitha. Et ad hanc Sidus caniculae commo- diffime referebatur.
 Re ipsa Numen illud, quod in *Sothi* oriri tradit Inscrip-
 tio, allata §. 2, arbitror ab antiquioribus Aegyptiis habitum fuisse *Neithae*, seu *Minervae*. In *Tabula Bembina*, rei huius, quam dixi, indicia extare luculenta, ** alio loco pluribus monui. Et certe *Sothis*, uel *ortus Caniculae*, Aegyptiis non modo erat amorum ciuiliū principium; sed diem hunc eundem Sacerdotes etiam perhibebant esse natalem totius Mundi. Eruditis ignotus non est hicce PO R- PHYRII locus: *** Ἀργυπτίοις ἀρχὴ ἔτος ἐχ' ὑδροχόος, ὡς Ῥωμαίοις, ἀλλὰ Καρκίνος. Πρὸς γὰρ τῷ Καρκίνῳ ἡ Σῶθις, ἣν κυνὸς αἰτέρα Ἕλληνες Φασι. Νεμηνία δὲ αὐτοῖς ἡ Σώθews ἀνατολή, γενέσεως κατάρχουσα τῆς εἰς τὸν κόσμον. Aegyptiis initium anni non aquarius est, ut Romanis; sed cancer. Prope cancerum autem est *Sothis*, quam Graeci

C 4

canis

* in *Isagoge* ad *Phaenomena* Arati p. 164.

** Lib. I. cap. III. §. 14.

*** de *Antro Nympharum* p. 264. fin. Edit. Cantabrig.

canis Stellam dicunt : et prima mensis dies ipsis est *Sotheos* ortus, qui generationis mundi ducit initium. Hinc de ortu *caniculae*, siue *Sothi* SOLINVS tradit cap. 32: *Hoc tempus Sacerdotes natalem mundi iudicant.* Non discrepant ab his verba * AENEAE GAZAEI, in *Theophrasto*, siue de immortalitate animarum, dummodo comparentur cum PORPHYRII loco, nunc adducto. Sic vero ille: Οἱ τῶν αἰγυπτίων προφητῶν τῷ παντός τὴν ἀρχὴν καὶ γένησιν λέγοντες, ἐπέστησαν καρκίνῳ τῷ κόσμῳ τὴν ὥραν. *Prophetæ Aegyptiorum*, initium rerum omnium indicaturi, cancro mundi conditi tempus adscribunt. Nam vt dicebat PORPHYRIUS, *prope cancro est Sothis*, vel, *Sothis* oritur, dum in cancro Sol moratur, in Leonem iam iam transiturus. Erat igitur Prophetis Aegyptiorum, *Sothis* totius mundi natalis. Et cui igitur potius Sidus illud dicarent, quam *Neithæ*? ** in qua creatorem et conseruatorem rerum omnium colebant. *Neitham* vero Aegyptii *** cum *Iside*, certo respectu eandem putabant, et saepe confundebant, inprimis postquam eam † τόπον θεῶν vocare consueuerant. Hac igitur de causa fieri potuit, vt *Sothin* *Isidi* potissimum sacram esse vellent.

(3) Quia Sidus caniculae, etiam ad Isidem proprie sic dictam, id

§. 6. Verum ne opus quidem est, vt de *Neitha* hic cogitemus, etsi tamen eam in vniuersum minime excludamus. Sunt rationes ponderis non minimi, quae *Sothin*, vel *caniculae sidus*, *Isidi* proprie sic dictae, id est *Lunae*, satis superque vindicent. Si enim *Sothin* ex mente Aegyptiorum considerare

* In *Bibliotheca magna Patrum* Parisina Tom. XII. p. 647.

** Vide supra Lib. I. cap. III. §. 7. 8.

*** PLUTARCHVS de *Iside* p. 357. et 376.

† Vide supra, hoc libro III. cap. I. §. 10.

siderare velis, tanquam totius mundi natalem, ille *est, Lunam,*
etiam, secundum eiusdem gentis doctrinam, *Lunae relationem*
ratione singulari, sacer erat et proprius. Id non *babet sin-*
melius, quam ex hac Aegyptiorum de Scarabaeo tra- *gularem.*
ditione intelligi potest * : *Vbi Scarabaeus sobolem*

procreare vult, bouis finum nactus, globulum ex eo,
eiusdem cum mundo figurae fingit: quem vbi ab ortu
in occasum auersis pedibus volutarit, ipse rursus, ut
orbi persimilem figuram edat atque exprimat, in ortum
conuertitur. — Hanc itaque pilam in terra defos-

sam reponit in dies octo et viginti: nam et totidem
diebus Luna duodecim Zodiaci signa perlustrat, sub
qua toto illo tempore permanens animatur ac semen
vitale suscipit Scarabaeorum genus. Nono autem et
viceesimo die apertam pilam in aquam coniecit (eum
enim diem esse putat, quo et Luna cum Sole congre-
diatur, et mundi insuper fiat generatio), quae dum
in aqua aperitur, prodeunt animalia, hoc est Scara-
baei. Non superuacaneum duco, verbis hisce

HORAPOLLINIS subiicere, quae ad ea commen-
tatus est IO. CORNELIVS DE PAVW: *Die viges-*
mo nono, quo Luna Solis congressum appetit, Mun-
du hic visibilis et ὤλκωδς, ortus est secundum Aegy-
ptios. Scis quid de mundi ortu fabulentur illi: huius
tota machina producta fuit die vicesimo nono, cum
dies viginti octo latuerat, et ipso illo puncto diei vige-
simi noni, quo Sol cum Luna congredditur, se visen-
dam praebuit, natiuitatisque habuit horam. Ibidem

vir eruditus, qui iam ad plures abiit, se alias hac
de re plura dicturum esse, pollicitus erat, et nos
quoque idem faciemus, si ad *Tabulam Bembinam*
explicandam, manus aliquando admoovere licebit.
Confirmat hoc MACROBIUS Lib. I. in *Somnium*
Scipionis, cap. XXI. sequentibus verbis: *Aiunt*

C 5

Aegyptii,

* HORAPOLLO Hieroglyph. Lib. I. c. 10.

Aegyptii, in hac genitura mundi, — horam fuisse mundi nascentis; cancro gestante Lunam. Et quibusdam intermediis: Duobus quidem luminibus, (Soli et Lunae,) singula tantum signa Zodiaci, in quibus tunc fuerant, (cum mundus nasceretur,) assignauit antiquitas, Cancrum Lunae, Soli Leonem. Et norunt, qui Astrologorum praecepta consuluerunt, Leonem domum esse Solis, Cancrum vero Lunae. En igitur Cancrum, prope quem est Sothis, Lunae modo singulari sacratum!

(4) *Quia etiam principium periodi Sothis, Lunae singulari ratione sacrum fuit.*

§. 7. Forte tamen ea, quae Sacerdotes Aegyptii de natali totius mundi aenigmatice tradebant, re ipsa, nouam tantum anni constitutionem, ab ortu caniculae incipientis, respiciebant. Id * viri quidam doctissimi, ratione satis probabili suspicati sunt, idque aliquando, si visum fuerit Deo, ad *Tabulam Bembinam*, nouo argumento confirmatum dabo. Videntur itaque Sacerdotes Aegyptii rationem habuisse peculiarem; ob quam *Sothin*, siue *caniculae fidus*, quatenus annum auspicatur, *Ifidi* proprium sacrumque esse voluerint. Rationem illam in his aperuisse mihi videtur DODWELLVS **: *Mundi autem praeterea natalem diem hunc appellabant, quod non vnus duntaxat coelestis orbis in eo circuitus denotaretur, vt in motu solari anni canicularis magni, tunc enim redire credebatur Sol. ad idem Coeli punctum, vnde ab illius anni initio discesserat, et quidem in eodem mensis ciuilis die, eademque hora. — Mundi itaque ille fuit apud Aegyptios circuitus, quo fieret non Solis modo, sed Lunae etiam ἀποκατάστασις, ita vt non sibi tantum, verum etiam inuicem responderent in eodem situ, eodemque inter se respectu. Sacrorum*

* DODWELLVS in Append. ad Dissertat. Cyprian.

§. 14. DES-VIGNOLES Chronologie Tom. II. p. 694.

** DODWELLVS, vbi supra.

crorum enim causa diximus ab Ethnicis id genus cyclos fuisse excogitatos. In Sacris autem, non Solis tantum; sed Lunae etiam rationem habebant propter Neomenias. Illam itaque Lunae cum Sole in eundem locum ἀποκατάστασιν XXV annorum circuitu contingere credebant. etc. Liquet ex his, in Festo *Sotheos*, seu noui anni auspiciis, rationem Aegyptios habuisse, non tantum *Caniculae*; sed etiam *Lunae*, quae ad Festum illud concurrere credebatur, ut illi igitur, *Caniculae* sidus merito sacrum propriumque dici potuerit. Suspicor itaque, Sacerdotes Aegyptios, propter rationem, quam nunc intelleximus a DODWELLO explicatam, primum diem nouae Periodi *Sothiacae* talem elegisse, in quo cum *Caniculae ortu*, siue *Sothi*, noua Luna concurreret. Nam Aegyptios Neomeniarum rationem habuisse prorsus singularem, easque ceu dies multo auspiciatissimos, impensa laetitia celebrasse, multis modis testatum est. Et hinc factum esse videtur, ut tempore insecto, longe plurimi per Aegyptum, annum quidem auspicarentur a *Sothi*, siue ipso *Caniculae ortu*; verum non pauci tamen a coitu Lunae, quae *ortum Caniculae* praecederet, quod ex VETTIO VALENTE, Astrologo clarissimo; sed inedito, * SALMASIVS nos docuit. Cur hi, quaeso, anni initium in noua Luna ponerent, nisi id in primo anno nouae periodi obseruatum fuisset? Quod si igitur cum prima *Sothi* concurrat *noua Luna*, ratio iam manifesta est omnibus, cur dies ille *Isidi*, siue *Lunae*, singularem in modum sacer esset dicatusque.

§. 8. Cum ratione nunc subministrata, aliam praeterea coniungendam esse putamus. Nempe in ortu *Caniculae*, Aegyptii ex certis quibusdam signis de prouentu totius anni iudicium ferre solebant.

*Adduntur
eius rei
praeterea
rationes
aliae.*

Docet

* de annis Climactericis p. 113. 114.

Docet id HORAPOLLO in Hieroglyphicis Lib. I. cap. 3: Κατὰ τὴν τέταρτὴν τῆς ἀνατολῆς, σημείματα περὶ πάντων τῶν ἐν τῷ ἐνιαυτῷ μελλόντων τελεῖσθαι. In sideris Caniculae exortu, ex signis quibusdam obseruamus, quae toto anno euentura sunt. Non tamen mihi haec videntur intelligenda de iis, quae hominibus euentura essent, bona malaue, vti IOH. CAUSSINVS verba auctoris nostri interpretatur. Sed prognostica haec spectabant tantum prouentum frugum, leguminum et seminum, quod ex PALLADIO liquet, cuius verba adscribere non grauabor. Ita illa se habent: * Graeci asserunt, Aegyptios hoc more prouentum futuri cuiusque seminis experiri: aream breuem loco subacta et humido nunc excolunt, et in ea diuisis spatiis, omnia frumenti vel leguminum semina spargunt: Deinde in ortu Caniculae, qui apud Romanos quartodecimo Calendarum Augustarum die tenetur, explorant, quae semina ortum fidus exurat, quae illaesa custodiat. His abstinent, illa procurant; quia indicium noxae aut beneficii, per annum futurum generi unicuique, sidus aridum praesenti exitio vel salute praemisit. Alii, fateor, rem hanc ab Aegyptiis acceptam, non ad fruges tantum, sed ad permulta alia quoque, extenderunt.

De Cilicibus id obseruat MANILIUS Astron. Lib. I. v. 387:

Subsequitur rapido contenta canicula cursu,
 Qua nullum terris violentius aduenit astrum,
 Hanc qui surgentem, primo quum redditur ortu,
 Montis ab excelfo speculantur vertice Tauri
 Prouentus frugum varios, et tempora discunt,
 Quaeque valetudo veniat, concordia quanta.
 Bella facit, pacemque refert, varietque reuertens
 Sic mouet, vt vidit, mundum, vultuque gubernat.

De

* de re rustica Lib. VII. Tit. IX. p. 967. Edit. Gefn.

De Ceis etiam CICERO refert, eos * *ortum caniculae diligenter quotannis solere servare, coniecturamque capere* ——— *salubrisne an pestilens annus futurus sit: nam si obscurior quasi caliginosa Stella existerit, pingue et concretum esse Coelum, ut eius aspiratio grauis, et pestilens futura sit: sin illustris et perlucida Stella apparuerit, significari coelum esse tenue, purumque et propterea salubre.* Vtrum et hoc ab Aegyptiis tractum; an vero a Ceorum Theologis labentibus annis additum fuerit; aliis diiudicandum relinquo. Quicquid sit, illius rei mentionem hic faciendam esse putavi, quia omne hoc, quicquid est, secundum quosdam pendet ex positione Lunae, siue domo, quam illa sub ortum Caniculae occupat, ut notauit auctor *Geoponicón* Lib. I. cap. 8. Hoc arbitror ex fontibus Aegyptiorum dimanasse, ut in quorum Theologia Luna ad res fere omnes interueniret, ideoque eos *Caniculae Sidus Isidi vel Lunae* consecrassent. Neque etiam silentio inuoluendum, cum ortu Caniculae in Aegypto, incrementa Nili omnibus iam manifesta fieri, vnde Sidus hoc ** Aegyptii dicere consueuerunt *ὕδαρυγόν, ciens aquam*, et ab hoc termino *** multi incrementa illa deducere ac numerare soliti sunt. † Alibi vero ostendimus, haec fluuii incrementa Aegyptios ad *Ifidem*, siue *Lunam*, tanquam veram illorum causam retulisse. Vti igitur iidem *Sothin*, siue *Sidus Caniculae* venerati sunt, ceti *ὕδαρυγόν, quae aquas Nili cieret atque auget*, quod modo obseruabamus, ita

* de *Diminatione* Lib. I. fin.

** PLUTARCHVS de *Iside* p. 365. fin.

*** DIODORVS p. 16. PLINIUS Lib. V. cap. IX. SOLINVS cap. 35. Edit. Salmas. TIBULLVS Lib. I. Eleg. VIII. 21. 22. THEO in *Aratum* p. 22. AELIANVS de *Anim.* Lib. X. cap. 45.

† Supra, cap. I. §. 5. 6.

ita * eodem nomine insignierunt etiam *Lunam*, quod nimirum haec cum Caniculae fidere concurrens, augmenti Niliaci, illo tempore ab omnibus conspiciendi, vera causa esset. Hac igitur etiam de causa, *Sorhis* in Aegypto sacrata erat *Isidi*.

Sorhis Aegyptiis non significat canem, ut quidam credidere.

§. 9. Videamus nunc iam, quidnam *Sorhis*, Aegyptiorum sermone auito proprie significauerit. Ex Veterum testimoniis supra obseruauimus, §. 3, nomine hoc Aegyptios designasse *Sidus Caniculae*, *κύνα*, aut illius *ortum*. Seduxit hoc eruditorum nonnullos, ut existimarent, *canem* animal, prisca illius gentis lingua dictum fuisse *Sorhin*. Praeuiuit illis sine dubio KIRCHERVS, qui ** in *Scala magna*, Coptico - Arabico - Latina, quam e Cod. MS. edidit, haec habet, p. 165. ΠΙCΘΘΙC .2. ΠΙCΙΩΘΙ.
Canis, quae tamen nuguendulus ille, ut multa alia, e cerebro proprio tantum hausisse videtur. Ex hac lacuna hausit BOCHARTVS, quod paulo confidentius hunc ad modum scribit: *** *Sed Canis Aegyptiis erat Σω̄dis, ut hodieque apud Coptos*. Hinc est, quod videas, eruditos quosdam viros *Sorhin* interpretari *Anubidem*, nam hicce ab Aegyptiis capite fingebatur canino. Verum profecto operam oleumque perdunt, qui interpretationi huic, aliquid quaecunque superstruunt. In Cōptorum libris, *canis* nuspiam *Sorhis* dicitur, semper *U-bar*, *Ὀζορ*. Nec habet interpretatio illa fundamentum aliud, nisi hoc, quod *Sidus*, quod *Sorhin* Aegyptii dixerunt, Graeci *κύνα*, id est *Canem*, vel, ut loqui solent Scriptores latini, *caniculam*, appellauerint. At vero constellationum coelestium,

non

* EVSEBIUS *Praeparat*, Euang. L. III. cap. XII.

** Vide et eiusdem *Prodromum Coptum* p. 145. 147. 148.

*** in *Hierozoico* Part, I. col. 691.

non erant eadem apud Graecos et Aegyptios imagines, et multo minus earundem nomina inter se conueniebant. * *In Sphaera Aegyptiaca neque draco censetur, aut nominatur, neque vrsae, neque Cepheus; Sed aliae formae, aliaeque nomina illis sunt indita.* ** Quam Graeci *Hydrum* appellabant, Aegyptii dicebant *Nilum*. Et sic in aliis. Et in vniuersum *Chaldaeos et Aegyptios aliis formis et nominibus expressisse signa coelestia, certissimus testis est Hero in Astronomicis*, inquit IS. VOSSIVS Obseruat. in Catullum p. 302, ex cuius verbis intelligi non potest, sitne HERO ille, quem testem laudat, in lucem editus, an vero in Bibliothecis, inter Codd. MSS. etiamnum lateat. Certe post institutam inquisitionem multiplicem, etiam apud viros longe eruditissimos, rerumque harum peritissimos, nihil ea de re comperire potui. Et apparet etiam, diligentissimo et laboriosissimo FABRICIO, Hamburgensi, ignotum penitus librum hunc fuisse, ut qui mentionem illius, *** in *Bibliotheca Graeca*, omnino nullam fecerit. Sed video tamen FRIDERICVM LINDEBROGIUM † alicubi citasse HERONEM *Alexandrinum* πρὸς ὀνομάτων ἀστρονομικῶν pag. 31; qui est haud dubie is ipse, ad quem VOSSIVS etiam prouocauerat. Discas quoque ex eo, librum hunc typis descriptum, publicique iuris factum, libris omnino rarioribus esse adscribendum. Ceterum eadem de re quoque egerat olim NIGIDIVS in †† *Sphaera barbarica*, quam distinxerat a ††† *Sphae-*

78

* ACHILLES TATIVS in *Isagoge* ad Aratum, in PETAVII Vranolog. p. 164.

** THEON ad Arati Phaenomen. p. 56.

*** Vide illius Volumen II. siue Lib. III. cap. XXIV. p. 594.

† Notis ad Ammianum Marcellinum p. 123. Edit. Hamburg.

†† Citatur a SERVIO in Virgilii Georg. Lib. I. v. 19.

††† Idem in Georgic. Lib. I. v. 43.

ra *Graecanica*, quam et ipsam ediderat. Ex eo igitur, quod Aegyptii Sidus *Caniculae*, sermone suo *Sotbin* nuncuparent, consequi nulla ratione potest, *Sotbin* Aegyptiis proprie sonare *canem*.

Quid de Plutarchi originatione censendum sit, qui Sotbin interpretatur gravidam.

§. 10. Videmus etiam, *PLEVTARCHVM* vocem hanc eandem, ex auita Aegyptiorum lingua, longe alia ratione interpretari, quantumvis in ea videatur fuisse sententia, significationem vocis Aegyptiacae effecisse, ut Graeci Sidus illud dixerint κύνα, *Canem*, vel, ut Latini loqui amant, *Caniculam*. Ita enim ille: * Σωθι αἰγυπτισι σημαίνει κύνησιν ἢ τὸ κύειν, διὸ καὶ παρὰ τρωῆς γενομένης τῆ ὀνόματος, ἑλληνισι κύων κέκληται τὸ ἄστρον, ὅπερ ἰδίον τῆς Ἰσιδος νομίζουσιν. *Sotbi Aegyptiace significat κύειν, id est graviditatem, et vtero gestare. Et hinc facta inclinatione, Stella Caniculae, quae propria Isidis censetur, graece dicta est κύων, quasi dicas Canem.* De παρὰ τρωῇ, quam hic Scriptor optimus comminiscitur, quasi ex κύειν, vtero gestare, temporis processu natum fuerit κύων, *Canis*, nihil addo, illa enim fabulae simillima videtur. Ceteroquin vero interpretationem, quam hic auctor idem adfert, lingua Coptorum mirifice confirmat. Sciendum vero, Coptis *፱፻*, *oti*, sonare *vterum*, et addita nota generis foeminini *፳-፱፻*, *T-oti*. Vide Exod. XIII. 2. 12. 13. 15. *፱* porro, *Si*, est accipere. Erit igitur *፱-፱፻*, *Si-oti*, quae accipit vtero, id est concipiens, et vtero gestans. Graeci rem eandem, locutione plane simili, dicunt, ἐν γαστρὶ λαμβάνειν, ἔχειν, vtero accipere, et vtero gestare. Pondus non leue, iis quae dixi, addere videntur, quae in *Scala magna Kircheriana* occurrunt

* de *Iside et Osir.* p. 375. extr. 376.

runt p. 52. *Si* *ur̄*, *cauda scorp̄ii*, *sive Statio Lunae prope Caniculam*. Ita haec olim in vsum meum descripsi, nam liber ipse nunc prae manibus non est. Verum fateor libenter, me ea non capere, nec scire, quid de iis iudicandum sit. Nam scorpius a cancro et canicula, interuſſo nimio quanto distat. Videtur tamen hic ad *Sothin* digitus intendi, nomenque hoc, ita fere, vt interpretatus sum, literis Coptorum scribi. Et ex hoc loco, hausisse videtur KIRCHERVS, quod * toties fidenter affirmat, *Sothin* Coptice scribi *CI ur̄*, *Si-othi*. Quomodocunque tamen res ista se habeat, aliter quam sic statuere non possum, interpretationem eorum, qui *Sothin* exponebant *gravidam*, et *utero gestantem*, fuisse tantum coniecturam auctorum quorundam recentium, non inelegantem sane, nec ingenio destitutam, et quae ** ex Theologia Aegyptiorum prisca de *Iside*, illustrari poterat; sed quae tamen erat tantum coniectura. Neque mirari quatenquam oportet, a temporibus Ptolemaeorum, nomina Deorum in Aegypto, vix aliter, quam per coniecturas, et nonnunquam satis incertas, explicari potuisse. Nam et linguam ipsam, et adhuc multo magis rationem orthographiae, vt apud gentes plerasque alias, ita etiam apud Aegyptios, varias, labentibus annis, subiisse mutationes, nemini obscurum potest esse, aut dubium, qui ad considerandum linguarum diuersarum origines et progressus, animum vnquam aduertit. Haec est ratio, cur videamus, Graecos pariter atque Romanos, in explicandis priscis Deorum suorum nominibus adeo fluctuare, adeo incertos ancipitesque semper haerere.

Omnes

* in *Prodromo Copto* p. 145. 147. 148.

** Vide Libri huius III. cap. I. §. 4.

Omnes illorum in hoc negotio etymologiae, nil sunt, nisi purae putaeque coniecturae. Apud Aegyptios et hoc praeterea accidit, ut a temporibus Psammetichi, ac praesertim Ptolemaeorum, literae peregrinae, graecae videlicet, in usu communi inuectae, antiquas paulatim pepulerint, quod in scribendis et pronuntiandis vocibus permultis, confusionem non exiguam, et paulatim etiam incertitudinem, variumque et multiplicem dissensum circa res has eruditorum, post se non potuit non trahere. Denique et hoc tenendum est, Theologiam Aegyptiorum arcanam, ex qua vera nominum sacrorum explicatio peti tantum poterat, regnantibus Ptolemaeis in Aegypto, paucis valde fuisse perspectam, et ante natiuitatem Seruatoris, ut videtur, plane intercidisse, ut itaque in permultis, nonnisi solis coniecturis locus esse potuerit. Si quis ea, quae de originatione nominis Osiris, * ex PLUTARCHO, aliisque quos ille laudat auctoribus antiquis, attulimus, meditare expenderit, a mea sententia alienus esse non poterit. Licebit ergo mihi, etiam meam de vera nominis *Sothis* originatione et significatioe opinionem, beneuolo lectori offerre.

Vox Sothis interpretari licet initium, vel initium temporis.

§. II. Operae autem pretium est, obseruare, in voce Σωθις, ultimas duas literas, videri esse terminationem graecam, et a Graecis additas. Nam PETOSIRIS, Astrologus Aegyptius perantiquus, ex quo passim nonnulla describit VETTIVS VALENS, auctor hucusque ineditus, ** sidus caniculae Aegyptiace appellat τὸν σήθ, tamen *** SALMASIVS autumauerit, ipsum Sidus Aegyptios dixisse Σωθις,

* Lib. II. cap. I. §. 10. 11. 12.

** Vide SALMASIVM de ann. Climacter. p. 113. 114. 615. MARSHAMVM in Canone Chronico p. 8.

*** Libro cit. p. 615.

Σωθιν, Stellam vero, quae in ore canis locatur, Σηθ, vel Σιτ. Argumentum, quo inductus vir ille summus, ita censuit, mihi quidem minus firmum videtur. Σωθις aperte Graecorum terminationem prae se fert. Aegyptii vero nomen istud pronuntiabant Σηθ, vel Σωθ, quippe quod eodem redit. Nam in lingua Aegyptiorum, vocales, ac praesertim η, et ω, mirum in modum inter se permutantur. Auguror porro, voce Σηθ, vel Σωθ, priscos Aegyptios, non tam fidus ipsum, quam potius illius exortum, et diem, vel tempus, quo illud oritur, designare voluisse. Si opinio me non fallit, Aegyptii ortum caniculae denominarunt σηθ, a re, in historia eorum, ac etiam religione, si quaequam alia, maxime memorabili, quod nempe a Sideris illius ortu, annos suos auspicarentur. Vide supra §. 3. 5. Quibus nunc haec CENSORINI iungimus, de die natali cap. XVIII: *Aegyptiorum annum — Graeci κυνικόν, Latini canicularem vocamus, propterea, quod initium illius sumitur, cum primo die eius mensis, quem vocant Aegyptii Thot, caniculae fidus exoritur.* Et ista THEOPHILI, veteris Astrologi inediti: * Τὴν τῷ ἐνι-
αυτῷ ἀρχὴν οἱ παλαιότατοι τῶν αἰγυπτίων καὶ σο-
φώτατοι ἀσεροσκόποι ἐκ τῆς τῷ κυνὸς ἀνατολῆς
ᾧρισαν εἶναι. *Vetustissimi et sapientissimi Aegyptio-
rum Astronomi decreuerunt, anni principium putari
debere ab ortu caniculae.* Et eius quidem rei hanc
fuisse rationem addit, quod eodem tempore, Ni-
lus augeri et adscendere consueverit. Huius autem
rei memoriam, Sacerdotes nomine Sothis, aut po-
tius Seth, et Soth, quo designabant ortum canicu-
lae, complecti et conseruare voluisse, arbitror.
Nempe Ξυλ, Dso, vel So, lingua Aegyptiorum

D 2

admo-

* Apud GAULMINIVM in notis ad vitam Moſis Lib. I. cap. X.

admodum frequenter dicitur *caput*, et eadem quoque voce designari solet *principium* rei. Pro XUI vero, reperitur etiam XUIX , Ps. CXVIII. 22. Matth. XXI. 41. Act. IV. 11. XUIX vero satis commode a Graecis efferri potuit $\Sigma\omega\theta$, et, quoniam apud Aegyptios vocales saepe et vehementer permutantur, $\Sigma\eta\theta$. Voce igitur hac designaretur *principium* κατ' ἐξοχὴν, *annorum* scilicet, et, ut volebant Aegyptii, etiam *totius mundi*. §. 6. 7. Ceterum, * cum $\text{DEI}\Psi$, *O-eisob*, vel *O-eis*, antiquissima dialecto Thebaidis, *tempus* significet, suspicor omnium primo ortum caniculae dictum fuisse $\text{XUIX-DEI}\Psi$, *Soth-ois*, vel *Sothois*, id est, *principium temporum*, unde forte Graecorum $\Sigma\omega\theta\iota\varsigma$ re vera ortum est; sed postea temporum decursu, vocem fuisse abbreviatam et contractam, solamque primam syllabam XUIX , quae *principium* sonat, retentam.

Alia interpretatio additur, priori quoad rem per similes.

§. 12. Est et aliud, quod mihi, rem hanc cogitationibus voluenti et reuoluenti, in mentem semel iterumque venit, quod lectoris eruditi et cordati iudicio beneuolo nunc submittam. Certum est, veteres Aegyptiorum Astrologos, nomen hoc, quod Graeci scribere solent $\Sigma\omega\theta\iota\varsigma$, extulisse $\Sigma\eta\theta$, §. 11. Ex quo sequeretur, quod illic etiam monuimus, $\Sigma\omega\theta\iota\varsigma$ sic efferri secundum terminationem graecam. Non tamen negligendum in vniuersum, quod ex testimonio PLUTARCHI discimus, (§. 10.) ex ipsis Aegyptiis, quosdam vocem illam sic interpretari solitos fuisse, tanquam proprio ipsorum sermone sonaret *Sothi*. Probabile mihi iam sit, vocem hanc, literis Copticis scriptam, re ipsa sonuisse $\text{T-}\Sigma\delta\epsilon\iota\tau\epsilon$, *T-bueite*, quod in dialecto Thebaidis

* Vide supra Lib. II. cap. I. §. 14.

baidis antiquissima, *principium rerum* designat. Itaque interpretes Copti, verba illa Mosis Genes. I. 1. quae in versione Alexandrina sic sonant: Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν, in dialecto Thebaidos ita transtulerunt: * ΖΗ ΤΕΖΩΔΕΙΤΕ Δ-ΠΝΔΩΤΕ ΤΑΛΙΔ ΝΤΠΕ ΜΝ ΠΚΑΖ.

Ex eo intelligitur, priscos Aegyptios, *principium* cuiusque rei dixisse ΤΕ-ΖΩΔΕΙΤΕ, vel, quod plane idem est, Τ-ΖΩΔΕΙΤΕ, *T-hueite*. Nomen vero Aegyptiacum *Sothis*, Graeci ** nonnunquam efferunt Σώθην, ex quo non inepte colligas, in Aegypto quosdam vocem illam pronuntiasse *Sothi*, alios vero *Sothe*. Hoc autem postremum esset *Thueite*. Ceterum vox Aegyptiaca ΤΖΩΔΕΙΤΕ, proprie significat *primam*, in genere foeminino, et subintelligitur aliquod substantivum, ut loquuntur grammaticorum filii, generis foeminini. Non potest intelligi *dies*, nam vox Aegyptiaca, diem significans, Π-ΕΖΩΔΩ, semper effertur genere masculino. Neque video, quodnam possit hic substitui aliud nomen, cui Τ-ΖΩΔΕΙΤΕ, *prima*, conveniat, nisi †-ΩΩΝΔΩ, *hora*, vox etiam foeminini generis. Etiam apud Scriptores exoticos, ubi adiectivum aliquod numerale, absolute et elliptice ponitur, saepius subintelligenda venit *hora*, uti in his TITI CALPURNII *Ecloga* V. 60.

Verum ubi declivi iam NONA tepescere Sole

Incipiet, seraeque videbitur hora merendae.

Sic igitur Τ-ΖΩΔΕΙΤΕ proprie significaret *horam primam*, siue diei, siue mensis, siue anni,
D 3 siue

* Ita verba haec citata inveni in aliquo libro antiquo MS. in dialecto illa exarato.

** PLVTARCHVS de *solertia Animal.* p. 974.

siue denique etiam totius mundi. In dialecto communiori, siue inferioris Aegypti, vox Aegyptiaca effertur **Ṭ-ṢḪṢṬ**, *ṭ-huṭi*, Luc. II. 2. Ador. XII. 10. Hoc videtur esse *Sothi*, vti prius *Sothe*, quemadmodum nonnulli vocem eandem pronuntiabant. Obseruandum autem, literas has *Tb*, et *S*, sono sibi inuicem perquam vicinas, in omnibus fere linguis, cumprimis vero Orientalibus, saepe permutari, ita vt litera eadem, a quibusdam, vt *th*, ab aliis vero, vt *s*, et ab aliis denique, vt *t*, pronuntietur. Simili modo res etiam se habet in Aegyptiorum lingua. Vna eademque vox, a Graecis quibusdam *Thuiti*, ab aliis vero *Suithi*, et contrarius *Sothi* efferri poterat. Tandem etiam vocalis vltima *i*, et *e*, abiici coepit, quod in aliis quoque vocibus Aegyptiacis vsu venire, ex Coptorum libris certo nouimus. Sic igitur principium mundi, principium anni, principium mensium, a quibusdam dictum fuit *Seth*, et *Soth*, ab aliis vero *Thoth*. Expositio haec mea, tanto probabilior erudito lectori videri poterit, quod * *Sothis*, de qua hic disputamus, oriatur primo die illius Mensis, quem Aegyptii appellarunt *Thoth*, vel *Thoyth*. Vti igitur mensis ipse, qui primus est mensium Aegyptiacorum, et a quo initia ducunt gentis huius anni, lingua ipsorum, recte dici potuit *Thoth*, vel *Thuit*, id est *Principium* temporis, ita prima quoque mensis huius dies, quae *primam horam* totius anni secum vehit, quod proprie significat *Thuitb*, eodem nomine quam optime insigniri potuit. De hac vero obseruatione arbitrari, penes eruditum lectorem esto.

* In similes fere cogitationes video incidisse etiam HENR. DODWELLVM in libro Anglico quem inscripsit *a Discourse concerning Sanchroniathons Phoenician history*, p. 25.

CAPVT III.

De Bubasti, Aegyptiorum Numine,
quod Graeci Dianam, siue Lucinam
interpretantur.

Luna siue Isis, ab Aegyptiis, pro diuersa ad terram relatione, diuersa nomina accipiebat. *Bubastis* referebatur ad *Lunam nouam*. §. 1. De *Bubasti* Aegyptiorum Dea testimonia veterum. §. 2. Eam Graeci *Dianam* interpretantur. §. 3. Quia nempe *Bubastis* et virgo habebatur, et Luna, ac insuper *Lucina*. §. 4. *Bubastis* erat aliquod *Lunae* Symbolum, ideoque certo sensu eadem cum *Iside*, etsi huius perhiberetur filia. §. 5. Eaque de causa felis ipsi, ceu viua quaedam eius imago consecrata erat. §. 6. Erat etiam eadem cum Aegyptiorum *Ελκδύνα*, siue *Lucina*, pluribus in locis culta. §. 7. De Sacris *Lucinae* huius antiquissimis et cruentis in Aegypto quaedam obseruantur. §. 8. *Lucina* siue *Bubastis* Aegyptia, praeerat mulieribus parturientibus, et natiuitati infantum. §. 9. Erat autem *Bubastis*, ex sententia Sacerdotum Aegyptiorum, proprie Symbolum *Lunae nouae*. §. 10. Nomen *Bubastis* Aegyptiacum explicatur. §. 11.

§. I.

Quemadmodum *Sol*, nomine *Osfiridis* apud Aegyptios insignis, pro varia ad terram nostram relatione, variisque effectibus, nomina quoque diuersa accipiebat, cultuque distincto concelebrabatur, ita *Lunae*, quam ab Aegyptiis nomine *Isidis* religiose cultam fuisse, cap. I. probauimus, idem etiam omnino contigit. Subinnuere hoc voluit CHAEREMON, *Sacrorum* in Aegypto

Luna, siue Isis, ab Aegyptiis, pro diuersa ad terram relatione, diuersa nomina accipiebat.

Scriba, ubi asseruit, * *ea quae de Osiride et Iside perhiberentur, et fabulas Sacerdotales omnes, ad Lunae modo crescentis, modo senescentis varietatem, et ad Solis cursum referri.* Vna igitur eademque Luna, in Sacris Aegyptiorum, alia quodammodo censebatur, quando e radiis solaribus egressa, noua apparebat, et crescere incipiebat, ideoque alio nomine, alioque cultu honorabatur: et rursus alia habebatur, quando pleno Orbe lucebat; sed et iam senescens, decrementa minabatur, mox secutura, nam et tum aliis decorabatur nominibus, alioque celebrabatur cultu. Si quid recte iudico, *Isis* siue *Luna*, quando noua apparebat, a Sacerdotibus Aegyptiorum dicebatur *Bubastis*; ubi vero lucis plenitudinem affecta fuisset, *Buti* nomine celebrabatur. Vel, ut sententiam meam nonnihil distinctius explicem: Sacra *Bubasti* fieri solita, referebantur ad *Novam Lunam*, illiusque effectus; Sacra vero *Buti* instituta, ad *plenam Lunam*, bonaque ab illa sperata. De Numine priori dicam hoc capite; sequenti vero differam de posteriori.

De Bubasti, Aegyptiorum Numine, testimonia veterum.

§. 2. Ut dictis, primo de *Bubasti*, fidem faciam, res paulo altius repetenda est. *Bubasteos* igitur, ut Numinis Aegyptiorum Sacrosancti, veterum complures mentionem faciunt. Inter illos antiquissimus est HERODOTVS, cuius en! verba e Lib. II. c. 137: 'Η Βάβαστις καὶ Ἑλλάδα γλῶσσαν ἔσι Ἀγρεμῖς. *Bubastis lingua graeca dicitur Diana.* Templum huic Deae splendidum ** in vrbe *Bubasto* aedificatum erat, cuius auctor idem, eodem Libro, cap. 138 meminit quodque illic describit. Idem cap. 156 ait: Ἀπόλλωνά

* in PORPHYRII Epistola ad Anthonem, praemissa Iamblichō de Myster. Pag. VII. VIII.

** Erat et in Praefectura Heliopolitana Arx, et in ea Templum τῆς ἀγέλης Βυβάστως, *Bubasteos agrestis*, teste Epistola *Oniae* apud IOSEPHVM Antiqu. Lib. XIII. C. III. p. 638. Edit. Belgic.

λωναι καὶ Ἀρτεμιν Διονύσῃ καὶ Ἴσιος λέγουσι εἶναι παῖ-
δας. Αἰγυπτίσι δὲ Ἀπόλλων μὲν Ὀρος, Δημήτηρ
δὲ Ἴσις. Ἀρτεμις δὲ Βάβασις. *Apollinem et Dianam
Aegyptii dicunt Bacchi et Isidis liberos. Apollo vero
Aegyptiace Horus dicitur: Ceres autem Isis; Diana
vero Bubastis.* In honorem huius *Bubasteos*, siue
Dianae, quotannis *Bubasti*, in Templo huic Numi-
ni dedicato, Sacra celebrabantur pompa solenni, ad
quam ex tota Aegypto, tempore * HERODOTI,
vique ad septingenta hominum millia confluere so-
lebant. Ad eam Pompam respicit forte OVIDIUS
Lib. IX. Metam. v. 687.

*Cum medio noctis spatio sub imagine Somni
Inachis ante torum pompa comitata Sacrorum
Aut stetit, aut visa est, inerant lunaria fronti
Cornua, cum spicis nitido flauentibus auro,
Et regale decus; cum quo latrator Anubis,
SANCTAQUE BVBASTIS, variisque co-
loribus Apis,
Quique premit vocem, digitoque silentia suadet,
Sistraque erant: nunquamque satis quaesitus Osiris,
Plenaque somniferi serpens peregrina veneni.*

Sacra igitur *Bubastia* per totam Aegyptum celebra-
erant inprimis. Sacrosancta, usque adeo, ut
OVIDIUS *Bubastin* non vereatur appellare *Sanctam*.
Aeue etiam ** DIODORI Siculi in manibus homi-
num erat Inscriptio quaedam, perantiqua uti fere-
bant, in qua laudi singulari ducebatur Isidi, quod
ipsi aedificata esset Bubastus, ubi nempe tanta religio-
ne, a populo vndecunque commeante, coleretur,
Ipsis quoque Graecis et Romanis, *Sacra haec Bu-
bastia,*

D 5

* Vide eum Lib. II. cap. 60.

** Vide eum Lib. I. p. 24.

bastia, crebris sermonibus, non parum celebrata erant. Meminit eorum *GRATIVS de Venatione* v. 42.

*Vix operata suo, SACRA ad BVBASTIA, lino
Velatur sonipes aestivae turba Canopi.*

*Bubastin
Aegypti-
am, Grae-
ci Dianam
interpre-
tantur.*

§. 3. Num hoc, quod auito Aegyptiorum fermone *Bubastin* nuncupatum esse vidimus, graeci Sacrorum interpretes in Aegypto, *Dianam* interpretari consueverant, idque *HEROPOTVM* testari intelleximus. Sicubi ergo veteres de *Diana* Aegyptiorum loquuntur, non aliam, quam hanc nostram *Bubastin* intelligunt. Equidem si *IVVENALEM* audimus, *Dianam* Aegyptii omnino non coluerunt. Est notissimus hic eius versus:

* *Oppida tota canem venerantur, nemo Dianam.*

Sed potest hic esse verborum illorum sensus, oppida permulta colere canem, *Anubim* videlicet, de quo plura dicentur Libro V, in quibus tamen nullus *Bubasti*, vel *Dianae*, cultus offerretur. Aut potuit Poëta id intelligere de *Diana* Graecorum et Romanorum, montium nemorumque custode, et venatorum Praefide, quam sane in *Bubasti* sua, Aegyptii non venerabantur. For~~et~~ etiam tempore illo, quo scribebat *IVVENALIS*, *Sacra Bubastia*, olim Aegyptiis Sacrosancta, summaque solennitate ac laetitia celebrata, a pristino splendore magnopere descuerant, neglectaque iacebant. Neque etiam Scriptor aliquis aetate illa iunior, nunc mihi succurrit, qui de Sacris illius Deae, ceu suo etiamnum aevo celebratis, loquatur. Non mediocriter suspicionem hanc auget *STRABO*, ** qui loquens de Vrbe

* Satyra XV. 8.

** Lib. XVII. p. 353.

be *Bubasto*, solum eius nomen commemorat, Templi vero ibidem visendi sumtuosi et vere admirandi, mentionem plane nullam iniicit. Quicquid tamen sit, illud dubio omni carere debet, Graecos Numen Aegyptiorum sanctissimum, *Bubastin*, interpretari solere *Dianam*. Vnde STEPHANVS Ethnographus, loquens de *Bubasto*, vrbe Aegypti inferioris, ait, nomine hoc venire *et urbem et Templum Dianae*, innuens, de quo dubitandi locus nullus est, nostram *Bubastin*. Sic et Graeci alii, qui haec tantum inter suam *Dianam*, Aegyptiorumque *Bubastin* differentiam obseruant, quod * cum illa perhiberetur filia *Latonae*, haec *Baccho*, id est *Osiride*, et *Cerere*, siue *Iside* prognata traderetur. Ex eo igitur ratio petenda est, quod quidam *Artemisiam* herbam ** appellauerint *Bubastheos cardiam*, id est *cor Bubastheos*. Nam herba illa graece nomen habuit *Artemisiae*, *** ex nomine *Dianae*, quae graece *Ἀρτεμις* dicitur. Et idem plane Aegyptiis sonabat *Bubastis*. Eodem spectant fabulae Graecorum, de Diana in selem conuersa, vt Gigantum tyrannidem et tremendos impetus salua euaderet. Rem prolixè narrat OVIDIVS Metam. Lib. V. vbi et haec occurrunt v. 329.

*Delius in coruò, proles Semeleia capro,
Fele soror Phoebi, niuea Saturnia vacca,
Pisce Venus latuit, Cylleuius Ibis alis.*

Quibus

* HERODOTVS Lib. II. c. 156. PAVSANIAS in Arcadicis. Vtriusque loca videbis descripta [infra cap. IV. §. 4.

** APVLEIVS de herbis cap. 10. vbi tamen in Editione mea pessime legitur *busbastheos cardiam*. Lege, vti hic scriptum dedi.

*** Idem ibidem cap. 12.

Quibus consentiunt ea quae ex NICANDRO refert ANTONINVS LIBERALIS in *Metamorph.* Fab. XXVIII. Nominantur illic Dii, qui vim Typhonis euasuri, in Aegyptum aufugientes, formam mutant. Καὶ Ἀπόλλων μὲν ἐγένετο ἰέραξ, Ἑρμῆς δὲ Ἴβις, Ἄρης δὲ λεπιδωτὸς ἰχθύς, Ἀρτεμῖς δὲ * αἰλῆρος. *Apollo mutatus est in accipitrem, Mercurius in Ibin, Mars in piscem Lepidotum, Diana in felem.* Nam haec respicere ad Dianam non Graecorum; verum Aegyptiorum, suae *Bubastin*, allata ex LIBERALI verba, iam sic planum faciunt, idque ex eo non leuiter confirmatur, quod perhibetur, mutationem illam contigisse, cum *Typhon* Deorum inimicus eos persequeretur. Sciunt etiam eruditi, non quidem Dianae Graecanae, at *Bubasti* Aegyptiorum, felem habitam fuisse sacram, eiusque viam quandam imaginem. Et hinc sine dubio est, quod ** quidam memoriae prodiderint, *Bubastin* lingua Aegyptiorum *felem* dici, quod tamen secus se habere, infra videbimus. Id vero certum est, incolas vrbs *Bubasti*, feles, in honorem Deae suae, tanto in pretio habuisse, *** ut eas post mortem, ceu sacras, multo sumtu conditas, sepulchris intulerint. *Bubastcos* vero Deae simulachra, aut in speciem felis fingebantur, † quae adhuc passim visuntur, aut ubi etiam cetera quidem

* Ita locum hunc correxit SAM. BOCHARTVS Hierozoic. Part. II. col. 83. cum antea legeretur αἰλῆρος, eumque sequuntur eruditi omnes. Adde. HYGINI Poëtic. Astron. Lib. II. c. 28.

** STEPHANVS in Βύβαστος.

*** HERODOTVS Lib. II. c. 67.

† Vide *Tabulam Bembinam* Segmento III. Figura T. T. et l' *Antiquité expliquée* de MONTFAUCON T. II. Tab. CXXVI. Num. 5.

dem formam corporis humani prae se ferrent,
* iis tamen caput felinum imponebatur.

§. 4. Verum quam tandem putabis fuisse *Bubasteos* Aegyptiacae cum *Diana* Graeca similitudinem aut affinitatem? ut duo haec Numina inter se comparari, ac veluti permutari potuerint, utque prior nomine posterioris donaretur. Est inter Numen utrumque aliqua discrepantia, quam in antecedentibus verbulo tetigimus. Nam alium Graeci *Dianae* suae ortum assignant, ex Ioue scilicet et *Latona*, alium Aegyptii Deae *Bubasti*, ex Osiride nempe et *Iside*, §. 3. Aliam quoque *Dianae* Graeci curam imponunt, aliud veluti regnum attribunt, volunt namque imperio eius singulariter subesse montes, nemora, fontes, feras, et quicquid ad venationem pertinet. Eruditis ignota non est *Diana venatrix* Graecorum et Romanorum. Horum vero omnium vestigium plane nullum in Theologia Aegyptiorum mythica reperiō. At sunt tamen quaedam Numini utrique communia, in quibus *Dianae* conuenit cum *Bubasti*. Nam 1) *Dianam* Graeci fingunt virginem puram, castam, intactam: Ideoque a *CALLIMACHO*, Hymno in *Dianam* v. 6 introducitur a Ioue hoc petens

Bubastin Graeci dixerunt Dianam, quod et virgo esset, et Luna haberetur, ac insuper Lucina.

Δός μοι παρθενίην αἰώνιον ἄνωγα φυλάσσειν.

Da mihi Pater virginitatem in aeternum custodire.

Ad quem locum plura huc spectantia dabit in Commentario *EZECHIEL SPANHEMIVS*. Idem omnino in fabulis Sacerdotalibus de *Bubasti* tradebatur. Nullus certe ipsi tribuitur maritus, liberi nulli, Et

* *MONTFAUCON* *Diar. Italic.* p. 227. et eiusdem *Antiquité expliquée*, loc. cit. num. 7. Adde *PIGNORII* *Exposit.* Tab. *Isiacae* p. 66. Edit. *Amstel.*

Et non alia quam haec videtur fuisse causa, quod OVIDIVS Deam hanc *sanctam Bubastin* dicendam esse censuerit, §. 2. * Apud Romanos enim *Sancta* et *Virgo* aequipollent, estque *sancta pudicarum apud eos appellatio*. 2) *Diana* Graecis erat Symbolum aliquod Lunae, cuius vim et potestatem in illo religiose venerabantur, quod vel Simulachra eius satis superque testantur, quippe quae Lunam corniculatam in capite vt plurimum gerunt. Consentit in eo tota Graecorum Theologia Physica, ex cuius praeceptis CICERO scribit de *natura Deorum* Lib. III. cap. 20. *Lunam Graeci Dianam putant*. Et OVIDIVS Metam. Lib. XV. 196.

*Nec par aut eadem nocturnae forma Dianae
Esse potest vnquam: semperque hodierna sequente,
Si crescit minor est; maior, si contrahit orbem.*

Et quid rei omnibus notae diutius inhaeream? *Bubastin* vero Aegyptiorum filiis nihil aliud fuisse, quam aliquod Lunae Symbolum, mox liquide probabitur, §. 5. 3) Graeci, quod mireris, ** *Dianae*, quantumvis virgini castae et pudicae, munus impoluere obstetricis, vnde ei nomen *εἰληθίας*, vt Romani *Lucinae*, proprium esse voluerunt. Nam *** *εἰληθίας* sunt αἱ ἐπὶ τῶν τιχτστῶν θεαί, *Deae*, quae mulieribus parientibus praesunt. HORATIVS ergo *Dianam* sic precatur Carmin. Lib. III. Od. XXII.

*Montium custos nemorumque virgo
Quae laborantes vtero puellas
Ter vocata audis, adimisque letbo
Diu triformis.*

Ad

* SPANHEMIVS ad Callimachum loc. cit. p. 126.

** PLATO in *Theaeteto*, p. 71. Ed. graec. Basil. Vide imprimis SPANHEMIVM in Callim. p. 148.

*** HESYCHIVS in hac voce.

Ad quae verba haec commentatur *vetus Scholiaſtes* Cruquianus: *Ipsa quoque Lucifera, quod parientibus lucem ferat, unde Lucina a parturientibus inuocatur, quod ideo ei datum eſt, quod prior a Latona Matre edita, in fratris Apollinis partu, eam iuuerit, et parturienti praefiterit ei obſetricis officium. In Carminē Seculari Poēta idem Deam iſtam his verſibus compellat: ●*

*Rite maturos aperire partus
Lenis Ilithya, tuere matres:
Sive tu Lucina probas vocari,
Seu genitalis.*

Id vero eſt, quod etiam Aegyptiī de ſua *Bubaſti* praedicabant, in cuius tutela puerperas, et infantes partu in lucem edendos, eſſe volebant. Extat * *NICARCHI* Epigramma in mulierem, quae a nemine adiuta, fauſto partu, citra laborem filiam pepererat, cuius hi ſunt verſus vltimi:

*Οὕτω Βέβαςις καταλύεται. εἰ γὰρ ἐκάσῃ
Τέξεται ὡς αὐτῇ, τίς θεῶ ἐσὶ λόγος;*

*Hoc modo Bubaſtis inutilis redditur. Nam ſi mulier quacūvis
Sic pepererit, vt Philaenium, quis rationem
habebit Deae?*

Vide et quae dicuntur §. 5. Huc etiam pertinent, quae veteres de Aegyptiorum *Εἰληθύα* memoriae prodiderunt, quae alia eſſe non poteſt, quam noſtra *Bubaſtis*, et de qua nos §. 7 agemus. Haec fere ſunt, quae de *Bubaſti* dicenda erant. Ea tantum diſtinctius nonnihil euoluenda, bonis argumentis com-

* in *Antbologia* Graeca, Lib. I. Cap. LXXII. Epig. III. p. 154. Edit. Wechel.

communienda, et nonnullis obseruationibus illustranda esse arbitror.

Bubastis erat symbolum ali- quod Lunae, ideo- que certo sensu cum Iside ea- derp, etsi huius per- biberetur filia.

§. 5. *Bubastin* igitur Aegyptiorum, ad ipsorum *Isin*, siue *Lunam* referri, aut re ipsa nihil aliud esse, quam Symbolum *Lunae*, in certa quadam ad ter- ram nostram relatione spectatae, certum est, mul- tisque rationibus probari potest. Euidens profecto est, in vetustis Aegyptiorum Monumentis, *Isidem* eandem nonnunquam haberi cum *Bubasti*, et *Buba- stin* vice versa eandem cum *Iside*. Nam Inscriptio illa antiqua, cuius ex *DIODORO* mentionem feci §. 2, affirmat, *Bubastum urbem, Isidi esse aedifica- tam*, adeoque etiam consecratam. Scimus autem ex historia, Deae, quae in vrbe illa praecipue ho- norabatur, et a qua nuncupata etiam fuit *Bubastus*, proprium nomen extitisse *Bubastis*. §. 2. *Isis* ergo et *Bubastis* hic designant vnum idemque Numen. De *Bubasti* porro obseruauimus §. 4, quod adesse credita fuerit mulieribus parturientibus, et Aegy- ptiorum *Ilithya*, siue *Lucina* ab omnibus habita. Hoc vero *OVIDIVS* refert ad *Isidem*. Hanc enim inuocat, vt *Corinnam* parturientem adiuuet.

* *Isi, Paraetonium, genialiaque arua Canopi
Quae colis et Memphim, palmiferamque Pharon
Per tua sistra precor, per Anubidis ora verendi:
Sic tua Sacra semper pius Osiris amet,
Pigraque labatur circa donaria serpens,
Et comes in Pompa corniger Apis eat.
Huc adhibe vultus: et in vna parce duobus.
Nam vitam dominae tu dabis: illa mihi.
Lenis ades, precibusque meis fauc Ilithyia.
Digna est, quam iubeas muneris esse tui.*

Et

* Amorum Lib. II. Eleg. XIII.

Et in his *Isidem* cum *Bubasti* permutari atque confundi, manifestum est. Possentque, si res id posceret, * plura in eundem sensum adferri. Verum poteritne *Bubastis* eadem esse cum *Iside*, cum in fabulis Aegyptiorum Sacris, illam, huius venditatem fuisse nouerimus filiam? §. 3. An filia cum matre sua censeretur, hoc sensu, eadem? Si ea, quae de *Bubasti* et *Iside* in fabulis Sacerdotum apud Aegyptios tradi solebant, historice explicanda, vel ex historia antiqua Aegyptiorum illustranda essent, absurdus videri possem, talia asserendo. At in Theologia Aegyptiorum Symbolica, haec locum habere sine vlllo incommodo possunt. Sicut enim *Horus*, qui re ipsa erat censebaturque *Sol*, non minus atque *Osiris*, ** huius tamen dici filius recte poterat, ita non minus apte *Bubastin* perhibere filiam *Isidis* licebat, etsi vtrique Symbolum aliquod esset *Lunae*. Nempe post coniunctionem Solis cum Luna, quod est veluti vtriusque connubium, Luna e radiis Solaribus emergens, noua apparet, eundoque crescit, et tum Stylo symbolico, velut recens nata, considerari potest. Notum sane est Studiosis rerum Iudaicarum, Hebraeorum Magistros ipsam *nouam Lunam*, siue coniunctionem Solis cum Luna *** appellare מולד, *natiuitatem*, vel *Lunam recens natam*. Sic etiam Poëtae loquuntur, quos inter HORATIVS ita canit *Carminum* Lib. III. Oda XXIII.

Coelo supinas si tuleris manus

NASCENTE LVNA, rustica Phidile.

En!

* Vide supra Lib. I. cap. V. §. 12. collat. cum 7.

** Vide supra Lib. II. cap. IV. §. 11.

*** MAIMONIDES de consecratione Calendarum passim.

BVXTORFFIVS in Lexico magno Talmudico vocę

מולד, col. 955.

Tom. II.

E

En! habes *Lunam nascentem*. Quod sic *vetus Scholiastes* explicat: *Solent rusticae mulieres in initio primae Lunae ad coelum effundere preces*. Quibus iunge haec *LVCRETII* Lib. V. v. 749.

Quo minus est mirum, si certo tempore LVNA GIGNITVR, et certo deletur tempore rursus.

Cum vero *Bubastis*, quod mox ostendemus, Symbolum proprie fuerit Aegyptiis *Nouae Lunae*, eaque post congressum Solis cum Luna, tanquam recens nata in coelo appareat, et ab illo tempore incrementa capiat, iam vides, quomodo in Theologia Sacerdotum Symbolica, *Bubastis*, perquam commode, *Osiridis*, id est *Solis*, et *Isidis*, siue *Lunae* potuerit dici filia.

Eaque de causa, Bubastis felis, tanquam viua eius imago consecrata erat.

§. 6. Fatendum igitur est, *Bubasteos* Numen, ex Aegyptiorum sententia, respectum habuisse ad Lunam, aut habitam fuisse ipsam *Lunam*, nempe in certa quadam relatione ad terram nostram spectatam. Mirifice id illustrat animal Deae huic dicatum et proprium, *felis* videlicet, quam viua quandam eius imaginem esse asseuerabant Aegyptii. §. 3. Sunt enim prorsus mira, quae de animalis huius ad Lunam relatione, literis mandarunt veteres. Ea omnia ex Aegyptiorum disciplina fluxisse, nullus dubito, et satis superque ex illis intelligere licet, qua de causa gentis huius Sacerdotes, *selem Lunae* voluerint esse Symbolum. Quaedam, ut dictis fides constet, hic adferre, superuacaneum non erit. Memorabilis est locus apud *DEMETRIUM*, quem cognominant *Phalereum*, de Elocutione §. 159. Edit. Oxon. Πολλὰς δὲ καὶ (μύθους) πρωτοπλάσσομεν προσφύεας καὶ οἰκείας τοῖς πρᾶγμασι. ὥσπερ τις περὶ αἰλῆος λέγων, ὅτι συμφθίνει τῇ σελήνῃ καὶ ὁ αἰλῆρος, καὶ συμπαχύνεται, πρωτέπλασσεν, ὅτι ἐνθεν

ἐνθεν καὶ ὁ μῦθος ἐστίν, ὡς ἡ σελήνη ἔτεκε τὸν αἰλῆ-
ρον. — ὁ μῦθος ἐμφαίνει χαρίεν τι, αἰλῆρον πατρὸς
σελήνης παῖδα. *Multas autem praeterca fabulas fin-
gimus utiles et accommodatas rebus: veluti quidam de
fele dicens, quod una cum Luna extenuaretur, et pin-
guesceret, adsinxit: hinc et fabula exorta est Lunam
peperisse felem. — Fabula illa prae se fert lepi-
dum quiddam, dum facit felem Lunae foetum.* Fin-
git auctor hic, elegans ceteroquin lectuque dignus,
fabulam de fele, quod eius pinguedo cum Luna et
creseat et decreseat, ab oratore quodam excogita-
tam esse, in quo utique fallitur. Nam id ex vete-
ribus multi memoriae prodidere, neque dubito,
quin fabula illa originis sit Aegyptiacae, sicut et illa,
quae ibidem subiungitur, de Fele Lunae filia. An
non enim lectori sagaci confestim subolet, respici
ad illam Aegyptiorum traditionem sacerdotalem,
Bubastin, quae sub imagine felis repraesentabatur,
aut cuius imago erat viva felis, §. 3, filiam esse *Isi-
dis*, id est *Lunae*, §. 5? Fabulam aliam, ad idem
negotium spectantem, adfert DAMASCIVS in *vita
Ishdori*, his fere verbis: * *Felem aiunt Lunae dies
numerare foetibus, quos edit. Septem enim primo,
sex partu secundo, tertio quinque, quarto quatuor,
quinto tres, sexto duos, septimo unum, et tot esse
foetus felis, quot habet Luna dies.* Lunae enim
dies sunt XXVIII, et tot hic numerantur foetus,
quos successive felis edere solet. Similia habet
PLVTARCHVS, ubi rationem reddit, cur in Sistris
Isiacis, felis fingi sculpique solet, *de Is. et Osir.*
p. 376. *Felis, inquit, Lunam repraesentat, ob ani-
malis istius varietatem, ac vim noctu agendi, et foe-
cunditatem. Dicitur enim unum principio catulum
parere, deinceps duos, tres, quatuor, vnoque sub-*

E 2

inde

* apud PHOTIVM Cod. CXLII. p. 1047.

inde plures, donec septem vno partu edat. Itaque XXVIII parit, qui est numerus dierum Lunae. Verum hoc fortassis fabulae sit similis. Sed * felis oculorum pupillae impleri dilatarique videntur, sub plenilunium, et Lunae lumine decresciente, attenuari atque languescere. Crediderunt itaque veteres, idque haud dubie ex disciplina Aegyptiorum acceperunt, singularem prorsus esse felis cum Luna consensum, et quasi *συμπάθειαν*, cumque illi animal hoc, *Bubasti* suae consecratum voluerint, eiusque imaginem inprimis sanctam habuerint, quis dubitet, quin aliquam Lunae virtutem ac potestatem, in Dea illa reueriti fuerint, populoque colendam proposuerint? Neque parum hoc ex ipso *Bubasteos* nomine illustrare possumus. Verum ea de re postea videbimus.

Bubastis eadem erat cum Aegyptiorum Ἐιληθύια, siue Lucina, pluribus in locis culta.

§. 7. Omittere hic nequeo, veteres subinde mentionem iniicere Deae cuiusdam Aegyptiorum, quam Graeci *Ἐιληθύαν* vocant, et a qua vrbs *Ἐιληθύας* Aegypti superioris, nomen accepit. DIODORVS *Siculus* Deam hanc antiquioribus Numinibus Aegypti accenset, p. 12. *Aegyptii*, inquit, *Nilum suum pro Oceano habent, ad quem etiam Dii sint orti: et ex omnibus totius Orbis Prouinciis, aiunt in sola Aegypio, multas esse vrbes, ab ANTIQVIS DIIS, vt Ioue, Sole, Herme, Apolline, Pane, EILITHYIA, aliisque pluribus conditas.* Vrbs illa *Ilithyiae*, de qua auctor laudatus loquitur, sita erat, vt dixi, in Aegypto superiori, vbi eam in Praefectura Thebaea locat PTOLEMAEVS p. 122. Similiter STRABO Lib. XVII. p. 562: *Post Latopolin sequitur vrbs Ilithyiae, (siue Lucinae) et Templum.*

* GELLIVS Noct. Attic. Lib. XX. cap. 8. et PROCLUS in Hesiodi Opera et dies Pag. CCII. Edit. Venetae Trincauelli.

plum. Sacra in Templo huius urbis Ilithyiae fieri solita, erant detestanda, nam cruore humano altaria polluebantur. Ex MANETHONE refert id PLVTARCHVS de Is. p. 380: Καὶ γὰρ * ἐν Ἐιληθίας πόλει ζῶντας ἀνθρώπους κατεκίμωρασαν, ὡς Μανέθων ἰσόρηκε, Τυφώνιος καλῶντες, καὶ τὴν τέφραν αὐτῶν λικμῶντες ἡφάνιζον καὶ διεσπείρον. In urbe Ilithyiae vinos combusserunt homines, ut Manetho scribit, Typhonios appellantes, et cinerem eorum ventilando dissiparunt, atque aboluerunt. Quinam vero sint homines illi Typhonii, qui viui comburebantur, id docebit nos in his DIODORVS: ** Τῶν ἀνθρώπων τὰς ἑμοχρωμάτας τῷ Τυφῶνι, τὸ παλαιὸν ὑπὸ τῶν βασιλέων Φασὶ θύεσθαι πρὸς τῷ τάφῳ τῆς Ὀσίριδος. Homines quoque aiunt eiusdem, quem Typhon habuit, coloris, antiquitus ad Osiridis tumulum a regibus mactatos esse. Nempe *** Typhon colore erat rufus, ideoque eorum consuetudinem vitabant Aegyptii, qui tales etiam essent adspectu. Nescio tamen, num PLVTARCHVS paulo ante adductus, mentem MANETHONIS aut peruiderit, aut accurate expresserit. Nam PORPHYRIVS, Scriptor sane diligens magnique pretii, rem eandem ex MANETHONE, sed paulo aliter, hunc nempe in modum, refert: † Κατέλυσε δὲ καὶ ἐν Ἡλίς πόλει τῆς Αἰγύπτου, τὸν τῆς ἀνθρωποκτονίας νόμον Ἀμωσις, †† ὡς μαρτυρεῖ Μανέθως. — Ἐθύοντο δὲ τῇ Ἡρᾷ καὶ ἐδοκιμάζοντο, καθάπερ οἱ ζητῆμενοι καὶ θάροι μόχοι καὶ συσφραγιζόμενοι· ἐθύοντο δὲ

E 3

τῆς

* Ita hic et recte omnino legit MARSHAMVS in *Cannone Chronico* p. 316.

** Lib. I. p. 79.

*** PLVTARCHVS de Iside p. 362. 364.

† de *Abstinentia* Lib. II. p. 223. Edit. Lugdun. et apud EVSEBIUM Praepar. Euang. Lib. IV. cap. XVI.

†† Sic ex EVSEBIO reposui.

τῆς ἡμέρας τρεῖς, ἀνθ' ὧν κηρύνας ἐκέλευσεν ὁ Ἀμω-
 σις τὰς ἰσῆς ἐπιτίθεσθαι. *Amosis Heliopoli in Aegy-
 pto, ritum legemque mactandi homines sustulit, sicut
 testatur Manetho. — Sacrificabantur autem
 Iunoni, iique ante non aliter explorabantur, * atque
 id in vitulis fuisse solet, sollicite conquisitis, ac deinde
 obgnatis. Fres autem quouis die mactabantur, in
 quorum locum Amosis totidem imagines cereas homi-
 num, illis magnitudine aequales substitui iussit. Vi-
 demus et hic MANETHONEM citari, vti a PLV-
 TARCHO. Sed hic tamen ex illo auctore refert,
 Sacra ista immania fieri consueuisse in vrbe Ilithyiae.
 At PORPHYRIUS, ex eodem Scriptore, aliam vr-
 bem, *Heliopolin*, nominat, in qua crudele illud
 spectaculum editum fuerit. Dici tamen posse reor,
 MANETHONEM non vno in loco, de barbara pri-
 scorum Aegyptiorum ἀνθρωποθυσίᾳ egisse. Forte,
 quod etiam ** MARSHAMO placet, olim et in vrbe
 Ilithyiae, et Heliopoli pariter, homines immolare mo-
 ris fuit, et vtrumque hoc Sacerdos Aegyptius, sed,
 vt videtur, locis diuersis memoriae mandauerat.
 Praeterea vero aliam Deam PLVTARCHVS, aliam
 PORPHYRIUS ex MANETHONIS testimonio, no-
 minat, in cuius honorem Sacra illa execranda fue-
 rint instituta. PLVTARCHVS, dum testatur Sacra
 haec minime sacra, in vrbe Ilithyiae celebrari con-
 sueuisse, satis innuit, Deam fuisse Ilithyiam, cui
 carne humana litabatur. PORPHYRIUS vero cre-
 dere nos iubet, victimas humanas Iunoni, tempore
 illo antiquissimo offerri solitas fuisse. Suspicio,
 MANETHONEM re ipsa locutum esse de Ilithyia,
 cui scimus in Aegypto Tempia erecta dedicataque
 fuisse, et quae Heliopoli etiam verosimiliter altaria cul-*

* Vide PLVTARCHVM de Iside p. 363.

** in *Canone Chronico* p. 317.

cultumque habuit. Apud Graecos vero Ἐλήθια, sicut apud Romanos *Lucina*, dicebatur non modo *Diana*; verum et *Iuno*. De *Diana* iam vidimus §. 4. De *Iunone* res est non minus certa, neque ignota. Refert itaque DIONYSIVS *Halicarnassens*, Antiqu. Rom. Lib. IV. p. 220, Seruium Tullium statuisse, quantum aeris quivis pro liberis recens natis inferre deberet εἰς τὸν τῆς Ἐληθήας θησαυρὸν, ἣν Ῥωμαῖοι καλεῖσιν Ἥραν Φωσφόρον, in aerarium *Ilthyiae*, quam Romani *Iunonem Lucinam* vocant. Et tritae sunt illa *Glycerii* * apud TERENCEM voces:

Iuno Lucina fer opem; serua me obsecro.

Est igitur Ἐλήθια nomen tum *Iunonis*, tum *Dianae*, atque vtrouis modo reddi potest. PORPHYRIUS ergo iure suo vtens, *Iunonem* interpretatus est Ἐλήθιαν. Sequitur ex eo, *Ilthyiam* Templum habuisse aut Sacellum, Heliopoli antiquissimum, in quo more impio Deae illi olim mactarentur homines. Rei huius, nisi me fallit opinio, vestigium non ita obscurumprehendimus in HORAPOLLINE, Hieroglyph. Lib. I. c. X. Αἰνῶν, ita is, *selem marem*, iuxta varium Solis habitum et cursum pupillas commutare, ad ortum quidem Solis mane nonnihil extendi, sub meridiem velut rotundas fieri, Sole ad occasum vergente, obtusiores, obscurioresque apparere. Unde et quae apud Heliopolin est Dei Solis Statua, speciem felis prae se fert. Monere autem hic me oportet, haec vere singularia esse, omnibusque aliis penitus indicta. Nam 1) felis naturam omnes, non cum Solis; sed Lunae natura comparant, et ipsas has in pupillis mutationes, ad Lunae incrementa aut decrementa, referunt. §. 6. 2) Felis apud Aegyptios,

E 4

* in *Andria* Act. III. Scena I.

ptios, non Solis, verum Lunae, siue Bubasteos habebatur imago et Symbolum, quod Scriptores permulti, aut conceptis verbis docent, aut satis innuunt, §. 3. 3) Animal Soli dedicatum Heliopoli, quod eius dicere possis imaginem atque Symbolum, erat non felis: verum * leo. 4) Scimus autem porro ex testimonio MANETHONIS, et PORPHYRII, *Iunonem* vel *Ἐιλήθραν* Templum aut Sacellum habuisse Heliopoli, hanc vero *Ἐιλήθραν* Aegyptiam, non aliam esse, quam *Bubastin*, docebimus §. 9. Et huic denique sacram et propriam fuisse *felem*, ex bonis Scriptoribus euicimus §. 3. Qui haec attente perpenderit, mihi non ita difficulter largietur, HORAPOLLINEM, aut graecum eius interpretem, PHILIPPVM, errore aliquo *μνημονικῶ* seductum, *Soli* maxime fane Heliopoli culto, id tribuisse, quod adscribendum erat *Ilithyiae*, siue *Bubasti*, quam in eadem vrbe ritibus solennibus olim quoque placatam fuisse, aut ignorabat, aut obliuioni tradiderat.

De Sacris
Lucinae
huius in
Aegypto,
antiquissi-
mis et cru-
entis, quae-
dam obser-
uantur.

§. 8. Quid vero iudicandum esse putabimus de abominandis victimis humanis, *Ilithyiae*, id est, vt interpretor, *Bubasti*, in Aegypto offerri solitis? Quando hic manifestus veteres inter dissensus apparet, aliis rem hanc affirmantibus, aliis negantibus, operae pretium fuerit disquirere, quibusnam potius fidem adhibere debeamus. HERODOTVS, cuius in rebus huiuscemodi non exigua est apud me auctoritas, negat, consuetudinem talem in Aegypto vnquam fuisse vsu receptam. Negat, quod Graeci quidam asseuerabant, Herculem, dum in Aegypto peregrinaretur, in vincula datum, ac sacrificio solenni referuatam fuisse, addita hac ratione: ** *Quum haec dicunt Graeci, videntur mihi se et naturae Aegyptiorum,*

* AELIANVS de Anim. Lib. XII. c. 7.

** HERODOTVS Lib. II. c. 45.

ptiorum, et morum apud ipsos receptorum prorsus ignaros ostendere. Quibus enim nullam pecudem fas est immolare, praeter sues, bouesque mares, ac vitulos, si modo puri mundique sint, et anseres denique, qua rationo ii immolarent homines? Idem testatur quoque MACROBIUS Saturnal. Lib. I. c. VII. cuius tamen verba cum aliqua cautione accipienda sunt. Ita autem illa se habent: *Quia nunquam fas fuit Aegyptiis, pecudibus aut sanguine, sed precibus et ture solo placare Deos, his autem duobus aduenis* (Serapidi et Saturno) *hostiae erant ex more mactandae: fana eorum extra Pomoerium locauerunt, ut et illi sacrificii solennis sibi cruo.re colerentur, nec tamen urbana Tempia morte pecudum polluerentur.* In eo, nimium festinando, aberravit auctor alias laudatissimus, et quantiuis pretii, quod ex Saturno et Serapide, duos aduenas confinxerit, cum hic quidem, Saturnus et Serapis vnum tantum Numen designent. Deinde animaduersione dignum quoque est, quod Aegyptiis omnem funditus sacrificiorum cruento- rum vsum denegauerit, cum tamen satis notum eruditis sit, animalia quaedam, secundum Aegyptiorum leges sacras, Diis legitime immolari solita, excipienda omnino fuisse. Id tum ex-HERODOTO, cuius verba attulimus, et in vniversum ex tota Aegyptiorum historia, certum plane et testatum est. Illud vero Scriptor hic optimus, non obscure innuit, a victimis humanis Aegyptios semper abhorruisse. Quid vero tum de MANETHONE, et, qui sua forte ex MANETHONE hausit, DIODORO fiet, quorum in contrarium testimonia protulimus §. 7? Sane omne hoc quicquid est, videtur ad vnus MANETHONIS testimonium auctoritatemque redire. Mihi vero compertum est, huiusce viri testimonium, fidei saepenumero esse vehementer sublesta. Idemque de illo eius testimonio, quod nunc excu-

E 5

timus,

timus, dici etiam posse, non immerito suspiceris. Multa sane eam in rem adferri hic possent. Sed ubi tamen omnia seria aestimatione expendo, hic quidem MANETHONIS fidem a suspitione sinistra liberare malim. Nimirum, quod scite * MARSHAMVS obseruauit, *Sacri horrendi vestigium apud Aegyptios in victimarum sigillo mansisse videtur.* ** Sacerdotes enim, οἱ σφεαγισαὶ dicti, bouem qui immolandus esset, sigillo impresso notabant. In sculptura autem sigilli, ut retulit Caßor, exprimebatur homo in genua desidens, manibus post tergum deductis, ense iugulo imminente. Et sane Amosis, qui execranda sacrificia humana sustulit, aliquam tamen imaginem et memoriam barbari ritus superesse voluit. § 7. Praeter illud rei huius vestigium, quod MARSHAMVS nos notare iussit, aliud insuper videor mihi inuenisse, in placentis illis, quibus in certis quibusdam sacrificiis uti consueuerant Aegyptii. De illis ita PLVTARCHVS de Iside p. 362. *In sacrificiis, quae mensibus Payni et Phaophi peragunt, placentas coquunt, quae pra insigni asinum vinctum impressum habent.* Insigne igitur, placentis his impressum, asinus erat vinctus, id est Typhon, quem Aegyptii Symbolo asini adumbrare et repraesentare solebant, qua de re loco suo plura dicemus. Et vero illi, quos olim in Aegypto vivos comburebant, dicebantur Typhonii, huic nempe Genio malefico similes, quos Symbolo asini vincti, utpote miseras mortique destinatas victimas, designatos fuisse, mihi plus quam probabile videtur. Non mediocre, id quod dixi, ex eo robur accipit, quod ex testimonio SELEVCII Theologi constat, placentas has, in Aegypto, victimis humanis, inque earum locum suc-

* in *Canone Chronico* ad Sec. XI. p. 317.

** PLVTARCHVS de Iside p. 363.

successisse. Docet hoc ATHENAEVS Lib. IV. p. 172. Πεμμάτων δὲ πρῶτον Φησὶ μνημονεῦσαι Πανύατιν Σέλευκος, ἐν οἷς περὶ τῆς παρ' Αἰγυπτίοις ἀνθρωποθυσίας διηγέται, πολλὰ μὲν ἐπαθεῖναι λέγων Πέμματα. Si quis verba haec cum iis PORPHYRII conferat, in quibus MANETHONEM citat, et quae attulimus §. 7, videbit illico, in illis ATHENAEI aliquid deesse. Res est evidens. Estimem autem, hoc fere modo scripsisse nostrum: Πολλὰ μὲν ἀντὶ ἀνθρώπων, πάλα θυθέντων, ἐπαθεῖναι λέγων πέμματα. Locum sic iam verto: * *Seleucus ait, Panyasin primum placentarum mentionem se iisse, ubi de victimis humanis, in Aegypto offerri olim solitis, narrat, dicens loco hominum immolatorum, postea placentas multas oblatas fuisse.* Verum cur tandem HERODOTVS, qui, quae hac de re literis prodidit, a Sacerdotibus in Aegypto accepisse videtur, cur, inquam, Herodotus pernegat, in Aegypto, sacrificia humana vnquam, temporibus etiam antiquioribus, admissa fuisse? Huius vero rei isthanc fuisse censeo causam. Immanem illum homines maciandi morem, credo in Aegypto quidem, et ab antiquo iam obtinuisse, verum ab ip[s]is tamen Aegyptiis non institutum. Auctores instituti detestandi mihi fuisse videntur ** *Arabes illi pastores, quorum in antiquissima Aegyptiorum historia fit mentio, qui diu ante tempus peregrinationis Israëliitarum in Aegypto, totam hanc regionem abiugarunt, et per plura Secula tenuerunt.* Illi nim cum multa alia in religione Aegyptiorum inno-
asse, tum etiam humanas victimas in Tempia Deo-
rum

Seleuci huius, de eodem argumento loquens, meminit PORPHYRIVS de *Abstinentia* Lib. II. p. 223.

Vide MARSHAMI *Canonem Chronicum*, ad Sec. VIII. p. 103. 104.

rum inuexisse videntur. Nam Arabes olim Sacrificia huiusmodi inhumana lege sancivisse, et vsum illorum diu, etiam post Christum natum, retinuisse, testimoniis, quae exceptionem non patiuntur, euinci facile potest. Ad Arabes opinor spectare, quae Hebraeorum Magistri, de modo consecrandorum *Theraphim* referre solent. * *Maṣṭabant*, inquit, *hominem primogenitum*, cuius caput manu praescindebant, abscissum sale et aromatibus condiebant, scribebantque insuper diuinationes in lamina aurea, quas ponebant sub lingua eius, et erigebant illud ad parietem; Tum loquebatur cum illis. Sunt viri eruditionis laude florentes, qui haec a Iudaeis conficta esse augurantur, neque etiam ego persuaderi mihi sinam, huius generis fuisse decantata illa *Theraphim* Labanis. Verum Iudaei tamen haec depromserunt ex Arabum antiquis consuetudinibus. Similia certe de his tradit Scriptor plerumque accuratus et diligens, PORPHYRIUS, de Abst. Lib. II. p. 225: ** Καὶ ὁ μαῖταιοι τῆς Ἀραβίας κατ' ἑτος ἕκαστον ἑθνον παῖδα: ὃν ὑπὸ βωμόν ἑθαπτον, ὃ χρωῖται ὡς ξοάνῳ. *Dum mateni Arabes, quouis anno maṣṭabant puerum, eumque infra altare sepeliebant, et postea eodem, tanquam simulachro diuino utebantur.* Aetate vero Mauricii Imperatoris, Seculo VI. ad finem vergente, morem istum etiamnum viguisse, vt *Saracenorum Sacerdotes pulchros adolescentes maṣṭarent*, testem habemus Scriptorem illius aevi, IOHANNEM MOSCHVM *** in *Prato Spirituali* cap. 155. Haec omnia

* Apud SELDENVM de Diis Syris Synt. I. cap. II. p. 98. BVXTORFFIVM in Lexico Talmudico col. 2661. et HOTTINGERVM notis ad Godwinum p. 737.

** Adfert etiam ista ex PORPHYRIO, EVSEBIVS Praepar. Lib. IV. c. XVI. fin.

*** in *Bibliotheca Magna Patrum Parisina* To. XIII. p. 1124.

omnia non mediocriter inter se conspirant, seque mutuo et illustant, et confirmant. Traditur porro mos ille, non modo in vrbe Ilithyiae viguisse, quam ab Arabibus Aegyptiis habitatam fuisse auguror, verum et *Heliopoli*, quae, vt diserte scribit PLINIVS Lib. VI. c. 29. *Arabas conditores habuit*, nempe Pastores illos, de quibus diximus, qui in vrbem recens conditam, ritum hunc genti suae familiarem, introducendum quoque censuerunt. Accedit ad haec, quod *Amosis* Aegypti rex, atrocem illam consuetudinem aboleuerit, id enim ex MANETHONE intelleximus §. 7. Hic vero est ipse ille rex, * qui Heliopolin a Pastoribus Arabibus recuperavit, eosque ad Aegypti extrema, versus Arabiam et Phoeniciam se recipere coëgit. Mirum igitur non est, quod pulsus Heliopoli Arabibus, Vrbem a Sacris vsque adeo barbaris purgauerit. Ita omnia sponte concurrunt, ad ea, quae nunc adstruxi, corroboranda.

§. 9. Redeamus nunc tandem ad ipsam Aegyptiorum *Ilithyiam*, siue *Lucinam*, a qua nonnihil eramus digressi. Videamus nunc, qualenam illud *Ilithyiae* Aegyptiacae Numen fuerit. Id enim non modo, quae de *Bubasti* supra obseruauimus, confirmabit; verum et vltui nobis esse poterit; ad indagandum, qua ratione ab *Iside* distulerit *Bubastis*, et quamnam in hac, Lunae ad nostram terram relationem Aegyptii celebrare voluerint. *Ilithyiam* vero andem esse cum *Bubasti*, dubitare nulla ratione licet. Graeci *Bubastin* Aegyptiacam, modo *Aegyptiv*, id est *Dianam*, modo vero etiam *Ilithyiam*, terpretati sunt. Nam haec duo idem significant. Ine *Ilithyiam* Graeci dixerunt *Dianam*, §. 4. Et item *Bubastin* Aegyptiorum, *Dianam* pariter nuncupant,

Lucina, siue Bubastis Aegyptiorum, praerant mulieribus pariturientibus, et natiuitati insuntum.

MARSHAMVS *Canone Chronico* p. 315.

cupant, atque interpretantur. §. 3. Igitur et *Ilithyia*, et *Bubastis*, illud est Aegyptiorum Numen, quod *Dianam* Graeci reddunt. *Dianam* vero suam illi tum potissimum Ἐιλήθραν appellant, quando illam considerant, ut mulierum parturientium adiutricem et Protectricem §. 4. Atque hoc postremum Aegyptii etiam *Bubasti* suae attribuebant. §. 4. 5. Manifestum hinc quoque est, *Ilithyiam* Aegyptiorum esse *Lunam*. Nam *Diana*, quae eadem est cum *Ilithyia*, Graecis Symbolum erat *Lunae*, quemadmodum *Bubastis* itidem Aegyptiis. §. 4. Omnium maxime vero *Diana*, tum, cum eadem reputabatur cum *Ilithyia*, a Graecis referebatur ad *Lunam*. Optime ita * VULCANIVS. Per Ἐιλήθραν Poetae veteres adumbrarunt *Dianam*, hoc est *Lunam*. — Causam vero hanc crediderim, quod *Lunae* sidus, ut ait PLINIVS, Lib. II. cap. 101. foemineum ac mollem soluit humorem et trahit, et ** cuncta humifico suo Spiritu laxat, ideoque partum saepenumero celeriore facilioremque reddit. Haec ille ex mente veterum Philosophorum. Idem profecto etiam tenendum de Aegyptiorum *Ilithyia*, siue *Bubasti*.

Bubastis
ex senten-
tia Sacer-
dotum Ae-
gyptiorum,
Symbolum
erat Lunae
nouae.

§. 10. Ex eo iam facilius perspicere poterimus, quamnam *Lunae* ad terram nostram relationem, quamue potestatem in *Bubasti*, spectauerint et coluerint Aegyptiorum filii. *Isis* et *Bubastis* certo quodam sensu, nonnisi vnicum Numen constituent, *Lunae* videlicet. §. 5. Sed differunt tamen etiam inter se, quandoquidem in Theologia Aegyptiorum mythica et symbolica, *Bubastis* filia perhibebatur *Isidis*. Nempe *Isis* Lunam in vniuersum, omnem-

* in Notis ad Callimachi Hymnum in Iouem v. 12.

** Vide plura eum in sensum apud MACROBIUM Saturn. Lib. VII. cap. 16.

omnemque eius vim ac potestatem designabat. *Bubastis* vero, ut auguror, Symbolum erat *Lunae nouae*, recens quasi natae, et porro crescentis usque ad Plenilunium. Vno verbo, *Bubastin* eandem Aegyptiis fuisse mihi persuadeo, quam HORATIVS dixit, *Carminum* Lib. IV. Oda VI.

*Rite crescentem face noctilucam
Prosperam frugum, celeremque promos
Vulnere menses.*

Nam phases *Lunae nouae*, vel nascentis et crescentis, parturientibus, et frugibus quoque magnopere prodesse existimabantur, adeoque, ex sententia Aegyptiorum, Numini *Ilisbyiae*, siue *Bubastis*, inprimis conueniunt. Hinc est, quod HORATIVS, in verbis modo adductis, *Lunam crescentem* dicat *prosperam frugum*. Id quidem a multis non adeo tribuitur *Lunae nouae*, cuius Symbolum fuisse *Bubastin*, hic assero, quam potius *Plenilunio*. Ita PLUTARCHVS in *Symposiacis* Lib. III. p. 658. fin. λέγεται δὲ καὶ πρὸς εὐτοκίαν συνεργεῖν ἡ Σελήνη, ὅταν, ἢ διχόμενος, ἀνέσει τῶν ὑγρῶν μαλθακωτέρας παρήχουσαι τὰς ὠδῖνας. ὅθεν οἶμαι καὶ τὴν Ἀρτεμιν λοχείαν καὶ Ἐιλήθιν, ἐκ ὅσων ἐτέραν ἢ τὴν Σελήνην, ὠνομάδα. Τιμόθεος δὲ ἀντικρὺς Φησι,

* Διὰ κυανέων πόλιν Ἀσρων
Διὰ τ' ὠκυτόκοιο σελεύνας.

Dicitur etiam ad expediendum partum Luna conducere, cum est plena, quod laxando humores, dolores mitiget. Hinc etiam arbitror, Dianam, Λοχείαν, id est partui praefectam, ac Lucinam, quae a Luna diuersa

* Ita versus hoc legit HADRIANVS IVNIVS, Animaduers. Lib. IV. c. 23. Adde MACROBII Saturn. L. VII. cap. XVI.

*diuersa non est, cognominatam fuisse. Et diserte
Timotheus ait*

*Per coerulea coeli Sidera,
Celeremque partu soluere Lunam.*

Et sic idem in *Quaestionibus Romanis* p. 282. in haec verba scribit: Καὶ Λακύναν Ἦραν καλῶσιν, ὅσον Φαεινήν, ἢ Φωτίζουσαν. Καὶ νομίζουσιν ἐν ταῖς Λοχείαις καὶ ὠδῶσι βοηθεῖν, ὥσπερ καὶ τὴν σελήνην ———— Εὐτοκεῖν γὰρ ἐν ταῖς πανσελήνοις μάλιστ' αὐτοῖσι. *Iunonem vocant etiam Lucinam, quasi lucidam dices, putantque eam in partibus auxilium ferre mulieribus, sicut et Lunam ———— Facillime enim videntur mulieres sub plenilunium prolem eniti.* Consentit his PROCLUS, verum is veterum super hac re sententiam nonnihil distinctius explicat. Nam ubi dixerat, oculos felis decrescente Luna attenuari, crescente vero dilatari, ista subiungit: * Καὶ ἀπλῶς, τὰ μὲν πληρημένης σελήνης εὐθενεῖται· τὰ δὲ ληγέσης αὐτῆς . . . ** . . . τοῖς μὲν ὠφελίμῃ τῆς ὑγρότητος ἔσης, ἣν διαχεῖ τὸ σεληνάιον Φῶς αὐξόμενον· τοῖς δὲ βλαβεράς· *Crescente Luna omnia vigent, beneque se habent: Decrescente vero eadem, minuuntur ac detrimentum capiunt: illis enim humor, quem lumen Lunae ex se emitit atque diffundit, salutaris, his vero nocivus est.* Hic igitur *Luna noua*, siue *crescens* minime excludenda. Quin imo ad hanc potissimum felicem in partu successum, multi referre solebant. Λοχεία τε ἡ Ἀρτεμῖς, inquit *** PORPHYRIUS, ὅτι ἡ τῆς Νημηνίως δύναμις προδευτική εἰς τὸ τέκτειν. *Partui Diana praest, indeque Λοχεία dicitur, quod Nouilunio vis*
quae-

* in Hesiodi Opera et dies, Pag. CII. a. Edit. Venetiae.

** Hic aliquid deest, forte βλάπτειται, aut φθίνει, aut simile quid.

*** Apud EVSEBIUM Praeparat. Euang. Lib. III. cap. XI.

quaedam infit, quae pariendi facilitatem adferat. Idque praecepta Scriptorum Rei Rusticae prorsus confirmant. Totum igitur illud tempus olim, uti et nunc a multis, credebatur corporibus sublunari-
bus inprimis prosperum et salutare, quo Luna, postquam noua apparuerat, crescendo augebatur, donec plenilunium, ceu prosperi huius Status terminum attigisset. Atque eam ob causam, HORTATIVUS *Lunam crescentem praedicat prosperam frugum.* Totius autem huius temporis, inprimis vero *Lunae nouae*, quae est eius initium, Symbolum Aegyptiis fuisse *Bubastin*, auguror. Spectat huc, quod legimus, in *vrbe Ilithyiae*, quae *Bubasti* consecrata erat, imagine aliqua symbolica, religiose * *cultum fuisse tertium Lunae lumen*, lumen nempe, ut interpretor, quod Luna, tertio die a coniunctione cum Sole, terrae ostendit. Tum enim splendor eius conspicuus est omnibus, et ab omnibus obseruatur, ipsa-
que crescendo aliquam iam progressum fecit. Eandem ob rationem, quod supra iam monui, §. 5. *Bubastis* dicta videtur Aegyptiis filia Osiridis et Isis, quia nimirum post coniunctionem Lunae cum Sole, tanquam eorum soboles, illico apparet, quasi recens nata. Ipsum denique *Bubastis* nomen, nil nisi hoc Aegyptiorum filiis significasse videtur. De hoc nunc dispiciemus.

§. II. Sunt ex antiquis nonnulli, qui nominis *Bubastis* rationem explicare nobis conantur. Erant, ** qui crederent, *Bubastin*, antiqua Aegyptiorum lingua sonuisse *selem*: nulla profecto alia de causa, quam quod *selem*, symbolum esse *Bubastis* sacrosanctum, scirent, oculisque viderent. Eodem modo

Nomen Bubastis Aegyptiacum explicatur.

* EVSEBIUS Praepar. Euangel. Lib. III. cap. XII. ex PORPHYRIO.

** STEPHANVS Byzantinus in voce *Bubastis*.

modo quidam persuadere nobis vellent, *Mendētem* Aegyptiis *bircum* significare, *Anubim* vero *canem*, et quae sunt his similia, de quibus * antehac sententiam meam exposui. Alii ** a *Bubasto* vrbe, quae *** in Scriptura פי בסת, *Pi-beset* audit, nomen accepisse tradunt, cum certum potius sit, *Bubastum* urbem, a *Bubasti* Numine, cui aedificata fuit, §. 5, nomen traxisse. Est etiam multis modis testatum, plerisque in Aegypto urbibus, inter quas etiam fuit vrbs *Ilithyiae*, a regionis illius Numinibus, imposita fuisse nomina. §. 7. Est et alia nominis huius interpretatio, quam HIERONYMVS nobis suppeditat, in qua non sine causa cespitant eruditi; sed quae mihi tamen, ad indagandam veram, ut spero, et nominis et Numinis significationem, faciem praetulit. Ita autem ille: † *Bubastus iuxta linguam Aegyptiacam, interpretatur oris experimentum*. Posset quis suspicari, doctum hunc Scripturae interpretem, in animo habuisse linguam Hebraeorum, qua פִּי os sonat, totumque nomen פי בסת, ex lingua eadem a quibusdam explicari solet *os conculcatum*, vel *inquinatum*. Verum HIERONYMVS linguae hebraicae ignarus non erat, et ab illa didicerat discernere linguam Aegyptiorum, ex qua passim voces huius gentis, in Scriptura occurrentes, interpretari solet. Solenne enim ipsi erat, super huiusmodi vocibus consulere linguae Aegyptiacae peritos. Itaque et illam *Bubasti* interpretationem, videtur ab aliquo eiusdem linguae bene gnaro, et petiisse et accepisse. Verum quid quaeso est *oris experimentum*? Os hic, ut arbitror, *faciem, vultumque* totum designat. Oris vero *experimentum*, pro aliqua

* Lib. II. cap. VII. §. 2.

** Anonymus auctor Θεολογικῆς καὶ Ἀριθμητικῆς, p. 33.

*** Vidē CELLARII Geograph. antiqu. Africae p. 57.

† Lib. IX. in Ezech. Opp. To. III. col. 916.

aliqua vultus mutatione accipio. Est nempe Π-ΖΔ-ΒΑΨΤ, *P-bo-bast*, Aegyptiace *vultum nudans*, vel *retegens*, quod dici potest de Luna, quando faciem, in coniunctione cum Sole, absconditam, aut velatam, id est contemplationi hominum subductam, iam rursus reteggit, oculisque nostris conspiciendam praebet. Nomine itaque hoc, satis clare designaretur *Luna nova*, cum a Sole modo recessit, aut ex radiis eius emerfit. Aut possis nomen hoc etiam interpretari Π-ΖΔ-ΘΔΨΤ, *P-bo-u-ast*, ubi tantum monendum, quod sane perquam vulgare ac tritum est, *b*, et *u*, et *v* facpenumero inter se permutari. Id vero significaret *multiplicantem faciem*, vel, *qui formam faciei saepe mutat*. Nemo non intelligit, referri hanc denominationem ad id, quod in Luna omnes observant, quodque de illa ignotum esse nemini potest. Refertur nempe ad continuas illius vicissitudines. * *Nam Luna semper in motu est, et TER DENAS FACIES ACCIPIT in restitutione mensurae.* Est! vere Π-ΖΔ-ΘΔΨΤ, *P-bo-u-ast*, vel *P-bo-bast*, et adiecta terminatione graeca *Bubastis*, id est, *varia multiplicique facie conspicuam*. Posset eadem vox Aegyptiaca, satis commode etiam reddi *facie crescens*, quod ad ea quae supra disputauimus, omnium esset maxime accommodatum. Sic enim nomen Aegyptiacum *Bubastis*, id plane significaret, quod HORATIVM de *Luna nova* audiuimus canentem

*Rite crescentem face noctilucam
Prosperam frugum, celeremque pronas
Voluere menses.*

* ARNOBIUS Lib. VI. p. 196.

CAPVT IV.

**De Buto, vel Butone, Aegyptiorum
Numine antiquissimo, quod Graeci
Latonam interpretantur.**

Summa dicendorum hoc capite. §. 1. Butus, siue Buto, antiquum fuit Aegyptiorum Numen, quod Graeci interpretantur Latonam. §. 2. Latonae huic Sacra instituta erant solennia valdeque celebrata in vrbe Buto, inferioris Aegypti. §. 3. De Butone hac vel Latona, traditiones Aegyptiorum. §. 4. Traditiones hae Aegyptiorum de Butone cum Doctrina Theologiae Physicae Graecorum conferuntur. §. 5. Latona in Theologia Graecorum Physica est Nox, et, ut recentiores quidam, Chaos primogenium. §. 6. Tentatur aliqua Theologiae Aegyptiorum, cum Theologia Graecorum in hoc argumento conuenientia. §. 7. In Theologia tamen Aegyptiorum Buto, siue Latona, re ipsa referebatur ad Isidem, vel Lunam, eratque huius aliquod Symbolum. §. 8. Id ex eo confirmatur, quod Latona illa perhibita fuerit Buti Horum et Bubastin nutrire. §. 9. Et quidem in paludibus Buticis, nam aqua palustri et fontana, credebatur Luna nutrir; et tum quasi refecta, res etiam alia viuificare et roborare. §. 10. Obseruandum hic quoque est, quod Veteres Lunam crediderint matrem esse roris. §. 11. Atque id videntur etiam in Latona Butica significare et venerari voluisse Aegyptii. §. 12. Ex iis quae obseruata fuerunt, tandem patescit, Latonam Buticam Symbolum fuisse Lunae plenae, vel Plenilunii. §. 13. Denique interpretatio nominis Aegyptiaci Butus vel Buto, lectori offertur.

§. I.

*Summa dicendorum
hoc capite.*

Bubastin vetustis Aegyptiorum Sacerdotibus Symbolum fuisse *Lunae*, et *noxae* quidem, ac etiamnum crescentis, capite superiori euincere conati sumus. Generis fere eiusdem existimo fuisse

Butum,

Butum, vel *Butonem*, id est, ut Graeci interpretantur, *Latonam* Aegyptiorum. Multum quidem et Diuinitatis istius Aegyptiacae interpretatio atque explicatio, negotii mihi faceffuit; sed post adhibitam tamen omnem, quam impendere potui, diligentiam, post expensa accurate omnia rei momenta, post exploratas sollicitè veterum traditiones, quae vilo modo ad hoc nostrum negotium spectant, post subductas rationes omnes, ita tandem statuere cœdus sum, etiam *Butum*, siue *Latonam*, Aegyptiis Symbolum fuisse *Lunae*; verum aetatis quoddam quasi robur iam consecutae, et quodammodo senescentis, ac vini potestatemque suam praecipuam, circa *Plenilunium* exferentis. Vti ergo *Bubastis* Symbolum aliquod erat *Noilunii*, ita *Butonem* auguror fuisse Symbolum *Plenilunii*. Eam igitur in rem, ut quae asserui, bonis rationibus probem, et in debita luce collocem, ea primum, quae in veterum Aegyptiorum traditionibus, de *Butonis*, vel *Latonae* Numine, perhibita inuenimus, adferam: mox vero, quae forte ex Theologia Graecorum, ad illustrandum idem Numen, conquiri posse videbuntur, insuper adiciam: deinde meam de hac Aegyptiorum Diuinitate sententiam, in medium proferam, et hanc denique, interpretatione nominis Aegyptiaci *Butus*, vel *Buto*, corroborabo.

§. 2. Erat ergo Genti Aegyptiorum Numen antiqua religione, impense cultum, quod ipsi sermone vernaculo *Butum* appellabant, vel *Buto*, quod interpretes Sacrorum Graeci, a Psammeticho rege instituti, *Latonam* interpretabantur. Si STEPHANVM *Byzantium* sequimur, nomen illud Aegyptiis sonabat Βῦτω. Agens enim de vrbe *Buto*, Aegypti inferioris, quae Graecis communiter Βῆτος audit, haec scribit: Ἐκαλεῖτο δὲ Βῦτῶ, ὃν ἦς καὶ ἡ Ἀντὼ Βῦτῶ. *Butus* vrbs Aegyptiacae vocabatur *Buto*.

Butus vel *Buto* antiquum fuit Aegyptiorum Numen, quod Graeci interpretantur *Latonam*.

Vnde etiam *LATONA* ab Aegyptiis dicitur *ΒΥΤΟ*. Et hoc nomine nos quoque eam nuncupabimus. Vrbs illa, in qua Dea haec ab Aegyptiis concelebrabatur, etiam HERODOTO *Βετώ* audit Lib. II. c. 155. Sic idem c. 59. ἐς Βετῶν πόλιν. c. 83. ἐν Βετοῖ πόλι. c. III. ἐκ Βετῶς πόλιος. Et sic porro. Etiam apud EPIPHANIVM, in loco, cuius alias aliquoties meminimus, p. 1092, legimus τὴν Βετώ, τὴν πολίχνην. Sed communius Scriptores urbem hanc vocant Βῆτον, *Butum*. * Existimat autem STEPHANVS, alios forte secutus, Deam *Buto*, ab vrbe cognomini, nomen suum traxisse, quod sane Graecis solenne erat. At vero Aegyptii * urbibus tantum non omnibus, certe praecipuis, nomina imponere solebant desumpta a Diuinitatibus inibi cultis. *Buto* igitur, vel *Butus*, si de vrbe sermo sit, Aegyptiis nihil aliud significabat, quam urbem *Butoni* (id est *Latoniae*) *sacram*. Idem sonat, quod Graecis *Λητόπολις*, vel *Λητῶς πόλις*, quo nomine plures in Aegypto vrbes insignes fuerunt. Inter illas olim celebritatem maximam consecuta est *Latopolis*, vel *Λητῶς πόλις*, sita e regione Mempheos, et illius aliquod suburbium, a qua per Nili tantum fluenta erat semota. Ex ea, si ** IOSEPHVM audimus, Israëlitaë quondam egressi, mare rubrum et desertum postea transierunt. Successu temporis *** Cambyses, Aegypto armis potitus, urbem hanc euertit, eoque loco Babylonem aedificari iussit. Et hanc urbem ideo quondam *Latopolin*, et Aegyptiace, vt credere par est *Butum*, dictam fuisse, quod in illa *Buto*, siue *Latona* Templum cultumque haberet,

* Vide Libri huius cap. III. §. 7.

** Antiquitat. Lib. II. c. XV. §. 1.

*** IOSEPHVS loc. cit. cum quo tamen conferre iuuabit VITRINGAM ad Iesaiæ cap. XIX. p. 533.

heret, docent haec STEPHANI verba: *Λητῆς πόλις, πόλις Ἀγύπτου. Ἐστὶ δὲ μοῖρα Μεμφίδος, καθ' ἣν αἱ πυραμίδες, Λητῆς ἱερὸν. Ὑβι legendum arbitror καὶ Λητῆς ἱερὸν. Sic igitur verte: Latopolis, vrbs Aegypti. Est vero pars vrbis Memphis, iuxta quam sunt Pyramides, et Latonae Templum. Pyramides sitae erant trans Nilum, Latonae vero Templum, si bene coniicio, in quadam Insula, inter Latopolin et Memphin, in Nilo fluuio, constructa, vbi fere hodie Nilometrium Cahirianum cernitur. Non satis autem mirari possum, * viros quosdam eruditionis laude excellentes, asserere non dubitasse, *Latopolin*, siue *Butum* in Aegypto inferiori, non a *Latona* Dea; verum a *lato* pisce, illic loci cultó, nomen habuisse. Non de vna eademque vrbe ita pronuntiant viri docti. Et erant, quod iam monui, plures in Aegypto inferiori nominis illius vrbes, quod iam pluribus persequi huius loci non est. Sed omnes tamen illae vrbes de quibus loquuntur, sitae erant in Aegypto, aut inferiori, aut media. Et ratio non est dubitandi, has omnes a *Latona* Dea cognominatas fuisse. Longe ab his dissita erat alia *Latopolis*, vrbs Thebaidis, a finibus Aethiopiae non ita longe remota, in qua, tanquam loci illius diuinitas colebatur *latus* piscis, eaque apud PTOLEMAEVM p. 122. non *Λητῆς πόλις*, sed *πόλις Λάτων* scribitur, distinctionis ergo, vrbs nempe *Latorum*, piscium. Clare id docet STRABO Lib. XVII. p. 559. 561.*

§. 3. Erat igitur *Butus*, vrbs in Aegypto inferiori, magnitudine praestans et percelebris, prope *Sebennytum*, neque valde remota ab *ostio Sebenny-* *Dea haec sollemniter in primis colebatur.*

F 4

* MARSHAMVS in *Canone Chronico* p. 398. HOLSTENI et BERKELIVS ad Stephanum voce *Λητῆς πόλις*.

*Buti, vrbe
inferioris
Aegypti.*

bennytico *, in qua *Buto*, siue *Latona* Templum habebat sumtuosum inprimis et splendidum, vbi in honorem eius Sacra, magno apparatu, a permultis ex tota Aegypto illuc commeantibus, quotannis celebrabantur. Illic Dea haec Oraculum quoque habebat inclytum **, multorumque sermonibus celebratum, ad quod consulendum, homines vndecunque confluere solebant. Praeter *Latonam* colebantur etiam in eadem vrbe, summa religione *Horus*, quem Graeci *Apollinem* nominant, et *Diana*, Aegyptiace dicta *Bubastis*, non quidem, ceu e *Latona* in lucem editi, quae est Graecorum fabula; sed tanquam Deae illius alumni, quos illa sollicitè nutriuisset. Templum Numinibus hisce, Buti in quadam insula constructum, inter admiranda Aegypti olim numerabatur. *Alia quoque*, inquit *** *MELA*, in his terris mira sunt. In quodam Lacu, (Butico nempe) *Chemmis* insula, lucos sylvasque, et *Apollinis* grande suscinens Templum, natat, et quocunque venti agunt, pellitur. Consimilia de insula hac nataste, memoriae prodidit *HECATAEVS*, historicus nobilissimus et perantiquus, cuius haec apponere iuuat verba: † In Butis, circa Templum *Latonae*, est insula *Chemmis* nomine, *Apollini* sacra, est autem insula mobilis, et circumnatat. Sed operae pretium est, audire et *HERODOTVM*, testem rei huius oculatum, qui quae ipse viderat, hunc in modum refert, Lib. II. c. 156. Secundo loco, inter mirabilia huius loci ponenda est insula, nomine *Chemmis*, in lacu profundo

ac

* *HERODOTVS* Lib. II. c. 59. 155. 156. Adde *STRABONEM* p. 551. *STEPHANVM* in *Bütos*.

** *HERODOTVS* Lib. II. c. 83. III. 133. 152. etc. et Lib. III. c. 64. *AELIANVS* Var. hist. Lib. II. c. 41. *STEPHANVS* in *Bütos*. *STRABO* p. 5

*** de Situ Orbis, Lib. I. cap. 9.

† Apud *STEPHANVM* in voce *Χέμμος*.

ac spatioſo ſita, prope Templum, quod Baſi eſt Latonae aedificatum. Eam inſulam Aegyptii dicunt moueri et natate. Ego tamen illam nec vidi inſtante, nec ſe mouentem, et magnopere miratus ſum, ubi iſtud audiui, tanquam verum eſſe poſſit, inſulam natate. In hac igitur inſula, Templum Apollinis, (Hori) magnum eſt, et arae triplices extructae. Protulit eadem palmas frequentes, aliasque partim fructiſeſas, partim ſteriles arbores. Ad cultum Hori, in illo Templo ab antiquo peragi ſolitum, acceſſit poſtea regnantibus Ptolemaeis, cultus Harpocratis, in cuius honorem ſolennia quouis anno, ritibus operoſis illic celebrari conſueuerunt, quae prolixè deſcribit EPIPHANVS p. 1092; nam illius tempore nondum videntur plane deſuiſſe. Propter haſce rationes, Sacra Butica, quae ad Butonem, ſeu Latonam praecipue referebantur, erant in tota Aegypto valde celebra, ab omnibus frequentata, et ſummo in pretio habita. Vnde PLVTARCHVS, loquens de Sacris Aegyptiorum, quae iſtis prae ceteris eſſent chara et venerabilia, * Nilum, Memphim, et Butum coniungit.

§. 4. De ipſa tamen hac Dea, Butone Aegyptiorum, pauca admodum ſunt, quae in veterum commentariis, literis mandata inueniantur. Summa eorum ad haec fere redit, quae HERODOTVS, à Sacerdotibus Aegyptiis accepta, hunc ad modum tradidit Lib. II. c. 156. Ratio, quam Aegyptii reddunt, ob quam inſula, in qua extructum eſt magnificum Hori Templum, mobilis ſit ac natatilis, iſta eſt. Dicunt Latonam, quae fuit ex numero octo Deorum, quos Aegyptii habent primos et antiquiſſimos omnium, cum habitaret in vrbe Buto, ubi illius eſt Oraculum, ab Ifide, tanquam depositum aliquod, accepiſſe Ho-

De Butone, vel Latona traditiones Aegyptiorum.

F 5

rum,

* de Ifide et Ofir. p. 377.

rum, eumque in insula, quae nunc dicitur natatilis, occultasse, sicque ab insidiis Typhonis immunem praestitisse ac seruasse, quo tempore Typhon omnia diligenter inuestigans, etiam istum in locum peruenit, ut quaereret filium Osiridis. Aegyptii enim perhibent, Horum seu Apollinem, et Bubastin, quam nos dicimus Dianam; liberos esse Osiridis et Isidis, Latonam vero ipsorum extitisse nutricem et seruatricem. Ex sola hac Aegyptiorum fabula sacra, Aeschylus Euphorionis filius, hausit id, quod de Diana is vnus finxit. Dixit autem, Dianam esse filiam Cereris, ideoque insulam factam esse natantem. Ex HERODOTO desumpsisse videtur, quod eadem de re obseruauit PAVSANIAS in Arcadicis p. 676: Cereris vero filiam, non Latonae, fuisse Dianam, qui sermo est Aegyptiorum, ab iis acceptum Graecos docuit Aeschylus, Euphorionis filius. Buto itaque, siue Latona Aegyptia, a Sacerdotibus non tradebatur Hori et Bubasteos mater, quippe quod adscriberetur Isidi; verum nutritrix et seruatrix, quae ipsos aduersus machinationes vimque tyrannicam Typhonis protexit, aluitque Buti, et in lacubus vicinis. Tangit eandem Aegyptiorum fabulam sacram, quam ex HERODOTO attuli, etiam PLUTARCHVS de Iside p. 357 fin. ubi fabulosas Aegyptiorum de Iside traditiones commemorans, etiam hoc refert, quod ex Phoenicia in Aegyptum redux, ad filium suum Horum, Buti enutritum, (a Latona) profecta fuerit. Et in libro eodem p. 366: Horum in paludibus, apud Butum a Latona dicunt enutritum esse. Et in Sacris Buticis, soleuniter quotannis celebratis, imaginem quandam huius rei repraesentabant. Nam Sacerdotes Hori, * Harpocratem adinstar nutricum alebant et nutriebant, cum tamen senes essent, aetatis iam

pro-

* EPIPHANIVS Exposit. Fidei p. 1092.

proneffioris. Ad eandem vero Sacras de *Latona* *Battica* fabulas, et hoc spectat, quod *PLVTARCHVS* narrat p. 354: ὡς ὁ Τυφῶν ὕν διαίων πρὸς τὴν πανσέληνον εὔρε τὴν ξυλινὴν σόρον, ἐν ἣ τὸ σῶμα τῆ Ὀσίριδος ἔκειτο, καὶ διέρριψεν. *Typhonem, cum plena luna suum persequeretur, reperisse ligneam arcam, in qua Osiridis corpus iacebat, idque disieciisse.* Haec enim contigisse circa vrhem Butum, vbi *Latona* enutriebat Horum, ex hisce scriptoris eiusdem verbis discimus p. 357 fin. Τῆς δὲ Ἰσιδος πρὸς τὸν ἵόν Ὠρον, ἐν Βάτῳ τρεφόμενον προσεύχεται, τὸ δὲ ἀγγεῖον ἐκποδῶν ἀποθεμένης, Τυφῶνα κυνηγετῶντα νύκτωρ πρὸς τὴν * σελήνην, ἐντυχεῖν αὐτῷ. *Cum autem Isis, ad Horum filium, qui Buti nutritur, iter faceret, et arcam, (in qua erat corpus Osiridis) extra conspectum hominum deposuisset, Typhonem noctu, plena cum esset Luna, venantem, an arcam illam incidisse.* Erat ergo *Hori* et *Bubasteos* nutrix *Latona*, siue *Buto*, quae eos alebat et educabat Buti. Et tamen erat ex octo Aegyptiorum primis principibusque Numinibus, quod *HERODOTVM* supra testantem vidimus Lib. II. c. 156.

§. 5. Ex iis, quae de *Butone*, Aegyptiorum Numine attulimus, non difficulter colligere poterunt eruditi, cur Diuinitatem hanc Graeci *Latonam* interpretati sint. Etenim apud Graecos *Latona* mater perhibebatur *Apollinis* et *Dianae*; Aegyptii vero *Apollini* suo, id est *Horo*, et *Dianae*, quam ipsi *Bubastin* nuncupabant, *Butonem* adiungebant, non quidem tanquam matrem; sed tamen ut *nutricem* et *seruatricem*, ideoque honore eodem tria haec Numina dignabantur, ac inter se etiam coniungebant, non secus atque Graeci et Romani *Dianam* et *Apol-*
linem,

Traditiones Aegyptiorum de Butone, cum Dobrina Thebologorum Graecorum de Latona conferuntur.

* pag. 354. erat πρὸς τὴν πανσέληνον, et sic quoque hic scribendum esse auguro.

linem, cum *Latona* sociare solent. Vnicum hanc in rem adduco HORATIVM, qui ex eorum Praeceptis ita canit Carm. Lib. I. Od. XXI:

DIANAM tenerae dicite virgines:

Intonsum pueri dicite CYNTHIVM,

LATONAMque supremo

Dilectam penitus Ioui.

Quia igitur inter fabulas Graecorum, et Theologiam Mythicam Aegyptiorum, in hoc Numine magna intercedit affinitas, superuacaneum videri nemini potest, si Theologiam Graecorum Physicam de *Latona*, in consilium adhibeamus, experturi, num non ille nobis aliquid ad explicandam veram rationem Numinis Aegyptiaci suggerat, cum de hac illorum Diuinitate, praeter ea, quae iam retulimus, vix aliud* quid memoriae proditum deprehenderimus. Aliquam ex Theologia Graecorum Physica, Numinis, nominisque *Latonae* interpretationem subministrat nobis PORPHYRIVS, Philosophus magni nominis, et veteris Theologiae inuestigator diligens. Sic autem is: * Τῆ δὲ ὑπὸ Σελήνην Φωτιζομένης καὶ σκοτιζομένης αἰέρος, ἡ Λητώ σύμβολον. Ληθὼ γὰρ αὐτὴν εἶναι, διὰ τὴν κατὰ τὸν ὕπνον ἀναισθησίαν· καὶ ὅτι ψυχαῖς ὑπὸ Σελήνην γινομένης λήθῃ, ξυνομαρτεῖ τῇ θεῇ· Καὶ διὰ τῆτο καὶ μήτηρ Ἀπόλλωνος τε καὶ Ἀρτέμιδος, τῶν αἰτίων Φωτισμῷ τῇ νυκτὶ. καὶ ἐν τέτοις ἡλὶς καὶ σελήνης μητέρα φησὶν εἶναι τὸν ὑπὸ σελήνην αἰέρα· τῆτον γὰρ εἶναι τὴν Λητώ. Quae ita sunt latine reddenda: *Eius autem aëris, quem infra Lunam modo illuminari, modo tenebris obscurari videmus, Latona Symbolum est, quippe quae ληθὼ quaedam,*

* Apud EVSEBIUM, Praepar. Euang. Lib. III. cap. XI. post init.

quaedam, id est obliuio fit, partim, quia qui dormiunt, nihil persentiscunt, partim, quod animos illos, qui infra Lunam degunt, diuini Numinis obliuio comitetur. Eadem de causa, mater Apollinis et Dianae, quibus illuminatio noctis in acceptis ferenda est, Latona nuncupari solet, quibus nihil aliud significatur, quam aërem, Lunam inferiorem, quippe qui Latona fit, Solis ac Lunae esse Parentem. Nolui explicationem hanc physicam Numinis Latonae, quam debemus Philosopho, sua aetate illustri, tacitus praeterire, tametsi parum omnino mihi arrideat. Et si omnia studiose expendo, non possum, non iudicare, eam neque Graecorum, neque Aegyptiorum Theologiae convenire. Recte aduersus eam, nisi vehementer fallor, haec EVSEBIVS, loc. cit. reposuit: *At enim, quomodo tandem aër parens eorum esse possit, qui illuminationis causae sunt, praesertim cum ipse efficiatur potius, quam efficiat? Sol enim atque Luna variam ac multiplicem in aëre mutationem ac vicissitudinem efficiunt.*

§. 6. Audiamus nunc aliam Numinis Latonae explicationem, ex veterum Graecorum Theologia Physica pariter depromptam, quae, cum eius permulti meminerint, videtur fuisse communior, neque etiam apparet, eam a Theologia Aegyptiorum multum abhortere. Volebant igitur veteres Graecorum Theologi, per Latonam designari Noctem. Docet hoc PHVRNVTVS, de Nat. Deor. cap. 2. * Εξ ἧ μὲν Ἀπόλλων καὶ Ἀρτεμις ἐγέννηθησαν διὰ τῆς Λητῆς. Λητῶ γὰρ τὴν νύκτα ὀνομάζουσι. — λήθη τις ἔστα. Ἐν γὰρ τῇ νυκτὶ καθευδόμενοι λαοθάρονται πάντων οἱ ἀνθρώποι. Ex Ioue Latona peperit Apollinem et Dianam. Latonam vero dicunt,

Latona in Theologia Graecorum physica est Nox, et, ut recentiores quidam volunt, Chaos primigenium.

ve

* Haec leguntur in Editione THO. GALEI. In prioribus desunt.

ut quae sit quaedam λήθη, id est obliuio. Nam qui noctu dormiunt, rerum omnium obliuiscuntur. Consentanea his sunt haec PLUTARCHI, in libro de Festo Daedalis apud Plataeenses: * Νύξ δὲ ἡ Λητώ, ληθώ τις ἔσται τῶν εἰς ὕπνον τρεπομένων. Latona vero est Nox, quippe quae eorum, qui somno sese dant, ληθώ quaedam sit, id est obliuio. Et eodem modo vetus Scholiastes Hesiodi in Theogoniam, Pag. CXLI. a. Edit. Trincauelli: Λητώ λέγεται ἡ λήθη καὶ ἡ νύξ. Latona dicitur et obliuio et nox. Et passim talia leguntur apud Veteres. Temperare mihi tamen iam nequeo, quin ex EUSTATHII in Homerum Commentariis, hanc eius observationem apponam: ** Λητῆς ὑὸς ὁ Ἀπόλλων λέγεται, τὰτ-
 ἐσι νυκτός· δοκεῖ γὰρ ἐξ αὐτῆς, οἷα μητρός, ὁ ἥλιος γεννᾶσθαι, ὡς καὶ Σοφοκλῆς ἐν Τραχινίαις λέγει.
 ——— Λητώ δὲ ἡ νύξ, διὰ τὴν παρ' Εὐριπίδῃ σοφὴν καὶ ποτνίαν λήθην. ὑπνῶντες γὰρ νυκτός πάντων λανθανάμεθα. Filius Latonae dicitur Apollo, id est noctis, videtur enim Sol ex illa, tanquam ex matre procreari, sicuti et Sophocles in Trachiniis loquitur. — Nox vero Λητώ nuncupatur, propter λήθην, id est obliuionem, quam Euripides sapientem et venerandam appellat. Dum enim noctu somno nos dedimus, omnium rerum obliuiscimur. Verba SOPHOCLES, ad quae in his respicit EUSTATHIUS, extant in Trachiniis v. 93.

Ὅν αἰόλα νύξ ἐναριζομένη
 τίκτει, κατευαίζει τε Φλογιζόμενον
 ἄλιον ἄλιον αἰτῶ.

Quem nox astrifera e medio sublatum.
 Progignit, et eundem luce fulgentem rursus sopit
 Solem, Solem inuoco.

Noctem

* apud EVSEBIUM, Praepar. Euang. Lib. III. cap. I.

** in Iliados Lib. A. p. 22.

Noctem hanc, quam cum *Latona* eandem faciunt prisci Graecorum Theplogi, NATALIS COMES interpretatur *Chaos* prinitium, ex quo omnia creata sunt. Hoc sane ad Theologiam Aegyptiorum propius accedere videri posset. Quare haec eius verba adscribere non grauabor: * *Latona* — potest etiam α λαὸν δαίνω, quod latere significat, deduci, quia e tenebris Apollo et Diana nati sunt, e confusa scilicet rerum natura. In similes cogitationes video etiam incidisse GERHARDVM IOHANNEM VOSSIVM, virum omni memoria dignissimum, quomobrem et hanc eius observationem appono: ** *Hesiodus in Theogonia, uti et in Metamorphosis Ovidius, Apollinem et Dianam natas aiunt e Ioue et Latona. Vbi Iupiter est opifex mundi: Latona est materies vniuersi, quae Ἀηδὼ, siue Latona, ἀπὸ τῆς λήθης, dicta est, quoniam, antequam lux foret, omnia in tenebris delituerint: vel quia, ut Platonici volunt, rudis illa indigestaque moles, innumeris latuit Seculis, vsque dum Mundi ille architectus, omnibus in orbem redactis, singulis suum tribuit decus. Quae quidem, quomodo ad vetustam gentis Aegyptiacae Theologiam, non sine magna veri specie, applicari queant, nunc iam videamus.*

§. 7. Volunt nempe, qui inter Graecos, Theologiae Physicae excolendae operam dederunt, per *Latonae* Numen nihil aliud intelligi, quam *Noctem*, siue iam *Noctis* nomine indicetur pars illa diei naturalis, qua Sol Horizontem nostrum relinquit, siue etiam ille status rerum omnium primigenius, quo *** *Vnus erat toto naturae vultus in orbe, Quem dixere Chaos, rudis indigestaque moles.*

Ex doctrina Graecorum de Latona, collata cum Aegyptiorum Theologia, tentatur interpretatio Numinis Butici.

* *Mytholog. Lib. III. cap. XVII. versus fin.*

** *de origine Idololatriae, Lib. II. cap. XII. fol. 186. b.*

*** *OVIDIVS Lib. I. Metam. initio.*

Et hanc *Noctem*, siue sumatur priori, siue posteriori sensu, ab Orientalibus fere cunctis, ac sigillatim ab Aegyptiis, per *σωματοποιαν* quandam, vt Numen magnum et potens, impensa religione cultum fuisse, multis docuimus Lib. I. cap. I. Sed ibidem tamen demonstratum quoque dedimus, Numen illud *Noctis* Aegyptiorum, sermonē ipforum auico, sonuisse *Athor*, illudque nomen Graecos communiter interpretari *Venerem*. Verum enim vero, hoc non obstante, adfunt, quae nos ad credendum inducere queunt, *nocturnum* Gentis Aegyptiacae Numen, nonnunquam etiam nomine *Butonis* vel, vt cum Graecis loquar, *Latoniae* designari. Obseruauimus nempe Libro et cap. citato, §. 13, veteres Aegyptios, religiosis ritibus coluisse aliquam *Ἀφροδίτην σκοτίαν*, *Venerem tenebricosam*, vel, quod idem est, *nocturnam*. Eandem vero diximus a DIODORO Siculo appellari *Ἑκάτην σκοτίαν*, *Hecaten tenebricosam*. Et ex indiciis non valde obscuris, colligere licet, Numini huic nocturno, siue illud *Venerem*, siue cum aliis *Hecaten* appellare libeat, aram statutam, Sacraque facta fuisse in Templo Serapidis antiquissimo, sito in insula prope Pyramides, in quo Apollinis facto functi corpus recondi solebat. Ibidem situm etiam fuisse Fanum aliquod *Latoniae* Aegyptiacae, a qua *Letopolis*, Memphaeos suburbium nomen traxit, discimus ex his ALEXANDRI *Polyhistoris*, e libro III. rerum Aegyptiacarum. * *Λητῆς πόλις, πόλις Αἰγύπτου*. "Εστὶ δὲ μοῖρα Μέμφιδος, καθ' ἣν αἱ πυραμίδες, ** καὶ Λητῆς ἱερὸν. *Letopolis, vrbs Aegypti*. Est vero pars vrbs Memphis, iuxta quam sunt Pyramides, et Latoniae Templum. * Mihi dubitare omnino non licet, subinnui illud ipsum Sacellum, in

* Apud STEPHANVM Byzantium in voce *Λητῆς πόλις*.

** Vide supra §. 2.

in Templo Serapidis prope Memphim, quod alii *Veneris*, vel *Hecates tenebricosae* nominant. Poterat merito Numen illud, cui dedicatum erat hocce Templum, nuncupari *tenebricosum* et *nocturnum*, quia * Templum illius omnibus erat inaccessum et clausum, praeterquam illis diebus, quibus *Apim* sepeliri contingeret. Quae si ita se habent, uti suspicor, sequitur, cultum illic fuisse Numen aliquod, cui nomen Aegyptiacum fuisse *Athor* coniicio, Graecos vero illud modo *Venerem*, modo *Hecaten*, modo etiam *Latonam*, ob rationes, quas §. 6 exposui, interpretatos esse. Nempe Numen illud praecerat *Nocti*, et *tenebris*, adeoque etiam tenebris Mortis, ad quas homines et animalia, relicta luce vitae huius, postliminio redire coguntur. Statum hunc etiam passim vocare solent *noctem*, uti CATVLLVS in notissimo carmine ad *Lesbiam* .

*Soles occidere et redire possunt :
Nobis quum brevis occidit lux,
NOX est perpetua una dormienda.*

et HORATIVS Carminum Lib. I. oda IV.

*Vitae summa brevis spem nos vetat inchoare
longam.*

*Iam te premet NOX, fabulaeque Manes
Et domus exilis Plutonia. —*

Et sic nobilissimus Poëta, Aeneid. Lib. X. 746.
et XII. 310.

— in aeternam clauduntur lumina NOCTEM.

Quae quomodo ex interpretatione Theologorum Graeciae, de qua §. 6, etiam ad Latonam applicari queant,

* Vide infra Lib. IV. cap. III. §. 2. et 3.

queant, nemo est, qui non illico intelligat. Verum, inquires, quid haec ad *Butonem*, siue *Latonam Buticam*? Sane non desunt rationes, ex quibus verosimiliter colligi queat, ea, quae de *Hacate Memphitica* commemorantur, etiam ad *Latonam Buticam* spectare. Ipsum *Latonae* huius nomen, quod *Buto* est, vel *Butus*, non leuiter id quod dixi, confirmare videtur. Testatur namque HESYCHIVS, Aegyptios sermone patrio Βῦτας dixisse *sepulchra*, in quibus mortuorum cadauera reponuntur. Verba eius sunt: Βῦτοι τόποι παρ' αἰγυπτίοις, εἰς ἃς οἱ τελευτῶντες τίθενται. *Buti Aegyptiace dicuntur loca, in quibus mortui reconduntur.* Et interpretatio haec vocis Aegyptiacae, quae tamen ad *Numen Buticum* forte plane non spectat, minime contemnenda est. Etenim ex Coptorum libris intelligitur, ΒΗ, *Be*, *sepulchrum* dici Aegyptiace. Matth. XXIII. 29. Analogiae autem grammaticae sermonis Aegyptiorum non repugnat, ex ΒΗ, singulari, formari pluralem ΒΗΔΥΤ, *Be-ut*, vnde addita terminatione graeca, natum est *Hesychianum* Βῦτοι. Aut a ΒΗ, *sepulchrum*, formari etiam regulariter potest adiectivum ΒΗΔΥΤ, *sepulchralis*. Possent sic dici *cistae* vel *arcae sepulchrales*. Sic etiam Βῦτος posset dici *Numen sepulchrale*, quod nempe *sepulchris praeesse* crederetur, dummodo nec etymologia confirmari aliunde posset. Sed, vt verum candide fatear, praeter literarum et syllabarum sonum, non est quicquam, ex quo concludi rite queat, Βῦτας HESYCHII, spectare ad *Butonem*, siue *Latonam* Aegyptiorum, *Buti* cultam. In ipso Numine, et traditionibus Aegyptiorum de eo, nihil deprehendere possum, quod ad sepulchra et tenebras mortis referri debeat, aut queat. Est tamen aliquid, quod praeterire nolum, quandoquidem videri posset quibusdam, confici

fici ex eo posse, *Latonam* Aegyptiorum *Buticam*, a *Vivere* eiusdem gentis, *Athor* vocata, id est *Nocte*, adeoque a primo principio rerum omnium passivo, vel materia chaotica, ex qua omnia sunt formata, parum omnino differre. Nempe *Latonae Buti* cultae, sacer erat *mus araneus*, quem Graeci *μυγαλὴν* vocant. Ideoque animalcula illa, quorum morius venenatus habetur, mortui deportabantur *Butum*, ut ibi, secundum leges Sacrorum conditae, cistis illatae sepelirentur, teste HERODOTO Lib. II. c. 67. Quin imo in fabulis Sacerdotalibus Aegyptiorum perhibebatur, *Latonam*, id est *Butonem*, ut persecutionem Typhonis effugeret, se in *murem araneum* conuertisse, quod ANTONINVS LIBERALIS docet, Fabula XXVIII. Et aliunde etiam scimus, Aegyptios beitiolam hanc honoribus diuinis affecisse. Putabatur enim, quod ex dictis iam sic colligitur, sacra et viua quaedam Latonae Buticae imago. Cur vero Aegyptii animal adeo vile et impurum tanto dignarentur honore, rationem hanc reddit PLVTARCHVS, *Sympos.* Lib. IV. Quaest. V. p. 670: Τὴν μυγαλὴν λέγουσιν ἐκτεθειᾶσθαι ὑπὸ Ἀιγυπτίων τυφλὴν ἔσαν· ὅτι τὸ σκότος τῇ Φωτὸς ἡγῶντο πρεσβύτερον. *Murem araneum* diuinos honores reperisse apud Aegyptios, aiunt, eo quod coecus sit. Nam tenebras luce esse priores censent. En! igitur *murem araneum* symbolum *tenebrarum*, insimulque *Latonae* imaginem, vnde concludi posse non immerito videtur, *Latonae* Numen cognationem habere cum *Nocte*, et *tenebris*. Quod si iam certum esset, id, quod PLVTARCHVS refert, omnino ita se habuisse, et ex prisca Aegyptiorum Theologia fluxisse, magnum id apud me pondus haberet, ad asserendum, *Latonae* Numen *nocturnum* fuisse, atque *tenebricosum*. Verum auctor egregius non sine cunctatione ita pronuntiat. *Aiunt Aegyptios* id tradere. Suspi-

cor ergo, Graecos, cum scirent, murem araneum diuinos in Aegypto consecutum esse honores, et adeo mirificae rationem quaesiuisse in animalculi huius coecitate, quam ei tribuunt non pauci; sed quare ipsa est imaginaria. Operae pretium est, ea de re adscribere verba viri docti, qui ea literis prodidit, quae oculis antea ipse subiecerat. Mus araneus * est oculis paruis: quanquam autem totus paruus sit, oculos tamen ei multo, quam proportionem minores esse, ipse obseruauit, et propter hanc oculorum paruitatem visum ei admodum hebetem esse puto, adeo, ut veterum quidam murem coecum appellarint. Non igitur veram causam PLUTARCHVS nobis hic commemorasse videtur, ob quam Aegyptii, in mure araneo, colere voluerint suam Latonam. Et omnino ad tenebras mortis, aut noctis, quomodo-cunque eam accipias, Numen hoc relatum non fuisse, arbitror. Sunt etiam rationes, quae mihi persuadent, Latonam illam, cuius Sacellum fuit in Templo Serapidis, prope Pyramides, de qua supra diximus, non fuisse Numen Buticum, cuius Templum, vna cum antiqua vrbe Letopoli, a Persis dudum fuerat dirutum. Sed Dea illa, quae ab aliis etiam vocatur Venus, et Hecate tenebricosa, a Graecis nonnullis Latonae nomine insigniebatur, nam id Graecorum Theologia permittebat, et nouerant, in vicina Letopoli, Aegyptiorum Latonam olim enixe cultam fuisse.

Sed re ipsa Latona Butica referebatur ad Isin, vel Lunam, eratque huius

§. 8. De alia igitur omnino Numinis Butici, vel Latonae Aegyptiacae interpretatione cogitandum nobis erit. Quod si autem ea, quae de Dea hac Aegyptios perhibuisse reperio, etsi pauca sint, meditate pensito, et inter se conféro, subit illa mentem meam cogitatio, Numen eius ad Lunam priscis Theo-

* CONR. GESNERVS de Quadrupedibus viuiparis p. 845.

Theologis relatum omnino fuisse. Sane Deam hanc, *aliquod Symbolum.* certo quodam sensu, ab Iside, magno et sacrosancto Lunae Symbolo, diuersam non fuisse, probari negotio nullo potest. Saepe namque in Aegyptiorum fabulis sacris, vbi *Isis* nominatur, non Dea haec, proprie et cum distinctione ita dicta, intelligenda venit; sed *Buto* seu *Latona*, vnde absque vitio concludimus, multa quae de *Iside* siue *Luna*, ab Aegyptiis praedicabantur, ad *Latonam* etiam applicari posse, et vice versa, aut duas has Deas, ad vnum *Lunae* Numen referri. Ita PLUTARCHVS, haud dubie ex traditionibus Aegyptiorum, de *Iside* p. 366 extr. Τῆς δὲ Ἰσίδος πάλιν ἀναλαμβάνουσι τὸν Ὅσιον, καὶ αὐξανέσης τὸν Ὀρον, ἀναδυμιάσει, καὶ ὁμίχλαις καὶ νέφεσι ῥωννύμενον, ἐκρατήθη μὲν. ἐκ ἀνθρώπων δὲ ὁ Τυφών. Rursus vbi *Osirin* *Isis* recepit, et *Horum* nutrit ac educat, crescentem ac roboratum exhalationibus, et nebulis ac nubibus: superatus quidem, non tamen interfectus est *Typhon*. Vides hic *Isidem*, recepto marito suo, filium etiam *Horum*, vel quod hic idem est, *Harpocratem* nutrientem ac saginantem, quod tamen *Butonis*, siue *Latonae* munus proprium habitum fuisse, ad quod fabulae de ea Aegyptiorum inprimis respicere solent, ex §. 4 satis constare potuit. Ex eo sequi etiam, facile perspicient docti & idonei rerum talium iudices, signa vetusta, in quibus *Isis* repraesentatur, *Horo* filiolo, vel *Harpocrati*, vbera praebens, quaeque in * Collectionibus Antiquariorum non pauca occurrunt, vere et proprie ad *Latonam Buticam* referri debere. Saepe igitur, vbi *Isis* nominatur, re ipsa tamen, et maxime proprie, *Latona* Aegyptiorum intelligi debet. Est nempe in tantum vnum

G 3

vtrius-

* MONTFAUCON *Antiquité expliquée*, To. II. Tab. CV. CX. CXIII.

vtriusque Numen, quod et haec et illa, aliquod Lunae Symbolum extiterit, religione Aegyptiorum consecratum. Et hanc quoque causam esse credo, quod Aegyptii *Butoni*, vel *Latonae* suae, *murem araneum* dedicatum et sacratum voluerint, quod §. 7 ostendimus. Rationem dabit PLVTARCHVS, qui verbis, supra §. 7 allatis, illico haec subiungit: Τὴν μυγαλὴν τίκτεσθαι λέγουσιν.* ἐκ μυῶν, πέμπτη γενεᾷ, νεμηνίας ὕσης· ἔτι δὲ μειῖσθαι τὸ ἥπαρ ἐν τοῖς ἀφανισμοῖς τῆς σελήνης. *Murem araneum nasci aiunt e muribus quinta generatione, in nouilunio: atque iecur eius minui, quando lumen Lunae deficit.* Tribuebatur itaque animalculo huic aliqua cum Luna, eiusque vicissitudinibus, cognatio et sympathia, quae sine dubio ratio erat, cur illud Lunae consecratum voluerint Aegyptii. Et hanc, aliis eorum obseruationibus genuinis, de quibus cap. III. §. 6 quaedam notauimus, persimilem esse, quis negauerit?

Id ex eo etiam colligitur, quod Latona illa perhibita fuerit, Buti Horum et Bubastis nutritrix.

§. 9. Verum illa PLVTARCHI obseruatio, quam retulimus §. 8: *Isidem* (sive *Latonam Buticam*) *Horum educare et nutrire Buti, crescentem exhalationibus, nebulis ac nubibus, aenigmatis Aegyptiaci sensum genuinum, nisi me spes fallit, nobis recludet.* Ex §. 4 abunde perspicui potuit, fabulas Aegyptiorum de *Latona* sua, tantum non omnes, eo spectasse, vt Dea haec haberetur *Hori* et *Bubasteos* nutritrix, quae hos in paludibus Buticis aluerit et sollicitate educauerit. Hoc ipso autem Sacerdotes subinnuebant, *Latonam Buticam*, diuersam a *Lunae Numine* non esse. Vt vero id ex hominum istorum placitis certo demonstremus, tenendum omnino nobis

* Scholiastes Nicandri p. 45. habet ἐκ μυῶν καὶ γαλῆς, ex mure et mussela. Idque nomen animalculi illius graecum confirmare videtur.

nobis est, veteribus fere cunctis, ac sigillatim Aegyptiis persuasum fuisse, * *Oceanum*, et in genere omnem humorem, *Sidera ipsa tot et tantae magnitudinis pascere*. Aegyptii vt hoc ipsum, more patrio, imagine aliqua symbolica adumbrarent, Harpocratem pingebant, loto, in locis palustribus humidisque nascenti, insidentem, eo significantes, ** *Solem ex humidis accendi*, aut, vt etiam loquuntur, splendidum hoc coeli sidus *** *nasci et ali ex humore et exhalationibus*. Idem dicere quoque solebant, et imaginibus symbolicis fingere, † *Solem et Lunam non curribus, sed nauigiis vehi, innuentes, clarissima haec Mundi sidera, non secus ac res aliae, humore procreari atque ali*. Facilius iam nunc intelligi poterit, quidnam sibi voluerint Aegyptii, discitantes, *Horum*, qui hic quidem cum *Harpocrate* idem est, ideoque *Solem* subindicat, circa Solstitium hybernum, renatum quodammodo ac renouatum, *exhalationibus, nebulis et nubibus enutritum, Buti crescere, et adulescere*.

§. 10. Id vero attenta consideratione dignum cumprimis est, quod fabula Aegyptiorum in ore habet, *Horum*, siue *Solem* renouatum, et *Bubastin*, id est *Lunam* nascentem, (cap. IV. §. 10.) educatos nutritosque fuisse in vrbe *Buto*, et quidem a *Latona*. Hoc ad inuestigandam veram Numinis huius significationem et interpretationem, nobis non parum proderit. *Buti* perhibebantur *Horus* atque *Bubastis* nutrir, eo quod prope hanc urbem lacus esset ingens, veteribus non inditus. Meminit eius, prae-

Idque in paludibus Buticis. Nam aqua palustri et fontana credebatur Luna nutrir, et tum res alias vini- ficare et roborare.

G 4

* PLINIVS Lib. II. cap. 68.

** PLUTARCHVS de Iside p. 335.

*** Idem de Pythiae Oraculis p. 400.

† Idem de Iside p. 364. CLEMENS Alexandrinus Lib. V. Strom. p. 566. EVSEBIUS Praepar. Euang. Lib. III. cap. XI.

ter alios, etiam STRABO, excellens Geographus, p. 551. In hoc lacu tradebant Sacerdotes, *Horum* et *Bubastin*, cum eos Typhon persequeretur, a *Latona* occultatos fuisse in insula, vbi postea Numinibus his Templum dedicatum fuit splendidum, §. 4. In eodem lacu, vel paludibus, dicebatur etiam *Latona*, Deos hos nutriuiffe, §. 4. Et praeter hunc *Buticum*, erant plures in vicinia lacus, veluti *Seben-nyticus* memoratus SCYLACI in Periplo p. 43, et STEPHANO, in Σεβέννυτες, ac alii, vt igitur illa regio, certis praeferim temporibus, esset valde palustris. Hanc vero nutritorum a *Latona* Deorum in palustribus Buticis, rationem adfert PLVTARCHVS, * *quia aquosa et irrigua terra, maxime educit exhalationes, quibus siccitas restringitur atque laxatur.* Hoc vero ex sententia Aegyptiorum, et plerorumque veterum, beneficium erat Lunae, quae aqua palustri pasta et corroborata, calorem Solis temperaret humido lumine, et eidem tamen etiam nutrimentum praeberet. ** *Lunam existimabant lumen habere genitabile et humectans, ideoque prosperam esse, et animalium procreationi, et stirpium pullulationi, cum Sol vicissim intemperato igni calefaciat exsiccetque natas et florentes stirpes: et suo ardore magnam partem terrae fecerit habitationibus ineptam.* Hanc igitur inter beneficia Solis atque Lunae veteres constituunt discrepantiam: *** *Duobus his reguntur omnia terrena, calore quidem Solis per diem, humore vero Lunae per noctem.* † *Nam vt calore Solis animantur semina, ita Lunae humore nutriuntur. Penes ipsam enim et corporum omnium ratio esse dicitur et potestas.* Hac

* de Iside p. 367.

** PLVTARCHVS loco eodem.

*** Scholiastes vetus Horatii in Carmen Seculare p. 299. a.

† Idem ibidem, plusculis interiectis.

Hac de causa APVLEIVS Metam. Lib. XI. init. de *Ifide* praedicat, quod *luce foeminea conlustreret cuncta Moenia et vdis ignibus nutrias laeta Semina*. Illam vero humidam et beneficam lucem, si eisdem veteres audimus, Luna sibi acquirit ex aqua dulci, qualis est lacuum, fontium, fluuiorum, et paludum, quam attrahit, inque suum aliarumque rerum vsum vertit. * *Stoici certe volebant, Solem e mari incendi, atque ali: Lunae vero a fontanis et lacustribus aquis dulcem mollemque submitti exhalationem*. Et hanc communem fuisse Philosophorum sententiam, satis innuit PLINIVS, Lib. II. c. 101. Vbi, *Ferunt, inquit, Lunae foemineum ac molle fidus, atque nocturnum, soluere humorem, et trahere, non auferre. — Sed in dulcibus aquis Lunae alimentum esse, sicuti in marinis Solis*. Hanc igitur ob causam in fabulis Sacerdotum perhibebatur, *Latonam*, vel *Lunam Symbolicam*, Buti habitare, subinnuentes, eam aqua dulci fontana et lacustri, quae ibi reperiebatur copiosa, pastam et corroboratam, alimentum deinde idem *Horo*, vel *Soli renouato*, et *Bubasti*, id est, *Lunae recens natae, et crescenti* subministrare et dispensare.

§. II. Explicuimus igitur, quo sensu Aegyptiorum Theologi de *Latona* sua *Butica*, id est *Luna*, dicere potuerint, quod *Horum*, siue *Solem recens natum*, aut *renouatum*, itemque *Bubastin*, seu *Lunam nouam et crescentem*, nutriat, augeat, et educet. Luna nempe ex fontibus et paludibus dulcem aquam attrahit, eaque veluti satiata, nouo Soli alimenta praebet, et ipsa quoque viribus resecta, etsi post Plenilunium sensim deficiat, atque tandem plene euanescat, sibi ipsa sufficit, vt mox quasi renata, lumen suum terrae rursus ostendat, et de nouo cre-

Observatum praeterea dignum est, quod veteres Lunam crediderint esse matrem reris.

G 5

scat.

* PLVTARCHVS loc. cit. p. 367.

scat. Verum enim vero, huic generaliori *Latoniae Buticae* interpretationi, aliam praeterea specialiore*m* iungendam putq. Lunam veteres non modo matrem quandam humoris, quem ad se trahit, et quores omnes alit reficitque, arbitrabantur; sed et, deberi eidem copiam roris coelestis, herbis atque frugibus, certo praesertim tempore, tantopere salutaris. Quenam sit roris vera ac proxima causa, quae origo, multi ex antiquis, se ignorare, maluerunt candidè profiteri. Ipse IOBVS cum his facere videtur, vbi Deum sic rogantem introducit cap. XXXVIII. 28: *An est pluviae pater? aut quis genuit guttas roris?* Ad quae Commentator praestantissimus, B. SCHVLTE*NSIVS*, haec annotavit: *Sensus hinc talis enitescit* „considera mihi vel protrita illa, „et quae omnibus exploratissima habentur, pluuiam, „rorem, — quem illis patrem quam matrem assignas? „ *Percurre omnes causas secundas, unde haec meteora gigni aiunt Philosophi, et senties, te proximam originem vel vnius guttulae non posse indicare.* Sed erant tamen, qui rorem a sideribus gigni autumarent, quos inter est FVLGENTIVS, cuius, in *Mythologiae* initio hi leguntur versus:

*Vbi guttas florulentae mane rorant purpurae
Humor algens, quem serenis Astra sudant noctibus.*

vbi * posterior versus desumptus esse videtur ex *per-nigilio Veneris*, in quo haec occurrunt:

Humor ille, quem serenis Astra rorant noctibus.

At plerique malebant Lunae, etiam roris generationem adscribere **. *Idque subinnuit Alcman, Poëta Lyricus,*

* Ita NIC. HEINSIVS ad Claudianum Lib. I. in Ruffinum v. 385.

** Apud PLVTARCHVM Sympof. Lib. III. p. 659.

*Lyriceus, rorem Iouis, (sive aëris,) et Lunae filiam appellans. Erat illa ALCMANIS sententia celebris, ad quam ideo MACROBIUS etiam prouocat Saturn. lib. VII; cap. XVI: Aër ipse proprietatem lunaris humoris, et patitur et prodit. Nam cum Luna plena est, vel nascens ——— aër aut * in pluuiam soluitur, aut si sudus sit, multum de se roris emittit. Vnde et Alcman Lyriceus dixit rorem aëris et Lunae ** filium. Hinc sine dubio est, quod Poeta Lunam dixerit roscidam, id est roris matrem aut causam.*

*** *Solis ad occasum, cum frigidus aëra vesper Temperat, et saltus reficit iam roscida Luna.*

Et ex recentioribus quoque, nonnulli veteris Philosophiae alumni; ab ista persuasione alieni non sunt. *Perexiguus autem vapor, inquit † MYLAEVS, a Luna, ut tradunt, sereno, idque veris potissimum tempore, excitatus, et calore destitutus, non multum sursum effertur. Sed conuersus in perennem et subtilem aquam, ad conueniens stirpium alimentum, rore terras aspergit. Consentit huic alius eiusdem Philosophiae Sectator: †† Ad rorem inuuant etiam Astra nocturna, praesertim Luna. Et in eadem penitus sententia fuisse etiam Aegyptios, tanto minus dubitandum, quod sciamus eos asseruisse, Lunam esse matrem et nutricem corporum sublunarium omnium, cap. I. §. 4. et cap. hoc, §. 10. et dulcem cum,*

* Particulam hanc in supplendam esse duxi.

** In verbis ALCMANIS apud PLUTARCHVM, est θυγάτηρ. Vnde praestaret, et hic legere *filiam*.

*** VIRGILIUS Georg. III. 336.

† In *historia Naturae* To. II. *Penus artis historicae* p. 46.

†† FR. REINTZER Soc. Iesu, in *Meteorologia philosophico-politica* p. 351.

cumprimis humorem ex fontibus lacubusque, auidissime ad se trahere.

Atque id videntur etiam in Latona Butica significare, quod inprimis colere voluisse Aegyptii.

§. 12. Et hoc quidem est, si recte coniicio, quod in *Latona Butica*, Aegyptii tantopere coluerunt, haec praecipua eius vis et potestas, quam venerati in ea sunt Niligenae. Neque ego id in idolorum et creaturarum cultoribus valde mirari possum. Est enim illa rosis ad terram nostram nocturna et matutina demissio, ingens quoddam naturae beneficium, et pretii inaeestimabilis. Nam * *ros ex aëre in terram delapsus, nutrimentum plantarum euadit deliciosum. Terram idem humore benefico imbuunt. Arborum folia, quasi totidem manus, se incuruant, ut eum recipere ac imbibere possint: flores semet aperiant, ut et ipsi thesauri huius fiant participes. Aduentus auromae, liquorem hunc exquisitum in poros ipsorum ingredientis, oppido ipsis pretiosus est.*

— ** *humida dulces*

*Efficat aura cibos, quoties fugientibus Euris
Frigida nocturno tanguntur pastua rore
Et matutinae lucent in gramine guttae.*

Inprimis id in regionibus Sole vehementer adustis vñ venire experimur, vt, quanto illic rariores cadunt pluuiæ, tanto copiosiores terram lætificent rores. De Aegypto et regionibus similis indolis id obseruat THEOPHRASTVS *Histor. Plantar. Lib. VIII. cap. VI.* Ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Βαβυλῶνι, καὶ Βάκτροις, ὅπερ μὴ ἔσται ἡ χώρα, *** ἢ σπανίως, αἱ δρότοι τὸ ὅλον ἐκτρέφουσιν. *In Aegypto vero et apud Babylonem, et Bactra, vbi terra nullis aut raris imbribus*

* *Speçacle de la Nature*, de Mr. PLUCHE To. IV. p. 74.

** TITVS CALPURNIVS *Eclog. V. 52.*

*** Particulam ἢ suppleui, sensu id necessario flagitante. Et sic habet versio latina.

bribus madet, rores omnia nutriunt aluntque. Ex quo fere PLINIVS defumfit, quae habet Lib. XVIII. cap. 21. *In Baëtris, Africa, Cyrene* — *siccitas coercet herbas, fruges nocturno tactas rore nutriend.* Neque etiam recentiores de Aegypto id obseruare neglexerunt. Vide VANSLEBII Relationem itineris Aegyptiaci pag. 39. Eam ob rem * in Scriptura, promissio roris, magnam benedictionem innuit, vti eiusdem denegatio malum ingens. Obseruari et hic illud insuper meretur, in Aegypto, eo ipso tempore, quo Nilus, fertilitatis omnis, qua tellus illa gloriatur, vera causa, ex agris iam recessit, et fruges e terra succrescentes, incolarum animos dulci spe oblectant, rorem Nili quodammodo vice fungi, segetesque laetas facere. In aliis regionibus, tempore verno cumprimis, rores recreant germina; at alio modo res se habet in Aegypto. Illic enim ** sub initium Nouembris, Nilus arua derelinquere incipit. *** Circa finem mensis eiusdem, agri conserruntur. Mensibus vero Decembri et Ianuario, fruges enatae, nutriuntur fouenturque rore tempestiuo. Postremum hoc, quod Aegypto proprium est, testatur, qui in illa regione peregrinatus, diuque moratus est, † PALLADIVS Helenopolitanus Episcopus, *Histor. Lausiac.* cap. XXXIII. vbi de Ptolemaeo Monacho, extrema Sceteos inhabitante, haec

* *Genes.* XXVII. 28. vbi vide CLERICVM. Adde HILLERI *Hierophyticon* Part. II. p. 107. et POCCOCKIVM in *Hoseae* XIV. 5.

** MAILLET Description de l'Egypte Part. I. p. 87. Edit. in 8.

*** PLINIVS Lib. XVIII. c. 18. *Peregrinatio Principis RADZIVILII* p. 166.

† Iunge huic Scriptorem recentiorem, VANSLEBIVM, vbi supra.

haec habet: * Βασάσας ἐν ἐκείνῳ κεράμια ** κιλίκισια πλείονα, ἐκείσε ἀπήνεγκεν καὶ τῷ Δεκεμβρίῳ καὶ Ἰανναρίῳ μηνὶ συναγὼν τὴν δρόσον ἐκ τῶν πετρῶν (δροσίζει γὰρ ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσι τότε πολλὰ) τὰ κεράμια ἐπλήρωσεν. *Is igitur pocula fictilia complura eo deportauit. Et cum mensibus Decembri et Ianuario, rorem ex petris collegisset, ros enim hoc anni tempore copiosus illic locorum cadit, illo pocula sua impleuit.* Obseruari autem hic peruelim, in fabulis Aegyptiorum tradi solitum fuisse, quod Lib. II. cap. VI. §. 7. 8. probaui pluribus, *Harpo- cratem*, vel, quod hic quidem perinde est, *Horum*, eodem plane tempore, nimirum circa Solstitium hybernū, inter lacustres flores et plantas natum, et *Buti* enutritum fuisse, a *Latona* nempe *Butica*. Vix ergo crediderim, iustam de iis, quae nunc differui, addubitandi causam superesse cuiquam posse.

Ex iis
quae obser-
uata fue-
runt, tan-
dem pate-
scit, *Lato-
nam Buti-
cam*, Sym-
bolum fu-
isse Pleni-
lunii.

§. 13. Omnia igitur, quae hucusque in medi-
um attulimus, quantum mihi intelligere datum est,
inuictè probant, *Latonam* Aegyptiorum *Buticam*,
Symbolum quodpiam fuisse *Lunae*, auita ipsorum
religione consecratum. Verum qua tandem ratione
Dea haec differre censenda erit a Numinibus *Isidis*,
et *Bubasteos*, quae pariter ad *Lunam* relata fuisse,
locis suis vidimus, et a quibus tamen *Butonem*, siue
Latonam Aegyptiam, etiam certa aliqua ratione di-
uersam fuisse, dubitari prorsus nequit? Poterit
nempe ex iis, quae propriis suis locis obseruauimus,
luculenter intelligi, *Isidem* generatim *Lunam*, to-
tam-

* In *Bibliotheca Patrum Magna* Parisina To. XIII. p. 951.

** an forte legendum erit κυλίκισια, vt sit diminutiuum a κύλιξ, poculum? κεράμια κύλικα inuenis apud HERODOTVM et PLATONEM. Vide IVNGERMANNI notas ad Iulium Pollucem Lib. X. cap. 99. p. 1386. Editionis vltimae.

tamque eius vim potestatemque designasse, *Bubastin* vero Symbolum fuisse *Lunae nouae*, et *crescentis*, quod et nomen Aegyptiacum innuere mihi videtur. Restat igitur, ut *Buto*, siue *Latona*, Aegyptiorum filiis subindicauerit *Lunam plenam*, quando augmenti et incrementi metam contigit vltimam. Idque nunc rationibus quibusdam in medium allatis, ad liquidum perducemus. Obseruauimus autem * supra, *Bubastin* in fabulis Sacerdotalibus Aegyptiorum perhibitam fuisse filiam *Osiridis* et *Isidis*, id est *Solis* et *Lunae*, quia *Luna*, post coniunctionem suam cum Sole, et ex radiis huius emergens, *noua* apparet, et velut *recens nata*. Hoc sane *Lunae nouae*, nempe oculis nostris iam apparenti, conuenit. Postea crescit eundo, donec aetatis iustum quasi robur consecuta, curriculi sui metam vltimam in *Plenilunio* contingat. Hoc profecto mirifice congruit *Latonae Buticae*, quam fabulae Sacerdotum mysticae repraesentabant Matronam aetatis aduetae, *Hori* et *Bubasteos* nutricem, seruatricem, tutricem. Non parum hoc ex eo illustratur, quod veteres existimarint, *Lunam*, quo propius ad *Plenilunii* terminum accederet, eo maiorem quoque vim atque virtutem exserere. ** *Diem* certe, *qua primum conspiciebatur Luna, euitatis et praeteritis radiis Solis*, Aegyptii *bonum imperfectum nominabant*. Diuidebant autem *Lunam*, usque ad *Plenilunium* crescentem ***, in tres dierum quinariorum. Primus quinariorum erat imperfectus, tertius vero, a lumine vndecimo, usque ad decimum quintum, vel ipsum *Plenilunium*, perfectissimus. Praeterea vero *Luna* alma, mater etiam

* Libro hoc III. cap. III. §. 3.

** PLUTARCHVS de *Iside* p. 363.

*** PROCLUS in Hesiodi Opera et dies pag. CIII. b. Edit. Venetae Trincauelli.

iam credebatur roris, cuius dulci copia, regionem Aegypti, pluuiâ destitutâ, eo tempore, quo etiam aqua Nili in agris campisque desiderabatur, mirifice recreabat. §. II. 12. Id vero veteres communiter ad virtutem beneficam *Plenilunii* referre solebant. Ita *PLVTARCHVS Sympof.* Lib. III. versus fin. p. 659: *Δροσοβολεῖ γὰρ ὁ αἰὲρ ταῖς πανσεληνοῖς μάλιστα διατηκόμενος. Maxime enim Plenilunio rorem iacit aër colliquatus.* Nec dissidet *MACROBIVS*, qui in fine *Saturnaliorum* haec memoriae prodidit: *Aër ipse proprietatem lunaris humoris et patitur et prodit. Nam cum LVNA PLENA est, vel cum nascitur, (et tunc enim a parte qua sursum suspicit, PEENA est) aër aut in pluuiam soluitur, aut si sudus sit, multum de se roris emittit.* Recentiores quoque secuti veteres, rem eandem sibi obseruasse visi sunt. Eorum placita sequitur *PETRVS VICTORIVS*, qui *Var. Lect.* Lib. XIV. cap. XVII. ea de re ita pronuntiat: *Nec enim omnes noctes uno tenore eandem vim roris gignunt. Luna namque silente (* id est in coitu Lunae, vel interlunio) ros non multus descendit: contra autem IN PLENILVNIO, magna ipsius copia funditur.* Facit quoque cum iis *FR. REINTZER* in *Meteorologia*, p. 151: *Ad rorem etiam iuuant Astra nocturna, praesertim Luna, maxime IN PLENILVNIO, in quo maiores sunt rores; ideoque Luna dicitur roris mater, quia scilicet tempore molli, vapores illos etiam noctu educit, qui noctu terris incubantes, sub crepusculi initium soluuntur in aquas.* Ad eandem, quam nunc explicui, rem, spectare etiam auguror fabulam illam allegoricam, cuius meminit ** *PLVTARCHVS*,

* Vide notas eruditorum ad Catonem de Re Rustica cap. 29. p. 46. Edit. Celeberr. GESNERI.

** Vide supra §. 4.

CHVS, *Typhonem*, cum *Buti*, ubi *Horus* nutriebatur, suum, venando tempore *Plenilunii*, persequeretur, incidisse in arcam, qua corpus *Osiridis* mortui conditum erat. Per *Typhonem* videtur hic intelligendum esse aliquod Principium noxium, quod *Lunae*, plenitudinem iam affecutae effectus exoptatos interciperet. Tales sunt venti vehementiores. Nam ut ait *PLINIVS* Lib. II. cap. 60: *Rores neque gelu existunt, neque ardoribus, neque ventis, nec nisi serena nocte.* Et Lib. XVIII. cap. 29: *Neque in nube, neque in flatu cadunt rores.* Et quoniam perhibebatur in fabulis mysticis, *Typhonem* persequendo suum, beneficium *Plenilunii* interuertisse, hinc * semel quotannis, in *Plenilunio*, *Osiridi* vel *Soli*, et *Isidi* vel *Lunae*, sus immolari consueverat. Qui haec omnia cum §. 4 conferre dedignatus non fuerit, facile animadvertere poterit, ea respicere *Sacra Latonae*, in vrbe *Buto* quouis anno redeunte fieri solita, tempore alicuius *Plenilunii*, in illius honorem religiose et solenniter celebrati. Plura forte ea de re, in nostra *Tabulae Bembinæ* explicatione, aliquando observabimus. Patere etiam ex his arbitrator, Numen *Latonæ*, non secus atque *Sacrâ* in honorem eius instituta, re ipsa ad *Plenilunium* spectasse.

§. 14. Vbi iam nunc ad interpretandum nomen *Deæ* huius *Aegyptiacum*, *Buto*, me accingo, monendus mihi est lector, non posse me non suspicari, *Graecos* pronuntiationem et scriptionem vocis *Aegyptiacæ* nobis non usquequaque sinceram et illibaram conservasse. *Graeci* nomen et *Deæ*, et urbis illi consecratae, vel *Βῦτω*, vel *Βῦτον* efferre solent.

Interpretatio nominis Aegyptiaci, Buto, vel Butus lectori offertur.

* *HERODOTVS* Lib. II. c. 47. *PLUTARCHVS* de *Iside* p. 354. init. *AELIANVS* de *Animal.* Lib. X. c. 26.

solent. §. 2. Quo magis vero rem hanc cogitationibus reuoluo, eo magis persuaderi me sentio, ipsos Aegypti incolas, saltem vetustiores, non Βγτῶ; sed potius Μγτῶ, aut Μγθῶ pronuntiasse. Profecto si Βγτῶ verum nomen sit, non bene haecenus intelligo, qua ratione, interpretatio eius commoda queat institui, nisi sit torta vehementer et coacta. At si, quod suspicor, nomen Aegyptiacum vere sonuerit Μγτῶ, vel Μγθῶ, omnia sponte fluent, suppetentque interpretationes plures, caeque rei, quam exprimere debet nomen, bene prorsus accommodatae. Accedit, quod mihi non parum probabile videatur, PLUTARCHVM re ipsa nomen hoc efferre Μγθ: Ait enim in libro *de Iside*, p. 374. Ἡ δ' Ἰσις ἔστιν ὅτε καὶ Μγθ προταγορεύσιν. *Isidem Aegyptii nonnunquam ΜΥΤΗ appellant.* Atque addit: Σημαίνουσι δὲ τῷ ὀνοματι μητέρα. *Voce illa matrem significant.* Verum ista de re, quam nunc suo loco relinquo, capite proximo nonnulla addam. Iam dudum vero monuerunt * viri docti, literam M, saepe transire in B, aut vtramque frequenter inter se commutari. Graecos id ipsum in vocibus Aegyptiis nonnunquam pariter fecisse, exemplo aliquo luculento ** supra ostendi. Est vrbis Aegypti celeberrima, Graecis dicta *Sebennytus*, quam incolae omnes hodie *Semanutham*, vel *Samanudam* appellant; in libris vero Coptorum *Somennuthi* nomen illud scribitur, idque esse vrbis illius nomen genuinum et antiquum, mihi quidem dubio omni carere videtur. Hic igitur in voce Aegyptiaca, literam M, Graeci in B conuerterunt, quod eosdem in

* Vide IO. PASSERATII librum, rarius tamen obuium, *de literarum inter se cognatione et permutatione*, pag. 18.

** Lib. II. cap. III. §. 4.

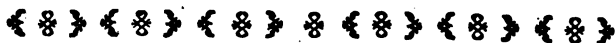
in voce *Buto*, vel uti pronuntiandum mihi viderur, *Muto*, etiam fecitasse conicio. Posset autem Μῦτω, vel Μῦτος, explicari Μῦδ-†, *Mo-u-it*, id est ἀντλῶν, vel ἀντλῆσα, quae aquam trahit vel haurit, nempe ex terra, fontibus, et lacubus. Nam †-Μῦδ, dicitur ἀντλῆν, aquam, vel humorem quemcunque *haurire* Exodi II. 16. proprie *dare aquam*. Siue autem hic verbum †, *dare*, praeponas, siue in fine adjungas, perinde est, et utrumque analogia linguae Aegyptiacae permittit, quemadmodum Latinis, et *dare aquam*, et *aquam dare* recte dicitur. Haec significatio, *Latoniae Buticae* Aegyptiorum, id est *Lunae* egregiae convenit. *Luna* enim, secundum PLINIVM Lib. II. c. 101. *humorem terrestrem soluit* primum ac *trahit*, et eum deinde, quod docebant etiam Aegyptii, in commodum et salutem corporum dispensat. Et vero, quod supra vidimus, §. 10. *Buti Luna* ex paludibus aquam dulcem trahere credebatur. Ex *Mo-u-it* Graeci videntur primo fecisse Μῦτον, aut Μῦτω, et vitiata paulatim pronuntiatione, Βῦτον, et Βῦτώ. Possis etiam nomen hoc interpretari Μῦδω†, *Mo-u-oth*, quod rem eandem significat. Nam Μῦδ est *aqua*, et *humor*, ex quo tamen in vocibus compositis fit Μῦ, vel Μδ, aut etiam ΜΗ, ΜΕ, et ΜΙ, quorum omnium exempla non infrequentia, in Coptorum libris occurrunt. Δω† vero est ἀντλῆν, *humorem aqueum extrahere* et *haurire*. Ioh. II. 8. Esset igitur Μῦδω†, *Mo-u-oth*, quae aquam ad se trahit. Graeci id extulerunt *Muto*, vel *Buto*, aut *Mutum*, siue *Butum*. Forte etiam in mentem venire posset

H 2

cuipiam,

cuipiam, linguae Copticae perito, vocem illam, quam nunc explicamus, Aegyptiis sonuisse **ⲙⲁⲩ-ⲓⲱⲧ**, *Man-joti, Matrem-roris*. Nam in hac compositione, prior vox, significat *matrem*, eaque frequentissime occurrit, posterior vox *rorem* designat. Genes. XXVII. 28. Psalmo CXXXIII. 3. Et hoc de Luna credidisse et docuisse veteres, monuimus §. ii. Vel **ⲙⲁⲩ-ⲓⲱⲧ**, *Mab-joti*, significaret *haurientem*, et *trahentem rorem*, nam **ⲙⲁⲩ**, etiam Aegyptiorum sermone dicitur *ἐντλέιν*. Genes. XXIV. 11. 13. etc. Ioh. II. 9. IV. 7. Verum fateor, interpretationem hanc a voce Aegyptiaca, vti etiam Graeci, efferunt, recedere aliquanto longius. Quod ad me attinet, libenter illud **ⲙⲁⲓ-ⲟⲩⲱⲧ**, *attrahentem humorem* reliquis praeferrem. Verum iudicent eruditi. Superfunt aliae praeterea originationes, sed quarum nonnullae magis ad **PLUTARCHI** *Muth* spectant. Ea de re autem in capite nunc secuturo dicemus.

CAPVT V.

De quibusdam Ifidis cognominibus, Muth, Athyri, Methuer, Bubafis.

Transitur a Nominibus Ifidis ad eiusdem cognomina. §. 1. Cognomina Deorum, distinguenda ab epithetis, iidem tribui solitis. §. 2. De *Muth*, Ifidis cognomine, quod explicatur. §. 3. *Athyri* aliud Ifidis cognomen, cuius interpretatio excutitur. §. 4. *Methuer*, Ifidis cognomen tertium, bene a Plutarcho explicatum. §. 5. His iungitur aliud illius cognomen *Bubafis*. §. 6.

§. 1.

Numina Aegyptiorum, ad Lunam referri solita, aut in quibus Lunae virtutem, potestatem, et in terram nostram beneficia, Gens illa venerata est, quorumque in veterum Monumentis mentionem deprehendimus, capitibus antecedentibus pro virili explicuimus. Ex illis perspicui potuit, haec omnia vnum *Ifidis* Numen ac nomen in se complecti. *Ifis* namque, quod iam semel iterumque monendum nobis fuit, omnia comprehendit, quae in Lunae rationibus ponebantur ab Aegyptiis, aut quae ipsi attribuebantur, etsi tamen diuersas illius ad terram nostram relationes, huiusque aut laetos aut tristes effectus, sub diuersis nominibus populo adorandas et colendas proponerent. Cuius generis Numina sunt, omnis quidem laeti et exoptati, *Bubastis*, et *Buto*, de quibus Libro hoc diximus, et omnis minus auspiciati, *Tithrambo*, de qua Libro hoc agendum nobis pariter fuisset, nisi id omne, grauib. de rationibus, Libro I. cap. V. iam occu-

*Transitur
a Nominibus
Ifidis,
ad illius
cognomina.*

passemus. Idem vero, quod haecenus Libro isto excussimus, argumentum, illustrant utique etiam *Isidis* quaedam cognomina, ab Aegyptiis illi tributa, nam illis potestatem ac beneficia Lunae, ex Aegyptiorum sententia designari, cuius manifestum est.

Cognomi-
na Deo-
rum, distin-
guenda ab
Epithetis,
tribui iis-
dem solitis.
De cogno-
minibus
Deorum
Aegyptio-
rum.

§. 2. Antequam vero cognomina illa Isidis Aegyptiaca, curatius expendamus, in antecessum abs re non erit monere, *cognomina* Deorum, ab *Epithetis* imponi iisdem solitis, vehementer differre. *Epitheta* enim Diis, Poëtae cumprimis; sed et quibus pro lubitu tribuere potest, et re ipsa tribuit. Sic Iupiter Poëtis dicitur ὑψιβρεμέτης, *altitonans*, νεφεληγερέτης, *nubes cogens*, αἰγλόχος, *scuto praesignis*, Apollinem iidem dicunt ἀργυρότοξον, *argentum arcum gestantem*, βαθυχάϊτην, *intonsum, comatum*, et πλάγα κρινίτην, *Mineruam Glaucōpin, oculis caesis praeditam*, σεμνὴν, *venerandam*, παρθένον, *virginem*, et sic porro. De hisce epithetis Deorum, non inuenuste iocatur LVCIANVS * in *Timone*, init. Ζεῦ Φίλιε, καὶ ξένιε, καὶ ἐταυρεῖε, καὶ ἐφέσιε, καὶ ἀσπεροπητὰ, καὶ ὄρκιε, καὶ νεφεληγερέτα, καὶ ἐρεγδοπε· καὶ εἴ τι σὲ ἄλλο οἱ ἐμβρόντητοι ποιεῖται καλῶσι, καὶ μάλιστα ὅταν ἀπορωσι πρὸς τὰ μέτρα, τότε γὰρ αὐτοῖς πολυώνυμος γινόμενος, ὑπερεῖδεις τὸ πῶτον τῶ μέτρῳ, καὶ ἀναπληροῖς τὸ κεχρηὸς τῷ ῥυθμῷ. Iupiter amicitiae stator, hospitalis, sodalitie, domesticæ, fulgurator, iuramentorum vindex, nubicoge, grandistrepe, et si quod aliud tibi cognomen, Poëtae furoris pleni tribuunt, maxime cum in, versu haerent, nam illi nomina multis modis augent, ut tu ruinas metri ipsis fulcias, et hiatus versuum impleas. Sunt tamen in his; quae LVCIANVS deridet, non nuda et tantum arbitraria Poëtarum epitheta; verum et genuina Iouis et vera cognomina. Cognomina hic

* Opp. Tom. I. p. 57. Ed. Salmur.

hic voco, quae Diis auctoritate publica, et ab omnibus tribuebantur, in Sacris, in precibus, hymnisque solenniter et publice cantari solitis. Cognomina illa Deorum, ut plurimum restricta erant ad certa Temppla, in quibus Dii sub cognomine statuto et fixo, inuocabantur. Apud Graecos et Romanos, nullum Deo cuicunque dedicabatur Templum, cui non simul certum quoddam et proprium cognomen imponeretur, sub quo peculiariter illic, certis quibusdam et definitis ritibus, religiose colebatur. Argumentum hoc olim quidam SOCRATES persecutus fuerat. Scripserat enim, teste DIOGENE LAERTIO, Lib. II. §. 47. ἐπικλήσεις θεῶν, quod interpretor *de cognominibus Deorum, quibus publice in Sacris inuocantur*. Id enim ἐπικλήσιν Graeci dicunt. Sic PAVSANIAS in *Achaicis* p. 590. de Hercule Burae culto: ἐπικλήσις μὲν καὶ τὰτα Βαράϊκος. *Nam et hic cognomine Buraici colitur*. Idem in *Atticis* p. 105: Ἀφροδίτη ἔστιν Περᾶξις ἐπικλήσις. *Veneri illi cognomen est Præmis*. Et centies id apud auctorem eundem legitur. ORPHEVS, siue quisquis auctor est, sic vocem eandem adhibet in isto versu,

* Ἥλιος, ὃν Διόνυσον ἐπικλήσιν καλέουσιν.

Sol, quem cognomine Bacchi inuocant.

De talibus autem Deorum cognominibus differuisse SOCRATEM *Coum*, docet *Scholiafles Apollonii* in Lib. I. Argon. v. 66. In loco enim quodam, quem is citat, obseruauerat SOCRATES, Templum apud Dolionas prope Cyzicum, dedicatum *Apollini*, non esse *Apollinis Ecbasii*, nec *Iasonii*, sed *Apollinis cognomento Cyziceni*. Talibus cognominibus Dii maiorum gentium honorabantur etiam in Aegypto. *Cnephum*, vel *Cnuphin*, re ipsa cognomen tantum

H 4

fuisse

Apud MACROBIUM Saturn. Lib. I. cap. XVIII.

fuisse *Vulcani* Aegyptiorum, * alio loco monuimus, etsi *Cnuphis* in Sacris popularibus, Deus haberetur a *Vulcano* distinctus. Aliud *Vulcani* cognomen apud Aegyptios fuit ** *Camephi*, quasi dicas *Custodem Aegypti*, quo Deum hunc in sacris suis Hymnis inuocasse videntur regionis illius incolae. Talia igitur cognomina habuit etiam *Isis*. Tria commemorat PLVTARCHVS de *Iside* p. 374: 'Η δ' Ἰσις ἐστὶν ὅτε καὶ Μηθ, καὶ πάλιν Ἀθυρί, καὶ Μεθύερ, προσαγορεύουσι. Σημαίνεισι δὲ τῶ μὲν πρώτῳ τῶν ὀνομάτων, μητέρα, τῶ δὲ δευτέρῳ οἶκον Ὡς κόσμιον, — τὸ δὲ τρίτον σύνθετον ἐστὶν ἐκ τε τῆ πλήρης καὶ τῆ αἰτίας. *Isidem* nonnunquam *MYTH*, nonnunquam *ATHYRI*, aliquando etiam *METHVER* cognominant. Et prima quidem voce *MATREM* designant: secunda *DOMVM HORMVNDANAM* significant: tertium nomen compositum est ex *PLENO*, et *CAVSALI*. Sed haec paulo distinctius iam, etsi tamen breuiter, euoluenda sunt et explicanda.

De Muth
Isidis co-
gnomine,
quod ex-
plicatur.

§. 3. Primum igitur *Isidis* cognomen, quod PLVTARCHVS refert, est *Μηθ*, *Muth*, quod ipse interpretatur *matrem*. Et hoc quidem *Isidis* cognomen SALMASIVS videtur in mente habuisse, ubi scripsit, *** *Aegyptiis* Ἰσι εἶναι *matrem*. Certum est, *Isi* tale quid literaliter non significare. Sed *Muth*, quomodo cognominabatur *Isis*, si vera docet PLVTARCHVS, *matrem* significat. Idque potest esse verum, lingua saltem Aegyptiaca originationi huic non aduersatur. *Matrem* enim Copti, voce perquam ipsis familiari, dicunt *Μαυ*, *Mau*. Solent vero iidem, voces desinentes in vocali, aut diphthongo, non raro in fine, litera *Τ* augere, qua ratione ex *Μαυ*, regulariter formatur *ΜαυΤ*, *Maut*, idque

* Lib. I. cap. IV. §. 7.

** Ibidem §. 9.

*** de annis *Climactericis* p. 567.

idque significat *matrem*. Graeci vocem istam extulerunt Μᾶθ, siue quod pronuntiatio Aegyptiaca, quae ex nostra hodierna aestimari non debet, non multum huic graecanicae dissimilis esset, siue quod euphoniae consulere vellent. Cur vero *Isis*, siue *Luna*, in sacris ipsorum Hymnis, appellaretur *mater*, ratio in promptu est, eamque satis explicuimus, * vbi de *Isidis* Numine disseruimus. Quando vero PLUTARCHVS memoriae prodidit, Aegyptios ** *Lunam*, id est *Isidem*, appellasse *matrem mundi* — eo quod *grauida facta a Sole*, rursus ex se in aërem emittat ac disseminet genitalia principia, suspicatus aliquando sum, hoc idem forte designari cognomine *Muth*, Sed tum in voce Aegyptiaca, litera sub finem addenda erit vnica, O. Nempe *** ΘD, *tho*, patrio Aegyptiorum sermone significabat *mundum*. Uαδ-ΘD, *Mau-tho* proinde vere et proprie significabit *matrem mundi*. Potuerunt autem Graeci, in pronuntiatione, vocalem vltimam per aphaeresin abicere, vocemque hanc contractius efferre Μᾶθ. Sed forte Μᾶθ nihil aliud est, quam illud ipsum Numen, quod Graeci communius Βατώ, aut Βάτον scribunt, et *Latonam* interpretantur. Qua de re coniecturam meam, sub finem capitis praecedentis satis exposui.

§. 4. Sequitur apud PLUTARCHVM aliud *Isidis* cognomen, Ἀθυγί, *Atbyri*, quod significare ait εἶκον Ὁρε κοσμοῦ, *domum Hori mundanam*. * Quoniam vero de hac voce extat observatio viri in his literis longe Principis, MAT. VEYSSIERE LA CROZE, eam non possum non hic adscribere. Ita autem illa se habet: † *Conuenit Ἀθωγ cum Ἀθυγί* PLUTAR-

Atbyri aliud Isidis cognomen, cuius interpretatio excutitur.

H 5

CHI

* Supra cap. I. §. 4.

** de Is. et Osir. p. 368.

*** Vide *Panthei* huius Lib. I. c. IV. §. 6.

† *Thesaurus Epistolicus La-Crozianus* T. III. p. 159.

CHI — *vbi haec illius interpretatio additur ὄνος*
"Ὀνὸς κότμος, quasi ex HI, vel H, alia dialecto, in
fragmentis a WILKINSIO editis, Praefat. Pag. VII. et
ΘD, vniuerso, τῇ οἰκωμένη, in Apocal. cap. III. v. 10. et
DΘPD, rege. Erit igitur haec vox HΘDΘPD, eliso alte-
ro D, et Θ solo retenta, ex illa pronuntiatione, quae DΘ,
instar τῆς T Graecorum efferre solebat, teste Hellanico,
apud Plutarchum, q̄hi Osirin "Τοιριν appellabant, ita
referens se vocem illam a Sacerdotibus Aegypti pronun-
tiari audiuisse etc. Non facile quis negauerit, inter-
pretationem isthanc viri doctissimi esse peringeniosam.
Sed plura tamen prohibent, quo minus nunc pedi-
bus in sententiam eius eam. Nam 1. domus Aegy-
ptiis nunquam dicitur H, neque in Dialecto vulgari,
seu Aegypti inferioris, neque in Dialecto Thebai-
dis, quae nunc Sabidica dicitur. Et hoc vir egre-
gius, postquam libros hac dialecto exaratos terere
*potuit, sine omni dubio ipse agnouit. * In dialecto,*
vtraque domus dicitur HI. Sed hoc tamen interpre-
tationi La-Crozianae, fateor, non vehementer obesser.
Nam 1, in HI, praesertim in voce, ex multis com-
posita, pronuntiando absorberi, aut euphoniae gra-
tia omitti potuit. 2. Hori nomen, in lingua Aegy-
priorum, non sonabat Ilro, aut Ulri, quod inter-
*pretatio haec supponit, verum vti * alias probati, Or*
vel U-er. Litera R nomen hoc claudebat. Si post tan-
tum virum, coniecturam meam proponere fas est,
vocem 'Aθυρ aut, quemadmodum scribere malletm,
cum Spiritu aspero 'Aθυρ, Aegyptiace interpretarer
ΧΑΤ-DΘHP-HI, Chat-uër-ēi, quae vox nunc pau-
cis mihi explicanda est. Primo igitur ΧΑ, quod
proprie vi vocis θέτω, seu positionem significat, ve-
teribus

* Lib. II. cap. IV. §. 2. 13.

teribus Aegyptiis, vſu recepto designaſſe *mundum*, poſt * *SALMASIVM*, ** alias iam probaui. Solent vero Copti, quod monitum videbis §. 3, voces deſinentes in vocali, augere nonnunquam litera *Τ*, quod imprimis in vocibus compositis, vbi earum alteram vocalis claudit, alteram vocalis auſpicatur, vſu venit quam ſaeppiſſime, ſicut et in ea, cui explicandae operam nunc damus. Eſt igitur *ΧΑΤ*, *mundus*. Nomen vero *Hori*, Aegyptiace, literis Copticis ſcriptum, ſonare *ΔΩΡ*, *** Libro ſuperiori iam aſſeruimus. *HI* denique, quod modo nunc monendum nobis erat, *domum* ſignificat. Liqueſcit igitur, *ΧΑΤ-ΔΩΡ-ΗΙ*, proprie ſecundum literam ſignificare, *Mundum, Hori domum*, quod Graeci extulerunt *Αθρη*. Hanc interpretationem et linguae, et Theologiae priſcae Aegyptiorum conſonare, affirmare auſim. Quod ſi autem praeterea perſpectum nobis eſſet, qua occaſione, quauē de cauſa, Aegyptiorum Sacerdotes, in Hymnis ſacris, *Iſidem* cognomine hoc condecorauerint, explanare forte poſſemus, quidnam eo Theologi hi deſignare voluerint. Aſt ex *PLVTARCHO* diſcere id non licet.

§. 5. Tertium vero is cognomen *Iſidis* hocce addit, *Μεθυσ*, aitque in lingua Aegyptiorum, vocem hanc compositam eſſe, *ἐκ τῆ τῆ πλήρης καὶ αἰτίας*, ex *PLENO* et *CAVSALI*, vt nempe ſignificetur ea, quae plena eſt virtutis cauſalis, vel effeſtricis, vel, in qua eſt inſignis facultas agendi et efficiendi. Et proſecto id ipſum plane ſignificat † *ΜΕΖ-ΤΩΔΩΡ*, *Meb-tu-er*, ex quo fere coniiicere liceret, *PLV-*

TARCHVM

Meibner,
Iſidis co-
gnomen
tertium, be-
ne a Plu-
tarcho ex-
plicatum.

* *de lingua Helleniſt.* p. 391. et *de annis Climacter.* p. 567.

** in notis ad Eratoſthenis Catalogum regum Thebaeorum. Vide *VIGNOLII Chronolog.* To. II. p. 759. 760.

*** Libro II. cap. IV. §. 13.

† Vide ſupra Lib. II. cap. IV. §. 13.

TARCHVM pro μεθυερ, quod nunc in eius Codicibus legitur, re ipsa scripsisse μεθυήρ. Verum in effe-
rendis et scribendis nominibus peregrinis, Graecos non semper rigidissimam accurationem seruasse, nouimus. Quamobrem vero *Isis* diceretur *virtutis effe-
triciis plena*, quippe quod cognomen illud significat, ex Doctrina Aegyptiorum de hac Dea, quam Libri huius cap. I. explicuimus, perspicui abunde potest. Docebant namque gentis huius Philosophi et Theologi, Isidem esse matrem mundi, corporumque omnium causam, et continuo grauidam factam e Sole, concipere, et rursus ex se emittere ac disseminare genitalia principia. Idque cognomine hoc *Metbuer* satis perspicue declaratur. Ceterum quoniam ΔΗΡ, ipsum *Hori* nomen Aegyptiacum, §. 4. posset etiam *Mehtuer* verti, *plena Hori*, vt quae *Hori* esset et mater, et certo quoque sensu nutrix. Sed haec obiter tantum, et velut aliud agendo.

*His iungi-
tur aliud
illius co-
gnomen,
Bubafis,
cuius ten-
tatur in-
terpreta-
tio.*

§. 6. Cognominibus hisce *Isidis*, a PLVTARCHO commemoratis, subiungo aliud, *Bubafis*, cuius notitiam debeo Auctori *Etymologici magni*. Ita is scribit in voce Βάβατις. Βάβατις κώμη τῆς Αἰγύπτου, καὶ θεός. Ὅτι ἡ Ἰώ, ἡ Ἰνάχ, εἰς βέν μεταβληθεῖται, καὶ μετὰ τὴν διὰ γῆς καὶ θαλάσσης πλάνην, εἰς Αἰγυπτον παραγενομένη, ἐπιβάτα τὲ βροχιδώδες τόπων τῆς Νείλου, τῶν χηλῶν ἵχνη τῶ πηλῶ ἐνεχάραξεν. Ὁ δὲ τῆς χώρας βασιλεὺς, ἐωρακὼς τὸ μὲν τῆς ἐμπροδίας χηλῆς, τῶ ἰ σοιχείῳ ἐμφερές. τὸ δὲ τῆς ὀπισθίας, τῶ ω, Ἰώ τὴν βέν ὠνόμασε. τὴν κώμην, Βάβατιν, ἀπὸ τῆς τῆς Βοὸς βάτews. *Bubafis*. Ita in Aegypto dicitur et vicus quidam et Dea. Cum nempe Io, Inachi filia, in vaccam conuersa, et deinceps terra marique multum iactata, in Aegyptum peruenisset, vbi in loco, quem Nilus irrigauerat, substitit, ac vngularum vestigia limo impressit. Videns vero regionis illius Princeps, vestigium vngulae anterioris,
literae

literae I, posterioris vero, literae Ω, similem esse, vaccam nominavit IO, vicum vero, in quo vacca confederat, ab ea re appellavit BVBASIN. Lepidam sane, aut potius anilem fabellam! Sed quae nihilo minus potest aliquid veri abscondere, vti solent omnes Aegyptiorum fabulae allegoricae. Illis tamen hanc accensere non ausim. Quo non obstante, istud mihi pensitatione dignum visum est, quod *Ety-mologici* auctor, secutus haud dubie Scriptorem quempiam antiquiorem, perhibuit, esse in Aegypto et vicum, et Deam, nomine *Bubasin*, et quod huic obulam de Ione in Vaccam commutata accommodet. Nam rei huic ipsa vox Aegyptia *Bubasis*, mirum in modum fauet, quod inprimis mihi persuasit, subesse huic fictioni aliquid saltem veri. Nam *ΠΖΟ-ΒΑΣΙ*, *P, ho-basi*, plane *vultum*, aut *faciem vaccae* Aegyptiorum sermone significat. Obseruauimus autem * alibi, et res est satis nota, Aegyptios *Isidi* suae, ad imitationem *Lunae*, cornua affinxisse bouina. A vero non abludit, ob hanc rationem Aegyptios *Isidi* aliquod cognomen, hoc significans, indidisse, eo-que in Hymnis lacris vsos fuisse, quemadmodum et *Bacchum*, cuius capiti pariter Graeci cornua addere saepius solebant, ea de re *Ταυρόμορφον* cognominatum esse scimus. Haec igitur *Bubasis* Templum habebat in vico, cognomine sibi, dedicatum. Erat, cum existimarem, *Bubasin* illam, cuius meminit *Ety-mologici* auctor, confundi cum Dea multo notiori, *Bubasti*. Nam nomina haec parum differunt. Sed re accuratius perpen-
sententiam mutavi.

* Libro hoc cap. I. §. 2.

CAPVT VI.

De Planetarum apud Aegyptios
cultu.

Planetas olim Aegyptii solenniter coluerunt; sed is cultus postea in desuetudinem abiit. §. 1. Planetarum nomina antiqua Aegyptiaca, vt plurimum, ignorantur. Id tamen scitur, Planetas ab Aegyptiis Diis aliis maioribus attributos fuisse. §. 2. Disquiritur, cuinam Diis Aegyptiorum, apud ipsos, Planeta Veneris fuerit attributus. §. 3. Planetis tria apud Aegyptios indita erant nomina, vnum Dei, cui erant attributi, secundum potestatis, tertium coloris. §. 4. De Colore Planetarum, et nominibus, quae acceperunt ab eo apud Aegyptios. §. 5.

§. 1.

Planetas olim Aegyptii solenniter coluerunt; verum cultus ille postea in desuetudinem abiit.

Libro huic *Panthei* nostri tertio, quo cultum omnem, ab Aegyptiis in honorem *Lunae* institutum, persequi animus fuit, de Planetis etiam, quoniam admodum pauca nobis suppetunt, deque cultu ipsis exhibito, quaedam breuiter subnectemus. De *Planetis*, praeter Solem et Lunam, *quinque* reliquis, a Gentibus orbis terrarum prope modum cunctis, interque has, ab Aegyptiis quoque olim religiose cultis, deque cultus huius in Aegypto origine ac vestigiis luculentis, multa * in *Prolegomenis* nostris disputauimus, quae hic repetere, inutile et prorsus superuacaneum esset. Poterit ex iis intelligi, in ipsius idololatriae apud Aegyptios inualescantis initiis, Planetis ceu Numinibus magnis

* Vide §. 24 - 27.

magnis et potentibus, summos id est diuinos honores decretos habitosque fuisse. Etsi enim id * deserto testimonio Scriptoris fidei exploratae, quantum nescini, saltem de Aegyptiis, probari non possit; adsunt tamen rei huius vestigia complura, neque adeo obscura, quae utique dubium omne tollunt. Sed satis quoque mature cultus ille, Planetis quinque solenniter et publice oblati, in desuetudinem abiisse videtur. Quo tempore enim Graeci Aegyptum frequentare coeperunt, cultus ille dudum sublatus iam erat, vnde factum est, vt HERODOTVS Sacrorum Aegyptiacorum inuestigator diligentissimus, et alii qui ipsum sequuntur, rei non

* Nisi forte huc trahere velis istos MANETHONIS versus Lib. I. Apotelesm. v. 203.

Ῥίξι Κρόνον, καὶ Ἄρη, καὶ Ἑρμῆ, καὶ Κυβερνήτην,

Καὶ Δίῃ, καὶ Μηνί, καὶ ἡλίῳ βασιλῆϊ.

Οὗτοι γὰρ κρατίεσσι Διῶν, κρατίεσσι καὶ ἀνδρῶν,

Πότι καὶ ποταμῶν πάντων ῥοδαῖν ἀνίμωι τε,

• Καὶ γῆς καὶ ποθέροιο καὶ ἡέρος ἀνείσοιο.

Sacra fac Saturno, et Marti, et Mercurio et Veneri,

Et Ioui, et Lunae, et Soli regi.

Hi enim dominantur Diis, dominantur et hominibus,

Marique et fluuiis omnibus impetuosiss, ventisque,

Ac frugiferae terrae et perenni aëri.

Quia versus hi Sacerdotem Aegyptium magni nominis auctorem habent, proum erit cogitare, haec e praecceptis Theologiae Aegyptiorum genuinae profluxisse, vnde sequeretur, Planetas omnes VII aequali prope modum honore a cunctis Aegyptiis celebratos ac honoratos fuisse. Verum meminerit lector, MANETHONEM haec inculcare cultoribus Astrologiae, quos honore peculiari dignatos fuisse Planetas, extra dubium positum est. Deinde nec id dissimulare possum, doctrinam MANETHONIS Apotelesmaticam, Scholas Graecorum multo magis redolere, quam Adyta Aegyptiorum, et videri, non a Scriptore Aegyptio, verum Graeco potius profectam esse.

non modo huius mentionem iniiciant prorsus nullam; sed nec aliquid memoriae prodiderint, ex quo coniectando tale quid erui recte possit. Videntur Sacerdotes hunc Planetarum cultum, sibi postmodum solis reseruasse, et scientia de Planetis, quam non indiligenter excoluerunt, ad superstitiones suas genethliacas abusi esse. Plura de hac re, dabunt, vti dixi, *Prolegomena* nostra.

*Planeta-
rum anti-
qua nomi-
na Aegypti-
aca, ut plu-
rimum,
ignorantur. Ita-
men scitur,
singulos
Planetas,
alicui ex
Diis maio-
ribus, at-
tributos
fuisse.*

§. 2. Si nomina, quae primitus Planetis indiderunt Aegyptiorum Maiores, etiamnum superessent genuina, vti aliorum Deorum nomina, id nos in argumentum hoc, omni qua possumus diligentia inquirentes, non mediocriter adiuuaret; ast, quantum quidem mihi nouisse datum est, nomina haec, prisca Aegyptiis usitata, non amplius extant; verum alta et aeterna obliuione sepulta iacent, nisi forte excipias vnum ἀρτης, vel ἐρτωσι, quod nomen illi Planetæ, quem nos *Martem* vocamus, Aegyptios imposuisse, testimoniis minime contemnendis nititur. Sed et de ipso hoc nomine dubitare non immerito possis, num sit æui antiquissimi, aut non potius eo demum tempore excogitatum, quo Sacerdotes omnem de Planetis scientiam, ad artem suam genethliacam restringere coeperunt. Nomen certe Aegyptiacum Planetæ *Martis*, virtutem et potestatem, quam ei tribuit Doctrina Genethliaca, aperte prae se fert. Quicquid sit, postquam cultus Planetarum solennis et popularis in Aegypto desuit, Stellas has, aliis Diis maioribus, a quibus veluti gubernarentur, assignare ac attribuere placuit. Docet hoc nos ACHILLES TATIVS, in *Isagoge in Arati Phaenomena*, loco memorabili; sed qui eruditus ignotus non est. Ita autem is habet: * Ἀργυπτίοις γὰρ, καὶ Ἑλλήσι, τῇ Κρόνῳ ὁ ἀστὴρ, καὶ τοι ἀμαυρότατος ὢν,

* In PETAVII *Vranologio* p. 136.

ὦν, Φαίνων λέγεται. Ἀλλὰ παρ' Ἑλλήσι μὲν κατὰ τὸ ἔυφημον λέγεται ἔτω παρὰ δὲ Ἀιγυπτίοις Νεμέσεως ἀστήρ. Δεύτερος ὁ Διὸς καθ' Ἑλλήνας Φαέθων· κατὰ δὲ Ἀιγυπτίους Ὀσίριδος ἀστήρ. Τρίτος ὁ τῷ Ἀρείῳ, παρὰ μὲν Ἑλλήσι πυρρός· παρὰ δὲ Ἀιγυπτίοις Ἡρακλῆος ἀστήρ. Τέταρτος ὁ τῷ Ἑρμῇ — καλεῖται παρὰ μὲν Ἑλλήσιν Στίλβων· παρὰ δὲ Ἀιγυπτίοις Ἀπόλλωνος ἀστήρ. *Aegyptii et Graeci; Saturni Stellam, quamvis bebetissima sit, φαίνοντα, id est lucidam vocant. Graeci quidem ita boni ominis causa nuncupant. Aegyptii vero Nemesis Stellam. Secunda Iouis, Phaëthon a Graecis; ab Aegyptiis Ὀσίριδος Stella nominatur. Tertia est Martis, quae a Graecis πυρρός, ab Aegyptiis Herculis Stella dicitur. Quarta Mercurii Stella, quam Graeci Στίλβοντα, Aegyptii Apollinis Stellam appellant. Deest hic nomen Stellae quintae, quae est Veneris, impositum ab Aegyptiis. Graecum quidem nomen auctor noster refert: Πέμπτος ὁ τῆς Ἀφροδίτης, παρὰ μὲν Ἑλλήσιν ἑωσφόρος. Quinta est Veneris, Graecis Lucifer. Verum nomen, quod Aegyptii eidem indiderant, omissum hic est, non ACHILLIS TATTII, ut puto, sed librarii in describendo negligentis, culpa. Saturnus igitur Aegyptiis audiebat Nemeseos, vel, * quod idem arbitror, Tithrambonis Stella. Iisdem Iupiter dicebatur Stella Ὀσίριδος. Vocabant porro Martem, Stellam Herculis: et Mercurium, Stellam Apollinis, vel Hori. Cuinam vero Numini Stellam Veneris dedicauerint Aegyptii, quia id ex testimonio Scriptoris cuiusdam non scimus, coniecturam meam, mox proponam. Ex his autem Planetarum denominationibus Aegyptiacis, quaedam ad Chaldaeos etiam, gentesque alias peruenerunt.*

De

* Vide supra Lib. I. cap. V. §. 4.

De *Martis Planeta* id infra docebimus §. 4. De *Stella Mercurii* ita scribit APVLEIUS in libro *de Mundo* p. 58. *Hanc sequitur Stilbon, cui quidam APOLLINIS, ceteri MERCVRII nomen tribuerunt.* Sic et PLINIUS Lib. II. cap. 8. et MACROBIUS Saturn. Lib. I. c. XIX.

Disquiri-
tur, cui-
nam ex Di-
is Aegypti-
orum, apud
ipsum Pla-
neta Vene-
ris attri-
butus fue-
rit.

§. 3. Numen illud, in cuius potestate et tutela esset *Veneris Planeta*, Aegyptios dixisse *Athor*, * nos vterque, B. LA-CROZIVS, et ego, aliquando persuasum habuimus, verum neuter satis tum fuerat memor eorum, quae ex ACHILLE TATIO hic obseruauimus §. 2. Ex illis enim luce meridiana clarius patescit, Aegyptios Planetis nomina indidisse longe alia quam Graecos. Quodnam *Veneri* nomen imposuerint Aegyptii, ex auctore illo quidem non discimus, excidit enim librariorum vitio; verum id tamen affirmare certo possumus, Aegyptios Planetam istum non retulisse ad *Venerem*; verum ad Numen aliquod suum ab illa diuersum. Aliquando in mentem mihi venit, vero valde videri simile, Planetam hunc Aegyptios attribuisse *Isidi* suae. Vix enim cogitari potest, Aegyptios Deae huic, cuius Numen, reliquis Diis Deabusque fere in vniuersum omnibus praeponabant, non aliquem ex Planetis assignaturos fuisse. Id tamen factum fuisse oportet, si *Veneris Stella* ipsi consecrata non esset. Et praeterea negari non potest, magnam fuisse Planetae *Veneris*, cum *Iside* siue *Luna*, ex veterum sententia, cognationem. Insigniter ea quae dixi, PLINIUS illustrat, qui et testari videtur, *Veneris Planetam Isidi* fuisse attributum. Verba eius haec leguntur
Lib.

* *Thesaurus Epistolicus La-Crozianus*, Tom. III. p. 159. et Tom. I. p. 177.

Lib. II. cap. VIII. *Infra Solem ambit ingens SIVS, appellatum VENERIS, alterno meatu vagum, ipsisque cognominibus aemulum Solis ac Lunae. Praeueniens quippe et ante matutinum exoriens, Luciferi nomen accipit, ut Sol alter, diem maturans: contra ab occasu refulgens, nuncupatur vesp̄er, ut prorogans lucem, vicemque Lunae reddens. — Iam magnitudine extra cuncta alia Sidera est: claritatis quidem tantae, ut vnius huius Stellae radii umbrae reddantur. Itaque et in magno nominum ambitu est. Alii enim lunonis, alii ISIDIS, alii * Matris Deum appellauere. ** Huius natura cuncta generantur in terris. Namque in alterutro exortu, genitali rore conspergens, non terrae modo conceptus implet, verum animantium quoque omnium stimulat. Si quis haec mente voluens existimaue- rit, Veneris Planetam, Aegyptios dixisse Stellam Isidis, is auctoritate PLINII sententiam suam tueri posse videbitur, neque me habebit contra niten- tem. Si tamen, quod sentio, dicendum est, cre- diderim ego potius, Aegyptios Planetam Veneris foecundum, attribuisse Mendeti suo, siue Pani, magno fertilitatis terrestri promo condo, de quo Lib. II. cap. VII. prolixè disseruimus. Obser- uauit illic, §. 6, crucem illam celeberrimam an- sam, in vetustis Aegyptiorum Monumentis toties occurrentem, ♀, quae phallum designat, Pani Mendefio dedicatum fuisse. Et eodem plane signo, Veneris Planetam ab antiquis temporibus, in hunc usque diem significari consueuisse, neminem fugit. Sed iudicent ea de re pro arbitrio lectores.*

I 2

§. 4.

* PROCLUS in Paraphrasi Tetrabibli Ptolemaei Lib. II. p. 97. fin.

** Vide et IULIANI Imp. Orat. IV. p. 150.

*Planetis
apud Aegy-
ptios tria
indidit
erant no-
mina, v-
num Nu-
minis, cui
erant at-
tributi, se-
cundum
potestatis,
tertium
coloris.*

§. 4. Dudum iam * alicubi obseruauimus, quod ex variis indiciis collegeram, Planetae unicuique apud Aegyptios, tria fuisse nomina, vnum *Numinis*, quod praeesse illi crederetur, alterum *virtutis*, qua inprimis valere existimaretur, tertium *coloris*, qui obseruari in eo poterat. De Numinibus, quae Planetis quinque praeesse existimarentur, et a quibus Aegyptii nomina ipsis indidere, diximus §. 3. Sed habebant Planetae aliud praeterea apud Aegyptios nomen, tractum a virtute illa et potestate, quae ipsis inesse perhibebatur. Illius exemplum habemus in Planeta, quem vulgo *Martis* appellare solent, ** Aegyptii vero *Stellam Herculis*, §. 2. Huic enim aliud praeterea nomen Aegyptiacum tribuitur, significans nempe eius virtutem ac potestatem, quod non vno modo scribi deprehendimus. VETTIVS VALENS, artis Astrologicae magister non infimus, nomen hoc effert *Αρης*. Verba eius, ex inedito eius *Florilegio*, talia *** a viris eruditissimis citantur: Τὸν δὲ τῆ Ἀρεως κίρρον, πικρὸν τὸς γὰρ καὶ τομὸς καὶ κατεργαστικὸς ὁ θεός. Αἱ γύπτιοι γὰρ καὶ Ἀρην αὐτὸν προσηγόρευσαν, ἐπεὶ τῶν ἀγαθοποιῶν καὶ τῆς ζωῆς παραινέτης ἐστίν. *Martis vero Stella rubrum habet colorem. Nam facie ignea est Deus hic, estque ipsi vis diffecandi et interficiendi. Ideoque Aegyptii ARTEN ipsum vocarunt, quo-*

* In *Rempbab illustrato* p. 44. not. p.

** Ab Aegyptiis nomen hoc peruenit ad Chaldaeos. Nam de illis obseruat MACROBIUS Saturn. Lib. III. cap. XII. *Chaldaei Stellam Herculis vocant, quam reliqui Martis appellant.* Idque ad alias quoque dimanauit gentes, teste PLINIO Lib. II. c. 8. et APVLVIO de *Mundo* p. 58. Ed. Elmenhorstii.

*** SELDENVS de *Diis Syris*, Synt. I. cap. VI. p. 186. SALMASIVS de *annis Climacter.* p. 596.

quoniam Stellarum beneficarum et vitae interuersor est. Forte auctor hic respexit ad veram significationem vocis Aegyptiacae, quae, ut iam iam videbimus, proprie sonabat *ἐρτωσι*, potuitque illius nominis interpretationem haurire ab aliquo linguae Aegyptiacae perito. Vox certe *Ertofi* talem, qualem dedit VETTIVS, patitur interpretationem. Nam

Ερ, er, est facere. ΤΩCI vero, *tofi ζημίαν, damnum* significat, Actor. XXVII. 10. Philipp. III. 7. 8.

Erit igitur *Ερ - ΤΩCI, Er - tofi, damnum inferens.*

Neque tamen improbauerim observationem * viro-
rum doctissimorum, qui existimant, VETTIVM,
nomen hoc Ἀετης, ad linguam graecanicam inflexisse, et ex hac interpretatum esse ἀετην, nimirum ab αἶζω, *e medio tollo*, ut significetur *intersector*. Vocem genuinam Aegyptiacam, ut bene ** SALMASIVS animaduertit, conseruauit nobis CEDRENVS, eamque, me quidem iudice, sic optime interpretatur: Καλεῖται δὲ Ἀργυρωτισί Ἐρτωσι, τῷτο δὲ σημαίνει παντὸς γένους ζωογονίαν, καὶ πάσης ἐστίας καὶ ὕλης φύσιν καὶ δύναμιν διατακτικὴν καὶ ζωογονικὴν. *Stella Martis ab Aegyptiis vocatur ERTOSI: significat autem hoc omnis generis procreationem et viuificationem, omnisque substantiae et materiae naturam et vim ordinantem atque procreantem.* Nempe

Ερ - ΤΩCI, Er tofi, Aegyptiis dicitur τὸ αἶτιον τῆς Φυτεύσεως, vim habens et indens genitiuam ac seminalem. Vox haec *Ertofi*, et origine, et compositione, et significatione vix differt a voce *Mendes*, quam *** suo loco prolixè explicuimus. Cer-

I 3

te

* SELDENVS et SALMASIVS loc. cit.

** loco iam citato.

*** Libro II. cap. VII. §. 7.

te vtraque vox vi sua rem eandem plane innuit. Expositionem vero hanc nostram, cum interpretatione quam dedit CEDRENVs, egregie et examussim conuenire, cuilibet non potest non confestim esse perspicuum. Omittere hic istud non possum, Theologiam Aegyptiorum, de Stella Martis, siue Herculis quam declarat nomen Ἡρῶσι, amice omnino conspirare cum Orientalium aliorum Theologia, quam eximie illustrat THO. HYDIVS in libro *de Religione vet. Persarum* cap. III. vnde sequentia describere non graua bor, quae leguntur p. 64: *Hoc nomine AZER, vel AZAR, antiquissimis temporibus significatus fuit Mars — et vetustissimis temporibus sic dictus fuit Martius Mensis.* Ex dictis vero elucet, haec omnia spectare ad *Herculem Orientalium*, de quo nos Lib. II. cap. III. diximus, et cui Planeta Martis apud illas Gentes sacer erat. Pergit vero auctor, post plura interposita, hunc in modum: *A significatione ignis et Martis, factum est, ut Martius Mensis, a Marte denominatus, Chaldaeis etiam dictus fuerit ܐܕܪ, Adar, Syris Odar, Syro-Arabibus, Syriam habitantibus Adar, vel ut Persae et Turcae sonant, Azar. Is hodie annum ducit apud Syros, ut et olim fecit apud Romanos et Persas. — Nam cum ex ignea Stellae Martis influentia et rubedine, (ut credebant,) Annus inciperet calefcere, anni initium ei dedicabant veteres omnes: atque ideo Romani, ineunte Mense Martio, sacrum suum Vestalem ignem de nouo accendebant, cum exeunte vetere anno, cum emori fuerant, quod aliquouis tempore fecisse nefas. Talis nempe ab eis facta est allusio Symbolica, et quasi Sympathetica, in magis faustum futuri Anni omen: ut scilicet, cum exeuntis anni calor, a Marte et igne profectus, deficeret, innueretur, ipsummet Numen, (ignem Sacrum)*

id

id persentiscere et emori: et ut ineuntis noui anni ver-
num tempus eo faustius procedere posset, voluerunt
significare, quasi una cum ipso Numine, annus nouo
calore et vigore impraegnandus esset. Quae hic de
Marte, seu Hercule Orientalium, obseruauit vir ha-
rum literarum peritissimus, ea fere de Hercule suo
Aegyptios tradidisse et praedicasse, fidem faciunt,
quae de hoc Numine suo loco edisseruimus. Ea-
dem, et forte etiam hac ipsa de causa, tribuebant
Orientales, et cum illis Aegyptii, *Stellae Herculis*,
quam alii *Martis* nuncupabant. Nam ἑρτωρ, quod
nomen Stellae huic proprium esse voluerunt Aegy-
ptii, id luculenter et aperte testatur.

§. 5. Quia vero in Planetis diuersus obserua-
tur color, diuersusque fulgor oculos nostros percel-
lit, Aegyptii ab hac coloris diuersitate, diuersa quo-
que ipsis nomina imposuere. Docet hoc inter alios
IULIVS FIRMICVS, Matheseos Lib. II. cap. II.
vbi de quinque Planetis haec scribit: *Has Stellas*
non eodem nomine, quo nos, aut Graeci, Aegyptii
nominant. Nam qui a nobis Saturnus dicitur, ab
Aegyptiis Φαίνων vocatur. Quem nos Iouem voca-
mus, Aegyptii Φαέδοντα vocant: qui a nobis Mars,
ab illis πυρόεις dicitur: Quae a nobis Venus, ab
illis Φωτφόρος vocatur. Quem nos Mercurium dici-
mus, illi εἰλβοντα vocant. Quae hic vides appel-
lari nomina Aegyptiaca, sunt re ipsa graeca, etsi ab
aliis quoque pro Aegyptiacis venditentur. Ipse
ACHILLES TATIVS, §. 2, ad testimonium voca-
tus, scribit, AEGYPTIOS et Graecos Saturni
Stellam, quamuis sit obscurior, vocare tamen Φαί-
νοντα, id est lucidam. Ergo, teste hoc Scriptore,
certè non contemnendo, non Graeci modo, verum
et Aegyptii, Planetam Saturni vocarunt Φαίνοντα.

*De colore
Planeta-
rum et no-
minibus,
quae ab eo
acceperunt
apud Aegy-
ptios.*

Ita et vetus auctor * *de dierum ad numerum et nomina Planetarum institutis appellationibus*: Τὴν δὲ τρίτην ἡμέραν αἰγύπτιοι ἀνέθεντο πυρόεντι, αἰγῆς δὲ ἔτος παρ' Ἑλλήσι. *Diem hebdomadis tertiam Aegyptii consecrarunt Pyroëni, is vero est qui a Graecis Aegῆs, vel Mars, vocatur.* Et tamen nomina haec, quae Aegyptiis tribuuntur, re ipsa pura putaque Graeca sunt, et ** a Graecis quoque passim adhibentur, ut genti suae propria. Dicere posses, nomina haec vocari Aegyptiaca, cum tamen sint graeca, eo quod Alexandrinis, quorum urbs sita erat in Aegypto; sed qui lingua, moribus, et studiis vere erant Graeci, deberentur, iisque quodammodo propria essent. Verum obstat, quod nominibus his usus iam fuisse deprehendatur ARISTOTELES, in *libro de Mundo*, tanquam usu communi receptis, quae igitur Graecis ante Philosophi huius aetatem, ideoque ante Alexandriam conditam, familiaria fuisse oportet. Iure ergo colligere nobis integrum erit, nomina illa vocari Aegyptiaca, cum tamen re ipsa sint graeca, quoniam rem ab Aegyptiis acceperunt Graeci, eamque vocabulis graecis; sed quae Aegyptiacis responderent, plane exprefferint. Neque ita difficile esset, dummodo operae pretium ferret, voces genuinas vereque Aegyptiacas formare, quae denominationibus graecis, ab Aegyptiorum maioribus acceptis, ex assè responderent. Sed cum labor fructum non promittat, nisi oppido leuem

* Apud SALMASIVM de Annis Climact. p. 595. 596.

** ACHILLES TATIVS allatus §. 2. CENSORIUS *de die natali* cap. XIII. APVLEIUS *de Mundo* p. 58. CHALCIDIVS in Timacum Platonis p. 309, et his omnibus multo antiquior, ARISTOTELES in *libro de Mundo* cap. II.

uem ac exiguum, manum ab eo abstinere malui. Suspensus * aliquando sum, pertinere huc Numen celebratissimum *Anubis*, quem Graeci solent *Mercurium* interpretari. De eo accipiebam, quod CICERO memoriae prodidit, *de Nat. Deor.* Lib. III. cap. 22. *Quartus Mercurius Nilo patre, quem Aegyptii nefas habent nominare.* Quibus geminae sunt, quae leguntur apud ARNOBIUM *aduersus gentes* Lib. IV. p. 135. *Quartus Mercurius Soboles Nili est, cuius nomen Aegyptia gens horret et reueretur expromere.* Id non videbatur mihi intelligi posse de illo Aegyptiorum *Mercurio*, quem vocant *Thot*. Nam illum utique nominarunt, estque hoc nomen eius multo celeberrimum, et tot antiquioribus Graecis notum iam dictumque. Et praeterea CICERO ipse *Mercurium* illum, *quem Aegyptii nefas habent nominare*, diserte distinguit a *Mercurio Thot*, de quo paulo post disserit. Ergo videbatur id non applicari posse, nisi ad *Anubim*. Illius verum et genuinum nomen hactenus ignotum esse autumabam, nam *Anubis* videbatur nomen tantum esse coloris. Et *Anubis* certe, Coptice scriptum **HNDB**, *Anub*, vere Aegyptiis *aureum* sonat, suntque plurima quae inuicte docent, hanc esse veram nominis illius originationem. Dicitur porro *Planeta Mercurii* a MANETHONE, Apotelesm. Lib. II. v. 191. et 383. *Χρυσόφαις Ἐγεῖνς*, *Mercurius adspēctū aureus*, vel *coloris aurei*. Ita plura concurrere videbantur, quae coniecturam hanc stabilirent. Verum dissimulare nolo, me nunc, ubi rem hanc ab omni parte versavi ac diligenter excussi, coniecturae pristinae non potuisse non renuntiare. Rationes, quae me ad mutandum sen-

* in *Remphab illustrato* p. 44. in not.

tentiam adegerunt, vbi ad *Anubidem* perueniremus, Lectoris iudicio submittam. Ceterum Planetis singulis, tria Aegyptios imposuisse nomina, exemplo *Martis*, ad oculum demonstrari potest. Ille namque Planeta, a Numine, in cuius epi tutela esse volebant, Aegyptiis, vt credere par est, dicebatur $\Pi\text{C}\text{I}\text{D}\text{O}\ \text{H}\text{X}\text{U}\text{U}\text{U}$, *Stella Herculis*, §. 2, a virtute et potestate, quam demonstrare credebatur, $\text{EP}-\text{TU}\text{X}\text{I}$, §. 4, et denique a colore, quem referre videtur, $\pi\upsilon\rho\acute{o}\epsilon\text{is}$, *igneus*, quod hoc §. sumus persecuti. Aegyptii dixissent $\text{H}-\text{X}\text{P}\text{U}\text{U}\text{U}$, aut vocem adhibuissent aequiualentem. Haec sunt, quae de Planetis eorumque cultu, ex Aegyptiorum placitis dicenda putavi.

DE
DIIS AEGYPTIORVM
LIBER IV.

Qui est

De Nilo Flumine , Aegyptiorum
Deo, et Symbolicis Numinibus ad
Nilum relatis.

CAPVT I.

De Nilo Flumine ab Aegyptiis inter
Deos suos culto.

Nilus inter Numina maxima ab Aegyptiis colebatur, cuius cultus causa paucis indicatur. §. 1. Primum Nili in Aegypto nomen fuit *Ieor*, vel *Iaro*, idque *fluvium* designat. §. 2. Idem fluvius ab Aethiopibus vocabatur *Siris*, ab Aegyptiis vero *Nilus*. §. 3. *Siris* Aethiopum, et *Schicbor* Hebraeorum, non sunt idem nomen; sed inter se differunt. §. 4. Neque etiam *Siris* et *Ofiris* Aegyptiis idem significabant. §. 5. Nomen *Siris*, ex vetusta Aegyptiorum lingua explicatur. §. 6. Fluvii Aegyptiorum nomen proprium, genuinum et antiquissimum fuit, estque *Nilus*. §. 7. Nomen illud ex Aegyptiorum sermone explicatur. §. 8. Nomen, quod Nilo olim etiam solebat indi, *Pbruron*, explicatur. §. 9. De originibus Nili in Aethiopia, ne nunc quidem satis recte cognitis et perspectis. §. 10. De fluvii eiusdem incremento et decremento annuo. §. 11. Aquae Niloticae magna dulcedo et salubritas. §. 12. Mira etiam foecun-

foecunditas et olim et nunc celebrata. §. 13. Propter has rationes Aegypti Nilum diuinis affecerunt honoribus.

§. 14. Eidemque Tempia et Sacerdotes consecraverunt.

§. 15. Atque in eius honorem festa solennia celebrarunt.

§. 16. De imaginibus Nili olim in Aegypto visitatis.

§. 17.

§. I.

*Nilus inter
Numina
Aegyptio-
rum maxi-
ma locum
habebat,
diuinisque
ab illis co-
lebatur bo-
noribus.*

Aclarissimis Mundi Sideribus, Sole et Luna, quae totus fere quaquaversum terrarum Orbis, sed peruersus iam, et a vera Dei cognitione, veraque pietate iam repulsus, loco et vice Dei, religione summa celebravit et coluit, transimus nunc ad Numen Aegypto penitus proprium et peculiare, fluvium nempe illius regionis maximum celeberrimumque, *Nilum*, quem merito dicere possumus Aegyptiorum veterum *Osiridem terrestrem*, cui tanquam bonorum omnium, quibus fruerentur, auctori et datori supplicabant accolae superstitiosi, non secus atque Ioui suo Graeci Romanique, Mithrae, qui Persiam habitabant, gentesque aliae summis suis principibusque Numinibus. Hinc est, quod * Poëta illustrem hunc fluvium sic alloquitur:

Nile pater, quam possum te dicere causa

Aut quibus in terris oculuisse caput?

Te propter nullas tellus tua postulat imbres

** Arida nec pluio supplicat herba Ioui.*

Te canit atque suum pubes miratur Osirin

Barbara, Memphiten plangere docta bouem.

Quin imo ** *nihil Aegyptiis tanto erat in honore, tamque religiose colebatur, atque Nilus, *** ad quem Solen-*

* PROPERTIUS Lib. I. Eleg. VIII.

** PLUTARCHVS de Iside et Osir. p. 353.

*** ARISTIDES Rhetor, in Aegypto p. 93. b. Edit. graec. Florent.

Solemnitates eorum sacrae tantum non omnes spectabant. Etiam Graeci veteres, fluuios regionum suarum praestantiores, diuinis afficiebant honoribus, quod * Scriptores antiqui toties testantur, et Nummi populorum et vrbiū, qui adhuc supersunt, innumeri loquuntur. Verum si isthanc species superstitionem, sane Aegyptii, et horum aemuli, Indi, notissimi Gangis fluuii cultores, reliquas Gentes omnes, immane quantum superarunt. Coluerunt autem Aegyptii *Nilum* ** propter summam, quam ab eo expectabant, et reipsa etiam percipiebant, vtilitatem. Huic enim fluuiio, fertilitas et felicitas omnis, de qua beata ipsorum religio gloriari poterat, vnice debetur. Negari quidem non potest, in cultu Aegyptiorum populari, Deos principes et longe maximos, semper habitos fuisse, *Ofiridem* siue *Solem*, ac *Isidem*, siue *Lunam*. Verum vti magnis his Numinibus, *Nili* sui existentiam, incrementa, et mirabiles vicissitudines, *** quod in superioribus plus semel indicaui, in acceptis ferebant, ita etiam Numina illa praecipue propter *Nilum*, et cum respectu ad eum, tanta veneratione, tamque impenso cultu dignabantur. *Sol* et *Luna*, ex Aegyptiorum sententia, admirabilem fertilitatis vim communicabant, tempore debito, cum *Nilo*, et fluuius hic principia fertilitatis in se coelitus collata, in campos agrosque Aegyptiorum liberaliter effundebat. Quoniam igitur Aegyptii, in praesentia vitae huius commoda et bona vnice intenti, experi-

* MAXIMVS TYRIVS, Dissert. XXXVIII. post init.
Adde GERH. IO. VOSSII de origine Idol. Lib. II.
cap. 79. et SPANHEMII notas in Callimach. p. 117.

** MAXIMVS TYRIVS Dissert. XXXVIII. post init.
IVLIVS FIRMICVS de error. profan. relig. post init.

*** Lib. II. cap. I. §. 4. Lib. III. cap. I. §. 5.

perientia magistra didicerant, ingentem illam terrae suae bonitatem ac fertilitatem, fluuiio huic immediate et proxime deberi, idcirco hunc, ceu verum felicitatis suae auctorem, continuis precibus laudibusque concelebrabant, et vt Deorum praesentissimum, solennitatibus, ritibusque permultis religiosis, per totum annum assidue venerabantur. Sed non abs re erit, ea quae ad Theologiam Aegyptiorum de Nilo spectant, paulo vberius et distincte magis persequi.

*Primum
Nilo in Aegypto
nomen fuit
Ieor, vel
Iaro, idque
fluuium
designat.*

§. 2. Et hic quidem ante omnia, de fluminis huius Aegyptiis omnibus sanctissimi vero patrioque nomine differendum mihi esse arbitror. In Scriptura vocatur יֵאֹר, *Ieor*, quod fluuium interpretantur, aut vt alii malunt, *fluuii riuum*. Genes. XLI. 1. 2. 3. 17. 18. Exodi I. 22. II. 3. 5. et pluribus aliis in locis. Ezech. XXIX. 3. Rex Aegypti introducit, arroganti hac oratione vsus: וְאֲנִי יֵאֹר לִי עֲשִׂיתִנִּי. *Meus est (Ieor) fluuius, egoque feci mihi*. Hebraeorum magistri, et qui in intima linguae hebraicae pertumpere satagunt, animaduertentes, lingua populi Dei, proprie et communiter נָהָר, *nabar*, dici *fluuium*, existimant, per יֵאֹר, non tam designari *fluuium* in vniuersum spectatum, et totum, quam potius eius tantum *riuos* et *brachia*. Censent porro iidem, *Nilum* Aegypti fluuium, ea de causa saepius dici יֵאֹר, quod ope fossarum, manu humana factarum, fluuius ille per Aegyptum totam, quaquauersum se diffundat. Verum obseruatio haec, nonnisi aliquam veritatis speciem prae se fert, cum soliditate destituta sit. Nam Amosi VIII. 8. יֵאֹר מִצְרַיִם, *fluuius Aegypti*, totum sane significat *Nilum*. Vera rei illius ratio, quod pro נָהָר, nonnunquam inueniatur יֵאֹר, haec est, quam etiam interpretes Hebraei obseruant, et res ipsa abunde loquitur, quod Scriptores Sacri, voce יֵאֹר, *Nilum*, et hunc tantum, designare voluerint.

laerint. Est igitur vocabulum hoc *Nilo* proprium et peculiare, nam est origine Aegyptium. Aegyptii ad designandum *fluum*, vocem aliam non adhibent, quam **ΙΑΡΔ**, *Iaro*. Sic Genes. XLI. 1. 2. 3. &c. vbi in graeco est *ποταμός*, *fluvius*, Coptus interpres habet **ΙΑΡΔ**, et cum nota generis masculini **ΨΙΑΡΔ**, et sic aliis in locis semper. Quoniam vero Scriptores Sacri gentis Hebraicae, vbi de *Nilo* loquuntur, et nonnisi de fluuio hoc agentes, voce **נ** vtuntur, idque nomen fluuio isti proprium deprehenditur, plus quam probabile est, ipsos Aegypti incolas, maximum illum et vnicum regionis suae fluuium, in communi sermonis vsu, non alio nomine, quam **ΙΑΡΔ**, quod *fluum* diximus significare, solitos fuisse insignire. Sicuti nempe Italis *vrbs* semper *Romam*, *Ἀσὺ* vero Graecis semper *Athenas* significabat, ita temporibus antiquissimis, Aegyptii per **ΙΑΡΔ**, *fluum* per excellentiam, nonnisi *Nilum* innuisse videntur. Hanc auguror esse rationem, cur HOMERVS, vbi fluuii huius meminit, nunquam verum eius nomen adferat, quod forte ignorabat, cum Aegyptii tantum **ΙΑΡΔ**, *fluum* suum creparent, verum * perpetuo eum *αἰγυπτον* nuncupet, quasi dixisset *fluum Aegypti*, quomodo Hebraei etiam loqui amabant. Amos. VIII. 8. Fuit igitur hoc primum fluuio illi nomen in Aegypto, etsi nominis istius, si a Scriptis Hebraeorum Sacris recesseris, vestigia nunc, a me obseruata, nulla in memoriam reuocare possim. Neque tamen dubito, quin ipsum hocce nomen Aegyptiis, postquam illic radices egit idololatria, perquam venerabile extiterit, et Sacrosanctum.

§. 3.

* Odyss. A. 477. 483. E. 258. 427.

*Fluvius
idem post-
ea ab Ae-
thiopibus
Siris, ab
Aegypti
vero inco-
lis Nilus
cognomi-
natus fuit.*

§. 3. Transeo nunc brevitatis causa alia plura nomina et cognomina, quae, si vetustis nonnullis Scriptoribus fides adhiberi potest, *Nilo* olim adhaeserunt. Ego enim illa non pro nominibus propriis, aut cognominibus, vsu publico constanti et perpetuo receptis, habeo; sed pro epithetis tantum, quibus eum aut Poëtae, aut Scriptores alii, aut etiam fluvii huius accolae indigenae, ornare nonnunquam, pro re nata, soliti sunt. Ne res haec, quam sine detrimento causae meae omittere licet, et mea et lectorum meorum tempora nimium moretur, pergere malo ad nomina fluvio nostro ab accolis imposita, omnibus nota et vsitata, sermonibus quoque veterum non parum celebrata, quaeque Scriptoribus etiam sacris non indicta existimantur, *Sirin* scilicet et *Nilum*. Incipio a *Siri*, quoniam istud fluvio Aegypti, prope illius fontes, dum adhuc Aethiopum agros peruagatur, priusquam fines Aegypti attingat, nomen ab antiquo impositum fuisse deprehendo. Testatur hoc *DIONYSIVS Periegetes*, in Poëmate laudatissimo v. 221.

Ἐνθεν πιστάτοιο κατέρχεται ὕδατα Νείλη
Ὅς δῆτοι Λιβύθεν ἐπ' ἀντολήν πολὺς ἔρπων,
Σῆρις ὑπ' Αἰθιοπῶν κικλήσκεται. Οἱ δὲ Σύνῃς
Ἐνναέται σρεφθέντι μετ' ὄνομα Νεῖλον ἔθεντο.

Quae sic versibus reddidit Festus *AVIENVS* v. 334.

*Eminus euoluunt hinc sese pingua Nili
Flumina, et intenti prolabitur aequoris vnda.
Hic qua secretis incidit flexibus agros,
Aethiopum in lingua Siris cluit: utque Syene
Caerulus accedens diti loca flumine adulas,
Nomine se claro Nilum trahit, inque iacentem
Aegyptum fusus fluctu premit arua marito.*

Et

Et PRISCIANVS V. 210:

*Hinc fluuii pinguis descendunt flumina Nili
Partibus a Libycis, qui currens Solis ad ortus,
Siris ab Aethiopum populis cognomine fertur:
Versum cultores Nilum dixere Syenes.*

Hi omnes igitur testantur, Nilum fluuium, in Aethiopia, dum illam peragrat, et ab illius regionis incolis vocari *Sirin*; eundem vero, vbi Syenen attingit, et ad fines Aegypti peruenit, nomen iam multo clarius atque celebrius *Nili* consequi. Confirmat id Poëtae huius Commentator graecus, EUSTATHIVS, in Scholiis ad versus allatos. Neque etiam rei huius, in descriptione Aegypti oblitus est PLINIVS Lib. V. cap. IX. vbi haec habet: *Nec ante Nilus, quam se totum aquis concordibus rursus iunxit, (quod fit in regno Nubiae supra Syenen,) sic quoque etiamnum Siris, ut ante nominatus per aliquot millia.* Similia de hoc fluuiio notat SOLINVS in Polyhist. cap. 32: *Demum a caesaraëte vltima (vbi incipit Aegyptus) exitus est. Ita enim quaedam claustra eius Aegypti nuncupant. Relicto tamen hoc praedire suo nomine, quo Siris vocatur, mox inoffensus meat.* Et ibidem aliquam multis interiectis: *Ditionis Aegyptiacae esse incipit a Syene, in qua fines Aethiopum, et inde vsque dum mari intimatur, Nili nomen tenet.* Igitur simul atque Aegypti fines ingressus est Nilus, hoc nomine compellatur ab Aegyptiis omnibus, priori illo iam Aethiopibus relicto. Denique et haec STEPHANI Ethniconographi verba adducere iuuabit: Συήνη πόλις Ἀιγύπτου καὶ Αἰθιοπίας ἐπὶ τῷ Νείλῳ. Μεθ' ἣν ὠνόμασαν Σίρις ὁ ποταμός. Syene vrbs, quae Aegyptum ab Aethiopia determinat, sita ad Nilum. Supra hanc urbem vero, in Aethiopia, fluuius ille Siris nuncupatur. Tanta consensione veteres omnes

Tom. II,

K

vnani-

vnanimiter tradunt, magnum Aegypti fluvium, ab Aethiopibus vocari *Sirin*, vbi vero arua *Syenes*, primae in Aegypto vrbis attigit, mutato iam nomine, ab Aegyptiis dici *Nilum*. Et profecto, antequam frequentiora Graeci cum Aegyptiis commercia instituissent, et hac occasione, nomen *Siris*, fluuius *Nilo* ab Aethiopibus tribui solitum, Graecis innotuisset, nomen illud auditum aut cognitum fuisse non deprehendimus. Nemo haec in medium adferri potuit, qui ante *Plinii*, et *Dionysii Periegetae*, aetatem, *Siris* Aethiopici mentionem fecerit.

Siris Aethiopum, et Schichor Hebraeorum, idem nomen non sunt; sed ea inter se differunt.

§. 4. De hoc igitur *Nili* fluuii nomine, quod non Aegyptios; sed Aethiopes tantum vfos esse clarescit, plura non dicerem, nisi me virorum doctissimorum coniecturae, quibus magnam verosimilitudinis speciem conciliant, ad id compellerent. Sunt autem viri eruditionis laude illustres, qui iam dudum sibi aliisque persuaserunt, שִׁיכּוֹר, *Schichor*, vel *Sichor*, fluuium in Scriptura memoratum, esse *Nilum* Aegypti, quippe qui etiam *Siris* ab incolis fuerit dictus, quod Hebraei *Sichor*, vel *Sior* extulerint. Et ego quoque olim, tantorum virorum nominibus et existimatione inductus, inque ipsorum auctoritate paulo securius requiescens, * sententiam hanc meam feci. Verum postea quam argumentum hoc omni mentis nisu et contentione accuratius explorandum sumsi, postquam omnia, quae cogitationibus meis se offerebant, seria aestimatione libravi, pristinam sententiam necessario mihi deferendam esse, intellexi. Quorsum enim quaeso, Scriptores sacri, ex vltima Aethiopia, nomen fluuii arcesserent, in ipsa Aegypto plerisque, nedum gentibus

* in notis ad *Eratosthenis Catalogum regum Thebaeorum*. Vide *la Chronologie de Mr. DES VIGNOLES*, To. II. p. 765.

bus aliis, plane ignotum et inauditum? inprimis cum suppetere genuina fluminis illius nomina Aegyptiaca, nota omnibus, quibus Nilus ipse ignotus non erat. Et an non illi nomen vere Aegyptiacum *Ἰνός*, *Ieor*, de quo §. 2, adhibere solent, ubi de Aegypto indubitate loqui deprehenduntur? Adduci ergo, ut credam, minime possum, Hebraeorum *Schichor* exprimere Aethiopicum *Sisā*; vero potius simillimum mihi videtur, *Schichor* illud esse nomen ex Hebraeorum lingua petitur, quod illi inter suos, aut Nilo in vniuersum, aut alicui eius alueo indiderant, quodque ipsis Aegypti incolis potuit esse ignotum. Hebraeos namque habuisse nomina regionum et fluuiorum, sibi plane propria et peculiaria, multo notius est, quam ut longa probatione egeat. Terram Aegypti, * quam incolae ipsi sermone auito semper appellarunt *Chemi*, vel *Chami*, Graeci *Ἀίγυπτος*, Hebraei a primis inde temporibus vocarunt, vocantque hodie, *Misraim*. Et sic, ne nimis hic sim, in aliis. Alueos porro Nili fluuii diuersos, habuisse etiam diuersas propriasque suas denominationes, ex *Geographia* PTOLEMAEI, gente Aegyptii, plus satis constat. Etenim vnus ex fluuii illius alueis, dicebatur *Agathodaemon*, alius *Taly*, alius *Thermuthis*, aut *Thermuthicus*, alii habebant cognomen aliud. Existimo igitur, Hebraeos voce ex propria lingua deprompta, et suis familiari, ac peculiari, vel fluuium totum, vel, quod verosimilius est, aliquem illius alueum, a nigredine appellasse *שִׁיחֹר*, *Schichor*. Non displicent verba viri de omni literarum genere praeclare meriti, GERH. IO. VOSSII, in hunc sensum scribentis: ** *שִׁיחֹר*

K 2

ad

* Vide *Panthei* huius Lib. I. cap. IV. §. 9. et Lib. II. cap. II. §. 10.

** De origine *Idolol.* Lib. II. cap. 74. p. 346.

ad verbum sonat nigrum. — Est vero Nilus turbidus et subfuscus, ac nigricans: puta ob limum, quem aduehit secum, ex partibus ruens austrinis. Altera quoque nominis eius ratio est. Nam terram humectans, eam reddit nigram: — Sed, ut Genes. XV. 18. per Nachal Mitzraim, ita et Iosua XIII. 3. per Schichor, non Nilus integer capiendus; verum illud brachiolum Nili, quod alias torrens deserti vocatur Amos. VI. 14. — Quemadmodum vero Nilus Hebraeis ob nigricantes aquas, et quia terram humectando reddit nigram, Schichor, siue Sior, hoc est niger dictus est: ita et Graecis eadem de causa vocatus est Μέλας, Plutarcho et Eustathio testibus, indeque et veteribus Latinis Melo appellatus. Et viri huius praestantissimi sententiam eruditi plurimi alii, non immerito amplectuntur.

Siris et Osiris vnum idemque Aegyptiis minime significabant.

§. 5. Qui Schichor Hebraeorum eundem volunt esse cum Siri Aethiopico, aut qui censent, Nilum Hebraeis ideo dici Schichor, quia eundem indigenae aut Aethiopes Sirin nuncupabant, cum hac sententia aliam solent coniungere, quae inprimis ad hoc nostrum Pantheon spectat, nomen videlicet Siris fluvii, et Osiris Dei, esse vnum tantum idemque, easque inter se nonnisi eo differre, quod in priori, O, per aphaereū abiectum sit. SCALIGERVM et SELDENVM, sententiae huius statores et fautores, * alio loco iam adduximus. Et quis numeret eruditos omnes, pedibus in eorum sententiam euntes? Vnius tantum VOSSII verba huc transcribam, qui iis, quae attulimus §. 4, ista mox subiungit: *Ex quibus etiam cognoscere licet, cur Aegyptii, Plutarcho teste, Osirin effingant nigrum. Nempe nigrum colorem Nili attenderunt. Et quid si dicamus, ipsum nomen Osiris esse ex Schichor, siue*

ut

* Lib. II. cap. I. §. 4.

vt mollius pronuntiant, Sior? Nam Sior traiectis literis fit Osir, unde terminatione graecanica ac Romana Osiris emergit. Paulo aliter vir optimus rem aggreditur, quam alii, quos antea nominaui; sed rei tamen summa semper eadem manente. Nempe traiectio literarum ipsi subsidio venit. Et quid non, beneficio felicitis et foecundi huius inuenti, viri eruditi praestant? Haec sane efficit, vt ex quolibet quidlibet nullo negotio exculpere, et imperitis succum facere possint. Verum profecto, vt quod res est dicam, duo haec nomina, *Siris* et *Osiris*, nullam inter se, nisi in solo literarum sono, affinitatem habent, neque nem eandem significare possunt, quod mihi non inuiti largientur, qui et linguae, et Antiquitatum Aegypti, idoneam sibi notitiam compararunt. Non magis voces illae Aegyptiacae sese contingunt, aut aliquam significationis cognationem probant, quam in Latinorum lingua, *lacerna* et *lucerna*, *olla* et *abolla*, *bolus* et *obolus*, *aceruus* et *ceruus*, *lego* et *ligo*, et infinita huius generis alia. Originationes eiusmodi, nisi aliunde, ac in primis aut ex re ipsa, aut ex indole et vsu linguae certo stabiliantur, nil sunt, nisi meri putique ingenii lusus, specie aliqua acuminis minus exercitatos ludificant; sed omni soliditate vacui. Fluvium Aethiopes dixerunt non *Osirin*; sed *Sirin*: vicissim Numen suum Aegyptii nunquam *Sirin*, semper tantum *Osirin*. Duae hae voces toto coelo a se inuicem sensu et significatione distant: altera Aethiopibus tantum, altera vero Aegyptiis in vsu fuit. Neque etiam cognationis huius inter Aethiopicum *Sirin*, et Aegyptium *Osirin*, in tota Antiquitate, vel vola extat, vel vestigium. Nam quod quidam *Sirium*, Astrum caniculae, in subsidium vocant, in eo penitus frustra sunt. *Siris*, vt saepe diximus, est vox *Aethiopica*; at *Sirius*, nec *Aethiopica*, nec *Aegyptiaca*;

ptiaca; sed *graeca*. Aegyptii sermone suo vernaculo *Sirium* dixerunt *Sorbin*, quod Libro III. cap. II. prolixè explicuimus. Ostendimus et ibidem, fidus illud non *Osiridis* fuisse; verum *Ifidis*. Non negamus tamen, *Nilum* in Sacris nonnunquam *Osiridis* nomine compellatum fuisse; sed id tamen ideo factum non est, quod *Nilus* ipse censeretur habereturque *Osiris*, verum quod fluuium hunc Aegyptii celebrarent venerarenturque, * tanquam praestantissimum *Osiridis* effluxum, ac maxime salutarem effectum.

Nomen Siris ex lingua vetusta Aegyptiorum tentatur et explicatur.

§. 6. Quandoquidem asserui, ex testimonio veterum omnium, nomen *Siris*, *Nilo* impositum, ex Aethiopum lingua arcessendum esse, dubius mecum ancepsque haereo, ausimne illius originationem lectori ex lingua Aegyptiorum petitam offerre. Nam tractu temporis, linguam Aegyptiacam, ab Aethiopum Habessinorum lingua euasisse penitus diuersam, in dubium vocari nequit. Sed aliter omnino res se habuit, in primis Aegypti habitari coepitae Seculis. Nam *Aethiopes*, non minus quam *Aegyptios*, ex *Misraimo*, Noachi nepote, descendisse, ex Tabulis Scripturae S. discimus. Fuit ergo primitus vna tantum duarum gentium lingua. Et non parum etiam probabile est, amicitiae commercia diu inter gentem vtramque viguisse, ex quo factum videtur, vt linguae, Aethiopes inter et Aegyptios, diu quoque seruata fuerit communio. Certe Sacrorum quorundam communionem satis arctam inter eos durasse vsque ad tempora Christianismi in Aegypto dominantis, ** alibi monuimus. Rei ipsi igitur non repugnat, originem nominis *Siris*, Aethiopibus de *Nilo* loquentibus vsitati, inueniri etiam in

Aegy-

* Vide *Panthei* nostri Lib. II. cap. I. §. 4.

** Lib. II. cap. II. §. 4.

Aegyptiorum lingua. Verum originitio illa talis utique indolis esse debet, ut Aethiopum regioni cumprimis conueniat. Nam his vocis illius vsus frequentior; si non vnicus debetur. Venit igitur mihi aliquando in mentem, posse nomen hoc derivari a voce *Sari*, quae in Aegyptiorum dialecto reperitur, et cuius etiam antiqui meminerunt. Est autem aliqua *iunci* species, olim in Aegypto sic nominata. De ea THEOPHRASTVS, histor. Plantar. Lib. IV. cap. IX. ubi *Papyrus*, idque, quod vocant *SARI*, coniungit. De *Sari* vero sigillatim, ibidem haec addit: *SARI in aqua provenit, circa paludes, inque campis, quos Nilus recedens dereliquit*, quam postea pluribus describit, et cum celeberrima *papyro*, in quibusdam confert. De eadem *Sari* ista leguntur apud PLINIVM Lib. XIII. cap. 23. *Fruticosi generis est et SARI, circa Nilum nascens, duorum fere cubitorum altitudine, pollicari crassitudine, coma papyri, similique manditur modo*. Ab eadem * Copti Sinum maris Arabici, quem vulgo *mare rubrum* vocant, dixerunt $\Phi\iota\delta\alpha\ \eta\psi\alpha\rho\iota$, *Mare Sari*, id est *iunceum*, quemadmodum Hebraei, ab Aegyptiis edocti, mare idem simili nomine הַיָּם הַיָּבֵשׁ , *mare iunceum* appellant. Nam mare hoc magna *iunci*, siue *Sarcos* copia abundat. Quemadmodum vero mare illud, a *iunco*, et apud Aegyptios, et apud Hebraeos, nomen traxisse certum est, ita, cum eadem plane hic suppetat ratio, fluuius Nilus dici pariter potuit $\text{יֵאֵשׁוּב הַיָּבֵשׁ}$, *fluuius iunceus*, vel contraktius $\eta\psi\alpha\rho\iota$, *iunceus*, fluuium subintelligendo. Nam et in eo magna reperitur *iunci* copia. Ipse IESAIAS Sacer Vates, eo nō ducit, in cuius *vaticiniorum* cap. XIX. 6. legimus:

K 4

Et

* Videri potest Differt. V. de Terra Gosen §. 10.

*Et repellentur fluvii, attenuabuntur, et exsiccabuntur
riui Aegypti, arundo et alga languebunt.* Vbi in he-
braeo est הַיָּד, a quo Sinus Arabicus, Hebraeis
Mare Suph dicitur, sicuti Aegyptiis idem, *Mare
Sari* audit. *Suph* ergo, siue *Sari*, nam voces hae
idem significant, tam in mari rubro, quam in fluuio
Aegypti crescebat, et ab eo tam fluuius, quam ma-
re denominari potuit. Hinc de *Nilo* ΒΑCCHYLID-
DES canit:

* Τὴν ἀχέμαντόν τε Μέμφιν, καὶ δονακώδεα
Νεῖλον.

*Tranquillam Memphim, frondosum et arundine
Nilum.*

Similiterque OVIDIUS *Metamorph.* Lib. XV. 753.

Perque papyriferi septemflua flumina Nili.

MELA Lib. III. cap. IX. de *Nigro* fluuio, quem
cum *Nilo* confert, et ex quo Nilum originem du-
cere, cum aliis veterum nugatur: *Alii papyrus*,
vbi iuuabit inspicere notas IS. VOSSII, qui epi-
gramma adducit Poëtae Anonymi, *budam*, seu *pa-
pyrum* dicentis *Niliacam*. Sic et PEINIVS Lib. V.
cap. 8: *Nigro fluuio eadem natura, quae Nilo, ca-
lamum et papyrus, et easdem gignit animantes.* Eo
utique respexisse videtur AESCHYLVS, qui Nilum
e montibus Byblinis deducit, in *Prometheo vinclo*,
v. 810:

— ἐνθα βυβλίνων ὄρῳ ἀπὸ
Ἰησι σεπτὸν Νεῖλος εὐποτον ῥέος.

— vbi de montibus Byblinis
*Nilus effundit fluxum venerandum potu in-
cundum.*

vbi Scholiastes obseruat, montes *Byblinos* sic dici,
ἀπὸ τῆς γινομένης παρ' αὐτοῖς βύβλας, eo quod illi
byblus

* Apud ATHENAEVM Lib. I. p. 29.

byblus (vel *papyrus*) *creseat*. Neque id plane inuita rei veritate dixit. Testantur enim Aethiopes indigenae, * *eo tempore, quo imbres continui ac vehementissimi, totam Aethiopiam inundans, ** in lacubus, quos innumeri aquarum torrentes, in campis, regnum Nubiae ab Aethiopia segregantibus, consciunt, iuncos et arundines tanta excrefcere copia, tantaque altitudine, ut, vbi etiam Sol loca illa omnia iam exsiccat, viae iamen, quae ab vna regia vrbe ad alteram ducunt, transiri non magis possint, quam durantibus continuis illis et copiosis pluuiis, quae produxerunt arundines.* Ex illis vero aquarum torrentibus, qui totas iunci et arundinum sylvas progignunt, in Aethiopia successiue formatur *Nilus*, qui proinde vere *Ⲯⲁⲣⲓ, Sari*, id est *iuncens* dici poterat. Sed iudicent ea de re eruditi. Est enim mea tantum coniectura, quam lectoris cordati iudicio libens submitto.

§. 7. Verum propriumque fluminis Aegyptii nomen, quod FESTVS AVIENVS *clarum* vocat, quia omnium gentium sermonibus celebrabatur, est *Nilus*. Ostendimus namque §. 3, veteres omnes, vbi hac de re loquuntur, vno ore testari, magnum fluium Aegypti, inter Aethiopes *Sirin* nuncupari, sed postquam fines Aegypti ingressus est, a regionis istius incolis celebre notumque omnibus *Nili* nomen accipere. Equidem et id magna sua probabilitate non carere diximus §. 2, inter Aegyptios ipsos, fluium hunc primitus, non aliud habuisse nomen, quam *ⲓⲁⲣⲓ*, id est *fluuii* per excellentiam, quia

Fluuii Aegyptii nomen proprium et dictum fuit Nilus.

K 5

in-

* Vide *la Description de l'Egypte* par Mr. MAILLET Part. I. p. 63.

** Similia retulerunt, quos Nero Caesar in Aethiopiam miserat, ad inuestigandum caput Nili, teste SENECA, Natur. Quaest. Lib. VI. c. 8.

incblae nullum, nisi vnum hunc fluuium, totam suam regionem liberaliter inundantem, nouerant, vnde consequitur, aliquo demum tempore post, nomini huic generaliori, successisse specialius *Nili*.

- Quo tempore vsus communior nominis *Nili* praeualuerit, non ita facile definire et certo constituere licebit. Primus Graecorum, qui nomen fluuii huius proprium commemorauerit, est *HESIODVS*, illius enim in *Theogonia* v. 337 hi extant versus:

Τῆθ' οὖς δ' Ὀκεανῷ ποταμὸς τέκε διήεντας,
Νεῖλόν τ' Ἀλφειὸν τε, καὶ Ἠριδανὸν βαθυδίνην.

Theys autem Oceano flumina peperit vorticosa,

*Nilumque, Alpheumque, et Eridanum, profundos
vortices habentem.*

Ex quo * *vetus Grammaticus* colligit, *Hesiodum* aetate iuniorem esse *Homero*, cum hic *Nili* nomen videatur ignorasse, ideoque fluuium hunc *Aegyptum* semper appellauerit, ille vero *Nilum* vero nomine designauerit. Et ab eo tempore *Graeci* omnes, tum qui *Aegyptum* ipsi adiere, tum etiam reliqui, ubi de fluuio illo loquuntur, non alio vtuntur, quam *Nili* nomine. Cum vero certum sit, *Scriptores Graecos*, quando fluuium peregrinorum, *Euphratis*, *Tigris*, *Araxis*, *Phasis*, *Iordanis*, *Indi* et *Gangis*, aliorumque mentionem faciunt, nomina ista, quibus in *Orientis* regionibus ab incolis in hodiernum vsque diem insigniuntur, adhibuisse, eaque tantum ad orthographiam graecanicam nonnihil inflexisse, quis dubitet, quin etiam verum patriumque *Nili* nomen retinuerint, literisque prodiderint? Et sunt etiam multi eorum, qui *Aegyptum* totam peragrarunt, et de rebus memoratu dignioribus cunctis sollicitè et curiosè percontati sunt, *He-*

rodo-

* *Scholiastes Hesiodi*, *vetus* ad locum citatus *P. CXXXVIII*.
Edit. Venetae Trincauelli.

rodorus, Diodorus Siculus, Strabo, Aristides Rhetor, et insuper alii, qui tamen aliud, quam *Nili* nomen non audierunt, idque in Scriptis suis nobis reliquerunt. Accedit, quod etiam reliquorum Orientalium, Iudaeorum, Arabum, Persarum, eo vno verbo omnium libri, flumen Aegypti, nomine *Nili*, nulloque alio, semper designent. Videntur Aegyptii, postquam arma extra Patriae fines protulerunt, cumque aliis gentibus commercia colere coeperunt, eoque aliorum illustrium et magnorum fluuiorum notitiam adepti sunt, suo, ut eum ab aliis tanto melius distinguerent, *Nili* nomen imposuisse.

§. 8. Sunt viri doctrina excellentes, multisque in meliores literas meritis ornati, qui origines nominis *Nili*, in hebraico נַחַל, *Nachal*, quo nonnunquam siue *Nilus* integer, siue aliquis illius alueolus, in Scriptura designari solet, vnice quaeri debere arbitrantur. Et rebus iustum suum pretium ponere edocti vtique non essemus, si inficiaremur, opinionem hanc esse ingeniosam, ac insignem blandientemque veri speciem lectoribus offerre. Quid enim, inficiasne quisquam iuerit, nomen נַחַל, in Scriptura adhiberi, vbi de *Nilo* est sermo? Et an non, vbi hoc certum est, prono alueo sequitur, a נַחַל, *Nachal*, formatam esse vocem *Nili*, aut saltem Hebraeos nomen hoc נַחַל efferre? Trahunt huc etiam illa POMPONII MELAE Lib. III. c. IX. *In horum (Hesperiorum) finibus fons est, quem Nili esse, aliqua credibile est. Nuchul ab incolis dicitur.* Ad quem locum ex Anonymo, qui solet *Aethico* subiungi, haec laudat IS. VOSSIVS: *Fontem Barbari Dara nominant, ceteri vero accolae Nuchul vocant.* Verum *Nuchul* ille a Geographis locatur in Mauritania, longissime a fontibus et fluentis *Nili*, etsi veteres quidam, decepti forte etiam nomine *Nuchul*, in illa regione fontes *Nili* quaerendos esse, nugarentur.

Nili nomen ex antiquo Aegyptiorum sermone exponitur.

tur. *Nubul* igitur ad *Nilum* re ipsa nulla plane ratione spectat. Sunt duo hi fluuii diuersissimi. Et praeterea ex veterum vnanimi testimonio nouimus, *Nilum* nomine hoc non insignitum fuisse, nisi postquam relictis Aethiopum finibus, prope Syenen, Aegyptum iam ingressus esset. Quod si vero etiam debita aestimatione pensitemus, quod viri docti, inque originibus linguae hebraicae eruendis magna cum laude versati, nos docuerunt, נחל proprie significare *torrentem*, rapido cursu inter montes decurrentem, et tempore hyemali largis pluuiis auctum quidem; sed aestate plerumque exsiccatum, liquebit facile, nomen hoc נחל, *Nilo* nulla ratione competere posse, vt qui non torrentibus hybernis; sed maximis totius Orbis fluminibus iure suo annumeretur. Mihi igitur meditate haec consideranti, dubium superesse nullum potest, vocem נחל, non secus atque נחל, linguae Hebraeorum propriam, et ab his tantum adhibitam esse, cum res ipsa aperte loquatur, *Nili* nomen, fluuiio huic sanctissimo, a Sacerdotibus impositum, ex eorum lingua depromptum esse, et nonnisi ex hac explicari debere. Haec quoque ratio effecit, vt interpretationibus nominis eiusdem graecanicis, quae nos nulla ex parte iuant, hic inhaerere superuacaneum duxerim. Vt vero nunc etiam aliquam nominis *Nili*, ex Aegyptiorum lingua interpretationem Lectori offeram, candide profitebor, mihi iam dudum talem suspicionem obortam esse, nomen illud Aegyptiacum, literis Copticis scriptum, sonare ניל-אלהי, *Nei ale-i*, quod paucis explicare mihi iam incumbit. Et primo quidem, quod * alio loco iam monui, ניל, Aegyptiis dicitur *definire, ordinare, determinare*.
Spe-

* Lib. I. cap. III. §. 13.

Speciatim vero ΝΕΙ, et cum nota generis foeminini

† ΝΕΙ, est προθεσμία, *tempus praestitutum et certo definitum*. Gal. IV. 2. ΑΛΗΙ vero, vox oppido

frequenter occurrens, significat *adscendere*. Ioh. VI. 17. 24. Αἶθρ. XXI. 2. Inde igitur enascitur

compositum ΝΕΙ-ΑΛΗΙ, μετὰ προθεσμίας ἀναβαίνων, *certo et determinato tempore adscendens*.

Priorem Syllabam accurate expresserunt Graeci, qui fluuium semper nominant Νεῖλον, *Nei lum*, posteriorem terminationem sic satis seruat *Nei leus*, rex * veteribus non indidus, a quo secundum nonnullorum traditionem, quam fabulosam iudico, fluuius nomen acceperit. Neque vero mirum cui-

quam videbitur, Aegyptios sacrosancto huic suo fluuiio, nomen id imposuisse a beneficio maximo ac praestantissimo, quod ab eo sperabant quotannis votisque enixis petebant, vt certo definito tempore, in agros suos adscendens, solita eos fertilitate impleret ac bearet. Tantum hoc semper fuit Aegyptiis, estque etiamnum hodie beneficium, vt quando iam tempus illius praestitutum imminet, adestque, ** conceptis precibus, in *Liturgiis* suis, id a diuina benignitate efflagitent. Idemque hoc Nili ingens beneficium, veteres persaepe commemorant, laudibusque ornant. Inter eos est ACHILLES TATIVS, cuius verba e Libro IV. Eroticôn, p. 247.

quia nunc dicta egregie roborant, non abs re erit adscribere: Κάθηται δὲ αὐτὸς αἰγύπτιος, ἀναμίνων καὶ ἀριθμῶν αὐτῇ τὰς ἡμέρας, καὶ ὁ Νεῖλος ὁ ψεύδεται, ἀλλ' ἐστὶν ποταμὸς μετὰ προθεσμίας τὸν χρόνον τηρῶν, καὶ τὸ ὕδωρ μετρῶν. *Nili vero ad-*

uen-

* DIODORVS Siculus Lib. I. p. 56 fm.

** Vide *Miscellanea Berolinensia* To. VII. p. 431. 434.

uentum Aegyptii cupide expectant, ac numerant dies. Ille ad **PRAESTITVTVM TEMPVS** se sistens, aquasque dimetiens, minime committit, ut tarditatis accusari possit. Consimiliter **ARISTIDES** Rhetor, miratur, * τὴν περὶ τὴν ἀνάβασιν αὐτῆς τάξιν, **ORDINEM** certum et **CONSTITVTVM TEMPORIS**, quem Nilus in adscendendo seruat, et quod αὐξεσθαι ταχέα, **CERTO TEMPORIS ORDINE** incrementa capiat. Eundem ad modum **HELIODORVS** Aethiop. Lib. IX. p. 423. Ed. Bourdelot. Nilum laudibus euehit, tanquam εἰς ἔτος αἰεὶ τεταγμένως τὴν ἀρριμένην ἐπομβρίζοντα, qui quotannis ordine et **TEMPORE CERTO** arua imbris instar irriget. Nec minus apposite **EUSTATHIVS** ad Dionysium Periegeten v. 222 obseruat: Εἰς μὲν τινὶ καὶ τάξει φέρεται, καὶ ἔπαρκα προδετμῇ τὴν ἀνάβασιν. Διὸ καὶ τῇ αὐτῇ ὑπερβάσκει Φασὶ μετρεῖσθαι παρὰ τοῖς ἐγχωρίοις τὸν ἐνιαυτὸν. Nilus serie quadam et **DETERMINATO ORDINE** fertur, et **TEMPVS** incremento suo **PRAESTITVTVM** nunquam praetergreditur. Etque de causa Aegyptii ad incrementa huius fluminis computationem anni sui attemperant. Refert mox auctor ille eorum opinionem, qui fluvium Aegypti dictum esse Νεῖλος censerent, eo quod literae nomen hoc constituentes, numeros conficerent 365, quot nempe annus dies habet. Verum hae sunt Graecorum inanēs argutiae, quibus literae auitae Aegyptiæcae nominis huius minime respondent, et de quibus Aegyptii prisci, qui alium habebant literarum et ordinem et valorem numericum, cogitare omnino non potuerunt. Iis quae attuli, vnicum hunc **ALCIMI AVITI** locum addo, ex *Poëmas*. Lib. I. v. 264. de Nilo:

Cuius

* In *Aegyptio* fol. 96. a. Edit. Graec.

*Cuius in Aegyptum lenis perlabitur vnda
Ditatura suam CERTO sub TEMPORE
terram.*

Id plane est ΝΕΙ-ΑΛΗΙ, quod Graeci auditum ab Aegyptiis, primo *Neileum*, deinde vero contrarius *Neilum*, vel *Nilum* extulerunt.

§. 9. Superest aliud etiam *Nili* nomen Aegyptiacum, quod ex ERATOSTHENIS *Catalogo regum Thebaeorum* Aegypti depromo. In eo enim num. XXXVII. haec occurrunt: Θηβαίων βασιλευσεν Φερχών, ἦτοι Νεῖλος. *Thebaeorum rex trigesimus septimus fuit Phruron, id vero significat Nilum.* Constans autem est Catalogi illius mos, ut primo ponatur regis cuiusque nomen Aegyptiacum, et deinde eius interpretatio graeca addatur. Itaque *Phruron* Aegyptiis idem significat, quod Graecis *Nilus*. Ante complures annos, ad locum illum haec me commentatum esse memini: * „Quomodo vero „*Phruron* poterit esse *Nilus*? Forte hic latet nomen illius fluvii, quo ab Aethiopibus praecipue, „et incolis Aegypti superioris appellari consueverat, „*Siris* nempe, vel *Suris*, aut *Soris* &c. Singulare „literarum decus, LA CROZIVS existimat, nomen „hoc latere in Mense Aegyptiorum *Mesori*, quod „ipse interpretatur *plenum Nilum*, et isthanc interpretationem adstruit Epigrammate, quod extat in „*Anthologia* Graecorum Lib. I. cap. XCI. n. I:

Καὶ Μεσορὶ Νείλοιο Φέρει Φυσίζοον ὕδωρ.

Et Mesori Nili fert almam aquam.

„Cui addi potest Epigramma XII. eiusdem capitis, „in quo Poëta de *Augusto* Mense, qui cum *Mesori* „congruit, ita canit:

Τὰ

* in Chronologia B. ALPHONSI DES VIGNOLES, To. II. p. 764. 765.

Nomen, quod Nilo etiam nonnunquam indebatur, Phruron, explicatur.

— — Τὰ δ' ἐμὰ π' ἔρα Νεῖλον ἀγείρει

— — *Alae meae* (id est venti) *Nilum colligunt.*

Putabam nempe, in Catalogo illo Φερεῶν, ut euphoniae consuleretur, scriptum fuisse pro Φσερεῶν, Σερεῶν vero, *Suragem*, esse illud nomen *Nili*, quod communius efferrī solet *Siris*. Existimabam quoque, *Sirin* fluvium nomine hoc, non ab Aethiopibus solum; verum et incolis Aegypti superioris insignitum fuisse. Verum enim vero, cum id vnanimi testimonio veterum omnium contradicere sentiam, §. 3, malo nunc explicationem proferre, magis ut ipso placituram, et ab omni parte difficultatis minus habentem. Autumo igitur, Φερεῶν nomen fuisse *Nili*, quo eum Aegyptii in Sacris illo compellabant tempore, quo agris iam decedebat, illiusque aqua sensim quotidie deficiebat. Hoc enim sane Φερεῶν Aegyptiis innuit.

Ζρδρ, *Hbrur*, vocem Aegyptii vsurpant de aquis subsidentibus, deficientibus, et cessantibus, sicuti de aquis diluuii, iam decrescantibus adhibetur, Gen. VIII. 1. 7, et de aquarum impetu cessante. Pl. LXXXIX. 9: neque minus de re quacunque desinente, uti Numer. XI. 2. (vbi verba אף-זרדר יאֵרֶה נִיחְרִימָה, vertenda sunt, *cessauit ignis*,) et XVI. 48. Si voci huic addas notam generis masculini, habebis Φ-Ζρδρ, quod Graeci aliter exprimere non possunt, quam Φερε, et si denique adicias terminationem graecam, nascetur Φσερεῶν, quod in Catalogo ERATOSTHENIS legimus. *Nilus* proprie dicebatur hicce fluvius ab *adscensu*, quando se in agros effundebat. *Phruron* a *descensu*, quando eosdem derelinquebat. Sed videtur nomen hoc posterius non nisi in Sacris quibusdam adhibitum, auditumque fuisse. Illud tamen regi Thebaeo, forte tempore

pore Nili ex agris Aegyptiorum descendens nato, imponere placuit. Symbolum huius *Phruronis*, siue *Nili descendens* cernitur in *Tabula Bemina*, prope finem Segmenti secundi, in Figura GG. Editionis Amstelædam. Exhibetur illic *rana loti flori insidens*. Nam * *lotus* proueniebat in campis vliginosis Aegypti inferioris, postquam Nilus illis iam decesserat. Et eodem tempore, ** ex limo adhuc semihumido, progigni ranas existimabant Aegyptii. Et memorabile omnino est, quod cum *Ἰπδρ*, uti obseruauimus, Aegyptiis dicatur *aqua subidens*, ac sensim deficiens, iidem ranam vocarint *Ἰπδρ*, quae fere vox eadem est, et nonnisi adspiratione a priori differt. Sed hac de re forte aliquando plura ad *Tabulam Bemina*.

§. 10. De *Nilo Flumine* tot mirabilia commemorantur non a veteribus tantum; sed et a recentioribus, ut mirum minime sit, quod Aegyptii, ad cultum creaturarum procliuēs, etiam hunc suum fluuium diuinis fuerint dignati honoribus. Origines eius eruditi olim inter arcana Naturae retulerunt, etsi illas Sacerdotibus Aegyptiis non penitus ignotas fuisse, asseuerare ausim. Quicquid vero praeter hos, veteres reliqui de fontibus *Nili*, et originibus scriptum reliquerunt, adeo nihil solidum continet, adeo ab omni veritate remotum est, ut consultius duxerim, id omne hic omittere. Seculo superiori et hoc nostro, firmiter crediderunt viri docti, origines has, tandem a Lusitanis in Habessiniae Regnum delatis, certo detectas, nostrisque hominibus aequè cogni-

De originibus Nili in Aethiopia, quae ne nunc quidem, satis cognitis ac per spectae dici possunt.

* Vide supra Lib. II. cap. VI. §. 9.

** OVIDIVS Metam. Lib. I. v. 422. collat. cum Lib. XV. 375. Adde HORAPOLLINEM *Hieroglyph.* Lib. I. cap. 25.

cognitas nunc esse, atque fontes Rheni, Danubii, Rhodani, et reliquorum in Europa nostra fluuiorum, vulgi notitiae etiam patent. Extat de originibus *Nili*, relatio PETRI PAIS Lusitani, e Soc. Iesu, qui fontes, vnde fluuius hicce prorumpit, oculis suis se spectasse, testatus est. Eam ex Schedis huius Loyolitae manu exaratis descripsit, ac ex sermone Lusitanico in Latinum versam, exhibet KIRCHERVS in *Oedipo Aegyptiaco*, To. I. p. 57. 58. Eandem in pauciora verba contractam dedit IOBVS LVDOLFFVS Hist. Aethiop. Lib. I. cap. VIII. eaque ita se habet: *In regno Goiam, et quidem parte eius occidentali, in Prouincia, quae vocatur Sabala, cuius incolae dicuntur Agous, * reperiri dicit duos rotundos fontes valde profundos, in editiore loco; humo circum tremula et paludosa; aquam tamen ibi non redundare, sed in montis radice exitum habere. Primum ergo riuum, ad ictum bombardae, Orientem versus fluere, mox in Septentrionem flexum, quarta leuca parte, alium riuum accedere: paulo post duos alios, ex Oriente venientes, se illi iungere, mox aliis superuenientibus augeri. Post diuturni itineris spatium, Iemam fluium recipit. Deinde versus Occidentem, viginti quinque leucas flexus, Orientem repetit, atque lacum ingentem ingreditur. Quibus vir praestantissimus haec subiungit: Ista et sequentia non discrepant ab iis, quae Gregorius, natione Habessinus, disseruit, alia duntaxat regionum nomina protulit, quae forte sunt specialissima illorum locorum, cum Sahalae nomen sit generalius. Nam ut ille mihi narrauit, scaturigo eius est in terra quadam Sctut dicta, in summitate Denglae, quod forte montis nomen*

* His non dissimilia narrarunt, quos Nero Imperator in Aethiopiam misit, ad inuestigandum caput Nili, apud SENECAM Natur. Quaest. Lib. VI. c. 8.

nomen est. Fuerunt tamen * viri doctissimi, qui pro eo quo pollebant ingenii acumine, ex indicii quibusdam suspicati sunt, Lusitanos talia narrando, ostentationi magis quam veritati litasse. Et sane ea, quae hac de re, ex relatione Aethiopis cuiusdam, narrat ** BENEDICTVS MAILLETVS, Consulatu Nationis Gallicae, per annos plus quam sedecim in Aegypto functus, inuicte docent, mysterium illud naturae, ne nunc quidem plene detectum esse, et tempore pluuiarum in Aethiopia, centum propemodum torrentes, ex continuis imbribus ortos, aut vehementer inflatos, sic ad formandum Nili fluium concurrere, vt quisnam sit illius verus ac genuinus fons, ostendi nulla ratione queat.

§. II. Incrementa inclyti huius fluiui, quae in Aegypto quotannis statim ac determinato tempore incipiunt, deinde per menses aliquot continuantur, ac tandem certo quoque vt plurimum tempore decrescunt, admirationi omnium, materiam praebuerunt non minus foecundam. Norunt omnes, qui sua id interesse putant, *** mirabilia illa Nili incrementa, initium sumere Mensibus Aprili et Maio, sed ita, vt vix a quoquam percipi queant. Circa tempus Solstitii aestiui eadem omnibus magis iam conspicua euadunt, semperque procedunt vsque ad Septembrem exeuntem. Circa initia Nouembris, agri quos fluius hucusque inudauerat, denudantur, et post aliquot dierum hebdomadas, recte et cum successu conseri possunt. Fluius vero recedendo semper decrescit, donec fere noui incrementi tem-

De fluiui eiusdem incremento et decremento annuo.

L 2

pus

* LA CROZE *histoire du Christianisme d'Esbiopie* p. 69. 70. etc.

** *Description de l'Egypte*, Part. I. p. 48. 49. 50. etc. Edit. minoris.

*** MAILLET, vbi supra, Lettre II.

pus prope adsit. Et in his fluuii admirabilis, tum incrementis, tum decrementis, quae se tempore ordineque certo semper excipiunt, spem fiduciamque omnem ponunt Aegyptii, et ex eorum modo ac ratione, prosperitatem vniuscuiusque anni, a primis inde Seculis, in hunc vsque diem metiri solent. De causis incrementi, quouis anno redeuntis, ordinemque statutum continuo seruantis, vehementer dissenserunt inter se veteres, qua de re plura non addo. Hodie rerum huiusmodi auido nemini obscurum esse potest, in Habessinorum vasto Imperio, a Martio mense vsque ad Septembrem, cadere continuos ac largos valde imbres, qui incremento Niliaco materiam subministrant: hos vero imbres e nubibus produci, quas ventus Septentrionalis, in Aegypto, tempore hoc plerumque spirans, secum vehit, et in Habessiniam protrudit, vbi tandem in imbres, Nilum augentes, resoluuntur. Hanc veram incrementi Niliaci causam, Sacerdotibus Aegyptiis incognitam minime fuisse, et ex horum narrationibus, Graecis quoque, certe peritioribus, innotuisse, satis intelligi poterit ex Lib. III. cap. I. §. 6.

Aqua Nilotica a dulcedine et salubritate semper non parum commendari consuevit.

§. 12. Magnae sunt *Nili* virtutes, et prae aliis fluminibus praerogatiuae. Inter quas non postremo loco ponenda summa eius dulcedo et salubritas. Quod ad dulcedinem *Nili* attinet, illa iam olim non parum celebris fuit, et * a multis vehementer commendata. Vnde SENECA *Quaestion. Natur.* Lib. IV. cap. 2. hanc quaestionem proponit: *Quare Nilus dulcis est, si illi e mari vnda est? Nec enim ulli flumini*

* THEOPHRASTVS apud ATHENAEVM Lib. II. p. 41. fin. DIODORVS Lib. I. p. 38. ARISTIDES Rhetor in Aegypto, fol. 96. b. HELIODORVS Aethiop. Lib. II. p. 110.

flumini dulcior gustus. De Pescennio Nigro narrant, quod, * *cum apud Aegyptum, ab eo limitanei milites vinum peterent, responderit, Nilum habetis et vinum quaeritis? siquidem tanta illius fluminis dulcedo, ut accolae vina non quaerant.* Et profecto dulcedine illius adeo capiebatur Ptolemaeus Philadelphus, rex Aegypti, ** *ut cum filiam Berenicen, Antiocho regi Syriae nuptum dedisset, mittendam postea ad ipsam Nili aquam sedulo curauerit, quo illam solum bibere posset.* Et antehac etiam, *** *ad Persarum reges, Nili aquam, et salem Ammoniacum, ex Aegypto mitti oportebat.* Factum hinc, ut † *soli sere Aegyptii, lagenas aqua Niliaca, sicut alii vino, solliciti implerent, easque per plures annos reconditas seruarent, ac, sicut nos vinum, a vetustate commendarent.* Neque aliter iudicant hodieque, quibus datum est, deliciosas Nili aquas in Aegypto degustare, quod praeter alios plurimos, testatur †† MAILLETVS, qui per longam annorum seriem, felicitate hac frui potuit. Constat equidem, Nili aquam limum secum vehere, ex Aethiopum terris, eoque esse turbidam et faeculentam, quod sane ad bibendum non pellicit. Verum huic malo satis mature Aegyptii medelam pararunt, ††† vasa fictilia ex terra porosa conficientes, subtilibus foraminibus instructa, per quae aqua Nilotica percolata, eximie pura reddebatur. Et hoc ipso remedio, cuius

L 3

vsum

* SPARTIANVS in eius vita, cap. 7. To. I. Scriptorum Hist. Aug. p. 663.

** POLYBIUS apud ATHENAEVM Lib. II. p. 45.

*** DINON in historia Persica, apud eundem p. 67.

† ARISTIDES Rhetor, ubi supra.

†† Description de l'Egypte, Part. I. p. 19.

††† GALENVS, apud SPANHEMIVM in Callimachum p. 117.

vsus diuturna experientia comprobauit, * in hodiernum vsque diem vti solent, quamuis nec alia desint. Et sic cum dulcedine, puritatem, et splendorem limpidum, aquae Niloticae coniungunt. Sed nec minus praedicatur, aquae quam Nilus vehit, insignis salubritas. *Illud*, inquit ** MAILLETVS, *in aqua Nilotica maximi est faciendum, quod, supra quam dici potest, salubris sit. Quantamcunque illius copiam haurias, nullum exinde senties incommodum. Sunt, qui vsque ad tres Situlas vno die bibant, idque sine vlllo detrimento. Si per aestatem, quando pori corporis patent, hauriatur, continuo in sudorem resoluitur, sed lenem, quique lassitudinem non adfert. Tempore hyberno, quo aliter dispositum est corpus, via ordinaria per meatus corporis transit, nullo maiori cum incommodo.*

*Eiusdem
foecunditatem
mirificam
celebrarunt
veteres
miranturque
recentiores.*

§. 13. Verum nil tantopere in laudibus Niliponitur, quam mirifica illa et celebrata Seculis omnibus fertilitas, quam aquae eius, non modo agris Aegypti infundunt; sed animantibus etiam, quae ex illis bibunt. Ea igitur de causa veteres Nilum dicere solent *** πολυγονον, *valde foecundum, multaque producentem*, et † πολυγονώτατον, *omnium longe foecundissimum*. Nam aqua illius †† animantibus carnem auget, et pinguedinem inducit. ††† Quae aqua illius potantur animalia, foecunditate antecellunt alia. Quod et ipsum * Aegyptiorum vxores pariter experiuntur. Quin imo crede-

* MAILLET *Description de l'Egypte*, Part. I. p. 21, fin.

** Vbi supra p. 19.

*** DIODORVS p. 9. 10.

† THEOPHRASTVS apud ATHENAEVM, p. 41. fin.

†† PLVTARCHVS de Iside p. 353.

††† AELIANVS de Animal. Lib. III. c. 33.

* PLINIVS Lib. VII. c. 3. SOLINVS cap. I. p. 4. Edit. Salmaf.

credebant veteres, * *aquas et adeo efficaces ad generandum alendumque esse, ut praeter id, quod scateret piscibus, quod Hippopotamos crocodilosque, vastas belluas, gigneret, glebis etiam vitam infunderet, ex ipsaque humo vitalia effingeret. etc. ac etiam ** alimenta sponte sua sine semine prouenientia, protruderet. *** Certum vero est, mirabilem illam foecunditatem, quae aquis Nili propria est, aliam causam non habere, quam limum pinguem, qui ipsis in Aethiopia se iungit, dum vastas illas regiones perueniunt, quemque secum in Aegyptum vehunt. Tanta vero est limi huius pinguis et nitrosi, qui aquis Nili se paulatim admiscuit, copia, ut flumini, simulatque is Aegyptum ingressus est, partem decimam absoluat, atque abhinc cum agris omnibus, quos attingit, fertilitatem et abundantiam communicet. Vbicunque Nili aquae limum hunc vehunt et relinquunt, campi reuirescunt, et segete vberissima vestiuntur, arboribus folia redeunt atque fructus, plantae lactissimum in modum, qui oculis observari potest, crescunt, homines ipsi, non secus atque animantia, nouis veluti alimentis reficiuntur, robustiores apparent, et indolis magis foecundae. Quae loca limus Nili contingere non potest, deserta sunt manentque horrida, sterilesque arenae. Haec Scriptor, in hisce rebus fide dignissimus, et eorum quae narrat, per plurimos annos, spectator diligens et accuratus. Rationem idem postea reddit, qui fiat, ut Nilus tantam pinguis limi copiam, ex Aethiopia in Aegyptum vehat, eoque agros illius foecundet, sed haec apud auctorem ipsum legi malo.*

L 4

§. 14.

* MELA Lib. I. cap. IX. HORAPOLLO Hieroglyph. Lib. I. c. 25. Adde BOCHARTI Hierozoic. Parte II. col. 67.

** DIODORVS p. 9.

*** MAILLET Part. I. p. 62.

*Propter
has ratio-
nes, Nilum
Aegyptii
inter Deos
suos nume-
rarunt, ei-
que sum-
mos hono-
res detule-
runt.*

§. 14. His *id est* de causis, quas exposuimus, Aegyptii Nilo suo, ab antiquissimis inde temporibus, honores detulere diuinis, vocantes eum * *Sacrosanctum flumen*, ** *Patrem* ad haec *et Seruatorem* suae regionis, ac *Osiridis defluxum*: Et *** in Sacris etiam hymnis, eum tanquam *frugum datorem*, *spicisque copiosum ac locupletem* celebrantes. In Sacris etiam eum † ipso *Osiridis*, *terrestris* nempe nomine condecorabant. Quod imitantes Graeci, Nilum veriti non sunt, *Ionem Aegyptiorum*, ipsamque Aegyptum, et vicinam Libyam, *Dei huius Templum* appellare. Ita PINDARVS Pyth. IV. p. 239. Edit. Pauli Stephani:

— Χρόνῳ
δ' ὑσέρῳ νόεσσι πολῆς ἀγαγὲν
Νείλοιο πρὸς πῖον τέμενος Κρονίδα.

— *ut tempore
sequenti in nauibus multos deducat
Nili ad pingue delubrum Saturnii.*

Ad quae verba haec notat vetus interpres: Τέμενος Νείλε Διὸς τὴν Λιβύην φησὶ, ἦτοι τὸν Νεῖλον ἀντὶ τῆς Διὸς φησὶν· ἐπειδὴ παρὰ τοῖς Ἀιγυπτίοις τιμᾶται ὡς θεός· καὶ παρὰ τὸ Ὀμηρικόν:

†† Ἀψ δ' εἰς Ἀγύπῳ δι' κετέος ποταμοῖο
Ἥ Κρονίδην τὸν Νεῖλον φησὶν· ὡς παρεμένῳ
††† Ἀγύπῳ Ζεῦ Νεῖλε —
Ἀναλογεῖ γὰρ τοῖς τῆς Διὸς ὄμβροισι τὸ τῆς Νείλε ὕδωρ.
Ροῦτα

* Pseudo- HERMES in Dialogo Asclepio; inter Opera Apuleii p. 91.

** PLUTARCHVS Sympof. Lib. VIII. p. 729.

*** GREGORIUS NAZIANZENSIS Orat. XXXIX. p. 626.

† Vide *Panthei* huius Lib. II. cap. I. §. 4.

†† Odyss. Δ. 581.

††† Citatur et ab ATHENAEO Lib. V. p. 203.

Poëta Libyam dicit Delubrum Nili Iouis, adeoque Nilum pro Ioue posuit. Nam Aegyptii eum Dei loco colunt. Est et ab hoc Homerico tractum

*Rursus autem ad Aegyptum (Nilum) a Ioue
fluens flumen*

Aut Nilum Saturnium vocat, id est Iouem, quemadmodum et Parmeno Byzantius

Nile Iupiter Aegyptie

Nam aquae Nili analogiam habent ad imbres Iouis.

Usque eo vero haec Aegyptiorum vesania, Fluvium suum ad Deorum ordinem dignitatemque euehendum, eumque impensa religione colentium, progressa est, ut eum non modo aeternum ac immortalem praedicarent; verum et Deorum suorum omnium Patrem ac progenitorem didicarent. Iactabant enim, * *ad hunc fluvium Deos suos ortos esse.* Quod quomodo explicarent, ex aliis Theologiae ipsorum placitis perspicitur. Perhibebant autem, *Phibon* suum, vel, ut loquuntur Graeci, *Vulcanum*, Deorum omnium, quos reverebantur, Patrem ac Principem, ** *natum esse Nilo.* Id ipsum etiam referebant *** *de sua Neitha, vel Minerva,* uti et † *de Sole*, adeoque certo respectu etiam de *Osiride*. Consimilia de aliis etiam Aegyptiorum Diis, tradebantur in Sacris ipsorum fabulis, teste CICERONE Lib. III. *de Natura Deorum.* Etsi hoc autem, quod †† in superioribus iam monui, nihil aliud significare mihi videatur, quam hoc, Deos illos Aegypto esse proprios, non aliunde arcessitos,

L 5

nullos

* DIODORVS p. 12.

** Vide *Panthei* huius Lib. I. cap. II. §. 9. not. *.

*** Ibid. Lib. I. cap. III. §. 9.

† Ibid. §. 8.

†† Ibid. Lib. I. c. II. §. 9. not. *.

nullosque ipsis assignari Parentes, satis tamen id etiam testatur, in quanta apud Aegyptios omnes, *Nili* Numen veneratione habitum fuerit.

Passim igitur per Aegyptum, Fluvio huic Tempia erant erecta, Sacerdotesque consecrati.

§. 15. Haec igitur cum sic se haberent, quis est, qui non intelligat, *Nilo* fluvio, non secus atque aliis Diis, a superstitiosa Aegyptiorum gente, Tempia erecta, Sacerdotesque consecratos fuisse. Ab eo nomen habuit vrbs olim non incelebris *Nilopolis*, * in qua et Templum fluvio huic dedicatum visendum erat. Et extant passim ** Nummi, nomine Nilopolitarum signati. In hanc urbem, *Apis*, Taurus Aegyptiorum Sacer, postquam recens inuentus, et priori mortuo suffectus esset, primum deducebatur, et inibi, antequam deduceretur Memphim, per dies XL pascebatur, qua de re capite iam sequenti dicendum nobis erit. Neque etiam dubitare licet, in vrbe illa, *Nilo* singulari modo sacra, fuisse idoneum Sacerdotum Deo huic consecratorum numerum, qui Sacra ipsius solenniter, ritibusque consuetis peragerent. Sed et aliis in vrbibus, in honorem magni huius sui et benefici Fluvii, Aegyptios Tempia constituisse; certum est. In *Catadupis*, siue *Catarractis Nili*, paulo supra Elephantinen urbem, *** a quibusdam commemorantur *Sacerdotes Nili*. Et si mentem HERODOTI recte percipio, is Lib. II. c. 90. subinnuit, in cunctis vrbibus ad Nilum sitis, puta maioribus, fuisse Sacerdotes Nili, hisque curam incubuisse, ut siue a crocodilo

* STEPHANVS in voce Νῆλος, vbi consule BERKELII et HOLSTENII notas.

** Vide BERKELIVM et HOLSTENIVM locis citatis, itemque HARDVINI Nummos antiquos illustratos p. 343.

*** HELIODORVS Lib. II. p. 110. Ed. Bourdel. vel 114. Edit. Commelin.

codilo necatos, siue fluuio submersos, in vrbe ad quam eiekti fuissent, condirent, ac in monumentis sacris sepelirent, his enim cadaveribus diuini quidpiam inesse, credebant veteres Aegyptii.

§. 16. Quandoquidem Populo Aegyptiorum visum est, *Nilo fluuio suo sanctissimo, Tempia et Sacerdotes decernere, per se omnino sequitur, Festa solennia in eiusdem honorem celebrata quoque fuisse.* Et facile fidem adhibemus vetustis Scriptoribus asseuerantibus, *Solennitates Aegyptiorum sacras tantum non omnes spectasse ad Nilum.* §. 1. Cum enim Gens haec aut Soli, aut Lunae supplicaret, id eo potissimum fiebat, vt magna haec Numina, Fluuii sui veluti Pater ac Mater, eum iusto tempore inflarent, et in arua sua mitterent. Dicitur igitur non immerito poterat, Aegyptios, quibus votorum omnium longe maximum et princeps erat, laetum Nili tempore debito incrementum, in Sacris suis solennitatibus, id semper ob oculos praecipue habuisse, ac, vt voti huius compotes euaderent, reliquos Deos precibus inuocasse, iisdemque pro beneficio isthoc accepto, grates persoluisse. Verum et peculiare in honorem *Nili Fluuii, instituebantur ab Aegyptiis solennitates, Pompaeque sacrae.* Eius generis, opinor, illa est, cuius PALLADIVS meminit histor. Lausiac. cap. LII. * *Erat autem in vno illorum pagorum Templum, magnitudine praefans, inque eo Simulacrum non parum illustre. Statua vero erat ex ligno fabricata, eamque solenni Pompa per pagos circumferebant impii Sacerdotes, caeremoniam hanc sacram in honorem aquae Niloticae peragentes.* De eodem Festo NICETAS SERRONIVS

* In Bibliotheca Magna Patrum Parisina, Tom. XIII. p. 989.

NIVS. scribit : * *Olim autem Nilum honoribus as-
ficientes, ac fertilitatis auctorem cum agnoscetes, ipsi
tanquam Deo festum* ** *spurcissima et execranda libi-
dine celebrabant.* Et hoc antiquior NONNVS quis-
quis est, in Collectione histor. ad Gregorii Nazian-
zeni inuectivas in Iulianum Lib. II. *** hist. 32. in
Opp. Gregorii Tom. II. col. 529. *Apud Aristae-
num Rhetorem hoc legi, Aegyptios festum solenne Nilo
publicitus celebrare, atque omnes tam viros quam mu-
lieres ad orbium theatra se conferre, illicque quas
quisque et quaeque epulas habeat, esitare: ac tum in-
stituta chorea communi, hymnos eosdem Nilo cantil-
lare, quos Ioui canere solent: tanquam videlicet Ni-
lus Iouis opus ipsis exequatur, † et terras eorum ri-
get.* Et isto etiam antiquior LIBANIVS in Oratio-
ne pro Templis, seorsim edita: †† *Haec Aegypti
vbertas donum Nili est. Nilum autem epulo excipi-
unt, utque in Arua descendat, inuitant Sacra illa,
quae nisi stato ac solenni tempore, et ab iis, qui ad
hoc constituti sunt, facta fuerint, nec ipse Nilus vn-
quam ascendere et exundare voluerit. Quod cum
probe intelligerent ii, qui haec quoque Sacra libentis-
sime susceperant, tamen ea abolere consulto noluerunt.*

Sed

* Comment. in Gregorii Nazianz. Orat. XXXIX. col. 1019.

** respicit hic auctor sine dubio Sacra Nilo per Sacerdotes androgynos peracta, de quibus loquuntur Scriptores veteres Ecclesiastici. Vide MENR. VALESIVM ad Eusebii Lib. IV. de vita Constantini cap. 25. Sed illa aevi sunt recentioris, priscis Aegypti incolis ignota.

*** In Editione Graeca Etonensi est historia 25. et habetur p. 168. fin.

† Ita haec ex graeco verti debent.

†† Orationem hanc primus edidit IACOBVS GOTHOFREDVS Geneu. 1634. Locum allatum citat VALESIVS in notis ad Eusebii vitam Constantini Lib. IV. cap. 25.

Sed fluvium illum ex more institutoque maiorum, epulo excipi passi sunt. Celebratum vero fuisse isthoc Festum in honorem Nili eo tempore, quo adscensus eius observari iam poterat, docet nos IOHANNES CHRYSOSTOMVS in Homilia quadam, vnde haec ex latina versione adscribo: Fluvios etiam adoratos esse, res Aegyptiorum, in hunc usque diem testantur: Ascensui Nili sacrificabant, non quod Deum ipsum propter creaturam ab ipso conditam admirarentur, sed quod aquam ipsam tanquam Deum venerarentur. Omnium optime Festi huius rationem nobis describit HELIODORVS, in *Aethiopicis*, cuius verba, etiam ex interpretatione latina, describenda esse duxi: * *Acciderat forte, ut tunc quoque Niloa, maximum apud Aegyptios Festum ingrederet: quod quidem circa Solstitium aestivum maxime, et quando initium crescendi fluvius capit, celebratur, ac in summo honore prae ceteris omnibus habetur, propter eiusmodi causam. Deum esse fingunt Nilum Aegyptii, et ex Numinibus maximum ducunt, aemulum esse Coeli praedicantes fluvium, quod ipsis absque nubibus et pluviis aëriis, arua irriget.* Et interpositis plurimis: *Mysteriorum periti, terram Isin, et Nilum Osirin esse affirmant, rebus alia tantum nomina indentes.* Festum hoc Aegyptiis sanctissimum et iucundissimum, depictum videmus luculenter in *Tabula Bembina*, cuius Segmentum secundum auspicatorum Figura, in qua *Nilometrium* exhibetur, cuius etiam ** apud HELIODORVM in descriptione *Festi Niliaci*, mentionem fieri videmus. Sed quod videmus depictum in Tabula, est portatile, idque, ubi adscensus Nili observari publice coeperat, Pompa solenni ex Aede Serapidis efferebatur, populoque

• Libro IX. p. 423. Edit. Bourdelot. Vide et p. 443. 444.

** Loc. cit. p. 443.

que ostendebatur, et postquam fluuius idem adscendere desisset, simili solennitate in eandem Aedem reducebatur, quod quidem vtrumque, in illa Tabula, oculis nostris obiicitur.

De imagi-
nibus Nili
Fluuii an-
tiquiori-
bus, in Ae-
gypto vfi-
tatis.

§. 17. Memorant veteres imaginem quandam Nili fluuii, et in Aegypto, et in aliis regionibus frequenter visendam, cuius exempla et hodie reperire licet. Mentionem eius facit PLINIVS, vbi de lapide ferrei coloris, in Aethiopia et Aegypto repertiundo, nomine *Basalte*, et haec habet. Lib. XXXVI. c. 7. *Nunquam hic maior repertus est, quam in Templo Pacis ab Imperatore Vespasiano Augusto dictus: argumento Nili, XVI liberis circa ludentibus, per quos totidem cubiti summi incrementi argenti se annis intelliguntur.* Eiusdem indolis videtur fuisse imago illa Nili, quam PHILOSTRATVS describit, in *Iconum* Libro I. p. 737. Edit. Morelli. Sic autem ille: *Περὶ τὸν Νεῖλον οἱ πῆχεις ἀθύρῃσι. Παιδῶν ἑξήμετρα τῷ ὀνόματι. Καὶ ὁ Νεῖλος αὐτοῖς ὑπεργαίννυται, τᾷτε ἄλλα, καὶ ὅτι κηρύττῃσιν αὐτὸν, ὅσος Ἀιγυπτίῳις προεχύθη.* *Cubiti circa Nilum ludent, pueri, corporis quantitati, (cubitali nempe) cognomines: Iis Nilus summopere oblectatur, cum ob alia, tum vel maxime, quod ipsum. quanta se altitudine euexerit, inque agros Aegyptiorum euagatus sit, annuntient.* Extat Romae in Bibliothecae Vaticanae aedibus, * *figura Nili decumbentis, quae notas tesserasque nobilissimi fluuii praefert, videlicet Troglodytas homunciones, cymba vectos, captandis crocodilibus; ipsis crocodilibus prope adest trochilus avis.* — *pueri sexdecim totidem incrementi Niliaci cubitos indicant.* In hac pictura, quam graecorum artificum ingenio deberi, mecum, opinor, fatebuntur omnes Anti-

* MONTFAUCON in *Diario Italico*, cap. XX. p. 278. extr.

Antiquitatum Aegyptiacarum bene periti, id saltem ex disciplina Sacerdotum Aegyptiorum tractum esse arbitror, quod cubiti Nili adscendentis, quos accolae illius sollicitè numerabant, per pueros altitudinis cubitalis, a qua et dicebantur *πήχεις*, id est *cubiti*, designati legantur. Nempe Sacerdotes, qui rationem numerandi per *cubitos* incrementa Nili inuenerant et adhibebant, *cubitos* hos, in lingua sua sacra, allegorica, vel Sacerdotali, appellabant *pueros*, hos vero pingebant altitudine cubitali, et forte eos etiam *cubitos*, Aegyptiace *μαζι*, *mabi*, nuncupabant. Graeci certe, ut vidimus e PHILOSTRATO, pueros hos *πήχεις*, *cubitos*, vocabant, tum quod essent longitudine cubitali, tum quod cubitos Nili adscendentis subinnuerent. Et sic passim Graeci hos pueros, Nili comites appellant. Idcirco Nilo adstant pueri tales XVI, quod in picturis a PLINIO et MONTEFALCONIO visis, diserte obseruatur, quoniam totidem Nili increscentis cubiti, circa Memphim, enixis omnium votis expetebantur, qui, si adessent, exoptatam terrae fertilitatem inducebant. * *Iustum incrementum*, inquit PLINIVS, *est cubitorum XVI*. Sed in Aegypto superiori plures, in inferiori versus mare, pauciores requirebantur. Haec Sacerdotum Aegyptiorum, incrementa Niliaca per pueros cubitalis magnitudinis subinnuentium, locutio allegorica, fabulam nobis de *Pygmaeis* produxit. Nam cum Sacerdotes de pueris cubitalibus, *πηχναίους* et *πυγμαίους*, in libris suis loquerentur, aut eodem Stylo allegorico, etiam cum peregrinis ea de re agentes, vterentur, et pueros hos suos

* Hist. Nat. Lib. V. c. 9. PLVTARCHVS de Iside p. 368. ARISTIDES in Aegyptio fol. 91. b. et 96. a. Edit. graec. IULIANVS Epist. L. AMMIANVS MARCELLINVS Lib. XXII. p. 247.

suos allegoricos ad Nili fontes locarent, Graeci, qui haec proprie et historice acceperunt, in Aethiopum regione, gentem integram, homuncionum cubitalium, siue *Pygmaeorum*, nemini vnquam visam, confinxerunt, et hoc suum lepidum commentum plurimis, et ipsi adeo * ARISTOTELI persuaferunt. ** Alii fabulam hanc modo alio interpretantur. Sed ista, quam nunc exposui, vera mihi videtur, fabulae illius origo. De aliis Nili Fluvii effigiebus, quae in Nummis ac Monumentis antiquorum etiamnum cernuntur, quia ad meum scopum omnino non faciunt, nihil addo. Aegyptii vetustiores longe alia Nili sui Symbola, et viuas quasdam imagines populo adorandas proponebant; *Apidem* scilicet, *Mneuin*, et *Onuphin*, Tauros religione huius gentis consecratos, de quibus capitibus iam secuturis differemus.

* Vide 18. VOSSII notas ad Melam p. 390. 391.

** Idem loc. cit.

CAPVT II.

De Apide, Tauro Memphitico Sacro,
Symbolo incrementi Niliaci.

Apidis magna cum apud Aegyptios, tum apud alias gentes, celebritas. Dicendorum de eo brevis summa praemittitur. §. 1. Apidem per totam Aegyptum, summa religione coluerunt omnes. §. 2. Apis Deus per se non erat; sed aliis Diis, Osiridi nempe et Isidi sacer. §. 3. Credebatur is contactu ignis coelestis, e Luna in vaccam aliquam illapsi, concipi. §. 4. De notis signisque taurum hunc sacrum ab aliis gregariis discernentibus. §. 5. Apidis reperti inauguratio, deductio in urbem Memphim, et vita quam illic agebat. §. 6. Apidem Aegyptii etiam Oraculi instar, super rebus futuris consulebant. De praedictionibus illius. §. 7. De vaticiniis puerorum Apidem comitantium. §. 8. De Apidis cultu, diebusque festis in eius honorem institutis, ac praecipue natalibus. §. 9. Vitae illius certus constitutus erat terminus, quem superare nefas habebatur. In eum hic inquiritur. §. 10. De puteo, quo Apis post interitum mergebatur. §. 11. De publica et solenni, Apidis ante terminum fato functi, sepultura. §. 12. De Apide defuncto luctus institutus in Aegypto publicus, nouusque sollicitè quaesitus. §. 13. Apis non fuit Symbolum memoriale Iosephi Patriarchae. §. 14. 15. Respondetur obiectioni. Vitulus aureus in deserto cultus, imago Apidis proprie non fuit. §. 16. Apis Taurus Symbolum erat Nili fluuii, sicut etiam passim apud Graecos, boues fluminum Symbola erant et emblemata. §. 17. Idem illud pluribus aliis argumentis confirmatur et illustratur. §. 18. 19. Apidis Natales eo celebrabantur tempore, quo Nili incrementa primum conspicua fiebant. §. 20. Id ipsum ex Tabula Bembina, vel Isiacâ, pluribus illustratur. §. 21. In illustranda Tabula Bembina pergitur. §. 22. Nomen denique Apis ex vetusta Aegyptiorum lingua explicatur. §. 23.

Tom. II.

M

§. 1.

§. I.

*Apidis magna cum
apud Aegyptios, tum
alias quoque gentes
celebritas. Dicendo-
rum de eo
breuius
summa
praemittitur.*

Venio nunc ad Aegyptiorum Numen, quo nulum fere, non modo in ipsa Aegypto celebrius sanctiusque; sed neque in Oriente toto, neque in Graecia notius extitit, *Apidem* Taurum, religione Aegyptiorum, ac praesertim Memphitarum, temporibus antiquissimis, consecratum. Nam et huncce Taurum, non secus atque *Isidem* et *Osiridem*, tota Aegyptus, nulla regione aut vrbe excepta, summo diuinoque honore dignata est, de eo inuento omnes Aegyptii quaquauerfum impense sibi gratulari semper consueuerant, eodem vero deperdito, laetitia omnium pristina in luctum vniuersalem versam fuisse, nouimus. Cum igitur Cambyzes, et post hunc Occhus, Persarum reges, odium quo in gentem Aegyptiorum incensi erant, summumque religionis ipsorum contemtum, publice testari velent, id non melius se facere posse crediderunt, quam *Apidem*, tantum gentis huius Numen, vulnerando, necando, eiusque carnem canibus proiicendo. Quis porro est veterum, qui de rebus Aegyptiacis aliquid memoriae prodere voluit, qui *Apidis* mentionem sibi iniiciendam esse, non existimauerit? Aut quis e peregrinis Aegyptum vnquam adiit, vt, quae memorabilia illic prae aliis fama per totum orbem diulgauerat, oculis suis ipse subiiceret, qui *Apidis* delubrum non viderit, aut Numini huic sacrum non fecerit? Ipse Alexander M. cum deuicta iam magna Orientis parte, exercitum in Aegyptum duxisset, ac Memphim peruenerisset, illic *
tum Diis ceteris, tum Apidi etiam Sacra fecit. De
Caesare Germanico, relatum quoque legimus, quod
cum

* ARRIANVS de expedit. Alex. Lib. III. p. 156: Edit. Blancardi.

cum in Orientem profectus esset, * Aegyptum quoque adierit, ac inibi ad visendum Apidem diuerterit. Idem postea fecisse etiam Titum Vespasianum, SVETONIVS docet in eius vita cap. 5. Sed et horum exempla secutum esse Hadrianum Imp. vel ex iis, quae Scriptor vitae eius literis mandauit, colligi potest. Sic namque ille: ** *Transgressus in Galliam, Alexandrina seditione turbatus, quae nata est ob Apin: qui cum repertus esset post multos annos, turbas inter populos creauit, apud quem deberet locari, omnibus studiose certantibus.* Neque locus est dubio, Imperatorem hunc, post compositas turbas, Apidem quoque fuisse contemplatum, cum idem Thebas profectionem instituerit, ibique inclytam Memnonis Statuam, oculis curiosis lustrauerit, quod *** Epigrammata in Statua illa hodieque legenda aperte testantur, etsi rem hanc historici veteres silentio praeterire maluerint. Hadrianum hunc deinde imitatum quoque fuisse Septimium Seuerum Imp. fidem faciunt, quae in historia vitae eius legitur: † *Iucundam sibi peregrinationem hanc Aegyptiacam, propter religionem Dei Serapidis, et propter nouitatem animalium, vel locorum fuisse, Seuerus ipse postea semper ostendit. Nam et Memphim Apidi sacram — diligenter inspexit.* Vicissim de Augusto Imp. non sine aliqua admiratione obseruatur: †† *In peragrandia Aegypto: paulum desistere, ad visendum Apin supersedit.* Nobis igitur Pantheon

M 2

Aegy-

* TACITVS Annal. Lib. II. c. 59. &c. PLINIUS Lib. VIII. c. 46.

** SPARTIANVS in Hadriano cap. 12.

*** Vide RICH. POCOCKE egregium Opus, *Description of the East*. Vol. I. Lib. II. cap. III.

† SPARTIANVS in Seuerus cap. 17.

†† SVETONIVS in Octauio Augusto c. 93.

Aegyptiorum aperientibus, eorumque Deos contemplationi omnium exponentibus, Numen tantum praetermittere nefas esset. Cum vero rerum, quas de Tauro hoc sacro veteres literis consignarunt, ingens multitudo, aciem intentionis fere abrumpat, ut ordinem aliquem, rei accommodatum seruem, primo quidem ea, quae de Apidis Numine veteres scripto ad nos transmiserunt, fideliter commemorabo, ut ex iis lector ipse, ecquidnam iudicari de eo debeat, aliqua ratione colligere queat. Deinde vero meam, de Numinibus istius iuxta ac Nominis interpretatione et explicatione sententiam lectori expromam.

*Apidem
per totam
Aegyptum
summa re-
ligione co-
luerunt
omnes.*

§. 2. Apidem Numen fuisse, Aegyptiis omnibus quaquauersum, commune, venerabile, et sacrosanctum, iam monuimus §. 1. *Apis*, inquit * *MELA*, *populorum omnium Numen est*. Hinc *AELIANVS*, rerum Aegyptiacarum non imperitus, de hoc Deo ait: ** *Θεὸς Ἀργυπτιοῖς ἐναργέστατος ὁ Ἀπὶς εἶναι πεπίστυται*. *Apis Deus est Aegyptiis, quem ut talem argumentis evidentissimis demonstratum esse, sibi persuadent*. Et de eodem affirmat *LVCIANVS*, quod *** *Aegyptiis sit μέγιστος Θεός, Deorum maximus*. Talem nobis etiam Deum hunc repraesentat *PHILO* Iudaeus Lib. III. *de vita Moysi*, p. 677, ubi de idololatria Israelitarum, vitulum aureum in deserto adorantium ista scribit: *Ζηλωταὶ τῶν αἰγυπτιακῶν γίνονται πλασμάτων. εἶτα χερσὶν ταῦρον κατασκευασάμενοι, μίμημα τῷ κατὰ τὴν χώραν ἱεροτάτῃ ζῷα δοκῆντος εἶναι, θυσιὰς αἰθύντας ἀνήγαγον*. *Cooperunt aemulari figmenta Aegyptiaca, confato vitulo aureo, in imitationem illius animalis, quod in Aegypto habetur sanctissimum, illique Sacra fecerunt impia*.

§. 3.

* *de situ orbis*, Lib. I. c. IX.

** *de Animal*. Lib. XI. c. X.

*** *de Sacrificiis*, in Opp. T. I. p. 359.

§. 3. Neque tamen Apis re ipsa inter Deos Aegyptiorum primores, quales erant Spiritus Mundi, Sol et Luna, locum habebat, verum vni tantum alteriue ex his sacer habebatur. Multi *Apidem* Lunae aiebant esse consecratum. Hos *SVIDAS* sequitur in articulo Ἄπις, vbi sic de eo: Θεὸς αἰγυπτίος. Τῶτον αἰγύπτιοι σελήνῃ τιμῶσι. Καὶ ἱερός ἦν ὁδε ὁ βᾶς τῆς Σελήνης, ὥσπερ ὁ Μνεῦις τῆ ἡλίου.

Apis per se non erat Deus, sed aliis Diis, puta Soli et Lunae, singulari modo sacrat.

Apis Deus est Aegyptius, Lunae dedicatus. Erat igitur Lunae sacer, sicut Mneuis Soli. De iisdem *AMMIANVS MARCELLINVS* scribit Lib. XXII.

p. 245: *Inter animalia antiquis obseruationibus consecrata, Mneuis et Apis sunt notiora: Mneuis Soli sacatur, — sequens Lunae.* Testantur idem hoc et * alii, quorum loca describere nimis prolixum foret. Et videbantur notae quaedam, quae in Tauro hoc necessario adesse debebant, de quibus §. 5, luculenter indicare, eum ad Lunam relationem habere singularem et notabilem. Alii vero eundem *Osiridi*, vel *Soli* sacratum esse censebant. *DIODORVS* vtrumque, ** et *Apin* et *Mneuin*, *Osiridi*, id est *Soli*, consecratum esse docet p. 19: ***

Plerique Sacerdotum in Aegypto, dicebant in idem recidere Apim et Osirin, asserébantque, Apin esse intelligendum formosam Animae Osiridis imaginem. Hinc in fabulis Sacerdotalibus perhibebatur etiam, † *Osiridis Animam in Apin migrasse.* Quidam vero citra ambages asseuerabant, †† *Apin eundem esse cum*

M 3

Osiride.

* *AELIANVS* de Anim. Lib. XI. cap. XI. *DORPHYRVS*, apud *EVSEBIUM* Praeparat. Euang. Lib. III. c. XIII. *LVTATIVS* ad Statii Thebaid. Lib. III. 478. qui *Apin* vocat *taurum lunatum Isidis.*

** ita etiam *PLVTARCHVS* de Iside p. 380.

*** Idem ibidem p. 362. Adde 368.

† *DIODORVS* L. I. p. 76.

†† *STRABO* Lib. XVII. p. 555.

Osiride, quia nempe, ut interpretor, aliquem Solis effectum symbolice adumbrabat. Ad haec omnia digitum intendit MACROBIUS, quando *Saturnal.* Lib. I. cap. XXI. ait: *Apis in ciuitate Mempbi, Solis instar excipitur.* Vtrumque vero, ex genuina Aegyptiorum, priscaque doctrina, coniungendum est. Bos ille sacer erat et *Lunae* et *Soli*, idque nititur rationibus sacrorum illius gentis, quae non ita difficulter diuinari possunt, easque nos infra, proprio suo loco, explicabimus. PORPHYRIUS certe conceptis verbis affirmat, * *Apim et Solis et Lunae insignia prae se tulisse.*

*Apis cre-
debatur
contactu
ignis coele-
stis. e Luna
in vaccam
aliquam
illapsa, con-
cipi.*

§. 4. Quantumuis autem Aegyptii Apidem inter Gentis suae Numina ponerent, non tamen ignorabant, bouem hunc suum sacrum, e vacca, adinstar vitulorum aliorum quorumcunque, in lucem edi, et post vitam aliquot annorum, rursus interire. Erant qui perhiberent, *Apin*, patre *Mneui*, Tauro itidem Sacro Heliopolitano, iatum esse; sed huius traditionis, uti sacerdotalium omnium, sensum esse allegoricum mysticum, infra loco opportuno docebimus, §. 16. Communior Aegyptiorum sententia, a Sacerdotibus accepta, ferebat, *Apin* non secundum leges generationis consuetas; sed per modum miraculi concipi. ** *Raro nascitur*, inquit Scriptor laudatus, *nec coitu pecoris, ut aiunt, sed diuinitus et coelesti igne conceptus.* Paulo apertius et distinctius id ipsum sic explicat HERODOTUS Lib. III. cap. 28: Γίνεται ὁ Ἄπις ἐκ βοῶς, ἣτις ἐκέτι ὅμη τε γίνεται ἐς γαστέρα ἄλλον βάλλεσθαι γόνον. Ἀργυπτιοὶ δὲ λέγουσι, σέλας ἐπὶ τὴν βᾶν ἐκ τῆ βραυνῆ κατίχεν, καὶ μιν ἐκ τῆς τίχτειν τὸν Ἄπιν. *Est autem Apis e vacca genitus, quae necdum alium concipere potest*

* Apud EVSEBIUM Praepar. Euang. Lib. III. c. XIII.

** MELA Lib. I. c. IX.

*potest foetum. Eam aiunt igne coelesti contactam, de
eo Apin concipere. Paria tradunt * alii quoque.
Quidam etiam ignem illum coelestem ad Lunam re-
ferunt, quos inter PLVTARCHVS haec habet
Sympos. Lib. VIII. Quaest. I. p. 718: Ἀργύπτιοι τῶν
Ἀπιν λοχεύεσθαι φασιν ἐκ αὐτῆς τῆς σελήνης. Aegy-
ptii Apin concipi aiunt Lunae contactu. Nonnihil lu-
culentius idem nobis rem hanc explicat, in libro
de Iside p. 368: Γενέσθαι δὲ τὸν Ἀπιν λέγουσιν, ὅταν
φῶς ἐρεῖται γόνιμον ἀπὸ τῆς σελήνης, καὶ καθάπνηται
βοὸς ὀργῶσθης, διὸ καὶ τοῖς τῆς Σελήνης χήμασιν
ἔοικε πολλὰ τῷ Ἀπιδος. Dicunt vero Apin cum con-
cipi, cum Luna lucem genitalem de se emissit, eaque
tangatur vacca coitum appetens. Unde et in Apide
multa cernuntur, figuris Lunae similia. Sacerdotes
haec re ipsa credidisse, quae forte credi ab aliis vo-
lebant, nemo mihi persuaserit. Nimis testatum est,
eos in rebus ad Apidem spectantibus, credulitati
Plebis saepe et magnopere illuisse. Subest et huic
traditioni sensus aliquis mysticus, ex doctrina eorum
physica petendus, de quo pauca monebo §. 17.*

§. 5. Vti vero Taurus ille sacer, praeter com-
munem generationis legem, in lucem edi ferebatur,
ita quoque certis quibusdam signis ac notis, ipsi
propriis, ab aliis fortis communis bobus[†] distingui
existimabatur. Si LVCIANVM audimus, Apis ille
desumebatur ** e grege boum, successor vero Apidis
tum designabatur, quando aliquis obseruabatur, re-
liquis formosior et eximius, de quo ipse erat, habi-
tum corporis et adspectum, a reliquo vulgo eum
esse secreturum. Hoc verum puto. Nam quod
ad reliquas bouis illius notas attinet, quas celebrant

*De notis
signisque
Apidem a
Tauris
gregariis
secermentibus.*

M 4

vete-

* AELIANVS de Anim. Lib. XI. c. X. SVIDAS in
voce Ἀπιδος et Ἀπυς.

** De Sacrificiis, To. I. Opp. p. 359.

veteres, eas mecum, opinor, cordati omnes, solertiae et artibus Sacerdotum, in acceptis ferent. Obleruat autem PLUTARCHVS, * in boue illo, deprehensas fuisse vicissitudines umbrae et lucis, vel pigredinis et candoris, vt sic aliquam cum mutationibus Lunae similitudinem prae se ferre videretur. Et profecto cernere hoc quiuis potest in luculenta Apidis figura, quam nobis exhibet *Tabula Bembina* vel *Isiaca*, quaeque illius Segmentum secundum et auspicatur, et iterum claudit. Nam bos ille, ex parte quidem colorem prae se fert vehementer atrum, cetera vero insigniter candens appareret. Audiamus et PLINIVM, de notis Tauri nostri haec referentem Lib. VIII. cap. 46: *Insigne ei in dextro latere candicans macula, cornibus Lunae crescere incipientis. Nodus sub lingua, quem cantbarum appellant.* Duas auctor hicce notas Apidis veri commemorat. Earum altera est, macula alba in dextro latere, speciem Lunae corniculantis prae se ferens. Tangit eandem quoque SOLINVS in *Polyhistore* c. 32: *Apim instar colunt Numinis, insignem notae albae macula, quae dextro eius lateri ingenua, corniculantis Lunae refert faciem.* Et AMMIANVS Lib. XXII. p. 245: *Est enim Apis bos diuersis genitalium notarum figuris expressus, maximeque omnium corniculantis Lunae specie latere dextro insignis.* Non melius id, quod Scriptores hi nos docere volunt, quam ex *Tabula Bembina* intelligi potest: Ibi enim notam hanc Apidis scite depictam, oculisque nostris obiectam cernimus. Potest id ipsum, licet non ita ad viuum expressum, in Nummis, aliisque vetustis Monumentis obseruari. Altera PLINIO nota Apidis est, *nodus sub lingua, quem cantbarum appellant*, quod minus clare HERODOTVS dixit:

* de *Iside* p. 368. Adde STRABONEM Lib. XVII. p. 555.

ἐπὶ τῇ γλώσσῃ κύνθαρον, idque in versione latina Editionis meae redditur, *cantharum in palato*. In graeco videtur legendum ὑπὸ τῇ γλώσσῃ κύνθαρον, quod plane expressit PLINIVS, *nodus sub lingua, quem cantharum vocant*. Optime PLINIVS notam hanc explicuit, eique cum imagine *Tabulae Bembinæ* egregie conuenit. Alii notas alias addunt, de quibus HERODOTVS Lib. III. c. 28. AELIANVS de Animal. Lib. XI. c. X. ac insuper alii consuli possunt. Si AELIANO fides, Aegyptii notas Apidis numerabant XXIX. Sed quis negauerit, multa in his fuisse fabulosa, ipsisque Aegyptiis incognita, alia nil nisi vanas species imaginationis fallacis, in plerisque vero Sacerdotes fraudulentos, credulitati inquirentium, ac sigillatim peregrinorum, illulisse? Quicquid sit, vbi fama populis nuntiaffet, vaccam igne coelesti tactam, desideratum Aegypti incolis Apidem enixam iam esse, * quidam ex Scribarum sacrorum ordine, qui secreta librorum mysticorum in numerato habebant, vitulum recenti partu editum, exquisita cura explorabant, et si eum omnibus signis consummatum deprehendissent, *Apidemæum*, id est Deum renuntiabant, et tum Aegypti incolis ** *verberatem frugum diuersaque præsagiebant bona*. Ita nempe illi plebem rudem, et a teneris vnguiculis superstitioni turpissimæ •mancipatam, ludificabantur.

§. 6. Iam igitur nouo, recensque nato Deo, *Apidis inaugurationio, deductio Memphim, et vita quam ibi degebat,* in loco, vbi lucem adspexerat, *** ex praescripto vetustissimo Mercurii, domus erigebatur, ad Solem orientem spectans, in qua menses quatuor lacte nutriti-

M 5

* AELIANVS de Anim. L. XI. cap. X. AMMIANVS

p. 246.

** AMMIANVS loc. cit.

*** AELIANVS, vbi supra.

triebatur. Tempore hoc exacto, et noua Luna in coelo apparente, Sacrorum Scribae et Prophetae ac eum accedebant, eumque ritibus consuetis salutatum, naui imponebant, ad modum thalami constructae ac deauratae, quae Memphin eum deueheret. Eo * *centum antistites ipsum prosequabantur*. Antequam vero in urbem illam appelleret, primo ** ducebatur Nilopolin, ubi eum Sacerdotes ad dies XL sollicitè nutriebant. Hic *** solarum mulierum conspectui patebat, quae eum ritu parum pudico, supraque modum turpi, excipiebant, posthaec vero a praesentia eius in perpetuum excludebantur. Et sic iam eodem Sacerdotum comitatu deferebatur Memphim, † ubi eum Sedes commodae, iucundae, ac ad voluptatem omnem compositae, manebant. Illic igitur, †† *iniciante antistitum numero centum, inductus in thalamum sacer esse omnibus incipiebat*. Nam ††† *Delubra, quibus succedebat, aut incubabat Apis, mystice thalamos nominabant Aegyptii*. * *Erantque delubra ei gemina, quae vocabant thalamos, auguria populorum. Alterum intrasse laetum erat, in altero dira portendebat*. Habebat enim Apis Memphi ** *aedem sacram Templo Vulcani adiacentem*. Ibi *** *in Sacello quodam* (quod nempe Thala-

* SOLINVS cap. 32.

** DIODORVS p. 76.

*** DIODORVS loc. cit. EVSEBIUS Praep. Euang. Lib. II. c. I.

† AELIANVS de Animal. Lib. XI. c. X.

†† AMMIANVS loc. cit.

††† SOLINVS, ubi supra.

* PLINIVS Lib. VIII. c. 46.

** STRABO p. 555.

*** In graeco est *ἱερόν*, quod significat tum *Crabulum* petoris, tum *aediculam*, vel *Sacellum*, Deo cuiusdam dedicatum.

Thalamum dicebant) *alebatur*. *Ante illud Sacellum aula quaedam erat, et in ea aliud Sacellum matris eius vaccae. In hanc aulam nonnunquam mittebatur Apis, praesertim ut peregrinis ostenderetur. Per fenestram videri quidem poterat in Sacello degens; sed volebant Sacerdotes, ut etiam extra illud cerneretur. Si credimus * AELIANO, habebat Apis ibidem θεῶμας καὶ Κοίτας, atria ampla et Gymnasia, ubi nempe ludere seque exercere poterat cursu. Erant porro ** aediculae, in quibus in eius gratiam alebantur vaccae forma praestantes, ut sicubi ipsum cupido incesset, cum qua vellet, congregi posset. Sed videtur hoc AELIANVS ex ingenio suo, ut narrationem coeptam ornaret, confinxisse. Non consentiunt certe cum iis, quae alii referunt, *** bonem illi foeminam, et ipsam non absque certis insignibus, in anno semel ostensam fuisse, quae simulatque inuenta, ipsique oblata esset, eodem die statim neci daretur. Erat in eadem Apidis aede sacra, † puteus et fons aquae, ex quo solo Taurum potare fas erat, arcebaturque a bibenda Nili aqua, ne illius dulcedine captus, eam praeferreret alii, eoque pinguedinem carnis ultra modum augeret. Id enim efficere aquam Niloticam, testantur veteres. Ibidem porro Tauro illi sacro, pabulum praebebatur, in praesepe, quod in prouerbum videtur abiisse. GREGORIUS certe NAZIANZENSIS, inter celebriora Gentilium Sacra, risu tamen et contemptu digna, numerat etiam*

* de Animal. L. XI. c. X. Vide et STRABONEM loc. cit.

** AELIANVS ibid.

*** SOLINVS, ubi supra. Adde PLINIVM et AMMIANVM loc. cit.

† AELIANVS, ubi supra. PLVTARCHVS de Iside p. 353.

iam * Φάτνην Ἀπιδος, μόχχ κατατερυφώντος τῆς
 Μεμφίτων ἐνθίας, *praesepe Apidis, vituli, Mem-*
phitarum vaecordia ad luxum abutentis. Et in EV-
 DOCIAE MACREMBOLITISSAE Opere inedito,
 quod inscripsit Ἰωνιά, id est *Violarium*, quasi dice-
 res *Florilegium*, integrum ** caput, extat περὶ τῆ
 Ἀπιδος Φάτνης, *de Apidis praesepe*. Potest tamen
 dubium videri, num non voce Φάτνης, *stabulum*
 potius designetur, quo sensu etiam Latini vocem
praesepe nonnunquam adhibent. Et tum Φάτνη id
 ipsum significaret, quod STRABO paulo ante allat-
 us, σηκὸν dixit, alii *delubrum*, aut etiam *thalamum*
 vocant. Ita omnino verba Sancti Patris cepit Com-
 mentator eius, NICETAS SERRONIVS, cuius ver-
 sio latina a BILLIO, inter Opera GREGORII edita
 est. Sic enim is ad loc. cit. scribit: *** *Vitulum ve-*
ro Memphitae summa religione colebant, eumque Apim
nuncupabant, ac praesepe inclusum habebant, publi-
coque hominum conuentu sacrificia ei offerebant. Si-
gna autem quaedam a ceteris diuersa Apis habebat,
tum circa caudam, tum circa linguam: ac si quis
eiusmodi inter armenta conspectus fuisset, confestim
ad sacrum praesepe ab ipsis assumebatur. Quia NI-
 CETAS affirmat, *Apim* sacro praesepe inclusum fu-
 isse, nemo est, qui non intelligat, sermonem esse de
Sacello, non de *praesepe* communius sic dicto.

*Apidem
 Aegyptii
 etiam Ora-
 culi instar
 super rebus
 futuris*

§. 7. Tempus igitur, quod vitae eius praesti-
 tutum erat, fere totum *Apis* in Stabulo illo sacro,
 et in atriis exigebat, ibique cum ab indigenis, tum
 a peregrinis, edens, bibens, ludens, quotidie spe-
 ctabatur. Neque tamen, qui ad ipsum visendum
 acce-

* Oratione XXXIX. Opp. To. I. p. 626.

** FABRICIVS Biblioth. Graec. Vol. VI. p. 589.

*** In Operibus Gregorii Nuzianzeni To. II. Part. II.
 col. 1019.

accedebant, semper nudi tantum erant spectatores. Veniebant etiam saepe, qui super rebus futuris eum consulere, et quae sibi essent euentura, ex eo discere cuperent. Celebrant sane veteres praedictiones Dei huius; sed quae non similes essent Oraculis Apollinis Delphici, aut aliis quondam in Graecia inclytis, quae versibus, aut certe verborum sententiis concepta audiebantur, et legebantur: nam Taurus Aegyptiorum sacer, nonnisi nutibus, et signis quibusdam futura praedicebat. Fuit tamen * haec indoles Oraculorum antiquissimorum omnium, et ipsius quoque Delphici, de quo illud HERACLITI dictum celebre extat: ** Ο ἀναξ ὁ ἐν Δελφοῖς ἔτε λέγει, ἔτε κρύπτει, ἀλλὰ σημαίνει. *Rex, qui Delphis praesidet, non dicit, nec abscondit, sed signis innuit.* Ad hunc modum composita inprimis erant Oracula apud Aegyptios vetustiora. De Oraculo Iouis Ammonis Libyco obseruat STRABO Lib. XVII. p. 560: Οὐχ ὥσπερ ἐν Δελφοῖς, καὶ Βραγχιδῶν τὰς ἀποθεσπίσεις διὰ λόγων, ἀλλὰ νεύμασι γίνεσθαι καὶ συμβόλοις τὸ πλεόν. *Responsa Dei huius, de futuris rebus consulti, non sicut ab Oraculo Delphico, aut Branchidarum, per verba reddi, sed ut plurimum nutibus quibusdam, ac Symbolis siue signis* Tradit eadem EVSTATHIUS in Dionysium Periegeten v. 211: *** Ἰσορεῖται δὲ καὶ, ταῖς μαντείαις διὰ συμβόλων ἐν Ἀμμωνος γίνεσθαι, ἥτοι διὰ ὀχημάτων τινῶν, κατανεύσεων, καὶ ἀνανεύσεων. *Narrant etiam vaticinia in Templo Ammonis edi per Symbola, id est per gestus corporis, quibus aliquid aut approbatur, aut vero repudiatur.* Tales igitur erant etiam praedictiones Apidis,

* CLEMENS Alexandrinus Stromat. L. V. p. 555.

** ANONYMVS apud STOBAEVM Sermone V. p. 69. PLVTARCHVS de Pythiae Oraculis p. 404.

*** Ita reposui ex Cod. MS. quo vsus est Hudsonus.

Apidis, quarum veteres mentionem faciunt. *Apis*, inquit * vetus Grammaticus, *Aegyptiis motu corporis sui et quibusdam signis futura praedicat*. Clarissus nonnihil id PLINIVS explicat Lib. VIII. cap. 46. *Sunt Api delubra gemina, quae vocant thalamos, auguria populorum. Alterum intrasse lactum est, in altero dira portendit. Responsa priuatis dat, e manu consulentium cibum capiendo. Germanici Caesaris manum auersatus est, haud multo post extincti. Quae ex eo fere repetit SOLINVS cap. 32. Eadem de re AMMIANVS haec refert Lib. XXII. p. 245. Cum inductus in thalamum coeperit esse sacer, coniecturis apertis signa rerum futurarum dicitur demonstrare: et aducentes quosdam indiciis auerti videtur obliquis, ut offrentem cibum aliquando Germanicum Caesarem — auersatus portenderat paulo post euentura. Constat ex his, auspiciatum omen habitum fuisse, si bos ille sacer e manu porrigentium cibum caperet, infautum, si id facere renueret, quod in aliis Aegypti partibus, ut opinor, ** ratione crocodilorum obseruari similiter consueuerat. Verum ad alia quoque signa, huic non valde dissimilia, edita ab Apide, attendere solebant Aegyptii. Tale quid Eudoxo, illustri Astronomo, contigisse dicitur. Nam *** cum in Aegypto moraretur cum Ichonuphi, Sacerdote Heliopolitano, (vel potius, † ut Aegyptii, Memphitico,) *Apis illius pallium lingere visus est. Celebrem igitur illum fore, verum haud longaevum, ex eo ostento Sacerdotes dixerunt*. Huius farinae erant celebratae Dei istius praedictiones.*

§ 8.

* LVTATIVS ad Statii Thebaid. Lib. III. 478.

** AELIANVS de Animal. Lib. VIII. c. 4.

*** DIOGENES LAERTIVS Lib. VIII. §. 9.

† Vide Panthei huius Lib. I. cap. IV. §. II. not. ****.

§. 8. Illud vero praetermitti hic non potest, quod Aegyptii credebant, cum pueris Apidem ceteruatim comitantibus et sequentibus, donum vaticinandi etiam coelitus communicari. Docebit id nos in his PLINIVS Lib. VIII. c. 46: *Cetero secretus, cum se proripuit in coetus, incedit summo notu liſtorum, grexque puerorum comitatur, carmen bonori eius canentium: intelligere videtur, et adorari velle. Hi greges repente lymphati, futura praecinunt.* In pauciora haec contrahit SOLINVS cap. 32: *Pueri Apim gregatim sequuntur, et repente velut lymphatici, futura praecinunt.* Discimus autem ex AELIANO de Anim. Lib. XI. cap. X. talem fuisse hanc vaticinii speciem. Qui futura scire auebat, Deum (Apim) precabatur. *Pueri vero extra ludentes, atque inter se saltantes, Numine afflati, omnia praedicabant, quae non minus vera putabantur, quam quae apud Sagram dicuntur.* Sed omnium optime rem hanc nobis explicat PLVTARCHVS de Iside p. 356. cuius ideo verba non omittenda esse putavi. Sic illa se habent. Ἐκ τῆς τῶ παυδάρια μαντικῆς δύναμιν ἔχειν ὁμοῦ τὰς Ἀγυπτίδας, καὶ μάλιστα ταῖς τῶτων * ὁτέυεσθαι κληδόσι, παιζόντων ἐν ἱεροῖς, καὶ φθεγγομένων, ὅτι ἂν τύχωσιν. Hinc tractum, quod Aegyptii pueros facultate diuinandi praeditos putant, et maxime ominis loco accipiunt, si quid ii in Templis ludentes forte pronuntiant. Hinc igitur aestimare licet, qualianam fuerint vaticinia puerorum, Apim subsequen- tium, et in aula eius ludentium. Equidem PLVTARCHVS loco nunc allato, de his sigillatim pueris non loquitur; sed non aliam fuisse horum praedicendi futura rationem, omnia aperte loquun-

De vaticiniis puero- rum Apidem comitantium.

* Scribendum hic ὁτέυεσθαι. Vide HESYCHIVM, et EVSTATHIVM in Homeri Odyss. p. 1398. Sic PO- LYBIUS Lib. I. c. 10 etc.

quuntur. Iuuat eam in rem verba adscribere PAV-
SANIAE, de simili diuinationis genere, apud Pha-
renses in Achaia adhiberi solito, haec narrantis:
* *Qui Deum consulunt, Vestam primo thure incensa
placant. — Vbi, quod ex usu fuerit, interrogauit,
aurem simulachro admouet: inde e foro abiens, ma-
nibus aures premit. Vbi extra forum delatus est,
amota manu, quam primum excepit vocem, eam sibi
Oraculi loco ducit.* Et tum haec addit: *Talis et-
iam apud Aegyptios, in Apidis Fano, celebratur Ora-
culi religio.* Aperte loquitur de pueris, in Aede
Apidis ludentibus, quorum voces fortuitae Oraculi
instar ab aliis excipiebantur. Erant igitur perfimi-
les, celebri illi Hebraeorum *בַּת קוֹל*, *Bat Kol*, siue
filiae vocis, de qua ** viri eruditi multa obseruant.

*De Apidis
cultu, die-
busque fe-
stis, in eius
honorem
institutis,
ac praeci-
pue natali.*

§. 9. His igitur aliisque de causis, quas com-
memorauimus, aut etiam post haec commemorabi-
mus, Apidem Aegyptii cultu solenni celebrarunt,
et sacrificiis quoque placarunt. *Publico hominum
conuentu*, inquit NICETAS, *** *Sacrificia ipsi offere-
bant.* Et, quod mireris, inter animalia † boues
ipsi immolabantur, qui nempe post adhibitam ex-
plorationem puri deprehensi erant. Bos ergo, boue
immolato placabatur, tamen, †† vt veteres testan-
tur, bos ille Aegyptiorum sacer, honores istius ge-
neris omnes, quibus a Sacerdotibus afficiebatur, in-
super haberet atque dedignaretur. Erant etiam
certi dies festi, cultui Apidis solenniori consecrati,
omnibus Aegyptiis exoptati et iucundi, inter quos
emine-

* In *Achaicis* siue Lib. VII. cap. XXII. p. 579.

** IOH. LIGHTFOOTVS *Hor. Hebr. in Matth. III. 17.*
HVMPH. PRIDEAUX *Histoire des Juifs Vol. IV.*
p. 51. 52.

*** Vide supra §. 6.

† HERODOTVS Lib. II. c. 38. 41.

†† PLVTARCHVS in vita Cleomenis p. 821.

eminebat eius natalis, cuius saepe meminerunt veteres, quemque Θεοφάνια dicere non verentur. Dies, inquit * MELA, quo gignitur Apis, genti maxime festus est. Operae pretium est, de re eadem, et haec adscribere verba PLINII Lib. VIII. c. 46: *Memphi est locus in Nilo, quem a figura vocant phialam, omnibus annis ibi auream pateram argenteamque mergentes; diebus quos habent natales Apis: septem hi sunt, mirumque neminem per eos a crocodi-
lis attingi: octauo post horam dici sextam, redire belluae feritatem.* Rem hanc ex PLINIO, mors suo, etsi nonnihil mutatis verbis, sic descripsit SOLINVS cap. 32: *Apis natalem Memphi celebrant, iactu aureae paterae, quam proiciebant in Nili statum gurgitem. Haec solennitas per septem dies agitur: quibus diebus cum Sacerdotibus quasdam crocodili inducias habent, nec attrectant lavantes. Verum octauo die, ceremoniis iam peractis, veluti reddita saeuendi licentia, solitam resumunt ferocitatem. Geinina his leguntur apud AMMIANVM MARCELLINVM p. 248: Saeuientes semper eadem ferae, quasi pacto quodam foedere castrensi, per septem ceremoniosos dies mitescunt, ab omni saeuitate desistentes, quibus Sacerdotes Memphi natales celebrant Apis. Rem eandem tangit SVIDAS in voce Ἀπίδες, ubi de his Aegyptiorum Diis sequentia tradit: Οἷς γεννωμένοις διὰ χρόνον, ὡς ἔλεγον, ἐκ τῆς σέλαος τῆς σελήνης, ἑορτὴν μεγάλην ἤγον, καὶ ἱερεῖς τινες περὶ τὸν τεχθέντα βῆν ἱερῶντο, παραιτῶντες Πανδαυσίαν, ὡς εὐωχῶντες αὐτοῖς. Apides post certum temporis interuallum, ex lumine Lunae, sicut perhibebant, nascebantur: quod cum fieret, ingens festum in eorum honorem celebrabatur, et Sacerdotes circa bonem natum victimas immolabant, appostisque omnis generis epulis,*

* de situ orbis Lib. I. c. IX.

epulis, eos conuiuio quasi excipiebant. Auctor hic de eo tantum die festo loqui videtur, quem Aegyptii celebrabant, vbi nouus Apis inuentus, et priori enecato, successor datus iam esset: neque dubium est, quin * et hicce dies, inter multiplicis laetitiae testimonia, transactus fuerit a Niligenis. Poterat ille dies iure merito nuncupari natalis Apidis; sed illius celebrationem tamen quotannis eadem anni tempestate, repetebant Aegyptii, diemque illum, aut potius tempus istud, quod plures dies complebatur, simili celebritate, inter epulas et continuam hilaritatem, laeti exigebant. Quodnam vero anni tempus, huic celebritati dicatum fuerit, infra §. 20 dispiciemus.

Vitae illius certus terminus erat constitutus, quem superare nefas habebatur. In eum inquitur.

§. 10. Tametsi vero natalem Apidis communi et ingenti gaudio celebrarent omnes Aegypti incolae, vitae tamen eius, certum quoddam annorum spatium erat praestitutum, quod excedere ipsi non licebat. Obseruat hoc PLINIVS Lib. VIII. c. 46: *Non est fas, eum certos vitae excedere annos, mersumque in Sacerdotum fonte enecant.* Quae ex eo SOLINVS, vt solet, ita expressit cap. 32: *Statum aevi spatium est, quod vt affuit, profundo sacri fontis immersus necatur, ne diem longius trahat, quam ** licebat.* Cum quibus plane concordant ista AMMIANI Lib. XXII. p. 245: *Apis — cum post viuendi spatium praestitutum, sacro fonte immersus, e vita abierit, nec enim eum vltra trahere licet aetatem, quam secreta librorum praescribit auctoritas mysticorum. — alter — quaeritur.* Operae pretium hic esse duco, distinctius inquirere, quotnam annos, spatium illud vitae Apidis destinatum comprehenderit.

* Vide HERODOTVM Lib. III. c. 27.

** ita corrigendum putavi, pro eo quod in Editionibus legitur, *licebit.*

derit. Nam cum id ex *secretis librorum mysticorum* pependerit, ubi erit perspectum, ad aestimanda et diiudicanda Mysteria et Secreta Theologiae Aegyptiorum, non poterit non aliquid conferre. Vir quidam eruditus, et cognitione antiquitatis non mediocriter ornatus, existimavit, Tauro Aegyptiorum Sacro, * *vitam in quinquennium produci consuevisse*. Quamvis vero is asserto huic nullam ex veterum testimoniis auctoritatem conciliauerit, existimauerim tamen, eum in mente habuisse istos LVCANI versus, *Pharsal.* Lib. VIII. 477.

*Hunc genuit custos Nili crescentis in arua
Memphis vana Sacris; illo cultore Deorum
Lustra suae Phoebes, non vnus vixerat Apis.*

Significat enim Poëta, Achoreum, Sacerdotem Memphiticum, et, vt credi par est, Apidis, plures vidisse Apides, qui aut spatium vitae suae statutum emensi fuissent, aut alio modo sibi inuicem successissent. Videtur etiam vnicuique ex illis bobus sacris, quos successiue se excipientes viderat Achoreus, lustrum, id est vitae quinquennium tribuere. Neque enim nego, verba Poëtae sentum talem fundere posse, et memini sane, me ea olim eodem sensu interpretatum fuisse; verum tamen et mihi concedet cordatus quisque, posse hunc quoque illorum verborum esse sensum, vnumquemque illorum Taurorum, quos successiue sacrari viderat Achoreus, plura lustra suae Phoebes, id est Lunae, vixisse. Hanc nunc iam existimo veram fuisse Poëtae mentem atque sententiam, idque sequentia planum facient. Scribit nempe PLVTARCHVS in libro de *Iside* p. 374: Ποιῶν δὲ τετραέγωνον ἢ πεντάς, αὐτὸν ἐκυτῆς,

N 2

* IAC. TOLLIVS in *Fortuitis* cap. II. p. 12.

ἐαυτῆς, ὅσον τῶν γραμμάτων παρ' αἰγυπίοις τὸ
 πληθὺς ἐστὶ, καὶ ὅσον ἐνιαυτῶν ἔζη χρόνον * ὁ Ἀπῖς.
Quadratum porro quinariū numerus producit a se,
quantus est numerus literarum apud Aegyptios, et
quot annos viuere solet Apis. Ex quo loco sequitur,
 quod etiam dudum ex B. LA CROZIO me audiuisse
 memini, antiquas Aegyptiorum literas fuisse numero
 XXV, et totidem annos libros Sacerdotales consti-
 tuisse vitae Apidis. Et ipsum hoc pluribus argu-
 mentis, momenti non leuissimi, illustrari confirma-
 rique egregie potest. Testatur enim HERODO-
 TUS, diligentissimus rerum sacrarum, in ipsa Ae-
 gypto, scrutator, Lib. III. c. 27. Apidem consue-
 uisse Aegyptiis apparere διὰ χρόνου πολλῷ, *post lon-*
gum tempus: loquitur autem de Apide nouo, re-
 cens inuento, priori nempe, qui viuere iam desie-
 rat, nunc successuro. Hoc Scriptor eximius ait
 fieri consueuisse ** διὰ χρόνου πολλῷ, *post longum*
tempus. Dici id non possēt, si quouis quinquennio
 nouus Aegyptiis apparuisset Apis; sed anni XXV,
 tempus omnino constituunt idoneum, quod non ita
 multi saepius recurrere vident. Hanc rationem esse
 quiuīs facile intelligit, quod in Achoreo, Sacerdote
 Memphitico, hoc ceu singulare quidquam, relatu
 omnino dignum duxerit LVCANVS:

— illo cultiore Deorum

Lustra suae Phoebes non vnus vixerat Apis.

Si exacto semper quinquennio, Apidi priori conti-
 nuo successisset alter, Sacerdotes plerique, plures
 Apides videre poterant, et re ipsa viderant. Hoc
 neminē

* Ita ex Editione Basileensi hic legendum.

** Idem significare videtur SVIDAS, adductus §. 9. vbi
 ait Taurum sacrum generari διὰ χρόνου, id est, vti ver-
 tendum esse opinor, *post spatium temporis longius.*

nemini potuisset mirum videri. At vero, si Taurus quilibet sacer, secundum leges Sacerdotales, attingere viuendo soleret annum vigesimum quintum, tum plures Apides videre non poterant Sacerdotes ipsi ministrantes, nisi essent aetatis prouectioris. Et istud quidem in Achoreo suo conceptis verbis Poëta obseruat:

— quos inter Achoreus
Iam placidus senio, fractisque modestior annis.

quod etiam ex eo confirmat

— illo cultore Deorum
Iustra suae Phoebe non vnus vixerat Apis.

Eodem referre possis, quod DIODORVS Siculus Lib. I. p. 76. memoriae mandauit, regnante Ptolemaeo Lagide accidisse, ut Apis Memphi senio deficeret. Neque hoc locum habuisse largientur facile aequi rerum arbitri, si quintus semper annus vitae Apidis finem attulisset. At fieri facillime poterat, ut bqs ab anno aetatis vigesimo quinto non valde remotus, aut etiam eundem forte casu quopiam supergressus, deficiens, putaretur senio extinctus esse. Neque id hoc loco praetermittendum duxerim, quod numerus XXV, Sacerdotibus Aegyptiis mysticus, ac inprimis sacer habitus fuerit. Nempe * credebant Aegyptii, Lunae cum Sole in eundem locum ἀποκατάστασιν, XXV. annorum circuitu contingere, annorum scilicet vagorum Aegyptiacorum, ut proinde anni magni ἀποκατάστασις rediret post cyclum anno-

N 3

rum

* BODWELLVS in Append. ad Dissert. Cyprian. §. 14. MARSHAMVS in Canone Chronico p. 9. VIGNOLIVS de annis Aegypt. in Miscellaneis Berolin. To. IV. p. II.

rum vagorum MCCCCLXI, *quinquies repetitum atque vigesies*. Si hoc, quod vir doctissimus obseruat, admitti posset, tum nobis ratio mystica, in Libris Sacerdotalibus prodita, ob quam vitae Apidis anni statuti essent XXV, clare pateret. Nempe post annos XXV Sol et Luna in eundem coeli locum reuerterentur, et nouum cyclum totidem annorum redautpicarentur. Et Apidem vero, tum Soli, tum Lunae, ratione singulari sacratum fuisse, ex §. 3, satis constat. MARSHAMVS etiam longius progreditur, * asseuerando, annos XXV Aegyptiorum vagos, aequales esse Iulianis XIX, qui cyclum illum notissimum Lunarem absoluunt. B. VIGNOLIVS, cuius raram in disciplinis Mathematicis et Astronomicis peritiam, eruditi omnes agnoscunt, postquam MARSHAMI eam in rem verba attulisset, ** hanc quidem eius obseruationem non improbat; verum censet tamen, eam non recte ab ipso applicari, ad aliud quid demonstrandum. Cum tamen nulla ratione perspicere possem, quomodo anni Aegyptiorum vagi XXV, aequales esse possent XIX Iulianis, adeoque plenum cyclum Lunarem accurate constituere et absoluere, consului super ea re, Collegam coniunctissimum, multisque nominibus mihi impense colendum, D. IO. FRIDERICVM POLAC, Iur. et Mathematicum in nostra Academia Professore celeberrimum, atque hoc ab eo responsum tuli, rem ipsam veritati consentaneam prorsus non esse, cum annus Aegyptiacus vagus, a Iuliano fixo, quatuor quibusque annis, nonnisi vno die recedat, ac differat, fieri vero potuisse, vt Sacerdotes Aegyptii, ob rationem nobis ignotam, censuerint, post absolutum annorum XXV. curriculum, contingere aliquam nouam

* in *Canone Chronico*, vbi supra.

** in *Miscell. Berol.* loc. cit.

novam Solis et Lunae ἀποκατάστασιν, et DODWELLVM nihil nisi hoc adstruxisse. Id vero mihi iam nunc sufficit. Neque profecto negari potest, aut negatum aut quoquam fuit, numerum annorum XXV, Aegyptiis tanquam Mysticum, et praeceptis religionis suae inprimis accommodatum, in pretio singulari sacrumque fuisse. Si igitur existimarunt Sacerdotes, post exactos annos XXV fieri aliquam novam Solis et Lunae revolutionem, quod profecto verosimillimum est, colligere iam facile possumus, Sacerdotes rem ita ordinasse, ut vita Apidis sui, Lunae Solique consecrati, tam diu duraret, donec revolutione illa reuerteretur. Et re ipsa Apidem non ad Nilum tantum; sed etiam ad annum Aegyptiorum, ac rationes temporum ab ipsis constitutas, relatum fuisse, ostendemus §. 15.

§. 11. Postquam igitur Apis lustra Lunae suae viuendo compleuisset, ultra illum terminum aetatem trahere ipsi non licebat, ideoque, si halitum etiamnum duceret, profundo Sacri Sacerdotum fontis mergebatur. §. 10. Quisnam ille puteus, aut ubi locorum situs fuerit, non facile quis dixerit. Etenim loci illius notitiam, omnibus non initiatis penitus subtractam, sibi solis Sacerdotes reseruauerant. Inde est, quod STATIVS Isidem inuocet, ut ipsa Metium Celerem inter alia docere velit:

De puteo in quo Apis post interitum mergebatur.

* Quos dignetur agros, aut quo se gurgite Nili

Mergat adoratus trepidis Pastoribus Apis.

Ex quo non absurde quis colligere posset, Sacerdotes populo persuadere solitos fuisse, Apidem sponte sua, ubi terminus vitae statutus aduenisset, mortem sibi consciscere, seque ipsum sacro aliquo fonte

N 4

mer-

* Sylvarum Lib. II. Carm. II. v. 115.

mergere, etsi tamen peritiores rem aliter se habere, non ignorarent. Locus vero ipse, vbi Apis merfus iaceret, vsque adeo a Sacerdotibus celabatur omnibus, vt illi, qui forte ea de re aliquid rescuisset, idque aliis reuelasset, poena constituta esset. Non, vt ait * quidam, Theologiae veterum gentilium longe peritissimus, *non exactam desiderat curam, quam is poenam constituerit Aegyptius in eum, qui publicasset, quibus* (supplendum videtur oris) *Apis iaceret absconditus.* Neque etiam locum illum, quantum quidem scio, veterum quisquam indicauit. Equidem ** SALMASIVS imaginatus sibi est, se locum illum inuestigando reperisse, nobisque ostendisse. Hariolatur nempe, fontem, quo Apis mergebatur, quem Plinius *sacerdotalem*, alii *sacrum* nunciant, §. 10 re ipsa extitisse inter Syenen et Elephantinen, in confiniis Aegypti et Aethiopiae, et vocatum fuisse ab incolis *Nili venas*. Non sibi, nec etiam vacat, rationes viri summi accurate euoluere, iisque presso pede inhaerere; verum diffiteri tamen nequeo, sententiam hanc mihi quidem videri ab omni veri specie prorsus abhorrere. Quid, an ad enecandum Apim, Sacerdotibus Memphiticis, tantum iter Syenen vsque erat suscipiendum? praesertim cum in diuersis vrbibus per Aegyptum, Sacerdotum Collegia in omnibus non admodum inter se consentirent. Vix ac ne vix quidem Sacerdotes Memphitici, rem hanc, quam suae cognitioni reseruata vnice cupiebant, in tam longinquo itinere, et apud alios Sacerdotes, diu abscondere, aliosque celare penitus potuissent. Non est, quod dubitare queam, fontem illum, vt Scriptores vocant, quo Apis mergebatur, prope admodum ab vrbe Memphi ab-

fuisse.

* ARNOBIUS adu. gentes Lib. VI. p. 194.

** *Exercitat. in Solinum* cap. 32. p. 312. Edit. Belgic.

fuisse. Erat, vt mihi quidem persuadeo, puteus aliquis, per quem in locum secretum, cadauer bodis demitti poterat, sicuti per similes puteos corpora humana in loca subterranea descendebant. Ignotum non est, puteos huius generis, in campis Memphiticis, prope vicum Sacaram, hodie inueniri plurimos, et a peregrinatoribus curiosis adiri. Ad puteum talem, Sacerdotibus bene cognitum; sed aliis inaccessum, arbitror Apidis enecati, et more consueto conditi, cadauer deferri, perque illum in cryptas subterraneas demitti consueuisse: aut forsitan ex Templo Apidis, ad locum qui sepulturae eius clandestinae destinatus erat, ducebant meatus anfractusque subterranei, per quos cadauer sacrum deportari poterat. Locum hunc, nisi me sententia fallit, peregrinatores nunc casu quopiam detexerunt. * Inuenerunt nempe in monumentis antiquae Mempheos subterraneis, ad quae per puteum descendere oportet, arcas egregie fabricatas, auro coloribusque variis indutas, in loco secreto, nec ita facile a quouis inueniendo, repositas, quae cadauer bouis medicatum, et aromatibus pretiosis conditum, per tot Seculorum decursum asseruauerant. Licetne iam ambigere, haec esse cadauera Apidum, a Sacerdotibus Memphiticis olim in locis secretis, et a populi cognitione remotis, recondi solita.

§. 12. Sunt tamen etiam Scriptores, qui de Apidis sepultura publica et solenni loquuntur, et locum, in quo corpus illius sepeliendum reponeretur, sine ambagibus indicant. ** *Erat enim Memphi Templum Serapidis antiquissimum, ad quod*

De publica et solenni Apidis, ante serminum constituta

N 5

nes

* Voyage dernier de PAVL LVCAS; fait en 1714. etc.
To. I. p. 345.

** PAVSANIAS in *Atticis*, siue lib. I. c. XVIII. p. 42.

*sum fato
functi, se-
pultura.*

*nec peregrinis, nec ipsis adeo Sacerdotibus patebat
aditus, nisi quando Apis sepeliendus esset.* Rem hanc
Graeci quidam, quod ipsis insolens non est, fabulis
adsperxis ita inquinarunt, ut difficultatem fere pariat,
verum in ea a falso recte discernere. Etenim * *se-
cundum Aristippum, Apis Argiurus aedificauit Mem-
phim. Aristeas vero addit, cum nominatum esse Sa-
rapim, et esse eum, quem colunt Aegyptii. Nympho-
dorus porro ait, Apim Taurum, postquam vita san-
ctus et rite conditus est, tumulo inferri, inque Tem-
plo, ubi Deus hic colitur, deponi, et hinc vocari Sa-
rapim, quasi Σαρῶπις, id est Apidis sepulchrum.*
Si quis locum hunc cum antecedenti PAVSANIAE
attente conferre dignatus fuerit, videbit, quomodo
ex simplici veritate, fabulae oriantur atque confin-
gantur multiplices, et quomodo Theologiam Ae-
gyptiorum, Graeci, omnia ad res suas patrias con-
torquentes, commentis innumeris et plane insulsis,
conspurare soliti fuerint. Ad rem ut redeam,
commemorat DIODORVS Siculus, ritus quosdam
peculiares ab Aegyptiis, in sepultura Apidis anti-
quitus adhiberi solitos p. 86: *Animarum deductor
Mercurius, pro veteri Aegyptiorum instituto, Apidis
cadaver, ad certum usque locum deductum, tradebat
cuidam, cui cerberitricipitis larua circumposita erat.*
Osservat idem p. 76. *funus Apidis μεγαλοπρεπῶς,*
magnifice et sumtuose procurari. Alia quaedam huc
spectantia, reperiuntur in PLUTARCHI libro *de
Iside et Osir.* Scribit namque auctor praestantissimus
p. 364: *Quae palam faciunt Sacerdotes, dum Apidis
cadaver rate aduectum sepeliunt, a Sacris Bacchicis
non valde remota sunt, nam et binnulorum pelles sibi
circumponunt, et thyrsos gestant, iisque utuntur cla-
moribus et motibus, quibus Bacchico furore correpti,*
dum

* CLEMENS Alexandrinus, Stromatum Lib. I. p. 322.

dum orgia peragunt. Et in eodem libro p. 362, ista legimus, *Memphi aereas quasdam portas, quae Lethes et Cocyti,* (id est obliuionis, et lamentationis) *appellantur, aperiri, cum Apim sepeliunt, grauem asperumque edentes sonum.* Templum illud, in quo Apis olim sepeliebatur, fuisse Serapidis, supra ex PAVSANIA intelleximus, qui et docet, illud aperiri non consueuisse, nisi quoties Apis sepeliendus esset. Et id ipsum PLVTARCHVS quoque non obscure significat, vbi refert portas illius Templi aereas, tum demum aperiri, quando sepelitur Apis. Auctor hicce portas aereas, siue Templi, siue Sacelli, quod sepulturae Apidis destinatum erat, collocat ἐν Μέρμφει, in vrbe Memphi. Sed DIODORVS Siculus aedem hanc sacram extra Memphim; verum tamen prope illam urbem ponit, in loco vbi Aegyptiorum funerationes peragerentur. p. 86. fin. Ad illum locum ait *cadauera nauigio transuehi* p. 87. 88. sicuti PLVTARCHVS etiam p. 364. testatur, *Apidis cadauer rate auehi.* Pergit DIODORVS, nosque docet, propè hunc eundem locum, quem non immerito coemeterium vrbis Memphiticae dicere possis, *sanum esse Hecates tenebricosae,* de quo * alias nonnulla obseruauit, *et Cocyti Lethesque portas aeneis vestibibus obstructas.* Vides auctorem hunc illud idem Templum designare, cuius portas aereas tum aperiri obseruat PLVTARCHVS, cum sepelitur Apis. Sed de Templo hoc quaedam etiam capite iam secuturo, dicenda erunt. Ergo solenniter, spectantibus cunctis, Apidis cadauer sepeliebatur, in Templo prope Memphin et Pyramides, omnibus satis cognito. Quomodo vero haec conciliari posse putabimus, cum tauri illius sacri et. caede et sepultura clandestina, omniumque cognitioni subtrahenda, quam

* Supra Lib. I. c. I. §. 13. et Lib. III. cap. IV. §. 7.

quam multis veterum testimoniis probauimus §. 11? Imo vero nullo negotio, et perquam facile, haec quae pugnare videntur, inter se et amice conciliabuntur. Nam ubi Apis terminum vitae suae statutum attigisset, et viuendo ad nouam ἀποκατάστασιν, Solis atque Lunae, (§. 10.) peruenisset, Leges Sacrorum non permittebant, ut diutius aetatem traheret. Violenta igitur morte a Sacerdotibus clam e medio tollebatur, et clandestina etiam sepultura, cuius locum ignorabant omnes non initiati, prope Memphin donabatur. Quod si vero ante illud tempus morte naturali, aut casu quopiam, absumtus fuisset, manebat eum sepultura solennis et honorifica, in qua rite procuranda * sumtibus nullis parcere moris erat.

*De Apide
defuncto
luctus in-
stitutus pu-
blicus, na-
uusque sol-
licite quae-
situs.*

§. 13. Postquam viuere desisset Apis, confestim quaerebatur a Sacerdotibus alius, quem notae, in tauro sacro requisitae, (§. 5.) diuinae originis esse probarent, et dum ille inueniretur, prioris iacturam omnes per totam Aegyptum luctu prosequabantur continuo. SOLVS ubi de Apidis termino et sepultura dixisset, addit haec cap. 32: *Mox alter nec sine publico luctu requiritur.* Ita fere etiam AMMIANVS loco saepius citato p. 245: *Apis cum post viuendi spatium praestitutum, Sacro fonte immersus, e vita abierit, — alter cum publico luctu quaeritur.* Hinc TIBVLLVS Lib. I. Eleg. VIII. de Nilo canit:

*Te canit atque suum pubes miratur Osirin
Barbara, Memphiten plangere docta bouem.*

LVCIANVS luctum hunc Aegyptiorum super Apidis morte, talem non sine sale et risu depingit:
** Ὁ μὲν γὰρ Ἀπὶς ἂν ἀποθάνῃ, τίς ἔτῳ περὶ
πολλῶν

* DIODORVS p. 76.

** De Sacrificiis. Opp. To. I. p. 359.

πολλὰ ποιῆται τὴν κόμην, ὅσιν ἂν ἀπεξύρησε, καὶ
 φίλον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τὸ πένθος ἐπεδείξατο. *Nam*
Apis si moriatur, quis suam caesariem tanti fecerit,
ut non detondeat, et nudo capite luctum prae se tulerit.
 Idem alibi: * Τὰς κεφαλὰς ξυρῶνται, ὅπως
 Ἀγύπτιοι ἀποθανόντος Ἀπιοῦ. *Capita detondent,*
ut Aegyptiis facere mos est, mortuo Apide. Dura-
 batque luctus ille, donec nouus Apis repertus esset,
 qui priori rite succederet. Cum igitur aliquando
 Darius Hystaspides, Memphim peruenisset, ibi-
 que ** intellexisset, Aegyptios Apidem amissum
 luctu communi prosequi, promulgari iussit, se ei
 centum Talenta auri daturum, qui nouum Apidem
 adduxisset, ut sic omne luctus totius illius gentis fi-
 niretur. Et eam ob causam mortuo Apide, alter
 qui eius locum occuparet, *** *operosa quaeri so-*
lebat industria. Nec tamen is, si † PLINIO fi-
 des, *vnquam diu quaerebatur.* Et profecto Sacer-
 dotibus, quorum in fingendis signis et notis, origi-
 nem coelestem Apidis demonstrantibus, enitebat in-
 dustria, taurus alius, priori similis, dummodo ipsi
 vellent, deesse nunquam poterat. Memoriae tamen
 proditum legimus, tempore Imp. Hadriani, Alexan-
 driae †† *seditionem natam fuisse ob Apim, qui cum*
repertus esset post multos annos, turbas inter populos
creauit, apud quem deberet locari, omnibus studiose
certantibus. Ad hunc locum illustrandum dici pos-
 sent multa. Verum quia breuitatem sector, paucis
 monebo, hoc omne pependisse ex voluntate Sacer-
 dotum, dummodo essent, qui arcana omnia religio-
 nis

* De Dea Syria Opp. To. II. p. 879.

** POLYAENVS Stratag. Lib. VII. p. 490. Edit. Ca-
 fauboni Geneu.

*** AMMIANVS p. 245.

† Lib. VIII. c. 46.

†† SPARTIANVS in Adriano cap. 12.

nis suae bene haberent perspecta, quales tempore Hadriani, ut mihi quidem videtur, supererant nulli. Prisci Aegyptiorum Theologi instituerant, ut vita Apidis cum illa sua reuolutione annorum XXV, de qua §. 10 diximus, semper finiretur, utque anni Apidis noui cum principio reuolutionis illius denovo inchoatae, idem sumerent initium. Quod si igitur Apis finem illius reuolutionis annorum XXV attigisset, ideoque a Sacerdotibus necatus esset, §. 10, aut ab eo moriens non longe abesset, alius diu non quaerebatur. Sic enim rationes Sacerdotum, aut omnino non, aut certe non vehementer turbabantur. Et hoc quidem usu plerumque venisse, oppido verisimile est. Sicubi vero taurus ille, aut morbo, aut alio quopiam casu, ante constitutum tempus, satis diu e viuus sublatu fuisset, inuentio eius, propter arcanas Sacerdotum rationes, utique differenda erat, eoque diu quaerebatur, et post multos demum annos reperiebatur. Vbi vero repertum eum esse, rumor per totam Aegyptum percrebuisse, luctus pristinus omnis in tanto maiorem laetitiam conuertebatur.

*Apis non
fuit Sym-
bolum me-
moriale Io-
sepbi Pa-
triarchae.*

§. 14. Haec fere sunt, scitu digniora, quae de boue Aegyptiorum Deo, veteres scripto ad nos transmittere aequum duxere. Vti vero omnia Aegyptiorum Sacra, rationem occultarunt mysticam, et ad rerum naturalium aut causas aut effecta relata fuerunt, ita de Apide aliter censere fas non est. Equidem bouem hunc, cum ad Solem, tum ad Lunam, relationem habuisse singularem, iisque sacrum fuisse, satis ostendimus §. 3. Sed istud, ad explicandam veram bouis huius sacri rationem, et ad declarandum, quidnam in eo proprie coluerint Aegyptii, populique adoratione dignum iudicauerint, sufficere nondum potest. Equidem, si rationes veterum quorundam Ecclesiae Doctorum probamus,

mus, myſterium, quod ſub Apidis Numine latet, mere eſt hiſtoricum: volunt enim, veteres Aegyptios, in *Apide*, non minus, quam *Scrapide*, memoriam coluiſſe Iosephi, pii et felicitis Patriarchae, vti et ſomnii, de pinguibus bobus, quod regi interpretatus eſt, ac beneficiorum maximorum, quae prouidentia ſua et cura in totam Aegyptum contulit. Et ſunt * viri doctiſſimi, qui pedibus in eorum ſententiam eunt, rationeſque nonnullas ſpecioſas proferunt, quibus aliquam opinioni ſuae ſpeciem conciliare queant; ſed proſecto fruſtra. Nam ** Scriptura ipſa ſatis teſtatur, memoriam beneficiorum Iosephi, apud Aegyptios, non admodum diu poſt obitum eius exoleuiſſe. Et cui quaero obſcurum eſſe poteſt odium inueteratum, quo Iudaeos proſequebantur Aegyptii, qui illos, quod *** hiſtoria Sacra etiam ſubinnuit, vere abominabantur, et † pro hominibus impiis, ac ſupremo Numini merito inuiſis haberi volebant? An credibile eſt, Sacerdotes Aegyptios, implacabiles Iudaeorum hoſtes, quod demonſtrari multis argumentis poteſt, virum gentis illius principem, ſummumque Proteſtorem, in ordinem Deorum ſuorum cooptaturos, eique in cultu publico, locum inter Numina Aegypti; tantum non primum (§. 2.) conceſſuros fuiſſe? Supponit porro haec ſententia, Aegyptios homines mortales,

* VOSSIVS de orig. Idol. Lib. I. c. 29. SPENCERVS de Leg. Hebr. Lib. III. p. 270. 271. etc. Adde BOCHARTVM Hieroz. Part. I. col. 336. 337. et WITSIVM in Aegyptiac. p. 312. 313. qui tamen ſententiae huic non fauent.

** Exodi II. 8.

*** Exodi VIII. 25. 26.

† DIODORVS *Siculus* in Eclogis ex Lib. XXXIV. p. 901. Edit. Wechel. et apud PHOTIVM in Biblioth. Cod. CCXLIV. col. 2049.

mortales, aliquo modo bene de se meritos, Deorum immortalium, a se cultorum, choro addidisse, iisque diuinos pariter honores decreuisse. Verum hoc, quod eruditorum plerique sibi persuadent, ab Aegyptiorum moribus plane alienum fuisse, * alio loco multis ostendimus. Neque etiam in omnibus iis, quae de Apide suo tradere solebant Aegyptii, et quae supra prolixè exposui, Iosephi Patriarchae, et gestorum ab eo vestigia vel leuissima deprehendere potui. Et idem, opinor, mecum existimabunt omnes, qui rem hanc attenta sua consideratione et exploratione dignam arbitrati fuerint.

*Idem ex
rationibus
temporum
stabilisur,
et evinci-
tur.*

§. 15. Pluribus aliis in causa hac argumentis conquirendis libenter supersedeo. Sed vnum tamen est, quod omittere nolim. Quod si nempe Iosephus Diuorum choro a Sacerdotibus additus fuisset, factum hoc esse oportuit, non ita diu post pii huius Patriarchae mortem, dum Iosephi memoria regibus et primoribus Aegypti adhucdum grata et venerabilis erat, et dum beneficiorum eius magnorumque meritorum gens tota meminisse poterat. Post exitum vero Israëlitarum ex Aegypto, totius huius familiae recordatio qualiscunque Aegyptiis non poterat non esse molesta, quin imo detestabilis, quod etiam monumenta historiae vetustae satis testantur. §. 14. Iam vero, non modo vestigia plane nulla extant, Iosephi ab Aegyptiis diuinis honoribus donati, dum Israëlitae etiamnum in Aegypto haerent; verum probari etiam insuper potest, Sacra Apidis, antehac incognita, aliquot demum Seculis, post exitum Abrahamidarum ex Aegypto, per Sacerdotes constituta, et sic paulatim publice introducta fuisse. Certe, vbi in catalogo regum Aegypti, quem SYNCCELLVS *Chronographiae* suae inseruit, per-

* In *Prolegomenis*, §. 12. ad*21.

peruentum est ad regem XXXII, nomine *Aseth*,
 SYNCCELLVS, aut forte EVSEBIVS ipse * hanc
 subiungit obseruationem. *Hic Aseth dies quinque*
totius anni circulum complectentes addidit: ac sub eo
annus, qui prius solis diebus 360 numerabatur apud
Aegyptios, 365, ut ferunt, perfici coepit. Sub eodem
vitulus inter Dinos relatus, vocatus est Apis. Et ob-
 seruationem hanc prius esse veram, ex ipsorum
 annorum serie et nexu, egregie ** haud ita pridem
 demonstratum vidimus. Sub Asetho igitur, qui
 annos regnavit viginti, ad antiquum Aegyptiorum
 annum, qui dies tantum 360 complectebatur, additi
 demum sunt dies quinque, qui annum Aegyptiacum
 vagum absoluunt. Factum hoc est, *** anno post
 exitum Israëitarum ex Aegypto, 320, adeoque Se-
 culo IV currente. Et si obseruatio haec recte se
 habet, eodem fere tempore, Apis bos, ex Sacer-
 dotum decreto, inter Deos Aegyptiorum relatus
 fuit. Id mihi ex eo etiam tanto fit verosimilius,
 quod deprehenderim, nouum hunc Aegyptiorum
 Deum, a Sacerdotibus, ad nouam temporum et an-
 norum constitutionem adaptatum atque accommo-
 datum fuisse. Idcirco enim monuimus, boui huic
 sacro, terminum viuendi annorum XXV praefixum
 fuisse, quod vna cum hoc termino, cyclus quidam
 annorum Aegyptiacus elapsus esset, nouusque cum
 nouo Apide inchoaretur. §. 10. Ob eandem, ut
 credo, rationem, statuerunt Sacerdotes, ut in con-
 finis anni iam elabentis, nouique ineuntis, natales
 Dei huius celebrarentur, quod §. 20. 21. ad liqui-
 dum

* SYNCCELLVS in Chronographia p. 123. EVSEBIVS
 in Graeco Chronico Scaligeriano p. 23.

** *Chronologie Sacrée* de Mr. DES VIGNOLES To.
 II. p. 668.

*** Vide *Panthei* huius Lib. II. cap. I. §. 16.

dum perducetur. Accedit ad haec, quod * vetus Grammaticus, ** quisquis est, de inauguratione regum Aegypti, in Templo Apidis fieri solita, literis prodidit. In Templo *** Apidis Memphi, mos fuit folio regio decorari reges, qui regnabant. Ibi enim Sacris initiabantur primum, ut dicitur, reges, satis religiose tincti: et Tauro, quem Apim appellant, iugum portare fas erat, — et per vicum vnum duci. Deducitur autem a Sacerdote Ifidis (forte scribendum Apidis, certe talem intelligit) in locum qui nominatur Adytos, et iure iurando adigitur, neque mensem, neque diem intercalandum, quem in festum diem immutarent, sed CCCLXV dies peracturos, sicut institutum est ab antiquis. Vides Lector, reges Aegypti, in Templo Apidis, Memphi inauguratos fuisse, quod etiam † DICODORVS Siculus testatur, et tum iugum Apidis portasse per vnum vicum, ipso sine dubio praeunte, ac deinde a Sacerdotibus in locum quendam, adyton dictum, fuisse deductum, vbi iure iurando promittere debuit, se formam anni antiquam, ad quam Sacra omnia conformata erant, sine vlla mutatione seruaturum, nec intercalationem nouam quamcunque admissurum esse. An non quiuis videt, Sacra Apidis, ad nouam anni formam, a Sacerdotibus attemperata, et Deum hunc, anni Aegyptiorum vagi, quem et Sacrum nominare possis, Numen quoddam Tutelare constitutum fuisse? Haec omnia non obscure docent, quod et Scriptores fide dignos testari

* Scholiastes Germanici in Aratea p. 120. Edit. Sant-Andr. de A. 1583.

** Vide FABRICII Biblioth. Latin. Vol. I. p. 391. in not.

*** in mea Editione legitur *Aegypti Memphis*, quod correxī, ut editum est.

† in HENRICI VALESII Excerptis Porphyrianis p. 354.

testari vidimus, anni vagi Aegyptiorum, a Sacerdotibus constituti, et Apidis honoribus diuinis donati, vnā eandemque esse epocham.

§. 16. Neque vero obieciſſe mihi iuuabit, Iſraëlitās conſlando vitulum aureum in deſerto, idōlatriam Aegyptiorum imitatos tantum fuiſſe, ex quo ſequatur, cultum bouis Aegyptiacum, exitu Iſraëliotarum ex illa regione, antiquiorem eſſe. Larior enim libenter, idololatriam Iſraëliotarum, vitulum aureum in deſerto fingentium et poſtea adorantium, imitationem tantum eorum fuiſſe, quae in Aegypto viderant, et ipſi forte perpetrauerant. Non inficias eo, Aegyptios iam diu ante boui ſupplicafſe et ſacrificafſe; verum nego, bouem illum fuiſſe noſtrum Apim. Exiſtimo antiquiſſimum bouis in Aegypto cultum, ſedem habuiſſe Heliopoli, quae vrbs etiam prima eſt in illa regione, * cuius tanquam Sacris idololatricis pollutae, Scriptura mentionem facit. Vulgo autem notum eſt, in illa eadem vrbe, bouem fuiſſe, religione Aegyptiorum priſca ſacratum, quem gens illa ſermone vernaculo *Mnevin* dixit, et de quo nos etiam cap. IV. huius libri quaedam diſſeremus. Bouem hunc auguror ſymbolicam fuiſſe temporibus antiquiſſimis imaginem Solis, ſumma religione Heliopoli ab omnibus culti. Et obſeruarunt etiam veteres conceptis verbis, ** taurum hunc in Aegypto Ofiridi, ſiue Soli, ſacrum fuiſſe. Tradunt quidem veteres, Deum illum Heliopolitanum *Mnevin*, exiſtimatione, celebritate ac honore, multum conceſſiſſe *Apidi*, Memphitarum tauro. Verum hoc de temporibus illis intelligendum eſt, quibus res Aegyptiorum Graecis perſpectae et familiares euafuerunt. Vti magnus

*Reſponde-
tur obiecti-
oni. Vitu-
lus aureus,
ab Iſraëli-
tis in de-
ſerto cul-
tus, pro-
prie non
fuit Apis.*

O 2

Helio-

* Videri poſſunt *Prolegomena*, §. 9.

** Plura eam in rem attuli, in *Remphab illustrato* p. 57. 58.

Heliopolitarum Deus, *OPH*, *Sol*, simpliciter ita dictus, processu temporis, postquam in pleraque Tempia *Osiris* admissus esset, a pristina existimatione, in qua fuerat apud omnes, non mediocriter defecit, ita quoque symbolica, sed viua, eius imago *Mneuis*, multum de priori splendore amisit, vbi ad adorandum *Apidem* tota sensim Aegyptus consurrexit. Si *PLINIO* credimus Lib. XXXVI. cap. 8. *Ramises* rex Aegypti, *obeliscum posuit, vbi fuit Mneuidis regia*, et si * *VIGNOLII* nostri calculos probamus, rex ille regnavit Heliopoli, annis circiter quinquaginta ante natiuitatem *Mosis*. Illa igitur iam aetate *Mneuis regiam* siue Templum habebat Heliopoli, quod fuisse *Solis Templum*, subinuit *AMMIANVS MARCELLINVS* Lib. XVII. p. 100. Ex quibus, iis quae dixi, lux affunditur non contemnenda. Obseruari vero etiam meretur, quod *PLVTARCHVS* retulit, ** *secundum quosdam Mneuidem patrem haberi Apidis*. Id enim proprie intelligi nullo modo posse, ex iis quae §. 4 disputauimus, clare patescit. Erat igitur locutio illa symbolica et allegorica, qua nihil aliud, nisi hoc significatum fuisse arbitror, *Mneuidem* tempore antiquiorem et priorem extitisse *Apide*, et hunc priori postea successisse, vt patribus filii succedunt. Ignarus non sum, aduersus ea, quae hactenus de *Apidis Mneuidisque* aetate asserui, non sine magna specie obiici posse, quod in Dynastia *MANETHONIS* secunda, quae dicitur *Thinitarum*, vt ab *AFRICANO* et *EVSEBIO* descripta est, legitur. Rex illius Dynastiae secundus vocatur *** *Caeachos*, vel, vt alii habent, † *Cbous*, deque eo obseruatur, quod *regnante*

* *Chronologie Sacrée* To. I. p. 728.

** *De Iside et Osir.* p. 364.

*** Ita ex *AFRICANO* Syncellus p. 54.

† Ita ex *EVSEBIO* idem nomen hoc descripsit p. 55.

gnante ipso, *Apis Mempbi, Mnevis Heliopoli, et bir-*
cus Mendefus, diuinis honoribus donati fuerint. Vi-
xit autem rex ille Thinitarum, si calculis stamus
MARSHAMI et VIGNOLII, aut ante, aut non ita
diu post Abrahami natiuitatem, ac antequam Patri-
archa hic proficisceretur in Aegyptum. Hoc igitur,
si res ita vere se haberet, meam sententiam funditus
euerteret. Duo hic occurrunt, quae mihi negoti-
um facessunt. Nam 1) asseueratur, cultum Api-
dis in Aegypto, Seculis pluribus anteuertisse exi-
tum Israelitarum, et ipso Abrahami in eam regio-
nem aduentu esse antiquiorem. Ex eo quidem
sequeretur, Aegyptios in Apide non potuisse vene-
rari memoriam Iosephi, vt qui tam diu post lucem
demum adspexerit. Verum et id tamen sequere-
tur, cultum Apidis multo esse antiquiorem, atque
ego hic adstruere annisum sum. Quod si ipsae MA-
NETHONIS Dynastiae hodie superessent, totum
hoc negotium, paucis, vt mihi persuadeo, expe-
diri posset. Verum nunc ea tantum habemus, quae
ex iis AFRICANVS, et postea EVSEBIVS excer-
pserunt, et quae ex his diu post, SYNCCELLVS
descripsit, ac in pauca contraxit. Ipsa SYNCCELLI
inspectio vnumquemque confestim docebit, ab
AFRICANO, saepe vehementer discrepare EVSE-
BIVM, suntque permulta sane indicio ac documento
evidenti, vtrumque pro lubitu Dynastias illas corre-
xisse et mutasse, iisque de suo passim, quae vide-
bantur, addidisse, quod alios etiam post ipsos eo-
rumque exemplo fecisse, valde credibile est. In
his igitur explorandis, caute versari oportet, quod
inprimis in additionibus, ex quarum numero et illa
est, quam attuli, locum habet. Sufficit mihi, ipsum
SYNCCELLVM, quod §. 15 docuimus, forte ex
EVSEBIO, aut AFRICANO, aut etiam ex ipso
MANETHONE, longe aliud tradere, Apidis nempe

cultum, exitu Israëlitarum ex Aegypto recentiorem esse annis plusquam trecentis. Et probauimus, hoc rei ipsi longe melius congruere, et indiciiis non paucis, egregie confirmari. 2) Ex eodem, quem hic examinamus, loco, aduersus me legitime probari posse videtur, initia idololatriae in Aegypto, aduentum Abrahami in hancce regionem antecessisse, adeoque longè antiquiorem esse, quam ego concedi posse, * alio loco asseueravi. Multa equidem ad asserendam meam sententiam, aduersus istud testimonium, excipere ac reponere possem; sed quae discussionem peculiarem et paulo prolixiorem poscerent. Satis ergo mihi fuerit, respondisse, locum illum totum valde esse, et suo merito, suspectum, et talia continere, quae cum historia conciliari bene omnino non possunt. Quare non possum non credere, haec ex auctoribus fidei sublesta, ad Manethonis Dynastias adiecta, et insuper res, de quibus sermo est, et tempora, quibus quidque evenisse dicitur, oppido inter se confusa et permixta fuisse. Non maiorem rationem habere possum alius traditionis, cuius meminit ARTAPANVS, antiquus rerum Iudaicarum Scriptor, ** Cephrenem, regem Aegypti, Mosi tempore aequalem, bouem Apim ad honores diuinos euexisse. Nam cum traditiones veterum hac de re, quas modo attulimus, sibi inuicem e diametro repugnent, non tam ad traditiones ipsas, quam potius ad rationes, quibus vnaquaeque illarum nititur, attendendum nobis est.

Apis Symbolum fuit Nih, sicut

§. 17. Cultus *Apidis* in Aegypto, non fuit historicus, cuius nempe fundamentum esset historia rerum a viro quopiam celebri gestarum; sed symbolicus, qualis

* In *Prolegomenis*, §. 5. ad §. 9.

** Apud EVSEBIUM Praep. Euang. Lib. IX. cap. 27.

qualis erat etiam cultus reliquorum Numinum Aegypti, qui ad rerum naturalium aut causas, aut effectus referebatur. Id profecto testantur omnia, quae de Apide a Sacerdotibus Aegypti perhiberi solita, supra fideliter retulimus. Quod si autem haec omnia recta lance expendo, ac insuper vetusta Monumenta, *Tabulam* praesertim *Bembinam*, in subsidium voco, dubitare amplius non possum, *Apidem* in Theologia et cultu Aegyptiorum habitum fuisse Symbolum Sacrosanctum Nili, aut potius fertilitatis, quam fluuius hicce agris Aegyptiorum inducebat. Si ad rem hancce, ipsum bouis animal, quo Apidem suum repraesentabant Aegyptii, spectare asseruero, nihil absurdi aut a moribus veterum abhorrens dixerō. *Bos* certe, aut *cornua bouina*, Poëtis vetustis, Graecis et Romanis, Symbola solent esse valde familiaria *fluuiorum*. De *Acheloo* fluuiio, *Deianira* apud *SOPHOCLEM* in *Trachiniis* v. 11. ait, quod nonnunquam speciem viri capite bubulo insignis adsciuerit, ad quae haec notat *vetus Scholiastes*: Οἱ ποταμοὶ ταυρόκρανοι διευπᾶντο, ἢ ὅτι μυκηθμῶ εἰσι παραπλήσιοι (ταύροις) περὶ τὰς ἐκβολὰς. *Ὀμηρος*:

* Τὸς ἐκβαλε θύραζε μεμυκὼς ἥτε ταῦρος.

ἢ ὅτι χρίζουσι τὴν γῆν ὡς οἱ βόες· ἢ διὰ τὸ τὰς νομάς παρὰ τὰς ποταμούς εἶναι. *Fluuii cum capitis bubulis fingi solebant, vel quod, ubi se in mare effundunt, mugitum soleant edere, latino similem. Homerus de Achille ait:*

Hos eicit foras, mugiens tanquam taurus.

vel quod tanquam boues terram arando scindant, vel denique, quod apud fluuios pascere ament boues.

O 4

Pluri-

* *Iliad. Lib. XXI. 237.*

Plurima exempla fluuiorum a Pictoribus Sculptoribusque hunc in modum effingi solitorum, adducit AELIANVS Variar. Lib. II. c. 33. Et plura vtrique, cum ex nummis, tum ex veterum testimoniis huc spectantia afferri possent, nisi hoc quicquid est, * a viris doctissimis dudum iam erudite illustrata deprehenderem. Vero autem perquam simile est, symbolicam hanc fluuiorum repraesentationem, ab Aegyptiis ad Graecos peruenisse, cum hinc quidem constet, Scripturam hieroglyphicam natam esse in Aegypto, illinc vero multis modis testatum sit, vsum illius Symboli, de quo nunc differimus, apud Graecos extitisse antiquissimum. Id igitur etiam Aegyptiis subinnuisse videtur *Apis*. Erat symbolica imago Nili. Insuper vero etiam, per bouem pinguem, ** quales nobis describuntur Aegyptii, et qualem semper fuisse Apidem, per se facile intelligitur, et in *Tabula* quoque *Bembina* scite depictum cernitur, videntur Aegyptii quoque subinnuisse fertilitatem terrae. Id enim ex somnio Pharaonis, Genes. XLI. 2. 18. 26. 29. non inepte colligitur. Et non parum hoc illustratur ex APVLEIO, qui Lib. XI. Metam. pompam Isiacam describit, vbi et hoc refert p. 262: *Erat et bos omniparentis Deae* (terrae) *foecundum simulacrum*. Neque PLVTARCHVS obseruare hoc neglexit, *** *bouem symbolicam imaginem esse terrae* apud Aegyptios. Et Symbolum hoc † Orientalibus in vniuersum oppido familia-

* SPANHEMIVS de vfu et praestantia Numism. Diff. V. p. 359. 360.

** ACHILLES TATIVS Eroticôn Lib. II. p. 99. PHILOSTRATVS de vita Apollon. L. I. c. VII. vbi addi possunt notae gallicae Domini d' EMBRY p. 124.

*** De *Iside* et *Osir* p. 366.

† T. H. HYDE de Relig. vet. Persar. cap. IV. p. 114. 115.

familiares fuisse nouimus. Ex his igitur licebit nobis concludere, Taurum Sacrum Memphiticum, ex sententia Sacerdotum Aegyptiorum, symbolice designasse Nilum fluuium, quatenus ille censēbatur fertilitatis, quae Aegyptum beat et laetificat, causa proxima. Videtur id innuere fabula Sacerdotum de Apide mystica, quam retulimus iam supra §. 4. Apim videlicet tum concipi, cum Luna lucem de se emittit genitalem, eaque tangatur vacca coitum appetens: Vnde et in Apide multa cernantur, figuris Lunae similia. In hac fabula *Apis* mihi videtur significare Nilum, cuius est symbolica imago. Generari is dicitur, quando Luna de se lucem genitalem emittit, quia credebant Sacerdotes, fluuium hunc post Nouilunium vernalia incrementa polliceri, post Nouilunium vero aestiuum, re ipsa iam ostendere. Βῆς ὀργῶσα, *vacca coitum appetens*, in fabula eadem subinnuere videtur terram Aegypti, Nili congressum appetentem. Verum id aliis quoque argumentis nunc communiamus.

§. 18. Id ergo argumento quoque erit, *Apidem* imaginem quandam fuisse Nili symbolicam, quod eum Sacerdotes *Osiridis*, siue *Soli*, et *Lunae* sacrum esse perhiberent. §. 3. Id enim ex Sententia Sacerdotum Aegypti, in fluuium ipsorum quam optime quadrat. Erat is *Osiridis*, vel *Soli*, modo singulari consecratus, usque adeo, ut in Sacris quibusdam, ipsius *Osiridis* nomen acciperet, quandoquidem habebatur * illius effectus, et defluxus quidam nobilissimus. Simulatque Sol hemisphaerium nostrum superius contigerat in aequinoctio verno, ** existimabatur desiderata fluuii incrementa disponere iam et ordinare. Qui vero ad adscensionem fluuii

Idem aliis argumentis confirmatur et illustratur.

O 5

huius,

* Vide *Pontbei* huius Lib. II. cap. I. §. 4.

** Vide ibidem Lib. II. c. II. §. 7.

huius, oculis iam magis patentem, attendebant, affirmare consueverant, * *omnem abscessus eius originem de Sole concipi, primosque fieri excessus tumores, cum per cancrum Sol vebatur.* Et in confesso est apud omnes, ** flouii huius incrementa esse longe vberissima et maxime conspicua, cum Sol Leonem transit. Merito igitur *Apis*, imago quippe *Nili*, Soli erat singulari ratione dicatus sacerque. Eadem vero de causa, *Taurus* ille *Memphiticus*, *Lunae* pariter sacer, ac reluti proprius censebatur. Idque ipsum notae quaedam, quae Tauro huic inerant, diuinamque eius originem probare credebantur, omnibus videbantur manifestum facere. Erat inter illas vna, quae perhibebatur referre *** τὸ μνηvoειδὲς τῆς σελήνης, quod *PLINIVS* Lib. VIII. c. 46. dixit, *candicantem maculam in dextro latere, cornibus Lunae crescere incipientis.* Plura de hac nota videri possunt §. 5. Haec *Apidis* nota diuersa non est, ut opinor, ab illa, quae teste *AELIANO* † designabat *adscensionem Nili*. Tradebant enim Sacerdotes, †† tempore statuto, per Lunam crescere incipientem, Nilum commoueri, ac ad crescendum excitari. Secundum Aegyptios igitur, *Luna noua* causa erat incrementi Nilotici. Ex his quae disputauimus, satis iam patet, Solem *Nili* quodammodo patrem, matrem vero Lunam habitos fuisse. Cui doctrinae quid poterat esse conuenientius, quam ut *Apis*, viua *Nili* imago, utrique, *Soli* et *Lunae*, sacer et veluti proprius haberetur?

§. 19.

* *SOLINVS* c. 32.** *Pantbeon* Lib. II. c. IV. §. 10.*** *AELIANVS* de Anim. Lib. XI. c. X.

† loc. cit.

†† Vide *Pantbeon* Lib. III. cap. I. §. 5.

§. 19. Ad ea quae obseruauimus, alia etiam-
 num rei huius indicia et argumenta adiungi possunt,
 non minus luculenta. Talia sunt, 1) quod inter
 signa, quae originem Apidis diuinam demonstrare
 perhibebantur, esset etiam aliquod, quo Nili ad-
 scensus et incrementum subinnueretur. Dixi qui-
 dem §. 18, signum hoc mihi videri non differre a
 macula Lunae corniculantis; verum quomodocunque
 res haec se habeat, id saltem hinc abunde perspici-
 tur, Sacerdotes aliquod in Apide suo signum, ad
 hunc modum interpretatos esse, eoque ipso, tauri
 huius sacri, ad Nilum illiusque incrementa relatio-
 nem subinuenire consueuisse. 2) Inter Traditiones
 Sacerdotales de Apidis Numine, et haec iactaba-
 tur, * Apidem, si omnibus signis consummatus re-
 pertus esset, ubertatem frugum, diuersaque indicare
 bona. Et habebatur ille etiam ** αἴτιος Φορῶς καὶ
 πῶν καὶ ἐνερῆας, auctor ubertatis frugum, et ferti-
 litatis totius anni. Illam vero ubertatem frugum
 Aegypti incolae, a Nilo tantum in agros suos se
 effundente sperabant atque expectabant. Hunc igitur
 fluuium, ut nec minus beneficia, quae ab eius
 adscensu regioni suae pollicebantur Aegyptii, Apide
 suo quasi adumbrari, et diuinitus quodammodo ob-
 signari, persuasi erant. 3) Quo vero indicio, Sa-
 cerdotes id quod hic adstruo, luculentius testari po-
 tuerunt, quam quod vitulum suum sacrandum, et
 iam iam honoribus diuinis donandum, omnium pri-
 mo deducerent Nilopolim, ibique ad dies XL, a Sa-
 cerdotibus sollicitare ali iuberent? §. 6. Nilopolis
 vrbs Aegypti mediae, nomen traxerat a Nilo, Nu-
 mine illic prae caeteris religiosissime culto. Erat igitur
 Nilopolis vrbs fluuio Nilo tota consecrata, cul-
 tuique

*Idem. ar-
 gumentum
 continua-
 tur.*

* AMMIANVS p. 245.

** AELIANVS de Anim. Lib. XI. c. X.

tuique eius vnice dicata. In huius vrbs Templo Apis initiabatur, et ad diuinos honores, quibus donandus postea erat, rite inaugurabatur, et sic iam ab omnibus populis Aegypti adorandus ac sacrificiis propitiandus, Memphim auehebatur. Quid? an non hoc argumento est, Apidem honorem suum omnem et splendorem, a Nilo mutuari, ideoque illi primum consecrari, vt ei sacratus, et quaedam eius imago factus, Aegyptiis omnibus adorandus rite proponi posset? 4) Neque vero id taceri hic debet, Apidem, postquam spatio plurium annorum, honoribus diuinis fruitus esset, et terminum vitae praestitutum attigisset, a Sacerdotibus necari et fonte quodam Nili sacro mergi consueuisse, §. 10. Fueritne id re ipsa factum, dixi in dubium vocari merito posse, §. 11; sed ita tamen credere populum iubebant Sacerdotes, ideoque fabulis ipsorum mysticis sacris accenseri debet. Quo quidnam quaeso innuere voluisse credi possunt? nisi hoc, Apidem honores diuinos, quos a Nilo mutuatus esset, eidem nunc morientem reddere, vt in successorem eius transferri possent.

Apidis Natales eo celebrabantur tempore, quo Nili fluminis incrementa conspicua fiebant.

§. 20. Verum id ante omnia, obseruatione nostra dignum est, quod Aegyptii Natales Apidis sui, et primitias incrementi Niliaci, vbi nempe conspicuum fieri iam coeperat, eadem anni tempestate celebrarent. Docet hoc AELIANVS illo capite, in quo Aegyptiorum de Apide Theologiam explicat, vbi et hoc addit: * Πομπὰς δὲ αἷς πέμπουσι καὶ ἱερεργίας (supple αἷς) ἐπιτελᾶσι τῇ νέῃ ὕδατος καὶ δαίμονος τὰ Θεοφάνια θύοντες Αἰγύπτιοι, καὶ χορείας (αἷς) χορεύουσι, καὶ θαλάσσης καὶ πανηγύρεις αἷς ἐπιτελᾶσι· καὶ ὅπως αὐτοῖς καὶ πόλεις ἀπάσαι καὶ κώμη δι' εὐφροσύνης ἔρχεται, μακρὰ ἂν εἴη λέγειν.

Iam

* *De Animal. Lib. XI. cap. X.*

Iam vero quas pompas instituant, quae sacrificia peragant Aegyptii, cum nouae annis alluuiouis aduentum, tum Dei (Apidis) exortum celebrantes, quas etiam saltationes tum agant, quae conuiuia agitent, quos conuentus habeant, quemadmodum denique omnes vrbes et vici immortaliter gaudeant, longum esset explicare. Vides Lector, Aegyptios primitias noui incrementi Niliaci, et τὰ θεοφάνια, memoriam ortus Apidis, eodem tempore concelebrasse, ita vt vno veluti festo vtriusque beneficii memoriam peregerint. Nam per θεοφάνια δαίμονος, aut ortum Apidis, aut illius rei memoriam solennem significari, res ipsa satis indicat, cum eo loco AELIANVS de Apide tantum disseruerit. Et opportune succurrit locus HERODOTI, quo rem hanc eandem, et iisdem pene verbis persequitur Lib. III. c. 27: Ἀπυγμένῃ δὲ Καμβύσειῳ εἰς Μέμφιν, ἐφάνη Ἀιγυπτίοισι, ὁ Ἄπις. — ἐπιφανέος δὲ τὰ τε γενομένα, αὐτίκα οἱ Ἀιγύπτιοι εἴματα ἐφόρεον τὰ κάλλιστα, καὶ ἦσαν ἐν θαλίῃσι. Cum autem Cambyses Memphim peruenisset, Apis apparuit Aegyptiis: — Quia autem is apparuerat, Aegyptii vestes inducebant quam pulcherrimas, et conuiuia multa cum laetitia celebrabant. Ipsi autem Sacerdotes, laetitiae communis rationem hanc apud eundem Scriptorem reddunt, ὥς σφι θεὸς παρδείη φανείς, διὰ χρόνον πολλὸν ἐωθὺς ἐπιφαίνεσθαι· καὶ ὥς ἐπεὶ ἄν φανῇ, τότε πάντες οἱ Ἀιγύπτιοι κεχαρηκότες εὐορτάζουσιν, quod Apis modo ipsis aduenerit, sibi que apparuerit, quod nonnisi post longum temporis intervallum fieri soleat, ideoque omnes laetam celebrent solennitatem. Perspicuum est, AELIANVM ad haec HERODOTI verba alluisse, quando θεοφάνια δαίμονος, et institutas in honorem eius θαλίας ac πομπὰς, et ἱερουργίας, et χορείας, et πανηγύρεις commemorat. Eleganter autem ea, quae ex AELIANO nunc ob-

serua-

seruauimus, natalem Apidis, et laetitiam Aegyptiorum, ob conspectas primitias incrementi Nilotici, eodem tempore, et eadem solennitate consueuisse celebrari, ex *Tabula Bembina*, illustrari iuxta, ac confirmari possunt. Nam in ipso Segmenti secundi principio, oculis nostris obiicitur *Apis*. Infra iptum conspicitur *Nilometrium*, de quo dubitare nemo poterit, qui figuram hanc, cum imaginibus *Mikiae*, vel *Nilometrii*, quod Cahirae hodieque visendum est, inque * peregrinatorum quorundam itinerariis accurate depictum cernitur, conferre operae pretium putauerit. Ouum enim ouo similis esse non potest, atque figura *Tabulae Bembinae*, Nilometrio Cahiriano. Nilometrium illud, de quo nonnulla ** antehac obseruaui, quae *Tabulae Bembinae* aliquid lucis adferre poterunt, mihi luculento indicio est, designari hic aliquod Festum, in honorem Nili institutum. Et *Apis* supra Nilometrium constitutus, satis nos admonet, eodem tempore, memoriam Apidis, ritibus religiosis solenniterque ab Aegyptiis fuisse celebratam. Quid? an non clare designatur sacra illa Solennitas, cuius AELIANVM facere mentionem intelleximus?

Argumentum idem pluribus ex Tabula Bembina illustratur.

§. 21. Obseruatum *** alio loco iam est, sacram illam solennitatem, quae per *Nilometrium* subinnuitur in *Tabula Bembina*, a Graecis vocari Νειλῶα, id est *festum Nili*, eamque in Solstitium aestiuum ingruisse. Quando vero cum hoc laetissimo Aegyptiorum festo, AELIANVS coniungit Θεοφάνια Apidis, quod *Tabula Bembina* mirifice confirmat, quaeri non abs re potest, num non imago

Apidis,

* Voyage troisieme de PAUL LUCAS To. I. p. 322.

MAILLET Description de l'Egypte Part. I. p. 82.

** Lib. III. c. I. §. 15.

*** Lib. IV. c. I. §. 16.

Apidis, in Tabula illa, cum *Nilometrio* coniuncta, indicium sit manifestum Natalium *Apidis*, in hoc ipsum tempus a Sacerdotibus coniectorum. Ut quaestioni huic rite satisfaciamus, duo obseruasse non poenitebit. Et 1) quidem tenendum, *θεοφάνια* *Apidis* in Aegypto duplicis fuisse generis. Quaedam non celebrabantur, nisi *post longum temporis interuallum*, ut loquitur *HERODOTVS*, quando nempe *Apide* fato functo, alius nouus inuentus, priorique successor datus esset. De his *θεοφάνιαις* loqui *HERODOTVM* et *SVIDAM*, (vide §. 9. 20.) ambigi non potest. Alia vero, viuente etiamnum *Apide*, quouis anno celebrabantur, quo tempore incrementi Nilotici primitiae conspiciendae iam erant, ut nos docuit *AELIANVS* §. 20, qui sine dubio de his loquitur, non minus atque Scriptores alii, adducti §. 9. Et haec quidem *θεοφάνια*, nisi valde fallor, in *Tabula Bembina* contemplationi nostrae obiiciuntur. Deinde 2) et hoc monendum est, videri mihi *θεοφάνια* Dei *Apidis*, ab eiusdem natalibus nonnihil distulisse. Latius patebant bouis istius sacri *θεοφάνια*, quam natales. Si arcanum sensum *Tabulae Bembinae*, hoc in loco diuinando recte secutus sum, totum illud spatium, quod in Segmento secundo, a figura *Apidis*, usque ad Segmenti medium, quod *Isis* occupat in throno sedens, extendi videmus, ad *θεοφάνια* pertinet, finis vero huius ipsius spatii, natales *Apidis* nobis in imagine symbolica repraesentat. Complectitur spatium hoc totum, tempus menstruum, aut potius dierum *XXIX*. Tempus hoc auspicatur *Apis*, quem Sacerdotes cura exquisita et enixo studio prosequuntur. An non id significat, Aegyptios ea anni tempestate, Sacra huius Tauri solenniter celebrasse? Et forte tempore eodem *Apis* naui in speciem thalami constructa, quam veteres *baridem* nuncupant, Nilo vehebatur, popu-

populisque ostentabatur. Tale quid certe in Limbo, qui *Tabulam Bembinam* ambit, depictum cernitur num. 12. Et fieri potuit, ut ea de causa solennitatem hanc *θεοφάνεια*, quasi dicas *apparitionem Dei*, denominauerint. Ab hac figura *Apidis*, usque ad imaginem *Isidis*, in throno sedentis, quae *Sotbin*, siue *novi anni principium* designat, censebantur effluxisse dies XXIX. Nam *Apis*, cum infra constituto *Nilometrio*, significat *Solstitium aestivum*, quod * alibi ostendimus. *Isis* vero hic in throno sedens, quod modo nunc, et ** saepius antehac monuimus, repraesentat *Sotbin*, siue *ortum Caniculae*, a quo annum suum Aegyptii veteres auspicabantur. A Solstitio vero, usque ad Caniculae ortum, numerantur *** dies fere triginta, aut ut VARRO de re Rust. Lib. I. cap. 28. dies XXIX. Pulchre hoc, ratione quadam mystica, subinauit *nodus*, quem etiam in *Tabula Bembina*, *Apis* sub lingua habet, et quem veteres *cantharum* vocant, §. 5. Nam *nodus*, quem in *Tabula* conspiciamus, ex mente Sacerdotum repraesentabat *καὶνθάρων*, id est *Scarabaeum*. Ferebatur autem de Scarabaeo, traditio Sacerdotalis mystica, † eum foetum suum, in quo efformando non aliter versetur, atque Sol in produciendo mundo, intra dies XXVIII. ad maturitatem perducere, et die XXIX. in lucem edere. Nodus
ille

* Lib. IV. cap. I. §. 16.

** Lib. I. cap. III. §. 14. Lib. III. cap. II. §. 5.

*** PLINIVS Lib. XI. c. 14. COLUMELLA de Re Rust. Lib. IX. cap. 14. et ante hos HIPPARCHVS Lib. II. ad Arati Phaenomena p. 212. Edit. Petauianae.

† PLUTARCHVS de Iside p. 355. AELIANVS de Anim. Lib. X. c. 15. PORPHYRIVS de Abstin. Lib. IV. p. 376. et prae ceteris videndus HORAPOLLO Hieroglyph. Lib. I. c. 10. et CORN. a PAVW in notis ad eum.

ille itaque mystice nobis hic subindicat, a Solstitio verno, usque ad ortum Caniculae, * quem Sacerdotes natalem mundi nuncupare solebant, dies intercedere XXVIII, et diem XXIX, esse ortum Caniculae, seu mundi natalem. Illa igitur effigies *Tabulae Bembinæ*, quae *Apidem* nobis exhibet, designat quidem illius θεοφάνεια, at non natales, quippe qui in finem demum huius interualli dierum XXIX incidunt, et notam quoque characteristicam prae se ferunt, in qua, si recte attendatur, aberrari non potest. Nam in imagine, quae est ab Apide nostro tertia, in Editione autem Amstel. Frisii, litera X designatur, repraesentatur Aegyptiorum *Thoth*, siue *Mercurius* sedens, corporique caput Ibidis alitis superadditum habens. Sellae cui insidet, duo crocodili placide et tranquille subiacent, quod in tam fera bestia sane mirandum est. Quae ad istam imaginem LAVR. PIGNORIVS, vir praeclaræ eruditionis laude minime defraudandus, est commentatus, parum profecto lucis illi affundunt. Illud tamen p. 43 bene omnino et opportune monuit: *Inter Ibin et crocodilum, ea intercedit ἀντιπάθεια, ut solo Ibidis pennarum contactu (si Aeliano credimus) crocodilus statarius fiat.* Bene haec, inquam, vir etiam de *Tabula Bembinæ* optime meritis, et opportune obseruauit. Nam in imagine nostra, *Mercurius Ibidis* caput gerit, et sellae eius subiecti crocodili placide quiescunt. Sed AELIANI de Anim. Lib. X. caput 10, quod memoriae fidens citauit, id quod volebat vir egregius, non probat. Ibi enim nihil, quod huc referre possis, deprehendere licet. In mente omnino habuit haec HORAPOLLINIS de crocodilo verba Lib. II. cap. 81: Κροκόδειλον, εἰς ἄβωον πτερῶν θιγῆς, ἀκίνητον αὐτὸν εὐρήσεις. *Crocodilum*

* Vide *Pantheon* hoc Lib. III. cap. II. §. 6. 7.

codilum si Ibis penna tangas, immotum deprehendes. Hoc de Ibide et crocodilo populum credere iuebant Sacerdotes. Cum igitur hic videamus, Ibidi crocodilos pacate et placide subiacere, satis admonemur, crocodilos hos, deposita omni feritate, censeri hic mansuetos et pacatos. Hoc vero aio certissimum esse natalium Apidis signum atque Symbolum. Supra enim, §. 9, didicimus ex PLINIO, Aegyptios iactare, *per septem dies, quos natales Apis habent, crocodilos miscere, neminemque attingere.* Plura etiam ex aliis Scriptoribus, in sensum eundem, addidimus eodem loco. Et hi quidem dies, erant dies vniuscuiusvis anni ultimi, quod *Bembina Tabula*, vti eam nunc explicui, per se docet. Videntur id quoque confirmare verba PLINII, qui loco iam citato, prioribus haec subnequit: *Octavo die post horam sextam redit belluae feritas.* Nam et alibi idem docet Lib. X. c. 2. nouum annum *circa meridiem*, vel, quod plane idem est, *hora sexta* incipere. Id eum igitur, in loco paulo ante allato, etiam significasse auguror. Potest id ipsum ex eo quoque illustrari, quod supra obseruauimus, §. 10, 12, 13, Apidis noui inaugurationem, semper cum noua periodo annorum XXV initium fuisse.

*In illustranda
Tabula
Bembina
pergitur.*

§. 22. Superest, vt exponam, cur in *Tabula Bembina*, Festum *Niloorum*, per *Nilometrium* innuatur, et cum illo *Apis* coniungatur, quod ratione sua carere non videtur. Dixi, *Nilometrium*, id est, *mensuram Nili*, nempe adscendentis, Symbolum esse Festi *Niloorum*, quod * circa Solstitium aestiuum celebrabatur. Dies ille solstitialis, in anno Aegyptiorum fixo, est Dies XII vel XIII mensis *Payni*, qui respondet *Iunii* nostri diei XVII vel XVIII. Dies ille Aegyptiis ab antiquo, in hunc vsque diem maxime

* Vide supra, Lib. IV. c. I. §. 16.

xime festus, ac solennis fuit. Ab eo die, etiam nunc Aegyptii, in Liturgiis suis, quae tamen aetui sunt vetustioris, * preces has Deo offerunt: *Dignare o Deus, fluvios plenitudine aquarum: benedic illis, fac ut adscendant secundum mensuram suam.* Et talia etiam, cultores idolorum, eodem anni tempore, olim a Diis suis petiisse, quis dubitet? Hac nempe anni tempestate, *plenitudo fluvii*, et Nili adscendentis *mensura* iusta, vnica erat, aut certe praecipua, Aegyptiorum cura atque sollicitudo. Illud cogitationibus suis continuo voluebant et reuoluebant, id a Diis quotidie precabantur. Et ex *Nilometriis*, Memphi, ac aliis etiam in vrbibus, constructis, quale hodiernum Cahirae superest, aestimare poterant, num Nili adscendentis mensurae, spei suae ac expectationi responderent. Ideo hic in *Tabula Bembina*, videmus *Nilometrium* delineatum. Et illud quidem, quod hic nobis repraesentari videmus, *Nilometrium*, facile quivis videt, fuisse portatile, imaginem quandam et imitationem veri *Nilometrii*, quae gestari manibus, in Pompis Niliacis publice circumferri, populoque ostentari poterat. Meminerunt eius etiam veteres, eosque inter RVFFINVS Histor. Eccles. Lib. II. c. 30. sic de eo scribit: *Moris erat in Aegypto, ut mensura adscendentis Nili fluminis, ad Templum Serapis deferretur, velut ad incrementi aquarum, et inundationis auctorem.* — *Et ideo vlna ipsa, id est aquae mensura, quam πῆχυν vocant, ad aquarum Dominum in Ecclesiam coepit deferri.* Verum quoniam haec vlna, vel mensura Nili adscendentis, Alexandriae in Serapidis Templo asseruari solebat, eique idcirco singulari modo sacrata fuisse videtur, plura hac de re dicere in sequens caput, quod dicatum est Serapidi, distulimus. Ita res se habebat

P 2

Alex.

* Vide *Miscellanea Berolinensia*, To. VII. p. 431.

Alexandriae, vbi Deorum omnium summus et maximus erat Serapis. Multa vero sunt, quae mihi persuadent, Memphi vnam illam, tempore quidem autumnali, hyberno, et verno, repositam mansisse in Templo Serapidis prisci; sed sub aestiuum Solstitium ex illo Serapidis Templo; ad Templum Apidis deferri consueuisse, vnde saepius depromebatur, quoties Sacra Aegyptiorum et solennium Pomparum rationes id requirebant. Mense vero Octobri vna eadem in aedem Serapidis reducebatur, et illic nemini visa, vsque ad sequentem aestatem recondita latebat. Prius, vlnae nempe ex Templo Serapis in Apidis aedem deportatio, vt mihi quidem persuadeo, *Tabula Bemina* indicat, in principio Segmenti secundi. Posterius vero, vlnae videlicet in Serapis Templum reductio, adumbratur in Segmenti eiusdem fine. Hanc opinor esse rationem, ob quam cum *Nilometrio* coniunctum *Apidem* in *Tabula Bemina* cernamus.

Nomen Apis ex vestigia Aegyptiorum lingua explicatur.

§. 23. Hisce iam obseruatis et rite constitutis, difficile non erit, *Apidis* nomen ex antiqua Aegyptiorum lingua interpretari. Graeci moribus suis inhaerentes, *Apidem* Memphitarum Deum, cum *Apide* suo Argiuo, vel cum *Epapbo*, Ius ex Ioue filio, quem secundum quosdam mater in Euboea, secundum vero alios, in Aegypto, enixa esse dicitur, eundem esse volunt. Verum fabulam isthanc graecanicam, ab Aegyptiis constanter reiici, eoque rationem illius haberi nullam posse, AELIANVS ipse Graecus, iam dudum obseruauit Lib. XI. cap. X. Eam igitur et nos, vbi de interpretatione nominis sumus solliciti, missam faciamus. Aliquando nomen *Apis*, non melius deduci posse existimaui, quam a voce Aegyptiaca *ἤβη*, *habi*, quae *lugere* et *luctum* significat. Vide Matth. V. 5. Marc. XIV. 10. Apocal. XVIII. 11. Et istius originationis haec nobis

nobis obuerfabatur ratio, quod, cum Apis facto fun-
 ctus esset, nouus semper magno cum *luctu* quaeri
 soleret, quod plurimis veterum testimoniis probaui-
 mus § 13. At fateri tamen oportet, luctum Aegy-
 ptiorum magis ad Taurum illum spectasse, qui iam
 non amplius existerat, quam ad eum, qui omnium
 Aegypti populorum maximum ac venerabile in pri-
 mis Numen erat. Hic potius maxima cum laetitia,
 inter epulas et tripudia, a cunctis excipiebatur.
 Et norunt etiam eruditi, non *Apidis* tantum; sed
 et * pleraque alia Numinum Aegyptiacorum Sacra,
 luctu constituisse: vt proinde is *Apidis* Numini pro-
 prius et peculiaris vtique non fuerit. Quando igitur
 imaginem *Apidis*, supra *Nilometrium* consti-
 tuti, quae in *Tabula Bemina* bis occurrit, meditate
 contemplor, ita iudicare cogor, *Nilometrium*, in
 quo gradus Nili adscendentis numerari poterant,
 Symbolum *Apidis*, et aliquod eius insigne fuisse, ex
 quo forte vera Numinis illius ratio, quam optime
 perspicui, et nomen quoque eius non incommode
 explicari possit. Nempe *ΗΠΙ*, *Api*, Aegyptiis
 dicitur *numerus*, eaque vox in Coptorum libris
 vbique occurrit. Eadem voce designatur etiam
σύνταξις, Exod. V. 8. II. 14. 18. quod interpretes vul-
 gatus illic vertit *mensuram*. Hinc crediderim dedu-
 cendam esse vocem *ΠΙ - ΟΠΙ*, *Pi - o - ipi*, vel *οίπι*,
 quae certum aliquod *mensurae* genus designat Leuit.
 V. II. VI. 20. Numer. V. 15. Hebraei, qui forte id
 mensurae genus ab Aegyptiis acceperunt, scribunt
עֲפָה, *Epha*, vbi interpretes Alexandrini plerum-
 que habent *οίφι*, et *οίφεϊ*, quod propius ad typum
 P 3 vocis

* PLUTARCHVS *de superstitione* p. 171. et *de Iside* p.
 379. DIODORVS p. 74. APULEIUS *de Deo So-*
cratis p. 49. AELIANVS *de Anim. Lib. X. c. 23.*

vocis Aegyptiacum accedit, nonnunquam vero vocem eandem interpretantur μέτρον, *mensuram*, quod vocem Aegyptiorum etymologice exprimit. A voce ΗΠΙ est ΟΙ-ΗΠΙ, vel ΩΠΙ, *numerare*, ΨΙ-ΩΠ, *computare*, aliaque similia. Poterat igitur quam commodissime *Nilometrium* Aegyptiis dici ΗΠΙ, *Api*, siue *numerus* et *mensura*. Etenim * *Nilometrium* exhibebat lineas, intervallo cubitali a se invicem distantes — ut Nili tum incrementa, tum etiam diminutiones, indigenis monstrarentur, qui *NUMERO* tellarum, per aquas Nili, aut nudatarum linearum, rationem exundationis aut defectus aquae *METIRI* poterant. Et idem nomen conveniebat quoque optime Numini, in cuius tutela erat et Nilus ipse, et sigillatim *Nilometrium*, in quo Aegyptii gradus adscendentis et decrescendentis Nili numerare poterant et solebant, quasi diceres *Deum mensurae Nili*. Quod si etiam quis existimaverit, nomen hoc Dei Apis, ei tributum quoque fuisse, respectu anni ab Aegyptiorum Sacerdotibus constituti, et numeris suis circumscripti, quippe cuius ille habebatur Numen tutelare, §. 15. me non habebit sententiae huic refragantem. Priorem tamen interpretationem non possum non praeferre.

* HELIODORVS Aethiop. Lib. IX. p. 443. Edit. Bourdel.

CAPVT III.

De Serapi terrestri vel Nilotico,
antiquissimo Aegyptiorum Deo.

Serapis, Deus Aegyptiorum antiquissimus, coelestis partim erat, partim Niloticus. De posteriori hic agimus.

§. 1. Serapis hic Memphi Templum habebat oppido vetustum, in quo sepeliebatur Apis. Templi illius situs et locus excutitur. §. 2. Serapis hic ad Nilum referebatur, eumque adumbrabat. §. 3. Deo huic sacrum singulari modo, inque eius tutela erat Nilometrium, vlna cubitusque Nili. Nilometrium describitur. §. 4. De Nilometrio portatili, siue vlna cubitoque Nili. §. 5. Nilometria singulari ratione Serapidi fuisse sacrata, probatur. §. 6. Testimonia hanc in rem adducta, respiciunt non tantum Serapim Alexandrinum; sed et antiquiorem Memphiticum. §. 7. Eum in finem noua Pausaniae explicatio offertur, et pluribus illustratur. §. 8. Res eadem alio argumento corroboratur. Nilometrium Memphiticum positum erat in Templo Serapidis in insula. §. 9. Aliud ad probandam rem eandem argumentum adfertur. §. 10. Interpretatio nominis Serapis ex lingua Aegyptiaca, suppeditata a Plutarcho, examinatur. §. 11. Nostra nominis eiusdem interpretatio proponitur. §. 12. Ostenditur, quomodo ex vno Serapi vetustissimo, successu temporis duplex enatus fuerit. §. 13.

§. I.

Apidi subiungimus iam *Serapim*, vel, vt Graeci omnes scribere semper solent, *Sarapim*. *Serapis Aegyptiorum*
Huic enim cum priori magnam intercessisse *Deus antiquissimus, erat par-*
cognitionem, multaue fuisse communia, * plurima
P 4 sunt,

* Videri potest *Panttheon* hoc Lib. II. c. V. §. 8. et Lib. IV. cap. II. §. 12. 22.

sim coelestis, partim terrestribus Niloticus. De posteriori hic agitur.

sunt, quae testantur. Vtriusque Numen ad *Nilum* referebatur, ac fluvii huius fertilitatem ac beneficia symbolice adumbrabat. Erat autem Serapidis in Aegypto Numen multiplex. Ptolemaeus enim Lagides, siue Soter, Serapidi, Deo, ut vulgo creditur, Pontico, Alexandriam translato, in urbe hac regia Templum invidendae magnitudinis et structurae mirabilis, dedicari curavit, eique ritibus ut plurimum graecis sacra fieri iussit. Dei huius advenae et recentis cultus, mox Aegyptum totam; sed et Graeciam ipsam, ac Latium, pervagatus est, ac illustribus valde inter Graecos eussit. Etsi vero cultus Dei huius advenae, peregre in Aegyptum accitus esset, nomen tamen ille accepit Dei, ab antiquo tempore in Aegypto, Memphi cumprimis, religiose culti et adorati, *Serapidis*. Deus hic Memphitarum peruetustus, referebatur partim ad Solem, haerentem nempe et latentem in hemisphaerio infero, idcircoque recte eum dici posse *coelestem*, monuimus Lib. II. cap. V, ubi Numen eius, quale id cogitationibus fingerent Aegyptii, satis, ut opinor, explicui. Partim vero idem referebatur ad *Nilum*, cuius et procedente tempore, Symbolum habitus est, eoque nuncupari ille commode potest *terrestribus* et *Niloticus*, de quo nunc nobis disserendum est.

Serapis hic Memphi Templum habebat vetustum, in quo sepeliebatur Apis. Templi illius situs et locus excutitur.

§. 2. Serapidis huius, de quo loquimur, Templum longe antiquissimum, Memphi conditum, PAVSANIAS commemorat. Verba eius haec sunt: * *Apud Aegyptios Serapidis Tempia, clarissimum quidem habent Alexandrini, antiquissimum vero Memphitae, ad quod neque peregrinis, neque adeo Sacerdotibus ipsis aditus patet, antequam Apim sepeliant.* EVSTATHIUS doctus *Dionysii Periegetae* interpres, affirmat Templum illud situm fuisse in Monte Sinopio prope

* in *Atticis*, vel Lib. I. c. XVIII. p. 42.

prope Memphim. Ita enim ad illius Poëtae v. 355 commentatur: Σινωπίτης Ζεὺς, ὁ Μεμφίτης, Σινώπιον γὰρ ὄρος Μέμφιδος. *Serapis, quem Poëta Iouem Sinopitem dicit, est Memphiticus: Nam Sinopium est Memphiticus mons.* Colebatur ergo Serapis prius Aegyptiorum Deus Memphi, aut prope Memphim, in monte, dicto *Sinopio*, si modo EUSTATHIUS id quod hic refert, ex fontibus limpidis ac certis hausit, aut etiam mentem Scriptoris, quem secutus est, recte percepit. Credi posset STRABO hoc ipsum Serapidis Templum describere voluisse, vbi de Memphi, locisque vrbi huic vicinis loquitur. Sic enim is Lib. XVII. p. 555: Ἔστι δὲ καὶ Σεράπειον ἐν ἀμμώδει τέπῳ σφόδρα, ὡς ὑπ' ἀνέμων θίνας ἀμμῶν σωρεύεσθαι, ἀφ' ὧν αἱ σφίγγες, αἱ μὲν μέχρι τῆς κεφαλῆς ἑωρῶντο ὑφ' ἡμῶν κατακεχωσμένα, αἱ δ' ἡμιφανεῖς. *Est etiam Serapeum, (vel Fanum Serapidis) in loco valde arenoso, adeo ut quidam arenae colles a ventis exaggerentur: ibi vidimus Sphynxes, alias quidem usque ad capita obrutas, alias vero dimidia tantum sui parte eminentes* Et * supersunt hodieque in illa regione, quam describit STRABO, rudera tenuia Templorum, dudum iam vna cum ipsa vrbe Memphi, destrutorum, veroque non parum simile est, occurrere inter illa reliquias etiam *Serapei*, cuius auctor laudatissimus meminit. Si tamen rem omnem recte et meditate excutio, adduci non possum, ut credam, *Serapeum* STRABONIS esse antiquissimum illud Serapidis Templum Memphiticum, in quo cadauer Apidis sepeliri consueuisse, ex PAVSANIA discimus. Hoc sane trans Nilum, in parte Aegypti Orientali, aut potius in Insula quadam Niliaca, prope Memphim, aedificatum fuisse videtur. Docent enim nos ** Scri-

P 5

ptores

* MAILLET Description de l' Egypte, Tom. I. p. 282. 283.

** Vide Libri huius, cap. II. §. 12.

ptores optimi, cadauer bouis Sacri fato functi, naui ad Templum illud, in quo reponebatur, vehi debu-isse. Nilum igitur traicere, ratemque aut ad alteram fluuii illius ripam, aut ad insulam aliquam, quales illic dantur plures, appellere oportuit. Vt vero sententiam meam hac de re profitear, opinor, Templum Serapidis stetit in illa Nili insula prope Memphim, in qua *Nilometrium*, vti hodie, ita olim quoque visebatur, aut potius illic loci, in Serapidis Templo, celeberrimum quondam illud Memphitarum *Nilometrium*, vel, vt alii loquuntur, *Niloscopium* fuisse constructum. Eo me ducunt vestigia quaedam non ita obscura, in lingua veterum Aegyptiorum reperiunda, quae mox in lucem proferam. Antequam vero id aggrediar, ostendendum mihi in antecessum erit, Serapidis Sacra a vetustis Aegyptiorum Theologis, ad Nilum fluuium relata potissimum fuisse.

Serapis hic ad Nilum referebatur, eumque adumbrabat.

§. 3. Serapidis Sacra spectasse ad Nilum, eiusque incrementa, satis nos docet *SVIDAS*, diligens veterum Scriptorum, etiam diu deperditorum lector, qui ex iis plurima adfert, quae alioquin ignorare nos oporteret. Ita autem is in voce *Σέραπις*. Τῆτοϋ οἱ μὲν Δία ἔφασαν εἶναι, οἱ δὲ τὸν Νεῖλον, διὰ τὸ μόδιον ἔχειν ἐν τῇ κεφαλῇ, καὶ τὸν πῆχυν, ἡγαν τὸ τῆ ὕδατος μέτρον. *Serapim quidam dicunt esse Iouem, alii vero eum interpretantur Nilum, eo quod in capite modium gestet, vel calathum, et cubitum, siue mensuram Nili adscendentis. Quod ad modium, vel calathum in capite attinet, illum * Dei huius signa, statuæ, imaginesque omnes exhibere solent, etsi non semper eadem ratione effictum. Quidnam modius*

* Vide praeter alios *l'Antiquité expliquée* de MONTFAUCON Tom. II. Planche CXXII. et CXXIII. Vide et Planche CLII. et CLIII.,

modius ille in capite Serapidis innuat, non vna est omnium sententia, vel potius coniectura. Simplissima vero, ideoque tritissima, ac, vt ego quidem opinor, verissima eius est haec interpretatio: * *Calisto notatur copia rerum, quam Serapis mortalibus suppeditat.* Modio enim metiuntur frumenta, ideoque commode is significat copiam et vbertatem frugum. Et forte modius in Serapidis capite, illud mensurae genus designat, quod Aegyptios dixisse $\omega\mu\mu\iota$, *O-ipi*, monuimus supra Libro hoc, cap. II.

§. 23. Ita RVFFINVS Symbolum hoc Dei Aegyptii interpretatur, Hist. Eccles. Lib. II. c. 23. *Serapis capiti modius superpositus — quia indicet, vitam mortalibus frugum largitate praeberi.* Vnde vero frugum, honorumque omnium copiam expectare solebant Aegyptii, nisi a Nilo? cap. I. §. 13. et ab Apide: quia ille Nili habebatur Symbolum. cap. II. §. 18. Qua ratione vero Deo eidem tribuatur *cubitus*, vel *mensura Nili adscendentis*, quam Scriptores etiam vocare solent *vlam*, id mox §. 5. 6. explicabimus. *Serapim* igitur Theologi Aegyptiorum, eundem cum Nilo esse volebant, certa nempe quadam ratione, aut eum incrementis fluiui sui veluti praesidere perhibebant. Ex eorum igitur placitis hoc de Serapi tradit ARISTIDES Rhetor: ** $\delta\tau\omicron\varsigma\ \acute{\alpha}\gamma\epsilon\iota\ \text{Νεῖλον}\ \acute{\omega}\rho\alpha\ \theta\acute{\epsilon}\rho\alpha\varsigma,\ \delta\tau\omicron\varsigma\ \chi\epsilon\iota\mu\acute{\omega}\nu\alpha\varsigma\ \acute{\alpha}\nu\alpha\kappa\alpha\lambda\acute{\epsilon}\iota.$ *Serapis est, qui tempore aestivo facit, vt Nilus excrescat. Idem tempestates coortas reuocat.* Et consimilem in modum RVFFINVS loc. cit. obseruat: *Alii Serapim putant virtutem Nili fluminis, cuius Aegyptus opibus et foecunditate pascatur.* Cui
alius

* MONTFAUCON vbi supra p. 297.

** Oratione in *Serapidem* circa fin. fol. 101. Edit. graec. Flor.

alius eiusdem Scriptoris locus iungi poterit, mox adferendus §. 6. — SOCRATES quoque memoriae prodidit Hist. Eccles. Lib. I. c. 18. Aegyptios gloriarī, *Serapim esse, a quo Nilus ad irrigandos Aegyptii agros adduceretur.* Idque confirmari videmus, * nummo Alexandrinorum egregio, in cuius latere altero, Nilus, sub imagine Senis iacens sistitur, in capite modium gerens, hinc porro cornu copiae tenens, illinc vero raturum praefereus illius ** iunci, ut videtur, quem Aegyptii appellabant *Sari*, addita hac inscriptione, DEO SANCTO NILO. Alterum latus caput Serapidis exhibet, cum calathō, vel modio, et ista inscriptione: DEO SANCTO SERAPIDI.

Deo huic
singulari
modo sa-
crum, in-
que eius
tutela erat
Nilometri-
um, uti et
vlna cubi-
tusque Ni-
li. Nilo-
metrinm
describi-
tur.

§. 4. Verum singulari plane ratione, quod tamen ex dictis per se quodammodo consequitur, Deo huic Serapidi sacrum dictumque erat, *Nilometrium*, siue *mensura Nili* adscendentis, et in agros Aegyptiorum se effundentis. Huiusmodi *Nilometria* in pluribus Aegypti, tum superioris, tum inferioris, tum mediae, vrbibus constructa erant, inter quae celebritate eminebat Memphiticum. De hoc quidem DIODORVS *Siculus* ista memoriae prodidit: *** Δια τὴν ἀγωνίαν, τὴν ἐκ τῆς ἀναβάσεως τῆ ποταμῆ γινομένην, κατεσκεύασα Νειλοσκοπεῖον ὑπὸ τῶν βασιλέων ἐν τῇ Μέμφει. Ἐν τῷ δὲ τὴν ἀνάβασιν ἀκριβῶς ἐκμετρῶντες οἱ τὴν τῆς διοίκησιν ἔχοντες, ἐξαποσέλλουσιν εἰς τὰς πόλεις ἐπιτολαῖς, διαταφῶντες πόσους Πήχεις ἢ πόσους δακτύλους ἀναβέβηκεν ὁ ποταμός, καὶ πότε τὴν ἀρχὴν πεποίηται τῆς ἐλαττώσεως. Δια δὲ τοιαῦτα τρόπῳ, τῆς μὲν

* Apud PIGNORIVM in Tabulam Isiacam p. 81. Edit. Amsteled.

** Vide supra Libro hoc IV. cap. I. §. 6.

*** Lib. I. p. 33.

μὲν αἰγώνιας ἀπολύεται πᾶς ὁ λαός, πυθόμενος τὴν
 τῆς αὐξήσεως εἰς τὴν ἀντίον μεταβολήν. Τὸ δὲ πλῆ-
 θος τῶν ἐσομένων καρπῶν εὐθὺς ἅπαντες προσγνώ-
 κατιν, ἐκ πολλῶν χρόνων τῆς παρατηρήσεως ταύτης
 παρ' αὐτοῖς ἀκριβῶς ἀναγεγραμμένης. Quae ex
 interpretatione RHODOMANNI id sonant: *Pro-*
pter metum vero ex inundatione oriundum, specula
Nili (in qua nempe gradus Nili adscendentis con-
spici ac notari possunt) a regibus, in Memphi exstru-
ta est, ubi mensura illius exacte cognita, negotii hu-
ius curatores, per literas ad vrbes, huc illuc missas,
significant, quot cubitis ac digitis fluminis adscenderis,
et quando decrementi fecerit initium. Ita populus de
reciprocatione annis edoctus, sollicitudine et metu li-
beratur, et e vestigio, quanta frumentorum copia sit
futura, omnes praenoscunt, quoniam observatio haec,
per multas hominum aetates, diligenter in literas ab
Aegyptiis est relata. Post Nilometrium Memphi-
 ticum, plurima mentio apud veteres occurrit alius,
 quod plerique * in vrbe *Elephantine*, sita in vltimis
 Aegypti partibus, qua Aethiopiae contigua est; alii
 vero ** *Syenae* ponunt. ARISTIDES vero Rhe-
 tor, testis rerum quas refert oculatus, Nilometrium
 illud *Syenitis* et *Elephantinis* commune fuisse subin-
 nuit, vbi scribit, *** *Nili adscendentis, Syenae et*
Elephantinae gradus numerari XXVIII, quod
 † PLVTARCHVS de *Elephantinis* sigillatim affirmat.

Idque

* STRABO Lib. XVII. p. 362. PLVTARCHVS de
Ifide p. 368.

** HELIODORVS Aethiop. Lib. IX. p. 442. 443. cum
 quo videtur consentire ARISTIDES in *Aegypto*, qui
 fol. 93. b. *puteum sacrum Solis* commemorat. Erat vero
Nilometrium, quidam *puteus* mensurae, vt veteres lo-
 quuntur. Vide infra §. 10.

*** In *Aegypto* fol. 96. a. Edit. graec. Flor.

† Loco paulo ante cit.

Idque tanto est probabilius, quia urbem utramque solus Nilus fluuius, qui fluebat intermedius, ab inuicem secernebat. Quicquid vero sit, STRABO, qui illud oculis subiecerat, locat id in urbe aut insula *Elephantine*, taleque nobis describit Lib. XVII. p. 562: *Elephantine habet Nilometrium, sicuti Memphis. Est autem Nilometrium puteus quidam in ripa Nili, ex lapide Syenitico constructus, in quo et maxima, et minima, et mediocria Nili incrementa adnotantur, nam putei aqua cum Nilo pariter crescit atque decrescit. Suntque in putei pariete lineae quaedam insculptae, designantes incrementa et perfecta et alia, (cubitorum nempe et digitorum.) Haec igitur obseruantes, aliis etiam significant, ut de iis certiores fiant. Nam ex signis huiusmodi ac indiciis, multo ante futura Nili incrementa cognoscunt, idque omnibus praedicunt. Omnium optime Nilometrium Syeniticum delineat nobis HELIODORVS, cuius ideo verba huc transcribo, ex Aethiop. Lib. IX. p. 443: Οἱ δὲ τὴν Φρεατίαν τὸ Νειλομέτριον ἐδεῖκνυσαν, τῷ κατὰ τὴν Μέμφιν παραπλήσιον, συννόμῳ μὲν καὶ ξέσῳ λίθῳ κατεσκευασμένον, γραμμαῖς δὲ ἐκ πήχυος διασήματος κεχαραγμένον· εἰς αὖς τὸ ποτάμιον ὕδωρ ὑπὸ γῆς διηθέμενον, καὶ ταῖς γραμμαῖς ἐμπίπτον, τὰς τε αὐξήσεις τῆ Νείλου καὶ ὑπονοσήσεις τοῖς ἐγχωρίοις διασημαίνει τῷ ἀριθμῷ τῶν σκεπομένων καὶ γυμναμένων χαραγμάτων, τὸ ποσὸν τῆς πλημμύρας, ἢ τῆς λεψυδρίας μετρομένων. Illi autem puteum, quo Nili adscendentis et rursus descendentis gradus metiuntur ostenderunt, similem ei, qui est *Memphi*, ex lapide Syenite polito extructum, in quo lineae, cubitali interuallo a se inuicem distantes, insculptae erant: aqua autem fluuiatilis, per subtiles meatus subterraneos in puteum impulsae, et lineas attingens, Nili tum adscendentis incrementa, tum descendentis decrementa indigenis ostendit, qui numero linearum.*

linearum, quas Nili aqua aut obtexit, aut vicissim retexit, quantitatem et inundationis, et secuti deinde defectus dimetiuntur. Nihil vero descriptiones has Nilometrii Memphitici et Syenitici melius luculentiusque illustrat, quam delineatio Nilometrii, quod hodie Cahirae, in insula Nili, e regione veteris Memphæos cernitur, quam industriae * peregrinatorum quorundam recentium debemus. Plura huiusmodi Nilometria, vti dixi, in aliis per totam Aegyptum ciuitatibus conspiciebantur. PLINIVS itaque Lib. V. cap. 1X. de pluribus loquitur: *Auctus Nili per puteos mensurae, notis deprehenduntur.* Et nominatim PLVTARCHVS praeter Nilometria, *Elephantinum* et *Syeniticum*, ** meminit quoque *Mendesii* et *Xoitici*, in Aegypto inferiori, *** ARISTIDES Rhetor *Coptici* in Thebaide, *Panopolitani* in eadem Aegypti parte, † *Scriptores Arabes*, qui et alia praeterea commemorant. *Hermunthi* etiam in superiori Aegypto, fuisse Nilometrium, ex rudibus, quae hodieque illic supersunt, non abs ratione suspicor. In illis enim obseruatur †† lacus, in cuius medio columna apparet. Tales vero erant putei mensurarum, quos Graeci *Nilometria* vocitant. Et rem hanc ARISTIDES Rhetor in *Aegyptio* confirmat, fol. 93. b. vbi ait, Nilum in Praefectura Hermunthica ad cubitos XXX adscendere.

§. 5.

* Voyage de PAUL LVCAS de l'an 1714. etc. To. I. p. 322. MAILLET Description de l'Egypte, To. I. p. 82.

** *De Ifide et Osir.* p. 368.

*** in *Aegyptio* fol. 96. a. versus fin.

† MVRTADI, Scriptor Seculi XII. *de admirandis Aegypti* p. 216. Edit. gallicae.

†† ПОСЛОК Observations on Egypt. p. 110. GRANGIER Voyage p. 71.

De Nilometria portatili, siue ulna, cubitoque Nili.

§. 5. Haec vero Nilometria Serapidi ratione prorsus singulari sacra dicataque fuisse existimamus, idque supra monuimus. Quod ut tanto luculentius ostendamus, sciendum est, Aegyptios habuisse quasdam talium Nilometriorum imagines sacras, vel Nilometria portatilia, quae in Pompis sacris, praefertim Niliacis, circumgestare populoque ostendere moris erat. Graeci Nilometria haec portatilia vocare solent *πήχεις*, quasi dicas *cubitos*, siue *ulnas*, et his nominibus Scriptores latini eadem designant, nam gradus Nili adscendentis maiores, interuallis cubitalibus, a se inuicem distincti erant. §. 4. Eo respiciens GREGORIUS Nazianzenus, de Nilo ait, * *μετρεῖν τὴν εὐδαιμονίαν τοῖς πήχεσι, quod exoptatam anni ubertatem incolis Aegypti cubitis admetiatur.* Et HIMERIUS Sophista in Oratione quadam: ** *Πήχεις οἱ Αἰγύπτιοι τὴν αὐξήσιν τῆς Νείλου προσαναγορεύουσι, καὶ μέτρῳ μετρεῖσι τὰ νάματα, καὶ πανήγυρις αὐτοῖς ὁ πήχυς γίνεται. Aegyptii incrementa Nili cognominant cubitos, et hac mensura aquas suas metiuntur, et cubitus illis materia est solennium conuentuum.* Hunc vero *πήχυν*, siue *cubitum* Nili, in eleganti imagine scite depictum ostendit nobis *Tabula Bembina*, quod monuimus iam cap. II. Libri huius §. 22. Dixi illic, usum illius praecipuum fuisse in Pompis sacris, quod hic verbis HIMERII videmus roboratum. Et posset quis suspicari, eundem illum *cubitum* Niliacum, a CLEMENTE Alexandrino designari, vbi solennem aliquam sacramque Pompam Aegyptiacam describit Stromat. Lib. VI. p. 63, vbi praeter alia et ista leguntur: *Ἐπετα ὁ σολίστης τοῖς προειρημένοις ἔπετα, ἔχων τὸν τε τῆς δικαιο-*

* Orat. XXIX. in Opp. To. I. p. 626.

** Apud PHOTIVM in Bibliotheca Cod. CCXLIII. col. 2028.

δικαιοσύνης πῆχυν, καὶ τὸ σπονδεῖον. Deinde post
 bos, quos diximus, sequitur is, quem vocant σολιστήν,
 qui cubitum iustitiae fert, ac insuper vas ad libandum.
 Πῆχυς δικαιοσύνης, vel cubitus iustitiae non incom-
 mode intelligi posset cubitus Niliacus, qui iustam,
 certorum nempe cubitorum ac digitorum, mensu-
 ram ostendit, ad quam Nilus adscendere debeat, vt
 fertilitate exoptata et sperata Aegyptum beet. Sed
 ne quid tamen dissimulem, videtur explicationi huic
 obstare APVLEIVS, qui similem plane Pompam
 Aegyptiacae religionis describens, etiam πῆχυν δι-
 καιοσύνης commemorare videtur; sed quem longe
 alia ratione interpretatur. Sic nempe is Metam.
 Lib. XI. p. 262: *Quartus aequitatis ostendebat indici-
 um, deformatam manum sinistram porrecta palmula:
 quae genuina pigritia, nulla caliditate, nulla solertia
 praedita, videbatur aequitati magis aptior, quam
 dextera. Idem gerebat et aureum vasculum, in mo-
 dum papillae rotundatum, de quo lacte libabat.*
 Non credo dubitaturum quenquam, Scriptores mo-
 do nunc laudatos ambos, de vna eademque re ser-
 monem instituere. Quod si igitur APVLEIVS bo-
 nos ac probatos auctores secutus est, quod a vero
 ita non abhorret, aut si ea quae commemorat,
 ipse oculis suis vidit, quod subinnuere videtur, fa-
 teri cogor, verba CLEMENTIS alio sensu, quam
 ego cepi, debere intelligi.

§. 6. Hunc vero, de quo loquor, cubitum, Nilome-
 incrementi Niliaci diuersos gradus ostendentem, in tria singu-
 sacris Pompis circumferri solitum, Serapidi peculia- lari ratio-
 riter dedicatum fuisse et sacratum, satis liquet, etsi ne Serapi-
 id non nisi Scriptorum Ecclesiasticorum, sed veter- di sacrata
 rum et omni fide dignissimorum, testimoniis com- fuisse, ido-
 probare queam. Audiamus itaque RVFFINVM, qui neis testi-
 Histor. Eccles. Lib. II. c. 30 haec refert: *Moris moniis pre-
 erat in Aegypto, vt mensura adscendentis Nili flumi- batur.*
 Tom. II. Q nis

nis ad Templum Serapis deferretur, velut ad incrementi aquarum et inundationis auctorem. — Ideo vlna ipsa, id est aquae mensura, quam πῆχυν vocant, ad aquarum Dominum in Ecclesiam coepta deferri. Similia plane habet SOZOMENVS, Hist. Eccles. Lib. I. cap. VIII, vbi commoda, quae in Ecclesiam sub imperio Constantini M. redundarunt, enarrat, et inter ea hoc quoque commemorat. Ἀμέλει τοι, παρὰ μὲν Ἀγυπτίοις, ἔκετι εἰς τὰς εἰωθότας ἑλληνικὰς ναῖς· εἰς δὲ τὰς ἐκκλησίας, ἐξ ἐκείνης φέρεται ὁ πῆχυς, ὃ σημαίνεται τῶν τῆ Νεῖλος ὑδάτων ἢ ἐπιδοσις. Denique ex eo tempore apud Aegyptios cubitus Nili, quo incrementum aquarum eius fluvii notari solet, non amplius in Gentilium Tempia, sicut mos erat, sed in Ecclesias deferretur. Plura quidem Tempia Deorum Aegyptiorum, in quae cubitus Nili deferretur, auctor hic memorat. Et sane, vti Alexandriae cubitus ille in Serapidis Templum inferri solebat, ita * in superioribus coniectavi, Memphi eundem in Apidis quoque Fanum deportari consueuisse. Sed SOZOMENVM loqui praecipue voluisse de Templo Serapidis, in quo cubitus Nili asseruari soleret, fidem facit SOCRATES, qui de re eadem agens, in hunc sensum scribit Hist. Eccles. Lib. I. cap. XVIII: Λεγόντων δὲ τῶν Ἑλλήνων, ὡς ἄρα ὁ Σάραπισ εἶη ὁ τὸν Νεῖλον ἀνάγων ἐπὶ αἰρεΐα τῆς αἰγύπτου, τῷ τὸν πῆχυν εἰς τὸν ναὸν Σαραπίδος κομίζεσθαι, αὐτὸς εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὸν πῆχυν Ἀλέξανδρον μετατιθέναι ἐκέλευσε. Cumque Gentiles Serapim esse dicerent, a quo Nilus ad irrigandos Aegypti agros adduceretur; eo quod cubitus Nili ad Templum Serapidis portari consueverat; Constantinus Alexandro, (Episcopo Alexandriae) praecepit, ut cubitus ad Ecclesiam transferretur. Equidem

* Libri huius cap. IV. §. 22.

dem regnante Iuliano Apostata, res ista ad primaeuum statum rediit, quod in his testatur SOZOMENVS Lib. V. c. 3: Προσέταξε δὲ καὶ τὸν πῆχυν τῆ Νείλου, καὶ τὰ σύμβολα, καὶ τὰ παλαιὰ πάτρια κομίζεσθαι, πρὸς τὸν Σάραπιν. Κατὰ πρόταξιν γὰρ Κωνσταντῖνος τῇ Ἐκκλησίᾳ προσεφέρετο. *Praecepit etiam Iulianus, ut cubitus Nili, et sacra Symbola, iuxta morem Maiorum, ad Templum Serapidis deferrentur.* Nam ex praecepto Imperatoris Constantini, deportabantur ad Ecclesiam. Verum cum postea Theodosius M. imperio esset potitus, eiusque iussu * Templum Serapidis magnificum Alexandriae euersum esset, superstitionis haec in vniuersum desit. Serapim igitur Aegyptiorum Maiores venerati sunt, tanquam inundationis Nili et incrementorum eius verum auctorem, ideoque mensuram Nili, in qua incrementorum gradus notari ac obseruari solebant, huius tutelae commendatam eique sacram esse voluerunt.

§. 7. Facile praeuideo, aduersus ea, quae haecenus disputavi, non sine aliqua veri specie reponi posse, haec omnia spectare ad Serapim Alexandrinum, recentiorem, atque ad antiquiorem Memphiticum trahi non posse, nisi id argumentis insuper aliis communiatur et extra dubitationis aleam ponatur. Possem equidem, quae adstruxi, ratione quadam generaliori tueri, nam ** antehac iam obseruavi, nonnulla in Serapide Alexandrino, vestigia satis luculenta deprehendi Serapidis antiquioris, et nisi id esset, huius memoriam penitus perituras fuisse. Eo spectat ipsum *Serapidis* nomen, *** quod

Testimonia adducta respiciunt non tantum Serapim Alexandrinum; verum et antiquiorem Memphiticum.

Q 2

recen-

* Vide IAC. GOTHOFREDVM ad Codicem Theodos. To. VI. fol. 273.

** Lib. II. cap. V. §. 1.

*** Vide ibidem §. 4.

resentiorem Alexandrinum, ab antiquiori Memphitico mutuo accepisse certum est. * Et erat eodem loco, quo postea Alexander M. urbem illam amplissimam, sibi que cognominem, Alexandriam condidit, oppidum vetustius, *Racotis* nomine, cuius incolae ab antiquo tempore, *Serapim* Deum suum tutelarem, ritibus patriis placauerant. Eritne a ratione alienum, suspicari, in Dei Racotenſis aedem sacram, ante Alexandri M. aetatem, quotannis cubitum Niloticum solenni Pompa deportari consueuisse, et morem huncce postea, vna cum nomine Dei Racotenſis, retinere voluisse Alexandrinos? Sed ne videar in nudis coniecturis fiduciam ponere, suppedi- tabo iam indicia huius rei, id quod dixi, satis luculenter testantia, ostendamque, ipsum puteum *Mensurae Niliacae* antiquissimum, Memphi scilicet constructum, fuisse in *Serapidis* Templo visendum.

Eam in rem noua Pausaniae explicatio offertur, et pluribus illustratur.

§. 8. Memphi Templum extitisse *Serapidis* antiquissimum, vidimus §. 2. Vehementer probabile est, in hoc Dei illius Templo, cubitum *Niliacum*, post peractas in honorem fluiui Pompas sacras, saepius institutas et repetitas, quotannis reponi consueuisse. Et forsitan *sepultura Apidis*, in *Serapidis* Templo, de qua ex *PAVSANIA* retulimus §. 2, nihil aliud re ipsa significat, quam reductionem cubiti Nilotici in *Serapidis* Templum, ex quo ante paucos menses depromptus fuerat. Etenim *Apis*, Aegyptiace *Ἱππ*, *api*, quod ** in superioribus monitum iam fuit, proprie significat *numerum*, siue *mensuram*, vel magis ad hoc nostrum negotium apposite, *mensuram certis numeris distinctam*. Ita igitur opportune et commode, tum ipsum *Nilometrium*, tum etiam *cubitus* Nili portatilis dici potuit.

Idque

* Vide loc. cit.

** Lib. hoc IV. cap. II. §. 23.

Idque fere, nomen Arabicum, quo *Nilometrium* nunc in Aegypto designatur, *Mikias*, pariter significat. Sic igitur *sepelire Apim*, vel *cubitus Niliacum*, lingua Sacerdorum symbolica, de qua suo loco diximus, significare poterat, *cubitus Niliacum*, quippe cuius nullus amplius in solennitatibus sacris usus esset, in Templo Serapidis reponere, ac per menses circiter octo occludere, quo quidem toto tempore, conspectui hominum omnium subtrahus, ac veluti sepultus, mansisse videtur. In Atrium vel Templum *Mikiae*, Cahirae erectum, hodie nemo admittitur, nisi religioni Muhammedanae addictus, peregrino pedem in hoc Sacrarium intulisse, piaculum est. Simile quid potuit olim etiam observari Memphi, in Templo Serapidis, aut in illo eius Sacrariorum, in quo cubitus Niliacus per octo menses recondendus erat, ut in illud nemini pateret aditus, nisi quo tempore cubitus Niliacus aut solenniter efferre, aut pari solennitate reducere oportebat. Si ad linguam Sacerdotalem arcanam, quam PAVSANIAS utique non intellexit, attendas, verba eius, supra §. 2 allata, sensum talem, qualem nunc subministraimus, haud dubie admittunt. Et probare difficile non foret, locutiones tales sacerdotales mysticas, vulgo non intellectas, et perperam explicatas, errores peperisse non paucos. Verum *Tabula Bembina*, quae in eodem Segmento *cubitus Niliacum* bis cum imagine *Apidis* coniungit, significare mihi visa est, Memphi *cubitus* illum, singulari modo *Apidi* sacratum, et in illius delubro recondi solitum fuisse, nisi modo in *Tabula* illa innuatur, quod et * alibi iam mihi placere testatus sum, *cubitus* Niliacus, postquam e Templo Serapidis, velut e sepulchro elatus et in lucem productus fuisset,

Q 3

* Supra cap. II. §. 22.

set, in Templo *Apidis*, vbi ab omnibus conspici poterat, mensibus, Iulio, Augusto, et Septembri, seruari consueuisse, et forte durante illo tempore, etiam cum *Apide* per Nilum variosque illius alueos, rate, quam Barim vocant, circumuectum fuisse, donec peractis consuetis Pompis Niliacis, in Templum Serapidis, sepeliendus, aut per octo menses nemini videndus, referretur. In huiusmodi rebus, quae Scriptores veteres alto silentio inuoluunt, nonnisi coniectando et diuinando progredi licet. Feci id et hoc in loco, adiutus indiciis nonnullis haud spernendis. Esto autem huius rei apud eruditos lectores arbitrium.

*Res eadem
alio argu-
mento cor-
roboratur.
Nilometri-
um Mem-
phiticum
positum
erat in
Templo Se-
rapidis in
Insula.*

§. 9. Luculentiora indicia mihi ad manum sunt, quibus adstruere queam, *puteum mensurae* Niliacum, vel *Nilometrium* Memphiticum, visendum fuisse in Templo Serapidis. Eum in finem obseruari velim, cadauer Apidis mortui, non potuisse ad Serapidis Templum deferri, nisi rate vel baride, quod veterum testimoniis euici cap. II. Libri huius, §. 12. Norunt vero omnes, Nilum ab vrbe Memphi interuallo admodum modico abfuisse. Quia autem nonnisi baride, vel nauigio, ad Templum Serapidis perueniri poterat, nemo non videt, Templum illud, aut trans fluium, ad lictus illius orientale situm fuisse, aut in medio Nilo, in aliqua ex illis insulis, quibus vbique, et sigillatim prope Memphim, fluuius ille abundat. Prius difficulter credi potest. Nam quomodo Templum adeo illustre et Aegyptiis cunctis sacrosanctum, omnes in regionem illam iter instituentes, et Geographos latere potuisset? Et nemo tamen est, qui locum illius Templi notauerit, literisque prodiderit, cum tamen eorum plurimi, in enarrandis et describendis rebus, quae attentionem lectoris multo minus merebantur, sint accurati et prolixi. Quod si vero, vti suspicor,
Tem-

Templum illud in aliqua Nili insula extructum fuit,
 * omnibus hominibus inaccessa, ad quam Sacerdotibus ipsis, nonnisi certa aliqua anni tempestate aditus patuit, (§. 2. et 8.) ratio silentii illius admirandi, quod hac de re apud Scriptores omnes observatur, reddi nunc iam facile potest. Eadem de causa vsu venisse existimauerim, vt ante Alexandri M. aetatem, ex Graecis nemo Serapidis Aegyptii mentionem fecerit, vtque ante Ptolemaeorum regnum, nemo de Nilometrio Memphitico sermonem iniecerit. Ipse STRABO, qui regnante Augusto Imp. cum Aegyptus in formam Prouinciae Romanae redacta iam esset, regionem hanc totam itineribus ementus est, Nilometrium Syeniticum accurate quidem nobis descripsit, illudque Memphitico simile esse obseruauit p. 562; verum in ipsius vrbis Memphis descriptione, sane non ieiuna, Nilometrii illius celeberrimi omnino non meminit. Colligo igitur non citra grauem rationem, Templum Serapidis Memphiticum aedificatum fuisse in insula. Et Nilometrio vrbis eiusdem, pariter in insula Nilotica locum fuisse assignatum, non est, quod dubitare queam. Illud certe, quod illic loci etiamnum superest Nilometrium, aedificatum esse in insula, omnes norunt. Adiicio hic illius descriptionem, quam nobis dedit auctor, origine Afer, et qui A. 1513 in Aegypto peregrinatus, illud quoque oculis suis ipse subiecit.

*** E regione ciuitatis veteris (Cahirae) in medio Nili, Michias, hoc est mensurae, videtur insula, ex qua pro ratione inundationis Nili, eius anni prouentum, per totam Aegyptum, certissima ratione, a pri-*

Q 4

scis

* Idcirco nempe, vt suspicor, locus ille dicebatur *adytos*. Vide §. 10.

** IOHANNES LEO AFRICANVS Descript. Africae Lib. VIII. pag. 697.

*scis Aegyptiis adinuenta, colligunt. Insula utcumque habitata — Alteram insulae partem domus ab aliis seiuncta occupat, in cuius medio fossa quadrangularis decem et octo cubitos profunda, per aquaeductum subterraneum, aquam ex Nilo porrigit. In fossae medietate, columna totidem cubitis signata et diuisa spectatur. Descriptioni huic addo aliam a Viro illustrissimo profectam, qui vergente ad finem Seculo eodem XVI, Aegypti partes quasdam perlustravit. Sunt vero haec eius verba: * Cum Nilus exundat, e regione urbis antiquae (Cahirae) fit insula, quam Mulchias, vel ut alii, Mecbias appellant; quae dictiones mensuram significant, quod eo in loco stagnante Nilo, mensura aquae obseruetur. Et quibuscumque interpositis: In extremitate dictae Insulae, parte superiori est amplum et elegans palatium — vbi etiam est Moschea, in qua etiam est columna seu pyramis erecta, quam aqua per subterraneos conductus alluit, in qua notatur, quam celeriter aqua crescat et decre-scat. Sunt inter recentiores, qui nostra, aut patrum nostrorum memoria, columnam illam et ** accurate descripserunt, et illius quoque, non minus quam Templi, in quo erecta est, *** delineationes addiderunt. In eadem illa insula, in qua hodie ostenditur puteus mensurae Niliacae, auguror et olim extitisse celebre Nilometrium Memphiticum, et Templo Serapidis, quod illic stetisse opinor, credo successisse primo quidem Templum aliquod pietati Christianorum consecratum, huic vero post stabili-*

* Peregrinatio Illustrissimi Principis RADZIVILII p. 163. Edit. Brunsb.

** VANSLEB Relation d' un Voyage fait en Egypte p. 64. &c.

*** PAVL LVCAS et MAILLET, vbi supra §. 4. not. *

stabilitam dominationem Saracenorum, Moscheam Muhammedanam. In bello Saraceno, quo Aegyptus vi adacta, iugum Muhammedanorum subiit, vetus quod ibi erat *Nilometrium*, videtur a Barbaris, vsum eius nondum edoctis destructum, aut damno notabili affectum fuisse. Nam * *in insulam banc, cum appositis scalis expugnaretur Babylon* (e regione vrbis Memphis cis Nilum a Cambyse quondam, aut etiam prius aedificata, vbi nunc sita est Cahira vetus) *confugerat Macaucus, Aegyptiorum pro Heraclio Praefectus; atque ibi ex munito receptu, condiciones pacis, de quibus historia Saracena, cum Amro pactus fuit.* Siue igitur in impetu Saracenorum in insulam putei, puteus ipse detrimentum passus fuerit insigne, quod probabilitate non caret, siue vero Saraceni in ipsis dominationis suae primordiis, curam putei celeberrimi, et coniuncti cum eo Templi, Christianis auferre nondum duxerint consultum, certum est, eos aliud Nilometrium *Huluani*, ** (ita vocabatur pagus, duabus a Babylone parasangis distans, Nilo ex alto imminens) aut construxisse, aut verus, quod ibi fuerat, sibi vindicasse. Annis enim fere 76 aut 77 post, *** *scripsit Asamas, collector Tributorum Aegypti, ad Suleimanum, filium Abdulmelici, Chalifam, atque indicauit ei, mensuram illam Nili, quae Huluani erat, collapsam esse: vnde illi praecepit, vt mensura extrueretur in insula illa, quae est inter fluuium Fustatae, et fluuium Gizae, et extruxit eam anno 97 (nempe Hegirae, A. C. 716.) eaque mensura illa est, qua hodie mensuratur.* Recte

Q 5

vero

* GOLIVS in notis ad Alfraganum (ex OSIOTHO, Scriptore Arabe) p. 156.

** GOLIVS, vbi supra p. 224. Vide tamen et RE-NAV DOTII histor. Patriarch. Alexand. p. 178.

*** ELMACINVS histor. Saracen. p. 74.

vero doctissimus GOLIVS, quando historiam eandem ex Scriptoribus Arabicis refert, in haec verba scribit : * *Hoc Nilometrium, inter cetera alibi extructa, maximum et elegantissimum, primus ibidem (in insula Ruda) crexerat, vel INSTAVRAVERAT Vsama, filius Zeidi, Aegypti Quaestor. Recte vir magnus, et historiae veteris egregie peritus observat, Nilometrium Memphiticum, in insula de qua diximus, ab Asama, vel Vsama, tantum fuisse instauratum, cum nimirum dirutum esset, aut saltem verustate collapsum. Nam uti dixi, in eadem insula Nilometrium ante permulta Secula ab Aegyptiis constructum, et postea a Romanis in pretio habitum fuerat. Etiam ab illo tempore, huncce mensurae puteum, ab Aegypti incolis Muhammedanis, semel iterumque instauratum fuisse novimus. Non ergo abs re colligo, temporibus antiquis, in eadem insula, et Templum fuisse Serapidis, et puteum mensurae, Deo huic consecratum.*

Aliud ad probandam rem eandem argumentum adfertur.

§. 10. Aliud iam in mentem incidit argumentum, quod in re adeo obscura, non penitus contemnendum esse putem. Multis veterum testimoniis, ** vbi de *Apide* egimus, dedimus probatum, fuisse hanc communem Aegyptiorum persuasionem, Taurum huncce sacrum, vbi termino vitae, per leges Sacrorum constituto, superuixisset, aut mergi a Sacerdotibus, aut se ipsum mergere, *sacro aliquo fonte*. Quis sit *fontis ille sacer*, vel, uti PLINIVS loquitur, *fontis Sacerdotum*, nemo veterum dixit. Satis certo potius intelligitur, eum veteribus omnibus fuisse penitus ignotum. Nec e recentioribus quisquam, quantum mihi quidem liquet, noua luce accensa, illas veterum tenebras dispulit. *** Suspicatus

* Vbi supra p. 156.

** Libro hoc IV. cap. II. §. 10.

*** Loco modo cit. §. 11.

catus equidem sum, Sacerdotes per *fontem* suum *sacrum*, intellexisse puteum, ex eorum genere, qui hodiernum in campis antiquae Mempheos deprehenduntur, per quos olim Aegyptii, cadauera et hominum et animantium, in cryptas subterraneas demittere consueuerant. Neque coniecturae illi in vniuersum etiamnum renuntio. Verum vbi nunc illius rei cogitatio me iterum subiit, verosimilius mihi visum est ~~dicere~~, per *sacrum* suum *fontem*, Sacerdotes intelligi voluisse *puteum mensurae Niloticae*. Omnes Scriptores latini veteres, et ex graecis plerique, *Nilometria* Aegyptiorum, ac sigillatim Memphiticum, *puteorum* nomine designant, §. 4. Et re ipsa, vt verbis vtar * Scriptoris recentioris oppido laudati, *aedificium istud, quod Mikias vocant, nihil aliud est, quam puteus, vel turris figurae octangulae, constructa ad extremitatem insulae, quam Rudah vocant, id est hortum. In medio huius turris, cuius area viginti circiter pedum est, cuiusque fundus lapidibus accurate stratus, eiusdem censetur altitudinis cum alueo Nili, erecta est columna, in qua lineis diuersis, interualla tum pollicaria, tum cubitalia, cernuntur distincte notata ——— In latere huius putei, quod ad Nilum spectat, plura excauata sunt foramina, per quae aqua fluminis intromittitur. &c.* Hunc vero Nili *puteum*, Sacerdotes non immerito vocare poterant *fontem*. Nam quemadmodum PAPIAS ait, ** *omnis puteus fons*. Et si veteribus credimus, aqua Nili viua, per subtiles meatus subterraneos sese in *puteos* mensurae insinuabat, §. 4, quod et recentiores quidam, secuti in eo, vt videtur, antiquos, de hodierno Nilometrio Cahiriano sibi

* MAILLET Description de l'Egypte To. I. p. 82.

** Vide MARTINII Lexicon Philol. artic. *Puteus*, vbi plura.

sibi persuaferunt, §. 9. Neque vero difficilius fuerit, rationem reddere, ob quam *puteus* ille mensurae Memphiticus, *Sacer*, atque *Sacerdotalis*, dictus habitusque fuerit. Erat enim vere *sacer*, Diis quippe, Nilum virtute sua augmentibus, ac omnium maxime *Serapidi* consecratus. Erat porro profanis omnibus inaccessus, et Sacerdotibus ipsis, nonnisi certa quadam anni tempestate patebat, §. 9. Et hunc ipsum locum intelligi puto *Scholiasse Germanici*, cuius haec verba * in superioribus iam attuli. *Deducitur autem* (rex initiandus et inaugurandus cum Apide,) *a Sacerdote Isidis*, (vel ut legi putabam *Apidis*) *in locum qui nominatur Adytos*, id est *profanis inaccessus*, etsi non inuitus fatear, omnia in Aegypto Tempia, saltem quae essent magnitudinis nonnihil amplioris, habuisse sua *adyta*. Sed hic tamen subindicatur locus, qui ratione singulari diceretur *adytos*, vel *inaccessus*. Credi igitur Sacerdotes volebant a populo, si rem acu tetigi, Apidem qui termino vitae per Sacerdotum praecepta sibi constituto superuixisset, mergi in puteo Nili, etsi id re ipsa factum non fuisse, ** suo loco monuerim. Videtur populus in Aegypto, cui indoles putei mensurae Niliacae, ut plurimum incognita erat, locutiones Sacerdotum de *Sacro fonte*, quo mergeretur Apis, non intellexisse, atque hinc factum esse crediderim, ut Sacerdotes ignorantia rudis Popelli abutentes, postea perhibuerint; *sacrum fontem*, quo Tauri quondam diuini corpus mergi ac recondi solet, omnibus ignotum, suae, Sacerdotum solum cognitioni reseruatum esse. Quorsum vero primitus Sacerdotes credi volebant, *Apidem* termino vitae suae superstitem, mergi in *puteo* Niliacae mensurae,

* Libro hoc IV. cap. II. §. 15.

** Supra capite II. Libri huius §. II.

furæ, cum tamen id re ipsa non fieret? Ratio illius rei, si ita ea se habet, atque suspicor, mihi videtur evidens. Nam vbi Apis terminum vitæ, legibus Sacerdotalibus definitum non attigisset, morteque naturali sublatus esset, solenni pompa, * nauis deferretur in Templum Serapidis, vbi *puteum* quoque mensuræ Niliacæ constructum fuisse auguror. Credi igitur volebant, idem illud fieri etiam, quando Taurus sacer, termino decreto superuiuens, morte violenta e medio sublatus esset, nisi quod præterea fingerent, corpus Apidis tum sine omni Pompa, clam eo deferri, et non in Templo Serapidis reponi; verum in *puteo* mensuræ Niliacæ mergi. Hoc opinor, Sacerdotes credi a vulgo initio voluisse. Verum cum illa traditio in alienum sensum ab indocta plebe detorta esset, Sacerdotes hunc eius errorem non corrigere, satius existimarunt.

§. II. Omnia quæ hucusque disputauimus, interpretatio nominis Aegyptiaci *Serapis*, ex patris gentis illius sermone deprompta, egregie confirmabit. Quam incommode, ne dicam inepte, Graeci plerique nomen istud explicare in more habeant, ex iis potest intelligi, ** quæ de *Serapide coelesti* disserui, quæque hoc loco recoquere nollem. Dixi etiam ibidem, *PLUTARCHVM* aliquam tradere nominis illius etymologiam, ex genuino Aegyptiorum sermone mutuo sumtam; sed accuratius illius examen in hocce caput reieci. Scribit enim auctor laudatus, in libro *de Is. et Osir.* p. 362. in hæc verba: Ἐγὼ δὲ εἰ μὲν Ἀργύπιόν ἐστι τὸν οὐνομα τῷ Σαράπιδος, εὐφροσύνην αὐτὸ δηλᾶν οἶομαι καὶ χαρμωσύνην, τεκμαιρόμενος, ὅτι τὴν ἐορτὴν Ἀργύπιοι τὰ χαρμώσυνα σάεισι καλῶσιν. *Ego autem, siquidem Aegyptia*

Interpretatio nominis Serapis, ex lingua Aegyptiaca, a Plutarcho suppeditata examinatur.

* Supra cap. II. §. 12.

** Lib. II. cap. V. §. 8.

Aegyptia vox est Sarapis, gaudium ea et laetitiam significari cenſeo: hoc adductus argumento, quod feſtum diem et hilaritatem Sairi appellant Aegyptii. Primo igitur auctor hicce nos docet Aegyptios feſtum diem vocare *σαῖρς*, vbi malim ſcribere, *σαῖρ*, certe hoc vocem Aegyptiacam plene et diſtincte exprimit. Etenim Aegyptiis, *feſtum*, *ἐορτή*, ſemper dicitur *ΨΑΙ*, *Sai*. Matth. XXVI. 5. Luc. II. 42. Ioh. V. 1. Inde formatur compositum *ΕΡ-ΨΑΙ*, *Er-sai*, id eſt *facere feſtum*, vel *celebrare feſtum*, et quod plane idem eſt, *ΨΑΙ-ΙΡΙ*, *Sai-iri*. Prius legitur in verſione Coptica Leuit. XXIII. 41. 1 Cor. V. 8. et in verſione Pſalmorum, manu exarata, ſae-
pius. Poſterius autem non minus analogice et ſe-
cundum regulas linguae Copticae grammaticas for-
matum eſt atque prius. *Σαῖρς* igitur proprie ſignifi-
cat *feſtum celebrare*, vel etiam, *hilariter viuere tan-
quam in feſto*. Memini virum in his rebus mirabili-
ter acutum, valdeque exercitatum, B. LA CROZ-
IUM, cum ante annos plus quam triginta, ſuper illo
PLVTARCHI loco ſermones conferremus, id ipſum
quoque obſeruaffe. Et certe ſermonis Coptici bene-
gnarus, anceps haerere hic non poterit. Addit
PLVTARCHVS, voce *Σαῖρς* Aegyptios etiam deſi-
gnare τὰ χαρμόσυνα, *hilaritatem*, quod de ipſa
Feſti in honorem Deorum celebratione intelligi por-
eſt, quia Feſta hilariter et cum teſtificatione gaudii
tranſigere populis omnibus ſemper moris fuit. Poſ-
ſunt igitur τὰ χαρμόσυνα idem ſignificare, quod
ἐορτή, *feſtum*. Sic apud GREGORIUM NAZIAN-
ZENVM * in Oratione de Baptiſmo init. Τὰ χαρ-
μόσυνα τῆς ſωτηρίας ſignificant *laetum feſtum ſalu-
tis*, vel *celebrationem memoriae ſalutis*. Verum τὰ
χαρμό-

* Orat. XL. in Opp. To. I. p. 637.

χαρμόσυνα adhibentur etiam de laetitia, quae diebus festis, in honorem Deorum institutis, demonstratur quidem; sed dum indulgetur epulis lautioribus, choreis, omnisque generis voluptati carnali. Ita HERODOTVS Lib. III. cap. 27. de Aegyptiis commemorat, quod reperto Apide, εἴματα ἐφόρεον τὰ κάλλιστα, καὶ ἦσαν ἐν θαλίῃσιν, *vestimenta gesserint pulcherrima, et continuo conuiuio opiparis operam dederint*. Paulo post vero id ipsum vocat χαρμόσυνα ποίεον, *esse in gaudiis*. Videntur Copti hoc proprie dixisse σαισι, ΨΑΡΙ. Indeque esse autumo, quod concubitus inprimis inordinati, (κοιταί,) eo nomine designentur, Numer. XXXI. 17. 35. Rom. IX. 10. ac praecipue XIII. 13, ubi Apostolus κόμης, μέθας, κόιτας, et ἀσελγείας coniungit, quae in plerisque gentilium festis obseruari poterant. Haec igitur interpretatio, aliquam linguae veteris Aegyptiorum peritiam prodit; sed rei tamen non satisfacit. Nam 1. non video, cur tale nomen Serapidi prae aliis Diis ab Aegyptiis imponendum fuerit, cum neminem fugiat, etiam alios gentis huius Deos, Festis in eorum honorem hilariter celebratis, coli consueuisse. 2. Haec originitio, si vel a scopo non plane aberraret, partem tantum nominis *Serapis*, non integrum nomen explicaret. Mittamus igitur hanc interpretationem, quam sane veteres Aegyptiorum Theologi approbare suffragio suo nunquam potuissent.

§. 12. Postquam et ego nomen istud ab omni parte versaui, et diligenter excussi, deprehendi vocem *Serapis* non melius exponi vertique posse, quam *columnam, in qua gradus Nili adscendentis numerantur*. Capite superiori II, monuimus lectorem, *Nostre nominis huius interpretatio proponitur.*

ΗΠΙ, *Api*, Aegyptiis significare *numerus* et *mensuram*. ΧΗΡ vero, *Dser*, vel *Ser*, aut etiam *Sar*,

Sar, est aliquid attente et accurate *speculari*, vnde ΠΙ-ΞΗΡ, lingua illa dicitur κατάσκοπος, *speculator*, *explorator*. Vide Genes. XLII. 9. 14. 16. Hebr. XI. 31. Effet igitur ΞΗΡ-ΗΠΙ, *Sar-api*, talis *columna*, in qua *gradus Nili* adscendentis accurate distingui et *explorari possunt*. Respondet voci huic Aegyptiacae, Νειλοσκοπέων DIONDORI, sic enim is *columnam mensionis* Memphiticam appellat p. 33. Possum et aliam suppeditare originationem, quae, ut verum fatear, mihi etiam magis probatur. Nam ΞΗΡΙ, *Sari*, sermone Niligenarum designat σήλην, *columnam*, Exod. XXIII. 24. Vnde consequitur, ΞΗΡΙ-ΗΠΙ, *Sari-api*, Aegyptiorum lingua significasse *columnam mensionis*, vel *numerationis*, in qua spectatores gradus Nili adscendentis *numerare* et *metiri* potuerint. Id hodieque Arabibus, eorum *Mikias*, id est *columna mensionis* significat. Estque admodum verosimile, Arabes antiquum columnae huius nomen retinuisse, illudque in sermonem suum patrium conuertisse. Sic igitur *Serapis*, vel *Sarapis*, primitus non fuisset nisi nomen columnae, quae gradus maiores minoresque Nili adscendentis ostendebat, ut numerari possent. Non mediocriter originationis haec ex eo iuuatur ac illustratur, quod * locus, ubi olim *Serapis* Memphiticus colebatur, *Sinopium* dictus fuerit, vnde ** secundum quosdam, DIONYSIUS *Periegetes*, eum *Iouem Sinopitem* nuncupauit. Eadem de causa *** Pseudo-CALLISTHENES Deum hunc vocat *inuifibilem*

* EVSTATHIUS in Dionysium *Periegeten* v. 255.
Verba eius attuli §. 2.

** EVSTATHIUS loc. cit.

*** Vide supra Lib. II. cap. V. §. 5. 7.

bilem in Sinopio. Coniicio hinc, aedificium illud, in quo *Serapis*, id est *columna mensurae* erat constructa, Aegyptiace dictum fuisse *Sinopium*. Idque nomen rem de qua loquimur, eleganter et examussim exprimit. Etenim ΟΙ-Ν-ΗΠΙ , *Si-n-api*, vel quod plane idem significat, ΟΙ-Ν-ΩΠΙ , *Si-n-opi*, Aegyptiorum sermone significat *numerus inire, numerum capere, vel numerare*. Leuit. XV. 12. 28. Numer. III. 40. XXXI. 5 et saepe in Psalmis. Patet hinc, *Sinopi*, et addita terminatione graeca $\Sigma\iota\nu\acute{\omega}\pi\iota\omicron\nu$, *Sinopium*, designare locum, vel aedificium, in quo aliquid numeratur, aut locum, qui est numerationi vel mensioni destinatus. Nempe puteum, * quem Arabes hodie vocant *atrium mensurae*, Aegyptii olim dicebant *Sinopi*, columnam vero in puteo, qui gradus ostendebat, *Sariapi*. An non haec secum conspirant, seque mutuo illustrant?

§. 13. Ex his, quae exposuimus, ratione omnibus perspicua colligere licet, quomobrem *Serapis* Aegyptiorum, primitus $\alpha\acute{\iota}\sigma\epsilon\alpha\tau\omicron\varsigma$, *inuisibilis* dictus fuerit. Nimirum *Serapis* primo quidem nihil aliud fuit, quam *columna mensurae Niliacae*. Postquam vero cubitus *Nili* portatilis, ex Aede *Apidis*, in *Sinopium* siue *atrium mensurae* esset reductus §. 8, atrium illud ocludebatur, et *Serapis*, siue *columna mensurae*, ab illo tempore, spatio mensium octo, omnibus plane erat *inuisibilis*, et inaccessus. Procedente tempore, ut videtur, placuit Sacerdotibus, ut *Nilometro* suo, vel *Serapi*, praeficeretur Numen aliquod peculiare, in cuius honorem Templum erexerunt, idque puteo adiunxerunt, qui mos postea semper, in hodiernum usque diem, seruatus est. Numini huic indiderunt ipsius *Nilometrit* nomen,

Quomodo ex uno Serapide, successu temporis, duplex enatus fuerit.

* GAVLMINVS ad vitam Moysi Lib. I. cap. X. p. 247.

Tom. II.

R

nomen, aut *Nilometrium* ipsum, siue *columnam mensurae* nominibus et honoribus diuinis, Templo etiam et cultu condecorarunt, quod a consuetudinibus hominum illius aevi plane non abhorrere, factis testantur, quae viri eruditi, et eorum exempla nos quoque secuti, de originibus idololatriae, primisque inter mortales symbolis signisque memorialibus naturae Dⁱuinae, obseruauimus. Quoniam vero per idem fere tempus, quo *Nilometrium* et *cutbitum Niliacum* videre nemini licebat, Sol quoque hemisphaerio nostro derelicto, in hemisphaerium inferius concedit, eoque absente Nilus deficit, hoc autem in primordio veris, ad hemisphaerium nostrum redeunte, aliqua incrementi Niliaci praeludia obseruari creduntur, nomen *Serapis* et *inuisibilis* etiam ad *Solem* relatum est, nam sub hoc nomine eum quondam a priscis Aegypti incolis ritibus religiosi cultum fuisse, pluribus Libro II. cap. V. exposuimus. Sic ergo ex vno duo euasere *Serapides*, *coelestis* alter, alter *Niloticus*, qui postremus tamen priorem tempore, vt opinor, antecessit.

* in *Prolegomenis* §. 34.

CAPVT IV.

De Mneuide Tauro Sacro Helio- politano, et Onuphi Tauro Sacro Hermunthite.

De origine cultus, quem Aegyptii bobus vaccisque sacris exhibuerunt. §. 1. Inter Tauros sacros, post Apidem praecipuis honoribus fructus est Mneuis, et si cultus eius successu temporis paulatim negligeretur, et vilesceret. §. 2. Mneuis singulari ratione facer erat Soli, quod testimoniis, rationibusque pluribus, probatur. §. 3. Notae Mneuidis, quae cum a bobus gregariis distinguerent. §. 4. Mneuidis cultus in Aegypto valde antiquus fuit, ipsiusque Apidis cultu antiquior. §. 5. Interpretatio nominis Mneuis, ex auito Aegyptiorum sermone tentatur. §. 6. Inter Tauros Aegyptiorum sacros, tertius est Onuphis Hermunthi cultus. Traditiones de eo veterum adferuntur. §. 7. Tauri huius sacri Hermunthitae nomen ex lingua Aegyptiorum exponitur. §. 8.

§. 1.

Absolutis iam iis, quae de *Apide*, boue *Memphitarum* sacro, et *Serapide Nilotico* dicenda esse putavi, transeundum mihi nunc est, ad tauros alios, quos Aegyptiorum religio consecrauit, ac Deorum instar venerari iussit. Habuerunt enim Aegyptii plures boues, a se inuicem diuersos, et diuersis quoque nominibus insignitos, quos dignati sunt honoribus diuinis, populisque adorandos proposuerunt. Est autem certum, multisque indiciis ac argumentis testatum animal hoc generis tum masculini, tum foeminini, Aegyptiis singulari in pretio, atque sanctum inprimis habitum fuisse. De origine

De origine cultus, quem Aegyptii bobus vaccisque sacris exhibuerunt.

cultus, animali huic ab Aegyptiis oblatus, variae extant veterum sententiae, quas hic omnes non excutio. Plerique existimant, Aegyptios perspecta vtilitate ingenti, quae ex hoc animali in terram hominesque redundat, diuinis in illud honores conferre, aequum duxisse. * *Bouem*, inquit, *in Deos referrebant Aegyptii, quoniam per ipsum exercentes agriculturam, victum sibi parabant.* Idque omni verisimilitudinis specie destitutum non esset, si solis bobus diuinis honores detulissent Aegyptii. Scimus enim, bouem aratorem, apud omnes gentes sanctum olim inuiolabilemque habitum fuisse. In quo argumento, ne prolixior me esse oporteat, otia mihi fecit BOCHARTVS in *Hierozoico* Part. I. Lib. II. cap. XXXIII. Illis quae vir summus eo loco attulit, haec tantum addo, ex *Scholiasse Arati* in *Phaenomena* p. 19. Edit. Oxon. Ὅι ἀρχαῖοι ἐφύλαττον τὲς ἐργάτας βῆς καὶ διερέειν διὸ καὶ Ὀμηρός φησι, βῆν

** Ἀδμήτην, ἣν ἔπω ὑπὸ ζυγὸν ἤγαγεν ἀνής.

Ἄσεβες γὰρ ἐδόκει τὸν ἀρότην σφάζειν. πρῶτοι δὲ Ἀθηναῖοι ἐγεύσαντο τῶν ταύτων βοῶν. *Veteres solliciti cauebant, ne boues aratores ad sacrificia adhiberentur. Vnde et Homerus ait de boue, vel vacca sacrificanda.*

Indomitam quam nondum sub iugum duxit vir.

Impium enim ducebatur, boues aratores iugulare. Omnium primi vero Athenienses huiusmodi bobus vesci sustinuerunt. Verum enim vero, cum praeter boues, Aegyptii alia etiam animalia, et tantum non omnia ad pares euexerint honores, cum in his locum etiam fecerint noxiis valde et damnosis, Leonibus,

* PALLADIUS in *historia Lausiaca* cap. LI. Adde DIONYSIUM Siculum p. 77. 79.

** Il. K. 293. Odyss. Γ. 382.

nibus, lupis, simiis, crocodilis, serpentibus, muribus araneis, et huius generis pluribus, satis apparet, eos rationibus longe aliis permotos, hisce animantibus diuinitatem tribuisse. Arbitrantur alii, honorem hunc boui detulisse Aegyptios, ob formam et praestantiam corporis, quam * veteres multis laudibus extulerunt. Et ferebatur sane apud Aegyptios vetus traditio sacerdotalis ac Prophetica, non passim nota, ** *quod rex Aegyptiorum* *** *Menes, cum inquireret, quodnam potissimum animal esset colendum, Taurum praetulerit, eo quod illum omnium formosissimum esse iudicaret.* Alii iudicium tale de ingenti vtilitate bouis tribuunt † *Cephreni*, regi superioris Aegypti, Mosisque nostri aequali. Verum ut intelligatur, quam parum et isthaec sententia soliditatis habeat, ea quae de cultu animalium apud Aegyptios, in genere modo obseruabamus, hic repetenda tantum erunt. Mitto aliorum sententias non magis certas, aut quibus multum subest obscuritatis impeditae et perplexae, vnico hoc nunc contentus, quod multorum nititur testimoniis discretis, quodque res ipsa aperte loquitur, priscos Aegyptiorum Sapientes, Diis suis talia consecrassse animalia, quae illorum aliquas proprietates, tanquam in tenui imagine adumbrarent, ut aliquo sensu dici possent, †† viuae diuinitatis imagines. Tale quiddam in Tauris suis sacris, ac sigillatim *Mneuide*, et *Onuphi*, de quibus nunc mihi agendum, aut obseruauerant Sacerdotes, aut certe obseruasse videri solebant, quod ex sequentibus capite hoc patebit.

R 3

Quae

Vide VARRONIS de Re Rust. Lib. II. cap. V.

* AELIANVS de Anim. Lib. XI. cap. X.

** Quidam pro *Menes* habent *Mneuin*; sed perperam.

ARTAPANVS apud EUSEBIUM Praepar. Euang. Lib. IX. c. 27.

† Vide *Prolegomena* nostra §. 35.

Quae vero prima et genuina superstitionis huius origo in Aegypto fuerit, id me hucusque ignorasse, candide fateor.

Inter Tauros sacros, post Apidem, praecipuos honores adeptus est Mneuis, etsi successu temporis, cultus eius paulatim negligetur et cuius legeret.

§. 2. Inter Tauros, quos religio Aegyptiorum populo sacros esse iussit, primum locum, non tempore quidem; sed honore et celebritate, *Apis* Memphi cultus, obtinuit, quod ex iis, quae cap. II. Libri huius, prolixè congesimus, ac disseruimus, abunde intelligitur. Secundus ab hoc fuit *Mneuis*, Heliopoli quondam impense cultus, ordine temporis *Apide* prior, sicuti censeo, et huic etiam dignitate par semper habitus, etsi cultum eius, labente tempore, a pristino splendore semper magis defecisse, certum sit, dum vicissim honor illi exhibitus, eundo creuerit. Veteres ubi eorum mentionem faciunt, eos sic coniungere solent, tanquam in eadem apud Aegyptios existimatione fuerint, honoribusque iisdem, ac eodem prorsus cultu fructi essent. *Tauri sacri*, inquit * *DIODORVS*, *tum qui Apis, tum qui Mneuis vocatur, ut Osiridi dicati sint, et pro Diis colantur, apud uniuersos promiscue Aegyptios sancitum est.* Quibus geminae fere sunt haec *AMMIANI*: ** *Inter animalia, antiquis observationibus consecrata, Mneuis et Apis sunt notiora: Mneuis Soli sacratur, super quo nihil dicitur memorabile, sequens Lunae.* Quod auctor iste, diligens ceteroquin et accuratus, hic scribit, *super Mneuide nihil dici memorabile*, id, quod modo dicebam, confirmat, cultum Mneuidis sensim defecisse, et ab Aegyptiis neglectum fuisse, ideoque in res ad eum spectantes, obliuione paulatim oblitteratas, paucos inquisiuisse. Exemplo sit, quod de notis ac insignibus, in tabulo utroque requisitis, quibus a gregariis possent discerni, veteres referre solent.

Notas

• * Lib. I. p. 19.

** Lib. XXII. p. 245.

Notas enim, quae in *Apide* adesse debebant, *
 distinde et a Scriptoribus permultis recensentur.
 Sed notas, quas in *Mneuide* ostentabant Sacerdotes
 Heliopolitani, Scriptores silentio praeterire solent,
 et est inter eos vix vnus aut alter, qui earum, vel
 paucis tantum, meminisse operae pretium duxerit.
 AELIANVS, ** qui in congerendis insignibus cha-
 racteribusque *Apidis* multus et vere nimius est, no-
 tas *Mneuidis* commemorare dedignatus omnino
 est. *** *Dicunt Aegyptii*, inquit ille, *et Mneuidi*
esse suum proprium insigne, quo intelligatur esse ge-
nuius, Solique charus. Verum qualenam illud sit,
dicat alius.

§. 3. Vidimus §. 2, veteres quosdam hoc in-
 ter *Apidem* et *Mneuidem* obseruare discrimen, quod
 prior Lunae, posterior Soli consecratus esset. Ita
 DIODORVS et AMMIANVS, quorum verba attu-
 limus. Accedat AELIANI auctoritas, cuius haec
 sunt verba: **** *Μνεῦιν βέν Ἀιγύπτιοι ἡλίῳ Φα-*
σιν ἱερὸν ἐπὶ τὸν γε Ἄπιν ἀνάθημα εἶναι Σελήνῃ
λέγουσιν. Mneuin bouem Soli sacrum perhibent Ae-
gyptii, ut Apim Lunae. Eundem ad modum POR-
PHYRIVS adfirmat: † Soli quidem atque Lunae bo-
ues consecrarunt Aegyptii, qui Soli sacer est Heliopoli,
dicitur Mneuis — quem vero Lunae dicarunt, Apim
nominant. Et SVIDAS in voce Μέμφις. Τῷτον
(Ἄπιν) Ἀιγύπτιοι τιμῶσι σελήνῃ, καὶ ἱερὸς ἦν ὁδὸς
ὁ βῆς τῆς σελήνης, ὥσπερ ὁ †† Μνεῦις τῷ ἡλίῳ.
Apin Aegyptii dicarunt Lunae, eratque is Lunae
sacer,

Mneuis sin-
gulari ra-
tione sacer
erat Soli.

R 4

* Vide supra Libri huius cap. II. §. 5.

** De Animal. Lib. XI. cap. X.

*** Idem Lib. eodem cap. XI.

**** de Animal. Lib. XI. c. XI.

† Apud EVSEBIUM Praeparat. Euang. Lib. III. c. XIII.

†† Ita LEOPARDVS et alii legendum esse, dudum yi-
 derunt.

sacer, sicut Mnevis Soli. Sed haec veterum dicta non sine aliqua cautione accipi debent. Si enim id, quod de Theologia Aegyptiorum circa *Apim* et *Mnevin* referunt, sensum istum habeat, *Mnevin* Soli tantum, et vice versa *Apim* Lunae tantum sacros esse, tum euidenter a veritate aberrat. Nam de *Apido* non nego quidem, eum Lunae peculiari ratione dicatum et consecratum fuisse; at non minus eundem Soli quoque sacrum habitum fuisse contendo, idque * suo loco, testimoniis idoneis, ac additis etiam rationibus, ex ipsa re petitis, euici. De *Mnevi*, fateor, dubium superesse nullum potest. Ille Soli tantum erat consecratus, et, ut mihi persuadeo, primitus imago Solis viua et sancta habebatur. Ad testimonia; id clare docentia, quae §. hoc, et superiori in medium prolata sunt, possum et hocce adiungere MACROBII, ex Saturnal. Lib. I. cap. XXI. *Taurum vero ad Solem referri, multiplici ratione Aegyptiorum cultus ostendit: * vel quia apud Heliopolin taurum Soli consecratum, quem ** Mnevin cognominant, maxime colunt; vel quia bos Apis in ciuitate Memphi Solis instar excipitur.* Aliud pro adstruenda re eadem argumentum, capi potest ex nomine vrbis, quae cultui Tauri huius sacri destinata erat, *Heliopoli*, id est *Solis vrbe*. *Mnevis* ergo illius vrbis Numen tutelare sacrosanctum, iam sic non potest non videri Soli consecratum. Addo, Numini huic, non tantum in *vrbe Solis*, vel *Heliopoli*; sed in *Templo* etiam *Solis*, sacra fecisse Aegyptios. Nam teste PLINIO, Lib. XXXVI. cap. 8. *Ramestes Rex obeliscum posuit, ubi fuit Mneuidis regia.* Illum vero stetisse in *Templo Solis*, subinnuit AMMIANVS MARCELLINVS Lib. XVII. p. 100.

Vel

* Libri huius IV. cap. II. §. 3. et 18.

** Ita loco hoc legendum esse, viri doctissimi, iam dudum monuerunt.

Vel si PLINIUS per *regiam Mneuidis* ipsam urbem *Heliopolin* intellexerit, quod ex lectoribus vni vel alteri in mentem venire posset, id sententiam meam tanto magis confirmaret, firmitusque roboraret. Ipsum quoque *Mnevis* nomen Aegyptiacum, nouum mihi argumentum suppeditat. Sed de eo plura mox dicemus.

§. 4. Etsi veteres notarum et signorum, quibus *Mnevis* Heliopolitanus, a gregariis bobus illico dignosci potuerit, mentionem faciant parciorem, sunt tamen quaedam ab illis obseruata, quae et a nobis hic commemorabuntur. Est vero animaduersione dignum, veteres illas ad Solem referre, et ex illis argumentum capere solere, quod Taurus ille Soli consecratus esset. Singularem in eo nigredinem obseruat PLUTARCHVS de Is. et Osir. p. 364. Οὐ δὲ ἐν ἡλίου πόλει τρεφόμενος βῆς, ὃν Μνεῦν καλεῖσιν, μέλας ἐστὶ, καὶ δευτέρως ἔχει τιμὰς μετὰ τὸν Ἀπιν. Bos vero ille, quem *Heliopoli* alunt, dictus *Mnevis*, valde niger est, et secundus ab *Apide* honores sortitus est. In *Apide* quidem veteres pariter * nigredinem notant, verum albedine mixtam, ita, vt luci tenebrae essent interspersae. Atque ita rem omnino se habuisse, docet nos *Tabulae Bembinæ* inspectio. *Mneuium* vero Heliopolitanum auguror, aut in vniuersum, aut saltem maxima ex parte ligrum fuisse, etsi me effigiem illius vsquam vidisse, meminisse nequam. ** PIGNORIVS quidem credere nos iubet, bouem illum, qui *Tabulae Bembinæ* Segmentum secundum claudit, esse *Mneuidem*; verum sine dubio fallitur. Vterque ille bos, et qui Segmentum secundum inchoat, et qui illud claudit, non est nisi vnus idemque *Apis*, quod attenta *Tabulae* contem-

R 5

platio

* Vide supra Lib. hoc cap. II. §. 3.

** *Exposit. Tabulae Isiacae* p. 48. Edit. Amst.

platio vnicuique illico et facile persuadebit. In principio Segmenti secundi, Apis nobis obuertit latus dextrum, in quo veteres collocant signum Lunae corniculantis, quod ea de causa hic apparet; non vero in fine, quia illic oculis nostris latus sinistrum obiiicitur. In priori *Apidis* imagine conspicitur *cantharus*, propter evidentem rationem, quam * alibi explicuimus. Quia vero in posteriori imagine ratio illa deficit, cantharum quoque abesse videmus. Ad rem ut redeamus, idem illud nigredinis in *Mneuide* signum, de quo *PLVTARCHVM* loqui intelleximus, obseruat etiam *PORPHYRIVS*, qui ad illud aliud praeterea addit: ** *Qui Soli apud Heliopolin sacer est Taurus, Mneuis nomine, boues alios magnitudine superat, idemque magnopere niger est, eo potissimum, quod vehementior et assiduus Solis ardor, nigrorem corporibus humanis adferre soleat. Praeterea praeter aliorum bouum naturam, caudae totiusque corporis pilos sursum versus reiectos habet, quemadmodum Sol contrarium Polo cursum instituit. Hanc pilorum indolem inusitatam, etiam in Omphi, Tauro Hermunthite, veteres animaduertunt, qua de re mox. Pergit vero de Mneuide auctor idem et hoc obseruare. Testiculos habet praegrandes, quod rei venereae cupiditas vi caloris excitetur, ipseque adeo Sol naturam infeminare dicatur. Haec inter Aegyptios de Mneuide vulgo iactabantur. Verum STRABO, vir in iudicando acer et sagax, traditiunculas huius generis contempsisse videtur. Is enim de Mneuide agens, quem ipse viderat, nil nisi hoc commemoratu dignum existimauit. *** In Praefectura Heliopolitana est Solis vrbs, aggeri maximo imposita. Habet ea Solis*

* Supra cap. II. §. 22.

** Apud EVSEBIUM Praepar. Ev. Lib. III. cap. XIII.

*** Lib. XVII. p. 553. fin.

lis Templum, et Mneuin bouem, qui * in septo quodam nutritur, et ab Heliopolitanis pro Deo habetur, quemadmodum et Apis a Memphis.

§. 5. Si traditionibus quibusdam Aegyptiorum fidem adhibeamus, cultus Mneuidis in Aegypto fuit longe antiquissimus, et vna cum cultu Apidis, aut ** regnante Caeacho vel Choo, aut si rationem habemus *** traditionis alicuius inter Aegyptios Propheticae, sub regno Menis, quem **** Scriptores meliores omnes primum Aegypti regem perhibent, iam introductus. Verum rationes magni momenti obflare, quo minus traditiones huius farinae, tanquam veras admittere possimus, idoneis, vt credo, argumentis † in superioribus probatum dedi. Id vero non modo libenter concedo, verum etiam bonis argumentis asseri posse †† affirmavi, cultum Mneuidis, exitum Israëlitarum ex Aegypto, ipsiusque adeo Mosis aetatem anteuertere. Quae, si ita se habent, vti mihi quidem certo persuasum est, argumentum nobis subministrant maxime euidens, fieri non potuisse, vt Mneuidis cultus, in honorem atque memoriam Mosis, magni Legislatoris Iudaeorum institutus fuerit, quasi scilicet huius gentis Iudaicae Principis ac Liberatoris, memoria tam chara et venerabilis potuisset esse Aegyptiis, ac sigillatim eorum Sacerdotibus Sacrorumque Antistitibus, vt eum Deorum suorum choro adderent, quod sane ††† viris doctis-

Cultus Mneuidis in Aegypto, valde antiquus fuit, ipsiusque Apidis cultu antiquior.

* Vox graeca *συνός* potest etiam *delubrum*, vel *Sacellum* significare.

** Vide Libri huius cap. II. §. 16.

*** AELIANVS de Anim. Lib. XI. c. X.

**** La Chronologie de Mr. DES VIGNOLES Tom. II. p. 766.

† Vide Libri huius cap. II. §. 16.

†† Ibidem §. 15.

††† Vide prae ceteris HVETII Demonstrat. Euang. Prop. IV. cap. IV. §. 4.

doctissimis in mentem venisse, satis mirari nequeo. Cultus igitur *Mneuidis*, si verum assecutus sum, *Apidis* cultu multo priôr exitit, verum hic, vbi primum in Aegypto stabilitus fuit, priorem paulatim pepulit, locoque primo, quem antea habuerat, sensim deturbavit, ita vt deinceps * *honorem ab Apide adeptus tantum sit secundum*. Maximum vero *Dei* huius et existimatio et cultus detrimentum sensit, postquam Cambyfes occupata Aegypto, in pleraque regni huius Tempia, infesto igne ferroque saeuuit. Hanc enim eius crudelitatem Templum Heliopolitanum experiri quoque debuit. Et quânuis regia Ptolemaeorum munificentia, pleraque illa Tempia, successu temporis splendori pristino restituta fuerint pari tamen felicitate frui Templo Heliopolitano non licuit. STRABO enim suo etiamnum tempore, tristia signa furoris, quo percitus fuerat Cambyfes, in illo Templo animaduertit, eaque de re ita testatur:** *Nunc omnino Heliopolis deserta est: habet autem peruectustum Templum, Aegyptio more structum, quod multis manifestis indiciis, Cambyfis insaniam ac sacrilegia demonstrat, qui Tempia partim igni, partim ferro deuastauit, mutilans, excindens, comburens, quemadmodum et Obeliscos*. Ab illo igitur tempore, Sacra Heliopolitarum, ac *Mneuidis* sigillatim, pristinam dignitatem ac existimationem sic amiserunt, vt sola fere eorum memoria superesset.

Interpretatio nominis. Mneuis ex auito Aegyptiorum sermone tentatur.

§. 6. Antequam autem ad alia pergamus, more consueto, tentemus etiam nominis huius *Mneuis* interpretationem etymologicam. Graeci, qui nomina peregrina, aut ad typum graecanicum contorquere, aut saltem in pronuntiando et scribendo, aliquam euphoniae rationem habere solent, nomen hoc

* PLUTARCHVS de Iside p. 364.

** Lib. XVII. p. 553.

hoc nostrum scribunt *Μνεῦϊς*, et in casu quarto *Μνεῦϊν*. Hoc vltimum *Μνεῦϊν* ad typum vere Copticum, proxime accedere arbitror. Inde Graeci, vt opinor, casum formarunt primum *Μνεῦϊς*. Si bene diuinari, literis Copticis id sic exprimendum esset, *ΑΙΝΔΕΙΝ*, *Mnuoein*, vel *ΑΙΝΔΕΙΝ*, *Mnoein*. Ex eo Graeci scribendo et pronuntiando confecerunt suum *Μνεῦϊν*. * Dicitur nempe *ΔΕΙΝ*, *U-o-cin*, vel *ΔΕΙΝ*, *o-cin*, additoque praefixò consueto, *Ν*, *ΝΔΕΙΝ*, *lux*, eademque voce designatur etiam *Sol*. Hinc igitur est, quod vrbs Aegypti peruetusta, quam incolae lingua auita dixerunt *ΔΕΙΝ*, Hebraei vero scribere solent *יֵן*, a graecis interpretibus vertatur *Ἡλιόπολις*, id est *vrbs Solis*. Accedente autem nouo praefixo *ΑΙ*, nomen illud induit naturam adiectiui, potestque *ΑΙΝΔΕΙΝ* commodè reddi *Oniensis*, vel *qui ad urbem On pertinet*, aut *qui One est consecratus*. Sed potest illa vox etiam non minus commodè exponi *consecratus Soli*. Sic igitur *Μνεῦϊς*, vt Graeci scribunt, designaret *Taurum Oniensem*, vel *Heliopolitanum*. Et hoc nomine saepe a veteribus designatur *Mneuis*, vt eo distinguatur ab *Apide*, *houe Memphitico*, et ab *Onuphi*, Tauro *Hermunthite*. Aut etiam *Μνεῦϊς* significabit *Taurum Soli dedicatum et consecratum*, cuius denominationis ratio, ex supra dictis peti facillime poterit. Et hanc quidem interpretationem priori libenter praetulerim. Etenim quo tempore *Mneuidem* ad honores diuinos euehere placuit, alii tauri, quae mea est sententia, religione Aegyptiorum nondum erant consecrati, nec *Memphiticus Apis*, nec *Onuphis Hermunthites*, vt proinde distinctione aliqua opus nondum esset. Quod si

* Vide *Panthei nostri Lib. II. cap. I. §. 8.*

si autem interpretatio haec quam dedi nominis *Mneuis*, veritati consentanea est, confirmare illa poterit, quod in *Prolegomenis* observaui, nomina quae Aegyptii, in ipsis idololatriae stabilitae initiis, Numinibus suis imposuerunt, fuisse simplicia, significationis propriae, ex communi sermonis usu, omnibus cognito, desumpta, et his demum, elapso vno pluribusue Seculis, successisse nomina Deorum symbolica, mystica, aenigmatica. Cum enim Heliopoli, *Sol* sub nomine et *Solis* et *Lucis* coleretur, quid significaret *Taurus luci consecratus*, ab vnoquoque etiam rudissimo homine, illico intelligi potuit. Sed nomen *Apis*, quasi dicas *numeralem* vel *mensuralem*, utique mysticum magis est, et sine addita explicatione ac interpretatione intelligi non potest. Et nunc etiam nominis huius verum sensum, non nisi coniectando et diuinando assequi possumus. Nempe prius nomen, *Mneuidis*, est antiquitatis remotissimae, posterius *Apidis*, aliquot Seculis recentius.

Inter Tauros Aegyptiorum sacros, certius est Onuphis Hermunthi cultus, de quo traditiones veterum adferuntur.

§. 7. Tres modo nunc numerauimus Tauros, religione Aegyptiorum consecratos, et pro diis habitos, *Apidem* videlicet Memphiten, *Mneuin* Heliopoliten, et *Onuphin* Hermunthiten, et totidem, eosdem nempe quos diximus, commemorat etiam MACROBIUS, inuestigator Theologiae Aegyptiorum maxime industrius, Saturn. Lib. I. cap. XXI. *Taurum vero ad Solem referri, multiplici ratione Aegyptius cultus ostendit: vel quia apud Heliopolin Taurum Soli consecratum, quem Mneuin cognominant, maxime colunt; vel quia bos Apis in ciuitate Menphi Solis instar excipitur; vel quia in oppido Hermunthi consecratum Soli colunt Taurum, Pacin cognominantes.* Videtur auctor hicce eximius, in recensendis tauris hisce sacris, ordinem temporis, quo quisque eorum successiue ab Aegyptiis in coetum Deorum adscitus fuit, seruare, quod observationes meas de eadem

eadem re firmat. De *Apide*, quem tota mirifice celebrat antiquitas, peculiari capite egimus. De *Mycui*, cuius apud veteres parcius et rara magis mentio occurrit, differuimus quaedam hoc capite. Nunc de Tauro Hermunthite, de quo admodum pauca literis prodita deprehendimus, paucula etiam nunc addamus. Praeter MACROBIUM, solus, quantum meminisse possum, STRABO, disertis verbis *Taurum Hermunthitem* commemorat. MACROBIUS ait, eum *Pacin* cognominari, et ita Taurum hunc describit: *In oppido Hermunthi, magnifico Apollinis Templo consecratum Soli colunt Taurum, Pacin cognominantes, insignem miraculis conuenientibus naturae Solis. Nam et per singulas horas mutare colores affirmatur, et hirsutus fetis dicitur in aduersum nascentibus, contra naturam omnium animalium. Unde habetur veluti imago Solis in diuersam mundi partem nitentis.* Obseruabatur ergo in hoc Tauro, ceu singulare quodpiam, et miraculi speciem prae se ferens, (1) quod per singulas horas mutauerit colores, quod quam fuerit verum, aut quomodo saltem id, quod Sacerdotes plebi persuadebant, intelligendum fuerit, loco suo relinquo. Quomodo id ipsum ad naturam Solis referri potuerit, satis explicuimus Lib. II. cap. II. §. 1. (2) quod hirsutus fuerit fetis, in aduersum nascentibus, ad instar nempe Solis, qui in diuersam, id est aduersam et oppositam mundi partem, nititur. Notum enim est, veteribus hanc fuisse sententiam communiorem, omnes coelos motu celerrimo ferri ab Oriente in Occidentem, Solem vero cum Planetis, alio etiam motu, ab Occidente ferri in Orientem. Inde est, quod veteres Astronomi diem sic definiant, quod sit * *conuersio mundi et ortus eius arcus, quem Sol peragrat, dum in conuersione mundi mouetur contra mundum.*

Rem

* GEMINVS *Elementis Astron.* p. 22. Edit. Petav. et p. 43.

Rem hanc eandem etiam alio quodam Symbolo apud Aegyptios hunc nempe in modum adumbrari consueuisse, quidam aut asserunt, aut subinnuunt. * *Ibi quandam nauim, totius naturae cursibus, DIVERSA CVPIDITATE moderantem, cunctaque flammaram congestione plenissimam, et beatis circumactam mercibus, conspiciatur. Cui nautae septem, germani tamen, suique consimiles, praesidebant in prora. Vtrum hoc placitum fuerit praescae et gentinae Aegyptiorum Theologiae, asserere non ausim. Talia tamen sequiori saltem tempore docebant Sacerdotes quidam, et id ipsum in Tauro Hermunthite, ac etiam Heliopolitano (§. 4.) obseruari, aliis persuadere volebant. Ceterum et huncce Taurum, re ipsa fuisse aliquod Nili Symbolum, eumque Aegyptios praefecisse Nilometrio Hermunthi constructo, sicuti Apidem Nilometrio Memphitico, ex eo colligi posse opinor, quod hodieque supersint indicia non adeo obscura, quae fidem faciunt, ** et in hac vrbe Aegyptios habuisse Nilometrium. Superfunt hodieque Hermunthi, rudera Templi illius Apollinis, vel Hori, cuius MACROBIUS meminit, et in illis *** apparet etiam effigies bouis, qui est haud dubie Taurus ille Hermunthites sacer.*

Tauri huius sacri Hermunthitae nomen, ex lingua Aegyptiorum exponitur.

§. 8. De nomine Tauri huius sacri Aegyptiaco, pauca subiiciamus. MACROBIUM vidimus testantem, eum vocari *Pacin*, quam vocem corruptam esse iudico. Alii Codd. habent *Bacin*. AELIANVS de Animal. Lib. XII. cap. XI. eundem vocat *Onuphin*. Verba eius sunt: Σεβαστὶ δὲ Ἀργυπίοι καὶ μέλανα Ταῦρον, καὶ καλεῖσι Ὀνεφιν αὐτόν. Καὶ τὸ ὄνομα τῷ χώρῳ ἐνθα τρέφεται, Ἀργυπίοι λεγέ-

* MARTIANVS CAPELLA *Satyrici* Lib. II. p. 42.

** Vide supra Libri huius cap. III. §. 4.

*** Vide RICH. POCOCK'S *Description of Egypt*, Lib. II. cap. IV.

λεγέτωσαν ἡμῖν λόγοι. τραχὺ γάρ. *Colunt et nigrum taurum Aegyptii, quem Onuphin vocitant. Loci vero ubi nutritur nomen, disci potest ex Aegyptiorum libris. Mibi enim dictu et auditu asperum videtur.* Existimabat olim * PIGNORIVS, Onuphin hunc AELIANI, diuersum non esse a *Mneui* Heliopolitano. Verum licet non negauerim, *Mneuin* dici etiam potuisse, et dictum re ipsa fuisse *Onuphin*, de boue tamen Heliopolitano illic non loquitur auctor ille. Nam nomen huius vrbs *Heliopolis*, nec auditu nec pronuntiatu durum est, neque auribus etiam delicatulis ingratum quid sonat. Est enim nomen graecum, quo auctor ille vtiur non infrequenter, neque causa erat, vt hoc vno in loco, id adhibere fastidiose dedignaretur. Est sine dubio is ipse taurus Hermunthites, de quo MACROBIVM loqui intelleximus. Audiamus modo AELIANVM loco cit. ita pergentem: Ἀντία αὐτῶ τρεῖς ἡπερὲν τοῖς ἄλλοις εἰσίν. Ἰδία γάρ τοι καὶ τῆδε ταῦτα. μέγιστος δὲ ἦν βοῶν ἔτος. — καὶ σιτέται γὰρ Ὀνῆφίς πόαν μηδικὴν ἔτος. *Pili in eo contra quam aliis vertuntur. Atque hoc ei proprium est, inter boues magnitudine excellit. — Pascitur autem Medica herba.* Vides Lector, in Onuphi pilos illos in aduersum erectos obseruare AELIANVM, quos in tauro suo Hermunthite, non sine admiratione notauerat MACROBIVS, licet tamen inficias ire non possim, easdem plane notas, quibus *Onuphim* insignem esse scribit AELIANVS, ab aliis quoque in *Mneuide* animaduerti, §. 4. Et hoc forsitan PIGNORIO fraudi fuit, ipsique persuasit, de Tauro alio, quam *Mneuide* non loqui AELIANVM. Verum tamen,

* In Tabulam Isiacam p. 48.

tamen, *Onuphin* a *Mneui* Heliopolitano discerni oportere, iam modo ostendimus. Cumque praeter *Mneuidem* Heliopolitanum, et *Apidem* Memphitem, tertius tantum fuerit, ostendique possit Taurus sacer, *Hermunthites* scilicet, §. 7, *Onuphis* alius ab *Hermunthite* esse non posse videtur. Praeterea *Hermunthin* satis clare designat AELIANVS, quando affirmat, loci illius, in quo *Onuphis* alebatur, nomen esse *ρεαχὺ*, pronuntiatu durum et asperum. Nomen enim hoc apud STEPHANVM *Byzantium* scribitur *Ἑρμωνθίς*, quam scripturam * nummi etiam, qui superstites sunt, confirmant. Tale vero nomen auribus Sophistarum, qui vñeres deliciasque dictionis Atticae, nonnunquam cum affectatione fere inepta et ridicula sectabantur, oppido durum ac asperum videbatur. Et in hoc hominum ordine, Aelianum excelluisse, ** viri doctissimi dudum obseruarunt. Eadem de causa, vt opinor, ARISTIDES, ex eodem grege Rhetor, *** urbem *Hermunthin* maluit appellare *Ἑρμων*, quam verum eius nomen, auribus suis ingratarum, exprimere. Sic ergo constat, verum nomen Tauri *Hermunthitae* Aegyptiacum fuisse *Onuphis*. Possem plures nominis huius interpretationes afferre, nec a lingua, nec a Theologia Aegyptiorum alienas. Nam cum *Ἰνδύη*, *Nuphi*, vel *enuphi*, vel etiam *anuphi*, significet *bonum*, *ἔζε* vero, *che* vel *abe*, *bouem* designet, *Onuphim* non incommode *bonum bouem*, qui nempe Aegyptiis bona porterit, liceret interpretari. Aegyptiis porro *ζε-Ἰνδύη*, *Hemuphi*, vel *Hamuphi* *ἐνδυνίαν* significat,

* Le Voyage de PAUL LUCAS fait en 1714. T. II. p. 121.

** RICH. BENTLEY'S Dissertation upon Phalaris. p. 319. 320.

*** In *Aegypto* fol. 93. b. fin. Edit. Florent.

gnificat, id est *copiam, ubertatem, abundantiam*, Genes. XLI. 29. 31. 34. etc. Et vero *Onuphis* Hermunthites, non secus atque * *Apis* Memphites, quando apparebat, *ubertatem frugum, diuersaque praesagebat bona*. Verum missis his et similibus forte aliis interpretationibus, malo illi inhaerere, quam ** antehac lectoribus obtuli. Erat enim Aegyptiis in more positum, ut nomen *Ἰϥ ἰνδϥϣι*, *boni Spiritus*, et contractius *Χῖνδϥϣι*, *boni*, subintelligendo *Spiritum*, tribuerent etiam *Nilo*, et *bouibus sacris*, fluvii illius fertilitatem eximiam symbolice adumbrantibus. Huius generis erat etiam taurus Hermunthites, ideoque et is vocabatur *Onuphis*, id est *bonus Spiritus*, vel *bonus Deus*. Verum quid fiet de *Paci*, quod nomen fuisse boui Hermunthitae a MACROBIO accepimus? Suspiscatus *** aliquando sum, apud eum pro *Pacin* legendum esse *Onuphin*, cui coniecturae necdum in uniuersum renuntio. Nam cum nomen istud librariis omnibus incognitum esset, fieri perquam facile potuit, ut in describendo aberrarent, et tractu temporis, vnus errorem nouis aliis cumlaret alter. Verum fateor tamen, correctionem hanc a scriptura vulgata longiori interuallo discrepare, quam ut a quouis probari ac admitti queat. Ea igitur de causa, **** ad pristinam coniecturam reuerti fere malo. Nempe cum animaduenterim, in MACROBII *Saturnalibus*, pro *Pacin* alios Codd. prae se ferre *Bacin*, aut etiam *Bacchin*, auguror MACROBIUM ipsum, aut scripsisse,

S 2

pisse,

* AMMIANVS Lib. XXII. p. 245.

** Lib. I. cap. IV. §. 10. II.

*** Vbi supra.

**** Vide ibidem.

plisse, aut scribere saltem voluisse *Pabacin*, idque nomen tauro Hermunthitae, ab urbis illius incolis tributum quoque fuisse. Significat autem *Pabacis*, literis Copticis scriptum ΠΑ.ΒΑΚΙ, id est *Pabaki*, proprie *ciuicum* vel *urbicum*, subintellige *Numen*, id est, *Deum tutelarem urbis*, adeoque idem est cum Tyrionum *Melcartho*, quem * BO-CHARTVS interpretatur מלך תרש, *regem urbis*, et cum Deo Graecorum, quem *πολιέα* dicunt. Ita nempe solebant appellare Deum illum vel Deam, cuius tutelae urbs aliqua esset singulariter commendata. Si haec mea coniectura, a scopo non aberrauit, vnus idemque Taurus sacer, vocabatur *Onuphis*, quia *bona* portendebat, et *Pabacis*, quia eum ciues illius urbis, vt summum suum beneficumque tutelare Numen adorabant. Iudicent lectores, vtrum ipsis vero videatur similis.

* *Geographiae Sacr. Part. II. Lib. I. cap. 34.*

PAVLI ERNESTI IABLONSKI
PANTHEON
AEGYPTIORVM.

SIVE
DE DIIS EORVM
COMMENTARIVS

CVM
PROLEGOMENIS
DE RELIGIONE ET THEOLOGIA
AEGYPTIORVM

P A R S I I I.

Francofurti ad Viadrum

SVMTIBVS IOAN. CHRIST. KLEYB.
M D C C L I I.

ILLVSTRISSIMO ATQVE
EXCELLENTISSIMO DOMINO

D O M I N O

CAROLO LVDOLPHO

S. R. I. LIBERO BARONI
DE DANCKELMANN
ET PRANGIN

POTENTISSIMI BORVSSORVM RE-
GIS STATUS, BELLICARVMQVE RERV
MINISTRO, CONSISTORII SVPREMI BERO-
LINENSIS, VTI ET SENATVS ECCLESIASTI-
CI REFORMATI, ET RERV ECCLESIASTI-
CARVM OMNIVM SVMMO PRAESIDI, ACADE-
MIARVM REGIARVM SCHOLARVMQVE CV-
RATORI SVPREMO, CAVSARVM ADHAEC
GALLICARVM, CIVILIVM ET ECCLESIA-
STICARVM GVBERNATORI

DYNASTAE IN LODERSLEBEN,
OPHAVSEN,

ITEMQVE RELIQUA

MVSARVM PRVSSICARVM STATORI

DOMINO SVO BENIGNISSIMO

ILLVSTRISSIME ET EXCEL-
LENTISSIME BARO

• DOMINE BENIGNISSIME

usimne, **BENIGNISSIME**
DOMINE, Pantheo huic
Aegyptiorum, quod pu-
blicae luci expono, Illustrissimum T V-
V M, et terris nostris auspicatissimum
Nomen praefigere? Equidem minime

* 3

igno-

ignoro , T E huius generis munuscula dedignari non solere , quippe qui literas elegantiores semper amaueris , ac foueris , iisque pretium suum statuere , mature didiceris ; sed ego tamen , cui Prouincia longe alia , a multis iam annis demandata est , dum librum hunc de Religione Diisque veterum Aegyptiorum , T I B I humillime offero , extra oleas vagatus esse , non abs re videri potero. Adfunt tamen rationes non inidoneae , quas ad tuendum hocce meum consilium afferre possum , quasque nec T V ipse , ILLVSTRIS-
SIME DOMINE , pro innata T I B I aequitate et indulgentia improbabis. Nam profecto argumentum hoc , cui illustrando operam meam qualemcunque impendi , attentione Theologi
Chri-

Christiani indignum ceneri nec debet, nec potest. An non permulti hodie Theologiam naturalem, soli rationis dictamini innixam, ultra modum omnem extollunt, ipsique Reuelationi diuinitus acceptae, cum summo huius dedecore, ac detrimento, anteponendam esse somniant? Quid vero ad horum hominum audaciam, dicam an vesaniam, pro merito retundendam aptius cogitari potest, quam si doctrinae Theologicae gentium politissimarum, quam ratiocinando sibi construxerunt, color illitus detrahatur, et natiua facies, ac genuina sed miserissima indoles, oculis omnium nuda sistatur? Id vero est, quod in Pantheo facere conatus sum. Exposui ratiocinationes Theologorum Aegyptiorum,

quorum sapientiam totus olim orbis admiratus atque aemulatus est, ut ex iis colligi queat, quid ratio sibi soli relicta, luceque Reuelationis diuinæ destituta possit, et quæ sint eius in diiudicandis diuinis rebus vires. Deinde vero nec hoc praetermittendum esse duco, primas Operis huius lineas, ductas a me iam fuisse, A. P. C. N. MDCCXXI, quo tempore linguas sanctiores, quibus diuina Reuelatio Veteris et Noui Testamenti consignata est, publice docendi et tradendi munus hic mihi incumbebat. Accidit, ut eodem anno, in consortium Academiae Regiae scientiarum Berolinensis cooptarer, eaque occasione, hortatu amicorum quorundam iam beatorum, LA CROZII praesertim et VI-

G N O.

GNOLII, laborem hunc, cui finem nunc imposui, exantlandum in me susciperem. Verum enim vero, cum breui post noua munera, aliaque negotia superuenissent, labor ille tenebris perpetuis nocteque aeterna iacisset obrutus, et veluti sepultus, nisi ante paucos annos, rationes grauissimae absolutionem operis olim inchoati suasissent, aut potius inuito extor-
sissent.

Accipe igitur **ILLVSTRIS-
SIME DOMINE, CVI** totius vitae omnium-
que actionum rationem reddere teneor,
accipe inquam et hoc Munusculum per-
quam tenue et leuidense, fronte serena,
et qua soles aequitate, illud ex animo of-
ferentis aestima. Deus vero **TE, ILLV-
STRIS-
SIME DOMINE, Ecclesiarum**

nostrarum Columnen, Reipublicae Or-
namentum decusque praecipuum, me-
um Praesidium, quam diutissime sospi-
tem et incolumem conseruet. Ita ex
intimo pectore vouet et precatur

ILLVSTRISIME ATQVE EXCEL-
LENTISIME BARO

DOMINE BENIGNISIME

NOMINIS TVI ILLVSTRISIMI

Dabam Francofurti
ad Viad. D. 1. Maii
MDCCLII.

Humillimus et obsequen-
tissimus cultor

PAVLVS ERNESTVS IABLONSKI

PRAEFATIO

A D

LECTOREM.

ostquam in Praefatione ad Partem primam huius *Panthei*, testatus iam sum, Benevole Lector, rationes esse momenti plane singularis, quibus me permoueri passus sum, ut opus hoc, per annos plurimos pressum et neglectum, nunc tandem luci publicae exponerem, paucis tantum Te compellabo. Vides Operis istius Partem secundam et tertiam, nonnihil serius Tibi offerri, atque volueram, et sperare Te quoque iusseram. Morae illius causam scito fuisse praecipuam, valetudinem aduersam,

P R A E F A T I O.

Iam, quæ superiori vere, ac æstate fere tota corpusculum non mediocriter afflixit. Factum eo est, vt nonnisi anno iam inclinato, ea quæ etiamnum desiderabantur, Bibliopolæ optimo tradere potuerim.

Fatebor tamen etiam, nec inuitus, Partes duas *Panthei* postremas, multo plus negotii mihi facessuiffe, longeque diutius patientiam meam exercuisse, et velut ad languorem dedisse, atque initio credideram.

Dum, antequam ista scriberem, *Panthei* mei Partem primam accurate relegi, quaedam inter legendum se mihi obtulerunt, de quibus Te hic monere, æquum duco.

P. 78. nomen *Neitbae*, siue Mineruæ Aegyptiacæ, a verbo ΝΕΙ deduxi, quod *decernere*, siue *ordinare* significat. *Erit ergo*, ita sonant verba mea, ΝΕΙΤ, *decernens, constituens, ordinans*. Huius etymologiae, post adhibitum iterum diligens et serium examen, necdum me poenitet. Ast, vbi ante aliquod tempus, occasio mihi esset subnata, eam accuratius explorandi, analogiam grammaticam requirere deprehendi, vt a ΝΕΙ, formetur ΝΗΙΤ, et ΝΗΙΘ, quod vtrumque recte et analogice adhiberi potest. Posterius, ΝΗΙΘ nempe, *Neith*, vides esse, ipsissimum P L A T O N I S

P R A E F A T I O.

NIS נִיִּשׁ, sine vllius literulae vel leuissima mutatione. Prius vero, נִיִּשׁ scilicet, siue *Neit*, comparet in compositis, quae attuli p. 57. 58. Memineris modo, p. 57. pro *Neits-teits*, vti vitiose editum est, scribi oportere *Neit-teits*.

P. 91. asserui, vocem יֵה, *Ich*, id est *Spiritus*, vel *Daemonem*, sermone Aegyptiorum, bonam solere habere significationem. Id vero de antiquiori Aegyptiorum dialecto intelligi percipio. Nam in vsu eorum Ecclesiastico, et in Scripturae interpretatione, ab ipsis adornata, vbi vox יֵה aliquo modo aequipollet voci graecae Δαίμων, et Δαιμόνιον, videas vocem Copticam sumi etiam sensu peiori, e. c. Matth. VIII. 16. 28. 31. XVII. 18. Sed hoc, non secus, atque apud Graecos, vsus Ecclesiasticus, vbique praeualens, inuexit.

P. 118. *Thermuthin* Deam interpretatus sum Θ - ϵ - ρ - α - ω - δ - τ , *Thermuti*, quod Aegyptiis *mortiferam* sonat. Et hanc quidem interpretationem reiici merito posse, haud existimauerim. Relegenti tamen haec mea, in mentem venit alia, quam Lectoris huiusmodi rerum studiosi iudicio ac arbitrio submitto. Sermone Aegyptiorum vetusto, ϵ - ρ - α - ω - δ , *Ermu*, dicitur *Lunaticus*, σεληνιαζόμενος, Matth. IV. 24. XVII. 15. Esset igitur analogice prorsus, Θ - ϵ - ρ - α - ω - δ - τ , *Thermuti*, quae *Lunaticum* facit, aut *morbum Lunaticorum infert*.

P R A E F A T I O.

fert. Quod cognomen quam bene Deae huic conueniat, ex iis quae de Tithrambonè, a Thermuthi haud quaquam diuersa, disputauimus p. 112. ad 116, colligi abunde poterit.

P. 173. locum attulí PLVTARCHI, in quo et haec de Ioue Aegyptiorum leguntur: ὑπ' αἰσχύνῃς ἡγεμῖα διέτριβεν, in quibus latine reddendis, versionem retinui vulgatam, quae ita habet: *pudore ductum in solitudine vixisse*. Iam veroprehendere mihi visus sum, ab ipso auctore scriptum fuisse: ὑπ' αἰσχύνῃς ἡγεμῖα διέτριβεν. *Pudore ductus, quieti se dedit*. Ἡγεμῖα, *quies*, manifesto hic opponitur *motui pedum*, vel *gressui commodo*, quem postea demum Isis perhibebatur Ioui expediuisse. Apposite prorsus ad hanc meam emendationem, PLVTARCHVS idem, scribit p. 370. de Persarum Deo: Τὸν δὲ ταῦτα μηχανησάμενον θεὸν ἡγεμεῖν, καὶ ἀναπαύειν, id est, uti vertit interpres vulgatus: *Deum qui ista machinetur, quiescere ad tempus*. Id ipsum de Aegyptiorum Ioue, dicere voluit EVDOKVS, hic a PLVTARCHO ad testimonium vocatus.

Alia de quibus dici etiam aliquid posset, nunc quidem malo omittere. In prima Operis huius Praefatione, alia quaedam promisi, *Pantheon* subsequutura. At enim vbi postea consilium istud aequalance paulo maturius expendi, res ipsa, ut illud mutarem, me satis monuit. Neque enim videbatur,

P R A E F A T I O.

batur, ea praesertim qua nunc sum aetate, laborem argumentis his impendendum, fructus, qui forte ex eo sperari posset, compensaturus esse. Et profecto, quantum attinet ad *Aegyptum Sacram*, quam aliquando moliebar, video operam istam a praestantissimo RICH. POCOCCIO, in *Descriptione Aegypti*, iam occupatam, mihiq; profecto non inuito, praereptam fuisse. Is enim in isthoc argumento, plerumque tam diligenter et feliciter versatus est, ut Spicilegio nonnisi tenui, locum reliquerit. Et in isto Spicilegio, a labore quidem aliquid, vix vero ab ingenio, quicquam sperare licebit. *Explicationem* porro *Tabulae Bembinæ*, qualem dare Tibi possem, habes iam re ipsa, B. L. in *Panttheo*. Omnes enim *Tabulae* illius imagines, in quibus explicandis, aliquam, non sine successu collocasse operam censi possem, et in hoc *Panttheo*, uti dixi, et in *Miscellaneorum Berolinensium* Parte VI. et VII. luce aliqua a me perfusas videre poteris. Illas quas iam explicui, commentario vberiori illustrare, operae vix pretium ferret. Pleraque enim ex *Panttheo* repetenda tantum essent. In reliquis vero, de quibus sententiam meam qualemcunque nondum aperui, Daum me non Oedipum profiteor. Neque etiam vacat, huius generis labori, in posterum, magno cum boni temporis dispendio, diutius inhaerere. Superest Syntagma *de Sacerdotibus Aegyptiorum, eorumque variis ordinibus*; verum poterit eo

* *

tan

P R A E F A T I O.

tanto facilius, et sine vlla iactura, carere Lector, quod praecipua et vtiliora, quae de argumento hoc dicere poteram, tum in *Panttheo*, Lib. V. cap. V, tum in *Prolegomenis*, cap. II, atque III, et satis quidem prolixè, persecutus iam sum. Habes igitur hic, B. L. quaecunque de Theologia et Religione Aegyptiorum, deque singulis eorum Diis patriis, obseruatu digniora, Tibi a me offerri posse, existimaui.

Dixi Lib. IV. cap. IV. §. I. *Panthei*, veram originem cultus animalium, ac sigillatim bouis, in Aegypto, mihi hucusque nondum exploratam satis atque perspectam esse, etsi ea de re, aetate nostra, a viris et doctrina et ingenio praestantibus, disputatum fuerit plurimum. Cum aliquanto post, sententiam hac de re meam, praesente Matrona perillustri, non natalium magis et dignitatis splendore, quam virtute incomparabili, et rarae doctrinae copia, inclyta, professus ac paulo acrius tuitus essem, illa tum mihi regeffit, se quidem iudice, haud ita difficulter, initia et progressus cultus istius idololatrici posse inuestigari. Et ea profecto, quae confestim hanc in rem afferebat, ita erant comparata, vt et mihi, et aliis qui vna aderant, singulari verosimilitudinis specie, se commendarent. Non dedignata est eadem, quae paucis coram edisseruerat, Scripto postea vberiori explicare, idque perbenigne mecum communicare. Beneficio huic
aliud

P R A E F A T I O.

aliud etiamnum superaddidit, precibusque meis id dedit, ut integrum mihi sit, peringeniosum hoc et elegans Scriptum, Tecum etiam B. L. communicare, et purpureum hunc pannum meo assuere Operi. Ego in Scripto illo nihil omnino mutavi, verum hoc tantum effeci, ut latino cultu indutum, ab omnibus legi posset. Quando Matrona illustris, omnique veneratione dignissima, in Dissertatione illa asserit, Taurum inter animalia omnia primum, in usum idololatricum adhibitum fuisse, paucis tantum monebo, fauere huic eius sententiae res Aegyptiorum antiquissimas, et traditiones gentis illius, quas Graeci nobis conseruauerunt. Quod si enim ipsam historiam Mosaicam consulamus, * testabitur illa, cultum idololatricum ab Aegyptiis primum, Heliopoli, siue One, oblatum fuisse Soli. Nouimus autem ** eosdem, et, quod probare difficile non est, eodem tempore, Mneuin Taurum sacrum Heliopolitanum, Soli consecratum, tanquam symbolum eius sacrosanctum, impensa quoque veneratione prosecutos fuisse. Estque, si quidquam aliud, longe verosimillimum, *** Israëlitas in deserto, haec ipsa Heliopolitarum Sacra, olim in Aegypto conspecta, ob oculos habuisse,

* * 2

cum

* Vide *Prolegomena* ad *Pantheon* §. 9.

** *Pantheon* Lib. IV. cap. IV. §. 3. 5.

*** Ibid. Lib. IV. cap. II. §. 16.

P R A E F A T I O.

cum vitulum aureum, religiosis ritibus mox colendum, sibi formarent. Discimus etiam * ex AELIANI testimonio, fuisse inter Prophetas Aegyptiorum, qui affirmarent, Taurum ex cunctis animalibus primum, diuinos apud se consecutum esse honores. Fuisse autem illum Mneuin Heliopolitanum, mihi quidem omnia loqui videntur. Haec erant, quæ Te, B. L. scire volebam. Scribebam Francofurti ad Viadrum, posttridie Dominicae *Misericordias Domini*,
MDCCLII.

* Vide ibid. cap. IV. §. 1.

COGI-

COGITATIONES DE ORIGINE CVLTVS TAVRORVM

complexae rationes quasdam probabiles, ex quibus perspici queat, quam de causa non Aegyptii modo, aliaeque Gentes, verum ipsi quoque Israëlitae cultu vitulorum, infinitum Numen offendere sustinuerint.

Id omnium primo in tuto collocandum, Deum statim post lapsum, promittentem Protoplastis semen mulieris, sacrificia sibi immolari voluisse, eique rei illud animal destinasse, cuius ex pellibus Adamo et Euae vestes confecit. En huius sententiae rationes!

** 3

Pri-

COGITATIONES DE ORIGINE

Prima haec esto. Quotiescunque Deus ipse cum homine foedus pactus est, signum aliquod foederis visibile elegit: verbi causa, cum Noacho eiusque posteris foedus cum iniret, de dilutio terrarum orbi non amplius immittendo, Iris foederis sacramentum fuit. Genes. IX. 3 - 17. Cum Abrahamo vero foedus sanciens, de populis vniuersi terrarum orbis in ipso benedicendo, circumcisionem foederis signum instituit Gen. XVII, et peculiaris foederis denuo cum huius patriarchae posteris initi Deut. V. 2. 3. signum quod oculis patebat, fuit arca foederis. Fieri prorsus igitur non potuit, ut Deus in primo maximique, si quod vnquam momenti, foedere, quod post lapsum cum humano genere pepigit, in quo id agebatur: fore, ut venturum sit semen mulieris, serpentis caput contritum, et ab hoc in calce vulnus accepturum, nullum quod oculis usurpari potuisset, huic promissioni signum addiderit. Quod si vero hoc, de quo dubium oriri nequit, factum, tum neque id ambigi potest, sacrificia ei rei fuisse aptissima, cum S. Codex disertis verbis, ea Christi extitisse typos doceat. Hebr. IX. (a). Oportet igitur fonticam Mosi causam fuisse, ob quam in primo, quod cum hominibus lapsis Supre-

- (a) Hinc admodum probabile fit, sacrificium hoc per simile fuisse iis, quae postea in sacrificio a Manoah, eiusque vxore praesente Angelo Domini, facta esse legimus Iud. XIII. 16 - 23. Multis enim pro-

CVLTVS TAVRORVM.

premiū Numen pepigit, foedere, signi visibilis, quod alia occasione nulla describere intermisit, mentionem non facere satius duxit. Secunda ratio petita est ex iis, quae Scriptor idem ille sacer, postquam foederis diuini primi pactiōem retulisset, paucis ita tradit Gen. III. 21. *Fecitque Iehoua Deus Adamo et uxori eius tunicas pelliceas.* Pauca haec verba, sacras literas praeuiis precibus ac meditate lectitanti, cogitationes suggerunt, quas expositum nunc imus. Primi parentes nostri, sub ea procul dubio coeli regione vbi necessitas vestes nullas exigit, quales regiones hodieque post diluuium non desunt, fixerant sedes. Subligaculo igitur ipsis, ad nuditatem, quam post lapsum erubescabant, tegendam, opus tantum fuerat, sed quod vel ex stramine, arundine, aut ramis arborum viridibus plecti perquam comode poterat, quale sibi iam in paradiso parauerant, quodque rerum, qua initio vti sunt, conditioni, adprime congruebat. Gen. III. 7. Vnde necesse non fuisse, vt, quo pelles ad velandos primos parentes Deo suppeterent, animalia necarentur, illaque alii rei destinata fuisse, meridiana luce clarius adparet. Cum vero etiam Genes. IX. 3. disertis verbis memoriae tradatur, post diluuiū demum animalibus

* * * 4.

profecto opus erat, vt primis parentibus persuaderetur, ipsos eorumque posteros miseriis in quas post lapsum inciderant; eripi posse quod tamen illorum saluti promouendae necessarium omnino erat.

COGITATIONES DE ORIGINE

bus velci Deum hominibus permisisse : nihil quod in animum inducas restat, nisi animal, ex cuius pelle Adamo atque Euae vestes confecit Deus, sacrificio, et hinc foederis, tunc a Deo cum ipsis initi, signo, adhibitum fuisse. (b) Rationem nunc tertiam accipe. Non Adami tantum filii Cainus, et Abelus, sed Noachus etiam, gentesque primorum temporum omnes, immolarunt animalia, summum Numen se hoc pacto placaturos rati: quod nullo rationis humanae fuit nixum fundamento. Nam intelligi nequit, qua ratione matctatis combustisque animalibus, rerum omnium conditori, de criminibus admissis satisfieri possit. Deum igitur oportet ipsum iussa hac de re sua nec non causas eorundem hominibus, et primo quidem statim homini, quod illa iam huius filii fecerunt, aperuisse. Habes argumenta tria non leuissimi ponderis, satis hoc conficientia, terrarum coelique Dominum sacrificiorum omnium auctorem esse. Verum in eo nunc cardo vertitur, quodnam sacrificio primo Supremum Numen adhibuerit animal. Quam ad quaestionem respondere pror-

- (b) Cum Deus corporis nuditatem, animalis, quo in sacrificium, hinc in foederis signum, usus erat, pelle tegetet, egregium hoc erat symbolum iustitiae et sanctitatis, quam lapsu mens eorum amiserat, sed et per semen mulieris promissum et nunc in sacrificio adumbratum, recuperatum ibat: quae etiam vestis salutis et pallium iustitiae in Sacro Codice audit Esaiae LXI. 10.

CVLTVS TAVRORVM.

prorsus esset superuacaneum, nisi relatum legere-
mus, et priscos Aegyptios (quibus a Noachi filiis
qui ante diluuium vixerant, eoque omnia, quae ab
initio rerum hominibus euenerant, habuere com-
perta, religio quasi manu tradita fuerat) et Israëli-
tas, quibus nunquam veri Dei cognitio defuit, bis
vitulum adorasse. Hoc autem ipsum ansam prae-
bet coniecturae, Deum, iuuentum in primum sa-
crificium elegisse, eoque ad superstitionem abusos
Adami posteros, foederis signum, quod sane salu-
tis recuperatae auctorem subinnuebat, pluris at-
que ipsum foederis scopum fecisse, quod hodie-
que in Sacris omnibus, praesertim in Romana ec-
clesia vulgus adsolet facere. Res, tum inprimis,
cum primum insolitis illis Sacris Deum offende-
rent Abrahami posteri, gestae, sententiam hanc
fundamento non prorsus destitui ostendunt. Nam
Exodi XXXII. relatum legimus, cum prima vi-
ce per quadraginta dies totidemque noctes in
monte coram Deo ageret Moses, ad Aaronem
accessisse populum ac dixisse: *Age fac nobis De-
os, qui anteant nobis, iam enim Mosi viro illi,
qui eduxit nos e terra Aegypti, quid factum sit,
ignoramus.* His verbis Aaronem, Deorum qui
anteire ipsis promiserant, signum visibile poscunt,
quoniam, quid signo illi quod oculis vsurpau-
rant, et quo hucusque Dii illi vsi fuerant, euenis-
set, ignorabant. Obseruandum hic inprimis ve-
nit, Deos, inuisibili modo sibi anteituros, egregie
notos ipsis fuisse. Deus enim per Mosen ipsis
nun-

COGITATIONES DE ORIGINE

nunciauerat, Exodi XXIII. 20 - 22. *Ecce ego mitto angelum ante te ad seruandum te in hac via, et introducendum te in locum illum quem praeparauit. Caue tibi ob praesentiam eius et ausculta voci eius, ne exacerbes eum: nam non feret defectionem vestram, quia nomen meum est in eo. Nam si sedulo auscultaueris voci eius et feceris omnia quae dicam* (Deus se angelumque semper in parallela quasi linea collocat) *plane inimicabor inimicos tuos et hostiliter agam cum hostibus tuis.* Confer cum his c. XIV. v. 19. Nec porro latuit ipsos, angelum hunc gentis illorum auctori Abrahamo adparuisse, ipsique promississe, fore, vt ex posteris eius homo ipse nascatur, et cum Iacobo luctatum fuisse. Nimis enim recens harum rerum fuit memoria, quam vt fugere illos potuerit. Hinc igitur ab Aarone Deorum horum signum, quod oculis subiici possit, efflagitant. Et dixit eis Aaron, *rum-pentes detrahite inaureis aureas -- et acceptas e manu illorum formauit illas caelo, conflauitque vitulum.* Miraculorum in Aegypto patratorum adiutor, coeli terraeque conditorem oculis qui viderat suis XXIV. 9. 10, quo pacto signum illius quod oculis expositum esset, vitulum elegisset, nisi extitisset vetus traditio historica, ex qua ipsi innotuisset, Deum ipsum aliquando animal hoc, typum Messiae, populo nunc anteeuntis, constituisse. Huic autem rei nullum tempus opportunius esse potuit eo, quo mortalibus lapsis semen

mu-

CVLTVS TAVRORVM.

mulieris foedere inito promisit, serpenti hominum miserorum seductori caput contriturum, inque huius foederis signum, iuueneculum immolare iussit. Diuinum hocce Dei mandatum labente tempore effecit, ut animal quod primi foederis cum homine lapsio initi signum Deus esse voluerat, in magna esset apud omnes veneratione, quae sensim in cultum idololatricum degenerauit. *Tum*, ita sacrae pergit auctor historiae, *dixerunt*, (totus videlicet populus,) *hi sunt Dii tui Israël, qui eduxerunt te e terra Aegypti.* Hoc de vitulo, quem Aaron ipsis videntibus, aliquot ab excessu ex Aegypto mensibus, ex inauribus aureis, conflauerat, quo dicere potuerunt modo? Oportet igitur causam idoneam fuisse, ob quam hoc animal signum symbolumque illius, qui ex Aegypto ipsos eduxerat, habuerunt: cuius rei sacrificium, eiusde qua dictum fuit, indolis, occasionem subministrare solum potuit. *Quod videns Aaron*, inquit Sacrosanctus auctor, *exstruxit altare coram eo, proclamauitque Aaron dicendo, festum Iehouae cras esto:* qui in vitulo igitur colendus fuit. Hinc simul intelligitur, cur Moses primi foederis symbolum nullum commemoret. Vidit scilicet superstitionem, ad quam aevi sui mortales eodem abusi sunt, ideoque sciens prudensque primi sacrificii historiam totam omisit, ne prolixior eius descriptio augeret diuturnioremque redderet gentium superstitionem. Quemadmodum aeneum serpentem confregit Ezechias, quod ad ido-

COGIT. DE ORIG. CVLT. TAVROR.

idololatriam eo abusus populus esset 2. Reg. XVIII. 4. quamquam et is ipse foederis aliquando symbolum a Deo constitutus esset Num. XXI. 8. 9. Messiaeque typus fuerit Ioh. III. 14. 15. Obseruatu porro dignum est, Deum populo Iudaico varii generis sacrificia praescribentem, disertis verbis iussisse Pontificem maximum, vt pro peccato suo in sacrificium iuuenicum, cuius sanguis sanctuario inferendus erat, semper adhiberet. Leuit. IV. 3. XVI. 6. II. Adamus igitur Pontifex maximus primus censeretur cum possit, huius sacrificium pro peccato iuuenicum pariter fuisse probabile est.

DE

DE
DIIS AEGYPTIORVM
LIBER V.

qui complectitur

Totam reliquorum Deorum Aegyptiorum turbam.

CAPVT I.

De Anubide, quem Graeci Mercurium,
et nonnunquam Saturnum, interpretari solent.

Ad argumentum Libri V. transitur. §. 1. Anubis magnum fuit sanctumque Aegyptiorum Numen. §. 2. Ei inter animalia sacra, dedicatus erat canis, tanquam viua illius imago. §. 3. In honorem huius Dei canini, vrbes erant, constructae, Templaque dedicata, isque per Aegyptum totam colebatur ab omnibus. §. 4. Et apud ipsos Graecos antiquiores, culti huius ab iis Numinis, vestigia deprehenduntur. §. 5. Sacerdotes
Tom. III. A tales

tales Aegyptiorum de Anubide traditiones. §. 6. In causas inquiritur, ob quas Deus hic, capite caninus, in Aegypto fingeretur. Anubis erat perpetuus Isidis Osiridisque comes. §. 7. Anubidem Graeci nonnunquam Saturnum, plerumque vero Mercurium interpretantur. §. 8. Interpretationes nominis Anubis adferuntur, quibus assensum praebere non possumus. §. 9. Anubis in lingua Aegyptiorum aureum significat, istaque interpretatio aliquot argumentis adstruitur. §. 10. Anubis Planetam Martis Aegyptiis non subindi cavit. §. 11. Verum symbolice ipsis designauit Horizontem, siue ortum et occasum Solis. §. 12. Explicatio haec nostra argumentis pluribus fulcitur. §. 13. 14. 15. Ex ea ratio suppetit facilis et egregia, cur Aegyptii Anubidem dixerint aureum, eidemque formam caninam affinxerint. §. 16. Mirandum ceteroquin non est, Aegyptios idololatrias, Horizontem coelestem, diuinis affectisse honoribus. §. 17.

§. I.

*Transitur
ad argu-
mentum
Libri V.*

ibro huic *Pantbei* nostri ultimo, illos reseruauimus Aegyptiorum Deos, qui nec ad Spiritum aeternum, nec ad Solem, nec ad Lunam, nec ad Nilum denique fluuium proprie et commode referri queunt, aut in quibus explicandis, magna nos obscuritate et difficultate premi, inficias ire non possumus. Primum inter hos locum concessimus *Anubidi*, magno et sancto Aegyptiorum Numini, quem Osiridi Isidique comitem semper fere datum fuisse, quiuis obseruare perfacile potest, quemque hanc ob causam, tum ad Solem, tum ad Lunam, pari iure, referri debere auguramur, etsi in vera eius ratione et significatione eruenda, non parum defudauerimus. Vt vero, quae de hoc *Anubidis* Numine comperire, ac meditando et diuinando

nando assequi potuimus, ordine nunc exponamus, primo quidem praecipua, quae de hoc Deo veteres prodidere literis, referemus, deinde in nominis Aegyptiaci veram significationem inquiremus, quod viam nobis sternet ad reliqua, ac denique aperiemus, quidnam veteres Aegyptiorum Philosophi et Sacerdotes, Numine isto indicare, et naturae Scrutatoribus significare voluisse, visi mihi sint.

§. 2. *Anubis* igitur Aegyptiorum Deus est, veterum plurimorum oratione non parum celebratus. Illius mentionem facit *ovipivs*, Isidem sic precatus, Lib. II. *Amor. Eleg. XIII.*

Anubis magnum sanctum quae erat Aegyptiis Numen.

Per tua sistra precor, per Anubidis ora verenda.
Verenda Anubidis ora dicit, quoniam Deus ille, mystice fingebatur ut canis, vel capite canino, qua de re plura dicemus §. 3. Apud *LVCIANVM*, Socrates de hoc Deo ita infit: * *ἐχ' ὅραϊς τὸν Ἀνὺβιν ἐν Ἀργύπῳ, ὅσος θεός; Nonne vides, quantus sit Anubis in Aegypto Deus?* Apud eundem Iupiter inducitur, vehementer conquerens, quod Graecorum Dii, etiam maiorum gentium, ex lapide, ligno, aut ebore fabricari consueuerint, cum apud Barbaros, Aegyptios, Persas, et Gentes alias similes, res longe aliter se habeat. ** *Ἡ Βενδὶς αὐτῇ, καὶ ὁ Ἀνὺβις ἐκέννοσι, καὶ παρ' αὐτὸν ὁ Ἄτλις, καὶ ὁ Μίθρης, καὶ μὴν ὅλοι οἱ λόγχευσοι, καὶ βαρεῖς καὶ πολυτίμητοι, ὡς ἀληθῶς. Bendis autem haec Thracum Dea, et Anubis ille Aegyptius, et prope ipsum Attis, Phrygum, et Mithra, Persarum Sol, ex solido auro sunt conflati, graues sane et magni re vera pretii.* Alia veterum loca suppeditabunt sequentia. Vti vero *Isis* sua habebat *Isca*, *Serapis* pariter *Serapea*, et *Nemesis* in Labyrintho *Nemesca*, ita in honorem quoque *Anubidis*, constructa fuisse

A 2 .

Anu-

* in vitarum auctione, Opp. To. I. p. 372. Edit. Salmur.

** In Ioue Tragædo To. II. p. 194.

Anubidea, Templa nempe aut Sacella, Deo huic consecrata, ex Scriptorum antiquorum testimoniis liquet. Narrat LVCIANVS in *Toxari*, quomodo Demetrii cuiusdam seruus, patria Syrus, in Aegypto, * *in ita societate cum sacrilegis quibusdam, una cum illis in Anubideum* (ἐς τὸ Ἀνυβεΐδιον) irrupit: Deoque per furtum ablato, aureisque pibialis duabus, aureo item caduceo, et cynocephalis argenteis, atque id genus aliis, omnia apud Syrum deposuerint.

Et inter sacra Aegyptiorum animalia, dedicatus erat canis, qui eius habebatur imago.

§. 3. *Anubidi* inter animalia, more Aegyptiorum, aliquod etiam proprium dicatumque erat, canis scilicet, is vbi eius, in Aegypto cumprimis, vigeat cultus, viua quaedam ipsius censebatur imago. Plerumque vero, ad repraesentandum huncce Deum, corpori humano, caput addebatur caninum. In ruderibus antiquis Templorum Aegypti, figurae huiuscemodi per saepe cernuntur, et super sunt etiam in Principum thesauris, aut Museis eruditorum, passim Dei huius simulachra et signa, talem prae se ferentia formam. Ea de re toties loquuntur Scriptores antiqui. Inter hos DIODORVS Siculus Lib. I. p. 76. Deum, inquit, quem Aegyptii *Anubim* appellant, canino capite repraesentant. Et OVIDIVS adductus §. 2. commemorat

— *Anubidis ora verenda.*

Idem Metamorph. Lib. IX. v. 692, vbi Pompam Isiacam depingit, Dei huius canini minime obliuiscitur

— *cum qua latrator Anubis*

Sanctaeque Bubastis, variusque coloribus Apis.

Non aliter VIRGILIUS Aeneid. Lib. VIII. v. 698.

Omnigenumque Deum monstra, et latrator Anubis.

ad quae verba SERVIUS haec notat: *Quia capite canino pingitur, hunc volunt esse Mercurium.* De

Cleo-

* Operum To. II. p. 75. eiusdem Edit.

Cleopatra vltima regina Aegypti, queritur PROPERTIVS Lib. III. Eleg. IX.

*Scilicet incesti meretrix regina Canopi
Vna Philippeo sanguine iniusta nota,
Ausa Ioui nostro latrantem opponere Anubin,
Et Tiberim Nili cogere ferre minas.*

Et PRUDENTIVS noster, incredibilem hanc Aegyptiorum vesaniam mirari iuxta et indignari satis non potest, *Apotheoſ. v. 194.*

*Quae gens tam stolidiſta eſt animis, tam barbara
linguis;*

*Quaevae ſuperſtitio tam ſordida; quae caniformem
Latrantemque throno coeli praeponat Anubem?*

Sed nec LVCIANVS, irriſor ille Deorum et hominum, impetrare a ſe potuit, vt Aegyptiorum Numini canino parceret. Nam in *Conſilio Deorum*, Momum ſic loquentem fingit: * *Ceterum tu, o canino vultu praeditiſta Aegyptie, qui ſindone es amictus, quisnam es o optime, aut quomodo te, latrator cum ſis, Diis annumerari pateris?* Et diu ante hunc Scriptorem, Aegyptiis hunc in modum illuſit ANAXANDRIDES Poëta

— ** κύνα σέβεις, τύπῳ δ' ἐγὼ

Τῷ ψον κατεδίδουσαν ἥνικ' αὖν λάβω.

— *canem veneraris; ſed ego verbero*

Sicubi offendam vorantem obſonium.

§. 4. Cani igitur, ſive *Anubidi*, nam huius *In honorem* Symbolum ſacroſanctum exiſtimabatur ille, vrbes in *canis, ſive* Aegypto erant aedificatae, *Templaque* dedicata, il- *Anubidis,* lique ſtatis temporibus, *Sacra* fiebant ſumtuofa et *vrbes paſſim* ſolennia. In eius nempe honorem, urbem non ex *conſtructa,* *Templaque*

A 3

poſtre-

* Operum T. II. p. 956.

** Apud ATHENAEVM Lib. VII. p. 300.

dedicata erant;isque per Aegyptum totam colebatur ab omnibus. postremis Aegypti mediae, cognominatam fuisse *κυνόπολιν*, vel *κυνῶν πόλιν*, quasi dicas, *urbem canum*, docet Geographia Aegypti. STEPHANVS Byzantius de ea haec habet, in articulo *κυνῶν πόλιν*. *Cynopolis, urbs Aegyptia. Incola dicitur Cynopolita. In ista urbe Anubis colitur.* Similia habet STRABO, qui ea narrat, quae oculis ipse lustrauerat, Lib. XV. p. 558. fin. *Sequitur Cynopolitana praefectura, et Canum urbs, in qua Anubis colitur, ac honor, et sacer quidam cibus, canibus est constitutus.* Ita et CLEMENS Alexandrinus in *Protreptico* p. 25. *Cynopolitae canem religiose venerantur.* Idque ipsi Cynopolitarum nummi, qui etiamnum extant, * Anubidis quippe, canina facie insignis, effigie signati, abunde confirmant. Neque tamen existimandum, cultum Dei huius canis, intra fines vnus vrbis Cynopoleos se continuisse; verum ille per Aegyptum totam, omnesque eius partes late vagatus est. Erat, quod videbimus §. 6 et 7, maximorum Deorum, Osiridis et Isidis comes. Vbi hisce Diis, Sacra, secundum ritus patrios, erant constituta, Anubis partem sibi ex illis quoque vindicabat. In Pompis Isiacis omnibus, Anubidis quoque simulachrum circumferri solebat, cuius rei specimina plura infra dabimus, §. 7. Vero igitur perquam simile est, in Templis omnibus, quae Isidis Osiridisque Numinibus consecrata erant, Anubidi Sacellum pariter constructum fuisse. Tale erat, vt opinor *Anubideum*, quod ex LVCIANO commemorauimus §. 2. Hinc est, quod in ruderibus famosae Labyrinthi, multorumque in Aegypto Templorum, effigies Anubidis, etiamnum conspiciantur frequentes, quod ex testimoniis peregrinatorum, qui nostra cumprimis aetate, loca haec adierunt, discere possumus.

Ve-

* Vide HOLSTENII notas in STEPHANVM p. 179. et VAILLANTII *Aegyptum Numismaticam* p. 206.

Verum ergo utique est, quod de Aegyptiis Poëta cecinit.

* *Oppida tota canem venerantur* —

Testatur et id de enixa veneratione, qua Aegyptii omnes Deum suum caninum prosequerantur, quod olim temporibus antiquissimis, per totam regionem, ** si in qua domo canis mortem oppetiisset, domestici cuncti, prae luctu, supercilia, caput, totumque corpus raderent, qualis profundus luctus aliorum animantium Diis consecratorum, interitum non comitabatur. Quod si etiam audimus PLUTARCHVM, *** *cani antiquitus honores prae aliis animalibus deferrebantur longe maximi ac praecipui. Sed postquam Apis, a Cambyse necati et proiecti, cadaver, nullum animal adiit, deque eo gustavit, nisi canis, primis inter animalia honoribus canis excidit.* Contigit illius eiusdem Scriptoris aetate, **** quod ipse testatur, ut Cynopolitae Oxyrynchitis, propter mactatum et comestum canem, bellum intulerint graue; sed quod Romani, et in his, et in illis vlti sunt, etsi † illis ipsis quoque aliquando, simili de causa, aduersus Aegyptios arma capienda fuerint.

§. 5. Sed ne in ipsa quidem Aegypto, cultus Numinis huius canini substitit. Testantur enim ipsos Graecos antiquiores, culti huius apud ipsos Numinis, vestigia deprehenduntur. Scriptores fide digni, idque ex vestigiis quibusdam, non adeo obscuris illustrari potest, Anubidis et notitiam et reuerentiam, ex Aegypto transisse in Graeciam. Non loquor de recentioribus, post Ptolemaeorum in Aegypto regnum, temporibus, quibus Aegyptus ipsa, magnam partem, vultum graecanicum induit, vnde factum est, ut plurima Ae-

A 4

gyptio-

* IUVENALIS Sat. XV. v. 8.

** HERODOTVS Lib. II. c. 66. 67. DIODORYS p. 75.

*** *de Iside et Osir.* p. 368. fin.

**** Ibidem p. 380.

† AELIANVS de anim. Lib. XI. c. 26.

gyptiorum Numina, eaque inter Anubis etiam, † a Graecis, et †† ab ipsis Romanis quoque, tractu temporis, non illibenter recepta fuerint. De temporibus loquor antiquitatis ultimae, ad quae historia Graecorum pertingit. Ipsum namque Rhadamanthum, Minois Cretici fratrem, aut, ††† ut alii volunt, eo etiam antiquiorem, Anubidem Aegyptium veneratione religiosa profecutum esse deprehendo. De eo enim haec retulit SOCRATES, Scriptor non incelebris, Lib. XII. rerum Creticarum: * *Ραδάμανθος δοκεῖ διαδέξαμενος τὴν βασιλειαν διακρίνομενος γεγενῆσθαι πάντων ἀνθρώπων λέγεται δὲ αὐτὸν πρῶτον ἐδέεσθαι ἑὴν ὄρεος ποιῆσθαι κατὰ τῶν θεῶν ἀλλ', ὁμνύουσι κελεύσασθαι χῆνα καὶ κύνα, καὶ κριὸν, καὶ τὰ ὅμοια. Apparet, Rhadamantimum, postquam regno admotus esset, mortalium omnium extitisse iustissimum. Primus etiam dicitur lege sancivisse, ne quis per Deos iuraret, verum iurare iussit per anserem, per canem, per arietem, et similia. Lex illa adscribitur pietati insigni regis illius, qua nempe obuiam ire voluerit abusui temerario nominis diuini. Ita etiam EUSTATHIUS rem exponit: ** *Ραδάμανθος, Φασὶ, ὑπὲρ τῆ μη θεὸν ὀνομάζουσιν ἐπὶ πᾶσιν, ἐκέλευσε κατὰ χῆνος, καὶ κυνὸς, καὶ κριῶς ὁμνύουσι. Rhadamantimum aiunt, ut ne nomine di-**

uino

† Pompa Iliaca, quam APVLEIUS a se visam describit Lib. XI. Metam. in qua Anubidem circumlatum fuisse legimus, peracta erat Cenchreis, in Graecia, prope Corinthum, cuius erat portus.

†† Anubidis Simulachrum marmoreum Romae memorat LAMPRIDIUS in *vita Commodi*, cap. 16. Testatur etiam Scriptor idem, ipsum Commodum Imperatorem, Sacra Anubidis publice celebrasse. Vide §. 7.

††† EPHORUS apud STRABONEM, Lib. X. Geogr. p. 328.

* Apud Scholiasten Aristophanis in *Aves* p. 566. Edit. Genev.

** In *Odyssae* Lib. T. p. 1871. Edit. Rom.

uino ad res quascunque abuterentur, iussisse iurare per anserem, canemque et arietem. MICHAEL APOSTOLIVS tradit, Rhadamanthum ea, quae aliis, lege lata praeceperat, proprio exemplo roborasse. * 'Ο δὲ ἄρκος Ραδάμανθυος ἦν κατὰ χῆνος, ἢ κυνός, ἢ πλατάνου, ἢ κριός, ἢ τινος ἄλλου τοιούτου. *Iusiurandum, quo Rhadamanthus solebat uti, erat per anserem, vel canem, vel platanum, vel arietem, vel aliquid huius generis.* Vbi auctor hicce, ad ea, quae ab aliis commemorantur, platanum arborem addit. Ego vero, vbi haec legi et paulo attentius confideraui, aliter colligere non potui, quam priscum illum Rhadamanthum, aut gente fuisse Aegyptium, quod et nomen eius prodere videtur, aut post peregrinationem eo institutam, cultum deorum nonnullorum Aegypti, donum secum reduxisse, ideoque per anserem, canem, arietemque iurare consuevisse, quod in ipso, ut peregrinum quidpiam, et in Graeco inauditum, veteres observare iubent. *Canem et arietem, inter Deos Aegyptiorum, suum quoque sortitos fuisse locum, Pantheon nostrum satis docere potest. Anserem* equidem diuinis honoribus Aegyptii dignari nunquam sunt; sed scimus tamen, ** alitem hunc Isidi sacrum, et in delitiis fuisse, quamvis ipsi in sacrificium quoque cederet. Vnde IV VENALIS Sat. VI. v. 540. canit.

*Vt veniam culpae non abnuat, anserem magno
Scilicet, et tenui popano corruptus Osiris.*

A 5

Plata-

* in Centuria Prouerbiorum XVII. num. 7.

** HERODOTVS Lib. II. c. 45. OVIDIVS Fastor. Lib. I. v. 453. ARISTIDES Rhetor, λόγων ἱερῶν tertio circa fin fol. 175. b. Edit. Florent. graec. PHILOSTRATVS de vita Apollonii Lib. V. cap. IX. Adde his LEONARDI AVGVSTINI Gemmas Part. II. num. 39. et SPANHEMIVM de Praestantia Numism. p. 266.

Platanus, per quam etiam iurasse Rhadamanthum, perhibet APOSTOLIVS, eodem quoque spectat. Nam non animalia tantum, sacra erant Aegyptiis, erant etiam arbores et plantae, eosque *allium caepaeque inter Deos in iureiurando habuisse*, testis est PLINIVS Lib. XIX. c. VI. Rhadamanthi exemplum imitatus postea est Socrates, Graecorum omnium optimus et sapientissimus: ideoque vtrumque in hac causa coniungit PORPHYRIVS, *de Abstin.* Lib. III. p. 285. fin. Κησὶ δὲ, inquit, νόμος ἦν Ῥαδάμανθους, ὅρκον ἐπάγειναι πάντα τὰ ζῶα. Οὐδὲ Σωκράτης, τὸν κύνα καὶ τὸν χῆνα ὁμνῶς, ἐπαιζεν, ἀλλὰ κατὰ τὸν τῷ Διὸς καὶ * Μαΐας παῖδα, ἐποιεῖτο τὸν ὅρκον. *Legem Cretenfibus tulerat Rhadamanthus, ut per omnia animalia iurarent. Neque Socrates, cum canem anferemque iuraret, putandus est ludere aut ridere voluisse. Iuravit per filium Iouis et Maias.* Docet nempe eruditissimus hic Scriptor, Socratem, quando iurabat per *canem*, intellexisse Aegyptiorum *Anubidem*, seu, vt Graeci interpretantur, *Mercurium*, quem ipsi quidem perhibebant Iouis et Maias filium. Et ne in hoc argumento prolixior sim, habemus sane Socratem ipsum, conceptis verbis id profitentem, et ita iurantem: ** Μὰ τὸν κύνα τὸν Ἀιγυπτίον Θεόν. *Per canem, Aegyptiorum deum.* Sed de his iam satis.

Sacerdotes Aegyptiorum de Anubide traditiones.

§. 6. Videamus nunc iam, quid in Sacerdotilibus Aegyptiorum fabulis, de *Anubide* traditum inueniamus. Et primo quidem Osiridis filium eum perhibitum fuisse,prehendimus. *** *Aiebant enim, cum Osiride duos militatum profectos esse† filios*

* Ita correxi, cum legeretur, nullo prorsus sensu δίκαιον.

** Apud PLATONEM in *Gorgia*, p. 316. Edit. graec. Basil.

*** DIODORVS Siculus p. 15. fin.

† Deest hoc in versione latina RHODOMANNI; sed in graeco extat, δύο υἱούς, duos Osiridis filios.

lios eius, *Anubim et Macedonem, fortitudine praestantes viros.* Erat ergo *Anubis* * filius *Osiridis*. Rem ex iisdem fabulis acceptam, narrat paulo prolixius *PLVTARCHVS de Is. et Osir.* p. 356. sine, in haec fere verba: *Porro Isidem, comperto, Osirin cum Sorore, (Nephthy) per errorem congressum esse, credentem se cum Iside uxore, rem habere, et visorei huius argumento, corona nempe melilotina, quam is apud Nephthyn reliquerat, puerulum quaevisse, nam prae metu Typhonis, mariti sui, mater cum statim exposuerat, magnoque labore, canibus indagentibus, repertum enutriuisse.* *Osiris* itaque filium hunc suum, per adulterium, etsi ignorans et imprudens, ex *Nephthy* sorore sua susceperat. Refer huc, quod alibi *PLVTARCHVS*, in eodem libro, p. 366. scribit: *Cum autem exundans Nilus, etiam in istas partes diffudit, hoc Osiridis cum Nephthy coitum nuncupant.* Et mox, post insecuta quaedam alia: *Itaque Isis Horum, ex Osiride susceptum, iusto partu edidit: Nephthys autem, ex eodem Osiride, Anubim furtiuo.* Potest hinc liquere, *TERTVLLIANVM* memoriae lapsu, in errorem inductum fuisse, cum in *Apolog.* cap. XV. *moechum Anubim* commemoraret, nisi forte dicere velis, *moechum* Scriptori illi hoc loco significare, *adulterio procreatum.*

§. 7. Solent veteres, ubi res *Anubidis* attinent, etiam in causas inquirere, ob quas eum Aegyptii canina forma fingere et repraesentare consueverint, et illas plerumque, ex historia fabulosa eorum, quae perhibentur, aut circa *Anubim*, aut ab ipso gesta fuisse, depromunt. *PLVTARCHVS* postquam p. 356. furtiuos Dei huius natales retulisset, addit, *Isidem eum, magno labore, canibus indagentibus*

In causas inquitur, ob quas Deus hic specie canina ab Aegyptiis fingeretur. Anubis perpetuus Isidis Osiridisque comes.

* Non igitur erat filius Typhonis, quod memoria lapsus affirmat *GERH. IOH. VOSSIVS, de Idolol. Lib. I. c. 27. fol. 105.*

bus repertum, enutriuisse: cumque custodem deinde comitemque habuisse, Anubim appellatum, et creditum Deos custodire, ut canes hominibus custodes adesse solent. Similia fere sunt, quae ea de re, apud DIODORVM p. 77. leguntur, vbi, *canis*, inquit, *usui est venationibus et custodiis*. Ideo Aegyptii Deum, quem Anubim appellitant, *canino capite repraesentant*; canem Osiridi et Isidi corporis fuisse custodem, indicantes. Alii narrant, canes Isidi, quando inuestigabat Osiridem, duces fuisse, et feras aliosque obuios auertisse, et fidos beneuolosque inquisitionis socios se praebuisse cum ululatu. Obseruat DIODORVS, canes usui esse in venatione, idque ad fabulas quoque de *Anubide* applicat, sicuti fecerunt et alii. Eos inter IULIVS FIRMICVS, de erroribus profan. relig. non procul ab initio, nescio vnde, refert, Isidem adhibuisse sibi *Nephtben* sororem sociam, et *Anubim* venatorem. DIODORVS vero, alio loco, rationem adfert aliam, Anubidis in speciem canis effecti. Ait enim p. 15. fin. 16, Anubidem ex bellua sibi confecisse armaturam maxime insignem, videlicet ex pelle canina, eamque ob causam belluam hanc religiose ab Aegyptiis coli. Plures huiusmodi explicationes adferre taedet. Quis tam est obesae naris, qui non confestim perspiciat, veteres hanc de Anubide fabulam Sacerdotalem, quemque pro ingenio suo, ex coniectura explicuisse, huncque obtulisse nobis talem, illum vero aliam. Illi vero a scopo quam proxime abesse mihi videntur, qui rationem, ob quam *Anubim* suum canem finxerint Aegyptii, ex eo repetendam esse suspicati sunt, quod *Anubis*, Diis supremis, *Osiridi* et *Isidi*, ab Aegyptiis semper additus fuerit, ut ipsorum comes, custos et pedisequus. Id enim veteres omnes vnanimiter tradunt. DIODORVM et PLVTARCHVM modo nunc intelleximus asserere, *Isidem et Osiridem habuisse custodem*

cor-

corporum comitemque Anubidem, sicuti canes hominibus custodes adesse solent. Idem PLVTARCHVS p. 355. obseruat, Aegyptios Mercurium suum dicere *canem*, ob custodiendi ac vigilandi studium. Hinc *Anubim* τὸν τῷ Ὀσίριδος Φρερὸν, custodem Osiridis appellat PROCLVS, in Platonis πολιτείαν, p. 417. Et de eodem STATIVS quaerit, *Sylvarum* Lib. III. num. II. v. 112.

Cur seruet Pharias lethaeus Ianitor aras.

Ex quo colligere licet, in Templis Isidis, prope eius aram, communiter signum Anubidis collocari consueuisse. Veram autem rei huius rationem, quam ex ista deducimus, et quae nobis vera visa est, in sequentibus exponemus, §. 12. 13. Inde vero est, quod in Pompis Isidis solennibus, Anubis quoque semper circumferri solitus fuerit. Diserte profecto DIODORVS p. 78. obseruat, τοῖς Ἰσείοις προπορεύεσθαι τὰς κύνας κατὰ τὴν πομπήν, *in festis Isiacis, canes antecedere pompam.* Talem Pompam descriptam videmus ab OVIDIO, *Metamorph.* Lib. IX. v. 689.

*Inachis (Isis) ante torum, pompa comitata Sacrorum
Aut stetit, aut visa est: incrant lunaria fronti
Cornua, cum spicis, nitido flauentibus auro,
Et regale decus; cum qua latrator Anubis,
Sanctaque Bubastis, variusque coloribus Apis.*

APVLEIVS, qui huiusmodi Pompam Isiacam, Cenchreis a se visam refert, *Metam.* Lib. XI, de ea haec scripto consignauit p. 262. *Nec mora, cum Dei, dignati pedibus humanis incedere, prodeunt; hic horrendum attollens canis cervices arduas, ille superum commeator et inferum: nunc atra nunc aurea facie sublimis, lacua caduceum gerens; dextra palmam virrentem quatiens.* Ideoque de Commodio Imperatore, cum is Sacra Aegyptiorum, omnemque eorum

rum apparatus, Romam inuexisset, et Pompas Isiacas ipse sollemniter celebraret, narrat in eius vita AELIVS LAMPRIDIVS cap. 9. *Sacra Isidis coluit, ut et caput raderet, et Anubim portaret. Et mox: Quum Anubim portaret, capita Isiacorum grauiter obtundebat ore simulachri. Eadem commemorat SPARTIANVS in Pescennio nigro cap. 6. Sacris Isidis Commodus adeo deditus fuerat, ut et caput raderet, et Anubim portaret, et omnes pausas ederet. Idem in Antonino Caracalla cap. 9. Commodus Sacra Isidis ita celebrauit, ut et Anubim portaret, et pausas ederet. Diu ante, Ciceronis aeuo, Consulibus Pisone et Gabinio, Sacra haec Roma fuerant eiecta, quod sic TERTVLLIANVS testatur, in Apolog. c. VI. Serapidem, et Isidem, et Harpocratem, cum suo Cynocephalo, (intelligit Anubidem, capite canino insignem,) Capitolio prohibitos, id est curia Deorum pulsos, Piso et Gabinius Coss. abdicauerunt. Addamus his vnicum praeterea MINVTII FELICIS locum, qui in Octauio, cap. 21, solenne aliquod Aegyptiorum Sacrum commemorans, haec habet: *Isis perditum filium cum Cynocephalo suo (Anubide) et caluis Sacerdotibus luget, plangit, inquit. — mox inuento paruulo, gaudet Isis, exultant Sacerdotes, Cynocephalus (Anubis) inuentor gloriatur. Id vero ipsum, * in Tabula Isiaca, ad viuum depictum cernimus.**

Anubidem §. 8. Graeci, de rebus Aegyptiacis agentes, nomine *Anubidis* nonnunquam intelligunt *Saturnum*, aut *Anubidem* interpretantur *Saturnum*. Monet hoc PLVTARCHVS, de Is. et Osir. p. 368. Ἐνίοις δὲ Κρόνος ὁ Ἀνυβίς ἔναι διὸ πάντοτε τίκτων ἐξ ἑαυτοῦ, καὶ κύων ἐν ἑαυτῷ, τὴν τῇ κυνὸς ἐπικλησιν ἔχεν. Nonnullis videtur Anubis Saturnus esse, quia omnia gignens ex se, et in se tanquam praegnans mulier generans

* Vide Miscellanea Berolin. T. VII. p. 379. 380.

rens (quod graece κύνει dicitur) κύνει, siue canis appelletur. Nihil dico de ista explicatione puerili, qua nempe ratio promitur, cur *Anubis*, cum sit *Saturnus*, ab Aegyptiis, vt κύνει, vel *canis* fingi solitus fuerit. Huiusmodi ineptiis, auctor ille alioquin grauis, omnique laude dignus, in libro praesertim *de Iside*, ita se oblectare videtur, vt fere diceres, eum id fecisse in gratiam Cleae, supersticiosae mulieris, cui etiam librum hunc inscripsit: Sed praeterea videtur PLVTARCHVS hic *Anubidem* confudisse cum *Phzba*, siue *Vulcano* Aegyptiorum, quod etiam alias non semel factum esse, monuimus Lib. II. cap. I. §. 9. Verum tamen est, quod PLVTARCHVS aiebat, nonnullos *Anubim* interpretari *Saturnum*. Nam vbi de *Saturno* Aegyptiorum veteres loquuntur, persaepe alium, quam *Anubidem*, non intelligunt. Sed plura eam in rem hic non congero. Nam plerumque et fere semper *Anubidem* interpretari iidem solent *Mercurium*. Sic PLVTARCHVS in libro *de Iside* p. 355. Non enim Aegyptii, *Mercurium* suum proprie canem vocant: sed ob custodiendi et vigilandi studium, ac sapientiam, qua amicum ab inimico discernit, eum Deorum callidissimo, vt Plato ait, accommodant. Sermonem hic esse de *Anubide*, omnes illico perspiciunt. Idem p. 367. ait, fabulari Aegyptios, *Mercurium* sedem habere in *Luna*, et una cum illa circumferri. Vbi non alium, quam *Anubidem*, comitem et pedissequum *Isidis* intelligi posse, palam est. Et ita in libro eodem, auctor ille fere semper. Non aliter SERVIVM et PORPHYRIVM, Numen *Anubidis* interpretatos esse, ex §. 3. et 5. liquere poterit. Ex LVCIANO quoque, cuius verba dedimus §. 2, discimus, *Anubidi* Aegyptiorum attributum fuisse κηρύκειον, caduceum, quem tesseram esse *Mercurii* Graecorum, neminem latet. De *Anubide* quoque capiendum esse existimo, quod DIO CAS-

SIVS,

sius, nobilissimus historiae Romanae Scriptor, de Marco Aurelio Imperatore, literis mandauit. * Λόγος ἔχει, Ἀρνυφὶν τινὰ, μάγον Ἀιγύπτιον, συνόντα τῷ Μαρκῷ, ἄλλες τε τινὰς δαίμονας, καὶ τὸν Ἑρμῆν τὸν αἰέριον, ὅτι μάλιστα μαγγανείαις τισὶν ἐπικαλέσασθαι, καὶ δι' αὐτῶν, τὸν ὄμβρον ἐπισπᾶσθαι. Fama est, Arnuphin quendam, Magum Aegyptium, qui Marco aderat, Mercurium illum, qui est in aëre, aliosque daemones, artibus quibusdam magicis inuocasse, ac per eos pluuiam extorsisse. Lectori erudito facile patescit, sermonem esse de pluuiâ illa mirifice exoptata, qua exercitus M. Aurelii Imperatoris, in bello Marcomannico, angustiis extremis pressus, praeter spem omnium, subito recreatus fuit, quam quidem Christi cultores precibus suis, alii Deorum suorum auxilio et fauori in acceptis tulere, ac inter hos quidam *Mercurio aërio*, quem *Arnuphis*, magus Aegyptius, inuocauerat. Quis vero sit ille Mercurius aërius, nisi *Anubis*, Solis ac Lunae pedissequus, et cum lunari globo rotari creditus?

Interpretationes nominis Anubis adferuntur, quae minus nobis probantur.

§. 9. Pergimus nunc ad interpretandum nomen Aegyptiacum *Anubis*, qua de re extat ** quaedam nostra obseruatio. Sed argumentum istud tanto minus hic omittere nobis licet, quod ad indagandam veram Sacerdotum Aegyptiorum, de *Anubide*, mentem ac sententiam, non parum nobis profuturum esse videam. Graeci nomen hoc semper scribunt *Anubis*, vbi omnes in rebus huius generis vel mediocriter tantum exercitati, facile persentiscunt, ad ipsam vocem Aegyptiacam, accessisse terminationem graecam, quam vocabulis barbaris fere semper addere, graecis Scriptoribus solenne atque familiare est.

* In *Epitome* IOHANNIS XIPHILINI, p. 260. Editi Roberti Stephani.

** In *Thesauro Epistolico La Croziano* To. I. p. 168. etc.

est. Si igitur demseris terminationem graecam, remanebit *Anub*, nomen inter Aegyptios, oppido visitatum, cuius Scriptores Ecclesiae nostrae vetusti, qui elegantias veneresque graecae dictionis aucupari non solent, persaepe meminerunt. In PALLADII *historia Lausiaca*, * cap. LVIII. inscribi videmus περὶ Ἀββᾶ Ἀνῆβ. De Abbate *Anub*, quod, nescio qua de causa, redditur in versione HERVETI, *Vita Abbatis Anuph*. Nam nomen *Anuph*, quod ** in historia Monachorum Aegyptiorum etiam subinde occurrit, a nomine *Anub*, significatione vehementer differt. Sic in eadem *historia Lausiaca*, cap. LV. mentio est *Abbatis Anub*, vti quidem habet Textus graecus, quem et hic versio latina corrumpit, scribendo *Anuph*. Commemoratur idem *Abbas Anub*, in *** *Apophthegmatibus Patrum*, aliisque Ecclesiae antiquae Monumentis. Ipsi igitur Aegyptii, *Anubidis* nomen, lingua sua efferebant *Anub*, aut etiam, et rectius quidem *Annub*. Ita nomen hoc scribit LVCIANVS, nisi quod illi terminationem graecam assuerit. Nam in *dialogis mortuorum* p. 254. fingit Alexandrum M. ἐλπίζοντα Ἀνῆβιν ἢ Ὀσίριν γένεσθαι, *spem habentem, fore, ut aliquando fiat Annubis, vel Osiris*. Eundem typum in hoc nomine seruat etiam STEPHANVS Ethnicographus, qui de Cynopoli obseruat, ἐν ἡ πόλει Ἀνῆβις τιμᾶται, *in qua urbe colitur Annubis*. Non diffiteor, eruditissimos viros, BERKELIVM, et HOLSTENIVM, in notis ad illum Scriptorem, id agere, vt persuadeant nobis, locum in mendo cubare, et pro Ἀνῆβις, scribendum esse Ἀνῆβις; verum quo iure, ipsi viderint. Posterior sane rationem emendationis suae offert, quae videri potest,

* In magna Bibliotheca Patrum Parisina To. XIII. p. 990.

** Vide SOZOMENI hist. Eccles. Lib. III. cap. XV. CASIANO scribitur Pinuphius Collat. XX. saepiuscule.

*** Monumenta Ecclesiae Graecae COTELERII To. I. p. 393. Tom. III.

potest, aliquod habere pondus. *Graecis*, inquit, *Latinisque Poëtis prior syllaba corripitur*. Hoc enim re ipsa ita se habere, exempla §. 3. adducta, inuicte probant. At enim ex ea, quam vir eximius, pro emendatione sua, attulit ratione, id tantum intelligitur, quamobrem Graeci Latinique ex voce *Annubis*, alterum eliserint *n*, ut nempe in versibus syllabam primam corripere possent. Corruptio igitur nominis huius primo quidem debetur Poëtis; sed eos secuti sunt alii, et sic consuetudo illius scriptionis et pronuntiationis paulatim ubique inoleuit. Non possum itaque non sic existimare, ipsos Aegyptios nomen hoc antiquitus protulisse *Annub*. Quod si ita se habet, de quo dubitare mihi non licet, cordati omnes facile mihi concedent, sententiam magni * BOCHARTI, eorumque, qui vestigia eius legunt, vocem *Anubis* autumnantium nihil aliud esse, quam hebraeum הַנּוּבֵחַ *bannobeach*, vel *bannobeach*, admitti non posse. Nam ut plura alia taceam, quae in hac interpretatione difficulter concoqui possunt, quis non videt, *Annub* et *Hannobeach*, nimio interuallo a se inuicem differre, quam ut vnum vocabulum censi possint? Taceo illorum originationem, qui *Anubin*, lingua Aegyptiorum patria, *canem* dictum fuisse sibi imaginantur, etsi illis praeiuerit verus *Scholias* *Iuuenalis*, qui ad Sat. V. v. 535. haec notat: *Dictus Annubis, quia caput caninum accipit per mysteria*. Nam *canis* Aegyptiis non dicitur *Anubis*, etsi ob rationem mysticam Deum hunc cum capite canino repraesentare soliti fuerint. Sed de hac ipsa, aliisque similibus Numinum Aegyptiorum originationibus, ** in superioribus iam dixi.

§. 10.

* In *Hierozoico*, Parte I. Lib. II. cap. LVI. col. 691.

** Lib. II. cap. VII. §. 2. Lib. IH. cap. III. §. II.

§. 10. Illis, qui linguae Aegyptiacae, siue, ut vulgo vocatur, Copticae, aliquam notitiam sibi comparauit, aqua haerere hic non potest. Omnia potius sponte fluunt. Diximus, *Anubidem* Aegyptiis re ipsa sonuisse *Annub*. Id vero sine vlla qualicunque mutatione, *aurum* significat, vel *aureum*. Nam *NDXB*, *nub*, lingua Aegyptiorum antiquissima dicebatur *aurum*, quod interpretatio S. Scripturae Coptica, innumeris locis docet, quodque * testimonio Sacerdotis Aegyptii veteris confirmatum videre possumus. Inde vero est *ENNDB*, vel quod prorsus idem valet, *ENNDB*, *Ennub*, vel *Annub*, idque semper *aureum* significat, quod sexcenta exempla, et amplius, in Coptica Scripturae S. interpretatione docent. *Annub* igitur Aegyptiis, vti dixi, *aureum* sonat, neque solum et separatum positum, aliud quid significare potest. Hanc vero interpretationem meam, a mente et sententia Sacerdotum Aegyptiorum, alienam non esse, I. Ex eo colligi merito potest, quod Aegyptii *Anubim* suum, propter rationem sine dubio mysticam, semper ex solido *auro* fingere, aut vero illi, ex alio metallo fabricato, *aureum* saltem *colorem* inducere solerent. Pertinet huc locus LVCIANI, §. 2, iam allatus, vbi praeter alios Deos barbaricos, memoratur etiam *Anubis*, *ex solido auro conflatus*, *grauis et vere magni pretii*, alterque Scriptoris eiusdem, illic etiam descriptus, in quo narratur, furem aliquem in *Anubideum* (id est Sacellum Anubidis) *irrupisse*, *ibique Deum ipsum* (aureum quippe et magni pretii,) *surrepisse*, *duas item phialas aureas*, *et aureum insuper caduceum*. Nescio an aliis sim persuasurus, quod mihi valde probabile fit, eandem rem tangi in hoc LVCILII Epigrammate.

B 2

* T^h

* Vide infra Libri huius cap. IV. §. 4.

* Τὴν γένεσιν λυπῶντα μαθὼν Κρόνον Ἡλιόδωρος
Νύκτῳρ ἐκ νᾶδ' χρύσειον ἤρε Κρόνον

*Cum Heliodorus intellexisset, per Saturnum geni-
turam suam deprauari*

*Noctu clam ex Templo aurcum surripuit Sa-
turnum.*

Nisi fallor, Epigramma hoc narrat rem persimilem illi, quae in LVCIANI ultimo loco refertur. Saturni ipsius signa et simulachra, in Templis, Graecorum quoque et Romanorum, erant perrara, et vix conspiciebantur. *Anubis* vero, praeter Aegyptiorum, Graecorum quoque et Romanorum Tempia, frequens occupauerat. Et huius Dei simulachra fuisse plerumque aurea, modo obseruabamus. Eum vero a Graecis saepius dictum fuisse Κρόνον, vel *Saturnum*, §. 8. iam monuimus. Neque vero existimandum est, casu tantum quopiam nonnunquam contigisse, ut *Anubidis* simulachra, ex auro conflarentur. Id nitebatur arcanis quibusdam Sacrorum rationibus, quod non ita obscure innuit PLINIVS, Lib. XXXIII. c. 9. *Tingit et Aegyptus argentum, ut in vasis Anubim suum spectet, pingitque non celat argentum.* Liquet hinc, ideo Aegyptios argentum non celasse, quoties sculpendus erat *Anubis*, ut nimirum illius effigies, vero et proprio suo colore, id est *aureo*, insignis conspici semper posset. Rationem hanc arcanam, ex Sacris petitam, paulo apertius tangit APVLEIVS, Lib. XI. *Metamorph.* p. 262. ubi vestatum in Pompa Iliaca *Anubidis* simulachrum ad hunc modum describit: *Hic horrendum attollens canis ceruices arduas, ille superum commicator et inferum, nunc atra nunc aurea facie sublimis.* Ecce tibi *Anubidem aurea facie sublimem!* Equidem, ne quid dissimulem, *Mercurius* ille, aut

Anu-

* In *Anthologia* Graecorum Lib. II. cap. XXIV. Epigr. VII.

Anubis, quem in *Pompa* sua nobis describit Philosophus Madaurensis, aliquid ex Graecorum Sacris raxisse mihi videtur, vti sane is *Pompam* sibi visam, pectauit non in Aegypto, verum Cenchreis in Graecia. Sed id tamen ex praeceptis Theologiae Aegyptiorum, habuit ille *APVLEII Anubis*, quod *aurae facie* conspiciendus esset. Potest vero id ipsum, quod nunc obseruauimus, II. ex traditione aliquantiqua Aegyptiorum, de *Anubide* suo, vel *Mercurio*, quae ad Graecos etiam, etsi nonnihil incurata, dimanauit, non mediocriter illustrari. Vestigia illius satis luculenta reperiuntur in historia *Fauli*, *Italorum* regis peruerusti, prout eam Scriptores uidam Ecclesiastici in literas retulerunt. Ea apud *Auctorem Chronici Alexandrini*, vel *Paschalis*, In haec verba concepta legitur, quae breuitatis amore uctus, ex graeco latine conuersa adscribo. * *Extincto Pico, qui et Iupiter dictus est, regnauit in Italia Ius eius Faunus, qui et MERCURIUS appellatus, mos XXXV. Erat vir ille callidus et Mathematicus, qui primus in Occidente AVRI METALLVM, usque constandi rationem adinuenit. Is — confato ingenti admodum AVRI pondere, IN AEGYPTVM, ad tribum Chami, filii Noae se contulit, a qua perhonorifice exceptus est. Ibi degens, o nihilo ceteris habitis, AVREA INDVTVS TOLA, philosophabatur APVD AEGYPTIOS, quibus ventura praedicebat: — unde ab iis adorabatur, dicebaturque Deus Mercurius, ut qui furam praediceret — opesque praerberet: quem ideo INITIARVM LARGITOREM NOMINABANT, quippe quem existimarent ** DEVM esse AVRI. — Cum porro idem Mercurius in Aegyptum venit, apud Aegyptios regnabat*

B 3 Mestrem,

Pag. 104. Edit. Raderi, vel 44. et 45. Edit. Paris.

In graeco est, ὡς τὸν χρυσὸν θεὸν ὀνομάζοντες, idque verum

Mestrem, ex genere Chami. Similia de *Mercurio* reperiuntur apud CEDRENUM p. 16. 18. et apud Anonymum, cuius *Excerpta Chronologica* praemittuntur Chronico IOHANNIS MALALAE, Oxonii edito, p. 22. Omnes hi in eo inter se conueniunt, Mercurium Aegyptium, *aurum* eiusque conflationem inuenisse, *Stolam* ad haec *auream gestasse*, et habitum fuisse *Deum aureum*, vel *Deum auri*. Hoc manifesto apparet, ex traditionibus antiquis, fabulisque Sacerdotum Aegyptiorum de suo *Anubide*, etsi nonnihil inquinati, defluxisse. Reliqua, quae Scriptores hi de Fauno Italo docere nos volunt, et de Mercurii ex Italia in Aegyptum peregrinatione, ipsis relinquo. Id mihi satis liquet, eos res *Anubidis*, cum rebus aliis Aegyptiorum Dei, *Thoth*, quia utrumque hunc Graeci *Mercurium* interpretantur, paulo securius confudisse. Quae de *aurea Stola*, et de *tutela auri* ipsi commissa, narrant, spectant sane ad *Anubim*. Sed quae iidem de Mercurii huius Studio Philosophico superaddunt, referenda utique sunt ad Deum *Thoth*, quod ex cap. V. huius libri perspicietur luculentius. Reperiuntur vero etiam III. traditionis huius Aegyptiorum vestigia quaedam subobscura, in ipsa Graecorum, de suo *Mercurio*, Mythologia antiquissima. In *Hymno* namque HOMERI, in *Mercurium*, Poëta hic narrat, quomodo Apollo, in antrum Cyllenii montis, ubi Mercurius puellus nutriebatur, peruenerit, quantasque illic opes inuenerit, v. 249.

Πολλὸς δὲ χρυσὸς τε, καὶ ἀργυρὸς ἔνδον ἔκειτο

Multum autem AURIQUE et argenti intus iacebat.

Ideo-

titur, cum aurum Deum appellarent. Sed legendum sine dubio τὸν χρυσὸν θεόν, Deum aureum, vel, uti apud CEDRENUM p. 18. scriptum extat, οὗ τῷ χρυσῷ θεὸν νομίζοντες. Et sic verti.

Ideoque passim ipsi a Poëtis tribuuntur *talaria aurea*, ut a Poëtarum Principe. Aen. IV. 239.

— *Ex primum pedibus TALARIA nectit
AVREA.* —

Quod videtur sumxisse a Poëtarum omnium Patre ac Magistro, cuius hi sunt versus

* 'Αυτῇ ἐπειθ' ὑπὸ ποσσὶν ἐδήσατο καλὰ πέλ-
διλα

Ἀμβρόσια, χρύσεια —

*Statim deinde sub pedibus ligavit pulchra TAL-
ARIA*

Ambrosia, AVREA —

Eadem ratione Graeci *Mercurio* suo, auream etiam *virgam*, quam caduceum vocant, tanquam aliquod insigne, tribuunt, sicuti etiam Aegyptii, §. 2. Et ab eo Deus hicce dici solet *Χρυσόρῃαπης*, *aurea virga insignis*. HOMERVS Odyss. K. 277.

Ἐνθά μοι Ἑρμείας Χρυσόρῃαπης ἀντεβόλησεν.

Ibi mihi Mercurius AVREA VIRGA obuiam venit.

Ad quae verba vetus *Scholiastes* haec habet. *Χρυσόρῃαπης, χρυσῇ ῥάβδῳ ἔχων. Mercurius dicitur Χρυσόρῃαπης, quia virgam auream gestat.* Quod EVSTATHIUS confirmat, ad Odyss. E. p. 1522. Ad versum vero, quem modo adscribebamus, idem scribit p. 1658. circa fin. veteres epitheton hoc *Mercurii* exponere de *aureis talaribus*.

§. II. Explicandum nobis iam est, qualenam *Anubis* Plaque ipsa Numen *Anubis* fuerit, et quid in eo venerari *netam Mat-* voverint Aegyptiorum Theologi. Aliquando illa *ris Aegyptiis* mihi sententia sedit, *Anubim* ipsis designasse *Stellam*, non *signifi-* vel *Planetam*, quem dicere solemus *Mercurii*, eum- *cavit.*

B 4

que

* HOMERVS Iliad. Lib. Ω. v. 340. Odyss. A. 96.

que ab Aegyptiis *Anub*, seu *aureum* fuisse dictum, quemadmodum Graeci eundem *Στίλβοντα*, *fulgentem* nuncupare consueuerunt. Rationes, quae id mihi verosimile reddiderunt, exposui Lib. III. cap. VI. §. 5. Ad illas accedat nunc et ista, quod *Anubis* Aegyptiorum, ab APVLEIO nobis sistatur, *nunc atra*, *nunc aurea facie sublimis*, quod explicat, dum eum vocat *superum commentorem et inferum*. Vide §. 10. Id vero *Planetae Mercurii* tam egregie conuenit, ut nihil possit magis. Illius autem rei haec est ratio, quod cum stellae quaedam sint diurnae, quas inter Solem eminere norunt omnes ac vident, aliae vero nocturnae, quibus Luna praesidet, * *Mercurius ad utramque naturam se accommodet, modo diurnus, modo nocturnus. Sed orientalis diurnus est, occidentalis vero nocturnus*. Hinc iam ratio omnibus patere videtur, cur dicatur *superum commentor et inferum*, et *nunc atra*, *nunc aurea facie sublimis*. Verum tamen haec omnia ad *Anubidem* nostrum non spectare, vel ex eo aestimare licet, quod Aegyptii *Anubidem* suum, *aureum* tantum, non itidem *atrum* haberi agnoscique voluerint. Nomen eius significat *aureum*, idque simulachra eius prae se etiam ferebant, ex auro solido quippe conflata, aut certe aureo colore obducta, ut semper intelligi posset *aureus*. Signum illud Dei huius, APVLEIO memoratum, cuius facies *nunc atra nunc aurea esset*, id est, ut interpretor, ** ex dimidio atra, ex dimidio aurea, si recte iudico, Graecorum, non Aegyptiorum, ingenio et artificio adscribendum fuerit. *Mercurii* porro stellam Aegyptios

* IULIUS FIRMICUS *Mathes.* Lib. II. c. VII. PROCLUS in Paraphrasi Tetrabibli Ptolemaci Lib. I. c. VII.

** Effigiem ad illud APVLEII simulachrum prope accedentem cernere mihi videor, in Lucerna antiqua, quam ex LICETO adfert, BAUDELOTIVS. Vide *L'utilité des voyages* To. I. p. 173.

ptos attribuisse non *Anabidi*, verum *Horo*, siue *Apollini*, testimonio Scriptoris idonei ostendimus, Lib. III. c. VI. §. 2. Neque ergo dici recte potuit, quod tamen CICERO, et ARNOBIUS dixerunt, nomen eius Aegyptios horruisse, et nominare nefas habuisse. Ego certe, quid de hoc Aegyptiorum Mercurio, cuius nomen ipsi expromere veriti sint, dicere debeam, non habeo. Illud noui, Graecos duos Aegyptiorum Mercurios, quos nempe ipsi nomine hoc designabant, *Anubidem*, et *Tboth*, persaepe inter se confudisse, et alteri eorum tribuisse, quod non nisi alteri proprium erat, quod in Theologiam Aegyptiorum de *Mercurio*, vti ea a Graecis traditur, miras nonnunquam tenebras inuexit. Ego hic me Dauum non Oedipum profiteor.

§. 12. Post reiectam igitur illam Numinis *Anubidis* interpretationem, quam nunc retuli, diu mecum anceps dubiusque fluctuavi, quidnam re ipsa Sacerdotes Aegyptiorum, Numine hoc suo innuere et designare voluerint, idque occasione data, * in Epistola ad Venerandum quendam amicum, quae deinde publici iuris facta est, candide fateri veritus non sum. Sed videamus tamen, num non ex tenebris his, exque incertitudine, quacum hucusque luctati sumus, emergere, et argumento huic, sane perdifficili, aliquid lucis affundere queamus. Aegyptiorum Philosophi, e quorum numero est *Arnuphis*, §. 8. memoratus, *Mercurium* suum, dicebant *aërium*, eique in illa Mundi nostri regione sedem assignabant, aut volebant, in aëre per eum, stans temporibus, mutationem effici insignem, et in omnium oculos incurrentem. Id mihi veteres quidam sic explicare videntur, Aegyptiorum Theologos,

Anubis symbolice Aegyptiis designabat Horizontem, siue ortum et occasum Solis.

B 5

Anu-

* Eam celeberrimus apud Halenses, in Lyceo Reformato, Theologus, IO. GEORGIUS MICHAELIS, praemisit *Observationibus Sacris*, in Belgio A. 1733. editis.

Anubidis nomine, symbolice adumbrare voluisse *Horizontem*, vel, ut Latini loqui amant, *circulum finitorem*, qui hemisphaerium Coeli superius, ab inferiori diuidit, quique proinde partem aliquam Siderum nobis ostendit, aliam vero oculis nostris subducit.

— * *nec Sidera tota*

*Ostendit Libyae finitor circulus orae,
Multaque deuexo terrarum margine celat.*

Testem do PLVTARCHVM, qui in libro *de Iside*, Numen *Anubidis* ex mente Aegyptiorum, hunc in modum interpretatur, p. 368. *At circulus ambo hemisphaeria tangens et dirimens, qui a definiendo Horizon dicitur, ambobus communis, Anubis vocatur, ac forma cani adsimilatur, quia canis visu perinde noctu utitur atque interdiu. Videturque Anubis apud Aegyptios eam obtinere vim, quam apud Graecos He- cate, Numen scilicet terrestre simul ac coeleste. Eorundem sententiam adfert CLEMENS ALEXANDRINVS, vbi de hieroglyphica Aegyptiorum Scriptura differit, Stromatum Lib.V. p. 567. Atque duo quidem canes (intelligit duo Anubidis signa) Symbola sunt duorum hemisphaeriorum, ut quae circumeant et custodiant. Et post nonnulla intermedia: Sunt, qui volunt, tropicos significari per canes, qui custodiunt, et instar ianitorum obseruant, accessum Solis ad Austrum, (id est hemisphaerium inferius) et Septentrionem (siue hemisphaerium superius.) Haec omnia eodem redire, neque explicatione vberiori egere, peritus lector facile intelligit. Secundum hos igitur, Anubis Aegyptiis subindicat circulum finitorem, qui primus Solem orientem ostendit, ac veluti in hemisphaerium nostrum admittit, quique eundem occidentem, conspectui nostro rursus subtrahit, ac ad hemi-*

* LVCANVS *Pharsal.* Lib.IX. v. 435.

hemisphaerium inferius depellit: vel, vt clarius rem explicem, designat Solis et ortum matutinum, et occasum vespertinum, variasque horum mutationes, quas Aequinoctia et Solstitia post se trahunt. Quale re nouus mihi se aperit disserendi campus, sed patiosior, quam vt eum nunc emetiri queam. Vt d ea, quae dixeram, redeam, * *Solis ortus dicitur eius apparitio super horizontem. Occasus vero est eius occultatio, quae quotidie fit, infra horizontem.* Id igitur Sacerdotes Aegyptiorum, *Anubidis* nomine et Numine subinnuebant.

§. 13. Multa nunc mentem subeunt, ex quibus hancce *Anubidis* interpretationem ac explicationem illustrare, eique robur non spernendum addere ueam. Etenim I. hinc intelligi optime potest, quam-brem Aegyptii hunc suum *Mercurium*, vel *Anubidem*, dixerint *aëreum*, §. 8. 12. Nam ** *Sole oriente, collustratur illico aër. Sed simulac sub horizonte occultatur, nigrescit, et obscuratur tenebris.*

Explicatio nostra pluribus fulcitur rationibus.

*** *Solet aër*

Purpureus fieri: cum primum Aurora mouetur; Et breue post tempus candescere Solis ab igne.

. Rationem hinc petere nobis licebit, cur Aegyptiorum Theologi, *Horum*, Osiridis filium, perbuerint legitimum, *Anubidem* vero eiusdem quidem, sed spuriam prolem, ex Nephthy, furtiuo concubitu susceptum fuisse, tradiderint. *Horum* erito filium *Osiridis*, siue *Solis*, Aegyptii dicebant enuinum et legitimum, vt qui ipse *Sol* esset, aut cotidie in ortu renouatus, aut quouis anno veniente, in Solstitio hyberno renatus, Lib. II. cap. IV. II. et cap. VI. §. 7. 8. *Anubis* vero filius Osiridis dice-

GEMINVS in Elementis Astron. p. 45. Ed. Petauii.

CLEOMEDES de Meteoris Lib. II. cap. IV. p. 104.

* QVIDIVS Lib. VI. Metam. v. 47.

dicebatur tantum spurius, nam Sol ipse non erat, quantumvis primos illius exorientis radios, terrae ostenderet. Quod vero Aegyptii fabularentur, *Anubidem* e *Nephty* susceptum esse, sensum hunc habet arcanum. Incolentibus Aegyptum mediam, & superiorem, a Memphi vsque ad Syenen, Sol oriens, omnium primo montium illorum cacumina illuminabat, qui ad orientale Nili latus positi sunt, et veluti ex illis, partem Aegypti quam dixi, prospectabat, sicuti habitantibus in Aegypto inferiori, lux Solis, in ipso ortu, e monte Casio, in finibus Syriae et Aegypti posito, videbatur mitti. Vnde LVCANVS *Pharsal.* Lib. X. v. 434.

*Lucifer a Casia prospexit rupe, diemque
Misit in Aegyptum primo quoque Sole calentem.*

Hinc de Hadriano Imperatore refertur, quod * in montem Casium, videndi Solis ortus gratia ascenderit, vbi montem Casium, non Syriae; sed in confiniis Aegypti, Phoeniciae ac Arabiae situm, intelligi, nullus dubito, etsi viris eruditis secus videri animaduverterim. Videbatur ergo Aegyptiorum vulgo, pone montes illos, qui Nilum a Syene, ad Memphim, a dextro latere, vel ab Oriente cingunt, Sol oriri, eoque cacumina horum montium, primo impetu contingere. Terra vero, quae inter montes istos, mareque rubrum, vel Sinum Arabicum, intermedia iacet, arida, sterilis, et prorsus infelix, Aegyptiorum Theologis dicebatur *Nephtys*, quod cap. III. Libri huius, argumentis non contemnendis adstruemus. Cumque inde Sol ortum ducere videretur, ac Aegyptiis se conspiciendum praeberet, *Anubis*, qui Solem Aegyptiis ex illa regione mittere existimabatur, stylo allegorico nuncupabatur *Osiridis* et *Nephtyos* filius. III. Neque vero minus facile

* SPARTIANVS in Hadriano c. 14.

cile quibus nunc assequitur, cur *Anubis*, indiuisus Osiridis ac Isidis comes, et vtriusque custos perhibitus fuerit. §. 7. Non citra rationem fingebant Aegyptiorum Sacerdotes, Deum suum *Anubidem*, perpetuum esse *Osiridis*, id est *Solis*, ac *Isidis*, siue *Lunae* comitem. Nam Solem eiusque et motum, et in hoc nostro Mundo operationes, cogitare nemo potest, quin eiusdem pariter et ortum et occasum menti suae repraesentet. Hi ab ipso Sole separari nullo modo possunt, vti nec minus circulus ille finitor, quem *Horizontem* vocant, quem Sol oriens primo attingit, quemque occidens derelinquit, et intra quem operationes eius in nostro hemisphaerio subsistunt. Nec etiam ratio cuiquam potest esse obscura, cur *Anubis* ille, Numinum eorundem, *Solis* scilicet et *Lunae* custos fuisse perhibeatur. §. 7. Nam circulus finitor, quem in Theologia symbolica, *Anubidem* vocitabant Sacerdotes, custodis instar, siue ianitoris, Soli orienti hemisphaerium superius veluti recludit, eumque in hoc intromittit, occidentem vero eundem, ex hoc nostro, in hemisphaerium inferius dimittit. Illud vero difficultatis nihil habet, quod *Anubidem* Aegyptii, non Osiridi modo, verum et Isidi, assiduum addiderint comitem. Discimus tantum ex eo, Numen hoc Aegyptiis, non *Solis* tantum; sed *Lunae* etiam, tum ortum, tum occasum symbolice adumbrasse. Quin imo satis constat, in gentis huius Theologia et Sacris, ab *Iside*, *Anubidem* diuisum nunquam fuisse, vsque adeo, ut *Mercurium*, siue *Anubidem*, in *Luna* positum, una cum illa circumferri, fingerent.

§. 14. Qui ea, quae haecenus obseruauimus, attenta aestimatione pensitauerit, IV. haud graue mihi, credo, largietur, doctrinam hanc Aegyptiorum symbolicam, de *Anubide*, a MARTIANO quoque

Idem argumentum continuatur.

* PLUTARCHVS de Iside p. 367.

que CAPELLA tangi, vbi in Satyrico Lib. II. p. 32, de Mercurio hunc in modum canit :

*Qui solus Astra Mundi
Praetervolans perexit,
Rapidis vigil procellis:
Qui cum superna tranat
Freta, Tartarum recurrit;
Qui solus ante currum
Es candidos iugales
Altipotens parentis
Memorem ciere virgam:
Qui fata succidentis
* Separat libens Osiris
Sationibus grauari
Genitalibus repertis.*

Non potest esse dubium, Scriptorem nostrum hoc in loco, vt saepe alias, Sacra Aegyptiorum placita, de suo Mercurio, fabulis Graecorum interspergere voluisse. Loquitur enim aperte de *Osiride*, eiusque *genitalibus repertis*. Quis enim eruditorum, ac antiquitatis peritorum, est, quem hae Aegyptiorum fabulae lateant. In vulgaribus Aegyptiorum fabulis sermo quidem tantum est, de *genitalibus* Osiridis *deperditis*. Sed forte in quibusdam Sacerdotum Collegiis, symbolice etiam tradebatur, eadem *genitalia* certo quodam tempore esse *reperta*, vti MARTIANVS loquitur. Nam et hoc in Theologia Aegyptiorum Physica, fundamentum suum, et optimum, habet. CAPELLA saltem id ex aliquo Scriptore, forte

* GROTIUS in notis ad h. l. monet, vocem *separat*, peccare in legem pedariam, ideoque suspicatur, legi debere *sarpit*. Verum cum CAPELLA leges metricas frequenter negligat, eoque nomine, a GERH. IOH. VOSSIO reprehendatur Lib. II. *de arte Grammatica*, cap. XXXIX. cur non & hoc in loco, simile delictum commisisse dici poterit?

forte perduto, haufisse videtur. Ita sciebat idem, quod pariter alicubi memoriae proditum legisse videtur, solere a Sacerdotibus Aegyptiis tracti, *Mercurium*, seu, vt ipsi loquebantur, *Anubidem*, *separare fata Osiridis*, quippe qui Solem nobis orientem ab hemisphaerio inferiori separaret, nobis vero occidentem, et in hemisphaerium inferius redeuntem, a nostro secluderet. Non quidem iuscias iuerim, Scriptorem illum, doctrinam Aegyptiorum symbolicam, cui nunc lucem aliquam affundere conor, longe aliter explicare, atque ego hic facio. Ego *separationem Osiridis*, de Solis ad nostrum hemisphaerium accessu, et de eiusdem ad inferius hemisphaerium reditu, interpretor. Eam *separationem* efficit *Anubis*, siue *Horizon*, is enim, vt dicebamus, Solem nobis orientem, ex inferiori hemisphaerio excludit, et nobis occidentem, ex nostro superiori, in aliud repellit. At CAPELLA doctrinam symbolicam de *separatione Osiridis*, interpretatur de seminis in terram coniectione, deque eiusdem, ex terra iactifico reditu, aut insecuta resurrectione. Et in eo alios tantum secutus est, qui rem hanc eodem modo explicari posse, coniecerunt. Verum mihi iam sufficit, CAPELLAM doctrinam Aegyptiorum mysticam, de qua hic agimus, adferre, eamque explicare velle. Vter vero nostrum, in explicatione illius, rem acu tetigerit, iudicium esto penes eruditum & candidum lectorem. Ea certe, quae apud CAPELLAM praecedere videmus, quaeque nos idcirco describenda esse putauimus, talia sunt, vt eum ad sententiam nostram inclinare et dirigere debuisse, videantur. Possumus etiam V. dum in his versamur, ad firmandam coniecturam nostram, et aliam fabulam Sacerdotalem adferre, et huic ex illa lucem non poenitendam conciliare. Fabulam PLVTARCHVS, de *Iside et Osiride*, p. 358.

in

in haec verba refert. *Isidem* aiunt, cum *vinctum Typhonem* effret *naſta*, non modo non interfeciſſe; ſed et ſoluiſſe, et miſſum feciſſe: idque Horum ita indigne tuſiſſe, vt matri iniecerit manus, et regium ornatum a capite eius detraxerit; ſed *Mercurium* *Iſidi* galeam e bouis factam capite, impoſuiſſe. Ex doctrina Sacerdotum, prout eam in *Pantheo* noſtro explicuimus, fabula haec non difficulter explicari poterit. *Iſis* in hac fabula eſt *Luna*, vt in plerisque aliis. *Typhōn* ventum vehementem et nociuum designat, quod Libri huius, cap. II. ad liquidum perducemus, illum *Iſis*, vel *Luna*, cum *Horo*, ſiue *Sole* certis temporibus vincit, eundemque alio tempore rursus dimittit. Nam *Luna* ventos temperat, iisque dominatur, ſecundum doctrinam Aegyptiorum, quam expoſuimus Lib. III. cap. I. §. 6. Eſt et * ab aliis obſeruatum, neque id Aegyptios latuiſſe videtur, tempore inprimis plenilunii, ventos quosdam ſingularem in modum ſaeuire, quare haec ipſorum vis, tanto melius ad Lunam, referri potuit. Et *Solem* quoque *Typhonem* vincere, ſeu de maligno impetu pernicioſorum ventorum triumphare, iuxta eorundem Aegyptiorum doctrinam, adſtrictum videri poterit, Lib. II. cap. IV. §. II. Quod vero in fabula illa perhibetur, *Horum*, ſeu *Solem*, manus inieciſſe *Iſidi*, et regium ornatum e capite eius detraxiſſe, ad Lunam nouam, vel interlunium ſpectat. Ornatus *Iſidis*, et, vt loquitur *OVIDIUS*, regale decus, ſunt cornua eius lunaria, *Metamorph.* Lib. IX. 687. et ſq. illum Sol e capite Lunae detrahit, quando haec eſt in coniunctione cum illa. Nam eo tempore vultus eius, et cornua, et ipſa in vniuerſum conſpectui noſtro penitus ſubtrahitur, neque decus eius regale cerni amplius poteſt. *Mercurius* vero ipſi galeam imponit, e bouis capite factam, quan-

* Vide infra Lib. hoc V. cap. II. §. 19.

quando, ubi e radiis solaribus Luna iam emerfit, in *Horizonte* rursus apparet, et cornua eius, * quae cum bouinis comparabantur ab Aegyptiis, iam ab hominibus postliminio conspiciuntur. Haec omnia *Horizon* nobis ostendit, ac veluti producit. *Anubis* igitur, in hac quoque fabula mystica, *Horizontem* euidenter designat.

§. 15. Iis, quae nunc attulimus, VI, aliud in- *Pergitur*
super addamus argumentum. Desumemus illud a *in eodem*
comparatione, quam Graeci inter *Anubidem* Aegy- *argumento.*
ptiorum, suumque *Mercurium*, instituere solent. De illo namque loquentes, semper fere eum *Ερμην*, id est *Mercurium* nuncupant, et interpretantur, quod ex superioribus satis liquet. Aliquam ergo, aut re ipsa deprehenderunt, aut deprehendisse visi sibi sunt, inter *Anubidem*, suumque *Mercurium*, affinitatem ac similitudinem. Cuius rei non existimauerim rationem posse suppeditari probabiliorē hac, quod Graeci *Mercurium* suum finxerint, *superum commeatorem et inferum*, ideoque eum *nunc atra nunc aurea facie sublimem* finxerint, quod ipsum APVLEIVS, §. 10. allatus, etiam de *Anubide* affirmat. Noti sunt CLAVDIANI de *Mercurio* versus, qui Graecorum de eo Theologiam optime nobis exponunt.

** *Atlantis Tegaec nepos, commune profundis*
Et superis Numen, qui fas per limen virumque
Solus habes, geminoque facis commercia mundo.

An non dicerēs, Poëtam hunc, doctrinam Aegyptiorum, uti eam nunc explicui, de *Anubide*, tradere, paucisque totam complecti voluisse? Nam *Anubis* erat *commune profundis superisque Numen*,
quia

* Vide supra Lib. III. cap. I. §. 2.

** de raptu Proserpinae Lib. I. v. 89.

quia habebatur circulus ille finitor, qui hemisphaerium superius et inferius diuidebat, ac simul etiam coniungebat, propinquus vtrique, semperque praesens. Idemque *gemino mundo commercia facere*, dici merito poterat. Lucem namque totius Mundi, ex superiori in mundum inferiorem demittit, et ex eo in superiorem reducit. Idem subindicabat MARTIANVS. CAPELLA, cuius verba haec de *Mercurio*, §. 14. iam descripsimus,

Qui cum superna tranat

Frета, Tartarum recurrit.

Et quid diutius inhaeream argumento, nemini eruditorum ignoto aut obscuro? Aliquid hic vidit etiam MACROBIVS, etiamsi in intimam doctrinae Aegyptiorum, de *Anubide*, medullam, nondum perripisse videatur. Verba eius ista extant Saturnal. Lib. I. cap. XIX. *In Mercurio Solem coli, etiam ex caduceo claret, quod Aegyptii in specie draconum, maris et foeminae, coniunctorum, figurauerunt, Mercurio consecrandum. Hi dracones parte media voluminis sui inuicem nodo, quem vocant Herculis, obligantur; primaeque partes eorum reflexae in circulum, pressis osculis, ambitum circuli iungunt: et post nodum caudae reuocantur ad capulum caducei; ornanturque alis ex eadem capuli parte nascentibus.* Aegyptios, recentiores saltem, Anubidem cum tali caduceo, qualem MACROBIVS describit, fingere consueuisse, * *gemmae Gnosticorum Abraxae*, argumento sunt euidenti. Verum mihi tamen certo constat, fictionem caducei, Mercurio attributi, non ab Aegyptiis ad Graecos; sed vicissim a Graecis ad Aegyptios peruenisse. Quicquid sit, duo serpentes in caduceo, videntur

* Vide Collectionem harum gemmarum CHIFLETII, Tab. XIII. num. 34. et *L'Antiquité expliquée* du P. MONTFAUCON, To. II. Part. II. Planche CLIV.

dentur antiquitus designasse duplicem mundum, vel duplex hemisphaerium, superius et inferius, et in utroque * cursum Solis obliquum, serpenti in caduceo persimilem, virgâ vero inter duos serpentes intermedia, Horizontem, qui vtrumque hemisphaerium, et disiungit, et coniungit. Ideoque Aegyptii recentiores, caduceum Mercurii doctrinae suae non parum accommodatum, ad suum quoque Anubidem transferre coeperunt.

§. 16. Quae omnia, si ita se habent, vti adstruximus, sollicite iam quaerendum nobis non erit, quamobrem Deus ille, cui caput hocce dicauiamus, ab Aegyptiorum Theologis, *Anubis*, id est, vt supra §. 10. docuimus, *aureus* fuerit nuncupatus. Si enim *Sol* ipse, a colore et splendore, toties merito a gentium omnium Scriptoribus dicitur *aureus*, circulus ille finitor, qui primos Astri huius splendentis radios, ad oculos nostros mittit, luceque clarissima mundum nostrum replet, quique etiam illius occidentis, fulgorem aliquamdiu nobis conseruat, non minori iure, vere apteque *aureus* appellari potest. Consimili ratione Poëtarum pater atque princeps, Auroram persaepe dixit ** *Χρυσόθρονον*, *aureo throno insidentem*, qualia non pauca, apud alios etiam poëtas, graecos et latinos deprehendere licet; sed a quibus hic congerendis, abstinere malumus. Et in quibusdam Germaniae nostrae partibus, vox est non infrequens, de Sole proferri solita, vbi occasui propinqua est: *die Sonne gehet zu Golde*. Id plane *Anubis* significabat Aegyptiis. Neque etiam laboriosum magis, ac difficile erit, inuestigare, quae de causa Aegyptii suo Anubidi canis speciem assignandam esse censuerint. Est enim, fuitque semper,

Ex ea explicatione ratio suppetit, facilis et egregia, cur Anubidem Aegyptii dixerint aureum, eidemque formam canis assignauerint.

C 2

* Vide MACROBIUM Lib. I. Saturnal. c. XVII. fin. c. XIX. fin. c. XX.

** HOMERVS Odyss. K. 541. M. 142. T. 319. etc.

per, hominibus in more positum, ut domuum suarum ianuis, canes adderent, tanquam ianitores quosdam, custodesque domus, ac vigiles. * Eam igitur ob rem, ANTIPHANI, veteri Poëtae, ** in Epigrammate, canes dicuntur, *Φρεροδέμοι νηλεῖς κύνες*, domus custodes, truces canes. Hinc legitimus, apud veteres, non modo canes viuos, catena ad ostia alligari consueuisse; sed saepe etiam *** in pariete canem pingi solitum fuisse, addita hac inscriptione: *Cave canem*. Canis igitur, gentibus cultioribus, et literarum non omnino expertibus, pene cunctis, Symbolum fuit ostiarii, custodis, vigilis. Non aliam ob rationem, Aegyptii suo *Anubidi*, formam caninam tribuentiam esse crediderunt. Erat enim, quod §. 7. ex Aegyptiorum placitis adstruxi, *Osiridis* et *Isidis*, id est *Solis* ac *Lunae* comes atque custos. Erat quidam coeli ianitor, atque ostiarius, qui *Soli* aduenienti in hemisphaerium nostrum, ianuam aperiret, sicque eum intromitteret, ac eundem, abitum ex eo parantem, in hemisphaerium inferius emitteret. Apposite ad haec, *Auroram*, quae certo quodam sensu, eadem est cum *Anubide*, Poëta *vigilem* appellat.

— *Ecce vigil rutilo patefecit ab ortu
Purpureas Aurora fores, et plena rosarum
Atria.*

Et hanc rationem formae caninae *Anubidi* ab Aegyptiis additae, agnoscunt etiam ex veteribus, Scriptores

* Plura dabit IS. CASAVBONVS ad Theophrasti characteres Ethicos, cap. V. p. 145.

** *Anthologia* Graecorum Epigramm. Lib. I. cap. XXIII. Epig. 7.

*** Vide TURNEBI *Aduersaria* Lib. XV. c. 4. et notas eruditorum ad *Petronii Satyricon* cap. 29. Edit. Geneva. 1629.

ptores praestantissimi, PLVTARCHVS, cuius verba habes §. 6. et CLEMENS ALEXANDRINVS. Vide §. 12.

§. 17. Neque vero est, quod miremur, veteres creaturarum et idolorum cultores, auroram ortumque Solis, non sine magna admiratione contemplatos esse, eosdemque, ac inprimis Poëtas, quauis data occasione, imagines illius nobis reliquisse iucundas, elegantes valde, et vere magnificas, Aegyptios vero insuper, locum, intra quem Sol oritur et occidit, per *συναισθησάν*, genti praesertim huic valde familiarem, in Deorum numerum recepisse, honoribusque diuinis dignatos fuisse. Quis enim quaeso magna haec Opera Dei cogitationibus attentis prudenter voluat ac reuoluat, quem non sollicita et cordata tantae rei meditatio, veluti extra se in ecstasin rapiat, quem non vel inuitum cogat, vt ordinem hunc ab optimo Creatore constitutum, tacitus reuereatur, atque eius tum potentiam, tum sapientiam, hic quoque agnoscat, celebret ac adoret?

Mirandum ceteroquin non est, Aegyptios idolo latras, Horizontem coelestem diuinis affecisse honoribus.

* *Quis nocte clara lumine flammeo
Semper micantes non stupeat globos?
Aut mane castris prodicuntem
Quum rutilo videt axe Solem?
Siue ille eois fluctibus exserit
Vultus decoros, sponsus uti nouus
Auro refulgens, gemmeaque
Tempora conspicuus corona:
Seu quum fugacem praecipitans diem
Curru citato tempora diuidit
Artusque, viresque, impetumque
Centimano similis giganti.*

C 3

Ab

* BVCHANANVS in Paraphrasi Psalmi XIX.

*Ab usque Eoo cardine ad ultimam
Metam occidentis sidera permeans
Obliqua, vitali calore
Cuncta creaturæ fouetque alitque.*

Ipsa sanctissima, diuinitus nobis concredita, Reuelatio, mirabilem hunc in rerum natura ordinem, saepius nobis ob oculos ponit, inque memoriam reuocat, ad laudem Creatoris. Illa ipsa, * **AVRO-
RAM ET LUCEM MATVTINAM**, tanquam famulas introducit, et Prouidentiae, res humanas potentissime ac sapientissime regentis, Ministras, quas iussa Numinis alacri aure et pede, capebant quotidie, stationesque suas nunquam intermittant. Has vero Dei famulas, et Prouidentiae eius ministras, magno sane cum splendore munus suum obeuntes, rebusque humanis tam utiles, quinimo pernecessarias, Aegyptii idololatriae mancipati, ad honores diuinos euexerunt, Deique loco coluerunt.

• Celeberr. nunc beatus SCHVLTENSIVS Comment. in Iobum cap. XXXVIII. v. 12.

CAPVT

CAPVT II.

De Typhone, malo Aegyptiorum Genio, siue Daemone, eiusque cogno- minibus, Apopi, Baby, Seth, Smy.

Typhon Numen Aegyptiorum fuit peruetustum ; sed
maleficum. Nomen eius non vno modo effertur.

§. 1. Graecorum de Typhoeo suo traditiones fabu-
losae paucis exponuntur. §. 2. Typhon Aegyptiorum,
in eorum fabulis, non vt Monstrum repraesentabatur ;
sed vt homo vnus e multis, qui regnum Aegypti affe-
ctauerit. §. 3. In iisdem fabulis perhibebatur filius
Rheae, frater Osiridis ac Isis, huiusque maritus.
§. 4. Secundum easdem Typhon fuit, vixit, sem-
perque mansit in Aegypto, quamuis Graeci quidam
fabulas has corruperint. §. 5. Pura vero Graecorum,
non Aegyptiorum fabula haec est, Deos metu Typhonis
in Aegyptum fugisse, ibique varias animalium figuras
induisse. §. 6. Id ipsum pluribus adductis rationibus
probatur. §. 7. Respondetur ad exceptionem celeberrimi
Warburtoni. §. 8. Fabulae Sacerdotalis Aegyptia-
cae, de gestis et patratibus a Typhone in Aegypto, summa.
§. 9. Fabulae Sacerdotum de Typhonis interitu et se-
pulchro. §. 10. Typhoni Genio malefico et inuiso,
animalia ab Aegyptiis dedicata erant, impura, inuisa, et
contemta. §. 11. Typhonem Aegyptii, nonnunquam, vt
maleficia eius auerterent, sacrificiis placabant, nonnun-
quam vero contumelia iaciebant. §. 12. Aegyptii res
Typhonis, cum rebus Iudaeorum, sibi tantopere inui-
sorum, nonnunquam studio confuderunt. §. 13. Ty-
phon primo quidem Sacerdotibus videtur significasse,
Spiritus, principiumque malum, bono oppositum. §. 14.
Postea, cum Typhon, ad res sensibiles et materiales
transferri coepit, a quibusdam Symbolum habitus est
hyemis. §. 15. Aliis visus est Symbolum maris, cuius
rei rationes exponuntur. §. 16. Alii Typhonis nomine

intelligebant vim ardoris et siccitatis, nimis inualescen-
tem. §. 17. Proprie vero Typhonis nomine, Theo-
logi Aegyptiorum designasse videntur ventum vrentem,
exsiccantem, noxium. §. 18. Ex eo ratio peti potest,
quare sedes Typhoni in Aegypto inferiori assignatae
fuerint. §. 19. Sigillatim vero per Typhonem Aegy-
ptii designarunt illum ventum, qui in Scriptura S. orien-
talis et vrens vocari solet, cuius effectus sunt omnino
terribiles. §. 20. Typhon vox est Aegyptiaca, signifi-
cans ventum corruptorem. §. 21. Typhon cognomi-
nabatur ab Aegyptiis Apopis, quod proprie Gigantem
designat. §. 22. Idem a Sacerdotibus etiam cognomi-
nabatur Babys, quod explicatur. Significat autem ven-
tum subterraneum vehementem, ex cauernis erumpen-
tem. §. 23. Aliud Typhonis cognomen erat Seth, de
quo nonnulla differuntur. §. 24. Vti et de cognomine
Smy. §. 25.

§. I.

*Typhon,
Numen Ae-
gyptiorum
fuit peruetu-
sum; sed
maleficum.
Nomen eius
non uno mo-
do effertur.*

Venio nunc ad Aegyptiorum Numen, quod gens
illa, non, vt ceteros Deos, beneficos, bo-
norumque omnium auctores, impenso affectu,
summaque mentis veneratione profecuta est; sed ex-
horruit potius, ac vt Genium maleuolum, malo-
rumque tantum non omnium causam, execrata est,
Typhonem videlicet. Numen hoc ominis detestabi-
lis, Scriptores pene omnes, qui de rebus Aegyptio-
rum paulo diligentius agunt, commemorare solent,
etiam antiquiores et meliores, HERODOTVS, HEL-
LANICVS, EVDOXVS, MANETHO, et qui hos
sequuntur, plurimi alii, quos inter PLVTARCHVS,
notitiam illius satis amplam in libro *de Iside et Osi-
ride*, nobis reliquit. Ipsum Numinis huius malefici
nomen, non ab omnibus eodem modo efferri, de-
prehendimus. PHILO Iudaeus, qui Alexandriae,
in Aegypto, vitam egit, Genium hunc, * ratione
sibi

* Hoc, quod negarunt quidam multis adductis e PHILO-
NE locis, inuicte probauit BOCHARTVS Hieroz.
Lib. II. c. XXXIV. col. 339. 340.

sibi peculiari, Τύφον, *Typhum*, quod graece *sumum*, aut *insolentem arrogantiam*, ac *superbiam* significat, appellare fere semper consuevit. Sed ostendere perfacile esset, Iudaeum hunc in rebus, quae ad *Typhonem* spectant, errorem non vnum commississe. Poëtis Graecis Latinisque, vti et Scriptoribus rei Graecorum mythicae, Genius ille Aegyptiorum laeuus, non raro audit Τυφῶν, siue *Typhoeus*, qui tamen nimis manifesto, fabulas de *Typhoeo* Graecorum, cum rebus *Typhonis* Aegyptii, errore non mediocri, in vnum compingunt, eoque interpretationem Numinis Aegyptiaci veram ac nativam, difficilem, perplexamque valde reddiderunt. Communiter vero, qui res Aegyptiorum attingunt, aut studio persequuntur, Numen ipsorum sinistrum, Τυφῶνα, seu *Typhonem* nuncupant.

§. 2. Antequam ad *Typhonis* Aegyptii Numen interpretandum progrediar, de *Typhoeo* Graecorum, mihi quaedam in antecessum dicenda esse video, ut intelligatur, eum a *Typhone* Aegyptio, toto coelo differre, etsi utriusque et nomen et Numen, veterum permulti, et saepiuscule inter se permisceant, eoque in doctrinam Aegyptiorum de *Typhone*, tenebras plurimas inuehant, quae sunt dispellendae, ut vera *Typhonis* significatio tanto facilius et certius erui, inque debita luce collocari queat. TYPHOEVS igitur, quem fabulae Graecorum, et Poëtarum carmina crepant, et quem non raro *Typhonem* appellari videmus, in Graecorum fabulis, Gigas perhibetur, * *immani magnitudine, specieque portentosa*, ** *cui centum capita, draconum ex humeris enata erant*. Fingunt Poëtae nonnulli, Iunonem

C 5 iratam

* HYGIVS Fabula 152. APOLLODORVS in Biblioth. Lib. I. c. VI. §. 3.

** HESIODVS in Theogon. v. 821. 824. PINDARVS Pythion. I. et VIII.

iratam Ioui,,* solam hunc sine virili semine peperisse. ** Alii eundem a Iunone ex terra procreatum fuisse, fabulantur. Plurimi denique *** Terram aut ex se ipsa, aut cum Tartaro congressam, Typhoeum edidisse, nugantur. Testatur tota fabulae de Typhoeo series, eum ex odio in Iouem, e terra genitum fuisse, ideoque continuo se et Ioui, et reliquis Diis, inimicum praeuisse implacabilem, **** coelum quoque oppugnasse lapidibus candentibus, † ac Iouem ipsum prouocasse, et cum eo de regno certare voluisse. Et in eo quidem vis praecipuae comparationis inter Graecorum *Typhocum*, Aegyptiacumque *Typhonem*, videtur esse posita. Nam et hunc fabulae Sacerdotum, fingunt maximorum Deorum, Osiridis, Iouis Ammonis, Isidis, Horii, ac Herculis, hostem acerrimum, qui hunc etiam, vita spoliauerit, non secus, atque Osiridem, et post istius mortem, cum Iside etiam atque Horo de regno bellum acre et pertinax gesserit. Sed et hic, fabulas Poëtarum suorum de *Typhoeo*, priusca Aegyptiorum genti penitus ignotas, Graeci cum traditionibus Sacerdotum Aegypti aenigmaticis, de Typhone suo, continuo permiscent et mirifice confundunt. Sedem *Typhoeo* Graecorum vates assignare solent Ciliciam, et quidem †† Arima Ciliciae montem,

* STESICHORVS apud auctorem ETYMOLOGIC, in voce Τυφωεύς. Alio modo fabulam hanc narrat EVSTATHIVS in Iliad. B. p. 345.

** HOMERVS Hymno in Apollinem v. 334. etc. 351. 352.

*** HESIODVS, vbi supra. VIRGILIVS Lib. I. Georgic. v. 278. APOLLODORVS, et HYGIVS loc. cit. aliiq.

**** APOLLODORVS, vbi supra.

† HYGIVS, loc. cit.

†† HOMERVS Iliad. B. v. 783. vbi consule vetustum Scholiaften, vti et ad Hesiadi Theogoniam v. 304. STRABO Geograph. L. XIII. p. 431. et STEPHANVS

tem, vel vt quidam volunt Lydiae, quamuis et sint, qui montem eundem aliis in regionibus, ac praecipue * in Syria collocent, quae postrema sententia, viris quibusdam doctissimis prae aliis se commendat. Quicquid sit, PINDARO, Pythion. VIII. v. 20. dicitur Τυφὼς Κίλιξ, *Typhoeus Cilix*. Ostendebatur etiam ** in Cilicia spelunca, eo nomine multo celeberrima, quae Typhoeo domicilium et cubile prae-buisse ferebatur. Sed quoniam id ipsum bene multi, tametsi perperam, ad Typhonem quoque Aegyptium referunt, ea de re in sequentibus, loco opportuno, §. 5. quaedam addemus. In Arimis etiam, gigantem illum multicipem, fulmine Iouis percussum fuisse, alicubi memoriae prodidit *** PINDARVS. Sunt etiam, qui eum in rupibus Caucasii, ac deinde prope montem Casium, in finibus Aegypti, iterum fulmine coelitus tactum, ac tandem interemtum, lacu Serbonidemersum fingant. Sapit et hoc fabulas Niloticas, quas hic saltem Graeci fictionibus suis admiscuerunt, quamobrem ea de re postea nonnulla disputabimus, §. 10. Sed plerique Typhoeum † in Sicilia monte Aetna premi, ignemque illic eructare aiunt. Multi sunt in describendo hoc Typhoei miseri supplicio Poetae, ac imprimis Latini, quorum loca adferre prolixum foret. Summam rei paucis complexus sic est HYGIVS, Fab. 152. Iupiter fulmine ardenti pectus eius percussit, cui, cum flagraret, montem Aetnam, qui est in Sicilia, super eum imposuit: qui ex eo adhuc ardere dicitur. Plura non

Byzantius, in voce Ἀργυρ. Adde illic notas doctorum virorum.

* HOLSTENIVS in notis ad Stephani loc. cit. GRAE-VIVS in Lect. Hesiod. cap. XXIII. p. 120.

** PINDARVS, Pythion. Od. I. v. 31.

*** Apud STRABONEM Lib. XIII. p. 431.

† PINDARVS, Pythion. Od. L. v. 33. et multi alii.

non adfero. Si quis vero hanc Graecorum fabulam, multis amplisque accessionibus ditatam cognoscere cupit, adeat is APOLLODORI *Bibliothecam*, Lib. I. c. VI.

Typhon Aegyptiorum, in eorum fabulis repraesentatur, non ut Monstrum; sed ut homo, v-nus e multis, qui regnum Aegypti affectauerit.

§. 3. Longe alia sunt, quae de *Typhone* suo, Aegyptiorum Sacerdotes aenigmatice in vulgus spargere solebant. In genuinis gentis illius fabulis, nihil reperire possum, ex quo colligas, Genium hunc malum, ceu Monstrum aliquod horrendum, quod de *Typhoeo*, vidimus, pictum fictumue fuisse. Et * qui ex recentioribus contrarium nobis persuadere annuntuntur, nihil habent, quod pro tuenda sententia sua adferre queant, quam fictiones Graecorum poëticas. Quae HERODOTVS, Scriptorum omnium, qui Typhonis Aegyptii meminerunt, antiquissimus, et post hunc alii, de malo hoc Genio, ex Aegyptiorum sermonibus referunt, ita comparata sunt, vt nisi ad indolem Theologiae gentis illius sollicitè attendas, credere facile possis, *Typhonem* fuisse hominem, aliis prorsus similem, qui regnum Aegypti affectauerit, eoque fratrem suum *Osiridem*, cui et vitam eripuit, spoliauerit. Vnum hoc tantum, ceu singulare ipsique peculiare observant veteres, ** quod, si colorem corporis species, fuerit *πυρρόχρως*, et *πᾶρσυχρος*, rufus et subpallidus, unde Aegyptii eorum consuetudinem declinabant, qui colore similes ipsi essent. Et quo tempore in regione illa vigeabant adhuc victimae humanae, *** homines ad spectu tales, quos et *Typhonios* vocabant, odio illius Daemonis, ad *Osiridis* aram mactabantur, aut viui comburebantur. * Postea vero eadem de causa boues

* Instar omnium esse potest KIRCHERVS in *Oedipo*, To. I. p. 219. 221. quem multi, saltem ex parte sequuntur.

** PLUTARCHVS de *Iside* p. 364. Adde p. 359.

*** DIODORVS *Siculus* L. I. p. 79. PLUTARCHVS p. 380.

* bones in sacrificia non accipiebant, nisi colore ru-
fos. Videntur asini in Aegypto, colore eodem,
vt plurimum fuisse insignes, quamobrem et ** huic
animali Typhonem fuisse similem, *** idque illi sin-
gulariter gratum acceptumque esse fingeant. In
reliquis Typhonem aliis hominibus dissimilem exti-
tisse, fabulae Aegyptiorum memoriae non prodide-
runt. Et ita, adductis fere iisdem argumentis, iu-
dicat etiam PLVTARCHVS p. 359.

§. 4. Quod si ortum ac natales, hinc *Typhoei* In fabulis
Graecorum, illinc *Typhonis* Aegyptii, explorauetis, Sacerdotum,
non minus vtrique inter vtrumque discrimen repe- *Typhon per-*
ries. *Typhoei* natales ex fabulis Graecorum, retuli- *bibebatur*
mus §. 2. Quod vero ad *Typhonem* Aegyptium *Rheae filius,*
attinet, consentiunt in eo omnes, fuisse eum *Osiridisque*
Osiris fratrem natu iuniorem. Vnus, quantum memi- *et Isidis fra-*
nisse possum, *SYNESIUS Cyrenacus*, **** istorum fra- *ter.*
trum, *Osirin* quidem minorem, *Typhonem* vero natu
maiores perhibuit. Aliud loquitur fabula a Sacerdo-
tibus Aegyptiis excogitata, quae huius fere est te-
noris: † *Ex Saturno et Rheae*, vel, vt alii fingunt,
recentiores haud dubie, *ex Ioue et Iunone quinque Diis*
nati sunt, ita, vt in unamquamque intercalarium,
(quas Aegyptii habent quinque, anno semper finem
imponentes,) *vnus natalis incidere*t. Nomina illo-
rum sunt *Osiris, Isis, Typhon, Apollo, (Horus) et*
Venus, Aegyptiace *Nephthys*: Paulo prolixius fabu-
lam hanc persequitur PLVTARCHVS, ex quo haec
tantum decerpemus. †† *Rheam aiunt, clandestino*
supra cognitam fuisse et Saturno et Mercurio, Solem
vero,

* PLVTARCHVS p. 363.

** Idem p. 362.

*** AELIANVS de Anim. Lib. X. c. 28.

**** In libro de Prouidentia, p. 90. Edit. Petauili.

† DIODORVS p. 13.

†† de Is. et Osir. p. 355. 356.

vero, ut flagitium istud ulcisceretur, Rhea impetratum esse, ut neque in mense, neque in anno pareret, Mercurium vero callido artificio, a Luna impetrasse, ut ad annum, qualis hactenus constitutus fuerat, dierum 365, dies intercalares quinque adidicerentur, eaque fuisse natales Deorum, quos Rhea ex Saturno et Mercurio conceperat, iam nunc in lucem edendos. Prima quinque illarum dierum natus est Osiris. Secunda dies protulit Aruerin, vel Horum seniore: Tertia Typhonem: Quarta Isidem: Quinta denique Nephthyn. Quidnam fabula hac allegorica in genere subinnuere Sacerdotes voluerint, * alio loco breuiter iam monui, cui argumento hic pluribus non immorabor. Liquet igitur ex hac fabula, in Aegypto peruulgata, et cuius vestigia in Theologia Aegyptiorum mythica, siue aenigmatica et allegorica, passim reperiuntur, Osirin inter deos quinque, primum in lucem prodiisse, et post hunc demum Typhonem. De hoc fabula illa ipsa quoque perhibebat, quod ** neque iusto tempore, neque loco proprio, in lucem editus fuerit; sed latere matris perrupto, exsilierit. Ex quinque Diis, quorum cum noua anni constitutione, cultum aut inuexere, aut aliquo saltem modo innouauere Sacerdotes, Isis quidem Osiridi nupsit, Nephthys vero Typhoni, etsi cum illa quoque Osiris aliquando; sed inscius, et ex errore, congressus fuerit. Quare nescio, ex quibus fontibus, lutulentis sane et adulteratis, haec hauserit IULIUS FIRMICUS, quae in principio libri eius de errore profanarum religionum leguntur: Isis soror est, Osiris frater, Typhon maritus; itum comperisset, Isidem uxorem incestis fratris cupiditatibus esse corruptam, occidit Osiridem artuatimque lacerauit. Sed perquam libenter, et quod dicitur

* In Panthei huius Lib. II. cap. I. §. 9.

** PLUTARCHVS p. 355.

citur ambabus manibus, veteres Ecclesiae Doctores arripere solebant, quicquid aliquam infamiae turpisque maculae notam, Sacris Gentilium inurere posset, etsi non semper ex limpidis, genuinisque fontibus haustum. Id quod zelo ipsorum pro vera religione condonare facile possumus.

§. 5. Ex fabulis Aegyptiorum Sacerdotalibus de Typhone perspicitur, Typhonem semper intra Aegyptum se continuasse, tum antequam res novas moliretur aduersus Osiridem, tum post eundem interentum. In eadem regione is ipse, partim cum Iside, partim vero cum illius Osiridisque filio, Horro bella gessit, donec tandem ab hoc deuictus, et vt antiquiores addunt, neci datus fuisset. Id tenor totus, fabulae Sacerdotalis de Typhone, clare testatur et demonstrat. Vide §. 9. 10. Longe aliter res se habet cum Typhoeo Graecorum, quod ex §. 2, auctoribusque illic ad testimonium vocatis, perspicui abunde poterit. Sunt tamen Scriptores, non prorsus contemnendi, qui credere nos iubent, Typhonem, etiam Aegyptium, diu in Cilicia habitasse, post ex hac regione prodiisse, ac in Aegyptum fecisse impetum. SOLINVS hunc in modum rem narrat, cap. XXXVIII. Edit. Salmasi. *Circa Corycum Ciliciae crocum plurimum optimumque — Ibi Corycos oppidum est et specus, qui montem impositum mari a summo cauat vertice, patulus biatu amplissimo. — Vbi peruentum ad ima primi sinus, alter rursus specus panditur: quod antrum latissimum patet faucibus; postmodum in processu per angustias obscuratur. In eo sacrum est Iouis fanum, in cuius recessu intimo Typhonis gigantis cubile positum, qui volunt, credunt.* Similia de re eadem legas apud MELAM Lib. I. c. XIII. Antrum illud Corycium in Cilicia, * multorum sermonibus vehementer

Secundum fabulas Aegyptiorum, Typhon in Aegypto ortus fuit, vixit, semperque mansit, etsi fabulas has Graeci quidam corruperint.

* Vide praeter auctores adductos, STRABONEM Lib.

ter erat celebratum, et ipse iam PINDARVS * πολυώνυμον, celeberrimum, multisque dictum, appellat. Quando autem Scriptores nunc a nobis excitati, antrum Corycium in Cilicia, cubile Typhonis diducunt, Typhonem videntur intelligere Aegyptium. Nam traditionem hanc de Typhone, cuius illi verbo tantum mentionem fecere, alii luculentius de Typhone Aegypto explicant: Eos inter est NIGIDIUS, vir egregie doctus, qui Iulii Caesaris aetate floruit, quique in Libris de *Sphaera*, ex Scriptoribus vique antiquioribus, memoriae prodiderat, ** capricornum immortalis honore donatum, quo tempore Typhon in monte Tauro Ciliciae speluncam habere, et Aegyptum incolebat, ab Ioueque concessum habuisset, quemadmodum Diis posset obfistere. Similia habet LVC. AMPELIVS, in libro memoriali, cap. 2. Capricornus nomine Pan. Quo tempore Pytho (Typhon) speluncas incolens in monte Tauri, Aegyptum profectus est, ad bellum, Pan se in caprae figuram conuertit. SOLINVS etiam, ut quivis intelligeret, se ea, quae de Typhonis cubili in Cilicia, narraturus erat, de Typhone Aegypto intellectum velle, cap. XXXVIII. hanc observationem praemittere non neglexit: Cilicia autem usque ad Pelusium Aegypti pertinebat. Sed haec prodigia Soliniana, merito ad eum locum vocat SALMASIVS. Noli fabellas istas omittere, etsi priscis Aegyptiorum traditionibus aperte repugnantes, ut hoc etiam exemplo intelligatur, quantopere res Aegyptiorum Graeci corruerint. Qui ea, quae §. 2. attulimus, cum fabulis

XIV. p. 461. PLINIVM Lib. XXXI. c. 5. SENECAM Natur. Quaest. Lib. III. c. 10. CVRTIVM de rebus Alexandri M. Lib. III. c. 4. LVCANVM Pharsal. Lib. III. 226.

* Pythion. Od. I. v. 32.

** Apud veterem Scholiasten Germanici, in Aratea Phaenomena, p. 119. Edit. Sant-Andr.

bulis hifce conferet, graecam earum originem, non ita magno negotio subodorabitur, perfpicietque.

§. 6. Cum ifthac Graecorum de Typhone fabula, aliam coniungere possumus, quam tamen ab eruditis fere omnibus, pro antiqua et genuina ipforum Aegyptiorum traditione Sacerdotali aenigmatica, agnofci haberique video. Certum nempe eft, idque tota Aegyptiorum Theologia Mythica, aut testatur, aut fupponit, Typhonem graues cum Diis principibus, Ofiride, Ammone, Hercule, et Ifide inimicitias geffiffe, Ofiridem etiam fratrem fuum, parricidio impio, per infidias e medio fultuliffe, eiusque regnum vi inuafiffe, poftea cum Ifide, quae caedem fratris et mariti fui vlcifci voluit, fuper regno belligeraffe, ad vltimum vero, ab Horro penitus deuictum, necique datum fuiffe. Haec omnia e bonis fideque dignis Monumentis eruta, §. 9, latius perfequemur. His quaedam non omnino diffimilia, de Typhoeo, Iouis ac Deorum ceterorum hofte implacabili, fed promerita poena tandem a Ioue affecto, in vatum fuorum carminibus legebant Graeci. Et cum praeterea a *Typhoei* nomine, illud *Typhonis* non valde abluderet, ac vtrumque faepius promifcuae vfurparetur, ex duabus illi fabulis disparibus, vnicam conftarunt, *Typhoni* Aegyptiorum plurima adaptantes, quae in fabulis fuorum de *Typhoeo* contineri fciebant. Typhonem igitur fingunt, Diis fe oppofuiffe, coelumque ipfum impia manu tanta vi oppugnaffe, vt Dii, fecuritati fuae illic minus profpectum effe arbitantes, alio fe recipere, confultius duxerint. Addunt, partem eorum aufugiffe in Aegyptum, et cum illuc quoque Typhon eos effet perfecutus, vt impia eius molimina eluderent, formas variorum animalium induiffe. Sic etiam rationem fe reddere poffe putant, ob quam Aegyptii Deos fuos fub forma animalium coluerint, ac adorauerint. APOL-

Pura Graecorum, non Aegyptiorum fabula eft, Deos nempe Typhonis, in Aegyptum fugiffe, ibique varias animalium figuras induiffe.

Tom. III.

D

L O D O -

LODORVS, qui annis circiter 140. ante C. N. floruit, vir illo tempore suo merito non parum celebris, sed hic nimium fabulosus, rem ita refert, in *Bibliotheca*, Lib. I. c. VI. §. 3. *Talis itaque tantusque Typhon, candentes in coelum lapides iaculatus, cum sibilo simul atque boatu ferebatur; magna etiam ex ipsius ore ignis procella deferuebat. Hunc ubi Dii in coelum prospiciunt irruentem, acti in fugam, properare in Aegyptum coeperunt, et ubi illum insequentem vident, in varias animantium formas sese quisque transmutabant. Iupiter autem procul a se Typhonem conspicatus, fulmine percussit. Subiungimus huic Scriptorem graecum alium, incertae quidem aetatis, sed haud dubie antiquum, ANTONINVM LIBERALEM, qui fabulam eandem narrans, ab APOLLODORO non discrepat, nisi quod nonnulla plenius edisserat. Sic autem ille *Metamorphoseon* Libro, Fab. XXVIII. *Terrae filius fuit Typhon. — Is imperium Iouis affectauit: impetumque facientem, nemo Deorum sustinuit; sed omnes in Aegyptum fugam fecerunt, solis Minerva et Ioue relictis. Typhon Deos e vestigio secutus est: verum illi calliditate usi, effugerunt, habitu in bestias mutato: Apollo in accipitrem, Mercurius in ibidem, Mars in squamosum piscem, (lepidotum) Diana in felem, Bacchus in caprum, Hercules in hinnulum, Vulcanus in bouem, Latona in murem graneum: alii ut visum fuit, in alia. Concinnant his * Scriptores graeci alii, sed quorum loca, ut vitemus prolixitatem, omittimus. Audiamus nunc etiam Scriptores latinos, eosque inter agmen ducat OVIDIVS, cuius hi sunt Lib. V. *Metamorph.* versus:**

*Bella canit Iuperum: falsoque in honore Gigantas
Ponit, et extenuat magnorum fata Deorum:
Emissumque ima de sede Typhoea terrae
Coelitis fecisse metum, cunctosque dedisse* Ter—

* SVIDAS in voce Τυφώς, et alii.

*Terga fugae: donec fessos Aegyptia tellus
Ceperit, et septem discretus in ostia Nilus.
Huc quoque terrigenam venisse Typhoëa narrat,
Et se mentitis superos celsae figuris:
Duxque gregis, dixit, sit Iupiter: unde recurvis
Nunc quoque formatus Libys est cum cornibus
Ammon.*

*Delius in coruo, proles Semelcëa capro,
Fele soror Phoebî, niuea Saturnia vacca
Pisce Venus latuit, Cyllenius ibidis alis.*

Hoc nonnihil antiquior, P. NIGIDIUS FIGVLVS, de eodem argumento, in hunc sensum scripserat.

* Capricornus immortalis honore donatus est, quo tempore Typhon in monte Tauro speluncam haberet, et Aegyptum incoheret, ab Ioueque concessum habuisset, quemadmodum Diis posset obsistere, cum eis consilium panderet, si neque terras relinquere vellent, neque Typhonis immanitati resistere Dii possent, inconsulte figuras immutauerunt, in quam quis vellet, seu bestiam, seu volucem, seu piscem, pecudemue, Typhon (lege omnino Pan) se in capram transmattasset: itaque immortales figuris ignotis, Typhonis ante oculos crebro versabantur: unde adhuc maxime pro Diis multas bestias obseruant coluntque Aegyptii.

Vltimo loco, et haec ex HYGINI Poëtico Astronomico addere, operae pretium fuerit. Ita nempe is Lib. II. c. XXVIII. Aegyptii Sacerdotes, et nonnulli Poëtae dicunt, cum plures dii in Aegyptum conuenissent, repente venisse eodem Typhona, acerrimum giganta, et maxime Deorum inimicum: quo timore permotos, in aliam figuram se conuertisse. Mercurium factum esse ibin: Apollinem autem, quae Threicia avis est, et grus dicitur: Dianam cato (id est

D 2

* Apud Scholiasten veterem, in Germanici Aratea, p. 119. 120.

est feli,) *simulatam*. Quibus de causis Aegyptii ea genera violari non sincere demonstrant, quod decorum imagines dicantur.

*Id pluribus
adductis ra-
tionibus pro-
batur.*

§. 7. Credo fore paucos, qui non post lecta, et attente pensitata haec veterum loca, quae nunc adduximus, in meam pedibus ituri sint sententiam, fabulam hanc, Poëtarum graecorum fictionibus, haudquaquam vero Sacerdotum Aegyptiorum traditionibus aenigmaticis deberi. Etenim 1) in omnibus illis locis, quae attulimus, sermonem proprie esse, de *Typhoeo*, terrae filio, immanis magnitudinis gigante, Poëtarum graecorum carminibus tantopere celebrato, quis quaeso, inficias iuerit? Huic per accommodationem tantum quaedam attribuuntur, quae ad res Aegyptiorum spectant, vt credere possis, designari *Typhonem* Aegyptium, et si re ipsa fabulis poëtarum graecorum attemperentur Aegyptiacae, haecque cum illis confundantur. Ideo 2) in fabula hac, *Typhoni* illi, quisquis est, patria non assignatur Aegyptus; verum dicitur potius aliunde profectus, in Aegyptum fortuito tantum venisse, eo quod eam in regionem deos aufugisse, intellexisset. An id Sacerdotes Aegyptii, de Typhone suo dicturi fuissent? 3) Ipsae vero Aegyptiorum traditiones de *Typhone*, vti eas a Sacerdotibus gentis illius acceptas, ipsi Graeci referunt, aliud quid omnino sonant, et fabulae illi, quam ex Graecorum figmentis §. 6. contexui, prorsus sunt dissimiles. Idque 4) cum primis de antiquioribus e gente Graecorum Scriptoribus observare operae pretium est. Illis enim fabula illa, vti eam a recentioribus consarcinatum vidimus, penitus incognita fuisse videtur. HERODOTVS, qui de rebus cunctis, sacris praesertim, Sacerdotes per totam Aegyptum, curiosa et fere nimia diligentia percontatus erat, et omnia memoratu digna, in literas sollicitè retulerat, ea de re

re haec tantum ex ore Sacerdotum narrat, Lib. II. c. 156. *Aegyptii dicunt, quod Latona, quae est ex octo eorum primoribus Numinibus, Apollinem, (vel Horum) ab Iside sibi commendatum, occultauerit in hac insula, nondum innatante, et sospitem seruauerit: quo tempore Typhon omnia inuestigans, ut filium Osiridis, (Horum,) inueniret, eo venisset. Haec cum fabulis vere Aegyptiacis, quae a probis Scriptoribus pro talibus venditantur, per omnia conspirant. Sed nihil hic de bello Typhonis aduersus omnes Deos, nihil de Diis, metu Typhonis, in Aegyptum aufugientibus. Multo vero minus hic aliquid reperias, de Diis, in formas animalium conuersis, ut sic rabiem Typhonis euaderent. Typhon tantum, quod genuina Aegyptiorum fabula fingit, post interfectum Osiridem, filium eius Horum quae-rit. Eum vero mater Isis, Latonae commendauerat, haec autem eum, vna cum sorore Bubasti, in insula abscondidit, et sic saluum incolumemque praestitit. Scriptori huic antiquissimo, aetate suppar erat HELLANICVS *Lesbius*, qui in Aegyptiacis, scriptum reliquerat, * *deos in Aegypto, coronas sibi detraxisse, cum Babyn, qui Typhon est, regnare intellexisset. Coronae Deorum*, quas memorari hic videmus, sunt id, quod ** alii Scriptores, loquentes de Diis Aegyptiorum, vocant *Βασιλίδες*, et OVIDIVS, Pompam Isidis describens, *** *regale decus*. Secundum HELLANICVM igitur, Dii Aegyptiorum, Osiridis videlicet propinqui, cum intellexissent, Typhonem voto suo, regnoque potitum iam esse, coronas tantum, in signum ludus, e capitibus detraxerunt. Ta-*

D 3

lis

* Apud ATHENAEVM, Lib. XV. *Deipnosoph.* p. 680.

** PLVTARCHVS *de Iside*, p. 358. AELIANVS *de Anim.* Lib. XI. c. 31. HORAPOLLO in Hieroglyph. Lib. I, c. II. et 15.

*** *Metamorph.* Lib. IX. v. 689.

lis erat Theologia mythica Aegyptiorum illius aevi. Illa recentiorum commenta, quibus fabulam Typhonis ornatorem reddere voluerunt, tum nondum cuiquam in mentem venisse videntur. 5) Vnus ex Scriptoribus, quorum verba dedimus §. 6, HYGIGNVS scilicet, verbis conceptis testatur, se fabulam, quam refert, desumisse *ab Aegyptiis, Sacerdotibus, et Poëtis*. Quia nempe fabula haec attingebat Theologiam, resque Aegyptiorum sacras, auctor ille sibi persuasit, eam ex doctrina sacra Aegyptiorum Sacerdotum profluxisse. Et certe quaedam in fabula ista, institutis Aegyptiorum omnino concinunt, quod nimirum Dii ipsorum sub quorundam animalium formis colerentur. Hoc ergo ex doctrina Sacerdotum esse tractum, nemo negare potest. Sed non ignarus erat, longe plurima in hac fabella, fictionibus Poëtarum, Graecorum et Romanorum, deberi, quare illos, inter commenti huius auctores, etiam nominandos esse, et profecto, iure merito, censuit.

6) Fabula haec videtur eum in finem a Graecis conficta fuisse, ut ratio aliqua redderetur, qui factum fuerit, ut Aegyptii ad animalia, tanquam simulachra Deorum, colenda, deuenire potuerint. Aegyptiorum itaque Theologis, talem affinxerunt fabulam mysticam, Deos tempore Typhonis, huiusque metu, variorum animalium formas induisse, et in huius rei memoriam, animalium illorum cultum postea fuisse inuectum. Verum num non hoc, obsecro, carmina et fictiones Poëtarum graecorum aperte redolet? Quis enim nescit, in quot animalium formas, dii ipsorum perhibeantur conuersi? Si quis OVIDII Metamorphoses, et vetustos Poëtarum graecorum interpretes euoluere dignetur, innumerabilia rei huius illic reperiet exempla. At in Aegyptiorum Mythologia prisca et genuina, * tale quid,

* Finxisse tamen Aegyptios legimus, *Typhonem*, ut Horf

quid, vix ac ne vix quidem reperiri crediderim. Norunt equidem rerum Aegyptiacarum periti, *Osi-
ridis* et *Hori* Symbolum fuisse *accipitrem*, *Isidis*
vaccam, *selem Bubasteos*, *arietem Ammonis*, et quae
plura sunt huius generis. Sed Deos in illa animalia,
metu conuersos fuisse, ex probis monumentis pro-
bari non poterit. Volebant autem Aegyptiorum
Sacerdotes Diis suis certa quaedam animalia esse sa-
cra, quod in illis virtutis deorum, leuia quaedam
vestigia, tenuesque vmbras deprehendi posse crede-
rent, quod * alio loco pluribus sum persecutus.
Ipse HYGIVS, post allatam ea de re fabulam vul-
garem, obseruationem isthanc subiungit. *Aegyptii*
ea genera violari non sinunt, quod DEORVM
IMAGINES dicantur. Erat igitur Aegyptiorum
hæc doctrina, animalia quaedam, certo respectu,
esse *Deorum imagines*. Verum cum hoc Graeci
nonnulli perperam interpretarentur, ipsisque con-
uersiones Deorum suorum in animalia fabulosae, in
memoria haerent, fabulam illam, quam nunc exa-
mino, exsculpisse videntur. 7) Est vero et istud
obseruatione non indignum, in illis ipsis, quae fa-
bulae huius architecti, ex genuina Aegyptiorum
Theologia depromisse videntur, quaedam tamen
occurrere, Aegyptiis vere incognita, vsuque mini-
me recepta, adeoque ex ritibus sacris Graecorum,

D 4

alia-

iram effugeret, *crocodili* formam adsciuisse. Vide infra
§. II. Verum et id videntur Graeci excogitasse, quia
apud Aegyptios, *crocodilus* symbolum erat *Typhonis*.
Scribit etiam PLVTARCHVS p. 357. *Isidem* in Phoe-
nicia *hirundinis* formam sumisse, atque vocem lamen-
tabilem edidisse, quod etiam tangit; sed paulo obscu-
rius MINVTIVS FELIX. Sed neque haec potest esse
genuina Sacerdotum Aegyptiorum, ac vetus traditio.
Nam *hirundinem* Aegyptiis fuisse sacram, aut *Isidis* sym-
bolum, nusquam sane legitur.

* In *Prolegomenis* §. 35.

aliarumue gentium, parum consulte huc translata. Possem plura rei huius, quam dixi specimina hic producere. Verum, ut breuitati consulam, vnicum hoc tantum monebo, secundum fabulam illam, * *Venerem latuisse pisce.* Hoc vero non ex Aegyptiorum; sed Syrorum ac Babyloniorum Sacris mutuata est fabula. Ignoti non sunt isti MANILII versus, Astronom. Lib. IV. v. 580.

*Scilicet in piscem sese Cytherea nouauit,
Quum Babyloniacas summersa profugit in undas
Anguipedem alatis humeris Typhona furentem,
Inseruitque suos squamosis piscibus ignes.*

Equidem et hoc loco *Typhon*, tanquam conuersionis illius causa, in scenam producitur. Verum caue credas, id ab ipso MANILIO profectum esse. Sciolus quidam, fabulae illius de *Typhone*, quam hic excutimus, memor, Manilium hic supplere ausus est, eique versum tertium mala fide inferfit. Non possum non adstipulari RICHARDO BENTLEIO, Criticorum in Anglia nuper Principi, qui tot Poetae illius codices manu exaratos, assidua versauit manu, quique versum illum, ut spurium, nos expungere iussit. Plura de illo Syrorum ac Babyloniorum placito, addi hic potuissent, nisi labore hoc, ** viri doctissimi dudum defuncti iam essent.

*Respondetur
ad obiectiones doctissimi
mi Warburtoni.*

§. 8. Est tamen *** vir celebris, doctrinae elegantis copia, et singulari ingenii acumine praecehlens, qui haud ita pridem, testimoniis nonnullis, DIODORI Siculi, et LVCIANI, confici posse putauit, fabulam, quam hic sub examen vocamus, originis haudquaquam esse graecanicae; sed Aegyptiacae, et a
Sacer-

* OVIDIVS, vbi supra, §. 6.

** SCALIGER in Manilium p. 310. 311. Edit. Argentor. SELBENVS de Diis Syris, Syntagm. II. cap. III.

*** WARBURTON Essai sur les Hieroglyphes de Egyptiens, p. 258. etc.

Sacerdotibus Niligenarum studiose excogitatam. Illa igitur Scriptorum magni sane nominis testimonia, tacitus nullo modo praeterire possum. Et primo quidem, quod ad DIODORI Siculi locum attinet, ille ita habet: * *Sacerdotes equidem arcanum de animalium cultu placitum, ἀνέρεοντες τὸ δόγμα, habere, supra a nobis commemoratum est. At vulgus, (οἱ πολλοὶ) Aegyptiorum has tres causas exponit. Quarum prima omnino fabulosa est, et cum prisca simplicitate enuenerit. Deos enim initio genitos, cum paucitati illorum, multitudo et scelerata improbitas hominum terrigenarum praeualeret, in animalia se transformasse, atque hoc modo crudelitatem et vim illorum effugisse dicunt.* Inquit auctor hicce diligens in rationes cultorum ab Aegyptiis animalium, et rationem primò commemorat arcanam, a Sacerdotibus reddi solitam, quam alio loco, p. 18, hunc in modum explicat. *Isis praeterea Sacerdotibus praecepit, ut unum ex animalibus, apud se natum, quodcumque velint, Osiridi dedicent, idque, donec in vita supersit, non aliter, quam ipsum quondam Osiridem venerentur, mortuoque eundem, quem ipsi post interitum, impertiant cultum.* Hanc rationem cultus animalium, tempore Diodori proferre solebant Sacerdotes nonnulli, a qua diuersam fuisse oportet, eam, quam ipsorum maiores HERODOTO exposuerunt, ** qui vero et illam ipsam in vulgus enunciare, religioni sibi duxit. Equidem existimo, cultum animalium, tantae in Aegypto, antiquitatis fuisse, ut verae illius origines paulatim ex hominum memoria euanescerent; ipsosque etiam Sacerdotes laterent. Aut si memoria eius rei in ipsorum adytis et antiquissimis Monumentis fideliter conseruata fuit, eam non videntur cuiquam, nisi rite initiato, aperuisse.

D 5

* Lib. I. p. 77. Edit. Wechel. vel 54. Edit. Steph.

** Lib. II. c. 65.

ruisse. Ab hac vero ratione, quam Sacerdotes sibi reseruarent, DIODORVS diserte distinguit opiniones populares, inter quas primum locum illi tribuit, quam verbis eius hic descripsimus. Quod si autem dixerō, veros opinionis huius popularis in Aegypto auctores, fuisse Graecos, nihil dixerō a rei veritate alienum. Graecos enim fuisse fabulae illius fabricatores, ex §. 6. et 7. liquere arbitror. Tempore vero Diodori, Graeci in Aegypto vbique praeualebant, Scholas publicas occupauerant, ministeria Temporum et Deorum ad se traxerant, Sacraque Aegyptiorum, non secus atque doctrinam ipsorum Theologicam, in multis mutauerant ac corruperant, quod vel ex nummis, tempore Ptolemaeorum, primorumque Imperatorum Romanorum, in Aegypto percussis, inuicte demonstrare licet. Taceo iam, origines cultui animalium, ab Aegyptiorum vulgo, assignari solitas, cum fabula Graecorum, qualem exhibui §. 6, non omnino consonare. Posset equidem, fateor, discrepantia illa multis videri momenti leuioris; sed tamen non in vniuersum spernendam esse, opinor. Locus vero LVCIANI, ad quem transeundum mihi nunc est, id fere sonat. * *At si in Aegyptum venias, ibi demum, ibi res graues videbis multas, et coelo re vera dignas: puta Iouem arietino, canino vultu Mercurium illum optimum praeditum: Panem vero totum hircum, alium etiam ibim, alium crocodilum, et simiam. Verum*

*** Si discendo velis pernoscere et illa complures Sophistas audies, et Scribas, et Prophetas toto corpore abrasos, qui tibi narrent — quomodo ab hostibus territi, illamque gigantum rebellionem veriti, Dii in Aegyptum venerint, ut illic ab hostibus tuti latitarent: ideoque alius ipsorum hircum praeformidi-*

* In libro de Sacrificiis circa fin. Opp. To. II. p. 358.

** HOMERVS II. Z. 150. Y. 213.

midine induerit, alius arietem, alius feram, alius auem. Atque hinc esse, ut Dii eas nunc obtineant formas, quas id temporis assumerant. Nam haec diligenter mandata literis, idque ante annos plus decies mille, in adytis posita seruantur. Video hic fabulam graecam de Typhoeo, supra prolixè relatam §. 6, nisi quod loco *Typhoei*, exemplo DIODORI, plures inimici et gigantes commemorentur. Quando vero auctor ille nos credere iubet, fabulam hanc a Scribis et Prophetis tradi solere, et in Sacerdotum Sacrariis, a primis inde temporibus literis proditam asseruari, in eo DIODORO manifesto contradicit, qui, ut modo vidimus, historiolum illam rumusculis popularibus vulgi accenset, eamque conceptis verbis, traditionibus Sacerdotum mysticis opponit. Et tamen DIODORVS, ad cognoscendum res huius generis, iter in Aegyptum instituerat, ibique omnia quae ad Aegyptiorum Sacra spectant, summa industria inuestigauerat. Legenti haec LVCIANI cum aliqua attentione, non poterit non illico in mentem venire, eum hic non obsecundasse legibus boni historici, qui omnia quae narrat, accurate prius explorat, et ex monumentis fide dignis promit; verum id tantum agere, ut religioni et Sacris Aegyptiorum, quomodocunque illudat.

§. 9. Postquam fabulas Graecorum adulterinas de Typhone dispunximus, tempus est, ut iam videamus, ecquid fabulae Aegyptiorum priscae et sacerdotalis, de eodem symbolice retulerint. Ex omnibus, qui extant, vetustis Scriptoribus, nemo eas diligentius et prolixius in literas retulit, PLUTARCHO, cuius proinde hic ratio habenda erit praecipua. Neque etiam dubito, quin, si rei summam spectes, optimus hicce auctor, omnem adhibuerit fidem atque accurationem, ut nobis doctrinam Sacerdotum, a maioribus acceptam, genuinam conseruaret, ac pro virili

Fabulae Sacerdotalis Aegyptiacae, de gestis et parratis Typhonis, breuiss. summa.

virili sollicitate explicaret. Verum passim tamen, ad vetustas Aegyptiorum fabulas sacras, recentiorum quorundam Graecorum figmenta, et hic accessisse, mihi quidem certum est, neque id lector exercitatus, in dubium facile vocabit. Verum is nihilo secus sequendus nobis praecipue erat, tamen nec alios Scriptores, antiquiores cum primis, neglexerimus. Fabulae igitur Sacerdotum symbolicae tradebant, Osiridem, postquam regno potitus esset, inter suos virtutis et iustitiae laude inclaruisse, magnisque beneficiis subditos sibi deuinxisse, sed et de aliis gentibus bene meriturum, vniuersam obiisse terram, cum maxime vero * per Aethiopiam iter fecisse. Interea vero, dum Osiris totum orbem bonis cumulat, et ad Aethiopes quoque inuisit, Typhon frater eius, etsi immensa ambitione actus, nihil tamen in regno innouauit, cum ipsi cura Isidis vigilans nihil tale permetteret; verum post eius reditum, adscitis in criminis societatem, ** viris LXXII, fratri suo insidias struxit. Numerus coniuratorum, quem fabula Sacerdotalis exprimit, Aegyptiis erat mysticus, et haud dubie *** aliquid arcani abscondit. Ab his igitur coniuratis adiutus Typhon, per insidias Osiridem e medio sustulit, eiusque corpus arcae inclusum, Nilo commisit, quod alueus Taniticus tandem in mare detulit. Isis cognita hac re, illico ad quaerendum corpus mariti sui proficiscitur, inque ipsam Phoeniciam, iter eo fine suscipit, quod † PLVTARCHVS prolixe describit. Sed diffiteri non possum, quod et BOCHARTO in mentem venisse deprehen-

* DIODORVS p. 16.

** DIODORVS p. 18. innuit, coniuratos fuisse numero XXVI.

*** Vide infra huius Libri cap. III. §. 7. vbi ea de re sententiam nostram exponimus.

† de Iside p. 357.

prehendo, videri mihi iter hoc Isidis Phoenicicum, non e cerebro, priscorum Aegypti Theologorum dimanasse; sed nescio e quo peregrino solo, in Aegyptum sero satis peruenisse, ciuitate illic tandem donatum. Vix dubito, quin Sacra Phoenicum, cum Aegyptiorum sacris permixta hic, et in vnum conflata fuerint. Addit fabula eadem, Isidem corpus Osiridis sui, in Phoenicia inuentum, secum reduxisse in Aegyptum, vbi tamen a Typhone, noctu plenilunii tempore venationi intento, denuo deprehensum, * in partes XIV. discerptum, partes autem illae disiectae fuerint. Quo facto Isis, noua inquisitione instituta, corporis Osiriaci membra reperit omnia, exceptis solis genitalibus, quae Typhon in fluium coniecerat, deuorata paulo post a lepidoto, phagro, et oxyryncho, piscibus. Post Osiridem hoc modo e viuis ablatum, regnum, etsi perbreue, Typhon ad se rapuit, aut saltem regnare visus est. Cum enim videret, ** Deorum in Aegypto nullum moliminibus suis aduersari, arbitratus, eos metu perculsos, regnum sibi vacuum reliquisse, dominabatur imperitis, fortunae varietate et instantis periculi magnitudine ad stuporem redactis. Et tum quidem *** *dii in Aegypto coronas sibi detraxerunt, cum Typhonem regnare intellexissent. Ut vero regnum suum male partum, aliquo modo stabiliret, et securitati suae consuleret, ante omnia de tollendo Horo, Osiridis filio et haerede legitimo,*
con-

* DIODORVS rem hanc tangere videtur, vbi p. 18. scribit, Typhogem *dilancinato Osiridis interfecti corpore, in XXVI. frustra, cuique fucinoris socio, unum tribuisse.*

** NIGIDIUS in *Sphaera barbarica*, apud Scholiastem Germanici p. 120.

*** HELLANICVS apud ATHENAEVM Lib. XV. p. 680.

consilium cepit. * *Omnia igitur magna industria indagavit, ut hunc Osiridis filium inueneret*, eoque tempore Butum quoque pertuenit, vrbem Aegypti inferioris. Illo ipso vero in loco, Latona, quae est ex Numinibus Aegyptiorum primoribus, Horum et Bubastin, ab Iside sibi commendatos enutriebat, ibidemque in insula eos absconditos seruauit, eoque facto ab insidiis Typhonis tutos eos praestitit. Alii Sacerdotes, quod infrequens non erat in Aegypto, rem eandem, alia fabula inuolutam, hunc fere ad modum referebant, ** *Herculem Aegyptium, in Libyam profectum, illic a Typhone fuisse interemptum; sed breui post ad vitam reuocatum*. Extat et alia Aegyptiorum de ea re fabula, hunc fere in sensum diuulgari solita, *** *Herculem cum aduersus Libyas pugnaret, ipsumque sagittae deficerent, gemibus innixum, lapides ad inimicos proiecis- se, quos ipsi pater, ad eius preces, velut per pluuiam submisit*. Haec de Osiride ipso capi possunt, a Typhone interempto quidem; sed postea rediuiuo. Sed rectius id explicari posse puto, aut de Hercule Aegyptiorum, † cui fabula talis egregie conuenit, aut de Horo, qui in nostra hac fabula Typhonia paginam omnem implet, †† quique certo, quodam et optimo sensu, cum Hercule Aegyptiorum idem est. Et sane DIODORVS, qui fabulam eandem commemorat, alio tantum nonnihil amictu ornata, eam de Horo interpretatur, vbi p. 22. ait: *Isis inuenit immortalitatis pharmacum,*
quo

* HERODOTVS Lib. II. c. 156. PLUTARCHVS p. 354. 357. 366.

** EUDOXVS apud ATHENAEVM Lib. IX. p. 392.

*** THEO in Scholiis ad Arati Phaenomena p. 14. Edit. Oxon.

† Vide *Panthei* huius Lib. II. cap. III. §. 10. II.

†† Vide ibidem Lib. II. cap. IV. §. 8.

quo filium Horum, * *Titanum insidiis oppressum, et exanimatum, in aqua inuentum, non tantum reddita anima, in vitam reduxit; sed etiam immortalitatis fecit participem.* Discrepantias has primis fabularum harum architectis relinquimus. Apparet autem facile, si quis calculos recte subducatur, omnia eodem redire. Regnum Typhonis ceteroquin, vti paulo ante dicebamus, perbreue fuit. Si enim NIGIDIVS, quae hac de re narrat, ex bonis genuinisque fontibus hausit, ** *post XVIII. dies dicitur consilium de eo repente a diis factum, ut interficeretur: ob idque usque hodie in Aegypto hos dies XVIII. festos perpetuo annis singulis instituerunt: in quibus diebus qui nascitur, amplius non viuit.* Horus postea, vt ad illum iam redeamus, viribus audis, et exercitu conscripto, a patre Osiride, qui ipsi ex inferis redux praesto fuerat, ad bellum incitatur, instruitur, exercetur. Itaque res ad proelium devenit, in quo post certamen plurium dierum, Horus victoria potitur, isque Typhonem vincum matri suae Isidi custodiendum tradit. Ea vero communem inimicum, non modo non interfecit, sed et vinculis soluit, missumque fecit. Tulit hoc tam indigne Horus, vt Isis etiam, etsi mater, iram eius experiri debuerit. Inde ad nouum certamen ventum est, feruntque pugnis aliis duabus, Typhonem debellatum denuo fuisse. Itaque nunc demum, *** Horus vindictam caedis maternae persecutus est, ac de Typhone non minus, quam de complicibus eius supplicium sumsit. **** Eo vero extincto, Horus feliciter regnavit.

§. 10.

* per *Titanas* Graeci id ipsum intelligunt, quod Aegyptii per *Typhonem*.

** In *Sphaera barbarica*, apud *Scholiasen Germanici*, vbi supra.

*** DIODORVS p. 88.

**** HERODOTVS Lib. II. c. 144.

Fabulae Sacerdotales, de Typhonis interitu et sepulchro.

§. 10. Typhonem igitur Horus extinxit, ut poena mortis, iniuriam patri, sibi que etiam illatam, lueret. HERODOTVS eodem loco, quo hoc commemorat, addit, Graecos *Horum* interpretari *Apolinē*. Rem eandem igitur dicere voluit NIGIDIVS, ubi ait: * *Typhon fulmine interficitur ab Apolline*. Sed singulare omnino est, quod auctor ille ibi addit, factum hoc fuisse, *in Templo Aegypti Memphis* (legendum haud dubie, *in Templo Apidis Memphis*), ** *ubi mos fuit solio regio decorari reges*. Scriptorem alium, qui idem dixerit, reperire haecenus potui neminem. Communior certe in Aegypto sententia haec erat, sepulchrum Typhonis esse lacum Serbonidis, in confiniis Aegypti, Syriae, et desertorum Arabiae, positum. HERODOTVS de isthoc lacu loquens, ait Lib. III. cap. 5. Ἐν τῇ δὲ λόγος, τὸν Τυφῶν κεκρύφθαι, *in quo Typho fertur absconditus*, nempe postquam ab Horo esset interemptus. Eadem fere legas apud EUSTATHIVM, ad Dionysii Periegetae vl. 253. Λίμνη δὲ Σέρβωνος, καὶ χωρεῖα, περὶ ἣν φασι τὸν Τυφῶνα κεκρύφθαι, πλησίον ἔσσαν τῷ πρὸς τῷ Πηλεσίῳ Κασίῳ ὄρεσι. *Serbonis et lacus est, et regio, ubi Typhonem aiunt esse absconditum. Est vero vicina Casio monti prope Pelusium*. Hinc est sine dubio, quod literis proditum legamus, *** Aegyptios lacum istum Serbonidem, appellare consueuisse *Τυφῶνος ἐκπνοαῖς*, *Typhonis exhalationes*. Neque spernendam hic censeo observationem **** viri doctissimi, suspicantis, tractum illum, qui campos Pelusiacos comprehendit, et ad lacum vsque Serbonidem extenditur, olim *Sethroïthen* dictum,

* Apud Scholiasten Germanici loc. cit.

** Sic et DIODORVS in Excerptis Valefianis p. 354.

*** PLVTARCHVS in vita M. Antonii p. 917.

**** MARSHAMVS in *Canone Chronico* ad Secul. VIII p. 108.

dictum, nomen hoc accepisse a *Typhone*, quem Aegyptios lingua sua cognominasse *Seth*, infra monerimus, §. 24. Addere possum illustrationis gratia, *rubicundum* Aegyptiis dici *ραιϋ*, *ros*, ex quo conficitur, *Seth-ros* commodissime significare *Typhonem rufum*. Hoc vero colore Typhonem insignem fuisse, vetustis Aegyptiorum monumentis, proditum erat, §. 3. Magnopere hoc ex eo etiam confirmat * vir illustris, quod ** in antiquis traditionibus Theologicis Sacerdotum Aegypti, *Pelusium*, vel, vti etiam antiquitus vrbs illa dicebatur, *Auaris*, tractus Sethroitici metropolis, *Typhonia* cognominari solet. Veterum nonnulli, hanc *Typhonis* in lacu Serbonidis merfionem, ad *Typhoeum* Graecorum referunt, quia nempe duos hos inter se confundunt, Aegyptiaco tribuentes, quae graeco sunt propria, et graeco vicissim accommodantes, quae ad Aegyptiacum vnice spectant. APOLLONIVS RHODIVS rem hanc versibus complexus est, quos apud ipsum legi malim Lib. II. *Argonaut.* v. 1214. etc. Iisdem prorsus consona habet auctor *Etymologici magni*, in voce *Τυφώς*. *Τυφαιονία πέτρα ἐστὶν ἐν ὑψηλῇ ἐν τῷ Καυκάσῳ*. — *Ὡνόμασαι δὲ Τυφαιονία, διὰ τὸ ἐν αὐτῷ διακόμενον τὸν Τυφῶνα ὑπὸ Διὸς πεπληγῆσθαι τῷ κεραυνῷ πληγέντα δὲ αὐτὸν Φασι καίόμενον ἀπελθεῖν ἐν τῇ Σερβωνίδι λίμνῃ ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ εἰς τὸ βάθος αὐτῆς ἐμπεσεῖν καὶ δύνασθαι συνεχόμενον ὑπὸ τῆς ἐκκαύσεως*. *Typhonia, petra est excelsa in Caucaso monte*. — *Nomen autem istud ideo illi inditum est, quod Iupiter Typhonem persequens, illic cum fulmine percussit. Aiunt vero, eum fulmine tactum et perustum, ad Serbonidem lacum*
perue-

* Idem ibidem p. 107.

** MANETHO, apud IOSEPHVM, adu. Appion. Lib. I. §. 26. p. 460.

peruenisse, eiusque profundomersum, in imo bae-
rere, retentum ab exustione istius lacus. STEPHA-
NVS vero Byzantius auctor est, Typhonem farum
hoc alio loco subiisse; sed in vicinia. Ita autem is
in voce Ἡρώ. Ἡρώ, πόλις Αἰγυπτίας, ἣ Αἴμυς
ἐκλήθη, διὰ τὸ τὸν Τυφῶ ἐνταῦθα κεραυνῷ βλη-
θῆναι, καὶ αἷμα ρυῖναι. Hero (vel Heroopolis)
vrbs Aegyptia, * quae Haemus appellata est, eo
quod ibi Typhon ictus fuerit fulmine, atque sanguis
eius ibi profuxerit. Et ista vrbs, in finibus Aegy-
pti, extremoque recessu Sinus Arabici, vel maris
rubri, sita, desertis Arabiae contermina est, sicuti
Serbonis lacus, neque ab hoc, interuallo ita magno
distat. Forsitan in antiquioribus nonnullis Sacerdo-
tum traditionibus fabulosis perhibebatur, Typho-
nem prope Heroopolin, ab Horo fulmine ictum,
et postea lacu Serbonide demersum fuisse. Sic HE-
RODOTVS cum STEPHANO, qui ex Scriptoris
vetustioribus id videtur hausisse, sine vilo incom-
modo poterit conciliari.

*Typhoni
Genio malo-
fico, anima-
lia dedicata
erant impu-
ra, inuisa, et
contemta.*

§. II. Ex his quae de Typhone Aegyptiaco, a
veteribus referri obseruauimus, quibus facile collig-
git, Genium hunc malum, apud Aegyptios, non in
honore, pretio, et veneratione fuisse; sed vice ver-
sa, omnes eum abhorruisse, odio habuisse, quinimo
execratos et detestatos fuisse. Ideo enim ** diem,
quo ille natus esse credebatur, vnum ex quinque
intercalaribus, finem anno imponentibus, infaustum
ac metuendum ducebant. Eamque etiam ob cau-
sam, animalia huius generis ipsi voluerunt consecra-
ta,

* Operae pretium est, cum his STEPHANI verbis, et
APOLLONII verbis paulo ante indicatis, componere
APOLLODORI *Biblioth.* Lib. I. cap. VI. §. 3. vt
intelligatur, quam variis modis vna haec fabella relata
fuerat, et quot ex errore vno propagentur alii. Sed id
pluribus persequi, longum foret.

** PLUTARCHVS p. 356. init.

ta, quae vitia eius extantiora, et facinora iniqua, ac impia, omnium aut contemptui, aut horrore atque odio exponerent. Nouimus enim, ex animalibus, *crocodilum* ipsi proprium, quandamque eius imaginem habitum fuisse. Ideoque fingeant Aegyptii, * *Typhonem*, ut effugeret iram Hori, formam *crocodili* adsciuisse. Eleganter id adumbratur in marmore quodam eximio, quod ex BOISSARDO, conspiciendum exhibet illustris ** MONTEFALCONIVS, in quo Anubis capite canino insignis repraesentatur, crocodilum pedibus calcans. *Anubim* caninum, Deum esse, quem Graeci tantum non semper *Mercurium* interpretantur, capite superiori ostendimus. *Crocodilum* vero imaginem esse *Typhonis*, modo nunc monuimus. Quod autem *Mercurius*, *Typhonem* subiugatum, pedibus hic calcet, ex fabula illa veteris Theologiae Aegyptiacae illustrari potest, qua fingebatur, *** *Mercurium* nervos *Typhonis* euulsisse, iisque pro chordis usum esse. Eadem quoque fabula **** *vi-*
etorias Mercurii de Typhone reportatas celebrabat. Vnde patet verba, quae in Marmore hoc leguntur, ΘΕΟΙ ΑΔΕΛΦΟΙ, accipi non posse de duobus his Dijs, *Anubide* et *Typhone*, ut viri eruditi sibi persuadent, verum de regibus Aegypti e familia Ptolemaeorum, qui marmor hoc dedicarunt. Idque † nummi etiam, in quibus similis inscriptio occurrit, confirmant. Crocodilum autem, animal Typhoni proprium dicatumque, Aegyptiorum ple-

E 2

rique

* PLVTARCHVS de *Iside* p. 371. AELIANVS de Anim. Lib. X. c. 21.

** *Antiquité expliquée* To. II. Parte II. Planche CXXVIII. Tales etiam hodie in Aegypto passim reperiuntur figurae.

*** PLVTARCHVS de *Iside* p. 373.

**** Idem ibidem.

† VAILLANTII *Historia Ptolemaeorum* p. 40. et 52.

rique * pro animali habebant non modo inter cetera ferocissimo; sed et impuro, usque adeo, ** ut nonnulli per eum ipsam Nilī, sanctissimi fluvii, aquam coinquinari dicitarent. Eratque in Scriptura hieroglyphica, *** *crocodylus symbolum impudentiae*. Praeter crocodilum, Typhoni dicatus quoque erat *hippopotamus*, † animal reliquis omnibus voracius et ferocius, †† quo picto Sacerdotes in Scriptura hieroglyphica, eo quod patrem interimeret, ac deinde matri vim inferret, impudentiam subindicabant, uti nec minus ††† iniustitiam. Idem animal imago quaedam censebatur Typhonis. ††† Apollinopoli itaque, vrbe Aegypti superioris, Horro sacra, cernebatur imago hieroglyphica sistens Horum, vultu accipitris insignem, qui Typhonem, hippopotami specie conformatum, iaculo subigeret. * Hermupoli vero, in Heptanomide, siue Aegypto media, ostendebatur quondam *simulacrum Typhonis, hippopotamus, cui accipiter insistebat, pugnans cum serpente*. Eademque de causa, ** certo quodam die festo, in honorem Isidis celebrari solito, placentas coquebant, in quibus hippopotamus vinctus visendus erat. Suspicor etiam, in lingua Sacerdotum mystica, *hippopotamum* nomine *Typhonis* designari consuevisse. De *hippopotamo* igitur, sed symbolice dicto *Typhone*, intelligendum forte

* PLVTARCHVS de *Iside* p. 371.

** Idem p. 353. init.

*** CLEMENS ALEXANDRINVS Lib. V. *Stromat.* p. 566.

† PLVTARCHVS p. 371.

†† PLVTARCHVS p. 363. fin. 364.

††† DAMASCIUS in *vita Isidori*, apud PHOTIVM, in Biblioth. col. 1048.

†††† EVSEBIUS *Praeparat. Euang.* Lib. III. c. XIII.

* PLVTARCHVS p. 371.

** Idem, ibidem.

forte fuerit, quod alicubi MANETHO scripserat, † *ossa Typhonis ferrum dici*. Est sane locutio, Aegyptiis olim, vt videtur, de hippopotamo loquentibus, familiaris et obuia, ac postea etiam in dialecto Sacerdotali conseruata, quam in libro IOBI etiam adhibitam legimus cap. XL. v. 13. †† *Ossa hippopotami veluti fistulae aeris, grandia eius ossa sicut vectis ferrea*. Crocodilo et hippopotamo, Aegyptii *asinum* insuper, tanquam Typhonis imaginem symbolicam, adiungebant, rationem hanc reddentes, quod asinus animal esset, * et longe inertissimum, et ** valde impurum, et in vniuersum Aegyptiis magnopere inuisum. Ea igitur de causa Sacerdotes asseriebant, *** asinum Typhoni gratum inprimis, **** hancque illi colore corporis et adspectu non parum esse similem. Fingebant quoque, † Typhonem e proelio fugientem, asino infedisse, et quae sunt alia, eodem redeuntia. Quae omnia de odio Aegyptiorum in Typhonem, summoque, quo ipsum prosequabantur, contemptu, plus satis testantur.

§. 12. Sicuti tamen apud Indos, Spiritus etiam mali ac impuri, Principesque eorum, honore multiplici afficiuntur, vt sic ab illis mala metuenda auerruncantur, ita Aegyptii Typhonem etiam, Genium maleficum, sibi magnopere inuisum, sacrificiis subinde placabant, sperantes, se hac ratione, iram eius saeuamque maleficia declinare posse. Te-

E 3

statutur

Typhonem Aegyptii, vt maleficia eius auerterent, sacrificiis nonnunquam placabant, nonnunquam

† Apud PLVTARCHVM p. 376.

†† Conferantur hic BOCHARTI Hierozoicon Parte II. col. 758. 759. et Beati SCHVLTENSII Commentarii ad hunc Iobi locum.

* PLVTARCHVS p. 363. 371.

** Idem p. 362. fin. 363.

*** AELIANVS de anim. Lib. X. c. 28.

**** PLVTARCHVS p. 362.

† Idem, ibidem.

vero contumelia afficiebant.

statum enim PLVTARCHVS, Aegyptios * potentiam Typhonis obscuratam et contritam sacrificiis quibusdam demulcere ac delinire. Et multi, tempore saltem huius auctoris, quo Graecorum dogmata, etiam in Aegypto, praeualuerant, hanc solebant rationem reddere, cultus animalium, a maioribus suis inuecti, ** quod anima Typhonis, in animalia migrasset, qua fabula id innui volebant, naturam omnem brutam et belluinam, malo Genio iure deberi, ideoque ad eum demulcendum et placandum, se animalia colere et venerari. Ex eo videtur euenisse, ut crocodilus, Typhoni modo singulari sacer et proprius, *** in quibusdam Aegypti regionibus, magno in honore esset, ritibusque religiosis coleretur. Nisi modo hoc de singulari aliqua crocodilorum specie, minus noxia, intelligi debet. Crocodilos Aegyptiis dictos fuisse χαίμψας, nouimus testimonio HERODOTI, Lib. II. c. 69. Et est sane hoc illis in libris Coptorum nomen. Leuit. XI. 29, ὁ κροκόδειλος, ab interpretibus Coptis redditur ΕΛΛΑΖ, *Amsah*. Et in Glossario Coptico-graeco, Bibliothecae regiae Parisiensis, Crocodilus Aegyptiace vocatur, addita nota masculini generis, Π-ΕΛΛΑΖ, *P-amsah*. Est vero peculiaris quaedam crocodili species, quam Aegyptii olim *Suchum* appellabant, de qua DAMASCIVS in *vita Isidori* scribit: † Ὁ Σῆχος δίναιος Ὀνομα δὲ κροκοδείλος, καὶ εἶδος ὁ Σῆχος ὁ γὰρ ἀδικεῖ ζῶον ἔδειν. *Suchus iustus est, ita nominatur aliqua crocodili species, quae animal nullum laedit.* In *Scala Copti-*

* de *Iside* p. 362.

** Idem, ibidem p. 380.

*** HERODOTVS Lib. II. c. 69. AELIANVS de Anim. Lib. X. cap. 24. et alii.

† Apud PHOTIVM in Biblioth. col. 1048.

Coptico-Arabica KIRCHERI, lego pariter p. 171. **ΠΙCΘXXI**, (*Pi-fuchs*) *crocodilus*. Fuisse id crocodilo nomen, in Praefectura Arsinoitarum, vbi animali huic honores decreti erant eximii, testem habemus *αὐτόπλην*, STRABONEM, Lib. XVII. p. 558. Sed quia tamen * veteres obseruant, crocodilos, etiam vbi diuinos sortiti erant honores, incolarum liberos raptos deuorasse, horumque parentes id honori sibi duxisse, superque ea re laetatos esse, quod nonnisi de crocodilis rapacibus et nocentibus intelligi posse videtur, nihil definire hic ausim. Rem igitur hanc loco suo relinquo. Quod ad *Hippopotamum* attinet, vt de eo verbum quoque addam, discimus ex HERODOTO, Lib. II. c. 71. apud solos *Papremitas*, in Aegypto inferiori, cultum ipsi decretum fuisse. Sacra autem *Papremitae* animali huic faciebant in honorem *Martis*, quem prae ceteris illi placabant, quod testatur idem, libro eodem c. 59, 64. Suspicio ergo Numen, in vrbe illa honoribus diuinis affectum, quod *Martem* vocat HERODOTVS, re ipsa fuisse *Typhonem*, qui cum Graecorum Marte, terrorum Deo, bellorumque Praefide, non omnino incongrue comparari potuit. Ipse HERODOTVS quaedam subministrat, quibus id, quod dixi, euincatur, quibus addi etiam alia possent. Sed nunc illa omitto. Erant autem in Templis illis, quae cultum Typhonis admittebant, loca quaedam separata, negotio huic dicata, et eam in rem *Τυφώνεα*, *Typhonia*, appellari solita, quorum STRABO meminit, Lib. XVII. p. 560. Quamuis vero Aegyptii, Genium hunc malum, precibus ac sacrificiis sibi conciliare anniterentur, serio id tamen, ex vero affectu et animo, non fiebat. Si igitur

E 4

tur

* AELIANVS de Animal. Lib. X. c. 21. MAXIMVS TYRIVS Dissert. XXXIX. p. 456.

tur precibus ipsorum et votis ad Typhonem dire-
ctis, euentus non responderet, auersum suum ab eo
animum, odiumque ac contemptum, quo re ipsa
eum prosequabantur, colare diutius non poterant.
Tum enim * *in certis festiuitatibus, Typhonem de-
primebant, contumeliisque afficiebant, tum ignomi-
niose tractabant rufos, asinumque, ob similitudinem,
quae intercedere his cum Typhone credebatur, de-
praecipitio deiiciebant.* Similiter, ** *si forte magnus
incideret aestus, ac molestus, isque vel pestilentialis
ultra modum morbos, vel alias calamitates non visita-
tas, adduceret; Sacerdotes in contumeliam Typhonis,
quaedam eorum, quae colebantur, animalium, tacite
in locum tenebricosum abducebant, eaque primum mi-
nis territabant; et si tamen malum pergeret ac per-
duraret, immolabant ea atque mactabant, tanquam
supplicio aliquo genium illum malum affecturi.* Ad
eandem contumeliam, qua in Sacris nonnunquam
Typhon afficiebatur, pertinere videtur, quod HE-
RODOTVS commemorat, Lib. II. c. 132. *Aegyptiis
verberibus caedere Deum quendam, quem sibi putat
non nominandum.* Sed quis quaeso is esse queat,
nisi Typhon? Confirmat id DIODORVS, vbi ait,
eos, qui a Graecis gigantes nominantur, et Iliidis
aetate vixerent in Aegypto, *** *a Sacerdotibus Of-
riacis flagellari in Templis.* Estne vero ex eruditis
quisquam, cui non illico suboleat, alium quam Ty-
phonem hic non designari. Aliis persuasum erat, †
Typhonem clangore sistrorum abigi posse. Nescio ta-
men, profluxeritne hocce commentum ex cerebro
Sacerdotum Aegypti priscorum, an vero post culta-
cum Graecis literarum commercia, in Theologiam
ipsorum se insinuauerit. Graecorum certe placitum
hoc

* PLVTARCHVS de *Iside* p. 362. versus fin.

** Idem, ibidem p. 380.

*** Lib. I. p. 23.

† PLVTARCHVS p. 376.

hoc erat, eruditis non ignotum, * Daemones malos tinnitu aeris abigi auertique.

§. 13. Opera danda nobis nunc est, vt fabulae sacerdotalis de Typhone sensum genuinum eruamus, quantum id nobis licet, vtque ratione aliqua patefaciamus, quidnam per Typhonis symbolum, prisca Aegyptiorum Theologi designare voluerint. Aggredimur rem, difficultatibus plurimis non contemnendis, obseptam, quod cuius, legenti PLVTARCHI librum *de Iside et Osride*, non potest non confestim patefcere; sed sine qua tamen, fabellas veterum de Typhone cognoscere, vtilitatem nullam adfert. Itaque et huic negotio manum admoueamus. Obseruat alicubi, Scriptor modo laudatus, ** *fuisse, qui dicerent, Typhonem e proelio vectum asino, septem dies fugisse, elapsamque filios genuisse, Hierosolymum et Iudaeum, additque, facile patere, eos res Iudaeorum in hanc fabulam adscribere.* Et profecto, non id modo argumento est, in fabula hac insulsa, res Typhonis et Iudaeorum inter se confundi, quod illius auctores sinxissent, *Typhonem genuisse filios, Hierosolymum et Iudaeum*, quae ineptiae ipsum PLVTARCHVM haud immerito offenderunt; verum eodem etiam spectat, quod ibi dicitur, *Typhonem deuictum aufugisse, et fugiendo, die septimo periculum euasisse.* Hoc enim in historiis suis de Iudaeis, asserabant Aegyptii, vt sic rationem redderent, septimae diei, a Iudaeis sancte celebratae, Festique perpetui eo die instituti. Nota sunt haec TACITI, Lib. V. histor. cap. 4. de Iudaeis: *Septimo die otium placuisse ferunt, quia is finem laborum tulerit.* Paulo luculentius id ex Aegyptiorum Annalibus ita exponit IUSTINVS, Lib. XXXVI. cap. 2. *Itaque Moses*

Aegyptii res Typhonis cum rebus Iudaeorum, sibi vehementer inuisorum, nonnunquam studio confundunt.

E 5

Dama-

* Vide B. LAMPII elegantem *de cymbalis* commentationem, Lib. II. cap. XI.

** PLVTARCHVS *de Iside* p. 363.

Damascena antiqua patria repetita, montem Synas occupat: quo septem dierum ieiunio per desertam Arabiae cum populo suo fatigatus, cum tandem venisset, septimum diem, more gentis Sabbatum appellatum, in omne acuum ieiunio sacrauit, quoniam illa dies, famem illis erroremque finierat. Nisi me coniectura fallit, fabulam hanc Aegyptii, ex historia Miriamae, sororis Moësis desumerunt, quae cum lepra a Deo afflictâ esset, septem diebus, e castris Israëlitarum eiectâ, seclusa manere debuit, eo vero tempore elapso, recepta est. Numeror. XII. 10. 14. quod postea in legem abiit, ratione leproforum seruandam. Leuit. XIV. 8. 9. 10. 11. Tales vero, id est lepra infectos, fuisse Iudaeos omnes, ex Aegypto exeuntes, eamque ob causam, e regno illo eiectos, * finxerunt in Annalibus suis Aegyptii. Obseruatu vero dignum quoque est, *lepram* patria Aegyptiorum lingua sonuisse **CEZ T**, *Seth. Exodi* IV. 6. *Leuit.* XIII. 2. 6. 12. Eosdem autem *Typhonem* etiam cognominasse *Seth*, edocemur a PLUTARCHO, qua de re nonnihil infra addemus §. 24. Quoniam igitur Israëlitas Aegyptii cognominarunt *Seth*, id est *leprosus*, idemque fere *Typhonis* etiam fuit cognomen, tanto facilius et commodius, Sacerdotes res illorum, cum fabulis suis de hoc confundere poterunt. Et a veri specie ita alienum non est, Sacerdotes, saltem quosdam, fabulas de Typhone, iis ornasse circumstantiis, et nonnulla eum in modum contorsisse, ut facile ad Iudaeos, sibi tantopere inuisos, et ad eorum ex Aegypto expulsionem, transferri

* Plurima hanc in rem testimonia, MANETHONIS, CHAEREMONIS, et Graecorum quoque Scriptorum, adfert IOSEPHVS, Lib. I. contra Apionem. Adde DIODORVM in Excerptis e Libro XXXIV. p. 901. TACITVM Lib. V. c. 4. histor. IVSTINVM Lib. XXXVI. c. 2. etc.

ferri potuerint. Verum in *Typhone* latere *Mosē*, quod persuadere nobis annisi sunt, * viri magni, non facile credet, qui antiquiores Aegyptiorum, de malo hoc genio, traditiones; §. 9. 10. fideliter expositas, curate expendere, et cum gestis *Mosis* componere voluerit.

§. 14. In ipsis primordiis idololatriæ apud Aegyptios excultæ, et stabilitæ, *Typhonem* arbitror nomen fuisse *Spiritus improbi*, cuius notitiam Aegyptiî a Noachidis acceperant, vel *Principii mali*, quod vetusti in Oriente Theologi, *Deo*, ac *Principio bono* opposuere. Principium hoc malum, *Maligni* Orientales appellabant ** *Arimanium*, prouti Graeci efferunt, vel *** *Aberman*, siue *Abriman*, quomodo nunc in Persarum libris nomen illud scribitur. Graeci, Poëtae praesertim, Principium illud bono Deo oppositum, *Gigantum* nomine designare solebant, a qua notione, Orientales etiam, ac Aegyptiî sigillatim, non abhorrebant. Sed hi tamen, ut videretur, *Typhonis* nomen praetulerunt, eoque *Spiritus improbum* ac *malum*, Deoque bono inimicum, ab ultimis inde tempore insignire consueverunt, etsi tamen eundem *Gigantem* quoque cognominauerint, uti dicemus §. 22. Agnoscebant Aegyptiî, Spiritum, Deum, Principiumque bonum, a quo esset, quicquid boni rationem haberet, dictum *Ichmuphi*, vel *Cnuphi*, quod a *Pbtba* non

* BOCHARTVS in *Hieroico*, Part. I. Lib. II. cap. XXXIV. HVETIVS in *Demonstrat. Euang. passim*.

** HESYCHIUS in *Ἀπομυμνήσ.* PLVTARCHVS de *Iside* p. 369. et in *vita Themistoclis* p. 126. AGATHIAS *Histor. Lib. II. p. 60.* Edit. Vulcanii, & alii.

*** D'HERBELOT *Bibliothèque Orientale* artic. *Aberman*, p. 71. THO. HYDE, de *Relig. Vet. Persar.* c. IX. p. 161.

non differebat, nisi diuersitate nominis, de quo * alio loco differuimus. Etiam ** vox ipsa, nihil aliud, quam *Deum*, siue *Spiritum bonum*, significat. Huic in Theologia Aegyptiorum antiquissima, oppositus erat *Typhon*, vel *Typho*, idque ex ipsius huius vocis Aegyptiacae significatione, non infelicitate confirmari posset. ΘΗΔΥ, (*Theu*) enim Aegyptiorum sermone dicitur *uentus*. Vti vero in dialecto Hebraeorum, vox חַי, et *uentum* et *Spiritum* significat, *** quod ipsum in Graecorum et Latinorum quoque sermone vsu venire, constat, ita probabilitate non caret, Aegyptios pariter, una eademque voce ΘΗΔΥ, et *uentum*, et *Spiritum* designare voluisse, etsi **** in libris Coptorum, qui ad nos peruenerunt, ad exprimendum *Spiritum*, vox graeca πνεῦμα semper soleat retineri. ΤΥΦΟΥ (*ph-hou*) vero, eadem Aegyptiorum dialecto dicitur *malus*. Esset igitur *Theu-ph-hou*, si vocem hanc interpreteris, *Spiritus malus*, *improbus*, ex quo Graeci deinde videntur *Typhocum* suum effinxisse, et de malo Genio Aegyptiorum loquentes, *Typhonem*. Hanc saltem fuisse doctrinam antiquiorum in Aegypto Theologorum de *Typhone*, non est, quod dubitem. Spectat huc, quod ΕΥΔΟΧΥΣ, Scriptor peruetustus, ex traditione Sacerdotum illius gentis retulit, † *vinum esse sanguinem eorum, qui aliquando bellum Diis intulissent, ex quorum in illo bello cadentium cadaueribus, terrae permixti, Sacerdotes putant, vites ortas*. Quamuis autem ΕΥΔΟΧΥΣ fabulam hanc symbolicam, stylo Graecorum

* Vide *Panthei* huius Lib. I. cap. IV.

** Ibidem § 5. 6.

*** Diximus etiam ea de re in *Prolegomenis* nostris §. 59.

**** Ibid. loc. cit.

† Apud PLUTARCHVM de *Iside* p. 353.

rum inuoluerit, vt a Graecis tanto facilius perciperetur, quis tamen rerum Aegyptiacarum vel mediocriter tantum gnarus, non illico videat, sermonem esse hic de *Typhone*? In Theologia aliorum Orientis populorum, quae hic a placitis Aegyptiorum non differebat, hoc ipsum sic videmus efferri, * *vinum e diaboli semine esse procreatum*, vel, *esse sanguinem et fel Principis tenebrarum*. Is igitur in Theologia Aegyptiorum dicebatur *Typhon*. Obseruat etiam PLVTARCHVS, in libro de *Iside*, p 380, Aegyptios vulgo eum reputare κακὸν Δαίμονα, *malum Genium*, vel *Spiritum*. Et tempore etiamnum PLVTARCHI, haec erat longe plurimorum persuasio, ** *Typhonem dici quicquid in natura esset corruptum*, vel *** *quicquid in natura malum, corruptum, et noxium existat, membrum esse Typhonis*, † *vel partem, vel operationem*. Talem *Typhonis* notionem Pythagoras etiam in Aegypto hauserat, suisque tradiderat, quod †† ex placitis Sectatorum eius merito colligi potest.

§. 14. Haec *Typhonis* significatio, vt opinor, in Aegypto obtinuit, quamdiu Sacerdotes, traditionum a Noachidis, maioribus suis acceptarum, nondum immemores, animum in Entia spiritualia, tum infinite perfectum et Optimum, tum imperfecta et infirma, et vitiis infecta, magis intendebant, ac ad eadem populum quoque attendere iuebant. Vti vero primitiuas maiorum suorum de hisce Entibus notiones, successu temporis, paulatim mirum in modum corruperant, ita tandem, in cultu saltem publico

Postea, cum Typhon ad res sensibiles, et materiales transferretur, a quibusdam Symbolum habitus fuit hyemis.

* Consuli hic poterit *Pantheon* nostrum Lib. II. cap. I.

§. 6.

** PLVTARCHVS p. 368.

*** Ibid. p. 369.

† Ibidem p. 371. 376. fin.

†† Vide PLVTARCHVM ibid. p. 363.

blico et populari, cogitationes et suas et populi, ab illis, ad magna et illustria Mundi corpora, eorumque in natura rerum effectus visibiles aut sensibiles, tantum non penitus conuertunt. Spiritui perfectissimo et Optimo, primae rerum omnium causae, adiunxerunt, vel etiam substituerunt Solem, Lunam, Nilum fluuium, horumque omnium effecta laeta et iucunda. Spiritui seductori malo, Dei hominumque inimico saeuo, corpora quaedam in mundo, eorumque effectus; sed tristiores ac inauspicatos, succenturiarunt. Sunt igitur, quibus probabile videtur, *Typhonem*, aduersarium immanem *Osfridis*, id est *Solis*, illum naturae rerum statum innuere, quo Sol, derelicto hoc nostro hemisphaerio superiori, in opposito inferiori haeret, nobisque vsura lucis et caloris vberiori carendum est. Quod cum fiat inprimis tempore hyberno, multi *Typhonis* nomine, tempus hybernum significatum fuisse, non sine magna veri specie, sibi persuaferunt. Memorabile eam in rem est, quod * de Statuis duabus symbolicis, *Memphi*, in atrio Templi *Vulcano* dedicati, positis commemoratur, *earum alteram, ad Aquilonem spectantem, ac aestatis nomine insignitam, ab Aegyptiis adoratam, multisque beneuolentiae ac reuerentiae testificationibus condecoratam fuisse: alteram vero, quae Austrum respexit, hyemsque nuncupabatur, contraria plane experiri debuisse.* Itaque symbolicam aestatis, siue hemisphaerii borealis ac superi, imaginem, impenso cultu prosequiebantur Aegyptii, dum interea imaginem hyemis, aut, quod idem est, hemisphaerii australis, vel inferioris, contumelia non vna afficerent, et, vti non abs re suspicor, verberibus caederent. Et hoc quidem in Templis Aegyptiorum, simulachris *Typhonem* praesentantibus, non raro euenisse, ex §. 12, liquere

* HERODOTVS Lib. II. c. 121.

satis potest. Supra porro obseruauimus, §. 11, inter animalia Typhoni, tanquam symbolicas quasdam illius imagines, consecrata potissimum fuisse *hippopotamum* et *crocodilum*. De *Hippopotamo* vero nouimus, quod inter alia fuerit etiam * *Symbolum Solis*, vel *hemisphaerii alterius*, ad quem *Sol occidens progreditur*. Similis vero plane ratio hic est *Crocodili*. Aegyptii namque ** *occasum Solis*, (id est locum, quem Sol derelicto hemisphaerio nostro adit) *signaturi*, *crocodilum inflexum ac cernuum pingeant*. Trahi huc etiam potest, quod iidem *** *tenebras significaturi crocodili caudam pingerent*. Nam dum Sol in hemisphaerio inferiori versatur, hocce nostrum tenebras patitur. Id ipsum inuere voluisse videntur Sacerdotes quidam, qui de *Typhone* et *Hercule* fabulam venditabant, † *Herculem*, dum per *Libyam* iter instituit, *certamina sustinuisse*, et a *Typhone* *intereremum esse*. Nam Hercules ille, per *Libyam* iter faciens, Symbolum est Solis, in *hemisphaerio inferiori*, respectu ad nos habito, imminuti, siue magna lucis et caloris portione orbat. Ita etiam VIRGILIUS Lib. I. Georgic. v. 240.

*Mundus ut ad Scythiam, Rhiphaeasque arduus arces
Consurgit, premitur LIBYAE deuexus in AVSTROS.*

Ad quae haec commentatur SERVIVS: *LIBYAE DEVEXVS IN AVSTROS*, quoniam Notius circulus (vel hemisphaerium australe) totus infra terram est, et premitur, quasi deprimitur. Et illo tempore, quo Hercules, id est Sol, in hemisphaerio illo versatur, ut verbis utar Poëtae,

— fran-

* EVSEBIUS Praepar. Euang. Lib. III. cap. XII.

** HORAPOLLO hieroglyphic. Lib. I. c. 69.

*** Idem, ibid. c. 70.

† Videri potest Pantheon nostrum Lib. II. cap. III. §. 10.

— * *frangunt sic improba Solem
Frigora.* —

Obseruatu et hoc indignum non est, fabulam Phrygum, de Adonide, Veneri perdilecto, per aprum vero interemto, perquam similem esse fictioni Aegyptiorum symbolicae, de Typhone Osiridis siue Herculis interfecore. Neque etiam fabula illa Phrygia, in Phrygum et Assyriorum Theologia, aliter explicabatur. Nam ** *Adonin Solem esse non dubitabitur, inspecta religione Assyriorum.* — Nam *Phyisci terrae superius hemisphaerium, cuius partem incolimus, Veneris appellatione coluerunt.* —

Ab apro autem tradunt interemtum Adonin, hyemis imaginem in hoc animali fingentes, quod aper bispidus et asper gaudet locis humidis, et luto sis, pruinaque coniectis. — Ergo *hyems veluti vulnus est Solis, quae et lucem eius nobis minuit et calorem: quod utrumque animantibus accidit morte.* Aper itaque id erat Phrygibus et Assyriis, quod Aegyptiis Typhon. Et memorabile est, in fabulis Aegyptiorum sacris fingi consueuisse, aprum esse delicias Typhonis, *** cuius quippe venatione, noctu, tempore Plenilunii oblectare se soleat. Si haec omnia ita interpreteris, hyemem, vel tempus, quo in hemisphaerio inferiori Sol moratur, relatum fuisse ad Typhonem, eo quod illo tempore tyrannidem suam potissimum exerceat, quod etiam **** PLVTARCHVS subinnuere videtur, me non habebis dissentientem. Ita video etiam virum, de bonis literis egregie meritum, fabulas has Aegyptiacas cepisse et explicuisse. † *Typhon, inquit, tum praeualere per-*
bibe-

* STATIVS Sylvarum Lib. I. num. III. v. 7.

** MACROBIVS Saturnal. Lib. I. c. XXI.

*** PLVTARCHVS *de Iside* p. 354. 357.

**** lib. cit. p. 364.

† Mr. BASNAGE *histoire des Juifs* Liv. III. chap. XVIII. §. 27.

hibebatur, cum Sol derelicto hoc nostro hemisphaerio, in oppositum transit. Tum namque Osiridem e medio tollit, tum luce nos priuat, tum tempestates excitat, tum tota rerum natura mutatur. Sed paulo distinctius explicare oportet, quidnam Typhon ipse Sacerdotibus vere significauerit. Nam hyems tempus est, quo regnasse perhibetur.

§. 16. Erant quoque ex interpretibus Sacrorum in Aegypto, aut forte ex Philosophis graecis, qui eruendo Sacrorum illorum sensui mystico operam impendebant, qui censerent, Sacerdotes prius, Typhonis nomine, nihil aliud quam mare designare voluisse. Sunt, inquit * PLVTARCHVS, qui dicant, Typhonem mare esse, in quod incidens Nilus, perit et destrahitur. Et post nonnulla intermedia ita pergit: *Eaque de causa Sacerdotes et mare abominantur, et salem, puta marinum, Typhonis spumam vocant, interque alia interdictum est ipsis, ne salem in mensa ponant: nauium quoque rectores ab iis non salutantur, quippe qui mari vtantur, indeque victum suum petant.* Haec etiam praecipua ratio est, quod pisces auersentur, ac odium hieroglyphice significaturi, pisces pingant. Quando auctor hicce eximius obseruat, Sacerdotes ab usu salis abstinuisse, id tantum de tempore, quo in castimonia essent, accipiendum. Audiamus eundem, id alio loco sic explicantem: ** *Sacerdotes Aegyptii, quando castimoniae operam dant, salem refugiant, ne vel cibum vel condimentum mari affine vsurpent.* Quibus et haec adiiciamus: *** *Sacerdotes salem quoque cibis detrahunt, quo tempore pure et caste viuunt, εν ταῖς αἰγυπτιαῖς.* Verum hoc quidem in loco, aliam istius absti-

Aliis Typhon visus est symbolum maris, cuius rei rationes exponuntur.

* de Iside p. 363.

** Symposiac. Lib. VIII. c. 8. p. 729.

*** de Is. et Osir. p. 352. fin.

abstinentiae rationem adfert, hanc scilicet, *quod sal appetitum acuendo, voraciores et bibaces magis reddat*. Sed aliam etiam rei eiusdem rationem nobis suppeditat is ipse Scriptor, ubi, * *Aegyptiorum*, inquit, *Sacerdotes, dum in castu sunt, αἴγροι ὄντες, sale in vniuersum abstinent, adeo ut pane quoque insulso vescantur*. Cuius rei rationes subministraturus, post nonnulla ita pergit: *Castimoniae professio, etiam liberis operam dare, videre, vinum bibere, multaque alia, studio ceteroquin digna. prohibet. Fortasse salibus etiam abstinent, qui castimoniam obseruant, quod ii ob calorem ad rem incitent veream*. Crediderim ego, Sacerdotes hos, salem quidem marinum, tanquam Typhonis spumam auersatos fuisse semper, et ab eo abstinuisse perpetuo; in castimoniis vero, non modo salem hunc, marinum, verum et quemcunque alium, ab omni cibo, quo utebantur, procul esse voluisse, forte ob rationes, quas PLYTARCHVS commemorat. Fuisse enim aliquam salis speciem, Sacerdotibus non ingratam, qua et ipsi videntur vsi esse in cibis, et quam ad sacrificia Diis offerenda adhibuerunt, dubio caret. Sed sal ille erat fossilis, quod nos ARRIANVS docet, de expedit. Alexandri M. Lib. III. p. 161. Edit. Blancardi. *Gignit autem Marmarica, (ubi Iouis Ammonis Templum situm erat) suapte natura salem fossilem, quem quidem Sacerdotes nonnulli Ammonis in Aegyptum portant. — Hoc genere salis et Aegyptii, et alii, quibus diuinus cultus curae est, in sacrificiis vtuntur*. Salem vero marinum Sacerdotes in vniuersum abhorrebant, eumque ad testandum odium vocabant *spumam Typhonis*, quo cognito, ut opinor, Graeci quidam sibi imaginati sunt, *Typhonis* nomine Sacerdotes subinnuisse mare. Et ambigi vix potest, Typhonem in veterum Aegyptiorum

Theo-

* Sympos. Lib. V. c. 10. p. 685. fin.

Theologia, aliquo modo ad mare relatum fuisse. Certe sedes ei tribuuntur mari contiguae. Praefectura *Sethroiticam*, quae ad mare mediterraneum sita est, a *Seth*, vel *Typhone* nomen accepisse, supra monuimus, §. 10. Ibi vrbs erat maritima, primis temporibus dicta *Typhonia*. In eodem etiam tractu, lacu scilicet Serbonide, in quem olim mare influebat, sepultus esse perhibebatur. Vxorem eius *Nephtbyn*, nihil aliud Aegyptiis subinnuisse, quam terram Aegypti orientalem, quae sinum Arabicum, vel mare rubrum attingebat, docebimus infra cap. III. Ea de causa, ut videtur, tradebatur Daemon ille * τῶν ἐσχάτων ἀπτόμενος, *extrema attingens*. Sed vel hinc satis constare arbitror, Typhonem a mari esse distinguendum, quamuis ad illud referretur.

§. 17. Propius illi ad veritatem accedere, priscorumque Aegypti Theologorum mentem ac sententiam assecuti mihi videntur, qui *Typhonis* nomine ac symbolo, vim siccitatis noxiam, ac aestum immodicum, humori, rerum omnium, secundum Aegyptios, principio, adeoque Nilo etiam, vehementer inimicum, intelligi debere, asseruerunt. Nihil enim in rerum natura, Aegyptiis eorum regioni et agris, quin etiam valetudini, ac ipsi adeo vitae, aeque metuendum est, atque vis ardoris et siccitatis nimia, in aëre inualefcens. Illa laetos ac iucundos, Solis Lunaeque, neque minus Nili fluvii, effectus intercipit ac impedit, aut etiam in contrarium vertit, ut proinde in Theologia gentis illius Mythica, non abs ratione, Osiridis, Isis, et Hori, implacabilis hostis dici potuerit. Video etiam PLVTARCHVM, in libro, quo Theologiam Aegyptiorum explicare voluit, horum interpretationi maiorem in modum fauere. Saepiuscule namque eam repetit,

Alii non omnino incongrue, Typhonis nomine intelligebant vim ardoris et siccitatis nimis inualefcntem.

F 2

incul-

* PLVTARCHVS de Iside p. 375.

inculcat, atque commendat. Haec sunt eius verba p. 364. Τυφῶνα δὲ νομίζειν πᾶν τὸ αὐχμηρὸν, καὶ πυρᾶδες, καὶ ξηραντικὸν ὅλως, καὶ πολέμιον τῇ ὑγρότητι. Διὸ καὶ πυρρόχρων γεγονέναι τῷ σώματι καὶ πάρωχρον λέγουσι. *Typhonem censent omne siccum, igneum, et quicquid denique exsiccandi vim habens, aduersum est humori. Ideo rufum et subpallidum fuisse Typhonem dicunt.* Et p. 366. *Typhonis vero insidiae ac tyrannis, vim significant siccitatis praeualentis, et consummentis humorem, qui generat augetque Nilum.* Porro p. 372, postquam de Typhone nonnulla disseruisset, et ista addit: *Aestus quo multa animalium, ac e terra nascentium, corrumpuntur, non Solis opus existimari debet, sed spirituum, (ventorum) aquarumque in terra et aëre intempestive confusarum, quando principium facultatis inordinatae ac indiscretæ, a scopo aberrando, exhalationes extinxerit.* Id autem *Typhonis* nomine designari, illic docet. Similia inueniuntur et p. 365. Eo etiam spectant, quae idem obseruat p. 380. *Ingenti autem aestu, ac molesta siccitate incidente, quae ultra modum adducat vel pestilentes morbos, vel alias insuetas calamitates — Typhonem veluti supplicio afficiunt.* Posset hinc forte ratio peti, ob quam *Typhonem* aliqui interpretarentur mare. Aegyptii certe * *mare ab igni censent factum, et exclusum finibus elementorum: quod neque mundi pars sit, neque elementum, sed alienum excrementum, corruptum et morbosum.*

Proprie Typhonis nomine, Theologi Aegyptiorum designasse videntur ven-

§. 18. Ut etiam, quae sit hac de re sententia mea, nunc exponam, arbitror, in vetusta Aegyptiorum Theologia, *Typhonis* nomine significatum inprimis fuisse ventum; sed minus benignum, et finistri ominis, vrentem, exsiccantem, et quouis modo noxium. Idque nomen ipsum *Typhonis*, indicare

et

* PLUTARCHVS p. 353.

et non leuiter corroborare videtur. ΘΗΔΣ, *tum vrentem, exsiccantem et noxium.* (*Theu*) enim significare *ventum*, diximus §. 14. Significat et πνεῦν, *flatum venti*, Aëtior. II. 2. Eodem loco, §. 14, obseruauimus ΘΗΔΣ - Ψ - ΖυδΣ, *Theu-ph-hou*, designare, tum *spiritum*, tum etiam *ventum*, *malum* et *maleficum*. Cum hac interpretatione, omnia, quae de *Typhone* praedicare solebant Aegyptii, recte et bene conciliari posse, in propatulo est. Credebatur Typhon causa esse ardoris immodici, et infecutae hunc siccitatis nociuae, §. 17. Norunt vero omnes, experientia quotidiana edocui, vento vim inesse exsiccandi ingentem. Veterum quoque permulti, * Aristotelici cumprimis, quibuscum Aegyptii fecisse etiam videntur, in ea erant sententia, ventum omnem origine sua et natura, esse calidum et siccum, talesque semper editurum esse effectum, nisi haec eius vis et facultas, variis modis impediretur, et in contrarium verteretur. Iuxta hos igitur ventus causa est ardoris immodici, et siccitatis damnosae, neque haec incommoda Soli in acceps ferenda sunt. §. 17. Id vero ipsum sigillatim, iureque singulari dicendum erat, de quadam peculiari venti specie, quae certis temporibus in Aegypto regnat, et de qua nos mox plura obseruabimus. Potest ex eo etiam facillime explicari, quid sibi velint Typhonis cum Osiride, Horo, ac Iside, certamina atque proelia, ex quibus modo superior, modo etiam inferior discessit, donec tandem penitus ab Horo vinceretur. Exponam hoc verbis vetusti Scriptoris, magni ac celeberrimi nominis, qui, ** *accidit*, inquit, *ut modo vincat, aër*, (cuius motus ventum efficit) *media quidem nocte vincat, vincatur*

F 3

au-

* Vide OLYMPIODORVM, in Aristotelis Meteorol. Lib. II. fol. 35. b.

* THEOPHRASTVS de ventis, in Operibus p. 406. Edit. Heinsii.

*autem meridie. Et post pauca: Sole occidente, flare incipiunt venti: cessant autem alii mane, cum deuicti sint, alii circa meridiem et occasum Solis, cum vincentes et ipsi desierint. Quibus et haec subiungamus SENECAE, Natural. Quaest. Lib. V. c. 7. Antelucanos flatus inspiciamus, qui aut ex fluminibus, aut ex conuallibus, aut ex aliquo sinu feruntur. Nullus ex his pertinax est, sed cadit fortiore iam Sole. In Theologia nempe Aegyptiorum mystica, Typhonum perhibebatur interemisse Osiridem, cum effectus Solis desiderati, minus persentiscebantur, venti vero nociui ac pestilentis impetus praeualebant. Vicissim vero Typhon tradebatur ab Iside Horoque superatus esse, ubi Solis virtus benefica superior euasisset, illumque ventus benignus adiuuisset, atque calamitatibus a maligno vento excitatis, finem imposuisset, qua de re aliquid me * in superioribus iam disputasse memini. Et in sequentibus de argumento eodem nonnulla recurrent. Notum vero est rerum harum studiosis, imperium Typhonis, quod is, occiso Osiride, ad se rapuit, habitum fuisse violentum supra modum et tyrannicum. Per id autem ratione optima saeua vis ventorum symbolice designari potuit. Nam, ut scribit vetus quidam Philosophus:***

Ἡ τῶ ἀνέμῳ κίνησις τυραννική ἐστὶ, καὶ βιοτάτη, ὥς δηλοῦσιν καὶ οἱ σεισμοὶ, τὰ μέγιστα βάρεν σαλεύοντες, Φημὶ δὲ τὴν γῆν: Οὐδὲν γὰρ ἕτερον ἐστὶν σεισμὸς, ἢ ὑπὸ γείῳ ἀνεμος. Motus venti tyrannicus est valdeque violentus, quod intelligi potest ex terrae motibus, qui moles pondere grauissimas concutunt, ipsam nimirum terram. Nihil aliud enim est terrae motus, quam ventus subterraneus. Poetae in describendis hisce tyrannicis et tremendis ventorum motibus

* Lib. II. cap. IV. §. 5.

** OLYMPIODORVS in Aristotelis Meteorol. Lib. II. fol. 37. b.

motibus multi sunt, et prolixi. Neminem paulo humaniorem latent illi VIRGILII versus, Lib. I. Aen. 86.

— ac venti velut agmine facto
Qua data porta ruunt, et terras turbine perflant.
Incubere mari, totumque a sedibus imis
Vna Eurusque, Notusque ruunt, creberque pro-
cellis

Africus, et vastos voluunt ad littora fluctus.
Eripiunt subito nubes coelumque diemque
Teucrorum ex oculis: Ponto nox incubat atra.
Intonuere poli, et crebris micat ignibus aether:
Praesentemque viris intentant omnia mortem.

Apud OVIDIVM ipse Boreas ventus introducitur, potentiam viresque suas, hunc in modum extollens, Metamorph. Lib. VI. v. 690.

Apta mihi vis est. Vi tristia nubila pello:
Vi freta concutio, nodosaque robora verto,
Induroque niues, et terras grandine pulso.
Idem ego, cum fratres coelo sum nactus aperto,
(Nam mihi campus is est) tanto molimine luctor;
Ut medius nostris concursibus intonet aether:
Exiliantque cauis elisi nubibus ignes.
Idem ego, cum subii conuexa foramina terrae,
Supposuique ferox imis mea terga cauernis,
Sollicito Manes, totumque tremoribus orbem.

Sed ad ea potius properandum nobis est, quae non tam ventis in genere, quam ventis, quos Aegyptus sentit, propria sunt.

§. 19. Ut igitur nihil dicam de * aëre in Aegy- Ex eo ratio
pto nebuloso et roscido, a Nilo fluuio, ** qui Solem peri potest,
F 4 ab quare sedes

* PLINIVS Lib. XXI. c. 6.

** Description de l'Egypte par MAILLET To. I. p. 69.
P. LVCAE itinerarium vltimum To. I. p. 350.

*Typhoni in
Aegypto in-
feriori assi-
gnata fue-
ris.*

ab eius exortu obtegit, ac veluti abscondit, donec illius radii victus, dissipetur, de quo fugando et corrigendo, Sacerdotes olim solliciti etiam erant * in Sacris, quae peragebant, quotidianis, vti hodieque ** in India facere solent Brachmanes precibus et hymnis, id obseruatione et vberiori nostra disquisitione dignum existimo, quod Aegyptus inferior, praesertim quae mari finitima est, sedes et veluti domicilium Typhonis habitā fuerit. In ea igitur regione, si ad fabulae Sacerdotalis tenorem rite attendamus, Osiridem a Typhone intereratum fuisse, inueniemus. In eadem prope urbem Butum, quae a mari mediterraneo non longe distat, Typhon quaesivit Horum. In eiusdem finibus, Lacu nempe Serbonide, submersus fuit, aut secundum alios circa Heroopolin, sitam ad extremum recessum Sinus Arabici, §. 10. Haec omnia de vento, orae maritimae Aegypti inferioris inimico et damnofo, non incommode, nec inuita Minerua, intelligi ac explicari possunt. Multum ora illa semper a vento maritimo passa est, quod exemplis nonnullis probabimus. Desumemus ea potissimum ex IOHANNIS CASSIANI *Collationibus*. Ita autem is *Collat. VII. cap. 26. Paulus Abbas commemoratus est in cremo, quae adiacet *** Panephyssi ciuitati: quam solitudinem olim factam aquae falsissimae inundatione cognouimus. Quae, QVOTIENS FLAVERIT SPIRITVS AQVILONIS, de stagnis impulsā, ac superfusa adiacentibus terris, ita omnem illius superficiem contegit regionis, ut antiquos ibidem viros, qui olim hac ipsa de causa, omni sunt habitatore deserti, faciat velut insulas apparere. Ad rem ean-*

* PLUTARCHVS de Iside p. 383.

** Vide infra §. 22. fin.

*** De illius situ videndus CELLARIVS in *Geograph. antiqua Africae* p. 31.

eandem et haec spectant Collat. XI. c. 3. *Ad civitatem nos suam, id est Panephyſin, itineris dux ipſe perduxit. Cuius terras, imo etiam contiguae regionis plurimam partem, quondam opulentiſſimam, (ſiquidem ex ea cuncta, ut ſama eſt, in regios cibos ſubminiſtrabantur) repentino terrae motu excuſſum mare, tranſgreſſis limitibus occupavit, atque ita colapſis fere omnibus vicis, opimās olim ſaliſs (ita legendum) paludibus ſupertexit. Et poſt pauca intermedia: In his igitur locis multa in hunc modum oppida eminentioribus tumulis collocata, fugatis habitatoribus, eluuiſ illa velut inſulas fecit, quae deſideratam ſecedentibus Sanctis, ſolitudinem praebent. De vrbe Thenneſo, ſita prope mare mediterraneum, Scriptor idem haec habet, Collat. XI. cap. 1. *Ad oppidum Aegypti, cui Thenneſus nomen eſt, emenſa navigatione peruenimus. Cuius accolae ita vel mari, vel ſtagnis ſaliſs undique circumhaerent, ut ſolis, quia terra deeſt, negotiationibus dediti, opes atque ſubſtantiam nauali commercio parent, ita ut aedificiis, cum voluerint, extruendis, terra non ſuppetat, niſi de longinquo nauigiis apportetur. Vrbs haec quondam in continenti extructa; ſed calamitate illa, quam CASSIANVS nobis expoſuit, miſere quaſſata, inſula poſthaec euasit, cuius * Scriptores Seculi etiamnum XII. et XIII. mentionem faciunt, ac tandem ** maris impetu deſtructa, periit. Neutiquam ambigo, et huius vrbis deſtructionem, non ſecus atque Panephyſeos, effeciſſe tum ventum vehementem maritimum, tum grauem terrae motum.**

F 5

Simi-

* BENIAMIN *Tutelenſis Itinerar.* cap. XXII. ex Edit. BARATERII, cuius poſſunt notae conſuli.

** Auctor Arabs, apud KIRCHERVM, in *Oedipo To. I. p. 23*, (non vt perperam editum eſt, 31.) KIRCHERVS verba illa perperam accepit, de antiqua *Tani*, quae a mari longius abeſt, et etiamnum exiſtit.

Simile quid contigit etiam in tractu vrbs quondam inclytae, Canopi, vt in his nos docet vetus auſtor.

* Ἐλεγε δὲ Ἀμμώνιος ὁ μέγας Φιλόσοφος ἐπὶ πέντε εἰς διὰ τὴν γῆν θαλατρώειν περὶ τὸ Ἡράκλειον καὶ τὸν Κάνωπον, ὡς δηλοῦσιν ἐτι ἐν μέσῳ τῆς θαλάττης οἰκίσματα ὄντα, καὶ νήους μιμέμενα.

Memoriae prodidit Ammonius, magnus ille Philosophus, terram circa Heracleum et Canopum, ad quinque stadia mersam mari fuisse, quod satis etiamnum declarant aedificia, in medio mari illic conspicua, insulas imitantia.

Lacus ille, quem illic effecit mare, hodie appellatur *lacus Madiae*, et ex eo sententia

** 15. VOSSII, et plurium † qui eum sequuntur,

egregie confirmatur, Canopum antiquam, ad latus occidentale huiusce lacus positam fuisse. Haec

causa est, ob quam *Ostium Heracleoticum*, vel, quod

idem est, *Canopicum*, SENECA *maximum* ap-

- pellauit, id enim illi tantum conuenire potest, quod cum *lacu Madiae* coniunctum esse, Tabulae Geographicae docent. Calamitates porro, his, de quibus dixi, similes, in finibus Aegypti et Phoeniciae, lacum produxisse Serbonidem, quo Typhon credebatur demersus esse, a veri specie non abhorret. Vide infra §. 23. Huius itaque generis damna, ventus maritimus, et nonnunquam subterraneus, illis Aegypti regionibus, quae mari adiacebant, saepius inferre solebat, vti in vniuersum ventorum vehementium impetus, †† nuspiam fere grauiores et for-

* OLYMPIODORVS in Aristot. Meteor. Lib. I. fol. 26. a. fin.

** in variis Obseruat. cap. X. p. 43.

† CLAVDIUS SICARDVS dans les *Memoires des Missions nouvelles* To. VII. p. 126. MAILLET To. I. p. 123. POCOCK Vol. I. p. 13.

†† OLYMPIODORVS, vbi supra fol. 38. a. *Voyage du Capitaine DAMPIER* To. II. p. 313. Edit. Rouen. 1723. 8vo.

fortiores perferuntur, quam in Sinibus ac recessibus marium; id vero omne Typhoni in acceptis referri consueuisse, auguror. Eodem referre licebit, quod in fabulis Sacerdotum tradi assolebat, * Typhonem, dum noctu, *plena Luna*, venatione se oblectaret, circa Butum, Aegypti inferioris urbem, et a mari mediterraneo non longe distitam, incidisse in capulam Osiridis, eumque abstulisse, et membra Osiridis mortui disiecisse. Credebatur nempe ** tempore Plenilunii, ros cadere copiosior solito, qui fruges, plantas, totamque terram mirifice recrearet. Verum teste PLINIO, Lib. II. c. 60. insignem hanc benedictionem saepius nimii ardores, aut venti impetiosi intercipiebant. Et vero experientia magistra scimus, *** ventos terrestres versus mare spirantes, noctu vim suam cum maxime exserere, † idque praesertim tempore Plenilunii. Hac ratione illi igitur fructum laetissimum Plenilunii interuertunt. En vim impetumque Typhonis!

§. 20. Verum est ventus in Oriente toto, illisque praecipue regionibus, quae mari sunt propiores, notissimus, et qui in desertis Aegypti, Aegyptum hinc a Libya, illique ab Arabia determinantibus, vti et in †† Arabia Aegyptiaca, vastitates horrendas, et calamitates infinitas efficit. Ventus ille in Aegypto per saepe a plaga meridionali spirat, ideoque communius *Noti* nomine designatur, qui, quor, quantisque malis ac damnis Aegyptum mactet, et ex veterum, et ex recentiorum relationibus, satis notum est. Ideoque ventum hunc Australem, Aegyptio,

Sigillatim Typhonis nomine designari videtur ventus, qui in Scriptura dicitur orientalis et vrens, vere terribilis.

* Vide supra Lib. III. cap. IV. §. 4.

** Ibidem, cap. eodem §. 13.

*** *Voyage de DAMPIER* To. II. p. 307. 308.

† *Recueil des voyages faits pour la Compagnie des Indes Orientales*, To. IV. p. 422. Edit. Rouen. 1725. 8vo.

†† Vide infra hoc Lib. cap. III. §. 3.

gypto; certo praesertim tempore, supra modum permiciosum ac luctuosum, nomine *Typhonis* significatum fuisse, libenter hic assererem, nisi id *Thucridi*, *Typhonis* pellici, proprie et vere conuenire, lingua vetus Aegyptiaca manifestum faceret, qua de re videbimus capite sequenti III. Dicere itaque malim, *Typhonis* nomine, in Theologia Aegyptiorum symbolica, specialissime intellectum fuisse, ventum qui Hebraeis audit, id est *Orientalis*, Graecis vero interpretibus Alexandrinis, καύσων, *ventus urens*, quem partim ex meridionali, partim etiam ex orientali plaga flare ac ferri testantur, qui regiones orientales peragravit. In Aegypto * *appellatur hodie Merissi, flantes non tantum a meridie; sed a plaga etiam orientali. Bis in anno regnant, semel quidem tempore illo, quod a Paschatos festo, ad Pentecosten extenditur, et iterum a mense Nouembri, ad medium usque Februarium. Vbi ex §. 15, obseruasse non poenitebit, hoc ipsum tempus, tyrannico regno Typhonis in Aegypto, a Sacerdotibus quondam assignatum fuisse. ** Illi vero venti, quos Merissi appellant, sunt ardentes, corrumpunt fruges, ac omnibus rebus damnum inferunt. Latini Scriptores eum solent nuncupare Euum, de quo COLVMELLA Lib. V. de Re Rustica cap. V. Partes eius regionis (Baeticae) sic infestantur Euro, quem incolae Vulturum appellant, ut, nisi tegminibus vites opacentur, veluti halitu flammeo fructus vratur. Nemo tremenda venti huius in regionibus Orientis effecta melius descripsit, THEVENOTO, illustri peregrinatore, qui fere ea tantum memoriae mandauit, quae viderat ipse, atque expertus erat. Is igitur ea de re literis haec prodidit.*

* WANSLEY *relation d'un voyage fait en Egypte*, p. 39. 40.

** Idem, *ibid.* p. 41.

dit. * *In magnis Arabiae desertis, inueniuntur nonnunquam canes, ac homines etiam, mortui atque integri, quos venti ingentes, qui tota maria arenae secum vehunt, obruerunt. Ex arenis illis homines emergere amplius non possunt: et quoniam arenae illae plurimum salis admixtum habent, corpora conseruant, humoreque omni exuunt. Et ** alio loco haec nos obseruare vult. Id vero in peregrinatione Meccana longe tristissimum est, quod saepe oriantur certi quidam venti igniti, qui respirationem omnem intercipiunt, eoque magnam hominum multitudinem, breui tempore enecant. Videas in his itineribus homines camelis infidentes, sanos, cantantes ex Alcorano pericopas, et inter cantandum subita morte correptos, in terram concidentibus. Illis, quae modo descripsimus, addamus et haec, quae auctor ille propria experientia edoctus, literis consignauit. *** Circa berram meridiana, tanta oriebatur in Birke, (quae nonnisi quatuor leucis a Cahira distat) tempestas, nam in desertis sabulosis, tempestates excitantur non minus atque in patenti pelago, ut in itinere toto illo die pergere nobis non liceret. Venti qui tum surrexerat, tantus erat furor, impetusque tam vehemens, ut metuerem, ne tentoria nostra omnia esset ablaturus. Tantam porro in nos effudit arenae copiam, ut parum abesset, quin nos totos obrueret. In itinere eodem, et haec accidisse sibi narrat. † In itinere hocce, dum ab urbe Suez, Cahiram contendimus, ventum persensimus, plus semel, tanto ardore flagrantem, ut tergum illi obuertere cogeremur, nonnihil respiraturi. Si quando es aperiremus, sabulo totum illud nobis replebatur. Aquam cum in modum ventus calefecerat, ut igne co-*
ctus

* *Voiage de Levant* Part. I. Liv. II. chap. VI. p. 435. 436.

** *Eodem* Lib. cap. XX. p. 488. 489.

*** *Lib. eodem* cap. XXIV. p. 511.

† *Ibid.* cap. XXXIV. p. 557.

et us videretur. — Impetus eius vehemens horas non totas sex durabat, et si diutius nos afflare perrexisset, pars dimidia comitum nostri itineris periisset. Sunt hi ipsi venti, qui anno superiori, comitatui peregrinationis Meccanae tantum detrimenti attulerunt, ut una nocte, ad bis millia hominum extinguerentur. Haec auctor eximius obseruauit atque ipse expertus est in Aegypto. Ab hoc argumento aliena non sunt, quae idem in desertis Mesopotamiae didicit, et de quibus ista refert. * *Ventus ille appellatur Samiel.* SAM nempe Arabibus venenum, et IEL Turcis ventum significat. Samiel proinde ventum venenatum designat. Vero dissimile non est, per ** *VENTVM VRENTM, IOBI c. XXVII. v. 21. intelligi hunc ipsum.* Cum de venti huius indole multa quaeuissem, ab omnibus idem tuli responsum. Est nimirum ventus ille calidissimus, vimque suam exserit, tempore aestiuo, in tractu, qui a Mosule ad Suratam usque in India extenditur. Sentitur vero in continenti tantum, non autem in mari. Simulatque autem quis vento hoc afflatur, continuo exanimis concidit, nisi quod nonnunquam unus vel alter, antequam efflaret animam, circumstantibus voce querula testatus fuerit, se totum igne interno consumi. — Aiunt in vento hoc inesse ignem subtilem tenuemque instar pili, a nonnullis visum. Eos porro, quos radius ille ignitus attingunt, mori perhibent, reliquos nihil sentire mali. Est autem operae omnino pretium, hic monere, ventos huius generis ac indolis, a Graecis proprie appellari Τυφῶνας. Ita HESYCHIVS explicat: Τυφῶν ὁ μέγας ἄνεμος. Et illico post Τυφῶνος πυρώδες δαίμονος. Typhon dicitur ventus ingens et vehemens.

* Idem Parte II. Lib. I. chap. XII. p. 182. 183. Adde CHARDINI itinerarium Parte IV. p. 22. Edit. Amstel. 8.

** Videndae ad locum hunc, annotationes IO. CLERICI, et ALBERTI SCHVLTENSII.

bemens. Eo nomine venit Spiritus naturae igneae.
Eundem ad modum, EYSTATHIVS ex Graecorum
fabulis, * *Typhonem* interpretatur πνεῦμα θερμὸν,
ventum ardentem ac vrentem. Sic etiam EVRIP-
IDES in *Phoenissis*, v. 1161. Τυφῶν vel Τυφῶς expo-
nitur *turbo*, vel *ventus igneus*.

Ὅδ' Ἀρκᾶς, ἐκ Ἀργεῖος, Ἀταλάντης γόνος
Τυφῶς πύλασιν ὥς τις ἐμπεσὼν, βᾶ
Πῦρ καὶ δίκηλαον, —

Arcas vero ille, non Argiuis, filius Atalantae,
Sicut (typhon, vel) turbo quidam igneus, in pon-
tas irruens, clamat

Ignem et lignem.

Vbi et Scholia veteris interpretis consuli possunt.
Alia argumentum hoc illustrantia addemus, vbi ad
Typhonis cognomina peruenerimus.

§. 21. Videmus igitur, Graecos voce *Typhonis* *Typhon vox*
eodem fere sensu vfos esse, quem apud Aegyptios *est Aegyptia-*
habuisse contendo. PLVTARCHVS itaque, vocem *ca, signifi-*
hanc origine graecam esse, asseuerat, et pro tali ha- *cans ventum*
beri vult, in libro *de Iside et Osir.* post init. Vult *corruptorem.*
autem, Τυφῶνα proprie significare τετυφώμενον, *fa-*
stu inflatum. Obseruationi huic aliqua ratione faue-
re videtur HELLANICVS, Scriptor peiuertustus, vt
qui Genium malum Aegyptiorum, non *Typhonem*
nominet, verum *Babyn.* Vide supra §. 7. Ex quo
coniicere proutum videri posset, *Babyn* esse nomen
Aegyptiacum et genuinum, ** aliis quoque memora-
tum, illius Genii, quem Graeci postea *Typhonem*,
ob conuenientiam cum suo *Typhoeo*, de quo §. 2,
nuncuparunt. Sed HELLANICO opponimus HE-
RODOTVM, Scriptorem eiusdem aetatis diligentem,
ac plerumque accuratum. Is nomina Deorum Aegy-
ptiorum

* In Homeri Iliad. A. p. 157. fin.

** Vide infra §. 23.

priorum patria omittere non solet, et *Typhonem* tamen, alio quam hoc nomine, quoties eius mentionem iniicit, non compellat. Non nego, malum hunc Genium, Aegyptiis dictum quoque fuisse *Babyn*. Sed id cognomen tantum fuisse opinor, qualia ipsi plura ab Aegyptiis fuisse imposita, mox videbimus. At nomen, quo communiter in Aegypto, ab omnibus insigniri solebat, erat, me quidem iudice, *Typhon*. Neque existimare possum, nomen hoc e Graecia peruenisse in Orientem; verum vice versa, ex Oriente in Graeciam transisse, docet vox Hebraeis valde usitata טיפון, *Supha*, id est *turbo*, ventus commouens et consumens obuia quaeque, vel, uti * laudatissimus Scripturae interpres, *Turbo radens et verrens*. Vide librum IOBI cap. XXI. 18. XXVII. 20. Ps. LXXIII. 16. in quibus omnibus, uti nec minus aliis similibus locis, ventum hunc טיפון accipi videmus, pro terribili effectu irae divinae, maloque longe grauissimo. Voce autem ista, ventum significari eum, qui in desertis potissimum Aegypti et Arabiae dominatur, subinnuunt haec ISAIAE, cap. XXI. 1. ex versione CAMPEGII VITRINGAE: *Vt turbines australes (כסופות כנב) magno impetu irruunt. E deserto venit, e terra terribili*, ad quem locum summus Theologus obseruat, sermonem esse de vento, qui alias in Scriptura dicitur קרי, *ventus orientalis vrens*, quique in desertis tantas strages edit. EUTYCHIO *Patricidae*, Patriarchae Alexandrino, ventus, ut videtur, idem, dicitur طوف, *Typhon*. Verba eius haec sunt: ** *Immolabant homines (temporibus Seruchi) filios suos et filias Daemoniis. Immisit autem Deus in illos ventum procellosum. Et fuit Typhon (طوف) ventus.*

* ALB. SCHULTENSIVS in *Iobi* cap. XXVI. v. 18.

** Apud SELDENVM de *Diis Syris*, Prolegom. cap. 3. pag. 48.

ventus. Literas autem T, et S, in Orientalium linguis, non minus, quam in graeca, frequenter inter se commutari, rerum harum studiosi non ignorant. Mihi igitur, donec meliora et certiora edocear, *Typhon* vox erit Aegyptiaca. Si cui iam in mentem forte veniat, vocem hanc, quam in hebraica et arabica lingua deprehendimus, ex antiquissima illa dialecto superesse, qua Noachidae, in Aegypto etiam, vsi sunt, antequam formaretur, multisque modis excoleretur Aegyptiaca, Misraimi posteris deinceps propria, me non inueniet repugnantem. Potest tamen vox ista, et ex lingua Aegyptiaca, non incommode explicari. Diximus nempe §. 14. et 18. $\Theta\text{HD}\delta$ $\text{I} - \text{Z}\text{WD}\delta$, *theu-ph-bou*, Aegyptiis significare *ventum malignum, nocium*, vnde Graeci, *Typhonem*, et *Typhoeum* suum facile potuerunt conficere. Ceterum cum ΦWN , (*phan*) Aegyptiorum sermone dicatur, *conuertere, peruertere, et euertere*, Psalm. LXVI. 6. Matth. XVII. 17. potest *Typhon* etiam exponi $\Theta\text{HD}\delta$ ΦWN , *Theu-phon*, id est *ventus euertens*, vel *peruertens*, quod inprimis turbini conuenire, cuius liquet. Lego vero Genes. XLI. 23. $\alpha\nu\epsilon\mu\acute{o}\phi\theta\omicron\rho\omicron\nu$, quod vulgatus interpret reddidit *percussum vredine*, et *percussum vento vrente* in versione Coptica exprimi $\text{X}\text{W} - \Phi\text{EZ}$, *Dso-phēh*. Si le-
gō haec recte et bene se habet, * de quo quis dubitare posset, XW idem esset, quod alias $\Theta\text{HD}\delta$, dicitur, id est *ventus*, ΦEZ ; (*phēh*) vero, vel ΦDZ , (*phob*) nam vocales in lingua Aegyptiorum miri-

* Nam cum vox illa capite citato saepius occurrat, vs. 6. et 24. legitur $\text{X}\text{I}\text{M}\Phi\text{EZ}$, Solo versu 23. deprehendimus $\text{X}\text{W}\Phi\text{EZ}$, quod videri potest ex $\text{X}\text{I}\text{M}\Phi\text{EZ}$ corruptum.

mirifice inter se permutantur, significabit *corrumpere*. Posset igitur iure optimo, et seruando analogiam linguae Aegyptiacae, ΘΗΥΣ-ΦΩΖ, *Theuphob*, vel *They-phob*, latine explicari *ventus corruptor*. Et eum re ipsa omnia corrumpere, intelleximus §. 20.

Typhon ab Aegyptiis cognominabatur Apopis, quod proprie gigantem significat.

§. 22. Venio nunc ad cognomina quaedam Typhoni olim ab Aegyptiis addi solita, quae vel indolem illius, vel potentiam, vel facta nonnulla declarant. Ea inter primo loco hio commemorabo cognomen *Apopis*, cuius notitiam PLVTARCHVS nobis in his conseruauit. * *Alia etiam apud Aegyptios fertur fabula, Apopin Solis fratrem bellum mouisse aduersus Iouem, Osfridem vero a Ioue, cui in hoste debellando, auxilium tulisset, ab hoc filii loco adoptatum, Bacchumque fuisse appellatum.* Per Iouem, siue *Ammonem*, intelligendum esse *Solem*, qui ex hemisphaerio inferiori, ad nostrum superius redux, in Aequinoctio verno, vires suas reficit, ** suo loco, adductis pluribus rationibus, ad liquidum deduximus. Huic, dum in hemisphaerio inferiori adhuc haeret, et vbi primum ex illo ad superius emerfit, *** certamen graue intercedit cum Typhone. *Apopis* igitur in hacce fabula, alius non est, quam *Typhon*, quod pluribus mox argumentis euincemus. *Ioui* vero auxilium fert *Osiris*, qui et ipse est Sol; verum hic quidem, in gloria et potentia maxima conspicuus. Nam *Sol*, postquam ab Aequinoctio verno ulterius progrediens, nouum indies maiusque robur acquirit, † *Typhonem* tandem superat, ac ad incitas redigit. Dixi *Apopin* alium hic intelligi non posse, quam *Typhonem*. Id ipse fabulae sensus, quem ex
Theo-

* PLVTARCHVS de Iside p. 365.

** Supra Lib. II. cap. II. §. 5. 6. etc.

*** Vide ibid. cap. III. §. 10. II. et cap. IV. §. 5.

† Vide ibidem cap. IV. §. 5.

Theologiâ mythica Aegyptiorum paucis nunc explicui, per se satis loquitur. Idemque ex Scriptore nostro, quem ad testimonium vocauimus, nullo negotio ostendere possumus. Etenim is illo, ex quo paucula excerpimus, loco, *Typhonis* fabulam explicare annititur. De *Typhone* illic locutus erat, et tum haec subiungit: *Alia etiam apud Aegyptios fabula fertur de Apopi*, qua nempe id quod de Typhone adstruxerat, illustrare vult. Paulo post etiam ad Typhonem reuertitur. Fabulam autem de *Apopi*, fratre Solis, hunc in modum explicat: *Apopis est sicca et ignea natura. Ea vero non est Sol, sed quandam habet cum Sole cognationem.* Ita vero PLVTARCHVS saepissime loquitur de Typhone, quando fabulas de eo Sacerdotales explicare satagit. Vide §. 17. Quis porro in Theologia Aegyptiorum mythica, Solis dici poterat et frater et hostis, nisi vnus Typhon, cui vtrumque hoc proprium erat? Omnium maxime vero, id quod dixi, ex ipso *Apopis* nomine Aegyptiaco confici et probari potest. Monendum hic tantum nobis est, nomen illud, Aegyptiis satis familiare, sed Graecis minus cognitum, taud semper eodem modo scribi atque efferri. PLVTARCHVS habet *Apopis*, quod vidimus. * In Catalogo regum Thebaeorum ERATOSTHENIS, illud ipsum nomen scribitur *Apappus*, quod auctor ille praestans interpretatur μέγιστον, maximum, quod de nole et magnitudine corporis singulari intelligendum esse, ex vsu linguae Aegyptiacae patescit. In MANETHONIS Dynastia XVII. apud SYNCELLVM p. 1. nomen idem scribitur "Αφοβίς, vel vti in marine corrigitur "Αφωφίς, *Aphophis*. IOSEPHVS lib. I. contra Apionem, prolixum ex MANETHONE cum adducit, vbi rex ille appellatur "Απωφίς,

G 2

Apo-

Vide *la Chronologie Sacrée* de Mr. DES VIGNOLES
To. II. p. 753.

Apophis. Graeci Latinique nomen idem efferre solent *Epaphum*, tametsi *Apidem* et *Aphophin* inuicem confudisse videantur. Inter varios hos, vnam vocem pronuntiandi, modos, non sine ratione illum praefero, qui apud MANETHONEM, gente Aegyptium, reperitur. Is enim nomen hoc scribit aut "Αφωφis, aut "Απωφis, in cuius vera interpretatione, nemo linguae Aegyptiacae gnarus aberrare potest. Etenim, quod etiam ante permultos annos, B. LA-CROZIVM obseruasse, mihiq̃ue dixisse meminit, in illa lingua, ΑΦΩΦ, *Aphoph*, *gigas* dicitur, in versione Scripturae Coptica, *Genes. X. 8. 9. Psalmo XIX. 5. XXXIII. 16.* In dialecto vero Aegypti superioris vox eadem scribi solet ΕΠΩΦ, *Epoph*, vel *Apoph*. Ex his iam colligere facile est, *Apopin*, vel *Aphophin*, vel *Apophin*, nihil aliud significare, quam *gigantem*. Graeci *Typhocum* suum gigantem fingeant magnitudinis horrendae. Vide §. 2. Et in vniuersum Theologis priscis, in more positum erat, vt Deorum inimicos, nobis repraesentarent, tanquam gigantes immanes, qui robore suo et viribus abusi essent. Trita sunt illa OVIDII, *Metamorph. Lib. I. v. 151.*

*Neue foret terris securior arduus aether ;
Affectasse ferunt regnum coeleste Gigantas :
Altaque congestos struxisse ad sidera montes.
Tum pater omnipotens misso perfregit Olympum
Fulmine, * et excussit subiecto Pelio Ossam.*

Quibus similia apud Poetas tantum non omnes, oppido frequenter leguntur. Talia etiam in Theologia gentium Orientalium perhibebantur, vnde Theologo cuidam Anglo doctissimo, vero non dissimile videtur, * Hebraeos alludendo ad notissimam omnibus doctri-

* IOSEPH MEDE's Diatribae, Vol. I. p. 132. etc. Edit. Londin. 1642. 4.

doctrinam Orientalium, locum damnatorum dixisse קהל רפאים, *coctum gigantum, vel congregationem impiorum, Deique inimicorum.* Huiusmodi quid Aegyptios quoque de *Typhone*, immani Deorum inimico finxisse, tanto est probabilius, * quod Orientalibus in vniuersum, et Aegyptiis sigillatim sciamus perquam familiare fuisse, vt eos, qui insigni corporis robore, aut potentia ingenti, inter alios eminuissent, *gigantes* metaphorice appellarent. Quando igitur ex fabulis Aegyptiorum sacris referri videmus, ** *Isidis aetate fuisse, qui corporum immensa magnitudine praecelluerint, eosque a Graecis gigantes vocari, ab Aegyptiis vero monstruosum in modum exornari, et flagellari, itemque, *** Diis, qui ab initio extiterunt, praeualuisse postea multitudinem et improbitatem hominum terrigenarum, nec minus, **** Herculem Aegyptiorum gigantes interemisse, cum coelo propugnaret, quasi virtus Deorum: et alia insuper huius farinae, dubium nemini esse potest, quin Typhon in his designetur.* Dicebatur enim *Aphophis*, idque *gigantem* indicat. Doctrina haec Aegyptiorum vetus, perquam similis est fabulis quibusdam mysticis Brachmanum in India, quorum maiores Sacerdotum Aegyptiorum extiterunt discipuli. In Lege horum Brachmanum sacrosancta, quam appellant *Wedam*, Europaeis hactenus de solo nomine nota, sed qua tandem, post multos frustraneos conatus, et non sine plurimis difficultatibus, potiti sunt Missionarii Danici, in India Orientali, continentur † *precaiones quaedam, quotidie aduersus Gigantes,*

G 3

* Vide la *Chronologie de Mr. DES VIGNOLES*, loc. cit. p. 754.

** DIODORVS p. 23.

*** Idem p. 77.

**** MACROBIVS Saturn. Lib. I. c. 20.

† *Relationes Missionariorum Danicor.* Continuat. XLVL p. 1255.

gantes, cum Sole pugnantes, dum sacrificium matutinum peragitur, recitari solitae. En! profecto, Apopin Theologiae Aegyptiacae, cum Ioue Ammone, id est Sole verno belligerantem.

Typhon cognominabatur etiam Seth, idque significat ventum subterraneum vehementem, e cavernis subterraneis erumpentem.

§. 23. Est aliud *Typhonis* cognomen, in Aegypto, ut videtur, usu frequenti et familiari receptum, *Bebon* nempe, vel ut alii id efferunt, *Babys*. Erant, * qui nomine hoc non *Typhonem* ipsum intelligi affirmarent; sed aliquem ex ejus sociis et amicis. Et hi nomen istud *Βεβαιων* efferebant, videbanturque nomen Aegyptiacum, ad sonum linguae graecae torquere voluisse. Et hinc nostra aetate, vir quidam eruditus, linguaeque Copticae haud imperitus, occasionem arripuit, ** nomen illud ex Graecorum lingua interpretandi, tanquam *Βεβαιων*, nihil aliud esset, quam Graecorum *Βεβαιος*, *firmus ac stabilis*. Verum rectius multo, MANETHO, Sacerdos Aegyptius, nomen hoc, ex antiqua Aegyptiorum Theologia deprobtum, *** docuit esse ipsius *Typhonis* cognomen, efferendum *Βεβαιον*. HELLANICVS etiam, auctor graecus; sed MANETHONE haud parum antiquior, nomen idem, a Sacerdotibus Aegyptiis vulgatum, **** *Βαβυν* scripsit. Sacerdotes igitur in fabulis suis mysticis, Genium hunc *Babyn* solebant nuncupare. Vocis autem huius Aegyptiacae significationem PLVTARCHVS p. 71. ex MANETHONE, uti credibile est, talem suppetitat. *Significatur voce Bebonis, detentio, coërcitio, et prohibitio, quod rebus recta via incedentibus, et ad finem suum tendentibus, vis Typhonis obstat.* In eo facile assentior PLVTARCHO, *Bebonem* subinuere

* PLVTARCHVS de Iside et Osir. p. 371.

** In Collectione Orationum Dominicalium, in diuersas linguas versarum, Chamberlayniana p. 100.

*** Apud PLVTARCHVM p. 376.

**** Locum eius attuli, supra, §. 7.

nuere aliquid, quod *detinetur*, *coërcetur*, atque *prohibetur*; sed hanc significationem non satis assecutus est, certe non satis apte expressit. Vt vero meam de vera significatione huius vocis sententiam, luculentius aperiā, sciendum est, auita Aegyptiorum dialecto, *BHB*, *Beb*, vel *Bab*, dici *speluncam*, vel *cauernam subterraneam*, in qua quid custodiri, detineri ac coërceri potest. Inde formari analogice potuit *BHBI*, *Bebi*, vel *Babi*, significans id, quod *in spelunca*, vel *cauerna* detinetur. Hinc est sine dubio *Babys* HELLANICI. Alii extulerunt *Bé-Bova*. Sed pergamus in explicando hoc cognomine. Per *Typhonem* existimauerim, Aegyptios designasse *ventum terrestrem*, vel qui super terram flat; *Babys* vero, sicuti opinor, *ventum* subinnuebat ipsis *subterraneum*, *in cauernis latentem*, ibique detentum. Poëtae Graeci Romanique fingunt, esse aliquod antrum vastae magnitudinis, in quo ventos omnes Aeolus detineat

* — *hic vasto rex Aeolus antro
Luctantes ventos, tempestatesque sonoras
Imperio premit, ac vinculis et carcere fraenat.*

Et quae ibi plura sequuntur. En *Typhonis detentionem et coërcitionem*, Sacerdotibus memoratam; sed PLUTARCHO minus intellectam! Quando igitur Aegyptii *Typhonem* cognominabant *Babyn*, id omni procul dubio intelligebant de vento aliquo subterraneo, in speluncis cauernisque profundis latitante. Graecos tale quid affirmasse de *Typhoeo*, ex §. 5. perspicui potest. Diximus loco eodem, similia de *Typhone* Aegyptio tradi quoque consueuisse, vnde potuit euenire, vt hi duo tanto facilius inter se confunderentur. Verum, quod ex locis illis adductis,

G 4

pari-

* VIRGILIUS Lib. I. Aeneid. v. 56.

pariter liquet, Graeci *Typhoeo*, speluncam assignabant in monte quodam Ciliciae; Aegyptii vero *Typhoni* suo in lacu *Serbonide*, quem ideo *Τυφῶνος ἐκποῖς*, *exhalationes Typhonis* vocitabant, §. 10, aut, quemadmodum suspicor, in caaverna, ex qua deinde *Typhon*, vel *Babys*, id est *ventus subterraneus*, facto impetu vehementiori, quem terrae motum vocant, lacum Serbonidem produxit, eumque per * celebratum veteribus *ἐκρηγμα*, quasi dicas *eruptionem*, vel *emersum*, vti PLINIVS loqui maluit, cum mari mediterraneo coniunxit. Ex eo videtur etiam explicanda esse fabula Sacerdotalis de *Typhone*, qui ** neque iusto tempore, neque loco proprio ex utero matris prodisset; sed latere illius vi perrupto, exsiliisset. Hoc ad Typhonem, e caaverna vi erumpentem, hocque modo lacum Serbonidem efficientem, tanto rectius transferri posse existimo, quod sciam, similia fere de *Typhone*, olim tradidisse etiam incolas Syriae, accepta, vt verosimile est, ab Aegyptiis. Nempe Orontes fluuius, vt ferunt, olim Typhonis nomine insigniebatur. *** Et huic loco Typhonis fulmine icti fabulam affingunt. — Aiumt draconem fuisse, et fulminibus ictum; dum fugae latebras quaereret, tractibus terram secuisse, et, vt fons perrupta terra prodiret, effecisse. Huic rei non valde absimile est, quod in Corico, Ciliciae monte, vbi Typhonis ostendebatur cubile, §. 5, euenisse, docet SENECA Quaest. Natur. Lib. III. c. 10. Hoc accidisse ait Theophrastus, in Corico monte, in quo post terrarum tremorem noua vis fontium emerfit. Etenim, **** ex concavis speluncarum altitudinibus, nonnunquam erum-

* Vide CELLARII *Geographiam antiquam Africae* p. 38.

** PLUTARCHVS de Iside p. 355.

*** STRABO Lib. XVI. p. 516.

**** CHR. MYLAEVS in *historia Naturae*, in *artis historicae penu*, To. II. p. 45.

rumpunt venti, calidis et sicis respirationibus ex-
itati, et concepti intus multiplices, ac diuerforum
ffectuum spiritus atque ignes: qui cum sunt violen-
i, exitum quaerentes, efficiunt, vt terrae discedant:
nde sunt graues terrarum vastitates, et repentini
iatus. Recentiores nostri Philosophi, * rationes
phaenomeni huius multo distinctius explicant; sed
veteres tamen rem ipsam, non omnino ignorarunt.
dem etiam euenisse circa Serbonidem lacum, fuit
omnino veterum Aegyptiorum persuasio, quod ex
nodo dictis non ita obscure colligitur. Causam
uius calamitatis tribuebant *Typhoni*, id est vento
ehementi atque ignito, quem etiam cognomina-
ant *Babyn*, quoniam in cauerna subterranea pro-
anda delituerat, et ex ea tandem cum vehementi
npetu prorumpens lacum effecerat. Vero etiam
nihil videtur simile, illum terrae motum, qui lacum
erbonidem effecerat, urbem quoque eo ipso in lo-
o olim aedificatam, subuertisse, quod saepenumero
su venisse, docet omnium Seculorum historia. Ve-
eres euentus huius generis attribuire solent *Typho-*
i vento. Quando igitur HESIODVS in *Theogo-*
ia finxit, Typhonem congressum esse cum Echidna,
abitante in specu subterraneo, id hunc in modum
llegorice interpretantur: ** *Dicitur tetra Echidna*
nfra terram coërceri ac volutari, quoniam in conca-
is terrae locis nunquam deficiunt spiritus et venti.
Illi vero Typhon miscetur, — quandoquidem, si
cedant venti ac Typhones vehementiores, et ad ter-
ae motus procellae se iungant, integrae urbes aqua
vergi solent. Vide et ibidem antecedentia. Ad

G 5

Serbo-

Vide illustris WOLFII vernünftige Gedanken von den
Wirkungen der Natur §. 383. FLVCHÉ Spectacle de
la Nature, To. III. p. 268. 269. et alii.

* IOHANNES DIACONVS in *Scholiis* ad Theogoniam,
Pag. CXXXVI. a. Edit. Trincauelli. Verba, breuitatis
Audio, ex graeco conuersa, latine adscripsi.

Serbonidem lacum vt reuertar, nouimus ex MANETHONE, (§. 10.) in illo tractu, tempore antiquissimo, sitam fuisse urbem, nomine *Auarin*, quae et in traditionibus vetustorum Theologorum dicta fuerit *Typhonia*. MARSHAMVS suspicatur, urbem illam esse *Pelusium*, quod profecto aliqua vera specie lectoribus se commendat. Sed res tamen haec argumentis certis, omnique exceptione maioribus, confecta nondum est. Eodem iure dicere mihi licebit, urbem *Typhoniam* stetisse quondam eodem in loco, e quo postea lacus Serbonis emerfit, et eam quidem ob causam, dictam fuisse *Typhoniam*. Nam in illo loco Typhon credebatur aquis fuisse merfus, ipsaque lacum Aegyptii appellabant *exhalationes Typhonis*, §. 10. Ex quo concludere integrum mihi erit, igneas illas exhalationes, quae olim terrae motum excitauerant, aliqua ex parte illic perdurasse, et perentisci saepius potuisse. Docet id verbis conceptis Scriptor graecus, etsi res Typhonis cum fabulis Graecorum de Typhoeo confundat. * Verba eius sunt: *Dicunt Typhonem, fulmine percussum aufugisse, inque lacum Aegypti Serbonidem lapsum, usque ad fundum perigisse, atque illic ab ardore constringi. Et sane lacus ille exhalationes calidas emittit, quippe in quo Typhon exustus iaceat.* Et videtur omnino lacus hicc, magnam cum lacu Asphaltite, in Iudaea, affinitatem habuisse, ac similitudinem, vt proinde STRABO, quod eruditi dudum et saepe obseruarunt, vtrumque inter se confuderit. Credibile est, lacum etiam Serbonidem, non minus ac Asphaltitem in Iudaea, bitumen protulisse, quo Aegyptii veteres ad condienda suorum corpora vsi fuerint, quod testatur STRABO Lib. XVI. p. 526. etsi sermonem de lacu Asphaltite in Palaestina sermonem instituerit, testan-

* Vide supra §. 10.

stanturque idem * Scriptores veteres Arabes. quae dixi, ex ipso nomine *Serbonis*, nouum robur quirunt. Etenim $\Sigma\epsilon\rho$, *Ser*, Aegyptiorum serone dicitur *spargere*, vel *dispergere*. $\beta\alpha\iota\eta$ ro iisdem sonat foetidum. In *Liturgia* BASI-
1, qua vtuntur Copti, manu exarata, legitur $\Theta\omicron\iota\ \beta\alpha\iota\eta\ \iota\tau\epsilon\ \phi\iota\upsilon\delta\iota$, odor foetidus, (el foetor) peccati. Esset igitur $\Sigma\epsilon\rho$ - $\beta\alpha\iota\eta$, r-bon lacus, qui insignem emittit, spargitque foetorem. Vnde addita terminatione graeca, *Serbonis*. eo autem, lacus hicce Serbonis prorsus similis esse videtur lacui Asphaltitae Palaestino, de quo tantur ** veteres, sicuti nec minus *** recentioribus, quod aqua illius sit summe foetida, odorque is delectus ad multa stadia dispergatur. Sed haec de his sufficiant.

§. 24. Commemorant veteres, praeter illa, Aliud Typhae attulimus, aliud quoque *Typhonis* cognomen, *phonis cognomen erat* Θ videlicet, *Seth*. PLVTARCHVS mentionem *Seth, de quo nonnulla adferuntur.* us quoque fecit, in libro *de Iside et Osir.* p. 367. *gyptii Typhonem Seth nominant, quo significatur qui alium dominio premit, vique subigit.* Eam fere repetit p. 371. vbi verba graeca ita habent: $\text{Καὶ τὸνομα κατηγορεῖ τὸ Σήθ, αὖ (legentem ᾧ) τὸν Τυφῶνα καλεῖσι. Φράζει μὲν τὸ καδυνασεῦον καὶ καταβιαζόμενον. Φράζει δὲ τὸ γε καὶ) πόλλάκις ἀνασεφὴν, καὶ πάλιν ὑπερπήδη-}$

MAILLET *Description de l'Egypte*, Part. I. p. 129. 130. Edit. in 8vo.

DIODORVS Lib. XIX. p. 734. TACITVS *Histor.* Lib. V. c. 6. 7.

* *Peregrinatio Principis RADZIVILII* p. 103. les *Voyages de THEVENOT*, Part. I. p. 611. *POCOCK'S Description of the East*, Vol. II. Part. I. p. 37. et alii.

πύδων. Et ipsum nomen *Seth*, quo *Typhonem* compellant, rem hanc arguit. Notat enim id, quod vi rem subigit, illique dominatur. Saepe etiam conuersionem significat, et nonnunquam transilire, eadem voce indicatur. Meminit rei eiusdem et p. 376. Mihi, ut quod res est fatear, haec omnia valde obscura videntur, neque satis intelligo, quomodo cum reliquiis linguae Aegyptiacae, quae in Coptorum libris supersunt, commode conciliari queant. Et plus semel, in hoc nostro *Pantheo* ostendendum fuit, bonum hunc Scriptorem, aut incidisse in auctores minus peritos, aut interpretationes vocum Aegyptiacarum, alicubi lectas, vel auditas, non omnino recte cepisse, aut etiam verbis non satis commodis exposuisse. DODWELLO, viro vndecunque doctissimo, sed ad excogitandum paradoxa nimis ingenioso, lectis PLUTARCHI de hoc argumento observationibus, in mentem venit, * *Seth* esse nomen *Solis*, *Typhonem* vero lucidissimi huius Astri Symbolum, ideoque cognominatum fuisse *Seth*. Verum in omnibus his a vero longe aberrauit, vir praestantissimus. Nam ** *Seth* PETOSIRIDIS, ad quem prouocat, non *Solem* designat, verum *sidus caniculae*. Et *Typhon* symbolice non designauit *Solem*, etsi olim nonnulli id sibi imaginarentur, absurditatis ea de causa postulati a PLUTARCHO p. 372, et iure merito, verum hostem *Solis* infensissimum, quod capite hoc, satis demonstrauimus. Multae quidem et mihi hic oboriuntur coniecturae; sed de quibus nihil cum aliquo certitudinis sensu affirmare ausim. Igitur pauca tantum proferam. Nempe CH'T, *Set*, Aegyptiis sonat *infra*.
Inde

* Vide illius *Discourse concerning Sanchoniathon's Phoenician history* p. 26. 27.

** Vide supra Lib. III. cap. II. §. II.

nde est Ι - ΓΑ - ΠΕCHΤ, *ire versus id, mod est infra, id est, descendere.* Occurrit haec vox Deuteron. cap. XXVIII. v. 13. vbi Textus originalis hunc sensum fundit: *Eris supra, et non ibier, vel infra.* Adde illic v. 23. et 43. Hinc ΓΑΘΘD ΕΠΕCHΤ, est καταβάλλειν, *deire, et deprimere.* SIRACID. cap. L v. 29. aut 30. x eo aliqua ratio reddi posset, cut PLVTARCHO, uidam nomen illud interpretati fuerint, *cui quis ominatur, vel, qui vi subigitur.* Intelligi nempe offet ventus inferior, qui infra terram in cauernis antu coërcetur, atque fraenatur. Quo sensu eth Aegyptiis idem omnino fuisset cum Baby, de uo §. 23. diximus. Alia nominis istius interpretatio in mentem olim venit, Beato, mihique amicissimo LA-CROZIO, cum ante annos permultos, de oc Typhonis cognomine, mecum differeret. Crebat nomen illud Σηθ, Coptice scribendum esse Ηθ, quod quidam *Ses*, alii *Seth*, pronuntiasse identur, eaque voce significatur *pullus asini*, Genes. XLIX. 11. Matth. XXI. 2. 5. 7. etc. Supra vero 11. monuimus, *asnum* Aegyptiis Symbolum aliud Typhonis fuisse, unde Typhonem, lingua myica Sacerdotali, non incommode *asnum*, vel *pullum asini*, cognominare potuerunt. Apposite adodum ea quae dixi, illustrari possunt ex EPIPHATIO, qui cognomen Typhonis *Seth*, cum *asini* denominatione coniungit. * Πῃ μὲν, inquit, τῷ ὄντι εἰς ομα τῷ Σηθ, τῷ Τυφῶνος τελεταῖς ἐργάζονται. *icubi asino sub nomine Seth, id est Typhonis, Sacra tibus consuetis faciunt.* Ingeniosam sane doctamque primis esse hanc viri summi obseruationem, quis egare aufit? Eam igitur aliis praeferam, donec eliora quis docuerit.

§. 25.

Lib. III. aduersus haereses p. 1093. fin.

De cognomine eiusdem Smy, quaedam adduntur.

§. 25. Finem capiti huic imponet cognomen aliud, quo ab Aegyptiis Typhonem insignitum fuisse, PLVTARCHVS docet, Σμὺ nempe, i. e. Smy. Ita enim scribit p. 367: *Typhon autem Seth appellatur et Bebon, sicuti dictum est, ac insuper Smy: quibus verbis indicatur violenta quaedam inhibitio, contrarietas, aut inuersio.* Qui verba haec legit, non potest non illico animaduvertere, PLVTARCHVM tribus Typhonis cognominibus, Seth nempe, Bebon, et Smy, eandem significationem obtrudere, eaque proinde inter se confundere. Nemo itaque vitio nobis vertet, quod huius interpretationis rationem nullam habeamus. Neque etiam thesaurus linguae Copticae, haecenus mihi quicquam obrulit, quod interpretationi huic vocis Smy, fauere possit. Recentiorum quorundam hariolationes, quae meros verborum lusus continent, hic praetereundas esse opinor. Neque vero etiam ego erudito lectori polliceri queo, me interpretationem allaturum esse, quae maiori certitudinis et veritatis specie se commendet. Ex PLVTARCHI testimonio nihil nisi hoc certo scimus, Typhonem Aegyptios cognominasse Smy, quae vero sit cognominationis huius ratio, id ex eo, disci profecto non potest. Offeram tamen interpretationem aliquam, cui et vetus Aegyptiorum lingua, et res ipsa, siue quod de Typhone obseruauimus, et rationibus non indoneis afferuimus, magnopere fauet. Nempe *ϣⲓⲛⲉ*, Som, Aegyptiace dicitur *λεπτόν*, quod *tenuē, subtile* admodum, et *minutum* est. *Genes.* XLI. 3. 6. 23. etc. *Exodi* IV. 10. VI. 30. Idem quoque, quia literarum transpositio in vocibus linguae Aegyptiacae locum non raro habet, efferri potuit *ϣⲓⲛⲟ*, Smo, aut etiam *ϣⲓⲛⲟⲩ*, Smu. Certe hoc sensu *ϣⲓⲛⲁ*, Sma, occurrit, *Exodi* XXXII. 20.

Psalmo

Salmo XVIII. 42. XXIX. 6. ubi significatio-
em habet, attenuandi, et minutum valde ac subti-
li efficiendi. Non incommode igitur, Smy ex-
oni potest, aut tenuis, siue subtilis valde, aut et-
iam vehementer attenuans. Exempla allata id
uod dixi, egregie confirmant. Haec vero expo-
sio Typhoni, siue vento Orientali, vrenti in deser-
s Aegypti et Arabiae perbene congruit. Nam
entus ille merito dici potuit λεπτός, tenuis valde
*subtilis, cum praecipua eius vis posita sit * in*
ne subtili; qui visum fugit, aut, si etiam oculis
urpetur, crassior non apparet pilo, in capite ho-
inis. Praeterea ventus ille sabulum secum vehit,
*et puluerem ** adeo tenuem ac subtilem, ut omnia*
netret, nihilque ipsi imperuium sit. † Ad ipsas pla-
ntas inuolucris lineis obiectas, non penetrat modo;
rum eas ipsas etiam permeat, et totas intus implet.
aeque minus ventus is idem aptissime dici potest
tenuans res alias. Experientia enim docuit, ††
agrinatores, in quos ille irruit, impetu illo, vs-
que adeo, attenuari, tamque macilentos reddi, ut do-
rum reduces, a suis agnosci vix queant. Quis non
elligit, Typhonem, ventum illum furentem, ab
proprietate, quae ipsi inerat, et ab hoc effectu,
i toties obseruatus est, dici potuisse Smy? Ita
em coniiicimus. Meliora vero et solidiora do-
centem, libenter audire, et sequi etiam, pa-
rati semper erimus.

Voiage de THEVENOT, Part. II. p. 183.

Idem, ibidem, To. I. p. 511. 512.

Idem, ibid. To. I. p. 489.

Idem, ibid. To. I. p. 489.

CAPVT

CAPVT III

De Nephthy, Typhonis vxore, et Thueri pellice eiusdem.

Vxor Typhonis dicebatur Nephthys. Fabula de ea Sacerdotalis refertur. §. 1. Nephthyn quidam interpretabantur olim Venerem, quod cum cautione capiendum. §. 2. Re ipsa per Nephthyn, Aegyptiorum Theologi, illam intelligebant terrae Aegypti partem, quam mare rubrum alluit, infelicem et sterilem. §. 3. Explicationem hanc nostram confirmat, vox Aegyptiaca Nephthys, cuius significatio exponitur. §. 4. Typhoni additur quoque pellex, nomine Thueris, quod Aegyptiace Austrum significat. §. 5. Interpretatio hæc rationibus adductis firmatur. §. 6. Aso, quae in fabulis Sacerdotum, perhibebatur regina Aethiopiae, ac adiutrix Typhonis, est Thueris ipsa, siue ventus meridionalis. §. 7. De hac Thueri explicatur, aut tentatur imago Tabulae Bembinae. §. 8.

§. 1.

*Nephthys
dicebatur
Typhonis
vxor. Fabu-
la de ea Sa-
cerdotalis
refertur.*

Veteres Aegyptiorum Theologi, Typhoni malo Genio, vxorem quoque iungendam esse censuerunt, ipsius et Osiridis sororem, nomine *Nephthyn*. Aiebant namque, * *Rheam*, id est ** vt interpretor, *Athor*, siue *Venerem* Aegyptiorum, ex Sole, Mercurio, et Saturno simul, grauidam factam, intra quinque dies ἐναγομένης, quas Aegyptii ad duodecim menses, quouis anno adiciebant, quinque peperisse deos, prima quidem *Osirin*, secunda *Aruerin*, vel Horum Seniore, aut *Apollinem*, tertia *Typhonem*, quarta *Isidem*, quinta *Nephthyn*. • deinde

vero

* PLUTARCHVS, de Iside et Osir. p. 355. 356.

** Supra Lib. II. cap. I. §. 9.

vero *Nephtbyn Typhoni* nupisse. Addebatur porro in fabulis mysticis Sacerdotum, * *Osiridem*, sed inscium, et per errorem, *Nephtbyn* adulterio polluisse, credentem, sibi cum uxore legitima, *Iside*, rem esse, quod quidem *Isis* ex corona melilotina, quam forte apud *Nephtbyn* *Osiris* reliquerat, perspexit. Ex eo congressu dicebant *Anubidem* natum esse, *Isidi* *Osiridique* valde charum. Sequebatur hinc, quod et Sacerdotes perhibebant, ** *Isidem* peperisse Horum suum ex *Osiride* partu iusto et legitimo, *Nephtbyn* vero *Anubidem* furtiuo et adulterino. In *** libris vero de successione regum, mystica nempe et aenigmatica, tradebatur etiam, *Nephtbyn Typhoni* nuptam, principio fuisse sterilem, dum nempe cum solo illo suo viro consueuisset, antequam per adulterium furtiuum *Osiridi* cognita esset. Haec fere summa est, fabulae Sacerdotalis mysticae de *Nephtby*. Longe aliter fabulam hanc refert IULIVS FIRMICVS MATERNVS, in libro de errore profan. religion. vbi post initium haec legas: *Isis* soror est, *Osiris* frater, *Typhon* maritus; is cum comperisset, *Isidem* uxorem incestis fratris cupiditatibus esse corruptam, occidit *Osirim*, artuatimque lacerauit. — *Isis* repudiato *Typhone*, ut et fratrem seliret, et coniugem, (videtur hic aliquid excidisse) adhibuit sibi **** *Nephtben* sororem sociam, et *Anubim* venatorem. Haec aduersantur non solum iis uae PLVTARCHVS, sed quae etiam alii omnes nar-

PLVTARCHVS lib. cit. p. 356. fin.

Idem p. 366.

* Idem loc. cit.

*** In quibusdam FIRMICI Codd. videtur scriptum fuisse *Nephtbune*. Ita locum hunc citat SCALIGER de emendat. temp. p. 195. Et haec lectio videtur eruditius ansam praebuisse, ut hic de *Neptuno* cogitauerint.

om. III.

H

narrant. Nescio igitur, vnde ea hauserit FIRMICVS, nisi modo memoriae lapsu hic aberrauit. Res certe digna non est, in quam pluribus inquiramus. Numen hoc, EPIPHANIVS in mente habuit, vbi scripsit, * Aegyptiorum quosdam initiari $\tau\eta$ $\Sigma\epsilon\upsilon\epsilon\phi\theta\upsilon$, vbi malim scribere $\tau\eta$ $\text{Né}\phi\theta\upsilon\iota$, id est *Nephtby*. Nam Sacra ipsi in quibusdam Aegypti vrbibus fieri consueuisse, dubio omni vacat. Idcirco etiam in sacris eorum sistris, ** *Nephtbyos* nonnunquam vultus insculptus cernebatur.

Nephtbyn quidam interpretabantur *Venerem*, quod cum cautione accipendum. Neque ex eius nomine, *Nephtby* nomen derivandum.

§. 1. Erant olim, qui *Nephtbyn* interpretarentur *Venerem*, forte, quod cum *Athor*, antiquissimo Aegyptiorum Numine, quod Graeci *Venerem* interpretantur, aliquam habere affinitatem, ipsis videretur. Secutus hos est DIODORVS *Siculus*, qui p. 13. enumerans quinque deos, qui ex Rhea, iuxta quosdam, diebus quinque $\epsilon\pi\alpha\gamma\omicron\mu\acute{\epsilon}\nu\alpha\iota\varsigma$, editi ferebantur, §. 1, haec eorum nomina apponit, *Osirin*, *Isin*, *Typhonem*, *Apollinem*, et *Venerem*, vbi manifestum est, Scriptorem hunc, *Apollinis* nomine, eum designare, quem PLVTARCHVS *Arucrin* nominauerat, ac *Horum seniore*, et *Apollinem* interpretatus erat. *Venus* vero DIODORO illa dicitur Dea, quam PLVTARCHVS *Nephtbyn* nominauerat. Vide §. 1. Et PLVTARCHVS ipse quoque testatur p. 355. fin. *Nephtbyn nuncupari etiam Venerem*. Sed eam re ipsa tamen differre ab *Athor*, antiqua Aegyptiorum *Venerē*, ex *Panthei* huius Lib. I. cap. I. intelligi facile poterit. Ex recentioribus nostris eruditis *** quosdam eo non parum pro-

* Libro III. aduersus haereses p. 1093. fin.

** PLVTARCHVS de Iside p. 376.

*** BOCHARTVS in *Phaleg*, Lib. I. cap. I. CVP-WORTH'S *true intellectual Systeme*, p. 310. PLVCHÉ *histoire du Ciel*, To. I. p. 65. in notis, et multi alii.

propendere video, *Nephtbyn* fuisse, quandam maris deam, et ex eius nomine profluxisse nomen *Neptuni* Romanorum. Verum non videntur antiquiores Aegyptii, Numen aliquod, mari praefectum et praefidens, eximia vnquam veneratione profecuti esse. *Typhonem*, quem nonnulli interpretabantur *mare*, execrabantur omnes, et certum est, * Sacerdotes mare, ac quicquid cum eo affinitatem habet, vehementer abhorruisse. Haec etiam videtur causa fuisse, quod ** vetustiores Aegyptii mare non frequentauerint, ac commercia quoque cum peregrinis studiose declinauerint. Habemus insuper HERODOTVM testem, Lib. II. c. 50. Nomen nomenque *Neptuni* (Ποσειδῶνος) Dei Graecorum, Aegyptiis penitus esse incognitum. Nimis etiam obscurum erat *Nephtyos* Aegyptiae Numen, quam vt ex eo *Neptuni* sui nomen Romani deriuauerint.

§. 3. PLUTARCHVS nos in viam ducit, eaque suppeditat, ex quibus non ita difficulter veram doctrinam physicam Theologorum Aegyptiorum de *Nephtby*, eruere et in apricum proferre licebit. Docet autem is in libro *de Iside*, p. 355. extrem. *Nephtbyn* appellari etiam consueuisse τελευτήν, id est *finem*. Luculentius id explicat p. 366. vbi ait, Deam hanc dici τελευταίνην, id est *ultimam*. Sed praestat totum hunc locum adscribere, ita conceptum. Νέφθυν καλεῖσι τῆς γῆς τὰ ἔχματα καὶ γάρρεια, καὶ ψαύοντα τῆς θαλάττης. Διὸ καὶ τελευταίνην ἐπονομάζουσι τὴν Νέφθυν, καὶ Τυφῶνι ἐσυνοικεῖν λέγουσιν. *Nephtbyn* appellant *extremas terrae continentis partes, quae eam terminant, mare cro attingunt, ideoque eam ultimam nominant, et Typhonis uxorem dicunt.* Et sane secundum Theo-

Per Nephtbyn Aegyptiorum, Theologi intelligebant, illam regionis suae partem, quam mare rubrum aluit, sterilem, infelicem, ac Nilo inaccessam.

H 2

logos

Vide supra Lib. V. cap. II. §. 16.

STRABO Lib. XVII. p. 545. HERODOTVS Lib. II. c. 139.

logos Aegyptios, *Typhon* * τῶν ἐσχάτων ἀπτεται, *ultimos terrae terminos attingere* credebatur. Quando autem Scriptor eximius docere nos vult, nomine *Nephtyos* subindicatas fuisse *terrae partes*, quae *mare attingunt*, per *mare* intelligendum venit *mare vulgo dictum rubrum*, vel *Sinus Arabicus*. Ora enim Aegypti inferioris, quam *mare mediterraneum* alluit, nomine *Nephtyos* comprehensā nunquam fuit. *Nephtys* enim, quamdiu vni suo marito, *Typhoni* nempe cognita fuit, sterilis permanfit, nec fructum ullum tulit. Vide §. 1. Id quod de parte Aegypti, quae *mediterraneum mare attingit*, dici nulla ratione posse, omnes norunt. Maxima eius fertilitas, ab omni tempore celebrata fuit, quippe quam Nilus semper secauerit, rigauerit, foecundamque reddiderit. At non minus notum omnibus est, quā situm Aegypti cognitum perspedumque habent, illam regionis huius partem, quam *mare rubrum terminat*, ** esse *terrarum omnium*, quas Sol luce sua collustrat, maxime sterilem et infelicem. PLUTARCHVS, qui somniis Philosophorum Platoniorum deditus non parum erat, et ad ea fabulas veterum Theologorum, vbi modo potest, libenter intorquet, hinc suo genio etiam in explicanda *Nephtyos* fabula, liberaliter indulfit, etsi ea in re aliorum forte vestigia tantum prefferit. Verum nugis hisce, quae leguntur p. 375. lectoris tempora morari nolo. Propius optimus ille Scriptor, fabulae Sacerdotalis de *Nephty* sensum verum attingit, vbi aliorum interpretationes hunc ad modum refert p. 366. *Nephtyn appellant extremas terrarum continentis partes, quae hanc terminant, mare vero attingunt: ideoque eam ultimam nominant, et Typhonis*

* PLUTARCHVS p. 375.

** MAILLET Description de l' Egypte, Tom. II. p. 78. 85. 89.

phonis uxorem dicunt. Cum autem exundans Nilus
 etiam in istas partes diffudit, hoc Osiridis cum Nephty
 coitum nuncupant, quem stirpes germinantes ar-
 guerint, inter quas et melilotum est, quo, ut fabula
 fert, delapso, et relicto, Typhonem adulterium depre-
 bendisse. Nihil profecto opportunius, et ad veram
 Sacerdotum Aegyptiorum mentem appositum magis
 dici potuit. In eo tantum illustrando; exiguam
 breuemque etiamnum collocemus operam. Nephty-
 thys nempe Theologis Aegyptiorum eam designa-
 bat terrae Aegyptiacae partem, quae mari rubro
 contigua est, quam, quia Nilus ad eam non pertin-
 git, sterilitas premit horrenda, et fere incredibilis.
 Regionem hanc, mirifice sterilem, quae plane nihil
 profert, inter montes, qui Nili littus Orientale, a
 Memphi ad Syenen usque cingunt, ac perpetuo co-
 nitantur, et mare rubrum intermediam, Veteres
 nominare solent * Arabiam Aegyptiacam, quia
 Arabes ab antiquissimis temporibus, vti etiam nunc,
 eam inhabitant. Veteres ** eam a Pelusio ad
 Syenen usque, legendo semper littus sinus Arabici,
 extendunt. Obseruauerat PLUTARCHVS, *Isis* et
Nephtbyn, in fabulis Aegyptiorum mysticis, sibi in-
 nicem opponi. Sed veram oppositionis huius ra-
 tionem assecutus non est, quando p. 368. ita disse-
 cit: *Nephtybs est id, quod infra terram situm non*
trinitur: Isis quod supra terram manifestum extat.
 ensit ex indiciis quibusdam Scriptor eximius, et
fidem, et *Nephtbyn*, in Theologia Aegyptiorum,
 d terram referri. Sed quomodo vtraque ad ter-
 ram referretur, et qua ratione sibi oppositae es-

H 3

sent,

Vide STRABONEM in descriptione Aegypti Lib.
 XVII. saepius. PTOLEMAEI Geographiam Lib. IV.
 c. V. p. 121. et alios.

STRABO, p. 552.

sent, non perspexit. *Iſis* certo sensu, * a Theologis Aegyptiis dicebatur terra, ac speciatim terra Aegypti, neque tamen omnis et tota; verum ista tantum illius pars, quam Nilus inundat, et hoc suo congressu, mariti instar, foetam reddit, et fertilitate exquisita donat. *Nephtys* vicissim, quod et ratio oppositionis docet, et hic pluribus explicatur, terram Aegypti subinnuit sterilem, infelicem, quam Nilus attingere non solet, et in quam adeo fertilitatem suam non transfert. *Nephtys* huius maritus est *Typhon*, ventus orientalis vrens, de quo §. 20. diximus, is enim in eam agit, et quia illi maxima vrendi et siccandi vis inest, ad sterilitatem huius suae vxoris, non parum confert. Certe ventum hunc tremendum, in deserta sterilique Aegypti parte, vim suam potissimum exserere, ** Geographi, et *** peregrinatores praestantissimi iam dudum obseruarunt. Refero huc illa HESYCHI. Ἀραβικὴ πνεύη, ἢ Τυφώνη. Flatus venti Arabici, est illius venti, qui dicitur Typhon. Vbi per Arabiam intelligendam esse puto Arabiam Aegyptiacam. Et certe sedes Typhoni assignabantur ab Aegyptiis circa Pelusium, et Serbonidem lacum, §. 10. 23, eo ipso in loco, vbi Arabiae Aegyptiacae initium † a Geographis ponitur. Addit autem fabula Sacerdotalis, *Nephtyn* vxorem *Typhonis*, ab *Osiride*, sed per errorem, stupro cognitam fuisse, quod patuerit ex floribus melilotinis, quos discedens a *Nephty*, *Osiris* reliquisset. Id vero, si quicquam aliud, genuinum fabulae huius sensum penitus reteggit, et manifestum omnibus reddit. *Osiris* in

* Vide supra Lib. III. cap. I. §. 8.

** BERNH. VARENIUS Geograph. gener. p. 430.

*** Voyage de THEVENOT, To. I. p. 435. 511.

† STRABO p. m. 552.

in hac fabula * subinnuit *Nilum*, praestantissimum quippe ac nobilissimum Osiridis effluxum. Illi ceu propria tribuitur *corona melilotina*, qua potuerit lignosci. Nam simulatque fluuius ille agris camisque decedit, et intra alueum suum se rursus coninet, ** arua omnia continuo flores adspecu iuundissimos, eosque inter lotos etiam, *** quas nonnulli melilotos appellabant, coronis necandis optimis aptas, e sinu suo magna copia emittunt. Ubique ergo flores hi in Aegypto reperiuntur, indicio erant certissimo, Nilum illic stagnasse, et fertilitatis suae fructus et pignora reliquisse. Quando autem praeterea fingitur, Osiridem inscium et per errorem cum *Nephty* congressum esse, existimantem, sibi cum *Iside* sua rem esse, nihil nisi hoc significatur, Nilum, qui certam tantum Aegypti partem, quam vocant **** *Αἴγυπτον τὴν σπερμαμένην*, *Aegyptum seminibus consistam*, et myltice *idem*, quotannis statuto tempore inundare solet, aliquo tempore, undas suas tanta copia in agros Aegypti effudisse, ut illae montes Aegypti orientales, ut perruperint, aut superauerint, et sic in ipsam Arabiam Aegyptiacam penetrarint, huiusque campos, ceteroquin † arentes, desertos et incultos, fertilitate veluti peregrina impleuerint, quod etiam priores, postea in arenis illis exorti, satis testati fuerunt. Quo tempore et qua ratione id factum fuerit, amplius hic non disquiro. Satis ex his patere

H 4

arbi-

Vide supra Lib. II. cap. I. §. 4.

Vide supra Lib. II. cap. VI. §. 9.

ATHENAEVS Lib. III. p. 73.

* HERODOTVS Lib. II. cap. 77.

ARISTIDES in *Aegypto* fol. 94. a. Edit. Florent. commemorat *ἄσπερον* (lege *ἄσπερον*, vel *ἄσπερον*) *Ἀραβίαν*. Arabiam non consistam, loquitur autem de Arabia Aegyptiaca.

arbitror, quidnam per *Nephtbyn* designare voluerint Aegyptiorum Theologi.

*Explicatio-
nem nostram
confirmat
vox Aegy-
ptiaca Neph-
thys, cuius
significatio
exponitur.*

§. 4. Quod iam ad significationem vocis Aegyptiacae Νέφθους attinet, sententiam ea re meam paucis expediā. Monui aliquoties cap. II. Libri huius, ΘΗΔΥ, *thcu*, Aegyptiis sonare *ventum*. Syllaba ΕΥ, voci huic indit significationem participii, veluti dicas *cum qui existit ventus*, quod in Aegyptiorum lingua frequenter vsu venit. Accedit praefixum Ν, quod addit significationem adiectiui, ut proinde ΝΕΥΘΗΔΥ, *Neph-thcu*, analogice interpretari possimus, *ventosum*, seu quod vento vehementer expositum est. Et quia *Nephtbys* de aliqua terrae Aegypti parte dicitur, significaret *terram vehementer expositam vento*, vel in qua ventus pro lubitu, ac sine omni impedimento dominatur. Quam bene hoc conueniat Arabiae Aegyptiacae, et regionis illius situs, et quae §. 3. obseruauimus, planum et liquidum faciunt. Non tamen negligendum esse existimem, quod ΠΛΥΤΑΡΧΟΥΣ, adductus §. 3. affirmat, ac semel iterumque inculcat, Νέφθους Aegyptiis dici *finem*, et quod *ultimum* est. Nam et hac ratione vocem Νέφθους commode omnino exponere poterimus. Nempe ΘΩΥ, *thos*, *finem*, ac *terminum* rei cuiuscunque significat, ac speciatim agri, siue regionis. Numer. XX. 17. Deuter. XXVII. 17. XXX. II. 8. Ex iis vero, quae modo disputauimus, per se consequitur, ΝΕΥΘΩΥ, *Neph-thos*, Aegyptiis dici id, quod est *terminale*, adeoque id, quod regioni alicui, vel terrae terminum ponit. Recte igitur Arabia Aegyptiaca *Nephtbys*, vel ΝΕΥΘΩΥ dici potuit, quia erat re ipsa *terminalis*, hinc quidem regioni Aegypti, illinc vero mari

mañ rubro terminum ponens. Supponitur vero in
utraque hac interpretatione, *Nephtbyn*, si rationes
grammaticas linguae Aegyptiacae species, generis
fuisse masculini. Siue enim dicas ΝΕΨ - ΘΗΘΥ,

quod ventus expositum est, siue dicas ΝΕΨ - ΘΑΥΥ,

quod terminum ponit, semper subintelligitur ΝΙΚΑΖΙ,

terra, quae apud Coptos generis est masculini, ideo-
ue adiectiua, in quibus vox illa subintelligitur, po-
nuntur etiam in genere masculino. Et *Nephtbys*

nomen erat *Dea*, sicuti etiam *Isis*, symbolum terrae
Aegypto consitae et fertilis, Numen similiter erat
energis foeminini. Et constat profecto, apud Phry-

as, ac gentes Orientis alias, vti et Graecos et Ro-
manos, Terram sub imagine et symbolo Deae cul-
tam fuisse. Terra enim passiuè se habet. In eam

gunt Sol, aër, ventus, et pluuia. Sinu suo se-
mina concipit, ac suo tempore fruges, herbas, plan-
sque in lucem edit atque parit. Verum non est,

quod hoc quemquam turbet. Nam Luna Aegy-
ptiis Numen erat generis foeminini, sub imagine
symboloque Deae culta, et tamen voce designaba-

r generis masculini, quod Coptorum libri docent,

* veteres monere minime neglexerunt. Ex eo
conitor explicandum esse, quod vetus quaedam **

scriptio posita legatur ISIDI FRVGIFERO.

eodem modo rem se habuisse cum nomine *Nepht-*
ys, non est, quod dubitem.

§. 5. Non vero uxorem tantum *Typhoni* iun- *Typhoni in*
re prisca in Aegypto Theologi, *Nephtbyn*, addi- *fabulis Ae-*
re eidem quoque pellicem, nomine *Thuerin*. *gyptiorum*
ius tantum, quod meminisse possum, mentionem *additur et-*
is facit PLVTARCHVS, cuius idcirco, e libro de *iam pellex,*
nomine

H 5

Iside

Vide *Panthei* nostri Lib. I. cap. III. §. 6.

Apud CUPERVM in *Harpocrate*, p. 10.

Thueris. *Id* p. 358, adscribemus verba. λέγεται δὲ, ὅτι
Id vero Au- πολλῶν μεταδιτεμένων αἰετῶν πρὸς τὸν Ὀρεον, καὶ ἡ
strum signi- παλακὴ τῷ Τυφῶνος ἀφίκατο Θένης. Ὅφει δὲ
ficat. τις ἐπιδιώκων αὐτὴν ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Ὀρεον κατε-
κόπη, καὶ νῦν διὰ τῆτο χοινίον τι προσβαλόντες εἰς
μέσον διακόπουσιν. *Narrant, subinde perhibus ad*

Horum transcuntibus, pellicem quoque Typhonis, no-
mine Thuerin, ad eum se contulisse, et anguem qui
eam persequabatur, ab Hore dissectum, interentumque
fuisse: ideoque adhuc funiculum in medium proici et
conscindi. Plura de hac Typhonis pellice, ex anti-
quis auctoribus mihi cognita non esse, libenter fateor.

Sed ipsum tamen illius nomen, quod ΠΛΥΤΑΡ-
ΧΗΣ conservavit, veram nisi fallor, Sacerdotum
Aegyptiorum de ea doctrinam, nobis aperiet. Qui
linguae Aegyptiacae ignarus non est, audito vel lecto
hoc *Thueris* nomine, et consideratis iis, quae de
Typhone disputauimus, dubitare vix poterit, quin
ea designetur ΘΥΡΗΣ, *Thures*, ita Aegyptii

Austrum, siue ventum meridionalem appellant. *Lucas*
XII. 55. *Actor.* XXVII. 13. XXVIII. 19. Sic etiam
Aegyptiis dicitur plaga mundi, ex qua ventus ille
spirat, *meridionalis*, quam etiam vocare solemus
Austrum. Ex eo etiam explicandum esse, * alias

monui, nomen פַּתְרוֹס, *Pathros*, *Genes.* X. 14. *Esa.*
XI. 11. *Ezech.* XXIX. 14. quibus in locis memoratur
terra *Pathros*, vti et *Ierem.* XLIV. 1. Summus BO-
CHARTVS, ex situ locorum, qui cum terra *Pa-*
thros coniunguntur, acute suspicatus est, ** intel-
ligi voce hac *Thebaidem*, siue *Aegyptum superiorem*,
et sententiam hanc eius, postea suam fecerunt do-
ctissimi quique. Accedit iam ad rationes ab ipso
allatas, ipsum nomen Aegyptiacum, quod magni
illius

* Vide Reu. 10. IAC. SCHMIDII biblischen Geographus,
p. 552.

** In *Phaleg*, Lib. IV. cap. XXVII.

lius viri obseruationem mirifice confirmat. Interretes Alexandriqi, quippe qui in Aegypto scribebant, id vtique subodorati sunt. Itaque illi, Ierem.

LIV. 1. vocem hanc graece scripserunt Παθέρης.

enim totidem literis, Coptice scriptum, Πα-

δρhc, vel quod eodem redit, Φαθδρhc,

nil aliud potest significare, quam *terram meridiei*,
ae nempe ad *Austrum sita est*. Et sane *Thebais*,

rs Aegypti est *australis*, vti etiam * a Scripitori-

s passim vocari solet. Sic igitur *Thures*, vel vti

PLVTARCHI codicibus scriptum legimus, *Thue-*

, ventum designat flantem a meridie, vel *Austrum*.

unc nostram obseruationem, obuam sane callenti-

s linguam Copticam, ab ipso PLVTARCHO egre-

confirmari, mox videbimus §. 7.

§. 6. Vix autem explicari, aut obseruationi-

s operis illustrari meretur, quod in fabula de

phone, pellex ipsi iungatur, *Thueris*, quod in-

pretamat *ventum meridionalem*, vel *Austrum*.

enim et *Typhon*, quod suo loco ostendimus, et

ueris, sunt venti, vnde facile erat Sacerdotibus,

stice fingere, ventum vnum esse pellicem alterius.

erque ille ventus magnis damnis Aegyptum ma-

et, et calamitatibus non paucis affligit. Alter

ri sociam praestat operam, illicque in detrimen-

incolarum Aegypti, mutuo se iuuant. *Typhon*

suam perniciosam potissimum exserit in desertis

gypti, et in Arabia Aegyptiaca. *Auster*, (siue

ueris) in vniuersum valde impetuosus saepe est,

proinde *turbines Austri*, etiam Scriptura memo-

Zachar. IX. 14. sed inprimis cladem non medio-

tem-

*Interpretatio haec ad-
ductis ratio-
nibus firma-
tur.*

OLYMPIODORVS in Aristotelis Meteorol. Lib. II. fol.

5. b. EUSTATHIVS in Dionysii Periegesin v. 242.

43.

tempore, quod in Aegypto, voce Arabica, *Hbam-
sin*, quinquaginta, nempe dies, siue τὴν πεντακοσίην
vocant, solet enim circa festum Paschatos initium su-
mere, et ad Pentecosten perdurare. * *Durantibus
his diebus venti flant calidi, in urbem inuehentes ma-
gnam sabuli copiam, cui nihil imperuium inaccessum-
ue est. Venti hi tantum spirant ardorem, ut respi-
rationem intercipient, magnamque hominum multi-
tudinem neci dent. Toto illo tempore morbi omnis
generis, periculum longe maius portendunt, quam
alias. etc.* ** *Regnant tum venti meridionales, quos
Arabes Merissi appellant. Tantum secum vehunt ar-
doris aestum, ut respirationem plane impediunt, et
immensam arenae copiam in aërem tollunt. Hacce
anni tempestate, multae passim grassantur febres ma-
lignae, dysenteriae, alique morbi perniciosi, qui,
nisi illico adhibeantur remedia necessaria, post haec
curari iam amplius non possunt. Et illi quique, qui
flantibus istis ventis a morbis immunes perseuerant,
maiores tamen in modum languent, totique deficiunt.
Vnicum tantummodo his addo locum, Scriptoris
non parum laudati, et cui in iis, quae ipse exper-
tus est, fides plena denegari vtiq̃ue non potest. ***
*Venti, inquit ille, meridionales, qui in Europa no-
stra tantos suscitant languores, totque mala post se
trahunt, damna non minora in Aegypto efficiunt, ubi
tempore aestiuo inualuerunt. Haec est tempestas mor-
borum et aegritudinum, tum regnare videas febres
malignas, ipsamque adeo pestiferam lucem, passim
per Aegypti regiones, non sine magno incolarum da-
mino grassari. Simulatque vero Etesiae flare con-
gunt, et iam persentiscuntur, omnis illa malorum as-
mor-**

* Les voyages de THEVENOT, To. I. p. 837. Vide et
p. 835.

** VANSIEB relation d'un voyage fait en Egypte p. 35.

*** MAILLET Description de l'Egypte, To. I. p. 72.

morborum turba confestim evanescit. Vides hic *Thuerin*, ventum meridionalem, Typhonis pellicem, et malorum in Aegypto, quorum ille causa est, fidam promotricem et adiutricem. Sed eadem fabula tamen nobis refert, pellicem istam Typhonis, tandem eo deserto, ad *Horum*, id est *Solem*, benignum prouidum et salutare Aegypti Numen, transfugisse. Nempe venti meridionales, qui certa quadam anni empestate Typhoni praesto sunt, Aegyptoque derimentum adferunt maximum, tempestate alia, autumnali scilicet ac hyberna, salutem accolarum Nili insigniter promouent. Nam * decessum Nili ex grīs Aegyptiorum statō tempore adiuuant, ut illi hoc pacto, fertilitate necessaria imbuti, atque ficati, iam nunc conferi, laetosque et exoptatos fructus producere queant.

§. 7. Si recte calculos subdixi, *Aso* illa Aethiopissa, quam Typhoni sociam laborum, et adiutricem fuisse, PLVTARCHVS ex Aegyptiorum fabulis refert, alia non fuit, quam *Thueris* ipsa, adeoque ventus meridionalis, Aegyptiis tantopere metundus. Verum ut hac de re iudicium firmum ac solidum institui possit, adferenda erunt PLVTARCHI verba, ex libro *de Iside* p. 356. *Typhonem, vero iunt, — redeunti Osiridi insidias struxisse, adsciscis in coniurationem viris LXXII, et conatum adiuvante regina Aethiopum, quae se ad ipsum contulerat. ISO nomen huius fertur.* Quinam sint Typhonis coniurati, numero LXII, non facile quis dixerit, nisi quod certum hoc sit, numerum illum Sacerdotius habitum fuisse mysticum, quod monui, Libri vii. V. cap. II. §. 9. Suspicio tamen, veteres Aegyptios, tot numerasse mundi plagas, et totidem ventos, qui ex plagis illis spirarent. Recentiores nostri

Aso, quae in fabulis Sacerdotum, regina perhibebatur Aethiopiae, Typhonisque adiutrix, est Thueris ipsa, siue ventus meridionalis.

VANSLEB *Relation* etc. p. 55. MAILLET To. II. p. 91.

nostri ad hunc numerum prope accedunt, qui * *sexaginta quatuor plagas*, et totidem ventos numerant. Nouimus autem aliunde, Aegyptios perhibuisse, ** *septuaginta duas esse orbis habitati regiones*. Quid hoc aliud significat, quam dari LXXII. plagas mundi, ex quibus totidem venti spirent? Fabula illa igitur subinnuitur, cum *Typhone*, vento Orientali vrente, certa aliqua anni tempestate, ventos etiam ex aliis plagis flantes, conspirasse in perniciem Aegyptiorum. His vero se adiunxisse fertur A S O, regina Aethiopiae, id est ventus ex Aethiopia, vel plaga meridionali, spirans. Ventus enim hicoe, ex Aethiopia fertur in Aegyptum. In fabula Sacerdotum mystica, vocatur *regina Aethiopiae*, quoniam *** secundum veteres, inter ventos reliquos, Notus ex Meridie, et Boreas ex Septentrione, regnum aliquod sibi vindicant, tyrannidemque exercent. Inter hosce vero duos, **** Notus, ventus meridionalis, haberi solebat pro fortissimo et potentissimo. *Regina* autem potius vocatur quam *rex*, quia in eadem fabula, ventus ille, quod ostendimus §. 5, perhibebatur *Typhonis pellex*. Quando porro nomen ei inditur A S O, id sermone Aegyptiorum idem significat, quod Graecis et Romanis *Aethiops*, et *Aethiopissa* audit. Dialecto enim Thebaidis, quae est in Aegypto antiquissima, *Aethiops* dicitur *Ἐθίοψ*, *Afos*, in versione *Aetorum*, Aegyptio-Thebaica, quae penes me est MSS, cap. VIII. v. 27. Nempe nomen proprium pellici huic *Typhonis*, erat *Thueris*, quod *ventum meridionalem* significat, cognomen vero *Afo*, inditum ipsi a patria, e qua in Aegyptum tendit,

* VARENI Geograph. general. p. 391. Edit. Belgic.

** HORAPOLLO *Hieroglyph.* Lib. I. c. 14.

*** OLYMPIODORVS in Aristotelis Meteorol. Lib. II. fol. 37. b.

**** Idem loc. cit. fol. 41. a. fin.

rendit, *Aethiopia*. Aut arbitror potius, verum pellicis huius nomen, in prisca Sacerdotum Theologia, mystica quippe et aenigmatica, fuisse *Aso*, *Acthiopissam*, *Thuerin* vero, seu *ventum meridionalem*, fuisse nominis illius mystici explicationem, quae ex disciplina Sacerdotum arcana, forte effluerat, et ad PLVTARCHI aures peruenerat. Omnia quae hic disputauimus, egregie confirmat auctor hic ipse, alio loco, p. 366, ubi fabulae illius sensum, ex rationibus physicis istum ad modum interpretatur. *Regina* vero *Acthiopum*, quae *Typhonem* adiunxit, *status austrinos ex Aethiopia* notat: qui si vincant *Etesias*, a quibus versus *Aethiopiam* nubes pelluntur, prohibeantque imbres decidere, quibus *Nilus* augetur: tum praecualens *Typhon* aestu urit. Videmus hic *Asonem* *Acthiopissum* nihil aliud esse, quam *ventum austrinum*, flantem e meridie. Cum vero id ipsum lingua Aegyptiaca significet *Thueris*, nempe *ventum meridionalem*, cum ille ex Aethiopia feratur in Aegyptum, cum *Thueris* fingatur *Typhonis pellex*, socia et adiutrix, colligere quiuisset perquam facile potest, *Thuerin* et *Asonem* esse vnā eandemque.

§. 8. Redit mihi hic in memoriam, quod Lib. I. cap. V. §. 12. dixi, coniicere me, imaginem *Tabulae Bembinae*, vel *Isiacae*, quae in primo segmento, littera L. designatur, nobis exhibere *Tithrambonem*, vel *Isidem iratam*. Neque etiam coniecturam illam in vniuersum reiicio. Certum mihi est, designari in illa imagine, ventum aliquem noxium et damnosum. Docui autem Lib. III. c. I. §. 6. *Isidem*, secundum doctrinam Aegyptiorum, ventis dominatam fuisse omnibus, illosque dispensasse. Hinc utique est, quod in fabulis Sacerdotum fingeretur, *Isidem* aliquo tempore, *Typhonem* in vinculis habuisse, eundemque rursus liberum dimisisse. Eam ob rem existit-

De hac
Thueri ex-
plicatur aut
tentatur
imago quae-
dam Tabu-
lae Bem-
binae.

* PLVTARCHVS p. 358. 367. 368.

existimabam, in illa imagine depingi *Isidem iratam*, seu *Tithrambonem*, quae ventis pestiferis, in multorum perniciem fraenum laxaret. Sed iterum tamen perpensis omnibus, vero mihi etiamnum videtur similis, designari illic *Thuerin*, pellicem *Typhonis*. Et primo quidem ventum hic symbolice nobis depingi, mihi tam est certum, quam quod certissimum. Si audimus *PIGNORIVM*, effigies illa *Tabulae Isacae* sistit nobis * *grypem*. Quicquid sit, nam subtilius ea de re disputare nunc nolim, corpori quadrupedis, adaptatas videmus alas, et caput insuper alitis additum. Cogitandum igitur nobis est de quadrupede alata. Alae vero Orientalibus semper, neque minus Graecis et Romanis, symbolum fuere venti. *Alae ventorum*, ipsis Scriptoribus sacris indictae non sunt. *Psalmo XVIII.* et *CIV. 3.* Graeci etiam ventos depingere solebant, sub forma virorum vel iuuenum alatorum, quod scite et eleganter depictum cernere licet in turri quadam, ** quae Athenis etiamnum subsistit, et ventorum praecipuorum imagines conseruat. *PALAEPHATVS* igitur in libro *de incredilibus*, cap. *XIII.* celebratas a tot poetis *alus Daedali*, interpretatur *ventum vehementem ac impetuosum*. Et de Poëtis observant veteres, *** quod *tam ventos, quam fulmina alata fingant*. De *Aquilone* figillatim, vento Boreali docere nos vult **** *vetus Grammaticus*, nomen hoc inditum ipsi fuisse, *a vehementissimo volatu*, quod *ad instar aquilae* volet. Sed non minus id in vento opposito meridionali, siue *Austro*, locum habet. De eo enim canit *OVIDIVS*, *Metamorph. Lib. I. v. 264.*

Emittitque Notum. Madidis Notus euolat alis.

Et

* In *Mensae Isacae* expositione p. 29.

** *Voyage de SPON*, To. II. p. 134. 135.

*** *SERVIVS* in Lib. V. *Aeneid.* 319.

**** *FESTVS* in voce *Aquilo*.

Et ibidem v. 267.

— *rorant pennaeque finusque.*

Sic et VIRGILIUS L. VIII. Aeneid. v. 430.

— *et alitis Austri.*

Ad quae verba SERVIVS haec notat: *Id est autumni, quo ventorum crebra sunt flamina.* Aegyptios vero sigillatim, symbolo hoc, ad ventum designandum, persaepe vfos esse, docet vetus Scriptor, de ipsorum pictura hieroglyphica differens. * *Accipiter*, inquit, — *ventos ostendit.* Item et aliter: *Accipiter expansas in aëre alas habens, ventum, qui alas quasdam habere videtur, significat.* Ventum vero in imagine nostra depictum, non possum non agnoscere *Thuerin*, vel *Austrum*. Id enim ordo totaque series rerum in Tabula Bembina, ab initio, ad finem vsque servata, quam ** dudum exposui, sic iam satis declarat. Ex eo enim sequitur, imaginem, in qua explicanda versamur, in mensem circiter Maium incidere. Et hoc eodem mense, in Aegypto omnium maxime saevire pestiferum Austrum, discimus *** ex relatione meliorum et fide digniorum Peregrinatorum. Attenta etiam consideratione nostra indignum non est, quod in imagine illa, siue *gryps*, siue quaecunque demum sit alitis fabulosae species, latus nobis obuertat sinistrum. Illud enim **** Aegyptiis symbolum fuisse meridiei, ex testimoniis minime spernendis constat. Idque ab his † ad alias quo-

* HORAPOLLO Lib. II. c. 15.

** In *Miscellaneis Berolin.* To. VI. p. 140. 141.

*** Peregrinatio Principis RADZIVILII p. 165. 210. THEVENOT To. I. p. 836. 837. VANSLEB p. 36. 37. 40. MAILLET To. I. p. 70. 71. To. II. p. 115. 228. *Le voyage historique du Pere LOBO* p. 39.

**** PLUTARCHVS de Iside p. 363. 364. et in *Sympos* L. VII. Quaest. VIII. p. 729.

† THEO in Scholiis ad Aratum p. 12. fin. Edit. Oxon.

quoque gentes positas translatum fuisse, deprehendimus. Accedit ad ea, quae diximus, exquisita alitis huius, in capite, in pectore, et in quadam alarum parte, nigredo, quae etiam βασιλειον eius totum occupavit. Licetne nobis ex hoc indicio detegere *Asonem Aethiopissam*, quae * *Isidem Aethiopis Solibus furuam* efficit. Nigror ille ** Symbolum utique erat ardoris solaris, res quasunque adurentis. Erat etiam Symbolum *Austri*, venti meridionalis, eandem ob causam. Poetae eo non parum delectantur. Eos inter VIRGILIUS canit Georgic. L. III. v. 278.

— aut unde NIGERRIMVS
AVSTER

Nascitur —

Et OVIDIUS *Metamorph.* Lib. I. v. 264.

— madidis NOTVS euolat alis
Terribilem PICEA TECTVS CALIGINE
VVL TVM.

Et VALERIUS FLACCUS *Argonaut.* Lib. I. v. 611.

— et NOCTI CONCOLOR ALAS
Nimborum cum prole NOTVS.

CLEOMEDES de Meteoris p. 9. et 147. PLUTARCHVS de placitis Philos. Lib. I. c. 10.

* ARNOBIUS adu. gentes Lib. I. p. 20.

** PORPHYRIUS apud EVSEBIUM Praepar. Evang. Lib. III. cap. XIII.

CAPVT

CAPVT IV.

De Canobo, et Menuthi illius

vxore.

Canobus Menelai perhibetur Naclerus, sepultus eo loco, ubi postea vrbs cognominis in Aegypto aedificata fuit. Non videtur autem is in Deorum ordinem ab Aegyptiis vnquam receptus esse. §. 1. Neque id etiam Scriptores Ethnici veteres affirmant. Locus Dionysii Periegetae excutitur. §. 2. Tempula Herculis et Serapidis Canobitica a veteribus celebrantur; sed nullum Canobi. §. 3. Sed nec a Naclero quidem Menelai, Canobus vrbs nomen accepit. Aegyptii nomen illius vrbs longe aliter interpretabantur. §. 4. Epiphanii locus de diuinitate Canobi Nacleri locus examinatur. Itemque historia Ruffini de eodem Deo. §. 5. Simulachrum illius Dei Canobitae, quem Ruffinus Canobum vocat; in formam hydriae, vel Baucalii effictum erat. §. 6. 7. Simulachrum hocce a Ruffino descriptum, erat forte Agathodaemonis. §. 8. Sed verius erat Simulachrum Serapidis Canobici. §. 9. Inquiritur, cur Serapidi Canobico, forma hydriae afficta et indita fuerit. §. 10. De Menuthi, vxore venditata Canobi. §. 11.

§. 1.

Canobo inter Diuinitates Aegypti, in hoc nostro *Canobus Me-*
Pantheo, locus quoque conceditur; non tamen *nelai perbi-*
ex nostra; sed tantum ex Patrum quorundam senten- *betur Nau-*
tia. Nam reliqui Graeci, eum Diis Aegyptiorum *clerus, eo*
haudquaquam accensent. Tradunt hi, Canobum *loco sepultus,*
Naclerum fuisse Menelai, Troia redeuntis, et in Ae- *ubi postea*
gyptum appellentis, dum reditum parat in patriam. *vrbs cogno-*
Aiunt porro, Menelaum aliquod in Aegypto tempus *minis in Ae-*
transigisse, vt naues viresque collapsas reficeret, *gypto aedifi-*
cata est. Non

autem videtur unquam in Deorum Aegypti ordinem ab Aegyptiis receptus esse.

eoque tempore Canobum e letali viperae morfu interisse, sepultum illic a Menelao, qui et in honorem eius, urbem ab eo denominatam Canobum condiderit. Ita Graeci, et, qui hos sequuntur, Scriptores Latini, plerique, quorum testimonia plenis calathis nobis subministrat, insigne Musarum Germanicarum decus, IULIUS CAROLVS SCHLAEGERVVS, in Dissertatione elaboratissima *de Numo Hadriani plumbeo*, p. 91. 92. Testantur illi quidem, Canobum Gubernatorem Menelai, illic loci, ubi postea vrbs Canobus extructa fuit, diem suum obiisse, illic sepulchrum inuenisse, illic etiam ad perpetuandam eius memoriam, urbem ipsi cognominem a Menelao conditam fuisse; sed de eius in coetum Deorum translatione, deque cultu ipsi decreto solenni, nec volam nec vestigium, apud hosce Scriptores reperire licet. Et res haec profecto, si verum fateri volumus, omni probabilitatis specie destituta est. Verum otia hic mihi fecit, Vir doctrina praestans, cuius modo feci mentionem, et cuius verba adscribere non pigebit. * *Cogitemus enim*, ita ille, *Menelaum eiusque comites in Aegypto fuisse alienigenas, et, quod maximum, graeca gente oriundos. Cogitemus porro, quod S. Scripturae firmatur testimonio (Genes. XLIII. 31.) peregrinos homines adeo auersatos esse Aegyptios, ut cum illis vesci piaculum existimaerint. Ponderemus praeterea, quod maximae inter Gratos auctoritatis historicus, HERODOTVS, (in Euterpe cap. 31.) propria edoctus experientia, tradit, Aegyptiorum neminem, Graeci viri os esse suauitatum: aut cultro, vel veru, vel lebetes eius usum: aut gustasse carnem bouis puri, cultro graeco dissecti. Haec profecto ita sunt comparata, ut Indacus sit Apella, qui credat, Aegyptios Canopum, cuius*

- Celeberrimus et Ampliss. SCHLAEGERVVS, *de Numo Hadriani plumbeo*, p. 93.

*ius viui consortium cane p̄ius et angue fugerant, tan-
tis post mortem persecutos esse honoribus, ut cum non
solum inter Deos retulerint; sed etiam post Osiridem
Isidemque, Numen reputauerint maximum. Nihil
dici verius potuit, idque a nemine, antiquitatum
Aegypti bene perito, negari vnquam poterit. Ne-
que etiam in vniuersum, me vt credam induci pa-
tiar, vetustiores Aegyptios, dum sui etiamnum iu-
ris essent, legibusque patriis in omnibus obsecun-
darent, homines, qualescunque etiam essent, in
Deorum ordinem, dignitatemque euexisse. Sed ea
de re in Prolegomenis prolixè disputo, quae proinde
pluribus hic non tango.*

§. 2. Solus, quantum nunc meminisse possum,
DIONYSIVS *Periegetes*, Canobo huic, de quo di-
ximus, Templum, et, quod ex eo sequitur, ho-
nores diuinos vindicare videtur. Etenim de vrbe
celeberrima Canobo dicturus, versibus hisce eam de-
signat v. 12.

*Ἐνθα βορείωτατος πέλεται μυχὸς Αἰγυπτοῖο,
καὶ τέμενος περὶ πύσον Ἀμυκλαίοιο Κανώβη.*

*Vbi maxime borealis est Aegypti recessus,
Et Fanum percelebre Amyclaei Canobi.*

Verum vbi quaeſo Fanum istud Canobi celebratum
et laudatum ostendi potest? Noui * Scriptores ve-
teres permultos, sepulchrum memorare Canobi, et
inter eos ** quosdam de Monumento graeci illius
Naucleri sic loqui, tanquam diu post obitum eius
conspicuum etiamnum fuisset. Sed de illius Templo,
altum apud omnes hos obseruatur silentium. Quae
vbi cogitationibus mecum reuoluo, vel inuitus in-
terpretationem EUSTATHII amplecti, meamque fa-

I 3

cere

*Neque
etiam Scri-
ptores vete-
res Ethnici
id affir-
mant. Locus
Dionysii Pe-
riegetae ex-
cussitur.*

* Apud SCHLAEGERVM, lib. cit. p. 92.

** SCYLAX in *Periplo* p. 104. Edit. Gronou. vel p. 43. 44.
Edit. Hudf.

cere cōgor. Ita autem is Dionysii verba interpreta-
tur. Τὴν Κάνωβον πόλιν περιφράζων, ἔτω Φησὶ,
τέμενος περίπυσον, etc. *Vrbem Canobum designa-
turus, circumscriptiōne utens, Poëta vocat fanum
percelebre Amiclaei Canobi, quod idem est, ac si di-
xisset, Canobus vrbs.* Nempe Poëta per meta-
phoram aliis quoque non parum familiarem, Cano-
bum Fanum dixit, vel Templum Spartani illius Nau-
cleri, eo quod in eius honorem condita esse, vulgo
crederetur. Vitur eadem dictione, in illo, quem
diximus sensu, HOMERVS, Iliad. B. v. 695.

Οἱ δ' ἔχον Φυλάκην, καὶ Πύρρασον ἀνθεμόεντα
Δήμητρος τέμενος —

*Qui autem habitabant Phylacem, et Pyrrhasum
floridam,*

Cereris Templum. —

En! *Pyrrhasum*, urbem totam, vocat *Templum Ce-
reris*, * quia nempe agri urbis huius tritici inpri-
mis erant feraces. Consimiliter PINDARVS, Liby-
am et Aegyptum integram vocat ** Νείλοιο πῖν
τέμενος, *Nili pingue fanum, vel Templum.* Et sic
locum hunc exponit vetus isque pereruditus Poëtae
illius interpres. Τέμενος Νείλος τὴν Λιβύην Φησὶν,
Libyam vocat Templum Nili. Eodem igitur modo
DIONYSIVS Canobum urbem dixit Templum Nau-
cleri Spartani.

*Templa Her-
culis et Sera-
pidis Cano-
bisica cele-
brantur a*

§. 3. Vt vero, quae haecenus adstruxi, nouum
quoddam robur acquirant, obseruare iuuabit, Ca-
nobum urbem, *** pluribus Templis fanisque ce-
lebribus instructam fuisse, quorum etiam mentio-
nem veteres iniiciunt non raram; verum inter illa,
Cano-

* Ita EVSTATHIVS ad hunc loc. p. 324.

** *Pythion*. Od. IV. p. 239. Edit. Pauli Steph.

*** AMMIANVS MARCELLINVS Lib. XXII. p. 252.
Edit. Lindenbrog.

Canobi quoque Templum recenseri haud videas. *veteribus;*
 HERODOTVS Lib. II. c. 113, prope Canobum *sed Canobi*
 situm fuisse ait *Templum Herculis*. Locus ille, qui *nullum.*
 Herculis Canobici Templum complectebatur, qui-
 que erat quoddam Canobi suburbium, dicebatur
Heracium, teste STRABONE, p. 551. *Herculis* vero
 illic religiose culti, praeter STRABONEM, meminit
 etiam TACITVS, Annal. Lib. II., c. 60. Et erat
 Hercules hicce Aegyptius, Canobi cultus, in ipsa
 Graecia percelebris. Meminit eius * Oraculum
 hocce Apollinis Delphici,

* Ἄλλος ἂν Ἡρακλέης, Τυρύνθιος, ἔχῃ Κανω-
 βεύς

Alius ille erat Hercules, Tyrinthius nempe, non
Canobiticus.

Addit autem PAVSANIAS, postquam hunc Ora-
 culi versum attulerat, *Nam et ante Aegyptius Hercu-*
les (id est Canobiticus) *Delphos venerat*. Satis au-
 tem testatur HERODOTVS, loc. cit. Templum il-
 lud Herculis prope Canobum ante Menelai aetatem
 conditum fuisse, idque Oraculo illo, cuius versus
 attulimus, confirmari videmus. Erat aliud in ipsa
 vrbe Canobo Templum, *Serapidis* scilicet, veterum
 sermonibus magnopere celebratum. De illius et
 Templo et Oraculo, cuius apud omnes existimatio
 erat magna, STRABO plura refert. Is autem cele-
 briora in vrbibus Aegypti Tempia, suis plerumque
 oculis vsurpata, diligenter commemorat, hic vero
 praeter *Herculis*, ac *Serapidis* Fana, aliud nullum
 nominat. Hunc ipsum *Serapidem* in animo habuit
 PLVTARCHVS, vbi ** EX HERACLIDE *Pontico*,
Plutonis Canopici mentionem iniecit, quod, cum
 totus ille locus abunde loquatur, vberiori nostra

I 4

expli-

* Apud PAVSANIAM in *Phocicis* cap. XIII. p. 830.

** de *Iside et Osir*. p. 361.

explicatione non eget. Neque alium, nisi hunc, dicere voluit CALLIMACHVS, * vbi de Θεῷ Κανωπίτᾳ loquitur, cui Callistium, pro filio, votum nuncupauerat. *Canobitarum* ergo *Deus*, qui, per excellentiam sic diceretur, vrbis quippe illius Numen tutelare, non erat Nauclerus Spártanus; sed *Serapis* Aegyptius. Videntur Ptolemaei reges, Templum huius *Serapidis* Canobicum, aut aedificasse, aut saltem restaurasse, idque tantis sumptibus, et tam splendide, vt *Serapis Canobicus* in omnium ore esset, et magnam etiam apud exteros, famam acquireret, ita vt ipsi in Graetia quoque Tempia nuncuparentur. PAVSANIAS certe in arce Corinthi Templum vidit ** Σεράπιδος ἐν Κανώβῳ καλεμένης, *Serapidis*, quæm *Canobiticum* appellant, vel qui Canobi colitur. Eorundem Ptolemaeorum curæ, ac in bonas literas, eruditosque homines benevolentiae tribuendum esse crediderim, quod Canobi, quæ ab Alexandria non longe remota erat, *** Schola floreret, doctis viris egregie ornata, et cuius tanquam magnopere celebris, veteres mentionem non semel faciunt. In hac igitur Schola vitam trivit Claudius Ptolemaeus, Mathematicus summus et Geographus. Nam **** in alis Templi Canobici † (ἐν τοῖς λεγομένοις πλεροῖς τῆς Κανώβης) *Astronomiae*

* In *Epigrammate* LIX. Collectionis Bentleianae. Vide *Callimachum* Graeuii, To. I. p. 228.

** in *Corinthiacis*, cap. IV. p. 121.

*** KIRCHERVS in *Oedipo* To. I. p. 208. Sed cum hoc conferendus et consulendus omnino erit SCHLAEGERVS saepe hic citatus, p. 270. 271.

**** OLYMPIODORVS in *Commentar.* MSS. ad Phaedonem Platonis, apud ISM. BVLLIALDVM, ad Ptolemaeum de iudicandi facultate p. 203.

† Πτερά siue *alae* dicebantur quaedam aedificia Templo contigua. Vide praeter alios BVLLIALDVM, loc. cit. p. 204. 209. 210. etc.

miae operam nauans, quadraginta per annos habitauit. Ob quam causam inuentas a se Astronomicas demonstrationes et conclusiones, in columnis illic postis descripsit. Templum vero illud, in cuius alis Ptolemaeus consenuit, esse celebre Serapidis Canobici Templum, ex Inscriptione Ptolemaei, in columnis Templi illius insculpta, et * a BVLLIALDO luce publica donata, clare intelligitur. Dicata enim est Θεῷ Σωτήρι, *Deo Scruatori*, qui, vt recte obseruatum ** viro doctissimo, *alius praeter Serapidem non est.* In eodem Templo posthac, qui Philosophiam Platonico-Pythagoraeam, recentiorem nempe, studiose excolebant, illi praefertim, qui arcanis Theologiae Theurgicae dediti erant, quorum vitas ab EVNAPIO *Sardiano*, homine supra quam credi aut dici potest, superstitioso, descriptas habemus, libentissime agebant, Sacrisque inanibus operabantur, quod *** exemplis plurimis ostendi potest, donec tandem, imperante Theodosio M. Templum istud, idolorum cultoribus longe charissimum, et Sacro-sanctum, non sine ingenti eorum luctu, † penitus euerteretur. Haec sunt Tempia Canobitarum, veteribus, et saepiuscule, vt vidimus, memorata. Solus, quod quidem sciam, STEPHANVS *Byzantius*, aut forte Epitomator eius HERMOLAVS, Templis hisce tertium addit *Neptuni*, †† καὶ Ἰερόν, inquit, Ποσειδῶνος Κανώβης, *et Templum Neptuni Canobi.* Verum, vt quod res est dicam, locus ille STEPHANI non potest non mihi vehementer esse suspectus. Codex Vossianus, quem *Berkelius* in

I 5

Edi.

* In Lib. cit. p. 234.

** BVLLIALDVS, vbi supra p. 206.

*** Vide EVNAPIVM in *Aedesio*, p. 59. 60. 61. Edit. Coln. Allobr. 1616.

† EVNAPIVS, vbi supra p. 63. 64.

†† In voce Κανώβης.

Editione sua consuluit, habet hic Ἱερὸν Ποσειδῶνος Κανώβου. HOLSTENIVS in notis ad eundem locum, comparans eum cum versu DIONYSII *Perriegetae*, supra laudato, §. 2, scribendum putabat Ἱερὸν Ποσειδῶνος καὶ Κανώβου. *Templum Neptuni et Canobi*. At enim, cum ostenderimus, alium omnino esse versus illius sensum, emendationi viri docti subscribere non possumus. Templum vel *Neptuni*, vel etiam *Canobi*, aliis Scriptoribus omnibus, de vrbe Canobo loquentibus, videmus esse inauditum et incognitum. Ante tempora etiam Ptolemaeorum, in vrbe illa nullum potuit esse Templum *Neptuni*, quippe * cuius Numen et nomen, Aegyptiis tempore HERODOTI, penitus ignotum esset. Si itaque re ipsa, Canobus, ambitu suo Templum complecteretur *Neptuni*, illud nonnisi auspiciis regum illorum graecae originis, cum vbique praevalerent Graeci, exstrui potuit. Sed ne tale quidem Templum *Neptuni Canobitici*, a Scriptore, praeter STEPHANVM, vlllo, commemoratum ostendi potest. Quae cum ita sint, licebit mihi coniicere, STEPHANVM ipsum scripsisse, Ἱερὸν Πλούτωνος Κανώβου, *Templum Plutonis Canobici*. Erat nempe, quod modo ostendimus, Canobi Templum *Serapidis*, magnificum et illustre, Deusque hic κατ' ἐξοχήν dicebatur *Deus Canobicus*. Illum vero HERACLIDES *Ponticus*, vir magnae apud omnes existimationis, ** dicendum esse censuerat *Plutonem*. Et illum, de quo vix dubitari potest, secuti erant alii, ob rationem, quam *** antehac pluribus exposui. Hos, vti opinor, secutus quoque est STEPHANVS. Verum cum librarii, rei huius ignari, Templum *Plutonis* in Aegypto, con-

* HERODOTVS Lib. II. c. 50.

** Apud PLVTARCHVM, p. 361.

*** Lib. II. cap. IV. §. 6. 7.

concoquere non possent, scirentque, Canobum esse urbem maritimam, pro Πλάτωνος, perperam omnino reposuerunt Ποσειδῶνος.

§. 4. Quaesiuimus hactenus, fueritne Canobus, Menelai Spartani Nauclerus, Templum honoresque diuinos in Aegypto consecutus, quod pernegandum esse ostendimus. At quaeri praeterea et hoc potest, appuleritne vnquam Nauclerus Menelai in Aegyptum, nomine *Canobus*, acceperitue ab eo nomen vrbs quondam et in Aegypto, et inter Graecos vehementer celebrata. HERODOTVS Lib. II. c. 119. Menelaum ait in Aegyptum peruenisse, ibique a Proteo rege Helenam, quam incolumem custodiuerat, recepit; sed pro hoc beneficio, mala et iniurias Aegyptiis rependisse. Et haec se a Sacerdotibus accepisse testatur. De Canobo autem, Menelai Nauclero, verbum non addit. Et profecto, si memoria Menelai, quod affirmarunt Sacerdotes, Aegyptiis esset ingrata, aut potius inuisa, quomodo quaeso passi fuissent, vt in honorem Canobi, qui Menelao Nauclerus fuerat, vrbs multis nominibus praestans, nomine eius insigniretur? aut quomodo hominem talem, ordini Deorum suorum addituri fuissent? Et sane Canobum urbem, a Nauclero Menelai nomen traxisse, diserte negauit Sacerdos Templi Canobici, quem super ea re ARISTIDES interrogauerat. Verba eius, quibus id testatur, etsi ab eruditis plurimis iam excitata, hic quoque apponenda esse duxi. * Ἐπεὶ ἔγωγε ἤκιστα ἐν αὐτῷ Κανῶβι τῶν ἱερέων ἔ τῃ Φαυλοτάτῃ, ὅτι μυριόις ἔτσι πρότερον, ἢ Μενέλαον ἐκῆσε προχῆν, τὸ χωρίον ἔτως ὀνομάζετο καὶ ἐκ ἀντικρου μὲν ἔλεγε τῆνομα τῆτ' αὐτὸ, ὡς ἀπογράφει γράμμασιν ἑλληνικοῖς. Ἄλλ' ἦν μὲν ὥσπερ ἐμφερόμενον καὶ περιφρέχον. Αἰγύπτῳ δὲ καὶ δυσγράμ-

Sed nec a Canobo quidem, Menelai Gubernatore Naunico, vrbs ei in Aegypto, ut videtur, cognominis, nomen accepit. Alio namque modo Aegyptii nomen vrbs illius interpretabantur.

* In Aegypto, fol. 96. a. Edit. graec. Florent.

ματον μάλλον. Τοδ' ἔν' ἡμετέρεα Φωνῇ δηλᾶν ἔφη
 χρυσῶν ἔδαφος. *Ego quidem in ipsa urbe Canobo,*
de Sacerdote quodam non infimo cognoui, multis ante
Seculis, quam appelleret eo Menelaus, locum illum no-
men Canobi habuisse. Neque tamēn idem hoc nomen
diserte proferebat, ut Graecis literis scribi posset,
verum ut quasi alluderet, et Aegyptium esset, ac mi-
nus posset commode scribi. Iam illud lingua nostra
sonare dicebat AVREVM SOLVM. Et postea
haec insuper addit: Verosimile est, Aegyptiis res
suas esse notiores, quam Homero et Hecataeo. Et
quis, obsecro, verum id esse, non agnoscat? Vides
Sacerdotem Canobitam, generis non infimi, et in
historia patria, quod tuto affirmare licet, non ho-
spitem, diserte testari, vrbi Canobo, nomen hoc
fuisse diu, antequam eo Menelaus, cum Nauclero
suo appelleret. Et omnino negat, Canobum nomen
esse, aut viri, aut etiam Dei, a quo vrbs fuerit co-
gnominata, quippe cum Canobi voce nihil aliud Ae-
gyptiace designetur, quam Solum aureum. Aususne
fuiisset Sacerdos ille hoc asserere, aut an non tale
quid asserens, ab ipso ARISTIDE, et ab vnoquoque,
mendacii argui confestim potuisset, si aut Canobi,
Naucleri Spartani, monumentum quaecunque illic
superfuiisset, aut si Templum aliquod, Canobo Deo
consecratum, urbem illam ornaasset? Et an non AR-
ISTIDES, qui ipse Canobi praesens, haec a Sacerdoti-
bus acceperat, audita magnopere probat, eaque,
narrationibus Graecorum omnibus et commentis,
plane anteponiit? Nulla igitur iusta dari potest ratio,
cur nos Sacerdoti huic Aegyptio, de rebus patriis
testanti, fidem denegare velimus. Accedit ad ea
quae diximus, quod lingua Aegyptiaca, ex qua Sa-
cerdos nomen Canobi explicandum esse docuit, ob-
seruationem eius mirifice confirmet. Ostendamus
id testimonio viri summi, et quo haecenus rerum
harum

harum peritior vixit nemo. Sic autem ille. * *De Aristidis fide dubitare non sinunt ea quæ supersunt hodie Copticae, siue Aegyptiacae linguae Monumenta.* **ΣΑΖΙ ΚΑΗΙ** enim hodie, quæ vox ob adspirati-
onem graece scribi non potest, **TERRA**, et **ΝΔΞΒ**,
ΝΥΒ, **ΑΥΡΥΜ** Aegyptiace dicuntur. Commu-
niter vrbes in Aegypto, quod et ** Veteribus ob-
seruatum videmus, nomina sortiebantur a Diis, in
quorum tutela esse credebantur. Notae sunt *Dios-
poles*, *Heliopoles*, *Aphroditopoles*, *Hermopoles*, *He-
racleopoles*, et similes aliae plurimae. Graeci
igitur, moris huius Aegyptiorum non ignari, cum
saepe audirent *Canobi* vrbis mentionem fieri, et re-
cordarentur, idem illud, aut consimile nomen, tri-
bui etiam Naclero Spartano Menelai, hunc vero
in Aegyptum, eo circiter loco, quo sita est vrbs
Canobus, appulisse, in Poëtarum carminibus legis-
sent, imaginati sibi sunt, a Naclero urbem nomen
traxisse, idque ab vno alteroue literis proditum,
Graeci alii admiserunt, eandemque fabulam ad alios
porro propagarunt, cum tamen *Canobus* nihil aliud
Aegyptiis, quam *aureum Solum* significauerit.

§. 5. At singularia plane sunt, et aliis vetustio-
ribus inaudita, quæ de *Canobi* diuinitate, Scripto-
res quidam Christiani, nescio vnde petita, referunt.
Multis auctoritas eorum imposuit, nomenque *Ca-
nobi*, Nacleri Spartani, celebrius reddidit, quam
antea fuerat, quare hoc quicquid est, sine examine
dimitti non potest. Primum ex iis produco **EPI-
PHANIVM**, qui *** in Ancorato, §. CVIII. de *Ca-
nobo*

*Epiphanius
locus de di-
uinitate Ca-
nobi, Na-
cleri exami-
natur. Item-
que historia
Ruffini de
Deo Canobo.*

* **MAT. VEYSSIERE LA CROZE**, in *Dissertatione Philologica*, subiuncta Collectioni Orationum Domini-
calium Chamberlaynianae, p. 136.

** Vide Lib. III. cap. III. §. 5.

*** Opp. To. II. p. 109. Edit. Petauii.

nobo haec habet. Κάναβος τε ὁ Μενελαῖος κυβερνήτης, καὶ ἡ τέττε γυνὴ Εὐμενίδης, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τεθαμμένοι τιμῶνται πρὸς τῇ ὄχθῃ τῆς θαλάσσης, ἀπὸ δεκαδύο σημείων διεσῶτες. *Canobus quoque Menelai gubernator, cum uxore Eun. enuthi, ad Alexandriam sepulti, prope litus, duodecimo ab urbe lapide, diuino cultu consecrantur. Quod auctor hicce Canobum, Menelai gubernatorem, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, Alexandriae, esse sepultum tradat, ex eo erit explicandum, * quod magnae huius urbis suburbia, ad urbem Canobum usque pertigisse videantur. Et sane eum urbem Canopum in animo habuisse, ex eo facile patescit, quod Naclerum Alexandriae, ad litus, duodecimo ab urbe lapide, sepultum fuisse scribat. Tanto enim interuallo ab Alexandria abfuisse urbem Canobum, ** notant veteres. Quod ad uxorem Nacleri huius, quam liberaliter ipsi tribuit EPIPHANIVS, attinet, de ea sub finem capitis huius videbimus. Is ceteroquin Scriptor, inter veteres, qui Canobum Spartanum ad honores diuinos euectum esse dixerint, primus est, quantum inquirendo reperire potui. Sed leuia haec sunt, et EPIPHANIO condonanda, prae iis, quae ab aliis adduntur. Rem omnem ita narrat RUFFINVS, Hist. Eccles. Lib. II. c. 26. Iam vero Canopi, quis enumeret superstitiosa flagitia? ubi praetextu Sacerdotalium literarum (ita enim appellant antiquas Aegyptiorum literas) magicae artis erat pene publica Schola. Quem locum velut fontem quendam atque originem daemonum, in tantum venerabantur Pagani, ut multo maior ibi celebritas, quam apud Alexandriam*

* IS. VOSSIVS, in *variis Observationibus*, cap. X. p. 43.

** AMMIANVS MARCELLINVS, et PHILARGYRIVS apud SCHLAEGERVm in libro saepius citato p. 106. qui videndus hic erit.

ariam haberetur. Sed de huius quoque Monstri errore, cuiusmodi originem tradant, absurdum non erit paucis exponere. Ferunt aliquando Chaldaeos ignem, Deum suum, circumferentes, cum omnium Prouinciarum diis habuisse conflictum, quo scilicet si vicisset, hic esse Deus ab omnibus crederetur. — Haec cum audisset Canobi Sacerdos, callidum quiddam excogitauit. Hydriae fieri solent in Aegypti partibus fictiles, undique crebris et minutis admodum foraminibus patulae, quibus turbida aqua defudans, defecior ac purior redditur. Harum ille unam cera foraminibus obturatis, desuper etiam variis coloribus pictam, aqua repletam statuit in Deum. Et excisum veteris simulacri, quod Menelai Gubernatoris ferebatur, caput desuper positum diligenter aptauit. Adsunt posthaec Chaldaei: itur in conflictum: circa hydriam ignis accenditur: cera qua foramina fuerant obturata, resolutur: sudante hydria ignis extinguitur. Sacerdotis fraude Canopus Chaldaeorum victor ostenditur. Vnde ipsum Canopi simulacrum pedibus perexiguis, attracto collo, et quasi sugillato, ventre tumido, in modum hydriae, cum dorso aequaliter tereti formatur. Ex hac persuasione velut Deus victor omnium colebatur. Nullus dubito, RUFFINVM haec desumisse ex Scriptore aliquo graeco, pariter Christiano, sed dudum deperdito. Verba illius graeca, uti credo, seruauit nobis SVIDAS, in voce Κάνωπος, sed quae, quoniam sunt prolixa, et cum Ruffinianis, verbulo vno alteroue excepto, per omnia consentiunt, apud ipsum auctorem legi malo. Hac igitur occasione, si Ruffinum, similesque Scriptores, in causa hac audiendos esse censemus, Canobus Spartanus, inter Aegyptiorum Deos, locum inuenit. Verum impense miror, viris eruditis, qui fabulae tali, aures nimium faciles praebuerunt, futilitatem illius non continuo subiuisse.

huisse. Chaldaeos enim tanta ignem veneratione prosecutos esse, ut illi inter Numina domestica, locum concederent primum, cum veritate historica conciliari non potest, cum * ne id quidem vlllo argumento alicuius ponderis probari possit, Chaldaeos igni cultum exhibuisse vlllum. Vicissim idonea ratione nulla quisquam euincet, Aegyptios igni diuinitatem omnem abiudicasse, ** cuius contrarium potius nullo negotio, si res posceret, demonstrari posset. Taceo alia, quae absurditatem et ineptias fabulae huius insulsaе satis produnt, ne lectori fastidium pariam. Aliquid tamen fabellae illi subesse veri, quod in plerisque usu venit, vltro libensque largior, eique eruendo, aliquam nunc impendamus operam.

Simulachrum illius Dei, quem Ruffinus Canobum vocat, in formam hydriae vel Baucalis effictum erat.

§. 6. Ducet nempe RUFFINVS, Statuam Canobi, diuinis honoribus affecti, fuisse re ipsa hydriam, ex certa quadam terra porosam confectam, qua uti solebant ad percolandum aquam Nili turbidam. Hydriae fieri solent, inquit Presbyter Aquileiensis, in Aegypti partibus fictiles, undique crebris et minutis admodum foraminibus patulae, quibus turbida aqua desudans, defecatio ac purior redditur. Verba graeca, Scriptoris Anonymi, ex quibus haec RUFFINVS desumisse videtur, apud SVIDAM ita habent. Ὅρεται ἐν τοῖς μέρεσι τῆς Αἰγύπτου εἰσώδασιν γινεσθαι ὀσρέαινας, τρήσεις ἔχουσαι λεπτὰς συνεχεῖς, ὥστε διὰ τῶν τρήσεων ἐκείνων τὸ τεθωλομένον ὕδωρ διυλιζόμενον ἀποδίδοσθαι καθαρώτατον. Hydriae fictiles, minutis et crebris foraminibus plenae, in Aegypto confici solent, ut per foramina illa aqua turbida percolata, redderetur limpi-

* Vide HYDIVM de religione vet. Persarum, cap. V. p. 130. et SCHLAEGERI Commentationem saepius citat. p. 90. 91.

** Videri tamen possunt Prolegomena nostra §. 29.

limpidissima. Easdem hydrias HESYCHIUS designat, ubi in voce Στατικόν inquit: Στατικόν (lege cum viris doctis Στακτικόν,) περμάτιον πλακεντώδες. Ἄλλοι δὲ ἀγγεῖα διυλίζοντα νεκρῶν ὕδαρ. Id est: Στακτικόν appellatur aliquod placentalae genus. Alii vero sic vocant vasa, quibus aqua, Nili percolatur. Luculentus quoque est de iisdem * GALENI locus, quem debeo diligentiae ** illustri SPANHEMII, isque ita se habet: Ἐστὶ δὲ ὁπῶρ καὶ τὸ ἰλυώδες ὕδαρ σύνθετον πῶς, ὡς καὶ τὸ τῆς Νεῖλος, τὸ κατ' Αἴγυπτον, ἀλλὰ διὰ τῶν κεραιμίων ἀγγείων διηθέμενον. Est porro etiam aqua limosa quadantenus composita, veluti Nili, quae in Aegypto est, sed ea per fictilia vasa percolata, plane pura efficitur. Effigies hydriae huius generis, non inelegans, in qua foramina, per quae aqua Nilotica percolatur atque defecatur, distincte notata deprehenduntur, in gemma conspicitur, quam Thesaurus Borusso-Brandenburgicus custodit, cuiusque ex eo iconem *** LAVRENTIUS BEGERVS edidit.

§. 7. Alexandrini hydrias et vasa huius generis solebant appellare Βαυκάλια et Καυκάλια. *Argumentum idem continetur et illustratur.* Discimus hoc ex PHILOSTORGII Excerptis histor. Eccles. Lib. I. c. 4. *Ait Alexandrum quendam Presbyterum, Baucalin cognominatum fuisse, ob coacervatam carnis superfluae molem, quae in dorso eius excreuerat instar vasis testacei: cuiusmodi vasa Alexandrini patrio sermone Baucalar, (Βαυκάλας) vocant.* Si cum his conferre digneris RVFFINI verba, allata

* De Simpl. Medic. Facult. Lib. I. cap. IV.

** Notis in Callimachum p. 117.

*** In Thesaurō Brandenburgico, To. III. p. 308. Vide et KIRGHERI Prodromum Copticum p. 427. et SCHLAEGERI librum saepe citat. p. 16.

allata §. 5. 6. videbis descriptionem hanc quadrare in eius *Canobum*, qualem nobis depingit. OLYMPIODORVS igitur, Alexandrinus Philosophus, voce illa * semel iterumque vsus est. In historia Monachorum Aegyptiorum, plurima eius mentio occurrit, vbi modo Βαυκάλιον, modo Καυκάλιον appellari videas. In Apophthegmatibus Patrum legas: ** Ἰδὺ παιδάριον ἔση ἐνώπιον αὐτῷ, ἔχον ἄρτον, καὶ βαυκάλιον ὑδατος. Ecce puerulus coram eo stetit, panem tenens, et baucalem aquae. In iidem Apophthegmatibus et haec occurrunt. *** Ἀγέση τις πρεσβύτερος μέγας δέναι τὸ καυκάλιον **** νερῷ. Utuntur voce eadem Scriptores quoque Latini, quos inter IOHANNES CASSIANVS, Lib. IV. *de institutis renuntiantium* cap. 16. Si quis, inquit, gillonem fictilem, quem baucalem nuncupant, casu aliquo fregerit. In istis vero baucaliis, vel baucalibus, aquam Niloticam in Aegypto percolari consueuisse, discimus ex PALLADII historia *Lausiaca* cap. XX. vbi haec leguntur. † Ὡφθη αὐτῷ τις ἐν χήματι κόρης, — καθαράν ἰδόνην φέρουσα, καὶ κατέχευσα καυκάλιον ὑδατος σάζον. Visa est ei quaedam, puellae speciem prae se ferens, — munda linea veste induta, et tenens baucalin aqua stillantem. Etenim ἀπὸ τῷ σάζον, quod aqua percolata desillaret, vasa illa nun-

* In ARISTOTELIS Meteorol. fol. 20. b. versus fin. et 38. b. versus fin.

** COTELERII Monumenta Ecclesiae Graecae To. I. p. 441. Vide et p. 434. 470. 471. 490. etc.

*** Ibidem p. 470.

**** Νερὸν apud Scriptores aevi sequioris dicitur aqua. Vide MEYRSII Glossarium Graecobarbarum, in voce NEPON.

† In magna Bibliotheca Patrum Parisina To. XIII. p. 927.

nuncupata fuisse *σαινικα*, docuit nos HESYCHIVS §. 6. Adde his, quae in *Apophthegmatibus Patrum* habentur, in hunc sensum: * *Dicit Abbas Poemen: Aquae natura mollis est, lapidis autem dura; verum baucale, quod suspensum est supra lapidem, stillando, stillandoque paulatim, cum cauat ac perforat.*

§. 8. Habebat ergo Statua *Canobi Dei*, de qua RVFFINVM vidimus referentem, §. 5, formam Baucalis vel hydriae, de quo locus dubitandi non est. Et enim RVFFINVS, qui Aegyptum A. C. 371. vel 372, adiit, ibique aliquamdiu vixit, de eo loqui poterat, quod oculis ipse subiecerat. Quamvis autem libros historiae Ecclesiasticae scripserit, post euerfionem Templi Canobici, quae in A. C. 391. ingruit, de re tamen loquitur notissima, tot hominum millibus visa, plurimorum sermonibus celebrata, et quae in recenti erat omnium memoria. Non est igitur, ut ipsi formam simulachri Canobici describenti, fidem denegemus. Et superest etiamnum ** nummus, a Canobitis, Hadriano imperante percussus, in quo simulachrum tale, quale RVFFINVS descripsit, etsi tamen non per omnia simile, distincte conspicitur. Hoc inuicte probat, habuisse Canobitas Numen tutelare, forma illa, quam descripsimus, visendum, quod RVFFINVS *Canobum* nuncupauit. Verum quaerat nunc quis, ecquodnam illud Canobitarum Numen fuerit, et cur *Canobi* nomine a RVFFINO designetur, cum tamen in vrbe Canobo, nullum hoc nomine insignitum Numen cultum fuisse, prolixè asseruerimus. Venit mihi aliquando in mentem, simulachrum illud formae adeo singularis, re ipsa repraesentasse

Simulachrum Dei Canobitarum, videtur fuisse Agathodaemonis.

K 2

τον

* COTELERII *Monumenta* To. I. p. 636.

** IOH. VAILLANT *Numismatica Aegyptus* subiuncta historiae Ptolemaeorum p. 205.

τὸν αἰγυθὸν δαίμονα, *bonum Spiritum*, vel *Genium*, vel etiam *Deum*, quem * Aegyptii lingua vernacula dixerunt *Ichnuphi*, et contractius *Cnuphi*. Coniecturae huic non parum fauet ** gemma elegans, cuius clypeon saepius editum est. In illa cernimus grypem alatam, cui insidet simulachrum ex eorum genere, quae Canobica nuncupant. Gryps pede sinistro premit rotam, in cuius medio crux apparet, hoc fere modo picta, . Nouimus autem

ex testimonio PROCLI, *** alio loco iam in medium allato, hoc ipso charactere, Aegyptios subinuisse τὴν ψυχὴν κοσμικὴν, *Animam mundi*, **** quae a *Cnuphi*, siue *Agathodaemone* re ipsa non differre censi debet. Estque obseruatione praeterea dignum, figuram illam Canobicam, quam in nummo Canobitarum cerni diximus, in capite serpentes gerere. † Illum vero Symbolum fuisse Agathodaemonis Aegyptii, permultorum testimoniis vulgatum est. Accedit ad haec, quod alueus ille Nili, qui Canobum tendit, et prope illam urbem in mare se exonerat, olim †† αἰγυθὸς δαίμων nuncuparetur. Et vero dissimile non est, nomen hoc a Canobitis ipsi primum impositum fuisse. Erat enim ipsorum alueus, qui prope ipsorum urbem celebre ostium Canobiticum efficiebat. Caretne igitur probabilitate, Numen hoc in vrbe Canobicum inuenisse?

§. 9.

* Vide supra Lib. I. c. IV. §. 5. 6.

** *Gemmae* LEONARDI AVGVSTINI Parte I. num. 205. *L'Antiquité expliquée* de MONTFAVCON To. II. Part. II. Planche CXXXIV. num. 4. SCHLAEGERI Commentatio p. 82.

*** Lib. I. c. IV. §. 3. p. 86. in not.

**** Ibidem §. 1. et 7.

† Vide ibidem §. 5.

†† PTOLEMAEVS *Geograph.*

§. 9. Sunt tamen, quae ratione inuicta demonstrant, simulachrum *Canobicum*, a RVFFINO descriptum, et in Canobitarum Nummo depictum, re ipsa fuisse *Serapidis*, quod etiam haud ita pridem, * viro doctissimo placuisse, non sine voluptate intellexi. Etenim Dei huius Templum *Canobicum*, magnitudine, pulchritudine, et splendore, inter alia plurima eminens, commemorant veteres, et huius vnus mentionem tantum faciunt, si *Herculis* Templum excipias, in Oppido *Herculeo*, vel suburbio *Canopico* aedificatum, §. 3. Et hunc quidem *Serapidem*, veteres *Deum Canobicum* κατ' ἐξοχὴν vocare solent, §. 3, tanquam *Canobi* aut Numen aliud plane non cultum, aut vnum illud saltem, vrbis illius verum Numen tutelare fuisset. Sed et ea, quae de *Canobi* Numine refert RVFFINVS, talia sunt, vt nonnisi *Serapidi* conuenire queant. Scribit enim auctor ille: *Canobi quis enumeret superstitiosa flagitia?* Quenam vero sint illa flagitia, omnium optime intelligi poterunt, si quae RVFFINVS Lib. II. c. 24. ac ** alii, de euerfione Templi *Serapidis* Alexandrini narrant, diligenter expendantur. Pergit ita RVFFINVS de *Canobo*: *Vbi praetextu sacerdotalium literarum (ita enim appellant antiquas Aegyptiorum literas,) magiae artis erat pene publica Schola.* Nempe in Templo *Serapidis Canobici*, seruabantur Monumenta literis hieroglyphicis, vel Sacerdotalibus configuata. Et erant, qui sibi illarum scientiam arrogarent, quam cum aliis quoque se communicare et posse et velle dicarent. Similiter in Templo *Serapidis Alexandrini*, postquam

Re ipsa tamen, certe a temporibus Ptolemaeorum, simulachrum erat *Serapidis Canobici*.

K 3 euer-

* Amplissimus SCHLAEGERS in *Commentatione* saepe citata p. 166. 167. etc.

** SOCRATES hist. Eccles. Lib. V. c. 16. 17. SOZOMENVS Lib. VI. c. 15.

euerſum eſſet, * literae hieroglyphicae inuentae memorantur. Sed nihil luculentius dici potuit, quam *Canobi Templum magicæ artis fuiſſe pene publicam Scholam*. Per *Magiam* hic intelligi Theurgiam Philoſophorum Pythagoræo-Platonicorum recentiorum, facile mihi largietur, quiſquis in hiftoria Philoſophica illius æui hoſpes non eſt. Hanc vero Theologiæ Paganicæ ſpeciem, in Templo *Serapidis* Canobico, Seculo Aerae Chriſtianæ III. et IV. ſtudio mirifico excultam fuiſſe, ideoque, qui eius deſiderio capti erant, ad hancce Scholam auide ſe contuliſſe, ex §. 3. perſpici potuit. De Templo denique *Canobi*, hæc inſuper addit RVFFINVS: *Quem locum velut fontem quendam atque originem daemonum, in tantum venerabantur Pagani, et multo maior ibi celebritas, quam apud Alexandriam haberetur*. Quando Pſeſbyter Aquileienſis ait, *Canobum fontem quendam atque originem daemonum fuiſſe*, videtur alludere ad illam Philoſophorum quorundam gentilium doctrinam, ** *Serapidem eſſe Principem daemonum, malorumque Spirituum*. Vbi vero celebritatem Templi *Canobici*, cum celebritate Templi *Alexandrini* comparat, nemo eſt, qui non illico intelligat, ſermonem eſſe de *Serapide*. Huius enim Dei Templum, ſumtibus Ptolemaeorum vere regiis, Alexandriae conſtructum, magnitudine, ſtructura mirabili, et celebritate, haud dubie *** ſuperabat omnia totius Aegypti Tempła, cumque eodem coniuncta fuerat Schola literarum ac diſciplinæ Graecanicarum valde illuſtris. *Canobus* igitur RVFFINI, alius a *Serapide* eſſe non poteſt.

* SOCRATES, vbi ſupra, cap. 17. SOZOMENVS loc. cit.

** PORPHYRIVS apud EVSEBIUM Præparat. Euang. Lib. IV. cap. XXIII.

*** RVFFINVS Lib. II. c. 23. THEODORETVS hift. Eccleſ. Lib. V. c. 22.

potest. Cur vero RUFFINVS, *Serapidem Canobicum*, nomine *Canobi* designauerit, ratio in promptu est. Sciebat Presbyter ille, vrbes in Aegypto plerasque, Diis huius gentis esse cognomines, conditas quippe in eorum honorem. Sciebat praeterea, a Graecis omnibus perhiberi, Canobum urbem, in memoriam honoremque Gubernatoris Menelai conditam esse, et ab eo nomen accepisse. Verum igitur urbis illius Numen tutelare, credidit esse *Canobum* Spartanum, quocunque demum nomine, illud ab Aegyptiis postea insignitum fuisset.

§. 10. Vnum restat, ut videamus, quam ob rem Canobitarum Sacerdotes, *Serapidi* suo formam *baucalis*, vel hydriae indiderint: nam * Alexandriae, ** aliisque in urbibus Aegypti, ratione longe diuersa Serapis fingi, sculpi, pingique consueuerat. Ideoque, quia forma nec Serapidi in vrbe Canobo culto, propria et peculiaris fuisse videtur, omnia huiusmodi signa, veteris Aegypti, *baucalis* formam prae se ferentia, quae in thesauris Principum, aut aliorum Museis supersunt, ab eruditis, vsu fere vniuersaliter recepto, *Canobica* vocari assolent. Et dantur tamen signa huius generis plurima, quorum nonnulla *Agathodaemonem*, (§. 8.) alia *** *Isidem*, alia Numina ab his diuersa repraesentant, quaeque, quomodo dici possint *Canobica*, cum *Canobum* verosimiliter nunquam viderint, ego quidem rationem nullam video. Verum RUFFINI auctoritas eruditos nostros in erroris societatem pertraxit. Memini, Seculo hoc, in Crypta quadam Memphitica, quae

*Inquiritur,
cur Serapidi
Canobico,
forma hy-
driae affixa
fuerit.*

K 4

inter

* Vide CVPERI *Harpocratem*, p. 18.

** CVPERVS lib. cit. p. 82. Cui iunge *P Antiquité expliquée* de MONTFAUCON To. II. Part. II. Planche CXXI. CXXII.

*** Vide SCHLAEGERI *Commentationem* p. 121. etc. 187.

inter alia, continebat etiam reliquias bouum nonnullorum Memphiticorum sacrorum, quos *Apidum* nomine, veteres Aegyptios coluisse scimus, * reper-
tas quoque fuisse octo hydrias, ex illarum genere, quas *Canobicas* appellare mos est, quibus capita foeminina addita erant. Quid si dicas, earum vsum non fuisse alium, quam vt per illas, aqua Apidi porrigi solita, primum percolaretur? Facile tamen et libenter largior, Canobitas omnium primos Serapidi suo formam talem adaptasse, horumque exemplum imitatos esse in Aegypto alios. Et suspicari quis posset, terram Canobiticam; ad conficienda huiusmodi vasa, ex quibus tantum commodi, vtilitatisque percipiebant Aegyptii, prae aliis aptam, et inprimis idoneam fuisse. Hodie vsum illum ipsum praestat ** argilla, quae in Aegypto media, prope urbem reperitur, *Minie* dictam. Et num non coniecturae huic, ipsum vrbis *Canobi* nomen fauet? quod *terram auream* designare, ex ARISTIDE, supra §. 4. monuimus, et ex reliquiis linguae Aegyptiacae veteris confirmauimus. Qua in re, si a vero non aberravi, licebitne mihi dicere, Canobitas, vt ostenderent omnibus, quanti vasa haec, a se inuenta facerent, Deo suo tutelari, formam talem adaptasse? Obseruaui etiam §. 8. vero perquam simile esse, Canobitas antiquiores Numen coluisse *Agathodaemonis*, siue *boni Dei*, et hunc forma eadem antiquitus effingi consueuisse. Et fieri potuit, vt Diuinitas haec, tempore demum Ptolemaeorum, pristinum nomen *Cnuphis*, cum nouo *Serapidis* commutauerit, eo quod huius Numen, Ptolemaeis supra omnia charum esset et venerabile. *Bonus* vero *Deus*, a Canobitis cultus,

* Voyage troisieme de PAUL LVCAS To. I. p. 346.

** VANSLEB Relation d'un voyage etc. p. 402. Le dernier voyage de LVCAS To. II. p. 157.

cultus, ipse erat *Nilus*. Quam non apte ergo illius Numen vase huiusmodi symbolice repraesentari poterat, quo aqua Nili percolata, iucunda demum salubrisque Aegyptiis reddebatur. Quodsi vero Numen Canobitarum antiquissimum, etiam ante Ptolemaeorum tempora, fuisset *Scrapis*, * quod nihil absurdi inuoluit, multis tamen rationibus, ** proprio suo loco demonstrauius, huius Numen ad Nilum omnino relatum fuisse, eoque vas tale Niliacum, ipsi ceu symbolum elegans et valde commodum, dedicari potuisse.

§. II. De *Menuthi*, vxore Canobi, verbum hic addendum putamus. Illius notitiam vni debemus EPIPHANIO, cuius §. 5. haec verba attulimus. *Canobus Gubernator Menelai, cum vxore sua Eumenuthi, ad Alexandriam sepulti prope littus, duodecimo ab vrbe lapide; diuino cultu consecrantur.* In graeco est, *τὸς γυνὴ Εὐμενεῖς*. Scimus vero ex STEPHANO *Ethnicographo*, *** vicum fuisse iuxta Canobum, cui nomen *Μένεις*. Vicus hic videtur nomen accepisse a *Menuthi* Dea, si omnino talis in rerum natura extitit. Aut forte a vico nomen Diuinitati inditum erat, tanquam illius Numini tutelari. Non male igitur ABRAH. BERKELIUS, in notis ad illum Stephani locum, apud EPIPHANIVM legendum censet: καὶ ἡ τὸς γυνὴ Μένεις, quam emendationem non possum non probare, vti nec ab eadem HOLSTENIVM alienum esse intelligo. Fuisse vero in vico *Menuthi*, Templum Numinis alicuius ei cognominis, ex eo colligere est, quod EPIPHANIVS † alio loco *mulieres* com-

De Menuthi, vxore Canobi venditata.

K 5

memo-

* Vide *Panthei* huius Lib. II. c. V. §. 4. 5.

** Lib. IV. c. III.

*** In articulo *Μένεις*.

† *aduersus haereses* Lib. III. p. 1093.

memoret, ἐν Μενουθίδος (lege Μενεθίδος) in
*Templo Menuthis, quae furore correptae, pudoris
 sui ac modestiae obliuiscuntur.* Fuit igitur *Menuthis*
 Numen locale, in soló illo vico, cui et nomen
 forte dedit, cultum. Cur vero eam Canobo, Me-
 nelai gubernatori, vxorem iunxerit EPIPHANIVS,
 causam ipse dicat. Aliam tamen habuisse non vide-
 tur, quam quod *Menuthis* vicus, in quo Numini
 cognomini Sacra fiebant, a *Canobo* prope abfuerit.
 De Numine vero prorsus obscuro, et cuius praeter
 EPIPHANIVM, quenquam meminisse, non noui-
 mus, alia haud addo, nisi quod ΜΕΙ - ΝΟΥΤΙ,
Mei - nuti, Aegyptiis significet *amantem Dei*, aut
amantem Deorum; ΜΗ - ΝΟΥΤΙ, *Me-nuti* vero
 designare *Deum*, vel *Deam aquae*. Haec vi-
 detur vera esse nominis illius in-
 terpretatio.

CAPVT V.

De Thoth, Hermete, seu Mercurio Aegyptiorum.

De Thoth, Aegyptiorum Mercurio, omnia sunt incerta. §. 1. Nomen huius Dei diuersimode effertur. Graeci eum interpretantur Mercurium. §. 2. De Patria eius admodum diuersa referuntur. §. 3. Secundum plurimos fuit rex Aegypti. §. 4. Aegyptii perhibebant, Thoth suum fuisse virum diuinum, summa sapientiae laude inclytum. §. 5. Idem ex consensu omnium literas inuenisse traditur. §. 6. Neque minus scientias fere omnes. §. 7. 8. Eam ob causam, viri quidam egregii censuerunt, Thoth non esse nomen viri; sed mere fabulosum, aut mysticum. §. 9. Re ipsa Thoth erat Numen symbolicum, cui adscribebatur, quicquid Sacerdotes ac Philosophi inuenissent, aut commentati essent. §. 10. Erat ergo Numen Sacerdotale, quod Sacerdotibus, eorumque Collegiis, inuentis ac scientiis praesidere credebatur. §. 11. Numen illud proprie erat Phthas, siue Vulcanus, a quo Sacerdotes se iactabant impelli, dirigi et inspirari. §. 12. Antiquissimis temporibus, quicquid a Philosophis inueniretur, aut componeretur, columnis inscribi solebat. §. 13. Inprimis vero id fiebat in Aegypto. §. 14. Columnas suas, quibus Sacerdotes scientiarum inuenta inscribebant, referebantur ad Thoth, eiusque esse dicebantur. §. 15. Ex obseruatis consequi videtur, Sacerdotes per suum Thoth, mystice intellexisse columnas, quibus scientiae omnes inscribebantur, idque ex lingua veteri Aegyptiaca confirmatur. §. 16. Has vero columnas religioso prosecuti sunt cultu, illisque praefecerunt Vulcanum suum siue Phthan, quem ex eo cognominarunt Thoth. §. 17. Veteres tres, aut saltem duos, Aegyptiorum Mercurios, siue Thoth, commemorant, alterum literarum inuentorem, alterum restauratorem. §. 18. Id cum sententia nostra, §. 16. proposita, conciliatur. §. 19. De aetate qua duo Mercurii vixerunt. §. 20. De Scriptis Hermeticis. §. 21.

§. 1.

§. 1.

De Thoth, Aegyptiorum Mercurio, omnia incerta sunt. **P**rogre-
dior nunc ad Numen Aegyptiorum *Thoth*,
quod Graeci *Ἑρμῆς*, Latini *Mercurium* inter-
pretantur. De eo nihil fere dici potest, in quo
veteres inter se consentiant omnes, adeo omnia sunt
incerta. Quaeritur, fueritne homo, an vero no-
men eius sit tantum symbolicum, quod de reliquo-
rum Deorum Aegypti nominibus asseruimus. Qui
vero Thoth hominem fuisse contendunt, qui olim
inter Aegyptios vixerit, eosque beneficiis insignis
ornauerit, in reliquis quae ad eum spectant, non
magis inter se consentiunt. Nam et de patria, quae
ipsum ediderit, et de tempore, quo vixerit, et de
dignitate, quam in Aegypto gesserit, mira est vete-
rum dissensio. Plerique etiam eum multiplicant, aut
ex vno tres nobis exsculpsērunt *Mercurios* Aegypti-
os. Si omnia, quae de eo aut veteres memoriae
prodidere, aut recentiores etiamnum disputant, ad-
ferre, et pro merito discutere vellem, non disser-
tationem breuem; sed librum molis haud exiguae
scribere me oporteret. Ne igitur laborem vanum,
omnique fructu vacuum suscipiam, ea tantum in me-
dium proferam, quae ad scopum mihi propositum
inprimis conducent, et haec ipsa pro virili, ut po-
tero, contraham.

*Nomen hu-
ius Dei non
vno modo
effertur.
Graeci eum
interpretan-
tur Mercuri-
um.*

§. 2. Numini illi, cuius interpretationem ag-
gredimur, Aegyptii patrio suo sermone, nomen im-
posuerunt *Thoyth*, vel *Thoth*. PLATO veterum
omnium, ex iis qui supersunt, antiquissimus, qui
Dei huius meminerit, eum nuncupat *Theuth*. Nam
de eo loquens in *Phil.* p. 156. Edit. graec. Basil
scribit: *ἢτε τις θεός, ἢτε καὶ θεὸς ἀνθρώπος, ὡς
λόγος ἐν Αἰγύπτῳ θεῷ τινα γενέσθαι λέγων. Σὺν
aliquis Deus, siue vero homo diximus, ut fama fert in
Aegypto, fuit ille Theuth. Sic nomen scriptum le-
gitur*

gitur etiam in *Phaedro* p. 213. Sed plerique nomen hoc Θωϑ, *Thoyth*, et nonnihil contrarius, Θωθ, *Thoth*, efferre solent. Pseudo-SANCHVNIA-THON, in fida, quam ipsi PHILO Byblius suppo-
suit, *historia Phoenicica*, eum vocat *Taautum*, et de eo hoc addit: * Τάαυτος, ὃν Αἰγύπτιοι μὲν ἐκά-
λεσαν Θωϑ, Ἀλεξανδρεῖς δὲ Θωθ, Ἑρμῆν δὲ
Ἕλληες μετέφρασαν. *Taautus*, quem *Aegyptii*
Thoyth, *Alexandrini* vero *Thoth* nominant, *Graeci*
autem *Ἑρμῆν*, id est *Mercurium* reddidere. CICE-
RO, ubi plures *Mercurios* enumerat, etiam nostri
mentionem facit, Lib. III. de *Nat. Deor.* cap. 22.
Quintus Mercurius, qui dicitur *Aegypto* praefuisse,
atque *Aegyptiis* leges et literas tradidisse. Hunc *Ae-*
gyptii *Thoyth* appellant. Eodem nomine anni pri-
mus mensis apud eos vocatur. Et notum est eruditis,
primum *Aegyptiorum* mensem, lingua ipsis propria
dici *Thoth*, ** quemadmodum *Graeci* *Latinique* no-
men illud efferunt. In *Coptorum* vero libris manu
exaratis, quos euolui, nomen istius mensis scribitur
Θωδϑτ, *Thouth*. LACTANTIVS ex CICE-
RONE, quem et nominat, eadem repetit Lib. I.
cap. 6. Plura non adfero. Satis ex his perspicitur,
Numen illud, cuius molimur interpretationem, ab
ipsis *Aegyptiis*, voce patria appellatum fuisse *Thoyth*,
vel *Thoth*, idque *Graecos* omnes interpretatos esse
et dixisse *Ἑρμῆν*, siue *Mercurium*.

§. 3. Patriam *Mercurio* huic non omnes ean-
dem assignant. Pseudo-SANCHVNIA-THON, Scri-
ptor *historiae*, vti iactatur, *Phoenicicae*, *** facit

De Patria
huius Thoth
admodum
diuersa refe-
runtur.

* Apud EVSEBIUM, Praeparat. Euang. Lib. I. cap. IX. p.
31. fin. 32.

** Vide LINDENBROGII notas ad *Censorinum* de die na-
tali cap. XVIII.

*** Apud EVSEBIUM, Praeparat. Euang. Lib. I. c. X. VI.
de imprimis p. 40.

eum popularem suum, id est Phoenicem, aitque, eum una cum Saturno in *regionem Meridiei* (ἐς Νότον χῶραν) id est Aegyptum, venisse. Refert *Auctor Chronici Paschalis*, vel *Alexandrini*, traditionem aliam, * secundum quam *Mercurius* gente fuit Italus, ac in Italia etiam sub nomine *Fauni* regnavit: post aliquod vero tempus, relicta Italia, in Aegyptum concessit, ibique regno potitus est. CIGERO, nescio quo praeunte, eum transfert in Graeciam. Etenim perhibet, ** eum *coli a Phoenicis, interemisse Argum, ob eamque causam in Aegyptum profugisse* — *cumque Aegyptios Thoth appellare*. Quid opus est plura eandem in rem congerere? Cum vero extra omnem dubitationis aleam positum sit, ipsos Aegyptios Thoth suum, tanquam indigenam regionis suae, sibi vindicare, non est, quod in eadem causa, alios potius audiamus, praefertim tanta, tamque immani discordia, inter se laborantes.

• Secundum plurimos Thoth rex fuit Aegypti.

§. 4. Ex iis quae modo attulimus, perspicuum potuit, fuisse, qui eum in Aegypto regnasse, tradiderint. SANCHUNIATHON namque ficticius, non modo narrat, eum cum Saturno in Aegyptum venisse; sed *** addit etiam, *Saturnum cum Aegypti uniuersae regem creasse*. Et ex *Chronico Paschali* retulimus §. 3, traditionem, iuxta quam, *ex Italia profugus, in Aegyptum peruenit, ubi post Mestrem (i. e. Misraim) Chami sobolem, cuius tempore aduenerat, regno potitus est*. Id ERATOSTHENES ipse, in laterculo regum Thebaeorum Aegypti, dicere viris doctissimis visus est. Is enim primum Aegypti regem *Menem* appellat, quod etiam alii pluri affirment. Et hunc *Menem* esse aut *Chamum*, aut *filium*

* *Chronicon Paschale* p. 44. Edit. Paris.

** *de Natura Deor. Lib. III. c. 22.*

*** Vbi supra.

filium eius *Misraim*, concors est pene omnium sententia. *Meni* vero idem successorem dat *Atnothen*, quem graece interpretatur *Ἐμμερῶν*, *Mercurio genitum*. Hunc * *MARSHAMVS* habet pro ipso *Thoth*, vel Mercurio Aegyptiorum, calculum sententiae huic adiiciente ** *SAMVELE SCHVCKFORDIO*, qui praeterea hariolatur, fuisse hunc *Thoth*, illum *Misraimi* filium, quem historia Mosaica *Patrusim* nuncupat, *Genes. X. 14.* Verum, ut quod res est dicam, ego haec probare nulla ratione possum. Nam *Mencm* veterum, esse *Misraimum* Scripturae, non facile mihi quisquam persuadebit, cum *** tot rationes huic sententiae obesse videam. Et si vel liberaliter largirer, *Mencm* *ERATOSTHENIS*, esse *Misraimum* Mosaicum, ne sic quidem confici posset, filium huius *Atnothem*, esse celebratum illum tot hominum sermonibus *Mercurium* Aegyptiorum. Nam non dicitur ille *Thoth*, vel *Thoyth*, verum *Atnothes*, idque ipse *ERATOSTHENES* interpretatur *Ἐμμερῶν*, *Mercurio natum*. Et profecto *Ha-Thoth* significat *Mercurialem*, vel qui ad *Mercurium*, seu generatione, seu alio quocunque modo pertinet. Id tamen ex eo discimus, *Thothum*, quisquis demum sit, antiquitatis esse ultimae, et in ipsis initiis conditi regni Aegyptiorum, iam floruisse. Hinc in *Dynastiis* *MANETHONIS* tradi vidimus, † primum *Thoth*, Diluvio extitisse antiquiorem, quod de diluvio Noachico intelligendum esse, omnia clamant. Nempe nihil eo antiquius norant.

§. 5. Verum *PLATO*, qui id in ipsa Aegypto, *Aegyptis* ex peruerusta traditione hausisse videretur, *Thothum* tradiderunt, *Thoth* nobis

* in *Canone Chronico* p. 34.

** *Histoire du Monde* T. I. p. 215.

*** Vide *PERIZONII origines Aegyptiacas* cap. V. p. 65. 66.

† Apud *SYNCELLVM* in *Chronograph.* p. 40. Vide infra §. 14.

fuisse virum diuinum, et ter maximum, summam sapientiae lunde inclytum. nobis repraesentat tanquam Deum, aut virum diuinum, maxima sapientiae gloria inclytum, ac scientiarum praestantissimum inuentorem, §. 2. Ait quoque eum floruisse, * dum in Aegypto summæ rerum praeesset *Thamus*. Suspisor autem, hunc esse illum ipsum, qui *Meni* in regno Aegypti successit, quique *ERATOSTHENI*, quod vidimus §. 4, *Arbotbes* audit. Ceterum laus illa raræ sapientiae ac doctrinae, qua semper *Thoth* in Aegypto illustris fuit, effecit, vt, saltem ** a *MANETHONIS* tempore, cognomine *Τριμυσις*, *ter maximi* condecoraretur. Reperias illud etiam *** in fragmento *SANCHVNIATHONIS*, Scriptoris, si Diis placet, antiquissimi. Et de eodem *LACTANTIUS* scribit Lib. I. c. 6. *Qui tametsi homo fuit, tamen antiquissimus omni genere doctrinae: adeo vt ei multarum rerum et artium scientia, Trismegisto cognomen imponeret.* Neque illud ignorauit *MARTIALIS*, vt qui ipsum sic compellet, Lib. V. Epigr. 24. vel 25.

Hermes omnia solus, et ter maximus.

Solent cognomen idem praeferre Scripta, quae *Mercurio* huic tanquam auctori tribuuntur, quos tamen, certe plerosque Christiani Scriptores orbi obtruserunt, et quidem Gnosticorum deliriis imbuti. Alii traditionem hanc, de *Thoth*, Philosophorum Aegypti omnium et primo, et maximo, sic incrustarunt, vt perhiberent, eum **** siue *Saturno*, siue, vt alii, † *Osiridi*, a secretis et Epistolis fuisse. Neque desunt, qui tradiderint, †† eum, postquam mu-

* in *Phaedro* p. 213.

** *SYNCELLUS* in *Chronographia* p. 40.

*** Apud *EVSEBIUM*, Praepar. Euang. Lib. I. c. X. p. 36.

**** *SANCHVNIATHON* apud *EVSEBIUM*, vbi supra p. 36.

† *DIODORVS Siculus* p. 14. 15.

†† *SANCHVNIATHON*, vbi supra p. 36. et 39. *SCHVCKFORD* *histoire du Monde* To. I. p. 230.

munere hoc aliquamdiu functus esset, ad regnum tandem peruenisse.

§. 6. Id vero magno consensu testantur veteres omnes, Aegyptium huncce *Thoth* inuenisse literas. Testem huius rei habemus ipsum PLATONEM, qui id in Aegypto a Sacerdotibus accepisse videtur. Ait autem is, * *Thoth* hunc literas inuenisse, ac vocates a consonantibus, mutasque a liquidis discreuisse, vnde merito Deus, aut certe vir diuinus dicendus sit. Et idem hoc, ** plurimi alii perhibent. Sunt inter eos, qui de *Thoth* hoc affirmant, qui contendunt, eum literas in vniuersum inuenisse, earumque vsum primum inuexisse. Ita certe sensit PLATO, eaque videtur esse opinio apud veteres communiter recepta. Pseudo-SANCHVNIATHONIS ea de re verba magnificum quid sonant. *** *Taautus*, inquit, *omnium, qui lucem hanc aspexerunt, primus literas inuenit, ac scribendorum commentariorum auctor fuit.* Alii hanc inuentionis laudem ad solas Aegyptiorum literas, restringere videntur. Eos inter est PLVTARCHVS, cuius verba a KIRCHERO perperam accepta, ideo apponam, vt explicare possim. Sic autem illa concipiuntur. † *Ἐρμῆς λέγεται θεῶν ἐν Αἰγύπτῳ γράμματα πρῶτος εὐρεῖν. διὸ καὶ τὸ τῶν γραμμάτων Αἰγύπτιοι πρῶτον ἱβιν γράφουσι, ἐκ ὧν κατὰ γε τὴν ἑμὴν δόξαν ἀναύδω καὶ ἀφθόγγῳ προεδρίαν ἐν γράμμασιν ἀποδόντες.* Quae latine hunc in modum reddenda sunt. *Mercurius primus Deorum, in Aegypto traditur inuenisse*

* In *Philebo* p. 157. Adde eiusdem *Phaedrum* p. 213.

** CICERO de Nat. Deor. Lib. III. c. 22. PLINIVS Lib. VII. c. 56. ARNOBIUS Lib. IV. p. 135. Sic et BIODORVS p. 14.

*** Apud EVSEBIUM *Praeparat. Euang.* Lib. I. c. IX. p. 31.

† *Symposiac.* Lib. IX. Quaest. 3. p. 758.

uenisse literas. Itaque Ibin signum primae literae fecerunt Aegyptii: non recte quidem meo iudicio; literae mutae primum deferentes locum. Non nego, haec in versione vulgata, obscurum quid sonare, quare non miror, * KIRCHERVM, qui illi inhaesisse videtur, in percipiendo PLVTARCHI sensu aberrasse. Aegyptii nempe, vt in fingendis etiam literis, memoriam Mercurii honorarent, primae literae signum voluerunt esse Ibidem, quae est ales Mercurio sacra. Perhibebant autem Aegyptii, ** ibidem rostrum suum sub pectus, in pennas recondentem, figuram referre trianguli aut cordis. Id etiam *** in gemmis quibusdam antiquis, distincte depictum, luculenter cerni potest. Eaque de causa, Aegyptii † cor designaturi, Ibidem pingere solebant. Sed quanam est illa Aegyptiorum litera prima, Ibidis figuram referens? KIRCHERVS existimabat, literam hanc esse A, quippe quae cordi inuerso, aut triangulo absimilis non esset. Verum non attendit ad PLVTARCHI verba modo allata, quae sane in versione vulgata latina auctoris sui mentem non referunt. Id autem significat PLVTARCHVS, Aegyptios inter literas, locum primum, haud recte, dedisse literae mutae. Literam igitur illam, cuius signum erat Ibis, liquet fuisse mutam, quod literae A non conuenire, quiuis intelligit, quippe quae vocalis sit. Difficultatem hanc soluet MARTIANVS CAPELLA, cuius idcirco verba e Lib. II. p. 42. adscribam. *Erat in medio auis Aegyptia, quae Ibis memoratur, ab incolis.* — *Ipsa vero Ibis praenotatum gerit nomen mensis cuiusdam Memphitici.*
Vt

* Vide eius *Prodromum Aegyptiacum*, p. 235.

** PLVTARCHVS *Sympos.* Lib. IV. Quaest. 5. p. 670. AELIANVS de *Animal.* Lib. X. c. 29.

*** Vide KIRCHERVM loc. cit. CHIFLETII *Gemmas Abraxae* num. 16.

† HORAPOLLO *Hieroglyph.* Lib. I. c. 36.

Vt vero haec distinctius intelligantur, tenendum est, quod iam monuimus, * *Ibidem* auem Mercurio singulariter dilectam et consecratam fuisse, vnde postea Graeci finxerunt, ** *Mercurium* Aegyptiorum, siue *Thoth*, rabiem Typhonis euasurum, Ibdidis induisse figuram. Hinc iam diuinare licet, quisnam sit mensis ille Memphiticus, cuius nomen praenotatum gerit Ibis. Est nempe primus mensium anni Aegyptiorum, qui idem plane cum ipsorum Mercurio nomen gerit, nempe *Thoth*. Vide §. 2. Huius nomen praenotatum gerit Ibis, quia vbi rostrum abscondit in pennis, quas sub pectore habet, figuram repraesentat cordis, aut trianguli, aut literae Θ, quae est prima litera nominis Θωθ, quo Aegyptii et Mercurium suum, et primum totius anni mensem designabant. Locum hunc MARTIANUS CAPPELLAE, quem nunc excussimus, egregie illustratum videmus in *Tabula Bembina*. In illius enim Segmento secundo, locum fere medium occupat, *** *imago sedens, cui appositum est Ibdidis caput*, eaque in Editione Amstelodamensi *Frisii*, litera X, insignitur: PIGNORIVS in illius Tabulae expositione, arbitratur, imagine illa designari *Isidem*; verum in eo fallitur. Subindicat enim Aegyptiorum *Thoth*, siue *Mercurium*, cui ales illa, vt diximus, perdilecta sacrataque erat. Et cum hanc imaginem, subsequatur continuo symbolica alia, † quae *Sothin*, id

L 2

est

PLATO in *Phaedro* p. 212. fin. AELIANVS de *Animal.* Lib. X. c. 29. PLVTARCHVS *Sympos.* p. 738. HORAPOLLO *Hierogl.* Lib. I. c. 10. et 36.

OVIDIVS *Metamorph.* Lib. V. v. 330. ANTONINVS LIBERALIS *Fab.* XXVIII. HYGIVS *Poët. Astron.* Lib. II. c. 28.

* Ita PIGNORIVS in *expositione Mensae Isiacae*, p. 40. Ea de re dixi Lib. I. cap. III. §. 14. Adde Lib. IV. cap. II. §. 21.

est principium anni, adeoque primum diem mensis *Thoth* innuit, satis iam perspicui poterit, figuram illam Mercurialem, capite Ibis insignem, *praenotare*, ut loquitur CAPELLA, vel praesignificare *Thoth*, mensem Memphiticum, iam iam imminuentem. Ex his igitur, quae paulo prolixius disputauimus, consequi manifestum est, literam, quae Ibis figuram refert, quamque veteres Aegyptii, in literarum ordine, primum locum seruare volebant, esse, Θ, et literam hanc in antiquissimo Aegyptiorum Alphabeto, figura sua, accessisse ad formam graeci Θ. Num vero hoc de primo *Thoth* intelligi possit, atque temporibus antiquitatis ultimae conueniat, ex sequentibus diiudicari poterit.

Neque minus
scientias
propemodum omnes.

§ 7. Quomocunque vero res ista se habeat, Aegyptii huic suo *Thoth*, praeter inuentionem literarum, scientiarum quoque tantum non omnium liberaliter adscribebant, ut igitur *Thoth*, non hominis; sed doctrinae nomen fuisse, totumque scientiarum omnium vastum ambitum designasse videatur. Nam si veteribus credimus, * *communem loquelam articulatim distinxit, rebusque multis nomen primum indidit.* Ad haec ** *numeros quoque rerumque mensuras excogitauit et artem Arithmeticam digessit.* Factum hinc est, ut cum Aegyptii rerum harum inuentionem et scientiam Mercurio suo adscriberent, eandem quoque *** ad Ibis, volucrem ipsi consecratam, transferrent. Asserebant porro de *Thoth* suo Aegyptii, quod **** *Geometriam quoque, scientiam sibi pernecessariam, ac insuper scientiam*

* DIODORVS p. 14.

** PLATO in *Phaedro*, ubi supra. STOBÆVS Eclog. Physic. p. 2.

*** CLEMENS *Alexandr.* Stromat. L. V. p. 567.

**** PLATO in *Phaedro* loc. cit. DIODORVS p. 73.

tiam * *Astronomicam*, non minus atque vaniloquentiam *Astrologicam* adinuenisset. Et extabant olim libri plurimi, supersuntque hodie nonnulli, praeceptis Astrologicis referti, ab impostoribus contexti, qui tamen illis venerabile *Hermetis*, siue *Mercurii* nomen praefixerunt. Dicebant praeterea Aegyptii, huncce *Mercurium*, siue *Thoth*, ** *vocum* quoque *harmonias et naturas primum obseruasse*, ac *** *lyram* ad haec excogitasse. Neque minus idem doctrinam de actionibus recte, iuste, et pie instituendis, in Aegypto tradidit. Veteres certe testantur, eum **** *Aegyptiis leges tulisse*. Et nouimus sane † leges de iustitia et iure, quibus Aegyptii utebantur, ad ipsorum *Mercurium*, ceu verum auctorem relatas fuisse. Inter *libros* etiam *Mercuriales*, Sacerdotum custodiae concreditos, quosque illi plane ediscebant, erant †† *libri de Legibus*, quos AELIANVS videtur voluisse designare, ††† vbi commemorat τὰ ἑσμὸν νόμου, quod vertere possis, *corpus iuris et legum Mercurii*. Verum eidem quoque omnem de Deo rebusque diuinis scientiam in acceptis ferebant. Credebatur ipse †††† doctrinam de Deo in formam artis redegisset, inque certum ordinem methodice digessisset, ac praeterea * cultum Deorum, et rationem sacrificiorum totam ordinasse, idque

L 3

fatis

* PLATO, vbi supra. DIODORVS p. 14. ARNOBIVS Lib. II. p. 92.

** DIODORVS p. 14.

*** DIODORVS loc. cit. PLVTARCHVS de Is. et Osir. p. 373.

**** CICERO, vbi supra. LACTANTIUS Lib. I. c. 6.

† DIOGENES LAERTIUS in Prooem. hist. Philos. §. II.

†† CLEMENS *Alexandrinus* Stromat. Lib. VI. p. 634.

††† Var. Hist. Lib. XIV. c. 34.

†††† PHILOBYLIVS, apud EVSEBIUM Praep. Buang. Lib. I. c. X. p. 40.

DIODORVS p. 14.

satis testantur * *libri Mercuriales*, quos Sacerdotes sollicitè custodiebant, secundum quorum praescripta, ipsis incumberebat, omnia quae ad religionem, cultumque Deorum spectabant, curate peragere.

*Quod porro
illu-
stratur.*

§. 8. Ex his igitur, quae veteres de Aegyptiorum *Thoth*, siue *Mercurio* referunt, satis intelligi potest, omne quicquid doctrinae aut scientiae nomen mereri visum est Aegyptiis, id huic Deo, scientiarum inuentori et conditori, attributum fuisse. TERTULLIANVS igitur, omnis Antiquitatis egregie peritus, ** *Mercurium illum Trismegistum, magistrum omnium Physicorum* vocare non dubitauit. Quoniam vero doctrina de rerum natura, olim apud gentes plerasque, certe cultiores, et artium studiis expolitas, *** fundamentum fuit omnis Theologiae, sequitur, ipsi deberi, quicquid Theologi vetustiores de Deo rebusque diuinis, populis tradiderunt ac praeceperunt. Et vt omnia paucis complectar, **** *Sacerdotes Aegyptii asseuerabant, scientias, disciplinas, ac artes omnes inuenisse Mercurium, siue Thoth.* Has AELIANVS vocat † τῶ Ἐγμὲ τὰ νοήματα, *Mercurii scientias et placita.* Paulo vberius id explicat, auctor Anonymus *Librorum XV. Hermiacorum*, siue *Mercurialium*, Athenis olim editorum, apud quem Sacerdos aliquis introducit, hunc in modum disputans. †† *Vt igitur ad similes progrediamur, numquid audis, nostratē Herculem Aegyptium, vniuersam terram in tractus et portiones diuississe, funiculo rura dimensum esse, fossas ad irrigationes duxisse,*

* CLEMENS *Alexandrinus* p. 633. 634.

** aduersus Valentinianos, cap. XV.

*** Videri possunt *Prolegomena* nostra, §. 45.

**** DIODORVS p. 41.

† *Var. Hist.* Lib. XII. cap. 4.

†† Apud CYRILLVM *Alexandr.* Lib. I. adu. Iulian. p. 30.

*duxisse, leges posuisse, * et regiones ab iis denominasse, constituisseque contractus ac conuentiones, nouissime vero de singulorum siderum exortu accurate descriuissse, ac herbarum etiam naturam ac indolem indagasse: nec non numeros ac computationes excogitasse, ac Geometriam denique et Astronomiam, vti et Astrologiam, Muscam ad haec, totamque Grammaticam a se inuentam tradidisse. Quid de homine dicendum putabimus, qui primus omnium harum rerum ideam concipere, qui eas polire, digerere, perficere, et in artis formam redigere potuit? Mirum non est, si talis homo vnquam fuit, eum a superstitionis creaturarum cultoribus ipsi Deorum suorum choro additum, aut certe viris diuinis, omniumque Seculorum admiratione ac veneratione dignis, annumeratum fuisse. Haec ceteroquin Aegyptiorum de Mercurio suo, scientiarum omnium inuentore, persuasio, transit quoque in eorum genethliacam, ex cuius praeceptis haec tradit IVLIVS FIRMICVS, *Mathef. Lib. III. c. 8. Mercurius in parte horoscopi partiliter constitutus, in his quibus gaudet signis, in diurna genitura, faciet Philosophos, grammaticae artis magistros; geometras, coelestia saepe tractantes, — aut sacrarum literarum peritos facit.**

§. 9. Cum igitur in propatulo sit, hinc quidem, de patria, aetate, ac dignitate nostri *Thoth*, omnia incertitudine laborare mira, illinc vero, huic ipsi attribui, quae ab vno homine proficisci omnino non potuerunt, quippe quae complures, sociata opera, aut in curriculo eodem, sibi inuicem succedentes, praestare vix possint, non est quod valde mirer, viros ingenii perspicacis, variaque doctrina ornatos, ancipites in hoc argumento haesitasse, et in sententias admodum diuersas distractos fuisse. Olim

Eam ob rationem viri egregii censuerunt, Thoth non esse nomen viri, sed mere fabulosum, aut mysticum.

L 4

qui-

Excidit hic aliquid e Textu, quod sic fere possis supplere, *urbes condidisse.*

quidam in eam incidere cogitationem, Aegyptium *Thoth*, * solo tantum hoc nomine peregrino, non autem re ipsa, ab *Henoch* Patriarcha distinctum esse. Alii ex veteribus, in *Hermete*, seu *Thoth* Aegyptio, ** *Mosen* legislatorem Hebraeorum latere, eorumque sententiae veritatis speciem pro virili conciliare annisus est vir illustris; sed in his rebus nimis ingeniosus, H V E T I V S, cuius conatus neminem latent. Alia nunc tacitus praetereo. Sed eorum sententiam omittere non possum, *** quibus nomen Aegyptii *Thoth*, vel *Hermetis Trismegisti*, totum fabulosum, seu potius mysticum esse videtur, quo non homo aliquis, qui vere in his terris aliquando vixerit, familiarisque genii adminiculo, ita eminuierit, veluti de *Hermete* ex quorundam opinione refert *Ammianus Marcellinus* Lib. XXI. cap. 14. sed Deus ipse, suae divinae sapientiae vis significetur, — cuius nomine sapientissimos quosque Aegyptiorum, quacuis scripta ac reperta sua commendasse, *Iamblicus* autor est, in quam sententiam auctor *Asclepii dialogi*, qui sub *Hermetis secundi* ambulat nomine, auum suum laudat, tanquam Deum aliquem, * *Mercurium maiorem*, patrem consilii, omniumque κατηχητήν. Sententia haec semper mihi perplacuit, parumque a vero abesse visa est. Et mihi, ea de re cogitanti, cogitationes his persimiles in mentem venerunt, quas nunc dilucidius exponam.

Re ipsa Thoth Numen erat symbolicum, cui adscribebatur,

§. 10. Si nempe rem hanc ab omni parte versemus, ac diligenter excutiamus, facile apparebit, *Thoth* Numen aliquod fuisse symbolicum, cuius nomini adscribebatur, quicquid in literis et disciplinis esset

* ABULPHARAIUS hist. Dynast. p. 6. 7.

** ARTAPANVS apud EVSEBIUM Praep. Eu. L. IX. c. 27. EVSTATHIUS in Hexaem p. 82.

*** CLUVERIUS et CONRINGIUS, in FABRICII Biblioth. Graec. Vol. I. p. 47.

esset inuentum, etsi re ipsa ex ingenio et calamo Sacerdotum ac Philosophorum in Aegypto, esset profectum. Et id quidem conceptis verbis testatur IAMBlichVS, in ipso initio librorum *de Mysteriis Aegyptiorum*, cuius locum proinde adscribo, id fere sonantem. *Deus eloquentiae praefes Mercurius, olim recte existimatus est, Sacerdotibus omnibus esse communis; quique verae de Diis scientiae praefest, nunc est idemque in vniuersis. Quare et nostri maiores, suae sapientiae inuenta, illi dedicabant, propria sua commentaria omnia Mercurii nomine inferientes.* Haec autem loquitur Sacerdos Aegyptius, nomine *Abammon* (quasi dicas Sacerdotem Dei Ammonis,) sub cuius nomine IAMBlichVS librum suum conscripsit. Ex eo igitur liquet, re ipsa non fuisse aliquem *Thoth*, tot voluminum auctorem, qui rerum usum inuexerit, quique scientias plurimas, inuenerit, expoliuerit, perfecit; verum Sacerdotes et Philosophos, Numini cuidam *Thoth* in accitis tulisse, quicquid aut ipsi inuenissent, aut ordiassent, ac praecepissent, aut denique literis manassent. Hinc iam stupendus ille et vere incredibilis librorum Hermeticorum numerus. THOMAS GAEEVS vir doctissimus, ad locum IAMBlicHI modo citatum, egregia plurima obseruat, eo spectantia, hisque tandem haec subiungit, quae praetermittere olim. „Galenus Lib. I. contra Iulianum cap. I. notat, in Aegypto, quicquid in artibus fuerat inuentum, probari oportuisse a communi consensu eruditorum; tum demum sine auctoris nomine inscribatur columnis, et in adytis sacris reponebatur. Hinc tantus librorum Mercurio inscriptorum numerus. — Imitati sunt hoc Pythagoraei. Omnia sua inuenta Pythagorae nomine insigniebant, sua subtrahentes. — De Pythagoraeis audi Proclum in Timaeum. *Τὴν κοινωνίαν ἡσπάζοντο*

„ζοντο τὴν ἐν ταῖς ἐνέρεσι τῶν δογμάτων, καὶ
 „τὰ ἐνὸς συγγράμματα, κοινὰ πάντων ἦν. „ Haec
 ille. Quae quantopere faueant iis, quae nunc edif-
 ferturus sum, lectoris iudicio relinquo.

*Erat ergo
 Numen Sa-
 cerdotale,
 quod Sacer-
 dotibus,
 eorumque
 Collegiis, in-
 uentis, ac
 scientiis
 praesideret.*

§. 11. Ex omnibus obseruatis sponte consequi-
 tur, *Thoth* proprie fuisse Numen Sacerdotale, quod
 Sacerdotibus, eorumque Collegiis, omnibus itidem
 eorum inuentis, ac scientiis cunctis praeesse crede-
 retur, cuique omnia ad vtilitatem Reipublicae, Re-
 ligionis atque Scientiarum, solerter excogitata, Scri-
 pta denique omnia eximia, et laude aliqua digna,
 tanquam auctori vni et vero, in acceptis ferrentur.
 Hic autem duo nonnihil vberius disquirenda, et di-
 stinctius explicanda esse censeo, primo quidem, quod-
 nam proprie Numen illud fuerit, quod sibi praeesse
 Sacerdotes dicant, et ad quod scientias omnes,
 omnesque suos commentarios, tanquam ad legitimum
 auctorem retulerint. Deinde examinandum sumam,
 quam de causa Numen illud *Thoth* appellari pla-
 cuerit. Haec enim accurate euoluta et explicata,
 toti huic argumento lucem non spernendam in-
 ferent.

*Numen il-
 lud erat
 proprie
 Phthas, siue
 Vulcanus,
 a quo in ex-
 cogitandis
 et amplifi-
 candis sci-
 entiis, videri
 volebant,
 impulsus, di-
 rectus, et in-
 spiratus esse.*

§. 12. Numen illud, quod Sacerdotum Colle-
 giis, ac scientiis omnibus praerat, et a quo scien-
 tia omnes et proficisci et perfici credebantur, erat
 ipse *Phthas*, *Vulcanus* Aegyptiorum, Spiritus infi-
 nitus, rerum omnium creator et conseruator, ipso-
 rumque Deorum pater ac princeps, de quo Lib. I.
 cap. II. copiose disseruimus. Tradebant namque *
Aegyptii, *Vulcanum Nili filium fuisse, qui Philoso-*
phiae aperuerit principia, cuius antistites Sacerdotes
ac Prophetae appellantur. Vides *Vulcano* Aegyptio
 idem plane tribui, quod *Mercurio* communiter adscri-
 bi consueuisse, tot veterum testimoniis euicimus.

Vul-

* Apud DIOGENEM LAERTIVM, in principio hist.
 Philos.

Vulcanus iuxta Aegyptios Philosophiae verus erat uctor. Eas credebatur inuenisse, iisque praeesse scientiis, quas Sacerdotes profitebantur. Ea de causa videmus *Vulcanum* illum nobis etiam repraesentari, * vt *Legislatorem Aegyptiorum*, quod tamen *Mercurio* proprium fuisse, testantur veteres omnes, allati §. 7. Hunc nempe *Vulcanum*, vel *hthas*, ** Spiritum infinite perfectum, et omnia hoc vniuerso permeantem atque viuificantem, praesidem sibi elegerant, Sacerdotes, et huic, quicquid in scientiis egregii praestabant, tanquam auctori attribuebant, vt viderentur in omnibus, quae commodum religionis et reipublicae meditarentur aut molirentur, iis praesertim, quae ad perpetuam rei memoriam literis consignabant, ab ipso Numine Principe impulsu, directi, ac inspirati esse. Nil dico, quod non cum doctrina, persuasione, et maxime vetustorum in Aegypto Sacerdotum, plane conueniat. Credebant enim illi, aut certe alios edere volebant, sibi Sacra Diis suis rite et pie facitibus, satis arctum cum supremo Numine intercedere commercium, quod vocabant *visionem Dei*, *Apophtegmatibus Patrum* ea de re haec legunt. *** *Sacerdos gentilium*, in Aegypto, descendens aliquando in Scetin, venit ad cellam meam, ibi pernoctauit. Videns autem Monachorum viuenditionem, ait mihi: Ita agentes, nihilne CONSPI-UITIS A DEO VESTRO? Dico, nihil. Excipit Sacerdos: Certe nobis sacrificantibus Deo nostro, NIL ILLE A NOBIS ABSCONDIT; SED VA MYSTERIA REVELAT. Hoc subin-
it CHAEREMON, Sacerdos Aegyptius, quando
testa-

EVSEBIUS in Chronico graeco Scaligeri p. 7.

Vide supra Lib. I. cap. IV. §. 7.

* In COTELERII Monumentis Eccles. Graecae, To. I. p. 582.

testatur, * Sacerdotes suae gentis, omnibus aliis rebus et negotiis penitus renuntiare, seque totos tradere τῇ τῶν θεῶν θεωρίᾳ, καὶ θεάσει, rerum diuinarum cognitioni, Deorumque visioni. Et mox addit, ipsos αἰεὶ συνέχει τῇ θεῶν γνώσει καὶ ἐπιπνοῇ, semper deorum cognitioni et afflatui vacare. Eos etiam in mente habuit IULIUS FIRMICUS, vbi Lib. III. *Mathes.* cap. 8. scribit: *Mercurius in parte horoscopi partiliter constitutus, — faciet Philosophos, — aut qui ad hoc apti sint, ut deorum possint praesentiam intueri, aut sacrarum literarum peritos facit.* Nec omittere hic possum ista MICHAELIS PSELLI. ** *Aegyptii, ut ferunt, vel farro, sic enim vocant, oculos oblinentes, vel thuris liquore, vel bdellio: Assyrii vero, tesseris quibusdam, infandisque nominibus, mysticisque literis, in Sacerdotalibus bracteis, se ipsos sanctificantes, substratum illud incorporeis copiis lumen perspexerunt.* A pluribus in hoc argumento congerendis prudens abstineo. Satis ex iis, quae in medium attulimus, intelligere datur, Sacerdotes Aegyptiorum, post rite et legitime instituta quaedam sacrificia, persuasum habuisse, se videre Deum, afflatumque eius excipere, vel sibi ab eo reuelari mysteria. Hinc tanto fidentius huic diuino reuelationis afflatui, adeoque Deo ipsi, cogitationes suas, de rebus diuinis, adscribere potuerunt. Credidissem equidem, talem persuasionem, antiquioribus Aegyptiorum Sacerdotibus incognitam, tum demum homines inuasisse in Aegypto, postquam Philosophia et Theologia Graecorum, Pythagoraeo-Platonica recentior, et cum hac, doctrina quoque illorum Philosophorum Theurgica, in regione illa obti-

* Apud PORPHYRIUM, Lib. IV. *de Abstin.* §. 6. vel p. 361. Edit. Lugdun.

** In GREGORII Nazianzeni Orat. XLII. Operum To. II. col. 4132.

btinuit, nisi istius rei vestigia, in historia Aegyptiorum antiquioriprehendissimem satis luculenta. Rerohuc, quod a MANETHONE memoriae manatum legimus, * *Amenophin cupiuisse Deorum visionefrui, quod etiam contigisset Horo, uni eorum, qui ite se imperium temuerint.* Sic in fabulis Sacerdotibus perhibebatur etiam, ** *Herculem aliquando dendi Iouis ingenti desiderio incensum fuisse.* Equidem dubitari non potest, quin hae fabulae, ex doctrina Sacerdotum physiologica explicari debeant; erum supponunt tamen et hancce eorundem persuasionem, Deos piis cultoribus, se conspiciendos aebere, et quicquid scitu necessarium, aut utile, ipsis petentibus reuelare. Verosimilius itaque age est, persuasionem hancce, ab Aegyptiis, aliis Orientalibus, ad Philosophos Graecos peruele, qui postea *de visione Dei*, multa discipulis suis didere. Ex iis quae hic disseruimus, liquere et n potest, cur, quod in superioribus iam monuimus, ltus Numinis huius popularis, procedente temre paulatim neglectus et fere obliteratus, solis Sacerdotibus derelictus fuerit.

§. 13. Videndum nunc, quamobrem Sacerdotis placuerit, *Vulcani* Numen, quatenus scientiis inibus praeesset, *Thoth* appellare, quidque non hocce significet. Qua de re, etsi sperare vix leatn, lectoris assensum me impetraturum esse, tentiam meam tamen libere et candide exponere gam. Hic iam primo obseruari velim, tempous vetustissimis, quicquid memoriae mandandum, risque consignandum erat, id omne in *στήλας*, *columnis*, id est lapidibus et marmoribus, fuisse culptum. De *Stelis* multa reperiuntur apud veteres; sed non intelliguntur columnae proprie sic dictae;

Quicquid antiquitus a Philosophis egregie inventum aut compositum erat, solebat inscribi columnis.

pud IOSEPHVM Lib. I. *adu. Appion.* T. II. p. 460.

HERODOTVS Lib. II. cap. 42.

dictae; verum lapides, ut plurimum quadrati, arte politi et leuigati, quibus inscribi aliquid poterat. Ita vocem hanc explicat *Scholiastes Sophoclis* vetus ad *Electram* v. 722. vel p. 56. Edit. Cantabrig. Στῆλαι, κυβοειδῆς λίθοι, ἐπιγεγραμμένοι τινῶν ἔχοντες. Stelae dicuntur lapides formae quadratae, in quibus res memoratu dignae inscribuntur. Si apud nos IOSEPHI auctoritas valet, usus huiusmodi columnarum, ipso diluvio antiquior extitit. * *Sethus* enim *Patriarcha*, ne sapientia et inuenta *Astronomica* ex hominum memoria elaberentur, et antequam venirent in notitiam, interciderent (cum rerum omnium interitum fore, alterum quidem ignis vi, alterum vero per violentiam et multitudinem aquarum, praedixisset *Adamus*) columnis duabus extructis, una quidam ex latere, altera vero ex lapidibus, inuenta sua utrique inscripserunt. Ut si inueniret lateritiam eversam iri per imbrium vim, lapidea superstes, ostenderet hominibus *Astronomica* inscripta, simulque indicaret, et lateritiam ab illis positam fuisse. Manet autem hodieque in Terra *Siriad*, κατὰ γῆν τὴν Σιριάδα. Similia fere quidam etiam de *Chamo*, *Noachi* filio, literis prodiderunt. ** Quantum enim antiquae traditiones ferunt, *Cham* filius *Noae*, qui superstitionibus, et sacrilegis ac profanis fuerat artibus institutus, sciens, nullum se posse super his memorialem librum in arcam inferre, in quam erat ingressurus, scelestas artes ac profana commenta — durissimis insculpsit lapidibus. Quae peracto diluvio, eadem, qua caelauerat, curiositate perquirens, sacrilegiorum ac perpetuae nequitiae seminarium transmisit in posteros. Et SANCHVNIATHON confisus

* IOSEPHVS Antiquit. Iudaic. Lib. I. cap. II. §. 3.

** IOHANNES CASSIANVS, Collat. VIII. cap. 21.

us historiae Phoeniciae Scriptor, iactauit, * sen-
nia hausisse ex Templorum monumentis (id est
elis) ex *Taauto*, (qui ab Aegyptiorum *Thoth*
non differre putandus est,) et ex secretis libris Am-
oneorum. *Taautum* vero illum, non diu post
diluium floruisse, Scriptor adulterinus supponit.

§. 14. Verum illa consuetudo, res memoria
posteritatis dignas, lapidibus inscribendi, apud Ae-
gyptios inprimis, ab vltima antiquitate recepta, il-
que propria quodammodo fuit et peculiaris. Si
ANETHONI, Sacerdoti Aegyptio, et celeberrimo
Sacrorum Scribae, fidem adhibemus, ante dilu-
um, et illico etiam post diluuium, mos hic in re-
gione illa obtinuit. Profitetur enim ille, in libro
theos, ad Ptolemaeum Philadelphum, se ea, quae
dat, defumisse ** *ex Stelis vel columnis, positis*
terra Seriadica, quibus quondam Thoth, primus
mercurius, dialecto Sacra, et characteribus Sacerdo-
tibus usus, ea inscripserat, quae deinde post dilui-
um, Agathodaemon, filius secundi Mercurii, pater-
e Tati, ex dialecto Sacra, literis hieroglyphicis
scripta, in Graecorum linguam transtulit. Lo-
cus hic, fateor, mihi semper perdifficilis visus est.
Ad ad eum in sequentibus redeundum nobis erit.
tamen hinc abunde perspicitur, Aegyptios per-
sum habuisse, Stelas ipsorum, ipsum diluuii tem-
us attingere. Tangit rem eandem AMMIANVS
ARCELLINVS, Lib. XXII. p. 250. *Sunt et Syrin-*
subterranei quidam et flexuosi secessus, quos, ut
tur, periti rituum veterum, aduentare dilui-
praescii, metuentesque, ne caeremoniarum oblite-
rare-

Apud EVSEBIUM Praep. Euang. Lib. I. cap. IX.
p. 31. 32.

Apud SYNCCELLVM in *Chronographia* p. 40. Vide
et infra §. 18.

raretur memoria, penitus operosis digestos fodinis, per loca diuersa struxerunt: et excisis parietibus, volucrum ferarumque genera multa sculpservnt, quas hieroglyphicas literas appellarunt, Latinis ignorabiles. In his igitur parietibus, vel Stelis, omnia sua scientiarum inuenta inscripserunt. De Scientiis Astronomicis, vt alios taceam, testatur ACHILLES TATIVS, laudatissimus ARATI interpres, * Aegyptios primos omnium, tam coelum quam terram esse dimensos, eiusque rei scientiam, columnis incisam, ad posteros propagasse. Et apud MARTIANVM CAPELLAM, Astronomia ita loquens introducit. ** Per immensa spatia Seculorum ne profana loquacitate vulgarer, Aegyptiorum clausa adytis occultabar. Quippe quadringenta fere annorum millia, illic reuerenti observatione delitui. Et additur coepisse hoc ante diluvium. De Grammatica similia fere idem obseruat Lib. III. init. De ipsa quoque Dialectica haec habet Lib. IV. p. 95. Haec se educatam dicebat Aegyptiorum rupe, atque in Parmenidis exinde Gymnasium, atque Atticam demeasse. Verba haec; sed pessime et lecta et intellecta, in animo habuit IOHANNES SARISBERIENSIS, vbi haec scripsit Metalog. Lib. I. c. II. Licet Parmenides Aegyptius, in rupe vitam egerit, vt rationes Logices inueniret. De Theologia denique veterum Aegyptiorum, et hunc auctoris eiusdem locum non possum non adscribere ex Libro II. p. 35. Erantque libri quidam sacra nigredine colorati, quorum literae animantium credebantur effigies. Quas librorum notas Athanasia conspiciens, quibusdam eminentibus saxi iussit ascribi, atque intra specum per Aegyptiorum adyta collocari. Eademque saxa STELAS appellans, deorum Stemmata praecepit continere. Inferui-

* In PETAVII Vranologio p. 121.

** In Satyrico Lib. VIII. p. 274.

feruiebant Stelae eaedem conseruandae memoriae rerum in Aegypto gestarum, vtpote * quibus inscriberetur, quicquid singulare et admiratione dignum ab hominibus aut actum, aut inuentum esset. Hae igitur Stelae, erant veterum Sacerdotum in Aegypto libri, quibus inuenta sua, obseruationes, et omnia, posteritatis memoria digna, inscribebant et concredebant. Et eas sane Pseudo-SYNESIVS, quisquis est, in Epistola ad Dioscorum, vocat ** *πετρώας βιβλας, libros lapideos.*

§. 15. Secundo autem loco obseruasse iuuabit, Stelas illas, quae doctrinam Aegyptiorum quondam omnem, sacram et profanam, complectebantur, a *Thoth*, vel *Mercurio*, nomen accepisse. Dicebantur *Stelae Mercurii*. Testatur IAMBlichVS de Myster. Lib. I. cap. II. Sacerdotes in Aegypto, omnia determinare iuxta antiquas *MERCVRII COLUMNAS*, (τὰς Ἐρμῆς στήλας) quas Plato, et Pythagoras ante eum, lectitantes, Philosophiam inde constituerunt. Tangit rem eandem THEOPHILVS ANGIOCHENVS, Lib. III. ad Autolydum, §. 2. in haec verba: Τὶ ὠφέλησεν Πυθαγόραν τὰ ἄδυτα, καὶ Ἡρακλέους στήλαι, vbi pro Ἡρακλέους scribendum esse Ἐρμῆς, recte vereque monuit *** vir doctus. Verte igitur: Quid Pythagorae profuit, *Adyta* Aegyptiorum, et *COLUMNAS MERCVRII* consuluisse? MANETHO id sic expressit, † *Mercurium*

PROCLUS in Timaeum Platonis Lib. I. p. 31. Vide et p. 26.

* Verba haec ex Epistola indicata citat KIRCHERVS in Prodro-mo Copto, p. 173. Epistola illa inserta est FABRICII Biblioth. Graec. Vol. VIII. p. 233. etc. Sed verba laudata illic reperire non potui.

** THO. GALEVS in notis ad Iamblichum p. 185. *Apotelesm.* Lib. V. v. 2. §.

Tom. III.

M

rium inuenisse columnas, siue Stelas, *arganas*, *inque* *is sculpi et inscribi iussisse Astrorum decreta*. Et ex eodem didicimus, §. 14, *Thoth*, siue *Mercurium*, in *Stelis* vel *columnis*, positis in terra *Seriadica*, scripsisse historiam rerum gestarum, et scientiarum praecepta. Hoc in memoriam mihi reuocat traditionem peruetustam, cuius IOSEPHVS, Scriptor historiae Iudaicae meminit, (§. 13.) *Sethum* Patriarcham, in columnis descripsisse inuenta Astronomica, ne illorum notitia periret, siue mundus igne, siue diluuij destruendus esset. Columnae istae *Sethianae*, a *Stelis Mercurialibus* in Aegypto differre, mihi quidem non videntur. Nam et hae dicuntur, metu diluuii, antequam adesset, conscriptae fuisse. §. 14. Docet praeterea IOSEPHVS, *columnas Sethi*, sua etiamnum aetate superfuisse, in *terra Sieriad*. MANETHONEM vero affirmasse intelleximus, §. 14, *Mercurium*, siue *Thoth* Aegyptium, *Stelas* opera sua conscriptas, posuisse in *terra Sieriadica*, Aegypti videlicet. Vbi non possum non asferri * viris doctis, qui pro eo, quod in graeco legitur, ἐν τῇ Σηριαδικῇ γῇ, antiquitus scriptum fuisse censent, ἐν τῇ Συγγικῇ γῇ, in *terra Syringica*, vel *Syringum*. Notae sunt Aegyptiorum Syringes, quas ex AMMIANO descripsi, §. 14, ad cuius locum, illic adductum, consuli possunt notae virorum eruditorum. Docuit nos autem AMMIANVS, in *Syringibus* illis, *Stelas Mercuriales* erectas primitus et conscriptas fuisse. Neque omitendum puto, quod ** a veterum nonnullis proditum deprehendo, *Sethum* literas, Sapientiam, signa

itidem

* VALESIVS ad Ammianum Lib. XXII. p. 240. Edit. Paris. CVDWORTH in the true intellectual Systeme p. 322.

** Vide FABRICII *Codicem Apocryphum Vet. Test.* Vol. I. p. 151. 152.

tidem coelestia, annorum conuersiones, mensesque et septimanas inuenisse, ac Stellis etiam ac Planetis nomina indidisse. Quo videtur significari, scientias hasce, columnis Sethi, tantopere celebratis, insculptas fuisse. Et quem eruditorum fugere potest, haec ipsa esse, aut perhiberi Aegyptiorum nuenta, in *Stelis Mercurialibus* sollicite et accurate descriptas? Denique et id monendum, quod * alio loco prolixius persecutus sum, in Scriptis veterum, de Aegyptiis loquentium, nomina haec, *Seth*, *Soth*, et *Thoth*, saepe idem valere, ac vnam eandemque rem designare. *Columnae* igitur *Seth*, et *Stelae Thoth*, siue *Mercurii*, possunt, si cetera concurrant, seque mutuo iuuent, eosdem lapides, literis inscriptos, significare. Et vero dissimile non est, Iudaeos Alexandrinos, cum audirent, ab Aegyptiis actari *columnas Thoth*, vel, vt quidam pronuntiassent videntur, *Seth*, ex eo ansam arripuisse, fabulam de *columnis Sethi* Patriarchae confingendi.

§. 16. Quae omnia, vbi meditare expendo, meditationibusque voluo ac reuoluo, aliter censere non possum, quam *Stelas Mercurii*, ab ipso *Mercurio*, siue *Thoth*, diuersas non fuisse. Etenim literarum ac scientiarum omnium, in Aegypto cultum, initia et incrementa, quae tribuebantur *Mercurio*, ceu auctori, a quo essent profecta, completebantur *Stelae Syringicae*, ex quibus discebantur, auriebantur, et ad alios propagabantur. Quicquid dicebant Sacerdotum filii, id ex *Stelis*, tanquam communi omnium magistro, didicerant, et quicquid ipsi inuenerant, id *Stelis* inscribi curabant, vt ex iis, tanquam suo magistro, reliqui posthaec dicere possent. Quando igitur MANETHO dixit, *sacerdotes Aegypti, sapientiae suae inuenta dedicasse*

Ex dictis sequi videtur, nomine Thoth, primo et proprio, designatas fuisse columnas, quibus scientiae omnes inscribebantur, idque ex lingua Aegyptiaca confirmatur.

M 2

Mer.

Lib. III. cap. II. §. II. 12.

Mercurio, nihil aliud subinnuere voluit, quam quod *GALENVS* sic extulit, *Sacerdotes*, quicquid ab *ipsis* inuentum, et a communi consensu probatum esset, siue auctoris nomine columnis inscripserit. Vide §. 10. Et tum dicebatur, inuentum, vel placitum *Thoth*. Eodem fere modo, *Aegyptii* significaturi, *Sesostrin*, regem suum potentissimum, Sacris rite initiatum, ad cognitionem scientiarum, quae *Stelis* erant insculptae, admissum fuisse, perhibebant, * *Σέσωστρον παρ' Ἐμεῶν τὰ νοήματα ἐκμασσωθῆναι*, *Sesostrin* a *Mercurio* in scientiis sacris institutum fuisse. Id vero, quod dixi, ex lingua *Aegyptiorum* vetusta, non leuiter confirmatur. Nam *στήλη*, *columna*, *Aegyptiis* dicitur *ΘΟΥΤ*, *Thouthi*, vel *Thyothi*, *Genes.* XIX. 26. Sicuti vero et *ΘΑΥΤ*, *Thouth*, et *ΘΑΥΤ*, *Thouti*, eadem lingua congregare et congregatio dicitur, ita mihi quidem dubium non est, quin *ΘΟΥΤ*, *Thu-oth*, non secus *columnam* significauerit, atque *ΘΟΥΤ*, *Thuoti*.

Columnas §. 17. Verum quomodo tandem factum est, ut *has religioso cultu profecti sunt, illisque prae- fecerunt Vulcanum suum, vel Ptham, quem ex eo cognominant Thoth.* *columna* in diuinitatis fastigium eueheretur? Id ita euenisse, mihi quidem probabile fit. Nomine *Thoyth*, vel contractius *Thoth*, primo quidem designabatur *Stela*, siue *columna*, cui omnia sapientiae et scientiarum inuenta inscribebantur, et quae illa conseruabat. Deinde vero, venerabiles has et sacro-sanctas *Stelas*, omnem *Aegyptiorum* sapientiam complexas, per *σωματοποιαν*, genti illi valde familiarem, (cuius exemplum, huic de quo agimus, persimile habuimus *Lib. III. cap. III. §. 12. 13.*) diuinitate donarunt. Aut *Stelis* suis *Sacerdotes* praefecerunt Numen aliquod, idque a *Ptham*,

* *ABELIANVS* Var. hist. *Lib. XII. cap. 4.*

Phtha, vel *Vulcano*, Deo Aegyptiorum Principe, non potuit esse diuersum. Vide supra §. 12. Hunc autem *Phthan*, quatenus Scientiarum, et Stelarum, quae illas complectebantur, sigillatim Praeses esset ac Patronus, dixere ΘΥΘΥΤ, id est *Numen*

Stelarum, vel *columnarum*, idque eius aliquod cognomen haberi potest. Videntur autem Sacerdotes, postquam *Stelas* suas, omnium scientiarum inuenta complexas, honoribus diuinis donarunt, voce ΘΥΘΥΤ, ad designandam *columnam*, in communi sermonis usu magis abstinuisse, rariusque usu esse. Aliam certe vocem inuenio, qua rem eandem sermo Aegyptius designat, videlicet ΧΗΡΙ - Ν - ΣΗΑΙ, *Seri-en-schai*. Exodi XXIII.

14. Et sane ex hac postrema voce, Graeci videntur formasse *Syringas*, in quibus *Stelae* antiquitus collocabantur, et terram *Syringicam*, de qua §. 15.

§. 18. Tacere hic non possum, a veteribus tres *Veteres tres* commemorari, *Hermetis*, vel *Mercurii* nomine in- *aut saltē* ignes, quorum ingentia fuerint in literas, scien- *duos memo-* tiasque Aegyptiorum merita. PLATO, qui de vno *rant Aegy-* antrum *Theuth* loquitur, in *Philebo*, et *Phaedro*, *priorum* *Mercurios*, *alterum li-* dialogis, non videtur cognitum habuisse, nisi vnum *terarum in-* et solum; alioquin illum de quo loquitur, ab aliis *uentorem*, *alterum re-* cognominibus discrepaturus fuisse videtur. MANE- *staurato-* HO vero, in loco, quem descripsimus §. 14, *rem*. *rimum Mercurium*, quem et *Thoth* vocat, quem- *ue ante diluuium vixisse significat, distinguit a se-* *undo Mercurio*, quem ait filium fuisse *sigathodaemo-* *is*, uti illius filius *Tat* fuerit. Hic enim duos *Mer-* *curii* nomine insigniri videmus, quibus tertium pos- *s addere, Tat*. Nam nomina ista, *Theuth*, *Thoth*, *Thyrb*, et *Tat*, eodem redeunt, idemque signifi- *ant, Mercurii nempe Aegyptii Numen*. Et ho-

rum quidem trium, Scripta *Hermetis*, vel *Mercurii*, *Trismegisti* nomen prae se ferentis, quae supersunt, frequentem iniiciunt mentionem. In *Dialogo Asclepio*, Hermeti illi adscripto, et inter APV. LEII Opera edī solito, p. 77. Hermes Trismegistus memorat *Tatium amantissimum et carissimum filium*. Idem p. 99. ait: *Hermes, cui auditum mihi nomen est*. In his igitur videmus recenseri duos *Hermetes*, et vnum *Tat*. Verum cum inter hos, duo tantum *Hermetis* nomen gesserint, eorumque alter *Mercurius primus* vocetur, alter *secundus*, ab his vero *Tat* distinguatur, * duo communius numerantur Aegyptiorum *Hermetes*, vel *Mercurii*, alter quidem literarum inuentor, alter earundem restaurator: alter qui inuenta Sapientiae literis hieroglyphicis, in lapidibus consignauit; alter qui literarum hieroglyphicarum sensum interpretatus est, et quae sub ignorabilibus illis characteribus latitabant, literis nouis, Sacerdotalibus nempe describi curauit. Primum ex his MARSHAMVS censet esse *Arbathen*, qui in laterculo regum Thebaeorum, locum tenet secundum, et de quo sententiam meam paucis aperui §. 4. Secundum vero hariolatur esse eum, qui in laterculo dicitur *Siphoas*, estque in ordine regum Thebaeorum trigesimus quintus. MARSHAMI obseruationem plerique calculo suo probant. Verumtamen ratio, quam is ad probandam sententiam suam attulit, solidi profecto nihil habet. Verba ERATOSTHENIS, ex quibus id conficere vult, ita se habent: Θηβαίων λὲ. ἐβασίλευσε Σιφώας, ὁ καὶ Ἑρμῆς, υἱὸς Ἡφαιστῆ. *Thebaeorum rex 35, Siphoas, qui et Hermes audit, Vulcani filius*. Ex eo enim, quod rex ille *Siphoas*, dictus quoque fuit *Hermes*, concludit, hunc esse celebrem in historia *Mercurium*.

* MARSHAMVS Canone Chronico ad Sec. X. p. 240. CVDWORTH in the true intellectual Systeme p. 322. et alii.

rium secundum. Verum, vt, quod res est, dicam, 'Ερμης mihi hoc loco, nomen potius videtur Aegyptiacum, quam graecum. Nam ERATOSTHENES vbique ponit regum suorum nomina genuina Aegyptiaca, deinde illis interpretationem graecam subiungit. Equidem nonnunquam sola nomina Aegyptiaca refert, nulla addita interpretatione graeca; nuspiam vero in toto Catalogo, nudam solamque interpretationem graecam nominis Aegyptiaci, quā is tamen esset 'Ερμης, si nomen illud designaret Aegyptium *Thoth*, siue *Mercurium*. Itaque nomen isthoc videtur esse potius Aegyptiacum, simile illi, quod in eodem latereulo occurrit num. XXXIII, *Silos*, *Chermes*, quod etiam recte sine vicio esset *Hermes*. In historia veteri Aegyptia, saepius occurrit nomen *Armais*, quod re ipsa idem est. Et hoc vere fuisse cognomen *Siphoae*, multa sunt, quae probabile efficiunt. Quod si vero etiam largirer, 'Ερμης hoc in loco, positum esse pro *Thoth*, vel esse nominis huius Aegyptiaci interpretationem graecam; attamen ne sic quidem sequeretur, eum esse *Mercurium secundum*. Nam Aegyptiis familiarē erat, vt a Diis suis nomina sibi mutuarentur, cuius consuetudinis ipse ERATOSTHENIS catalogus, exempla nobis plurima subministrat. Sed, vti dixi, *Mercurii* nomen, rex ille omnino non gessit.

§. 19. Quidnam vero de duobus *Hermetibus* indicandum esse putabimus, et quomodo illos, um explicatione mea, quam lectori §. 16. 17. obali, conciliare licebit? Imo vero optime! Nihil li duo sententiae meae detrimenti afferunt. Dixi *Iermetem*, siue *Thoth* Aegyptiorum, proprie nomen esse literarum, nomen sapientiae, scientiae, et doctrinae Stelis Aegyptiorum inscriptae. Potest autem doctrinae, Stelis Aegyptiorum inscriptae, duplex a nobis considerari facies, sicuti duplex eius

Notio duorum Mercuriorum, cum sententia nostra, praeposita §. 16. 17. conciliatur.

aetas recte constitui potest. Altera igitur facies re-
praesentabit nobis doctrinae huius infantiam, ac re-
nuia initia: Altera maiorem, quam consecuta est,
labentibus Seculis, perfectionem, virileque quod-
dam robur. Sic igitur, salua manente mea senten-
tia, *duos nacti sumus Mercurios*, primum et secun-
dum, iuniorem et seniore. Id ipsum Aegyptios
symbolice credo subinnuere voluisse, quando *
*Mercurium duplici specie finxerunt, iuvenem iuxta
senem collocantes.* Non mediocriter haec illustrari
possunt ex loco MANETHONIS insigni, sed cuius
verba emendatione opus habent. Tentarunt eam
** viri doctissimi, et ex parte unum medicam ad-
hibuerunt, non infeliciter. Nos totum locum ita
legendum esse arbitramur. Testatur nempe MA-
NETHO, *** se ea quae relaturus erat, desumpsisse,
*ἐκ τῶν ἐν τῇ Σηριαδικῇ γῇ κεμένωνν σήλων, ἱερῶν
διαλέκτῳ καὶ ἱερογλυφικοῖς γραμμασιν κεχαρα-
κτηρισμένων ὑπὸ Θωῶδ, τῷ πρώτῳ Ἑρμῇ, καὶ ἑρμη-
νευθεῖσων μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ἐκ τῆς ἱερᾶς δια-
λέκτε, εἰς τὴν ἑλληνίδα φωνήν, γραμμασιν ἱερο-
γλυφικοῖς, καὶ ἀποθέτων ἐν βιβλοῖς ὑπὸ τοῦ ἀγα-
θοῦ δαίμονος ὡς τῷ δευτέρῳ Ἑρμῇ, πατρὸς δὲ Τάτ,
ἐν τοῖς Ἀδύτοις τῶν ἱερῶν Αἰγύπτου.* Quae sic
sunt vertenda: Desumpsit historiam suam MANETHO,
*ex Stelis vel columnis, positis in terra Seriadica, qui-
bus quondam Thoth, primus Mercurius, dialecto Sa-
cra, et characteribus hieroglyphicis usus, ea inscrip-
serat, quae deinde post diluvium Agathodaemon,
filius secundi Mercurii, paterque Tati, ex dialecto
Sacra, literis Sacerdotum sacris descripta, in Grae-
corum linguam transtulit, ac in libros relata, in*
Adytis

* SYNESIVS de Providentia, p. 101.

** Vide WARBURTON'S *Essai sur les Hieroglyphes*
To. I. p. 162. etc.

*** in SYNCELLI *Chronographia* p. 40.

tytis Templorum deposuit. Primus nempe Mercurius artem inuenit, animi, sensa per characteres eroglyphicos declarandi, ac lapidibus inscribendi. Hoc testatur etiam AMMIANVS MARCELLINVS, eius verba dedi §. 14. Testantur id et alii, et res ipsa loquitur. Secundus Mercurius, characteribus insignioribus, ut loquitur AMMIANVS, substituit literas veri nominis, certum oris sonum exprimentibus, quarum plures inter se iunctae, syllabas et voces constituunt. Substituit ille, inquam, literas; sed *Sacerdotales*, quarum tantum in rebus sacris, ad Sacerdotes pertinentibus, usus erat, distinctas a communibus et popularibus. Mentionem hic etiam fieri videmus *Dialecti Sacrae*, Sacerdotis nempe in tradendis disciplinis arcanis usitatae, et qua Mercurius secundus, ea quae hac dialecto tantum consignata, in linguam graecam transtulerit. Per hanc dialectum *Sacerdotali*, opponenda potius erat lingua *δημοτική*, communis et vulgaris, omnium usitata et cognita. Et certe tempore Mercurii secundi, graeca lingua apud Aegyptios nullo nec in usu, nec in pretio; sed penitus incognita erat. Quare oculi huic *ἐλληνίδæ*, videtur aliquod subesse mentum. Forte tamen id non librario tribuendum; sed MANETHONI ipsi, cuius apud me, in peruersis, fides magnopere vacillat. Secundus porro Mercurius, pater dicitur *Agathodaemonis*, siue *Cnubis*, et auus *Tati*. Latet hic aliquid veri, dum negotio huic literario *Agathodaemon* ingeritur. Nam *Agathodaemonem*, siue *Cnuphin*, eundem esse cum *Thotha*, vel *Vulcano*, * loco suo ad liquidum perfluxi. *Vulcanum* vero habitum fuisse et Sacerdotum, et scientiarum, lapidibus insculptarum, Praesidem summum, harumque verum auctorem, intelligi potest ex §. 12. Sed hoc quicquid est veri, hic

M 5

qui-

* Lib. I. c. IV. §. 7.

quidem tot tantisque tenebris immersum est, ut difficulter erui queat. In Scriptis vero, **Hermetis Trismegisti** nomen praeferentibus, quae supersunt, inque eorundem fragmentis apud **STOBAEVM**, **Tat** Mercurii secundi, semper non dicitur nepos, verum filius. Horum igitur auctores verba **MANETHONIS** aliter utique legisse, aut accepisse videntur. Aliud certe illi **Agathodaemonis Stemma** habuerunt, quodque priscae Sacerdotum doctrinae magis conueniret. Quomocunque vero res haec se habeat, id saltem ex perobscuris illo **MANETHONIS** loco discimus, duos Aegyptiis cognitos fuisse *Mercurios*, nomine *Thoth* celebratos, discimus etiam ex eodem, qua ratione duo hi, a se inuicem distinguantur.

• De aetate
qua vixerunt duo
Aegyptiorum
Mercurii.

§. 20. *Primus* ergo *Mercurius*, initia ac rudimenta literarum atque scientiarum in Aegypto, *Stellis* vel columnis inscripta, mihi designat. Diximus, **MARSHAMVM** hunc habere pro *Atthothe*, *Menis* successore, quam sententiam ab omni vere specie repulsam esse, ostendimus, §. 4. Aliquid tamen veri, etiam sub hac hariolatione viri illustris latere mihi videtur. Suboluit ipsi, illo iam tempore, *Mercurium* primum, siue *Thoth*, in Aegypto inclausisse, ideoque in *Atthothe* eum latere suspicatus est. Et sane, nisi *Thoth* iam tum extitisset, quomodo ab eo, *Atthotae* regis nomen deriuari potuisset? Verosimile igitur etiam atque etiam est, illo iam tempore, apud Aegyptios, saltem regionis superioris incolas, in flore aliquo Sacerdotum Collegia fuisse, aut Scholas Philosophorum, qui de iis, quae salutem Reipublicae, commodumque Religionis promouere possent, sedulo cogitarunt, ac inter se contulerunt, et tandem inuenta vtilia, ne eorum aut notitia, aut memoria, periret, monumentis aere perennioribus commendare voluerunt. Ut itaque animi sui
sensa,

nsa, ad posteritatem transmittent, vsum inueni-
 unt Scripturae hieroglyphicae, quae etiamnum in
 beliscis quibusdam, Monumentis Aegypti literatae
 antiquissimis, cerni potest, ac obseruari; sed non
 gi, aut intelligi. Haec enim scientia, ante plus,
 uam bis mille annos, penitus intercidit. Nempe
 rima scientiarum initia tenuia fuerunt, ardisque li-
 vitibus circumscripta, quibus memoriae mandandis,
 criptura hieroglyphica sufficere potuit. Id voco
Thoth, siue *Mercurium*. Et quandoquidem
 primis his rudimentis eruditionis lapidariae, succes-
 sor Menis regis vehementer fauit, eamque viribus
 omnibus adiuvit, promouitque, Sacerdotibus mereri
 visus est, qui appellaretur *Atboth*, vel *Hatboth*, quod
 possis vertere *Mercurialem*, (§. 4.) id est, cui erudi-
 tio lapidaria, vel *Mercurialis*, curae cordique inpri-
 mis esset. In illo statu, res Aegyptiorum literaria,
 per aliquot Secula perseueravit; sed ita tamen, vt
 aliqua sensim incrementa caperet, et paulatim per
 gradus augeretur. Multa sunt, quae fidem faciunt,
 Philosophos Aegyptiorum, illo de quo loquor tem-
 poris interuallo, scientias alias quoque sedulo expo-
 liuisse; sed in perficiendis praesertim Mathematicis
 ac Astronomicis, omnes ingenii nervos intendisse.
 Cum vero fines regni huius scientiarum, eum iam in
 modum proferri coepissent, vt characteres hierogly-
 phici, quorum vsum non poterat non esse perdiffici-
 lis, laboriosus valde, ac fastidiosus, conatus Sacerdo-
 tum pari successu secundare amplius non possent,
 de via faciliiori, compendiosa et idonea magis, cogi-
 tandum omnino erat. Inuentum itaque est Alphabe-
 tum literarum, proprie sic dictarum: ac in vsum Sa-
 cerdotum excogitatae primo fuere literae vsum se-
 cretoris, quae vocari solent *ἱερατικά*, et *ἱερογγρα-
 φικά*, *Sacerdotales*, et *Sacratae*, vel vsui Sacrorum
 destinatae. Illas igitur vsibus suis Sacerdotes reserua-
 runt,

rum, quibus arcana Scientiarum suaeque Religionis complederentur. His, nisi fallor, conscripti reperiuntur integri parietes, in cauernis quibusdam Aegypti mediae, vel Thebaidos inferioris, quod ex testimonio nonnullorum peregrinatorum scimus; sed de quibus, quia earum ectypos videre non contigit, plura dicere, aut obseruare, haud possumus. Videntur etiam in aliis quibusdam Monumentis, prischorum Aegyptiorum literae, quarum maxima videtur esse antiquitas; verum sintne illae Sacerdotales, quod mihi probabilius utique videtur, an vero vulgares, quas et epistolographicas nuncupant, definire non a-sum. Columnae illae, aevi posterioris, sacrae, quibus scientiae Sacerdotales, ad maiorem iam perfectionis gradum euectae, literis Sacerdotalibus erant inscriptae, mihi *Mercurium secundum* constituunt. Nolim hic silentio premere, MARSHAM O hanc stare sententiam, *Siphoam*, quem in ordine regum Thebaeorum videmus numerari trigessimum quintum, re ipsa esse *Mercurium secundum*. Nos rationem, qua id voluit probare vir praestantissimus, nullius esse momenti, satis ostendimus §. 18. In eo vero facile ipsi assentior, tempore regis *Siphoae*, *Mercurium secundum* caput extulisse in Aegypto, id est, scientias sacras, a Sacerdotibus excultas, illa aetate maturitatem aliquam et perfectionem consecutas esse, et simul vsum literarum Sacerdotalium, per totam Aegyptum, in Templis, Adytisque celebrioribus omnibus, inualuisse. Id certe satis euicerunt * viri summi, illo ipso tempore, a Sacerdotibus, tum Heliopoli, in Aegypto inferiori, tum Thebaeis in superiori Aegypto, annum constitutum, inque eam formam redactum fuisse, quae deinceps seruata est, vsque ad Augusti Imperatoris aeuum, quando vago Aegyptiorum anno, substitui

* Vide imprimis la *Chronologie Sacrée* de Mr. DES VIGNOLES, To. II. p. 771. 780.

itui passim coepit annus fixus, siue Iulianus, quem nomen Iulius Caesar ab ipsis Sacerdotibus Aegyptiis ceperat, didiceratque. Id quod diximus, ex ipso *iphoae* nomine, haud parum illustrare possumus.

Alibi iam ostendimus, verum huius regis nomen esse, et scribi debere *Saphtbas*. Id enim Aegyptiis sonat, τὸν πρὸς Ἡφαιστον, quasi dicas *Vulcanium*, vel *Vulcanidem*. Et sane ERATOSTHENES ipse nomen hoc interpretatur *Vulcani filium*. Erat autem *Phtbas*, siue *Vulcanus*, Scientiarum omnium Praefes, ac Philosophorum Deus §. 12. Nescio, an non hoc, licet aliquanto obscurius, subinnuere voluerit MANETHO, quando ait, literarum Sacerdotalium usum introxisse *Agathodaemonem, Mercurii secundi filium*. §. 19. Nam *Agathodaemonem*, siue *Cmupbin*, nonnisi solo hoc cognomine, a *Vulcano*, siue *Phtba* differre, monuimus Lib. I. c. IV. §. 7. Simili sane ratione, rex ille, quo regnante, *primus* in Aegypto *Mercurius* apparuit, dictum videmus *Ha-Thoth*, id est, *Mercurialem*. Talibus nempe cognominibus, Sacerdotes regum horum in scientias sacras studium, honorare, ac remunerari, eorumque memoriam posteritati commendare voluerunt. Eodem spectare puto, regis *Saphtbae* cognomen *Egups*, quod ERATOSTHENES ipsi tribuit; verum non interpretatur. *Ep-ueg, Ermeb*, eum proprie significat, qui alicui rei complementum dat, vel eam plenam perfectamque reddit. Potuit a Sacerdotibus ita rex ille cognominari, quod eius auspiciis, annus Aegyptiorum plene constitutus, illamque perfectionem, quam indere ipsi volebant, iam nunc esset adeptus. Mirum sit, nisi hunc ipsum dicere voluerit CENSORINVS, vbi scripsit, de die Natali cap. XIX. Annum Aegyptiorum nouissime ARMINON ad tredecim (legunt eruditi duodecim)

* Ad Catalogum ERATOSTHENIS, in VIGNOLII Chronologia Sacra T. II. p. 763. 764.

cim) menses et dies quinque perduxisse. Eum enim de illo negotio loqui, quod regnante *Siphoa* vel *Erme*, perfectum est, per se satis unicuique liquet.

*De libris
Hermeticis.*

§. 21. De libris Hermeticis, non est, quod operose disquiram. Ex iis quae adstruxi, iam sic satis colligere licet, nullos fuisse, neque dici vere potuisse *Hermeticos*, quam eos, qui ex *Adytis Stellis*que veterum Aegyptiorum fideliter essent descripti. Tales fuisse credo, quos *CLEMENS Alexandrinus* commemorat, et de quibus nos quaedam obseruauimus in *Prolegomenis* nostris, §. 41. Non tamen existimandum est, libros hos complexos fuisse totam Aegyptiorum sapientiam Sacerdotalem. Quaedam enim sibi reseruabant ii, qui proprie *Ἱερογραμματεῖς*, et *Νοήμους* dicebantur, de quibus in iisdem *Prolegomenis*, satis prolixè disputamus. Comprehendebant igitur libri proprie dicendi *Hermetici*, omnem scientiam variis Sacerdotum ordinibus pernecessariam, ut secundum praecepta patrum, cultus diuinus rite peragi posset. Praeter hos, libri omnes, qui celeberrimum *Hermetis* nomen praeferebant, ab otiosis hominibus conficti erant, spuriique censeri debent. Sed de his, ne alios iam nominem, consulere oportet optimi et meritissimi *FABRICII* Bibliothecam Graecam, Lib. I. cap. VII. usque ad XII. et quos ille ibi laudat.

CAPVT

CAPVT VI.

De Aesculapio Aegyptiorum.

Aesculapius Aegyptiorum, quem Graeci memorant, antiquitus Memphi praecipue cultus. §. 1. De Aesculapio, quem Scripta Hermetica memorant. §. 2. Numen Graecorum antiquissimum, Esmonum, Graeci Aesculapium interpretantur. §. 3. Manetho regem quandam Memphiticum, Tosorthum, interpretatur Aesculapium: super qua re coniectura proponitur. §. 4. Nonnunquam Aesculapium cum Vulcano aut Pane videntur eundem fecisse. §. 5. Plerumque tamen Aesculapii Aegyptii nomine, intelligitur Serapis, cuius rei causa indicatur. §. 6.

§. I.

Mercurio Aegyptiorum vel *Thoth*, iungimus eorundem *Aesculapium*, quem Graecorum sermones celebrant, sicuti eosdem sociavit **CLEMENS Alexandrinus**. Nam duos hos, * *Mercurium Thebanum*, et *Aesculapium Memphiten*, illis annumerat, qui cum homines fuissent, post mortem honores diuinos nasci fuerint. Dum *Aesculapium* hunc, Scriptor pereruditus, *Memphiten* nuncupat, non obscure subinnuit, eum Memphi praecipue magno in honore, ac cultu religioso condecoratum fuisse. Idem **AMMIANVS MARCELLINVS** docet Lib. XXII. p. 245. ubi *Memphim urbem* appellat praestantem, praesentiaque Numinis *Aesculapii claram*. Eodem spectat, quod de iuvene quodam **HIERONYMVS** hunc in modum refert: ** *Perrexit Memphim, ut confesso vulnere suo, magicis artibus rediret armatus ad virginem*.

Aesculapius Aegyptiorum, antiquitus Memphi praecipue cultus.

* Lib. I. Stromatum p. 334.

** In vita Hilarionis, Opp. To. IV. Part. II. col. 80.

ginem. Igitur post annum doctus ab Aesculapii vaticinis, — venit praesumptum animo stuprum gessens. In Aegypto Numismatica IOHANNIS VAILLANT, p. 209. visitur Nummus Memphitarum, in quo stat vir barbatus, in capite quidem, ut mihi videtur, gallum gallinaceum ostendens. dextra manu hastam tenens, sinistra vero sistrum prae se ferens. VAILLANTIO is videtur *Osiris*; mihi vero *Aesculapius Graeco-Aegyptius Memphitarum*. Gallum certe, quem in capite gerit, sacrum fuisse Aesculapio, vel ex eo satis liquet, quod * Socrates cicutam hausturus, pro se Aesculapio gallum voluerit sacrificari. Consimilem Nummum, sub Hadriano percussum, ** a MARSHAMO indicari crediderim, in quo *Aesculapii imago*.

De Aesculapio, quem Scripta Hermetica celebrant.

§. 2. Nescio, an Aesculapius, cuius in Scriptis, *Hermetis* nomen praeferebant, non raro mentio fit, sit idem ille Memphites. In *Dialogo Asclepio*, cui *Hermetis Trismegisti* nomen praefigitur, *Hermes Asclepium* interlocutorem ita affatur, p. 99. *Auus enim tuus, o Asclepi, medicinae primus inuentor, cui Templum consecratum est in monte Libyae, circa litus crocodilorum, in quo eius iacet mundanus homo, id est corpus. Crediderim, per montem Libyae, subinnui eum, *** qui ab occidente Memphim tendit, ubique huic imminet. Idem non valde distans est a litore crocodilorum, id est lacu Moeridis, † in cuius litore crocodili nutriebantur, et ad quem aedificata erat urbs crocodilorum, cui postea Arsinoës nomen impositum fuit. In aliis huius farinae Scriptis Hermeticis, videas commemorari Aesculapium nonnihil iuniorem Tato, isque dici-*

* Apud PLATONEM in *Phaedone*, fin.

** In *Canone Chronico* Secul. IV. p. 61.

*** HERODOTVS Lib. II. c. 12. 149. 158.

† STRABO Lib. XVII. p. 558.

dicitur * Ἀσκληπιὸς ὁ Ἰμῆθης, σπανὸς (vel vt alii, πᾶνος) καὶ Ἡφαιστοβέλης, isque dicitur Scientiae Medicae inuentor. Sed quid graeca haec sibi velint, diuinare perdifficile est. Aliquid tamen ea de re infra addam, §. 5.

§. 3. Verum missis hisce librorum Hermetico-
rum somniis, videamus potius, numquid alia histo-
riae veteris Monumenta, de Aesculapio Aegyptio-
rum, docere nos aliquid possint. Hic iam memo-
riam subit, tempore antiquissimo, diuque ante Mo-
sis aetatem, ** Aegyptios Numen aliquod coluisse,
quod Graeci *Chemmin* efferre consueuerunt, et a
quo *Chemmis*, vrbs Thebaidos primaria, quae in
Graecorum libris *Panopolis* audit, hocce nomen ac-
cepit. Aegyptios nomen huius diuinitatis antiquis-
simae, lingua sua extulisse *ϣμιν*, *Smin*, et
ϣμδδν, *Smun*, certum est. Et Graecos quo-
que Numen illud ipsum nuncupare *Esmunum*, quod
a *Smun* vix recedit, argumentis idoneis suo loco
adstruxi. Hunc vero *Smun*, vel *Esmunum*, canum
Gentis Aegyptiacae Numen, Panopoli, in superiori,
et Hermopoli, in media Aegypto cultum, *** Graeci
interpretantur *Aesculapium*. Sed quis tamen sic
ille Aesculapius, quae ei quondam vis ac potestas
a primis Aegyptiorum Theologis assignata fuerit,
nondum liquet. Sunt rationes quae mihi persua-
dent, † *Esmunum* initio cum *Pbtba*, vel *Vulcano*
eun-

* Apud STOBAEVM in Eclogis Physicis p. 117. Vide et FABRICII Bibl. Graec. Vol. I. p. 52.

** Haec omnia, pluribus persecutus sum, et explicui, Lib. II. cap. VII. §. 11. 12. 13.

*** DAMASCIUS in vita Isidori, apud PHOTIVM in Biblioth. p. 1074. SANCHVNIA THON apud EVSE-
BIUM in Praepar. Euang. p. 37. fin. 39.

† Vide *Prolegomena* nostra, §. 26.

eundem fuisse. Verum ubi Polytheismus inualuisset, ac noua quotidie incrementa cepisset, id quod antea ad vnum referebatur Numen, inter plures diuidere placuit. *Esmuni* igitur Numen Panopoli iis ritibus cultum placatumque est, vt Graeci viderentur sibi in eo aliquam cum *Pane* affinitatem obseruasse, ideoque eum *Panem* nuncuparunt. Hermopolitani vero in Aegypto media, *Esmuno* suo tales detulerunt honores, vt procedente tempore, Numen illud crederetur esse *Thoth*, vel *Mercurius*. Et hoc quidem nomine a Scriptoribus Deus ille semper insignitur, etsi *Esmunum* fuisse primitus Numen illius vrbs tutelare, vel ipsius vrbs nomen aurum et genuium, *Smin*, vel *Smun*, abunde testetur.

Manetho regem quendam Memphiticum, Toforthrum, interpretatur Aesculapium. Super qua re coniectura proponitur.

§. 4. Sed de hoc *Esmuno* siue Aesculapio Aegyptiorum, cano ipsorum Numine, vix veterum quisquam loquitur. Nam * quae nos ea de re obseruauimus, ex indiciis tantum quibusdam subobscuris, sed in vnum collatis, et inter se comparatis, eruere potuimus. Praeter hunc alius commemoratur in Aegyptiorum Annalibus, cui nomen *Aesculapii* imposuerunt Graeci. Nam in MANETHONIS Dynastiis, et tertia quidem, quae est regum Memphitarum, rex secundus *Toforthrus*, dicitur ab Aegyptiis pro *Aesculapio* habitus fuisse. Verba MANETHONIS, prout ea AFRICANVS et EVSEBIVS conseruarunt, id sonant: ** *Secundus rex, Τόσορδος, Toforthrus, annis 29. regnavit. Hic Aesculapius Aegyptiis ob medicandi peritiam habitus: scētis et politis lapidibus aedificandi artem inuenit. Operam etiam dedit, vt ars scribendi excoleretur.* In graecis Eusebianis SCALIGERI, qui ea ex SYNCELLO, tum nondum edito, descripsit, p. 14. legitur Τόσορδος, vnde suspicari licet, in Codice MS. scri-

* In *Panteo*, vbi supra.

** Apud NCELLVM in *Chronograph.* p. 56.

scriptum fuisse *Τόσορθος*, quod sane rem, de qua sermo hic est, egregie exprimeret. Etenim cum *ΤΟΔΧΕ*, *tuse*, Aegyptiis significet *sanare*, *ΘΔ*, *tho*, autem, quod aliquoties in hoc *Panttheo* monendum fuit, *τὴν οἰκωμένην*, siue *terram*, patet *ΤΟΔΧΕ-ΘΔ*, *Tuse-tho*, dici eum, *qui totam terram curat*, vel *sanat*. Hinc factum est *Tosorthus*, et tandem *Tosorthrus*. Licuit sane Graecis, hunc nominare *Aesculapium*, quippe cui sanationem totius terrae curae cordique esse crederent. Quod vero rex ille, cognomine adeo honorifico donatus, et pro *Aesculapio* habitus fuerit, inde euenisse reor. Medicina * inter primas artes ac scientias merito numeratur, quas Philosophi Aegyptiorum inuenerunt, ac studiose excoluerunt. Illius quaedam inuenta, videmus ad ipsum *Mercurium* primum, qui floruit regnante *Athothe*, referri. De hoc enim *Athothe* MANETHO istud nōtat: ** Οὐ φέρονται βιβλοι ἀνατομικαί, ἰατρὸς γὰρ ἦν. Huius feruntur libri *Anatomici*. Nam *medicinam profitebatur*. Quo nihil aliud, quam hoc significari arbitror, tempore *Athothae*, scientiam Medicam, in Aegypto, inueniri et excoli coepisse, illiusque principia et inuenta columnis in Templorum *Adytis*, aut in specubus sacris, inscripta fuisse. Quando vero similia fere de *Tosorthro* referuntur, ipsique eam ob rem *Aesculapii* cognomen additur, id videtur innui, sub illius regno, Studium scientiae Medicae, insignia expertum esse incrementa, multasque eam in rem obseruationes, memoria posteritatis dignas, in *Stellas*, vel columnas sacras, fuisse relatas. Estque memoratu dignum, de rege eodem narrasse MANETHO-

N 2

NEM,

* MARSHAMVS Canone Chronico p. 41. SCHVCKFORD histoire du Monde To. I. p. 341. 342. etc.

** Apud SYNCCELLVM p. 54.

NEM, quod operam dederit, ut ars scribendi excoleretur. Nempe non modo excitauit Philosophos, ut fines Studii Medici, nouis inuentis proferrent; verum effecit etiam, ut quae excogitauerant et obseruauerant in posteritatis usum, literis sollicitè consignarentur. Hinc factum esse videtur, ut Aegyptiorum vetustus *Aesculapius*, cum eorundem *Thoth*, vel *Mercurio*, nonnunquam vnus idemque existimaretur. Vide §. 3. Idem nobilissimo MARSHAMO obseruatum video, in *Canone Chronico*, Secul. I. p. 40. 41. MANETHO vero scriptum reliquit, * *Mercurium, dum Scientiarum inuenta in columnis descripsit, adiutorem operis et consiliarium natum esse Aesculapium.*

Nonnunquam *Aesculapius, cum Vulcano, aut Pane Aegyptiorum, videtur conuenisse confundi.* §. 5. Ex iis etiam, quae §. 3. obseruauimus, liquere potest, *Aesculapium Aegyptiorum, nonnunquam cum Vulcano, uti nec minus cum Pane eorundem, in vnum compingi consueuisse.* Haec forsitan causa est, quod in *Scriptis Hermeticis*, *Aesculapius* perhibeatur ὁ Παῖνος καὶ Ἡφαίστοβέλης, *filius Panis et Hephaestobules.* En igitur *Aesculapium* filium *Panis!* Animaduenterunt nempe auctores horum librorum, *Aesculapium* aliquem, uti Graeci loquebantur, nonnunquam eundem haberi cum *Pane*, aut ad hanc diuinitatem referri. Mater vero illius *Aesculapii*, in iisdem libris appellatur Ἡφαίστοβέλη, quod proprie *Vulcani consilium aut decretum* designat. Nescio, num non id etiam ex effigie *Aesculapii Aegyptii*, qualem nobis depingit SYNESIVS, in *Encomio caluitii*, p. 73. aliquo modo illustrari possit. Vnus porro, inquit, *Deus ab iis minime occultatur, sed in propatulo habetur*, (id est fingitur et pingitur secundum natuam et genuinam, quam habet, formam) *Aesculapius nempe, quem quidem pistillo caluiorem videas.*

Hicce

* *Apotelesm. Lib. V. v. 4.*

Hicce profecto Aesculapius per similes fingebatur Sacerdotibus Aegyptiis, quorum *caluata sistrataque turba*, cui non est celebrata? Erat sane figura horum Sacerdotum, toto corpore rasorum et leuigatorum, quod non diffitetur SYNESIUS p. 70. fin. apta ad risum excitandum: idemque propter rationis paritatem dicendum quoque erat de Aesculapii simulachris. Et eiusdem plane indolis, risu nempe et ludibrio non indignum, fuisse etiam vetustum Vulcani Memphitici simulachrum, discimus ex HERODOTO Lib. III. c. 37. Accedit ad haec, quod Vulcanus * a veteribus, *Deus Memphiticus* κατ' ἐξοχὴν vocari consueuerit. Et vero *Aesculapium*, *Deum Memphiticum* passim etiam nuncupari, obseruauimus §. I.

§. 6. At enim veterum plerique, vbi de *Aesculapio* Aegyptiorum loquuntur, hoc nomine alium designare non solent, nisi *Serapidem*. Conceptis verbis TACITVS id docet, Hist. Lib. IV. c. 84. *Deum ipsum Serapim, multi Aesculapium, quod medeatur aegris corporibus, coniectant.* EX PAVSANIA discimus, in *Corinthiacis* p. 114. Cenchreis, vbi portus erat Corinthi orientalis, *Fanum dedicatum fuisse Aesculapio et Isidi.* Mysteria in hoc Fano peragi solita, prolixè describit APVLEIVS, qui se iisdem heic loci initiatum fuisse, testatur Lib. X. *Metamorph.* fin. et Lib. XI. At nulla illic *Aesculapii* mentio occurrit. Deos Aegyptiorum ibi cultos nominat *Serapidem* et *Isidem*, vnde merito colligas, *Aesculapium* PAVSANIAE, et APVLEII *Serapidem*, re ipsa esse eundem. Quando porro AELIANVS de Animal. Lib. XVI. c. 39. narrat, Alexandriae draconem permagnum, tempore Ptolemaei Euergetae, ἐν Ἀσκληπιῷ, in *Aesculapii Templo* nutritum fuisse, intelligere vtiq̃ue videtur Templum ingens et splendidum,

N 3

* Vide *Pantheon* hoc Lib. I. cap. II.

didum, sumtibus Ptolemæorum Serapidi in vrbe illa extructum. Neque opus est, vt pluribus id confirmem argumentis. Non difficile vero fuerit, rationem indicare, ob quam Graeci Serapidem Alexandrinum cum Aesculapio suo componere, illique huius nomen imponere soliti sint. Etenim inter duos hos affinitas ac similitudo intercedit, certe non mediocris, et confestim ab vnoquoque facile obseruanda. Norunt omnes, Graecos *Aesculapium* suum veneratos esse, tanquam magnum Medicinae et Medicorum Deum, qui aegrotis valetudinem, et * ipsis adeo mortuis vitam restituere posset. Id ipsum quoque de *Serapide*, non Aegyptii tantum; verum et Graeci ac Romani sibi persuadebant, vnde fieri consueuerat, ** vt aegrotos, morbis et infirmitatibus variis excruciatos, in Templum eius deducerent, sanandos. Celebrabatur inprimis eo nomine Aesculapius, quod coecis redderet visum, quod vel ex ARISTOPHANIS *Pluto* abunde patescit, in quo Deus hicce diuitiarum, sed coecus, in Fanum Aesculapii defertur, vt visum illic recuperet. Cui iungi potest GRVTERI Thesaurus Pag. LXVII. Inscript. 9. et Pag. LXXI. Inscript. 1. Idem veteres de *Serapide* praedicant, cuius rei, ne prolixior sim, exemplum memorabile, dummodo sit verum, adfert TACITVS, Histor. Lib. IV. cap. 81. Qui *Aesculapii* manum auxiliatricem implorabant, in Templum eius vehebantur, vt ibi noctem transigerent, ea spe freti, fore, vt sibi dormientibus, per quietem remedium salutis ostenderetur, quod ex ARISTOPHANIS *Pluto* satis superque intelligi potest. Eundem morem seruabant etiam, qui *Serapidis* opem poscebant aegroti.

* EVRIPIDES in *Alceste* v. 125. PINDARVS Pythion. Od. III. p. 221. Edit. Pauli Steph. et ad illum locum vetus *Scholias*tes.

** AELIANVS de Animal. Lib. XI. cap. 32. 34. 35.

aeuroti. Extat ea de re hic VARRONIS * in *Eumediis* verius

— In *somnis* venit.

Iubet me cepam esse et sesaminum.

Plura, qui hanc in rem desiderat, adire poterit IS. VOSSII *Observationes* in Catullum p. 27. 28. Eodem loco obseruatur, Romae Serapidis Fanum aedificatum fuisse extra urbem, cuius rei haec potuit esse causa, quod Aegyptiorum Sacra in urbem eo tempore nondum admitterentur. Sed idem tamen factum quoque fuisse in ipsa Aegypto, ut nullum, in illa regione oppidum, intra muros suos, Serapis fanum reciperet, testem habemus MACROBIUM *Saturnal.* Lib. I. c. VII. Eadem vero etiam fuit ratio Templorum Aesculapii, et Romae, et in Graecia, cui quidem rei hanc iubesse rationem existimat GERH. IOH. VOSSIVS, ** quod Aesculapius Numen esset sanitatis, agri autem urbibus salubriores. His igitur de causis, Graeci persuasum habebant, Aesculapium suum, ab Aegyptiorum Serapide vix differre, et, cum vtriusque idem esset Numen, eadem potestas, atque existimatio, huic illius nomen vere indi posse.

* Apud NONIUM in voce *Cepe* p. 201.

** De origine *Idolol.* Lib. I. cap. 13.

CAPVT VII.

De Befa, Paamyle, Palmyte, et
Sochari, Aegyptiorum Diis.

Befa, Deus Abydi in superiori Aegypto cultus, Numen est obscurum. §. 1. Paamyles quidam, a nonnullis Deus, ab aliis Sacrorum in Aegypto minister fuisse traditur. §. 2. Re ipsa Paamyles nomen erat Festi, quotannis in honorem Osiridis celebrati. §. 3. Erat Festum idem, quod etiam, Osiridis inuenti, aut renati, aut renouati, dici consueuerat. §. 4. Vox Aegyptiaca Paamyles subinnuit annuntiationem rei dulcis et iueundae. §. 5. Palmytes videtur fuisse cognomen Osiridis vel Solis, ipsi ex eo inditum, quod fructus ad maturitatem perduceret. §. 6. Socharis cognomen forte erat Isidis, significans, eam generationi hominum et animantium praefidere.

§. 1.

*Befa, Deus
Abydi in su-
periori Aegy-
pto cultus,
Numen est
obscurum.*

Superest nunc, vt de Numinibus Aegyptiorum nonnullis, obscurioribus, et quorum vix semel atque iterum mentio occurrit, pauca quaedam subiungamus. Primum inter illa locum concedimus *Besae*, Deo locali, qui tantum in aliqua Aegypti, aut vrbe, aut parte, colebatur. Notitiam eius debemus AMMIANO MARCELLINO, cuius haec sunt de eo verba Lib. XIX. p. 164. *Oppidum est Abydum, in Thebaidis parte situm extrema, hic Besae Dei localiter appellati Oraculum quondam futura pandebat, priscis circumiacentium regionum ceremoniis solitum coli.* Erat igitur Deus hicce Abydi localiter cultus, ibidemque Oraculum eius consuli solebat. Censet tamen * ISAACVS CASAVBONVS, sedem Dei huius fuisse etiam *Antinonum*, vel *Antinopolin*, urbem conditam ab Hadriano, in honorem pueri, quem deperibat, cuiusque extincti memoriam ad seram posteritatem propagari enixe cupiebat. Arbitrabatur autem vir doctissimus, vrbi huic, a Deo illic cul-

to,

* In notis ad SPARTIANI *Adrianum* c. 14.

to, nomen quondam fuisse *Besae*; sed ab Hadriano restauratam, pristinum cum nouo *Antinoi* nomine, commutasse. At hac de re, apud Scriptores veteres, qui tamen tum Abydi, tum Antinoi, mentionem persaepe faciunt, altum plane silentium. Adfert tamen pro se vir summus, testimonium PHOTII, ut qui in *Bibliotheca* Cod. CCLXXIX. p. 1596. de Helladio, Scriptore sua aetate non incelebri, referat: *Erat natione Aegyptius, ciuitate Antinoi, vel ut de se ipse scribit, Besantinoi.* Cur HELLADIVS iste; *Antinorum* patriam suam appellauerit *Besantinorum*, ignoramus. Sed inter tot Scriptores, qui de vrbe hac, et occasione illius condendae, loquuntur, vnus tantum hicce, qui ducentis fere, post conditam *Antinorum* floruit, eam *Besantinorum* vocasse deprehenditur. Forsitan *Besae* cultus, qui olim Abydi in pretio fuerat, postea Antinoopoli renouatus est, eaque de causa HELLADIVS eam *Besantinorum* nuncupauit. Plura quae de *Besae* huius Numine dicam, non habeo. Ex indicijis tantum nonnullis colligere licet, Deum hunc in existimatione non exigua, apud Aegyptios fuisse. Passim enim in historia occurrunt viri Aegyptii, quibus ab eo nomen inditum fuisse videmus. In Monumentis Copticis BONIOVRII p. 10. memoratur aliquis *Abbas Bifa*. Neque dubito, quin *Abbas Bisarion*, de quo * in Apophthegmatibus Patrum legimus, nomen ex eodem fonte traxerit. Talia nomina, a Diis Aegyptiorum petita, etiam apud Christianos illius regionis diu in vsu perseuerasse, saepe in hoc nostro *Pantheo* monuimus. Alios eodem *Besae* nomine insignes CASAVRONVS obseruauit loco ante citato.

§. 2. Video a quibusdam in catalogum Deorum Aegyptiorum referri etiam aliquem *Paamylon*. *quidam, a nonnullis*

N 5

De

* In COTELERII *Monumentis Ecclesiae Graecae* T. I. p. 611.

Deus, ab aliis Sacrorum Minister fuisse traditur. De eo HESYCHIVS: Πααμύλης, αἰγύπτιος θεός Πριαπίδης. *Paamyles dicitur Numen aliquod Aegyptiorum Priapeium, vel Phallicum.* Cur Deus ille dicatur Priapeius, ex §. sequenti, melius intelligetur. Adfert ibidem Grammaticus ille, versum CRATINI, Comici iunioris; sed valde corruptum, ex quo tamen id colligi posse videtur, *Paamylon* et *Socharin* habitos fuisse pro Numinibus Aegyptiorum Priapeis et Phallicis. Alii nomen hoc viri tantum alicuius Aegyptii fuisse contendunt. Eorum sententiam sic refert PLVTARCHVS de Iside et Osir. p. 355.

*Prima autem epagomenarum die, Osirin natum aiunt, et simul cum eo vocem editam, quae indicaret, Dominum rerum omnium in lucem prodire. Alii Pamylen * quendam dicunt, cum Thebis e Templo Iouis aequatum exiisset, vocem audisse, qua iuberetur proclamare, Osirin magnum regem et beneficum esse natum: ideoque eundem, Osiridem a Saturno sibi traditum, enutriuisset, et Sacra quoque Pamylii ei peragi, Phallegphoriis, id est festis, in quibus veretris imago circumfertur, non dissimilia. Hic igitur Pamylen non Deus est; sed quidam Templi Thebaei, et rerum sacrarum illic peractarum minister. Et tamen PLVTARCHVS, ex quorundam sententia refert, in eius honorem, festum diem, quem Aegyptii dixerunt Paamylii, celebrari consueuisse.*

Re ipsa Paamyles, Festum erat, in Osiridis honorem quotannis celebrari solitum. §. 3. Et hanc quidem veram illius Nominis significationem fuisse, putauerim. *Paamylii*, uti loquuntur Graeci, vel *Paamyles*, Festum in Aegypto erat solenne, in *Osiridis* honorem quotannis concelebratum, quod verba PLVTARCHI modo adducta clare testantur. Equidem praeclarus hicce Scriptor significare videtur, Festo huic nomen fuisse *Paamyles*, vel *Paamyliorum*, eo quod in hono-

rem

* Versio vulgata habet *quendam*, eique hoc loco fauet Textus graecus; sed eum corrigi debere, ostendi in Miscellan. Berolin. To. VII. p. 391. in notis.

rem *Paamyles* institutum fuerit. Et sane, sicut a *Liberò* dicta *Liberalia*, a *Baccho* *Bacchanalia*, a *Vulcano* *Vulcanalia*, a *Termino* *Terzinalia*, a *Quirino* *Quirinalia*, ita Graeci quidam sibi videntur esse imaginati, *Paamyliā* festum, a *Paamyle* quopiam nomen traxisse. Verum *PLVTARCHI* verba graeca, ita etiam accipi possent, tanquam *Paamyliā* in honorem ipsius *Osfridis*, siue *Solis*, in Aegypto celebrari consueuissent. Et profecto, quaecunque demum fuerit *PLVTARCHI* sententia, res ipsa ita se habuit. Meminit idem hicce Scriptor *Paamyliorum* alio quoque loco, ubi *Sacra Osfridis* explicat, in libro *de Osfr.* p. 365. Porro *Paamyliorum festum agentes*, quod, ut dixi, *adhibito simulachro membri virilis celebratur, imaginem proponunt, ac circumferunt, cuius triplus est penis*, (ἡ τὸ αἰδοῖον τριπλάσιον ἔστιν.) *PLVTARCHVM* vero loco isthoc de *Osfride* eiusque *Sacris* differere, adeoque ad eius Numen, *Paamyliā* esse referenda, non negabit, quisquis locum inspicere, ac attente considerare dignatus fuerit. Forsitan his *Aegyptiorum Paamyliis* dissimilia non sunt, *Sacra* quaedam *Perfarum*, in honorem *Mithrae*, id est *Solis* peragi solita, quorum *Pseudo-DIONYSIVS Arcopagita* meminit *Epistola VII.* ubi scribit: * Καὶ εἰσέτι Μάγοι τὰ μνημόσυνα τῆς τριπλάσις Μιθρᾶς τελεῖσιν. *Magi etiamnum triplicis Mithrae*, id est *Solis*, *memoriam recolunt.* Nam *Sacra Mithrae Perfarum*, etiam fuisse *Phallica*, ad significandam vim *Solis* prolificam et genitalem, *Simulachrum* *Numinis* huius, ** apud *HYDIVM*, *de relig. vet. Persar.* cap. IV. pag. 113. conspiciendum, satis docet. Ad *Aegyptios* ut redeam, Festum hocce eorum, quod *Paamyliā* vocari testatur *PLVTARCHVS*, nisi me vehementer fallit opinio, tangit etiam *HERODOTVS*, ubi de solennitate qua-

dam,

* Operum To. I. p. 774. fin. Edit. Corderii.

** Vide et *LEONARDI AVGVSTINI Gemmas Part. II. num. 33.*

dam, in honorem *Osfridis* instituta, hoc refert Lib. II. c. 48. *Reliqua vero in hoc Festo, in honorem Bacchi (ita vocat Osfridem) celebrato, Aegyptii eodem fere modo peragunt, quo Graeci, porcis exceptis. Sed loco phallorum, simulachra excogitarunt cubitalia, quae fidiculis tractae mouentur tanquam vinae. Has mulierculae circumferunt per pagos, mentula nutante, quae haud paulo maior est, reliquo corpore. Praecedit autem in hac Pompa tibia, eam vero sequuntur mulierculae, Bacchum (Osfridem) canentes. Cur vero simulachrum mentulam habeat tantae magnitudinis, et unum hocce tantum in toto corpore membrum commoueat, perhibent fabulam sacram. Habes hic Festum in honorem Bacchi celebratum, ita autem * HERODOTVS interpretatur Osfridem: et in Festo hoc phallum magnitudinis abnormis, quem PLVTARCHVS dixerat τριπλάσιον, triplicem, ut proinde dubio locus non sit, designari ab utroque auctore, vnum idemque Festum, Aegyptiace Paamylii dictum, Osfridique dicatum.*

Erat Festum illud idem, quod etiam Osfridis inuenti, aut renati, vel renouati, dici consueuerat.

§. 4. Paucis nunc videamus, qualenam Festum *Paamyliorum* fuerit, quaque de causa, Aegyptii illud nomine hoc designauerint. Et primo quidem, quod ad indolem Festi huius attinet, ex iis, quae §. 3. hac de re obseruauimus, satis liquet, fuisse Phallicum, in quo nempe facultas naturae, aut potius Solis, ad rerum omnium generationem, multiplicationem, et conseruationem, in Symbolo, quod nobis non valde honestum videri potest, concelebrata fuerit. Cum vero de eo quoque constet, Sacerdotes celebritatem hanc, in honorem *Osfridis* instituisse, dubitare amplius non possum, *Paamyliorum* Festum fuisse illud ipsum, ** quod etiam *inuenti*, aut *renati Osfridis*, dicebatur. In eo populus alta voce clamabat: *Ἐυγίναμεν, συγχαιρομεν. Inuenimus iam, (Osfridem) et una gaudemus.* Certe in fabula de *Paamyle*, Aegyptiaco-graeca, quam ex *PLVTARCHO* retulimus, §. 2. mentio sit clamoris, significantis, *Osfridem natum*, vel quod plane idem est, *inuentum esse.*

* Lib. II. c. 42.

** Plura de hoc Festo annotata fuere in *Miscellan. Berlin. To. VII. p. 377. etc. 387. etc.* et in hoc *Pamtheo* Lib. II. c. VI. §. 8.

esse. Spectabat igitur negotium hoc ad *inuentum Osiridem*. Et in fabula eadem sermo quoque est de *aquatione*, tum temporis instituta, quae sane * in Festo *Osiridis inuenti*, magna cum gaudio peragebatur. Quod porro PLVTARCHVS de imagine *veretri tripli*, in Paamyliorum Festo, circumduci solita, commemorat, (vide §. 3.) id, si recte coniicio, *Tabula Bembina* eo loco, quo Festum Osiridis renati, vel inuenti, symbolice designatur, in aenigmate aliquo Aegyptio Sacerdotali, oculis nostris obiicit. Nam in ipsa Tabulae huius clausula, quam ** olim satis prolixè exposui, sub litera T. T. in Editione *Frisii* Amstelodamensi, effigies conspicitur *Hori*, vel *Harpocratis* tenelli, quasi recens nati, ac fasciis inuoluti, vtraque manu hastam tenentis, in cuius summitate *crux ansata* triplex efficta est, hunc in modum. Monui autem *** antehac, ex observatione doctis simi L A CROZII, *crucem* illam *ansatam*, in Monumentis veterum Aegyptiorum toties occurrentem, nihil aliud esse, nisi *Phallum*, vel imaginem paulo obscuriorem *veretri*. Cumque videamus, *crucem* hanc, illa in effigie triplicari, an non in eo, *triplicem phallum* PLVTARCHI, Festo Paamyliorum proprium, agnoscere oportet?

§. 5. Tentemus iam, num non vocem *Paamyles*, ex reliquiis *Vox Aegy-* linguae veteris Aegyptiacae explicare possimus, quod nobis *ptiaca Paa-* loco *secundo* proposueramus. *Paamyles*, si HESYCHIO et *myles, signi-* PLVTARCHO fides, nomen fuit in Aegypto proprium, siue *ficat annun-* Dei, siue viri cuiuspiam, Sacrorum administri. Mihi vero, *riationem* quod professus iam sum, nomen videtur fuisse solennitatis *dulcem et* religiosae, magno cum gaudio in Aegypto celebratae. Ipsum *bonam.* nempe Festum *Osiridis inuenti*, aut *renati*, patrio sermone, Aegyptii dixerunt, vti mihi persuadeo, *Paamyles*: et sane PLVTARCHVS ipse Festum *Paamylia*, non semel commemorauit. Significauit autem *Paamyles*, Aegyptiacis literis scriptum ΠΑΑΜΕΖΩΛΧ, *Paamehels*, vel ΠΑΜΕΖΩΛΧ, *Pamehels*, diem bonae annuntiationis, vel annuntiationem bonam, vel denique ΠΑΜΕ-ΔΩΖΩΛΧ, *Pameuhols*, quod plane idem significat. Nimirum *ΑΜΕ*, *ame*, Aegyptiorum sermone, vti autumo, significat *annuntiare, docere, ostendere*. Equidem fateor, in Coptorum libris, *ma-*
nu

* Vide *Miscellanea Berolin.* vbi supra p. 391.

** In *Miscell. Berolin.* loco cit. p. 373. 374. etc.

*** in hoc *Panttheo*, Lib. II. cap. VII. §. 6.

nu exaratis, et publice editis, semper legi **ΤΑΛΕ**, *Matth.* VIII. 4. *Apoc.* IV. 1. Sed sunt indicia, ex quibus non potui non colligere, antiquitus Aegyptios etiam dixisse et scripssisse **ΑΛΕ**. Altera vox, ex qua nomen illud Aegyptiacum compositum esse auguror, **ΖΩΛΧ**, *hols*, innuit dulce et incundum, *Rom.* XVI. 18. *Iacobi.* III. 11. 12. Erit igitur *Pamehels*, annuntiatio, vel *Paamehels*, dies bonum annuntians, cui denominationi egregie respondet, quod in Festo illo populus exclamabat, *Ευηκαμεν, συγχαίρομεν, Inuenimus*, quod quaerebamus, et nunc omnes una gaudemus. Cur vero in hoc Festo, Phallus et triplex quidem, circumferri olim soleret, haec sine dubio ratio fuit, quod in eo venerarentur Solem, qui ad hemisphaerium nostrum rediens, principia omnigenae fertilitatis secum veheret, et secutura aliquanto post incrementa Niliaca, e longinquo ostenderet, ac certo polliceretur. Hinc in illo Festo descendere solebant aquatum, dulcem aquam Niliacam hausturi, quod monuimus §. 4. Simile fere Festum etiam hodie celebrant Christiani in Aegypto, Die XXV. Mensis *Phamenoth*, qui respondet Dici XXI. nostri *Martii*, quo Sol aequinoctium vernum peragere solet. Dies enim ille, in Canone lectionum S. Scripturae, singulis diebus Dominicis, et Festis, in Ecclesia Coptica, assignatarum, quem ex Codice IV. Evangeliorum Coptico, et longe vetustissimo, Bibliothecae regiae Parisiensis, olim descripsi, dicitur **ΠΙΩΕΝΘΥΙ**, quasi dicas *diem Evangelis*, id enim vox Aegyptiaca sonat, vel *nuntii boni et exoptati*. Nam ab illo die, * olim multi, sicut et hodie, initia repetebant incrementi Nilotici.

Palmytes videtur fuisse cognomen Osiridis, vel Solis fructus nempe ad maturitatem perducentis.

§. 6. A *Paanyles* nomine non multum recedit *Palmytes*, quomodo Numen aliquod Aegyptium appellatum fuisse, *HESYCHIVS* docet. Verba eius sunt: *Παλμύτης, αἰγύπτιος θεός*. *Palmytes* est *Deus aliquis Aegyptius*. Plura de Numine isto, si aliquod fuit, scire datum nobis non est. Effecisse hoc videtur, ut *SALMASIVS* dubitaret, esset haec genuina et vera in Lexico *Hesychiano*, istius vocis lectio. Ita enim ad *DO-SIADAE Aram primam* commentatur: ** *Sequitur apud Hesychium Παλμύτης αἰγύπτιος θεός, sed perperam, pro Πανμύτης, ut alibi dicemus*. An vero fidem datam, se ea de re alibi dicturum, liberauerit vir magnus, haecenus ignoro. Ego emendationi huic *Salmasianae*, multum et pertinaciter refragari

* Vide *Pantbes* nostrum Lib. II. cap. II. §. 7.

** In *THE CRENII Museo Philol.* To. II. p. 300.

gari nolim. Nam etsi vocem Παμύλης, iam interpretatus antea fuerit HESYCHIVS, quod emendationi huic videtur ob stare, fieri tamen facile potuit, ut Grammaticus ille, vocem in Collectaneis suis corrupte scriptam, ex iis deprauate reperit, quod in eius Lexico alias non semel factum fuisse, quibus haud obfcae naris, facile subodorabitur. Nihil vero facilius, quam ut A in Λ transeat, adeoque ex ΠΑΑΜΤΛΗΣ enascatur ΠΑΑΜΤΤΗΣ. Quem errorem in voce ignota, barbarica, Aegyptiaca, tanto facilius committere potuit HESYCHIVS. Fatendum tamen, coniecturam Salmasianam, etsi non exiguam veri speciem prae se ferat, non penitus certam esse. Nam HESYCHIVS duas has voces Παμύλης, et Παλμύτης, seu voces distinctas, in Lexicon suum separatim retulit. Et vna non minus quam altera, typum prae se fert dictionis Aegyptiacae. Suspensus ergo sum, Palmyten Aegyptiis subinuissse Numen, fructibus praefectum, quod illos ad maturitatem perducere crederetur. Ζωλεμ, *holem*, certe in lingua gentis illius *accelerare* significat, ΟΥΤΑΖ, *utah*, autem dicitur *fructus*, ex quo conficitur, Π-Ζωλεμ-ΟΥΤΑΖ, *P.-holem-utah*, eum designare, qui *fructus accelerat*, maturitatem eorum procurat, eosque breui ad perfectionem deducit. Soli hoc egregie conuenire, nemo est, qui non intelligat. Videtur itaque cognomen apud Aegyptios fuisse *Osfridis*, ipsi in hymnis Sacristribui solitum, quemadmodum et STATIVS Lib. I. *Thebuid.* in fine *Osfridem* dixit *frugiferum*. Id vero Aegyptiace non incommode diceretur *Palmuta*.

§. 7. In verbis CRATINI, quorum feci mentionem §. 2, Paamylae iungitur Socharis, tanquam Aegyptiorum Numen, eiusdem indolis, id est Phallicum. Verba eius, quamuis insigniter corrupta, haec apud HESYCHIVM extant, in voce Παμύλης. Ὁ σφοδρῶς ἡ Αἰγυπτῶδης σίχαρις Παμύλης. Nisi vox Σόχαρις sit corrupta, qua de re nihil temere affirmauerim, verosimile est, latere in ea nomen Dei alicuius Aegyptii, Aut Deae, cuius, sicuti Paamylae, Sacra videntur fuisse Phallica. Quod si Numen illud ab Aegyptiis habitum fuerit generis masculini, crediderim a Pane Aegyptiorum, siue *Mendete*, parum fuisse diuersum. Socharis certe et *Mendes*, mihi idem significare videntur. Nam *Mendes* Aegyptiorum filiis proprie sonuisse *valde prolificum et foecundum*, eoque nomine designatum fuisse *Solem omnia infeminantem*, supra docuimus, Lib. II. c. VII.

Socharis cognomen forte erat Isidis, significans, eam generationi hominum et animantium praesidere.

§. 7.

§. 7. 9. Neque aliud quid *Socharis* significasse mihi videtur. Etenim *σω*, vel *σω*, *So*, Nili accolae dicebant *φύσιον*, plantare, seminare, generare. Iisdem porro *αρεβ*, *areb*, est custodire, unde in propatulo est, *σω - αρεβ*, *So - areb*, et inserta, quod a Graecis in efferendis vocabulis peregrinis saepe fit, adspiratione, *Sochare*, innuere custodem generationis, et seminationis. Vel posset vox illa quoque explicari *σω - αρι*, *So - ari*, quod Graeci pronuntiarunt *Sochari*, idque significat *nultorem* et *causam generationis*, quod nomen Aegyptii *Planetae* quoque *Martis* indiderunt. Vide Lib. III. cap. VI. §. 4. Suspiciari ergo proclive est, fuisse *Socharis* cognomen, aut forte etiam Epitheton, in hymnis Aegyptiorum Sacris, *Soli* tributum. Quod si vero *Socharis* nomen fuerit, generis foemini, existimarem, cognomen illud fuisse *Isidis*, siue *Lunae*. Nam et illa generationis corporum in mundo, causa credebatur atque custos, quod multis persecuti sumus Lib. III. cap. I. §. 4. Operae quoque pretium est, hic obseruasse, * *ϣαρι*, *Shiri*, lingua Aegyptiorum dici *κονήν*, *concupitum*. Hinc enim patescit, *σα - ϣαρι*, *Sa - schairi*, vel *Σαχαιρι*, *Sa - chairi*, (unde Graeci fecerunt *Socharin*) explicari recte posse eam, quae concubitu praest, vel quae homines et animalia, ad multiplicandum genus suum, occulta vi impellit. Hoc Lunae etiam tribuerunt veteres Aegyptii, ideoque ** *ad res amatorias Lunam* inuocabant : et iis rebus praestare *Isidem*, *Eudoxus*, Scriptor peruectus, affirmat. De *Iside* nempe, siue *Luna*, id crediderunt Aegyptii, quod de *Venere* Romanorum *LVCRETIVS* canit in principio Operis de rerum Natura.

Alma Venus Coeli subterlabentia signa

Quae mare nauigerum, quae terras frugiferentes

Concelebras : per te quoniam genus omne animantium

Concipitur, visitque exortum lumina Solis.

Et post versus plures interiecit :

Denique per maria, ac montes, fluuiosque rapaces,

Frundiferasque domos auium, camposque virentes,

Omnibus incutiens blandum per pectora amorem

Efficit, ut cupide generatim secla propagent.

Id vero Aegyptiis significasse *Socharin* arbitror.

* Vide supra Lib. IV. cap. III. §. 11.

** *PLUTARCHVS* de *Iside* p. 372.

PROLEGOMENA.

(A)

PROLEGOMENA.

§. I.

perae pretium facere mihi semper illi
 visi sunt, qui in eruendis ac expli-
 candis Theologiae praeae Aegyptio-
 rum originibus, sedulo et diligenter
 laborarunt. Etenim inter eruditos
 omnes constat, Aegyptios, si non primos omnium,
 certe inter primos, vires ingenii, rationisque usum,
 studio exquisito perpoliuisse, et scientiarum nobilif-
 simarum, cunctarum fere, fundamenta non poeni-
 tenda posuisse. Ipsa ^a diuina Scriptura, tempore ^a *1 Reg. IV.*
 iam Salomonis regis, sapientiam populi huius insi- *30.*
 gniter laudat, deque ea nos quoque magnifice sen-
 tire docet. Testatur eadem verbis disertis, ^b Mo- *b. Actor.*
 sen, Scriptorum omnium, qui extant, antiquissi- *VII. 22.*
 mum, Sapientia Aegyptiorum institutum atque im-
 butum fuisse. Id vero cum primis testimonio niti-
 tur meliorum antiquitatis Scriptorum, doctrinam de
 Diis, ab Aegyptiorum Sapientibus singulari industria
 excultam, postea ad Phoenices, ad Arabas, ad
 (A) 2 Grae-

IV PROLEGOMENA.

Graecos, et per hos ad Romanos, et ut vno verbo dicam, ad gentes politiores cunctas peruenisse. Videntur enim Aegyptii, cum apud ipsos iidem, et sapientiae studium profiterentur, et res diuinas procurarent, fructus praecipuos, quos ex cultis solenter ac studiose literarum scientiis perceperant, ad amplificandam doctrinam de Deo, rebusque diuinis transtulisse, ut quanto maiores in scientiis quibuscunque profectus facerent, tanto ornatior quoque et politior euaderet ipsorum religio. Factum eo est, ut existimatio Sacerdotum Aegypti, et fama sapientiae eorum, ac imprimis circa res diuinas, longe lateque se diffunderet, nouaque indies incrementa caperet, utque ad Scholas ac Sacraria ipsorum vndecunque confluerent, qui supra vulgum sapere audebant, et in scientia omnium praestantissima, de Deo scilicet rebusque diuinis, eximium aliquid praestare in animum inducebant. Abunde id historia Philosophica, Graecorum cum primis testatur, idemque argumentum subinde infra attingemus. Theologiam igitur Aegyptiorum priscam, recte beneque cognitam, dicere non immerito possis, clauem Theologiae Phoenicum, Arabum, Graecorum, Romanorum, et gentium politiorum plurimarum, tametsi non negem, gentes istas ad religionem primitiuam, ab Aegyptiis deriuatam, labentibus annis, figmenta non pauca, sibi que propria, adiecisse. Ex eadem Aegyptiorum religione auita, intelligi porro quam optime poterit, quousque mens humana, luce salutari reuelationis coelestis destituta, suoque tantum instinctui obsecundans, quantumvis rerum praestantium scientia sollicitè imbuta ac exercitata, in cognitione Dei progredi queat, ad quae etiam non devia, ipsa sibi relicta, suisque tantum ratiocinationibus ac cerebri inuentis indulgens, prona ruat.

§. II.

§. II. Ea igitur de causa semper fuere, qui omni ope, animique contentione id agerent, ut, si fieri posset, in intimos Theologiae veterum Aegyptiorum recessus perrumperent, illiusque arcana aliis aperirent et explicarent. Quem eruditorum latere potest, quid hac in re praestiterit, aut certe praestare voluerit HERODOTVS, quid DIODORVS Siculus, quid PLVTARCHVS, quid post hos tentauerint PORPHYRIVS, IAMBlichVS et MACROBIVS, quid conati fuerint, ac ad argumentum hoc illustrandum contulerint, Scriptores nostrates, CLEMENS *Alexandrinus*, EVSEBIVS, atque praeter hos alii causae Christianorum aduersus Ethnicorum obtrectationes, defensores atque vindices? Absque his auctoribus, in argumento hoc magna cum laude versatis, esset, hodie in Theologia Aegyptiorum nihil plane cerneremus. Gratia proinde his, neque minima, habenda est, quod in Cimmeriis his tenebris, aliquam nobis facem praetulerint, cuius ope nunc, quamuis non sine ingenti labore, verum a falso discernere, atque ex caliginosa abyssu erutum, in apicem proferre possumus. Nihil dicam de recentioribus, qui vestigia veterum legentes, eorumque observationibus vsi, de illustrando et explicando eodem argumento, serio, neque sine omni successu cogitarunt. Ingratus essem, si de ipsorum laboribus ac laudibus detraherem, neque ipsorum egregia merita agnoscere aut praedicare vellem. Quantumcunque vero, viri immortali memoria digni, de hoc nostro argumentò meriti sint, ausim tamen, quoniam res id postulat, libere profiteri, genuinam Theologiae Aegyptiacae indolem, verumque eius ingenium, non satis perspicue hactenus declaratum, neque ita, ut merebatur, dilucide et distincte explicatum fuisse. Vtrum vero idem hicce conatus, mihi felicius

(A) 3

VI PROLEGOMENA.

cius cesserit quam aliis, eruditis et cordatis huiusmodi rerum arbitris, diiudicandum relinquo. Antequam tamen singulare Deorum in Aegypto explicationem aspicer, visum est aliquid de Theologia gentis huius praemittere. Et ut ordine commodo haec mea procedat Dissertatio, I. quidem inquiram in primordia atque origines doctrinae de rebus diuinis corruptae, cultusque idololatrici inter Aegyptios. II. Dispiciam, qualenam fuerit cultus istius idololatrici proprium et genuinum obiectum. Ac III. denique exponam, quo modo, quaque methodo, Aegyptiorum Sapientes, in tradenda doctrina Sacrorum vfi fuerint. Quae quidem totidem distinctis capitibus explicabimus.

CAPVT

CAPVT I.

De initiis et originibus corruptae inter Aegyptios doctrinae Theologicae, cultusque Deorum idololatrici.

Vera Dei cognitio et religio, in Aegypto, post diluuium, per annos plus quam trecentos perseuerauit. §. III. Neque iis quae dixi, obstat impietas Chami. §. IV. Eadem etiamnum florebat, quo tempore Abrahamus illic peregrinatus est. §. V. Id ex eo etiam illustratur, quod Patriarchae huic apud Philistaeos contigit. §. VI. Et ex ritu circumcisionis, apud Aegyptios post aetatem Abrahami recepto. §. VII. Ad obiectiones quasdam, quae ex Eratosthenis catalogo regum Thebæorum peti possent, respondetur. §. VIII. Tempore Iosephi Patriarchae, religio deprauata, et idololatria, radices iam egerat in Aegypto. §. IX. Et ipse quoque animalium brutorum cultus. §. X. Multo luculentiora eiusdem rei vestigia, in Aegypto, post mortem Iacobi et Iosephi, Patriarcharum reperiuntur. §. XI.

§. III.

Primorum Aegypti, post diluuium, incolarum, cum ex Noacho, eiusque filio Chamo, et nepotè Misraimo, ortum traherent, nulla alia potuit esse Theologia ac religio, quam vera et pura, ab ipso Deo tradita. NOACHI sinceram et constantem pietatem, tota eius historia, a MOSE conscripta, ubique loquitur, et praedicat, eique a Scriptores etiam alii diuini, Deusque adeo ipse, ubi se occasio offert, testimonium perhibent honorificum. Quis igitur dubitet, virum fide et pietate in Deum deo illustrem, quique in mundo antediluuiano, inter homines peruersos atque impios, munere ^b praemis iustitiae assidue, quamuis non sine ^c molesto

*Vera Dei
cognitio et
religio, in
Aegypto, post
diluuium,
per annos
plusquam
trecentos
perseuera-
uit.*

a. Ezech.
XIV. 14. 18.
20. Matth.
XXIV. 37.
38. 39. Heb.
XI. 7. 2. Pet.
II. 5. 8.

(A) 4

b. 2 Pet. II. 5. c. Ibid. v. 8.

VIII PROLEGOMENA.

d. Genes. IX.
28.

mentis cruciatu, functus est, natos ex se liberos, et natorum natos, in cognitione vnus veri Dei, et in timore nominis eius, pro virili erudiuisse, et per totam vitam confirmasse? Quando autem ex testimonio Scriptoris sacri certum est, Noachum post diluuium, totos d. trecentos et quinquaginta annos superuixisse, verosimile prorsus non est, Aegyptios ante id tempus, doctrinam de Deo, rebusque diuinis, a Noacho et Noachidis sibi fideliter traditam, notabili aliquo modo corrupisse. Omnia potius, vt credamus suadent, et clare testantur, veram vnus Dei cognitionem, et cultum cognitioni huic accommodatum, per plus quam trecentos annos, in Aegypto post diluuium viguisse, et sine mutatione damnabili perseverasse.

Dictis impietas Chami non obstat.

§. IV. Neque vero est, vt quis aduersus ea quae diximus, impietatem *Chami*, progenitoris Aegyptiorum, obiiciat. Nam etsi inficias non eam, facinus *Chami*, quod memoriae proditum legimus *Genes. IX. 20-24.* vere impium fuisse, atque incredibilem animi leuitatem, omni excusatione indignam, prodere, quae omnino meruerit, vt et ipse, et posterius eius maledictione onerarentur, et hi posterius fratrum *Chami* postponderentur, ac certa etiam ratione subiicerentur, nondum tamen ex eo consequi opinor, *Chamum* vsque adeo a bona mente, sanaque ratione repulsum fuisse, vt piae institutionis paternae, et magnorum Dei operum, quae toties oculis suis vsurpauerat, subito et penitus obliuisceretur, aut cognitio Dei vera et recta, qua eo vsque fructus erat, in eius mente funditus oblitteraretur. Ne id quidem credibile est, *Chamum* illico, post admissum turpe facinus, relicta patris domo, in Aegyptum se recepisse. Videtur potius tota Noachi et Noachidarum familia, vt a ferarum incursionibus tanto tutiores esse, seque mutuo et defendere et adiuuare

iuuare possent, post diluuium, per longam multorum annorum seriem, in eodem fere regionis tractu, vna habitasse, donec tandem crescens indies hominum numerus, aliaeque forte rationes, multos compellerent, vt nouas sedes quaesitum proficiscerentur. Hos inter fuit etiam Chamus, aut quod verius mihi videtur, Misraimus filius eius, qui regionem a se denominatam *Misraim*, id est Aegyptum, incoluit, inque eam, doctrinam de vno vero Deo, paternis auitisque in aedibus haustam, introduxit, posterisque suis tradidit.

§. V. Non nego tamen, in familia Semi, viuo adhuc Noacho; sed eo, vt credere par est, inscio, aliquam in doctrinam et cultum corruptionem furto gressu, clam et pedetentim irrepsisse. Maioribus certe Abrahami, qui Chaldaeam inhabitauerant, cultum idololatricum, Deus ipse * disertis verbis exprobrat, et hanc esse causam ait, ob quam Abrahamum e patria et a cognatis seuocauerit. At idem quoque apud posteros Chami, Aegypti incolas, Noacho adhuc superstite, vsu venisse, ex historia sacra, nullo prorsus aut argumento, aut indicio, colligi vel ostendi potest. Qui vero historiam sacram Abrahami, secundo ab excessu Noachi anno, in lucem editi, serio et attente pensitauerit, haud ita difficulter perspiciet, Misraimi in Aegypto posteros, tempore etiam huius Patriarchae, Deum Noachi verum cognouisse, et quantum iudicare datur, sine vlla idololatriae mixtura coluisse. Nam f cum Abrahamus cum vxore Sara, quam pro sorore venditabat, in Aegyptum venisset, et hanc Pharaon rex, sibi conubio iungere cupiuisset, is tamen a Deo monitus, destitit a cogitatis, vxoremque Abrahamo intactam reddidit, veritus nimirum, ne tanto peccato aduersus Prophetam Dei commissio, iram Dei, quem timebat, in se domumque suam, ac totam etiam Aegyptum,

Vera religio in Aegypto etiamnum florebat, quo tempore Abrahamus illic peregrinatus est.

e. Iosuae XXIV. 2. 3.

f. Genes. XII. 10. etc.

(A) 5

gyptum, prouocaret. An non historia hæc clare docet, Pharaonem Aegyptiorum regem, metu supremi Numinis actum, a delictis grauioribus se abstinere voluisse, et intellectu errore, in quem ex ignorantia lapsurus erat, mox resipuisse, monitum etiam et castigatum a Deo, manum hanc eius castigatricem agnouisse, humiliterque reueritum esse, ac ei sine mora paruisse? Comparentur modo acta pii huius Principis, cum actis insani illius Pharaonis, ad quem nomine Dei Moses erat missus, & quique se aut Deum hunc nouisse, aut illi parere velle, praeferre negabat. Nonne hæc probant, idololatriam, pulsa veri Dei cognitione iam tum insigniter praeualuisse, vti ex illis, non citra rationem, colligimus, veri Dei nomen Aegyptiis ea adhuc ætate et cognitum, et bene cultum fuisse?

Id illustratur etiam ex eo, quod Patriarchae eidem apud Philistæos contigit.

§. VI. Vt vero ea, quae Abrahamo in Aegypto accidisse, MOSES mira breuitate, paulo contractius narrat, vberiori luce perspergantur, vtque patefcat, ea quae in hac historia, illustrationis causa suppleui, ingenio Aegyptiorum illius temporis, probe conuenire, age, conferamus cum his, quae Abrahamo eidem, interiectis plusculis annis, in aula regis Gerariensis euenisse, ex historia MOSIS discimus.

h. Genes. X. 13. 14.
i. RELANDI
Palæstina
p. 77. 10H.
PHILIPPI
HEINII
Dissert. Sac.
Lib. II. c. VI.
§. 9.

Sciendum vero est, ^h Philistæos, non secus atque Aegyptios, ex Misraimo descendisse, et aliquamdiu ⁱ in Aegypto inferiori, vbi Syriae confinis est, circa Pelusium, sedes habuisse auitas, vnde tandem, forte post, aut sub Abrahami natiuitatem, egressi, illam Syriae partem occuparunt, quae deinde ab ipsis *Philistæa*, vel *Palæstina*, nuncupata est. Erant ergo Philistæi, Aegyptiorum ex vno sanguine fratres, qui verosimiliter per plus quam ducentos annos, eandem regionem incoluerant. Vnum vtriusque gentis, ante factam secessionem, erat ingenium, iidem mores, eadem studia, eadem

Sacra.

Sacra. Si alterutram gentem nosti, nosti et alteram. Videamus nunc iam, quid de Philistaeis, in quorum regione Abrahamus ad tempus confederat, eorumque rege Abimelecho, historia sacra commemoret. ^{k. Genes. XX. 2. 3.} *Dixerat de Sara uxore sua Abrahamus, soror mea est. Misit ergo rex Gerari, qui eam adducerent. Deus autem per somnium sic allocutus est Abimelechum: Ecce illico morieris, propter hanc mulierem, quam domum duxisti, nam marito iuncta est. Abimelechs autem, qui non tetigerat eam, respondit Domino: An o Domine, gentem etiam innocentem malo afficies? Nonne Abrahamus dixit mihi, Saram esse sororem suam? — Quicquid hic egi, egi corde integer, manibusque purus. Regessit autem ipsi Deus, et ego scio, te fecisse hoc corde simplici, et integro, ideoque cohibui te, ne tanto peccato te contamines, et viri alius uxorem pollueres. Nunc ergo redde viro uxorem, scitoque eum esse Prophetam. Roga eum, ut precibus pro te intercedat, tuque viuas. Cum autem e lecto Abimelechs mane surrexisset, seruos suos vocauit, iisque quae gesta erant, exposuit, eoque ipsis metum incussit. — Deinde aduocato Abrahamo, dixit ei Abimelechs: Quid fecisti nobis, aut quid aduersus te commissimus, ut in tantae noxae periculum nos induceres? — Et dedit Abimelechs Abrahamo oues et boues, et seruos et ancillas, reddiditque illi Saram uxorem. Dixitque ei: Ecce regio haec vobis aperta est. Elige locum, qui tibi commodus videbitur, inibique habita. Dixerisne, bonum hunc piumque regem, in Scholis Prophetarum educatum institutumque fuisse? Et tamen alia disciplina vsus non est, quam quae in Aegypto, vnde Philistaei erant egressi, expectari poterat. Est praeterea in iis, quae duo hi reges, Pharao Aegyptius, et Abimelechs Philistaeus, cum Abrahamo egerunt, tanta similitudo, ut existimare aliter non possis, quam*

quam eos sub iisdem magistris formatos, iisdem praeceptis imbutos, eodemque Spiritu directos fuisse. Et idem quoque virtutis et pietatis studium, in illa Philistaeorum gente viguisse tempore adhuc Isaaci Patriarchae, docemur *Genes.* cap. XXVI.

Ex ritu
circumcisionis, apud Aegyptios, post aetatem Abrahami recepto.
1. Genes. XX.
7.

§. VII. Memorabile omnino est, quod modo ex MOSE intelleximus, Abimelecho, Philistaeorum Principi significatum fuisse a Deo Abrahamum esse *1. Prophetam Dei*, huic valde charum, qui idcirco audiendus, cuiusque dictis obediendum sit, atque Abimelechum, cognito hoc, cum reliquis Philistaeis, cum pro tali quoque habuisse. Gerar, sedes Abimelechi regia, prope admodum a finibus Aegypti aberat, unde non parum mihi verosimile fit, famam eorum, quae Abrahamo Gerare contigerant, continuo ad Aegyptios permanasse, ibique existimationem, quam sibi antehac iam pepererat, virtute sua, et pietate Abrahamus, insigniter auxisse. Potuit existimatio illa de Abrahamo, tanquam Prophetam Dei, quae, ut docte observat, ^m vir antiquitatum Orientalium peritissimus, permagna erat in toto Oriente, et ad ipsos Indorum Brachmanas pervenerat, efficere, ut Aegyptii, accedente forte peculiari quadam occasione, quam historia non commemorat, circumcisionis ritum, quem Abrahamus Prophetam Dei in familia sua instituerat, et ipsi adoptarent, suumque facerent. Notum vulgo est, veterumque multorum sermonibus celebratum, * Aegyptios, a temporibus antiquissimis, ritum circumcisionis religiose observasse. Verum ** disputant viri

m. THOMAS
HYDE de religione vet.
Persar. toto
cap. 2.

* Vide LEONEM ALLATIVM in Eustathii Antiocheni Hexaëmeron p. 268. 269. SPENCERVM de Legibus Hebraeor. Lib. I. cap. IV. MARSHAMVM in Canone Chronico, Seculo V. p. 74. Edit. Francq.

** Vide imprimis SPENCERVM, ubi supra. 10. CLERICVM in Comment. ad *Genes.* XVII. 10. et WITSII Aegyptiaca, Lib. I. cap. VII. §. 1. 2. Lib. III. c. VI.

virī eruditissimi, sumserintne Iudaei ritum hunc ab Aegyptiis mutuo, an vero vice versa, eum ab Abrahamo et Abrahamidis didicerint Aegyptii. At enim, nisi vehementer fallor, ex comparatione historiae Abrahami Mosāicae, cum historia exotica, confici luculenter poterit, ab Abrahamo ritum hunc transiisse ad Aegyptios. HERODOTVS, qui haec ex Sacerdotibus Aegyptiis percontatus fuerat, auctor est, ⁿ ritus huius tantam esse antiquitatem, ut prima eius origo, sitne ab Aethiopibus, an vero Aegyptiis deriuanda, certo ostendi nequeat. Nempe puduit Sacerdotes Aegyptios, confiteri, consuetudinem hanc ab Abrahamo et Abrahamidis ad se dimanasse. At veram eius originem, in historia Abrahami clare indicat MOSES, ubi docet, ^o circumcissionem a Deo praescriptam fuisse Abrahamo, ut esset signum foederis cum Deo, quo et ipse et posterī eius, in foederis huius societatem admissi, ab aliis non foederatis discernentur, et dignoscuntur, quod locum non habere potuisse mihi videtur, si alii iam tum eodem ritu insigniti vixissent. Possumus etiam aliunde colligere, Aegyptios ante Abrahami tempus, circumcissionis legem ignorasse. Nam si ritu illo iam tum vsi fuissent, Philistaei eorum coloni, et quondam ciues, Sacrorum etiam vinculo ipsis iuncti, recens ex Aegypto egressi, morem eundem seruassent. At enim Philistaeos a circumcissione semper alienos fuisse, ^p certo constat. Neque tamen etiam, Iosephi in Aegyptum venditione, et Iacobi in eandem regionem profecione, circumcisio Aegyptiorum recentior dici poterit. Eo namque tempore, mores Aegyptiorum, in rebus praeiertim ad religionem spectantibus, nimio intervallo, ab Israhelitarum moribus distabant, quam ut ab his illi ritum huius indolis sacrum mutuaturi fuissent. Et tamen isthoc iam tempore, Aegyptios circum-

n. Lib. II.
c. 104.

o. Genes.
XVII. 10. II.
12.

p. I. Sam.
XVIII. 25.
27. vbi adde
Commentar.
IOH. CLERI-
CI. 2. Sam.
III. 14.

XIV PROLEGOMENA.

circumcisionis suae praeceptum tam rigide obseruasse videmus, vt cum illud aliquando neglexissent

q. *Iosuae* V. 9. *Israëlitae*, neglectus hicce q *probrum* dicatur *Aegyptiorum*, quod nempe cum in *Israëlitis* aegre tulerint, reprehenderintque *Aegyptii*. Consequitur ex

his, circumcisionis ritum, tempore illo, quod inter peregrinationes *Abrahami* et *Iacobi*, intermedium effluxit, admissum, vsuque paulatim receptum fuisse. Insuper vero animaduerti et istud meretur, circumcisionis ritum, sicut apud *Abrahamidas*, ita quoque apud *Aegyptios*, actum fuisse religiosum, signum ac veluti tesseram, singularis in religione puritatis et castimoniae. Colchorum circumcisio videtur fuisse ritus politicus, quale quid de sua circumcisioe in hodiernum vsque diem praedicant *Copti* et *Habessini*. Et ipsi quoque *Aegyptii*, r alias nonnunquam huius suae consuetudinis

r. SPENCERVS, vbi supra. CLERICVS in *Gen.* XVII. 10.

praetexebant causas. Sed res ipsa satis per se loquitur, circumcisionis *Aegyptiorum* praecipuum ac proprium respectum fuisse ad religionem. Apud *Aegyptios* enim, ad circumcissionem nemo tenebatur, s nisi Sacerdos mysteriis religionis initiandus, qui rerum diuinarum curam agebat, et ad scientias sacras admittebatur. Solebant id obseruare etiam t ex aedituis Templorum religiosissimi quique; vestrum ad initiationem mysticam, sacrorumque arcanorum perceptionem et communionem, vsque adeo necessarium erat, vt *Pythagoras*, quantumuis *Amasi*, *Aegyptiorum* regi, de meliori nota commendatus, tamen ad perceptionem Sacrorum initiationisque t. *CYRILLVS Alexandr.* priuilegia peruenire ante non posset, * quam circum-

a. HORAPOLLO *Hieroglyph Lib. I.* c. 14. *ORIGENES* in *Epistol.* ad *Rom.* Lib. II. *ANAXANDRIDES* apud *ATHE-NAEVM* Lib. VII. p. 300. t. *CYRILLVS* aduersus *Iulian.* Lib. IX. p. 298.

* CLEMENS ALEXANDRINVS *Stromatum* Lib. I. p. 302. THEODORETVS de curandis Graecorum affectibus, *Opp. To. IV.* p. 467. idque subindicat etiam PORPHYRIUS in vita *Pythagorae* p. 183. Edit. Cantabr. vel 12. Edit. Kusteri, vbi ait, *Sacerdotes Thebaeos*

cumcidi se passus fuisset. Erat igitur circumcisio Aegyptiorum, religiosa quaedam confoederatio, sicuti illa Abrahamidarum. Sed nec istud praetermittendum, quod AMBROSIVS memoriae prodidit, *de Abrahamo* Lib. II. c. XI. *Aegyptios quarto decimo anno circumcidere mores*, id enim aperte imitationem Abrahami sapit, quem nouimus, ^u filium ^{u. Genes. XVII. 25.} suum Ismaëlem, annos tredecim natum circumcidisse. Et Abrahamum quidem, id non dedita opera, sed fortuito tantum fecisse, in propatulo est. Nam cum Sacramentum circumcisionis a Deo accepisset, accidit, ut Ismaël annum compleuisset decimum tertium, reliquis vero Abrahamidis ab eo tempore nascituris iniunctum erat, ^w ut pueri recens ^{w. Ibid. v. 12.} nati, octauo a natiuitate die legem circumcisionis subirent, etsi lex illa posthaec, usque ad introitum Israëliitarum in Canaanem, ^{x. Iosuae V. 9.} non sine scandalo ipsorum etiam Aegyptiorum, plerumque negligenteretur. Illa vero et Abrahami ipsius, et Ismaëlis filii, annos tredecim nati, circumcisio, adeo iam tum ubique celebrata erat, ut eam deinde imitarentur Aegyptii, quod videmus, non secus atque ^{y. AMBROSIVS loc cit. Add. GROTIUM de verit. Rel. Christ. Lib. I. §. 16. in notis.} Arabes. Possent ad haec alia quoque addi, ad ostendendum, quamdiu inter Misraimidas, vera perseverauerit religio. Sed ista iam sufficiant.

§. VIII. Verum dissimulare tamen nolo, ⁱⁿ *Ad obiectiones quasdam, quae ex Eratosthenis catalogo regum Thebaeorum peti possent, responderetur.* Catalogo regum Thebaeorum ERATOSTHENIS Cyrenaci, summi sua aetate viri, talia occurrere, quae sententiae meae hactenus adstructae, manifesto aduersari videntur. Etenim rex catalogi illius, numero secundus, dicitur *Asbothes*, quod auctor lautus interpretatur *ἐρμωρεν*, *Mercurio satum*. Nomen idem gerit, qui in ordine est tertius. Quintus

Pythagorae iniunxisse dura, et a Graecorum religione prorsus aliena.

2. la Chronologie de
Mr. DES VIL-
GNOLES
To. II. p. 739.

tus appellatur *Pempbos*, vel, vti legendum esse,^a alias monui, *Sempbos*, idque exponitur Ἡρακλῆς-
δης, *Hercule genitus*. Qui in eadem serie nonum locum occupat, Aegyptiis dicebatur *Mares*, id autem graece redditur Ἡλιόδωρος, *a Sole datus*. Et hi quidem omnes aduentum Abrahami in Aegyptum anteuenterunt, vt de secutis iam nihil dicam. Neque quicquam proderit regessisse, illustribus viris, prima illa aetate, nomina quae in historia gerunt, post mortem demum a posteris imposita fuisse. Quamuis enim res haec negari in vniuersum nequeat, oportet tamen, id non valde diu post mortem celebrium virorum factum fuisse, dum res ab ipsis praeclare gestae, in recenti omnium memoria haerent, vnde liquet, ex ista obseruatione, nos hic lucri nihil capere posse. Sed paucis tamen singula haec seorsim percurramus. Primo igitur hic occurrere videmus *Athothem*, id est *Mercurio genitum*, vel *Mercurialem*, in quo *Mercurii* Aegyptiorum, quem ipsi lingua sua auita *Thoth* nominabant, vestigia deprehendi, luculenta, quiuvis intelligit. Verum ea de re pluribus hic nunc agere opus non est, quoniam argumentum istud de *Thoth*, siue *Mercurio* Aegyptiorum, in hoc *Panttheo*,^a loco magis opportuno prolixè persecutus sum. Ex iis, quae illic obseruaui, poterit intelligi, *Athotem* vere Aegyptiis, eum dictum fuisse, *qui literis et scientiis*, more antiquissimo, *in columnis insculptis*, *magnopere fauet, easque promouet*. Non minorem, dummodo non maiorem, difficultatem parere videtur, nomen regis in illo catalogi quinti, *Sempbos*, quod bene vereque exponitur *Hercule genitus*. An non hoc nomine aperte significatur cultus, *Herculi*, turpi idolo, de quo nos Lib. II. cap. III. *Panthei* huius differimus, eo iam tempore offerri solitus? Fa-teor libenter, *Sem*, *Som*, vel *Dsom*, Aegyptiace *Ξεμ* et *Χδμ*, nomen esse, quo *Seculis* insecutis,

a. Lib. V.
cap. V.

cutis, Aegyptii coluerunt Numen aliquod idololatricum, quod Graeci *Herculem* interpretantur, cuiusque rationem et significationem, loco suo explicui: at enim per se, nomen illud nihil aliud designat, quam quod Hebraeis *חַל*, et *גִּבּוֹר* significant, nempe *fortem*, *robustum*, vel *Deum fortem*. Quis negare audeat, primis illis temporibus, de quibus loquimur, Aegyptios nomine tam augusto, verum Deum compellasse, etsi posthaec illud ipsum, ad ficta hominum idola translatum fuerit. Locum et hic habet, quod de Diis Syrorum vere et opportune vir eruditione et meritis in bonas literas illustris monuit. ^b *Populus Dei satis pie, cum Baalem suum vocabant, priusquam ob vocem illam ad profana Numina frequenter nimis traductam, id ipsum Deus vetaret.* Et iterum: ^c *Belus enim primo summum rerum gubernatorem, Deum O. M. denotabat.* — *grassante vero hominum errore, ad idola transferebatur: et quod simplicissimum et unicuique inprimis erat, tam multiplex piscea redditum est.* Superest nonus Thebaeorum rex *Mares*, quod ERATOSTHENES optime interpretatur, a *Sole donatum*, vel *donum Solis*. Verum uti non inuitus largior, nomen hoc de idololatria Aegyptiorum testari, postquam Solis cultus in illa gente inualuit, ita ante hoc tempus, sine vitio, et idololatriae suspicione adhiberi potuit. Melius utique id liqueret, si occasio imponendi nominis istius regi, perspecta nobis esset. Nouimus ceteroquin, etiam in populo Dei, heroem fortissimum *Simson*, nomen hoc traxisse a *שֶׁשׁ*, *Sole*, tanquam dicas *virum solare*, einen Sonnen-Mann, vel, ut viris doctis etiam placet, *Solem eximium*. Neque tamen pietatem, aut Simsonis ipsius, aut parentum eius, quicquam idcirco in dubium vocauit. Non inficias tamen eo, ex Thebaide, prima corruptae religionis

(B)

et

b. SELDENVS de Diis Syris, Synt. II. cap. I. p. 196.
c. Idem, ibidem p. 201. fin. 200.

et Theologiae semina, in Aegyptum inferiorem se diffudisse. Et forte *Mosis* iam aeuo, rei illius quaedam prolusiones apparuerant. At nomen ipsum, argumentum certum et solidum non praebet.

Tempore Iosephi Patriarchae, religio deprauata, et idololatria, radices iam egerant in Aegypto. §. IX. Prima Theologiae vehementer deprauatae, et cultus aperte idololatriæ, indicia et documenta indubia, in Aegypto, suppeditat nobis historia Iosephi, et Iacobi, Patriarcharum, eorumque commorationis in Aegypto; sed ea tot sunt et tam insignita, vt satis appareat, idololatriam iam dudum ante inualuisse, radicesque altas egisse. Videmus enim in historia Iosephi, Aegyptios iam tum sacra *Solis* fecisse solennia. In Numinis illius honorem condita iam existebat ^{cc} vrbs *On*, quam interpretes Alexandrini, sicuti Graeci omnes, ἡλίου πόλιν, urbem *Solis* vocant, vocabulo Aegyptiaco, id ipsum significante. Et huic *Soli*, consecratum fuisse discimus, ^d *Sacerdotem Oniensem*, quem historia Moisaica vocat עֲרֹפְתִי, *Potiphera*, vbi Graeci habent Περεφεῖ, et Περτεφεῖ, quod interpretor Π-ΖΩΝΤ-ΦΡΗ, *P-bont-phre*, id est *summun Sacerdotem Solis*. Neque credo, quenquam linguae Aegyptiacæ bene peritum, ea quae dixi, in dubium vocaturum esse. Ex eo facile quoque intelligitur, cuiusnam generis fuerint Sacerdotes in Aegypto alii, numero plurimi, quorum historia eadem mentionem iniicit, *Genes.* XLVII. 22. Docet loco illo *MOSES*, Sacerdotum in Aegypto numerum, iam tum fuisse ingentem, ita vt ipsis, ad commodam sustentationem, certae Aegypti partes assignandae fuerint, quod in iis regionibus, vbi vera religio Patriarchalis viguit, ac floruit, ante Oeconomiam Moisaicam, locum habuisse non videmus. At in Aegypto, numerus Sacerdotum eo tempore, valde iam auctus erat, illisque per totum regnum, agri

agri fundique ampli erant distribuendi, ut ex eorum redditibus, cultum diuinum, multiplici rituum cumulo, iam, ut videtur, oneratum, et sumtuosum, commode obire, et literarum quoque studiis excolendis, vacare possent. Non obscura hic eorum cernuntur initia, quae de Sacerdotum Aegyptiorum numero, variisque functionibus, memoriae prodiderunt Scriptores graeci. Et quod de Iosepho narrat MOSES, quod Sacerdotum in Aegypto agros, ab oneribus, quae aliis regionis illius ciuibus perferenda erant, immunes exentosque esse voluerit, id suo aeuo adhuc obseruatum fuisse, testatur e. Adde MO-
HERODOTVS Lib. II. c. 168. Praeter Solem, DORVM
P. 24
summum Aegyptiorum Numen, si recte iudico, in historia Iosephi Patriarchae, vestigia etiam reperi-
mus, *Neithae* Deae, Sai in Aegypto inferiori religiose cultae; sed quam in primis idololatriae nascentis temporibus, vbique, et in ipsa adeo Aegypto superiori, venerationi ac adorationi omnium, expositam fuisse, ambigere nequeo. Ab ea enim nomen f. Hac de re
accepisse *Asenesbam*, Potipherae Sacerdotis Oni- disputo Lib.
ensis filiam, quae postea Iosepho nupsit, f non abs I. c. III.
ratione suspicor. §. 3.

§. X. Sed ipsum quoque brutorum animalium cultum, qui Aegyptios risui atque contemptui Graecorum, aliarumque gentium politiorum exposuit, Iosephi aeuo, in tota Aegypto, apud indigenas receptum fuisse, ambigi merito non potest. Eo certe referendum est, quicquid etiam viri eruditissimi arguentur, et comminiscantur, quod legitur *Genes. XLIII. 32. Apposuerunt cibos Iosepho seorsim, Aegyptiis etiam comedentibus apud eum seorsim, non enim poterant Aegyptii sumere cum Hebraeis cibum, quia abominationi id est in Aegypto.* Quae potuit esse huius rei ratio, ut Aegyptii abominationi sibi ducerent, cum alienigenis cibum capere, nisi diuersitas

XX PROLEGOMENA.

Sacrorum et religionis? Animalia, quae Aegyptii tanquam diuinitatis imagines et symbola, impenso cultu prosequerantur, aliarum regionum et nationum homines, sine cunctatione in cibum adhibebant, iisque ventrem pascebant. Hoc Aegyptiis non poterat non abominabile videri. Cum huiusmodi Deorum suorum contemtoribus et interfectoribus, vna, et eundem cibum capere, ipsis utique piaculum erat maximum. Recte et opportune & vetustiores Hebraeorum magistri id iam obseruarunt et monuerunt: estque utique memoratu dignum, HERODOTVM veteris historiae patrem, et qui in Aegypto ipse, de rationibus Sacrorum et religionis, Sacerdotes diligenter percontatus est, et rem eandem referre, quam MOSES, et rei illius eandem reddere rationem, quam reddunt Iudaeorum Magistri. Verba eius haec sunt Lib. II. c. 41. *Boues mares, eosdemque mundos ac vitulos Aegyptii vniuersi immolant: at foeminas ipsis immolare non licet, ut*

quae Isidi sacrae sint. — Bouesque foeminas omnes iidem Aegyptii venerantur, ex omnibus pecudibus longe plurimum, multo etiam magis, quam oues: eoque nemo Aegyptius vel Aegyptia, Graeci viri, utpote alienigenae, aut os suauaretur, aut cultro, vel veru, aut olla eius uteretur, aut pura bouis carne, gracco cultro incisa, vesceretur. En! veram et genuinam rationem illius moris, quem memoriae prodidit in historia Iosephi MOSES. Retinent eandem consuetudinem hodieque Indorum Brachmanes, veterum Aegyptiorum haud dubie discipuli, et in rebus plurimis aemulatores, neque illi aliam, quam eandem ipsam, quam modo retuli, huius consuetudinis rationem promunt. Nam, ^h quia vident, Christianos Europaeos vaccas iugulare, et animalium omnis generis viuientium carne vesci, id ipsis abominacioni est, eoque ipsis, neque Christianum, neque supelle-

g. ONKELOS
et IONATHAN, Paraphrastes
Chaldaei ad
loc. cit. Ad
de MAIMONIDIS *More*
hebochim
Parte III.
cap. 46. et
DRVSII notas
ad loc. cit.

h. Relationes
Danicorum in
India Missionariorum,

pelleſtilem eius cibariam attingere licet, metu ne tali Continuat.
contactu polluantur. An non omnia haec amice in- VII p. 341.
 ter ſe conſpirant? Hinc facile etiam perſpicitur, not. a.
 quomobrem, quod MOSES pariter obſeruat, i Pa- i. Genef.
 ſtores Aegyptiis abominationi fuerint. Id profeſſo XLVI. 34.
 nonniſi de Paſtoribus peregrinis, quales tum erant
 Iſraëlitæ, dici potuit. Nam ceteroquin ipſe Aegy- k. Genef.
 ptiorum rex, ex Iſraëlitis k *quoſdam gregibus ſuis* XLVII. 6.
paſtores praeficere cogitabat: et apud veteres, pa-
 ſtorum Aegyptiorum, mentio ſane plurima occur-
 rit, cui argumento immorari iam non licet. Pau-
 cis tantum monebo, inter ſeptem hominum genera,
 in quae tota Aegyptiorum gens erat diuiſa, l nume- l. HERODO-
 rari etiam *paſtores*: in Praefectura vero Mendefia, m TVS Lib. II.
caprarios honore affectos fuiſſe plane ſingulari: ac c. 164. DIO-
 inter paſtores Aegyptios, n ſolos tantum ſubulcos, DURVS Lib.
 et ſocietate hominum, et communione Sacrorum I p. 67. Edit.
 indignos reputatos fuiſſe. Poſſet quis haec ſecum Wechel.
 perpendens, ad eam ſuſpicionem delabi, Iſraëlitæ, m. HERODO-
 dum in Aegypto habitarent, a ſubſus alendis non TVS Lib. II.
 adeo alienos fuiſſe, ac poſtea quidem, lege Moſai- c. 46.
 ca intercedente, redditi ſunt. Verum enim vero, n. Idem ibid:
 talis ſuſpicio parum videretur probabilis, et praeter- c. 47.
 rea vera ratio, cur Aegyptii, Paſtores Iſraëlitæ,
 et in vniuerſum peregrinos deteſtarentur, haec eſt:
 Peregrini gregum paſtores, a moribus Aegyptiorum
 alieni, animalia cuiuſcunque generis, ſic paſcebant
 et nutriebant, vt ea promiſcuae etiam iugularent,
 eorumque carne veſcerentur. Id vero Aegyptii,
 animalium cultores ſuperſtitioſiſſimi, toto peſtore
 abominabantur, et nullo modo ferendum eſſe
 cenſebant.

§. XI. De temporibus quae mortem Iacobi, *Multo lu-*
 Iosephi, reliquorumque Patriarcharum in Aegypto *culentiora*
 ſecuta ſunt, vique ad exitum Iſraëitarum e domo *eiuſdem rei*
 ſeruitutis, nullum poteſt ſuperſeſſe dubium. Quam *veſtigia in*
 (B) 3 vni- *Aegypto,*

XXII PROLEGOMENA.

post mortem
Iacobi, Iose-
phi, et Patri-
archarum
reperiuntur.

o. Exodi
VIII. 25. 26.

uniuersaliter cultus animalium turpis, tempore Mo-
sis, in tota Aegypto, probatus receptusque fuerit,
satis ex eo intelligi potest, quod cum rex Aegyptio-
rum, Israëlitas iussisset, ° *Deo suo sacrificare in terra
Aegypti*, Moses in haec verba ipsi responderit: *Non
expedit ita facere, quia abominationem Aegyptiorum
sacrificaturi essemus Iehouae Domino nostro. Et si
immolaremus abominationem Aegyptiorum, nonne illi
nos lapidarent?* Num dubium cuiquam esse potest,
Scriptorem sacrum per *abominationem Aegyptiorum*,
intelligere boues, oues et capras, ab Israëlitis Deo
in sacrificium offerendas, id quod Aegyptiis, ani-
malium illorum cultoribus et adoratoribus, abomi-

p. ONKELOS
et IONA-
THAN, Pa-
raphraetae
Chaldaei
hoc loco.

nationi omnino fuisset. Sic verba haec ceperunt
P antiqui Iudaeorum Doctores, et ex nostris Scriptu-
rae interpretibus, * probatissimi quique. Confe-
rendus autem erit hicce locus, * cum alio, *Genes.*
XLIII. 32. de quo nonnihil dixi §. 10. Illi enim se-
se mutuo illustrent. Iuuant nos hic etiam antiquis-
simae Aegyptiorum traditiones, ex quibus MANE-
THO retulerat, † *Mosen*, quem is. ** *Osarsiph* ap-
pellat, suis praecepisse, vt nullis animalibus, quae
praecipue sacra apud Aegyptios erant, se abstine-
rent. Certe traditiones hae cum historia Mosaiica
concinunt, eique lucem non spernendam inferunt.
Ceterum quae hic adstruenda mihi essent, adeo no-

q. apud IO-
SEPHVM ad-
uersus Api-
onem Lib. I.
§. 26. p. 460.
fin.

* MÜNSTERVS, FAGIVS, VATABLVS, DRVSIVS,
CARTWRIGHTVS, AYNWORTHVS, CLERI-
CVS, alique plures ad hunc locum. Quibus adde BO-
CHARTVM in *Hierozoico* Parte I. col. 664.

** in Graeco est Ὀσάρσιφις; verum credo veram lectio-
nem olim fuisse Ὀσισάφις. *Osir-Saph*, certe Aegyptiace
vocatur *destructor* vel *desolator Osiridis*. *Osiris* hic, per
prolepsin historicam vocatur *Sol*, Heliopoli cultus. Hunc
nempe polluisse, et evertisse Moses perhibebatur in Anna-
libus Aegyptiorum.

ta

ta iam censentur, et a cordatis omnibus tam libenter admittuntur, ut si diutius ea persequi vellem, nonnisi actum agerem. Vnicum istud nunc tantum addam, in illo nempe temporis intervallo, quod hic ob oculos habemus, quodque a morte Iacobi, Iosephi, et reliquorum Patriarcharum, usque ad exitum Israëlitarum ex Aegypto decurrit, non modo superstitionem idololatricam Aegyptiorum, multis foedisque modis auctam, vehementer creuisse; verum huius quoque mali contagionem perniciosissimam, ad Israëlitas ipsos permanasse, ipsosque ad imitationem tam insanae impietatis pellexisse. Grande hoc nefas, populum Dei, dum in Aegypto etiamnum habitaret, mente peruvaci iam saepius commisisse, Deus ipse per Prophetas suos, ipsis * non semel exprobrauit, et propensionis huius suae ad idololatriam Aegyptiorum specimen ipsi dederunt oppido luculentum, in cultu vituli aurei in deserto, de quo in *Panthea* nostro, * loco proprio, et nos nonnihil observabimus.

r. Instar omnium esse possunt, BOCHAR-TVS, ubi supra, et WITSIVS in Aegyptiacis Lib. II. cap. II.

s. Lib. IV. cap. II. §. 16.

* *Iosuae* XXIV. 14. *Ezech.* XX. 7. 8. 25. XXIII. 3. 8. *Amos*. V. 25. 26. *Astor.* VII. 41. 42. quae loca egregie illustrantur in CAMP. VITRINGAE Observat. Sac. Lib. II. cap. I. Adde WITSIVM, ubi supra.

CAVTV II.

De obiecto cultus idololatrici
Aegyptiorum proprio et genuino.

Eruditorum plerique opinantur, praecipuum obiectum cultus religiosi Aegyptiorum fuisse homines, post mortem honoribus diuinis donatos. §. XII. Ex Mysteriis Graecorum, probare id non licet. §. XIII. Mysteria Aegyptiorum a Mysteriis Graecorum differunt. §. XIV. Multo minus id ex Mysteriis Aegyptiorum probari potest, etsi tale quid Leo, Sacerdos Aegyptius perhibuisse feratur. §. XV. Epistola Alexandri M. qua id de Leone testatur, a Christiano quodam conficta fuit. §. XVI. Eusebii in hac causa testimonium, veritati praeciudicare non potest. §. XVII. Ex testimonio Sacerdotum Aegyptiorum, et meliorum inter Graecos Scriptorum probatur, Aegyptios homines non coluisse. §. XVIII. Idem illud etiam ex Dynastiis Manethonis euincitur. §. XIX. Aperitur ratio, ob quam recentiores Graeci, vetustis Aegyptiis Apotheosin hominum mortuorum asinxerint. §. XX. Obiectum cultus idololatrici veterum Aegyptiorum re ipsa duplex fuit: Dii *νοητοί*, intelligibiles, et *αἰσθητοί*, sensibiles. §. XXI. Aegyptiorum maiores coluerunt Deos *νοητάς*, naturae spirituales, aeternae. §. XXII. Praeter illos Aegyptiis coluerunt etiam Deos *αἰσθητάς*, sensibus obnoxios, inter quos eminuerunt, Sol et Luna. §. XXIII. Adiecti his deinceps reliqui Planetæ. Ea, ut videtur, de causa, numerus septenarius Orientalibus sanctus erat. §. XXIV. Et praesertim Aegyptiis. §. XXV. Cabiri olim in Aegypto et Phoenicia culti, erant primitus septem Planetæ. §. XXVI. De cultu tamen Planetarum apud Aegyptios antiquissimo, vix aliquid memoriae proditum reperitur. §. XXVII. Ex Planetis emerfit primus Deorum octonarius apud Aegyptios, cui tractu temporis successit octonarius secundus, in quo designando Scriptores variant.

riant. §. XXVIII. Octo Aegyptiorum Dii a quibusdam ad prima rerum principia, et elementa referuntur. §. XXIX. Ex octo Diis, successu temporis facti sunt duodecim. §. XXX. De ordine Deorum Aegyptiorum ultimo. §. XXXI. Dii Aegyptiorum *αἰδητοὶ* erant re ipsa, Sol, Luna, et Nilus fluuius, ad quorum Numina reliqui omnes referebantur. §. XXXII. Praeter obiectum cultus Aegyptiorum proprium, de quo diximus, est quoque aliud; sed improprium, secundarium, et relatiuum. §. XXXIII. Eo spectant Obelisci, imagines Solis, apud Aegyptios antiquissimae. §. XXXIV. His videntur successisse animalia uiua, habita ab Aegyptiis symbolicae Deorum imagines. §. XXXV. Cultus animalium uiuorum fuit in Aegypto, longe vetustissimus, et exitum Israelitarum ex Aegypto antecessit. §. XXXVI. Ad animalia additae sunt processu temporis imagines et simulachra, tum animalium, tum etiam forma humana praedita. §. XXXVII.

§. XII.

Si Scripturam rite consulamus, illa nos ignorare non sinet, quodnam fuerit cultus Aegyptiorum idololatrici verum et proprium obiectum, etiam si ea de re viri doctissimi, ab antiquo ad hoc nostrum usque tempus, inter se vehementer dissenserint. Antequam vero illud explicemus, videndum in antecessum est, num Dii maiorum gentium, ab Aegyptiis culti, Osiris, Isis, Ammon, Horus, Vulcanus, Hercules, Pan, alique similes, primo quidem mortalium lege ex hominibus prognati; sed deinde propter ingentia merita, et in homines beneficia, coelo donati, et in deorum censum relati fuerint. Non nego, esse hanc satis communem virorum longe doctissimorum et celeberrimorum sententiam, eamque video radices passim egisse tam profundas, et quotidie nouis, neque parum speciosis rationibus, eum in modum exornari, ut vix spes vlla mihi superfit, illam ex animis plerorumque posse euelli. Sed est tamen eius generis hocce argumentum, ut

*Eruditorum
plerique opi-
nantur,
praecipuum
obiectum
cultus reli-
giosi Aegy-
ptiorum, fu-
isse homines,
post mortem
diuinis bo-
noribus do-
natos.*

mihi, Theologiam et religionem priscorum Aegyptiorum exploranti, illud tacite praeterire non liceat. Exponam igitur, quod post institutum rei huius examen serium et diligens, veritati quam maxime mihi conspiciere visum est.

*Ex Mysteriis
Graecorum
id probare
non licet.*

a. GUILIEL-
MVS WAR-
BURTONVS.
Vide les Dis-
sertations de
Mr. DE SIL-
HOVETTE
sur l'union
de la reli-
gion etc.
Differt. V.
p. 193. 194.
etc.

S. XIII. Inter omnia argumenta, quibus vntur viri docti, ad probandum, Aegyptios coluisse homines, post mortem diuinis honoribus donatos, illud sine dubio primum meretur locum, quod ex Mysteriis Graecorum, et ipsorum quoque Aegyptiorum, petatum est. Obseruauit nempe ^a Theologus Anglus praestantissimus, omnique doctrinae genere cultus, in Mysteriis Graecorum, hanc etiam initiatu doctrinam tradi consueuisse, Deos illos, quos vulgo adorarent omnes, re ipsa mortales extitisse homines, idque testimoniis quibusdam, e CICE- RONE perquam opportune allatis, demonstrasse, et extra omnem dubitationis aleam posuisse videtur. Sunt autem haec CICE- RONIS verba, Tuscul. Lib. I. c. 12. *Quid? totum prope coelum, ne plures perse- quar, nonne humano genere completum est? Si vero scrutari vetera, et ex his ea, quae Scriptores Graeciae prodiderunt, eruere coner: ipsi illi, maiorum gentium dii qui habentur, hinc a nobis profecti in coelum reperientur. Quaere, quorum demonstrantur sepul- chra in Graecia: reminiscere, quoniam es initiatus, quae tradantur Mysteriis: tum denique, quam late hoc pateat, intelliges.* Herculem, Bacchum, Leucotheam, Castores, et alios horum similes, ex turba mortalium hominum, translatos fuisse in ordinem deorum immortalium, notum erat vulgo, neque ea de re cuiquam poterat superesse dubium. De illis CICE- RO, eo, quem laudauimus, loco, quoque dixerat. Verum mox, in verbis quae descripsimus, addit, intelligi ex mysteriis, quam late hoc pateat, in ii quippe tradi initiatis, ipsos maiorum gentium deos,

deos, Iouem, Apollinem, ceterosque mortali lege creatos, propter virtutem vero et bene merita, immortalitate et consortio deorum donatos fuisse. Eodem spectant et haec auctoris eiusdem verba, Lib. I. de nat. Deor. c. 42. *Quid? qui aut fortes, aut claros, aut potentes viros, tradunt post mortem ad Deos peruenisse, eosque esse ipsos, quos nos colere, precari, venerarique soleamus? nonne expertes sunt religionum omnium? — Omitto Eleusinam, sanctam illam et augustam,*

Vbi initiantur gentes orarum ultimas

Præterea Samothraciam, eaque

— Quae Lemni

Nocturno aditu occulta coluntur

Siluestribus sepibus densa.

hui quidem loco, ex priori, lux est accendenda. ubebantur ergo omnes, initiati Graecorum mysteriis, credere, Deos, quos Graecia coleret, cunctos, in lucem hanc aliquando editos fuisse, inter omnes vixisse, et tandem mortem quoque oppetisse. At quaeri non immerito potest, fuerintne legislatores, et conditores mysteriorum, de eo, quod credere volebant alios, ipsi certo persuasi. Locere nos voluit ingeniosus ille auctor, qui arcana mysteriorum Eleusiniarum nobis non sine successu explicare conatus est, ^b legislatores et Philosophos ceteros permulta suis inculcasse et vehementer commendasse, quae credebant hominibus fore utilia, iam si ea re ipsa iudicarent esse falsa. Quid vetat nos credere, ex illorum numero fuisse etiam doctrinam in mysteriis traditam, de mortalibus ad honores diuinos euectis, istoque virtutis praemio donatis, quod sane scopo, quem legislatores in mysteriis instituendis, sibi propositum habebant, erat multo conue-

b. Vide les
Dissertati-
ons de Mr.
DE SILHOV-
ETTE sur
l'union etc.
Dissertat.
VIII. init.

e. Vide eundem, Dissertat. V. et VI. p. 346. 347.

conuenientissimum. Volebant autem praeterea Mysteriorum conditores, quod pariter * auctor noster doctissimus nos obseruare iubet, initiatos a cultu Deorum plurium, ad agnoscendam vnitatem Entis supremi, rerumque omnium summi moderatoris, reuocare: quid igitur, quaeso, ad rem hancce conducibilius excogitari poterat, quam isthaec doctrina, Deos, quos adoraret vulgus, re ipsa homines fuisse, ob solius virtutis meritum, ad illud, in quo nunc conspicerentur, honoris fastigium euectos? Nonne pii Ecclesiae primitivae doctores, rem plane eandem, et eadem etiam de causa, constanter docuerunt, multisque adstruxerunt? Si res ista ex bonis et genuinis historiae antiquae monumentis, legitime demonstrari potuisset, tanquam certa et indubia, quid, obsecro! opus erat, eandem, ceu doctrinam arcanam, multa et sollicita cum cautione mystis foliis, rite initiatis, tradere? An non vel id ipsum argumento est satis luculento, rem hanc, quae non ex historia, sed ex mysteriorum arcanis placitis, tantum cognosci poterat, a Mysteriorum institutoribus fuisse excogitatam, ut hominum utilitas et vera felicitas, quae per mysteria quaerebatur, hoc pacto tanto melius promoueretur?

Mysteria Aegyptiorum a Graecorum mysteriis veementius differunt, et ex his aestimanda non sunt.

§. XIV. Verum quomodocunque res ista se habeat, quam nunc mittimus, suoque loco relinquimus, sit hoc ita, fuerint Dii illi, quos Graecia colebat, miseri mortalesque homines, quod in Mysteriis illius gentis asserbatur, quid quaeso Graecorum Mysteria, ad Deos Aegyptiorum? Num non, quod mox videbimus, ipsius Graeciae meliores et maxime cordati Scriptores eandem fatentur, ea in re Graecorum mores, a moribus Barbarorum, ac sigillatim Aegyptiorum, toto coelo differre? At enim, inquit vir ingenii politicissimi, constat vnanimi vterum consensu, Mysteria ex Aegypto transiisse in

d. Mr. DE SILHOVETTE, vbi su.

Grae-

Graeciam, ac singularem reperiri inter Mysteria gentis vtriusque similitudinem. Et istud quidem libens et vltro largior, videri modum, certas quasdam doctrinas sacras, nonnisi initiatis in Mysteriis tradendi, in Aegypto inuentum, et exinde ad alias gentes translatum fuisse. Verosimile est, in antiquissimis, et apud hos, et apud illos, Mysteriis, doctrinam de Dei aeterni vnitatem, de animarum immortalitate, deque praemiis et poenis post hanc vitam distribuendis, sollicitè inculcatam fuisse. At ut diuersi erant Aegyptiorum Graecorumque Dii, ita de iis, diuersa etiam, in vtriusque gentis doctrina tradi solebant. In Mysteriis Eleusiniis, tota fabula de Cerere et Proserpina, qualem nobis * docti quidam veteris Ecclesiae Patres conseruarunt, tradebatur, ac explicabatur, idque erat praecipuum illorum Mysteriorum argumentum. Nihil certe huiusmodi, in Mysteriis Aegyptiorum vnquam audiebatur. Ita in Mysteriis Samothracum, innumerisque alijs, talia de Dijs perhibita fuisse nouimus, quae Aegyptijs in vniuersum ignota erant. Vnicum tantum adiiciam exemplum, ex quo intelligi clare possit, ex Mysteriis nihil probari posse de Dijs Aegyptiorum. Perhibent veteres, † Philosophum quendam, quem Zoroastreni vocant, initiatum in Aegypto, Mysteria illius gentis in Persiam inuexisse. Et de Persijs tamen hoc obseruat Scriptor peruetustus, omnique fide hic dignus, ‡ *eos non, sicuti Graeci, sentire, Deos ex hominibus esse genitos.* Ideoque apud eundem, Athenienses, Xerxi Persarum regi hoc exprobrant, quod § *heroum*, id est hominum diuinis honoribus maculatorum, *nul- lam neque curam agat, neque rationem habeat.* Tale quid ergo, in Persiarum Mysteriis, etsi ex Aegypto arcessitis, non docebatur. Id igitur, quod volunt viri docti, non ex Graecorum; verum ex ipsorum

pra, Diff. V. p. 171. 218. et alijs in locis.

e. CLEMENS Alexandr. in *Protreptico* p. 13. ARNOBIUS aduersus Gentes Lib. V. p. 173-174.

f. Mr. DE SILHOVETTE, vbi supra, Diff. V. p. 171. g. HERODOTVS Lib. I. cap. 131. h. *Idem* Lib. VIII. cap. 143.

Aegyptiorum mysteriis ostendendum adstruendamque esset.

Neque id etiam probari potest ex Mysteriis Aegyptiorum, et si Leo quidam, Sacerdos Aegyptius, id perhibuisse dicatur.

hh. Mr. DE SILHOVETTE, ubi supra, Diss. V. p. 236. 237. etc.

i. locum hunc supra §. XIII. descripsi.

§. XV. Sed silentio tamen inuoluere non possum, doctissimos viros, ad ipsa quoque Aegyptiorum mysteria, hh in quibus tale quid traditum fuerit, prouocare. Videamus igitur, qualia illa sint. Adferuntur nempe ista ex AVGVSTINO de ciuit. Dei Lib. VIII. cap. V. In eo genere sunt etiam illa, — quae Alexander Macedo scribit ad matrem, sibi a magno Antistite Sacrorum Aegyptiorum, quodam Leone patefacta. Vbi non Picus et Faunus, et Aeneas, et Remulus, vel etiam Hercules et Aesculapius, et Liber Semele natus, et Tyndaridae fratres, et si quos alios ex mortalibus pro diis habent; sed ipsi etiam maiorum gentium dii, quos i Cicero in Tusculanis nominibus videtur attingere: Iupiter, Iuno, Saturnus, Vulcanus, Vesta, et alii plurimi, quos Varro conatur ad mundi partes, siue elementa, transferre, homines fuisse produntur. Timens enim et ille quasi reuelata Mysteria, petens admonet Alexandrum, ut cum ea matri conscripta insinuauerit, flammis iubeat cremari. Eandem in rem citantur et haec CYPRIANI, ex libro de idolorum vanitate p. 12. Non vnus ab omnibus Deus colitur, sed propria cuique maiorum suorum cultura. Hoc ita esse, Alexander M. insigni volumine ad matrem suam scribit: metu suae potestatis proditum sibi de diis hominibus a Sacerdote secretum; quod maiorum et regum memoria seruata sit; inde colendi et sacrificandi ritus inoleuerit. Quibus gemina leguntur apud MINVTIVM FELICEM in Octauio cap. 21. et ATHENAGORAM in libro pro Christianis p. 31, cuius verba adscribere, operae pretium fuerit. Alexander Philippi filius, in Epistola ad matrem (ambo vero Heliopoli, Mempbi, et Thebis colloquia cum Sacerdotibus instituisse dicuntur) Deos fuisse homines scribit, se ex Sacerdotibus cognouisse.

nisse. Obseruare hic lectorem velim, ATHENAGORAM scribere, Olympiadem, et filium eius Alexandrum, Heliopoli, Memphi, et Thebis, cum Sacerdotibus colloquia instituisse, cum tamen ex genuinis historiae Alexandri Monumentis certum et restatum sit, Olympiadem filium suum in expeditione bellica comitatam plane non fuisse, Alexandrum vero, temporis penuria pressum, ultra Memphim non processisse, neque Thebas vnquam oculis vsurpasse. Ita ad constituendam illam fabellam, mendaciis merisque figmentis opus erat. Si ceteroquin loca hic a me excitata inter se compares, atque coniungas, intelliges, Scriptoribus hisce Christianis, aut lectam, aut saltem de fama notam fuisse epistolam, ab Alexandro Macedone, vti iactabatur, ad matrem Olympiadem scriptam, in qua ipsi significauerit, sibi a Leone Antistite Aegyptio, secretum aliquod, summo ceteroquin studio occultatum, metu proditum fuisse, Deos nempe, in Aegypto cultos, olim fuisse homines. Quid igitur de hac, siue Epistola, siue fama existimabimus? Nam si res ita se habet, prouti eam Scriptores illi Christiani referunt, manus vtique de tabula auferenda, pedibusque in doctissimorum virorum sententiam eundum nobis erit.

§. XVI. Verum enim vero, quae fides poterit haberi Epistolae, supra quidem, quam dici potest, memorabili; sed de qua, ante Scriptorum illorum Christianorum aetatem, nemo vnquam aliquid fando audiuit? Nonne constat, a Christianis quibusdam, illo tempore, intentione non mala; sed pessimo tamen exemplo, permulta tanquam veterum Scripta venerabilia conficta fuisse, quod crederent, illa sibi fidem apud lectores tanto maiorem conciliatura, viamque ad feliciter destruendum gentilium errores superstitionemque apertura esse? Quem fugiunt Sibyl-

*Epistola
Alexandri
M. qua idde
Leone testa-
tus esse per-
hibebatur, a
Christiano
quodam
conficta
fuit.*

lina, aliorumque etiam Oracula, Osthani et Hy-
staspi, Magorum nempe Persarum, libri, Herme-
tis Trismegisti varia, et similia his innumera, pia
fraude, a Christi cultoribus, orbi obtrusa? sed quae
hodie ab idoneis talium rerum aestimatoribus, me-
rito contemnuntur. Neque vero etiam antiquitatis
Christianae studiosis ignotum esse potest, Scriptores
Christianos veteris Ecclesiae, ad vnum omnes, vbi
exquisito studio idololatriam oppugnant, eiusque
vanitatem ac insaniam annuntiant ostendere, id sem-
per et cumprimis vrgere, Deos qui in mundo co-
luntur, re ipsa homines fuisse, aliis similes; sed du-
dum mortuos. Estne igitur mirum, tenebrionem,
nescio quem, in eorum gratiam, talem Alexandri
Epistolam confinxisse, eamque postea certatim alios
in usum suum conuertisse? Si Epistola illa, quam
Patres laudant, genuina esset, tum quaestio de
essentia, natura, et origine deorum Aegyptiorum,
quae, vti ex notissimo PLUTARCHI libro *de Iside
et Osiride*, ubique intelligitur, veteres Philosophos
tantopere exercuit, sic decisa et penitus finita fuis-
set, ut nemini amplius dubium superesse potuerit, et
profecto Epistola illa, inter Graecos, Philosophos
praesertim, nihil fuisset illustrius. Non certe vide-
mus, vnquam aliquem, vbi de natura Deorum di-
sputare in animum induxit, ad hoc Oraculum con-
fugere, aut eius vel leuissimam mentionem facere,
non VARRONEM, ^k vbi de Deorum Aegyptiorum
natura disserit, non CICERONEM in libris *de natura
Deorum*, in quibus de hoc argumento, subtiliter
profecto et copiose disceptat, qui in hac causa maluit
ad obscura Graecorum mysteria prouocare, ex qui-
bus tamen rem hanc non tam edisserat, quam po-
tius tantum mustrat, quam ad luculentam illam Alex-
andri Epistolam: non DIODORVM *Siculum*, etsi
tamen is p. 18. secretorum quorundam Sacerdotali-
um,

k. *De lingua
latina*, Lib.
IV. p. 17.
Edit. Dor-
drecht.

um, his de quibus loquimur, non dissimilium, aliquam mentionem iniecerit: non PLUTARCHVM, qui in libro *de Iside et Osiride*, in explicandis et conciliandis veterum de hac re sententiis, se mirum in modum torquet, quique illam ipsam quaestionem, an Dii Aegyptiorum homines fuerint, intactam praeterire non potuit; sed de Alexandri Epistola ne γὰρ quidem habet, quinimo sententiam illi contrariam aperte asserit; non alium denique quenquam, quod me iudice, documento est irrefragabili, illis de tali Epistola nihil plane constituisse. Legat quis porro Scriptores vitae Alexandri M. DIODORVM *Siculum*, ARRIANVM, PLUTARCHVM, CURTIUM, et inueniet illos commemorare sacrificia a rege hoc Apidi oblata Memphi, sermones etiam eum inter et Sacerdotes Iouis Ammonis, in Marmarica, institutos; sed de Leone, de secretis ipsi a Sacerdotibus Aegyptiis reuelatis, de Epistola super ea re ad Olympiadem matrem exarata, verbulum aut indicium deprehendet nullum. Non sum nescius, Patronos Epistolae illius vexatae, ¹ nos ad auctoritatem PLUTARCHI ablegare, qui disertis verbis, in vita Alexandri M. p. 680, epistolae illius meminerit. Et meminit sane; sed operae profecto pretium est, videre, quomodo. En! Scriptoris illius verba. Ἀλέξανδρος ἐν ἐπιστολῇ πρὸς τὴν μητέρα, φησὶν γεγενῆσθαι τινὰς αὐτῷ μαντείας ἀπορρήτους, αἷς ἐπανελθὼν φράσσει πρὸς μὲν ἐκείνην. *Alexander in Epistola ad matrem suam, Oracula quaedam arcana sibi aut reddita, quae reuersurus soli ei reuelaturus esset.* Ergo extabat tempore Plutarchi Epistola, quae ab Alexandro ad matrem scripta esse ferebatur. Verum, an dices, obsecro, hanc esse Epistolam illam, quam Patres laudant? Sed in hac agebatur de doctrinis mysticis Theologiae Aegyptiorum, ante non auditis, in illa sermo tantum est de diuinationibus et praedictionibus sibi diuinitus

(C)

factis,

I. ION. PELLVS Episcopus Oxoniensis, omni laude cumulatissimus, in notis ad Cypriani librum de vanitate idolor. p. 12. Edit Oxon.

factis, quas propalare rebus suis consultum non ducit. In hac doctrinas Sacerdotum arcanas, fidei suae concreditas, libere et sine ullo scrupulo, *reuelat*; in illa nihil tale se facere posse asseuerat, verum haec omnia, se aliquando post reditum, matri coram aperturum esse, significat. Et cum posthaec matrem non viderit, arcana illa Oracula, per quae designari videntur omina Apidis, (de quibus nos diximus Lib. IV. cap. II. §. 7. 8.) obliuione perpetua sepulta fuisse oportet. Quanta non, bone Deus! inter Epistolam vtramque intercedit discrepantia? Estne opus pluribus, ad Epistolam illam, quam boni Patres Ecclesiastici, ab aliis seducti, laudant, fraudis et fictionis apertae conuincendam? Et si talis causa nonnisi fraudibus et figmentis fulciri poterat, quid de causa ipsa iudicabit aequus et peritus rerum arbiter?

Eusebii in hac causa testimonium, veritati praeiudicare non potest.

m. WARBURTON *Essai sur les Hieroglyphes*, p. 312.

§. XVII. Sed sunt viri magni nominis, ^m qui tantum apud nos valere debere, EVSEBII auctoritatem, vrgent, vt, quoniam et is docet, Aegyptios, viros bene meritos in Deorum censum retulisse, hac de re merito addubitari nequeat. Et certe inficias non eo, EVSEBIUM, magnum vtrique virum, et quocum, si ingenii mirabilem copiam, et eruditionis profundae multiplicem varietatem spectes, pauci in tota antiquitate conferri queunt, iudicem in causa huius generis, dici posse idoneum. Satis ex *Praeparatione* eius *Euangelica*, intelligi potest, quanta industria is origines Theologiae veteris, apud gentes omnes, ex fontibus genuinis scrutatus fuerit, quamque sagax et limatum iudicium de rebus omnibus tulerit. Sed quid tamen non possunt, apud homines etiam doctrina mirabiliter cultos, opinionones praeiudicatae? Nouerat Scriptor egregius, Ecclesiae Doctores, qui ipsum praecesserant, meliores pene omnes, ad demonstrandam impiam idololatriam

latriae vesaniam, toties omni nisu asseruisse, Deos ab omnibus fere in mundo hominibus cultos, re ipsa homines fuisse, post mortem a Sacerdotibus coelo illatos, in terra vero Templis, honoribusque diuinis donatos. Doctrina eorum hac de re talis etiam erat; ut se non mediocri verosimilitudinis specie commendare omnibus posset. Scriptores Christiani, eam non primi excogitauerant; sed a DIODORO Siculo, aliisque magni nominis Scriptoribus Ethnicis traditam, ac magnopere ornatam, adoptauerant tantum, suamque in rem verterant. Et credibile est, argumentum hoc, a Scriptoribus inprimis Christianis, diligenter exasciatum, multos permouisse, ut doctrinam religionis Christianae accuratius explorandam sibisumerent. Quidni igitur EVSEBIUS tot praedecessorum vestigiis insisteret, ac arma, ab ipsis Scriptoribus Ethnicis liberaliter suppeditata, ad eradicandam impietatem cultus idololatriae, feliciter conuerteret? Et si igitur nobilissimus Scriptor, alias quoque de origine idololatriae, sententias, et prolixè satis, retulerit, ⁿ illam tamen, quae vult, Deos plerarumque gentium, primo fuisse mortales terrae nostrae incolas, aliis aperte anteposuit. Sed omnium tamen horum auctoritas veritati praeiudicare nec potest nec debet.

n. 'Praeparat. Euang. Lib. III. cap. III. et X.

§. XVIII. Verum et aliis argumentis nunc ostendamus, Osiridem, Isidem, Ammonem, Horum, Vulcanum, Herculem, aliosque huius generis deos Aegyptiorum, non fuisse homines, ab hominibus aliis, post mortem, honoribus diuinis condecoratos, et talem opinionem, merum esse figmentum cerebri Graecorum recentiorum, vetustioribus omnino incognitum. Graeci, qui ^o totum prope coelum humano genere impleuerant, et vesaniae huic modum ponebant nullum, alios, interque hos etiam

Ex testimonio Sacerdotum Aegyptiorum, et meliorum inter Graecos Scriptorum, probatur, Aegyptios homines non coluisse.

(C) 2

Aegy-

o. CICERO Tusculan. Lib. I. c. 12.

XXXVI. PROLEGOMENA.

Aegyptios, suo modulo ac pede metientes, his id tribuebant, cui ipsi inter suos assueti erant, quodque domi a teneris vnguiculis viderant, audierant, compertumque habuerant. Deos adorabant, quos fuisse homines certo sciebant, proindeque criminis eiusdem maculam, Aegyptiis quoque affricabant. Mirum itaque videri nemini debet, opiniones huiusmodi, tempore praesertim Ptolemaeorum, qui et ipsi Graeci erant, et graecis studiis, placitis, ac moribus, magnopere semper fauebant, inualescere, et plerorumque animos occupare potuisse. At inter ipsos Graecos, antiquiores et cordatiores quosque longe aliter existimasse, probari facile potest. De Persis vidimus, HERODOTVM, historicorum omnium, qui extant, patrem, testari, illos non, sicuti Graeci, sentire, Deos ex hominibus esse genitos.

§. XIV. Aegyptiorum vero, in hoc negotio, mores, moribus graecis etiam in isthoc negotio opponit, Philosophus elegantis ingenii, et in historia antiquitatis, si quisquam alius, vehementer exercitatus. Verba eius, breuitatis ergo, in latinum sermonem conuersa, appono. *P Aegyptiorum quoque instituta non possum non improbare. Bonum illi colunt, auem et hircum. — Moritur ergo in Aegypto Deus et lugetur, eiusque et Templum monstratur et Sepulchrum. Et Graeci quidem bonis etiam visis Sacra faciunt, quorum virtutum memoriam celebrant, calamitates vero obliuione obruunt. Apud Aegyptios vero ex aequo lachrymas Deo et honores offerunt. Si Scriptor eximius credidisset, Aegyptios homines olim mortuos adorare, hisce eorum moribus, mores Graecorum non opposuisset, verum in vna eademque gente crimen vtrumque notasset. Consimilem inter Graecorum Aegyptiorumque cultum comparisonem instituit LVCIANVS, qui tamen ad excusandos Aegyptios addit, cultum animalium esse aenigmaticum.*

Sed

p. MAXIMVS
TYRIVS,
Differt.
XXXVIII.
p. 455. Edit.
Oxon. 1677.
12.

Sed locum eius, nimis prolixum, quam ut hic inseri possit, et apud ipsum legi malo. Sed audiamus potius HERODOTVM, qui omnium primus, res Aegyptiorum, de quibus Sacerdotes eorum, in omnibus fere totius Aegypti Templis, diligentia scrupulosa percontatus fuerat, popularibus suis, Graecis, exposuit, et videamus quam aperte is Graecorum hac de re opiniones condemnet. Ita autem loquitur Lib. II. c. 50. *Νομίζουσι δ' ὅτι Αἰγύπτῳ εἰδ' ἡρώων εἰδέν. Aegyptii heroës nullo cultu prosequuntur.* Sunt vero heroës proprie illi, quos Graecia superstitiosa, mortales cum essent nati, pro Diis habendos et colendos esse, edixit. Tales esse Aegyptiis, conceptis verbis HERODOTVS negat. Eodem Libro, cap. 142, auctor is idem haec scribit: *Sacerdotes referebant, et demonstrabant, a primo rege, usque ad Vulcani Sacerdotem, generationes fuisse trecentas quadraginta et unam (id est annos 11340) quo temporis intervallo, negabant ullum Deum forma humana extitisse, neque etiam vel prius, vel postea, in regibus Aegypti extitisse quenquam, qui Deus fuerit.* Quae hic ad nos spectant, eo redeunt, ἀποδείκνυσθαι, Graecis adeo familiarem, Aegyptiis penitus incognitam esse, neque concedere eos, quenquam fuisse inter reges suae gentis, qui post mortem honores diuinos consecutus sit. Eadem docet ac vrget, Scriptor hic cap. 143. ex quo ista tantum adferemus. *Hecataeo historiae Scriptori, originem suam recensenti, atque asserenti, sextum decimum, ex maioribus stirpis suae, Deum fuisse, Sacerdotes Thebaei opponebant sui proprii generis genealogiam, in recensione tamen illa non admittentes, id quod ab illo diceretur, hominem progeneri a Deo. Ita vero genealogiam suam, genealogiae Hecataei opponebant, ut dicerent Piromin ex Piromie genitum semper esse, donec trecentos quadraginta quinque numero impleti essent, omnes Piromies,*

q. in Deorum Concilio, Ophi., To. II. p. 951-956. Edit. Saub. mur.

XXXVIII PROLEGOMENA.

ut itaque genealogia ultimo nes in Deo, nec in heroi defineret. Nempe Hecataeus historicus graecus, cum Sacerdotibus Thebaeis in Aegypto, sermones miscens, ex inani quadam iactantia, genus suum ad Deum aliquem retulerat, a quo ipse in stemmate esset decimus sextus, sicuti in Graecia nihil profecto erat frequentius, quam ut hi genus suum referrent ad Iouem, alii ad Apollinem, alii ad Bacchum, alii ad Herculem, cuius praesertim numerosa erat in Graecia posteritas, alii ad Venerem, alii ad alios. Vano huic graeco, Sacerdotes Thebaei, opposuerant genealogiam summi sui Pontificis, qui per * generationes 345, in linea recta a primo summo Pontifice descenderat, sed ita ut semper *Piromis*, e *Piromie* prognatus fuisset. Ergo Sacerdotes significare volebant Hecataeo, memoriam temporis praeteriti, apud se multo esse longiorem et diuturnam magis, quam apud Graecos; sed se nullos tamen Deos agnoscere, a quibus longa serie homines genus ducebant, quae tantum esset Graecorum vaniloquentia. *Piromis*, ΠΙ-ΡΙΜΙ, est vox Aegyptiaca, designans hominem, quod res ipsa, totaque orationis series iam sic satis declarat, et Aegyptios aliam vocem non habuisse, ad designandum ἄνθρωπον, hominem, versio Coptica librorum Scripturae, quae prostat, docere vnumquemque potest. *Piromis* itaque ex *Piromie*, est homo ex hominibus ortum trahens, qui opponitur homini ex Deo, stemmatis sui auctore, prognato. Quod vero HERODOTVS affirmat, *Piromin* graece significare καλὸν καὶ γαδὸν, bonum et honestum, id pro lusu aliquo etymologico habendum est. Nam ΠΙ-ΡΗ-ΜΗ, *Pi-re-mei*, reipsa significat

* Numerus hic generationum fidem vtique omnem superat. Sed non dubito, quin hic lateat aliquid arcani, quod tamen nunc diuinando assequi haud possum.

ficat facientem quod iustum est, vnde conflatam esse vocem ΠΙ-ΡΑΙΙ, (*hominem*) existimare potuit, qui eam Herodoto interpretatus est. Sed pergit mox HERODOTVS cap. 144. docetque ex ore Sacerdotum, *ante hos homines, regnum in Aegypto tenuisse deos, sed qui cum hominibus non una vixerint, eorumque semper regnasse unum, usque ad Horum, Osiridis filium, qui fuerit omnium ultimus.* Ab eo igitur tempore, quo homines regionem Aegypti occupare, sibi que subiicere coeperant, Dii, secundum Aegyptios, in illa amplius non conspiciebantur. Non dubito, quin doctrina haec, quam HERODOTVS ex ore Sacerdotum acceperat, doctrina fuerit Aegyptiorum omnium, per totam Aegyptum recepta, usque ad Ptolemaeorum tempora. Nam Scriptor, qui in hocce argumentum diligenter apud Sacerdotes omnes inquisiuerat, nihil plane in contrarium obseruat. Semper doctrinam hac de re Aegyptiorum, Graecorum doctrinae et cultui opponit. Et mox videbimus, testimonium hoc HERODOTI, ipsius MANETHONIS, Sacerdotis Aegyptii antiqui, testimonio egregie confirmatum. Videmus etiam, architectos primos noui dogmatis de cultu hominum diuino, vetustis Aegyptiis temere affici, vt fidem sibi conciliarent, aliis persuadere debuisset, rem hanc a Sacerdotibus semper sollicite occultatam fuisse, donec tandem vnus ex eorum numero, Alexandro demum eam aperuerit. Vide §. XV. XVI. Igitur ante Alexandri M. aetatem, nemini ea de re quicquam constabat, nisi, vt volebant fabulae huius auctores, soli initiati. DIODORVS mentionem figmenti huius etiam iniicit, vbi Lib. I. p. 18. ait: *Interitum Osiridis ex antiqua traditione, in arcanis Sacerdotes habuisse. Verum temporis successu, tandem accidit, vt aliqui silentio occultatum in vulgus effutirent.* Prae-

clari huius Scriptoris tempore, fabula de Leone arcanum hoc Alexandro aperiente, nondum innoverat. Alioquin rem hanc, magni certe in causa ista momenti, et hic, et in historia expeditionis Alexandri in Aegyptum, commemorasset. Sed aliquam tamen historiolum, illi, quam Patres quidam referunt, non dissimilem, fingere omnino oportebat, ut traditiones recentiorum, cum vetustioribus genuinis, inter quas tanta apparebat discrepantia, aliqua ratione conciliari possent.

Idem ex Dynastiis etiam Manethonis ostenditur.

§. XIX. HERODOTVS vero omni fide, hac in re, tanto dignior omnibus videri debet. quod ea quae asserit, cum aliis vetustissimisque Aegyptiorum monumentis plane concinant. Norunt omnes, MANETHONEM Sacerdotum in Aegypto, tempore Ptolemaei Philadelphi, Pontificem maximum, ex columnis sacris, et melioribus, quae tum supererant, monumentis Sacerdotalibus, notissimas illas Dynastias regum Aegypti confecisse, in quibus digerendis, et ad Chronologiam sacram accommodandis, operam non poenitendam posuere MARSHAMVS, et haud ita pridem VIGNOLIVS noster. † Distinguit autem MANETHO regnum Deorum et Semideorum, a Dynastiis hominum, prius illud regnum infecutorum. Cum vero Dynastiae hominum incipiant a Mene, qui consensu omnium, primus ex Chami posteris in Aegypto regnavit, siue is sit Chamus ipse, uti nonnullis placet, siue Misraimus, Chami filius, quod plurimis placet, siue huius filius, aut nepos, quod vero videtur similis, sequitur necessario, Deos eorumque regnum, antecederè regnum primorum Chami posterorum, ac plane supra diluvium collocandum esse. Et ita etiam AFRICANVS, EVSEBIVS, SYNCCELLVS, et quicumque Dynastias illas Manethonis nobis conseruauerunt, rem ceperunt, neque etiam alia potuit esse mens ac sententia MA-

NETHO-

† apud SYNCCELLVM in Chronograph. p. 18. 19. 40. 41.

u. Lib. I.
P. 4L. 42.

Digitized by Google

posterioris. Aliter ergo existimare non possum, quam, regnum Osiridis, Isis, Hori, Typhonis, et similium, non esse historicum et verum; sed mere fabulosum, symbolicum et allegoricum, methodo Sacerdotum, tradendi dogmata sacra, aenigmatica, plane attemperatum. Et similes sane fabulas, vetustissima, Phoenicum, Phrygum, ipsorumque Graecorum Theologia, nobis abunde subministrat, ut satis appareat, idem fere Theologis prisca variarum gentium fuisse ingenium, et diuersas ipsorum fabulas, ex vno fonte deriuatas fuisse. Praeterea regnum illud Deorum Aegypti fabulosum, a Sacerdotibus hunc in modum adornatum fuisse, ut cyclos ipsorum astronomicos et chronologicos accurate referret, tam ingeniose et luculenter haud ita pridem probauit ^w vir vndecunque doctissimus, ut dubio locus superesse nequeat.

w. Chronologie de Mr. DES VIGNOLES To. II. p. 656. 657. 660: etc.

Indicatur ratio, ob quam recentiores Graeci, vetustis Aegyptiis apothefis hominum mortuorum affinxerint.

§. XX. Neque etiam ita difficile est, diuinando assequi, vnde tandem euenerit, ut Graeci posterioris aevi, Theologiam Aegyptiorum, tam turpi ratione corruerint, totique orbi persuadere annisi fuerint, Osiridem, Isidem, Horum, et primores quosque Aegyptiorum deos, sola sua virtute et praeclare gestis, meruisse, ut sorte humana exempti, diuinis gauderent honoribus. Ficta illa Alexandri M. epistola, de quo §. XVI, nisi me opinio vehementer fallit, totum rei huius arcanum nobis referabit. Nemini ignotum esse potest, nisi cui Alexander ipse ignotus est, magnum hunc Asiae domitorem, dum etiam in viuis esset, pro deo haberi colique voluisse, et super ea re, post occupatam Aegyptum, Oraculum Iouis Ammonis in Marmarica consuluisse. Hoc sine dubio ansam praebuit Epistolae illi confingendae, qua nempe Alexander vesaniam suam et impietatem, exemplo primorum in Aegypto regum, Osiridis, Isis et Hori, ceterorum-

rumque excusare voluerit. Alexandrum huiusce-
modi consilia mente sua agitasse certum est. Hinc
videmus ipsi a LUCIANO exprobrari, * quod et-
iam post mortem stulta illa spe se laetauerit, fore,
vt aliquando Anubis aut Osiris euadat. Vestigia
haec Alexandri, legerunt eius in regno Aegypti
successores, Ptolemaei, qui tantum non omnes, aut
post mortem Deorum choro additi fuere, aut viui
in illud consortium recipi voluere. Poteratne ali-
quid his auditu iucundius fingi, quam eos honores
tantos appetendo, imitari tantum exempla primo-
rum et maxime illustrium Aegypti regum, qui sint
illi ipsi dii, qui nunc ab omnibus, in toto regno,
tam impensa religione colerentur. Erat illo tem-
pore Aegyptus graecis hominibus tota repleta, Graeci
etiam passim opimis fruebantur Sacerdotiis, in
Templis praesertim munificentia Ptolemaeorum re-
cens extructis, aut etiam ex puluere et ruina ma-
gnifice denuo restauratis. Alii a tenera aetate, Grae-
corum disciplina sollicitè imbuebantur, quibus MA-
NETHONEM ipsum accensendum esse existimauerim.
Horum itaque studio, vt et regibus rem gratam fa-
cerent, et vt proprio suo ingenio obsecundarent,
effectum est, vt prisca Aegyptiorum Theologia non
mediocriter corrumperetur, et multis peregrinis
additamentis vehementer incrustata, talis fere tra-
deretur, qualem a DIODORO Siculo, et PLUTAR-
CHO repraesentatam legimus, in quorum excellen-
tibus ceteroquin Scriptis, vbi de rebus Aegyptio-
rum agunt, non ipsorum, sed temporis, vitio, ve-
ro falsa permulta, genuinis tot adulterina sic admix-
ta reperiuntur, vt vnum ab altero discernere,
non cuiusuis sit, laboremque requirat minime
vulgarem.

§. XXI. Sed tempus est, vt videamus, quod-
nam fuerit re ipsa genuinum obiectum, Theologiae
et

x. in dialo-
gis mortuo-
rum, Opp.
To. I. p.
254.

Obiectum
cultus idolo-
latrici vete-

rum Aegyptiorum, duplex fuit: Dii nempe intelligibiles, et sensibiles.

et cultus idololatrici veterum Aegyptiorum, ad quod illi, derelicto iam vno vero Deo, honorem et reuerentiam ipsi soli debitam, peruersa mente transtulerunt. Sacrae literae testantur, homines in vniuersum, interque hos etiam Aegyptios, cum oculos in coelum attollerent, inibique Astra contemplarentur splendida, cum experientia magistra didicissent, quam multiplicem vsum, clarissima Mundi lumina terrae nostrae praestarent, diuinitatem iis tribuisse, et cultum aliquem, tum publicum, tum priuatum, decreuisse. Ex iis, quae supra obseruauimus §. V. VI. VII. IX. liquere arbitror, cultum Solis, aliorumque, vt credo, Astrorum, Lunae praesertim, aevo Isaaci Patriarchae, in Aegypto inualuisse, quo sine dubio factum est, vt cognitio et cultus veri Dei sensim pelleretur, etsi tamen non illico extingueretur. Credibile omnino est, primo ad cognitionem et cultum veri Dei, superaccessisse cultum aliquem Astrorum, tanquam illustrium supremi Numinis ministrorum, per quos hominibus in mundo benefacere et benedicere velit. Nonne in ipso Christianorum coetu tot reperiuntur, qui cum cultu creatoris, cultum etiam coniungunt creaturarum, quas pro mediatoribus ac intercessoribus pro hominibus apud Deum haberi et inuocari volunt? Quidni tale quid etiam apud Aegyptios, in primordiis cultus eorum idololatrici, contigisse diceremus? Et videmus profecto, tempore Iosephi Patriarchae, quo tota Aegyptus cultui creaturarum mancipata iam erat, hunc tamen Patriarcham, regi de suo, id est vero Deo, locutum esse libere. *⁊ An sine Deo, inquit, faustum responsum edetur Pharaoni?* Tantum vero abest, vt rex piam hanc admonitionem Iosephi aegre tulerit, aut contemtim reiecerit, vt potius ingentem fiduciam, quam in Deo Iosephi collocauerat, huiusmodi ver-

*y. Genes.
XLI. 16.*

bis declarare non dubitauerit: ² *An inueniemus virum* z. *Ibid.* v. 38. 39.
*huic Iosepho similem, in quo sit Spiritus Dei? Iosepho vero dixit: Quandoquidem tibi omnia haec patefecit Deus, neque quisquam est prudentia et sapientia tui similis, domui meae praefectus eris. In ipso igitur idololatriae progressu, cum illa Aegyptum vniuersam iam inundasset, notitia tamen Entis infinite perfecti, creatoris et conseruatoris omnium, ex mentibus Aegyptiorum deleri neutiquam potuit. Et illa veri Dei notitia, in gente, quae vsum rationis diligenter excoluit, et antiquissimi temporis memoriam industrie custodiuit, sine dubio semper etiam posthaec aliqua ratione conseruata, adque seeros posteros propagata fuit. Non possum itaque non magnopere probare iudicium, quod de Theologia Aegyptiorum tulit vir impenitens doctus, ROBERTVS BALFOREVS, Scotus, idque meum facere. Sic autem ille: ³ *Vetus illa Aegyptiorum schola, unde Philosophiam suam omnis Graecia hausit, iam inde a Mercurii ter maximi temporibus, mundum duplicem constituit, unum νοητὸν, alterum αἰσθητὸν, hoc est, dicamus, ut possumus, alterum intelligibilem, alterum sensibilem, eamque in rem haec CLEMENTIS Alexandrini verba addit: ⁴ Κόσμον τε αὐτίς, τὸν μὲν νοητὸν οἶδεν ἡ βάρβαρος φιλοσοφία, τὸν δὲ αἰσθητὸν. Philosophia Barbarica duplicem mundum praedicat, intelligibilem alterum, alterum sensibilem. Nihil in Philosophia Platonica et Pythagoraea celebrius est inter duplicem hunc mundum, vti et inter θεὸς νοητὸς, Deos solo intellectu cognoscendos, quia sunt naturae spiritualis, adeoque visui non patent, et θεὸς αἰσθητὸς, Deos sensibus percipiendos, adspicibiles quippe, qui natura praediti sint corporea. Discrimen hoc Scholae Graecorum, Pythagoraea, et Platonica, traxerunt, vt vere vir eruditus obseruauit, ex Theologia Aegyptiorum.**

Huius

a. Commentar. in Cleomedis Meteorol. Lib. I. p. 133. 134.

b. Stromatum Lib. V. p. 593.

XLVI PROLEGOMENA.

Huius itaque obiectum fuit duplex, alterum intelligibile, spirituale, alterum sensibile et corporeum.

*Aegyptiorum
vetustissimi,
Deos colue-
runt veteris,
naturae spi-
ritualis et
aeternae.
c. Vide Pan-
thei nostri
Lib. I. cap.
IV. §. L. 7.*

§. XXII. Primum utique Theologiae veteris et cultus Aegyptiorum, obiectum fuit *νοητὸν*, naturae spiritualis, adeoque sensibus non obnoxium, sed sola vi intellectus cognoscendum. Agnouerunt nempe primi inter Aegyptios Sapientiae magistri, * esse Spiritum aliquem ingenitum, aeternum, omnibus rebus quae existunt prius, qui omnia creauerit, omnia conseruet, omnia contineat, omnia permeet atque viuificet, qui sit Spiritus totius mundi, hominum vero custos et benefactor. Res ipsa satis loquitur, neque aliter existimare possumus, quam doctrinam Aegyptiorum de Spiritu aeterno, mundi creatore et rectore, esse antiquissimam, a Patriarchis acceptam, et ad feros posteros, inter quos diu floruisse deprehenditur, sollicitè transmissam. Non parum id ex eo confirmatur, quod in Theologia Aegyptiorum et Phoenicum, qui fuerunt eorum coloni, vestigia extent, nec pauca nec obscura, * traditionum patriarchalium de creatione mundi, originibusque rerum, quae cum historia Mosaica sic conspirant, ut ex ea videantur esse desumptae, quamuis ante Mosis aetatem Sapientibus Aegypti cognitae fuisse, dubitare non possim. Illarum in *Pantheo* nostro passim, ubi res id ferebat, mentionem fecimus. Ex huiusmodi traditionibus, nunc vnicam tantum, quae ad nostrum argumentum inprimis spectat, adferam. Sciebant Patriarchae, diuinitus edocti, quod et *MOSES* literis consignauit, *Gen. 1. 2.* terram initio, a Deo recens productam, massam fuisse rudem, indigestam, tenebricosam, et informem, quam veteres dixe-

* De hisce Patriarcharum traditionibus non inutile erit consulere magni Theologi, *CAMP. VITRINGAE* Observation. Sac. Lib. I. cap. IV.

dixere Chaos, et aquis obiectam, *aquis* autem his, (quae continebant corpora omnia in mundo nostro creanda) *Spiritum Dei incubuisse*, ad instar volucrum, quae oua sua fouent. Hinc profecto illa verus Aegyptiorum traditio dimanauit, ^d quam ab ipsis accepit Thales Milesius, qui postea inter suos docuit, * *aquam esse initium rerum: deum autem eam mentem, quae ex aqua cuncta fingeret*. Erat igitur doctrina Theologiae Aegyptiorum vetustissimae, mentem Diuinam, siue Spiritum Dei, ex aqua cuncta produxisse. Et certe Pharaon rex Aegyptiorum, cum Iosepho loquens, agnoscit ^f רוח אלהים *Spiritum Dei*, tanquam sibi non ignotum. Ac in Theologia Aegyptiorum, plurimam mentionem fieri consueuisse *Spiritus Diuini*, a quo omnia essent, ^{ff} loco alio satis ostendimus. De Spiritu illo docebant vetusti Aegyptiorum Philosophi, ^g quod materiam informem chaoticam, in formam oui disposuisset, atque ex illo ouo cuncta creasset, Spiritus vero ille esset naturae masculo-foemininae. Doctrinam hanc in vniuersum desumptam esse ex traditione antiquissima Patriarchali, quam his verbis complexus est MOSES, *Genes. I. 2.* רוח אלהים מרחפת על פני המים. *Et Spiritus Dei incubabat aquis*, mihi quidem videtur certum. Creator vniuersi dicitur hic רוח אלהים, *Spiritus Dei*, deque eo commemoratur, quod *incubuerit aquis*. Illud vero *incubare aquis*, quod attribuitur Spiritui Creatori, si vim vocis spectes, actio proprie est volucrum sequioris sexus, quae ouis suis aut pullis incubant, eosque incubando excludunt, quod * veteres non minus, quam recentiores opportune monue-

d. Vide *Pantheon* Lib. I.
c. II. §. 7.
e. CICERO de Nat. Deor. Lib. I.
c. 10.

f. *Genes.* XLI.

ff. Lib. I. cap. IV. §. 7. 38.
g. Lib. I. cap. II. §. 8.

* Ex Iudaeis RASCHI ad h. l. Ex Patribus AMBROSIVS, AVGVSTINVS, HIERONYMVVS, BASILIVS M. DIODORVS Tarsensis, alique apud DRVSIYM in notis maioribus ad eundem locum.

XLVIII PROLEGOMENA.

nuerunt. Hinc videtur ortum traxisse sententia; quae Scholis Orientalium familiaris fuit, *Spiritum* Diuinum, esse aut naturae foemininae, aut masculo-foemininae. Ex Scholis illis Orientalium, id acceperunt haeretici veteris Ecclesiae, * qui *Spiritum S.* dicere soliti sunt *matrem* aut etiam *sororem Christi*. Accedit ad ea quae dixi, quod in lingua hebraica, vox מִן, quae *Spiritum* designat, generis censeatur foeminini. Postquam id Aegyptii et Orientales ex traditione accepissent, successu temporis rem eandem explicare conati sunt, ^h ratione quadam ex re ipsa, vt credebant, petita; sed quam ipsi excogitauerant, similiter fere, vti Aegyptii, ⁱ quorum sermone, *Luna* vocabulo exprimitur generis masculini, מִן-לֵיְלָה, *Pi-iob*, ex eo, vt credibile est, ansam arripuerunt, asserendi, lunam esse generis masculo-foeminini, quamuis postea de exquirendis huius sui effati rationibus physicis, solliciti quoque essent. Eodem modo arbitror, et indolem vocis hebraicae מִן, et ea quae de Spiritu creatore, aquis, tanquam ouo incubante, ex traditionibus patriarchalibus hauserant prisci Aegyptiorum Philosophi, eos induxisse, vt in Scholis suis traderent, Spiritum illum naturae esse masculo-foemininae. Talis adhuc erat Theologiae Aegyptiorum indoles, vt *Diis* suis αἰθεράϊοις, *sensibus obnoxiiis*, praecificerent *Deum* νοητὸν, *solo intellectu cognoscendum*, cum ad eos Graeci, addiscendae sapientiae causa, frequenter commearent. De Thalete paulo ante vidimus. Inter omnes vero Graecorum Philosophos, qui Aegyptios adlerunt, nemo in diligenter hauriendis et studiose excolendis placitis eorum Theologicis, tantum operae impendit, atque

h. Vide *Pantheon* Lib. II. cap. VII. §. 8.

i. Lib. I. c. III. §. 6.

* Vide inprimis FABRICII Codicem Apoc. N. Testamenti p. 361. 362. 363. et notas ibidem.

atque fecerunt Pythagoras et Plato. Pythagoras praefertim tantum non omnia institutioni Sacerdotum Aegyptiorum debet, in iis etiam, ut credo, quae sibi ipsi adscripsit. Et hi etiam primi inter Graecos, doctrinam haud dubie in Aegypto auditam, de *Diis νοητοῖς*, intelligibilibus, et αἰσθητοῖς, sensibilibus, curate et subtiliter, more Philosophorum expoliuerunt. Hinc de Pythagora Poëta canit:

— *k* isque, licet coeli regione remotos *k*. OVIDIVS
Mente Deos adiit: et quae natura negabat Metamorph.
Visibus humanis, oculis ea pectoris hausit. Lib. XV. 62.

En! Deos νοητὰς, a Pythagora primum in Graeciam inuectos. Et de utroque, ad rem eandem digittum intendens, DAMASCIVS Philosophus Pythagoraeo - Platonice, ita scribit: ^l *Ex antiquissimis Philosophis, Pythagoram et Platonem, Isidorus ut Deos coluit, et eorum animas alas esse dixit, quas in locum supercoelestem, inque campum veritatis et pratum eleuatas, diuinis putauit ideis pasci.* Haec est Theologia, quam ex Aegypto retulerunt domum Pythagoras et Plato. Si tamen aliquando Aegyptii, quo video ^m viros grauissimos affirmare, neglecta plane mente aeterna, cultui Deorum adspectabilium se totos dederunt, id non nisi sero accidere potuisse, satis liquere arbitror.

^l in vita Isidori, apud PHOTIVM in Biblioth. Cod. CCXLII. p. 1034.

^m. Vide *Pantheon* Lib. I. cap. II. §. 5.

§. XXIII. Ad Deos Aegyptiorum νοητὰς, intelligibiles, de quibus diximus, accesserunt, inualefcente iam doctrinae corruptione, et abominando idololatriae studio, Δῆ αἰσθητοί, sensibiles, qui oculis vsurpari, sensibusque percipi poterant, elementa et corpora mundi, ex quibus vtilitatem singularem, in terram quam incolimus, redundare sentiebant. Si Scriptores diuinitus inspiratos in con-

(D)

fikum

Praeter illos Aegyptii conluerunt etiam Deos sensibus obnoxios, quos inter primores erant Sol et Luna.

L P R O L E G O M E N A.

- n. *Deuteron.* filium adhibeamus, ⁿ docebunt illi nos, quod et
 IV. 19. *Iobi* historia populorum omnium confirmat, Solem, Lu-
 XXII. 26. nam, et lucida coeli sidera, prima fuisse cultus ido-
 27. 2. *Reg.* lolatrici in orbe obiecta. Idem fecisse quoque Ae-
 XVII. 16. gyptios, ex tabulis S. Codicis, argumento saltem in-
 directo, probari potest, et dudum iam probatum
 est. Nam cum in illis, saepius Israëlitis exprobre-
 tur, ^o quod idololatricas Aegyptiorum consuetudi-
 nes, tum in ipsa Aegypto, tum post excessum ex
 Aegypto, aemulati fuerint, suasque fecerint, inter
 o. Vide su- pra §. XL. has refertur etiam, P quod *portauerint tabernaculum*
 p. *Amos.* V. *Molochi*, et *Astrum Dei Kiun*, vel *Remphab*. Ido-
 25. 26. ubi lum illud, cuius cultum idololatricum, Deus Israë-
 confer ⁷²⁵ litis, in deserto Arabiae peregrinantibus exprobrat,
 LXX. et *Act.* erat *Sol*, siue *Rex coeli*, qui Ammonitarum lingua
 VII. 43. dicebatur *Moloch*, * sermone vero Aegyptiorum
Remphab, cui respondet מלכת השמי, *regi-*
 q. *Jerem.* na *Coeli*, id est, *Luna*, ab Aegyptiis pariter, ^q no-
 XLIV. 17. mine hoc olim culta. Consentiunt hic cum Scri-
 ptoribus sacris, etiam exotici, nam et ipsi testan-
 tur, ^r primum Aegyptiorum cultum oblatum fuisse
 r. Vide *Pan-* Soli, Lunae, et Astris. Et *Soli* quidem sigillatim,
theon, Lib. II. in ipsis idololatriae stabilitae primordiis, Aegy-
 cap. I. §. 2. ptios ritibus operosis Sacra fecisse, ex ipsa Iosephi
 historia Mosaica, supra iam obseruauimus §. IX.
 De *Luna* testimonium Scripturae S. quod vetustissi-
 ma illa tempora attingat, vel verbis disertis respi-
 ciat, adferre quidem non possumus; sed res ipsa in
 dubium vocari neutiquam potest. Praeter ea enim,
 a. Loco ci- tato. quae ^s loco alio iam obseruauimus, et hoc animad-
 uertendum, ** quod inter Festa solennia, quae ho-
 mines

* Id pluribus probauimus in nostro *Remphab illustrato*.

** Poterit hic cum fructu consuli auctor inprimis inge-
 niosus Libri notissimi, *Le Spectacle de la Nature*, To.
 IV. Part. II. p. 284. etc. et SPENCERVS de Legibus
 Hebr. Lib. III. Dissert. IV. cap. I. Sect. I.

mines in honorem Deorum suorum olim instituerunt, *Neomeniae* celebratae in honorem Lunae renouatae, citra controuersiam, sint omnium, quae nouimus, antiquissima, ex quo consequitur, Lunam, in cuius honorem Festa haec celebrabantur, inter prima etiam cultus idololatrici obiecta, ab hominibus inuenta, numerandam omnino esse. Id non modo * similiter, sed ratione etiam plane singulari, de Aegyptiis dicendum est. Deprehendimus enim ex testimonio Scriptorum idoneorum, ** Aegyptios plerasque suas solennitates sacras, certe praecipuas, sic vel ad Neomenias, vel ad Plenilunia accommodasse, ut ex eo conicere liceat, primos idolorum cultores in Aegypto, praeter Neomenias et Plenilunia vix alios dies festos celebrasse, postea vero, cum primis illis, successu temporis alia superaddere placuisset, haec tamen prioribus subordinasse atque attemperasse. Verum ex ipsa etiam historia, quantumuis fabulosa, et graeca, Ionis nempe Argivae, in vaccam conuersae, et in Aegypto deinceps, sub nomine Isis a populo adoratae, antiquitatem cultus Lunae apud Aegyptios probare hic possemus, nisi argumentum hoc alio loco, et satis prolixè, fuisset persecuti. Patebit ex eo, cultum hunc antiquitatis apud Aegyptios fuisse vltimae.

t. Lib. III.
cap. I. §. 2.

§. XXIV. Vbi semel cultum Solis et Lunae admiserunt Aegyptii, videntur mox adieciſſe cultum reliquorum etiam Planetarum; sed aliquo tamen discrimine. De vetustis Zabiis docet MAIMONIDES,

*Adiectus
mox est cultus
aliquorum
Planetarum.*

(D) 2

DES,

* Videndus hic SPENCERVS de Legibus Hebraeorum, vbi supra, Sect. IV. et VII.

** Illius rei specimina luculenta passim in *Pantheo* nostro occurrunt, v. g. Lib. III. c. I. §. 5. cap. II. §. 7. c. III. §. 10. c. IV. §. 13. Lib. IV. cap. II, saepe.

*Inde, ut vide-
tur, orta est
magna nu-
meri septena-
rii in toto
Oriente ve-
neratio et
sanctitas.*

11. In *More Nevochim*, Part. III. cap. XXIX. p. 421. Verf. Buxtorff.

w. Vide supra §. XXIII. et *Pantæon* Lib. II. cap. I. §. 2.

X. SEXTVS
EMPYRICVS
adu. Mathem
Lib. V. p. 343.
Scholias
vetus *Apol-*
lonii ad *Ar-*
gonaut. **Lib.**
IV. 262.

y. CLEMENS
Alexandr.
Stromat.
Lib. V. p. 571.
z. In *Laco-*
nicis cap. XX.
p. 262.

α in Cratylo
p. 63. Edit.

græc. Basil.
b. Apud HY-
DIVM de re-
lig. vet. Per-
farum cap.

III. p. 88.

* Docet tamen contra Maimonidem, celeberrimus apud
Ultraiectinos Theologus, DAVID MILLIUS, Zabios
Stellis praefecisse vnum Deum creatorem, in Dissertat.
selectis, Dissert. IX. p. 278. 279. Edit. primae.

cos, quod * CLEMENS *Alexandrinus* observat, tum apud gentes Orientales fere cunctas, numerus septenarius, sanctus et singulari in honore habitus fuerit. Ex isto fonte arbitror fluxisse, quod in Theologia Orientali Chaldaeorum, Persarum, et Arabum, tradebatur, septem esse magnos angelos *πεπρωτισους*, primo a Deo creatos, quod Gnostici deinde, Theologiae illius assertores pertinacissimi, pariter docuerunt, et ab his, videntur id ipsum mutuo sumsisse quidam ex primis Ecclesiae Christianae Doctoribus. Sed argumento huic nunc inhaerere non licet. Non ignotae sunt in mysteriis Mithrae, ita Persae appellabant Solem, * *septem portae*, per quas animae transire ferebantur. Id forte occasionem dedit quibusdam, ut ad hocce exemplum, ^d *septem conclavia Molochi*, Ammonitarum idoli, etiam confingerent. * *Septimus dies*, a Persis videtur festi instar celebrari, et cum laetitia transigi consuevisse. ^e *Septem Estherae*, virginis Iudaicae, sed thoro regis Persarum destinatae, *ministrae* Scriptura commemorat. In eadem mentionem inuenias, ^g *septem Eunuchorum*, qui coram rege Persiae ministrabant, et distinctos ab his ^h *septem Principes Persarum et Medorum*, videntes vultum regis, et primas sedes in regno obtinentes. Vocantur iidem etiam ⁱ *septem consiliarii regis*. Artaxerxes rex in Epistola quadam eos appellat ^k *septem amicos suos consiliarios*. Taceo nunc Scriptores exoticos, apud quos rei eiusdem vestigia ^l non raro reperias. Quae potuit esse sanctitatis istius, quam septenario numero inesse existimabant, ratio, nisi eam a cultu septem Planetarum arcessas? Idque clare in primis loquuntur septem

(D) 3

c. Stromatum Lib. V. p. 600.

d. SELDENVS de Diis Syris, Synt. I. c. VI. p. 169. 170.
e. Liber Estherae cap. I. v. 10.
f. Ibidem cap. II. v. 9.
g. Ibid. cap. I. 10.
h. Ibid. I. 14.
i. Esdrae VII. 14.
k. Esdrae Liber III. c. VIII. 12.
l. HERODOTVS Lib. I. cap. 86. III. 71. V. 17. VII. 114. IVSTINVS I. 10.

* CELSVS apud ORIGENEM contra Celsum, Lib. VI. p. 290. Adde HYDIVM de Relig. vet. Persarum, cap. III. p. 101. 102. 103. 105.

Portae in Mysteriis Mithrae celebratae. Per eas enim nihil aliud intelligi potuisse, quam septem Planetarum orbes, quos animae in coelum tendentes transeunt, et res ipsa docet, et ex placitis cumprimis Theologiae Gnosticae, tam luculenter perspicitur, ut mihi quidem dubium hic supersit nullum.

Ac praesertim in Aegyptio.
m. Vide *Panthcon*,
Lib. II. c. VII.
§. 14.
n. HERODOTUS Lib. II.
c. 164.
o. PIVTARCHVS de Iside et Osir.
p. 372.

§ XXV. Non minor in Aegypto septenario sanctitas, nec alia quoque ratio illi suberat. Constat certe, inter mortales omnes ^m Aegyptios fuisse primos, qui a septem Planetis, totidem dies, eodem ordine continuo recurrentes, denominauerint. Inde etiam esse credo, quod veteres Aegyptiorum Legislatores, incolae illius regionis omnes, ⁿ in septem hominum genera, diuisos voluerint. Tale porro est, ^o quod sub tempus solstitii hyberni, Sacerdotes vaccam circa Templum septies circumducere consueuerint. Neque etiam ratione mystica caret, quod Aegyptii Nilum, Osiridem suum terrestrem, per septem alueos, totidemque ostia se in mare exonerare iusserint. Quis Poëtarum rem hanc versibus celebrandam esse non duxit? De ea VIRGILIUS ita canit Georgic. Lib. IV. 292. loquens de Nilo:

*Et viridem Aegyptum nigra fecundat arena,
Et diuersa ruens SEPTEM discurret in ORA.*

p. Adde AMORUM Lib. II. El. XIII. 9.

Et OVIDIUS P Metam. Lib. XV. 753.

*Perque papyriseri SEPTEMFIVA FLVMINA
NILI.*

Notum vero est, et literis a veteribus proditum, ex septem illis Nili ^q alueis, quosdam esse, non naturalios, sed arte manibusque hominum effossos. Studio igitur et consilio hominum in Aegypto debetur, quod fluuius genti illi sacrosanctus, per septem, non autem plures paucioresue alueos, in mare decurrerit. Ratio molimini huic subest utique arcana, quam in his Poëta nobis aperit:

Ar-

* *Atque haec Niliacas demum est mensura per oras :*

Qua rigat aestiuus grauidus torrentibus arua

Nilus, et erumpens imitatur sidera mundi

Per septem fauces, atque ora fugantia Pontum.

Qua de causa veteres etiam Nilum dixerunt

ἀντίμιμον ἑρᾶν, aemulum et imitatore[m] coeli. Sed

missis obseruationibus huius generis, inhaereamus

nonnihil rei plane singulari, et memoratu inprimis

dignae, quam auctor libri egregii περὶ ἑρμηνείας,

qui DEMETRII PHALEREI nomen praefert, me-

moriae prodidit §. LXXI. * Ἐν Αἰγύπτῳ δὲ καὶ

τὰς θεὰς ὑμνεῖσι διὰ τῶν ἑπτὰ φωνηέτων οἱ ἱερεῖς,

ἑφεξῆς ἡχῶντες αὐτά· καὶ ἀντὶ αὐτῆς καὶ κηδεύουσας

τῶν γραμμᾶτων τέτων ὁ ἡχος ἀκέσται ὑπὲρ εὐφω-

νίας. In Aegypto vero, Sacerdotes etiam per VII.

vocales, quasi hymnis deos celebrant, dum eas ordina-

continuo sonant, et apud ipsos loco tibiae et cytharae,

literarum harum sonus auditur ob suauitatem vocis.

Hunc Sacerdotum Aegyptiorum ritum, vt bene

animaduertit GALEVS., respicere etiam videtur

NICOMACHVS Gerasenus Harmon. Manual. L. II.

vbi ait: * Ἀρμονία ἀποτελεῖ δρασιαὶς δυνάμει

καὶ τελεσιαὶς τῶν θεῶν. Διὸ ὅτ' ἀν' μάλιστα οἱ ** θε-

(D) 4

εῖνοι

* Multa egregia ad locum hunc obseruauit THO. GA-

LEVS, in Edit. Oxoniensi a se procurata p. 235. Extat

quoque in hunc DEMETRII locum, doctissimum

Schediasma, IO. MATTH. GESNERI, viri de melio-

ribus literis praeclare meriti, Gottingae 1746. Sed meas

cogitationes iam digesseram, cum elegantem hanc Exer-

citationem perlegere concederetur, quod et tum viro

celeberrimo significari curauī.

** Pro Θεῖνοι, MEIBOMIVS legebat Τυφῖνοι, coniec-

tura non valde probabili. B. LA CROZIVS ad notas

Galei in Demetrium, haec in codice sua adscripserat.

Lego οἱ Θεῖοιμοι, quae vox est Graeco Aegyptiaca. In-

geniose profecto. Nam in Scriptis Christianorum Co-

ptorum Ecclesiasticis, Θεοριμω, Theorimu

r. MANI-
LIVS Astro-
nomic Lib.
III. v. 453.

Sequor au-
tem emen-
dationes

BENTLEII.

s. PHILO Iu-

dacus de vi-

ta Moysi

Lib. III. p.

682. HELIO-

DORVS Ae-

thiop. Lib.

IX. p. 435.

t. MEIBOMII,

auctores an-

tiquae Mu-

sicae, Vol. I.

p. 37.

ρῆνοι * τὸ τοῦτον σεβάζονται, σγμοῖς τε καὶ
 ἐναέθεσις καὶ ἀσυμφώνοις ἤχοις, συμβολικῶς ἐπι-
 καλῶνται. Quae ita redduntur a GALEO: Har-
 monia perficit potestates operatrice, et divinarum ef-
 fectivas. Quare Theurgici, cum sanctissime colunt
 Numen aliquod, inuocant illud symbolice quidem, sby-
 lis tantum utentes et poppysmis, sonisque qui arti-
 culationes et consonas non habent. Tangit rem ean-
 dem auctor incertus, quem EVSEBIUS unum e

u. Apud EV- Sapientibus appellat, in u versibus his, quos viri
 SEBIVM Prac- eruditi saepe adduxerunt, et explicare annisi sunt.
 par. Euang.
 Lib. XLc. VI.

Ἑπτὰ με Φωνήεντα Θεὸν μέγαν ἀφθιτον αἰνῶ
 Γράμματα, τὸν πάντων ἀκράματον πατέρα.

*Septem me vocales, Deum magnum immortalemque
 laudant*

*Literae, me, totius huius universi indefessum
 patrem.*

Loca haec legenti et inter se comparanti, vix aliud
 in mentem illico venire potest, quam intelligi hic
 * *septem discrimina vocum*, quae veteres, forte pri-
 mum Aegyptii, et ab his edocti Graeci, per voca-
 les septem designarunt. Et sic * *is. VOSSIVS* lo-
 cum DEMETRII explicuit. Quod uti non nego,
 ita tamen, in sacris hymnis, quibus Deorum laudes
 cantabantur, id commode locum habuisse, non arbi-
 tror. Quid quaeso ad laudes Numinis conferre
 potest, septem discrimina vocum cantando recitare,
 et continuo repetere? Subest sine dubio rei huius
 mysterium aliquod, ex Theologia Aegyptiorum
 peti-

W. VIRGI-
 LIVS Ae-
 neid. VI. 646.
 x. De Poë-
 matum can-
 tu, p. 91.

ponitur pro Theologo. Verum dubium est, an vox talia
 apud reliquos Aegyptios in usu fuerit. Haec cogitanti
 non potest non arridere correctio GALEI, qui pro Θεο-
 ροι, legit Θεουργοι, acute profecto.

* Celebrerr. GESNERVS, modo laudatus emendat τὸ
 θεόν, ut ego quidem puto, vere et egregie.

petitum, et quod ex illo ipso fonte haustum, Pythagoras postea Graecos docuit. Is etenim *7 curiose* y. ORIGENIS
Philosophu-
mena p. 27.
perdiscens naturam, mundum dixit melos canere, et
per harmoniam consistere, atque is etiam motum,
rythmum, et cantum septem Stellarum, primus inuexit.
Rem hanc praeter alios, pluribus explicat HERA-
CLIDES Ponticus in *Allegoriis Homeri*, ex quibus
haec adscribemus latine conuersa. * *Similiter* * z. in THO.
GALEI Opu-
sculis My-
thologicis,
etc. p. 426.
*Ephesus Alexander describens quomodo erraticae Stellae
ordine ferantur, de singulorum sonis haec verba
subdit:*

*Omnes harmoniam reddunt concensibus unam,
Dum sonitus edunt distantes limite certo
Atque lyram pulsant septenis ordine chordis.*

Quibus haec subiungo ex VARRONIS *Atacini Cho-
rographia*:

* *Vidit et aetherio mundum torquerier axe
Et septem aeternis sonitum dare vocibus orbes.*

Ea igitur de causa singulis his Planetarum orbibus,
suam cuique literam vocalem assignarunt, ita v. g. ^b
ut A, propria sit Lunae, E, Mercurio, H, Ve-
neri, I, Soli, O, Marti, T Ioui, et Ω denique
Saturno, etsi tamen alii vocales has aliis Sphaeris
attribuant. Ab Aegyptiis, vti et Pythagoraeis, ac
Platonicis Philosophis, id acceperunt Gnostici, in
quorum Gemmis Abraxeis, septem Vocales toties
expressae conspiciuntur, per quas nihil aliud desi-
gnare voluerunt, quam quod in Mithrae Mysteriis
septem Portae subinnuunt, (§. XXIV.) septem nem-
pe Planetarum orbes, et per hos reditum animarum,
(D) s ad

a. In Frag-
mentis ve-
terum Poë-
tarum Astro-
nomicis a
SCALIGERO,
inter *Cata-
lecta* editis,
et in officina
Sant-Andre-
ana repeti-
tis, p. 163.

b. THO. GA-
LEVS in no-
tis ad Grae-
cos Rhetor-

* De his ALEXANDRI versibus, consule sis, THOMAM
GALEVM in notis ad Scriptores historiae Poëticae p.
149. et FABRICIVM ad *Chalcidii Timaeum* a se edi-
tum, p. 307.

LVIII PROLEGOMENA

res selectos
p. 235. Qui-
bus adde
PLUTAR-
CHVM de
EI in Del-
phis p. 386.
et CLEMEN-
TEM Alex-
andr. Stro-
mat.Lib.VI.
p. 684.

ad coelum supremum, quo nihil est in hominum
huius gregis Theologia celebrius. Non latuit hoc
IRENAEVM, qui proinde arcanum istud Gnostico-
rum dogma explicat Lib. I. cap. XIV. §. 7. Edit.
Massueti. Iam nunc facilius, verus Epigrammatis
illius sensus, cuius partem attulimus, perspicere pote-
rit. Sic autem auctor illius incertus:

Ἑπτὰ με Φωνήεντα Θεὸν μέγαλον ἄφθιτον αἰνεῖ
Γράμματα, τὸν πάντων ἀκάματον πατέρα.
Ἐμὶ δ' ἔγω πάντων χέλυσ ἄφθιτος, ἣ τὰ λυγρῶδη
Ἡρμοσαίμην δίνης ἔβρανίοιο μέλη.

*Septem vocales me Deum magnum corruptionisque
expertem laudant*

*Litterae, me, totius huius uniuersi indefessum
parentem.*

*Sum autem ego lyra uniuersi incorruptibilis, quae
lyricos*

Vernicis coelestis modos concinnaui.

Per septem vocales in Epigrammate hoc, intelligi pos-
sunt, vocales ipsae, a Sacerdotibus Aegyptiis, loco
hymnorum, cantando proferri solitae, aut etiam,
idque praetulerim, innuuntur septem Planetae, per
totidem vocales designati, et concentus eorum coe-
lestis. Suspicor ceteroquin, Epigrammatis huius
auctorem, alumnum extitisse Scholae Gnosticorum.
Nam in *Poemandro* HERMETIS, cuius paginae fere
omnes disciplinam Gnosticorum aperte redolent, lo-
cum versibus nunc expositis valde similem depre-
hendo, in haec verba conceptum. Ὁ γάρ ται
κατὰ φύσιν μεσικὸς Θεὸς, καὶ τῶν ἀδῶν ἀρμονίαν
ἐ μόνον ἐργαζόμενος, ἀλλὰ καὶ ἄχρι τῶν κατὰ μέ-
ρος ὀργάνων τῆς οἰκίας μελωδίας τὸν θυμὸν πα-
ραπέμπων ἀκάματός ἐστιν ὁ Θεός. Etenim Deus,
qui natura sua est musicus, quiue cantuum coelesti-
um non modo ipse perficit concentum; sed et rhythmum
pro-

h. HERMES
Trismegi-
stus in Poe-
mandro p.
96. Edit.
graec. Tur-
nebi.

*propriae suae melodiae, ad singularia organa (septem Planetas) transmittit, Deus est indefessus. Ad Sacerdotes Aegyptios, ut iam redeam, nescio, an non ad illorum morem, Deos per cantum septem vocalium celebrandi respexerit LUCIANVS, ubi Philopseuden fingit narrantem, d se in Aegypto Memnonem auduisse, non vulgari illo modo, quo et alii audiunt sonum quendam informem; sed Oraculum ab eo, ore aperto, septem versibus (ἐν ἑπτεὼν ἐπὶ λέξιν) editum. Mentitur sine dubio Philopseudes ille, quod et nomen eius iam sic satis innuit; sed ut solent etiam mendacia, aliquid ex vero trahere, verosimile mihi quidem videtur, LUCIANVM in his alluisse ad morem Aegyptiorum, de quo hic disputauimus. Ludit autem in voce ἑπτῆς, quod et *versum*, et *vocem*; sed et *literam vocalem* significare potest, sicuti in versibus VARRONIS *Atacini*, supra laudatis, *vo-ces septem*, sunt *septem vocales*.*

d. in Philopseude Opp. To. II. p. 496. Edit. Salmur.

§. XXVI. Nihil vero ea quae dixi, tam valide confirmat, atque *Cabirorum* cultus, qui ab ultimis temporibus, apud Aegyptios et Phoenices obtinuit. Cultum hunc Cabirorum Phoenices constituisse Beryti, discimus ex * vetustis eorum Monumentis. Erant autem *Cabiri* numero *septem*, patre *Satyrco*, quem *iustum* interpretantur, progeniti, quibus deinde accessit *octauus*, ab ea re dictus *Esfimus*. Fabula haec referenda utique est ad antiquissima Phoenicum tempora. Reperimus vero etiam vestigia illius, in monumentis Aegyptiorum, quae antiquitatem gentis huius sapiunt ultimam. Templum certe *Cabirorum* Memphiticum in Aegypto, quod nemini fas esset ingredi, solo Sacerdote excepto, HERODOTVS memorat Lib. III. cap. 37. Et illos Aegyptiorum *Cabiras*, numero similiter fuisse *septem*, vel ex

Idem etiam ex antiquissimo, in Aegypto, et Phoenicia, cultu Cabirorum, confirmatur.

e. SANCHUNIATHON apud EVSEBIUM Praep. Euang. Lib. I. c. X. p. 36. 37. 38. 39. DAMASCIVS in vita Isidori apud PHOTIVM eo in Bibl. p.

1074. Adde GUTBERLETHVM de Cabiris cap. IV. et *Pantheon* nostrum, Lib. II. c. VII. §. 12.

f. Vide *Pantheon* nostrum Lib. II. c. VII. §. 11. 12. 13. 14. g. apud *SYNCELVUM* in *Chronographia* p. 18. h. Vide *Pantheon*, loc. cit. §. 12. i. *HERODOTVS* Lib. III. c. 37. *HESYCHIVS* in voce *Κάβιροι*. k. Vide *Pantheon*, Lib. I. cap. II. §. 10. 11. cap. III. §. 8. l. *Pantheon*, Lib. I. cap. II. §. 13.

m. *HERODOTVS* Lib. II. c. 154.

eo colligere licet, quod Aegyptii, non secus atque Phoenices, habuerint et coluerint, ^f quem etiam lingua sua patria dixerunt *Esmunum*, id est *octauum*. Forte igitur *Cabiri*, numero quippe VII, sunt *septem* illi *Dei*, quos ^g *MANETHO* ait explere XVI primas Aegyptiorum Dynastias. Ceterum, cum ^h Phoenices origine sint Aegyptii, et post exitum ex Aegypto, in Phoenicia demum confederint, liquet omnino, eos auita haec Sacra ab Aegyptiis accepisse, hos vero Sacris illis operatos ante iam fuisse, quam Phoenices ex regione sua excederent. Cultum porro *Cabirorum*, originis esse Aegyptiacae, ex eo quodque confirmari potest, quod Sacerdotes Aegyptii perhiberent, ⁱ *Cabiros* suos esse *Vulcani filios*. Nam ^k ex *Vulcano*, vel, uti eum Aegyptii appellabant, *Phtba*, Deos reliquos omnes, interque hos maiores praesertim, prodiisse, dogma erat Theologiae Aegyptiorum canae atque genuinae. Quem igitur Phoenices, dialecto sua, quam adsciuerant, Cananaea, nuncupabant *Sydicum* (צדיק) *iustum*, eum Aegyptii, sermone auito dicebant ^l *Phtbas*, Φθάλω, id est, *omnia decernentem et ordinantem*. Neque vlla ratione dubito, quin gens vtraque, illa per *Sydicum*, haec per *Phtban*, vnum idemque Numen designare voluerint, aeternam nempe rerum omnium causam. Quod ad ipsum *Cabirorum* nomen attinet, illud fateor esse non Aegyptiacae, verum Phoenicicae originis, et a Phoenicibus ad Graecos peruenisse. *HERODOTVS* loquens de Cabiris Aegyptiorum, nomen graecum, quod et alias fecit, adhibuit, et videtur id ab interpretibus Sacrorum graecis, ^m quos *Psammetichus* instituerat, accepisse. Nomen antiquissimum Aegyptiacum nos hodie latet; verum Phoenicicum nomen indicare videtur, proprium id fuisse Planetis. Sunt enim *Cabiri*, quemadmodum Philologorum plerisque placet, כבירי, *Cabi-*

Enbirim, quasi dicas *Deos magnos*, vel, uti n. viro, n. RELANDVS de literis his optime merito placet גבירים, *Gebirim*, in Dissert. *Dii fortes et potentes*. Samothraces, qui inter Graecos fere primi Cabirotum Sacra receperunt, eosdem appellabant ο θεὸς μεγάλος, et θεὸς δυνατός, *Deos magnos et potentes*. Veteres enim credebant, nutu et motu septem Planetarum, Deorum magnorum et potentium, omnia in mundo fieri ac administrari. P. Apud Arabes etiam, vni ex his Planetis sigillatim, Stellae nimirum Veneris, nomen istud ככר, (Graeci scribunt Χαβάρ,) vsque ad tempora Muhammedis permanfit. Nihil igitur probabilius dici, cogitariue potest, quam septem illos Aegyptiorum et Phoenicum Cabiros, ad quos deinde accessit *octauus* quis, siue *Esmunus*, fuisse Planetas VII, cultu eximio in toto Oriente celebratos. Verum quis erit *octauus* ille, vel *Esmunus*? Phoenices; sed recentiores, ut puto, quos sequitur PP DAMASCIVS, doctrinam de *Esmuno* corruerunt, dum Sydico, post septem filios, alium *octauum*, nempe *Esmunum* natum esse tradiderunt. XENOCRATES vero, si est Carthaginienfis, q. ut quidam literis prodiderunt, adeoque ex Phoenicum stirpe oriundus, credi poterit genuinam maiorum suorum hac de re doctrinam, sic exposuisse, * deos esse octo, quinque qui in Stellis vagis nominantur: vnum qui ex omnibus sideribus, quae infixa coelo sunt, ex dispersis quasi membris, simplex sit putandus Deus: septimum Solem adiungit: octauamque Lunam. Quae omnino posset, assecutusne fuerit CICERO, ex quo haec descripsimus, veram Xenocratis sententiam. CLEMENS certe *Alexandrinus*, Scriptor maximi pretii, sententiam illius talem refert, * septem quidem Deos Planetas, octauum vero, qui ex his omnibus constat, mundum.

Haec

LAERTII Lib. IV. c. 6. r. Apud CICERONEM de Nat. Deor. s. In *Protreptico* p. 44.

n. RELANDVS in Dissert. de *Cabiris*, quae est in Miscellan. Part. I. num. V. §. 8.

o. VARKO de Lingua Lat. Lib. IV. p. 17. TERTULLIANVS de Spectac. cap. 3. SERGIUS in Virgili Aen. I. 382. et II. 269. MACROBIUS Saturn. Lib. III. c. 4.

p. SELDENVS de Diis Syris Synt. II. c. 4. Adde RELANDVS de Relig. Moham. p. 155. etc.

pp. Apud PHOTIVM, vbi supra.

q. CLEMENS *Alexandrinus* Admonitione ad gentes, p. 44. et Codices quidam MSS.

DIAGENIS Lib. I. c. 13.

Haec illius sententia, siue Xenocrates origine fuerit Carthaginienſis, ſiue Chalcedonenſis, Graecus, propius omnino accedit ad ſententiam Aegyptiorum veterum, dummodo ſubſtituas mundo, ipſius, vel rerum naturae alium parentem. Optime hanc Aegyptiorum doctrinam, in imagine ſymbolica, de qua et nos ^t in *Panttheo* diximus, ita expreſſit MARTIANVS CAPELLA: ^u *Ibi (in ſolari circulo) quandam nauim, totius naturae curſibus diuerſa cupiditate moderantem, cunctaque flammarum congeſtione pleniffimam, et beatis circumactam mercibus conſpicatur. Cui nautae ſeptem, germani tamen ſuique ſimiles, praefidebant in prora: — In eadem vero rate ſons quidam lucis aetherae, arcanisque fluoribus manans, in totius mundi lumina fundebatur. Septem germanos quis non agnoſcat totidem Planetas, per quos mundum gubernari credebant veteres? Fontem vero lucis aetherae, in totius mundi lumina fuſum, non eſſe alium, quam *Phthan*, ſiue *Vulcanum*, ^w alio loco docuimus. Haec eſt antiquiſſima Deorum Aegyptiorum ogdoas, ^x non ſemel HERODOTO, et aliis etiam celebrata, quae primis idololatriae in Aegypto ſtabilitae ſeculis, diu ſola obtinuit, et Deos omnes, ab illa gente cultos, vti auguror, complexa eſt. Et illius doctrinae Aegyptiorum priſcae, de cura totius vniuerſi, non Soli tantum, ac Lunae; ſed et Planetis V. reliquis a ſupremo Deo concreditaе, ^y paſſim apud veteres veſtigia occurrant ſatis luculenta. Inde etiam videtur eſſe, quod ^z *oſtonarius numerus, primus cubus et perfectus, Vulcano dicatus* legatur, quod de Vulcano Aegyptiorum intelligo, cum VII. Planetis oſtonarium conſtituente. Initio quidem cultum VII. Planetarum, cum cultu veri Dei, aliquamdiu in Aegypto coniunctum fuiſſe arbitror. At enim, vbi cognitio et cultus veri Dei plane defeciſſent, loco illius, Planetis VII. tanquam oſta-*

t. Lib. I. c. IV.
§. 1.
u. In *Saryvico* Lib. II.
p. 43.

w. In *Panttheo* Lib. I.
c. IV. §. 1.
x. Vide infra
§. XXVIII.

y. Vide in primis HORAPOLLINEM Lib. I.
c. 13. vbi adde notas IO. CORNEL. de PAVW.
z. MARTIANVS CAPELLA Lib. VII.
p. 242.

octauus additus videtur *Phthas*, siue *Vulcanus*, illo quidem tempore, quo Numen eius consecratum fuit, *octauus* et vltimus, sed dignitate et ordine primus.

§. XXVII. Non praeter rem mihi persuadeo, *De cultu Planetarum* me tot tamque idoneis argumentis probasse, cultum *apud Aegyptios antiquissimo, vix aliquid memoriae proditum reperitur.* idololatricum gentis Aegyptiacae primum, non alium fuisse, quam cultum septem Planetarum, vt ea de re ambigendi ratio grauioris momenti superesse nequeat. Sed qualis ille cultus fuerit, quando coeperit, an vbique per totam Aegyptum apud omnes, aut quam diu obtinuerit, id non facile quisquam dixerit. Videtur cultui huic Planetarum, et *exercituum Coeli*, quemadmodum Scriptura loquitur, vbi aliquamdiu substitisset, alius deinde surrogatus fuisse. HERODOTVS, qui in Aegypto, in rationes Sacrorum omnium tam auide inquisiuit, eorumque origines, diligentia scrupulosa scrutatus est, ac nihil prope intactum reliquit, de Planetarum Templis, Sacerdotibus, et Sacris, nihil quicquam tamen vquam adfert. Estque etiam praeter eum, * vix Scriptor alius, qui de cultu Planetarum apud Aegyptios vel tantillum nos doceat. Nam vbi forte rem hanc attingunt, sunt adeo ieiuni, adeo in generalioribus tantum subsistunt, vt nobis parum profecto, aut nihil omnino profint. Primus etiam ille Deorum Aegypti octonarius, de quo §. XXVI. diximus, a tantum non omnibus longe aliter explicatur, de quo mox videbimus. Oportet igitur, vt primaeuae Aegyptiorum Theologiae, vel prisco Planetarum cultui, mox successerit cultus alius, sicuti etiam apud Graecos, cultum Planetarum, de quo vide §. XXIV, postea pepulit Theologia recentior, aut

* Vide tamen quae obseruantur in *Pantheo* Lib. III. cap. VI. §. I.

sut quemadmodum * apud Persas, Sabaismum, id est cultum Astrorum, excepit religio Magorum, ab illo cultu penitus aliena, et haec ipsa quoque, successiue, vnam alteramue reformationem atque mutationem experta est. Aut dici etiam non incommode poterit, Sacerdotes Aegyptios, culturam doctrinae de V. Planetis, ex qua vtilitas quaequam singularis in vulgum redundatura non videbatur, sibi seruasse, et doctrinam illam cognitioni plebis subtraham, ad vsum scientiae genethliacae adhibuisse, quod SYNESIUS * alicubi subinnuit, et aliunde factis notum est.

a. in *Encomio Caluitii* p. 73. Edit. Petauui.

Cultui Planetarum et Octonarii primi, in Aegypto, successit cultus octonarii secundum. De eo quaedam obseruantur.

§. XXVIII. Priori itaque Deorum Aegyptiorum octonario, qui Planetas VII, eorumque Creatorem ac rectorem complectitur, alium successu temporis substituerunt Sacerdotes, cuius passim mentionem fieri videmus. Octonarii huius, qui primus meminerit, est HERODOTVS. Ait autem, octo Deos primos dici ab Aegyptiis. Lib. II. c. 145. quippe qui primi extiterint, cap. 156. et priores diis duodecim. c. 46. ex octo enim diis factos esse duodecim, id est, ** vt HERODOTI mentem capio, primo quidem Aegyptii non coluere nisi octo deos, his vero postea adiecere quatuor, vt sic ex octo duodecim emerferint. Idem c. 145. obseruat, Aegyptios tres constituere Deorum ordines, quorum primus Deos complectatur octo: secundus deos duodecim, qui ex octo facti sint: tertius vero reliquos deos comprehendat, qui ex duodecim sint facti, vel qui ad illos accesserint. In ordine octo primorum Deorum, Scriptor ille locat Panem, c. 46. et 145, et praeter hunc Latonam, c. 156. quibus tuto adiungere licebit Vulcanum, quem meliores Scriptores agnoscunt Deorum,

* THO. HYDIUS de religione vet. Persarum cap. I. p. 3.

** Sic etiam verba Scriptoris illius explicat CUPERVS in *Harpocrate* pag. 69.

rum, in Aegypto celebratorum, patrem atque Principem, cuique idcirco in Dynastia Deorum MANETHONIS, locus conceditur primus, sicuti et HERODOTVS de eo non aliter, atque de summo Aegyptiorum Deo loquitur. Vtinam vero reliquorum etiam, ex octo illis Diis, nomina scripto consignasset. DIODORVS *Siculus*, non quidem, quantum meminisse possum, numeri octonarii conceptis verbis mentionem facit; sed Deos tamen, quos, ex Graecorum scilicet mente, in terra regnasse, aut honores saltem diuinos, post mortem consecutos esse, ait, hos recenset, ^b *Solem, Saturnum, Rheam, Iouem Ammonem, Iunonem, Vulcanum, Vestam, et ultimum Mercurium*, qui sunt numero octo, adeoque vix cuiquam dubium esse potest, quin loqui voluerit de eodem Deorum Aegyptiorum octonario, quem HERODOTVS toties praedicat. Sed vide tamen ingenium Graecorum recentiorum, quos Scriptor ceteroquin excellens hic sequitur, et ex eo disce, quam caute illi in rebus Aegyptiorum antiquioribus adhibendi sint. Nam DIODORVS primo a Diis coelestibus aeternis distinguit Deos octo, tanquam illi composuerint secundum in choro Deorum ordinem. Sed HERODOTVS illis omnibus, tot Seculis antiquior, et de omnibus a Sacerdotibus ipsis edoctus, ^c nullos in Aegypto Deos agnoscit, qui homines fuerint, et cum his vna in Aegypto vixerint; octo vero Deos, Deorum omnium, quos Aegyptii venerati sint, primos principesque extitisse, saepius inculcat, ad hos vero reliquos, successu demum temporis, accessisse. Deinde vero iste Deorum octo catalogus, quem DIODORVS nobis subministrat, non mediocriter ab illo differt, quem ex HERODOTO contexere licet. In hoc posteriori numerabantur conceptis verbis, quod modo intelleximus *Pan et Latona*, eos vero in priori frustra quaeras. Et

b. DIODORVS Lib. I. p. 12. fin. 13.

c. Vide supra §. XVIII.

(E)

de

cc. Vide
Panttheon
Lib. II. c.
VII. §. 5. 6. 10.

d. Lib. II. c. II.
§. 9.

de *Latona* quidem *HERODOTI*, suspicari quis posset, esse eandem, cum *Rhea* aut *Vesta* *DIODORI*. Quod etsi mihi prorsus videatur a verosimilitudine remotum, tamen, quia disputationem longiorem postulat, suo loco nunc relinquo. Sed *Pancm*, et tam bene cognitum habuit *DIODORVS*, ut in eo aberrare non potuerit. Eum utique nouerat, inter primores Aegyptiorum Deos, suum semper habuisse locum, et hunc locum tamen ei, in catalogo Deorum octo, quem ipse exhibet, denegari videmus. Neque etiam ad excusandum *DIODORVM* dicere licebit, eum loqui de ordine Deorum secundo. Nam octonarius, uti ex *HERODOTO* discimus, quod etiam aliunde confirmare possumus, complectitur primum principemque Deorum ordinem, quem sequitur is, qui ex duodecim compositus est. Et an non id nomina quoque illorum octo Deorum, quos *DIODORVS* commemorat, aperte et citra ambages loquuntur? An non in illis apparent *Vulcanus*, siue *Phthas*, et *Rhea*, quo nomine Graecos nonnunquam *Arbor*, siue *Venerem* Aegyptiorum, designare, et alio loco obseruauimus, sola duo rerum omnium Principia, secundum veteres Aegyptios, actiuum alterum, alterum passiuum? An non, ne iam de aliis plura adiiciam, his permixtum videmus *Solem*, Deorum Aegypti omnium, post duo illa Principia, citra controuersiam primum et maximum? His vero, quos *DIODORVS* nominat, alios facere priores, qui iisdem fere nominibus fuerint insignes, quod sane auctor ille fide aliorum refert, figmentum est Graecorum recentiorum, nusquam nisi in eorum cerebro natum, quod confusionem, quam ipsi in Theologiam Aegyptiorum inuehere conati sunt, abunde prodit. Praetermittere hic non possum catalogum Deorum octo, quem *MANETHO* nobis reliquit.

Eius

Elus enim * Dynastia I. complectitur Deos et Semideos, ut ipse loquitur, qui ante familiam Chami regnarunt in Aegypto, eoque diluvio priores extitisse iudicari debent; sed re ipsa ad Astronomiam spectat, cyclosque eorum complectitur, quod f antehac iam monuimus. Dii illi et Semidei MANETHONIS, sunt numero XVI, itque verosimiliter, ex mente Sacerdotis huius Aegyptii, exhibent nobis Deorum ordines, primum, secundum, et tertium. Sed totus animi pendeo, ancepsque haereo, quodnam de Scriptoris huius, aut diligentia, aut peritia, aut accuratone, aut bona denique fide, iudicium ferre debeam. Nam in catalogo isto, octo hi primum locum occupant, 1. *Vulcanus*. 2. *Sol*, Vulcani filius. 3. *Agathodaemon*. 4. *Saturnus*. 5. *Osiris*. 6. * *Isis*. 7. *Typhon*. 8. *Horus*. Quando MANETHO, primos in hoc ordine posuit *Vulcanum* et *Solem*, secutus est Aegyptios antiquiores omnes, eorumque Monumenta fide digna. Reliqua vero pessimi sane commatis censenda sunt. Nam quod attinet ad *Agathodaemonem*, Aegyptiis *Cnuphi*, vel *Ichonuphi* dictum, & erat is *Vulcanus* ipse. Cognomen istud *Vulcani*, Graecis ante Alexandri M. aevum, vix ac ne vix quidem cognitum erat; sed a Ptolemaeorum temporibus, cum illud notionibus Graecorum non parum congruere videretur, celebre inprimis evasit. Sed cur hic *Agathodaemon* distinguitur a *Vulcano*? Illi porro, MANETHO subiungit *Saturnum*, quem re ipsa Theologia Aegyptiorum ignorat; sed Graeci tamen nomine hoc h nonnunquam *Vulcanum* ipsum, i nonnunquam vero *Anubim* designant. Qui hunc excipiunt *Osiris* et *Isis*, sunt utique ex vero, Diis Aegyptiorum primoribus adscripti. Sed nescio, an

(E) 2

c. Apud
SYNCELLUM in Choro-
graphia
p. 19.
f. Vide supra
§. XIX.

g. Vide Pan-
theon, Lib. I.
c. IV. §. 7.

h. *Ibidem*
Lib. II, cap.
I. §. 9.
i. Lib. V.
cap. I. §. 8.

* In Textu graeco SYNCELLI hic est lacuna; sed quam recte prorsus et bene explevit VIGNOLIUS, in Chronol. Sac. Tom. II. p. 656. Eumque hic secutus sum.

*fat*is accurate *Ofris* hic distinguatur a *Sole*, et*si* ta-
 men id aliqua ratione excusari queat. At quoniam
 a *Sole*, *Ofridem* distinguit, venia vix dignus videbi-
 tur MANETHO, quod *Ofridem* octo Diis primori-
 bus annumerauerit. Nam eum non modo non in
 primo Deorum ordine; sed ne in secundo quidem
 ponit HERODOTVS Lib. II. c. 145. verum ad tertiu-
 um deturbat. Idemque de *Ifide* pariter dicendum
 videtur, cuius rei rationem ^k suo loco exponemus.
 His deinde additur *Typhon*, quo iure viderit Sacer-
 dos ille Aegyptius. *Typhonem* inter Numina Aegy-
 pti locum quoque habuisse, nemo negat, at certum
 mihi est, eum ad ordinem tertium relegandum esse.
 Superest vltimus *Horus*, quem inter Deos MANE-
 THO locat octauum, eundemque tamen *Semideorum*
primum nuncupat, quae sibi inuicem repugnant.
 Etenim octonarius seu primus Deorum ordo, com-
 plectitur Deos Aegyptiorum Principes. *Semidei*, si
 modo aliquos antiquae et genuinae Aegyptiorum Theo-
 logia agnoscit, utique ad classem vltimam reiiciendi
 erunt. HERODOTVS *Horo* inter Deos locum as-
 signat, aitque ^l eum *inter Deos regnasse vltimum*,
 sicuti etiam MANETHONIS Ogdoadem claudit. Sed
 re ipsa ad octonarium Deorum Principum non perti-
 nuisse videtur. Dixi paulo ante, MANETHONEM
 fide pessima *Agathodaemonem* seiunxisse a *Vulcano*,
 tanquam duo essent, non vnus. Idem de *Sole* et
Ofride obseruavi. Sed extant in illa Dynastia, ex-
 empla similis, negligentiae dicam, an infidelitatis?
 multo luculentiora, quae ab vnoquoque inter legen-
 dum deprehendi illico possunt. In hac Deorum se-
 rie, octauus dicitur *Horus*, duodecimus vero appel-
 latur *Apollo*. Norunt autem omnes, qui ad res Ae-
 gyptiacas animum vel mediocriter tantum appule-
 runt, Numen illud idem, quod Aegyptiis diceba-
 tur *Horus*, Graecos semper nuncupare ac interpre-
 tari

k. Lib. II. c. I.
 §. 9.

l. Lib. II. c.
 144. Adde
 DIODORVM
 p. 22.

tari *Apollinem*. *Apollo* igitur Aegyptiorum, ab eorundem *Horo*, non nisi eo differt, quod priori nomine Graeci, posteriori vero Aegyptii, sermone vernaculo vsi sint. Decimus tertius in ordine illo nomen gerit *Ammonis*, a quo distinguitur ultimus, qui nuncupatur *Iupiter*. Estne vero opus monere, *Ammonem* et *Iouem*, non esse nisi vnum idemque Numen? Quem Aegyptii *Ammonem* vocant, Graeci interpretantur *Iouem* vel *Διὸς*, nomen ceteroquin suae Genti, suaeque linguae proprium. Quid igitur de omnibus his dicemus? Num existimabimus, discordiam Sacerdotum inter se, tales genuisse errores, cum alii hos, alii alios in primo Deorum octonario recenseri voluerint? Verum id mihi quidem non facile quis persuaserit. HERODOTVS certe, qui totam Aegyptum itineribus emensus erat, qui Tempia celebriora omnia, tum in superiori, tum in inferiori Aegypto, perreptaauerat, et vbique de rebus sacris cum Sacerdotibus diligenter contulerat, satis subinuit, de primo Deorum octonario, sententiam Sacerdotum omnium fere fuisse vnam. Si fuit forte discrepantia aliqua, illam nonnisi leuem fuisse oportuit. Rationem igitur praecipuam magni illius dissensus, qui MANETHONEM inter et Sacerdotes HERODOTI deprehenditur, repetendam esse arbitror, ab interpretibus rerum sacrarum graecis, quos Psammetichus vbique instituerat, vt antiquitates patrias, Graecis percontantibus possent perspicue exponere. Hi in interpretandis et graece reddendis Deorum nominibus Aegyptiacis, non raro a se inuicem differebant, quod ex indiciis nec paucis nec obscuris, attentus cuius veterum lector obseruare facile poterit. Dissensum veto hunc interpretum, MANETHO, qui Ptolemaeis origine graecis, velificari modis omnibus cupiebat, quique in eorum gratiam Theologiam gentis suae, ad Graecorum Theologiam, quantum

HERODOTVS Lib. II. c. 154.

(E) 3

fieri

fieri poterat, accommodabat, in rem suam vertit, multisque symbolicum illud Deorum regnum tenebris inuoluit, etsi tamen consilium istud ipsi non in vniuersum ex voto cesserit: paucos namque inuenit, qui vestigia eius legere sustinuerint.

Octo illos Aegyptiorum Deos, quidam ex eorum Physio-logia interpretantur.

n. Apud THEONEM Smyrnaeum de Musica c. 47. Vide et Pantheon Lib. I. cap. I. §. 12.

§. XXIX. Neque etiam desunt, qui sacrum huncce Deorum Aegyptiorum octonarium, ex doctrina ipsorum Physica interpretari et explicare saterint. Eos inter numerare licet auctorem Inscriptionis, vti iactatur, antiquissimae, quam in columna ipse Saturnus et Rhea insculpi curarunt, in haec verba conceptam: *Antiquissimus omnium Rex Osiris, Diis immortalibus, SPIRITVI, et COELO, SOLI, et LVNAE, et TERRAE, et NOCTI, et DIEI, et Patri tum eorum quae existunt, tum quae futura sunt, AMORI.* In hac Inscriptione octo nominantur Dii, et totidem in illa commemorari, conceptis verbis testatur THEO, qui eam conseruauit. Is ipse quoque eam in rem adfert versus hosce Orphicos.

Ναὶ μὴν ἀθανάτων γεννήτορας αἰὲν ὄντων
Πῦρ καὶ ὕδωρ, γαῖαν τε καὶ ἔρανον, ἥδ' ἐσελήνη.
Ἡελίον τε φαίνετα μέγαν καὶ γύκτα μέλαιναν.

Certe per immortalium genitores semper existentium Deorum

IGNEM, AQUAM, TERRAM, COELVM
et LVNAM

SOLEMque, PHANETEM magnum, et
NOCTEM nigram.

Quibus iungendi hi, quos EVSEBIUS conseruauit Praeparat. Lib. III. c. IX.

Πῦρ, καὶ ὕδωρ, καὶ γαῖα, καὶ αἰθήρ, νῦξ τε
καὶ ἡμέρα

Καὶ Μητρὶς πρώτης γενέτωρ, καὶ Ἐρως πολυ-
τερεής.

IGNIS

IGNIS et AQUA et TERRA, et AETHER,
NOXque et DIES

Et METIS, primus genitor, et AMOR valde
delectans.

Hinc illud Pythagoraeorum, cuius ex TARRHAEO meminit ZENOBIUS ° in Prouerbiis. Πάντα ὀκτώ. o. Centur.
Ἐυάνδρος ἔφη, ὀκτώ τες πάντων εἶναι κρατύντας. V. Prouerb.
Θεὸς, πῦρ, ὕδωρ, γῆν, Οὐρανόν, Σελήνην, Ἥλιον, 78.
* Μίθραν, Νύκτα. Omnia octo. Euander tradit,
Deas rerum omnium potentes, octo esse, IGNEM,
AQUAM, TERRAM, COELVM, LVNAM,
SOLEM, DIEM, NOCTEM. Eruditi facile
intelligunt, haec esse ** placita Scholae Pythago-
raeae, cui etiam pleraque, Orphicorum nomen
prae se ferentia, in acceptis ferenda sunt. Verum
Pythagoras ipse haec, vt plurima alia, ex disciplina
Sacerdotum Aegyptiorum, hausit. Et certe placita
haec originem habuisse Aegyptiacam, et pro talibus
inter Graecos etiam habita fuisse, docet Inscriptio,
quam ex THEONE paulo ante in medium attuli: et
docent ea, quae de numero Deorum octonario in
Aegypto disputauimus. Hoc nempe modo Sapientes
Aegyptiorum, nomina octo suorum Deorum symbo-
lica, *Vulcani, Veneris, Panis, Latonae*, et reliqua,
ex placitis suis Physiologicis interpretabantur, vt
Vulcanus, v. g. esset *Spiritus*, *Venus* significaret
Noctem, et sic porro, in qua nominum horum diui-
norum interpretatione ac explicatione non tamen
omnes inter se semper conspirasse existimandi sunt.
Habuerunt Aegyptii Sectas suas, non minus atque
Graeci, etsi forte eorum dissidia, vulgo non ita es-
(E) 4 sent

Ex iis, quae hic disputauimus, satis liquet; pro voce
Μίθραν, quae ab hoc loco plane aliena est, legi debere
Ἡμισυν, diem. Et sic verti.

** Videri eam in rem potest MEYRSII Denar. u; Pytha-
goricus, cap. X.

sent nota, Scriptisque prodita. Videtur ad eundem octonarium, physice explicatum spectare, quod apud SENECA legimus *Quaest. Natur.* Lib. III. c. 14. *Aegyptii quatuor elementa fecere: deinde ex singulis bina, marem et foeminam. Aerem marem iudicant, qua ventus est: foeminam, qua nebulosus et iners. Aquam virilem vocant mare: muliebrem omnem aliam. Ignem vocant masculum, qua ardet flamma: et foeminam, qua lucet innoxius tactu. Terram fortiorrem marem vocant, saxa cautesque: Foeminae nomen assignant, huic tractabili ad culturam.* En octo Aegyptiorum elementa! quae totidem diis primoribus, octonarium constituentibus respondent. An vero vetustiores in Aegypto Sapientes, id ipsum, quod volebat SENECA, de octo elementis docuerint, in dubium nec immerito vocari posse reor. Eandem tamen de quatuor Principiis maribus, totidemque foemininis, doctrinam Aegyptiorum, IAMBlichVS etiam tangit *de Myster. Sect. VIII.* c. 3. *Est et alius Principatus apud Aegyptios, qui respicit elementa tota, per quae generatio efficitur, virtutesque eorum; nam quatuor sunt mascula, totidemque foeminina, hunc Soli tribuunt, et alius Principatus totius naturae, generationem producentis, quem Lunae assignant.* Vides ex ultimis his testimoniis, octonarium Aegyptiorum sacrum, a quibusdam eorum Theologis Physicis, diuisum fuisse in Quaternarios duos, sicuti in Theologia Aeonum Valentiniana pariter, ex duobus Quaternariis exsurgit horum hominum Ogdoas prima et perfectissima. An talem Aegyptiorum Quaternarium in mente habuit TERTULLIANVS? vbi ad Nationes Lib. II. cap. 2. *Aegyptiorum plerique, inquit, quatuor deos credunt, Solem et Lunam, Coelum et Terram.* Aut etiam MACROBIVS? cuius haec sunt verba, *Saturnal.* Lib. I. c. XIX. *fin. Aegyptii deos praestites homini nascenti quatuor adesse memo-*

memorant, Δαίμονες, Τύχην, Ἐσῶτα, ἀνάγκην, et duo priores Solem et Lunam intelligi volunt. Non tamen inficias eo, postrema haec mihi videri scho- las Graecorum Alexandrinorum sapere.

§. XXX. Οἰονarium Aegyptiorum sacrum, Ex octo pri-
de quo diximus, subsecutus postea est, ordo secun- moribus Aegyptiorum
dus ^p Deorum duodecim, qui ex octo prioribus facti sunt. Nam ad octo primores primosque Aegyptio-
rum deos, aliquo tempore interiecto, additi sunt
quatuor alii, qui cum prioribus coniuncti, nume-
rum duodenarium constituunt. Sunt hi sine dubio
duodecim illi Dii, quorum simulachra, in Templo
Ammonis Thebaeo consecrata, cultuque diuino ho-
norata fuisse, ^q veteres perhibent. Vnum ex qua-
tuor illis Diis, qui ad octo priores postea adiecti
sunt, *Herculem* scilicet, HERODOTVS aliquoties
nominat, et ex eo, quinam sint reliqui, non inepte
concludere licet. *Hercules*, vel ^r Aegyptiace
Ἡρακλῆος robur, aut plenius Ἡρακλῆος ἰσχυρὸς
robur, vel virtus Deorum, potuit ^s nomen esse ve-
ro Deo ab Aegyptiis tributum. Postea, si coniice-
re fas est, nomen symbolicum, aut cognomen eua-
sit Solis, in Thebaide. Nam cultum Herculis Ae-
gyptiorum, in ipsorum regione, antiquitatis esse
ultimae, atque antecessisse aduentum Israelitarum in
Aegyptum, tum ex Catalogo regum Thebaeorum
ERATOSTHENIS, tum ^t ex nomine Prouinciae
Gosen, mihi quidem certum est. Cum vero post id
temporis, eundem ad secundum ordinem Deorum
Aegyptiorum redactum fuisse videamus, id aliter
commode explicari non posse videtur, quam dicen-
do, *Herculem* illum, initio quidem, potestatem So-
lis in vniuersum omnem symbolice designasse, cuius
generis postea *Osiridis* nomen fuit, labentibus vero
annis, nomen illud idem symbolicum, ad certam
(E) ^s quan-

Ex octo pri-
moribus Aegyptiorum
Diis, successu
temporis, fa-
cti sunt duo-
decim, de
quibus con-
iectura no-
stra propo-
nitur.

p. HERODO-
TUS Lib. II.
cap. 43. 46.
145.

q. Vide Pan-
theon Lib.
II c. II. §. 4.
r. Lib. II.
c. III. §. 4.
s. Supra
§. VIII.

t. Ea de re
pluribus
differui, in
Dissertat.
de Terra
Gosen. Dis-
sert. VII. et
VIII.

LXXIV PROLEGOMENA.

quandam, atque singularem tantum Solis potestatem, et ad terram nostram relationem, ex consilio Sacerdotum fuisse restrictam. Priora illa quae de Hercule, Solis in vniuersum vim ac potestatem olim

u. Lib. I. Saturn. cap. XX.

w. Lib. II. cap. III.

subinnuente, diximus, etsi iis ^u MACROBIUS non parum faueat, ex nexu rerum coniicimus tantum; postremum vero, quod loco ultimo asseuerauimus, certo scimus. Et ^w suo etiam loco, argumentis idoneis ostendimus, Herculis Aegyptii Numen, ad initium temporis et annorum Astronomicum, ac ad aequinoctium vernum sic relatum fuisse, ut eius censeretur symbolum. Quandoquidem igitur Aegyptiorum Hercules, vnus est ex quatuor illis diis aduentitiis, qui ad priores octo posthaec accesserunt, ex doctrina autem Sacerdotum Aegyptiorum, symbolum ceneri debet Solis, aequinoctium vernum efficientis, iure id mihi postulare videor, ut concedatur, reliquorum trium esse eandem rationem. Sunt nempe quatuor dii, quos ad priores adiicere placuit Sacerdotibus Aegyptiis, totidem Symbola quatuor temporum, mutationum, et vicissitudinum, quas motu annuo Sol in aequinoctiis, et solstitiis efficit, et ex quibus innumerabilia in terram nostram commoda et beneficia redundant. Quatuor illa Symbola, in Theologia Aegyptiaca nominari *Ammonem*, (ac certo quodam respectu *Herculem*,) *Horum*, *Serapim*, coelestem nempe, et *Harpocratem*,

x. Lib. II. cap. II. III. IV. V. VI.

* suis locis, fide dignis veterum testimoniis adstruximus. Num haec ipsa nomina, in principio istius institutionis, adhibita iam fuerint, et ab omnibus Sacerdotum Collegiis, per Aegyptum totam recepta, non abs ratione ambigi potest. Sed ea de re disputare iam nolim. Sufficit, vero videri simillimum, Symbola quatuor temporum, de quibus loquimur, eo tempore a Sacerdotibus consecrata fuisse, quo ad Deos octo primos, quatuor alios adiun-

xerunt.

xerunt. Ad quatuor haec vicissitudinum Solis in anno Symbola, videlicet attemperata etiam fuisse maiora et solenniora, quae in honorem Deorum suorum Aegyptii concelebrarunt, Festa. Id y speciminibus quibusdam olim editis, probare et illustrare annis sum, eandemque rem in *Panttheo* passim attingo. Facile etiam probari potest, eadem haec Festa, fuisse omnium gentium cultiorum, antiquissima, sanctissima, et omnium religiosissime celebrata. Sed ad alia pergendum mihi est.

y. *Miscellan.*
Berolin. To.
VI. p. 139.
etc. To. VII.
p. 373. etc. et
p. 406. etc.

§. XXXI. Superest ordo Deorum Aegyptiorum ultimus, de quo HERODOTVS Lib. II. c. 145. sequentia literis consignavit. *Apud Aegyptios Pan vetustissimus est, etiam ex octo Diis, qui primi dicuntur: Hercules vero ex iis, qui secundi, numero duodecim: Bacchus vero ex iis, qui tertii dicuntur, qui sunt ex illis duodecim facti.* Qui hic vocatur *Bacchus*; *Διόνυσος*, stylo HERODOTI, aliorumque Graecorum, is est Aegyptiorum *Osiris*, eumque Scriptor peruetustus ait esse in ordine Deorum tertio, adeoque ultimo, eorum nempe, qui ex duodecim facti sunt, vel quos duodecim diis superaddere, eorumque choro adicere, Sacerdotibus visum est. Quando historiae pater affirmat, Osiridem esse in ultimo Deorum Aegyptiorum ordine, id non de dignitate et honore, quo apud Aegyptios fuit, intelligi potest. Docet potius ille ipse verbis disertis, solos Osirin et Isin, ab Aegyptiis omnibus, summo aequalique honore coli atque celebrari. Et sane res haec sic iam satis nota est, omnibus antiquitatum Aegyptiacarum studiosis. Osiris erat Deorum visu et sensu percipiendorum omnium Princeps, et quidam veluti rex, ut qui reliquorum virtutes, potestatem, et efficaciam in se vno complecteretur. Commodum igitur sensum, id quod HERODOTVS de Osiride affirmat, non patitur, nisi id

De ordine
Deorum Aegyptiorum
ultimo.

z. Lib. II.
c. 144.

a. Lib. II.
c. 42.

de

de tempore intelligas, quo placuit *Sacerdotibus*, nouum aliquod *Symbolum Solis*, sub nomine *Osfridis* consecrare. Et ita res omnino se habet. Fam no-

b. Lib II c.I.
§ 9. 16.

bis declarat fabula Sacerdotalis, quam b alio loco attulimus, et paucis explicuimus. Subinnuitur nempe fabula illa sacra, constitutio anni Aegyptiorum vagi, cui, cum antea non plures, quam 360. dies complecteretur, Sacerdotes quinque alias addiderunt, dictas idcirco *ἐπαρυμένους*.

c. SCHVCK-
FORD *histoi-
re du monde*
II. p. 278.

Et quia secundum fabulam illam aenigmaticam, vna cum horum dierum institutione, nati sunt *Osfiris*, *Arueris*, *Typhon*, *Isis*, et *Nephthys*, non absurde inde colligimus, quod et ante nos, c doctissimum quendam in Anglia Theologum obseruasse deprehendimus, illo demum tempore, quo annum sic ordinarunt Sacerdotes, eosdem quoque noua Numina symbolica confinxisse, eaque populo, religiosa iam dehinc veneratione celebranda, proposuisse. Sic videmus fabulae huic, cum testimonio HERODOTI egregie prorsus conuenire, eaque se mutuo illustrare.

Antea ΦΡΗ, *Sol* magnum erat gentis Aegyptiacae Numen, cuius etiam in historia Iosephi Patriarchae, Scriptura Diuina mentionem facit. §. IX. Postquam vero anni forma, ad Solis motum magis accommodata, et sic temporum ratio ex consilio Sacerdotum ordinata esset, in memoriam, vt credere par est, tanti euentus, seposito paulatim simplici et proprio *Solis* nomine, coelesti huic lumini, nouum nomen symbolicum *Osfridis* tribui placuit, quod d effectorem, vel Patrem temporis designat.

d. Pantheon d
Lib. II. c. I.

§. 14.

e. *Ibid.*

Lib. III. cap.

§. 2. 3.

Eodem tempore *Luna*, e dicta prius, vt arbitror, ΠΙ - ΙΔΖ; et sub hoc nomine culta initio, accepit aliud, *Isidis* nempe, quod celeberrimum deinde euasit. Diis hisce additi tum alii quoque, quorum

illa

illa fabula mentionem iniicit. Factum hoc est, ^f re- gnante Heliopoli *Asetho*, anno post exitum Israëlitarum ex Aegypto, 320. ⁸ *sub eodem illo Asetho Taurus Memphiticus, in Deorum numerum relatus, dictus fuit Apis.* Qua de re aliquid dicemus Lib. IV. cap. II. §. 15. Ex omnibus hijs satis tuto colligi posse auguror, eodem hoc tempore, Religionem atque Theologiam Aegyptiorum, saluo tamen dissenſu qualicunque, qui inter varia Sacerdotum Collegia, in nonnullis remanſit, ordinatam constitutamque fuisse, et ultimum quasi complementum adeptam esse, ac in eo etiam fere statu, usque ad Persarum, et Ptolemaeorum Graecorum tempora perseverasse. Illam nobis utcunque descripsit HERODOTVS, et in eadem quoque fideliter pro viribus depingenda, et explicanda, versabitur nostrum *Pantheon.*

f. Pantheon Lib. II. c. I. §. 16. g. EVSEBIUS apud SYNCELLVM p. 123. et in graecis Scaligerianis p. 23.

§. XXXII. Ea de quibus hucusque disseruimus, obiectum constituunt cultus idololatrici Aegyptiorum verum, proprium et primarium, ad quod cultus huius populi omnis per se, et ultimo, referebatur. Vnicum excipio taurum Memphiticum, quem *Apim* nuncupabant Aegyptii, de quo §. XXXI. Nam in eo, non animal hoc ipsum Niligenae reue rebantur, sed illum, cuius erat imago symbolica, Nilum nempe fluuium, quod Lib. IV. cap. II. *Panthei* pluribus persequimur. *Aegyptii*, inquit ^h PORPHYRIUS, non alios ponunt Deos, praeter vulgo dictos Planetas et Zodiaci signa. — Videbat quippe Chaeremon, Sacerdos Aegyptius, qui Solem uniuersi architectum dicerent, ab illis non ea tantum, quae ad Osiridem Isidemque pertinent, sed etiam quicquid sacrarum fabularum erat, partim in Stellas, et earum conspectus deuolui, partim ad Lunae modo crescentis, modo senescentis varietatem, partim in Solis cursum, vel in diurnum, aut nocturnum hemisphae-

Obiecta cultus Aegyptiorum sensibilia, erant Sol, Luna, et Nilus, ad quorum Numina referebantur reliqua.

h. in Epistola ad Aenebonem, praemissa IAMBLICHO de Mysteriis P. VII.

misphaerium, vel in Nilum fluuium referri. Vno verbo visibiles Aegyptiorum Dii, quos tota Gens, iuxta Sacerdotum praescripta, aut cultu solenni, aut priuata etiam religione venerabantur, erant *Sol*, et *Luna*, tum in se spectati, tum etiam in diuersis effectibus, quos in mundo procurant, *Astra* porro *Coeli*, quorum tamen cultus, religioni Sacerdotum maxima ex parte, videtur reseruatus fuisse, ac denique *Nilus* fluuius, cui Aegyptiorum gens, Patriae suae fertilitatem, et quae ex illa ad se perueniebant bona et commoda, in acceptis ferebant. Ad hos, quos dixi, Deos, reliquos omnes, religione patria ab Aegyptiis consecratos et cultos, referendos esse, *Pantheon* nostrum planum faciet et perspicuum.

Praeter obiectum illud cultus Aegyptiorum primum, est, quod aliud; sed improprium, secundarium et relatiuum.

§. XXXIII. Praeter illud vero cultus Aegyptiorum, de quo modo loquebamur, Obiectum verum, proprium et primum, aliud quoque religione ipsorum consecratum fuisse, deprehendimus, quod vocare possis improprium et secundarium, quoniam cultus ipsi oblati, non ad illud proprie; sed ad aliud, cuius erat tantum Symbolum, aut imago, referebatur. Dicendum id est de animalibus, quae religio Aegyptiorum volebat esse sacrosancta et penitus inuiolabilia. Haec ab illa gente honore et cultu diuino afficiebantur, etsi cultum hunc Graeci, Romani, Persae, et haud dubie aliae quoque gentes politae, magnopere admirarentur, sed et indignarentur, ac risu contemtuque extremo prosequerentur. Praeter animalia sacra, habuerunt Aegyptii alia quoque signa memorialia, et imagines Numinis diuini symbolicas, quas non, vt naturae suae, diuinas, cultu proprio et primario; sed vt tenues diuinitatis umbras ac memoracula, cultu tantum secundario, et, vt loqui solent, relatiuo, prosequi voluerunt. Non aliter ea de re illi senserunt, atque inter Graecos, meliores eorum Philosophi, quo-

quorum sententiam Scriptor quidam egregius in his
 expressit: ⁱ *Deorum naturae, nec statuis per se, nec
 imaginibus est opus, sed cum infirma sit oppido mor-
 talium conditio, tantumque a diuina, quantum a coe-
 lo terra, recedat, signa eiusmodi excogitauit sibi, qui-
 bus et nomina et nuncupationes tribueret deorum. Si
 quibus igitur tam firma est memoria, ut erecto sta-
 tim animo, coelum usque ipsum possint pertingere,
 Deumque recta adire, nihil illis fortasse opus sit sta-
 tuis. Verum rarissimi inter homines sunt huiusmodi,
 et non facile in numerosa plebe quenquam inuenias,
 qui diuinæ semper meminerit naturae, nec eiusmodi
 egeat subsidio. Ita pueris, qui elementa addiscunt pri-
 ma, tenuer quasdam magistralli notas solent praescri-
 bere, ad quas manu deducant eos, donec paulatim
 memoriae beneficio, arti insuescant. Videntur certe
 et legislatores mihi non aliter, quam puerorum gre-
 gi, has generi mortalium inuenisse imagines: honoris
 diuini quasi signa quaedam vel notas, quæ ad me-
 moriam eius tanquam manuductione quadam et via
 homines deducerent. Idèò Christianis olim, Gentili-
 bus vanitatem et impietatem cultus simulachrorum
 exprobrantibus respondere consueuerant simulachro-
 rum assertores: ^k non ignorasse antiquos, nihil ha-
 bere Numinis signa, neque ullum omnino inesse his
 sensum: sed propter indomitum atque imperitum
 vulgus, — salutariter ea consilioque formasse, ut
 velut quadam specie obiecta his Numinum, abiicerent
 asperitatem metu, arbitratique praesentibus se sub
 diis agere, facta impia deponerent, et ad humana
 officia morum mutatione transirent. Et quæ plura
 ibi sequuntur. Eodem modo hodieque Sapientes
 Indorum rationes subducere solent, ^l prudentes
 imaginibus opus non habere, neque eas adorare; at
 rudes ac simplices iisdem admoneri posse, ut de Deo
 cogitent. Ob eandem quoque rationem primaevos*

I. MAXIMVS
 TYRIVS,
 Dissert.
 XXXVIII.
 p.452. Edit.
 Oxon. 1677.

K. ARNOBIVS
 aduersus
 Gentes Lib.
 VI. p. 208.

L. Relations
 Missionari-
 orum Dani-
 corum in
 India, Con-
 in

tinuat. LXX. in Aegypto Sapientes, postquam cogitationibus et
p. 1752. figmentis propriae mentis, se totos permiserunt, ex-
cogitasse signa quaedam diuinitatis memorialia, et
delineationes symbolicas, non est quod dubitare
queam. Sed cuiusnam generis fuerint illa signa,
paulo distinctius nunc dispiciamus.

Eo spectant
obelisci, ima-
gines Solis
apud Aegy-
ptios anti-
quissimae.

m. LVCIA-
NVS de Dea
Syria p. 877.

§. XXXIV. Prima Aegyptiorum Tempa,
sicuti fere gentium omnium antiquissima, simula-
chris plane nullis instructa fuisse, ^m Scriptores non
de triuio memoriae prodiderunt. Pro statuis,
signis, et imaginibus, principio Aegyptiis erant, nisi
admodum fallor, obelisci, in quibus postea res ge-
stas regum suorum, aut quae ad cultum Deorum
spectarent, insculpi curarunt. Verum primus, ut
dixi, hicce videtur fuisse eorum usus, ut radios so-
lares, tanquam in imagine aliqua imitarentur, ac splen-
didi istius luminis coelestis, essent quaedam signa
memorialia. Non ignorant eruditi, in cultu ido-
lorum antiquissimo, columnas lapideas, et lapides
omnis generis apud gentes plurimas, primum te-
nuisse locum. Tales sunt *columnae*, abusu idololatri-
co pollutae, * quarum in antiquissimis S. Scripturae
tabulis mentionem fieri videmus. Si veteres non-

n. Auctor
Chronici Ale-
xandrini,
p. 89. Adde
HYDII Relig.
vet. Perf.
p. 64.
o. PAVSANI-
AS in Achai-
cis, cap. XXII.
p. 579.

nullos audimus, ⁿ *Affyris primi crexerunt columnam
Marti, cumque inter Deos coluerunt.* In Laconia,
quod supra iam monuimus, §. XXIV, PAVSANIAS
vidit *septem columnas antiquo ritu erectas, quas in-
colae dicerent VII. Planetarum esse signa.* Pharis,
urbe Aethiopiae, ^o *lapides erecti erant, fere triginta,
figura quadrangulari, quas incolae venerabantur,
singulos certis deorum nominibus appellantes. Et sane*
Graec-

* *Leuitici c. XXVI. 1. Deuteron. XVI. 22.* Vide ibi Commem-
tatores, et EDVARD. POCKOCKIUM in *Hoseae* III. 4.
nec non SELDENVM de Diis Syris Prolegom. cap. 3.
p. 49.

Graecis olim omnibus patrium fuit, rudes lapides pro Diis, perinde ac simulachra ipsa colere. Apud Arabes, quorum religio cum Aegyptiaca affinitatem habet non leuem, Dysares maximum Numen, p lapis erat niger, quadratus, informis, quatuor pedes altus, duos latus, quem se vidisse testatur MAXIMVS TYRIVS Dissert. XXXVIII. p. 459. Con-
similiter Deus Amazonum, cui omnes Sacra faciebant, nihil erat, nisi q lapis niger. Veneris vero Paphiae simulachrum vetustissimum, r albae Pyramidi dissimile non erat. Et eadem specie in hodiernum vsque diem, apud Indos s simulachrum fingitur Mahadeu, id est Dei magni. Eandem t Pyramidis figuram vel Obelisci, videtur habuisse Elagabalus, quo nomine Sol in Syria ab Emesenis colebatur. Et huic quidem vsui primi etiam, quos Aegyptii erexerunt, Obelisci, videntur destinati fuisse. u Primus certe omnium, Obeliscorum erectionem instituit Mitres, qui in Solis urbe regnabat, somnio iussus. — Postea et alii regum in dicta urbe. Solis urbs, graece Heliopolis, nomen ex re ipsa sumsit, quod prima in Aegypto, cultus solennis, decreti Solis Numini, viderit initia, §. IX. Et eadem illa primos quoque vidit erectos in Aegypto Obeliscos, neque etiam dubito, quin vtriusque istius rei primordia, in idem fere tempus inciderint. Fauet sententiae nostrae, ipsa etiam Obeliscorum forma, quae talis est, vt imaginem radii solaris referat. Hinc veteres Graeci Romani-que, Pyramides, quas Aegyptii ad imitationem Obeliscorum postea construxerunt, hunc in modum describere soleant, quod sint w regum Aegyptiorum sepulchra, ingenti mole constructa, et in cacumen educta, in modum flammae surgentis, unde et nomen acceperunt. Graeculi nempe nomen πυρά-μυδος solent ἀπὸ τῆ πυρὸς deriuare, non aliter ac

p. SVIDAS
 Ovis Agn.

q. APOLLO-
 NIVS Rho-
 dius Argo-
 naut. Lib. II.
 1176.

r. MAXIMVS
 TYRIVS

p. 459.

s. PET. DEL-
 LA VALLE
 Itinerar.

Part. IV. p.
 83. fin. 90.
 301. etc. ex
 versione
 Gallica.

t. HERODIA-
 NVS Lib. V.
 p. 114. Ed.
 Steph.

u. PLINIVS
 Hist. Natur.
 Lib.

XXXVI. c. 8.

w. Scholia-
 stes Horatii

in Carmin.
 Lib. III. Od.
 ult. p. 211.

AMMIANVS
 MARCELI-
 NVS Lib.

XXII. p. 250.

LXXXII PROLEGOMENA.

Auctor *Egyptologici*, in voce *obeliscus*.
 x. Apud EVSEBIUM Praeparat. Lib. III. c. VII.
 y. de Spectaculis cap. 8. p. 93. Edit. Rigalt.
 z. AMMIANVS Lib. XVII. p. 100.
 a. Hist. Natur. Lib. XXXVI. c. 8.

si a Graecis nomen hoc Aegyptii mutuati essent. Et in genere * PORPHYRIUS obseruat, *pyramidas atque obeliscos ignis naturae, conum vero, (qui ad speciem Obelisci accedit,) Soli tributum, et dedicatum ab antiquis fuisse. Propius ad rem nostram spectat, quod TERTULLIANVS, ex Scriptore rerum Aegyptiacarum * HERMATELE, nos docet: y Obelisci enormitas, ut Hermateles adfirmat, Soli prostituta: Scriptura eius, unde eius et census, de Aegypto superstitio est. Quod ex eo illustratur, quod veteres literis prodiderunt, * Obeliscum Deo Soli speciali munere dedicatum fuisse. Verum omnium optime et clarissime rem hanc exponit PLINIVS, ubi de Obeliscorum origine et usu differit. * Traber, inquit ille, ex Syenite lapide, fecere reges quodam certamine, obeliscos vocantes, Solis Numini sacratos. Radiorum eius argumentum in effigie est, et ita significatur nomine Aegyptio. Redit hic in memoriam elegans observatio, Beati mihiq; amicissimi LA CROZII, quam cum aliquando de Pyramidibus, ac sigillatim illo PLINII loco, quem descripsi, confabularemur, mecum communicavit, et quam lectori, rerum harum studio non inuidendo. Cum enim PLINIVS nos docuerit, obeliscos esse effigies radiorum Solis, ac praeterea id ipsum significari nomine Aegyptio, ex eo vir summus concludebat, Obelisci nomen antiquissimum apud Aegyptios fuisse *Pyramis*. Et enim ΠΙ - ΡΗ, *Pi-re*, vel *Pi-ra*, Aegyptiis dici Solem, tritum vulgatumque est. Deinde ΜΟΥΣΕ, splendorem et radium designat, ἀπαύγασμα. Hebr. I. 3. Erit itaque ΠΙ - ΡΗ - ΜΟΥΣΕ, *Pi-ra-mu-c*,*

* PLINIVS Scriptorem istum vocat DEMOTELEM Lib. XXXVI. c. 13.

mu-e, radius Solis, quod nos docere PLINIUM vidimus. Graeci id efferre consueverunt *πυραμῖς*, cum proprie et verius scribendum fuisset *πυραμῖς*. Sed Graeci, quod modo vidimus, vocem hanc *αὐτὸ τὸ πῦρ* ab igne deriuantes, non poterant non scribere *πυραμῖς*. Aegyptii igitur Obeliscis primo *Pyramidum* nomen indiderunt, quod in effigie quadam *radius Solis* imitarentur: deinde illud idem ad structuras molis amplioris, quas proprie *Pyramides* vocant, etiam transtulerunt, quod et hae aliquam radiorum Solis speciem seruarent, quamvis earum alius esset usus.

§. XXXV. Cultui lapidum inanimum, quem forte pepulerunt constructae in aliis Aegypti partibus Pyramides, Regum futurae sepulchra, successisse arbitror cultum animalium viuorum, quibus, nisi me opinio fallit, Aegyptiorum Sapientes, virtutes potestatemque Numinis diuini, melius et luculentius adumbrari posse crediderunt, quam lapidibus, vita omni priuatis. Illis profecto, qui cultum illum, in tota antiquitate adeo famosum, primi instituerunt, id consilii fuit, ut animalia religione consecrata, essent quaedam *μυστήρια τῶ θεῶν*, *Deorum imagines* viuae, vel *figurae et allegoriae virtutum quarundam*, quibus adiutricibus regatur humanum genus, siue, ut loquitur *quidam rerum harum non imperitus, diuinæ potentiae effigies quaedam, sicut Solis imagines in stillis aquae conspiciuntur*. Et profecto, res ipsa id satis declarat. An non LEO symbolum et imago allegorica apud Aegyptios censebatur *Vulcani et Solis*? *Vacca Isidis et Veneris*? *accipiter tum Osiridis, tum Hæri? felix Dianæ, siue Bubastæos*? Erant igitur animalia sacra omnia, ex mente et sententia Aegyptiorum, symbola et imagines quaedam viuae Numinis diuini, et adumbrationes tenues virtutis illius, illius potestatis et operationis, quam in eo mor-

*Obeliscis
successe-
rent ani-
malia viua,
symbolicas
Deorum
imagines.*

b. PORPHY-
RIVS de Ab-
stin. Lib. IV.
p. 372. etc.
c. HYGINVS
Poët. Astron.
Lib. II. c. 28.
d. PSEUDO-
CLEMENS
Recognit.
Lib. V. c. 21.
e. PLUTAR-
CHVS de Is-
de p. 380. fin.

tales reuerentur. Eam ob causam LVCIANVS, ingeniosissimus Scriptor, cultum ab Aegyptiis offerri solitum animalibus, ^f refert ad ἀνίματα. In Templis igitur Aegyptiorum plerisque, vsum eundem hominibus praestabant animalia viuia, quem in Templis Graecorum, simulachra, signa, et imagines Deorum inanimatae. Hinc illae Cottae Academici,

g. De natura g apud CICERONEM voces. *Firmiores videas apud Deorum, Lib. Aegyptios opiniones esse de bestiis quibusdam, quam apud nos de sanctissimis Templis et simulacbris Deorum.* Eandem ob rationem vota et preces Aegyptiorum, animalia venerantium, referebantur, non tam ad animalia ipsa, quae habebant tantum pro imaginibus diuinitatis, verum ^h ad Numina illa ipsa, quorum censebantur symbola. Consentiant cum iis quae dixi, descriptiones Templorum Aegyptiorum, quae apud Scriptores optimos reperiuntur. Illa enim erant

h. HERODOTVS Lib. II. c. 65.

i. LVCIANVS de imagin. Opp. To. II. p. 12. CLEMENS Alex. in Paedagog. Lib. III. p. 216. STRABO Lib. XVII. p. 554.

i pulcherrima et magnitudine amplissima, ex marmore praestantissimo constructa, et ornata, auroque et picturis distincta. Si vero intus in adyto quaereres Deum, simia in oculos incurrebat, vel Ibis, vel hircus, vel felis. STRABO etiam praestantiora, quae tempore ipsius in Aegypto supererant Temples, quorumque ipse pleraque oculis vsurpauerat, diligenter enumerat, et quodnam in vnoquoque animal eo modo cultum fuerit, obseruat, Lib. XVII. *Geographiae.*

Cultus animalium in Aegypto, fuit multo vetustissimus, et exitum Israelitarum ex Aegypto antecessit.

§. XXXVI. Sed sunt tamen viri doctissimi, qui omnia haec, quae veteres de cultis in Aegypto, simulachrorum loco, animalibus viuis narrant, ad tempora non antiquissima, verum recentiora pertinere, arbitrantur. Verum enim vero, eorum sententiae, si quid iudico, ipsius S. Scripturae auctoritas obest. Illa enim teste scimus, tempore iam Iosephi Patriarchae, animalia Aegyptiis fuisse sacrosancta, illisque iniuriam facere, aut carnibus eorum vesci, piaculum fuisse haud leue. §. X. XI. Nouimus, Graecorum etiam,

etiam, aliarumque gentium religione, certa animalia pariter diis quibusdam dicata et consecrata fuisse ^k Graeci Veneri columbam, Mineruae draconem, coruum Apollini, canem Dianae, sacrum et proprium esse voluerunt. Apud Persas equi solebant sacra Soli. Illis igitur animalia haec picta aut sculpta symbola erant quaedam Deorum, quibus nempe erant consecrata. Neque tamen idcirco dici potest, aut vnquam aliquis dixit, Graecos animalia Deorum loco habuisse. Is potius Aegyptii, cum suo animalium cultu, ludibrio et deridiculo fuere. Quod Graecos et gentes alias in Aegyptiorum religione tanto perire offendit, quodque concoquere non potuerunt, hoc est, quod animalia viua pro statuis aut signis collocarent in Templorum Sacrariis, iisque honores dicerent eosdem, quos reliqui imaginibus sanctis et simulachris, quin imo Diis ipsis habebant. Hoc discrimen illud ingens inter Aegyptios, aliosque populos constituit, quo effectum est, vt hi illos vehementer contemnerent, illi vero hos abominarentur. Hoc in historia Iosephi Mosaica iam obseruari, monuimus §. X. Eadem historia Mosaica, cultus viuorum animalium in Aegypto, vestigia alia, non inficianda, tum saepe alias, tum vero omnium clarissime, in vitulo aureo nobis offert. Ab his quae dixi, diuersum non sentit DIODORVS *Siculus*, Scriptor magni pretii, multisque aliis anteponendus. Is autem testatur, se a Sacerdotibus accepisse, ^l *consecratas ab ipso religionis suae initio bestias adhuc semper in honore haberi, illisque extinctis, luctum, quo olim Osfridem persecuti sunt, renouari*. Credebant igitur Sacerdotes, in ipsis religionis suae initiis, cultum animalium quoque viuorum fuisse institutum. Equidem qui aliam hic tuentur sententiam, in isthoc Decalogi praecepto praesidium non mediocre quaerunt. ^m *Ne facias tibi sculptile, aut vllam imaginem*

k. PLVTARCHVS de Iside p. 379. itemque p. 380.

l. Lib. I. p. 19.

m. Exodi XX. 4. 5.

nam eorum, quae sunt in coelis supra, aut quae in terra infra, aut quae in aquis infra terram: non adorabis ea aut coles. Videmus Deum in his, non quidem cultum animalium; sed cultum tantum imaginum, lege prohibere. Haec, neque enim infans, insignem prae se ferunt speciem; verum recte et ab omni parte excussa, aduersus nos non militare deprehenduntur. Non igitur existimare possum, ex praecepto illo Dei, legitime concludi posse, Aegyptios animalia viua non coluisse. Nam 1. *תמונה* *imago* dici potest repraesentatio aut similitudo rei alius quascunque, etiam symbolica. Atque sic imaginibus hisce in Decalogo prohibitis, annumerare utique licet animalia viua, ab Aegyptiis culta, quippe quae ex eorum sententia essent, *μιμήματα τῆ θεῶν*, *Numinis diuini effigies et imagines viuuae.* §. XXXV. Et profecto Deum in Lege sua, non modo vsu imaginum pictarum aut sculptarum, verum et animalium viuorum, ac hircorum sigillatim, tanquam symbolicarum Diuinitatis repraesentationum, cultu interdixisse Israëlitis, *Leuit. XVII. 7,* doctissimi interpretes iam dudum obseruauerunt. 2. In Aegypto ipsa cultus animalium pictorum et sculptorum multo erat frequentior et communior cultu animalium viuorum. Animalia viua, quae pro simulachris et statuis colerentur, omnibusque honoribus diuinis gauderent, in Templis tantum conspiciebantur, rite consecratis, Diisque dedicatis, idque tantum in certis quibusdam. *Apis* Taurus, qui proprie sic diceretur, non colebatur nisi in vna vrbe *Memphi*. *Mendes* hircus viuus, adorabatur tantum in Templo *Thmuitano*, *ouis* vel *arctis* viuens, diuinis honoribus macrabatur tantum in Templis, *Thebaeo*, et *Saitico*. Verum effigies horum animalium cernebantur in plerisque aliis Templis per totam Aegyptum, et cernuntur hodieque in eorum rudetibus.

Et

n. Vide *Pantheon*, Lib. II. c. VII. §. 4.

Et priuatus quisque, animalium eorum, quae ipsi prae aliis sancta essent et venerabilia, signa et sculpturas in vsum domesticum confici curabat, prout ipsi liberet, qualia in cadaueribus medicatis, quae vulgo Mumias appellant, frequentia etiamnum deprehenduntur. Verosimile est, Legislatorem in praecepto de imaginibus, ad priuatum hunc earum vsum inprimis respexisse, quippe qui fere solus in Israëlitis metui tum posset. Idem de vitulo aureo dicendum.

§. XXXVII. Cultu animalium haud ita multo recentiores fuisse videntur statuæ imaginesque sacrae, tum animalium, tum quae formam humanam prae se ferrent. Diximus de simulachris animalium Aegyptiacis, ipsa iam Decalogo prohibitis. Eiusdem antiquitatis fuisse simulachra et imagines sacras in speciem corporis, aut oris humani confectas, ex ipsa Lege Mosâica edocemur, in qua illae commemorantur. * Quandoquidem autem, quo die Iehoua vos allocutus est in Chorebo, e medio igne, nullam imaginem vidistis: caute vobis vehementer, ne corrumpamini, faciatisque vobis sculptile simulachrum, imaginem ullius figurae, aut formam masculi vel foeminae, formam ullius animalis, quod sit in terris, formam ullius volucris, quae volat in Coelo, formam ullius reptilis, quod sit in terra, formam denique ullius piscis, qui sit in aqua sub terra. Lectori cuius manifestum illico est, tangi in his verbis idololatriam Aegyptiorum, cuius tam diu in eorum regione testes, et magna etiam ex parte ipsi rei fuerant. Eosdem igitur in mente habebat etiam gentium Apostolus, ubi verba illa MOSIS fere repetit, atque origines idololatriæ sic fere enarrat: P Mutarunt glo-

Ad animalium cultum accesserunt processu temporis imagines et simulachra, tum animalium, tum forma quoque humana praedita.

o. Deuter. IV. 15. 16.

P. Romani. I.

23.

- q. In *Atticis* e ligno fabricata, commemorat q PAVSANIAS, fa-
p. 102. et in tisque significat, similia illis fuisse, quae in Graecia
Corinth. P. vltimam antiquitatem prae se ferrent. Tale etiam
152. videretur fuisse r signum Vulcani, vtiq; perantiquum,
r. HERODO- quod in eius Templo Memphi vidit, multoque ca-
TVS Lib. III. chinno contempsit Cambyfes. Videbatur enim simu-
c. 37. lachrum esse hominis pygmaei. Et huic prorsus si-
s. *Idem*, vbi milia erant s simulachra Deorum Cabirorum, (de
supra. quorum summa vetustate aliquid tetigi §. XXVI.)
t. DIODORVS in eodem Vulcani Templo collocata, quibus pariter
Lib. I. p. 43. Cambyfes illufit, quaeque igne cremari iuffit. Si-
mulachris ligneis, qualia erant, de quibus nunc di-
ximus, successerunt mox aurea, atque argentea, aut
u. *Monu- ex alia materia pretiofa conflata. Verum haecce*
mentum omnia, quotquot inuenire potuit, t secum in Perf-
Adulitanum am asportauit Cambyfes, eiusque exemplum alii
in FABRICII quoque ex eius fuccessoribus, Ochus praefertim, ae-
Biblioth. mulati funt. Sed illa fere omnia pofthaec, Ptole-
Graeca Vol. maeus Euergetes, rex Aegypti, direpto toto Ori-
II. p. 605. fin. ente, u ex Perfia in Aegyptum reduxit.

HIERONY-
MVS in Da-
nielem, Opp.
To. III. col.
1123. Edit.
Martian.

CAPVT III.

De methodo ac modo, quo in excolenda et tradenda doctrina Sacrorum vfi fuerunt Sapientes Aegyptiorum.

Illi quibus doctrina rerum diuinarum, cura religionis, cultusque diuini incumberebat, nomine Sacerdotum designabantur. §. XXXVIII. Sacerdotum in Aegypto plures erant ordines, quos inter praecipue hic obseruandi *ἱερογρυμμάτων*, qui et Sapientum nomine veniunt. §. XXXIX. Qui primo dicti sunt Sapientes, postea *ἱερογρυμμάταις*, et Arpedonaptae nuncupati. §. XL. De literis Scriptisque sacris, curae *ἱερογρυμμάτων* conceditis. §. XLI. In scientiis sacris, quae libris literisque sacerdotalibus tradebantur, primum locum habuit Astronomia. §. XLII. Deinde sequitur Geometria, Arithmetica, et doctrina practica. §. XLIII. Neque minus doctrina rerum naturalium, vel physica, a Sacerdotibus studio impenso colli solita. §. XLIV. Philosophia Aegyptiorum physica spectabat ad religionem, haec quippe in illa erat fundata. §. XLV. Pseudo-Sanchuniathonis sententia de natura et indole Theologiae vetustissimae excutitur. §. XLVI. Indoles Theologiae antiquissimae ostenditur. §. XLVII. Origo methodi res diuinas tradendi aenigmaticae. Ea utebantur olim, qui Sapientiae nomine celebres erant. §. XLVIII. Eandem propriam sibi reddiderunt temporibus antiquis Sacerdotes. §. XLIX. Inprimis vero Sacerdotes Aegyptii. §. L. Ab iis methodum eandem accepit Schola Pythagoraea. §. LI. Apud Pythagoraeos, Philosophiae illius alumni primo instituebantur per similia, rerumque imagines. Eae autem desumi solebant 1) ex doctrina de numeris. §. LII. Et 2) ex figuris geometricis. Vtrumque ab Aegyptiis tractum. §. LIII. Succedebat tum apud Pythagoraeos institutio per symbola, vel sententias aenigmaticas, quibus inuoluebant doctrinam physicam. §. LIV. Vti et doctrinam practicam, Vtrumque vero hoc ab Aegyptiis desumptum. §. LV. Methodus haec Aegyptiorum tradendi scientias sacras aenigmatica,

matica, effecit, ut doctrina eorum a non initiatis intelligi non posset. §. LVI. Ex illa methodo symbolica, ortum traxit dialectus sacerdotalis, cuius indoles explicatur. §. LVII. LVIII. Et haec plene intelligi non poterat, nisi ab initiatis. Causa huius obscuritatis in sermone sacerdotali observandae, prima fuit inopia linguae antiquae. §. LIX. Postea eadem in docendo obscuritas placuit, 1. quia sapientiae reconditae speciem praese ferēbat. 2. quia docenti securitatem praestabat. §. LX. Eandem ob causam Sacerdotes Aegyptii scientiarum suarum arcana, cum paucis tantum communicabant; idque nonnisi praecula initiatione valde molesta et diuturna. §. LXI. Ex eo tandem factum est, ut doctrina Sacerdotum arcana in Aegypto plane amitteretur. Quaeritur hic, ecquid detrimenti religioni Aegyptiorum attulerit dominatio Persarum. §. LXII. Persis propositum nunquam fuit, ut religionem Aegyptiorum aut mutarent, aut corrumpere. §. LXIII. Causa vera imminutae religionis huius gentis, et deperditae doctrinae Sacerdotum arcanae indicatur. §. LXIV.

§. XXXVIII.

Qui religionem Aegyptiorum ordinarunt, et doctrinam de illa constituerunt, vocantur Sacerdotes.

Qui depravatam in Aegypto religionem excogitarunt, qui omnia ad illam spectantia successive constituerunt et ordinarunt, atque doctrinam de his excolperunt, limitibus certis circumscripserunt, aliisque tradiderunt, dici solent *Sacerdotes*, eoque nomine intelliguntur homines, quibus cura religionis, cultusque Deorum, praesertim publici, et rerum sacrarum omnium, publica auctoritate demandata est. Nulla, quantum nouimus, gens paulo cultior unquam fuit, quae non habuerit suos Sacerdotes, rerumque diuinarum procuratores; verum primi forte Aegyptii, Sacerdotum huiusmodi diuersos ordines, et integra Collegia instituerunt. Prima certe Sacerdotum religionis corruptae mentio, quae apud MOSEM occurrit, est Sacerdotum Aegypti. *Genes.* XLI, 46. 50. XLVII. 23. ex quo postremo loco id etiam colligimus, numerum illorum Sacerdotum

dorum iam tum fuisse permagnum, illosque agros possedisse plurimos, ex quibus, tum ad propriam sustentationem, tum ad procurandas res sacras, reditus capere possent. In Textu hebraico, capite utroque hic citato, hominum istud genus appellatur **כֹּהֲנִים**, quod nomen Deus Sacerdotibus etiam sibi consecratis tribui voluit. Interpretes Copti, *Genes.* XLI. 46. 50. vocem adhibent Aegyptiacam **Π-ΖΩΝΤ**, *P-bont*, quae proprie *Sacerdotem summum*, vel Collegii Sacerdotum Praesidem designat. At *Genes.* XLVII. 22. in versione Coptica, legitur alia vox, in versione tum Veteris, tum Noui Testamenti, frequentissime occurrens, **ὙΕΒ**, *U-eb*, qua Sacerdos quisque, etiam gregarius designatur. Significatur autem voce illa, *sacratu* Deo, eaque satis respondet vocibus, graecae *ιερεὺς*, et latinae *Sacerdos*.

§. XXXIX. Non tamen omnium Sacerdotum in Aegypto, eadem erat, aut dignitas, aut auctoritas. Equidem toti Sacerdotum ordini, a primis inde temporibus, reges Aegypti duplicem curam iunxerunt, *cultum Deorum, et accuratum sapientiae studium*; sed duplicem hanc curam plures inter se partiebantur, singulisque certa sua pensā ac munia erant assignata. Quidam igitur cultum Deorum, omnesque illius ritus ordinabant et peragebant, iique *Prophetarum* nomine designari solent. Alii his ministrabant, et functionibus vacabant minoris dignitatis ac momenti, quos Graeci nomine **τῶν νεωτέρων**, siue *aedisthorum* complectuntur. Alii denique in diligenter colendis ac studiose expoliendis scientiis Aegyptiorum sacris, totam suam vitam impendebant. Hi sunt, quos Graeci dicere solent **ιερογγραμματοῦς**, quasi dicas *Scribas Sacrorum*, vel potius, *literarum sanctiorum*, in sacris eorum libris expositarum, quibusque

*Eorum ph-
res erant or-
dines, quos
inter praeci-
pue hic ob-
servandi
ιερογγραμ-
μα-
τοι, qui et
Sapientum
et Philoso-
phorum no-
mine veni-
unt.*

a. IOSEPHVS
Lib. II. con-
tra Appion.
§. 13. DIODO-
RVS Lib. I.
p. 66,

busque tota ipsorum religio nitebatur et *Theologia, Professores, ac Magistri*. Et hi quidem in Sacerdotum Collegio ^b ordinem tantum constituebant secundum, Prophetis dignitate et honore inferiores; at praecipua tamen erat illorum, in rebus quae ad religionem spectabant, auctoritas. Nam fundamentum illius erant scientiae sacrae, a Scribis Sacrorum excultae, et non facile cum aliis, ne cum ipsis quidem Prophetis, nisi sub certis quibusdam conditionibus, valde onerosis, communicatae. Antiquissimum, quod honoris ergo, ipsis ab aliis tributum fuit nomen, videtur fuisse illud *Sapientum*, quo MOSES ipse eos designavit, *Genes. XLI. 8.* et quo ipsos a Scriptoribus quoque exoticis, Graecis et Romanis, frequenter admodum ornari videmus. Ab Aegyptiis nomen istud traxisse, sibi vindicasse videntur, qui olim a Graecis *Sapientes* dicebantur, quos septem fuisse numero, vulgo aiunt. Is certe, qui

b. Illi qui ordinem secundum Sacerdotum constituebant, a SYNESIO de *Providentia* p. 95. appellantur *Co-massae* de quibus SELDENUS de *Diis Syris* p. 69. 70. Sunt autem illi *ἱερογῶνται*.

c. DIOGENES LAERTIUS Lib. I. §. 22.

d. SPENCERUS de *Legibus Hebr.* Lib. II. cap. I. Sect. I.

e. ПОРОЧКИ-ВУС *Specimin. hist. Arab.* p. 138.

c omniū primus nomine hoc condecorari meruit, Thales Milesius, Aegyptios adiit, et ab iis principia scientiarum, quas deinde professus est, domum reportavit. *Sapiens*, dialecto Aegyptiorum dicitur *САБЕ*, *Sabe*, cuius pluralis *САБЕХ*, legitur *Genes. XLI. 8.* ubi sermo est de Sacerdotibus Aegyptiorum. Vero adeo dissimile non est, hoc ipsum nomen esse *Sabiorum*, vetustissimorum in Oriente, ac sigillatim Arabia, Philosophorum, qui cultum Astro- rum inuexisse perhibentur, et quorum plurima apud Scriptores Muhammedanos mentio occurrit. Eru- diti propemodum omnes, nomen istud *Sabiorum* ex lingua Arabica, quidam etiam ratione non improbabili, deductum esse volunt. Verum e BIDA- VIVS ipse Arabs, subdubitatur, sitne nomen istud pro Arabico habendum. Arabes ceteroquin, non secus atque Aegyptios, temporibus antiquissimis, suos

suos habuisse *Sapientes*, vel ipsa f. Scriptura teste, f. *Ierom.*
discimus. Videmus etiam & in illa, *Sapientiam* XLIX. 7.
Orientalium, h. id est *Arabum*, cum illa Aegyptio- g. 1. Reg. IV.
m coniungi. Eodem modo PLINIVS Lib. XXV. 30.
c. 3. coniunctim memorat *Arabiae Aegyptique Magos*, h. GROTIUS
id est *Sapientes*, quos adiisse Democritum perhibet. ad Matth II.
Certum quoque est, ab ultimis inde temporibus, I. POCCOCKI-
Aegyptios cum Arabibus frequentia coluisse com- vs, vbi su-
mercia, et i hos, per vnum alterumque Seculum, pra, p. 34-35.
Aegyptum totam possedisse, quo tempore Aegy- I. MARSHA-
ptiorum *Sabii*, vel *Sapientes*, potuerunt migrare in MVS in Ca-
Arabiam, vbi posthaec discipuli eorum multiplicati noneChron.
sunt. Eos videtur in animo habuisse SERVIVS, vbi ad Secul.
k *Sabaeos colonos Aegyptiorum* vocat. Id de Sabaeo- VIII.
rum in Arabia felici gente recte dici non potest, cum k. in *Virgilii*
ex Arabum potius historia constet, l eos a *Saba*, Io- Georgic.
ctanis Pronepote originem et nomen traxisse. Lib I v. 57.
Sed vere omnino dici id potuit de *Sabiis*, Arabum Sa- I. POCCOCKI-
pientibus et Philosophis, SERVIO parum cognitis, vs Specim.
quos ille cum *Sabaeis* confundere facile potuit. p. 40.
In multis etiam *Sabiorum* placita et instituta, cum in- m. ARVLFE-
stitutis Sacerdotum Aegyptiorum conueniunt, da apud PO-
ex quibus nunc illud tantum commemorabo, m *magni* COCKIVM,
ab illis fieri *Pyramides*, quas priorum Sectae suae lib. cit. p.
auctorum sepulchra credi volunt. Et si n MARSHA- 144.
MO viro doctissimo assentimur, *Maimonides Zabio-* n. In Canone
rum nomine, *Aegyptios*, maxime *Mendesios*, in Ae- Chronico p.
gypto inferiori, *intelligere videtur*. 162. Edit.
Franck. Ad-
de p. 203.

§. XL. Nomini *Sabiorum*, vel *Sapientum*, in *Sapientes*
Aegypto successit nomen *ἱεργραμματέων*, iisdem *postea dicti*
tributum, sicut in Graecia, qui primitus dicti erant *ἱεργραμμα-*
Sapientes, * postea nomen adsciuerunt *Philosopho-* *ταί, et Arpe-*
rum. *donaptae.*

* Testantur veteres, primum inter Graecos, qui repudiato
nomine *Sapientis*, dici voluit *Philosophus*, fuisse Pytha-
goram. Vide MENAGII notas ad Laërtium Lib. I. §. 12.
Et hoc Pythagoras, ut pleraque alia, videtur desumisse

rum. Sunt autem *ἱερογραμματῆς*, quemadmodum Graeci eos appellare consueverunt, quod iam monui §. XXXIX. *sanctiorum literarum suae scientiarum custodes et Professores*. Antiquum nomen Aegyptiacum, graecae *ἱερογραμματέως* respondens, videtur fuisse *CAΘ*, *Sach*, quomodo in versione librorum Scripturae Coptica, semper redditur *γραμματοῦς*, *Scriba*, et *Scripturae peritus*. Aliud nomen ex Aegyptiorum sermone petatum, quo idem illud hominum genus designari in Aegypto solebat, DEMOCRITVS celeberrimus Graeciae veteris Philosophus, nobis, nisi me fallit opinio, conseruauit, idque sonat *Arpedonapter*. Verba DEMOCRITI haec sunt: * *Καὶ γραμμένων συνθέσις μετὰ ἀποδέξις ἑδὲς πω με παρήλαξεν ἑδὲ οἱ Αἰγυπτίων καλούμενοι Ἀρπεδοναπταί*. Et in componendis cum demonstratione lineis, nemo me adhuc superauit, nec qui Aegyptiorum quidem vocantur *Arpedonaptae*.

o. Thesaurus
Epistolicus
La-Crozi-
anus To. I.
p. 180.

Lingua Aegyptiorum ° *NEBH-T*, *nabat*, et cum articulo generis indefinito, *DH-NEBH-T*, *u-nabat*, designatur *νοήμων*, *sapiens*, *-intellectu pollens*. Erit itaque *EP-ΠΕΤ-DHNEBH-T*, *Arpedonabat*, proprie ὁ πρᾶτ' ὢν τὰ τῶν νοημόνων, vel, quod idem est, *νοημονικὸς*, quasi dicas eum, *qui est ex ordine νοημόνων*. Vix inter se differunt *νοήμονες*, et *νοημονικοὶ*, nisi quod postrema vox eum subindicet, qui vi muneris sui, studiis τῶν νοημόνων incumbit. Mentionem horum hominum fieri Deo, apud LV-
CIANVM,

ab Aegyptiis. *ἱερογραμματῆς* Aegyptiorum dicebantur etiam *Arpedonaptae*, id est *νοημονικοὶ*. *Νοημονικὸς* vero designat etiam *sapientiae studiosum*, vel *Philosophum*.

* CLEMENS Alexandrinus Stromat. Lib. I. p. 304. EVSEBIUS Praepar. Euang. Lib. X. c. IV. p. 472. Sed perperam ibi legitur *Ἀρπεδοναπταί*. Lectio CLEMENSIS est genuina.

ELIANVM, in *Philopseude*, vbi Tychiades interlocutor ita infit. Ρ Πανγκράτην, ἔφη, λέγεις, ὁ Ἀγίγνωτος, ἐμὸν διδάσκαλον, ἱερὸν ἄνδρα, ἐξυρημένον, ἐν Ὀδονίῳ, νοήμονα. *Pancratem dicis, inquit Arianotus, praeceptorem meum, virum sacrum, rasum, lineis vestibus indutum, intellectu pollentem, vel etiam, sacrarum scientiarum peritum.* En! Sacerdotem Aegyptium, ex eorum numero, de quibus 9 Ποῦτα canit

p. Operum
T. I. p. 496.
Edit. Sal-
mur.

q. MARTIALIS Lib. XII.
Epig. XXIX.

Linigeri fugiunt, calui, sistrataque turba.

Eum vero LVCIANVS paulo ante ita descripserat: Ἐτυχεν ἡμῖν συμπλέων μεμφίτης ἀνῆρ, τῶν ἱερῶν γραμματέων, θαυμασίος τὴν σοφίαν, καὶ τὴν παιδείαν πᾶσαν εἰδὼς τὴν αἰγυπλίον. Ἐλέγετο δὲ τρία καὶ ἑκοσιν ἔτη ἐν τοῖς αὐτοῖς ὑπογείοις ὠκηκέναι, μαγεύειν παιδευόμενος ὑπὸ τῆς Ἰσίδος. *Nauigationis autem fuit socius, vir Memphiticus, quidam ex sacris illis Scribit, sapientia mirabili, et qui uniuersam Aegyptiorum doctrinam callebat. Dicebatur autem tres et viginti annos, in adytis subterraneis mansisse, Magiam interea edoctus ab Iside.* Erant igitur νοήμονες, ex ordine illorum Sacerdotum, qui communius ἱερογραμματεῖς a Graecis dicebantur. Et quemadmodum ἱερογραμματεῖς, nomen hoc traxerunt ἀπὸ τῶν ἱερῶν γραμμάτων, a *Sacris Codicibus, literis, et scientiis*, diligenti et sollicitae eorum curae creditis, ita pari ratione, inter Sacerdotes iidem dicebantur νοήμονες, quia νοήματα ἱερὰ, *Scientias sacras, et inuenta Mercurio attributa*, industrie addiscebant, perficiebant, aliisque vicissim tradebant. Mentionem illorum νοημάτων facit AELIANVS Var. hist. Lib. XII. c. 4. Φασὶν Αἰγυπλίῳι Σέσωσεν παρ' Ἐρμῆ τὰ νοήματα ἐκμυσώδηναι. *Aegyptii dicunt, Sesostrin a Mercurio in scientiis sacris institutum fuisse.* Sic ἐγχαράττειν τὰς

r. in vita Isidori apud PHOTIVM in Biblioth. Cod.

CCXLII. col. 1033.

De literis, Scriptisque sacris, curae hieroglyphicis concretis.

s. Masbes. Lib. III. c. 8. pag. 68. t. Vide Panthei Lib. V. cap. V. §. 14. 18. 19.

u. Ibidem §. 18. 19.

w. Vide eum Lib. VI. Stromat. p. 633. 634.

ταῖς ψυχαῖς τὰ νοήματα, imprimere animis, quae scitu sunt dignissima, est apud PHILONEM de vita contemplatiua p. 901. Et Πλάτωνος νοήματα, ^r DAMASCIO dicuntur Platonis in scientia Philosophica inuenta, aut placita ipsi propria.

§. XLI. Dicti igitur sunt *hieroglyphicis*, qui essent, ut loquitur IULIVS FIRMICVS, ^s *Sacrarum literarum periti*, id est, qui literas hieroglyphicas, a Sacerdotibus olim in consignandis scientiarum suarum inuentis adhibitas, bene callerent, atque scientias literis his sacris memoriae mandatas, velut in succum et sanguinem conuertissent. Initio ^t scientiae illae, literis hieroglyphicis, insculpebantur in Stelis, vel columnis, *Thoto*, vel *Mercurio* consecratis, quae hanc ob causam dici etiam solent *columnae Mercurii*. Postea autem, cum scientiae sacerdotalles multis modis auctae atque amplificatae essent, literarum vero hieroglyphicarum noticia paucis tantum esset reseruata, opus omnino erat, ut quae variis Sacerdotum Ordinibus, ad munus suum rite obeundum, ac ad peragendum cultum diuinum a maioribus institutum, scitu erant necessaria, sic describerentur, ut vsibus eorum inferuire possent. Eum igitur in finem, Scribae Sacrorum, ^u literas excogitarunt sacerdotales, ab hieroglyphicis plane diuersas, sed solis tantum Sacerdotibus notas, vsuque receptas, earumque beneficio, in libros, *Mercurio* attributos, retulerunt, quae ex scientiis suis sacris, etiam a reliquis Sacerdotibus cognosci aequum iudicabant. Aetate ^w CLEMENTIS *Alexandrini*, librorum horum Mercurialium numerabantur quadraginta duo. Eorum *primus*, complectebatur *hymnos Deorum*, qui nempe quotidie, aut etiam certis quibusdam diebus festis, in honorem Deorum canebantur. Partem eorum, si bene coniicio, faciebant *Sacri Osiridis Hymni*, PLUTARCHO memorati, de *Iside*

Iside, p. 372. *Secundus* librorum Hermeticorum Sacerdotalium, praescribebat *rationes vitae regiae*. Olim enim * reges a Sacerdotibus sollicitè instituebantur, sacrisque eorum disciplinis, certo saltem modo, initiabantur. Libri *tertius, quartus, quintus* et *sextus*, continebant τὰ ἀστρολογήμενα, siue *Præcepta Astrologica*, et quidem *de ordine inerrantium*, *de coitu atque illuminatione Solis atque Lunae*, deque eorum ortu. Excipiebant libros hos, *decem* alii, agentes *de literis*, quae sic vocantur *hieroglyphicis*, doctrinae porro continentes *de Cosmographia*, et *Geographia*, *de ordine Solis atque Lunae*, deque *Planetis quinque*, ac denique *chorographiam Aegypti*, et *Nili delineationem* complectentes. Accedebant ad hosce *decem alii libri* Mercutiales, proprie sic dicti *Sacerdotes*, *de legibus*, *de Diis*, et *uniuersa Sacerdotum disciplina*, quorum custodia et cura Prophetæ sigillatim demandata erat. Agmen claudiebant *libri sex* reliqui, *Pastophoris* ediscendi, pertinentes ad *Scientiam Medicam*, ideoque doctrinam, *de constructione corporis*, *de morbis*, *de organis*, siue *instrumentis actiuis corporis humani*, *de medicamentis*, *de oculis*, et postremo *de mulieribus*, comprehendentes. Librorum horum, quidam speciatim ad Prophetas pertinebant, alii ad Scribas Sacerdotum, alii ad Pastophoros ac aedituos: et illi quidem libri, qui alicui Sacerdotum ordini erant proprii et necessarii, ab illis non tantum manu assidue terebantur; sed etiam y memoriae ita infigebantur, ut eos memoriter recitare possent. Fluxit hoc sine dubio ex antiquiori Sacerdotum Aegyptiorum disciplina, quo tempore ea, quae in columnis sacris Aediorum, literis hieroglyphicis picta aut insculpta erant, nondum libris; sed tantum memoriae eorum, quorum haec scire intererat, mandabantur. Seruatur id ipsum in hodiernum usque diem, ab Indorum

(G) Brach-

x. PLUTARCHVS de Iside p. 355 354. CLEMENS Alexandr. Stromat. Lib.V. p. 566.

y. CLEMENS Alexandr. ubi supra p. 634

XCVIII PROLEGOMENA.

Brachmanibus, veterum Aegyptiorum discipulis: illi enim librum legis suae, diuinitus, vt suos credere iubent, acceptum, et a maioribus, per traditionem oralem ad se transmissum, quem *Wedam* appellant, non chartae, aut Monumentis quomodo-
cunque consignatis. Sed * memoriae Sacerdotum vnice credunt. De aliis libris, nomen Hermetis Trismegisti prae se ferentibus, quippe qui ad nostrum hoc argumentum non spectent, pluribus hic non agimus.

*Inter Scien-
tias Sacras,
libris sacer-
dotalibus
comprehen-
sas, locum
primum ha-
bet Astrono-
mia.*

§. XLII. Ex argumentis librorum Hermetico-
rum Sacerdotalium, quos CLEMENTEM *Alexandr.* recensuisse vidimus, colligi iam potest, qualianam fuerint *Νήματα*, *Scientiae* a Sacerdotibus, ac sigillatim *Scribis Sacrorum* inuentae, perpolitae, et summa industria cultae. Solent veteres eas omnes ad duas classes redigere, Astronomiam scilicet et Philosophiam. Ita STRABO Lib. XVII. loquens de *ἱερίσιν* Heliopolitanorum Sacerdotibus p. 554. *Helio-
poli domos amplas vidimus, in quibus Sacerdotes ha-
bitarunt. Hanc enim perhibent olim Sacerdotum ha-
bitationem fuisse, hominum Philosophiae et Astrono-
miae deditorum.* Et p. 561. de Sacerdotibus Thebaeis haec habet: *Hi Sacerdotes maxime Astrono-
miam et Philosophiam excolunt.* Et in Astronomia quidem inuenienda, colenda, et polienda, tantum Sacerdotes Aegyptiorum posuisse studii et industriae, vt 2 Aegyptus patria quaedam Astronomiae appellari non immerito possit, veterum testimoniis fere constat. Ab Aegyptiis enim Scientiam hanc accepisse Babylonios, * DIODORVS *Siculus*, ac insuper alii testantur, ab vtrisque vero Graecos eandem mutua-
tos

2. MARTIA-
NVSCAPEL-
LA Lib.
VIII. p.274.
a.Lib.I.p.24.

* Mira plane sunt, quae hac de re leguntur in Relationibus Missionariorum Danicorum in India Orientali, Continuat. XLVI. p. 1252. 1253. quae omnino sapiunt antiquissimam Aegyptiorum disciplinam.

tos esse, nemo diffitetur. Cum vero Sacerdotes hi Aegyptiorum, ad Scientiam Astronomicam, Studium Geometriae accuratum adiungerent, et disciplinae utrique solerter et cum fructu excolendae, horas non tantum impenderent diurnas, verum ^b nocturnas etiam, vel sic satis intelligitur, quantos in harum scientiarum studiis progressus fecerint, tametsi de iis recentiores nostros Scriptores nonnisi tenuiter et exiliter sentire sciam. Quodsi Aegyptiorum Sapientes impetrare a se potuissent, ut inuenta sua Astronomica, Graecorum exemplo, cum aliis communicarent, literisque proderent, in propatulo omnibus perspectumque foret, quantum ipsis debeant Astronomiae studiosi. Superant tamen quaedam Aegyptiorum in isto studio specimina et inuenta, ex quibus, tanquam ex ungue leonem, cetera diiudicare licet. Referre eo utique possumus Pyramidum, ante tria annorum millia, et aliquot insuper Secula, constructarum, positionem admiratione dignam. Etenim ^c *Pyramidis cuiusque latera, a Borea in Austrum directa, — lineam meridianam prorsus esse immotam euincunt. — Eaque sic disponi aliter non potuerunt, quam per Observationes Astronomicas, ab iis erroribus immunes, quas acus magnetica influat.* Beatus VIGNOLIUS vir in Disciplina Astronomica non perfunctorie versatus, ubi HAMELII verba, quae et hic descripsi, attulisset, ^d aliam praeterea observationem addit, Pyramides nempe usum hunc etiam Sacerdotibus praestitisse, ut certis quibusdam diebus, *Sol aut incepturus, aut desiturus, faciem Pyramidis borealem illustraret, atque dies quibus id contingebat, a Sacerdotibus pro Aequinoctialibus, quoad usum, habitos, et arcanis ipsorum Calendariis assignatos fuisset.* Eodem spectat forma anni Aegyptiorum Canicula Solaris, a Sacerdotibus eorum inuenti, circa Annum P. I. 3389, ante

b. CHAEREMON, apud PORPHYRIUM *de Abstinencia* Lib. IV. p. 369. 370. Edit. Lugdun.

c. DV HAMEL Hist. Acad. Scient. p. 20. Edit. Lips.

d. in Dissertation. *de Annis Aegyptiacis.* Miscellan. Berolin. To. IV. p. 10.

Christum natum 1325; verum vsque ad tempora Augusti Imperatoris, secretis ipsorum vsibus reservati, quem Iulius Caesar, ex Sacerdotum institutione in Aegypto acceptum, Romam inuexit, *Julianum* ideo postea appellatum, quemque esse omnium perfectissimum, * VIGNOLIVS liquido demonstravit. Neque etiam tacitus praetermittere hic possum, videri, celeberrimam illam COPERNICI Hypothesin, terram circa Solem moveri, Sacerdotibus Aegyptiorum olim iam ignotam non fuisse. Sciunt omnes, † idem docuisse PHILOLAVM, aliosque scholae Pythagorae alumnos. Pythagoram vero placitum hoc Astronomicum, ab Aegyptiis accepisse, et in schola sua, inter data esoterica et arcana tradidisse, ex eo non parum verosimile mihi fit, quod idem etiam, ad Indorum Brachmanas, Aegyptiorum priscorum discipulos dimanasse intelligam. Nam et apud hos ea de re in utramque partem hodieque disputari solet, quibusdam moveri terram, aliis vero Solem, contendentibus. Quando autem Sacerdotes, Scientiae Astronomicae tam diligentem navabant operam, id ea de causa faciebant, quod eam sacram esse, et ad religionem imprimis pertinere arbitrarentur, quod etiam ex argumentis librorum Hermeticorum, de quibus §. XL dictum, satis liquere potest. Et certe in rationibus Astronomicis, magnam Theologiae Aegyptiacae partem fundatam fuisse, ex *Panthei* nostri Lib. II. et III. perspicui abunde poterit.

§. XLIII. Cum Astronomia Sacerdotum Aegyptiorum, veteres coniungere solent eorundem Philosophiam. §. XLII. Et sane Sacerdotes hos nomine *Philosophorum* solere insigniri oppido tritum atque vulgatum est. Solent autem veteres, ubi de Philosophia Aegyptiorum loquuntur, eo nomine cum primis designare Arithmeticam et Geometriam, ac praeterea Philosophiam quam vocamus practicam, et

e. in Dissertatione modo laudata.

2. ARISTOTELES de Coelo, Lib. II. c. 13. DIOGENES LAERTIVS Lib. VIII. §. 85. ubi vide notas eruditorem. Adde WEIDLERI Histor. Astron. p. 91. 92.

g. Relationes Mathematicarum Danicor. Continuat. LXVII. p. 1154.

In libris Sacerdotalibus tradebatur etiam Geometria, Arithmetica, et Doctrina practica.

et omnium maxime naturalem, siue physicam. ISO-
CRATES igitur fructum studii illius, quod Aegyptio-
rum Sacerdotes in colenda Philosophia ponerent, du-
plicem hunc agnoscit, ^h *ut possent bonas leges ferre,*
et naturam rerum inuestigare. Et Geometriam qui-
dem, atque *Arithmeticam* a Mercurio Aegyptiorum,
id est a Sacerdotibus eorum, esse inuentas, ⁱ Scri-
ptores plurimi memoriae prodiderunt. Ipsa autem
regionis Aegypti indoles, adeoque necessitas, com-
pulsit Aegyptios, ut animum ad hasce disciplinas stu-
diosè appellerent. ^k *Nam quia Nilus quotannis egres-*
sus, varie agros transformat, multas omnis generis
controuersas inter vicinos de limitibus excitat, quas
exacte dirimere non facile est, nisi Geometrae peritia
veritatem ostendat. *Arithmetica autem cum ad cete-*
ras vitae rationes, tum ad Geometriae speculationes,
ipsis usum singularem praebet. Et rem hanc in Ae-
gypto eodem modo hodieque se habere, quod citra
rationem quidam in dubium vocant, testatur Aegy-
ptius gente, ^l IOSEPHVS ABVDACNVS. In Ae-
gypto easdem has disciplinas, ex institutione Sacer-
dotum, non sine labore ac molestia, didicerunt, et
deinceps inter Graecos tradiderunt, primo ^m *Thales,*
et post hunc ⁿ *Pythagoras.* Ipsi vero Aegyptiorum
Sacerdotes, disciplinas hasce, tanquam Diis sacras,
et ad cultum Numinis pernecessarias, • assidua ma-
nu, ac fere sine intermissione tractabant, arcana vero
istarum scientiarum tanto in pretio habebant, ut ad
earum notitiam ac perceptionem plenam, ^p nemi-
nem, nisi circumcissione sacerdotali initiatum admit-
terent, quod etiam Pythagoram coactum fecisse,
certo scimus, supraque obseruauimus, §. VII. Et
ante eum Thaletem pariter legem eandem subiisse,
mihi plus quam probabile videtur. Philosophiae

h. In *Busiri-*
de p. 534.
Edit. Basil.

i. PLATO in
Phaedro p.
213. DIOGE-
NES LAER-
TIVS in *Pro-*
oemio, §. II.
DIODORVS
p. 73. STO-
BAEVS in
Eclog. Phys.
p. 2.

k. DIODO-
RVS loc. cit.

Vide et
HERODO-
TVM Lib. II.
c. 109. ac
alios.

l. In *historia*
Iacobita-
rum cap.
XXII. p. 62.
63. Edit. Io.
Henr. a See-
len.

m. DIOGE-
NES LAER-
TIVS Lib. I.
§. 24. IAM-
BLICHVS in
Nicomachi
Arithmeti-
cam, p. 10. II.

(G) 3

porro PROCLVS

in *Euclidem* p. 19. n. Scriptores vitae Pythagorae. etc. o. ISO CRA-
TES in *Busiride* p. 534. CHAEREMON, apud PORPHYRIVM de
Abst. p. 369. p. ORIGENES Comment. in Epist. ad Rom. cap. III.

porro illius, cui operam nauabant Sacerdotes, partem faciebat *Philosophia practica*, quae de actionibus pie, iuste, honesteque instituendis praecipit, et ad religionem vtrique spectat. Nam inter *libros Hermeticos*, Sacerdotibus ediscendos, memorantur etiam *libri de Legibus*, et *de ratione vitae regiae*. §. XII. Ab his, ut credi potest, diuersa non sunt τὰ τῷ Ἐσμῇ νόμους, de quibus AELIANVS Var. hist. Lib. XIV. c. 34. *Aegyptii iura (τὰ νόμους) a Mercurio se edoctos iactitant.* — Iudices autem apud Aegyptios primo tempore fuerant Sacerdotes. Illi nempe ius omne, diuinum et humanum, docebant pariter atque dicebant. Hinc de iisdem DIOGENES LAERTIVS obseruat, in Prooemio §. II. *De iustitia quoque leges constituerunt, quas ad Mercurium referunt.* Legum harum nonnullas adfert q̄ DIODORVS Siculus. Earum indoles atque ingenium optime perspicui potest ex precatione, quam in funeribus nobilium, aliquis ex eorum numero, qui corpora defunctorum condire solebant, nomine et vice mortui, ad Deos recitare iubebatur: *ⁱ Ego Deos a genitoribus mihi demonstratos, quamdiu in hoc Seculo vixi, cultu assiduo religiose prosecutus sum: parentes qui corpus meum genuerunt, semper honoravi: reliquorum hominum occidi neminem: depositum cuiusquam neque defraudaui, neque malum aliud nefandum commisi. Si vero, dum viuebam, deliqui aliquid, quod non oportebat, edendo vel bibendo, non per me peccaui; sed per ventrem iam in arca sepositum.* Quae quidem, ut vere obseruauit vir magnus, *⁲ non prorsus dissona sunt ab istis, quae in secunda Decalogi tabula praecepit Moses: aut ab istis, quae a Magistris Talmudicis Noachidarum Praecepta vocantur.*

q. Lib. I. p.
63. 64. etc. p.
68. 69. etc.

r. PORPHY-
RIVS de Ab-
stin. Lib. IV.
p. 379. etc.

s. MARSHA-
MVS Cano-
ne Chron.
p. 156.

Neque mi-
nus Doctri-
na Physica,

§. XLIV. Superest Philosophia Aegyptiarum naturalis, siue physica, pars sapientiae ipsorum, si non primaria; illa tamen, cui prae ceteris studio ex-

exquisito incubuerunt, quaeque multorum ore celebrata est. Et profecto temporibus antiquissimis, illi inprimis Sapientum nomine et honore digni habebantur, qui res naturales, corpora coelestia et terrestria inuestigabant, eorumque arcana eruere aliisque promere conabantur. Talis erat sapientia Salomonis, omnium gentium et aetatum linguis decantata. Scriptura, ubi eam praedicat, docet etiam, qua in re illa potissimum versata fuerit. ^t *Protulit autem tria millia sententiarum*, quibus continebantur Praecepta moralia, *eiusque canticorum*, in laudem Dei, *fuerunt quinque millia*. *Egit et de arboribus, de arthro, quae nascitur in Libano, ad hyssopum, quae prodit e muro; de quadrupedibus, de auiibus, de reptilibus, deque priscibus*. Haec fuit sapientia Salomonis, notumque est, eiusdem plane generis fuisse etiam eorum sapientiam, qui primo *Sapientum* nomine in Graecia cohonestati sunt, ad quos sapientia haec ab Aegyptiis dimanauit. Talem certe fuisse sapientiam Aegyptiorum, ac Orientalium ceterorum, Scriptura satis testatur eodem loco: ^u *Donauit Deus Salomonem sapientia et peritia maxima, animique amplitudine, quae arenam in littore maris aequabat. Sapientia Salomonis superauit sapientiam omnium Orientalium, et omnem sapientiam Aegypti*. An non luculenter satis significat Scriptor sacer, Salomonis sapientiam idem habuisse obiectum, quod obiectum erat sapientiae Orientalium et Aegyptiorum, in eoque tantum distulisse, quod Salomonis de rebus his scientia, vberior esset, distincta magis atque certa. Nouimus vero etiam aliunde, in rebus iisdem versatam quoque fuisse sapientiam Aegyptiorum. Nam eos in naturam plantarum, arborum, ac herbarum, sollicita industria inquisiuisse, ex hieroglyphicis eorum satis liquet, quae cum a plantis saepiuscule sint desumptae, hae vero rem aliam, propter

vel naturalis, impenso studio a Sacerdotibus excoli solita;

t. i. Reg. IV. 32-33. ex versione CLE-
RICI.

u. Loc. cit. v. 29. 30.

relationem, aut affinitatem aliqualem, quam cum ea habent, symbolice designent, patet earum vires ac proprietates, auctoribus hieroglyphicorum non potuisse esse incognitas. Clarius id intelligitur ex huiusmodi hieroglyphicorum, a plantis petitorum, explicationibus, quales nobis, ex ipsorum doctrina, HORAPOLLO in *hieroglyphicis*, PLVTARCHVS in libro *de Iside et Osiride*, alique passim subministrant, ut iam taceam, quae de varii generis plantis, ex eorundem doctrina, tradunt THEOPHRASTVS, DIOSCORIDES, PLINIVS, et nonnunquam alii ceter, uti et quae de herbarum nominibus mysticis et symbolicis, ipsis nempe a Sacerdotibus impositis, veteres memorant, et nos infra quaedam tangemus, §. LVIII. Non minus diligenter vero Sacerdotes Aegyptiorum naturam scrutatos fuisse animalium, quadrupedum, avium, reptilium et piscium, testantur consimiliter eorum hieroglyphica, quorum pleraque oculis nostris obiciunt animalia, quaeque ad illorum explicationem, ex traditione Sacerdotali, proferunt PLVTARCHVS, AELIANVS, CLEMENS ALEXANDRINVS, EVSEBIVS, HORAPOLLO, et alii innumeri. Videmus etiam inter libros Aegyptiorum sacerdotes, qui Hermetici nuncupantur, complectentes quippe disciplinam et scientias Sacerdotum, commemorari ^w *βιβλῆς ἱερᾶς περὶ ζώων*, *libros sacros de animalibus*. Ad harum autem scientiarum studia, Sacerdotes in Aegypto, a primis inde temporibus, animum suum conuertisse, colligi ex eo potest, quod ^x Moses iam in sapientia Aegyptiorum institutus fuisse perhibeatur, et quod non ^y huius tantum, verum et ^z Iosephi Patriarchae aetate, cultus animalium diuinus, apud Aegyptios iam inualuerit. Nam cum ille esset symbolicus, in natura animalium, studiose inuestigata, fundatus tantum esse potuit. De aliis partibus Philosophiae Aegy-

w. HELIODORVS Aethiopic Lib. III. p. 142.

x. Actor. VII. 22.

y. Supra, §. XI.

z. Ibid. §. X.

Aegyptiorum naturalis, plura hic adferre animus non est, etiam Sacerdotibus in vniuersum, propositum esset, ^a τὴν φύσιν τῶν ὄντων ζητῆσαι, naturam rerum omnium, quae existunt, indagare. Huc etiam spectat, quod ^b Mercurius ille Trismegistus, ad quem Sacerdotes in Aegypto, tanquam ad verum auctorem, omnia sua excogitata et inuenta referebant, dici consueuerit, *magister omnium physicorum*.

§. XLV. Ex iis quae nunc de Philosophia Sacerdotum Aegyptiorum naturali obseruauimus, liquet omnino, eam spectasse ad religionem, et partem fecisse Theologiae ipsorum. Aut vt verius dicam, Philosophia naturalis, coniuncta cum scientia Astronomica, praecipuum fuit fundamentum Theologiae et religionis totius Aegyptiorum. Nam Dii, quos popularibus suis colendos proposuerunt Aegyptiorum Sacerdotes, si a mente aeterna, rerum omnium prima causa, discesseris, erant elementa, et maiora ac illustriora Mundi corpora, a quibus laetissima sperabant beneficia, et quae pro diuersis, quas ad terram nostram habent, relationibus, diuersis etiam nominibus insigniebant, diuersisque honoribus afficiebant, in quorum igitur naturam, vires, vti et relationes ad terram, omni mentis nisu et contentione inquirere, occupationem iudicabant, et nobilissimam, et longe vtilissimam, ac Sacerdotibus inprimis conuenientissimam. ^c Alibi iam adductis Scriptorum optimorum testimoniis, ostendi, plerosque in ea fuisse sententia, Aegyptios nihil aliud coluisse, quam corpora, et causas rerum naturales ac materiales, Solem, Lunam, Nilum, terram, aërem, ventos, calores, et humores, hisque solis rerum cunctarum existentiam, ortum, et interitum attribuisse. Si igitur verum fateri volumus, rerum harum, et vno verbo totius naturae cognitio, sollicitè quaesita et inuestigata, basin fere totius Aegyptiorum Theologiae

^a. ISOCRATES in *Busiride* p. 534.

^b. TERTULLIANVS aduersus Valentin. cap. 15.

Philosophia Aegyptiorum naturalis spectabat ad religionem, haecque in illa erat fundata.

^c. Lib. I. *Panthei* cap. II. §. 4. 5.

logiae constituit, eademque Sacerdotes in ordinando cultu diuino vnice direxit. Hoc Festarum cuncta, quorum notitiam habemus certam, inuicte docent, idque in *Tabula Bemina*, vti eam passim explicuimus, egregie depingitur. Non excludo Men-

d. Supra §. XXII. et in *Pantbeo* Libro I. cap. II. et praecipue IV.

e. Lib. I. cap. II. § 14. et cap. III. § 2.

II.

f. Lib. I. c. II. §. 4. 5.

g. Comment. in Aristotelis *Meteorolog.* Lib. I. fol. 2. b.

h. PLUTARCHVS in libro de Festo *Daedalis* apud *Plataenses*, apud EVSEBIUM Praepar. Euang. Lib. III. c. I.

i. DIONYSIVS *Halicanassaeus* Antiq. Rom. Lib. I. p. 92.

tem aeternam diuinam, de qua ^d suo loco prolixeg; etsi tamen ^e monere debuerim, post plene constitutam religionem et idololatriam Aegyptiorum, quod Seculo IV. post exitum Israelitarum ex Aegypto contigisse reor, in solennibus Aegyptiorum Sacris, cultuque Deorum publico populari, Mentis illius aeternae, raram admodum et parcam, ac, vt videtur, tenuem tantum et obscuram, mentionem fieri consueuisse, vnde fieri potuit, ^f vt permulti sibi persuaderent, ex Theologia Aegyptiorum eam re ipsa excludi. Verum vt ad cognitionem naturae rerum, tanquam basin Theologiae Aegyptiorum, red-eam, potest ex iis quae dixi, satis intelligi, quam vere OLYMPIODORVS, inclytus e Secta Peripateticorum Philosophus, dixerit: *τὰ φυσικὰ δὲ πρῶτον μὲν δάειν, καὶ ὅτως θεολογεῖν.* *Philosophiae naturali operam nauare oportet, atque sic demum ad cognitionem rerum diuinarum accedere.* Nam vt vere pronuntiauit auctor excellens: ^h *Vetus Physiologia, non modo Graecorum; sed etiam Barbarorum, nihil aliud fuit, quam doctrina quaedam naturalis, fabulis inuoluta, adeoque latens et obscura Theologia, cuius aenigmatibus et allegoriis, arcana fere mystica ita tegebantur, vt cum ea quae dicebantur facilius, quam quae fitebantur, imperita multitudo caperet, tum vero de iis, quae fitebantur, maius aliquid, quam quae dicebantur, suspicione coniceret, quod tam ex Orphei carminibus, quam ex Aegyptiorum, Pbyrgumque fabulis, clare intelligitur.* Sic etiam de fabulis Graecorum Theologicis iudicat Scriptor, ingentis fane precii, ⁱ *fabulas Graecorum opera naturae per allegoriam*

riam indicare. De Aegyptiis vero figillatim obseruat PROCLUS: ^k Καὶ οἱ αἰγύπτιοι διὰ μύθων (ita k. In Platonis Timae. um Lib. I. P. 40. lege) ἠγισσόντο τὰ ἀπόρρητα τῆς φύσεως. *Etiam Aegyptii per fabulas solebant subinnuere arcana naturae.* Solet ceteroquin laboriosus hicce Philosophus, dogmata Aegyptiorum Theologica, fabulasque eorum sacras, vbi modo potest, etiam obtorto collo, ad notiones Metaphysicas Philosophiae Pythagoraeo-Platonicae inflectere; verum hic ipsa veritatis vi victus, fatetur tametsi inuitus, cognitionem rerum naturae, basin esse Theologiae Aegyptiorum, et ex hac fabulas ipsorum debere explicari.

§. XLVI. Longe equidem aliter iudicat Pseudo-SANCHVNIATHON, vel PHILO-BYBLIVS iactatus eius interpres, vbi sic scribit: ^l Sed enim qui novissime rerum sacrarum disputationem attigere, cum eorum, quae ab initio facta erant, veritatem reiecerunt, allegoriis quibusdam et fabulis excogitatis, et cum rebus quae naturaliter in mundo sunt, affinitate quadam conficta, Mysteria excogitarunt. Sed auctor huius, a veteribus sane neglecti et contempti, Praepar. Euang. Lib. I. c. IX. ac * si vnum PORPHYRIUM excipias, vix ab vno alteroque veteris Ecclesiae Christianae Doctore ad testimonium vocati, multiplices fraudes, et insulsa mendacia, tam docte et ingeniose detexit ^m HENRICVS DODWELLVS, vt fabulae hae, quas nobis offert, et quae vix confutatione egent, morari neminem possint, aut debeant. Voluit nempe auctor ille suppositus historiae Phoeniciae, quisquis est, lectoribus suis persuadere, gentium deos re ipsa fuisse

- Creditur ante PORPHYRIUM, laudasse historiam SANCHVNIATHONIS etiam ATHENAEVS. Sed haec est tantum coniectura virorum eruditorum, quae aliquam verosimilitudinis speciem habet; sed dubiis exposita est, et certo demonstrari nequit. Licet eam relicere.

fuisse homines, de ciuibus suis multis modis bene meritos, ideoque deorum et. nominibus et cultu honoratos, eorum etiam gesta et praeclara merita primis temporibus, monumentis publicis, lapidibus videlicet et columnis, stylo simplici et perspicuo inscripta fuisse; sed recentiores Theologos (τὰς νεωτάτους τῶν ἱερολόγων) gesta illa, allegoriis et fabulis aenigmaticis inuoluisse, et sic tenebris plurimis inuoluta, ad res naturales transtulisse, vnde tandem Theologia enata sit physica, cui et mysteria superstruere placuerit. Vt auctor historiae illius Phoenicicae recens, figmentis suis colorem aliquem induceret, auctoritatemque acquireret, consultum duxit, eam Scriptori antiquissimo; sed a se conficto, attribuire, SANCHVNIATHONI scilicet. Perhi-

n. EVSEBIUS
vbi supra.
DODWELLVS
in libro cit.
§. 2. p. 2. 3.

betur autem Scriptor ille suppositus, ^a opus suum dedicasse Abibalo, quem Annales Tyrriorum patrem faciunt illius Hiram, qui aequalis fuit Salomonis, Israëlitarum regis, vnde sequeretur, Scriptorem illum fictitium, Dauidi coaeuum fuisse, et forte etiam initia regni Salomonis attigisse. Id saltem lectores suos credere voluit PHILO BYBLIVS. Ex eo autem colligere recte licet, quosnam in animo habuerit ille, qui ipsi dicuntur νεώτατοι τῶν ἱερολόγων, Theologorum nouissimi, qui nempe Theologiam priscam corruerint. Non potuit certe respicere, nisi ad ORPHEVM, eiusque discipulum MVSÆVM, primos inter Graecos Theologos, Aegyptiorum disciplina imbutos, auctores adhaec Theologiae allegoricae, et Mysteriorum, posthaec in tanto pretio habitorum, aut forte etiam ad antiquiorem his INACHVM, qui ^a a nonnullis, et valde verosimiliter, Mysteria ex Aegypto in Graeciam vexisse perhibetur. Ab his igitur Pseudo-SANCHVNIATHON PHILONIS, initia Theologiae Physicae et Allegoricae deriuat, callide profe-

cto

o. EPIPHANIVS Lib. I.
adv. haereticos
p. 11.

do et astute! Nam Theologos illos Poëtas, vfos
fuisse methodo Theologiam tradendi allegorica et
fabulosa, nemo neque ignorabat, neque negabat. Et
vicissim, qualis fuisset ante horum aetatem, Graeco-
rum, et gentium in vniuersum, Theologia, aetate
PHILONIS, docere ex gentilibus nemo poterat.
De Theologis Orpheo, et Inacho antiquioribus, di-
ci omnino iure potest, quod de heroibus fabulosi
illius aevi HORATIVS cecinit, *Carmin.* Lib. IV.
Od. IX.

*Vixere fortes ante Agamemnona
Multi: sed omnes illacrymabiles
Vrgentur, ignotique longa
Nocte, carent quia vate sacro.*

Vt tamen de temporibus his, longa atraque nocte
circumsulis, aliquid certi dicere posse videretur
SANCHVNIATHON, Monumenta tantam aetatem
mentientia confinxit, *Taauti columnas* in Phoenicia,
libros Ammoncorum, et alia huius fursuris, fraudis
non modo vehementer suspectas; sed et a DOD-
WELLO, argumentis omni exceptione potioribus,
conuicta, ex quibus res protulit, ad tempus vsque
PHILONIS BYBLII, omnibus inaudita, quibus ta-
men P nonnulla admiscuit, ex melioribus et cer-
tioribus Phoenicum Monumentis, quae in manibus
omnium tum versabantur, desumpta, vt saltem ali-
quam figmentis suis veri speciem circumponeret.

p. Exem-
plum vide
in *Panttheo*,
Lib. I. cap. I.
§. 8.

§. XLVII. Qualis autem fuerit ante Orphei
et Inachi tempora, Theologiae primorum mortalium
indoles, qui derelicto vno vero Deo, Deos fictos
sibi excogitarunt, et excogitados coluerunt, certo
scire non possemus, nisi nobis scripta Dei reuelatio,
et lingua vetus Aegyptiaca succurreret, et aliquam
in densis his tenebris facem praefertet. Libenter
et vltro largior, primam Theologiae falsae, quae in-
ter

*In eodem
argumento
pergitur. In-
doles idolo-
latriae an-
tiquissimae
ostenditur.*

CX PROLEGOMENA.

ter gentes varias obtinuit, speciem, non fuisse allegoricam et fabulosam; verum et id concedi mihi velim, eam nec fuisse historicam, quae nempe in praedicandis bene factis, virtutibus et meritis, primorum inter gentes heroum, ea propter in Deorum ordinem translatorum, vnice versata fuerit, nam si a sola Graecorum gente recesseris, rei huius in Monumentis bonis ac genuinis, canae Antiquitatis, vestigia plane nulla reperire possum. Prima hominum ad idololatriam iam inclinatum Theologia, supremos honores retulit ad corpora huius Vniuersi splendidiora, ex quibus in res humanas maxima redundaret utilitas, coelestia cum primis, Solem, Lunam, Astra, aliaque his similia, aut eorum etiam illustriores quosdam et visibiles effectus. Haec vero cultus tum publici, tum priuati obiecta, gens vnaquaeque vocabulo designabat proprio et obuiio, Solem appellando Solem, Lunam vocando Lunam, sine vllis impropriis, symbolicis, longeque petitis denominationibus. Illam Theologiam, simplicem adhuc, et fictionibus studiose conquisitis liberam, sequitur IOBVS, fictitio Sanchuniathone, si vel esset genuinus Scriptor, Seculis multis antiquior, etsi in libro poetico Cap. XXXI. 26. 27. *An lucem Solis aspexi, quod splenderet, et Lunam, quod clara ingrederetur? Et num clam seductum est cor meum? ut manus mea, ad colendum haec lucida Astra, os meum oscularetur.* Estque satis tritum, Scripturam, vbi idololatriam primorum horum temporum verbis castigat, de eo queri, quod gentes *adorent Solem, Lunam, Astra et exercitus Coeli.* Aegypti incolae Solem colebant, sub nomine genti illi proprio, omnibusque obuiio, $\phi\rho\eta$, Lunam sub nomine IDZ , *Iob*, quo Aegyptii semper in communi vitae vsu Lunam designarunt. Idem de ceteris primo-

rum

q. Deuteron.
IV. 19.

r. Supra
§. IX.

s. Pantheon
Lib. III.
cap. I. §. 2.

rum idololatrarum Diis pariter dicendum venit. Postquam vero Sacra gentium idololatræ successiue ordinata et rite constituta fuissent, postquam Tempia sumtuosa condere, hisque Sacerdotes præficere placuit, postquam integra Sacerdotum Collegia essent instituta, et hi doctrinam suam de rebus diuinis digerere, nouis augmentis locupletare, et in ordinem certum redigere coepissent, ut sibi et placitis suis, tanto maiorem, et auctoritatem, et sapientiæ speciem conciliarent, methodum tradendi Sacra inuenerunt allegoricam, symbolicam, et fabulis aenigmaticis mire inuolutam, ad quod apud Aegyptios, usus scripturæ hieroglyphicæ, potuit non parum conferre. Ab eo tempore rara in Sacris gentium *Solis* ac *Lunæ*, mentio occurrit; sed audiuntur iam nomina symbolica, et aenigmatica, ab aliqua *Solis* *Lunæ*que qualitate, aut ad terram nostram relatione, desumpta, *Gad*, *Meni*, *Molochi*, *Baalis*, *Astartes*, *Atergatis*, *Remphab*, *Osiris*, *Ammonis*, *Hori*, *Isis*, *Bubastis*, et similia. Mutationem hanc Theologiæ gentium primitiue simplicis, in artificiosam, allegoricam, et aenigmaticam, nisi me opinio decipit, fabula illa antiquissima et celeberrima, de Ione Inachia, in vaccam mutata, dein in Aegyptum delata, ibique sub nomine *Isidis* culta, velut in imagine quadam depingit. Verum quando argumentum istud * alio loco persecutus sum, de eo plura hic non addo.

t. *Pantheon*
loc. cit.

§. XLVIII. Vbi vero semel Sacerdotes, ut sibi speciem sapientiæ non vulgaris compararent, stylum illum, de quo dixi, allegoricum, aenigmaticum, et fabulis obscuris inuolutum, in Theologiam inuexissent, alii etiam, qui ad sapientiæ laudem adspirabant, idem dictionis genus æmulari, illique pretium ingens statuere coeperunt. Sapientum igitur nomen illi primum adepti sunt, qui profunda Naturæ

arca-

Idem argumentum continuatur. Origo methodi docendi aenigmaticæ.

II. PAVSA-
NIAS in *Arca-*
dicis, siue
Lib. VIII.
p. 613.

arcana rimabantur, §. XLIV. et qui insuper suas,
tum de his, tum aliis etiam rebus, sententias, aenig-
matibus ingeniosis, et dictione aenigmatica inuolue-
re norant. Vere omnino obseruatum est, ^u *illos*
inter Graecos, qui sapientiae famam adepti sunt, res
non sermone perspicuo proposuisse, sed aenigmatibus
inuoluisse. Et obseruari meretur, auctorem a me
hic laudatum, id ipsum etiam ad mythologiam Grae-
corum applicare. Illis praesertim hoc familiare ad-
modum erat, quos vulgo septem Graeciae Sapien-
tes vocare consueuimus, quemadmodum ex PLU-
TARCHI *Conuiuio septem Sapientum* perspicitur. In
eo enim Sapientes hi, sicuti et, qui cum ipsis conui-
uio interfunt, aenigmatibus proponendis inter se
certant. Illic p. 146. Thales, vnus e VII. Sapien-
tibus, haec de Amaside refert. *Miserat Amasis*
Aegypti rex ad Biantem Prienaeum victimam, iubens,
ut exemtam ex ea, carnem tum optimam, tum pesti-
mam, sibi mitteret. At noster praeclare, linguam ex-
sectam ad regem perferri curauit: quae res ei glo-
riam magnam, admirationemque peperit. P. 152. de
eodem Amasi Aegypto, refertur ex eius literis,
quod ei cum rege Aethiopum certamen de sapien-
tiae praestantia, per aenigmata intercesserit. Per
Aethiopes forte hic, vt alias saepius, Arabes intelli-
gendi veniunt, quorum sapientia ^w Scripturae in-
dicta non est, et quorum in proponendis soluendis-
que aenigmatibus studium, ^x ex historia Salomonis
notum est. Ad Conuiuium VII. Sapientum vt red-
eamus, legitur porro in eo p. 149. de Eumeti, vel
Cleobulina, Cleobuli filia: *Sapientem, inquit, et fa-*
mosum non nosti Eumetidem? Tum Niloxenus: Nimi-
rum, inquit, eam ob aenigmatum peritiam ac sapien-
tiam laudas. Nam et in Aegyptum, quaedam ab ea
propositae quaestiones peruenerunt. Denique p. 153.
obseruatur: Enim vero priscis quoque Graecis in
more

W. Ierem.
XLIX. 7.

x. I. *Regum*
X. 1.

more positum fuit, huiusmodi inter se quaestiones ob-
fcuras aenigmaticas proponere. Quod deinde Le-
schae et Hesiodi exemplis confirmatur. Celebre
cumprimis est aenigma CLEOBULI, vnius ex VII.
Graeciae Sapientibus, cuius meminere y plures,
quodque ita habet:

Εἷς ὁ πατήρ, παῖδες δὲ δώδεκα· τῶν δὲ ἐκάστῳ

² Κῆρα ἐξήκοντα, διάνδιχα εἶδος ἔχουσα.

Ἡ μὲν λευκαὶ ἔασιν ἰδέειν ἥ δ' αὖτε μέλαναι.

Ἀθάνατοι δὲ τ' ἔουσι ἀποφθινύθουσι ἅπασαι.

Quaer ex versione HYGONIS GROTHII id latine
sonant:

Est unus genitor, cui bis sex ordine nati

Et sexaginta natae, sed dispere forma;

*Candida namque harum pars altera, et altera
nigra est:*

Cunctae immortales, morientes attamen omnes.

Significatur autem aenigmate hoc annus, constans
duodecim mensibus, quorum vnusquisque dies tri-
ginta candidos, totidemque noctes nigras habet. Est
igitur aenigma istud physicum, fabulis Aegyptiorum,
quibus in Theologia sua, corporum coelestium
phaenomena et effectus subinnuere solebant, non
valde dissimile. Et credi potest, Cleobulum,
a quem sapientiae Aegyptiorum participem factum
esse, constat, id ab Aegyptiis mutuo sumxisse. Ve-
rum tamen sapientia illa aenigmatica, multo anti-
quior censenda est, quod et PAUSANIAS inquit,
et in PLUTARCHO Conuiuio septem Sapientum di
fertis verbis monetur. De Salomone namque rege
Israëlitarum legimus, quod ^b Regina Sabaeorum,
eius fama permota, ad eum venisset, ut sapientiam
eius aenigmatibus exploraret. Ex Annalibus quo-

(H)

y. DIOGENES
LAERTIVS.
Lib. I. §. 91.
STOBÆVS
in Eclogis
Physicis
Lib. I. c. XI.
SVIDAS in
voce Κλε-
βουλῆ.
z. Ita ex STO-
BAEO emen-
dat CASAV-
BONVS. Alii
aliter. Vide
notas ME-
NAGII ad
Laërtium.

a SVIDAS in
Κλεβουλῆς.
Adde DIO-
GENEM
LAERTIVM
Lib. I. §. 89.

b. I. Reg. X.
1. etc.

que

c. Apud IOSEPHVM Antiq. Lib. VIII. cap. V. §. 3. que Phoenicum, MENANDER Scriptor antiquus memoriae haec prodidit: ^c *Hirami temporibus clarebat Abdeemonis filius natu minor, qui difficultatem problematum, quae sibi explicari iussit Solomon, Hierosolymorum rex, semper ingenii subtilitate superabat.* Et DIVS annales eisdem secutus; ea de re

d. Apud eundem loc. cit. in haec verba scripsit, ^d *Solomonem — ad Hiramum aenigmata misisse, pariter rogantem, ab ipso ut alia acciperet: quique proposita solvere nequiret, is ab interprete pecunia mulcetur.* Hiramum vero, cum conditionem accepisset, et aenigmata explicare non potuisset, magnam pecuniae vim pro multa pependisse, postea per Abdeemonem quendam hominem Tyrium, soluisse ea, quae proposita erant, rursusque alia proposuisse, quibus soluendis cum haesisset Solomon; Hiramum ab eo multum pecuniae persolutum. Similia his de Amaside, rege Aegyptiorum, commemorare PLVTARCHVM, paulo ante monuimus. Et certe Salomonis aetate extitisse, notasque passim fuisse, sententias Sapientum, stylo aenigmatico conscriptas, ipse satis indicat *Proverb. cap. I. v. 5. Audiit sapiens, adiicietque doctrinam, et intelligens consiliis abundabit, ut intelligere queat parabolas, easque interpretetur, et verba Sapientum, atque eorum aenigmata.*

Methodum hanc aenigmaticam et allegoricam, in docendo propriam sibi reddiderunt vetusti gentium Sacerdotes.
e. Stromatum Lib. V. p. 566. Sic §. XLIX. Quae de Sapientibus temporum antiquissimorum, eorumque sermone aenigmatico, in genere obseruauimus, ea utique in Sacerdotibus etiam, et multo quidem magis, omnium vero maxime in Sacerdotibus Aegyptiorum, locum habent. Re-
de id verbis his obseruauit CLEMENS ALEXANDRINVS: ^e *Omnes igitur, ut Iacob dicam, qui de rebus diuinis tractarunt, tam Barbari quam Graeci, rerum quidem principia occultauerunt, veritatem autem, per aenigmata, symbola, allegorias, metaphorasque, similesque tropos tradiderunt, cuiusmodi sunt etiam*

etiam apud Graecos Oracula. Inprimis vetustissimis Theologiae apud varias gentes conditoribus, magnopere semper placuit, ut rerum diuinarum cognitio, aliis non traderetur, nisi fabulis testa et obuoluta, quia sicuti vetus quidam et peringeniosus Philosophus obseruat, ^f fabulae inter obscura Theologorum aenigmata, et perspicuam Philosophorum dogmaticorum orationem, medium quoddam tenent, cum his quidem sint obscuriores, illis vero clariores et intellectu faciliores. Aegyptiorum de rebus diuinis fabulas, in *Pantheo* nostro persaepe adferimus, et pro ingenii modulo explicamus. Graecorum, et tractae ab iis Romanorum de Diis suis fabulae, etiam pueris notae sunt. Sed et aliorum Barbarorum, qui nempe literarum et sapientiae studium aliquo modo coluerunt, Theologia, suos semper habuit λόγους *ἱερὰς*, fabulas sacras et allegoricas, & diuersas quidem a fabulis Graecorum, neque minus Aegyptiorum; sed quibus tamen res propemodum eadem significauerunt, et hac quidem in re illis non valde dissimiles. Tales quasdam Phrygum et Paphlagonum fabulas sacras adfert PLUTARCHVS *de Iside* p. 378. Λόγον ἱερὸν Pelasgorum, qui sunt vetustissimi Graeciae incolae, commemorat HERODOTVS Lib. II. c. 51. Idem etiam Aegyptiorum λόγους ἱερὰς ^h passim tangit. Eosdem ⁱ AELIANVS appellat λόγους προφητικὰς, et ^k PROCLVS ἱερὰτικὰς. Et Syrorum quoque aliquem λόγον ἱερὸν ^l AELIANVS refert. Sunt autem illi λόγοι ἱεροὶ nihil aliud, quam quod CLEMENS *Alexandrinus*, de Aegyptiis loquens, appellat ^m ἱερὰτικὰς ἱστορίας Αἰγυπτίων, *historias* (vel fabulas) *sacerdotales Aegyptiorum*, a Sacerdotibus nimirum confectas, et ad Sacrorum usum translatas. Ideoque CHAEREMON Sacerdos Aegyptius, eosdem appellauit

et PROCLVS in Timaeum Platonis Lib. III. p. 216.

f. MAXIMVS TYRVS Disfert. XXIX. P. 350.

g. PHVRNVTVS de Natura Deorum cap. XVII. init.

h. Lib. II. c. 48. 62. 81. i. de Animal. Lib. XI. c. X. p. 649.

k. Lib. I. in Timaeum Platonis p. 59.

l. de Anim. XII. 30.

m. Lib. V. Stromat. p. 566, D.

(H) 2

τὰς

n. In Episto-
la PORPHY-
RII ad Ane-
bonem P. VII.
fin.

o. HARPO-
CRATION
περί ἱερῶν,
in voce ἱερῶν
γῆρας.

p. Lib. II.
c. 154.

q. LVCIANVS
in Macrobiis
To. II. p. 632.

r. PLVTAR-
CHVS de Ili-
de p. 355.

τὰς ἱερᾶς μύθους, *fabulas sacerdotales*. Erant et ab antiquo inde tempore, in plerisque, certe maioribus et celebrioribus, Templis, quidam ἱερῶν, *interpretes*, ° qui peregrinis Tempia adeuntibus, et in rationes Sacrorum inquirentibus, de fabulis sacris tantum, quantum cognosci volebant Sacerdotes, et quantum forte illi ipsi interpretes sciebant, referebant atque explicabant. Templorum in Graecia ἱερῶν passim commemorat, qui cum illis conuersatus est, PAVSANIAS, in *Descriptione Graeciae*. In Aegypto ἱερῶν huius generis, vel vt PHERODOTVS eos vocat, ἑρμηνείας, instituit Plammetichus, qui a pueritia lingua graeca imbuti essent, et peregrinis omnia interpretarentur. Hos consuluit Herodotus in Aegypto, et ex eorum relatione, vt opinor, pleraque accepit, quae de rebus Aegyptiorum sacris memoriae prodidit. Habebant etiam Assyrii et Arabes suos ἱερῶν τῶν μύθων, *interpretes fabularum*, et ita ° alii quoque. Has vero fabulas Sacerdotum Theologicas et sacras, non continuasse res veterum heroum praecclare gestas, verum ipsius naturae arcana, PHVRNVTVS, cum toto libro de *Natura Deorum* vbique asserit, tum capite praesertim ultimo, multis adstruit. Idemque ex Scriptoribus vetustis aliis, supra obseruauimus, §. XLV.

De Aegyptiis maximè id ipsum adductis testimoniis plurimis confirmatur.

§. L. Talis igitur erat, omni procul dubio, Sacerdotum quoque Aegyptiorum, in tradendis Sacris, ratio et methodus. Et ab his quidem methodus talis tradendi Theologiam, aenigmatica, symbolica, et fabulosa, ad alios dimanasse videtur. De Graecis certum est. Nam qui apud hos doctrinam de rebus diuinis, eum ad modum traderent, Principes fuere Orpheus et Pythagoras, quos sapientiam Aegyptiorum in Graeciam intulisse, apud omnes

omnes constat. Et ea de re plura mox dicemus. Multa de hac Aegyptiorum Sacerdotum methodo et Theologia, PLUTARCHVS in libro *de Iside et Osiride* passim obseruat, ex quo haec tantum nunc describemus, quae leguntur p. 354. *Qui autem e militibus crebatur rex, statim se Sacerdotibus dabat, fiebatque particeps Philosophiae, occultantis pleraque fabulis, ac sermonibus, obscura veritatis indicia et argumenta habentibus, quod sane ipsi declarant, ante Tempia sphyngas plerumque collocantes: quo innuunt, doctrinam suam rerum sacrarum, constare sapientia aenigmatica, et sub inuolucris latente.* Similia de sphyngebis obseruat etiam CLEMENS Alexandrinus Stromat. Lib. V. p. 561. *Ideo Aegyptii ante Tempia ponunt sphyngas, quia doctrina de Deo aenigmatica est et subobscura.* Postremum hoc veritati omnino consentaneum est, an vero id ipsum ex veterum Aegyptiorum sententia significauerint sphynges ante Tempia collocatae, id aliis curatius explorandum et diiudicandum relinquo. IAMBlichVS porro, vbi de symbolica docendi ratione, Pythagorae et Pythagoraeis vsitata, loquitur, isthaec addit: *Hic enim docendi modus, apud Graecos fere omnes, ut antiquissimus, exolebatur: in primis vero Aegyptii multiplici cum honore studioque complexi sunt.* Apud LVCIANVM in Dialogis, vbi interlocutorum alter vesaniam religionis Aegyptiorum deridiculo habuisset, alter respondet: *Turpia profecto sunt, quae dicis de Aegyptiis. Attamen pleraque illorum sunt aenigmata, non omnino a profanis deridenda.* Et ne in congerendis huius modi testimoniis, modum transiliam, vnum hocce tantum ORIGENIS addo, quia fabulas sacras, vel historias de Diis, sigillatim tangit. Ita autem ille: *Videtur mihi ita facere Celsus, ac si aliquis peregrinatus in Aegypto, vbi Sapientes Aegyptiorum, erudi-*

i. De vita Pythagorae, cap. XXII. p. 86. Edit. Kusteri.

t. in Deorum Concilio, Opp. To. II. p. 956.

ii. Lib. I. aduersus Celsum pag. II.

diti doctrina domestica, multa philosophantur de his, quae apud illos sacra existimantur, plebei vero homines, fabulas quasdam audientes, quorum rationem non intelligunt, vehementer sibi placent earum cognitione, putes se pernosse omnem Aegyptiorum sapientiam, ex vulgaribus colloquiis, cum nemine Sacerdotum conuersatus, nec a quoquam eorum doctus de Mysteriis Aegyptiorum. Fabulae igitur illae sacrae, a Sacerdotibus in vulgus sparsae, de Osiride, Iside, Horo, Typhone, aliaeque consimiles, longe aliud quid significabant, quam vulgus iis auditis, sibi imaginabatur, celabant mysteria, nimirum naturae, et non nisi ex doctrina Sacerdotum arcana explicari poterant.

Idem ex docendi methodo Pythagoraeorum, quam hi acceperunt ab Aegyptiis, corroboratur et illustratur.

W. IAMBlichus de vita Pythag. c. XXIII. init. PLUTARCHUS de Iside p. 354.

x. Lib. I. in Platonis Timaeum p. 10.

§. LI. Verum cuius indolis fuerit illa Aegyptiorum disciplina symbolica et mystica, non melius poterit intelligi, quam ex rationibus disciplinae in Scholis Pythagoraeorum obseruari solitae. In eo enim Pythagoram imitatum esse Aegyptios, et veteres diserte testantur, et res ipsa clare loquitur. De Pythagoraeis haec memoriae prodidit PROCLUS, quae breuitatis amore, in latinum conuersa adscribo. *x* In more positum fuit Pythagoraeis, ut, antequam rerum scientias perspicue tradant, quaestionum propositarum dilucidationes, per similitudines et imagines praemittant, atque tum his postea subiungant rerum earundem per obscura symbola, demonstrationem arcanam, et sic demum, ubi intellectus, ad res has cognoscendas, excitatus, oculusque Mentis perpuratus est, totam de rebus, quae explicandae sunt, doctrinam, ordine et perspicue proponant. Primus igitur gradus institutionis in Scholis Pythagoraeorum hic erat, ut res, quae doceri debebant, exponerentur per similia, ceu quasdam rerum tradendarum imagines, quibus parabola ac fabulae videntur annumerandae, etsi PROCLUS loc.

cit.

cit. has ad ordinem symbolorum et aenigmatum referre maluerit. Succedebat huic institutionis gradui alius, ut res de quibus edocendi erant disciplinae huius alumni, ipsis per symbola, id est, sententias oppido obscuras et aenigmaticas proponerentur et inculcarentur. Operae pretium esse iudico, ut haec, quae de institutione Pythagoraeorum dixi, exemplis nonnullis illustrem, ut hac ratione, et institutionis illius indoles, et eius cum disciplina Aegyptiorum summa concordia tanto melius pateat.

§. LII. In Scholis itaque Pythagoraeorum, lo-
cum primo habebat institutio per similia et imagi-
nes, quae Orphicis etiam quodammodo propria
erat. Obseruat PROCLUS, *et eorum qui per demon-*
strationem (δὲ ἐνδειξέως) de rebus diuinis differunt;
quosdam loqui symbolice et fabulose, alios per simili-
tudines, alios denique aperte cogitationes suas et sen-
tentias enuntiare. Rationem porro docendi per sym-
bola ait esse Orphicorum, et eorum quoque, qui scien-
tiam rerum diuinarum sub cortice fabularum propo-
nunt. Deinde sic pergit: *Etiā Pythagoraei Ma-*
thematica excogitarunt, ad rerum diuinarum commemo-
rationem, et per haec, quasi per imagines et simi-
litudines, ad illas transire annitebantur. Etenim
numeros et figuras Diis attribuerunt, quemadmodum
dicunt, qui res eorum narrare student. Paria habet
idem auctor in Commentario ad Euclidem Lib. I.
p. 6. 7. Similitudines igitur imaginesque Theolo-
gicae Pythagoraeorum, desumptae erant ex Arith-
metica et Geometria, *numeris videlicet et figuris,*
per quas intelligendae veniunt figurae geometricae,
quales sunt triangulus, cubus etc. Luculentius id
ipsum explicat PORPHYRIUS *de vita Pythagorae.*
Et de numeris quidem Pythagoraeorum ita dispu-
tat: *Mathematicis scientiis et speculationibus illis,*

Pythagoraeorum discipuli instituebantur primo per similia, desumpta l. ex numeris.

y. In Theologiam Platonis Lib. I. c. IV.

z. p. 202. Edit. Cantabrig. vel 45. Edit. Kusteri.

quae inter corpora et incorporea media sunt, et quasi in virorumque consensio — veluti praexercitationibus paulatim utebatur, ad contemplationem eorum, quae vere existunt: — Doctrinam numerorum autem — hanc ob causam studiose excoluerunt: Cum enim primas formas, primaque principia oratione perspicue explicare nequirent, quod et intellectu et prolato difficillima sint; ad numeros, manifestioris doctrinae causa, confugerunt: Geometras atque Grammaticos imitati. Ut enim hi literas earumque potestatem tradituri, ad notas illas confugiunt, easque veluti prima docendi elementa esse dicunt; sed nihilo minus postea docent, notas illas non esse elementa; sed illarum ope vera elementa cognosci. Nempe Philosophi hi ^a numerum vocabant patrem Deorumque et hominum. Extat eam in rem hic eorum versus

a. PROCLUS
Lib. I. in Timaeum Platonis, p. 6.

b. Apud SIMPLICIUM in Aristotelis Auscultat. Physic. Lib. III. fol. 104. b.

b Κέκλυθι κύδιμ' ἀγῖθμὲ, πάτερ μακάρων, πάτερ ἀνδρῶν

Audi me o gloriose numerus, pater Deorum beatorum, paterque hominum.

c. PLUTARCHVS de Iside de p. 354.

d. Supra §. XLIII.

Singulos vero numeros totidem Deorum nominibus insigniebant, ita ut ^c unitatem appellarent Apollinem, binarium Dianam, septenarium Minervam, ^e numerum quendam δικαιοσύνην, id est iustitiam, alium vero σωφροσύνην, id est temperantiam. Et sic de aliis. Sicuti vero Pythagoras, quod ^d multi testantur, doctrinam de numeris ex Aegyptiorum institutione hausit, ita etiam nullus dubito, quin doctrinae huius ad res diuinas translationem et applicationem ab iisdem acceperit. Fateor quidem huius Aegyptiorum

* PORPHYRIUS de Abstinent. Lib. II. p. 188. Plura de his omnibus vide sis, in MEYRSII Denario Pythagorico.

rum Theologiae arithmeticae vix ac ne vix quidem mentionem occurrere, ex quo colligo, parciorem fuisse eius in institutione Sacerdotum, et scientiis ipsorum vsum; sed supersunt tamen quaedam illius vestigia, non valde obscura. Quando enim Pythagoraei docebant, * Monadem, numerum primum, rerumque omnium principium, esse masculo - foemineum, an non doctrinam Aegyptiorum aperte suam fecere? Numerus binarius ^f in Theologia Pythagorica dicebatur *Isis* et *Diana*, ubi *Isidis* nomen, originem suam Aegyptiacam aperte prodit. In eadem Theologia, ^g numerus quinaris appellari solebat *Nemesis*, quam fuisse Deam Aegyptiorum, ^h alibi docuimus, et *Bubastia*, cuius ⁱ ipsum adeo nomen Aegyptiacum esse, norunt eruditi. Ista nunc sufficiant. Plura dabit rerum huiusmodi audis MEVRSII *Denarius Pythagoricus*.

§. LIII. Aliae similitudines a Pythagoraeis, in tradenda scientia rerum diuinarum adhibitae, ex figuris Geometricis desumptae erant, quae tamen cum numeris Pythagoraeorum tantam habent affinitatem, ut ad eandem referri queant, et a PORPHYRIO etiam re ipsa referantur. Et iste quidem auctor docebit nos, quemnam figurae hae Pythagoraeis in doctrina ipsorum Theologica, vsum praestiterint. Sic, autem is: ^k *Et Geometrae, cum * formas incorporeas verbis proponere non valeant, ad figurarum descriptiones confugiunt: dicentes, hoc Δ esse triangulum; non quod hoc ipsum, quod sub aspectum cadit, triangulum esse velint, sed istud omne, quod huiusmodi figuram obtinet, quodque huius ope, conceptum atque cognitionem trianguli animo repraesentat.* (H) 5

e. Vide *Pantheon* no. strum Lib. I. cap. III. §. 6. f. IAMBlichVS in Nicomachi Arithmetica p. 14. g. NICOMACHVS in Theologia Arithmetica, apud PHOTIVM in Biblioth. col. 464. h. Lib. I. c. V. §. 4. i. Vide Lib. III. cap. III.

Et II. ex figuris Geometricis.

k. in vita Pythagorae p. 203. Edit. Cantabr. vel 46. Edit. Küsteri.

* ita vertit HOLSTENIVS, cum in graeco legatur *συματρῶν*, id est *figurarum corporearum*. Sed sine dubio corrigere voluit *συμμετρῶν*.

*rat. Idem ergo et Pythagorae in primis rationibus
 huc affectionibus formisque fecere. Cum enim in-
 corporeas formas ac prima principia verbis tradere
 non possent, ad demonstrationem per numeros confu-
 gerunt: atque ita unitatis quidem et identitatis at-
 que aequalitatis rationem, causamque amicae con-
 spirationis atque mutuae affectionis et conseruationis
 uniuersi, secundum idem ac eodem modo se habentis,
 unum appellarunt. Vnum enim illud, quod in parti-
 cularibus conspicitur, tale existit; partibus unitum
 et conspirans, ob primae causae participationem. Di-
 uersitatis autem atque inaequalitatis omnisque diuidui,
 et in continua mutatione versantis, et modo hoc, modo
 illo modo sese habentis, biformem rationem, binarium
 vocabant. Nam et binarii in rebus particularibus talis
 natura est. Sed rem eandem, cur nempe Pytha-
 gorae in tradenda doctrina sua Theologica, ut vo-
 luerint figuris ex Geometria mutuo sumtis, tan-
 quam similibus quibusdam, operae pretium est illu-
 strare, verbis vetusti cuiusdam Philosophi, quae ita
 se habent: ¹ Nunc praestanda est ratio formae istius
 triangularis, in qua sunt limites septem, et sex in-
 terualla, duplicis et triplicis quantitatis. Nullam
 dico esse aptiorem figuram, quam est haec, in qua
 singularitas (Monas) cacumini superimposita, sum-
 mitatem atque arcem obtinere consideratur, ut per
 eam, velut emissaculum quoddam, tanquam o sinu
 fontis perennis, prouidae intelligentiae, quasi qui-
 dam largus amnis efflueret: ipsaque singularitas
 (Monas) Mens, suo intelligentia, vel ipse Deus Opifex
 intelligatur esse. Cum enim (Monas) sit origo
 numerorum, omnibusque ex se substantiam submini-
 stre, rationesque eorum tam simplices, quam multi-
 plicatas, ipsa contineat, ceteris numeris, incre-
 mentis, imminutionibusque mutatis, atque ex
 propria natura recedentibus, sola inconcussa iure
 est,*

I. CHALCI-
 DIVS in Ti-
 maeum Pla-
 tonis cap.
 XXX.p.292.
 Edit. Fabri-
 cil.

est, atque in statu suo perseverat; semper eadem, semper immutabilis, et singularitas (Monas) semper, quemadmodum diuina omnia, quae nulla temporis progressionem mutantur, suntque semper impatibili felicitate. Haec vero, quae indolem doctrinae Pythagoraeorum Theologicae, per figuras Geometricas, non parum illustrant, tam bene cum ^m placitis Aegyptiorum de *Phtha*, vel *Vulcano* ipsorum conveniunt, ut vix opus sit monere, Pythagoraeos hanc suam doctrinam videri ab Aegyptiis mutatos esse. Spectat eo, quod supra iam monuimus, §. XXXIV, prima in Aegypto diuinitatis symbola, obeliscos fuisse et pyramides, moles quae figura sua triangulum repraesentant. An non diceret, Sacerdotes Aegyptiorum, huiusmodi moles erigendo, eadem plane in animo habuisse, quae de Triangulo disputant Pythagoraei? nisi ex testimonio PLINII, quod loco cit. adduximus, quodque ipsa vetus Aegyptiorum lingua mirifice confirmat, constaret, moles illas stupendas, non primum rerum omnium Principium, verum potius Solem, adumbrasse. Fuerintne vero Sacerdotes quidam, in arcana sua doctrina, etiam de Pyramidibus ac Obeliscis, more Pythagoraeorum ratiocinati, nunc quidem incertum, minime improbabile est. Et in uniuersum Pythagoraeos, hanc tradendi dogmata sacra rationem et methodum, ex Aegyptiorum disciplina accepisse, liquere potest ex his PLUTARCHI: ⁿ Apparet, etiam Pythagoraeos Typhoni vim generis adsignasse. Natum enim eum aiunt esse mensura (vel numero) pari, quinquagesima sexta nimirum. Rursum triangulam figuram Phatonis, Bacchi et Martis esse aiunt: quadratam Rhea, Veneris, Cereris, Vestae, et Iunonis: duodecim angulorum figuram Iouis: quinquaginta sexangulam Typhonis, ut Eudoxus tradit. Nam haec ab Aegyptiis ad Pythagoraeos dimanasse, ipsum nomen

m. Vide *Panthei* Lib. I. cap. II. §. 8. et II. cap. III. §. 6.

n. de *Iside et Osir.* p. 363. init. Vide et p. 367. fin. 370.

Typhonis, *Daemonis*, vel *Genii Aegyptii*, satis prodit. Idem etiam ex eo colligi posse arbitror, quod *PLVTARCHVS* haec ad illustrandas res Aegyptiorum attulerit, quodque ea depromserit ex *EVDOXO*, Sacerdotum Aegyptiorum alumno, et qui de eorum rebus plura egregia memoriae prodiderat. Cum vero haec Aegyptiorum, per numeros et figuras geometricas, institutio, nonnisi apud initiandos adhiberetur, mirum non est, de ea apud veteres paucissima memoriae mandata reperiri.

Succedebat apud Pythagorae, institutio per symbola, quibus involuebant doctrinam physicam. Id autem ab Aegyptiis tractum erat.

o. In *uita Pythagorae*, p. 199. Edit. Cantabrig. vel 41. Edit. Küsteri. p. Sic et CLEMENS Alexandr. p. 571.

§. LIV. Institutioni per similitudines et imagines, succedebat in Disciplina Pythagoraeorum, institutio per symbola, sic autem vocantur sententiae breues; sed obscurae aenigmaticae, continentes aut doctrinam de rebus naturalibus, aut praeceptum aliquod vitae instituendae practicum. Symbolis Pythagoricis nihil notius est apud Scriptores historiae Philosophicae veteres. Illorum quaedam referebantur ad doctrinam de rebus naturalibus, de quibus haec obseruat *PORPHYRIUS*: "Ελεγε δὲ τινὰ καὶ μουσικῶ τρόπῳ συμβολικῶς. — οἷον, ὅτι τὴν θάλατταν μὲν ἐκάλεσεν * Κρόνον δάκρυον. Ταῖς δὲ ἀρκτεσ Πέας χεῖρας τὴν δὲ Πλειάδα Μισῶν λύραν. Ἡ δὲ πλανήτας ῥόνας τῆς Περσεφόνης. Τὸν δ' ἐκ χαλκῆ κρηομένον γινόμενον ἦχον ** ἔλεγε φωνὴν εἶναι τινὸς τῶν δαιμόνων ἐναπελημμένην τῷ χαλκῷ. Quaedam etiam arcano et mystico modo, per symbola et aenigmata proferebat. — Verbi gratia, cum mare lachrymam Saturni appellaret: *υῤῥας* *υῤῥο* *πολάρες*,

* In Editionibus vulgatis legitur *ἄναι δάκρυον*, et sic *HOLSTENIVS* vertit, cum mare lachrymam appellaret. Sed legendum, vti correxi, et latine reddidi, *Κρόνον δάκρυον*, ex *PLVTARCHO* p. 364. et *CLEMENTE Alexandr.* p. 571.

** Vocem hanc, quae ex Textu graeco excidisse videtur, hic restitui.

*es, Rheae manus; Pleiadem Musarum lyram; Plei-
etas canes Proserpinae: sonum autem, qui aeris per-
ussu redditus, dicebat daemones cuiusdam vocem esse,
n ipso aere inclusam.* Quaedam horum Symbolo-

rum etiam ^q CLEMENS ALEXANDRINVS inter
Pythagoraeorum aenigmata memorat. Idem ^r alio
oco *Aegyptiorum* quoque *Aenigmata* tangit, et eo-
rum haec exempla adfert. *Ex Aegyptiis nonnulli So-*

lem in nauigio, alii super crocodilum pingunt. Signi-
fificant autem, quod Sol per aërem dulcem et humidum
ingrediens, gignit tempus, quod ex alia quadam sa-
cerdotati historia intelligitur. Et quam non symbo-

lis Pythagoraeorum, haec Aegyptiorum similia sunt,
quando ^s *salem marinum* dicebant *spumam Typho-*
nis, t vitem vero sanguinem eiusdem terrae mixtum?

Consimiliter in historiis sacerdotalibus perhibebatur,
^u *lepidom, phagrum, et oxyrinchum*, pisces Nilo-
ticos, gustasse de genitalibus Osiridis, in fluuium
proiectis, vel secundum alios, ^w *oxyrinchum ex vul-*

neribus Osiridis ortum esse. Huius generis etiam sunt,
nomina herbarum symbolica apud Aegyptios: quod
Artemisiam appellarent *cor Bubastis: Bulbum Scylli-*
ticum, Typhonis oculum: crocum, sanguinem Hercu-

lis, et quae sunt huius generis plura, de quibus
nonnulla etiam dicuntur §. LVIII. Ad haec Aegy-
ptiorum symbola, si ita velis, referri pariter possunt
eorundem fabulae de multiplici variaque Solis forma,

fabulae plures de Ammone, de Hercule, de Har-
pocrate, de Typhone, et quae non aliae? quarum
plerasque, aut certe praecipuas, suis locis tangimus.

Vere igitur, quod monuimus §. L, de Aegyptiis
IAMBlichVS obseruat, *eos imprimis hunc dicendi*
per symbola characterem, maximo in pretio habuisse,
et multiplici studio excoluisse, atque illos imitatum Py-
thagoram, in eo quoque plurimum diligentiae posuisse:

q. loc. cit.
r. Stromat.
Lib. V. p.
566.

s. PLUTAR-
CHVS de Isi-
de p. 363.

t. Idem p.
353.

u. Idem p.
358.

w. AELIA-
NVS de Ani-
mal. Lib. X.
c. 46.

1. Idem in vita Pythagorae cap. V. p. 16. ut qui ² viam docendi per symbola ingrediti coeperit eodem modo, quo in Aegypto doctus erat.

Pythagorae, imitati Aegyptios, per symbola etiam tradebant doctrinam practicam.
2. In vita Pythagorae p. 199. Edit. Cantabr. et 42. Edit. Kusteri.

§. LV. Praeter haec Pythagoraeorum symbola, quae possumus appellare physica, alia a veteribus saepe commemorantur, quorum vsus erat in tradenda doctrina practica. Audiamus de his PORPHYRIUM ita differentem: *Y Erat et aliud quoddam symbolorum genus huiusmodi: Stateram non esse transfiliendam: hoc est auaritiam fugiendam. Ignem gladio non fodiendum: id est tumidum et iracundum asperis verbis non commouendum. — Cor non comedendum: hoc est, non oportere semetipsum moerore conficere. — Deorum imagines in annulis non ferendas: id est sapientiam sermonemque de Diis non temere passim in promptu habendum, nec in vulgus efferendum. Libamina Diis facienda iuxta auriculam poculorum. Eo enim indicabat, Deos Musica honorandos ac celebrandos esse: ea enim aures penetrat. Notum est, sententias has morales aenigmaticas, inprimis Symbolorum Pythagoricorum nomine intelligi, easque ² per multorum sermonibus, olim cum maxime, celebratas fuisse. Easdem ex vetustis Scriptoribus diligenter collectas, nomine Pythagorae Symbolorum, vulgavit, et Commentario erudito illustravit LILIVS GYRALDVS, qui typis saepe repetitus manibus doctorum teritur. Pythagoram vero symbola haec, suis tantopere commendata, moribus et institutionibus Sacerdotum in Aegypto debere, quin imo pleraque ab ipsis traxisse, mutuoque summis, et veteres obseruant, et res ipsa loquitur. Ostendamus id vno alteroue exemplo. Erat inter celebrata illa Pythagorae symbola, et hoc, *cor non esse edendum*, quod, vti fere omnes obseruant, nihil aliud, nisi hoc significat, *non oportere se ipsam moerore conficere*. Dubitare non possum, quin hoc Pythagoras ex Aegyptiorum*

2. Vide praeter PORPHYRIUM iam allatum, IAMBLICHVM in vita Pythagorae, cap. XXIII. p. 183. DIOGENEM LAERTIVM Lib. VIII. §. 17. 18. 19. PLVTARCHVM de liberor. institut. p. 12. et de Iside p. 354. aliosque.

ptiorum sermone desumserit. Nam in illo **ὉΣΤΙΣ**
ΝΖΗΤ, *cor comedere* dicitur de iis, qui poeniten-
 tia alicuius rei ducuntur, vel quibus rei alicuius me-
 moria aut cogitatio, sensum molestum, curam vel
 moerorem adfert, vt *Exodi XIII. 19. Ps. CX. 4. Rom.*
XI. 29. Viderur locutio haec metaphorica, initio
 Sacerdotibus, et linguae eorum factae symbolicae,
 de qua §. LVI, fuisse propria, vnde eadem non
 modo Pythagoraeis; sed * Mystis quoque tribuitur.
 Ex locutione illa mystica, initio Sacerdotibus et ini-
 tiatis tantum perspecta, ab aliis vero minus recte in-
 tellecta, crediderim deriuandum esse, * quod in
 Oriente persuasio inualuerit, Magos posse cor homi-
 nis viuientis consumere. Verum posthaec locutio
 illa successū temporis, in communem sermonem se
 etiam insinuauit, vnde in Coptica Bibliorum ver-
 sione, etiamnum toties legitur. Quinimo videmus,
 eadem loquendi forma vsum quoque esse **HOMERVM**
Iliad. Z. v. 201. de Bellerophonte:

Ἦτοι ὁ καππεδιὸν τὸ ἀλγίον οἶος ἀλᾶτο

Ὀν θυμὸν κατέδων, πᾶτον ἀνθρώπων ἀλεείων.

id est ex versione ^b CICERONIS:

Qui miser in campis moerens errabat Aleis

Ipse suum cor edens, hominum vestigia vitans.

Vnde eorum forte sententia confirmari posset, ^c qui
 Poëtam hunc gente Aegyptium fuisse, contendunt.
 Sed, vt verum tamen fatear, locutio haec, rei
 quam

a. les Voia-
ges de PIE-
TRO DEL-
LA VALLE.
To. III. p.
594. 595. etc.
Vers. gallic.

b. Tuscu-
lan. Lib. III.
c. 26.

c. HELIODO-
RVS Lib. III.
Aethiop. p.
149. Edit.
Boisselot.

* CLEMENS *Alexandr.* Lib. V. *Stromat.* p. 560. extr. Et
 videntur sane Sacerdotes, aut in vniuersum, aut saltem
 in castimoniis a quando quorumcunque animalium cor-
 de abstinuisse. RELIANVS igitur, quando obseruat,
 accipitrem cor non comedere, *de Animal.* Lib. II. c. 42.
 addit, esse hoc *τελεστικὸν καὶ μυστικὸν*, ex disciplina ini-
 tiatorum et Mystarum desumptum.

CLEMENS *Alexand.* p. 302. d. Confili hic potest, GYRALDVS in Symbola Pythagorae. c. VINDETVS *de statu vita functo-* rium Sect. V. f. HERODOTVS Lib. II. c. 37. PLVTARCHVS Sympof. Lib. VIII. p. 729. g. SEXTVS *Empiricus* p. 184. Edit. Fabric. h. PAVSANIAS in Atticis p. 90. *Methodus* haec docendi symbolica et aenigmatica Aegyptiorum, effecit, ut doctrina eorum non intelligi set, nisi ab initiatis. i. Apud STOBAEVM Serm. V. p. 69. quam exprimit, adeo conformis est, vt nunc in plerisque linguis cultioribus reperiatur. Est et aliud Pythagoraeorum symbolum, praecipiens, vt a fabis abstineatur, cuius sententiae symbolicae, veteres rationes admodum diuerfas reddere solent. Id autem bene omnino et vere GYRALDVS monuit, videri symbolum hoc ab Aegyptiis esse tractum. Est enim e faba Aegyptia optima esset, et in magno pretio haberetur, nouimus tamen ex testimonio Scriptorum praestantissimorum *Aegyptios fabis serendis operam non valde dedisse, et confitas plerumque non edisse, Sacerdotes vero fabam ne intueri quidem sustinuisse, existimantes eam esse immundam.* 8 Quidam eorum etiam, se patrum potius capita, quam fabas esturos esse dicebant. Ex Aegypto mos hic vna cum Mysteriis in Graeciam peruennisse videtur, quod h ex Mysteriis Orphicis Eleusiniisque colligere quodammodo licet.

§. LVI. Symbolica haec docendi res diuinas methodus, ab Aegyptiis ideo primo inuenta, et a Pythagoraeis postea adoptata fuit, vt audita non ita facile intelligi ac plene perspicere possent. Dicebantur talia initiatis tantum ac exercitatis: Reliqui nullum ex iis fructum percipiebant. De Pythagoraeis non male vetus quidam Anonymus ita iudicat: *Nihil adeo proprium est Philosophiae Pythagoraeorum, quam symbolicum doctrinae genus, ubi tanquam in sacra initiatione, vox silentio permixta est.* — Nam statim quodlibet dictum exercitatis lucem et characterem sui in promptu ostendit. Quemadmodum enim Apollo Delphicus, non dicit, nec abscondit; sed innuit, iuxta Heraclitum: sic e Pythagoricis symbolis, et quod dici videtur, absconditur, et quod absconditur, intelligi videtur. Eodem modo comparatum erat cum institutione Aegyptiorum symbolica, quae aliquam sapientiae, et profundae doctrinae speciem, illo

illo inprimis tempore, prae se ferebat, vere tamen, aut perfecte, neminem erudiebat, nisi exercitatum, aut initiatum. Reliqui sonum verborum, sed minus intellectorum et perspectorum, audiebant quidem, et nonnunquam forte, se in studio sapientiae Aegyptiorum, profectus fecisse non poenitendos, augurabantur: re ipsa vero, aut plane nihil percipiebant, aut nihil saltem, cum certitudinis sensu, assequiebantur. Qui multum temporis, studii, et laboris impendebant, ut verum doctrinae illius symbolicae ac aenigmaticae sensum diuinando attingere possent, intra coniecturarum limites se tamen continere ac subsistere cogebantur. Quo quis plus aliis ingenio et doctrina valebat, tanto maiorem explicationibus suis et coniecturis, speciem probabilitatis conciliare poterat; verum ad plenam in rebus his certitudinem, peruenire vix ac ne vix quidem cuiquam integrum erat. Hinc ille in interpretatione fabularum Aegyptiacarum, etiam inter doctissimos quosque, tantus, tamque multiplex et mirificus dissensus observatur, quem ex PLUTARCHI libro *de Iside et Osiride* colligere quivis facile potest. Et profecto, si singulas illas Aegyptiorum fabulas sacras aenigmaticas, seorsim consideres, quantamcunque etiam diligentiam et vim attentionis adhibeas, fieri vix posse videtur, ut in genuinum earum verumque sensum penetres, ac veluti intromittaris. Verum nunc tamen, in illa literarum luce, qua fruimur, in illa antiquitatis omnis cognitione vberima, quam huic mundi aetati reservavit Deus, assequi id saltem aliquo modo poterit, qui praeclaras Sacerdotum Aegyptiorum fabulas sollicitè eruet, easque ab additamentis Graecorum recentiorum secerneret, qui ad harmoniam et nexum fabularum inter se diligenter attendet, qui ex nexu illo omnes diiudicabit, et, ubi id facere licebit, cum aliis etiam Orientalium, Brach-

(I)

manum

CXXX PROLEGOMENA.

manum cumprimis Indorum, fabulosis et symbolicis traditionibus curate conferet, nam has, ut plurimum, ex Aegyptiorum fontibus olim dimanasse, multis indiciis liquet; etsi tamen, ut fieri solet, tractu temporis, modo non vno interpolatae, & in- crustatae fuerint.

Ex magna symbolorum copia, in Aegyptiorum doctrina, enata est dialectus Sacerdotum symbolica.

§. LVII. Obseruatione dignum puto, Sacerdotes Aegyptiorum, in tradenda doctrina sacra, non modo symbola quaedam adhibuisse, qualia etiam in Scholis Pythagoraeorum recepta erant; verum doctrinam Aegyptiorum, tanta horum symbolorum abundasse copia, ut illa peculiarem aliquam *dialectum* pepererint, *sacram*, vel *sacerdotalem*, qua nempe *Sacerdotes*, ac speciatim *Scribae Sacrorum*, in Sacris, in aliorum institutione, in libris denique suis, ac Monumentis religiosis, utebantur, et quam praeter ipsos, nemo recte et per omnia intelligebat. Dialectus illa similis aliqua ratione erat scripturae hieroglyphicae; si quis ergo ea, quae veteres de hieroglyphicis Aegyptiorum obseruant, rite expendat, ex iis colligere poterit, cuiusnam generis fuerit illa Sacerdotum dialectus symbolica. Mentionem illius, quod acute perspexit ^k vir elegantissimi ingenii, facit MANETHO, Sacerdotum in Aegypto, regnante Ptolemaeo Philadelpho, Princeps, is enim in aliquo libro asseueravit, ^l se sua desumisse, ἐκ τῶν ἐν τῇ Σηριαδικῇ γῇ κειμένων σηλαῶν, ἱερᾷ διαλέκτῳ, καὶ * ἱερογραφοῖς γράμμασιν κεχαραγμένων, ὑπὸ Θῶθ, τῷ πρώτῳ Ἑρμῆ: ex columnis in Scriadica terra positis, et lingua sacra, ac hieroglyphicis literis, a Thoth, Mercurio primo consignatis. Sacerdotibus hic tribuuntur et literae ipsis propriae, hieroglyphicae scilicet, et dialectus sacra, ipsis nempe tan-

^k Mr. WARBURTON
Essai sur les Hieroglyphes des Egyptiens. To. I. p. 74. etc.
^l Apud GEORGIUM SYNCELLUM Chronogr. p. 40.

* In *Pantei* Libro V. cap. V. §. 18. ostendi, legendum hic esse ἱερογλυφικῶν. Et sic latine verti.

tantum vſu trita. Nec minus opportune vir idem egregius, prouocat ad eiſdem MANETHONIS *Aegyptiaca*, in quibus hoc legebatur: ^m Ἐκαλεῖτο δὲ συμπαῖν αὐτῶν ἔθνος ΥΚΣΩΣ, τῷτο δὲ ἐστὶ βασιλεὺς ποιμένες. Τὸ γὰρ ΥΚ, καὶ ἰσραὴν γλῶσσαν, βασιλεὺς σημαίνει, τὸ δὲ ΣΩΣ ποιμήν ἐστι, καὶ ποιμένες, κατὰ τὴν κοινὴν διάλεκτον, καὶ ἔτῳ συντιθέμενον γίνεται ΥΚΣΩΣ. — Ἐν δ' ἄλλῳ ἀντιγράφῳ, ὁ βασιλεὺς σημαίνεσθαι διὰ τῆς τῷ ΥΚ προσηγορίας, ἀλλὰ τὴν ἀντιπῶν αἰχμαλώτες δηλοῦσθαι ποιμένας. Τὸ γὰρ ΥΚ πάλιν Αἰγυπτιαστὶ καὶ τὸ ΑΚ δασυνόμενον, αἰχμαλώτες ἡγῶς μὴ νύει. *Vocabatur autem gens eorum vniuersa HYCSOS, id est Reges Pastores, HYC enim in sacra lingua Regem sonat, SOS vero Pastorem, siue Pastores, secundum dialectum communem, unde vox composita HYCSOS. — In alio autem exemplari, nomine illo HYCSOS, non reges significari comperi; sed e diuerso, captiuos pastores indicari. HYC enim iterum lingua Aegyptiaca, et HAC cum adspiratione, captiuos proprie nominatimque significat.* Hic igitur linguam sacram, vel sacerdotalem Aegyptiorum, commemorari videmus. Et ex voce, quae ex illa ipsa lingua profertur, aliquod de illa iudicium ferre licebit. Vox illa est ΥΚΣΩΣ, ex duabus, ΥΚ et ΣΩΣ, composita. Vocum harum altera ΣΩΣ non habet, quod quenquam merito possit morari. Testatur MANETHO, in dialecto communi voce hac designari *Pastorem*. Et ita res omnino se habet. In dialecto Sahidica, siue Aegypti superioris, **ⲥⲱⲥ**, *Schos*, vel *Sos*, dicitur *Pastor*. Extat Oxonii in Bibliotheca Bodleiana, Euangelium Iohannis, ea dialecto expressum, in cuius cap. X. vox illa aliquoties occurrit. Inueni eandem in Monumentis aliis Copticis huius dialecti. Vox

m. Apud IO-
SEPHVM
Lib.I. cont.
Apion. §.14.
p. 445.

vero altera ΤΚ maiorem difficultatem parit. Secundum MANETHONEM, aliud significat in dialecto communi, aliud in dialecto sacra. In dialecto communi ΤΚ adspiratum, id est HYC vel HAC, *vin-*

n. In Epistola quadam. Vide l' Histoire de la vie de Mr. La Croze, par feu Mr. JORDAN, p. 293.

ctum significat, vbi recte, vt opinor, monuit ⁿ LVD. PICQVIVS, Doct̃or quondam Sorbonicus, impense doctus, designari hic vocem ΘΗΚ, id est HAC vel CHAC; verum minus recte addit, voce illa significari *vinctum*, etsi MANETHO id affirmauerit, cuius nescio vtrum inscitiam, an vero malam fidem reprehendere hic debeam. ΘΗΚ et ΘΩΚ Aegy-

priorum sermone non dicitur *captiuus*, aut *vinctus instar captiui*. Proprie vox illa significat, *cingere*, aut se ipsum, aut alium, *Leuit. VIII. 7. 8. 13. Lucae XII. 35.* Dicitur etiam de animalibus, quae cinguntur, aut insternuntur. *Genes. XXII. 3. Numer. XX. 21.* Eadem voce etiam significatur *se armare*, vel *armis se cingere*. *Numer. XXXI. 3. 5.* Nam, vt PAV-

o. In Boeoticiis, siue Lib. IX. cap. XVII. p. 743.

SANIAS monet: ° Τὸ ἐνδύειν τὰ ὄπλα ἐκάλεν οἱ παλαιοὶ ζῶσαθαι. Arma induere, veteres cingere dicebant. Et armatura ipsa hinc dicitur ΠΙ-ΘΩΚ.

p. Exodi III. 1.

Ephef. VI. 13. Et persuasus omnino sum, Sacerdotes Aegyptiorum, in suis Annalibus, voce hac designasse *Mosen*, quem *Pastorem* fuisse, P testatur Scriptura; sed qui in exitu ex Aegypto, fuit *Pastor praecinctus*, aut etiam *armatus*, quemadmodum et

q. Stromat. Lib. I. p. 345.

CLEMENS Alexandrinus ipsi tribuit ἡγεμονίαν ποιμενικὴν, Principatum Pastoralem. Verum in dialecto sacra Sacerdotum, ΘΗΚ, vel ΘΩΚ significabat *regem*. Quid ita? Quia vt opinor, reges inaugurandi, aut armis induebantur, aut initiandi primum, vestibibus religiosis a Sacerdotibus amiciebantur, atque cingebantur. *Cinctus* ille apud Aegyptios, sicut apud gentes alias *diadematis gestatio*, . symbolum

erat

erat inaugurationis regiae, vel regiae potestatis in aliquem collatio solemnitas. Hinc sacerdotibus, in lingua ipsorum sacra symbolica, *cingere* significabat *inaugurare in regem*, et *cinctus* dicebatur, *rex* legitime et rite inauguratus. Possunt ea quae dixi ex *Scholiaste veteri in Germanici Aratea* confirmari, cuius idcirco verba operae pretium erit adscribere. De Templo autem Apidis Memphitico haec observat: *Ubi mos fuit, Solio regio decorari reges, qui regnabant. Ibi enim Sacris initiabantur primum, ut dicitur, reges, satis religiose TVNICATI.* Hic ΘΗΚ, ut videtur, latine redditur *tunicatus*.

r. Pag. 120.
Edit. Sant-
Andreas.

§. LVIII. Possumus rem eandem exemplis aliis illustrare. Scribit nempe idem ille MANETHO, de Salati, rege Pastorum Arabicorum, qui Aegyptum inuasit: *Ἐνθαὺν δὲ ἐν νόμῳ τῷ * Σεθεοῖτῃ πόλιν ἐπικαιροτάτην κειμένην πρὸς ἀνατολὴν τῆ Βεβασίτε ποταμῆ, καλεσμένην δ' ἀπὸ τινος ἀρχαίας θεολογίας Ἀναριν, ταύτην ἐκτίσεν τε καὶ τοῖς τέχασιν ὀχυρωτάτην ἐποίησεν.* Cum nactus esset in *Sethroite Nomo*, civitatem opportunissimam, ad Orientem fluvii *Bubastitae sitam*, quae vero in antiqua *Theologia Auaris* appellabatur, et ipsam aedificavit, et muris firmissimis communiuit. Dixit idem alio loco: *Ἐστὶ δ' ἡ πόλις Ἀναρίς, κατὰ τὴν θεολογίαν ἀνωθεν Τυφώνιος.* Est vero urbs *Auaris*, secundum *Theologiam primaenam, Typhonia*. Vir summus urbem illam, de qua loquitur Sacerdos Aegyptius, existimat fuisse *Pelusum*, coniectura non improbabili; mihi tamen vero videtur simile, designari urbem, olim loco illo exstructam, ubi postea lacus *Sirbonis* emerfit. Hinc iam ratio facilis reddi potest, cur urbs illa dicta fuerit *Typhonia*. Nam malo huic

De eadem dialecto Sacerdotali, alia quaedam observantur.

s. Apud IOSEPHVM loc. cit. p. 445.

t. Apud IOSEPHVM Lib. I. contra Appion. §. 26. p. 460.

u. MARSHAMVS in Canone Chron.

w. Vide *Panthei* Lib. V. cap. II. §. 23.

(I) 3

Genio

* Ita corrigit, et recte, MARSHAMVS, in Chronico Canone p. 108. et BERNARDVS in notis ad Iosephum.

CXXXIV PROLEGOMENA.

x. *Ibid.* §. 10.
et 23.

Genio Lacum Serbonidem Aegyptii assignarunt *sedem*, eumque hac de causa nuncuparunt * *exhalationes Typhonis*. Commodissime quoque ex eodem explicare licet, cur Sacerdotes urbem illam dixerint *Auarin*. Vox enim haec, Aegyptiace *Αυρη*, (*Aures*) *finem* alicuius rei, aut *extremitatem* sonat. Sic *Αυρηχους Ντε Χηαι*, *extremos fines Aegypti*, habes *Genes.* XLVII. 21. Vide et *Psal.* II. 8. *Rom.* X. 18. Sacerdotes igitur urbem illam, cuius nomen proprium ignoramus, lingua sua sacra, dixerunt *finalem*, vel *terminalem*, quia in ipsis Aegypti finibus ultimis, qui Syriam spectant, sita erat. Eandem ob rationem, Mons *Cassius*, penes quem urbs illa condita erat, a Syris dicta fuisse creditur, γ *υρ* videlicet, *Cassi*, id est *terminalis*, quia *Aegyptum Syriamque determinabat*. Non alia de causa, *AESCHYLVS* Poëta, de urbe *Canobo*, quippe quae ab altero latere, urbs esset Aegypti ultima, versus *Libyam*, in *Prometheo* victo canit v. 845.

γ. BOCHAR-
TVS Geo-
graph. Sac.
Part. I. Lib.
IV. cap. 32.

Ἐστὶν πόλις Κάνωβος ἐκώτη χθονός.

Urbs est Canobus, terrae extrema.

Ceterum, quoniam ex *MANETHONE* monui eandem urbem a Sacerdotibus, *Typhoniam* quoque nuncupari consuevisse, occasione hac monēbo, in lingua eorum symbolica, vel Theologica, praesertim vero in ipsorum Physiologia, nomina longe plurima a Diis fuisse desumpta. Ita supra iam vidimus §. LIV, Sacerdotes *mare*, et *salem marinum*, dixisse *spumam Typhonis*, et *vitem* illius ipsius *sanguinem terrae permixtum*. Nulla erat herba vel planta, quae non haberet tale in lingua Sacerdotum nomen. Itaque * *bede-*
ram

* *PLUTARCHVS* de *Isid.* et *Osir.* p. 365. ubi pro *Χενόσιγίς*, videtur legendum *Σχενόσιγίς*. Nam *Σχεν*, Aegyptiis dicitur *planta*. Vnde *Schen-Osiri*, est *planta Osiridis*.

ram vocabant *Schen-Osiri*, id est *plantam Osiridis*. Et memoriae proditum legimus, Prophetas Aegyptiorum, * *verbenacam* dixisse *lachrymam lunonis*, vel, quod idem est, *Veneris*, *kili* aliquod genus, * *sanguinem Martis*, vel, quod eodem redit, *Herculis*. *Artemisiam*, * *cor Bubastes*, *bulbum Scylliticum*, * *oculum Typhonis*, *crocum*, * *sanguinem Herculis*, *Marrubium* * *Hori genituram*, et quae sunt plura eiusdem generis, quae facile deprehendet, quisquis auctores indicatos evoluere dignatus fuerit. Plura de illa lingua Sacerdotum mystica, possent adferri; sed quae attulimus, satis declarant, qualisnam illa fuerit.

z. *Notha Dioscoridis*
p. 466. APV-
LEIVS de
herbis c. 3.
a. *Notha*
Diosc. p. 457.
b. APVLE-
IVS, c. 10.
c. *Idem* c. 42.
d. *Notha*
Dioscor.
p. 441.
e. *Eadem*
p. 458.

§. LIX. Talis igitur erat sacra illa dialectus Sacerdotum Aegyptiorum, ut, qui illam audirent, aut legerent, voces quidem, utpote ex communi sermonis usu desumptas, intelligerent, res vero vocibus illis designatas, sed ad sensum arcanum applicatis, non ita facile perciperent, nisi essent vehementer exercitati, aut Sacris initiati. Sed quaenam potuit esse causa, quae homines sapientiae singularis studio et laude illustres, impelleret, ut sapientiam suam alios tam sollicitè celarent? Vbi rem hanc intenta cogitatione mecum expendo, et ad ultimas rerum huiusmodi origines animum aduerto, credere cogor, primam ac praecipuam rei huius causam fuisse, primarum in Mundo linguarum, ac sigillatim Aegyptiacae, inopiam et sterilitatem. Scientiae, inprimis quae pro obiecto habent res spirituales, aliasque paulo abstrusiores, et a vulgari hominum cognitione magis remotas, nonnisi pedetentim, et per varios gradus excultae fuerunt. Ideoque successu tantum temporis diuturni, voces et termini excogitari coeperunt, ad res mente conceptas rite designandas, veritatesque inuentas, commode et distincte explicandas. Primi sapientiae magistri, conceptus suos de

*Obscurita-
tis huius a
Sacerdoti-
bus cum af-
fectione
usurpatae,
prima cau-
sa, pristina
linguae pa-
triae inopia,
fuit.*

f. Rev. WYT-
TENBACH-
VS *Tenta-*
mine Theo-
logiae dog-
maticae,
metodo
Scientifica
pertracta-
tæ §. 512.
Schol.

rebus altioris indaginis, et sub intellectum vulgi per se non cadentibus, vix aliter, certe non melius, quam per similitudines, locutionesque tropicas, allegoricas, et symbolicas, exprimere licuerant. Ipsa lingua sancta populi Dei, qua etiam Prophetæ diuinitus inspirati sunt vsi, *et caret vocibus, res spirituales primario ac proprie significantibus, ideo eae exprimuntur vocibus a rebus corporeis mutuo desumptis.* Quando Hebraei *Spiritum* designare volunt, etiam diuinum, vocem solent adhibere *רוח*, quæ proprie *uentum* significat. Similiter *נשמה*, qua etiam Hebraei *animam rationalem* intellectam volunt, proprie *halitus oris* designat. Idem quoque significat *שם*. Consimili modo Graeci *Spiritum* dicunt *πνεῦμα*, nempe a *πνέειν*, a *spirando* et *flando*, quod vento proprium est, vnde vox illa primario *uentum*, et deinde *Spiritum rationalem* innuit. Apud Latinos eandem significationis vim habere *Spiritum*, vel ex iis quæ dicta sunt, satis liquet. *Animus* Latinorum desumptus haud dubie est, a Graecorum *ἄνεμος*, id est *ventus*. Et ab ea significatione non recedit vox *animæ*, qua et vitur LVCRETIVS Lib. VI. 129.

*Nec mirum cum plena animæ vesicula parua
Saepe ita dat pariter sonitum displosa repente.*

Et HORATIVS Lib. IV. Od. XII.

*Iam veris comites, quæ mare temperant
Impellunt animæ linthea Thraciæ.*

§. VALERI-
VS FLAC-
CVS Argon.
Lib. I. v. 611.
Scholiastes.
Apollonii ad
Lib. I. Ar-
gon. v. 826.

Animæ Thraciæ sunt venti, & quorum patriam veteres finxere Thraciam. Quibus vocabulis Aegyptii veteres vsi sunt, ad significandum *ψυχὴν*, *Animam*, et *Πνεῦμα*, *Spiritum*, certo sciri nequit. Nam Aegyptii Scripturae S. interpretes, quoties in graeco voces hae occurrunt, eas semper retinent, neque alia Aegyptiaca aequipollenti reddunt. Crediderim tamen, veteres Aegyptios vsos fuisse voce *Νιψι*,
niphi,

niphi, quippe quod *flandi* ac *spirandi* significatio-
nem habeat, *Iohan.* III. 8. VI. 18. *Apocal.* VII. 1.
Et nisi memoria me decipit, in Gemma aliqua Gno-
stico-Abraxea, legi vocem $\text{N}\text{I}\text{Q}\text{I}$ adhibitam de
Spiritu Sancto, vti quidem opinabar. Sed eam
nunc quærere non vacat. Scribit quidem HORA-
POLLO: $\text{h}^{\text{v}} \text{Ες γὰρ τὸ Βαῖ παρ' Αἰγυπτίους Ψυχῇ}$.
Nam *Aegyptiis Bai dicitur Anima*. Verum arbitror,
vocem hanc esse tantum symbolicam, et ex dialecto
Sacerdotum petitam. Nam paulo ante dixerat:
Etiā pro anima (ἀντὶ ψυχῆς) *ponitur accipiter*.
Id est, *Accipitrem voluerunt esse symbolum animae*. Est
vero ΒΑΙ , Βαῖ , *bai*, species aliqua *accipitrum*,
vpupa videlicet, *Deuter.* XIV. 7. Ac idem quoque
in Dictionario aliquo perbreui, Coptico-Graeco,
Bibliothecae Regiae Parisiensis, inueni. Et apparet,
quosdam *Vpupam* generi *Accipitrum* annumerare.
Aegyptiis igitur *accipiter* symbolum erat *animae*:
ideoque Sacerdotes *animam* significaturi, *vpupam*,
vel *accipitrem* dicebant. Ceterum, quod ab hoc
loco non alienum est, *accipitrem* Aegyptiis quoque
symbolice designasse *ventum*, i alibi iam monuimus.
Ad interpretes Aegyptios vt redeam, solent illi ta-
men ῥῆν , *mentem rationalem*, modo reddere ΖΗΤ ,
cor, 1 *Cor.* II. 16. XIV. 14. 15. quod nempe exultima-
rent, cor esse sedem mentis, modo etiam ΝΙΚΑΤ ,
quod proprie *intellectum* sonat. *Rom.* XII. 2. 1 *Corinth.*
XIV. 19. Sterilitas igitur linguae, et inopia vocum
commodarum, Sacerdotes Aegyptios, vti populos
omnes, nondum scientia insigniter politos, coëgit,
vt ad declarandam mentem suam, locutionibus con-
tinuo vterentur tropicis, allegoricis, metaphoricis
et symbolicis, ac res naturales saepe sub inuolucris
aenigmatum et fabularum mirificarum proponerent.

h. Hiero-
glyph. Lib. I.
c. VII.

i. *Panthei*
Lib. II. cap.
IV. §. 5.

Postea character di-
cendi symbolicus placere coepit,
i. quia sapientiae reconditae speciem audientibus offert.
a. quia docti secum praeferant.

k. PETRI ab
HAVEN Re-
se in Russ-
land p. 411.

§. LX. Postea vero, vbi stylus ille symbolicus et allegoricus, vsu diuturno inualuisset, et singulae illius voces, significationem adeptae essent determinatam et certam, id quod sola necessitas, inopiae filia, primo inuexerat, coepit etiam auribus placere, gratumque orationi ornamentum adferre visum est. Is certe hodie est, fuitque semper Orientalium omnium genius, vt orationem tropis miris, figurisque plane peregrinis, ornarent, aut potius inquinarent. Russi quondam solebant ^k su-
premam in Republica potestatem appellare Solem, Ecclesiam, et quicquid ad Sacra pertinet, Lunam, fungentes muneribus praecipuis, in Republica et Ecclesia, *Stellas*, homines plebeios *terram* etc. Et talis in vniuersum, quod eruditos non latet, esse solet Oratio populorum, qui Solem orientem spectant. Quoniam vero talis Oratio, tropis, symbolis, et dictionibus aenigmaticis, tanquam tessellis quibusdam et emblematis distincta, sapientiae non mediocris existimationem post se olim trahebat, illi inprimis, qui ad laudem sapientiae adspirabant, et nomen etiam Sapientum affectabant, hoc dictionis allegoricae et aenigmaticae genus tam crebro vsurpabant, tamque diligenter excolebant, vt *parabola*, et *aenigmata Sapientum*, in prouerbum satis notum abierint, et antiquis illis temporibus nemo Sapientis nomine dignus videretur, nisi qui sententias tum physicas, tum practicas, sermone aenigmatico inuoluere didicisset, §. XLVIII. Nam, quod Scriptor quidam perelegans opportune monuit, vere de Sapientibus prisci illius aevi dici poterat. ¹ *Ea est humanae Mentis arrogans imprudentia, vt, quae exposita sunt, minoris faciat, quae abstrusa, vehementer admiretur. Res enim occultas visuique non expositas, coniectando persequitur, et rationis inuestigare beneficio laborat, quas priusquam*
inue-

1. MAXIMVS
TYRIVS
Differt.
XXIX. p. 349.

inuenit, quaerit, et, ubi inuenit, tanquam opus suum amat. Cum igitur ineruditi etiam, Sapientum aenigmata doctasque fabulas admirarentur, magnumque illis pretium statuerent, hi iisdem uti tanto libentius perrexere, iisque doctrinam suam tanto copiosius exornauere, quod sibi, ubi etiam a vero aberrarent, securitatem praestarent non leuem. Multo magis certe ille, id quod docet, aliorum examini, ac censurae etiam atque reprehensioni exponit, qui sententiam suam sine ambagibus et obscuris vocum inuolucris distincte proponit, quam qui post aenigmatum ambiguum, fabularumque plures sensus admittentium propugnacula, tutus latet. Obseruat hoc auctor paulo ante laudatus, qui postquam aenigmatum PHERECYDIS Syrii et HERACLITI mentionem inieciisset, ista subiicit. ^{m.} *Omnia plena sunt aenigmatum, tam apud Poetas, quam Philosophos vetustiores. Quorum ego in tradenda veritate reuerentiam et verecundiam, pluris facio, quam recentiorum (παρρησιας) audaculam libertatem. Eorum enim, quae natura humana, ob suam imbecillitatem distincte intueri nequit, modestior interpret est fabula. Quod si plus illis prioribus, posteriores audaculi viderunt, gratulor illis hoc scientiae augmentum: sin cum nihilo plus scierint, aenigmata tamen illorum, in manifestius et perspicuum magis dicendi genus conuerterint, vereor, ne quis reprehendere eos possit, quod occultas sacrasque euulgauerint scientias.* Opponit auctor hic veterum dicendi genus aenigmaticum et fabulosum, tanquam verecundum, et sublimitati rerum Theologicarum conueniens, τῇ παρρησιας, audaciori libertati recentiorum, qui de rebus tam arduis disputantes, sine vlla circuitione, scapham vocare scapham ausi sunt. Et ita Orientium omnium, ac sigillatim Aegyptiorum, Sapientes, quoque iudicasse, dubio carere debet. Eaque de causa

m. Idem
ibidem
p. 348, fin.
349.

causa methodo illi docendi symbolicae ac aenigmati-
cae semper inhaeserunt.

*Eandem
ob causam
Sacerdotes
Aegyptii ne-
minem sci-
entiarum
suarum ar-
canarum fa-
ciebant par-
ticipem, nisi
praeiuncta ini-
tiatione mo-
lesta, ac diu-
turna.*

§. LXI. Norunt vero omnes, in Aegypto, sicuti in Oriente toto, Sapientes et Sacerdotes fuisse eosdem. Qui rerum diuinarum curam agebant, illi iidem omnis quoque sapientiae et scientiae antistites erant et magistri, iique scientias reliquas, praesertim vero scientiam Physicam, Astronomicam, et practicam, eo tantum summa industria expoliebant, ut ornandae et perficiendae doctrinae de rebus diuinis subseruire possent. Et hoc nouum illis suggererat argumentum, ut in illa sua doctrina de rebus diuinis, locutionibus allegoricis et aenigmaticis, omnes Sacris suis non initiatos, a clara et distincta rerum sacrarum cognitione in perpetuum arcerent. Ex quo enim theoretica cognitio rerum diuinarum, apud Aegyptios, in aliquam singularis scientiae aut disciplinae formam redacta est, et veritates Theologicae, a Sapientibus inuentae et certo ordine digestae, paulo operosius doceri, ac discipulis tradi coeperunt, visum est Sacerdotibus, verum disciplinae huius nucleum, certis tantum atque selectis discipulis reseruare, reliquum vero vulgus, fabulis allegoricis, symbolis obscuris, et, ut paucis dicam, doctrina pure aenigmatica, audita quidem; sed ut plurimum non intellecta, pascere, et re ipsa ludificare, quod in insignis disciplinae huiusmodi fautor et admirator, non potuit non fateri. Ideoque Aegyptii omnium primi, in religionem mysteria inuexere, a quibus eadem, per Inachum, Orpheum, et Eumolpum, acceperunt Graeci, et non minus aliae quoque gentes, apud quas Mysteria in usu fuerunt. Ad haec Mysteria, in quibus disciplinae sacerdotales, per idoneum temporis interuallum, successiue tradebantur, et arcana Theologiae symbolicae aperte explicabantur, praeter

n. SYNESTIVS
in Encomio
Cahutii,
pag. 70.

ter Aegyptiorum reges, * nemo admittebatur, nisi Sacerdos, et ex ipso Sacerdotum ordine, nonnisi pauci selecti, qui praerogativa hac allis iudicabantur digniores, peregrinis vero, vix ac ne vix quidem unquam, certe non ante superatas incredibiles molestias ac difficultates, patebat aditus, idque semper praeuia circumcissione. §. VII. Eaque ita necessaria habebatur, p vt ne institutionum quidem in scientia Geometrica, quisquam particeps euadere posset, nisi prius duram illius legem subiisset. Si itaque Orpheum et Eumolpum eximas, vix durante et florente Aegyptiorum imperio, ex peregrinis quisquam initiationis Aegyptiacae particeps factus est, praeter Thaletem, de quo §. XLIII. et Pythagoram, si modo ille in Aegypto fuit, antequam Persae eam in ditionem redeiissent. Quod si autem Pythagoras, vt quidam volunt, in Aegypto fuit, regnante adhuc Amasi, id omnium optime docebit, quae peregrinis deuorandae essent molestiae, quot quantaeque superandae difficultates, antequam interiori plenaque Sacerdotum institutione frui possent. Nam Pythagoras, cum iter in Aegyptum suscepturus erat, † Polycratem Sami Tyrannum rogauit, vt Amasi Aegyptiorum regi, amico suo et hospiti scriberet, vt ad doctrinam Sacerdotum admitteretur, et vbi ad Amasim peruenit, literas ab ipso ad Sacerdotes accepit. Verum Heliopolitae, ad quos primo accessit, cum ablegarunt Memphim, tanquam ad Seniores. Memphi eodem praetextu dimissus, venit ad Diospolis, vel Thebaeos. Hi cum metu regis causam nullam obtendere possent, existimarunt, ipsum laboris et aerumnarum magnitudine, a proposito recessurum, ideoque dura admodum, et a Graccorum religione prorsus aliena iniunxere. At ille, cum promissime ea exsequeretur, usque adeo admirationi ipsis fuit, vt et sacrificare, et studiis ipsorum interesse ei liceret : quod

o. CLEMENS Alexandrinus Lib. V. Stromat. p. 566. Auctor quaeestionum et responsionum ad Orthodoxos, in Operibus Iustini Mart. p. 406.

p. ORIGENES Comment. in Roman. c. III.

q. PORPHYRIUS de vita Pythag. p. 183. Edit. Cantab. vel II. Edit. Kuileri.

quod nulli unquam extero homini contigiſſe reperitur. Postquam vero Aegyptus iugum Persarum subiisset, illaque regio bellis intestinis continuis cum Persarum regibus implicata fuisset, auctoritas Sacerdotum, quod quinis facile intelligit, decrementsa sensit non mediocria. Et cum temporibus iisdem Graeci Aegyptios aduersus Persas frequenter et classibus, et copiis terrestribus adiuuarent, credibile utique est, Philosophis eorum liberiores multo et faciliorem etiam, ad Sacerdotes Aegyptios, eorumque disciplinas arcanas aditum patuisse, quod Plato, Eudoxus, aliique experti sunt. Sed si vel antiquioribus illis auspicatisque imperii Aegyptiorum temporibus, peregrini promiscue ac libere admissi fuissent, talia tamen ab initiandis exigebantur, et in tempus adeo longum institutio eorum protraheretur, ut vel hoc cupidissimum quemque absterere posset. De Pythagora paulo ante ex PORPHYRIO intelleximus, Sacerdotes sibi persuasisse, ipsum laboris exantlandi, et aerumnarum superandarum magnitudine territum, a proposito recessurum esse, ideoque dura admodum, et a religione Graecorum aliena ei iniunxisse. Inter dura haec, et a Graecorum religione aliena, circumcisio potissimum, quod §. VII. monui, intelligenda utique venit. Sed ad illam procul dubio, alia insuper acceſſerunt, homini ingenuo, et liberaliter educato, vix ac ne vix quidem perferenda, qualia in veterum initiationibus plerisque, et praesertim * in Magorum Myſteriis Mithriacis vsu venisse noui-

* Ea de re haec reperiuntur in NONNI *Collectione historiarum* ad Gregorii Nazianzeni inuectiuas, Lib. I. hist. 5. (in Opp. Gregorii Tom. II. col. 501.) *Nullus Mithrae Saceris initiari potest, nisi prius per quosdam suppliciorum gradus transierit. Sunt autem tormentorum gradus LXXX. partim remissiores, partim intentiores. Eorum quaedam exempla adfert idem hist. 45. (col. 511.) Verbi gratia primum ei multis diebus, aqua per magnam spa-*

nouimus. Inprimis vero institutio initiandorum in Aegypto, tractum temporis absumebat, qui videtur omnem fidem excedere. Pythagoras certe cum Sacerdotibus ^r per diu conuersatus esse, ab omnibus perhibetur. Si vero ^s IAMBlichO auscultamus, totos XXII. annos in Adytis Aegyptiorum consumpsit, omni illo tempore in sacris scientiis Sacerdotum eruditus. Pancrates vero LVCIANI, Sacrorum Scriba Memphiticus, ^t annos non pauciores viginti et tribus, in subterraneis Adytis vixerat, vt scientias Aegyptiorum arcanas recte ediscere posset, nisi dicere malis, LVCIANVM id ex historia Pythagorae desumpsisse. Aut talia ille in vetustioribus Graecorum Monumentis, de initiatione Sacrorum Scribarum in Aegypto legerat. Nam illius aeuo, haec iam dudum in desuetudinem abierant. Sed et ad finem iam vergente Persarum imperio, Plato et Eudoxus, sapientiae Aegyptiorum cognoscendae auidi, cum eorum Sacerdotibus, ^u annos tredecim exegerunt, et sic vt credere par est, Mysteriis ipsorum, aut vterque, aut alter eorum saltem, Eudoxus nimirum, initiationis iuribus donatus fuit. Tam charo pretio redimenda erat scientiarum sacerdotalium in Aegypto, et Theologiae gentis huius

r. PLUTARCHVS Sympos. Lib. VIII. p. 729. CYRILLVS aduersus Iulian. Lib. I. p. 15.

s. In vita Pythagorae cap. IV. p. 15.

t. LVCIANVS in Philopseude Opp. To. II. p. 496.

u. STRABO Lib. XVII. p. 554.

tium, natando traiciendum est. Deinde cogitur se ipsum in ignem conicere. Postea in solitudine versari tenetur, et a cibo capiendū abstinere, et praeterea aliis huiusmodi exercitiis vacare, donec tandem octoginta, de quibus diximus, supplicia pertulerit. Et tunc demum, si superuixerit, Mithrae mysteriis plene initiat. Verba versionis huius latinae, quae in Editionibus Biliianis Gregorii Naz. reperitur, ex vnica Editione graeca Nonni, quae prodiit Etonae in Anglia A. 1610. nonnunquam correxi. Vide eam p. 130. et 143. Ceterum in Graecorum Mysteriis, purificationes, quae initiationem praecedebant, etiam aqua et igne perficiebantur, vti in Mysteriis Mithrae.

huius aenigmaticae, paulo distinctior cognitio, ut igitur colligere non abs ratione possit, paucos ab omni aevo peregrinos fuisse, qui aenigmata Theologiae Aegyptiorum, sibi omni ex parte plene perspecta esse, vere gloriari potuerint.

Ex eo tandem factum est, ut doctrina arcanu Sacerdotum in Aegypto amitteretur. Quae ritur, ecquid detrimenti religioni Aegyptiorum attulerint Persae.

§. LXII. Et hanc quoque causam fuisse reor, quod religio Aegyptiorum, postquam eorum regionem Graeci sibi subiecissent, plurimas innovationes mutationesque perpessa fuerit, quodque labentibus annis, superstitiones Graecorum plurimae, ad prisca Aegyptias accesserint, ac tandem scientiae, quondam Scribis Sacrorum propriae, arcanaeque doctrinae sacerdotalis omnia, vergente ad finem regno Ptolemaeorum, penitus interciderint. Equidem si fidem adhibemus SYNCELLO, et auctoribus quos ille secutus est, sacra Aegyptiorum doctrina, dum summa rerum illic potirentur Persae, insignem corruptelam passa iam est, quandoquidem hi Templis, et Sacerdotum Collegiis in Aegypto, Magum quendam, Philosophiae et Theologiae Persarum Mythagogum, praefecerunt. Etenim ^w Democritus Abderita, ab Osthane Medo, quem reges Persiae in Aegyptum miserant, ut Templis in illa regione praeesset, Sacris in Templo Memphitico initiatus est, praesentibus Sacerdotibus aliis et Philosophis, quos inter fuit Maria, mulier Hebraea, sapientiae laude celebrata, et Pammenes. Verum quis non videt, haec * a graeculis Chemicis aevi recentioris esse consista? Nam in eorum Scriptis plurima sane mentio et Osthani, et Democriti, et Mariae, et Pammenis occurrit. Erat utique Osthani permagnum ac celeberrimum in Oriente nomen. Persae Muham-

w. SYNCELLVS in Chronographia p. 240. EVSEBIUS in graecis Scalligeri. Id quoque traditur in Epistola Pseudo-SYNESI, apud FABRI- tium et Osthani, et Democriti, et Mariae, et Pam- CIVM Biblioth. Graec. Vol. VIII. p. 233.

* His annumerari quoque debet Pseudo-SYNESESIVS, quod Epistola modo citata in nota w. satis declarat.

hammedani credunt, * eum fuisse magistrum Zoroastris, quod tamen rationes temporum non permittunt, librosque seruant nomen eius praeferentes; sed in quibus ars Chemica traditur, ex quo colligi potest, quae sit illorum librorum antiquitas et auctoritas. Fuit tamen † Graecis quoque notus, qui et * libros eius laudant; sed, vt credo, non magis genuinos, quam quos hodie Persae pro talibus venditant. Cum fama eius quoque inter Christianos veteres percrebuisse, illique intellexissent, quanta esset ipsius apud Ethnicos existimatio, quidam eorum, vt nomine tam illustri, dogmatibus religionis suae, insignem antiquitatis speciem conciliarent, scriptis nonnullis a se compositis, nomen eius praefixerunt, ad quae deinde non raro * alii prouocarunt. Horum omnium exempla aemulati ac imitati sunt Scriptores graeci Chymici, qui ad fabulas, quas inuenire confictas ab aliis, nouas plurimas ex ingenio suo superaddidere, eoque effecere, vt Osthanes, Magorum Persicorum Princeps, non modo summus artis Chemicæ Magister, sed et * pius, ac de Trinitate, aliisque fidei nostrae articulis recte sentiens Christianus nobis sisteretur. His igitur illa etiam, quam ex SYNCELLO attulimus, fabula, omnino et vnice debetur, sed quam ex genuinis historiae

Monu-

* In Collectione veterum Chymicorum Graecorum Parisina, Opusculum aliquod occurrit, tributum OSTHANI, quod definit in Doxologia maxime orthodoxa, ad SS. Trinitatem directa. Vide FABRICII Biblioth. Graec. Vol. XII. p. 763. In Codice quodam Barocciano, Bibliothecae Bodleianae Oxoniensis, habetur libellus 'Ασάνης περί Θεωρίας. *Asthanis Oraculum de Maria Deipara.* Ita legitur in MAGNI CRVSII Dissertat. Epistol. de Scriptis quibusdam hactenus ineditis p. 25. Sed legendum illic haud dubie 'Οράν, *Osthanis.*

(K)

x. HYDIVS in Praefat. Libri de relig. vet. Persarum, Pag. VI.

y. DIOGENES LAERTIVS in Prooemio Hist. Philos. §. 2. SVIDAS in 'Ασπορσία, et 'Οράν.

z. PLINIVS Lib. XXVIII. c. 19. XXX. 1. 2. APVLEIVS de herbis, saepe.

a. TATIANVS Orat. ad Graecos p. 155. TERTVLLIANVS de Anima c. 57. CYPRIANVS de idolol. vanitate p. 14. MINVTIVS FELIX c. 26. EVSEBIVS Praepar. Eu. Lib I. c. vlt.

b. PLINIVS Monumentis, facile conuellere possumus. Demo-
Lib. XXX. critum innotuisse Osthani, non negauerim, ^b hunc
cap. I. enim comitatum fuisse Xerxem, cum Graeciam in-

c. DIOGENES uaderet, nouimus; Xerxem uero, dum Abderam,
LAERTIVS patriam Democriti praeteriret, e pater illius hōpi-
Lib.IX.c.34. tio et conuiuio excepit. Et ibi quidem d Xerxes
VALERIVS Magos quosdam et Chaldaeos reliquit, a quibus
MAXIMVS Democritus in scientiis Theologicis atque Astrolo-
Lib.VIII.c.7. gicis institueretur. Eo tamen non contentus Demo-
Adde PETRI critus, ubi ad maturam aetatem peruenisset, e Ma-
BAYLI Di- gos ipse in Persia adiit, ibique disciplina eorum vsus
ctionar.artic. *Democrite.* est. Sed et seorsim ad Aegyptios iter instituit

d. LAERTIVS ibique ⁵ annos quinque Sacerdotum consuetudine
loc. cit. vsus est, et, quod verosimile mihi fit, initiationis

e. AELIANVS privilegia percipit. Ipse certe testatus est, & scien-
Var.hist.Lib.tiam Geometricam Arpedonaptarum, siue *ἱερογραφία*
IV.c.20.SVI. *ματῶν*, ad cuius cognitionem, nonnisi praeuia
DAS in Δε- initiatione olim patebat aditus, sibi cognitam bene
μνηστος. et perspectam fuisse. Quae cum a Scriptōribus

§ DIODORVS, optimis, fideque, dignissimis, memoriae mandata
 p. 88. sint. fabulam illam Chemicorum penitus euerunt.

g. Vide su- Et profecto, ⁱ in alio quodam eorundem Chemi-
pra §. XL. corum scripto, perhibitum reperitur, Democri-

h. Supra
§. LXI. rum Olthanis iam defuncti inanes ab inferis exciuit, et super arte magna consuluisse. Verum operae

1. Apud FA-
BRICIVM Bi-
blioth. Græc.
To. XII. p. 768

§. LXIII. Quæ etsi ita se habeant, quaeri ta-
men non abs ratione potest, num non dominatio

Persis pro-
positum mun-
quam fuit,
ut religio-
nem Aegy-
ptiorum mu-

Perfarum in Aegypto, religioni huius populi auitae,
detrimentum aliquod insigne et vim inimicam in-
tulerit. Existimo, id omnino affirmatu-
ros esse, qui ad ingenii humani indolem, qui ad ea, quae eue-
nire solent in mundo, qui denique ad ea, quae in
Aegypto, regnantibus Ptolemaeis, re ipsa contigisse
scimus,

scimus, sollicitè attendunt. Solent enim victores, *tarent, aut*
 populis a se devictis, suaeque potestati subiectis, *corrumpe-*
 ges etiam in iis quae ad religionem spectant, praescribere novas. Plena exemplorum huius generis
 est historia Ecclesiastica, tum veteris, tum novi Testamenti. Et postquam Ptolemaei graeci, summae
 rerum in Aegypto praefuerunt, certum est, religionem Aegyptiorum, plures nec mediocres subivisse
 mutationes, et faciem aliquo modo graecanicam induisse. Verum enim vero, tale quid Aegyptios
 etiam a Persis, dum horum dominatione oppressi erant, in religione perpeffos fuisse, ex bonis et genuinis historiae documentis non modo non intellexi; sed etiam contrarium probari posse confido. Non videntur Persarum Magi aliis in religione a se dissentientibus molesti fuisse, aut contra eos regibus suis consilia violenta suggestisse, hoc vno tantum excepto, quod gentium bello superatarum Tempia et simulachra sacra igni consumenda tradere consueverint. Nullo argumento colligere potui, Persas Graecos, in Asia imperio suo parentes, in rebus, quae ad cultum Deorum spectant, aliqua molestia affecisse, etsi ^k Tempia eorum, in expeditione Xerxis, odium furoremque Magorum experiri debuerint. Idem plane Aegyptiis usu quoque venisse arbitror. Norunt enim omnes, ^l Cambysem, Persarum regem, occupata Aegypto, in splendidissima regionis huius Tempia, ferro igneque crudeliter saevivisse, eorumque ornamenta praecipua in Persiam auxivisse, Diis quoque Aegyptiis non vno modo illivisse, ac Sacerdotes insuper iniuriis, aliisque malis plurimis affecisse. Verum nullam tamen facinorae haec Cambyfis, breui post facto functi, religioni Aegyptiorum intulere mutationem. Constat potius, successorem eius, Darium Hystaspidem,

k. PRIDEAUX
Histoire des Juifs, To. I.
 p. 436. etc.

l. HERODOTVS Lib. III.
 cap. 27. 28.
 29. 37. DIODORVS Lib.
 I. p. 46.

STRABO
 Lib. XVII.
 p. 553. 554.

- m. DIODORVS Scidus Lib. I. p. 85. Apidem, ^m detestatum Cambyſis in Tempia Aegyptiorum impietatem, — cum Sacerdotibus Aegyptiorum familiaritatem iniſſe, ac Theologiae ipſorum, rerumque in ſacris voluminibus annotatarum participium factum eſſe. Eundem ferunt, ⁿ cum aliquando Memphi inaudiuiſſet, Apidem, praecipuum gentis illius Numen, non ſine ingenti luſu quaeri, promulgari voluiſſe, ſe centum talenta auri ei datum, qui nouum Apidem adduxiſſet. Tantus ſuperſtitionis Aegyptiacae fautor is videri voluit. Creditibile tamen eſt, regem hunc ipſum, aut conſtitutos ab eo Praefectos Aegypti, incolis grauius admodum tributa imperaſſe, quo factum eſt, ^o vt ab eo tandem deſciſcerent; ſed magno ſuo malo.
- n. POLYAENVS Strategem. Lib. VII. p. 490 Edit. Caſauboni Genev. Xerxes enim Darii et filius, et in regno ſucceſſor, breui poſt, priſtinum eos iugum, idque non mediocriter aggrauatum, denuo ſubire coëgit. Quoniam vero illi, onus ceruicibus ſuis impoſitum, intolerabile eſſe exiſtimabant, ad ingenium ſuum mox redierunt, ^q ab Artaxerxe Longimano, Xerxis filio deſecerunt, ſeque in libertatem vindicare iterum annuſi ſunt. Quamuis vero Athenienſes, penes quos maris tum fere imperium erat, Aegyptios claſſibus et copiis non parum iuuiffent, eoque bellum hoc aliquamdiu protraxiffent, ^r vicit tamen cauſa Artaxerxis, qui poſt rebellionem ſeptem circiter annorum, Aegypto rurfus tota potitus eſt. Superuacaneum hic non erit, obſeruafſe, HERODOTVM, qui regnante hoc Artaxerxe in Aegyptum venit, qui celebriora huius regionis Tempia, oculis ſubiecit, et cum illorum Sacerdotibus colloquia inſtituit frequentia, ac origines Sacrorum omnium mira diligentia inueſtigauit, ſacrilegia Cambyſis et crudelia eius in Sacrorum miniſtros facinora, prolixè quidem enarrare, at nuſpiam ne vel leuiſſimae quidem
- o. HERODOTVS Lib. VII. c. 1. p. 7. Idem Lib. cit. cap. 7.
- q. PRIDEAUX Hiftoire des Juifs, To. II. p. 6. 7. etc.
- r. Idem ibidem p. 95. 96. etc.

dem suspicioni locum facere, Persarum tyrannidem, ritibus religionis patriae, nedum doctrinae Sacerdotum Theologicae, vim aliquam intulisse. Neque tamen crediderim, eum id omisurum fuisse, si aliqua talis rei vestigia deprehendisset. Videntur bellis his intestinis, Aegyptiorum vires eum, in modum attritae fuisse, ut, cum lacertos mouere nequirent, in potestate Artaxerxis manerent, dum is viueret, et Dario quoque Notho obedirent, usque ad annum regni eius vndecimum, ^{s. Idem ibidem p. 279. 280. etc.} quo tandem successu auspicato, iugum Persarum de nouo excusserunt, et posthaec per annos fere sexaginta et quatuor, libertatem armis recuperatam, aduersus inimicorum molimina asseruerunt, usque ad annum Ochi, Persarum regis, nonum, qui ipsis oppido luctuosus extitit. ^{t. Idem ibidem p. 394. 395. etc.} Illo enim anno, Ochus Aegyptum vniuersam armis subegit, et dehinc gentem miseram pessimis exemplis multauit, idque sibi datum negotii credidisse videtur, ut immanem Cambysis saeuitiam, et ferocitatem, non imitaretur modo, verum et longe post se relinqueret. Tamen si vero tempore isthoc, Tempia Aegyptiorum splendidiora, magnis quoque calamitatibus exposita essent, multaque Aegyptii supra modum indigna pati cogerentur, diu tamen tempus adeo triste non durauit. Excepit illud, post annos non ita multos, lene Darii Codomanni, et vix elapsis ab eo quatuor annis, Alexandri M. imperium. Vero itaque simillimum est, neque isthoc tempore, religionem Aegyptiorum vim qualemcumque passam fuisse a Persis, ex qua vel doctrina Sacerdotum Theologica, vel cultus Deorum, opera eorum olim constitutus, detrimentum notabile sensisset, aut si vel tale quid re ipsa contigisset, an non certum est, breui post illud reparari omnino potuisse?

(K) 3

§. LXIV.

*Causa im-
minutae re-
ligionis Ae-
gyptiorum,
et deperditae
doctrinae
Sacerdotum
arcanæ in-
dicatur.*

§. LXIV. Non tamen diffiteor, dominationem Persarum in Aegypto, et bella intestina fere continua, quae illa produxit, casu effecisse, ut scientiae Sacerdotum arcanæ paulatim interierint, eoque res eorum Theologica vehementer imminuta fuerit, clavis autem vera doctrinae ipsorum sacrae iam dudum perierit. Neminem enim ad scientiarum arcanarum perceptionem admissum fuisse, nisi praeuia initiatione diuturna et valde molesta, monuimus

§. LXI. Temporibus vero illis incertis ac perdifficilibus, quibus per intestina dissidia et bella valde cruenta, tota Aegyptus continuo premebatur, et tantum non opprimebatur, quibus praesertim in Templis illius regionis, eorumque ministros, pessimis modis saeuiebatur, paucos admodum fuisse, qui molestias immensas initiationis subire et perferre voluerint, operose multisque adstruere opus non est, cum res per se id satis doceat. Nouimus equidem, illo eodem temporis interuallo, e Graecia permultos, eosque inter Democritum Abderiten, Oenopidem Chium, Euripidem, Platonem, Eudoxum, aliosque scientiarum causa in Aegyptum profectos, ibidemque Sacerdotum institutione usus fuisse, Graeci enim Aegyptios omni tum ope adiuebant, iisque iugum Persicum penitus excutere conantibus, naues copiasque auxiliatrices continuo submittebant, eoque beneficio gentis illius amicitiam et fauorem maiorem in modum demerebantur. At enim, ut cuncti hi institutione qualicunque, et consuetudine Sacerdotum usi fuerint, dubitari tamen non immerito potest, voluerintne omnes initiationis Aegyptiacae labores et molestias tolerare, et hoc modo, ad fruitionem privilegiorum illius, viam sibi sternere. Suspicionem sane, ex his, quos nominaui, Democritum et Eudoxum, alicuius
saltem

saltem initiationis participes factos fuisse; sed tota tamen haec res nonnisi coniecturis nititur. Illud extra dubitationis aleam positum est, ex Graecis non ostendi posse quenquam, qui ad rite subeundam illam initiationem, aequè praeparatus, omnibusque illius beneficiis ac fructibus tam copiose donatus fuerit, atque Pythagoras, alumnus genuinus totius disciplinae sacerdotalis Aegyptiacae, quod tum ipsius, tum scholae quoque eius historia, argumentis plurimis demonstrat. Id de Graecis reliquis, qui post eum in Aegyptum iter susceperunt, dici profecto nulla ratione potest. In dubium ergo vocari posse non reor, durante Persarum in Aegypto imperio, numerum rite initiatorum, et cum eo cognitionem scientiarum arcanarum sacerdotalium, paulatim, sed magnopere defecisse. Veri nominis *ιερογραμματεῖς*, et Arpedonaptae, de quibus §. XL, pauci omnino supererant, cum Ptolemaei regno Aegypti potirentur, quod vel ex iis, quae circa cultum Serapidis, in Aegyptum illo tempore introducendum, gesta sunt, cuius liquere potest. Et nisi res ita se haberet, Manethoni, qui in gratiam Ptolemaeorum, multa in religione Aegyptiorum innouauit, §. XX. XXVIII. molimina haec ita feliciter succedere non potuissent. Eandem quoque causam fuisse arbitror, quod a Ptolemaeorum tempore, Graeci de suscipienda Aegyptiorum initiatione solliciti amplius plane non fuerint, etiam si reges sibi suisque studiis oppido haberent fauentes. Nullum certe ex Graecorum Philosophis alicuius nominis inuenire potui, qui regnantibus Ptolemaeis beneficium initiationis aut quaesuerit, aut impetrauerit, quod mihi quidem argumento videtur esse, ritum hunc mysticum, tempore

u. Vide *Pantheon* Lib. II. cap. V. §. 4. 5.

illo * iam desinere coepisse, aut ex illo, fructum insignem, ut antea, iam non expectari potuisse. Tempore vero Augusti Imperatoris, qui extincta familia Ptolemaeorum, deuictisque ultimis Aegypti regibus, regionem illam in formam Prouinciae Romanae redegit, ordo eorum, qui vere *ιερογερματῆς* dici poterant, quibusque solis arcana scientiarum sacerdotalium omnia perspecta erant, in vniuersum iam defecerat. Testatur hoc Scriptor inprimis eruditus, et iudicio perpolitus, STRABO Lib. XVII. p. 554, ubi de Sacerdotibus Heliopolitanis, quorum ordo sapientiae fama, tantopere olim celebratus erat, ista obseruat. *Heliopoli domos amplas vidimus, in quibus Sacerdotes habitauerunt. Hanc enim perhibent olim Sacerdotum habitationem fuisse, hominum Philosophiae et Astronomiae deditorum: nunc is ordo et studium etiam defecit, nec quisquam nobis, qui studium tale profiteretur, ostendebatur. Sed homines tantum, qui sacrificia curarent, atque ritus eos peregrinis commonstrarent. Comitatus quidem est Aelium Gallum ducem, ex Alexandria nauigantem in Aegyptum, quidam nomine ** Chaeremon, qui sibi eiusmodi scientiam arrogabat;*

* Equidem et illo tempore, et postea, tum in ipsa Graecia, tum Romae quoque, cultores Isidis, sacris et mysteriis huius Deae initiari solebant, quod constat ex APVLEII Metam. Lib. XI. ubi ritus initiationis huius describuntur. Sed illa nec temporis multum absumebat, nec molestiis insignibus onerata erat. Per illam quoque aditus quidem patebat ad mysticum quendam Isidis cultum; non vero ad scientias arcanas. Erat ergo infimus tantum initiationis gradus. Supremus et ultimus gradus iam dudum exoleuerat.

** Eundem hunc esse existimo, quem EVSEBIUS vocat *ιερογερματῆς*. EVSEBIUS Praeparat. Eu. Lib. V. c. X. Nam eorum scientias volebat profiteri. Ex eodem in-

rogabat; sed ob infcitiam et arrogantiam, ut plurimum deridebatur. Ostendebantur ergo ibi Sacerdotum aedes ac domicilia, in quibus Eudoxus et Plato egerant. Erant illa aetate, uti etiam postea plures in Aegypto, qui veterum *ιερογραμματῶν* et nomen et scientiam sibi tribuerent; sed qui a cordatis rerumque harum peritis, falsi argui facile poterant. Ex eorum numero erat etiam Acamatius, Sacerdos, ut videtur, Heliopolita, de quo Anonymus ^w apud SVIDAM obseruat *ἡξίς καλεῖσθαι φιλόσοφος*, arrogabat sibi nomen Philosophi, id est videri volebat esse ^x ex ordine veterum Arpedonaptarum. Et iterum *ἡβέλετο δὲ τις εἶναι τῶν ιεροσκόπων*. Volebat etiam esse ex ordine eorum, qui Sacra inspiciunt. Quod opinor munus fuisse, quibusdam ex Scribis Sacrorum quondam proprium. Tales STRABO etiam, dum Aegyptum peragraret, reperire tantum potuit. De Thebaeis quidem, Aegypti superioris, Sacerdotibus, idem scribit p. 561. quod inter reliquos maxime Astronomiam et Philosophiam exercuerint; sed quam frigide eos non laudat? Non deerant sane illo tempore, qui disciplinas Philosophicas et Astronomicas pro virili excolerent. ^y A Sacerdotibus Aegyptiis Iulius Caesar illam anni formam didicit et mutuatus est, quam postea Romae inuexit, et qua melior perfectiorque a nemine excogitari potuit. Et inter eos quidem, qui disciplinis hisce studio laudabili incumberent, excelluisse videntur Sacerdotes Thebaei, ab Alexandria, a strepitu Aulae et negotiorum, ac a commercio cum Graecis, omnium maxime remoti. Sed cum tamen opulentissima quondam Thebarum vrbs,

w. in 'Αναμῆτις.

x. Vide supra §. XL.

y. Vide la Chronologie de Mr. DES VIGNOLES To. II. p. 701. 702.

(K) 5

ante

signe Fragmentum de Sacerdotibus Aegyptiis adfert PORPHYRIUS de Abst. Lib. IV. p. 360. etc.

2. BOCHAR-² ante illud tempus, saepe iam vim hostilem exper-
 TVS in *Pha-* ta, et tota fere diruta fuisset, cum Templo Deo-
leg. Lib. IV. rum plus semel vastata, opibusque et donariis spo-
 cap. XXVII. liata vidisset, cumque calamitates hae Collegia illic
 PRIDEAVX Sacerdotum vehementer concussissent, atque dis-
 Histoire des Iuifs. To. IV. iecissent, fieri non potuit, ut exules in solum pa-
 p. 169. 470. trium reuersi, gloriam maiorum suorum attinge-
 rent, set successionem scientiarum arcanarum con-
 seruarent, quae in tota reliqua Aegypto extincta
 iam erat. Itaque scientiae, etiam pristinae, exco-
 lebantur quidem etiamnum ab Aegyptiis; sed quae
 initiationis priscoe, et mysteriorum, magistri, sibi
 referuauerant, alta obliuione sepulta iacebant.
 Cultus Deorum, ritibus patriis ac auitis etiam tum
 peragebatur quidem: Sacerdotes semper, vti antea,
 sacrificia more Maiorum procurabant; ac omnia eo
 spectantia, ex libris illis sacerdotalibus addiscebant,
 qui vsui eorum patebant, §. XLI; verum clauis
 genuina totius Theologiae veterum Aegyptiorum,
 intermortua iam erat. Solae supererant Theolo-
 giae illius fabulae aenigmaticae, quarum genuinum
 sensum equidem diuinando assequi, et interpretari
 conabantur plurimi, verum successu plerumque mi-
 nus felice, vnde in illo explicando, tot et tanta
 apud Sacerdotes reperiiebantur sententiarum diuer-
 tia, quae in PLVTARCHI libro *de Iside et Osiride*,
 et in IAMBlicHI Commentario *de Mysteriis Ae-*
gyptiorum, legi possunt. Hanc sine dubio rem
 tangere voluit auctor *Dialogi Asclepii*, qui HER-
 METI TRISMEGISTO adscribitur, quem vero ego
 a Scriptore Christiano; sed antiquitatis Aegyptiacae
 non mediocriter perito, Seculo III. adulto, con-
 fictum esse suspicor. Ita autem ille: ^a *O Aegypte,*
 a. In Operi- *Aegypte, religionum tuarum solae supererunt fabu-*
 bus APVLEII *lae, et aequae incredibiles posteris suis, solaeque super-*
 p. 90. Edit. *erunt*
 Ehnendorstii.

erunt verba lapidibus incisa, tua facta narrantibus. Subinnuit auctor hicce, quisquis est, arcana religionis Aegyptiacae, manere quidem incisa lapidibus et Stelis; sed superesse neminem, qui illa norit interpretari, ut proinde ex cana priscorum Aegyptiorum Theologia, nihil supersit, quam solae illius fabulae. Non me quidem fugit, extitisse illo etiam tempore, et deinceps, qui sibi scientiam scripturae hieroglyphicae arrogarent, et re ipsa quoque causa illa ultimae vetustatis monumenta, ^b Obeliscos videlicet primi in Aegypto aevi, aliis interpretarentur. Verum ex STRABONE iam intelleximus, eius tempore fuisse plures, qui sibi veterum Aegyptiorum sapientiam et scientias sacras attribuerent, quarum tamen re ipsa plane essent expertes. Licebitne nobis idem quoque de recentibus antiquorum Obeliscorum interpretibus cogitare? Aut, quoniam res in Obeliscis his inscriptae et insculptae, ex earum numero non videntur fuisse, quarum scientiam sibi solis reseruauerant initiationis Magistri, absurdum non erit dicere, earum notitiam, traditione perpetua, inter Sacerdotes omnes, fuisse conseruatam, et forte etiam libris illis sacerdotalibus comprehensam, quos plures non legere modo; verum et memoriter ediscere tenebantur. §. XLI. At vero aenigmatum Theologicorum interpretationem arcanam, regnantibus Ptolemaeis intercidiisse, et vna cum prisca initiationis disciplina, obliuioni perpetuae mandatam fuisse, arbitror. Omnia Vetustatis Monumenta, quae nunc supersunt, iacturam hanc refarcire nobis non possunt. Verum Theologiae Aegyptiacae ingenium, genuinam fabularum illius interpretationem, nemo iam, nisi diuinando et coniectando assequi valet. Labori huic sane perdifficili, et ego ante permultos annos, manum

b. DIONO-
RVS Lib. I.
P. 53. STRA-
BO Lib.
XVII. p. 561.
TACITVS
Annal. Lib.
II. c. 60. AM-
MIANVS
MARCELLI-
NVS Lib.
XVII. p. 101.

CLVI PROLEGOMENA.

manum admoui, regulis illis, quas §. LVI. commendaui, perpetuo inhaerens, et verustam Aegyptiorum linguam, quantum id quidem fieri potuit, semper in consilium adhibens. Vtrum vero labor ille meus, quem Beneuolo Lectori nunc offero, feliciter et ex voto semper cesserit, dicere non ausim. Ne inficias quidem eo, me ipsam, in argumento non vno, adhucdum ancipitem haerere. Sed ea forte infecutura dies maiori luce perfundet. Tu vero cordate et beneuole Lector

— *si quid nouisti rectius istis*

Candidus imperti: si non, his utere mecum.

INDEX

I N D E X
IN
PANTHEON AEGYPTIORVM.

INDEX.

RERVM ET VERBORVM.

Numeri minores indicant paginas: Maiores Panthei Partes, I. II. et III. Pr. designat Prolegomena.

A

Abrahamus apud Orientales omnes semper magno in honore fuit. Pr. 12.

- ab eo Aegyptii ritum circumcisionis mutuati sunt. Pr. 12-15.

Accipiter Aegyptiis symbolum erat Solis. I. 158. 206. et sigillatim Philis in Aethiopiae confiniis. I. 158. Ibi vocabatur rex meridiei. Ibid.

Adytum Templi Saitici. I. 67. 68.
- in eo celebris erat inscriptio in honorem Mineruae. I. 65-69.

Aegyptii sidera coeli alicui ex Diis maioribus attribuebant. II. 37. 38. homines mortales honoribus Diuinis non coluerunt. Pr. 26-43. II. 38. victimas humanas nunquam

instituerunt. II. 72. 73. 75. Vide et *Sacrificia*. Cum peregrinis religionis ergo, cibum non capiebant. Pr. 20.

Aegyptiorum sapientiam Scriptura praedicat. Pr. 3. Traditiones sacrae, vel fabulae Theologicae, per totum Pantheon ubique adferuntur et explicantur. Eorum Sphaera alias habebat constellationum imagines et nomina, atque Graeca. II. 47. Eorum circumcisio, vide *Circumcisio*. Cultus. Vide *Cultus*. Festa. Vide *Festa*. Literae. Vide *Literae*.

Aegyptiorum Dei. Vide *Dei*. **Aegyptiorum Philosophi** in plures Sectas erant diuisi. Pr. 71. coluerunt mentem aeter-

I N D E X

- aeternam, rerum omnium causam primam. Pr. 46-49. I. 38. 39. 40. 41. 81. 82. 83. Sed illius cultus paulatim a populo negligi coepit. Pr. 106. I. 52. Eorum Atheismus I. 29-38. Est tantum apparens, et recte explicari debet. Ibid. 38. 39. etc.
- Aegyptiorum religio, et fabulae sacerdotales omnes, rationes habebant mysticas, ex doctrina eorum Physica, et Astronomica explicandas. II. 206.** Idque per totum *Pantheon*, ubique ostenditur.
- Aegyptiorum Theologiae brevis summa. I. 81. 82.** Eorum Theologia de animarum origine et immortalitate. I. 30-34. de creatione Mundi. I. 42. 43. Omnis eorum Theologia nititur rationibus Physicis et Astronomicis. Pr. 105. Est clavis Theologiae et Religionis omnium gentium. Pr. 4. Theologia, quam Sacerdotes sibi reservabant, erat arcana. I. 8. 18-20. 46. 94. II. 20. 26. 50. III. 28. 31. sed quae tradebatur populo, symbolis, aenigmatibus, allegoriis et fabulis mirifice obscurata, quod per totum *Pantheon* docetur. Ideoque recte et plene intelligi non poterat, nisi ab initiatis Pr. 128-130. Vide et *Religio*, et *Sacerdotes*.
- Aenigmata Sapientum veteris aevi. Pr. 112-118.** Sacerdotum et Theologorum in Aegyptu. Ibid. 114-118.
- - **Pythagoraeorum, quae ipsi mutuati sunt ab Aegyptiis. 116.**
- Aesculapius Aegyptiorum, siue Memphiticus. III. 191-193.** Eo nomine a Graecis intelligitur Deus, quem Aegyptii Smin et Smun dicebant. III. 193. 194. Nonnunquam vero idem habetur cum Thot, seu Mercurio Aegyptiorum. III. 196. Etiam cum ipsorum Vulcano et Pane. Ibid. 196. 197. Vti et cum Scrapi. III. 197-199.
- Aesculapii Aegyptii simulachrum. III. 196.**
- Aethiopes communionem Sacrorum habebant cum Aegyptiis. I. 164. 165.**
- Agathodaemon Aegyptiorum, lingua ipsorum dicebatur Cneph, vel Cnuphis, vel Ichônuphis. Vide Cnuphis.** Erat re ipsa idem cum Vulcano. I. 93. Eodem nomine insignis etiam erat alucis aliquis Nili. I. 98. III. 148. Fuit forte illud Canobitarum Numen, cuius simulachrum hydriae formam habebat. III. 147. 148.
- Alexander M. inter Deos Aegyptios referri cupiuit. Pr. 42. 43.** Eius Epistola ad Matrem, de cultis in Aegypto hominibus bene meritis. Ib. 30-34.
- Ambo Dea, eadem cum Tithrambone. Vide Tithrambo.**
- Ammon Libycus. I. 163. 164.**
- Ammon Aegyptiorum. Vide Amun.**
- Amun, siue Ammon Aegyptiorum**

RERV M ET VERBORVM.

rum Numen ex maioribus. I. 160. 161. Graeci interpretantur Iouem. Ibid. vide et *Iupiter*. Interpretationis huius ratio. 167. Sedem habebat Thebis, quae ex eo dicebantur Amun - No, graece *Διὸς παῖς, υἱὸς Iouis*. 161. 162. Ibi Templum habebat splendidum. 162. Simulachrum eius speciem habebat arietis. I. 163. Et erat quoque aries viuus. 163. 168. Non est Spiritus Opifex. 165. 166. Neque etiam Chamus, Noachi filius. 176. 177. Verum erat Sol, in certa ad nostram terram relatione spectatus. 166. Non tamen Sol occidens. 166. 180. Sed in arietis signo aequinoctium vernum, faciens. 167 - 176. 180. Nominis Amun interpretationes a Graecis suppeditatae. 178. 179. Videtur significare lucidum, vel lucem post tenebras reducentem. 179 - 184.

Animalium cultus in Aegypto, tempore Iosephi Patriarchae iam praeualuerat. Pr. 19 - 21. Et multo magis tempore Mo- sis. 21 - 23. Animalia in Aegypto colebantur viua, tanquam symbola et imagines Deorum. 83 - 87. et animalium quoque signa atque simulachra. 86. 87. Cūctus huius origines. II. 260 - 262.

Anser Isidi sacrificari solitus. III. 9.

Antaeus Aegyptiorum, idem cum eorum hirco Mendete, et idem quoque significat. I. 302 - 304.

Anubis, magnum Aegyptiorum Numen. III. 3. 5. 6. 7. adulterinus Osiridis ex Nephthys filius. III. 11. cuius rei ratio explicatur. III. 27. 28. indiuisus Osiridis et Isidis comes. III. 12. 14. cuius rei ratio promittitur. 29. Sacratus ei erat canis, tanquam viua illius imago. III. 4. 5. illius rei ratio. 11 - 14. ratio vera. 35 - 36. Anubis in Pompis Isiacis omnibus circumferebatur. 13. 14. Erat quoque antiquitus inter Graecos cultus. 7 - 10. Non est nomen Aegyptiacum Planetae Mercurii. II. 137. 138. III. 23 - 25. Graeci eum nunquam interpretantur Saturnum. III. 14. 15. 20. sed plerumque Mercurium. 15. 16. illius rei ratio. 33 - 35. Aegyptiis dicebatur Deus aëreus. 16 - 25. cuius rei ratio exponitur. 26. habebatur Typhonis victor. III. 67. Erat in Theologia Aegyptiorum symbolum Horizontis, vel ortus et occasus, tum Solis tum Lunae. 25 - 37. Variarum nominis illius originationes adferuntur. 18. Anubis significat Aegyptiis aureum. 19 - 21. eiusque denominationis ratio profertur. 35.

Anubides, Tempia vel Sacella, Anubidi dicata. III. 4. 6.

Aphophis, vel Apophis, vel Apopis cognomen Typhonis, significans gigantem. III. 98. 99 - 102.

Aphroditopolis, vrbs Praefecturae

L

rac

I N D E X.

- rae Profopiticae; Aegyptiis dicebatur Atarbechis. I. 4. 5.
- Apis**, Aegyptiorum Numen maximum, et vbique terrarum celeberrimum. II. 178. 180. a peregrinis in Aegypto studiose viscebatur. II. 178. 179. erat Soli et Lunae consecratus. 181. 182. 217. 218. 263. 264. credebatur concipi Lunae contactu. II. 182. 183. inesse in ipso debebant certae notae et insignia. 183 - 185. Eius in-auguratio et deportatio Memphim. 186. fanum eius Memphiticum, in quo degebat. 186. 187. Eius cum vacca sacra consuetudo. 187. Stabulum eius et praesepe. 187. 188. Eius Oracula et responsa. 188 - 192. Eius natalis et *διοπάσια*, quae tamen nonnihil a se differebant. 192 - 194. 223 - 226. Ingruebant in initia incrementa Niliaci, et finem anni ciuilib. 220 - 226. vita eius terminum habebat certum et constitutum 25 annorum. 194 - 199. Quem si superasset, mergebatur puteo sacro. 199 - 201. si autem eum non attigisset, publice et solenniter in fano sepeliebatur prope Memphim. 201 - 204. sequebatur illius luctus publicus, et noui inuestigatio. 204 - 206. Eius cultus diuinus. 192. Effigies in Tabula Bembina. 184. 185. 222. 223. etc. 265. 266. Apis in memoriam Iosephi Patriarchae consecratus non est. 207 - 214. Plusquam quatuor seculis post mortem Iosephi in Deorum numero locum inuenit 208. 209 - 214. Erat symbolum Nili, illiusque fertilitatis. 215 - 220. Sepultura eius admittit interpretationem allegoricam. 244. 245. Apis Aegyptiace significat Deum mensurae Nili. 229. 230.
- Arabum circumcisio** Pr. 15. mos immolandi victimas humanas. II. 75. 76.
- Argiui**, Aegyptiorum coloni. II. 4. 5. Eorum nomina antiquissima ex sermone Aegyptiaco commode licet interpretari. 5. Eorum Io, nihil aliud est nisi Luna. 6.
- Aries** symbolum et imago Ammonis. I. 163. et Neithae, vel Mineruae. I. 75.
- Arpedonaptae** Aegyptiorum. Vide *Sacerdotes*.
- Arsaphes** cognomen Osiridis, quid significet. I. 289.
- Artes** secundum nonnullos Aegyptiace dicebatur Stella Martis. II. 132. 133.
- Asinus** symbolum Typhonis et hominum Typhoniorum. II. 74. Typhoni charus. III. 45. 69. Vide et *Typhon*.
- Aso** Aethiopissa, Typhonis adiutrix, eadem cum Thueri, est ventus meridionalis. III. 125 - 127. — eius effigies in Tabula Bembina. III. 127 - 130.
- Aspis**, Aegyptiis sacra, in Deorum capitibus saepe conspiciuntur. I. 118. 119. Aspidis quaedam species mortifera, Isidis iratae symbolum. 119. 120.

Altra

RERV M ET VERBORVM.

Astra Coeli primum locum tenuerunt inter Deos Aegyptiorum materiales. I. 123. 124. Pr. 50. 51. etc.

Astronomia ab Aegyptiis summa industria et cum successu exulta. Pr. 98 - 100.

Atarbechis, eadem quae Aphroditopolis. I. 4. 5.

Atheismus Philosophorum Aegyptiorum. Vide *Aegyptii*.

Athor, Aegyptiorum Numen antiquissimum et maximum. I. 3. 4. A Graecis exponitur Venus. 5. Non tamen significat Stellam Veneris. 10. dicitur etiam Venus coelestis et Iuno. 5. 6. cur exponatur Venus. Ibid. Vide *Venus*. Aegyptiorum sermone significat Noctem vel tenebras. 10. 11. Probatur id veterum testimoniis. 21 - 23. Plura vide in *Nox*.

Athor Aegyptiis etiam significat mensem tertium. 3. 4. 25. et bouem, quatenus bos foemina symbolum est Veneris Aegyptiae. 3. 4. 27. 28.

Athothes rex Thebaeorum in Aegypto. III. 159. 182. 186. 187.

Athyri, cognomen Ifidis, explicatur. II. 121. 122.

B.

Babys, vel **Bebon**, cognomen Typhonis. III. 102. etc. Eo nomine Sacerdotes intellexerunt ventum subterraneum, in cauernis latitantem. III. 103. etc.

Bacchus Graecorum, aliquo sen-

su idem cum Osiride. I. 128 - 130. Id tamen non nimis est extendendum. 128 - 135.

Baucalis, vel **Baucalium**, species hydriae in Aegypto. Vide *Hydria*.

Bebon. Vide *Babys*.

Bembina Tabula, quae et **Isiaca Tabula**, vel **Mensa**, explicatur et illustratur. I. 79. 80. 119. 121. 173. 174. 195. 196. 198. 201. 219. 257. 268. 282. II. 32. 33. 35. 39. 161. 173. 184. 185. 222. 228. 240. 245. 265. 266. III. 14. 127 - 130. 163. 164.

Befa, **Deus Abydi** in Aegypto localiter cultus. III. 200. 201.

Bonus, proprietas et nomen supremi atque infiniti Entis, ex omnium consensu. I. 93.

Bonitatem Menti aeternae attribuebant Aegyptii. I. 103.

Boues antiquitus a gentibus plurimis ac Aegyptiis sigillatim culti. II. 260 - 262. cultus huius origo. Ibid. Boues veteribus erant symbola et insignia fluuiorum. I. 215 - 217. Apud Aegyptios erant symbola Nili. 216. 217. Tales etiam tres ipsorum religione erant consecrati, Apis, Mnevis, et Onuphis. Videantur hi articuli seorsim.

Brachmanes Indorum, discipuli Aegyptiorum, et religionis ipsorum aemuli. Pr. 20. 98. 100. I. 285. etc. III. 101.

Brimo, cognomen Dearum quarundam Graecarum. I. 106. 109. respondet prorsus **Thramboni** Aegyptiorum. 106. 109. 110.

L 2

Buba-

INDEX

Bubastis cognomen videtur esse
Isidis, idque explicatur. II.
124. 125.

Bubastis, maximum Aegyptiis
Numen. II. 56. 57. Eius Sa-
cra ab Aegyptiis omnibus ce-
lebrabantur. 57. sed impe-
rantibus Romanis iacebant
neglecta. 58. 59. Olim erant
abominanda. 69-77. Graeci
eam interpretantur Dianam.
56-61. eius convenientia
cum Diana. 61-63. et discon-
venientia. 59-61. Eandem
interpretantur *Εὐλαστία*, Lu-
cinam. 68-72. Bubastis cre-
debatur virgo intacta. 61. 62.
Erant tamen in eius tutela
puerperae et infantes recens
nati. 63. Erat certo sensu ea-
dem cum Iside, symbolum
quippe aliquod Lunae 64. 75.
Praesertim quatenus illa con-
tinuis vicissitudinibus obno-
xia est. I. 120. 121. Recte ta-
men poterat dici Isidis filia.
II. 65. 78-81. Nam est pro-
prie symbolum Nouilunii.
66. 78-81. Illi consecrata
erat Vrbs Bubastus. 57. Vox
Bubastis Aegyptiis *selesten* non
significat. 81. 82. Quamuis
felis Deae illius esset symbo-
lum et simulachrum. 59. 60.
interpretatio nominis huius
Hieronymiana excutitur et
illustratur. 82. 83.

Buto, vel Butus, Aegyptiorum
Dea. II. 85. Est ex octo Diis
primoribus. 89. 91. Graeci
eam interpretantur Latonam.
85. 86. vrbs illi sacra erat
Butus. 86. 87. Erat ibi splen-

didum Deae Templum et ce-
lebre Oraculum. 88. Ibi et-
iam culti Horus et Harpocra-
tes. I. 241. 242. II. 88-90. Et
Bubastis, seu Diana. II. 88. 89.
De Butone fabulae sacerdota-
les Aegyptiorum. 89-91. Ea
credebatur Hori et Bubasteos
nutrix et conservatrix. 90. 91.
Buto in Theologia Aegyptio-
rum videtur designasse No-
ctem. 93-100. Sed id tamen
dubiis premitur. 99. 100. Eius
symbolum et simulachrum
erat mus araneus. 99. 100.
Ipsa erat symbolum Lunae.
100-110. Ac speciatim qui-
dem Plenilunii. 110-114. Vo-
cem Buto, Aegyptii videntur
pronuntiasse Mutho. 114. 115.
Illius originatione euoluitur.
115. 116.

C.

Cabiri in Aegypto et Phoenicia
culti, sunt septem Planetae.
Pr. 59-61. Octauus iis addi-
tus, est Spiritus mundi vni-
uersalis, siue Phthas. 61. 62.

Camephis, Deus Aegyptiorum.
I. 96. 97. proprie signifi-
cat custodem Aegypti. 96. 97.
erat cognomen Vulcani Ae-
gyptiorum, vel Epitheton,
quod Diis etiam aliis tribus
poterat. 97. Ex vno Came-
phi, Graeci recentiores in-
epte tres exsculperunt. 96.
97. 98.

Cariculae Sidus. Vide *Sotbis*.
In eius ortu ex signis quibus-
dam de proventu totius anni
iudi-

RERV ET VERBORVM.

- iudicabant. II. 43 - 46. ab eius ortu quidam numerabant incrementa Nili 45. 51.
- Canobus** vel **Canopus**, vrbs inferioris Aegypti. III. 132 - 134. In illa vrbe Templum splendidum Serapidis. 135. 136. 149. inque illo schola florebat inelyta. 136. 137. 150. Prope Canobum, in Heraclio Templum erat Herculis peruetustum et celebre. 135. Nul- lum vero illic fuit Templum Neptuni. 137. 138. Canobita- rum Deus per excellentiam dicebatur, eratque, Serapis. 135. 136. Illius simulachrum effictum erat in speciem hy- driac. 147. in cuius rei ra- tionem inquiritur. 151 - 153. Is a Ruffino dicitur Canobus. Et cur? 151.
- Canobus**, Naclerus Menelai Spartani. III. 131 - 133. Eum Scriptores Graeci Ethnici Di- is Aegyptiorum non accen- sent. 131. 132. Sed tantum Christiani. 141. 142. etc. In vrbe Canobo nec Templum habuit, nec cultum. 132 - 134. incertum est, an vnquam in Aegyptum venerit. 139. Ab eo vrbs Canobus nomen non habuit, vt fabulantur Graeci. 139 - 141.
- Canobus**, vox haec Aegyptiace sonat solum aureum. 139 - 141.
- Caucalium**, hydriae species in Aegypto. Vide *Hydria*.
- Chaeremonis**, Sacerdotis Aegy- ptii Theologia. I. 34. 35.
- Chamus** veri Dei cognitio- nem semper retinuit. Pr. 8. 9.
- Non est Aegyptiorum Am- mon. I. 176. 177.
- Chemmis** vrbs Thebaidos, Graecis dicta Panopolis. I. 290. 293. 294. Vide *Smin* et *Smin*.
- Chon**, aut etiam **Chom**, Graeci nonnunquam efferunt no- men Herculis Aegyptiacum. I. 188. 189.
- Circumcisionis** ritum primus adhibuit Abrahamus. Pr. 13. Eodem ritu vsi sunt quoque Aegyptii. 12. Et apud eos cunprimis Sacerdotes. 14. Eratque apud eos ritus reli- giosus. 14. 15. Eum mutuati sunt ab Abrahamo. 13. Cir- cumcisio apud Aegyptios de- buit semper praecedere ini- tiationem ad Mysteria. 14. 141.
- Clarii Apollinis** Oraculum illu- stratur. I. 250 - 254.
- Cnepth**, Numen Aegyptiorum perantiquum. I. 84. 85. 86. Rectius dicitur Cnuphis, vel Ichonuphis. Vide hos arti- culos. Idque significat *ἀγα- θόν*, bonum; vel potius *ἁγία- σμα*, bonum Spiritum, vel bonum Deum. 86. 89. 90. Perhibebatur ingenuus, ac- ternus, et immortalis. 85. O- pifex mundi. 87. Omnium cau- sa. 92. Cum Vulcano Aegy- ptiorum idem est. 93. 94. Et- si Graeci recentiores duos hos perperam diuiserint. 94. 95. III. 185. 186. Et doctrinam de eo in vniuersum Graeci recentiores corruperunt. 93. Pr. 67. Cnepth, vel Cnuphis nonnunquam dicebatur *Ich- thon*.

I N D E X

- ibon, id est Spiritus Vniuersi*.
 91. Colebatur praecipue in vrbe Elephantine. 87. Symbolum eius erat Serpens. 85. 86.
 89. Eodem Cnuphis nomine, Aegyptii nonnunquam etiam insigunt Nilum fluium. 98. Et tauros quosdam Sacros, fertilitatis Niliacae symbola. 98. 99.
- Cnuphis.** Ita rectius vocatur
 • Deus, quem Graeci alias contractius vocare solent Cneph. I. 87-90. Vide *Cneph*. In Gemmis Gnosticorum Abraheis, designat nomen hoc Sanctissimum nostrum Seruatorem. 87. 89.
- Coecorum regio Aegyptus.** I. 111. 112. Nam fuit semper, estque hodie magna in regione illa coecorum multitudo. 111. 112.
- Cognomina Deorum, quae.** II. 119. Differunt ab Epithetis iisdem tribui solitis. 118. 144. Deorum in Aegypto. I. 96. 98. II. 119. 120. 125. Isis 120. etc. Typhonis. III. 98. etc.
- Columnae olim pro Diis cultae.** Pr. 80. 81.
- Columnae Sethi, a Stelis Mercurialibus in Aegypto non differunt.** III. 178. 179.
- Columnis veteres inscribebant scientias, et alia memorabilia.** Vide *Stelae*.
- Crocodilus, animal impurum et odiosum.** III. 67. 68. Typhonis symbolum et imago. Ibid. In quibusdam Aegypti partibus colebatur. 70.
- Cruz anata, in Aegyptiorum Monumentis, phallum designat.** I. 282. 283. 287. Eadem quoque Stellam Veneris significat. 131.
- Cubitus Niliacus, Nilometrium portatile.** II. 240. Vide Nilometrium.
- Cudworthi sententia de Theologia Aegyptiorum excutitur.** I. 34-40.
- Cultus religiosi prisci in Aegypto obiectum non fuerunt homines, post mortem diuinis honoribus donati.** Pr. 25. 43. Sed partim Dii intelligibiles, naturae Spiritualis. 45-49. Vide et *Spiritus*. Partim Dii sensibiles, siue corporales. 45. 49. 50. etc. Praeter istud obiectum cultus proprium et primum, aliud habebant Aegyptii secundarium et relatiuum. 77-80. Tale erant Obelisci, radiorum Solis imagines. 80-83. animalia viua, habita pro Deorum imaginibus et adumbrationis. 83-87. ac tandem imagines animalium, et Deorum simulachra. 87. 88.
- Cultus Deorum in Aegypto popularis.** II. 141. erat mysticus et symbolicus. 214. 215. Eius obiectum erant Dii materiales sensibiles. I. 2. 35. 36. 37. 52. 70. 71. 122. 123. II. 141. 142. III. 78. In cultu Aegyptiorum populari locus Lunae vel Isidi attributus erat primus. II. 3. 9. 10.

D.

RERV M ET VERBORVM.

D.

Delubra, vel Thalami Apidis.
II. 186. 187.

Deorum Aegyptiorum nomina,
nonnisi per coniecturam ex-
plicari possunt. II. 49. 50.
Adde Pr. 129. 155. Ex Theo-
logia gentis huius arcana
sunt explicanda. II. 50. anti-
quissima erant simplicia, si-
gnificationis propriae, et ex
communi sermonis vsu de-
sumta. II. 270. Illis diu
postea substituta sunt mere
symbolica et aenigmatica. II.
31. 270.

Dii Aegyptiorum a populo ado-
rati, erant materiales. Vide
Cultus. Primarii erant octo.
Pr. 61. 62. 64. 73. Ad priores
octo accesserunt quatuor, vt
essent duodecim. 73. 74. Hos
sequebatur ordo Deorum vlti-
mus. 75. 77.

Dsom, vel Som, nomen Hercu-
lis Aegyptium. Vide *Hercu-
les*.

E.

Ελκδνικα. Vide *Lucina*.

Epicharmi Doctrinae de animae
origine et immortalitate. I. 33.

Epitheta Diis tributa differunt
ab eorundem cognominibus
II. 118.

Ertosi, Aegyptiace Stella Martis
II. 133. 135.

Esmunus antiquum Aegyptio-
rum et Phoenicum Numen. I.
295. 296. etc. Dicum etiam
Ichmin vel Ischemun. 295.
298. Aegyptiis sonabat Smin
et Smun. I. 298. Idque et

Phoenicibus et Aegyptiis o-
stauum significabat. 300.
Quae sit illius nominis ratio.
300. 302. Pr. 60. 63. Graeci
Esmunum interpretantur
Aesculapium. I. 296. 297.
III. 193. Refertur nonnun-
quam ad Vulcanum, nonnun-
quam vero ad Mercurium Ae-
gyptiorum. III. 93. 194.

Eumenuthis. Vide *Menuthis*.
Euripidis doctrina de anima-
rum origine et immortalita-
te. I. 30.

F.

Fabulae Sacerdotum Aegyptio-
rum, symbolicae, aenigmati-
cae, per totum Pantheon, in
singulis fere paginis adfe-
runtur, saepe etiam expli-
cantur.

Fabularum interpretes per to-
tum fere Orientem, nec mi-
nus per Graeciam, in Tem-
plis fere omnibus erant con-
stituti. Pr. 116.

Fabulae Theologiae Graecani-
cae. I. 70. 71. 142. 169. 197.
237. 279. Ad Theologiam
Aegyptiorum raro et caute
accommodandae sunt. I.
59. 63.

Felis Lunae Symbolum II. 66-
68. 70. 71. ideoque Isidi et
Bubasti sacra. Ibid. 59. 60.
66. 68. 70. 71.

Festa Aegyptiorum ad vicissitu-
dines Solis attemperatae. Pr.
75. I. 24. Et ad vicissitu-
dines Lunae. Pr. 51. I. 24. II.
42. 43.

L 4

Fla.

I N D E X

Flagrum Solis, in Aegyptiorum signis ac Monumentis. I. 292. intentatur non Lunae; sed Typhoni. I. 291. 292.

G.

Graeci alicuius gentium Numina, ad Numina sua patria contorquent. I. 3. 129. 139. 140. 141. 142. Solent fabulas sacras Aegyptiorum, eorumque Dogmata Theologica vehementer interpolare atque corrumpere. I. 43. 46. 51. 69. 87. 94. 139. 169. 191. 288. II. 26. 38. 202. III. 21. 48. 60. Aut solent Theologiam suam cum Aegyptiaca commiscere et confundere. I. 49. 139. 142. II. 38. III. 42. 43. 49. 52. Aegyptiis nonnunquam Deos obtrudunt, ex sua Theologia, quos ipsi ignorant. I. 140. 141. Diis Aegyptiorum, suorum Deorum nomina imponunt et accommodant. I. 5. 22. 58. 59. 140. 141. ubi interpretantur nomina Deorum Aegyptiorum errores committunt varios. I. 274. 275. II. 81. 82. III. 18.

Graecorum Fabulae Theologicae. Vide *Fabulae*. Ab Aegyptiacis plerumque vehementer differunt. I. 62. 70. 930. 185. 237. II. 61. 228.

H.

Harpocratis Numen in Aegypto perantiquum. I. 242. 244. sed Graecis, ante Alexandri M. tempus, ut videtur, igno-

tum. 241. 244. 245. post Alexandri et Ptolemaeorum regnum, non Aegyptiis modo; verum et Graecis ac Romanis magna in veneratione fuit. I. 242. 243. Ideoque plurima eius signa, quae extant, ingenio Graecorum debentur. 243. Eius cultus primo in Aegypto tantum superiori obtinuisse videtur. 244. nominis huius Aegyptiaci scriptio et originationo examinatur. Significat re ipsa claudicantem pede. 245 - 247. Fingebatur etiam claudicans. 265. 271. referebatur ad Solem. 248. Erat certo sensu idem cum Horo. I. 211-213. 248. 257 - 259. Et cum Osiride 257-259. Symbolum erat Solis renouati, vel de nouo exorti, non quidem quotidie, sed semel quotannis, in Solstitio hyberno. 249. 261. 262. Ideoque fingebatur tenellus infans. I. 254-259. Et loto insidens. I. 259. Et digitum habens labiis adhaerentem, quod Graeci minus recte interpretantur. 263. 264. Et pedibus valde debilis ac claudicans. 265-271. Quia circa Solstitium hybernum Solis motus perhibetur esse tardior. 268-270.

Hecate tenebricosa Aegyptiorum. I. 22. ita nonnunquam a Graecis appellatur Tithrambo. I. 108. 109. etc. Est Isis irata, vel Luna hominibus mala immittens. 110. III. Designat Lunam, quatenus

RERV M ET VERBORVM.

- nus continuis vicissitudini-
bus obnoxia est. 114.
- Heliopoli** vel **Onc** colebatur
Sol. I. 137-139. ibidem olim
Bubastis vel **Lucina** in sym-
bolo felis adorabatur. II. 71.
72. **Heliopoli** colebatur et-
iam **Taurus Mnevis**. II. 262-
270.
- Heliopolitanum Templum** a
Cambyse destructum, postea
restitutum non est. II. 268.
- Mercules**, vt loquuntur Graeci,
Aegyptiis erat canum sum-
mumque Numen. I. 184. **Ae-**
gyptiorum sermone diceba-
tur **Dsom**, vel **Som**, vel
Chom, vel **Scm**. 186. 187. Id
vero significat virtutem, ro-
bur, ac potentiam, aut ple-
nius virtutem **Deorum**. 188-
190. Est ab **Hercule** Graeco-
rum plane diuersus. 185. 189.
Et **Hercule** Graecorum mul-
to antiquior ab ipsis Graecis
agnoscitur. 185. 186. Eius
Statua in Templo **Thebaeo**,
circa **Solstitium** vernum a
Sacerdotibus adducebatur ad
Simulachrum Ammonis. 184.
185. De eo fabulae **Aegyptio-**
rum. 184. 185. 192. 197. 199. Se-
cundum eos in **Sole** positus,
cum **Astro** hoc rotabatur. 192.
Non est **Spiritus Opifex**, vel
Creator. 190. 191. Erat certo
sensu idem cum **Osiride**. 192.
Et cum **Horo**. 213-215. Erat
Symbolum temporis. 191. 193.
194. Aut potius **Solis**, qui
tempus efficit. 191. 192. etc.
Speciatim vero **Solis** verni,
185. 195. 196. fruges ad matu-
- ritatem debitam perducen-
tis. 200. 201.
- Hercules Aegyptius**, **Canobi** in
Aegypto inferiori cultus,
Graecis quoque celebratus
erat. Vide *Canobus*.
- Hercules Tyriorum**, Symbo-
lum erat temporis. 193. 194.
Etiam Graecorum in Theo-
logia antiquiori. 194. 195.
- Hermes Aegyptiorum**, lingua
ipsorum dicebatur **Thoth**.
Vide *Thoth*. Dicebatur ter
maximus. III. 160.
- Hermetes Aegyptiorum** fue-
runt tres, vel duo. Vide
Thoth.
- Hermetici libri**. Pr. 96-98. I.
43. 44. 96. III. 165. 166. 190.
192. 196.
- Hermunthites Taurus sacer**.
Vide *Onuphis* et *Pacis*.
- Hippopotamus**, animal impu-
rum, **Aegyptiisque** odiosum.
III. 68. Symbolum et imago
Typhonis. 68. 69. colebatur
Papremi, in **Aegypto** infe-
riori. 71.
- Hircus**, viua imago **Mendetis**,
sive **Panis Aegyptii**. Vide
Mendes. Animal libidinosis-
simum, ideoque **Mendetis**
symbolum. 281. 282.
- Homines mortui**, ob benefa-
ctorum merita, post mortem
diuinis honoribus donaban-
tur a Graecis. Pr. 26-28.
Non itidem apud **Perfas**. 29.
Neque apud **Aegyptios**. 29-
43. Quod antiquiores ipso-
rum **Sacerdotes** testantur.
37-42.
- Horus**, **Aegyptiorum Deus**, ser-
mone

I N D E X

mone ipſorum dicebatur Or.
L 202. 203. A Graecis expo-
nitur Apollo. 202. Eius rei
ratio. 221. Ofiridis et Ifidis
filius. 219. 220. Eius rei ra-
tio. Ibid. Fabulae Aegyptio-
rum de eo. 203-205. Eius
cum Typhone certamen et
victoria. 208. 220. Eius re-
gnum. 218. Horus iunior et
ſenior. 213. 216. 245. Certa
ratione idem erat cum Har-
pocrate. 211-213. et cum Her-
cule Aegyptiorum. 213-215.
Videtur Aegyptiis ſignificaffe
aërem ſymbolice. 206-210.
ſed re ipſa erat ſymbolum
Solis. 205. 211. 215. 216. Et
quidem circa Solſtitium aëſti-
uum lucis et caloris vim at-
que potentiam maximam ina-
niſtans. 216-219. Eo forte
reſpexit, qui eum interpre-
tatus eſt Priapum. 209. 210.
Nominis Hori variae origi-
nationes. 221-223.

Humana Sacrificia an et qua ra-
tione in Aegypto admiſſa.
Vide *Sacrificia*.

Hydriae Aegyptiacae, ex terra
quadam poroſa confectae,
aquam Nili turbidam redde-
bant puram et limpidam. III.
144-147. a Graecis vocan-
tur Baucalia et Cauſalia. 145-
147. hydriae talis formam
habebat ſimulachrum Dei Ca-
nobitae, ſive Scrapidis illic
culti. 147. cuius rei ratio ex-
ponitur. 151. 152.

Hymni Aegyptiorum Sacri. Pr.
96. II. 168. 172

I.

Iao Gnoſticorum, in *Oculo*
Apollinis Clarii, qui. l. 250-
254.

Iaro, vel Iaor. Vide *Ieor*.

Ibis, auis ſacra Thot, ſive Mer-
curio Aegyptiorum. III. 163.
164. Eius figuram reſert pri-
ma inter literas Aegyptias.
162-164. Eſt Θ Graecorum.
163. 164.

Ichmin, vel Iſchemun. Vide
Eſmunus.

Ichonuphis. Ita plenius et per-
fectius appellatur Deus Ae-
gyptiorum, quem commu-
nius Cneph et Cnuphin vo-
cant Scriptores. I. 90. Id-
que proprie Spiritum, vel
Deum, bonum ſignificat.
90-92.

Ieor, vel Iaro, in Scriptura vo-
catur Nilus, idque Aegyptiis
fluuium ſignificat. II. 142. 143.

Imagines et Simulachra Deo-
rum, quo loco et quo in ho-
nore fuerint apud Philoſo-
phos Gentium. Pr. 79. Qua-
les in Aegypto Deorum ima-
gines. Vide *Simulachra*.

Inachus Argiuorum rex, gente
Aegyptius. II. 5. Myſteria ex
Aegypto in Graeciam vexit.
Ibid. Eius filia Io. 5. 6. Ina-
chus iunior et antiquior. 5.
nomen et regis et fluuii. 5. 6.

Initiatio Aegyptiaca requirebat
praeuiam circumciſionem.
Pr. 14. 141. et praeparatio-
nem valde diuturnam et mo-
leſtiſſimam. 140-143. Sed
regnantibus Ptolemaeis fere
deſiit

RERVM ET VERBORVM.

defuit, aut certe pristinum rigorem penitus amisit. 152.

Inscriptio Saitica. Vide *Sais*.

Io Argiua est Luna. II. 4-6.

Ioh Lunam Aegyptiis significat, et sub isto nomine Luna primitus ab ipsis culta fuit. II. 4-6. Et ab Argiuis. 4-6.

Ira supremo Numini Aegyptii nonnisi tecte et magna circumspectione tribuebant. I. 103. 104. Idque etiam in Coptica interpretatione Scripturae S. animaduerti potest. 105. 106.

Isis maximum Aegyptiorum Numen, in cultu populari, Diis omnibus anteponebatur. II. 3. 8. 9. Eam Graeci interpretari solent Cererem. 7. 18. 19. Quod aliqua ratione verum est. 19. 20. *Isidis* lachrymae in fabulis Aegyptiorum. II. Eadem Typhonem Sistro abigit. I. 292. *Isis* Aegyptiorum Theologis symbolum fuit Lunae. II. 7. 8. nempe generaliter et in vniuersum spectatae. II. 78. 79. 117. Ideoque ipsi adscribebant incrementa Nili. II. 10. 11. 13. Et in eius potestate volebant esse ventos. 16. 17. Aegyptiis etiam symbolice designabat terram. 18. 19. 20. Sigillatim vero terram a Nilo foecundatam. 20. 21. Quia nempe Luna causa est omnis fertilitatis terrestres, secundum Aegyptios. 20. 21. Nonnunquam significabat Statum et Naturam rerum sublunarium. 21. 22. Etiam naturam

rerum vniuersam. 23-26. recentiores volebant, eam plurium Deorum proprietates comprehendere. 24. Certo sensu a Neitha, vel Minerva Aegyptiorum non differt. I. 65. 70. 76. 78. II. 23. 40.

Isidis nomen successit nomini antiquiori Ioh, quo Aegyptii Lunam designabant. II. 6. 7. *Isis* Aegyptiaca matrem non designat. I. 136. II. 120. Variarum huius nominis interpretationes expendantur. II. 26-31. Re ipsa significat Deam, terrae Aegypti, per Nili incrementa, vbertatem conciliantem. 31-33.

Isis irata est Tithrambo. I. 110. III.

Iuno Orientalium, I. 5. 6. Aegyptiorum diuersa a Iunone Graecorum. I. 6. 142. designat plerumque eorundem Athor, vel Venerem. I. 6. 25. Nonnunquam vero ipsorum Ilithyiam vel Bubastin. II. 70. 71.

Iupiter Aegyptiorum, lingua ipsorum dicebatur Amun. Vide *Amun*. Colebatur in primis Thebis, in Aegypto superiori. Ibid. Graeci per Iouem antiquitus vim potestatemque Solis intellexerunt. I. 167.

K.

Kēpos, quando adhibetur de Baccho, non filium significat; sed puerum aetate et forma. I. 135.

Latona

I N D E X

L.

Latona Aegyptiorum, sermone ipforum dicebatur Buto, vel Butus. Vide *Buto*.

Latona in Theologia Graecorum interpretatio physica. II. 92-96.

Latopolis, vrbs in Aegypto, Latonae sacra. II. 86. 87. Plures huius nominis vrbes erant in Aegypto inferiori. II. 87. Ab illis differt vrbs latorum in Thebaide. Ibid.

Lapides olim Deorum loco culti. Pr. 80. 81.

Leo Symbolum vel Simulachrum Vulcani Aegyptiorum. Vide *Simulachrum*. Idem Soli sacer. I. 219. In Leonis signo, Nili exundatio est copiosissima. 218. 219.

Liber Bacchi cognomen, non significat filium. I. 135. 136.

Libera, cognomen Proserpinae, non designat filiam. I. 135. 136.

Libyes, aliquam Sacrorum communionem cum Aegyptiis habebant. I. 154. 165.

Lingua sacra sacerdotalis in Aegypto. I. 147. II. 175. 245. III. 68. 69. 109. Pr. 127. 130-135. 137. Non poterat recte intelligi nisi ab initiatis. Pr. 130. Non intellecta, errores non paucos peperit. II. 245. Pr. 127.

Litterarum Aegyptiacarum inuentor Thoth, vel Hermes. III. 161-164. tam hieroglyphicarum, quam sacerdotium. 184. 185. 187. 188. Litterarum Aegyptiacarum, (puta vulgarium) prima, formam

habet Ibidis auis. III. 161. 162.

Illa non est A, sed Θ. 162. 163.

Litterae Aegyptiorum hieroglyphicae. III. 184. 185. 187. Sacerdotes. 184. 185. 187. 188. Vulgares vel epistolographicae. 188. Erant numero XXV. II. 196.

Lucina, vel Ἑλῳθῖνα Aegyptiorum, erat Bubastis. II. 68-72. 77. 78. Sacra eius in Aegypto olim abominanda. II. 69-77. Eam Graeci modo Dianam, modo Iunonem interpretantur. 70. 71. Est re ipsa Luna, ac speciatim noua. II. 78-81.

Lucinae vrbs in Aegypto superiori. II. 68. 69. Eadem Heliopoli habebat Sacellum. 71. 72.

Luna apud Aegyptios fingebatur sexus esse masculo-feminini. I. 64. Apud eodem tamen vox designans Lunam, generis erat masculini. 64. 65. Inter Deos Aegyptiorum visibiles et materiales, cum Sole principatum tenet. Pr. 50. 51. I. 124. Ideoque ipsis dicta regina coeli. Pr. 50. I. 124. Ab Aegyptiis culta primo fuit sub nomine Ioh. II. 4-6. Cui nomini post aliquot secula successit Idis nomen. Vide *Idis*.

Lunae corpus secundum Aegyptios est opacum, terrae nostrae simile. II. 20. Ei veteres vim maximam ad generationem, conseruationem, et incrementum rerum omnium, tribue-

RERVM ET VERBORVM.

tribuebant. II. 8. 9. 10. Et sigillatim Aegyptii. Ibid.

Luna secundum Aegyptios ad creationem mundi concurrit.

II. 41. Eadem credebatur incrementa Nili procurare. II.

11-13. praesertim in Nouilunio. 12. 218. Et habere potestatem ventorum. II. 16. 17.

Pro diuersa ad terram nostram relatione, variisque effectibus, varia quoque accipiebat nomina. II. 55. 56.

Secundum veteres, ac sigillatim Aegyptios, Luna pascebatur aqua palustri, et sic pasta omnia nutrit et fouet. II. 104.

105. Luna noua generationi et frugibus secundum eodem mire sauebat. 79. 80. Et credebatur mater roris. 106.

108. maxime tempore Plenilunii. II. 112. 113. Eo maiorem virtutem ferebatur exere-

re, quo propius ad Plenilunium peruenisset. III. 112.

Credebatur quoque hominibus insaniam aliaque mala immittere, praesertim in certis vicissitudinibus. I. 113-116.

M.

Mænethonis dexteritas, scientia, aut bona fides saepius valde laborat. Pr. 67-70. I.

180. II. 73. 74.

Mare auersabatur Aegyptii. III. 81. 82. 113.

Martis Stella apud Aegyptios attributa Herculi. II. 132. Ab Aegyptiis dicebatur Artes,

vel Ertosi. II. 132-135.

Memphitarum Deus Phthas, siue Vulcanus. Vide *Phthas*.

Eorundem Taurus Sacer, *Apis*. Vide *Apis*.

Mendes summum et antiquissimum Aegyptiorum Numen.

I. 272. 273. 280. Erat ex numero octo Deorum primorum. 280. Simulachrum ipsius erat hircus viuus. I. 272.

273. 275 - 279. Ea de causa Graeci opinati sunt; sed

perperam, hircum Aegyptiis dici Mendes. 272. 273 - 275.

Propter eandem rationem Graeci Mendetem interpretantur Panem. 272. 273. 279.

Duorum horum Deorum inter se conuenientia. 279. Et disconuenientia. Ibid. Sedes

hirci Mendefii erat Praefectura Mendefia, illiusque urbs primaria Thmuis. 275.

276. Sed colebatur tamen etiam per totam Aegyptum. 280. 282. cultus ille in lege

Mosis iam damnatur. 279. Hirco Mendefio Sacerdotes omnes initiabantur. 282.

Hircus ille sacer symbolum erat foecunditatis mundum conseruantis. 281. Quae in-

est toti rerum naturae. 285. 286. Ac speciatim Soli. 287-289. Nomen Mendes significat prolificum et foecundum. 283-285.

Mens aeterna, rerum omnium prima causa, in Theologia Aegyptiorum. Vide *Aegyptii*.

Mensa Isiaca, vel Bembina. Vide *Bembina*.

Menu-

I N D E X

Menuthis, vel Eumenithis Vxor
Canobi, Numen Aegyptio-
rum. III. 153. 154.

Mercurius Aegyptiorum Thoth.
 Vide *Thoth*.

Mercurius eorundem alius,
Anubis. Vide *Anubis*.

Methuer, Isis in Aegypto co-
gnomen, explicatur. II. 123.
 124.

Minerua Aegyptiorum, lingua
 ipforum dicebatur *Neith*. I.
 54. 55. Cum *Minerua* Graeco-
 rum pauca quaedam com-
 munia habet; sed quae ultra
 ius fasque non sunt exten-
 denda. 56-63. Nam in per-
 multis differt a Graecorum
Minerua. 62. 70. 71. Ab Ae-
 gyptiis fingebatur sexu vtro-
 que praedita. 63. 64. Eius
 simulachra fingebantur habi-
 tu mulieris sedentis. 73. 79.
 80. Festum in eius hono-
 rem quotannis celebrari soli-
 tum. 80. In illius tutela non
 erat oleae. 60-62. Habeba-
 tur pro Mente aeterna, vel
 Opifice, causa rerum omni-
 um prima. I. 65. 66. 72. 73. 74.
 II. 40. Eoque sensu cum *Vul-*
cano Aegyptiorum eadem. I.
 52. 53. 63. 64. 69. 74. Inscr-
 ptio de ea, *Saitica* exploratur.
 65-69. Fructus illius *Sol*.
 69. Per eam Aegyptii desi-
 gnabant Sapientiam Mentis
 aeternae. 70-73. Ideoque
 Sapientibus et Scientiis ac ar-
 tibus praeerat. 71. Etiam re-
 bus ad bellum spectantibus.
 71. 72. Sacer illi erat *scara-*
bacus. 63. 72. 79. Ovis praeco-

terea vel aries. 74. Etiam
Zodiacus ipsi erat consecra-
 tus, ac speciatim signum arie-
 tis. 74. 75. 80. Et circulus ae-
 quinoctialis. 75. Vide et
Neitba.

Mneuis Taurus sacer Heliopo-
litanus. II. 262. etc. anti-
 quior Apide Memphitico. II.
 262. 267. verum post con-
 secratum Apim, eius cultus
 negligi coepit, et sensim de-
 siit. 262. 263. 268. Singulari
 ratione *Soli* sacer erat. 263.
 264. Et primitus imago *So-*
lis habitus. 264. Notae *Mne-*
uidi propriae. 265. 266.
Mneuis significat bovem *He-*
liopoli, aut *Soli* consecratum.
 268-270. in *Tabula Bembina*
 depictus non cernitur. 265.
 266.

Moses Aegyptiis dictus Osar-
siph, vel Osiraph. Pr. 22.

Mus araneus Latonae sacer. II.
 99. vera huius rei ratio. 202.

Muth cognomen Isis apud Ae-
gyptios. II. 114. 120. Est for-
 te *Buto*, vel *Latona Aegypti-*
orum. 114. 115. 121. Secun-
 dum *Plutarchum* significat
 Matrem, quod explicatur.
 120. 121.

Mysteria ex Aegypto transferunt
in Graeciam. Pr. 29. II. 5.
Aegyptiaca tamen diuersa
 erant a Graecis. Pr. 28. 29.
 In *Mysteriis Graecorum* tra-
 debatur, Deos omnes fuisse
 homines Pr. 26-28. Sed non
 in *Aegyptiacis*. 29. 30. etc.

N.

RERV M ET VERBORVM.

N.

Neitha, magnum Aegyptiorum et antiquissimum Numen. I. 53. 56. Sedem habebat Templumque praecipuum Sai, in Aegypto inferiori. Vide *Sais*. Ipsa tamen non dicebatur *Sais*. 53. 54. Graeci eam non interpretantur Venerem. 55. 56. Sed Mineruam. Vide *Minerva*. Ab ea olim multi in Aegypto, et viri et foeminae, nomina sunt mutuati. 56. 58. Nominis illius etiam in Graecia reperiuntur vestigia. 58. Dea haec saepe sub nomine Isidis comprehenditur et intelligenda venit. 65. 70. Vide et *Isis*. Nominis Neith variae adferuntur etymologiae. 75. 78. Nobis nomen istud videtur significare decernentem, et ordinantem. Vide et *Minerva*.

Nemesis Aegyptiorum Numen. I. 107. Eorum lingua patria dicebatur *Tithrambo*. Ibid.

Neomeniae in Aegypto ab antiquo celebratae. II. 43. Pr. 51.

Nephtys, Typhonis et soror et vxor. III. 46. 112. 113. Osiridi fratri, inscio, adulteris cognita. III. 113. 118. 119. Non erat Venus, neque aliqua maris Dea. 114. 115. Sed symbolum Arabiae Aegyptiacae, siue partis illius Aegypti sterilis et infelicitis, quam mare rubrum alluit. 116. 119. Eoque opponitur Isidi, terrae Aegypti, quam Nilus rigat. 117.

Nephtyes nomen Aegyptiacum tentatur. III. 120. 121.

Niloa Festum in honorem Nili, circa solstitium aestiuum celebrari solitum. II. 173. 222. 226.

Nilometrium, siue mensura Nili adscendentis, olim in pluribus Aegypti vrbibus extructum erat. II. 236. 239. a veteribus accurate describitur. Ibid. Et a recentioribus. 222. 239. Nilometrium Memphiticum olim paucis visum cognitumque. II. 247. Extructum erat in Insula. 247. 248.

Nilometrium portatile, prioris imago, in Pompis Sacris circumferri solebat. II. 173. 227. 228. 240. Serapidi ratione singulari sacrum dicatumque erat. 241. Etiam Serapidi antiquiori, prisco Aegyptiorum Deo 243. 253. Memphi reponebatur in aede Serapidis prisca. II. 228. 244. 245. 246. Alexandriae in Templo Serapidis Pontici. 227. In Tabula Bambina depictum cernitur. 173. 222. 226. 227.

Nilopolis, vrbs in Aegypto, Nilo sacra. II. 170. Et Apidi II. 168. 219.

Nilus, fluuius Aegypti. II. 153. 155. cuius nominis interpretatio tentatur. 156. 159. antiquissimo tempore appellabatur Ieor, vel Iaro, id est fluuius. 142. 143. Ab Aethiopibus vocabatur Siris, quod nomen tentatur. 144. 145. 150. 153. Nomen Siris, cum hebraico Schichor non est idem. 146. 147. Neque cum Osiri-

I N D E X

Osiride Aegyptio. 148. 149. In Sacris nonnullis Nilus dicebatur Phruron, cuius denominationis ratio redditur. 159 - 161. Nilus quando nomen hoc acceperit. 153. 154.

Nilus ab Aegyptiis inter Deos principes colebatur. II. 140. 141. 168 - 174. Iupiter Aegyptius. 168. 169. Festum annuum in honorem eius institutum. Vide *Nilou*. Habebatur defluxus Osiridis. I. 127. 128. II. 217. 218. Ideoque in Sacris nonnunquam Osiridis nomine inuocabatur. Ibid.

Nili origines in Aethiopia, ne nunc quidem satis sunt certae et perspectae. 161 - 163. incrementa et decrementa mirabilia. 163. 164. Incrementi Nilotici vera causa. II. 14. etc. 164. cognita erat priscis in Aegypto sacerdotibus. II. 13 - 17. 164. Eius dulcedo, salubritas, miraque foecunditas. 164 - 167. Aqua illius, per se seculenta arte quadam adhibita pura et limpida redditur. 165. Illius imagines. 174 - 176. Nilo nati illi ex diis Aegyptiorum dicebantur, qui genti huic erant proprii, quibusque parentes non assignabantur. II. 169.

Nomina Deorum Aegyptiorum ex Theologia ipsorum arcanis, ideoque ex sola tantum coniectura explicari possunt. II. 49. 50.

Nox, a plurimis gentibus cul-

ta, tanquam potens summumque Numen. I. 11. a Phoenicibus. 11. 12. ab Arabibus. 24. a Graecis antiquioribus. 13. 14. Praesertim vero ab Orphicis. 15 - 17. cum primis vero ab Aegyptiis, qui et Tempia illi dedicarunt celebria. 17. 18. 26. Per Noctem vel Tenebras in Aegyptiorum Theologia non designatur Mens diuina aeterna, incomprehensibilis. 29. Sed Principium rerum omnium passivum, Tenebrae, vel Chaos primigenium. 19. 20. 21. 23. 29. Recentiores per eandem intelligebant nonnunquam Lunam, Noctis Praesidem. I. 24. nonnunquam vero hemisphaerium terrae nostrae inferius. 24. 25. 26. nonnunquam etiam noctem naturalem. 26.

Nox, Numen Aegyptiorum, lingua ipsorum propria, dicebatur Athor. Vide *Athor*.

O.

Obelisci primitus in Aegypto, tanquam Solis symbola culti. Pr. 80 - 83.

Octonarius Deorum in Aegypto, completitur primus eorum principemque ordinem. Pr. 66. Plura vide in *Dii*. Primus octonarius comprehendit VII. Planetas, eorumque Creatorem. 62 - 64. Huic postea alius substitutus. 64. Sed qui non ab omnibus eodem modo recen-

recensetur et explicatur.
65-73.

Oleae perfectae et fructi ferac in tota Aegypto non proueniunt, nisi in Praefectura Heracleotica, et circa Abydum. I. 61. 62.

On vrbs Aegypti antiquissima, Solem significat, vel urbem Soli dicatam. Graeci eam appellant Heliopolin. Pr. 18. I. 137. Illic tempore iam Iosephi Patriarchae Sol religiose colebatur. Pr. 18. I. 137. 138. Plura vide in *Heliopolis*.

Onuphis Taurus sacer Hermunthi cultus. I. 99. 100. II. 270. 271. etc. Aegyptiace nomen hoc designat bonum Spiritum vel Deum I. 99. II. 275. Quia erat illius symbolum. I. 98. 99. Traditiones de eo veterum quales. II. 270-272. Tauri huius notae et insignia. 271. Nonnunquam eodem nomine videtur insignitus fuisse Mnevis Taurus sacer Heliopolitanus. I. 100. II. 273. Sed re ipsa tamen duo hi Tauri erant diuersi. II. 273. 274.

Or. Sic Aegyptiorum sermone efferebatur, qui Graecis Horus audit. I. 202. 203.

Oraculum Apollinis Clarii explicatur. I. 250-254.

Orpheus Sacris in Aegypto imbutus. I. 17. 29. Tota eius Sapiencia ab Aegyptiis hausta. I. 17. 29. 42.

Orphica Philosophia et Theologia. I. 15. 16. 17. 29. 95. 190. 191. 193. 194. 196. antiquissima ab Aegyptiaca non differt. I. 44. Eius de creatione vniuersi compendium. I. 41. 42. 95. 19. adulteratum. 190. Orphicae doctrinae a Philosophis recentioribus corruptae. I. 95. Orphicorum Sacra. I. 129.

Orphicum omum. Vide *Ouum*.

Orygis sacrificium, Herculi gratum. I. 198.

Osiris summum Aegyptiorum Numen, ipsis erat Symbolum sacrum Solis, solemque designabat. I. 125. 126. 136. 137. 139. Eodem nomine nonnunquam Nilus etiam insignebatur; sed cum respectu ad Solem, illius quippe defluxus. I. 126. 127. Osiris tamen et Siris, siue Nilus, non sunt idem nomen. I. 127. 144. 145. II. 148-150. Graeci Osiridem plerumque interpretabantur Bacchum: quatenus nempe Bacchus in antiquissima Theologia a Sole non differebat. 129. 130. Sed vitis inuentio Osiridi Aegyptio tribui neutiquam potest. 130-134. Osiridis Parentes et Genealogia. 139. 140. Osiridis nomen et cultus aliquot Seculis post exitum Israelitarum ex Aegypto, denum inualuit.

M

337.

INDEX

137. 139. 143. 144. 156. Nomen id in ipsa Aegypto diuersimode pronuntiabatur. 145. Non vero significat filium. 134. 135. Aliae nominis huius originationes excutiuntur. 146 - 151. Nobis nomen hoc significat temporis causam, vel effectiorem. 151. 152 - 156.

Osthanes Magnus, Xerxis Persarum regis aequalis, in Oriente et inter Graecos valde celebris. Pr. 144. 145. Libros eius; sed spurios, Christiani olim vendiderunt. 145. Religionem Aegyptiacam non corrupit. 144 - 146.

Ouis, vel Arges, Symbolum Ammonis et Neithae. Vide *Simulachrum*.

Ouum Philosophorum. I. 42. Orphicum. Ibid. Aegyptiacum. I. 43. 46.

P.

Paamyles, quale nomen. III. 201. 202. re ipsa nomen fuit Festi in Osiridis honorem instituti. 202 - 204. Festum nempe Osiridis inuenti. 204. 205. Idque erat Phallicum. Ibid. Vocis Paamyles, ex lingua Aegyptiaca, interpretatio. 205. 206.

Pacis, vel Bacis, vel Pabacis, Taurus Hermumthitarum Sacer. II. 275. 276. Idem,

dicitur et Onuphis. Vide *Onuphis*.

Palmytes, quale nomen. III. 206. secundum quorundam idem est cum Paamyle. Ibid. Potest et significare Numen frugiferum, vel frugibus praefectum. 207.

Pan Aegyptiorum. Vide *Mendes*. In eius honorem condita vrbs Panopolis. 280. 290. Quae Aegyptiorum sermone dicebatur Chemmis. 290. 291. 293. 294. cuius vocis origo et vis ostenditur. 295. 298. Cultum Pan ille habebat per totam Aegyptum. 281. Videtur tamen Pan Panopolitanus aliquo modo diuersus esse a Mendefio. 280. Etiam nomine. 293. Plus simulachrum. 291 - 293.

Papreinitarum Numen videtur fuisse Typhon. III. 71.

Pastores Aegyptiis erant abominationi; sed peregrini tantum. Pr. 21.

Pateneit, Archi - Propheta Minervae Saiticae. I. 58. Idque nomen Aegyptiacum per se significat. Ibid.

Persarum imperium religioni Aegyptiorum detrimentum nullum attulit. Pr. 147 - 149.

Πῆχυς, cubitus, ylna, dicitur Nilometrium portatile. II. 240. Vide *Nilometrium*.

Philistaei, Aegyptiorum posterii et coloni. Pr. 10. aliquando tenuerunt oram Pelusiacam. Ibid. sub Abrahami natiuitatem in Phoenicia

RERVM ET VERBORVM.

nicia sedes fixerunt. Ibid.
 A circumcissione semper alieni. Pr. 13.
 Phruron, Nili cognomen. II. 159. 160. Explicatur. 160. 161.
 Phthas, Numinum omnium Aegyptiorum Pater atque Princeps, rerumque omnium Principium primum actuum. I. 44. 46. 52. Graecum interpretantur Vulcanum. 44. 45. Illius interpretationis ratio. 49. 50. Erat Sacerdotum et Philosophorum Praefes Numenque tutelare, a quo se credebant impelli et inspirari. III. 170. 173. Idem cum Cnepho vel Cnuphi. I. 43. Nomen Phthas Aegyptiacum significat ordinantem et decernentem. 50. 51. Plura vide in *Vulcanus*,
 Placentae sacrae, in Aegypto olim vice sacrificiorum Diis oblatae. II. 74. 75.
 Planetae olim a gentibus plebisque Deorum loco culti II. 126. 127. Pr. 51 - 54. et sigillatim ab Aegyptiis. II. 126 - 128. Pr. 51 - 64. Planetarum in Theologia Aegyptiorum aliis maioribus Diis attributi. II. 126. Planetarum cantus et harmonia. Pr. 56 - 58. Planetarum nomina Aegyptiaca fere omnia intercederunt. II. 128. Planetarum quatuor apud Aegyptios tria habuit nomina. II. 132. 138. Martis Planeta Aegyptiis dicebatur Artes vel Ertofi, quod nomen explicatur. 132 - 135. Planeta Veneris, cuius ex maioribus

Aegyptiorum Diis attributus, 139. 131.
 Potiphra proprie significat summum Sacerdotem Solis, Pr. 18. I. 139.
 Priapus Aegyptiorum, secundum quosdam Horus. I. 209. 210. Verius Mendes. I. 210. 288. 291.
 Principium primum actuum rerum omnium, in Theologia Aegyptiorum dicitur Phthas, vel Vulcanus. Vide *Vulcanus*. Illud fingeatur utroque sexu praeditum. I. 44. Eratque tantum unicum. Ibid.
 Principium passuum in eadem Theologia dicebatur Athor, siue Nox. Vide *Nox*.
 Prophetarum Aegyptiorum. Vide *Sacerdotes*.
 Pygmaei, Fabulae de his origo. II. 75. 176.
 Pyramis vox Aegyptiaca, quid significet. Pr. 82. nomen hoc antiquitus et primo Obeliscis tributum, Pr. 82. 83.
 Pythagoras doctrinam de Diis intelligibilibus, naturae Spiritualis, hausit ab Aegyptiis, Pr. 49. vti et scientiam omnem. Pr. 49. ac praecipue Theologicam. 49. 52.
 Pythagoraeorum methodus in tradendis disciplinis. Pr. 118. Numeri et figurae in Theologia. 119 - 124. Symbola. 124. 128. doctrina de Animarum immortalitate. I. 33. Et de terrae nostrae cum Luna similitudine. II. 20. de motu terrae circa Solem, Pr. 100.
 M 2 Qua

INDEX

Q.

Quaternarius Deorum in Aegypto. Pr. 72.

R.

Racotis oppidum antiquum Aegypti inferioris, postea evasit suburbium Alexandriae. I. 231. Ideoque Aegyptii Alexandriam, sermone suo patrio, vocant Racotin. 232. Olim Deos tutelares habuit Serapium et Isidem. I. 232.

Religio et Theologia primorum Aegyptiorum post diluvium, per aliquot Secula pura mansit. Pr. 7. 8. 9. Talis erat tempore adhuc Abrahami. 9-12. et diu etiamnum post. 12-18. Verum tempore Iosephi Patriarchae vehementer iam erat corrupta, et postea indies corruptio illa latius serpsit. 12-18. tota eorum Religio vetusta constituta est, et complementum ultimum accepit Seculo IV. post exitum Israëlitarum ex Aegypto. Pr. 77. Vide plura in *Aegyptii et Sacerdotes*.

Remphab, nomen Solis symbolicum in Aegypto. Pr. 50.

Rhea in Theologia Aegyptiorum prisca ignoratur. I. 144. Graeci tamen hoc nomine designare solent Venerem Aegyptiorum 141. 203.

Ros ineffabile beneficium Naturae. II. 108. 109. Inprimis in Aegypto et regionibus Orientis ibid. Roris quatenus causa et origo. II. 106. Iuxta

communiorem veterum sententiam est filia Lunae. II. 106-108. praecipue circa Aethiopicum lunium. 112. 113.

S.

Sabii, antiquissimi Orientis Philosophi, unde dicti. Pr. 92. 93.

Sacerdotes, qui sic appellantur. Pr. 90. 91.

Sacerdotum Collegia primi instituisse videntur Aegyptii. Pr. 90.

Sacerdotum Aegyptiorum Sapientia olim vehementer celebrata. Pr. 4. Eorum numerus, tempore Iosephi Patriarchae iam ingens. 18. 19. Erant ab oneribus civilibus immunes. 19. Eorum praecipua munera. 91. Quidam ipsorum erant Prophetae. 91. 97. Alii *ἱερογγραφεύται*, scribae sacrorum. 91. 92. Unde sic dicti. 93. 94. 96. Illique proprie Sapientum nomine veniunt. 92. Aegyptiace dicebantur Arpedonaptae. 94. 95. Eorum erat literas et scientias sacras ex colere ac docere, et Scripta Sacra custodire. 96. Vide *Scientiae Sacrae*. Alii Aeditui. 14. 96. Ac Pastophori. Pr. 97. I. 165. Collegia Sacerdotum, in diversis Aegypti partibus, circa nonnulla inter se dissentiebant. Pr. 77. II. 200.

Sacerdotes Aegyptii in plures Sectas diversas erant diuissi. Pr. 71. A Graecis passim appellantur *Θεραπευταί*. I. 102.

in

RERVM ET VERBORVM.

in not. Diis nomina impo-
fuerunt symbolica. II. 6. sibi
nomina mutabantur a Deo,
cuius ministerio erant con-
secrati. I. 58. 101. Abstine-
bant a sale quocunque in ca-
stimoniis. III. 81. 82. A Sale
vero marino semper. 82. Deo-
rum suorum, inprimis Vul-
cani, visionem, inuulsionem
et reuelationes iactabant.
III. 171-173. Ipsi, etsi ta-
men non nisi paucis, perse-
cta erat vera causa incrementi
annui Niliaci. II. 13-15. Ple-
rumque tamen credulitati
plebis vehementer illude-
bant. II. 183. 184. 185. 199. 205.
206. 252. 253. Solebant dog-
mata sacra symbolorum et
aenigmatum inuolucris te-
gere, ut nonnisi ab initia-
tis intelligi possent. Pr. 128-
135. Quae fuerit obscuri-
tatis huius affectatae vera
causa. Pr. 135-140. Nemi-
ni dogmatum suorum arca-
norum verum sensum ape-
rire, nisi praeuia initiatione
valde diuturna et longe mo-
lestissima. 140-144. Quo
factum est, ut Religio ipso-
rum sub imperio Graeco-
rum multas subierit muta-
tiones, ac tandem omnis
eorum doctrina arcana in
vniuersum interciderit. 144-
etc.

Sacerdotalis lingua, vel dial-
ectus: Vide *Lingua*.

Sacrificia humana, an et quan-
do in Aegypto obtinuerint.
II. 72-77.

Sais urbs Aegypti inferioris
sacra Neithae, vel Miner-
uae. I. 53. 54. Non vero
est ipsius Deae nomen. 54.
urbs haec nomen non accep-
pit ab olearum proventu et
cultura, quae ibi nullae
sunt. 60-62. Inscriptio
Saitica in honorem Neithae
executitur. I. 65-68. 83. 139.
Sacerdotes Saitici sapientiae
fama olim celebres. 53.

Sal fossilis Sacerdotibus Aeg-
ptiorum gratus erat, et in
sacrificiis adhibebatur. III.
82. Sal vero marinus iis-
dem inuisus erat. *ibid*.

Sapientes dicti olim Sacerdo-
tes Aegyptiorum. Pr. 92. 93.
Eo nomine eumprinis de-
signabantur, qui exquisita
cura naturam scrutabantur.
103. Et qui illam scientiam
aenigmatibus ingeniosis no-
uerant inuoluere. 112, etc.

Saraceni victimas humanas of-
ferebant. II. 76.

Sari, species iunci, papyri si-
milis, in Aegypto: II. 151-
153. Abeo Aegyptii mare
rubrum, vel sinum Arabi-
cum dixere mare Sari. *ibid*.
Et eadem de causa Nilus
probabiliter dictus est Siris.
ibid.

Saturnus in Theologia Aeg-
ptiorum, ab aliis Diis di-
stinctus non datur. I. 140.
Graeci tamen eo nomine
nonnunquam designant Vul-
canum Aegyptiorum. 140.
141. 203. Nonnunquam Sc-
rapim. I. 141. II. 73. Non-
M 3 nunquam

I N D E X

- nunquam etiam Antubim,
III. 14. 15. 20.
- Scientiae Sacrae, apud Aegyptios, quae et quales. Pr. 98. etc. Excolebantur et sollicitè custodiebantur à Scribis Sacrorum. Vide *Sacerdotes*. Scientiarum intentà, et memorabilia quatuor, inscribebantur olim Stelis vel columnis. Vide *Stelae*.
- Scientia Physica ab Aegyptiis studiosissime culta. Pr. 103-105. Erat basis totius eorum Theologiae. 105-107. Vti et totius Theologiae gentilis. 106. 107. Idem dicendum de scientia Astronomica. 100. Sententia huic contraria Pseudo-Sanchuniatonis conuellitur. 107-110
- Scribae Sacrorum, *ἱερογγραμματοῖς*, in Aegypto. Vide *Sacerdotes*.
- Septenarius numerus omnibus in Oriente gentibus sanctus. Pr. 53. Sigillatim vero Persis. 53. 54. omnium maxime vero Aegyptiis. 54-59.
- Septem vocalium cantu Sacerdotes Aegyptii celebrabant Deos. Pr. 55. 56. Cuius rei causa aperitur. Ibid. 56-59.
- Serapidis Aegyptiorum Dei plurima apud Graecos occurrit mentio. I. 226. Est antiquum gentis illius Numen, non aduentitium. 227-231. 232. 235. Graecis tamen ante Alexandri M. aetatem viam cognitum. 228-230.
- Cuius rei ratio exponitur. 247. Videntur Graeci primam eius notitiam accepisse per Alexandrum M. 233. Priscus Aegyptiorum Serapis duplex erat, coelestis et Niliacus. 227. duplicis huius Numinis origo. II. 257. 258. Antiquitus colebatur Racoti, ubi deinceps aedificata est Alexandria. I. 231. 232. et in Sinopio praepo Memphin. I. 233. 234. II. 233. in Templo peruetusto. II. 230. Quod situm erat trans Nilum, vel potius in Insula Nilotica. II. 233. 234. 247. 248.
- Serapis Coelestis veterum Aegyptiorum, Sol erat inferus, in hemisphaerio infero haerens. I. 235-238. Niliacus referebatur ad Nilum, eiusque incrementis praesse credebatur. 234-236. In capite eius modius, quid significauerit. II. 234. 235.
- Serapidi Nilometria singulari ratione sacra erant et diesta. II. 236-239. imprimis vero portatilia. 240. etc.
- Serapis Canobita. Vide *Canobus*.
- Serapis Graecus recentior a Ptolemaeis in Aegyptum inuectus. I. 226-228. A Ptolemaeorum temporibus Tempia et cultum sortitus erat vbique. 226. Cultus eius transiit ad Graecos omnes, et per hos ad Romanos. 226. Nomen tamen hoc mutuatus est a Numine Aegyptio-

Aegyptiorum vetusto. I. 231.
Incertum, sit ne e Sinope Pontica Alexandriam aduectus. 233.
Serapis nonnunquam dicitur Saturnus. II. 73. Nominis Serapis etymologiae excutuntur. II. 253-255. Nobis videtur nomine hoc innui columna, in qua gradus Nili adscendentis numerabantur. 255-258.
Serbonis lacus in confiniis Aegypti et Syriae, Typhonis sepulchrum. III. 64. Ibi enim credebatur fulmine interemtus, mersusque. 65. 66. Hinc lacus ille dictus Typhonis exhalationes. 64. Quomodo lacus ille formatus fuerit. 104. 105. emittit exhalationes igneas. 106. Videtur protulisse bitumen. 106. 107. Nominis istius originatione tentatur. 107.
Seriadica terra. III. 174. 178.
Seth, Typhonis cognomen. III. 107-109. Nominis illius interpretatio. 108. 109. Ab eo dicta Praefectura Sethroïtica. 64. 65. 83.
Sethi Columnae. Vide *Columnae*.
Sethroïtica Praefectura. Vide *Seth*.
Sexus Diis nonnunquam tribuebatur vterque, masculo-fœmininus, praesertim apud Orientales. I. 47. 63.
Sidera in coelo notabiliora ab Aegyptiis consecrabantur alicui ex maioribus Diis. II. 37. 38. 39. Iis, in Theplo-

gia Aegyptiorum prisca genuina, nomina non induebantur a vetustis heroibus, sicuti apud Graecos. II. 38. 39. Alias figuras aliaque nomina habebant in Sphaera Aegyptiaca, atque in Graecanica. II. 47. 48. Secundum Aegyptios aliosque veteres pascebantur humore maris, fluuiorum, fontium, et lacuum. II. 103.
Simulachra Deorum, apud Aegyptias, erant animalia, et plerumque viuia. Pr. 88. I. 27. Apud Gentes alias, qualia. Pr. 80. 81. Vide et *imagines*.
Simulachrum Athor, vel Veneris erat vacca. Vide *Vacca*. Ammonis ouis siue aries. I. 163. Cnephî, vel Agathodaemonis serpens. I. 86. 87. 89. Neithae aries vel ouis. I. 75. Et vultur. I. 72. Scarabaeus itidem. 79. Phtha, siue Vulcani Leo. I. 82. Et vultur. I. 63. Solis accipiter. I. 158. 205. 206. Vti et Hori. 206. Isis et Bubastis felis. II. 66-68. 71. 72. Butonis vel Latonae mus araneus. II. 99. 100. 102. Typhonis crocodilus, hippopotamus, asinus. III. 67-69.
Sinope patria Serapidis Alexandrini. I. 228. 232. 233. 235.
Sinopium locus prope Memphim, vbi Serapis ab antiquo colebatur. I. 233. 234. 238. II. 256. 258.
Siphœas, rex Thebaeus, in
M 4 Cata-

INDEX

- Catalogo Eratosthenis, quis.**
 III. 180. 181. 188. 189.
- Siris in Aethiopia dicebatur Nilus.** II. 144. 145. Non est Hebraeorum Sichor, vel Si-or. 146. 148. Neque Aegyptiorum Oflris. 148. 150. Nominis illius verior originitio tentatur. 150. 155.
- Sistrorum clangore abigi credebatur Typhon.** I. 292. III. 72.
- Sistrum pertinet ad insignia Isidis.** I. 259. in not. In Sistris fingi sculpique solebat felis. II. 67. Nonnunquam etiam Nephthys vultus. III. 114.
- Smin.** Vide *Smun*.
- Smun et Smin,** vrbs Aegypti superioris, quam Graeci Chemmin efferunt, et Panopolin interpretantur. I. 295. 298. 299. Duae huius nominis vrbes in Aegypto, Panopolis altera, altera Hermopolis. 298. 299. Vtraque sic denominata a Numine Smun, vel Esmuno. Vide *Esmunus*.
- Smy, cognomen Typhonis.** III. 110. III. illius interpretatio tentatur. III.
- Socharis Aegyptiorum Numen,** et quale. III. 207. 208.
- Sol ab Israëlitis in deserto cultus.** Pr. 50. in Aegyptiorum Theologia Vulcani filius. I. 48. 69. fructus itidem Mineruae. 69. Deorum materiam illum Princeps. I. 123. 124. 125. Rex Coeli. Pr. 50. I. 124. Symbolicum nomen eius apud Aegyptios erat Rex Coeli, vel Remphah. Pr. 50. Et
- Oflris.** I. 125. Quatenus annorum causa est, & tempora efficit. 151. 154. Sol apud Aegyptios, pro variis effectibus, variaeque ad terram nostram relatione, varia accipiebat nomina. 157. 160. Mystice fingebatur, in Zodiaco mutari, ibique continuo aliam aliamque formam induere. I. 157. 160. 249. Ex quatuor vicissitudinibus, quas Sol in anno efficit, quatuor Deos sinxerunt Aegyptii. Pr. 74.
- Sol in Solstitio hyberno tarde mouetur, ac veluti claudicat.** I. 175. 176. Sed velociter in Aequinoctio verno. Ibid. Secundum Aegyptios ex humore accenditur et alitur. II. 103. 105.
- Sol tempore Iosephi ab Aegyptiis colebatur One, vel Heliopoli.** Pr. 18. I. 137. 138. 139. Sub nomine Phre. Ibid. Huius Sacerdos erat Potiphera. Pr. 18.
- Som, Sem, et Chom Aegyptii vocarunt suum Herculem.** Vide *Hercules*.
- Sothis Aegyptiis dicitur Sidus caniculae.** II. 36. 37. 46. Vel potius caniculae ortus, vel dies, qua oritur. 51. Non est proprie nomen Isidis. 36. 37. Rerum Sothis Isidi censebatur sacra. 37. cuius rei rationes exponuntur. 37. 46. Sothis erat Aegyptiis principium annorum. 39. 40. 51. 52. Vnde periodus Sothiaca. 34. Ex eorundem sententia Sothis

RERV ET VERBORVM.

this siue ortus caniculae erat
natalis totius mundi. II. 39.
40. 52.

Sothis sermone Aegyptiorum
canem non designat. II. 46.
Nostra nominis illius origi-
natio. II. 50-54.

Spiritus aeternus, in Theolo-
gia Aegyptiorum, rerum
omnium prima causa. Vide
Aegyptii. Doctrina de eo,
olim à Philosophis et Sa-
cerdotibus illius gentis, di-
ligenter excolebatur. Pr. 46-
49. I. 62. Erat ex primiti-
uis traditionibus Patriarcha-
libus hausta. Pr. 46-48.

Spiritus aeternus ab Aegyptiis
perhibebatur naturae esse
masculo-foemininae. Pr. 48.
I. 44. 46. 47. Cum qua do-
ctrina consentit doctrina
Orphica. 41. 42. et traditio-
nes Orientalium. I. 47. 285-
287. Pr. 48. Ab Aegyptiis
dicebatur omnia permeare
et viuificare. I. 82. 83. tan-
quam Anima Mundi. 86. et
qui sit causa omnium euen-
tuum in Mundo. 83. 84.

Stellae. Vide *Sidera*.

Stelis siue columnis Veteres
scientiarum inuenta, et res
memorabiles inscribere so-
lebant. III. 172-174. prae-
cipue vero Aegyptii. 175-
177. Qui Stelas has refere-
bant ad suum Thoth, vel
Mercurium. III. 177. 178.

Stoicorum de immortalitate
animarum doctrina. I. 33.
34. Eorum Theologia cum
Aegyptiaca aliquam habet

conuenientiam. 38. 39. sed
melior tamen veritatieque
propinqua magis Aegyptia-
ca. 51.

Suchus species crocodili in
Aegypto mitioris. III. 70. 71.
Symbola Pythagoreorum ab
Aegyptiis erant desumpta.
Pr. 124-128.

Syringes Aegyptiorum. III. 175.
178. 181. Syringica terra.
III. 178.

T.

Tabula Isiaca vel Bembina.
Vide *Bembina*.

Tauri Aegyptiorum Sacri. Vi-
de *Bovae*.

Tenebrae in Theologia Ae-
gyptiorum, quid significa-
uerint. Vide *Nox*.

Thalamus Apidis. II. 186. 187.
188. 190.

Theologiae Gentilis vniuersae
ac sigillatim Aegyptiaca
initia et origines. Pr. 109-
114.

Theologia Aegyptiorum. Vi-
de *Aegyptii*. Assyriorum. I.
7. 24. Orientalium. I. 5.
6. 7. 8. 20. 23. 24. Illius in-
doles. I. 24. fictionibus
allegoricis ac symbolicis
abundat. I. 81. Orphica. I.
15. 16. 29. Vide *Orpheus* et
Orphici Phoenicum. I. 11.
12. 24. 86. 197. 198. Tyrio-
rum. I. 193. 194. Chaere-
monis Sacerdotis Aegyptii.
Vide *Chaeremon*. Phrygum.
I. 271. Paphlagonum. Ibid.
Graecorum antiquior. I. 13.

M 5

15. 167.

INDEX

13. 167. II. 100. III. 33. Idorum Brachmanum, L. 285. 286. III. 101. Pr. 98. Vide *Brachmanes*.

Thermuthis Dea Aegyptiorum. I. 116. 117. significat Aegyptiorum sermone mortiferam, vel mortis poenam infligentem. 117. Erat Tithrambo, vel Isis irata. 118. 120. Symbolum eius erat aspis mortifera. 118. 120.

Thoth celebre Aegyptiorum, Numen. III. 156. et valde vetustum. 159. Eius nomen diuersimode effertur. III. 156. 157. Graeci eum interpretantur Hermetem vel Mercurium. 157. De eo pleraque valde incerta sunt. 156. De patria eius diuersa traduntur. 157. 158. Secundum quosdam fuit rex Aegypti. 158. 159. a plurimis perhibetur fuisse Philosophus sapientissimus, omniumque scientiarum inventor. 160. 164. 167. Inprimis vero literarum. 161. 164. ideoque dictus ter maximus. 160.

Thoth nomen videtur esse Mysticum et Symbolicum. III. 167. 168. Eo Sacerdotes scientias omnes, omniaque sua in scientiis inuenta comprehendebant. 168. 170. Erat Numen Sacerdotale, quod Sacerdotibus et Collegiis eorum praeerat, sicuti et eorum scientiis et inuentis. 168. 170. Numen istud re ipsa erat Phthas, Vulca-

nus. 170. 171. Vocabatur autem Thoth, quia Thoth Aegyptiace significat columnam; columnis autem Scientiae et inuenta Sacerdotum inscribebantur, quibus Phthas praeerat. 177. 181.

Thoth nomen tribus aut certe duobus in Aegypto tribui consuevit. III. 181. 186. Eorum alter literas hieroglyphicas inuenit. et scientiarum primordia vidit: alter literas Sacerdotales inuexit, et scientiarum maiora incrementa adspexit. 183. 186. Quae aetate vterque floruerit. 186. 190.

Thueris, Typhonis peller. III. 121. 122. 123. vox illa significat notum, ventum meridionalem. 122. 123. cuius in Theologia Aegyptiorum symbolum erat Thueris. 123. 125. Eadem dicebatur Aso, regina Aethiopiae. 125. 127. Eius effigies in Tabula Bembina. 127. 128. etc.

Tithrambo Dea Aegyptiorum. L. 103. 104. Dicebatur etiam Ambo. Ibid. significat Deam vehementi ira commotam, et poenam infligentem. 105. 106. a Graecis exponitur Hecate. 103. 108. 109. 110. Eadem cum Nemese. 107. Et cum Bubasti. 107. 120. Est Isis irata. 110. III. Quae hominibus talia merentibus, coecitatem, aliosue morbos, aut mala infligere credebatur. III. Vel Luna, hominibus mala terra immittens, siue esset

RERYM ET VERBORVM.

esset noua, siue plena, siue decrefcentis. III. 112-115. 120.

Toforthus, vel Thoforthrus, Memphitarum rex, cognominatus Aesculapius, et cur. III. 194-196.

Traditiones Theologiae Aegyptiorum, mysticae, aenigmaticae, symbolicae, fabulosae, ex doctrina arcana Sacerdotum de rerum natura explicandae, in toto Pantheo vbique adferuntur. et saepiscule euoluuntur ac illustrantur. Eas Graeci raro admodum diuinando assecuti sunt. I. 93-98. 139. etc.

Typhocus, gigas, Graecorum fabulis celebratus, cum Typhone Aegyptio saepissime confunditur; sed ab eo tamen toto Coelo differt. III. 41. 47. 52. 65. etc.

Typhon Osiridis frater ex Rhea. III. 45. latere matris perrupto, in lucem profiluit. III. 46. quae fabula explicatur. III. 104. colore rufus et subpallidus. III. 44. uxorem habuit Nephthyn, sororem suam. Vide *Nephthys*. ortus est, semperque visus in Aegypto. 47. Sedes eius fingebatur Aegyptus inferior. 88. Inimicitias implacabiles et bella gessit cum Osiride, Hercule, Iside, et Horo. 49. 60. 63. Coniuratos aduersus Osiridem et socios habuit numero. 72. III. 60. quae fabula explicatur. 125. 126. Eius interitus et Sepulchrum, 64-66. Vide et *Serbonis*.

Typhon Aegyptiorum Numen, sed maleficum et odiosum. III. 40. 66. 67. Ideoque animalia ipsi dicata erant impura et iniusta, crocodilus, hippopotamus, et asinus. 66. 67-69. Idem a Sacerdotibus vocabatur hippopotamus. III. 68. 69. Sed ad auerruncanda mala placabatur sacrificiis. 69. Verum et, nisi votis Aegyptiorum responderet, contumelia afficiebatur varia, et verberibus in Templis mactabatur. 72. Credebatur erepitu sistrorum posse abigi. 72.

Typhonis nomen est Aegyptiacum. 95. 96. 97. diuerso modo illud a Graecis effertur. 40. 41. Significat Spiritum malignum, Deo bono oppositum. 75. 76. 77. Quod variis modis veteres interpretantur. 77-84. Omnium maxime Typhonis nomine subinnuitur ventus nocuus et pestilens, quem scriptura vocat Orientalem et vrentem. 84. 85. etc. 91. 92. etc.

Typhonis res quidam ex odiis, cum rebus Iudaeorum confundebant. III. 73-75. Quidam in Typhone Mosem quaerunt; sed perperam. 75. Graeci Typhonem cum Typhoeo suo perpetuo confundunt. Vide *Typhoeus*. Idem finxerunt, deos metui Typhonis se in animalia conuertisse. 49-59.

Typhonia locus in Templis separa-

I N D E X

separatus, ubi Typhon colebatur. III. 71.

Typhonia vrbs. III. 65. Vbi sita. 106. Vide et *Apopis*, *Bebon*, *Seth*, *Smy*.

V.

Vacca, symbolum et simulachrum. Veneris Aegyptiorum. I. 4. 25. 27. 28.

Veneris Planeta, quinam ex Diis maioribus in Aegypto attributus. II. 130. 131.

Venus Aegyptiorum prisco, sermone ipsorum auito dicebatur Athor. Vide *Athor*. A Graecis etiam nomenquam dicitur Iuno. Vide *Iuno*. Diuersa a Venere Graecorum. I. 5. Non vero ita diuersa ab Orientalium Veneris et Iunone. 6. 7. Veneris et Iunonis nomine, Orientales saepe intelligunt totam rerum naturam. I. 8. Aegyptiis Venus, siue Athor significabat noctem, Chaos, primum principium passuum etc. Vide *Athor*, et *Nox*. Illius Simulachrum erat Vacca. Vide *Vacca*.

Venus Graeca, vel peregrina, in Aegypto etiam, successu temporis, cultum inuenit. I. 28.

Ventorum saeva et tyrannica vis. III. 86. 87.

Ventorum pugna cum Sole, in Theologia veterum et Indorum. III. 85. 86. 88. 101. 102.

Ventus damnorum maximorum in Aegypto inferiori causa. III. 89. 91.

Ventus Orientalis, didus etiam vrens, in regionibus Orientis terribilis et valde perniciosus. III. 91. 95. Ille Graecis dicitur *Typhon*. 94. 95. Et huius proprie apud Aegyptios Symbolum fuit Typhon, malus Spiritus.

Vinum Aegyptii crediderunt rem natura malam, et propefectam a spiritu, Dei inimico. I. 131. Ea etiam erat Orientalium omnium doctrina. 131. 134.

Vlna Nili, Nilometrium portatile. II. 240. 241. Vide *Nilometrium*.

Vulcanus Aegyptiorum, lingua ipsorum dicebatur Phthas. Vide *Phthas*. Erat ipse mens aeterna, causa rerum omnium prima, siue Opifex. I. 46. 47. 82. (Vide et *Spiritus*.) Ex cuius decreto cuncta penderent. 50. 51. ipsorumque Deorum progenitor. 47. 48. 69. Fingebatur esse naturae masculofoeminae. I. 43. 46. 47. quod ipsi in Theologia Aegyptiorum commune erat cum Neitha, I. 63. 64. Primus omnium in Aegypto rex. 48. 49. Quod tamen eius regnum, non est nisi symbolicum et allegoricum, vel mysticum. Ibid. Idem etiam Legislator. 51. Scientiarum etiam et Philosophorum Praefes et Numen tutelare. 74. III. 170. 173. Dicebatur Nilo esse progenatus,

RERV M ET VERBORVM.

gnatus, quod explicatur. 44. 45. in notis. Et pater Solis. 49. Idem cum Cneph, vel Cnu-phi, siue Agathodaemone. 93. habebat Memphi Tem-
plum splendidum. 52. Re ipsa censebatur ignis purif-
simus et subtilissimus æthe-
reus, supremam mundi re-
gionem occupans. 50. 52. Idem fere significabat inco-

lis Aegypti superioris, quod incolis Aegypti inferioris Neitha. 53. Et cum Dea hac plurima habuit commu-
nia. Vide *Minerva*. Cultus eius, paulatim a plebe ne-
glectus, Philosophisque re-
lictus fuit. I. 53. III. 173. Vultur symbolum et simula-
chrum Vulcani. Vide *Si-
mulachrum*.

